

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

**TEXT PROBLEM
WITHIN THE
BOOK ONLY**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_184210

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No S294.1/S25R Accession No. G.H. 2419

Author साल्वेस्कर, शिवाद दामोदर

Title असुवेद - संहिता | 1940

This book should be returned on or before the date last marked below

ऋग्वेद-संहिता ।

महाराष्ट्रीयानेकवैदिकानां साहाय्येन विविधप्राचीनलिखितपुस्तकपाठानुसारेण च

संशोध्य

भट्टाचार्येण श्रीपादशर्मणा दामोदरभट्टसूनुना
सान्तबलेकरकुलजेन संपादिता ।

सा च

द्वितीयवारम्

औन्धराजधान्यां

स्वीये भारतमुद्रणालये मुद्रयित्वा स्वाध्यायमण्डलद्वारा प्रकाशिता ।

विक्रमीयसंवत् १९९६; शालिवाहनशकः १८६२; ख्रिष्टाब्दः १९४०

मूल्यं पञ्चरूप्यकम् ।

Checked 196९

G.H. 2419

S294.1

S 25 R

Checked 1968

मुद्रकः प्रकाशकश्च

वसन्त-श्रीपाद-सातवळेकरः (B.A.)

भारतमुद्रणालयम्, औन्ध-नगरम् (सातारा-प्रदेशे)

ऋग्वेदमुद्रणस्य प्रस्तावः ।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥

(ऋग्वेदे १०।९०।९; वा० यजुर्वेदे ३१।७; अथर्ववेदे १९।६।१३)

यस्मादृचो अपातक्षन् यजुर्यस्मादपाकषन् ।
सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखम्
स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥

(अथर्ववेदे १०।७।२०)

अस्य महतो भूतस्य निःश्वसितमेतद्
यदृग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्वाङ्गिरसः ॥

(बृ० उ० २।४।१०)

वेदानां सर्वाङ्गमुन्दरं स्खलनरहितं निर्दोषं मुद्रणं कर्तव्यमिति विचारोऽस्माकं मनसि । चिरकालात्समुत्पन्नः । तदनुसारेणैकदा श्रीमतां औन्धराज्याधिपतीनां श्रीभवानीरायाभिधानां पण्डितप्रतिनिधीनां सकाशे वेदमुद्रणाविषयकः प्रस्तावोऽस्माभिः संस्थापितः । तदा तत्रभवद्भिः शुक्लयजुर्वेदसंहिताया मुद्रणार्थं पञ्चसहस्रपरिमिता मुद्राः प्रादायिषत । तेन धनेन शुक्लयजुर्वेदीय-माध्यन्दिन-संहिताया मुद्रणं कृतं, वेदाध्ययनशीलानां पुरस्तात् तत्पुस्तकं प्रकाशितं च ।

शुक्लजुर्वेदप्रकाशनानन्तरमीशप्रेरणया श्रीस्वामी-हरिप्रसाद-वैदिकमुनीनां प्रोत्साहनेन डाक्टरेत्युपपदधारिभिः लालचन्द्रामिधैः शोभारामपुत्रैः सखूजाकुलभूषणैः पञ्चनदप्रदेशान्तर्गत-सरगोधास्थानीय-शाहुपुरनिवासीभिः, साम्प्रतं हरिद्वारसमीपे ज्वालापुरक्षेत्रे वानप्रस्थाश्रमं स्वीकृत्य निवसद्भिर्वैदिकधर्मानुयायिभिर्द्विसहस्रपरिमिता रौप्यमुद्रा ऋग्वेदमुद्रणार्थं प्रदत्ताः । एतेन दानेन प्रोत्साहितः स्वाध्यायमण्डलस्थप्रबन्धकगणः ऋग्वेदस्य मुद्रणार्थमयतत ।

ऋग्वेदस्यान्तिमं संशोधनं केन कथं वा कर्तव्यमिति चिन्तायां भाग्यान्महाराष्ट्रीया वेदमूर्तयो घनपाठिनो ब्राह्मणाः पुण्येऽस्मिन् संशोधनकर्मणि स्वाध्यायमण्डलस्य साहाय्यार्थं समागताः । ते वेदमूर्तयः सखारामभट्ट-येड्डरकरप्रमुखाः श्रुतिमहोदधयो वेदभास्कराः सर्वथात्र धन्यवादाहार्हाः संमानार्हाश्च । विशेषतया यैः पुण्यमूर्तिभिर्ऋग्वेदीयपत्रसंशोधनं व्यधायि, तेषां पुण्यश्लोकानामेतानि नामधेयानि—

वैदिकाः ।

- १ वेदमूर्तयः सखारामभट्ट-बाळकृष्णभट्ट-येड्डरकराः,
वेदाचार्या नृसिंहवाटिकास्थाः ।
- २ वेदमूर्तयो गोविन्दभट्ट-भिकंभट्ट-फाटकाः,
वेदाचार्या वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः पुण्यपत्तनस्थाः ।
- ३ वेदमूर्तयः कृष्णभट्ट-रामचन्द्रभट्ट-प्रभुणे,
वेदाचार्या याज्ञिकभूषणाः पुण्यपत्तनीयाः ।
- ४ वेदमूर्तयो बाळभट्ट-वासुदेवभट्ट-माणगांवकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका इचलकरंजीयाः ।
- ५ वेदमूर्तयः शङ्करभट्ट-गङ्गारामभट्ट-कशाळीकराः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः सावन्तवाडीयाः ।
- ६ वेदवाचस्पतयः शास्त्रपञ्चानना महादेव-गोपाळभट्ट-पुरोहिताः,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः मलकापुरदेशीयाः ।
- ७ वेदमूर्तयः काशीनाथभट्ट-नारायणभट्ट-केळकराः,
वैदिकचूडामणयो वेदपाठशालाप्रधानाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ८ वेदमूर्तयो गोविन्दभट्ट-रामकृष्णशास्त्री-माण्डवगणे,
वेदपाठशालाध्यापकाः साङ्गलीयाः ।
- ९ वेदमूर्तयो गणेशभट्ट-नारायणभट्ट-आठल्ये,
वेदाचार्याः साखर्पेनिवासीया रत्नागिरीयाः ।
- १० वेदमूर्तयः केशवभट्ट-कृष्णभट्ट-दामले,
वेदपाठशालाप्रधानाध्यापका रत्नागिरीयाः ।

शास्त्रिणः ।

११ वेदशास्त्रसम्पन्ना अनन्त-यज्ञेश्वरभट्ट-धूपकरा विद्यालङ्काराः,

विद्याविहारमन्दिरसंस्थापका, माधौल-गोमान्तकीयाः ।

संशोधकाः ।

१२ श्रीयुता नारायण-श्रीपाद-सोनटके,

चिन्तामणि-गणेश-काशीकराः

ति०- सु०- वरदराजशर्माणश्च

वैदिक-संशोधनमण्डलस्थाः, सभाध्ये ऋग्वेदमुद्रणे कृतपरिश्रमाः

पुण्यपत्तनीयाः ।

अध्यापकाः ।

१३ श्रीयुता दत्तात्रेय-गोविन्द-पाध्ये

संस्कृताध्यापकाः पुण्यपत्तनीयाः ।

एते सर्वेऽपि विद्वांसो धन्यवादाहर्हाः । एभिः स्वाध्यायमण्डलस्थैः पण्डितैश्च संशोधित एष ऋग्वेदः पाठकानां पुरस्तात्स्थाप्यते ।

आदर्श-ग्रन्थाः ।

(१) अस्य ऋग्वेदस्य मुद्रणसमये शार्मण्यदेशोद्भवैः पण्डितमोक्षमुल्लरभट्टैः आक्सफोर्डप्रदेशीये यन्त्रालये मुद्रितं ऋग्वेदपुस्तकं अतीवपरिशुद्धं समीचीनतया मुद्रितं चेति प्रमुखतयाऽस्माकमालम्बनीयमासीत् । अस्य पुस्तकस्य प्रथमं द्वितीयं च संस्करणमत्र आदर्शरूपत्वेनास्माभिः स्वीकृतम् ।

(२) मुम्बय्यां निर्णयसागराख्ये यन्त्रालये मुद्रितं वेदशास्त्रज्ञैर्वासुदेव-लक्ष्मण-पणशीकरैः संशोधितं पुस्तकं वैदिक-पाठदृष्ट्या अतीव-शुद्धम् । तत्रैव मुद्रितः पदपाठः कुम्भकोणप्रकाशितः परिशुद्ध एव । तथा च पं० मोक्षमुल्लरभट्टप्रकाशितं युरोपमुद्रितं, ऋग्वेदस्य पदपाठयुतं पुस्तकमपि समीचीनमासीत्, महामहोपाध्यायै राजारामशास्त्री-बोडसैः संशोधितं गणपति-कृष्णाजी-यन्त्रालयमुद्रितं ऋग्वेदपुस्तकं च । मुद्रितेषु ग्रन्थेष्वेत एव ग्रन्थाः समीचीना इत्यस्माभिराहता आसन् ।

(३) लिखितेषु कतिपयेषु काशी-नासीक-त्र्यम्बकेश्वर-पुण्यपत्तन-वाई-मिरज-साङ्गली-नृसिंहवाटिका-सावन्तवाडी-गोमान्तकादि-स्थानेभ्य आनीतानि वैदिकब्राह्मणैः कुलपरम्परया पारिशोधितानि वर्षशतकात्पूर्वं लिखितानि ऋग्वेदस्यातीवशुद्धानि पुस्तकानि सम्प्राप्त-वतामस्माकं ऋग्वेदपरिशोधनरूपं कर्म अतीव सुकरं जातम् । यैरेतानि पुस्तकानि दत्तानि ते सर्वेऽपि धन्यवादाहर्हाः ।

ऋग्वेदस्य मुद्रणसमये पं० मोक्षमुल्लरभट्टमुद्रिते पुस्तके निर्धारिता मन्त्रपाठाः प्रयत्नविशेषेणानेकविदुषां साहाय्येन च निश्चिता इति मत्वाऽस्माभिः प्रथमं तदेव पुस्तकं अन्तिमप्रमाणत्वेन स्वीकृतमासीत् । परन्तु यथा यथा स्वाध्यायमण्डले ऋग्वेदसंशोधनं मुद्रणं च प्रावर्तत, तथा तथा तत्रापि पं० मोक्षमुल्लरीये पुस्तके कतिपयानि स्थलितानि, कतिपये च मुद्रणदोषाः, कतिपयान्यक्षराणि मुद्रणयन्त्रवैगवशात्त्रुटितानि च सन्तीति सुस्पष्टमभूत् । पं० मोक्षमुल्लरभट्टस्वीकृतः पाठ ऋग्वेदे सर्वत्र 'स्यन्द्र' इत्येवासीत्, परन्तु वैदिकानामभिमतः पाठः सर्वत्र, 'स्पन्द्र' इत्येवास्ति, तथा 'मध्रा रजांस्यद्विना' (ऋ० १।१८।१५) इत्यत्र 'मध्रा' इति पाठस्तैः स्वीकृतः । यथा—

मोक्षमुल्लरपाठः ।

‘ स्यन्द्रा ’

१ महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा

(मं० १११८०१९)

२ ते स्यन्द्रासो नोक्षणो०

(५१५२१३)

३ ते शुभे नरः प्र स्यन्द्राः

(५१५२१८)

४ प्र स्यन्द्रासो धुनीनाम् ।

(५१८७१३)

५ सद्यो यः स्यन्द्रो विषितो०

(६१९२१५)

६ धनं न स्यन्द्रं बहुलम् ।

(१०१४२१५)

‘ मथना ’

१ मथना रजांस्यश्विना वि घोषैः ।

(१११८११५)

शुद्धो वैदिकः पाठः ।

‘ स्पन्द्रा ’

महिना रथस्य प्र स्पन्द्रा

ते स्पन्द्रासो नोक्षणो०

ते शुभे नरः प्र स्पन्द्राः

प्र स्पन्द्रासो धुनीनाम् ।

सद्यो यः स्पन्द्रो विषितो०

धनं न स्पन्द्रं बहुलम् ।

‘ मथ्रा ’

मथ्रा रजांस्यश्विना वि घोषैः ।

ऋग्वेदे सर्वत्र शुद्धो वैदिकः पाठः ‘ स्पन्द्र० ’ इत्येव वर्तते, परन्तु पं० मोक्षमुल्लरभट्टैः ‘ स्यन्द्र० ’ इत्येव सर्वत्र स्वीकृतः । ‘ मथ्रा रजांस्यश्विना ’ ((ऋ० १११८११५) इत्यस्य स्थाने ‘ मथ्रा ’ इति पाठस्तैरनुमोदितः । अग्रतो गत्वा ‘ मथ्रा नेमि ’ (ऋ० ८१४६१२३) इत्यत्र च तैः शुद्धः पाठो ‘ मथ्रा ’ इत्येव स्वीकृतः, परन्तु प्रथमं (ऋ० १११८११५ इत्यत्र) ‘ मथ्रा ’ इति अशुद्धः पाठो रक्षितः । तथाविधपाठस्वीकरणे च प्रमाणानि तैः स्वकीयप्रस्तावनायां वाऽन्यत्र वा कुत्रापि न दत्तानि ।

पं० मोक्षमुल्लरानुयायीभिः पं० ब्लूमफील्डमहोदयैः स्वकीये (Vedic Concordance) वैदिकपादानुक्रमणीग्रन्थे मोक्षमुल्लराणामपपाठा एव शुद्धा इति मत्वा स्वीकृताः । पं० विलसनमहोदयैः स्वकीये कोशेऽपि शुद्धम् ‘ स्पन्द्रा ’ इति पाठं दत्त्वा ऋग्वेदे ‘ स्यन्द्रा ’ एव दृश्यत इत्युक्तम् ।

यूरोपीया भट्टमोक्षमुल्लराः, अमेरिका-पातालनिवासिनो भट्टब्लूमफील्डाः, गीर्वाणाङ्गलकोशकाराः विलसनाः, एते सर्वेऽपि वेदसंशोधनकर्मणि कुशलतमाः कथं नामैवं प्रमाद्येयुरिति मनस्यस्माकं महान् संदेहः प्रथमं संजातः । सर्वाण्येव वैदिकानां हस्त-लिखितानि, सर्वाणि वैदिकैर्मुद्रितानि च ऋग्वेदपुस्तकानि खल्वैकमत्येन ‘ स्पन्द्र ’ इत्येव पाठमुररीकुर्वन्ति, नैकमपि वैदिकस्य पुस्तकं ‘ स्यन्द्र ’ इति पाठं स्वीकरोतीति पश्यन्तो, नूनं वयं जानीमः ‘ स्यन्द्र ’ इति पाठो न सम्यगिति ।

‘ **स्पन्द्र** ’ इत्यस्य च शुद्धपाठस्य विनिश्चयार्थमस्माभिर्भारतवर्षे आ-काशि-रामेश्वरं विविधेषु नगरेषु निवसद्भ्यः शतादयाधि-केभ्यो वेदपाठिभ्यो माननीयब्राह्मणेभ्यः पत्राणि लिखितानि । तेषामध्ययनपरम्परायां कः पाठोऽभिमत इति च पृष्टास्ते सर्वेऽपि ऐकमत्येन ‘ **स्पन्द्र** ’ इत्येव पाठः प्राचीनवैदिकपरम्पराभिमत इत्यत्र न कोऽपि व्युत्क्रमं कर्तुं शक्नोतीत्येवावोचन् । वैदिकानां पुस्तकेषु वैदिकानां पठनपाठनपरम्परासु च ‘ **स्यन्द्र** ’ इति पाठस्याभावात्, ‘ **स्पन्द्र** ’ इत्यस्य सद्भावाच्च, ‘ **स्यन्द्र** ’ इति भट्टमोक्षमुल्लरादिभिरभिमतः पाठः सर्वथा अशुद्धोऽवैदिकोऽपपाठ इति, नास्त्यत्र सन्देहः । विद्वद्वरिष्ठैर्भट्टमोक्षमुल्लरैः कथं नाम सोऽपपाठः स्वीकृत इतीदानीं नैव ज्ञातुं शक्यते ।

एक एव पाठभेदः ।

ऋग्वेदे वैदिकैः सर्वैरपि वेदपाठिभिरेकं एव पदं पाठभेदेन स्वीक्रियते नान्यत्, यत्—

‘ **ब्रध्नं मैश्वतोर्वरुणस्य बभ्रुं** ’

इति वा

‘ **ब्रध्नं माँश्वतोर्वरुणस्य बभ्रुं** ’

(ऋ० ७।४।३)

इति वा । पाठद्वयेऽपि ‘ **मैश्वतोः** ’ इति पाठो बहुसम्मत इति कृत्वारमाभिः स एव पाठोऽस्मिन् ऋग्वेदे स्वीकृतः । सम्पूर्णे ऋग्वेदे नान्यः कोऽपि पाठभेदो वर्तते इति सर्ववैदिकैरेकमत्येन मन्यते । वस्तुतस्तु नैषोऽपि पाठभेदः किन्तु कम्पस्यैव सानुनासिकस्य अकारस्य विवृतसंवृत-भेदेनोच्चारणवैचित्र्यमात्रमिति ।

विस्तरशो विवरणम् ।

अस्मिन् ऋग्वेदे ऋषि-देवता-छन्दांसि कात्यायनीयसर्वानुक्रमणां शौनकीयबृहद्देवतां चानुसृत्य मुद्रितानि । अन्यत्रोल्लिखितानि ऋषिदेवतादीनि भाष्यकारादिभिः स्वीकृतानि च सर्वाण्यपि परिशिष्टविभागे विस्तरशः प्रदर्शयिष्यामः । अरिमन्विषये, ऋग्वेदस्य शाखाभेदादिविषये च यत्किञ्चिदपि विशेषेण द्रष्टव्यं विचारयितव्यं चास्ति, तत्सर्वं वयं ‘ **ऋग्वेदस्वाध्याय** ’-नामके ग्रन्थे विस्तरशो विशदीकरिष्यामः ।

सादरं निवेदनम् ।

वैदिकधर्मिणां पुरस्तादेष ऋग्वेदः सादरं समवस्थाप्यते । यावच्छक्यं तावत्संयत्यात्र स्खलनाभावः साधितः । तथापि मानवस्य स्खलनशीलत्वाद्यदि कुत्रापि केचन प्रमादा भवेयुः, ते ‘ **पुस्तकं संशोध्यं ब्रणिनोऽङ्गवदिति** ’ न्यायेन संशोध्य संशोध्य, पाठकैर्निवेदनीयाः । अस्य मुद्रणविषयेऽपि यदि किञ्चिदपि विशेषेण सूचनीयं स्यात्, तदपि निवेद्य चानुग्राह्योऽयं स्वाध्यायमण्डलस्थो जनः सर्वैरपि पाठकप्रवरैरिति सविनयमुक्त्वा विरमामः ।

प्रकाशकाः

श्रीपाद-दामोदरभट्ट-सान्तबलेकर-प्रमुखाः ।

मण्डलानुक्रमणिका ।

१	प्रथमं मण्डलम्	पृष्ठसंख्या	१-१४८
२	द्वितीयं मण्डलम्	,,	१४९-१८४
३	तृतीयं मण्डलम्	,,	१८५-२३२
४	चतुर्थं मण्डलम्	,,	२३३-२७८
५	पञ्चमं मण्डलम्	,,	२७९-३३४
६	षष्ठं मण्डलम्	,,	३३५-३९२
७	सप्तमं मण्डलम्	,,	३९३-४६०
८	अष्टमं मण्डलम्	,,	४६१-५६०
९	नवमं मण्डलम्	,,	५६१-६२६
१०	दशमं मण्डलम्	,,	६२७-७६६

अष्टकानुक्रमणिका ।

१	प्रथमोऽष्टकः	पृष्ठसंख्या	१- ९२
२	द्वितीयोऽष्टकः	,,	९२-१९१
३	तृतीयोऽष्टकः	,,	१९१-२८५
४	चतुर्थोऽष्टकः	,,	२८६-३८१
५	पञ्चमोऽष्टकः	,,	३८१-४७८
६	षष्ठोऽष्टकः	,,	४७८-५७६
७	सप्तमोऽष्टकः	,,	५७६-६६५
८	अष्टमोऽष्टकः	,,	६६५-७६६

ऋग्वेदमन्त्राणामृषिदेवता-सूची ।

सूक्तं ।	मन्त्रसंख्या ।	ऋषिः ।	देवता ।	मन्त्रसंख्या ।	सूक्तं ।	मन्त्रसंख्या ।	ऋषिः ।	देवता ।	मन्त्रसंख्या ।
प्रथमं मंडलम् ।					१२	१२	मेधातिथिः काण्वः १-५	अग्निः	५
१	९	मधुच्छंदा	१-९	अग्निः	९			६ निर्मथ्याहव-	
		वैश्वामित्रः						नीयावग्नी	१
२	९	"	१-३	वायुः	३	१३	१३	७-१२ अग्नि	६
			४-६	इन्द्रवायू	३			१ समिद्धोऽग्निः*	१
			७-९	मित्रावरुणौ	३			२ तनूनपात्	१
३	१२	"	१-३	अभिनौ	३			३ नराशंसः	१
			४-६	इन्द्रः	३			४ इळः	१
			७-९	विश्वे देवाः	३			५ बर्हिः	१
			१०-१२	सरस्वती	३			६ देवीर्द्वारः	१
४	१०	"	१-१०	इन्द्रः १०	२३			७ उपासानक्ता	१
५	१०	"	१-१०	" १०				८ देव्यौ होतारौ	
६	१०	"	१-३	" ३				प्रचेतसौ	१
			४	मरुतः	१			९ सरस्वतीळा-	
			५	इन्द्रमरुतः	१			भारत्यः	१
			६	मरुतः	१			१० त्वष्टा	१
			७	इन्द्रमरुतः	१			११ वनस्पतिः	१
			८-९	मरुतः	२	१४	१२	१२ स्वाहाकृतयः	१
			१०	इन्द्रः १	५१	१५	१२	१-१२ विश्वे देवाः+	१२
७	१०	"	१-१०	" १०				१ इन्द्रः ॐ	१
८	१०	"	१-१०	" १०				२ मरुतः	१
९	१०	"	१-१०	" १०				३ त्वष्टा	१
१०	१२	"	१-१२	" १२				४ अग्निः	१
११	८	जेता	१-८	" ८				५ इन्द्रः	१
		माधुच्छंदसः						६ मित्रावरुणौ	१
								७-१० द्रविणोदा अग्निः ४	

ॐ (१।१३।१) इधमो वा ।

+ (१।१४।१-१२) (१-२) अग्निः २, (३) विश्वे देवाः १, (४-१२) अग्निः ९, एवं द्वादश । अत्र विशेषः-अस्य सूक्तस्य विश्वैर्देवैः सहितोऽग्निर्देवता । (३) इन्द्रवायुबृहस्पतिमित्राग्निपूषभगादित्यमरुद्गणाः १ । (१०) विश्वदेवाग्नीन्द्रवायुमित्राभामानि १; (११) अग्निः १ । ॐ (१।१५।१-१२) प्रत्येकं ऋतुसहितदेवताः ।

		११ अश्विनौ	१	२४ १५ शुनःशेष आजीगर्तिः X १	कः	१
		१२ अग्निः	१		२ अग्निः	१
१६	९ मेधातिथिः काण्वः १-९	इन्द्रः	९		३-५ सविता ७	३
१७	९ "	१-९ इन्द्रावरुणौ	९		६-१५ वरुणः १०	३१
१८	९ "	१-३ ब्रह्मणस्पतिः	३	२५ २१ "	१-२१ "	२१
		४ इन्द्रब्रह्मणस्पति-		२६ १० "	१-१० अग्निः	१० २२
		सोमाः	१	२७ १३ "	१-१२ "	१२
		५ ब्रह्मणस्पति			१३ देवाः	१
		सोमेन्द्रदक्षिणाः १		२८ ९ "	१-४ इन्द्रः	४
		६-८ सदसस्पतिः X ३			५-६ उल्लुखलं	२
		९ नराशंसः	१		७-८ उल्लुखलमुसले	२
१९	९ "	१-९ अग्रामरुतः	९		९ प्रजापतिर्हृदिश्वः+	१
(इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः)				२९ ७ "	१-७ इन्द्रः	७ २३
				३० २२ "	१-१६ "	१६
२०	८ "	१-८ ऋभवः	८		१७-१९ अश्विनौ	३
२१	६ "	१-६ इन्द्राग्नी	६		२०-२२ उषसः	३
२२	२१ "	१-४ अश्विनौ	४	३१ १८ हिरण्यस्तूप		
		५-८ सविता	४		आङ्गिरसः १-१८ अग्निः	१८
		९-१० अग्निः	२	३२ १५ "	१-१५ इन्द्रः	१५ ३०
		११ देव्यः	१	(इति प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः)		
		१२ इन्द्राणीवरुणा-		३३ १५ "	१-१५ "	१५
		न्यम्नायः	१	३४ १२ "	१-१२ अश्विनौ	१२
		१३-१४ द्यावापृथिव्यौ	२	३५ ११ "	१	अग्निमित्रवरुण-
		१५ पृथिवी	१		रात्रीसवितारः	११
		१६-२१ विष्णुः ७	६		२-११ सविता	१०
२३	२४ "	१ वायुः	१	३६ २० कण्वो घौरः १-१२	अग्निः	१२
		२-३ इन्द्रवायू	२		१३-१४ यूयः	२
		४-६ मित्रावरुणौ	३		१५-२० अग्निः	६
		७-९ मरुतः+	३	३७ १५ "	१-१५ मरुतः	१५ ४०
		१०-१२ विश्वे देवाः	३	३८ १५ "	१-१५ "	१५
		१३-१५ पूषा	३	३९ १० "	१-१० "	१०
		१६-२२ आपः	७	४० ८ "	१-८ ब्रह्मणस्पतिः	८
		२३ अग्न्यापः	१	४१ ९ "	१-३ वरुणमित्रार्यमणः	३
		२४ अग्निः	१		४-६ आदित्याः	३

X (१।१८।६-९) चतुर्णामपि वा सदसस्पतिः । • (१।२२।१६) देवा वा । + (१।२३।७-९) मरुत्वानिन्द्र इति केचित् । X (१।२४।१-१५) शुनःशेष आजीगर्तिः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरात ऋषिः । • (१।२४।५) भगभक्त्येत्यस्य भगो वा । + (१।२८।९) अभिववणचर्म वा देवता । सोमो वा ।

		७-९ वरुणमित्रार्यमणः ३	६३	९ नोधा गौतमः १-९	" ९
४२	१०	कण्वो वीरः १-१० पूषा १०	६४	१५ " १-१५ मरुतः १५	
४३	९	" १-९ रुद्रः ९	६५	१० पराशरः शाकल्यः १-१० अग्निः १० १३२	
		३ रुद्रमित्रवरुणाः १	६६	१० " १-१० " १०	
		४-६ रुद्रः ३	६७	१० " १-१० " १०	
		७-९ सोमः ३	६८	१० " १-१० " १०	
४४	१४	प्ररुणवः १-२ अग्न्यश्च्युषसः २	६९	१० " १-१० " १०	
		काण्वः	७०	११ " १-११ " ११	
		" ३-१४ अग्निः १२ २१	७१	१० " १-१० " १०	
४५	१०	" १-९ " ९	७२	१० " १-१० " १०	
		१० अग्निदेवाः १	७३	१० " १-१० " १०	
४६	१५	" १-१५ अश्विनौ १५ २५	७४	९ गोतमो राहुगणः १-९ " ९	
(इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः)			७५	५ " १-५ " ५	
४७	१०	" १-१० " १०	७६	५ " १-५ " ५	
४८	१६	" १-१६ उषसः १६ २०	७७	५ " १-५ " ५	
४९	४	" १-४ " ४	७८	५ " १-५ " ५	
५०	१३	" १-१३ सूर्यः १३	७९	१२ " १-१२ × " १२	
५१	१५	सव्य आगिरसः १-१५ इंद्रः १५ ७२	८०	१६ " १-१६ इंद्रः १६ ५७	
५२	१५	" १-१५ " १५	(इति प्रथमाष्टके पंचमोऽध्यायः)		
५३	११	" १-११ " ११	८१	९ " १-९ " ९	
५४	११	" १-११ " ११	८२	६ " १-६ " ६	
५५	८	" १-८ " ८	८३	६ " १-६ " ६	
५६	६	" १-६ " ६	८४	२० " १-२० " २०	
५७	६	" १-६ " ६	८५	१२ " १-१२ मरुतः १२ ३४	
५८	९	नोधा गौतमः १-९ अग्निः ९	८६	१० " १-१० " १०	
५९	७	" १-७ वैश्वानरोऽग्निः ७	८७	६ " १-६ " ६	
६०	५	" १-५ अग्निः ५	८८	६ " १-६ " ६	
६१	१६	" १-१६ इंद्रः १६ ३८	८९	१० " १-१० + विश्वे देवाः १० १९	
(इति प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)			९०	९ " १-९ " ९	
६२	१३	" १-१३ " १३			

• (१।७।१९) सूर्यो मित्रावरुणौ च । × (१।७।१-३) मध्यमोऽग्निर्वा । • (१।८।१६) अथर्वामनुर्देध्यङ्क ।

+ (१।८।१-४) विश्वे देवाः ४, (५) इंद्रापूषणौ १, (६-९) विश्वे देवाः ४, (१०) अदितिः १, (१।९।०।९) विश्वे देवाः ९ (एवं १९) (१।८।१-१०) अथवा (१-२, ८-९) देवाः किंवा (१) क्रतुदेवाः १, (२) देवाः १, (३) भगमित्रादिति-वक्षार्यमवरुणसोमाभिसरस्वत्यः १, (४) वातपृथिवीद्युमावाश्विनः १, (५) इंद्रापूषणौ १, (६) इंद्रपूषाताक्ष्यवृहस्पतयः १, (७) मरुतः १, (८-९) देवाः २, (१०) अदितिः १।

• (१।९।१-९) (१-३) वरुणमित्रार्यमणः ३, (४) इंद्रमरुपूषभगाः १, (५) पूषाविष्णू १, (६) वातसिन्धुवोषधयः १,

(७) नक्तोषारजोद्यावः १, (८) वनस्पतिसर्गगावः १, (९) मित्रावरुणार्यमिन्द्रवृहस्पतिविष्णवः १।

९१	२३	गोतमो राहुगणः	१-२३	सोमः	२३	१००	१९	ऋजाश्वीवरीष-	
९२	१८	"	१-१५	उषसः	१५			सहदेवभय-	"
			१६-१८	अश्विनौ	३			मानसुराधसो	
९३	१२	"	१-१२	अग्निषोमौ	१२			वाष्पांगिराः	१-१९ इन्द्र. १९ ५८
९४	१६	कुत्स आंगिरसः	१-७	अग्निः	७	१०१	११	कुत्स अंगिरसः	१-११ " ११
			८	देवाम्नी	१	१०२	११	"	१-११ " ११
			९-१५	अग्निः	७	१०३	८	"	१-८ " ८
			१६	अग्निमित्रवरुणा-		१०४	९	"	१-९ " ९
				दितिसिन्धु-		१०५	१९	त्रित आप्यः,	
				पृथिवीद्यावः+	१			कुत्स आंगि-	
								रसो वा	१-१९ *विश्वे देवाः १९ २९
						१०६	७	कुत्स आंगिरसः	१-७ " ७
९५	११	"	१-११	औषसोऽग्निः	११	१०७	३	"	१-३ " ३
९६	९	"	१-९	द्रविणोदा अग्निः	९	१०८	१३	कुत्स आंगिरसः	१-१३ इन्द्राग्नी १३ २१+
९७	८	"	१-८	शुचिरग्निः	८	१०९	८	"	१-८ " ८
९८	३	"	१-३	वैश्वानरोऽग्निः	३	११०	९	"	१-९ ऋभवः ९ १४
९९	१	कश्यपो मारीचः	१	जातवेदा अग्निः	१	१११	५	"	१-५ " ५

(इति प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः।)

+ (१।९४।१६) यद्देवस्य वा सूक्तमिति पक्षेऽग्निरेव देवता।

* द्वे विरूप (१।९५) इत्यारभ्य जातवेदसै (१।९९) इत्यन्तं शुद्धोऽग्निर्विकल्पेन।

॥ (१।१००।१-१९) इन्द्रो मरुत्वान् १८। (१९) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः १।

(१।१०१।१-११) इन्द्रो मरुत्वान् १०। (११) मरुदिन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः १।

(१।१०२।११) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः।

(१।१०३।११) " "

* (१।१०५।१-१९) (१) रोदसीभ्यां सहिताश्चन्द्ररश्मयः १, (२) रोदसी १, (३) देवा १, (४) अग्नि १, (५) देवाः १। (६) देववरुणार्थमाण १, (७) देवाः १, (८) इन्द्रः १, (९) रश्मयः १, (१०) इन्द्रवरुणाग्न्यर्थमसवितारः (पञ्च उक्षणः) १, (११) सुपर्णाः, (रश्मयः) १, (१२) देवाः १, (१३) अग्निः १, (१४) अग्निः १, (१५) वरुणः १, (१६) आदित्यः १, (१७) बृहस्पतिः १, (१८) अरुणः चन्द्र १, (१९) इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः १।

(१।१०६।१-७) (१) इन्द्रमित्रवरुणाग्निमरुददितयः १, (२) आदित्या देवाः १, (३) पितृद्यावापृथिव्यः, १ (४) नराशंसपूवर्णौ १, (५) बृहस्पतिः १, (६) इन्द्रः १, (७) अदिनिदेवपित्रुमित्रारुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः १। (सर्वे वसुभिः सहिताः) (१।१०७।१-३) (१) आदित्या १, (२) इन्द्रमरुददितयः १, (३) इन्द्रवरुणाग्न्यर्थमसवितृमित्रवरुणादितिमिन्धुपृथिवीद्यावः १।

* पश्चान्तरे (१।१०५) (१) विश्वे देवाः १, (२) रोदसी १, (३) विश्वे देवाः १, (४) अग्निरोदसी १, (५-९) विश्वे देवाः ३, (८) इन्द्रोदसी १, (९) सूर्यरश्मीरोदसी १, (१०) विश्वे देवाः १, (११) सूर्यरश्मीरोदसी १, (१।१०६) (१) विश्वे देवाः १, (२-३) रोदसी २, (४) वरुणोदसी १, (५-६) विश्वे देवाः २, (७) रोदसी १, (१।१०७।१-३) विश्वे देवाः ११ (एवं २९)

+ (१।१०८।१-१३) (१३) इन्द्राग्नीमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः १।

(१।१०९-१।१५) सर्वेषामेषां सप्त सूक्तानां अन्तिमस्य मन्त्रस्य मित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः।

११२	२५	कुसुम आंगिरसः	१	द्यावापृथिव्य- ग्न्यश्विनः	१
			२-२५	अश्विनौ	२४
(इति प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)					
११३	२०	"	१	उषोरात्री	१
			२-२०	उषसः	१९
११४	११	"	१-११	रुद्रः	११
११५	६	"	१-६	सूर्यः	६
११६	२५	कक्षीवान् औशिजो दैर्घतमसः	१-२५	अश्विनौ	२५ ८३
११७	२५	"	१-२५	"	२५
११८	११	"	१-११	"	११
११९	१०	"	१-१०	"	१०
१२०	१२	"	१-१२	"	१२
१२१	१५	"	१-१५	इन्द्रः	१५
(इति प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)					
[इति प्रथमोऽष्टकः]					
१२२	१५	"	१-१५	विश्वे देवाः	१५
१२३	१३	"	१-१३	उषसः	१३ २६
१२४	१३	"	१-१३	"	१३
१२५	७	"	१-७	स्वनयः	७
१२६	१-५	"	१-५	भावयव्यः	५
	६	भावयव्यः	६	रोमशा	१
	७	रोमशा प्रह्ला- वादिनी	७	भावयव्यः	१
१२७	११	परुच्छेपो दैवोदासिः	१-११	अग्निः	११ १९

१२८	८	परुच्छेपो दैवोदासिः	१-८	"	८
१२९	११	"	१-५	इन्द्रः	५
			६	इन्द्रः	१
			७-११	इन्द्रः	५ २७
१३०	१०	"	१-१०	"	१०
१३१	७	"	१-७	"	७
१३२	६	"	१-५	"	+५
			६	इन्द्रापरवर्तेन्द्राः	१
१३३	७	"	१-७	इन्द्रः	७
१३४	६	"	१-६	वायुः	६ ९
१३५	९	"	१-३	"	३
			४-८	इन्द्रवायू	५
			९	वायुः	१
१३६	७	"	१-५	मित्रावरुणौ	५
			६	सूर्यरोदसीमित्र- वरुणरुद्रैर्द्राग्न्य- र्यमभगसोमाः	१
			७	देवमरुदमित्र- वरुणमघवानः	१
(इति द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः)					
१३७	३	"	१-३	मित्रावरुणौ	३
१३८	४	"	१-४	पूषा	४
१३९	११	"	१	विश्वे देवाः	१
			२	मित्रावरुणौ	१
			३-५	अश्विनौ	३
			६	इन्द्रः	१
			७	अग्निः	१
			८	मरुतः	१

× (१।१२२) (१) रुद्रामरुतः १, (२) उषासानक्ते १, (३) विश्वे देवाः १, (४) अश्विनौ १, (५) विश्वे देवाः १, (६) मित्रावरुणमित्रवः १, (७-८) विश्वे देवाः २, (९-१०) मित्रावरुणौ २, (११-१५) विश्वे देवाः ५ (एवं १५)

× यद्वा (१।१२२) (१) रुद्रामरुतः १, (२) उषासानक्ते १, (३) अग्नि- (आदित्य)-वातेन्द्रपर्वतदेवाः १, (४) अपा-
नपादहोरात्राणि १, (५) देवपूषस्वनयः १, (६) मित्रवरुणसिन्धवः १, (७) वरुणमित्रदेवाः १, (८) देवसङ्घः १, (९-१०)
मित्रावरुणौ २, (११-१४) विश्वे देवाः ४, (१५) मित्रावरुणौ १।

(१।१३२) ६ प्रथमार्धस्य इन्द्रापरवर्तौ, मध्यमस्य वज्रः, अन्यस्य इन्द्रः ।

× (१।१३६) (६) सूर्यरोदसीमित्रवरुणरुद्राग्न्यर्यमभगसोमाः १, (७) देवेन्द्रमरुदग्निमित्रवरुणाः १। (१-५) देवाश्च ५।

(१।१३९) (९) दध्यङ्गङ्गिरःप्रियमेधकण्वाग्निमनवः १।

		९ इन्द्राग्नी	१	१४४	७ दीर्घतमाः	१-७	"	७
		१० बृहस्पतिः	१	१४५	५	१-५	"	५
		११ विश्वे देवाः	१	१४६	५	१-५	"	५
१४०	१३ दीर्घतमा			१४७	५	१-५	"	५
	औचध्यः	१-१३ अग्निः	१३	१४८	५	१-५	"	५
१४१	१३ "	१-१३ "	१३	१४९	५	१-५	"	५
१४२	१३ "			१५०	३	१-३	"	३
		१ समिद्धोऽग्निः	१	१५१	९	१	मित्रः	१
		२ तनूनपात्	१			२-९ मित्रावरुणौ	८	१९
		३ नराशंसः	१	१५२	७	१-७	"	७
		४ इळः	१	१५३	४	१-४	"	४
		५ बर्हिः	१	१५४	६	१-६	विष्णुः	६
		६ देवीर्द्वारः	१	१५५	६	१-३	इन्द्राविष्णू	३
		७ उषासानक्ते	१			४-६	विष्णुः	३ ८
		८ वैश्व्यौ होतारौ		१५६	५	१-५	"	५
		प्रचेतसौ	१	१५७	६	१-६	अश्विनौ	६ १२
		९ सरस्वतीळा-				(इति द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः)		
		भारत्यः	१	१५८	६	१-६	"	६
		१० खष्टा	१	१५९	५	१-५	द्यावापृथिवी	५ १०
		११ वनस्पतिः	१	१६०	५	१-५	"	५
		१२ स्वाहाकृतयः	१	१६१	१४	१-१४	ऋभवः	१४
		१३ इन्द्रः	१	१६२	२२	१-२२	अश्वः	२२ ३५
१४३	८ "	१-८ अग्निः	८	१६३	१३	१-१३	"	१३

॥ (११५४) १-६ वैष्णवानि गृहाणि वा ।

॥ (११६२) (१) मित्रावरुणार्यमवायिवन्द्रप्रजापतिमरुतः १, (२) अजेन्द्रापूर्वणः १, (३) छागः, खष्टा १, (४) अजः १, (५) होत्रध्वर्यग्नीद्वावस्तुच्छंस्तृबद्वाणः १, (६) यूपसंस्कृष्टां ऋत्विजः १, (७) ऋवयो ऋत्विजश्च १, (८) अश्वदामपादबंधनखलीनघासाः १, (९) अश्वक्रविः १, (१०) अश्वोदर्यंतृणानि १, (११) अश्वाङ्गरसः १, (१२) अश्वसंस्कृताः १, (१३) मांस्पचनपात्रछेदनशस्त्रादीनि १, (१४) अश्वनिषदनादीनि १, (१५) देवाः १, (१६) वासोऽधिवासपात्रबन्धनादीनि १, (१७) अश्वः १, (१८) स्वधितिः विशास्तारः १, (१९) विशास्तृनियन्तृकृतुद्यावापृथिव्याः १, (२०) स्वधितिः विशस्तासिः, २१ देवाः, २२ अदितिः । (एते अश्वेन सहिता देवाः)

(११६३) (२) यमवायिवन्द्रगंधर्ववसवः १, (३) यमादित्यसोमाः १, (१०) नीयमाना अश्वाः १, (१२) अज ऋत्विजैः ।

(११६४) (१) अग्निवायुसूर्याः १, (२-३) सूर्यरथः २, (४) इन्द्रः १, (५-८) आदित्यरूप आत्मा ४, (९) द्यावापृथिव्यौ, वृष्टिः १, (१०) आदित्यः १, (११) आदित्यचक्रम् १, (१२-१४) संवत्सरचक्रम् ३, (१५) सप्तर्षवः १, (१६) किरणाः ज्ञानी वा १, (१७) गौ १, (१८) विद्वान् १, (१९) सोमसूर्यौ १, (२०) जीवपरमात्मानौ १, (२१) आदित्यमण्डलम्, आत्मा वा १, (२२) वृक्षरूप आदित्य आत्मा वा १, (२३) सवनत्रयछन्दस्त्रयविधानम् १,

१६४	५२	दीर्घतमाः	१-४१	विश्वे देवाः	४१	१७२	३	अगस्त्यः	१-३	मरुतः	३
			४२	वाक्समुद्राक्षरापः	१	१७३	१३	"	१-१३	इन्द्रः	१३ ४५
			४३	शकधूमसोमौ	१	१७४	१०	"	१-१०	"	१०
			४४	अग्निवायुसूर्याः	१	१७५	६	"	१-६	"	६
			४५	वाचः	१	१७६	६	"	१-६	"	६
			४६-४७	सूर्यः	२	१७७	५	"	१-५	"	५
			४८	कालचक्रम्	१	१७८	५	"	१-५	"	५
			४९	सरस्वती	१	१७९	६	१-२ लोपामुद्रा	१-६	रतिः	६
			५०	साध्याः	१			३-४ अगस्त्यो			
			५१	सूर्यः+	१			मैत्रावरुणः			
			५२	सरस्वान्	१			५-६ अगस्त्यशिष्यो			
१६५	१५		१-१५	मरुत्वानिन्द्रः	१५			ब्रह्मचारी			
	१,२,४,६	इन्द्रः				१८०	१०	अगस्त्य	१-१०	अश्विनौ	१० ३९
	८,१०-१२	"				१८१	९	"	१-९	"	९
	३,५,७,९	मरुतः				१८२	८	"	१-८	"	८
	१३-१५	अगस्त्यो				१८३	६	"	१-६	"	६
		मैत्रावरुणः						(इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)			
(इति द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः)						१८४	६	"	१-६	"	६
१६६	१५	अगस्त्यो				१८५	११		१-११	द्यावापृथिवी+	११
		मैत्रावरुणः	१-१५	मरुतः	१५	१८६	११	"	१-११	विश्वे देवाः	११
१६७	११	"	१	इन्द्रः	१	१८७	११	"	१-११	अन्नं	११
			२-११	मरुतः	१० २०	१८८	११	"	१	समिद्धोऽग्निः	१
१६८	१०	"	१-१०	"	१०				२	तनूनपात्	१
१६९	८	"	१-८	इन्द्रः	८ १३				३	इलः	१
१७०	५ १, ३, ४, इन्द्रः	१-५	"	"	५				४	बर्हिः	१
	२, ५, अगस्त्यो								५	देवीद्वारः	१
		मैत्रावरुणः							६	उषासानक्ते	१
१७१	६	"	१-२	मरुतः	२				७	दैव्यौ होतारौ	१
			३-६	मरुत्वानिन्द्रः	४					प्रचेतसौ	१

(१११६४) (२४) अक्षरम् १, (२५) जागतथन्तरगायत्रसामानि १, (२६) धेनुसवितारौ १, (२७-२९) सवस्सा गौः ३, (३०) शरीरं जीवश्च १, (३१) आदित्यः १, (३२) मध्यस्थानवाचत्रादित्यौ, आत्मा वा १, (३३) शुपृथिव्यादित्यवृष्टयः १, (३४-३५) वेदियज्ञसोमब्रह्माणः २, (३६) आदित्यरश्मयः, महदहंकारपञ्चतन्मात्ररूपाणि सप्ततत्त्वानि वा १, (३७) आत्मज्ञानम् १, (३८) देहात्मजीवात्मानौ १, (३९) अक्षरज्ञानिनः १, (४०) गौः १, (४१) माध्यमिका वाक्, गौरी वा १।

× (४८) संवत्सरः कालः । + (५१) पर्जन्याग्नी वा । ☼ (५२) सूर्यो वा । ☼ १११६९।१-८ मरुत्वानिन्द्रः ।

+ १११८५।९ देवाश्च । * (१११८६) (१-४) विश्वे देवाः ४, (५) अहिर्बुध्न्यः १, (६) त्वष्टा १, (७) इन्द्रः १, (८-९) मरुतः २, (१०-११) विश्वे देवाः २ (एवं ११) × (१११८७।१-११) ९ सोमः, १० करम्भः ।

	८	सरस्वतीला-	१०	६	गृत्समदः शौनकः	१-६	११	६
		भारत्यः	१	११	२१	१-२१	इंद्रः	२१ १२६
	९	त्वष्टा	१	१२	१५	१-१५	१५	
	१०	वनस्पतिः	१	१३	१३	१-१३	१३	
	११	स्वाहाकृतयः	१	१४	१२	१-१२	१२	
१८९	८	अगस्त्यः	१-८	अग्निः	८	१५	१०	१०
१९०	८	१-८	बृहस्पतिः	८	१६	९	१-९	९
१९१	१६	१-१६	अप्सृणसूर्याः	१६	१७	९	१-९	९
		इति प्रथमं मंडलम्।	१८	९	१-९	९	९	
		अथ द्वितीयं मंडलम्।	१९	९	१-९	९	९	
१	१६	गृत्समदः	२०	९	१-९	९	९	
		शौनकः X १-१६	अग्निः	१६	२९	२१	६	१-६
२	१३	१-१३	१३	२२	४	१-४	४	
३	११	१	समिद्धोऽग्निः	१	२३	१९	१	ब्रह्मणस्पतिः
		२	नराशंसः	१	२-४	बृहस्पतिः	३	
		३	इळः	१	५	ब्रह्मणस्पतिः	१	
		४	बर्हिः	१	६-८	बृहस्पतिः	३	
		५	देवीर्द्वारः	१	९	ब्रह्मणस्पतिः	१	
		६	उषासानक्ते	१	१०	बृहस्पतिः	१	
		७	दैव्यौ होतारौ	१	११	ब्रह्मणस्पतिः	१	
		प्रचेतसौ	१	१२-१६	बृहस्पतिः	५		
		८	सरस्वतीला-		१७	ब्रह्मणस्पतिः	१	
		भारत्यः	१	१८	बृहस्पतिः	१		
		९	त्वष्टा	१	१९	ब्रह्मणस्पतिः	१	
		१०	वनस्पतिः	१	(इति द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः)			
		११	स्वाहाकृतयः	१	२४	१६	१	बृहस्पतिः
४	९	सोमाहुतिर्भार्गवः	१-९	अग्निः	९	२-९	ब्रह्मणस्पतिः	८
५	८	१-८	८		१०	बृहस्पतिः	१	
६	८	१-८	८		११	ब्रह्मणस्पतिः	१	
७	६	१-६	६		१२	इंद्राब्रह्मणस्पति	१	
८	६	गृत्समदः शौनकः	१-६	१	१३-१६	ब्रह्मणस्पतिः	५ १३	
		इति द्वितीयाष्टके पंचमोऽध्यायः।)						
९	६	१-६	६		२५	५	१-५	५
					२६	४	१-४	४

● (१।१९१) (२) विषज्योषधिः १, (३) दर्भाद्यस्तृणविशेषाः १, (८-१०) सूयः ३, (११) कपिञ्जली १, (१२) चटिका १, (१३) नद्यः १, (१४) मयूरी नद्यश्च, (१५-१६) नकुलः १। × (२।१) जातवेदा अग्निः।

ॐ (२।१-३) गृत्समद् (भांगिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः ।

3

	१६-१८	सरस्वती	३
	१९-२१	द्यावापृथिव्यौ+	३
४२	३	गृ-यमदः शौनकः १-३	शकुंतः ३ ६
४३	३	" १-३	" ३

(इति द्वितीयं मंडलम् ।)

अथ तृतीयं मंडलम् ।

१	२३	विश्वामित्रो	
		गायिनः १-२३	अग्निः २३
२	१५	" १-१५	वैश्वानरोग्निः १५ २६
३	११	" १-११	" ११
४	११	" १	समिद्धोऽग्निः १
		२	तनूनपात् १
		३	इळः १
		४	बर्हिः १
		५	देवीद्वारः १
		६	उषासानक्ता १
		७	दैव्यो होतारौ
			प्रचेतसौ १
		८	सरस्वतीळा-
			भारत्यः १
		९	त्वष्टा १
		१०	वनस्पतिः १
		११	स्वाहाकृतयः १

५	११	विश्वामित्रो	
		गायिनः १-११	अग्निः X ११ ३३
६	११	" १-११	" + ११

(इति द्वितीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः)

[इति द्वितीयोऽष्टकः]

७	११	" १-११	अग्निः ११
८	११	" १ ५	यूपः ५
		६-१०	यूपाः ५
		११	मन्त्रनः १
९	९	" १-९	अग्निः ९ २७
१०	९	" १-९	" ९
११	९	" १-९	" ९
१२	९	" १-९	इंद्राग्नी ९
१३	७	ऋषभो वैश्वामित्रः १- ७	अग्निः ७ ४२
१४	७	" १- ७	" ७
१५	७	उत्कीलः कात्यः १- ७	" ७
१६	६	" १- ६	" ६
१७	५	कतो वैश्वामित्रः १- ५	" ५
१८	५	" १- ५	" ५
१९	५	गाथी कौशिकः १- ५	" ५

+ (२।४१।१९-२१) हविर्धाने वा । ॐ (३।१) (६) अपः १, (७) अपो द्यावापृथिव्यौ च १। (३।२) द्युस्थानोऽग्निः ।
 X (३।५) प्रत्यग्निः (३।६) प्र कारवो इति सूक्तयोरन्यासां द्यावापृथिव्यादीनां निपाता इत्यंते अतस्तथोर्लिङ्गोक्ता
 देवताः पाक्षिकाः ।

(३।५) (१-२) उषाः २, (३-४) मित्र २, (६) अपः १, (७) द्यावापृथिवी १, (८) पितरौ १, (९) देवाः १ (वृ०) ।
 + (३।६) (१) स्वक् १, (२-५) मध्यस्थानोऽग्निः ४, (६-९) विश्वेदेवाः ४, (१०) रोदसी । अन्ननिपातिनः = २-५,
 १० द्यावापृथिव्यौ देवाश्च ।

ॐ (३।७) निपातिनः- (१) द्यावापृथिव्यौ १, (२) अग्न्यश्वाः, मध्यमा वाक् १, (३) अग्न्यश्वाः १,
 (४-६) देवा १, (८) पार्थिवमध्यमौ १, (९) देवाः रोदसी १ (भा०) । ॐ (३।७) अन्न सूक्तेऽष्टम्या विश्वे देवा वा ।

(३।९) आप्योऽग्निः, ८ ऋत्विजः ।

(३।११) जातवेदाः ।

(३।१३) अग्निः प्रदाता ।

(३।१५) रश्मोहाग्निः ।

२०	५	गाथी कौशिकः १ विश्वे देवाः	१	४, ६, ८, १० नदी					
		२-४ अग्निः	३	ऋषिका ४ विश्वामित्रः	१				
		५ विश्वे देवाः	१	५ नदी	१				
२१	५	१-५ अग्निः ५	८	६-७ इन्द्रः	२				
२२	५	१-३ " ३		८ विश्वामित्रः	१				
		४ पुरीष्याग्निः	१	९ नदी	१				
		५ अग्निः १	१४	१० विश्वामित्र	१				
२३	५	देवश्रवा देववातश्च		११-१३ नदी	३				
		भारतौ १-५ " ५		३४ ११ विश्वामित्रो गाथिनः १-११ इन्द्रः	११	१५३			
२४	५	विश्वामित्रो गाथिनः १-५ " ५		३५ ११ " १-११ " ११					
२५	५	१-३ " ३		३६ ११ " १-११ " ११					
		४ अग्नीद्वौ	१	३७ ११ " १-११ " ११					
		५ अग्निः	१	३८ x १० " १-१० " १०					
२६	९	१-३ वैश्वानरोऽग्निः	३	३९ ९ " १-९ " ९ ३					
		४-६ मरुतः	३	(इति तृतीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)					
		७-८ आत्मा +	२	४० ९ विश्वामित्रो गाथिनः १-९ " ९					
		९ उपाध्यायः	१	४१ ९ " १-९ " ९					
२७	१५	१-१५ अग्निः १५	३७	४२ ९ " १-९ " ९					
२८	६	१-६ " ६		४३ ८ " १-८ " ८					
२९	१६	१-१६ " १६		४४ ५ " १-५ " ५					
		(इति तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)		४५ ५ " १-५ " ५					
३०	२२	१-२२ इन्द्र २२	६१	४६ ५ " १-५ " ५					
३१	२२	१-२२ " २२		४७ ५ " १-५ " ५					
३२	१७	१-१७ " १७		४८ ५ " १-५ " ५					
३३	१३	१-३, ५, ७, ९, ११-१३ विश्वामित्रो		४९ ५ " १-५ " ५					
		गाथिनः १-३ नदी	३	५० ५ " १-५ " ५					
				५१ १२ " १-१२ " १२					
				५२ ८ " १-८ " ८					

(३।२०) (१) अग्न्युषोऽश्विदधिक्रादेवाः १ (५) दधिक्राग्न्युषोऽबृहस्पतिसवित्रश्विमित्रवरुणभगवसुरुद्रादित्या १ ।
(३।२२) (१) आहवनीयः १, (२-३) युस्थानः २ । (३।२३) (१-३) निर्मथ्यः ३; (४) आहवनीयः १ ।
(३।२४) (५) अग्निर्दाता १ । (३।२५) मध्यस्थानोऽग्निः । + (३।२६) ७ ब्रह्म वा अग्निर्वा ।
⊗ (३।२७।१) प्र वो वाजा इत्यस्य आद्याया (३।२९।१०) अयं ते योनिरित्यस्याश्च ऋत्विजो वा । (३।२७)
ऋतवो वा । ऋतुर्वा । (३।२८) जातवेदोऽग्निः । (३।२९।५) ऋत्विजो वा । (३।३१) (१-२) दुहिता २,
(३) अग्निश्च १ । (३।३१) कुशिक ऐवीरथिर्वा ऋषिः । (३।३२) मरुत्वानिन्द्रः । (३।३३।६) इन्द्रसवितारौ ।
(३।३५) मरुत्वानिन्द्रः । ⊗ (३।३६।१०) वीर आङ्गिरसो वा ऋषिः । × (३।३८) प्रज.पतिर्वैश्वामित्रः प्रजापतिर्वाच्यो
वा, ताबुभावपि वा । (३।४७) (१-२, ४-५) मरुत्वानिन्द्रः ४, (३) ऋतवः १ । (३।५१) मरुत्वानिन्द्रः ।

५३	२४	१	इन्द्रावर्तौ	१	१
		२-१४	इन्द्रः		१३
		१५-१६	ससर्परी वाक्		१
		१७-२०	रथांगानि		४
		२१-२४	इन्द्रोऽभिशपो वा		४
५४	२२	प्रजापतिवैश्वामित्रः	१-२२	विश्वे देवाः	२२ X ५८
५५	२२	१-२२	१	२२	
(इति तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)					
५६	८	१-८	१	८	
५७	६	विश्वामित्रो गाथिनः	१-६	१	६
५८	९	१-९	अश्विनौ		९
५९	९	१-९	मित्रः		९
६०	७	१-४	ऋभवः		४
		५-७	इन्द्रभूः		३
६१	७	१-७	उषसाः		७
६२	१८	१-३	इन्द्रावरुणौ		३
		४-६	बृहस्पतिः		३
		७-९	पूषा		३
		१०-१२	सविता		३
		१३-१५	सोमः		३
		+ १६-१८	मित्रावरुणौ		३

इति तृतीयं मण्डलम् ।					
अथ चतुर्थं मण्डलम् ।					
१	२०	वामदेवो गौतमः	१-अग्निः		१
		२-५	अग्निवरुणौ		४
		६-२०	अग्निः	१५	३५
२	२०	१-२०	१	२०	
३	१६	१ रुद्रः			१
		२-१६	अग्निः		१५
४	१५	१-१५	रक्षोहाऽग्निः		१५
(इति तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)					
५	१५	१-१५	वैश्वानरोऽग्निः		१५
६	११	१-११	अग्निः	११	७४
७	११	१-११	१	११	
८	८	१-८	१	८	
९	८	१-८	१	८	
१०	८	१-८	१	८	
११	६	१-६	१	६	
१२	६	१-६	१	६	
१३	५	१-५	१	+ ५	
१४	५	१-५	१	+ ५	
१५	१०	१-६	१	६	

(३।५३) १७-१८ अनडुहौ च । X (३।५४) (१) अग्निः १, (२-३) विश्वे देवाः २, (४) द्यावापृथिवी १, (५) विश्वे देवाः १, (६) सूर्यद्यावापृथिव्यः १, (७-८) द्यावापृथिवी २, (९) द्यौः १, (१०) विश्वे देवाः १, (११) सविता १, (१२-१३) विश्वे देवाः २, (१४) विष्णुः १, (१५) इन्द्रः १, (१६) अश्विनौ १, (१७-२१) विश्वे देवाः ५, (२२) अग्निः १ । यद्वा (३।५४) (२) द्यावापृथिव्यौ १, (१०) द्यावापृथिव्यौ १, (१२) त्वष्टृभवः १, (१३) मरुतः, सरस्वती १, (१७) देवेन्द्रर्भवः १, (१८) अर्यमादितिदेववरुणाः १, (१९) अग्निपृथिवीद्वयसूर्यान्तरिक्षाणि १, (२०) पर्वतादित्यादितिमरुतः १, (२१) देवा अश्विः १, (२२) अग्निः १ ।

(३।५५) (१) उषासाहनी १, (२-१०) अग्निः २, (११) अहोरात्रे १, (१२-१४) रोदर्यौ ३, (१५) अहोरात्रे रोदर्यौ वा १, (१६) दिशः १, (१७-१८) इन्द्रो वर्षन् २, (१९) त्वष्टृसवितारौ १, (२०-२२) इन्द्रः ३ ।

(३।५६) (१) संवत्सरादित्याः ३, (४) सिंधुः १, (५) सविता १ । यद्वा (३।५६) (१) देवाः १, (२-३) संवत्सरः २, (४) संवत्सरादित्याः १, (५) सिंधुसंवत्सरेखासरस्वतीभारत्यः १, (६) सवितृधिषणे १, (७) सवितृ-मित्रवरुणाश्रोदांसि १, (८) अग्निवायुसूर्यौ १ । (३।५७) (१-४) विश्वे देवाः ४, (५-६) अग्निः २ । यद्वा

(३।५७) (१) इन्द्राग्निदेवाः १, (२) इन्द्रपूषाश्विविश्वेदेवाः १, (३) ओषधयः सूर्यमरीच्यौ वा १, (४) रोदोऽग्निदीप्तयः १, (५-६) अग्निः । (एषं ५८) (३।६०) ३-४ इन्द्रश्च । + (३।६२।१६-१८) जमदग्निर्वा ऋषिः ।

(४।१) (१३-१६) अङ्गिरसः, १८ विश्वेदेवमित्रवरुणाः । (४।२) (४) अर्यमवरुणमित्रेन्द्राविष्णुमरुदश्विनः (१५) वामदेवस्यांगिरोभिः संवादः, (१७) अग्नीन्द्रांगिरसः (भा० ।) (४।३) (१४) रक्षोहाग्निः ।

+ (४।१३) (१) अग्निरश्विनौ च १, (२) सवितृवरुणमित्राः १, (३) सूर्यः १, (४) रश्मयः १, (५) सूर्यः १,

७-८ सोमकः २				२३-२४ इंद्राश्वौ २			
९-१० अश्विनौ २				(इति तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)			
१६ २१	१-२१ इंद्रः	२१ ४२	३३ ११ वामदेवो गौतमः १-११ ऋभवः ११ ४८	३३ ११	१-११	११	४८
१७ २१	१-२१	२१	३४ ११	३४ ११	१-११	११	४९
१८ १३ (२-३॥, ८-१३	१ वामदेवः	१	३५ ९	३५ ९	१-९	९	५०
वामदेवो गौतम)	२-३ इंद्रः	२	३६ ९	३६ ९	१-९	९	५१
(१ इंद्रः)	४ इंद्रवामदेवौ	१	३७ ८	३७ ८	१-८	८	५२
४ (उत्तरोऽर्धर्चः	५-७ वामदेवः	३	३८ १०	३८ १०	१-१०	१०	५३
७ अदिति.)	८-१३ इंद्रः	६ ८०	३९ ६	३९ ६	१-६	६	५४
(इति तृतीयाष्टके षष्ठमोऽध्यायः ।)				४० ५	१-५	५	५५
१९ ११ वामदेवो गौतमः १-११	११	११	४१ ११	४१ ११	१-११	११	५६
२० ११	१-११	११	४२ १०	४२ १०	१-१०	१०	५७
२१ ११	१-११	११	४३ ७	४३ ७	१-७	७	५८
२२ ११	१-११	११	४४ ७	४४ ७	१-७	७	५९
२३ ११	१-११	११	४५ ७	४५ ७	१-७	७	६०
२४ ११	१-११	११	४६ ७	४६ ७	१-७	७	६१
२५ ८	१-८	८	४७ ४	४७ ४	१-४	४	६२
२६ X ७	१-३ इंद्रात्मनौ	३	४८ ५	४८ ५	१-५	५	६३
	४-७ इयेनः	४ ९	४९ ६	४९ ६	१-६	६	६४
२७ ५	१-५	५	५० ११	५० ११	१-११	११	६५
२८ ५	१-५	५	५१ ११	५१ ११	१-११	११	६६
२९ ५	१-५	५	५२ ११	५२ ११	१-११	११	६७
३० २४	१-८ इंद्रः	८	५३ ११	५३ ११	१-११	११	६८
	९-११ इंद्रोपसौ	३	५४ ११	५४ ११	१-११	११	६९
	१२-२४ इंद्रः	१३ ५०	५५ ११	५५ ११	१-११	११	७०
३१ १५	१-१५	१५	५६ ११	५६ ११	१-११	११	७१
३२ २४	१-२४	२४	५७ ११	५७ ११	१-११	११	७२
(इति तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)				(इति तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)			

(४।१४) (१) उषा १, (२) सविताद्यावापृथिविसूर्यान्तरिक्षसूर्यरश्मयः १ । (३) उषासूर्यरश्मयः १, (४) उषसः १, (५) दिवः ऋभवः सूर्यः १, (४।१३-१४) प्रथग्नीतिसूक्तद्वयेऽत्रायं पाक्षिको देवताविभागः । (४।१३) (१) अग्न्युषोऽश्विसूर्याः १, (२) सवित्रवरुणमित्रदेवाः १, (३) देवसूर्याः १, (४-५) सूर्यः २ । (४।१४) (१) अग्न्युषोऽश्विनः १, (२) सूर्यः १, (३) उषाः १, (४) अद्वयुषसः १, (५) सूर्यः १ । X (४।२३) कथामहामिति सूक्ते-
त्यातिसृणां ऋतं वा देवता । X (४।२६) १-३ इंद्रो वा ऋषिः । ॥ इयेन देवताया अष्टर्चत्वे (४।२७।५) अष्टर्चेत-
मित्यस्या इंद्रदेवता पाक्षिकी । + अत्र (४।२८) त्वायुजेति पंचर्चे सूक्ते इंद्रासोमौ वा देवते । (४।३१) १५ सूर्यः
(७०) । X (४।४२) (अहं राजा वरुण ।) आत्मा वा । (४।५०) ७-९ पुरोहितकर्म ।

५१	११	वामदेवो गौतमः १-११ उषाः	११	१८
५२	७	१-७	७	
५३	७	१-७ सविता	७	१३
५४	६	१-६	६	
५५	१०	१-१० विश्वे देवाः	१०	
५६	७	१-७ द्यावापृथिवी	७	
५७	८	१-३ क्षेत्रपतिः	३	
		४ शुनः	१	
		५ शुनासीरौ	१	
		६-७ सीता	२	
		८ शुनासीरौ	१	
५८	११	१-११ अग्निः X	११	३७

(इति चतुर्थं मंडलम् ।)

अथ पंचमं मण्डलम् ।

१	१२	बुधगविष्टिरावात्रेयौ १-१२	१२	
२	१२	कुमार आत्रेयः,		
		वृशो वा जानः,		
		उभौ वा, १-१२	१२	
		२, ९ वृशो जान		
३	१२	वसुश्रुत आत्रेयः १-२	२	
		३ मरुद्द्रविष्णवः	१	
		४-१२ अग्निः	९	२०
४	११	१-११	११	
५	११	१ समिद्धोऽग्निः +	१	
		२ नराशंसः	१	
		३ इलः	१	
		४ बर्हि	१	
		५ ऐवीर्द्धारः	१	
		६ उषासानक्ता	१	
		७ दैव्यौ होतारौ		
		प्रचेतसौ	१	
		८ सरस्वतीळाभारत्यः	१	

	९	खष्टा	१	
	१०	वनस्पतिः	१	
	११	स्वाहाकृतयः	१	
६	१०	वसुश्रुत आत्रेयः १-१०	अग्निः	१० १२७
७	१०	इष आत्रेयः १-१०		१०
८	७	१-७		७
(इति तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)				
९	७	गय आत्रेयः १-७		७
१०	७	१-७		७
११	६	सुतंभर आत्रेयः १-६		६
१२	६	१-६		६
१३	६	१-६		६
१४	६	१-६		६
१५	५	धरुण आङ्गिरसः १-५		५
१६	५	पुरुरात्रेयः १-५		५
१७	५	१-५		५
१८	५	द्वितो मृक्तवाहा		
		आत्रेयः १-५		५
१९	५	वज्रिरात्रेयः १-५		५
२०	४	प्रयस्वन्त आत्रेयाः १-४		४
२१	४	सस आत्रेयः १-४		४
२२	४	विश्वसामा आत्रेयः १-४		४
२३	४	युज्ञो विश्वचर्षणि-		
		रात्रेयः १-४		४
२४	४	बन्धुः सुबन्धुः		
		श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च		
		क्रमेण गोपायना		
		लौपायना वा १-४		४
२५	९	वसूयव आत्रेयाः १-९		९
२६	९	१-८		८
		९ विश्वे देवाः		९
२७	६	अ्यरुणस्त्रैवृष्णः,		
		त्रसदस्युः पौरुकुत्सः,		

॥ (४।५५) (१-७) विश्वे देवाः ७, (८) अग्निः १, (९) उषाः १, (१०) विश्वे देवाः १, (एवं १०)

* (४।५७।८) कृषिः, कृषिजीविनः, पर्जन्यः, धनं (शुनं) च (पादशो देवताः) ।

X (४।५८) सूर्यो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वा आदित्यो वा । + (५।५।१) इध्मो वा ।

अश्वमेधश्च		३८	५ अग्निर्भोमः	१-५	"	५
भारता राजानः +	१-५ अग्निः	५	३९	५	"	५
"	६ इंद्राग्नी	१	४०	९	"	४
२८ ६ विश्ववारात्रेयी	१-६ अग्निः	६			५ सूर्यः	१
२९ १५ गौरिवीतिः शाक्यः १-१५ इंद्रः X	१५	२६			६-९ अग्निः	४
३० १५ बभ्रुरात्रेयः	१-११ " ११		४१ २०	"	१-२० विश्वे देवाः	२० ३०
	१२-१५ ऋणचयेद्रौ	४	४२ १८	"	१-१० " १०	
३१ १३ अवस्युरात्रेयः	१-८ इंद्रः *	८			११ रुद्रः	१
	९ इंद्राकुत्सोऽङ्ग	१			१२-१८ विश्वे देवाः	७ ५६
	१०-१३ इंद्र	४ ६८	४३ १७	"	१-१७ " १७	
३२ १२ गातुगात्रेयः	१-१२ " १२		४४ १५ अवत्सारः			
(इति चतुर्थाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)			काश्यपः *	१-१५	" १५	
३३ १० संवरणः प्राजापत्यः १-१०	" १०		४५ ११ सदापृण आत्रेय	१-११	" ११	
३४ ९ " १-९	" ९		४६ ८ प्रतिक्षत्र आत्रेयः	१-६	" ६	
३५ ८ प्रभूवसुराङ्गिरसः १-८	" ८				७-८ देवपत्नी	२
३६ ६ " १-६	" ६				(इति चतुर्थाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)	
३७ ५ अग्निर्भोमः	१-५ " ५					

+ (५।२७) अग्निर्भोम इति केचित् । X (५।२९।९) प्रथमपादस्य उशना वा । (५।३०) १२-१५ मध्यमोऽग्निर्वा (वृ०) । ङ्ग (५।३१।८) तृतीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्थपादस्य उशना वा ।

(५।४१) (१) मित्रावरुणौ १, (२) विश्वे देवाः १, (३) अश्विनौ १, (४) विश्वे देवाः १, (५) मरुतः १, (६) विश्वे देवाः १, (७) उषासानक्ता १, (८-९) विश्वे देवा २, (१०) अग्निः १, (११-१२) विश्वे देवाः २, (१३) मरुतः १, (१४) विश्वे देवाः १, (१५) भूमिः १, (१६-१८) विश्वे देवाः ३, (१९) भूमिरिह्वा १, (२०) विश्वे देवाः १, (एवं २०) ।

(५।४२) (१४) इलस्पतिः, पर्जन्यामी, पूषा, इन्द्रो, वैश्वानरो वा १ (वृ०) । यद्वा (५।४२) (१-२) विश्वे देवाः २, (३) सविता १ (४) इंद्रः १, (५) विश्वे देवाः १, (६) इंद्रः १, (७-९) बृहस्पतिः ३, (१०) मरुतः १, (११) रुद्रः १, (१२) विश्वे देवाः १, (१३-१४) पर्जन्यः २, (१५) मरुतः १, (१६-१७) विश्वे देवाः २, (१८) अश्विनौ १, (एवं १८) । (५।४३) ९ वायुः, (१०) अग्निर्देवाः १, (११) मध्यमा वाक् १, (१२) बृहस्पतिः १ । यद्वा (५।४३) (१) नदी १, (२) द्यावापृथिवी १, (३) वायुः १, (४) सोमः १, (५) इंद्रः १, (६) अग्निः १, (७) घर्मः १, (८) अश्विनौ १, (९-१०) विश्वे देवाः २, (११) सरस्वती १, (१२) बृहस्पतिः १, (१३-१५) अग्निः ३, (१६) विश्वे देवाः १, (१७) अश्विनौ १ (एवं १७) ।

(५।४४) (१-२) इंद्रः २, (३) अग्निः १, (४) सूर्यः १, (५) अग्निः १, (६) विश्वे देवाः १, (७) सूर्यः १, (८) अग्निः १, (९-१०) सूर्यः २, (११-१२) विश्वे देवाः २, (१३) सुतंभरः १, (१४-१५) अग्निः २ (एवं १५) । यद्वा (५।४४) १२ अवत्सारेण सह सदापृण-यजत-बाहुवृक्त-क्षुतवित्-तर्याः वा ऋषयः १३ सुतंभरश्च । यद्वा (१०) क्षत्र-मनस-एवावद्-यजत-सग्नि-अवत्साराः १, (११) विश्ववार-यजत-मायी-अवत्साराः १ ।

(५।४५) (१) इंद्रसूर्यौ १, (२-३) विश्वे देवाः २, (४) इंद्राग्नी १, (५-१०) विश्वे देवाः ६, (११) आपः १ एवं (११) । (५।४६) (१-५) विश्वे देवाः ६, (७-८) देवपत्नी २ (एवं ८) ।

४७ + ७ प्रतिरथ आग्नेयः १-७ विश्वे देवाः + ७ २५	६५ ६ रातहव्य आग्नेयः १-६ ,, ६	
४८ ५ प्रतिभानु आग्नेयः १-५ ,, ५	६६ ६ ,, १-६ ,, ६	
४९ ५ प्रतिप्रभ आग्नेयः १-५ ,, ५	६७ ५ यजत आग्नेयः १-५ ,, ५	
५० ५ स्वस्त्राग्नेयः १-५ ,, ५	६८ ५ ,, १-५ ,, ५	
५१ १५ ,, १-३ ,, ३	६९ ४ उरुचक्राग्नेयः १-४ ,, ४	
४ इन्द्रवायु १	७० ४ ,, १-४ ,, ४	
५ वायुः १	७१ ३ बाहुवृक्त आग्नेयः १-३ ,, ३	
६-७ इन्द्रवायु २	७२ ३ ,, १-३ ,, ३	
८-१५ विश्वे देवाः ८	७३ १० पौर आग्नेयः १-१० अश्विनौ १० ४८	
५२ १७ इयावाश्च आग्नेयः १-१७ मरुतः १७ ९१	७४ १० ,, १-१० ,, १०	
५३ १६ ,, १-१६ ,, १६	७५ ९ अवस्युराग्नेयः १-९ ,, ९	
५४ १५ ,, १-१५ ,, १५	७६ ५ अत्रिभौमः १-५ ,, ५	
५५ १० ,, १-१० ,, १०	७७ ५ ,, १-५ ,, ५	
५६ ९ ,, १-९ ,, ९	७८ ९ सप्तवधिराग्नेयः १-९ ,, * ९	
५७ ८ ,, १-८ ,, ८	७९ १० सत्यश्रवा आग्नेयः १-१० उषा १० १६	
५८ ८ ,, १-८ ,, ८	८० ६ ,, १-६ ,, ६	
५९ ८ ,, १-८ ,, ८	८१ ५ इयावाश्च आग्नेयः १-५ सविता ५ १४	
६० ८ ,, १-८ अग्नामरुतः X ८	८२ ९ ,, १-९ ,, ९	
६१ १९ ,, १-४ मरुतः ४	८३ १० अत्रिभौमः १-१० पर्जन्यः १०	
५-८ तरंतमहिषी	८४ ३ ,, १-३ पृथिवी ३	
शशीयसी ४	८५ ८ ,, १-८ वरुणः ८	
९ पुरुमीळः १	८६ ६ ,, १-६ इन्द्राग्नी ६	
१० तरंतः १	८७ ९ एवयामरुदाग्नेयः १-९ मरुतः ९	
११-१६ मरुतः ६	इति पंचमं मंडलम् ।	
१७-१९ रथवीतिः ३	अथ षष्ठं मण्डलम् ।	
६२ ९ श्रुतविदाग्नेयः १-९ मित्रावरुणा ९ ५९	१ १३ भरद्वाजो	
(इति चतुर्थाष्टके तृतीयोऽध्यायः)	बार्हस्पत्यः १-१३ अग्निः १३ ५४	
६३ ७ अर्चनाना आग्नेयः १-७ ,, ७	(इति चतुर्थाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)	
६४ ७ ,, १-७ ,, ७	२ ११ ,, १-११ ,, ११	

+ (५।४७) (१) उषाः १, (२) सूर्यरश्मयः १, (३-५) सूर्यः ३, (६) विश्वे देवाः १, (७) मित्रावरुणाग्रयः १, (एवं ७) । (५।४८) (१) वैष्णवोऽग्निः १, (२) उषाः १, (३) इन्द्रसूर्यौ १, (४-५) अग्निः २, (एवं ५) । (५।४९) (१) विश्वे देवाः १, (२) सूर्यः १, (३-५) विश्वे देवाः ३ (एवं ५) । (५।५०) (१-२) सविता २, (३) विश्वे देवाः १, (४-५) सविता २, (एवं ५) । (५।५१) (१-२) अग्निः २, (३) विश्वे देवाः १, (४) इन्द्रवायु १, (५) वायुः १, (६-७) इन्द्रवायु २, (८-१५) विश्वे देवाः ८ (एवं १५)
X (५।६०) मरुतो वा । (८) पार्थिवमध्यमावप्नी मरुतश्च १ ।
* (५।७८।५-९ गर्भस्त्राविण्युपनिषद्) (७-९) गर्भः ।

३	८	भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-८	अग्निः	८
४	८	" १-८	"	८
५	७	" १-७	"	७
६	७	" १-७	"	७
७	७	" १-७ वैश्वानरोऽग्निः ७	२१	
८	७	" १-७	"	७
९	७	" १-७	"	७
१०	७	" १-७ अग्निः ७	९८	
११	६	" १-६	"	६
१२	६	" १-६	"	६
१३	६	" १-६	"	६
१४	६	" १-६	"	६
१५	१९	" + १-१९	"	१९
१६	४८	" १-४८	"	४८

(इति चतुर्थाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)

१७	१५	" १-१५ इन्द्रः १५	६४	
१८	१५	" १-१५	"	१५
१९	१३	" १-१३	"	१३
२०	१३	" १-१३	"	१३
२१	१२	" १-८	"	८
		९ विश्वे देवाः	१	
		१० इन्द्रः	१	
		११ विश्वे देवाः	१	
		१२ इन्द्रः	१	५६
२२	११	" १-११	"	११
२३	१०	" १-१०	"	१०
२४	१०	" १-१०	"	१०
२५	९	" १-९	"	९
२६	८	" १-८	"	८
२७	८	" १-७	"	७
		८ चायमानः	१	
२८	८	" १ गावः	१	

२	गर्वेदौ	१
३-७	गावः	५
८	गर्वेदौ	१

(इति चतुर्थाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)

२९	६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-६	इन्द्रः	६	१२८
३०	५ " १-५	"	५	
३१	५ सुहोत्रो भारद्वाजः १-५	"	५	
३२	५ " १-५	"	५	
३३	५ शुनहोत्रो भारद्वाजः १-५	"	५	
३४	५ " १-५	"	५	
३५	५ नरो भारद्वाजः १-५	"	५	
३६	५ " १-५	"	५	
३७	५ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः X १-५	"	५	
३८	५ " १-५	"	५	
३९	५ " १-५	"	५	
४०	५ " १-५	"	५	
४१	५ " १-५	"	५	
४२	४ " १-४	"	४	
४३	४ " १-४	"	४	
४४	२४ शंयुर्बार्हस्पत्यः १-२४	"	२४	
४५	३३ " १-३०	"	३०	
		३१-३३ बृहस्पतिः	३	
४६	१४ " १-१४	इन्द्रः	१४	
४७	३१ गर्गो भारद्वाजः १-५	सोमः	५	
		६-१९ इन्द्रः	१४	
		२० देवभूमिबृहस्पतिर्वाः	१	
		२१ इन्द्रः	१	
		२२-२५ प्रस्तोकः	४	
		२६-२८ रथः	३	
		२९-३० दुन्दुभिः	२	
		३१ दुन्दुर्भीद्वौ	१	

(इति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)

X (६।३) मित्रावरुणौ निपातिनौ (वृ०) ।

+ (६।१५) वीतहव्य आक्षिरसो वा ।

(६।३७।३) इन्द्रवायू, वायुर्निपातभाग्वा (वृ०) (६।४४।२२-२४) सोमो वा । (वृ०) (६।४५।३३) शंयोः पिता । (वृ०) (६।४७) (५) इन्द्रः सोमो निपातभाक् १, (२०) (क्रमेणपादाः) देवः, भूमिः, बृहस्पतिः, इन्द्रः १, (६।४७।२२-२५) सार्जयस्य प्रस्तोकस्य दानस्तुतिः । ४ (३१) (उत्तरार्धस्य) इन्द्रः । (वृ०)

४८	२२ शंयुर्बार्हस्पत्यः १-१० अग्निः १०	
	११-१५ मरुतः ५	
	१६-१९ पूषा ४	
	२०-२१ मरुतः २	
	२२ द्यावाभूमिर्वा	
	पृथिवी १	
४९	१५ ऋजिश्वा भारद्वाजः १-१५ विश्वे देवाः + १५ ६३	
५०	१५ " १-१५ " १५	
५१	१६ " १-१६ " १६	
५२	१७ " १-१७ " १७	
५३	१० भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-१० पूषा १० ३२	
५४	१० " १-१० " १०	
५५	६ " १-६ " ६	
५६	६ " १-६ " ६	
५७	६ " १-६ इन्द्रापूर्वणौ ६	
५८	४ " १-४ पूषा ४	
५९	१० " १-१० इन्द्राग्नी १० २५	
६०	१५ " १-१५ " १५	
६१	१४ " १-१४ सरस्वती १४	
(इति चतुर्थ्याष्टके अष्टमोऽध्यायः)		
६२	११ " १-११ अश्विनौ ११ २२	
६३	११ " १-११ " ११	
६४	६ " १-६ उषाः ६ १२	
६५	६ " १-६ " ६	
६६	११ " १-११ मरुतः ११	
६७	११ " १-११ मित्रावरुणौ ११	

६८	११ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः १-११ इन्द्रावरुणौ ११	
६९	८ " १-८ इन्द्राविष्णु ८	
७०	६ " १-६ द्यावापृथिवी ६	
७१	६ " १-६ सविता ६	
७२	५ " १-५ इन्द्रासोमौ ५	
७३	३ " १-३ बृहस्पतिः ३	
७४	४ " १-४ सोमारुद्रौ ४	
७५	१९ पायुर्भारद्वाजः १ वर्म १	
	२ धनुः १	
	३ ज्या १	
	४ धनुष्कोटिः १	
	५ इषुभिः १	
	६ सारथिरश्मिः १	
	७ अश्वः १	
	८ रथः १	
	९ रथगोपाः १	
	१० ब्राह्मणपितृसोम-	
	द्यावापृथिविपूर्वाणः १	
	११-१२ इषवः २	
	१३ प्रतोदः १	
	१४ हस्तप्राणः १	
	१५-१६ इषवः २	
	१७ युद्धभूमिकवच-	
	ब्राह्मणस्पत्यादयः १	
	१८ वर्मसोमवरुणाः १	
	१९ देवब्रह्माणि १	
[इति षष्ठं मंडलं ।]		

(६।४८) (१३-१५) लिंगोक्ताः ३, (१३) धेनुः । १ (१४) इन्द्र-वरुणा-यम-विष्णवः । १ (१५) मरुतः पूषाः । १ (ऋषिः शंयुर्बार्हस्पत्यः, तृणपाणिः) । (६।४९) (१) अग्निमित्रावरुणाः १ (१४) सविता १,

+ यद्वा (६।४९) (१) विश्वे देवाः १, (२) अग्निः १, (३) अहोरात्रे १, (४) वायुः १, (५) अश्विनौ १, (६) विश्वे देवाः १, (७) सरस्वती १, (८) पूषा १, (९) अश्विन्यष्टारौ १, (१०) रुद्रः १, (११-१२) मरुतः २, (१३) विष्णुः १, (१४-१५) विश्वे देवाः २ (एवं १५) ।

(६।५०) (१) विश्वे देवाः १, (२) सूर्यः १, (३) द्यावापृथिवी १, (४-५) रोदसी, मरुतः २, (६) इन्द्रः १, (७) अपः १, (८) सविता १, (९) अग्निः १, (१०) अश्विनौ १, (११-१५) विश्वे देवाः ५ (एवं १५) (६।५१) (१-२) सूर्यः २, (३-१२) विश्वे देवाः १०, (१३) अग्निः १, (१४) सोमः १, (१५-१६) विश्वे देवाः २, (एवं १६) । (६-५२) (१-२) विश्वे देवाः २, (३) सोमः १, (४-११) विश्वे देवाः ८, (१२) अग्निः १, (१३-१५) विश्वे देवाः ३ (१६) अग्निपर्जन्यौ १, (१७) विश्वे देवाः १, (एवं १७)

अथ सप्तमं मण्डलम् ।									
१	२५	वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १	अग्निः	२५	१६	१२ वसिष्ठो मैत्रावरुणः १-१२	अग्निः १२		
(इति पंचमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)					१७	७	" १-७	" ७	
२	११	" १	समिद्धोऽग्निः	१	१८	२५	" १-२१	इंद्रः २१	
		२	नराशंसः	१			२२-२५	सुदाः पैजवनः ६	
		३	इळः	१	१९	११	" १-११	इंद्रः ११ १२६	
		४	बर्हिः	१	(इति पंचमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)				
		५	देवीद्वारः	१	२०	१०	" १-१०	" १०	
		६	उषासानक्ते	१	२१	१०	" १-१०	" १०	
		७	दैव्यौ होतारौ	१	२२	९	" १-९	" ९	
		८	प्रचेतसौ	१	२३	६	" १-६	" ६	
		९	सरस्वतीकाभारत्यः १	१	२४	६	" १-६	" ६	
		१०	त्वष्टा	१	२५	६	" १-६	" ६	
		११	वनस्पतिः	१	२६	५	" १-५	" ५	
		१२	स्वाहाकृतयः	१	२७	५	" १-५	" ५	
३	१०	" १-१०	अग्निः	१० २०	२८	५	" १-५	" ५	
४	१०	" १-१०	"	१०	२९	५	" १-५	" ५	
५	९	" १-९	वैश्वानरोऽग्निः ९	१६	३०	५	" १-५	" ५	
६	७	" १-७	"	७	३१	१२	" १-१२	" १२	
७	७	" १-७	अग्निः	७ ३३	३२	२७	" १-२७	" २७	
८	७	" १-७	"	७	३३	१४ १-९	१-९ वसिष्ठपुत्राः ९		
९	६	" १-६	"	६	१०-१४ वसिष्ठपुत्रः १०-१४ वसिष्ठः ५				
१०	५	" १-५	"	५	३४	२५ वसिष्ठो			
११	५	" १-५	"	५	मैत्रावरुणिः १-१५ विश्वे देवाः X १५				
१२	३	" १-३	"	३		१६	अहिः १		
१३	३	" १-३	"	३		१७	अहिर्बुध्न्यः १		
१४	३	" १-३	वैश्वानरोऽग्निः	३		१८-२५	विश्वे देवाः ७८ ४०		
१५	१५	" १-१५	अग्निः	३७	३५	१५	" १-१५	" १५	
			"	१५	(इति पञ्चमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)				

(६।७५) (१) वर्मा १, (८) आयुधागारं १, (१२) कवचं १, (१५) [प्रथमपादे] दिग्धइषुः, [द्वितीयपादे] अयोमुखी, [उत्तरार्धे] वारुणाक्षं १, (१६) धनुर्द्युक् इषुः १, (१७) कवचं १, (१८) युयुत्सुः १ ।

❀ [७।३२] २६ ऋषिः— पूर्वाधेयः शक्तिर्वासिष्ठो वा (शाठ्यायने ब्राह्मणे), २६-२७ शक्तिर्वासिष्ठो वा (ताण्ड्यब्राह्मणे) ।

❀ (७।३३।१-९) इंद्रो वा । X (७।३४) (१) देवाः १, (२) अपः १, (३-४) इंद्रः २, (५-७) यज्ञः ३, (८-९) देवाः २, (१०) वरुणः १, (११-१३) देवाः ३, (१४) अग्निः १, (१५) अपांनपात् १, (१६) अहिः १, (१७) अहिर्बुध्न्यः १ (१८-१९) देवाः २, (२०) देवपत्नी त्वष्टारौ १, (२१) त्वष्टा १, (२२-२५) विश्वे देवाः ४ (एवं २५)

❀ (७।३४।१८-२५) यज्ञा (१८-२०) विश्वे देवाः ३, (२१) त्वष्टा १, (२२) रोदसी १, (२३) आवः १, (२४) वरुणेन्द्र-मरुतः १, (२५) इन्द्रवरुणमित्राग्निरवोषधिमरुतः १ ।

३६	९	वसिष्ठो मित्रावरुणिः १-९	विश्वे देवाः ९	५८	६	वसिष्ठो मित्रावरुणिः १-६	मरुतः ६
३७	८	" १-८	" ८	५९	१२	" १-११	" ११
३८	८	" १-६	सविता ६			१२	रुद्रः १
		७-८	वाजिनाः २	(इति पंचमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)			
३९	७	" १-७	विश्वे देवाः ७ १४	६०	१२	" १	सूर्यः १
४०	७	" १-७	" ७			२-१२	मित्रावरुणौ ११ १८
४१	७	" १	अग्नीर्द्विमित्रावरुणा- श्विभगपूषब्रह्मण- स्पतिसोमरुद्राः १ २-६ भगः ५ ७ उषाः १	६१	७	" १-७	" ७
४२	६	" १-६	विश्वे देवाः ६ ११	६२	६	" १-३	सूर्यः ३
४३	५	" १-५	" ५			४-६	मित्रावरुणौ ३
४४	५	" १	दधिक्राइयुषोऽग्नि- भगेंद्रविष्णुपूषब्रह्म- णस्पत्यादित्यद्यावा- पृथिव्यापः १ २-५ दधिकाः ४	६३	६	" १-४	सूर्यः ४
४५	४	" १-४	सविता ४			५	सूर्यमित्रावरुणाः १
४६	४	" १-४	रुद्रः ४			६	मित्रावरुणौ १ १४
४७	४	" १-४	आपः ४	६४	५	" १-५	" ५
४८	४	" १-४	ऋभवः ४	६५	५	" १-५	" ५
४९	४	" १-४	आपः ४	६६	१९	" १-३	" ३
५०	४	" १	मित्रावरुणौ १			४-१३	आदित्यः १०
		२	अग्निः १			१४-१६	सूर्यः ३
		३	विश्वे देवाः १	६७	१०	" १-१०	मित्रावरुणौ ३
		४	नदी १			१७-१९	अश्विनौ १० ५६
५१	३	" १-३	आदित्याः ३ ६	६८	९	" १-९	" ९
५२	३	" १-३	" ३	६९	८	" १-८	" ८
५३	३	" १-३	द्यावापृथिवी ३	७०	७	" १-७	" ७
५४	३	" १-३	वास्तोष्पतिः ३ ४	७१	६	" १-६	" ६
५५	८	" १	" १	७२	५	" १-५	" ५
		२-८	प्रस्तापिनी (इन्द्रः) ७	७३	५	" १-५	" ५
५६	२५	" १-२५	मरुतः २५ ४९	७४	६	" १-६	" ६
५७	७	" १-७	" ७	७५	८	" १-८	उषाः ८ ४०
				७६	७	" १-७	" ७
				७७	६	" १-६	" ६
				७८	५	" १-५	" ५
				७९	५	" १-५	" ५
				८०	३	" १-३	" ३
				८१	६	" १-६	" ६
				(इति पंचमाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)			

८२	१०	वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १-१०	इन्द्रावरुणौ १०	३०
८३	१०	" १-१०	" १०	
८४	५	" १-५	" ५	
८५	५	" १-५	" ५	
८६	८	" १-८	वरुणः ८	२७
८७	७	" १-७	" ७	
८८	७	" १-७	" ७	
८९	५	" १-५	" ५	
९०	७	" १-७	वायुः ७	
९१	७	" १	वायुः १	
		" २	इन्द्रवायू २	
		" ३	वायुः ३	
		" ४-७	इन्द्रवायू ४	
९२	५	" १	वायुः १	
		" २	इन्द्रवायू २	
		" ३	वायुः ३	
		" ४	इन्द्रवायू ४	
		" ५	वायुः ५	
९३	८	" १-८	इन्द्राग्नी ८	२०
९४	१२	" १-१२	" १२	
९५	६	" १-२	सरस्वती २	
		" ३	सरस्वान् ३	
		" ४-६	सरस्वती ४	६
९६	६	" १-३	" ३	
		" ४-६	सरस्वान् ४	
९७	१०	" १	इन्द्रः १	
		" २	वृहस्पतिः २	
		" ३	इन्द्रावृहस्पती ३	
		" ४-८	वृहस्पतिः ४	
		" ९	इन्द्रावृहस्पती ९	
		" १०	इन्द्रावृहस्पती १०	
९८	७	" १-६	इन्द्रः ६	
		" ७	इन्द्रावृहस्पती ७	

९९	७	वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १-३	विष्णुः ३	
		" ४-६	इन्द्राविष्णू ४	
		" ७	विष्णुः ७	८
१००	७	" १-७	" ७	
(इति पंचमाष्टके षष्ठोऽध्यायः)				
१०१	६	" १-६	पर्जन्यः ६	९
१०२	३	" १-३	" ३	
१०३	१०	" १-१०	मंजूकाः १०	
१०४	२५	" १-७	इन्द्रासोमौ ७	
		" ८	इन्द्रः ८	
		" ९	सोमः ९	
		" १०	अग्निः १०	
		" ११	विश्वे देवाः ११	
		" १२-१३	सोमः २	
		" १४	अग्निः १४	
		" १५	इन्द्रासोमौ १५	
		" १६	इन्द्रः १६	
		" १७	प्रावाणः १७	
		" १८	मरुतः १८	
		" १९-२२	इन्द्रः ४	
		" २३	वसिष्ठाग्नीः पृथि- व्यंतरिक्षाणि १	
		" २४-२५	इन्द्रासोमौ २	

(इति सप्तमं मंडलं ।)

अथाष्टमं मण्डलम् ।

१	३४	१-२ प्रगाथः काण्वः		
		" ३-२९ मेधातिथि-		
		मेधातिथी १-२९	इन्द्रः २९	
		" ३०-३३ आसङ्गः		
		प्लायोगिः ३०-३३	आसंगमात्मा ४	
		" ३४ शश्वती आङ्गिरसी		
		ऋषिका ३४	आसंगः १	
२	४२	१-४० मेधातिथिः		
		काण्वः प्रियमेध-		
		आङ्गिरसः १-४०	इन्द्रः	

x (७।१०१, १०२) वैसिष्ठो मैत्रावरुणिः (वृष्टिकामः) कुमार आग्नेयो वा । (७।१०३) पर्जन्योः वा ।

४१-४२ मेध्यातिथिः				१९	३७ सोमरिः काण्वः १-३३	अग्निः	३३
	काण्वः	४१-४२	विभिन्दुः		३४-३५	आदित्याः	९
३	२४ मेध्यातिथिः काण्वः १-२०		इन्द्रः	२०	३६-३७	असदस्युः पौरुकुस्यः	२
	२१-२४		पाकस्थामा	४	२० २६	१-२६	मरुतः
४	२१ देवातिथिः काण्वः १-१८		इन्द्रः X	१८	(इति षष्ठाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)		
	१९-२१		कुरुंगः	३	२१ १८	१-१६	इन्द्रः
(इति पंचमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)						१७-१८	चित्रः
५	३९ ब्रह्मातिथिः काण्वः १-३६		अश्विनौ	३६	२२ १८	१-१८	अश्विनौ
	३७		अश्विकशुः	१	२३ ३०	विश्वमना	
	३८-३९		कशुः	२		वैश्वः १-३०	अग्निः
६	४८ वत्सः काण्वः १-४५		इन्द्रः	४५	२४ ३०	१-२७	इन्द्रः
	४६-४८		तिरिदिरः	३		२८-३०	वरुः सौषामिः
७	३६ पुनर्वसुः काण्वः १-३६		मरुतः	३६	२५ २४	१-९	मित्रावरुणौ
८	२३ सध्वंसः काण्वः १-२३		अश्विनौ	२३ ५०		१०-१२	विश्वे देवाः
९	२१ शशकर्णः काण्वः १-२१		"	२१		१३-२४	मित्रावरुणौ
१०	६ प्रगाथो घौरः काण्वः १-६		"	६	२६ २५	१-१९	अश्विनौ
११	१० वत्सः काण्वः १-१०		अग्निः	१०		२०-२५	वायुः
(इति पंचमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ।)					२७ २२	मनुर्वैवस्वतः १-२२	विश्वे देवाः २२ ४१
१२	३३ पर्वतः काण्वः १-३३		इन्द्रः	३३ १२१	२८ ५	१-५	" ५
१३	३३ नारदः काण्वः १-३३		"	३३	२९ १०	१-१०	" १०
१४	१५ गोघृक्ष्यश्वसूक्तिनौ				३० ४	१-४	" ४
	काण्वायनौ १-१५		"	१५	३१ १८	१-२	यज्ञः २
१५	१३ " १-१३		"	१३		३-४	यजमानः २
१६	१२ हरिम्बिष्ठिः					५-९	दंपती ५
	काण्वः १-१२		"	१२		१०-१८	दंपत्याग्निषः ९
१७	१५ " १-१५		"	१५	(इति षष्ठाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।)		
१८	२२ " १-३		आदित्याः	३	३२ ३०	मेधातिथिः काण्वः १-३०	इन्द्रः ३० ६७
	४		अदितिः	१	३३ १९	१-१९	" १९
	५		आदित्याः	१	३४ १८	नीपातिथिः काण्वः १-१५	" १५
	६-७		अदितिः	२		१६-१८	सहस्रं वसु-
	८		अश्विनौ	१		रोषिषोऽङ्गिरसः १६-१८	" ३
	९		अग्निसूर्यानिताः	१	३५ २४	इयावाश्व आग्नेयः १-२४	अश्विनौ २४
	१०-२२		आदित्याः	१३			

X (८४।१५-१८) पूषा वा । (८।१२-१७) शौनकीयमते तु इन्द्रः ११९, (८।१७) (१४) वास्तोष्पतीर्द्वौ १, (१५) इन्द्रः १, इति त्रिगणः (एवं १२१) । (८।१७।१४) वास्तोष्पतीर्वा । (८।२६) व्यश्वो वाङ्मिस्रः । (८।२९) कश्यपो मारीचो वा ।

३६	७ इयावाश्च आग्नेयः १-७	इन्द्रः	७ १४	६५	१२ प्रगाथः काण्वः १-१२	इन्द्रः	१२
३७	७ ,, १-७	,,	७	६६	१५ कलिः प्रागाथः १-१५	,,	१५
३८	१० ,, १-१०	इन्द्राग्नी	१०	६७	२१ मत्स्यः साम्मदः, मान्यो मैत्राव- रुणिः, बहवो वा मत्स्या जालनद्धाः १-९	आदित्याः	९
३९	१० नाभाकः काण्वः १-१०	अग्निः	१०		१०-१२	अदितिः	३
४०	१२ ,, १-१२	इन्द्राग्नी	१२		१३-२१	आदित्याः	९
४१	१० ,, १-१०	वरुणः	१० १३	(इति षष्ठाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ।)			
४२	६ ,, १-३	,,	३	६८	१९ प्रियमेध आङ्गिरसः १-१३	इन्द्रः	१३
	४-६	अश्विनौ	३		१४-१९	ऋक्षादिवमेधौ	६
४३	३३ विरूप आङ्गिरसः १-३३	अग्निः	३३ ६३	६९	१८ ,, १-१०	इन्द्रः	१०
४४	३० ,, १-३०	,,	३०		११	विश्वदेववरुणाः	१
४५	४२ त्रिशोकः काण्वः १	अग्नीर्द्वौ	१		१२	वरुणः	१
	२-४२	इन्द्रः	४१ ६१		१३-१८	इन्द्रः	६ २१
(इति षष्ठाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)				७०	१५ पुरुहन्मा आङ्गिरसः १-१५	,,	१५
४६	३३ वशोऽङ्ग्यः १-२०	,,	२०	७१	१५ सुदीतिपुरुमीळहौ १-१५	अग्निः	१५ ३३
	२१-२४	पृथुश्रवाः कानीतः ४		७२	१८ हर्यंतः प्रागाथः १-१८	,,	१८
	२५-२८	वायुः	४	७३	१८ गोपवन आग्नेयः सप्तषवध्रिर्वा १-१८	अश्विनौ	१८
	२९-३१	इन्द्रः	३	७४	१५ गोपवन आग्नेयः १-१२	अग्निः	१२
	३२	वायुः	१		१३-१५	श्रुतर्वा आर्क्षः	३
	३३	इन्द्रः	१	७५	१६ विरूप आङ्गिरसः १-१६	अग्निः	१६
४७	१८ त्रित आण्वः १-१३	आदित्याः	१३	७६	१२ कुरुसुतिः काण्वः १-१२	इन्द्रः	१२ ३३
	१४-१८	आदित्योषसः	५	७७	११ ,, १-११	,,	११
४८+	प्रगाथो घोरः काण्वः १-१५	सोमः	१५	७८	१० ,, १-१०	,,	१०
६०	२० भर्गः प्रागाथः १-२०	अग्निः	२०				
६१	१८ ,, १-१८	इन्द्रः	१८ ४१				
६२	१२ प्रगाथः काण्वः १-१२	,,	१२				
६३	१२ ,, १-११	,,	११				
	१२	देवाः	१				
६४	१२ ,, १-१२	इन्द्रः	१२ ३९				

× अत्र २७ विश्वश्रोत्रं बभ्रुसुक्ते भेदपक्षे (८।२९) (१) सोमः १, (२) अग्निः १, (३) त्वष्टा १, (४) इन्द्रः १, (५) रुद्रः १, (६) पूषा १, (७) विष्णुः १, (८) अश्विनौ १, (९) मित्रावरुणौ १, (१०) अश्विनौ १, (एवं १०) (८।३१) (१-२) इन्द्रः २, (३-४) यजमानः २, (५-९) दंपती ५, (१०) यजमानपरन्याशिषः १, (११-१२) पूषा २, (१३) मित्रार्यमावरुणाः १, (१४) अग्निः १, (१५-१८) यजमानः ४ (एवं १८) ।

(+ अत्र वालखिल्यसूक्तानि सू० ४९-५९ न संगृहीतानि)   ✽ (८।४२) अर्चनानां वाग्नेयः ।

+ अत्रैकादशसूक्तात्मकवाल्खिल्याध्यायस्य देवतान्वाधानबुभुक्षसायां (८।४९-५४) इन्द्रः ५०, (३-४) विश्वे देवाः २, (५-८) इन्द्रः १३, अग्निसूर्यौ १, अश्विनौ ४, विश्वे देवाः ३, इन्द्रावरुणौ ७, इति क्रमः । परमभियुक्ताः स्वाहाकारे नेममुपयुजन्ति ।

(८।७१) सुदीतिपुरुमीळहावाङ्गिरसौ तयोर्वान्यतरः । (८।७२) हवींषि वा ।

७९	९ कृत्नुर्भागवः	१-९	सोमः	९
८०	१० एकधूनौधसः	१-९	इन्द्रः	९
		१०	देवाः	१
८१	९ कुसीदी काण्वः	१-९	इन्द्रः	९
(इति षष्ठाष्टके पंचमोऽध्यायः ।)				
८२	९	१-९	"	९
८३	९	१-९	विश्वे देवाः	९
८४	९ उशना काण्वः	१-९	अग्निः	९
		६४	इन्द्रर्भवः	१
८५	९ कृष्ण			
	आङ्गिरसः	१-९	अश्विनौ	९ २०
८६	५	१-५	"	५
८७	६	१-६	"	६
८८	६ नोधा गौतमः	१-६	इन्द्रः	६ ९२
८९	७ नृमेध पुरुमेधा-			
	वाङ्गिरसौ	१-७	"	७
९०	६	१-६	"	६
९१	७ अपाला आश्रेयी	१-७	"	७
९२	३३ श्रुतकक्षः	१-३३	"	३३
९३	३४ सुकक्ष			
	आङ्गिरसः	१-३३	"	३३
		३४	इन्द्र-ऋभवश्चः	१
९४	१२ बिन्दुः पूतदक्षो			
	वा आङ्गिरसः	१-१२	मरुतः	१२
९५	९ तिरश्चिराङ्गिरसः	१-९	इन्द्रः	९ २२
९६	२१	१-२३	"	२३
		१४	इन्द्रामरुतौ	१
		१५	इन्द्रावृहस्पती	१
		१६-२१	इन्द्रः	६ ४८
९७	१५ रेभः काश्यपः	१-१५	इन्द्रः	१५
(इति षष्ठाष्टके षष्ठोऽध्यायः ।)				

९८	१२ नृमेध आङ्गिरसः	१-१२	इन्द्रः	१२
९९	८	१-८	"	८
१००	१२ १-३, ६-१२			
	नेमो भार्गवः			
	४-५ इन्द्रः	१-७	"	७
	८-१२ नेमः	८	सुपर्णः	१
		९	वज्रः	१
		१०-११	वाक्	२
		१२	इन्द्रः	१
१०१	१६ जमदग्निर्भागवः	१-४	मित्रावरुणौ	४
		५	मित्रावरुणादित्याः	१
		६	आदित्याः	१
		७-८	अश्विनौ	२
		९-१०	वायुः	२
		११-१२	सूर्यः	२
		१३	उषाः	१
		१४	पवमानः	१
		१५-१६	गौः	२
१०२	२२ प्रयोगो भार्गवः	१-२२	अग्निः	२२ ३५
१०३	१४ सोमरिः काण्वः	१-१३	"	१३
		१४	अग्नमरुतः	१
[इति अष्टमं मंडलं ।]				
अथ नवमं मंडलम् ।				
१	१० मधुच्छंदा	१-१०	पवमानः	१० ४०
	वैश्वामित्रः		सोमः	
२	१० मेधातिथिः काण्वः	१-१०	"	१०
३	१० शुनः शेषः आजी-			
	गतिः	१-१०	"	१०
४	१० हिरण्यस्तूप			
	आंगिरसः	१-१०	"	१०

(८।८३) (१-३) विश्वे देवाः ३, (४) अर्यमावरुणौ १, (५-९) विश्वे देवाः

(८।८६) विश्वको वा कार्ष्णिः । (८।८७) युद्धीको वा वासिष्ठः प्रियमेध आङ्गिरसो वा ।

(८।९२) सुकक्षो आङ्गिरसोः वा । (८।९६) युतानो मारुतो वा । (८।१०२) पावकोऽग्निर्वाहस्पत्यो वा, गृहपति-यविष्ठी सहसः पुत्रान्यवतरो वा ।

५	११ अमितः	१ समिद्धोऽग्निः	१	१६	८ असितः	१-८ पवमानः सोमः	८
		२ तनूनपात्	१	१७	८ "	१-८ "	८
		३ इलः	१	१८	७ "	१-७ "	७
		४ बर्हिः	१	१९	७ "	१-७ "	७
		५ देवीर्द्वारः	१	२०	७ "	१-७ "	७
		६ उषासानक्तं	१	२१	७ "	१-७ "	७
		७ दैव्यौ होतारौ	२२	७ "	१-७ "	१-७ "	७
		प्रचेतसौ	१	२३	७ "	१-७ "	७
		८ सरस्वतीकाभारत्यः	१	२४	७ "	१-७ "	७
		९ त्वष्टा	१	२५	६ दृक् दृश्युत		
		१० वनस्पतिः	१		आगस्त्यः	१-६	६
		११ स्वाहाकृतीः	१	२६	६ इधमवाहो		
६	९ "	१-९ पवमान			दार्दृच्युतः	१-६	६
		सोमः	९ ५१५	२७	६ नृमेध आङ्गिरसः	१-६	६
७	९ "	१-९ "	९	२८	६ प्रियमेध		
८	९ "	१-९ "	९		आङ्गिरसः	१-६	६
९	९ "	१-९ "	९	२९	६ नृमेध आङ्गिरसः	१-६	६
१०	९ "	१-९ "	९	३०	६ विन्दुगङ्गिरसः	१-६	६
११	९ "	१-९ "	९	३१	६ गोतमो राहुगणः	१-६	६
१२	९ "	१-९ "	९	३२	६ इयावाश्व आग्नेयः	१-६	६
(इति षष्ठाष्टके सप्तमोऽध्यायः ।)				३३	६ त्रित आप्त्यः	१-६	६
१३	९ "	१-९ "	९	३४	६ "	१-६	६
१४	८ "	१-८ "	८	३५	६ प्रभूवसुराङ्गिरसः	१-६	६
१५	८ "	१-८ "	८	३६	६ "	१-६	६

(१।५-२४) काश्यपो देवलो वा ।

(९) अस्मिन्नवमे मण्डले सर्वा देवताः पवमानगुणविशिष्टाः । प्रायः सर्वत्र सोमो देवता, निपातभाजस्तु लिख्यन्ते ।

(१।१) १,९-१० इन्द्रः, ४ देवाः, ६ श्रद्धा । (१।२) १,९ इन्द्रः, ६ सूर्यः । (१।३) ९ देवाः । (१।४) ४ इन्द्रः, ५-६ सूर्यः । (१।५) ९ इन्द्रप्रजापती, ११ विश्वे देवाः, वायुबृहस्पतिसूरीमीन्द्राः । (१।६) ४,७,९ इन्द्रः । (१।७) ७ वाय्विन्द्राश्विनः, ८ मित्रावरुणभगाः, ९ रोदसी । (१।८) १,३,९ इन्द्रः, २ वाय्वश्विनः, ५ देवाः । (१।९) ३ छावापृथिव्यौ, ५ इन्द्रः । (१।१०) ५ इन्द्रोषोभगाः, ९ सूरः । (१।११) ६,८,९ इन्द्रः । (१।१२) १-२ इन्द्रः । (१।१३) १,८ इन्द्रः । (१।१४) ३ विश्वे देवाः । (१।१५) १ इन्द्रः । (१।१६) ३,५ इन्द्रः । (१।१७) २ इन्द्रः, ५ सूर्यः । (१।१८) ३ विश्वे देवाः, ५-६ रोदसी । (१।१९) २ इन्द्रः । (१।२१) १ इन्द्रः । (१।२३) ६ इन्द्रदेवाः, ७ इन्द्रः । (१।२४) २,३,५ इन्द्रः । (१।२५) १ देवमरुदायवः, २ देवाः, ५-६ इन्द्रः । (१।२६) ६ इन्द्रः । (१।२७) २ इन्द्रवायू, ५ सूर्यः, ६ इन्द्रः । (१।२८) ५ सूर्यः । (१।२९) १ देवाः । (१।३०) ५-६ इन्द्रः । (१।३२) २ इन्द्रः । (१।३३) ३ इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः । (१।३४) २ इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः ।

३७	६	रहृगण आङ्गिरसः१-६	पवमानः सोमः६
३८	६	" १-६	" ६
३९	६	बृहन्मति- राङ्गिरसः १-६	" ६
४०	६	" १-६	" ६
४१	६	दमेध्यातिथिः काण्वः१-६	" ६
४२	६	" १-६	" ६
४३	६	" १-६	" ६
(इति षष्ठाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः)			
४४	६	अयास्य आङ्गिरसः१-६	" ६
४५	६	" १-६	" ६
४६	६	" १-६	" ६
४७	५	कविर्भागवः १-५	" ५
४८	५	" १-५	" ५
४९	५	" १-५	" ५
५०	५	उचध्य आंगिरसः १-५	" ५
५१	५	" १-५	" ५
५२	५	" १-५	" ५
५३	४	अवत्सारः काश्यपः १-४	" ४
५४	४	" १-४	" ४
५५	४	अवत्सारः काश्यपः१-४	" ४
५६	४	" १-४	" ४
५७	४	" १-४	" ४
५८	४	" १-४	" ४

५९	४	अवत्सारः काश्यपः१-४	पवमानः सोमः४
६०	४	" १-४	" ४
६१	३०	अमहीयुराङ्गिरसः१-३०	" ३०
६२	३०	जमदग्निर्भागवः१-३०	" ३०
६३	३०	निधुविः काश्यपः१-३०	" ३०
६४	३०	कश्यपो मारीचः१-३०	" ३०

(इति सप्तमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ।)

६५	३०	भृगुर्वारुणिर्जम- दग्निर्भागवो वा १-३०	" ३०
६६	३०	शानं वैश्वानसाः१-१८	" १८
		१९-२१	अग्निः पवमानः ३
		२२-३०	पवमानः सोमः ९ ३१
६७x	३२	१-३२ भरद्वाजो १-२२	" २२
		बार्हस्पत्यः४-६	
		कश्यपो मारीचः	
		७-९ गौतमो राहृगणः,	
		१०-१२ अग्निर्भौमः	
		१३-१५ विश्वामित्रो	
		गाथिनः १६-१८,	
		जमदग्निर्भागवः	
		१९-२१, वसिष्ठो	
		मैत्रावरुणिः	
		२२-३२, पवित्र २३-२७	अग्निः पवमानः ५
		आंगिरसो वा २८-३०	पवमानः सोमः ३
		वसिष्ठो वा । ३१-३२	पवमानाध्येता २

(१।३७) ६ इन्द्रः । (१।३८) २ इन्द्रः । (१।३९) ५ इन्द्रः । (१।४२) ४-५ देवाः । (१।४३) २ इन्द्रः । (१।४४) १, ३ देवाः, ५ भगवायुदेवाः । (१।४५) १ इन्द्रः, २ इन्द्रदेवाः । (१।४६) ३, ६ इन्द्रः । (१।४८) ३-४ सुपर्णः । (१।५०) ४ देवाः, ५ इन्द्रः । (१।५१) १-२ इन्द्रः, ३ देवाः । (१।५३) ४ इन्द्रः । (१।५६) २ इन्द्रः, ४ इन्द्राविष्णू । (१।६०) ३-४ इन्द्रः । (१।६१) ७ आदित्याः, ८ इन्द्रवायुसूर्यरश्मयः, ९ भगवायुपूषवरुणाः, १२ इन्द्रवरुणमरुतः, १४-२५ इन्द्रः, १६ वैश्वानरः । (१।६२) ८, १४-१५, २९ इन्द्रः, २०-२१ देवाः । (१।६३) २-३, ५-६, ९-१०, १५, १७, १९, २२ इन्द्रः । (१।६४) १२, १५, २२ इन्द्रः, २४ मित्रार्यमवरुणमरुतः । (१।६५) ३ देवाः, ८, १०, १४ इन्द्रः, २० इन्द्रवायुवरुणमरुद्विष्णवः । (१।६६) ७, १५, २९ इन्द्रः, २६ मरुतः । (१।६७) २, ७-८, १६ इन्द्रः ।

×यद्वा [१।६७] (१-९) पवमानः सोमः २, (१०-१२) पवमानः पूषा वा ३, (१३-२२) पवमानः सोमः ११, (२३-२४) पवमानोऽग्नि ३, (२५) पवमानः सविता वा १, (२६) पवमानाग्नि सवितारः १, (२७) विश्वे देवाः वा १, (२८-३०) पवमानः सोमः ३, (३१-३२) पवमानाध्येता २।

६८	१० वत्सप्रभालन्दनः १-१० पवमानः	सोमः	१० ४९८
६९	१० हिरण्यस्तूप		
	आङ्गिरसः १-१०	,,	१०
७०	१० रेणुवैश्वामित्रः १-१०	,,	१०
७१	९ ऋषभो वैश्वामित्रः १-९	,,	९
७२	९ हरिमन्त आङ्गिरसः १-९	,,	९
७३	९ पवित्र आङ्गिरसः १-९	,,	९
७४	९ कक्षीवान्दैर्घतमसः १-९	,,	९
७५	५ कविर्भागवः १-५	,,	५
	(इति सप्तमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः)		
७६	५ ,," १-५	,,	५
७७	५ ,," १-५	,,	५
७८	५ ,," १-५	,,	५
७९	५ ,," १-५	,,	५
८०	५ वसुभारद्वाजः १-५	,,	५
८१	५ ,," १-५	,,	५
८२	५ ,," १-५	,,	५
८३	५ पवित्र आङ्गिरसः १-५	,,	५
८४	५ प्रजापतिर्वाच्यः १-५	,,	५
८५	१२ वेनो भार्गवः १-१२	,,	१२
८६	४८ १-१० अकृष्टा भावाः,		
	११-२० सिकता निवावरी,		
	२१-३० पृश्निभ्योऽजाः,		
	३१-४० (अकृष्टामाषादयः) त्रयः,		

४१-४५ अग्निर्भौमः,
४६-४८ गृत्समदः शौनकः ।
१-४८ पवमानः सोमः ४८

८७	९ उशना काव्यः १-९	,,	९
८८	८ ,," १-८	,,	८
८९	७ ,," १-७	,,	७
९०	६ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः १-६	,,	६
	(इति सप्तमाष्टके तृतीयोऽध्यायः)		
९१	६ कश्यपो मारीचः १-६	,,	६
९२	६ ,," १-६	,,	६
९३	५ नोधा गौतमः १-५	,,	५
९४	५ कण्वो घौरः १-५	,,	५
९५	५ प्रस्कण्वः काण्वः १-५	,,	५
९६	२४ प्रतर्दनो देवोदासिः १-२४	,,	२४
९७	५८ १-३ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः		
	४-६ इंद्रप्रमतिर्वासिष्ठः		
	७-९ वृषगणो वासिष्ठः		
	१०-१२ मन्युर्वासिष्ठः		
	१३-१५ उपमन्युर्वासिष्ठः		
	१६-१८ व्याघ्रपाद्वासिष्ठः		
	१९-२१ शक्तिर्वासिष्ठः		
	२२-२४ कर्णश्रुद्वासिष्ठः		
	२५-२७ मृळीको वासिष्ठः		
	२८-३० वसुको वासिष्ठः		
	३१-४४ पराशरः शाक्यः		

(९।६८) १० छावापृथिव्यौ (तृ.) देवाः (च) । (९।६९) ६ इन्द्रधाम, १० इन्द्रः, छावापृथिव्यौ देवाः (च) । (९।७०) ८ मित्रवरुणवायवः, ९-१० इन्द्रः । (९।७२) ४-५ इन्द्रः । (९।७३) २ इन्द्रः, ७ वाक्, मरुतः । अग्नीरक्षोहा (वृ० दे०) (९।७४) २ छावापृथिव्यौ, ३ इन्द्रः, ५ आदितेर्गर्भः, ९ इन्द्रः । (९।७५) ५ इन्द्रः । (९।७६) इन्द्रः । (९।७७) १ इन्द्रः । (९।७८) २ इन्द्रः । (९।८०) २, ३, ५ इन्द्रः, ४ विश्वेदेवाः । (९।८१) १ इन्द्रः, ४, पूषामित्रवरुणवृहस्पतिमरुद्वायवश्चित्रवृ-सवितृसरस्वत्यः, ६ ध्रुवपृथिव्यर्मादितिधातृभगविश्वेदेवाः । (९।८३) १ ब्रह्मणस्पतिः, ३ सोमः, सूर्यामा. (वृ० दे०) (९।८४) १ इन्द्रावरुणौ, ३ इन्द्रः । (९।८५) १, ४-६ इन्द्रः, ६ इन्द्रमित्रवरुणवायुवृहस्पतयः, १२ आदित्यः । (९।८६) २, ९, १३, १६, १९, २२-२३, ३५, ४१ इन्द्रः, २० इंद्रवायू । (९।८७) ३ उशनाः, (द्वि.) (वृ० दे०) ; ४, ९ इंद्रः । (९।८८) १ इंद्रः । (९।८९) ७ इंद्रः । (९।९०) १ इंद्रः, ५ वरुणमित्रेन्द्रविष्णुमरुदेवाः । (९।९४) ५ देवाः । (९।९५) ५ इंद्र । (९।९६) ३, ८-९, १२, २१ इंद्रः, ११ पितरः सोमवन्तः (आश्वः ०।) (९।९७) १, ४, ७, १२, २०, देवाः, ५-६ इंद्रदेवाः, २५ इंद्रवायू, १२, १४, ३२, ३६, ४४, ४६ इंद्रः, २७ रोदसी, ४२ वायुमित्रवरुणमरुदेवध्रुपृथिव्यः, ४९ वायुमित्रवरुणाश्विन्द्राः, ५८ मित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीचावः ।

४५-५८ कुक्ष आङ्गिरसः १-५८ ५० सोमः ५८	
९८ १२ अम्बरीषो वार्षागिरः,	
ऋजिश्वा भारद्वाजश्च १-१२ ,, १२	
९९ ८ रेभसून् काश्यपो १-८ ,, ८	
१०० ९ ,, १-९ ,, ९	
(इति सप्तमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)	
१०१ १६ १-३ अन्धीगुः श्यावाश्विः	
४-६ ययातिर्नाहुषः	
७-९ नहुषो मानवः	
१०-१२ मनुः सोवरणः	
१३-१६ प्रजापतिर्वैश्वामित्रो	
वाच्यो वा । १-१६ ,, १६	
१०२ ८ त्रित आप्त्यः १-८ ,, ८	
१०३ ६ द्वित आप्त्यः १-६ ,, ६	
१०४ ६ पर्वतनारदौ काण्वौ,	
शिखण्डिन्यावत्सरसौ	
काश्यपौ वा १-६ ,, ६	
१०५ ६ पर्वतनारदौ काण्वौ १-६ ,, ६	
१०६ १४ १-३, १०-१४ अग्निश्चाक्षुषः	
४-६ चक्षुर्मानवः	
७-९ मनुराप्सवः १-१४ ,, १४	
१०७ २६ सप्तर्षयः	
१ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः,	
२ कश्यपो मारीचः,	
३ गोतमो राहूगणः,	

४ अग्निर्भौमः,	
५ विश्वामित्रो गाथिनः,	
६ जमदग्निर्भार्गवः,	
७ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः ।) १-२६ ५० सोमः २६	
१०८ १६ १-२ गौरिवीतिः शाक्यः,	
३, १४-१६ शक्तिर्वासिष्ठः,	
४-५ ऊरुराङ्गिरसः,	
६-७ ऋजिश्वा भारद्वाजः,	
८-९ ऊर्ध्वस्रवा आङ्गिरसः,	
१०-११ कृतयशा आङ्गिरसः	
१२-१३ ऋणच्यो राजर्षिः १-१६ ,, १६	
१०९ २२ अग्नयो विष्णया ऐश्वराः १-२२ ,, २२	
११० १२ श्यरुणस्त्रैवृष्णः,	
त्रसदस्युः पौरुकुस्यः १-१२ ,, १२	
१११ ३ अनानतः पारुच्छेपिः १-३ ,, ३	
११२ ४ शिशुराङ्गिरसः १-४ ,, ४	
११३ ११ कश्यपो मारीचः १-११ ,, ११	
११४ ४ ,, १-४ ,, ४	
(इति नवमं मंडलं समाप्तम् ।)	

अथ दशमं मंडलं ।

१ ७ त्रित आप्त्यः १-७ अग्निः ७ ५५	
२ ७ ,, १-७ ,, ७	
३ ७ ,, १-७ ,, ७	
४ ७ ,, १-७ ,, ७	
५ ७ ,, १-७ ,, ७	
(इति सप्तमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः)	

(१।९८) ६, १० इंद्रः, ७ विश्वे देवाः । (१।९९) ३, ८ इंद्रः, ५, ७ देवाः । (१।१००) ५ इंद्रमित्रवरुणाः, ६ इंद्रदेव-
विष्णवः । (१।१०१) ४ इंद्रदेवाः, ५, १६ इंद्रः । (१।१०२) ४ विश्वे देवाः । (१।१०३) ५ इंद्रः, ६ देवाः । (१।१०४) ३
मित्रवरुणौ । (१।१०५) ३ देवाः । (१।१०६) १-५ इंद्रः, ६ देवाः, ८ इंद्रदेवाः । (१।१०७) १५ मित्रावरुणाः, १७ इंद्रः,
१८, २२, २३ देवाः । (१।१०८) १-२, १५, इंद्रः, १४ इंद्रमरुदर्यमभगमित्रवरुणाः, १६ इंद्रमित्रवरुणवायवः ।
(१।१०९) १ इंद्रमित्रपूषभगाः, २ इंद्रविश्वदेवाः, ४ देवाः, ५ देवघृष्टिभ्यः, १२ देवाः, १३ इंद्रः, १५ विश्वदेवाः,
१८-२० इंद्रः । (१।११०) ८, ११ इंद्रः । (१।१११) ३ इंद्रः । (१।११२) इंद्रः । (१।११३) इंद्रः । (१।११४)
इंद्रः, ३ दिक्सूर्यार्त्विगादिभ्यः ।

दशमं मण्डलम् ।

(१०।१) १ अग्निर्ज्योतिष्मान् (आश्व. सू० ३, १२), ३ विष्णुः, ५ अग्निरतिथिः, ६-७ अग्निदेवाः । (१०।२) १-५ अग्नि-
देवाः, ३ अग्निः पथिकृत् (आ. श्रौ. ३, १०), ४ अग्निर्व्रतपतिः (आश्व. ६, १) । (१०।४) ७ अग्निर्व्रतपतिः (आश्व. ३, १) ।
(१०।५) ५ अग्निपूषणौ (उद्री. भा.) ।

(१०१०) १ अग्निः स्वस्तिमान् (आश्व. २, ८,) ६ अग्निदेवाः । (१०१८) ६ अग्निमूर्धन्वान् (आश्व. २, १०,) । (१०११) ९ अग्निदेवरोदस्यः । (१०११२) १. ४ अग्निरुदस्यः, ४ अग्निदेवाः, ८ अग्निः । वरुणः । (१०११३) ३ यमपितृदेवाः । (१०११४) ६ पितरोऽङ्गिरोऽथर्वाभृगवः । ७-९ प्रेतात्मा, १०-११ यमश्चानौ, १२ यमदूतौ, १५ यमः । पूर्वे ऋषयः । (१०११५) १. ५ पितरः सोमवन्नः (आश्व. २-१९,) २-४ पितरौ बर्हिषदः ९, १२, १३ अग्निः कश्यपाहनः, १० पितृदेवेन्द्राग्रयः, ११ पितरोऽग्निष्वात्ताः, । (१०११६) ३, ७ प्रेतः, ६ मृतशरीरम् ९. ११ अग्निः कश्यपाहनः, १४ पृथिवी । (१०११७) १ अपः अग्नीषोमी, २ ऋषेरात्मा, इन्द्रः, अग्निः, ३ अग्निः (तृ), ६ इन्द्रः, ७ देवाः । (१०१२०) १ मनः (उद्गी०) ६ अग्निदेवाः । (१०१२७) १३-१४. २४ इन्द्र आदित्यात्मा, १४ इन्द्रो विष्णुदपः (उद्गी०) १५ इन्द्रः प्रजापतिरूपः मरुतः (बृ. दे.) । १६ पर्जन्यः (बृ. दे.) । १७ अग्नीन्द्रमोमाः पर्जन्यवायू (बृ. दे.) । १८ प्रजापतिः सविता, अग्निः (बृ. दे.) । १९ सूर्यः, २१ वज्रः, २२ ऐन्द्रं धनुः, २३ पर्जन्यानिक्षसूर्याः, सूर्णानिलौ (च) (बृ. दे.) । २४ इन्द्रोऽन्तरात्मा, इन्द्रः सूर्यो वा (बृ. दे.) ।

× (१०११३) विवस्वानादित्यो वा ऋषिः । ❀ (१०११४।८-९) लिंगोक्तदेवताः पितरो वा । (१०१०११-१३) सोमो वा । (१०११८।१४) प्रजापतिर्वा । (१०११९) भृगुर्वाऋषिर्वा, च्यवनो भार्गवो वा ऋषिः । गावो वा । (१०११९ । १) उत्तरार्धचंस्थ अग्नीषोमी वा देवते । (१०१२० २६) प्राजापत्यो वा, वसुकृद्वा वासुकः ऋषिः ।

२८	१२	१	इन्द्रस्त्वषा	१	इन्द्रः	१	२५	३४	१४	१	अक्षाः	१
			वसुकपर्त्तनी	२	वसुक	१				२-६	अक्षकितवः	५
			ऋषिका, २, ६, ८,							७	अक्षाः	१
			१०, १२ इन्द्रऋषिः ३-५ इन्द्रः			३				८	अक्षकितवः	१
			३, ४, ५, ७, ९, ११							९	अक्षाः	१
			वसुकऋषिः	६	वसुकः	१				१०-११	अक्षकितवः	२
					७ इन्द्रः	१				१२	अक्षाः	१
					८ वसुकः	१				१३	ऋषिः	१
					९ इन्द्रः	१				१४	अक्षकितवः	१
					१० वसुकः	१	३५	१४	लुशो धानाकः १-१४ विश्वे देवाः	१४	२८	
					११ इन्द्रः	१	३६	१४	" १-१४ "	१४		
					१२ वसुकः	१	३७	१२	अभितपाः सौर्यः १-१२ सूर्यः		१२	
२९	८	वसुक मेन्द्र	१-८ इन्द्रः	८		३८	५	इन्द्रो मुष्कवान् १-५ इन्द्रः		५		
३०	१५	कवष गेल्लष	१-१५ आप	१५		३९	१४	घोषा काक्षीवती १-१४ अश्विनौ	१४	३१		
३१	११	"	१-११ विश्वे देवाः	११		४०	१४	" १-१४ "	१४			
३२	९	"	१-९ इन्द्रः	९		४१	३	सुहस्यो घौषेयः १-३ "	३			
(इति सप्तमाष्टकं सप्तमोऽध्यायः ।)												
३३	९	"	१ विश्वे देवाः	१		४२	११	कृष्ण आङ्गिरसः १-११ इन्द्रः	११	३३		
			२-३ इन्द्रः	२		४३	११	" १-११ "	११			
			४-५ कुरुश्रवण-			४४	११	" १-११ "	११			
			स्वामदस्यवः	२		४५	१२	वत्सप्रिर्भालन्दनः १-१२ अग्निः	१२	२२		
			६-९ उपमश्रवाः	४		(इति सप्तमाष्टकं षष्ठोऽध्यायः ।)						
						४६	१०	" १-१० "	१०			
						४७	८	सप्तगुरीगिरसः १-८ इन्द्रो वैकुण्ठः	८			

(१०।२८) ८, ११-१२ इन्द्रदेवाः । (१०।२९) १ अश्विनौ वा । (१०।३०) १ अपः मित्रावरुणौ, ७, १३ इन्द्रावः, १० अप आवृताः (कौ. ब्रा. १२, १,) १३ अपः प्रतिस्थाताः (कौ. ब्रा. १२, १,) १४ अरुपः साद्यमानाः, १५ आपः सन्तः (कौ. ब्रा.) । (१०।३१) ४ सवितृभगार्यमदेवाः ५, देवर्भवः, ७-८ हिरण्यगर्भः, ९ आदित्यवातप्रजापतिमित्रवरुणाः, १० क्षमी गोत्वेन रूपिता, ११ कण्वः । (१०।३२) २ इन्द्रः प्रजापतिर्वा । (१०।३४) १, ८-९, १२ अक्षाः, २-५, १०-११ कितवनिन्दा, ६ कितवाक्षनिन्दा, ७, १४ अक्षनिन्दा, १३ ऋषिः । (१०।३५) १ अग्निपृथिविदेवाः, २ पृथिवीसिन्धुपर्वत सूर्योषःसोमाः, ३ पृथिव्युषोऽग्नयः, ४-५ उपासाग्नयः, ६ उषोऽग्नयश्चिनः, ७ सविता, धिष्यणा, अग्निः, ८ देवप्रवाचनम् । सूर्यः, अग्निः । ९, १२ आदित्याग्नी, १० देवेन्द्रमित्रवरुणभगाग्नीत्, ११ आदित्याः । बृहस्पतिपुषाश्विभगाग्नयः, १३ मरुद्द्राग्निदेवाः, १४ देवाः । (१०।३६) १ उषोनक्तपृथिवीवरुणमित्रार्यमेन्द्रमरुत्पर्वताबादित्यान्तरिक्षस्वर्गोः, २ धावापृथिवी । निर्रक्तिः, ३ आदितिः । देवाः, ४ प्रावा । देवाः, ५ इन्द्रोऽबृहस्पतिदेवाः, ६ अश्विनौ, ७ मरुत्तणः, ८ सोमः, ९-११ देवाः, १२ अग्निमित्रवरुणसवितारः, १३ देवाः, १४ सविता । (१०।३७) ५ सूर्यदेवाः, ६ पृथिव्यविन्द्रमरुत्सूर्याः, ११-१२ देवाः । (१०।४०) १० पतयः । (१०।४२) १ अश्विरथः, ११ बृहस्पतिः । इन्द्रः । (१०।४३) ९ वज्रः । वाक् । इन्द्रः । (१०।४५) ४ अग्निर्दीवरूपः, अग्निः क्षामवान् (पं. ब्रा. ३२।५,) १२ अग्निर्वैश्वानरः । धावापृथिव्यौ, देवाः । (१०।४७) ६ सप्तगोः, स्ववर्णनम्, ८ धावापृथिव्यौ ।

४८	११	इंद्रो वैकुण्ठः	१-११	इंद्रः	११	२९	५९	१०	बन्धु ०	१-३	निर्ऋतिः	३
४९	११	,,	१-११	,,	११					४	निर्ऋतिसोमो	१
५०	७	,,	१-७	,,	७					५-६	असुनीतिः	१
५१	९	१ देवाः	१	अग्निः	१					७	पृथिवीद्यावंतरिक्ष-	
		२ अग्नि	२	देवाः	२						सोमपूषपथ्या-	
		३ देवाः	३	अग्निः	३						स्वस्तयः	१
		४ अग्निः	४	देवा	४					८-९	द्यावापृथिवी	२
		५ देवा	५	अग्निः	५					१०	इंद्रद्यावापृथिव्य.	१
		६ अग्नि	६	देवाः	६		६०	१२	,,	१-४	असमातिः	४
		७ देवाः	७	अग्निः	७					५	इंद्रः	१
		८ अग्निः	८	देवाः	८					६	असमातिः	१
		९ देवाः	९	अग्निः	९					७-११	जीव.	५
५२	६	अग्निः सौचीकः	१-६	विश्वे देवाः	६					१२	हस्व.	१
५३	११ देवा ,	१-३	अग्निः	३			६१	२७	नाभानेदिष्टो			
	४-५	सौचीकाऽग्निः	४-५	देवाः	५				मानवः	१-२७	विश्वे देवा.	२७ ३४
			६-११	अग्निः	६							
५४	६	बृहदुक्थो वामदेव्य.	१-६	इन्द्रः	६	१४						
५५	८	,,	१-८	,,	८		६२	११	,,	१-७	,,	७
५६	७	,,	१-७	विश्वे देवाः	७	१३				८-११	सविणिः	४
५७	६	बन्धुःश्रुतबन्धु-	१-६	,,	६		६३	१७	गयः प्लान	१-१४	विश्वे देवाः	१४
		विप्रबन्धुर्गोपायनाः								१५-१६	पथ्यास्वस्तिः	२
५८	१२	,,								१७	विश्वे देवाः	१ ४८
		,,	१-१२	मनः	१२		६४	१७	,,	१-१७	,,	१७

(१०।४८) ११ आदित्यवसुरुद्रे (मरुत) न्द्राः । (१०।५०) ४ इन्द्रो ज्येष्ठः (आश्वः ४, १३.) । (१०।५०) २ मित्रावरुणौ, ४, ६ वरुणः । (१०।५२) २ मरुदग्निचन्द्राः । (१०।५३) २ अग्निदेवाः, ३ अग्निः सुरभिमान् (एं. ब्रा. ३२, ८.) ५ देवाः । पृथिव्यन्तरिक्षे, ६ प्रजापतिः अग्निस्तन्तुमान् (एं. ब्रा. ८.), अश्मन्वती नदी, ९ स्वष्टा, १० स्वष्टृनिष्ठः । (१०।५५) ३ इन्द्रः सूर्यात्मकः, ४ उषाः, ५ इन्द्रः कालात्मकः, सूर्याचन्द्रमसौ (बृ. दे.) ६ इन्द्रः सुपर्णाश्मा, ७ इन्द्रमरुतः । (१०।५६) १ अग्निवायुसूर्याः, प्राण आत्मा वा, २ पृथिवीदेवसूर्याः, ३ शुधर्मदेवादित्याः, ४ अङ्गिरसः ऋषेः पितरः, ७ बृहदुक्थः । (१०।५७) १ इन्द्रः, २ तन्तुरग्न्याख्यः ३-५ पितरा मनोवर्तनम्, ६ सोमः । (१०।५९) ६ अनुमतिः (च.) (बृ. दे.) । (१०।६१) १-२ रुद्रः, ३-४ अश्विनौ, ५-६ रुद्रसृष्टिः, ७-८ रुद्रोवास्तोषरतिः, ९ वास्तोषत्यग्नी, १० अङ्गिरसः ११-१३, २२, इन्द्रः, १४, २० अग्निः, २५ नास्त्येन्द्रौ, १६ सोमः, १७ अग्निमित्रवरुणार्थमाणः, १८ आदित्यद्यावा, १९ माध्यामिकावाक्, नाभानेदिष्टश्च, २१ इंद्राग्नी, २३, २५ मित्रावरुणौ, २४-२६ वरुणः, २७ देवाः । (१०।६२) गाराशराम् (नृणां स्तुतिः) कौ. ब्रा. २३, ८, ७ विश्वे देवाः । (१०।६३) ९ इंद्राग्निमित्रवरुणभगद्युपृथिविमरुतः, १० द्यौः, अदिति. (बृ. दे.) १४ इंद्र देवाः, १७ विश्वदेवादितय । (१०।६४) ३ नरासंसपूषाग्निस्सूर्यचन्द्रमोयमेन्द्रवायुषोरात्र्यश्विनः, ४ अग्निबृहस्पत्यजैकपाद्वि-
बुध्न्याः, ५ आदित्यर्थमाणौ, ६ देवाश्चाः, ७ वान्निन्द्रपूषाणः, ८ एकविंशतिनदीवनस्पतिपर्वताग्निः कृशान्वस्तुतिष्यरुद्राः, ९ एकविंशतिनद्याः, १० देवमातृ (देवदेवपत्नी) स्वष्टिन्द्रवाजभगमरुतः, ११ मरुतः, १२ मरुदिन्द्रवरुणमित्राः, १३ मरुतः । अदितिः, १४ द्यावापृथिव्यौ, १५ होत्रायज्ञौ, १६ गयः, १७ विश्वदेवादितयः ।

६५ १५ वसुकर्णो वासुकः १-१५	१५	७२ ९ बृहस्पतिर्लौक्यः,	
६६ १५	१५	बृहस्पतिराङ्गिरसो	
६७ १२ अयास्य आङ्गिरसः १-१२	१२ २४	वा, अदिति-	
६८ १२	१२	दाशायणी वा १-९ देवाः	९
६९ १२ सुमित्रो		७३ ११ गौरिवीतिः	
वाध्यश्वः १-१२ अग्निः	१२	शाक्यः १-११ इन्द्रः	११ १७
७० ११	१ समिद्धोऽग्निः	७४ ६	१-६
	२ नराशंसः	७५ ९ सिंधुक्षिप्रैयमेधः १-९ नदी	९
	३ इलः	७६ ८ जरत्कर्णः सर्प	
	४ बर्हिः	ऐरावतः १-८ प्रावाण	८
	५ देवीद्वारः	७७ ८ स्यूमरश्मिर्भागवः १-८ मरुतः	८ १६
	६ उषासानक्ते	७८ ८	१-८
	७ दैव्यौ होतारौ	७९ ७ अग्निः सौचीको,	
	प्रचेतसौ	वैश्वानरो वा,	
	८ सरस्वतीला-	ससिर्वाजंभरो वा १-७ अग्निः	७ १४
	भारत्यः	८० ७	१-७
	९ स्वष्टा	८१ ७ विश्वकर्मा भौवनः १-७ विश्वकर्मा	७ १४
	१० बृहस्पतिः	८२ ७	१-७
	११ स्वाहाकृत्य	८३ ७ मन्युस्तापसः १-७ मन्युः	७ १४
७१ ११ बृहस्पति-		८४ ७	१-७
राङ्गिरसः १-११ ज्ञानं	११	८५ ४७ सूर्या सावित्री	
(इत्यष्टमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः) ।		ऋषिका १-५ सोमः	५

(१०।६५) १ अग्नीन्द्रवरुणामित्रार्यमवायुपूषसरस्वत्यादित्यविष्णुमरुत्वः सोमरुद्रादितिब्रह्मणस्पतयः, २ इंद्राग्नि-सोमाः, ५ मित्रावरुणौ, ६ गौः, वाक् बृ. दे., ८ यावापृथिव्यौ, ९ पर्जन्यवातेन्द्रवायुवरुणामित्रार्यमादित्यादितिपार्थिवदिव्या-न्तरिक्षदेवाः, १० ऋभुसोमाः, १२ अश्विनौ, १३ माध्यमिकवाणजैकपात् सिन्ध्वन्विश्वदेवसरस्वत्यः । (१०।६६) १ देवा इन्द्रउषेष्ठाः (मरुतः), २ मरुतः, ३ इंद्रवस्वादित्यादितिरुद्रमरुत्वष्टुदेवपत्नयः, ४ अदितिद्युपृथिव्यग्नीन्द्रविष्णुमरुदादित्य-वसुरुद्रसवितारः, ५ सरस्वद्रुणपूषवायवश्चिनः, ६ यज्ञदेवस्विगध्वत्रांदिद्युपृथिवीन्द्राः, ७ अग्नीषोमी, १० देववात पर्जन्यायोषधिभगार्यमवाजिनः, ११ सिन्ध्वन्तरिक्षाजैकपात्मेधाहिर्बुध्न्यदेवाः, १२ देवादित्यवसुरुद्राः, १३ अग्न्यादित्यक्षेत्र-पतिदेवाः । (१०।६७) ६ इंद्रः (भा. क.), ७ ब्रह्मणस्पतिः, ११ देवरोदस्यः, १२ इंद्रः, देवद्यावापृथिव्यः (च.), ३ बृहस्पतिर्वाचस्पतिः (आश्व. ४ १३) । (१०।७०) ११ अग्निवरुणेन्द्रमरुद्विश्वदेवाः । (१०।७१) १ बृहस्पतिर्वाचस्पतिः (आश्व. ४, १३) । १० सोमः (ऐ. ब्रा. ३, २) । ११ होत्रादिकरिक्कर्मणि ।

(१०।७२) ५ अदितिः आश्व. सू. । (१०।७३) इन्द्रोमरुत्वान् कौ. ब्रा. १५ ३ । ३-४ इंद्राश्विनः । (१०।७४) २-३ इन्द्रदेवाः । (१०।७५) । (१०।७५) १ प्राच्याः प्रतीच्या दाक्षिणात्याश्चसप्तपत्नयः २-४, ६ सिन्धुः, ५ गङ्गायमुना-सरस्वतीश्रुतुद्रिरुवज्यसिक्ती मरुद्बृधवितस्ताजिकीयासुषोमाः, ६ सिन्धुतृष्टामयासुसर्तुरसाश्वेत्यातिकुभामेहत्सुगोमत्यः, ७-८ सिन्धुः, ९ सिन्धुसिन्धुरथौ । (१०।७६) १ प्रावेन्द्रमरुद्रोदस्यः । (१०।७७) ७ मरुदेवाः । (१०।७९) ४ अग्निरोदस्यः । (१०।८४) ७ वरुणमन्यू । (१०।८५) १ सत्यसूर्यर्तसोमाः, २-४ सोमाओषधि, ५ चन्द्रमाः, १४-१५ अश्विनौ, १६ सूर्या सूर्यः । चन्द्रमाः, २० सूर्य, पत्यूरथमास्तेग्नी, २१-२२ विश्वावसुः, २३ दम्पतीयान्तौ (अर्यमभगदेवाः, २४ वधूः, २५

६-१६ सूर्याविवाहः	११	९४ अर्बुदः काद्वेयः	
१७ देवाः	१	सर्पः	१-१४ प्राचाणः १४
१८ सोमार्की	१	(इति अष्टमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः)	
१९ चंद्रमाः	१	९५ १८ १, ३, ६, ८-१०,	
२०-२८ सूर्यामावित्री आशी.	९	१ पुरुरवाः	१ उर्वशी १
२९-३० वधूवासः संस्पर्शनिद्रा	२	२ उर्वशी	२ पुरुरवाः १
३१ दंपतीराजयक्षमहा	१	३ पुरुरवाः	३ उर्वशी १
३२-४७ सूर्यामावित्री	१६	४-५ उर्वशी	४-५ पुरुरवाः २
(इत्यष्टमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ।)		६ पुरुरवा.	६ उर्वशी १
८६ २३ १, ८, ११-१२, १४,		७ उर्वशी	७ पुरुरवाः १
१९-२२ इंद्रः,		८-१० पुरुरवाः	८-१० उर्वशी ३
७, १३, २३ वृषा		११ उर्वशी	११ पुरुरवा १
कपिरिन्द्रः, २-६,		१२ पुरुरवाः	१२ उर्वशी १
९-१०, १५-१८		१३ उर्वशी	१३ पुरुरवाः १
इन्द्राणी १-२३ इंद्रः	२३	१४ पुरुरवाः	१४ उर्वशी १
८७ २५ पायुर्भरद्वाजः १-२५ रक्षाहाग्नि	२५	१५-१६ उर्वशी	१५-१६ पुरुरवाः २
८८ १९ मूर्धन्वानाङ्गिरसो,		१७ पुरुरवाः	१७ उर्वशी १
वामदेव्यो वा १-१९ सूर्यवैश्वानरा	१९	१८ उर्वशी	१८ पुरुरवाः १
८९ १८ रेणुर्वैश्वामित्रः १-४ इंद्रः	४	९६ १३ बरुङ्गिरसः, १-१३ इंद्रः (हरि.)	१३
५ इंद्रासोमौ	१	९७ २३ भिषगाथर्वणः १-२३ ओषधय.	२३
६-१८ इंद्रः	१३	९८ १२ देवापिराष्टिषेणः	
९० १६ नारायणः १-१६ पुरुषः	१६	(वृष्टिकामः) १-१२ देवा	१२
९१ १५ अरुणो वैनहव्यः १-१५ अग्निः	१५	९९ १२ वज्रो वैश्वानसः १-१२ इंद्रः	१२
९२ १५ गार्गातो मानवः १-१५ विश्वे देवाः १५	३०	१०० १२ दुवस्युर्वान्दनः १-१२ विश्वे देवाः १२	२४
९३ १५ तानवः पार्थः १-१५ ,, १५			

इंद्रः, २६ पूषाश्विनः), २४-२८ वधूर्युहान्प्रपद्यमाना (बृ. दे.), ३६ भगार्थमसवितृपूषाणः, ३७ पूषा, ३८-३९ अग्निः, ४०-४१ सोमगन्धर्वानयः, ४३ प्रजापत्यार्थमाणौ, ४५ इंद्रः, ४७ विश्वदेवान्मातरिश्वधातृसरस्वत्यः । (१०।८६) ६-१३ इन्द्राणी । (१०।८७) १५ देवाः, १८ सविता । (१०।८८) अग्निसूर्यवैश्वानराः (बृ. दे.) । (१०।८९) सोमेन्द्रौ, सोम एव वा (बृ. दे.) । (१०।९०) १६ यज्ञोपास्तिः ।

(१०।९२) २-४ अग्निः, ५ अम्मरुदिन्द्रपर्जन्याः, ६ मरुद्गरुणमित्रार्थमेन्द्राः, ७ इन्द्रासूर्या, ८ इंद्रः, ९ रुद्रः, १० बृहस्पतिसोमजाम्यथर्वदेवभृगवः, ११ घुष्टिवीनराक्षसयमादितिवष्ट्रविणोदक्षभुरोदसीमरुद्विणवः, १२ अहिर्बुध्न्य-सूर्यश्चन्द्रमोषुपृथिव्याः । (१०।९२) १३ पूषापानपाद्वाश्वश्विनः, १४ अग्निदेवपत्न्यदितिचन्द्रसूर्येन्द्राः, १५ अङ्गिरोप्रावेन्द्र-वस्वदितयः । (१०।९३) १ यावापृथिव्यौ, ४ अर्थममित्रवरुणरुद्रमरुत्युषभगाः, ५ अश्विसूर्यश्चन्द्रमोऽहिर्बुध्न्याः, ६ अश्विमित्रवरुणाः, ७ अश्विपृथुर्विश्वदेवर्भुक्षणः, ८, ११ इंद्रः, ९ सवित्रिन्द्रमरुतः, १० यावापृथिव्यौ, १२-१४ देवस्तुतिः, १५ गोयाञ्जा । (१०।९४) १, ४, ९ इन्द्रप्राचाणः । (१०।९६) इन्द्राश्वौ । (१०।९८) १-३, ७ बृहस्पतिः, ४-६ देवा, ८-१२ अग्निः । (१०।१००) १ इन्द्रदेवसवित्रदितयः (सर्वत्रादितिरस्येवात्र सूक्ते,) २ इन्द्रवायू, ३ सवितृदेवाः, ४ इन्द्रसोमौ, ५ इन्द्रबृहस्पतियज्ञमनुप्रमत्तयः, ६ इन्द्राग्नियज्ञाः, ७ देवाः, ९ सवितृप्राचाणः, १० गावः, ११-१२ इंद्रः ।

१०१ १२ बुधः सौम्यः १-१२ ,, १२	४ बर्हिः १
१०२ १२ सुदृलो भार्गवः १-१२ द्रुघणः १२	५ देवीर्द्वारः १
१०३ १३ अप्रतिरथ ऐन्द्रः १-३ इंद्रः ३	६ उषासानक्ते १
४ बृहस्पतिः १	७ वैश्व्यौ होतारौ १
५-११ इंद्रः ७	८ सरस्वतीलाभारत्यः १
१२ आपोदेवी १	९ त्वष्टा १
१३ मरुतः १	१० वनस्पतिः १
१०४ ११ अष्टको वैश्वामित्रः १-११ इंद्रः ११ २२	११ स्वाहाकृतिः १
१०५ ११ दुर्मित्रः (सुमित्रो वा) कौरवः १-११ ,, ११	१११ १० अष्टादंष्ट्रो वैरूपः १-१० इंद्रः १० ३०
१०६ ११ भूतांशः काश्यपः १-११ अश्विनौ ११	११२ १० नभःप्रभेदनो वैरूपः १-१० ,, १०
१०७ ११ दिव्य आङ्गिरसः १-११ दक्षिणा ११	११३ १० शतप्रभेदनो वैरूपः १-१० ,, १०
१०८ ११ १, ३, ५, ७, ९	११४ १० सध्रिवैरूपः १-१० विश्वे देवाः १०
१ पणयः (असुराः) १ सरमा १	११५ ९ उपस्तुतो वाष्टिहव्यः १-९ अग्निः ९
२ सरमा २ पणयः १	११६ ९ अग्नियुत १-९ इंद्रः ९
३ पणयः ३ सरमा १	११७ ९ भिक्षुराङ्गिरसः १-९ धनाश्वदानं ९
४ सरमा ४ पणयः १	११८ ९ उरुक्षय आमहीयवः १-९ रक्षोहऽग्निः ९
५ पणयः ५ सरमा १	११९ १३ लव ऐन्द्रः १-१३ ऐन्द्रो लवः (आत्मा) १३
६ सरमा ६ पणयः १	(हव्यष्टमेऽष्टके पष्ठोऽध्यायः)
७ पणयः ७ सरमा १	१२० ९ बृहद्वि आथर्वणः १-९ इंद्रः ९
८ सरमा ८ पणयः १	१२१ १० हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः १-१० कः (प्रजापतिः) १०
९ पणयः ९ सरमा १	१२२ ८ चित्रमहा वासिष्ठः १-८ अग्निः ८
१०-११ सरमा १०-११ पणयः २	
१०९ ८ जुहूर्ब्रह्मजाया १-९ विश्वे देवाः ७	
११० ११ जमदग्निर्भगिवः १ समिद्धोऽग्निः १	
२ तनूनपात् १	
३ इलः १	

(१०।१०१) १ दधिक्रान्युषहन्द्रर्विजः, १२ इन्द्रर्विजः । (१०।१०२) १, ३, ७, १२ इन्द्रः । (१०।१०३) ८ इन्द्रबृहस्पतिदक्षिणायज्ञसोममरुतः, ९ इन्द्रवरुणादित्यमरुतः । देवाः, ११ इन्द्रः, इषवः, वीराः, देवाः । (१०।१०४) ८ इन्द्राप । (१०।१०७) ८-११ भोजः, (वृ. दे.) ।

(१०।१०८) ११ पणिगोबृहस्पतिसोमप्रावर्षयः । (१०।१०९) आदित्यवरुणवायवमिनसोमापः, २ सोमवरुणमित्राः, ३ देवब्रह्मजायाः, ४ देवसर्पिर्बृहस्पतिर्ब्रह्मजाया, ५ देवबृहस्पतयः, ६ देवमनुष्यराजानः, ७ देवाः । (१०।१११) ७ इन्द्रः सूर्यान्मा (उषसः,) ८-१० इन्द्रापः । (१०।११३) १ इन्द्रमुपृथिवीविश्वदेवाः, २ विष्णुदेवेन्द्राः, ३ इन्द्रामरुतः, ८ इन्द्र-विश्वदेवाः । (१०।११४) १ अग्न्यादित्यवायुसूर्यरश्मयः, २ अग्निवायुसूर्याः, ३ वेदिद्वस्पती (यजमानब्रह्माणौ वा) देवाः, ४ अग्निर्मध्यमः (वृ. दे.), ५ अग्निच्छन्दांसि, कश्यो वा, ६-७ यज्ञः, ८ ब्रह्मसर्वरूपा वाक्, ९ छन्दोयोगादिवेत्तृप्रभः, १० सप्ताश्वसूर्याः । (१०।११६) अग्निर्जातवेदाः (कौ. ब्रा. २१, ३) । ९ इन्द्राग्निदेवाः । (१०।१२०) ३ आप्त्याः (नि.) (वृ. दे.), ९। नद्यः । (१०।१२२) अग्निर्जातवेदाः (कौ. ब्रा. २२, ९) ।

१२३	८ वेनो भार्गवः	१-८ वेनः	८	१३५	७ कुमारो यामायनः	१-७ यमः	७
१२४	९ २-४ अग्निः १, ५-९ अग्निवरुण -सोमाः	१-४ अग्निः ५ वरुणः ६ सोमः ७-८ वरुणः ९ सोमैर्द्रौ	४ १ १ २ १	१३६	७ १ जूतिः, २ वात- जूतिः, ३ विप्रजूतिः ४ वृषाणकः, ५ करिकतः, ६ एतशः, ७ ऋष्यशृङ्गः, एते वातरशना मुनयः		
१२५	८ वागाभृणिः	१-८ आभृणीवाक्	८	१३७	७ १ भरद्वाजः, २ कश्यप, ३ गोतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जम-	१-७ केशयमिसूर्यवायवः	७
१२६	८ कुरुमलबर्हिषः शैलुषिः	१-८ विश्वे देवाः	८	१३८	६ अङ्ग औरवः	१-६ इन्द्रः	६
१२७	८ कुशिकः सौभरः	१-८ रात्रिः	८	१३९	६ विश्वावसुर्देवगंधर्वः	१-३ सविता ४ देवगंधर्वः	३ १
१२८	९ विहव्य आगिरसः	१-९ विश्वे देवाः	९		५-६ विश्वावसुः		०
१२९	७ प्रजापतिः परमेष्ठी	१-७ भाववृत्तम्	७	१४०	६ अग्निः पावकः	१-६ अग्निः	६
१३०	७ यज्ञः प्राजापत्यः	१-७ " "	७	१४१	६ अग्निस्तापयः	१-६ विश्वे देवाः	६
१३१	७ सुकीर्तिः काक्षीवतः	१-३ इन्द्रः ४-५ अश्विनौ ६-७ इन्द्रः	३ २ २	१४२	८ १-२ जरिता, ३-४ द्रोणः, ५-६ मारिसृक्, ७ ८ स्तम्बमित्रः (एते शार्ङ्गाः) १-८ अग्निः (इति अष्टमाष्टके सप्तमोऽध्यायः।)		८
१३२	७ शक्रपूतो तामेधः	१ युभूम्यश्विनः २-६ मित्रावरुणौ	१ ६	१४३	६ अत्रिः सांख्यः	१-८ अश्विनौ	६
१३३	७ सुदाः पैजवनः	१-७ इन्द्रः	७	१४४	६ सुपर्णस्ताड्यः	१-६ इन्द्रः	६
१३४	७ (१-५) मान्धाता यौवनाश्वः, ६ पूर्वार्धः मान्धाता यौवनाश्वः ६ (उत्तरार्धः), ७ गोधा ऋषिका १-४ " ४ ५-७ गोधेन्द्रः	१ २ ३	१ ६ ३	१४५	६ इन्द्राणी	१-६ सपत्नीनाशनम्	६
				१४६	६ देवमुनिरैरम्भद	१-६ अरण्यानी	६

(१०।१२३) इन्द्रः (कौ. ब्रा ६, ५) प्रजापतिः (ऐ. ब्रा.) । (१०।१२४) सोमः, इन्द्रः (च) (बृ. दे.) ।
 (१०।१२६) १ देवार्थमग्निवरुणाः, २-४, ६ वरुणमिन्द्रार्थमाणाः, ५ आदित्यवरुणमित्रार्थमरुद्रेन्द्राग्रय, ७ वरुण-
 मित्रार्थमादित्याः, ८ अग्निः (च) । (१०।१२८) १, ६ अग्निः, २ देवेन्द्रविष्णुमरुदग्न्यन्तरिक्षवायवः, ५ पङ्कदेवी (युष्मधि-
 व्यहोराग्न्यबोधि) देवसोमाः, ७ सवित्र(इन्द्रो वा)श्विबृहस्पतिदेवा ८ इन्द्रः, ९ इन्द्राग्निवरुणरुद्रादित्याः । (१०।१२९)
 परमेष्ठी, (बृ० दे०) परमात्मा । (१०।१३०) परमेष्ठी (बृ० दे०) परमात्मा । १०।१३४ ७ विश्वेदेवाः (बृ० दे०) । (१०।१३५)
 आदित्यो वा, ३-४ नचिकेतः, ७ यमगृहम् । (१०।१३६) २-३ वातरशनाः, ४ वृषाणकः । (१०।१३७) २ वातौ, ३ वातः,
 ४ स्तोता, ५ देवमरुद्भूतानि, ६ आपः, ७ हस्तजिह्वे । (१०।१४१) १ अग्निः, २ सूर्यमभगबृहस्पतिदेववारदेव्यः, ३ सोमा-
 ग्न्यादित्यविष्णुसूर्यब्रह्मबृहस्पतयः, ४ इन्द्रवायुबृहस्पतयः, ५ अर्यमबृहस्पतीन्द्रवातविष्णुमरुस्वतीः सवितारः । (१०।१४५)
 १ ओषधिक्षननम्, २-५ ओषधिः (पा०), ६ पतिः । (१०।१४६) २ अपानपात्सवितारौ, ३ सवितुसुपर्णौ ।

१४७	५ सुवेदाः शैरीषिः १-५	इन्द्रः	५	५	१६७	४ विश्वामित्र-जमदग्नी १-२	इन्द्रः	२
१४८	५ पृथुर्वैन्यः १-५	"	५	५			३ सोमवरुणबृहस्पत्यनु-	
१४९	५ अर्चन् हरैष्यस्तृणः १-५	सविता		५			मतिधानृविधाताः १	
१५०	५ मृळीको वासिष्ठः १-५	अग्निः		५			४ इन्द्रः	१
१५१	५ श्रद्धा कामायनी १-५	श्रद्धा		५	१६८	४ अनिलो वातायनः १-४	वायुः	४
१५२	५ शासो भारद्वाज १-५	इन्द्रः		५ १०	१६९	४ शबरः काक्षीवतः १-४	गौवः	४
१५३	५ देवजामय				१७०	४ विश्वाट् सौर्यः १-४	सूर्यः	४
	इन्द्रमातरः १-५	"		५	१७१	४ इटो भार्गवः १-४	इन्द्रः	४
१५४	५ यमी वैवस्वती १-५	भाववृत्तम्		५	१७२	४ संवर्त आङ्गिरसः १-४	उषाः	४
१५५	५ निरिम्बितो				१७३	६ ध्रुव आङ्गिरसः १-६	राजा	६ ११
	भारद्वाजः १	अलक्ष्मीनाशनम्	१		१७४	५ अभीवर्त आङ्गिरसः १-५	"	"
	२-३	ब्रह्मणस्पति	२		१७५	४ ऊर्ध्वप्रावा आर्षुदिः		
	४	अलक्ष्मीनाशनम्	१			सर्पः १ ४	प्रावाणः	४
	५	विश्वे देवा	१		१७६	४ सूनुराभ्वः	१	१
१५६	५ केतुराग्नेयः १-५	अग्निः		५		२-४	अग्निः	३
१५७	५ भुवन आप्त्यः १-५	विश्वे देवा		५	१७७	५ पतङ्गः प्राजापत्यः १-३	मायाभेदः	३
१५८	चक्षुः सौर्यः १-५	सूर्यः		५	१७८	३ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः १-३	तार्क्ष्यः	३
१५९	६ शची पौलोमी १-६	शची		६	१७९	३ १ शिविरौशानरः,		
१६०	५ पूरणो विश्वामित्रः १-५	इन्द्रः		५		२ प्रतर्दनः काशिराज ,		
१६१	५ यक्षमनाशनः					३ वसुमना रोहिदश्वः १-३	इन्द्रः	३ ६
	प्राजापत्यः १-५	इन्द्राग्नी		५	१८०	३ जय ऐन्द्रः १-३	"	३
१६२	६ रक्षोहा ब्राह्मः १-६	प्राजापतिः		६	१८१	१ प्रभो वासिष्ठः,		
१६३	६ विवृहा काश्यपः १-६	यक्षमनाशनम्		६		२ सप्रथो भारद्वाजः		
१६४	५ प्रचेता आङ्गिरसः १-५	तुःस्वप्ननाशनम्		५		३ घर्मः सौर्यः १-३	विश्वे देवाः	३
१६५	५ कपोतो नैर्ऋतः १-५	विश्वे देवाः		५	१८२	३ तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यः १-३	बृहस्पतिः	३
१६६	५ ऋषभो वैराजः १-५	सपत्ननाशनम्		५	१८३	३ प्रजावान् प्राजापरयः १	यजमानः	१
						२	यजमानपरमी	१
						३	होता	१

(१०१५०) १ अग्न्यादित्यरुद्रवसवः, ३ अग्निदेवाः । (१०१५४) विश्वे देवाः (बृ० दे०) त्रियमाणा यजमानादयः (सा०) । (१०१५५) ४ इन्द्रः (बृ० दे०) (१०१५७) १ इन्द्रदेवाः, २ इन्द्रादित्याः, इन्द्रादित्यमरुतः । (१०१५८) १ सूर्यवाताग्नयः, ३ सवितृपर्वतधातारः । (१०१६१) ४ इन्द्राग्निसवितृबृहस्पतयः । (१०१६२) १-२ ब्रह्माग्नी । (१०१६३) इन्द्रोऽग्निश्च (बृ० दे०), ३ अग्निः, ४ इन्द्राब्रह्मणस्पति । (१०१६५) ४ यमः । (१०१६६) १-२ इन्द्रः, ३ वाचस्पतिः, ४-५ सपत्नाः । (१०१६९) १ रुद्रगाः, २ पर्जन्यगाः, ३ इन्द्रगाः, ४ प्राजापतिदेवपितृगाः । (१०१७३) ३ इन्द्रसोमब्रह्मणस्पतयः, ४ ऋषिर्वीरपर्वतराजानः, ५ वरुणबृहस्पतीन्नागयः, ६ इन्द्रः । (१०१७४) १ ब्रह्मणस्पतिः, ३ सवितृसोमविश्वभूतानि, ४ देवाः । (१०१७६) अग्निः प्रणीयमानः (ऐ० ब्रा०, ५-२) । (१०१७७) वायुः (कौ० ब्रा० ८.४) सूर्यः (बृ० दे०) । (१०१७७) २ वाक्, ३ आदित्यः । (१०१८०) १ इन्द्रो ज्येष्ठः (आश्वः श्रौ० ४.१३) । (१०१८१) १ धातृसवितृविष्णवः, २ धातृ-सवितृविष्णवमयः, ३ धातृसवितृविष्णुमूर्याः । (१०१८२) यजमानाशिषः (बृ० दे०) । २ अग्निबृहस्पति । (१०१८३) १ पुत्रकामः, २ पुत्रकामा, ३ प्रजावान् ।

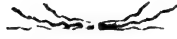
१८४	३ खट्वा गर्भकर्ता	१	विष्णुस्वष्ट्रप्रजापति- धातारः	१	१८७	५ वत्स आग्नेयः	१-५	अग्निः	५
		२	सिनीवालिसरस्वत्य- श्विनः	१	१८८	३ इयेन आग्नेयः	१-३	जातवेदोभिः	३
		३	आश्विनौ	१	१८९	३ सारंपराज्ञी	१-३	सूर्यः	३
१८५	३ सत्य धृतिर्वोरुणिः	१-३	आदित्यः	३	१९०	३ अवमर्षणो			
१८६	३ उलो वातायनः	१-३	वायुः	३		माधुच्छन्दसः	१-३	भाववृत्तम्	३
					१९१	४ संवनन आङ्गिरसः	१	अग्निः	१
							२-४	संज्ञानम्	३

(इति अष्टमाष्टके अष्टमोऽध्यायः)

इति दशमं मण्डलम् ।

(१०।१८५) मित्रार्यमवरुणाः (बृ० दे०) । (१०।१८७) अग्निर्जातवेदाः (ऐ० ब्रा०) । (१०।१८९) १ क्षितिस्थाना वाक्, २ अन्तरिक्षस्थाना वाक्, ३ द्यौस्थाना वाक् (बृ० दे०) । (१०।१९०) १ ऋतसत्यतपोरात्रि-समुद्राः, २ समुद्र-संवत्सराहोरात्रविधातारः, ३ सूर्यचन्द्रमोधातृदिवपृथिव्यन्तरिक्षस्वः । (१०।१९१) २-४ स्तोतारः ऋत्विजो वा ।

अनुक्रमणिकानुक्तदेवतासूचिका मिता । कृता धूपकरणेयं प्रीणानु परमेश्वरम् ॥

ऋग्वेदीयसर्वानुक्रमण्यनुक्तदेवता-तद्विशेष-सूची ।

नामाक्षराणि कथमप्यधिगम्य यस्मिन् । स्वीयान्यहमप्रथमिकामवलम्ब्य देवाः ॥

धावन्त्यधीतिजनवाञ्छिततूष्ण्याय । तं वेदमादिममनादिमुपाश्रितोऽस्मि ॥

कात्यायनेन मुनिना नानुक्रान्ताः कुतोऽपि याः । देवतास्ताः प्रदर्शयन्ते सायणोक्त्यनुसारतः ॥

कौषीतक्यैतरेयाख्ये ब्राह्मणारण्यके तथा । आश्वलायनसूत्रं च बृहद्देवतया सह ॥

कचित्स्फुटस्वामिभाष्यमौद्गीथमपि च क्वचित् । दृष्ट्वार्थमनुसन्धाय लिख्यन्त इह देवताः ॥

अनन्तयज्ञेश्वरशर्मा, धूपकरः महाशालीक्षेत्रम्, गोवा; १८६२ शकाब्दे, ऋषिपञ्चमी

प्रथमं मण्डलम् ।

(१) १ अग्निराहवनीयः, ५ अग्निर्देवैः सहितः । (४) १ प्रजापतिः (ऐ० ब्रा० १३।६), ४ (यजमानः, इंद्रः), ५ (ऋत्विजः, इंद्रः), ७ (यजमानः, इंद्रः) । (५) १ (ऋत्विजः, इंद्रः), ५ सोमाः । (६) १ आदित्याग्निवायुनक्षत्ररूपीन्द्रः २ इंद्राश्वौ हरी, ३ आदित्यरूपीन्द्रः, ६ (ऋत्विजः), ८ मरुतः, इन्द्रश्च । (८) ८ इन्द्रवाक् । (१२) ६ अग्निरग्निवान् (ऐ० ब्रा० ३२।६), अग्निः समिद्धमानः (कौ० ब्रा० ८।१), ९ अग्निर्वीतिः (ऐ० ब्रा० ३२।६), १० अग्निः पावकः (कौ० ब्रा० २।१), देवाः । (१३) इध्मादिरूपोऽग्निरेव (बृ० दे०), १२ विश्वे देवाः (ष० शि०) (१४) १-२ देवैः सहितोऽग्निः, ३-४ इन्द्रवायुबृहस्पतिमित्राग्निपूषभगादित्यमरुद्गणाः, ५ अग्निः, ६-९ अग्निः देवाश्च, १० देवाग्नीन्द्र-वायुमित्राः, ११ अग्निः, १२ अग्निर्देवाश्च । (१५) १ ऋतुनामहेन्द्रः, २ ऋतुना मरुतः, ३ ऋतुना खट्वा, ४ ऋतुनाभिः,

५ ऋतुभिरिन्द्रः, ६ ऋतुना मित्रावरुणौ, ७-१० ऋतुभिर्द्विविणोदाः, ११ ऋतुनाश्विनौ, १२ ऋतुना गार्हपत्यः । (१८)
 ७-८ अग्निः (स० भा०) । (१९) मध्यमस्थानैर्मरुद्भिः पार्थिवोऽग्निः । (२२) ९ अग्निदेवपत्नीत्वष्टारः (कौ० ब्रा० २८।२),
 १० अग्निदेवपत्नीधिषणाः, १७-१८ विष्णुस्त्रिविक्रमः, २०-२१ विष्णोःपदम् । (२३) १०-१२ मरुतः, १३-१५ पूषा-
 आघृणिः (बृ० दे०), २२ उ० धं० अग्निः पयस्वान्, २४ देवा, ऋषिभिरिन्द्रः । (२५) ६ मित्रावरुणौ, (२६) ४ वरुण-
 मित्रार्यमाणाः, १० विश्वैरग्निभिः सहितोऽग्निः । (२७) ४ अग्निर्देवाश्च, १० मध्यमोऽग्निः सूर्यः (बृ० दे०) । (३१) अग्नि-
 र्जातवेदाः (कौ० ब्रा० २२-५), १८ अग्निर्ब्रह्मणवान् (श्रौ० सू० ३-१) । (३४) ११ त्रयस्त्रिंशद्देवैः सहाश्विनौ, (३५) ५
 इयावाः=मवितुरश्वाः । ७ सूर्यः, (३७) ७ मरुतः क्रौलिनः (आ० श्रौ० २।१९) । (३८) ६ निर्रक्तिः, १३-१७ मरुत्स्तोता
 ऋविगणः । (४०) १ ब्रह्मणस्पतिर्मरुदिन्द्रश्च, २ ब्राह्मणस्पतिर्मरुतश्च, ३ ब्राह्मणस्पतिर्वाग्देवाः, ४ यजमानब्रह्मणस्पतीळा
 ६ देवाः । (४३) ३ मित्रवरुणरुद्राविश्वे देवाः (बृ० दे०) । (४४) ६-७, ९ अग्निर्देवाः, ८ अग्निमित्रोषोऽश्विभगाः,
 १३ अग्निमित्रार्यमप्रातर्यावाणः, १४ मरुद्वरुणाइत्युषसः । (४५) १ अग्निवसुरुद्रादित्याः (बृ० दे०), २ अग्निस्त्रयस्त्रिंश-
 देवाश्च, १० देवाः (बृ० दे०) । (४६) १, १४ उपाः अश्विनौ च, ४ आदित्यः (बृ० दे०) । (५०) ३ सूर्यरश्मयः, ६ सूर्यो
 वरुणस्वरूपः, वरुणः (भाक्ताः) । (५८) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २२।२) । (५९) ६ वैद्युतोऽग्निः, (६०) यज्ञियोऽग्निः । (६१)
 ७ विष्णुः (भाक्ताः) । (६२) ८ रात्र्युपमी, १० हस्ताङ्गुल्यः । (६४) ३ रुद्राः (भाक्ताः), ६ मरुदिन्द्रविष्णवः
 (ऐ० ब्रा० १२।७) । (७१) २ (अंगिरसः), ९ सूर्यो मित्रावरुणौ । (७३) ६ धेनवो नद्यश्च । (७४) ६ अग्निर्देवाः । (७५) ५
 मित्रावरुणदेवयज्ञानयः । (७६) २ अग्निरुद्रस्यः, ३ अग्निरक्षोहा, ४ अग्निदेवाः । (७७) ५ अग्निर्जातवेदाः (७८) १
 अग्निर्जातवेदाः । (७९) १-२ अग्निर्हिरण्यवान् (ऐ० ब्रा० ३२।८), ३ अर्यममित्रवरुणमरुतः, ४ अग्निर्जातवेदाः, ११-१२
 अग्निर्द्विषद्भरक्षोहा वा । (८२) ६ इन्द्रःपृषवान् । (३) २ वसतीवरीरेकधनाश्वापः (ऐ० ब्रा० ८।२) होतृचमसेऽवनीयमाना
 आपः (कौ० ब्रा० १२।१) ४ अङ्गिरसः, ५ अथर्वा, सूर्यरूपीन्द्र, उशनाकाव्यः । (८४) १०-१२ इन्द्रस्य गावः १५ चन्द्रमाः,
 आदित्यरश्मयश्च, १६-१८ कः प्रजापतिः (आ० श्रौ०) । (८५) २ रुद्राः (भाक्ताः), ६ ऋभवः (ऐ० ब्रा० २८।४) ९ न्वष्टा
 इन्द्रश्च । (८६) १ इन्द्रामरुतः (ऐ० ब्रा० २८।२), अग्निर्मरुवान् (ऐ० ब्रा० ३२।८) । (८९) १ ऋतुदेवाः, २ देवाः, ३ भग-
 मित्रादितिदक्षमरुदर्यमवरुणमोमाश्विमरस्वत्य, ४ वातपृथिवीद्युग्नावाश्विनः, ५ इन्द्रः पूषा, ६ (१ इन्द्रः, २ पूषा, ३ तादृयः
 ४ बृहस्पतिः), ७ मरुतः, ८-९ देवाः, १० अदिति । (९०) १-३ वरुणमित्रार्यमणः, ४ इन्द्रमरुत्पूषभगाः, ५ पूषविष्णु-
 मरुतः, ६ वातमिन्ध्वोषधय, ७ नक्तोषाःपृथिवीद्यावः, ८ वनस्पतिसूर्यगावः, ९ मित्रवरुणार्यमेन्द्रबृहस्पतिविष्णवः ।
 (९१) १, २० सोमः पितृमान् (आ० श्रौ० २।१९), ६ सोमोवनस्पतिः (आ० श्रौ० ४।३) । (९४) जातवेदाः (कौ० ब्रा०
 २३।८), इन्द्रर्भवः (ऐ० ब्रा० २८।१२) । (९५) १ अहोरात्रे, अदित्याग्नी, ५ अग्निर्द्यावापृथिव्यौ च, ११ अग्निमित्र-
 वरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः । (९६) ५ नक्तोषमी । (१००) इन्द्रो मरुवान् (आ० श्रौ०) ८।१, विव०, १६ इन्द्रस्याश्व-
 पङ्क्तिः, १९ इन्द्रमित्रवरुणादितिसिन्धुपृथिवीद्यावः । (१०१) इन्द्रो मरुवान् (स० वि०), ७ रुद्राः (भाक्ताः), ११ इन्द्र-
 मित्रवरुणा०... । (१०२) २ [सूर्याचन्द्रमसौ, इन्द्रश्च] ११ इन्द्रमित्र०... । (१०३) ८ इन्द्रमित्र०... । (१०४) २। १ यजमानाः,
 २ इन्द्रः, ७ देवाः, ३-५ कुयवाख्यासुरनाशक इन्द्रः । (१०५) १ चन्द्ररश्मिः (अस्मिन् सूक्ते सर्वत्र रोदसी देवते अनुवर्तते)
 २ रोदसी, ३ देवा, ४ अग्नि, ५ देवाः, ६ देवाः वरुणः, अर्यमा, ७ देवाः, ८ इन्द्रः, ९ सूर्यरश्मयः १० इन्द्र-
 वरुणाग्न्यर्यमसवितारः, अग्निवायुसूर्यश्चन्द्रविद्युतो वा ११ सूर्यरश्मयः, १२ देवाः, १३-१४ अग्निः, १५ वरुणः, १६
 आदित्यः, १७ बृहस्पतिः, १८ चन्द्रः, १९ इन्द्रमित्र० । (१०६) १ इन्द्रमित्रवरुणाग्निमरुददितः (वसवः सर्वमन्त्रेष्व-
 भिकाः), २ आदित्याः, ३ पितरः, द्यावापृथिव्यौ, ४ नराणां सपूषणौ, ५ बृहस्पतिः, ६ इन्द्रः ७ देवादितिसवितृमित्र०...
 (१०७) १ आदित्याः, २ देवाः, इन्द्रमरुदादित्यादितयः, इन्द्रवरुणाग्न्यर्यमसवितृमित्र० । (१०८) १३ इन्द्राग्निमित्र० ।
 (१०९) ७ इन्द्राग्निः, सूर्यरश्मयः, ८ इन्द्राग्निमित्र० । (११०) ७ ऋभ्विन्द्रौ, देवाः, ८ ऋभुमान्, इन्द्रमित्र० ।
 (१११) ४ इन्द्रर्भुमरुमित्रवरुणाश्विनः, ५ ऋभुयः मित्र० । (११२) १ द्यावापृथिव्यौ, २ अग्निः, अश्विनौ, २५ अश्विनौ
 मित्र० । (११३) २-३ रात्र्युपमी, २० उषो मित्र० । (११५) ३ सूर्यस्याश्वाः, ५ सूर्यः सूर्याश्वा रश्मयो वा ६ सूर्यः, मित्र०

(११९) १-३ अश्विनः । (१२०) १०-११ अश्विनः । (१२२) रुद्रः, मरुतः, २ उषासानक्ते, ३ अग्निरादित्यौ वा, वातः । इन्द्रापूर्वतौ, देवाः, ४ अश्विनौ, अपां नपात्, अहोरात्रे, ५ अश्विनौ, पूषा, अग्निः, ६ मित्रावरुणौ, सिन्धुः, ७ वरुणमित्रौ, देवाः, ८ देवसङ्घः, ९-१०, १५ मित्रावरुणौ । (१२३) ११ दक्षिणा, ३ सविता । (१२९) १ इन्द्रो मरुत्वान् ३ इन्द्रद्युम्नमित्रवरुणः, ११ इन्द्रो रक्षोहा । (१३०) ९ सूर्यो वा । (१३२) ६ इन्द्रापूर्वतौ, वज्रः, इन्द्रः । (१३६) ३, ५ मित्रावरुणौ, अर्यमा च निपातभाक्, ४ मित्रावरुणौ, विश्वे देवाः (नि०), ६ द्युरोदसीमित्रवरुणरुद्रेन्द्राग्न्यर्मभगसोमाः । ७ देवेन्द्रमरुदग्निमित्रवरुणाः । (१३९) ९ दध्यङ्कुङ्गिरः प्रियमेधकण्वाग्निमनवः (बृ० दे०) । (१४०) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २५।१), ३ भरण्या, ४, ७-८ अग्नेर्ज्वाला, ५ स्फुल्लिङ्गाः, ९ दावाग्निः । (१४१) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २।१८) । (१४३) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २२।१) । (१४४) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २०।२) । (१४६) ३ पत्नीयजमाना । (१५२) ४ आदित्यः । ६ धेनवः अदिति (बृ० दे०) । (१५४) १-५ विष्णुस्त्रिविक्रमः, ६ इन्द्राविष्णू (बृ० दे०), ६ विष्णोर्गृहाणि (बृ० दे०) । (१५५) विष्णुस्त्रिविक्रमः, ६ विष्णुरादित्यात्मा । (१५६) ४-५ विष्णुर्यजात्मा । (१५७) १ अश्विनौ, सविता, ३ अश्विनः । (१५८) ६ दीर्घतमाः । (१५९) ५ (पू०) सविता । (१६०) १ सूर्यः (पे० ब्रा० १७।४) । (१६१) १ अग्निः, २ ऋभवः, २ अग्निः । (१६२) १ मित्रवरुणार्यमवाचिवन्द्रप्रजापतिमरुद्वाजिनः, ५ होत्रध्वर्युप्रतिप्रस्थात्रप्नीद्वावस्तुप्रशा-स्तृब्रह्माणः, ६ अश्वयूपकर्तारः, १२ अश्वमांसकामा देवाः, १५ देवाः (नि०), २ इन्द्रापूर्वतौ (नि० बृ० दे०) ३ पूष-विश्वेदेवत्वष्टारः (नि०) ४ पूषा (नि०) । (१६३) २ वसवः, १० अश्याः (बृ० दे०) । (१६४) १ आदित्यवायव्यमयः, २ सूर्यरथचक्राश्वाः, ३ आदित्यमण्डलरश्मयः, सावयवं संवत्सरचक्रं वा, ४-६ दुर्ज्येमादित्यपत्यम् ७ आदित्यस्तद्रश्मयश्च, ८ पृथिव्यादित्यौ, ९ ध्रुपृथिवीवृष्टयः, १० आदित्यदेवाः, संवत्सराख्यकालो वा, ११ आदित्यचक्राग्नी, १२-१४ संवत्सरचक्रम्, १५ सप्तर्षयः, १६ सूर्यरश्मयः तपस्विद्वा, १७ गोरूपिण्याहुतिः, १८ अग्न्यादित्ययोर्व्यतिहारेणोपासकः, १९ सोमसूर्यचक्रभ्रमणानि, २० जीवपरमात्मानौ, २१ परमात्मा, आदित्यतश्मयो वा, २२ परमात्मा, आदित्यो वा वृक्ष-रूपः, २३ अग्निवायवादित्यपदाधानवेत्तारः, २४ अक्षरम्, २५ सूर्यगात्रसामनी, २६ गोसवितारौ, मेघवायू वा २७-२८ गौः, २९ वत्सगावौ, ३० शरीरजीवौ, ३१ आदित्यः, परमात्मा, ३२ संसारः, ३३ ध्रुपृथिवीन्द्रवृष्टयः, ३४ अश्वमेधकर्ता-यजमानः (प्रक्षाः), ३५ होत्रादयः (प्रतिवचनानि), ३६ आदित्यरश्मयः, विष्णुर्वा (भाक्ताः), ३७ अनात्मज्ञः (तत्परिदेवनम्) ३८ देहात्मपरमात्मनौ, ३९ आत्मज्ञानाज्ञाने, ४० गौः, ४१ वाक् माध्यमिका । (१६६) २ रुद्रा (भाक्ताः) । (१६७) ३ ऋष्टिः, ८-९ रोदसी-मरुत्पत्नी, १० इन्द्रः । (१६८) १ मरुतः रोदसी, ९ पृथ्वीमरुत्माता (पू०) । (१६९) इन्द्रो मरुतश्च (निपातिनः) (बृ० दे०) । (१७०) २, ५ इन्द्रो मरुतश्च, ४ ऋत्विजः । (१७३) ३ अग्निः, ११ इन्द्रयज्ञमार्गानभिज्ञ, १२ इन्द्रो मरुतश्च । (१७४) १ इन्द्रदेवाः । (१७९) ५ सोमः, ६ अगस्त्यः । (१८०) १० (अश्विनः), (१८१) २ (अश्विनः), ३ (अश्विनः), ४ चन्द्रादित्यौ । (१८६) १ इन्द्राग्निमवितारः, २ मित्रार्यमवरुणदेवाः, ३ देवाग्निवरुणाः, ४ देवोषासानक्ताः (नि०) ५ अहिर्बुध्न्यः, सिन्धुः, अपां नपात्, ६ त्वष्टा, इन्द्रः, ७ इन्द्रः, ८-९ मरुतः, १० अश्विनौ, पूषा विष्णुवाचिवन्द्रदेवाः, ११ देवदीधितिः । (१८७) ९ सोम, १० करम्भः । (१९१) २ विषध्न्योपधिः, ३ नृगानि, ६-७ सर्पाः, ८-१० सूर्यः ।

द्वितीयं मण्डलम् ।

(१) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २१।४], अग्निदेवतारूपः । (२) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २१।३] । (४) जातवेदाः [कौ० ब्रा० २२।९] । (५) अग्निर्ऋत्विग्रूपः । ५ अग्निपरिचारिका अङ्गुल्यः, ६ अध्वर्युः । (८) ६ अग्नीन्द्रसोमदेवाः । (९) १-२ अग्निः प्रणीयमानः [पे० ब्रा०], ६ अग्निनीकवान् [आश्व० सू० २।१८] । (११) इन्द्रो मरुत्वान् [कौ० ब्रा० २२।७] [आश्व० ७.११], ८ माध्यमिका वाक् । (१३) १ सोमरसः, २ नद्यः, इन्द्रः, ३ यजमानहोत्रध्वर्युब्रह्मेन्द्राः । (१८) १ इन्द्ररथः, यज्ञो वा, २ यज्ञः सोमो वा । (२३) १९ देवाः । (२४) ६-७ अङ्गिरसः, १६ देवाः । (२६) २ ऋषेः संबन्धी पुरुषः । (२७) मित्रार्यमभगनुविजातवरुणांशाः [बृ० दे०], ७ अदितिः [भ० पा०], १० वरुणः, १२-१३ आदित्यानां

परिचारको यजमानः, १५ (पूर्ववदेव), १४ इन्द्रः [तृ० पा० भाक्तः], १७ वरुणः । (२८) ३ आदित्याः । (२९) १ आदित्याः, वरुणमित्रेदेवाः, २ देवाः, ३ वसवः, मित्रवरुणादित्यीन्द्रमरुतः, ४-६ देवाः, ७ वरुण । (३०) ४ नृदस्पतिः (भाक्तः) । (३१) १ आदित्यरुद्रवसुसहितौ मित्रावरुणौ, २ देवाः, (३१) ३ इन्द्रो मरुत्वान्, ४ त्वष्टा, इलाभगरोदःपूषाश्विनः, ५ उषासानक्ता, छावापृथिव्यौ, ६ देवाहिर्बुध्न्याजैकपादिन्द्रसवित्रपांनपातः, ७ देवाः । (३२) ८ गुह्यूसिनीवालीराकासर-स्वतीन्द्राणीवरुणान्यः । (३३) ११ रुद्रो मृगरूपः, (३३) १३ मरुद्रुद्रा, (३४) १३ रुद्राः [भाक्ताः], (३५) ३ आपः समायतीः [कौ० ब्रा० १२।१], ५ तिस्रो देव्योऽपांनपाच्च, १५ अग्निः, देवाः, (३६) ३ ऋभवश्च (ऐ० ब्रा०), (३७) १ द्रविणोदा इषश्च, २ द्रविणोदा ऊर्जश्च, ३ द्रविणोदा सहश्च, ४ द्रविणोदा सहस्यश्च, ५ अश्विनौ तपाश्च, ६ अग्निः तपस्यश्च, (३८) ५ अग्निसवितारौ, ८ वरुणः, १० भगनराशंससवितारः

तृतीयं मण्डलम् ।

(१) अग्निरसुमान् (ऐ० ब्रा०) । (५) आग्नेये एतदादिसूक्तत्रये (वृ० दे०) मनेन भाष्यार्थपर्यालोचनेन च एता देवता निपातिन्यो दृश्यन्ते—, १-२ उषाः, ३-४ मित्रः, ७ छावापृथिव्यौ, ८ आपः, छावापृथिविमित्रवायुदेवाः । (६) १ कारवः, सुक्, २-५ छावापृथिव्यौ, ६-९ देवाः, १० रोदसी । (७) १, ६ पितरौ, ४ आपः, ७ देवाः, ८ दैव्यौ होतारौ, ९ देवरोदांसि, १० उषाः । (८) १, ३ वनस्पतिः (वृ० दे०), ६ यूपाः, वनस्पतिः, ७ यूपाः, ८ आदित्यरुद्रवसुपृथिव्यन्तरिक्षयूपाः, ११ वनस्पतिः । (९) १-२ अपांनपात् । ४ (१०) देवैः सहामिः । (११) ५ जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६।१७), ४ अग्निदेवाः । (१३) ३ अग्निर्दाता (आश्व० सू० ३।१३) । (१४) ३ अग्न्युषापायनक्ताः, ४ अग्निः सूर्यश्च (भाक्त) (१७) अग्निदेवाः । (२०) १ अग्न्युषोऽश्विदधिकाः, ५ दधिकाग्न्युषोबृहस्पतिसवित्रश्विमित्रवरुणभगवसुरुद्रादित्वाः । (२२) ४ अग्नयो धिष्ण्याः (वृ० दे०) । (२३) १-३ अग्निर्मथितः । (२४) ५ अग्निर्दाता (आश्व० सू० ३।१३) । (२५) २ अग्निदेवाः, ३ अग्निद्यावापृथिव्यः । (२६) ९ विश्वामित्रोपाध्यायरोदस्यः । (२८) अग्निः पुरोळाशादः । (२९) १, ३ अग्न्यध्वर्यू, ५-६ अग्निरध्वर्याद्या ऋत्विजश्च, ७-९ अग्निदेवाः, १० अग्न्यरणी, १२ अग्निदेवाः, १३ ऋत्विगगनयः, १५ अग्निकुशिकाः, १६ होता (भाक्तः) । (३०) इन्द्रसूर्यौ, १५-१७ इन्द्रो रक्षोहा । (३१) १ पुत्रिकाकरणम्, २ पुत्रिकायाः पितृरिधाभागित्वम्, ४ इन्द्रमरुदुषमः, ५ इन्द्राङ्गिरसः, ६ सरमेन्द्रौ, ११ इन्द्रः, गौः । १६ इन्द्रापः, १७ इन्द्रद्यावा-पृथिव्यः, २० अविन्द्राः । (३२) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२।९), २-३ इन्द्रमरुद्रुद्राः । (३३) १-३ विपाक्षुतृष्टौ, ६ इन्द्र-सवितारौ (वृ० दे०) । (३५) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २१।४) । (३८) ५-६ इन्द्रावरुणौ, ७ इन्द्रयष्टारः, ८ सविता ९ इन्द्रावरुणौ । (३९) १-२ इन्द्रस्तववाक्, ३ अश्वयुषसः, ४-५ इन्द्राङ्गिरसः, ७ इन्द्रः सूर्यात्मा, ८ सूर्यवसवः । (४०) ३ विश्वेदेवैः सहन्द्रः । (४७) इन्द्रो मरुत्वान् । (५०) इन्द्रो मरुत्वान् । (५१) ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्, (आश्व० श्रौ० ८।९) (५२) इन्द्रः पुरोळाशादः । (५३) ३ अध्वर्युरिन्द्रश्च, ७ भोजाङ्गिरोमरुतः, ९ विश्वामित्रेन्द्रौ, १० देवकुशिकाः, ११ कुशिकसुदासाः, १२ रोदसीन्द्राः, १७, १९ अनङ्गेन्द्रौ, २० वनस्पतिः, कौशिकस्यात्मश्रेय आशंसा । (५४) १ अग्निः, २, ४-८ छावापृथिव्यौ, ३ छावापृथिव्यगनयः, ९ छौः, १० रोदोमित्रवरुणादित्याः, ११ सविता, १२ त्वष्टृपूषर्भवः, १३ मरुत्सरस्वत्यः, १४ विष्णुः, १५ इन्द्रः, १६ अश्विनौ, १७ देवेन्द्रर्भवः, १८ अर्यमादितिदेववरुणाः, १९ अग्निपृथिवीध्वपसूर्यान्तरिक्षाणि, २० पर्वतादित्यादितिमरुतः, २१ अग्निदेवाः, २२ अग्निः । (५५) १ उषसः, (अस्मिन् सूक्ते सर्वत्र देवाः सन्त्येव), २-५ अग्निः, ६ सूर्यमित्रावरुणाः, ७ अग्निः सूर्यात्मा, ८ अग्निः, ९ अग्निस्व्यौ, १० विष्णवर्नी, ११ अहोरात्रे, १२-१३ छावापृथिव्यौ, १४ भूम्यादित्यौ, १५ अहोरात्रे, छावापृथिव्यौ वा, १६ दिशः, मेघा वा १७ इन्द्रो वर्धन्, १८ इन्द्रः कालात्मा, १९ त्वष्टा, २०-२१ इन्द्रः, २२ इन्द्रः पञ्जेन्यात्मा । (५६) १ देवाः, २-३ संवत्सरः, ४ संवत्सरादित्यापः, ५ सिन्धुसंवत्सर (सूर्य) तिस्रो देव्यः, ६ सवितृभिषगे, ७ सवितृमित्रावरुणाब्रोदांसि, ८ अग्निवायुसूर्याः । (५७) १ इन्द्राग्निदेवाः, २ इन्द्रपूषाश्विदेवाः, ३ ओषधीन्द्राः, ४ रोदसी, अग्निदीप्तयः, ५ अग्नि-जिह्वा विश्वे देवाः, ६ अग्निप्रमत्तौ । (५९) २-३ मित्रः सत्यः (आश्व० सू० ४।११-१२) । (६०) ३-४ ऋभवः,

इन्द्रश्च (नि० बृ० दे०) । (६१) ६ उषोऽग्नी । (६२) २ इन्द्रावरुणौ मरुद्भिर्द्यावापृथिवीभ्यां च सहितौ, ३ इन्द्रवरुणमरु-
हो बभूवन्नीभारत्यः, ७ पूषा आघृणिः, १८ मित्रावरुणावृतावृधौ ।

चतुर्थं मण्डलम् ।

(१) १६ अङ्गिरसः, १७ प्रातःकालः, १८ विश्वेदेवमित्रवरुणाः । (२) ३ अग्नेरश्वौ । अग्निः, ४ अग्निः (अर्यम-
वरुणमित्रेन्द्रविष्णुमरुदक्षितः, नि.), १४-१८ अग्न्यङ्गिरसः, १६ अग्निः क्षामवान् (ऐ० ब्रा० ३२।५), १९ अग्न्युषसः ।
(३) १० सूर्यः (च० पा०), ११ अग्न्यङ्गिरसः, १२ अग्निनद्यः, १४ अग्नी रक्षोहा । (४) ८ अग्निः क्षत्रभृत् (आश्व०
सू० ४-१), १० अग्नी रथवान् (कौ० ब्रा० ८, २), १२-१३ अग्निरश्मयः । (५) १३ उषसः । (६) ३ सुरुस्वरु-
स्वधितयः, ४ यज्ञकर्म, ९ अग्न्यश्वः, १० अग्निरश्मयः । (८) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६।१३) । (११) ६ अग्निः
स्वास्तिमान् (आश्व० सू० २.८) । (१२) ३ अग्निः क्षत्रभृत् (आ० सू० ४-१) । (१३) १ अग्न्युषसः, अश्विनौ, सूर्यः,
२ सविता, वरुणमित्रदेवाः, ३ देवसूर्याः, ४ सूर्यः, सूर्यरश्मयः, ५ सूर्यः । (१४) १ अग्न्युषसी, अश्विनौ, २ सूर्यः,
३ उषाः, ४ अश्विनौ, ५ सूर्यः । (१५) १-३ अग्निर्हवींषि परितः क्रियमाणः । (१६) ५ स्वर्गः, सूर्यः । (१८) ६ नद्यः,
११ विष्णुः । (२१) ३ इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२-१ आ. सू. ७.१), ९ इन्द्रः प्रदाता (आ० सू० ३-१३) ।
(२४) ९ क्रयविक्रयव्यवहारनियमः, १० वामदेवस्य इन्द्रविक्रीषया प्रश्नः । (२५) ३ देवादित्यादिर्यस्वीन्द्राग्नयः,
४ अग्निन्द्रौ । (३०) ७ इन्द्रस्य मनुयुदूरीकरणम् (पू०) (बृ० दे०), २४ इन्द्रार्यमपूषभगाः । (३१) १ कः
(आश्व० २-२७), ५-६ इन्द्रः ससूर्यः, १५ सूर्यः (बृ० दे०) । (३२) १९-२१ इन्द्रो भूरिदाः । (३४) ६ ऋभव
इन्द्रवन्तः, ७ इन्द्रो वरुणमरुदनुष्मत्सपत्नीसहितः, ८ ऋभव आदित्यपर्वतसवितृसिन्धुसहिताः, ११ ऋभव इन्द्रमरुद्देवो-
पेताः । (३५) १, ७ इन्द्रर्भवः (सर्वा० भा०) । (३७) ६ इन्द्रर्भवः, ८ ऋभ्विन्द्राश्विनः । (३९) १ उषसः, २
मित्रावरुणौ, ३ अदितिमित्रवरुणाः (नि०), ४ वरुणमित्रानीन्द्राः, ५ दधिकामित्रवरुणाः । (४०) १ दधिकाः,
उषसः । अवग्न्युषः सूर्यबृहस्पत्याङ्गिरसजिष्णवः (नि०), ५ अग्निवायुसूर्याः (बृ० दे०) । (४२) १-६ त्रसदस्युः,
८ सप्त ऋषयः । (४३) १ कः, २ अश्विरथः । (५०) ७-९ पुरोहितप्रशंसा (बृ० दे०), १० ऋभवः (ऐ० ब्रा०-
२८-४) । (५१) ११ उषसः, द्यावापृथिव्यौ । (५४) ४ सविता सत्यप्रसवः (आश्व० सू० ४-१३), ६ सविता,
इन्द्रद्युपृथिविसिन्ध्वादित्यादितयः (नि०) । (५५) १ देवद्युभूमिवरुणमित्राः, २ देवाः, ३ अदितिसिन्धुस्वस्वयुषासानक्ताः,
४ अर्यमवरुणाग्नीन्द्रविष्णवः, ५ पर्वतमरुद्गववरुणमित्राः, ६ रोदस्यहिर्बुध्न्याः, ७ देवादितीन्द्रमित्रवरुणाग्रयः, ८ अग्निः,
९ उषाः, १० सवितृभगवरुणमित्रार्यमेन्द्राः । (५७) ७ सीतेन्द्रपूषणः, ८ कृषिः, कर्षकाः, पर्जन्यः, धान्यप्रार्थना
(बृ०) । (५८) आदित्यो वा ।

पञ्चमं मण्डलम् ।

(१) ६ अग्निः सुरभिमान् (ऐ० ब्रा० ३२.८), ११ अग्निदेवाः । (२) ७ अग्निराहवनीयः (ऐ० ब्रा० ७ १७) ।
(४) २ अग्निर्गृहपतिः (आश्व० सू० १-१३), ४ अग्निदेवाः, १० अग्निः पुत्रीदः (आश्व० सू० २-८) । (५) ११ अग्नि-
वरुणेन्द्रमरुदेवाः । (८) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २०-४), ३ अग्निर्विविचिः (ऐ० ब्रा० ३२-५) । (११) जातवेदाः
(कौ० ब्रा० २१-२) । (१३) जातवेदाः (कौ० ब्रा० २६-१०) । (१४) १ अग्निर्बुद्धिमान् (कौ० ब्रा० ३४) । (२२)
१ अग्निदेवाः । (२५) ५-६ अग्निः पुत्रदः । (२६) १ अग्निः पावकः (आश्व० सू० २-१), १-२ अग्निः सदेवः, ४-५ अग्निः,
सदेवः । (२७) १-२ त्र्यरुणाग्नी, ३ त्र्यरुणत्रसदस्यग्रयः, ४-६ अश्वमेधो राजा । (२८) अग्निः समिद्धः । (२९)
इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २२-४), ७ अग्निन्द्रौ । (३०) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २१-३), १२-१५ ऋणञ्जयेन्द्राग्रयः
(बृ० दे०), (३१) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २०-२) । (३३) ८ त्रसदस्योर्दानम्, ९ विदथस्य दानम्, १० ध्वन्यस्य
दानम् । (३४) ९ शन्यग्नी (शत्रीन्द्रौ) । (३६) ६ श्रुतरथस्य दानम्, मरुतः । (३७) १ इन्द्रान्युषसः, २ यजमानाध्वयः,

३ इन्द्राग्निन्द्रौ, ४-५ इन्द्रयष्टस्तुतिः । (३८) ३ इन्द्रमरुतः । (३९) ५ इन्द्राग्नी (वृ० दे०) । (४१) १ मित्रावरुणौ, २ मित्रवरुणार्यमवायिवन्द्रमरुदुद्राः, ३ अश्विनौ, रुद्रः, ४ वाताग्निपूषभगाः, ५ मरुतः, ६ वायुः, देवपत्न्यः, ७ उषासानक्ते, ८ वास्तोष्पतिस्वष्टृधिषणावनस्पत्योषधयः, ९ पर्वताः, आपः (मेवादित्यौ), १० भरांनपात्, अग्निः, ११ मरुद्-गावोषधिषुवनगिरयः, १२ वायुः, आपः, १३ मरुतः, १४ मरुद्गोर्नद्यः, १५ मही, १६ मरुतः, अहिर्बुध्न्यः, १७ देवाः, निर्ऋतिः, १८ इन्द्र, १९ इन्द्रोर्वश्यौ, २० देवसङ्घः, उर्वशी, मरुद्गो वा, (४२) १ वरुणमित्रभगादितयः, वायुः, २ अदितिः, मित्रावरुणौ, ३ सविता (वृ० दे०), ४ इन्द्रः, ५ भगसवित्रंशेन्द्राः, ६ इन्द्रो मरुत्वान्, ७-९ बृहस्पतिः (वृ० दे०), १० मरुतः, ११ रुद्रः (वृ० दे०), १२ ऋभिवन्द्रपरनीनदीसरस्वतीराकाः, १३ इन्द्रः पर्जन्यो वा, १४ इन्द्रस्पतिः पर्जन्याग्नी पूषा इन्द्रः, वैश्वानरो वा (वृ० दे०), १५ मरुतः (वृ० दे०), १६ पृथिव्यन्तरिक्षवनस्पत्योषधयः, १७ देवाः, १८ अश्विनौ (वृ० दे०) । (४३) १ एकधना आपः (ऐ० ब्रा० ८-२), २ द्यावापृथिव्यौ, ३ वायुः (वृ० दे०), ४ सोमः (वृ० दे०) इन्द्रो वा, ५ इन्द्रः (वृ० दे०), ६ अग्निः (वृ० दे०) मा वा, ७ धर्मः, अज्यमानो महावीराख्यः पात्रविशेषः (ऐ० ब्रा०) ८ अश्विनौ (वृ० दे०), ९ पूषवायू (वृ० दे०), १० अग्निः, देवाः (वृ० दे०), मरुतः, ११ सरस्वती (वृ० दे०), १२ बृहस्पतिः (वृ० दे०), १३-१४ अग्निः, १५ अग्निः, पृथिवी (च० पा०), १६ देवाः, १७ अश्विनौ । (४४) १ सोम-इन्द्रो देवाः प्रजापतिर्वा (वृ० दे०), २ इन्द्रः, ३ अग्निः, ४ अग्निरादित्यौ वा, ५ अग्निः, ६ देवाः, ७-९-१० सूर्यः, ८ अग्निः सूर्यो वा, ११ मरुतः, १२ सदापृणयजतबाहुवृक्तश्रुतवित्तर्धदेवाः, १३ सुतम्भरः, १४-१५ अग्निः । (४५) १ इन्द्रोष-आदित्याः, २ सूर्यः, उषाः, नद्यः, द्यौः, ३ पर्वतद्वयङ्गिरसः, ४ इन्द्राग्नी (मरुतश्च), ५-६ अङ्गिरसः, ७-८ अङ्गिरः सरमाः, ९-१० सूर्यः, ११ देवाः । (४६) १ प्रतिक्षत्रानार्यामिणौ, २ अग्नीन्द्रवरुणमित्रदेवमरुद्विष्णुनासत्यरुद्रमा-पूषभगसरस्वत्यः, ३ इन्द्राग्निमित्रवरुणादितिस्वः पृथिवीद्युमरुपर्वताद्विष्णुपूषब्रह्मणस्पतिभगसवितारः, ४ विष्णुवातसोम-अश्विः वज्रारः, ५ मरुद्बृहस्पतिपूषवरुणमित्रार्यमागः, ६ पर्वताः, नद्यः, भगः, अदितिः, ७-८ देवपत्न्यः (वृ० दे० ८), इन्द्राण्यग्नयश्विनीरोदसीवरुणान्यः । (४७) १ उषाः, २ सूर्यरश्मयः, ३-५ सूर्यः, ६ सूर्य-सूर्यरश्मयः, ७ मित्रावणा-ग्नयः । (४८) १ अग्निर्वैश्वतः, २ उषसः, ३ इन्द्रः, इन्द्रास्मादित्यः, ४ अग्निः ५ अग्निवरुणसवितारः, (४९) १ सवितृभगश्चिनः, २ सविता, ऋषेस्तामा, ३ पूषभगादितिसूर्येन्द्रविष्णुवरुणमित्राग्नयः, ४ सवितृनदीः, ५ देवमित्रवरुणाः । (५०) १-२ नेता (सविता), ३ देवदेवपत्नीः, ४ अग्निसवितारौ, ५ नेता (सविता) । (५१) १-३ अग्निदेवाः, ८ देवाश्च्युषोऽग्नयः, ९ मित्रावरुणसोमविष्णुग्नयः, १० आदित्यवस्विन्द्रवायवग्नयः, ११ अश्विभगादि-तिपूषद्यावापृथिव्यः, १२ वायुसोमबृहस्पत्यादित्याः, १३ देवाग्न्यभुरुद्राः, १४ मित्रवरुणपथ्यास्वस्तीन्द्राग्नयदितयः, १५ प्रवसतां तद्वन्धूनां चाशंसा (पन्थाः) । (५६) ८ मरुद्वधप्रसदस्यौ (वृ० दे०), ९ मरुन्मीढुष्यौ । (५७) १ रुद्राः (भाक्ताः) । (५८) ५ अग्निर्मरुत्वान् । (ऐ० ब्रा० ३२.८) । (५९) ८ द्वयदित्युषोमरुतः । (६०) १, ६-८ अग्नमरुतः । ८ पृथिवमध्यमाग्निमरुतः । (६१) १-४ ऋषेर्मरुद्विपयिणी जिज्ञासा, १७-१८ रात्री (वृ० दे०) । (६२) ७ मित्रावरुण-यो रथः । (६३) ४ मित्रवरुणसूर्यपर्जन्याः, ५, ६ मरुन्मित्रवरुणाः । (६४) ३ मित्रः । (६५) ४ मित्रः । (६६) ५ पृथिवी । (६७) १, ३, ४ वरुणमित्रार्यमणः । (६९) २ वरुणमित्रधेनुसिन्ध्वमित्रावद्यादित्याः, ३ अदितिमित्रवरुणाः, ४ मित्रवरुणदेवाः । (७५) ९ उषोऽग्नयश्चिनः । (७६) १ उषोऽग्नयश्चिनः, ७-९ गर्भः । (८२) १-३ भगो वा, ४-५ सविता दुःस्वमघः, ६ अदितिसवितारौ, ७ सविता सत्यप्रसवः (आश्व० सू० ४१३) । (८३) ६ मरुत्पर्जन्याः । (८४) भूमिर्मध्यस्थाना । (८७) १ इन्द्रो विष्णुर्वा मरुत्वान् मरुतः, ७ रुद्राः (भाक्ताः) ।

पठं मण्डलम् ।

(१) १३ अग्निः शत्रवान् । (आश्व० सू० ४-१) । (२) ९ अग्निर्धामच्छत्, ११ अग्निदेवाः । (३) १ अग्निः मित्रावरुणौ (नि. प्र.) । (४) १ अग्निदेवाः । (७) ७ अग्निः शत्रवान् । (आश्व० सू० ४-१) । (८) २ अग्निर्वतपाः । (९) १ अहोरात्रे, द्यावापृथिव्यौ, २ यज्ञस्य वस्त्रात्मना रूपकम्, २-३ यज्ञस्य जगत्सृष्टेर्वा दुर्ज्ञेयत्वम् । (११) १

अग्निमरुत्तमित्रवरुणाध्विष्टपृथिव्यः, ४ अग्निरुदस्यः । (१२) १ अग्निरुदस्यः । (१३) ३ अग्निरपां नपाच्च । (१४) ६ अग्निदेवाः । (१५) अग्निर्जातवेदाः (कौ० ब्रा० २३-३), १३, १९, अग्निर्गृहपतिः, १६ प्रणीयमानः (ऐ० ब्रा० ५-२), १८ अग्निदेवाः । (१६) अग्निर्होता, ३ अग्निः पथिकृत् । (आश्व० ३-१०), १० अग्निर्वीतिः, १३-१५ अग्निर्मथितः, १६ अग्निरसुरमः (ऐ० ब्रा० १६-५), २४ मित्रवरुणादित्यमरुद्रोदस्यगनयः, ४० अग्निर्जायमानः, ४१ अग्निः प्रहियमाणः (ऐ० ब्रा० ३-६), ४४ अग्निदेवाः । (१९) १ इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २१-४) । (२१) इन्द्रो मरुत्वान् (कौ० ब्रा० २०-३; आश्व० ८, ८), ९ वरुणमित्रेन्द्रमरुत्प्राविष्णवग्निः सवित्रोषधिपर्वताः, ११ इन्द्रदेवाः । (२४) ५ इन्द्रमित्रवरुणपूषसवितारः (सा० भा०) । (२६) ८ इन्द्रक्षत्रधियो । (२७) ८ अग्निः । (२८) १ इन्द्रगाः, २ इन्द्रः, ५, ८ इन्द्रगाः । (३६) १-३ इन्द्रं प्रति प्रश्नाः (३७) २ इन्द्रासोमौ, ३ इन्द्रवायू (बृ० दे०) । (४०) १२ इन्द्रो मरुत्वान् । (४४) २२-२४ सोमः (बृ० दे०) । (४६) ३३ शंयोः पिता । (च० पा०) (बृ० दे०) । (४७) १-५ इन्द्रः (ऐ० ब्रा०), सोमो निपाती वा (बृ० दे०), ११ इन्द्रस्नाता (आश्व० सू० २.१०) २० देवाः, भूमिः, बृहस्पतिः, इन्द्रः, (बृ० दे०), १२-१३ इन्द्रः सुग्रामा, १८ परमात्मा वा । (४८) ११-१२ धेनुः (मरुतः), १३ धेनुः, इन्द्र (च०) १४ इन्द्रवरुणार्थमविष्णवः, १७ वनस्पतिः । (४९) १ मित्रवरुणाग्निदेवाः, २ अग्निः, ३ अहोरात्रे, ४ वायुः ५ अधिराध्विनः, ६ पर्जन्यवातौ, मरुतः, ७ सरस्वती (ऐ० ब्रा० १३-१३ वाक्), ८ पूषा, ९ त्वष्टा, १० रुद्रः, ११ मरुतः, १२ मरुत्तणः, १३ विष्णुः, १४ अहिर्बुध्न्यपर्वतसवितृदेवभगाः, १५ विश्वे देवाः । (५०) १ देवादितिवरुणमित्राग्न्यर्थमसवितृभगाः, २ सूर्यादेवाः, ३ द्यावापृथिव्यौ, ४-५ मरुतः, ५ रोदसी (बृ० दे०), ६ इन्द्रः, ७ अपः, ८ सविता, ९ अग्निदेवाः, १० अश्विनौ, ११ आदित्यवसुमरुद्राः, १२ रुद्रसरस्वतीविष्णवायुमुवाजविधातृपर्जन्यवाताः, १३ सवितृभगापानपात्रष्टपृथिव्यः (देवसमुद्राः), १४ अहिर्बुध्न्याजैकपापृथिवीसमुद्रविश्वदेवाः, १५ देवदेवपत्नयः । (५१) १-२ सूर्यः, ३ अदितिमित्रवरुणार्थमभगाः, ४ आदित्यादितयः, ५ पृथिव्यग्निवस्वादित्यादितयः, ६-९ देवाः, १० वरुणमित्राग्नयः, ११ इन्द्रपृथिवीपूषभगादितिपञ्चजनाः, १२ देवाः, १३ अग्निः, १४ सोमः, १५ देवा इन्द्रज्येष्ठाः, १६ पत्न्याः । (५२) १ अतियाजछागः (तक्षिराकृतिः), २ मरुद्वावः, ३ सोमः, ४ उषाः, सिन्धवः, पर्वताः, पितरः, ५ देवसूर्याग्नयः, ६ इन्द्रसरस्वतीपर्जन्यौषधयग्नयः, ७-१० विश्वे देवाः, ११ इन्द्रमरुत्पृथिवीमित्रार्थमणः, १२ अग्निः, १३ विश्वे देवाः, १४ विश्वे देवाः रोदस्यपानपाताः, १५ देवाः, १६ अग्निपर्जन्यौ, १७ विश्वे देवाः । (५६) २ पूषेन्द्रौ । (६०) १० अग्निः । (६१) १ सरस्वती देवतारूपा, २ सरस्वती नदीरूपा । (६२) ८ रोदस्यादित्यवसुमरुतः, ९ मित्रवरुणाश्विनः । (६६) १, ३ पृथिमरुतः, ९ अग्नमरुत । (६८) ४ मित्रवरुणपृथिव्यः । (७५) ८ आयुधागारम् (बृ० दे०), १२ कवचम् (बृ० दे०), १५ दिग्धा इषुः, अयोमुखी इषुः, वारुणास्त्रम्, १६ धनुर्मुक्ता इषुः (बृ० दे०), १७ योद्धुः कवचबन्धः (बृ० दे०), १८ युयुत्सुस्तुतिः (बृ० दे०), १९ ऋषेरामन आशीः (च० पा०) (बृ० दे०) ।

सप्तमं मण्डलम् ।

(१) अग्निर्जातवेदाः (ऐ० ब्रा० २१-५) । (५) ८ औरसपुत्रप्रशंसा । (६) ९ अग्निः मरुद्रवसुः । (९) ५ विश्वदेव सरस्वतीमरुद्रादित्यवसुमरुतः । (१०) २ अग्निर्विजिजि । (ऐ० ब्रा० ३२-५) ४ अग्निन्द्ररुद्रादित्यवृहस्पतयः, (११) १-५ अग्निः सदेवः । (१४) ३ अग्निः सदेवः । (१५) ११ अग्निर्भगी (आश्व० सू० २-८), भगाः (निपा.), १२ अग्निसवितृभगादितयः । (१६) ४ अग्निदेवाः । (१७) २ अग्निर्द्विदेवाः, ३, ४, ६ अग्निर्देवाः । (१९) ७ इन्द्रस्नाता (आश्व० सू० २-८) । (२१) ३ सोमाभिषवग्रावाणः । (३०) ३ इन्द्राग्निदेवाः । (३१) ८ इन्द्रवाण्यौ । (३२) १० इन्द्रो मरुत्वान् (ऐ० ब्रा० २१-१) (श्रौ० सू० ७-१), २२ सूर्यः (ऐ० ब्रा०) । (३४) १ देवाः, २ अपः, ३-४ इन्द्रः, ५ ७ यज्ञः, ८-९ देवाः, १०-११ वरुणः, १२-१३ देवाः, १४ अग्निः, १५ अपानपात्, १६ अहिः, १७ अहिर्बुध्न्यः, १८-१९ देवाः, २० देवपत्नीत्वष्टारः, २१ त्वष्टा, २२ देवपत्नीरोदसीवरुणानीत्वष्टारः, २३ पति-
द्वेवपत्नीषधिषुवनस्पत्यन्तरिक्षवावापृथिव्यः, २४ पृथिवीवरुणमरुतः, २५ इन्द्रवरुणमित्राग्न्यबोधिषुक्षमरुतः ।

(३५) १ इंद्राग्नी, इंद्रावरुणौ, इंद्रासोमौ, इंद्रापूर्वणौ, २ भगनराशंसपुरंधिरैसथार्यमणः, ३ धातृधर्तृपृथिवीरोदस्याद्रि-
देवस्तुतयः, ४ अग्निमित्रावरुणाश्विसुकृतवाताः, ५ द्यावापृथिव्यौ, अन्तरिक्षम्, ओषधिवृक्षाः, इंद्रः, ६ इंद्रवस्वादित्यवरुणरुद्र
त्वष्ट्रदेवपत्नयः, ७ सोमब्रह्ममावयज्यूपमित्योषधिवेदयः, ८ सूर्यः, चतस्रो दिशः, पर्वताः, सिन्धवापः, ९ अदितिमरुद्विष्णु-
सवित्रवायवः, १० सविता, उषसः, पर्जन्यः, क्षेत्रपतिः, ११ देवसरस्वतीध्यमिषाडातिषाट्दिव्यपार्थिवाग्यान्, १२ सत्य-
पतयः, अर्वागावः, ऋभवः, पितरः, १३ अजैकपादहिर्बुध्न्यसमुद्रापांनपास्पृभ्यः, १४ आदित्यरुद्रवसुदेवाः, १५ देवदेवाः ।
(३६) १ ब्रह्म, सूर्यः, पृथिवी, अग्निः, २ मित्रावरुणौ, ३ वातः, धेनवः, पर्जन्यः, ४ इंद्रः, अर्यमा, ५ रुद्रः, ६ सर-
स्वती, नद्यः, ७ मरुद्वाचः, ८ मही, पूषा, भगः, वाजः, ९ मरुद्विष्णवः । (३७) १-२ ऋभवः, ३-७ इंद्रः, ८ सविता,
पर्वतः, इंद्रः देवाः । (३८) ५ सवित्रहिर्बुध्न्यवरुण्येकधेनवः, ६ सवितृभगौ । (३९) १ अग्निः, उषाः, परतीयजमानौ, होता,
२ बर्हिर्वायुपूर्वणः, ३ वसुमरुतः, ४ विश्वदेवाग्निभगाश्वीन्द्राः, ५ मित्रवरुणेन्द्राग्न्यर्यमादितिर्विष्णुमरुतीमरुतः, ६ देवाः,
७ रोदसीवरुणमित्राग्निदेवाः । (४०) १ देवाः, सविताः, २ मित्रवरुणरोदसीन्द्रार्यमादितिर्वायुभगाः, ३ मरुद्विषर-
स्वत्यः, ४ वरुणमित्रार्यमादितयः, ५ विष्णुः, रुद्रः, अश्विनौ, ६ पूषसरस्वतीदेवपत्नीवायवः, ७ रोदसीवरुणमित्राग्निदेवाः ।
(४१) ४-५ भगदेवाः, ६ भगोषसी । (४२) १ अङ्गिरसः, पर्जन्यः, नद्यः, परतीयजमानौ, २ अग्निदेवाः, ३ देवाः,
होता, यजमानः, ४ अग्निः, ५ अग्निमरुदिन्द्राग्न्युषोमित्रवरुणाः, ६ अग्निदेवाः । (४३) १ देवद्यावापृथिव्यः, २ देव-
र्विगगनयः, ३ देवाग्नयः, ४ देवाः, ५ अग्निः, देवाः । (४४) १ दधिक्षाद्व्युषोऽग्निभगेन्द्रविष्णुपूषब्रह्मगस्पत्यादित्यद्यु-
पृथिव्यस्सूर्याः, २ दधिक्षा, यज्ञः, इळा, अश्विनौ, ३ दधिक्षावाग्न्युषःसूर्यगोवरुणाश्वदेवाः, ४ दधिक्षावोषःसूर्यादित्य-
वस्वङ्गिरसः, ५ दधिक्षाग्निविश्वेदेवाः । (४५) २ सवितृसूर्यो, ४ सवितृदेवाः । (४६) २-३ ऋभिवद्राः । (५१)
३ आदित्यमरुदेवर्भिवन्द्राग्न्यश्विनः । (५२) १ आदित्यमित्रावरुणद्यावापृथिव्यः, २ मित्रवरुणादित्याः, ३ सवितृवरुण-
(प्रजापति) विश्वेदेवाः । (५३) २ द्यावापृथिव्यौ दैव्यजनसहितौ । (५५) २-४ सारमेयः, ५-६ वारुणो जनः, ७ सूर्यः
वारुणजनाश्व, ८ वारुण्यः स्त्रियः । (५६) १६ मरुतः क्रीडिनः । (आश्व. श्रौ. २-१९), २५ इन्द्रवरुणमित्राग्न्यवोषधि-
वृक्षमरुतः । (५९) १ देवाग्निवरुणमित्रार्यममरुतः, २ देवाः, ६-९ मरुतः सान्तपनाः । (आश्व० सू० २-१८-१०)
मरुतो गृहमेधाः, ११ मरुतः स्वतवसः । (६०) १ अर्यमा (उ०), २-३ सूर्यमित्रवरुणाः ४-११ मित्रार्यमवरुणाः ।
(६१) मित्रवरुणसूर्याः, ४ यज्वा (उ०) । (६२) २ मित्रवरुणार्यमाग्नयः (नि०), ३ वरुणमित्राग्नयः, ४ द्यावाभूमी,
वरुणवायुमित्राः । (६३) ६ मित्रवरुणार्यमणः । (६४) १३-५ मित्रवरुणार्यमणः । (६५) २ मित्रवरुणाहोरात्राणि ।
(६६) ४-६ मित्रार्यमसवितृभगाः, ७ मित्रवरुणार्यमणः, ९ वरुणमित्रो, १० सूर्यः, (गे० ब्रा० ११-१२), मित्रवरुणार्यमणः ।
(६७) २ अग्निः, सूर्यः । (७२) ३ अद्व्युषोरोदस्पः, ४ अद्व्युषःसवित्रग्नयः । (७६) ४-५ अङ्गिरसः । (७७)
१ अग्न्युषसी । (७८) १ अग्न्युषसी । (७९) १ सूर्योषसी । (८१) २ सूर्योषसी । (८२) १० इंद्रवरुणमित्रार्य-
मादितिसवितारः । (८३) ७ देवाः । (८७) ७ वरुणदेवाः । (८८) २ अग्निवरुणौ । (९०) ४ अङ्गिरसः । (९१)
३ वायुर्नियुत्वान् (आश्व० सू०) । (९२) ५ वायुर्नियुत्वान् । (आश्व० सू०) । (९३) ७ अग्निमित्रवरुणेन्द्रार्यमादि-
तयः, १६ अग्नीन्द्रविष्णुमरुतः । (९९) ७ विष्णुः शिपिविष्टः (आश्व० सू० ३-१३) । (१००) ५ विष्णुः शिपिविष्टः
(आ० सू० ३-१३) । (१०४) वशिष्ठस्य शपथः ।

अष्टमं मण्डलम् ।

(१) ९ सोमः, १८ देवाः । (५) १ उषाः । (६) २९-३० इंद्रः सूर्यामा । (९) १६-१८ उषोऽश्विनः ।
(१०) २ वृहस्पतिविश्वदेवेन्द्रविष्णवश्विनः । (११) १ अग्निर्ब्रतपतिः (आश्व० सू०) । (१३) २० रुद्रः, २८ इंद्र-
रुद्रमरुतः । (१७) १० इंद्रः प्रदाता (आश्व० सू० ३-१३) । (१८) ३ सवितृभगवरुणमित्रार्यमणः, १६ पर्वताद्यु-
पृथिव्यः, २० इन्द्राश्विमित्रवरुणाः, २१ मित्रार्यमवरुणमरुतः । (१९) ३५ वरुणमित्रार्यमणः । (२१) १७ इंद्रसरस्वती-
चित्रा (बृ० दे०) । (२३) ३० मित्रावरुणौ (नि०) । (२४) २८-३० उषाः (बृ० दे०) । (२५) १०

अदित्यश्चिमरुतः, ११ मरुतः, १२ विष्णुः, १३ मित्रवरुणार्यमणः, १४-१५ पर्जन्यमरुदङ्गवीन्द्रविष्णवः, १६-१७-१८ मित्रः, २१ सूर्यरोदस्यः, २२-२४ वरोदानम् । (२६) ११ अश्विवरुणमित्रार्यमणः, १८ अश्विश्वेतयावर्यौ । (२७) १ अग्नि-मरुदङ्गणस्पतिदेवाः, २ अग्निः, विश्वे देवाः, ३ यज्ञादित्यवरुणमरुतः, ४ विश्वे देवाः, ५ देवमरुदादितयः, ६ मरुन्मित्रेन्द्र-वरुणादित्याः, ७ वरुणाद्या देवाः, ८ मरुद्विष्णवश्चिपूर्वाणः, इंद्रः, ९-११ देवा (वसवः), १२ मरुत्सवितारः, १३-१४ विश्वे देवाः, १५ वरुणमित्रदेवाः, १६ देवा, १७ अर्यममित्रवरुणाः, १८-२२ देवाः । (२८) १ त्रयस्त्रिंशद्देवाः, २-३ वरुणमित्रार्गमाग्निदेवपत्नयः, ४ देवाः, ५ मरुतः । (२९) १ सोमः, २ अग्निः, ३ त्वष्टा, ४ इंद्रः, ५ रुद्रः, ६ पूषाः, ७ विष्णुः, ८ अश्विनौ, ९ मित्रावरुणौ, १० अग्नयः । (३१) १-२ यजमानेन्द्रो (वृ० दे०), ३ यजमानः, ४ इज्या, ११ पूषा, १२ पूषा, आदित्याः, १३ मित्रार्यमवरुणाः, १४ अग्निः (वृ० दे०) । (३२) २९-३० इंद्रेन्द्राश्चौ । (३३) १९ श्वायोगिः, स्त्रीरूप इंद्रः (वृ० दे०) । (३५) [सूक्तेऽत्र, २१ पर्यन्तं उषःसूर्यसहितावश्विनौ, तन्मध्ये निपातिन्यस्तु ददर्शन्ते,] १ अग्नीन्द्रवरुणविष्णवादित्यरुद्रवसवः, २ विश्वधीभुवनद्युपृथिव्यद्वयः, ३ त्रयस्त्रिंशद्देवाः मरुद्भृगवः, १३ मित्र-वरुणधर्ममरुतः, १४ अङ्गिरोविष्णुमरुतः, १५ मरुतः । (३६) इंद्रो मरुत्वान् (आश्व० सू० ७-१) । (३८) १० इन्द्राग्नी सरस्वतीवन्तौ । (४०) ९-११ इंद्रः । (४२) २ वरुणः, द्यावापृथिव्यौ । (४३) ९ अग्निरप्सुमान् (ऐ० ब्रा० ३२-७-१४) अग्निरप्सुमान् (ऐ० ब्रा० ३२-५ २८), अग्निरप्सुमान् (आश्व० सू० ३-१३) । (४४) १ अग्नि-रतिथिः । (ऐ० ब्रा० ३-६) ३-१४ अग्निदेवः, १६ अग्निर्मुखंश्चान् (आश्व० सू० २-११), १७ अग्निः शुचिः (ऐ० ब्रा०), अग्निज्योतिष्मान् (आश्व० सू० ३-१२), २१ अग्निः शुचिः (ऐ० ब्रा० ३२-७) । (४६) ४-५ मरुदर्यममित्राः (वृ० दे०), २१-३३ पृथुश्रवसो दानप्रशंसा, ३३ कानीतदत्ता स्त्री, (२९-३१-३३ इंद्रः इति केचित्) (४७) १ वरुणमित्रादित्याः, ५ इन्द्रादित्याः, ९ अदितिः (वृ० दे०) । (४८) १० सोमोन्द्रौ, १३ सोमः पितृमान् (आश्व० सू० २-१९), १४ देवसोमाः । (६१) १३ इन्द्रोऽभयंकरः । (६३) १० इन्द्रो मरुत्वान् । (६५) १०-१२ इंद्रदेवाः विश्वे देवा वा (वृ० दे०) । (६६) १५ कलयः । (६७) २, ४ वरुणमित्रार्यमणः, १०-११ अदितिः (वृ० दे०) १४-१८ आदित्यादित्याः । (६८) इन्द्रो मरुत्वान्, १४ ऋतवः (वृ० दे०) । (६९) २ इंद्रः सूर्यपर्जन्यादिरूपी, ३ गावः, ११ इन्द्राग्निविश्वदेववरुणापः । (७१) ३ अग्निविश्वदेवाः । (७२) ३ रुद्रः (भाक्तः), १२-१४ गावः, इन्द्राग्नी, १६ वायुसूर्यवाचः, १७ मित्रावरुणौ । (७३) १६ उषाः, १८ सप्तवध्रिः । x

ऋषिसूची ।

[संग्राहकः— श्रीपण्डितः अनन्तशर्मा दिनकरसुन् रास्ते हयुपाङ्कः पुण्यपत्तनस्थः]

अंहोमुक् वामदेव्यः x १०१२६ । (८) । [८]
 अकृष्ट (ष्टः) माषाः, 'माषा.' अकृष्टाः । पश्य ।
 अक्षो मौजवान् १०१३४ । (१४) । [१४]
 अगस्त्यो मैत्रावरुणः १११६५ । १३-१५ (२); १६६-
 १६९ । (४४); १७० । २, ५ (२);
 १७१-१७८ । (५४); १७९ । ३, ४
 (२); १८०-१९१ । (११५) । [२२०]
 अगस्त्यशिष्यो ब्रह्मचारी ११७९ । ५, ६ । [२]
 अगस्त्यस्वसा ऋषिका १०१६० । (६) । [६]
 अग्निः १०१२४ । २, ३, ४ । [३]
 " चाक्षुषः ९११०६ । १-३, १०-१४ । [८]
 " तापसः १०१४१ । (६) । [६]
 " पावकः ८११०२ । (२२); १०१४० । (६), [२८]
 " बार्हस्पत्यः ८११०२ । (२२) [२२]
 " वैश्वानरः १०१७९-८० । (१४) । [१४]
 " सौचीकः १०१५१ । २, ४, ६, ८ (४); ५२ । (६); ५३ ।
 ४, ५ (२) । ७९-८० । (१४) । [२६]
 अग्नयः शिष्याः ऐश्वराः ९११०९ । (२२) । [२२]
 अग्नियुतः स्थौरः १०११६ । (९) । [९]
 अग्नियूषः स्थौरः १०११६ । (९) [९]
 अग्निवरुणसोमाः १०१२४ । १, ५-९ । [६]
 अवमर्षणः माधुच्छन्दसः १०१९० । (३) । [३]
 अङ्ग औरवः १०१३८ । (६) । [६]
 अंगिरसः सहस्रं वसुरोचिषः ८१३४ । (१६-१८) [३]
 अजमीळहः सौहोत्रः ४१३३ । (७); ४४ (७) । [१४]
 अजाः पृश्निनयः, 'पृश्निनयः अजाः' पश्य ।
 अत्रिः १०१३७ । ४ [१]
 अत्रिः भौमः ५१२७ । (६); ३७-४३ । (७९); ७६ । (५);
 ७७ । (५); ८३-८६ । (२७); ९१६७ ।
 १०-१२ (३); ८६ । ४१-४५ । (५) । [१३०]

अत्रिः भौमः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः (४) अत्रिः भौमः ।
 अत्रिः सांख्यः १०१४३ । (६) । [६]
 अदितिः ऋषिका ४१८ । ७ । [१]
 " दाक्षायणी १०१७२ । (९) । [९]
 अनानतः पारुच्छेपिः ९११११ । (३) । [३]
 अनिलः वातायनः १०१६८ । (४) । [४]
 अग्नीगुः इयावाक्षिः ९११०१ । १-३ । [३]
 अपाला आत्रेयी ८१९१ । (७) । [७]
 अप्रतिरथः ऐन्द्रः १०११०३ । (१३) । [१३]
 अप्सरसौ शिखण्डिन्यौ 'शिखण्डिन्यौ अप्सरसौ'
 अभितपाः सौर्यः १०१३७ । (१२) । [१२]
 अभीवर्तः आंगिरसः १०१७४ । (५) । [५]
 अमहीयुः आंगिरसः ९१६१ । (३०) । [३०]
 अम्बरीषः वार्षागिरः १११०० । (१९); ९१९८ । (१२) । [३१]
 अयास्यः आंगिरसः ९१४४-४६ । (१८); १०१६७ । (१२);
 ६८ । (१२) । [४२]
 अरिष्टनेमिः तार्क्ष्यः १०१७८ । (३) । [३]
 अरुणः वैतहव्यः १०१९१ । (१५) । [१५]
 अर्चन् हिरण्यस्तूपः १०१४९ । (५) । [५]
 अर्चनाना आत्रेयः ५१६३ । (७); ६४ । (७);
 ८४२ । (६) । [२०]
 अर्बुदः काद्रवेयः (सर्पः) १०१९४ । (१४) । [१४]
 अवत्सारः काश्यपः ५१४४ । (१५); ९१५३-६० । (३२) [४७]
 अवस्युः आत्रेयः ५१३१ । (१३); ७५ । (२) । [२२]
 अश्वमेधः भारतः राजा ५१२७ । (६) । [६]
 अश्वसूक्ती काण्वायनः ८११४ । (१५); १५ (१३) [२८]
 अश्व्यः वसः 'वसः अश्व्यः'
 अष्टकः वैश्वामित्रः १०१७४ । (११) । [११]
 अष्टादंष्ट्रः वैरूपः १०१११ । (१०) । [१०]
 असितः काश्यपः ९१५-२४ । (१६४) । [१६४]
 (काश्यपः देवलः १)

x अत्र प्रथमं मण्डलाङ्कः, तदूर्ध्वं सूक्ताङ्कः, अमंतरं सूक्तस्था ( ) मंत्रसंख्या, तत्पश्चात् तस्यैवैमन्त्राणां सवैयोगस्य [ ] संख्यास्तीति बोद्धव्यम् ।

असुराः पणयः	पणयः असुराः
आगस्त्यः दहृच्युतः	दहृच्युतः आगस्त्यः
आग्नेयः कुमारः	कुमारः आग्नेयः
" केतुः	केतुः "
" वत्सः	वत्सः "
" इयेनः	इयेनः "
आंगिः हविर्धानः	हविर्धानः आंगिः
आंगिरसः अभीवर्तः	अभीवर्तः आंगिरसः
" अमहीयुः	अमहीयुः "
" अयास्यः	अयास्यः "
" उचध्यः	उचध्यः "
" ऊरुः	ऊरुः "
" ऊर्ध्वसप्ता	ऊर्ध्वसप्ता "
" कुत्सः	कुत्सः "
" कृतयशाः	कृतयशाः "
" कृष्णः	कृष्णः "
" घोरः	घोरः "
" तिरश्ची	तिरश्चीः "
" दिव्यः	दिव्यः "
" धरुणः	धरुणः "
" ध्रुवः	ध्रुवः "
" नृमेधः	नृमेधः "
" पवित्रः	पवित्रः "
" पुरुमीकहः	पुरुमीकहः "
" पुरुमेधः	पुरुमेधः "
" पुरुहन्मा	पुरुहन्मा "
" पूतदक्षः	पूतदक्षः "
" प्रचेताः	प्रचेताः "
" प्रभूवसुः	प्रभूवसुः "
" प्रियमेधः	प्रियमेधः "
" वरुः	वरुः "
" बिन्दुः	बिन्दुः "
" बृहन्मतिः	बृहन्मतिः "
" भिक्षुः	भिक्षुः "
" मूर्धन्वान्	मूर्धन्वान् "
" रङ्गणः	रङ्गणः "

आंगिरसः विरूपः	विरूपः आंगिरसः
" विहव्यः	विहव्यः "
" वीतहव्यः	वीतहव्यः "
" व्यभ्यः	व्यभ्यः "
" शिशुः	शिशुः "
" शौनहोत्रः (भागवः)	शौनहोत्रः "
" श्रुतकक्षः	श्रुतकक्षः "
" संवननः	संवननः "
" संवर्तः	संवर्तः "
" सप्तगुः	सप्तगुः "
" सव्यः	सव्यः "
" सुकक्षः	सुकक्षः "
" सुदीतिः	सुदीतिः "
" हरिमन्तः	हरिमन्तः "
" हिरण्यस्तृपः	हिरण्यस्तृपः "
आंगिरसी शश्वती (ऋषिका)	शश्वती आंगिरसी ।
आजीगर्तिः शुनःशेषः	शुनःशेषः आजीगर्तिः ।
आग्नेय अर्चनाना	अर्चनाना आग्नेयः ।
" अवस्युः	अवस्युः "
" इषः	इषः "
" उरुचक्रिः	उरुचक्रिः "
" एवयामरुन्	एवयामरुन् "
" कुमारः	कुमारः "
" गयः	गयः "
" गविष्ठिरः	गविष्ठिरः "
" गातुः	गातुः "
" गोपवनः	गोपवनः "
" शुम्भः विश्वचर्षणिः	शुम्भः विश्वचर्षणिः "
" द्वितः मृक्तवाहाः	द्वितः मृक्तवाहाः "
" पूरुः	पूरुः "
" पौरः	पौरः "
" प्रतिक्षत्रः	प्रतिक्षत्रः "
" प्रतिप्रभः	प्रतिप्रभः "
" प्रतिभानुः	प्रतिभानुः "
" प्रतिरथः	प्रतिरथः "
" बभ्रुः	बभ्रुः "
" बाहुवृक्तः	बाहुवृक्तः "

आग्नेयः बुधः	बुधः	आग्नेयः
" यजतः	यजतः	"
" रातहव्यः	रातहव्यः	"
" वग्निः	वग्निः	"
" वसुश्रुतः	वसुश्रुतः	"
" विश्वसामा	विश्वसामा	"
" श्यावाश्वः	श्यावाश्वः	"
" श्रुतवित्	श्रुतवित्	"
" सत्यश्रवाः	सत्यश्रवाः	"
" सदावृणः	सदावृणः	"
" सप्तवग्निः	सप्तवग्निः	"
" सप्तः	सप्तः	"
" सुतम्भरः	सुतम्भरः	"
" स्वस्ति	स्वस्ति	"
आग्नेयाः प्रयस्वन्तः	प्रयस्वन्तः	आग्नेयाः ।
" वसूयवः	वसूयवः	"
आग्नेयी अपाला	अपाला	आग्नेयी ।
" विश्ववारा	विश्ववारा	"
आथर्वणः बृहद्विवः	बृहद्विवः	आथर्वणः ।
" भिषक्	भिषक्	"
आदित्यः विवस्वान्	विवस्वान्	आदित्यः ।
आप्यः त्रितः	त्रितः	आप्यः ।
" द्वितः	द्वितः	"
" भुवनः	भुवनः	"
आप्सवः मनुः	मनुः	आप्सवः ।
आमहीयवः उरुक्षयः	उरुक्षयः	आमहीयवः ।
आम्बरीषः सिन्धुद्वीपः	सिन्धुद्वीपः	आम्बरीषः ।
आम्भृणी वाक्	वाक्	आम्भृणी ।
आयुः काण्वः ८।५२ । (१०) [१०]		
आर्बुदिः ऊर्ध्वयावाः (सर्पः)	ऊर्ध्वयावाः आर्बुदिः (सर्पः)	
आर्भवः सूनुः	सूनुः आर्भवः ।	
आर्ष्टिषेणः देवापिः (बृष्टिकामः)	देवापिः आर्ष्टिषेणः (बृष्टिकामः)	
आसंगः प्लावोगिः ८।१ । (३०-३३) [४]		
इष्टः भार्गवः १०।१७१ । (४) [४]		
इन्द्रः १।१६५ । १, २, ४, ६, ८, १०-१२, (८); १७० । १, ३, ४ (३); ४।१८ । १, ४		

उत्तरार्धः (१॥); ४।२६। १-३। (३); ८।१००। ४, ५ (२); १०।८६ । १, ८, ११, १२, १४, १९-२२ (९)। [२६॥]	
इन्द्रः ऋषिः १०।२८ । २, ६, ८, १०, १२ । [५]	
इन्द्रः मुष्कवान् १०।३८ । (५) [५]	
इन्द्रः वैकुण्ठः १०।४८ । (११); ४९। (११); ५०। (७) [२९]	
इन्द्रप्रमतिः वासिष्ठः ९।९७ । ४-६ [३]	
इन्द्रमातरः देवजामयः, 'देवजामयः इन्द्रमातरः ।'	
इन्द्रस्नुषा वसुक्रपत्नी (ऋषिका) १०।२८ । १ [१]	
इन्द्राणी १०।८६ । २-६, ९, १०, १५-१८ (११); १४५। (६) [१७]	
हरिश्चिदिः काण्वः ८।१६ । (१२); १७ । (१५); १८ । (२२) [४२]	
इषः आग्नेयः ५७ । (१०); ८ । (७) [१७]	
इधमवाहः दार्ढ्युतः ९।२६ । (६) [६]	
उच्चथ्यः आंगिरसः ९।५०। (५); ५१। (५); ५२। (५) [१५]	
उत्कीलः कात्यः ३।१५ । (७); १६ । (६) [१३]	
उपमन्युः वासिष्ठः ९।९७ । १३-१५ । [३]	
उपस्तुतः वाष्टिहव्यः १०।११५ । (९) [९]	
उरुक्षयः आमहीयवः १०।११८ । (९) [९]	
उरुचक्रिः आग्नेयः ५।६९ (४); ७०। (४) [८]	
उर्वशी (ऋषिका) १०।९५ । २, ४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ । [९]	
उलः वातायनः १०।१८६ । (३) [३]	
उशना काव्यः ८।८४ । (९); ९।८७ । (९); ८८ । (८); ८९ । (७) । [३३]	
ऊरुः आंगिरसः ९।१०८ । ४, ५ । [२]	
ऊर्ध्वकृशनः यामायनः १०।१४४ । (६) [६]	
ऊर्ध्वग्रावा आर्बुदिः (सर्पः) १०।१७५ । (४) [४]	
ऊर्ध्वनाभा ब्राह्मः १०।१०९ । (७) [७]	
ऊर्ध्वसन्ना आंगिरसः ९।१०८ । ८-९ । [२]	
ऋजिश्वा भारद्वाजः ६।४९-५२ । (६३); ९।९८ । (१२); १०८ । ६, ७ (२) । [७७]	
ऋज्ज्वाहः वार्षांगिर १।१०० (१२) [१९]	
ऋणचयः (राजर्षिः) ९।१०८ । १२, १३ । [२]	
ऋषभः वैराजः १०।१६६ । (५) [५]	

ऋषभः वैश्वामित्रः ३।१३।(७), १४।(७), १७।(९)। [२३]

“ शाकः १०।१६६।(५)। [५]

ऋषिः इन्द्रः इन्द्रः ऋषिः ।

“ पुरुरवाः ऐलः पुरुरवाः ऐलः ”

ऋषिः यमः वैवस्वतः यमः वैवस्वतः (ऋषिः)

“ वसुक्रः वसुक्रः (ऋषिः)

ऋषयः सप्त ९।१०७।(२६) [२६]

ऋषिका अगस्त्यस्वसा अगस्त्यस्वसा (ऋषिका)

“ अदितिः अदितिः ”

“ इन्द्रस्तुषा इन्द्रस्तुषा ”

“ उर्वशी उर्वशी ”

“ गोधा गोधा ”

“ नदी नदी ”

“ यमी वैवस्वती यमी वैवस्वती ”

“ शश्वती आंगिरसी शश्वती आंगिरसी (ऋषिका)

“ सरमा देवशुनी सरमा देवशुनी ”

“ सूर्या सावित्री सूर्या सावित्री ”

ऋष्यशृंगः (वातरशनः) १०।१३६।७। [१]

एकधूः नौधसः ८।८०।(१०)। [१०]

एतशः (वातरशनः) १०।१३६।६। [१]

एरम्मदः देवमुनिः देवमुनिः एरम्मदः ।

एवयामरुत् आत्रेयः ५।८७।(९)। [९]

एवावदः ५।४४।१०। [१]

ऐन्द्रः अप्रतिरथः अप्रतिरथः ऐन्द्रः ।

ऐन्द्रः जयः जयः ऐन्द्रः

“ लवः १०।११९।(१३) [१३] लवः ”

“ वसुक्रः वसुक्रः ”

“ विमदः विमदः ”

“ वृषाकपिः वृषाकपिः ”

“ सर्वहरिः सर्वहरिः ”

ऐरावतः जरत्कर्णः (सर्पः) जरत्कर्णः ऐरावतः (सर्पः)

ऐलः पुरुरवाः (ऋषिः) पुरुरवाः ऐलः (ऋषिः)

ऐलूषः कवषः कवषः ऐलूषः ।

ऐश्वराः धिष्ण्याः अग्नयः अग्नयः ऐश्वराः धिष्ण्याः ।

ऐषीरथिः कुशिकः कुशिकः ऐषीरथिः ।

औचध्यः दीर्घतमाः दीर्घतमाः औचध्यः ।

औरवः अङ्गः अङ्गः औरवः ।

औशिजः दैर्घतमसः कक्षीवान् औशिजः

कक्षीवान् दैर्घतमसः

औशीनरः शिबिः शिबिः औशीनरः

कक्षीवान् औशिजः दैर्घतमसः १।११६-१२५।(१४६)

१२६।१-५ (५)। [१५१]

कक्षीवान् दैर्घतमसः ९।७४।(९) [९]

कण्वः घोरः १।३६-४३ (९६), ९।९४।(५)। [१०१]

कतः वैश्वामित्रः ३।१७।(५), १८।(५) [१०]

कपोतः नैर्ऋतः १०।१६५।(५) [५]

करिकतः (वातरशनः) १०।१३६।५। [१]

कर्णश्रुत् वासिष्ठः ९।२७।२२-२४।३। [३]

कलिः प्रागाथः ८।६६।(१५)। [१५]

कवषः ऐलूषः १०।३०-३४।(५८)। [५८]

कविः भार्गवः ९।४७-४९।(१५), ७५-७९।(२५)। [४०]

कश्यपः मारीचः १।९९।(१), ८।२९।(१०); ९।६४।

(३०), ६७।४-६ (३), ९।१।(६), ९२।

(६), ११३।(११), ११४।(४)। [७१]

मारीचः १०।१३७।२। [१]

“ (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः-कश्यपः मारीचः ।

काक्षीवतः शबरः शबरः काक्षीवतः ।

“ सुकीर्तिः सुकीर्तिः ”

काक्षीवती घोषा घोषा काक्षीवती ।

काण्वः आयुः आयुः काण्वः

“ हरिम्बिठिः हरिम्बिठिः ”

“ कुसीदी कुसीदी ”

“ कुरुसुतिः कुरुसुतिः ”

“ कृशः कृशः ”

“ त्रिशोकः त्रिशोकः ”

“ देवातिथिः देवातिथिः ”

“ नाभाकः नाभाकः ”

“ नारदः नारदः ”

“ नीपातिथिः नीपातिथिः ”

“ पर्वतः पर्वतः ”

“ पुनर्वत्सः पुनर्वत्सः ”

“ पुष्टिगुः पुष्टिगुः ”

“ पृषधः पृषधः ”

“ प्रगाथः प्रगाथः ”

काण्वः प्रगाथः (घौरः)	प्रगाथः (घौरः) काण्वः ।
„ प्रस्कण्वः	प्रस्कण्वः काण्वः ।
„ ब्रह्मातिथिः	ब्रह्मातिथिः „
„ मातरिश्वा	मातरिश्वा „
„ मेधातिथिः	मेधातिथिः „
„ मेध्यः	मेध्यः „
„ मेध्यातिथिः	मेध्यातिथिः „
„ वत्सः	वत्सः „
„ शशकर्णः	शशकर्णः „
„ श्रुष्टिगुः	श्रुष्टिगुः „
„ सध्वंसः	सध्वंसः „
„ सुपर्णः	सुपर्णः „
„ सोभरिः	सोभरिः „
काण्वायनः अश्वसूक्ती	अश्वसूक्ती काण्वायनः ।
काण्वायनः गोघूक्ती	गोघूक्ती काण्वायनः ।
काल्यः उत्कीलः	उत्कीलः काल्यः ।
काद्रवेयः अर्बुदः (सर्पः)	अर्बुदः काद्रवेयः (सर्पः) ।
कामायनी श्रद्धा	श्रद्धा कामायनी ।
कार्णिः विश्वकः	विश्वकः कार्णिः ।
काव्यः उशना	उशना काव्यः ।
काशिराजः प्रतर्दनः १०।१७९ । २ [१]	प्रतर्दनः काशिराजः ।
काश्यपः अवत्सारः	अवत्सारः काश्यपः ।
„ असितः	असितः „
„ देवलः	देवलः „
„ निधुविः	निधुविः „
„ भूतांशः	भूतांशः „
„ रेभः	रेभः „
„ विवृहा	विवृहा „
काश्यपौ रेभसून्	रेभसून् काश्यपौ ।
„ शिखण्डिन्या	शिखण्डिन्यौ „
कुत्सः आंगिरसः १।९४-९८ । (४७), १०१-११५	(१६५), ९।९७।४५-५८ । (१४) । [२२६]
कुमारः आग्नेयः ७।१०१ । (६), १०२ । (३) । [९]	
„ आग्नेयः ५।२ । (१२) । [१२]	
„ यामायनः १०।१३५ । (७) । [७]	

कुरुमुतिः काण्वः ८।७६ । (१२), ७७ । (११), ७८ । (१०) । [३३]	
कुरुमलबर्हिषः शैलूषिः १०।१२६ । (८) । [८]	
कुशिकः ऐषीरथिः ३।३१ । (२२) । [२२]	
„ सौभरिः १०।१२७ । (८) [८]	
कुसीदी काण्वः ८।८१ । (९), ८२ । (९), ८३ । (९) । [२७]	
कूर्मः गार्त्समदः २।२७ । (१७), २८ । (११), २९ । (७) । [३५]	
„ गृत्समदः २।२७ । (१७), २८ । (११), २९ । (७) । [३५]	
कृतयशाः आंगिरसः ९।१०८ । १०, ११ । (२) । [२]	
कृत्नुः भार्गवः ८।७९ । (९) । [९]	
कृशः काण्वः ८।५५ [७] । (५) । [५]	
कृष्णः आंगिरसः ८।८५ (९), ८६ । (५), ८७ । (६), १०।४२ । (११), ४३, (११), ४४ । (११) । [५३]	
केतुः आग्नेयः १०।१५६ । (५) । [५]	
कौत्सः दुर्मित्रः	दुर्मित्रः कौत्सः ।
„ सुमित्रः	सुमित्रः „
कौशिकः गाथी	गाथी कौशिकः ।
क्षत्रमनसः ५।४४ । १० । [१]	
गयः आग्नेयः ५।९ । (७), १० (७) । [१४]	
„ प्लातः १०।६३ । (१७), ६४ । (१७) । [३४]	
गर्गः भारद्वाजः ६।४७ । (३१) । [३१]	
गर्भकर्ता स्वष्टा	स्वष्टा गर्भकर्ता ।
गविष्टिरः आग्नेयः ५।१ । (१२) । [१२]	
गातुः „ ५।३२ । (१२) । [१२]	
गाथिनः विश्वामित्रः	विश्वामित्रः गाथिनः ।
गाथी कौशिकः ३।१९-२२ । (२०) । [२०]	
गार्त्समदः कूर्मः	कूर्मः गार्त्समदः ।
गृत्समदः २।२७ । (१७), २८ । (११), २५। (७) । [३५]	
गृत्समदः झौनकः (आंगिरसः शौनहोत्रः) भार्गवः	
२।१-३ । (४०), ८-२६ । (१८८), ३०-४३ । (१३५), ९।८६ । ४६-४८ (३) । [३६६]	
गृहपतिः सहसःपुत्रः ८।१०२ । (२२) । [२२]	

गौतमः (सप्तर्षीणां एकः) १०।१३७। ३ [१]

" राहुगणः १।७४-९३। (२०४), ९।३१। (६),
६७। ७-९। (३)। [२१३]

" " (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः गौतमो
राहुगणः

गोधा (ऋषिका) १०।१३४। ६ उत्तरार्धः- ७। [१॥]

गोपवनः आश्रयः ८।७३। (१८), ७४। (१५)। [३३]

गोपायनः बन्धुः बन्धुः गोपायनः।

" विप्रबन्धुः विप्रबन्धुः "

" श्रुतबन्धुः श्रुतबन्धुः "

" सुबन्धुः सुबन्धुः "

गोषूक्ती काण्वायनः ८।१४। (१५), १५। (१३)। [२८]

गौतमः नोधा नोधा गौतमः।

" वामदेवः वामदेवः "

गोपायनः बन्धुः बन्धुः गोपायनः।

" विप्रबन्धुः विप्रबन्धुः "

" श्रुतबन्धुः श्रुतबन्धुः "

गौरिवीतिः शाक्यः ५।२९। (१५), ९।१०८। १-२ (२),
१०।७३। (११), ७४। (६)। [३४]

घर्मः तापसः १०।११४। (१०)। [१०]

" सौर्यः १०।१८१। ३। [१]

घोरः आंगिरसः ३।३६। १०। [१]

घोषा काक्षीवती १०।३९। (१४), ४०। (१४)। [२८]

घौरः कण्वः कण्वः घौरः।

घौरः काण्वः प्रगाथः प्रगाथः काण्वः घौरः।

घौषेयः सुहस्यः सुहस्यः घौषेयः।

चक्षुः मानवः १।१०६। ४-६ (३)। [३]

" सौर्यः १०।१५८। (५) [५]

चाक्षुषः अग्निः अग्निः चाक्षुषः।

चित्रमहा वासिष्ठः १०।१२२। (८)। [८]

च्यवनः भार्गवः १०।१९। (८)। [८]

जमदग्निः ३।६२। १६-१८ (३); १०।१३७। ६
(१)। [४]

" भार्गवः ८।१०१। (१६); ९।६२। (३०); ६५।
(३०), ६७। १६-१८ (३)। [७०]

जमदग्निः भार्गवः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः
(६ जमदग्निः भार्गवः)

जमदग्निविश्वामित्रौ १०।१६७। (४)। [४]

जयः ऐन्द्रः १०।१८०। (३)। [३]

जरत्कर्णः ऐरावतः (सर्पः) १०।७६। (८)। [८]

जरिता (शार्ङ्गः) १०।१४२। १-२। [२]

जानः वृशः वृशः जानः।

जामदग्निः परशुरामः परशुरामः जामदग्निः।

जामदग्न्यः रामः रामः जामदग्न्यः।

जुहुः ब्रह्मजाया १०।१०९। (७)। [७]

जूतिः (घातरशनः) १०।१३६। १। [१]

जेता माधुच्छन्दसः १।११। (८)। [८]

तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यः १०।१८२। (३)। [३]

तर्यः ५।४४। १२ [१]

तान्वः प्रार्थ्यः १०।९३। (१५)। [१५]

तापसः अग्निः अग्निः तापसः।

" घर्मः घर्मः "

" मन्युः मन्युः "

ताक्ष्यः अरिष्टनेमिः अरिष्टनेमिः ताक्ष्यः।

" सुपर्णः सुपर्णः "

तिरग्नीः आंगिरसः ८।९५। (९), ९६ (२१)। [३०]

तृणपाणिः ५।४९। ५ (१), ६।४८। (२२)। [२३]

त्रसदस्युः पौरुक्त्स्यः ४।४२। (१०), ५।२७। (६),
९।११०। (१२)। [२८]

त्रितः आपयः १।२०५। (१९); ८।४७। (१८), ९।३३।
(६), ३४। (६), १०।२। (८); १०।१-७।
(४९) [१०६]

त्रिशिराः स्वाष्टः १०।८। (९), ९ (९)। [१८]

त्रिशोकः काण्वः ८।४५। (४२)। [४२]

त्रैवृष्णः अ्यरुणः (भारतः राजा) अ्यरुणः त्रैवृष्णः।

अ्यरुणः त्रैवृष्णः (भारतः राजा) ५।२७। (६),
९।११०। (१२)। [१८]

त्वष्टा गर्भकर्ता १०।१८४। (३)। [३]

त्वाष्टः त्रिशिराः त्रिशिराः त्वाष्टः।

दक्षिणा प्राजापत्या १०।१०७। (११)। [११]

दमनः यामायनः १०।१६ (१४)। [१४]

दाक्षायणी अदितिः अदितिः दाक्षायणी।

दाढेच्युतः इध्मवाहः इध्मवाहः दाढेच्युतः।

दिश्यः आंगिरसः १०।१०७। (११) [११]

दीर्घतमाः औच्यः १।१४०-१६४। (२४२)। [२४२]
 दुर्मित्रः कौत्सः १०।१०५। (११)। [११]
 दुवस्युः वान्दनः १०।१००। (१२)। [१२]
 दृढहृद्युतः आगस्त्यः ९।२५। (६)। [६]
 देवगन्धर्वः विश्वावसुः विश्वावसुः देवगन्धर्वः।
 देवजामयः इन्द्रमातरः १०।१५३। (५)। [५]
 देवमुनिः ऐरम्भदः १०।१४६। (६)। [६]
 देवरातः वैश्वामित्रः (शुनःशेषः आजीगर्तिः)
 १।२४। (१५)। [१५]
 देवलः काश्यपः ९।५-२४। (१६४)। [१६४]
 देववातः भारतः ३।२३। (५)। [५]
 देवशुनी सरमा (ऋषिका) सरमा देवशुनी (ऋषिका)
 देवश्रवाः भारतः ३।२३। (५)। [५]
 " यामायनः १०।१७। (१४)। [१४]
 देवाः १०।५१। १, ३, ५, ७, ९ (५);
 ५३।१-३, ६-११ (९)। [१४]
 देवातिथिः काण्वः ८।४।२१। [२१]
 देवापिः आर्षिषेणः (वृष्टिकामः) १०।९८। (१२)। [१२]
 दैर्घतमसः कक्षीवान् कक्षीवान् दैर्घतमसः।
 दैर्घतमसः कक्षीवान् कक्षीवान् औशिजः
 औशिजः दैर्घतमसः।
 दैवोदासिः परुच्छेपः परुच्छेपः दैवोदासिः।
 " प्रतर्दनः प्रतर्दनः "
 घुतानः मारुतः ८।९६। (२१)। [२१]
 घुम्नः विश्वचर्षणिः आत्रेयः ५।२३। (४)। [४]
 घुम्नीकः वासिष्ठः ८।८७। (६)। [६]
 द्रोणः (शार्ङ्गः) १०।१४२। ३, ४ (२)। [२]
 द्वितः आप्यः ९।१०३। (६)। [६]
 द्वितः मृक्तवाहाः आत्रेयः ५।१८। (५)। [५]
 धरुणः आंगिरसः ५।१५। (५)। [५]
 धानाकः लुशः लुशः धानाकः।
 धिष्ण्याः ऐश्वराः अग्नयः अग्नयः धिष्ण्याः ऐश्वराः।
 ध्रुवः आंगिरसः १०।१७३। (६)। [६]
 नदी ऋषिका ३।३३। ४, ६, ८, १०। (४)। [४]
 नभः प्रभेदनः वैरूपः १०।११२। (१०)। [१०]
 नरः भारद्वाजः ६।३५। (५), ३६। (५)। [१०]
 नहुषः मानवः ९।१०१। ७-९ (३)। [३]

नाभाकः काण्वः ८।३९ (१०), ४० (१२), ४१ (१०),
 ४२ (६)। [३८]
 नाभानेदिष्ठः मानवः १०।६१ (२७), ६२ (११)। [३८]
 नारदः काण्वः ८।१३ (३३), ९।१०४ (६), १०५ (६)।
 [४५]
 नारायणः १०।९०। (१६)। [१६]
 नार्मेधः शकपूतः शकपूतः नार्मेधः।
 नाहुषः ययातिः ययातिः नाहुषः।
 निधुभिः काश्यपः ९।६३ (३०)। [३०]
 निवावरी सिकता सिकता निवावरी।
 नीपातिथिः काण्वः ८।३४। १-१५। [१५]
 नृमेधः आंगिरसः ८।८९ (७), ९० (६), ९८ (१२),
 ९९ (८), ९।२७ (६), २९। (६)। [४५]
 नेमः भार्गवः ८।१०० (१-३, ६-१२)। [१०]
 नैर्ऋतः कपोतः कपोतः नैर्ऋतः।
 नोधा गौतमः १।५८-६४ (७४), ८।८८। (६),
 ९।९३। (५)। [८५]
 नौधसः एकधूः एकधूः नौधसः।
 पणयः असुराः १०।१०८। १, ३, ५, ७, ९। [५]
 पतङ्गः प्राजापत्यः १०।१७७। (३)। [३]
 परमेष्ठी प्रजापतिः प्रजापतिः परमेष्ठी।
 पराशरः शाक्यः १।६५-७३। (९१),
 ९।९७। ३१-४४ (१४)। [१०५]
 परुच्छेपः दैवोदासिः १।१२७-१३९। (१००)। [१००]
 पर्वतः काण्वः ८।१२। (३३), ९।१०४। (६),
 १०५। (६), [४५]
 पवित्रः आंगिरसः ९।६७। २२-३२ (१२)। ७३। (९)
 ८३। (५)। [२५]
 परशुरामः जामदग्निः १०।११०। (११)। [११]
 [निर्णयसागरोक्तः पाठः]
 पायुः भारद्वाजः ६।७५। (१९), १०।८७। (२५)। [४४]
 पारुच्छेपिः अनानतः अनानतः पारुच्छेपिः।
 पावकः अग्निः ८।१०२। (२२), १०।१४०। (६)। [२८]
 पुनर्वसुः काण्वः ८।७। (३६)। [३६]
 पुरुमीळहः आंगिरसः ८।७१। (१५)। [१५]
 " सौहोत्रः ४।४३। (७), ४४। (७)। [१४]

पुरुमेधः आंगिरसः ८।८९। (७), ९०। (६)। [१३]
 पुरुरवाः ऐलः (ऋषिः) १०।९५। (१, ३, ६, ८-१०, १२, १४, १७)। [९]
 पुरुहन्मा आंगिरसः ८।७०। (१५)। [१५]
 पुष्टिगुः काण्वः ८।५० [२]। (१०)। [१०]
 पूतदक्षः आंगिरसः ८।९४। (१२)। [१२]
 पूरणः वैश्वामित्रः १०।१६०। (५)। [५]
 पूरुः आत्रेयः ५।१६। (५), १७। (५)। [१०]
 पृथुः वैन्ध्यः १।१४८। (५)। [५]
 पृथिव्यः अजाः ९।८६। (२१-३०, ३१-४०)। [२०]
 पृथग्धः काण्वः ८।५६ [८]। (५)। [५]
 पैजवनः सुदाः सुदाः पैजवनः।
 पौरः आत्रेयः ५।७३। (१०), ७४। (१०)। [२०]
 पौरकुत्स्यः त्रसदस्युः त्रसदस्युः पौरकुत्स्यः।
 पौलोमी शची १०।१५९। (६)। [६]
 प्रगाथः काण्वः ८।६३। (१२), ६४। (१२), ६५। (१२)। [३६]
 प्रगाथः घौरः काण्वः ८।१। १, २ (२), १०। (६), ४८। (१५), ६२। (१२)। [३५]
 प्रचेताः आंगिरसः १०।१६४। (५)। [५]
 प्रजापतिः परमेष्ठी १०।१२९। (७)। [७]
 प्रजापतिः वाश्यः ३।३८। (१०), ५४। (२२), ५५। (२२), ५६। (८), ९।८४। (५), १०१। १३-१६(४)। [७१]
 ,, वैश्वामित्रः ३।३८। (१०), ५४। (२२), ५५। (२२), ५६। (८), ९।१०१। १३-१६(४)। [६६]
 प्रजावान् प्राजापत्यः १०।१८३। (३)। [३]
 प्रतर्दनः काशिराजः १०।१७९। [१]
 ,, दैवोदासिः ९।९६। (२४)। [२४]
 प्रतिभ्रतः आत्रेयः ५।४६। (८)। [८]
 प्रतिप्रभः ,, ५।४९। (५)। [५]
 प्रतिभानुः ,, ५।४८। (५)। [५]
 प्रतिरथः ,, ५।४७। (७)। [७]
 प्रथः वासिष्ठः १०।१८१। (१), [१]
 प्रभूवसुः आंगिरसः ५।३५। (८), ३६। (६), ९।३५। (६), ३६। (६)। [२६]

प्रयस्वन्तः आत्रेयाः ५।२०। (४)। [४]
 प्रयोगः भार्गवः ८।१०२। (२२)। [२२]
 प्रस्कण्वः काण्वः १।४४-५०। (८२), ८।४९ [१]। (१०), ९।९५। (५)। [९७]
 प्रागाथः कलिः कलिः प्रागाथः।
 ,, भर्गः भर्गः प्रागाथः
 ,, हर्यतः हर्यतः ,,
 प्राजापत्यः पतङ्गः पतङ्गः प्राजापत्यः।
 ,, प्रजावान् प्रजावान् ,,
 ,, यक्षप्रनाशनः यक्षप्रनाशनः ,,
 ,, यज्ञः यज्ञः ,,
 ,, विमदः विमदः ,,
 ,, विष्णुः विष्णुः ,,
 ,, संवरणः संवरणः ,,
 ,, हिरण्यगर्भः हिरण्यगर्भः ,,
 प्राजापत्या दक्षिणा दक्षिणा प्राजापत्या।
 प्रार्थ्यः तान्वः तान्वः प्रार्थ्यः।
 प्रियमेधः आंगिरसः ८।२। १-४० (४०), ६८। (१९), ६९। (१८), ८७। (६), ९।२८। (६)। [८९]
 प्रैयमेधः सिन्धुक्षित् सिन्धुक्षित् प्रैयमेधः।
 प्लातः गयः गयः प्लातः।
 प्लायोगिः आसंगः आसंगः प्लायोगिः।
 वन्धुः गोपायनः ५।२४। १। [१]
 ,, गोपायनः १०।५७-६०। (४०)। [४०]
 ,, लौपायनः ५।२४। (१)। [१]
 बभ्रुः आत्रेयः ५।३०। (१५)। [१५]
 बरुः आंगिरसः १०।९६। (१३)। [१३]
 बार्हस्पत्यः (अग्निः) ८।१०२। (२२)। [२२]
 ,, तपुर्मूर्धा तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यः।
 ,, भरद्वाजः भरद्वाजः ,,
 ,, शंयुः शंयुः ,,
 बाहुवृक्तः (आत्रेयः) ५।४४। १२ (१), ५।७१। (३), ७२। (३)। [७]
 बिन्दुः आंगिरसः ८।९४। (१२), ९।३०। (६)। [१८]
 बिभ्राद् सौर्यः १०।१७०। (४)। [४]
 बुधः आत्रेयः ५।१। (१२)। [१२]
 ,, सौम्यः १०।१०१। (१२)। [१२]

बृहदुक्थः वामदेव्यः १०।५४।(६), ५५।(८),
 ५६।(७), [२१]
 बृहद्विवः आथर्वणः १०।१२०।(९)। [९]
 बृहन्मतिः आंगिरसः ९।३९।(६), ४०।(६),
 १०।७१।(११), ७२।(९)। [३२]
 बृहस्पतिः लौक्यः १०।७२।(९)। [९]
 ब्रह्मचारी अगस्त्यशिष्यः अगस्त्यशिष्यः ब्रह्मचारी ।
 ब्रह्मजाया जुहूः जुहूः ब्रह्मजाया ।
 ब्रह्मवादिनी रोमशा रोमशा ब्रह्मवादिनी ।
 ब्रह्मातिथिः काण्वः ८।५।(३९)। [३९]
 ब्राह्मः ऊर्ध्वनाभा ऊर्ध्वनाभा ब्राह्मः ।
 ब्राह्मः रक्षोहा रक्षोहा ब्राह्म ।
 भयमानः वार्षागिरः १।१००।(१९)। [१९]
 भरद्वाजः बार्हस्पत्यः ६।१-३०।(३१६), ३७-४३।
 (३३), ५३-७४।(१८०), ९।६७।
 १-३(३)। [५३२]
 भरद्वाजः १०।२३७।(१)। [१]
 भरद्वाजः बार्हस्पत्यः (सप्तर्षिणां एकः) सप्तर्षयः (१
 भरद्वाजो बार्हस्पत्यः)
 भर्गः प्रागाथः ८।६०।(२०), ६१।(१८)। [३८]
 भारतः देववातः देववातः भारतः ।
 भारतः राजा अश्वमेधः अश्वमेधः भारतः राजा ।
 ,, ,, असदस्युः असदस्युः ,, ,,
 ,, ,, अयुरुणः अयुरुणः ,, ,,
 भारद्वाजः ऋजिश्वा ऋजिश्वा भारद्वाजः ।
 भारद्वाजः गर्गः गर्गः भारद्वाजः ।
 ,, नरः नरः ,,
 ,, पायुः पायुः ,,
 ,, वसुः वसुः ,,
 ,, शासः शासः ,,
 ,, शिरिम्बिठः शिरिम्बिठः ,,
 ,, शुनहोत्रः शुनहोत्रः ,,
 ,, सप्रथः सप्रथः ,,
 ,, सुहोत्रः सुहोत्रः ,,
 भारद्वाजी रात्रिः रात्रिः भारद्वाजी ।
 भार्गवः इटः इटः भार्गवः ।
 ,, कविः कविः ,,

भार्गवः कृतुः कृतुः भार्गवः ।
 ,, गृत्समदः शौनकः गृत्समदः शौनकः भार्गवः ।
 ,, आंगिरसः शौनहोत्रः ,,
 अयवनः अयवनः भार्गवः ।
 ,, जमदग्निः जमदग्निः ,,
 ,, नेमः नेमः ,,
 ,, प्रयोगः प्रयोगः ,,
 ,, वेनः वेनः ,,
 ,, सोमाहुतिः सोमाहुतिः ,,
 ,, स्यूमरश्मिः स्यूमरश्मिः ,,
 भार्गवः सुत्रलः सुत्रलः भार्गवः ।
 बालन्दनः वत्सप्रिः वत्सप्रिः बालन्दनः ।
 भावयव्यः १।१२६।६। [१]
 भिक्षुः आंगिरसः १०।११७।(९)। [९]
 भिषक् आथर्वणः १०।९७।[२३]। (२३)
 भुवनः आप्यः १०।१५७।(५)। [५]
 भृतांशः काश्यपः १०।१०६।(११)। [११]
 भृगुः वारुणिः ९।६५।(३०), १०।१९।(८)। [३८]
 भौमः अत्रिः अत्रिः भौमः ।
 भौवनः विश्वकर्मा विश्वकर्मा भौवनः ।
 ,, साधनः साधनः ,,
 मत्स्यः साम्मदः ८।६७।(२१)। [२१]
 मत्स्याः (जालनद्धाः बहवः) ८।६७।(२१)। [२१]
 मथितः यामायनः १०।१९।(८)। [८]
 मधुच्छन्दाः वैश्वामित्रः १।१-१०।(१०२),
 ९।१।(१०)। [११२]
 मनुः आप्सवः ९।१०६।७-९। [३]
 ,, वैवस्वतः ८।२७-३१।(५२)। [५२]
 ,, सांवरणः ९।१०१।१०-१२(३)। [३]
 मन्युः तापसः १०।८३।(७), ८४।(७)। [१४]
 ,, वासिष्ठः ९।९७।१०-१२(३)। [३]
 मरुतः १।१६५।३, ५, ७, ९(४)। [४]
 मातरिश्वा काण्वः ८।५४[६]।(८)। [८]
 माधुच्छन्दसः अघमर्षणः अघमर्षणः माधुच्छन्दसः ।
 ,, जेता जेता ,,
 मानवः चक्षुः चक्षुः मानवः ।
 ,, नहुषः नहुषः ,,

मानवः नाभानेदिष्टः मानवः
 ,, शार्यातः शार्यातः ,,
 मान्धाता यौवनाश्वः १०।१३४। १-५, ६पूर्वार्धः। [५॥]
 मान्यः मैत्रावरुणिः ८।६७। (२१)। [२१]
 मायी ५।४४। ११। [१]
 मारीचः कश्यपः कश्यपः मारीचः।
 मारुतः घुतानः घुतानः मारुतः।
 माषाः अकृष्टाः ९।८६। १-१०, ३१-४० (२०) [२०]
 मुद्रलः भार्गवः १०।१०२। (१२)। [१२]
 मुष्कवान् इंद्रः इंद्रः मुष्कवान्।
 मूर्धन्वान् आंगिरसः १०।८८। (१९)। [१९]
 ,, वामदेव्यः १०।८८। (१९)। [१९]
 मृक्त्वाहाः आत्रेयः द्वितः द्वितः मृक्त्वाहाः आत्रेयः।
 मृळीकः वासिष्ठः ९।९७। २५-२७ (३);
 १०।१५०। (५)। [८]
 मेधातिथिः काण्वः १।१२-२३। (१४३); ८। १।
 ३-२९ (२७); २। १-४२ (४२)।
 ३२। (३०); ९।२। (१०),
 ४१। (६), ४२। (६),
 ४३। (६)। [२७०]
 मेध्यः ,, ८।५३ [५]। (८), ५७ [९]
 (४), ५८ [१०]। (३)। [१५]
 मेध्यातिथिः ,, ८।१। ३-२९ (२७); ३। (२४);
 ३३। (१९), [७०]
 मैत्रावरुणः अगस्त्यः अगस्त्यः मैत्रावरुणः।
 मैत्रावरुणिः मान्यः मान्यः मैत्रावरुणिः
 ,, वासिष्ठः वासिष्ठः ,,।
 यक्षमनाशनः प्राजापत्यः १०।१६१। (५)। [५]
 यजतः ५।४४। १०-१२ (३)। [३]
 यजतः आत्रेयः ५।६७। (५), ६८। (५)। [१०]
 यज्ञः प्राजापत्यः १०।१३०। (७)। [७]
 यमः वैवस्वतः (ऋषिः) १०। १०। २, ४, ६, ८, ९, १०,
 १२, १४ (८); १४। (१६)। [२४]
 यमी वैवस्वती (ऋषिका) १०।१०। १, ३, ५, ७
 ११, १३ (६), १५४। (५)। [११]
 ययातिः नाहुषः ९।१०१। ४-६। [३]
 यविष्ठः सहस्रः पुत्रः ८।१०२। (२२)। [२२]

यामायनः ऊर्ध्वकृशनः ऊर्ध्वकृशनः यामायनः।
 ,, कुमारः कुमारः ,,
 ,, दमनः दमनः ,,
 ,, देवश्रवाः देवश्रवाः ,,
 ,, मथितः मथितः ,,
 ,, शंखः शंखः ,,
 ,, संकुसुकः संकुसुकः ,,
 यौवनाश्वः मान्धाता मान्धाता यौवनाश्वः।
 रक्षोहा ब्राह्मः १०।१६२। (६) [६]
 रङ्गणः आंगिरसः ९।३७। (६), ३८। (६) [१२]
 राजर्षिः ऋणंचयः ऋणंचयः राजर्षिः।
 रातहव्यः आत्रेयः ५।६५। (६), ६६। (६) [१२]
 रात्रिः भारद्वाजी १०।१२७। (८) [८]
 रामः जामदग्न्यः १०।११०। (११) [११]
 राहुगणः गौतमः गौतमः राहुगणः।
 रेणुः वैश्वामित्रः ९।७०। (१०), १०।८९। (१८) [२८]
 रेभः काश्यपः ८।९७। (१५) [१५]
 रेभसूनुः काश्यपः ९।९९। (८); १००। (९) [१७]
 रेभसूनुः काश्यपौ ९।९९। (८), १००। (९) [१७]
 रोमशा ब्रह्मवादिनी १।१२६। ७। [१]
 रौहिदश्वः वसुमनाः वसुमनाः रौहिदश्वः।
 लवः ऐन्द्रः १०।११९। (१३) [१३]
 लुशः धानाकः १०।३५। (१४), ३६। (१४) [२८]
 लोपासुद्रः १।१७९। १, २। [२]
 लौक्यः बृहस्पतिः बृहस्पतिः लौक्यः।
 लौपायनः बन्धुः बन्धुः लौपायनः।
 ,, विप्रबन्धुः विप्रबन्धुः ,,
 ,, श्रुतबन्धुः श्रुतबन्धुः ,,
 ,, सुबन्धुः सुबन्धुः ,,
 वरसः आत्रेयः १०।१८७। (५) [५]
 ,, काण्वः ८।६। (४८), ११। (१०) [५८]
 वरसमिः भालन्वनः ९।६८। (१०), १०।४५। (१२),
 ४६। (१०) [३२]
 वसुः वैश्वानसः १०।९९। (२२) [२२]
 वरुणः अग्निः सोमः १०।१२४। (१, ५-९) [६]
 वमिः आत्रेयः ५।१९। (५) [५]
 वशः अश्व्यः ८।४६। (३३) [३३]

वसिष्ठः मैत्रावरुणिः ७।१-३२ । (२९२), ३३ । १-९
(९), ३४-१०४ । (५३५); ९।६७ ।
१९-२१ (३), ९० । (६), ९७ ।
१-३ (३) । [८४८]

वसिष्ठः ९।६७ । २२-३२ (११);
१०-१३७ । ७ (१) । [१२]

वसिष्ठः मैत्रावरुणिः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः ।

वसिष्ठपुत्राः ७।३३ । १०-१४ (५) । [५]

वसुः भारद्वाजः ९।८० । (५), ८१ । (५),
८२ । (५) । [१५]

वसुकर्णः वासुकः १०।६५ । (१५), ६६ । (१५) । [३०]

वसुकृत् वासुकः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

वसुकः ऋषिः १०।२८ । ३, ४, ५, ७, ९, ११ । [६]

,, ऐन्द्रः १०।२७ । (२४), २९ । (८) । [३२]

,, वासिष्ठः ९।९७ । २८-३० (३) । [३]

वसुकपर्त्नी इन्द्रस्नुषा (ऋषिका) १०।२८ । १ । [१]

वसुमनाः रौहिदश्वः १०।१७९ । ३ । [१]

वसुरोचिषः अंगिरसः सहस्रम् ८।३४ । १६-१८ । [३]

वसुश्रुतः आत्रेयः ५।३ । (१२), ४ । (११), ५ ।
(११), ६ । (१०) । [४४]

वसूयवः आत्रेयाः ५।२५ । (९), २६ । (९) । [१८]

वाक् आम्भृणी १०।१२५ । (८) । [८]

वाच्यः प्रजापतिः प्रजापतिः वाच्यः ।

वाजम्भरः ससिः ससिः वाजम्भरः ।

वातजूतिः (वातरशनः) १०।१३६ । २ । [१]

वातरशनाः (१ ऋष्यशृंगः, २ एतशाः, ३ करिष्कतः, ४
जूतिः, ५ वातजूतिः, ६ विप्रजूतिः, ७ वृषा-
णकः ।) १०।१३६ । (७) । [७]

वातायनः अनिलः अनिलः वातायनः ।

,, उलः उलः ,,

वाध्यश्वः सुमित्रः सुमित्रः वाध्यश्वः

वान्दनः दुवस्युः दुवस्युः वान्दनः ।

वामदेवः गौतमः ४।१-१७ । (२०६); १८ । २-३॥,
८-१३ (८॥), १९-४१ । (२३९),
४५-५८ । (१०७) । [५६०॥]

वामदेव्यः अंहोमुक् अंहोमुक् वामदेव्यः ।

,, वृहदुक्थः वृहदुक्थः ,,

वामदेवः मूर्धन्वान् मूर्धन्वान् वामदेव्यः ।

वारुणिः भृगुः भृगुः वारुणिः ।

,, सत्यधृतिः सत्यधृतिः ,,

वार्षागिरः अम्बरीषः अम्बरीषः वार्षागिरः ।

,, ऋज्राश्वः ऋज्राश्वः ,,

,, भयमानः भयमानः ,,

,, सहदेवः सहदेवः ,,

,, सुराधाः सुराधाः ,,

वार्हिह्यः उपस्तुतः उपस्तुतः वार्हिह्यः ।

वासिष्ठः इंद्रप्रमतिः इंद्रप्रमतिः वासिष्ठः ।

,, उपमन्युः उपमन्युः ,,

,, कर्णश्रुत् कर्णश्रुत् ,,

,, चित्रमहाः चित्रमहाः ,,

,, द्युम्नीकः द्युम्नीकः ,,

,, प्रथः प्रथः ,,

,, मन्युः मन्युः ,,

,, मृलीकः मृलीकः ,,

,, वसुकः वसुकः ,,

,, वृषगणः वृषगणः ,,

,, व्याघ्रपाद् व्याघ्रपाद् ,,

वासुकः वसुकर्णः वसुकर्णः वासुकः ।

,, वसुकृत् वसुकृत् ,,

विप्रजूतिः (वातरशनः) १०।१३६ । ३ । [१]

विप्रबन्धुः गोपायनः ५।२४ । (४) । [४]

,, गौपायनः १०।५७-६० । (४०) । [४०]

,, लौपायनः ५।२४ । (४) । [४]

विमदः ऐन्द्रः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

,, प्राजापत्यः १०।२०-२६ । (६६) । [६६]

विरूपः आंगिरसः ८।४३ । (३३), ४४ । (३०),
७५ । (१६) । [७९]

विवस्वान् आदित्यः १०।१३ । (५) । [५]

विवृहः काश्यपः १०।१६३ । (६) । [६]

विभ्राद् सौर्यः १०।१७० । (४) । [४]

विश्वकः कार्ष्णिः ८।८६ । (५) । [५]

विश्वकर्मा भौवनः १०।८१ । (७), ८२ । (७) । [१४]

विश्वचर्षणिः आत्रेयः द्युम्नः द्युम्नः विश्वचर्षणिः आत्रेयः ।

विश्वमनाः वैयश्वः ८।२३-२६ । (१०९), [१०९]

विश्ववारः ५।४४। ११। [१]
 विश्ववारा आत्रेयी ५।२८। (६)। [६]
 विश्वसामा आत्रेयः ५।२१। (४)। [४]
 विश्वामित्रः गाथिनः ३।१-२२ (१४०), २४-३२
 (११७), ३३।१-३, ५, ७, ९, ११-
 १३। (२), ३४। (११)। ३५।
 (११), ३६। १-९, ११। (१०),
 ३७-५३ (१४४)। ५७-६२।
 (५६)। ९। ६७। १३-१५
 (३)। [५०१]

विश्वामित्रः गाथिनः (सप्तर्षीणां एकः) सप्तर्षयः।
 विश्वामित्रः १०।१३७। ५। [१]
 विश्वामित्रः जमदग्निः १०।१६७। (४)। [४]
 विश्वामित्रः देवगन्धर्वः १०।१३२। (६)। [६]
 विष्णुः प्राजापत्यः १०।१०४। (३)। [३]
 विह्वलः आंगिरसः १०।१२८। (९)। [९]
 वीतह्वलः " ६।१५। (१९)। [१९]
 वृशः जानः ५।२। (१२)। [१२]
 वृषगणः वासिष्ठः ९।९७। ७-९ (३)। [३]
 वृषाकपिः पेन्द्रः १०।८६। ७, १३, २३ (३)। [३]
 वृषाणकः वातरशनः १०।१३६। ४। [१]
 वेनः भार्गवः ९।८५। (१२); १०।१२३। (८)। [२०]
 वैकुण्ठः इन्द्रः इन्द्रः वैकुण्ठः।
 वैखानसः वज्रः वज्रः वैखानसः।
 वैखानसाः (शतम्) ९।६६। (३०)। [३०]
 वैतह्वलः अरुणः अरुणः वैतह्वलः।
 वैन्म्यः पृथुः पृथुः वैन्म्यः।
 वैयश्वः विश्वमनाः विश्वमनाः वैयश्वः।
 वैराजः ऋषभः ऋषभः वैराजः।
 वैरूपः अष्टादंष्टः अष्टादंष्टः वैरूपः।
 " नभःप्रभेदनः नभःप्रभेदनः "
 " शतप्रभेदनः शतप्रभेदनः "
 " सन्निः सन्निः "
 वैवस्वतः मनुः मनुः वैवस्वतः।
 " यमः यमः "
 वैवस्वती यमी यमी वैवस्वती।

वैखानरः अग्निः अग्निः वैखानरः।
 वैश्वामित्रः अष्टकः अष्टकः वैश्वामित्रः।
 " ऋषभः ऋषभः "
 " कतः कतः "
 " देवरातः देवरातः "
 " पूरणः पूरणः "
 " प्रजापतिः प्रजापतिः "
 " मधुच्छन्दाः मधुच्छन्दाः "
 " रेणुः रेणुः "

व्यश्वः आंगिरसः ८।२६। (२५)। [२५]
 व्याघ्रपाद् वासिष्ठः ९।९७। १६-१८ (३)। [३]
 शंयुः बार्हस्पत्यः ६।४४। (२४), ४५। (३३), ४६
 (१४), ४८। (२२)। [९३]
 शकपूतः नामधेयः १०।१३२। (७)। [७]
 शक्तिः वासिष्ठः ७।३२। २६। २७ (२), २९। २९-२१
 (३) १०।८। ३, १४-१६ (४)। [९]
 शंखः यामायनः १०।१५। (१४)। [१४]
 शची पौलोमी १०।१५९। (६)। [६]
 (शतम्) वैखानसाः वैखानसाः (शतम्)।
 शतप्रभेदनः वैरूपः १०।११३। (१०)। [१०]
 शवरः काक्षीवतः १०।१६९। (४)। [४]
 शशकर्णः काण्वः ८।९। (२१)। [२१]
 शश्वती आंगिरसी (ऋषिका) ८।१। ३४। [१]
 शाक्यः गौरिवीतिः गौरिवीतिः शाक्यः।
 " पराशरः पराशरः "
 शाकरः ऋषभः ऋषभः शाकरः।
 शाङ्गः जरिता १-२
 " द्रोणः ३-४ १०।१४१। (८) [८]
 " सारिसृकः ५-६
 " सप्तमित्रः ७-८

शार्यातः मानवः १०।९२। (१५)। [१५]
 शासः भारद्वाजः १०।१५२। (५)। [५]
 शिखण्डिभ्यौ अप्सरसौ ९।१०४। (६)। [६]
 " काश्यपौ
 शिबिः आश्विनरः १०।१७९। (१)। [१]
 शिरिम्बिठः भारद्वाजः १०।१५५। (५)। [५]

शिष्टः आंगिरसः १।११२। (४) । [४]
 शुनःशेषः आजीगर्तिः १।२५-३० (८२) ; १।३। (१०) ।
 [९२]
 शुनःशेषः आजीगर्तिः कृत्रिमः देवरातः वैश्वामित्रः वा-
 १।२४। (१५) । [१५]
 शुनहोत्रः भारद्वाजः ६।३३। (५) । ३४। (५) ; [१०]
 शैरीषिः सुवेदाः सुवेदाः शैरीषिः ।
 शैलषिः कुल्लमलर्हपः कुल्लमलर्हपः शैलषिः ।
 शौनकः गृत्समदः गृत्समदः शौनकः ।
 शौनहोत्रः आंगिरसः आंगिरसः शौनहोत्रः ।
 इयावाश्च आत्रेयः ५।५२-६१। (११८) ; ८१। (५) ;
 ८२। (९) ; ८३५-३८। (४८) ;
 ९।३२। (६) । [१८६]
 उयावाश्चिः अन्धीगुः अन्धीगुः इयावाश्चिः ।
 इयनः आत्रेयः १०।१८८। (३) । [३]
 श्रद्धा कामायनी १०।१५१। (५) । [५]
 श्रुतकथः आंगिरसः ८।९२। (३३) । [३३]
 श्रुतघ्नः गोपायनः १०।५७। (६) ; ५८। (१२) ; ५९। (१०) ;
 ६०। (१२) । [४०]
 " गोपायनः ५।२४। (३) । [३]
 " लोपायनः ५।२४। (३) । [३]
 श्रुतवित ५।४४। १२ । [१]
 " आत्रेयः ५।६२। (९) । [९]
 श्रुष्टिगुः काण्वः ८।५१ [३]। (१०) । [१०]
 साननः आंगिरसः १०।१९१। (४) । [४]
 सवरणः प्राजापत्यः ५।३३। (१०) ; ३४। (९) । [१९]
 संवर्तः आंगिरसः १०।१७२। (४) । [४]
 संकुसुकः सामायनः १०।१८। (१४) । [१४]
 मत्स्यश्रुतिः वारुणिः १०।१८५। (३) । [३]
 मत्स्यश्रुतिः आत्रेयः ५।७९। (१०) । ८०। (६) । [१६]
 मद्राष्टः " ५।४४। १२ (१) ; ४५। (११) । [१२]
 मध्यमः काण्वः ८।८। (२३) । [२३]
 मग्निः " ५।४४। १०। [१]
 मग्निः वैरूपः १०।११४। (१०) । [१४]
 मत्स्यः ४।४। (१) । [१]
 रक्षयः मारीचः
 रोगोत्तमः राहुगणः

द्विजमदग्निः भार्गवः
 १।भारद्वाजः बार्हस्पत्यः
 ७।वसिष्ठः मैत्रावरुणिः
 ५।वैश्वामित्रः गायत्रिः १।१०७। (१६) । [१६]
 सप्तगुः आंगिरसः १०।४७। (८) । [८]
 सप्तवग्निः ८।७३। (१८) । [१८]
 " आत्रेयः ५।७८। (९) । [९]
 सप्तिः वाजम्भरः १०।७९। (७) ; ८०। (७) । [१४]
 सप्रथः भारद्वाजः १०।१८१। [१]
 सरमा देवशुनी (ऋषिका) १०।१०८। २, ४, ६, ८, १०,
 ११, (६) । [६]
 (सर्पः) अर्बुदः काद्रवेयः अर्बुदः काद्रवेयः सर्पः ।
 " ऊर्ध्वग्रावा आर्बुदिः ऊर्ध्वग्रावा आर्बुदिः "
 " ऐरावतः जरत्कर्णः ऐरावतः जरत्कर्णः "
 सर्वहरिः ऐन्द्रः १०।९६। (१३) । [१३]
 सव्यः आंगिरसः १।५१-५७। (७९) । [७९]
 समः आत्रेयः ५।२१। (४) । [४]
 सहदेवः वार्षागिरः १।१००। (१९) । [१९]
 सहसःपुत्रः गृहपतिः गृहपतिः सहसःपुत्रः ।
 " " यविष्ठः यविष्ठः " "
 सहस्रम् वसुरोचिषः आंगिरसः ८।३४। १६-१८। (३) । [३]
 सांवरणः मनुः मनुः सांवरणः ।
 सांख्यः अत्रिः अत्रिः सांख्यः ।
 साधनः भौवनः १०।१५७। (५) । [५]
 साम्मदः मत्स्यः मत्स्यः साम्मदः ।
 सारिसृक् शार्ङ्गः १०।१४२। ५, ६ (२) । [१]
 सार्षपाज्ञी १०।१८९। (३) । [३]
 सावित्री सूर्या (ऋषिका) सूर्या सावित्री ऋषिका ।
 मिक्ता निवावरी ९।८६। ११-२०, ३१-४० २०। [१०]
 सिन्धुक्षितः प्रियमेषः १०।७५। (९) । [९]
 सिन्धुक्षीपः आम्बरीषः १०।९। (९) । [९]
 सुकक्षः आंगिरसः ८।९२। (३३) ; ९३। (३४) । [६७]
 सुकीर्तिः काक्षीवतः १०।१३१। (७) । [७]
 सुतम्भरः ५।४४। १३ । [१]
 सुतम्भरः आत्रेयः ५।११। (६) ; १२। (६) ; १३। (६) ;
 १४। (६) । [१४]

सुधाः पैजघन	१०।१३३ । (७) । [७]
सुदासः "	
सुदीतिः आंगिरसः	८।७१ । (१५) । [१५]
सुपर्णः काण्वः	८।५९ [११] । (७) । [७]
" ताक्ष्यः	१०।१४४ । (६) । [६]
सुबन्धुः गोपायनः	५।२४ । २ । [१]
" लोपायनः	
सुमित्रः वाध्वयश्चः	१०।६९ । (१२), ७०।११ । [२३]
सुमित्रः कौत्सः	१०।१०५ । ११ । [११]
सुराधाः वार्षांगिरः	१।१०० । १९ । [१९]
सुवेदाः शैरीषिः	१०।१४७ । (५) । [५]
सुहस्यः चौषेयः	१०।४१ । (३) । [३]
सुहोत्रः भारद्वाजः	६।३१ । (५), ३२ । (५) । [१०]
सूनुः भार्गवः	१०।१७६ । (४) । [४]
सूर्या सावित्री ऋषिका	१०।८५ । (४७) । [४७]
सोभरिः काण्वः	८।१९-२१।(९९), १०३।(१४)।[११३]
सोमः अग्निः वरुणः	१०।१२४ । १, ५-९, (६) । [६]
सोमाहुतिः भार्गवः	२।४।(९), ५।(८), ६।(८), ७।(६) । [३१]

सौचीकः अग्निः	अग्निः सौचीकः ।
सोभरिः काण्वः	काण्वः सोभरिः ।
सौम्यः बुधः ।	बुधः सौम्यः ।
सौर्यः अभितपाः	अभितपाः सौर्यः ।
" धर्मः	धर्मः "
" चक्षुः	चक्षुः "
" विश्राट्	विश्राट् "
सोहोत्रः अजमीकटः	अजमीकटः सोहोत्रः ।
" पुरुमीकटः	पुरुमीकटः "
साम्बमित्रः शार्ङ्गः	१०।१४७ । ७, ८ (२) । [२]
स्यौरः अग्नियुतः	अग्नियुतः स्यौरः ।
" अग्नियूपः	अग्नियूपः "
स्वस्त्यात्रेयः	५।५०।(५), ५१।(१५) । [२०]
हरिमन्तः आंगिरसः	९।७२ । (९) । [९]
हर्यतः प्रागाधः	८।७२ । (१८) । [१८]
इविधानः आंगिः	१०।११।(९), १२।(९), १३।(५)।[२३]
हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः	१०।१२१ । (१०) । [१०]
हिरण्यस्तृपः आंगिरसः	१।३१-३५।(७६), ९।४।(१०), ६९ । (१०) । [९१]
हैरण्यस्तृपः अर्चन्	अर्चन् हैरण्यस्तृपः ।

॥ अनुवाकसूत्रम् ॥

अग्निमीळे, सुरुपकृत्नु, —मेद्रं सानसि, —मग्निं द्रुतं, सोमानं स्वर्णं, कैस्य नूनं, त्वमग्ने प्रथमः, प्र वो यद्वा, —मग्ने विवस्व, —कुंभि त्वं मेपं, नू चित्सहोजाः, पश्वा न तायु, —मुपप्रयंतः, प्र ये शुभंते, इमं स्तोम, —मिन्द्रं मित्रं वरुणं, नोसत्याभ्यां, क्वित्था, —ग्निं होतार, —मां त्वा जुवो, वेविषदे, उबोधयग्निः, कैयाशुभा, युवो रजांसि, त्वमग्ने द्युभि, —र्यो जात एव, गणानां त्वा, ऽऽर्ते पितः, सोमस्य मा, प्र वो देवाये, —च्छंतिर्वे, —द्रं मतिति, —मं महे, त्वां हग्ने, मेद्रं ते, यन्न इन्द्रः, प्र ऋभुभ्यो, —ऽग्निं पिबा, —ऽबोधयग्निः, प्र वेधसे, महि महे, विदो विष, ओ रुद्रासो, यव्य स्थ, —स्त्वं हग्ने प्रथम, —स्त्वमग्ने यजानां, वर्षां मद्रो, या रयिवो, हुवे वः, स्तुषे नरा, —ग्निं नर, —स्त्वे ह यत्, प्र शुक्रैतु, कं ईव्यक्ता, अप स्वसुः

अनुवाकानुक्रमणी ।

अनु- वाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या	अनु- वाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या
१	अग्निमीळे	३(१-३)	३०		२३	कया शुभा	१५(१६५-१७९)	१२४	
२	सुरूपकृन्नुसूतये	४(४-७)	४०		२४	युवो रजांसि	१२(१८०-१९१)	११५	
३	एन्द्र सानासि	४(८-११)	४०				१९१		
४	अग्निं वृत्तं	६(१२-१७)	६६				प्रथम-मंडलस्य मंत्रसंख्या २००६		
५	सोमानं स्वरणं	६(१८-२३)	७७		२५(१)	त्वमग्ने शुभिः	११(१-११)	११०	
६	कस्य नूनं	७(२४-३०)	९७		२६(२)	यो जात एव	११(१२-२२)	१०५	
७	त्वमग्ने प्रथमो	५(३१-३५)	७१		२७(३)	गणानां त्वा	१०(२३-३२)	१०५	
८	प्र वो यज्ञं	८(३६-४३)	९६		२८(४)	आ ते पितः	११(३३-४३)	१०९	
९	अग्ने विवस्वद्	७(४४-५०)	८२				४३		
१०	अभि त्वं मेघं	७(५१-५७)	७२				द्वितीय-मंडलस्य मंत्रसंख्या ४२९		
११	नू चित् सहोजा	७(५८-६४)	७४		२९(१)	सोमस्य मा	१२(१-१२)	१४०	
१२	पश्वा न तायुं	९(६५-७३)	९१		३०(२)	प्र वो देवाय	१७(१३-२९)	११८	
१३	उपप्रयन्तो	११(७४-८४)	९८		३१(३)	इच्छन्ति त्वा	९(३०-३८)	१२८	
१४	प्र ये शुम्भन्ते	९(८५-९३)	१०६		३२(४)	इन्द्रं मतिहृद	१५(३९-५३)	१२३	
१५	इमं स्तोममर्हते	१२(९४-१०५)	१२५		३३(५)	इमं महे	९(५४-६२)	१०८	
१६	इन्द्रं मित्रं	१०(१०६-११५)	१०७				६२		
१७	नासत्याभ्यां	५(११६-१२०)	८३				तृतीय-मंडलस्य मंत्रसंख्या ६१७		
१८	कदिस्था नूः	६(१२१-१२६)	७०		३४(१)	त्वा अग्ने	१०(१-१०)	१३२	
१९	अग्निं होतारं	७(१२७-१३३)	६०		३५(२)	अग्रं ते अग्ने	११(११-२१)	१२०	
२०	आ त्वा जुवो	६(१३४-१३९)	४०		३६(३)	यज्ञ इन्द्रो	११(२२-३२)	१२६	
२१	वेदिषदे	१७(१४०-१५६)	११९						
२२	अबोध्यगिनोर्म	८(१५७-१६४)	१२३						

अनुवाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या
३७(४) प्र क्रभुभ्यो	१३(३३-४५)	१११		
३८(५) अमं पिबा	१३(४६-५८)	१००		
	५८			
	चतुर्थ-मंडलस्य मंत्रसंख्या	५८९		
३९(१) अबोधयग्निः	१४(१-१४)	१२३		
४०(२) प्र वेधसे	१८(१५-३२)	१३०		
४१(३) महि महे	१२(३३-४४)	१२७		
४२(४) विदा दिवो	१२(४५-५६)	१२३		
४३(५) आ रुद्रासः	१६(५७-७२)	११०		
४४(६) यदद्य स्थः	१५(७३-८७)	११४		
	८७			
	पंचम-मंडलस्य मंत्रसंख्या	७२७		
४५(१) त्वं ह्यग्ने	१५(१-१५)	१२५		
४६(२) त्वमग्ने यज्ञानां	८(१६-२३)	१३७		
४७(३) वृषा मदः	२०(२४-४३)	११७		
४८(४) यो रयिवो	६(४४-४९)	१३९		
४९(५) हुवे वो	१२(५०-६१)	१२९		
५०(६) स्तुषे नरा	१४(६२-७५)	११८		
	७५			
	षष्ठ-मंडलस्य मंत्रसंख्या	७६५		
५१(१) अग्निं नरो	१७(१-१७)	१४५		
५२(२) त्वं ह यत्	१६(१८-३३)	१६१		
५३(३) प्र शुक्रेनु	२२(३४-५५)	१४६		
५४(४) क ई व्यक्ता	१५(५६-७०)	१४४		
५५(५) अप स्वसुः	१९(७१-८९)	११९		
५६(६) प्र वीरया	१५(९०-१०४)	१२६		
	१०४			
	सप्तम-मंडलस्य मंत्रसंख्या	८४१		
५७(१) मा चिद्वन्यद्	५(१-५)	१६०		
५८(२) महौ हन्द्रो	७(६-१२)	१७७		
५९(३) हन्द्रः सुतेषु	८(१३-२०)	१७३		
६०(४) वयमु त्वाम्	१०(२१-३०)	१८६		
६१(५) यो यजाति	१२(३१-४२)	१७१		
६२(६) इमे विप्रस्य	६(४३-४८)	१७१		

अनुवाकः	प्रारंभः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	मंडलानां मंत्रसंख्या
६३(७) अग्न आ	१०(६०-६९)	१५९		
६४(८) यो राजा	११(७०-८०)	१४९		
६५(९) आ तू न	१३(८१-९३)	१४९		
६६(१०) गौर्धयति	१०(९४-१०३)	१४१		
	९२	१६३६		
[बालखिल्यस्य सूक्तानि (४९-५९) ११ मंत्रसंख्या ८०]				
	१०३			
	अष्टम-मंडलस्य मंत्रसंख्या	१७१६		
६७(१) स्वादिष्ठया	२४(१-२४)	२०४		
६८(२) पवस्व दक्ष	३६(२५-६०)	१९४		
६९(३) अया वीती	७(६१-६७)	२१२		
७०(४) प्र देवमच्छा	१८(६८-८५)	१२८		
७१(५) प्र त आशवः	११(८६-९६)	१२९		
७२(६) अस्य प्रेषा	७(९७-१०३)	११७		
७३(७) मखाय आ	११(१०४-११४)	१२४		
	११४			
	नवम-मंडलस्य मंत्रसंख्या	११०८		
७४(१) अग्ने बृहन्तु	१६(१-१६)	१४८		
७५(२) त्वष्टा दुहिष्रे	१३(१७-२९)	१४६		
७६(३) प्र देवत्रा	१३(३०-४२)	१४५		
७७(४) अच्छा म	१८(४३-६०)	१६८		
७८(५) इदमित्या	८(६१-६८)	१२६		
७९(६) भद्रा अग्नेः	१६(६९-८४)	१३५		
८०(७) सत्येनोत्तमिता	६(८५-९०)	१४२		
८१(८) सं जागुवद्भिः	९(९१-९९)	१४३		
८२(९) इन्द्र दद्या	१३(१००-११२)	१४२		
८३(१०) तमस्य चावा	१६(११३-१२८)	१४६		
८४(११) नासदासीन्नो	२३(१२९-१५१)	१४४		
८५(१२) शास इत्या	४०(१५२-१९१)	१६९		
	१९१			
	दशम-मंडलस्य मंत्रसंख्या	१७५४		
सूक्तानि १०२८ दशानां मंडलानां मंत्रसंख्या १०५५२				

अध्यायानुक्रमणी ।

अध्या- प्रारंभः	वर्गः	सूक्तानि	मंत्र- अष्टकानां	अध्या- प्रारंभः	वर्गः	सूक्तानि	मंत्र- अष्टकानां
यः			संख्या मंत्रसंख्या	यः			संख्या मंत्रसंख्या
१ अग्निमीले ३७	१९(१ १९)	१९४		२४ इवमुस्य २६	१६(५१-५८; ५१-८)	१५९	
२ अयं देवाय ३८	१३(२०-३२)	१८९			२२५ १२२		
३ एतायामोष ३५	१४(३३-४६)	१७३			तृतीयाष्टकस्य मंत्रसंख्या १२०९		
४ अयं वां मधु २९	१५(४७-६१)	१५२		२५ त्वामग्ने हवि ३३	२४(९-३९)	१६८	
५ प्र मन्महे ३१	१९(६२-८०)	१८५		२६ महि महे २८	१४(३३-४६)	१४६	
६ इन्द्रो मदाय ३२	१४(८१-९४)	१६३		२७ प्रयुज्यती ३१	१६(४७-६२)	१६४	
७ द्वे विरूपे ३७	१८(९५-११२)	१७९		२८ ऋतस्य गोपा ३६	२६(६३-८७; ६१)	१७७	
८ इदं श्रेष्ठं २६	९(११३-१२१)	१३५		२९ त्वं हि क्षीत ३०	१५(२-१६)	१६०	
२६५ १२१				३० पिबा सोम २५	१२(१७-२८)	१३२	
	प्रथमाष्टकस्य मंत्रसंख्या १३७०			३१ इन्द्रं वो ३५	१९(२९-४७)	१७६	
९ प्र वः पान्तं २६	१५(१२२-१३६)	१३७		३२ यज्ञा यज्ञा ३२	१४(४८-६१)	१६६	
१० सुषुमा यातम् २७	२१(१३७-१५७)	१४३		२५० १४०			
११ वसु रुद्रा २६	८(१५८-१६५)	१३२			चतुर्थाष्टकस्य मंत्रसंख्या १२८९		
१२ तन्नु वोचाम २९	१८(१६६-१८३)	१४०		३३ स्तुषे नरा २७	१५(६२-७५; ७१)	१४३	
१३ ता वामद्य २९	१६(१८४-१९१)			३४ जुषस्व नः ३०	१८(२-१९)	१६६	
	२११-८)	१५९		३५ उमो जज्ञे ३०	१६(२०-३५)	१५५	
१४ नि होता ३२	१५(२-२३)	१५७		३६ प्र ब्रह्मैतु ३०	२४(३६-५९)	१५६	
१५ सेमामविद्धि २५	१३(२४-३६)	१३७		३७ यदद्य सूर्य २७	२१(६०-८०)	१५०	
१६ मन्दस्व होत्रा २७	१३(३७-४३; ३११-६)	१४०		३८ प्रायु २५	२०(८१-१००)	१४५	
२२१ ११९				३९ तिस्रो वाचः ३३	८(१०१-१०४; ८११-४)	१६५	
	द्वितीयाष्टकस्य मंत्रसंख्या ११४७			४० तूरादिहेव ३६	७(५-११)	१८३	
१७ प्र य आरुः ३४	२३(७-२९)	१७६		२३८ १२९			
१८ इच्छन्ति त्वा २६	१०(३०-३९)	१३७			पंचमाष्टकस्य मंत्रसंख्या १२६६		
१९ इन्द्र त्वा ३१	१६(४०-५५)	१५८		४१ य इन्द्र ४०	९(१२-२०)	२०६	
२० न ता मिनन्ति २५	११(५६-६२)			४२ वयमु त्वाम् ४०	११(२१-३१)	२०४	
	४११-४)	१३५		४३ प्र कृतान्यु ४९	१४(३२-४५)	२५८	
२१ वैश्वानराय २६	१४(५-१८)	१४८		४४ त्वावतः ५४	२२(४६-६७)	२६८	
२२ एवा त्वा ३०	१४(१९-३२)	१५०					
२३ प्र ऋभुभ्यो २७	१८(३३-५०)	१४४					

अध्या- प्रारंभः यः	वर्गः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	अष्टकानां मंत्रसंख्या
४५ आत्वा रथं	३८	१४(८८-८९)	१९५	
४६ आ प्र द्रव	३८	१६(८९-९७)	१९७	
४७ इन्द्राय साम	३९	१८(९८-१०३ः ९१-१२)	१९८	
४८ सोमः पुनानो	३३	३१(१३-४३)	२०४	
	३३१	१३५		
षष्ठाष्टकस्य मंत्रसंख्या १७३०				
४९ प्र ण इन्द्रो	४१	२१(४४-६४)	२००	
५० हिन्वन्ति	३३	११(६५-७५)	१६३	
५१ धर्ता दिवः	२६	१५(७६-९०)	१३५	
५२ असर्जि वक्त्रा	२८	१०(९१-१००)	१३८	
५३ पुरोजिती वो	३३	१९(१०१-११४, १०१-५)	१८९	
५४ अयं स यस्य	२८	१३(६-१८)	१४१	
५५ नि वर्तध्वं	३०	१४(१९-३२)	१५३	

अध्या- प्रारंभः यः	वर्गः	सूक्तानि	मंत्र- संख्या	अष्टकानां मंत्रसंख्या
५६ प्र मा युयुज्जे	२९	१३(३३-४५)	१४४	
		२४८ ११६		
सप्तमाष्टकस्य मंत्रसंख्या १२६३				
५७ प्र होता	३०	१६(४६-६१)	१६१	
५८ ये यज्ञेन	२४	१०(६२-७१)	१३३	
५९ देवानां तु	२८	१४(७२-८५)	१४८	
६० वि हि सोतोः	३१	९(८६-९४)	१६०	
६१ ह्ये जाये	२७	११(९५-१०५)	१४९	
६२ उभा उ नून	२७	१४(१०६-११९)	१४०	
६३ तदिदाम	३०	२३(१२०-१४२)	१७२	
६४ न्यं चिदत्रिम्	४९	४९(१४३-११९)	२१८	
		२४६ १४६		
अष्टमाष्टकस्य मंत्रसंख्या १२८१				
अध्यायाः ६४, वर्गा २०२४, सूक्तानि १०२८, मन्त्राः १०५५२।				

अथ ऋग्वेदीयः सांख्यायन-सांहिताक्रमः ।

अग्निमिळे० (ऋ० १।१।१)...वा पुरस्तात् ॥ [ऋ० ८।४।१५]	
अभि प्र वः० [ऋ० ८।४।११]...न आयुः ॥ [ऋ० ८।५।७]	
अभ आ याज्ञ० [ऋ० ८।६।१] सुसहासति ॥ ऋ० १०।१९।४	
संज्ञानमुशना०	॥१॥ [परिशिष्ट. ३६]
संज्ञानं वः०	॥२॥ "
यत् कक्षीर्वा०	॥३॥ "
सं वो मनांसि०	॥४॥ "
तच्छंयोरा वृणीमहे०	॥५॥ [१] "
नैर्हस्यं सेनादरणं०	॥५॥ "
परिवर्मान्येषा०	॥६॥ "
पेषु नक्षत्रेषा०	॥७॥ [२] "
प्राध्वराणां०	॥८॥ "
गोकामो अन्नकाम०	॥९॥ "
यदक्षरं भूतकृतं०	॥१०॥ "

जमदग्निराप्यायते ०	॥११॥ [परिशिष्ट. ३६]
शिवा नः प्रदिशः सत्या नः प्रदिशो दिशः ॥१२॥ [३] "	
अजो यत्तज्जं ददृशे शुकं ज्योतिः परो गुहा ॥१२॥ "	
यदधिः कश्यपः०	॥१३॥ "
यदेवानां व्यायुषं०	॥१४॥ "
तच्छंयोरा वृणीमहे०	॥१५॥ [४] "
इति सांख्यायनीयसंहिता ।	
[१] सांख्यायनीये ऋग्वेदे वालखिल्यसूक्तानि संहितान्त- र्गतान्येव सन्ति । अतोऽत्र 'अथ वालखिल्यं । इति वालखिल्यं ।' इत्यादिभान्तसूचकं न विधत्ते ।	
[२] 'संज्ञानमुशना' इति शाकलकेऽन्ते यत्परिशिष्टं वर्तते, तत् सांख्यायनीय-संहिताया अन्ते एव संहितांगभूतं वर्तते, तस्य चत्वारो वर्गास्ते त्वत्र यथाक्रमं दर्शिताः ।	

अथ ऋग्वेदीयो बाष्कलसंहिताक्रमः ।

गौतमादौशिजः कुत्सः परच्छेपाहवेः परः । कुत्सादीर्घतमा इत्येष तु बाष्कलकः क्रमः ॥२१॥

(अनुवाकानुक्रमणी)

ऋषयः	प्रारंभोः	अन्ताः	ऋषयः
(मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः)	अग्निमीले १।१।१—	श्रुष्टिमन्तम् १।९३।१२	(गौतमो राहूगणः)
(कक्षीवान् औशिजः)	नासत्याभ्यां० १।११६।१—	जुषध्वम् १।१३९।११	(परच्छेपो देवोदासिः)
(कुत्स आंगिरसः)	इमं स्तोमम्० १।९४।१—	उत द्यौः १।११५।६	(कुत्स आंगिरसः)
(दीर्घतमा औचध्यः)	वेद्विषदे प्रिय० १।१४०।१—	हरिश्चियम् ८।५०।१०	(पुष्टिगुः काण्वः)
(भर्गः प्रागाथः)	अग्र आ याह्य० ८।६०।१—	सोमस्य पीतये ८।९४।१२	(बिन्दुराङ्गिरसः)
(श्रुष्टिगुः काण्वः)	यथा मनौ सां० ८।५१।१—	चन संनशे ८।५५।५	(कृशः काण्वः)
(तिरश्चिरांगिरसः)	आ त्वा गिरो ८।९५।१—	विद्वने कम् १०।८८।१८	(मूर्धन्वानाङ्गिरसः)
(मेध्यः काण्वः)	एक एवाग्नि० ८।५८।२—	सर्वम् ८।५८।२	(मेध्यः काण्वः)
" "	यमृत्विजो ८।५८।१—	संवित् ८।५८।१	" "
(मूर्धन्वानाङ्गिरसः)	यावन्मात्रमुषसो १०।८८।१९—	सुसहासति १०।१९१।४	(संवन्नन आङ्गिरसः)
	संज्ञानमुशना० —	चतुष्पदे [१५ ऋचः (परिशिष्टं ३६)]	

॥ इति ऋग्वेदीया बाष्कलसंहिता ॥

(३७) परिशिष्टम् ।

[७ निविदुपनिषदौ ब्रह्मवादिन्यौ । अश्विनौ, ७ इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, ३ छिपदा ।]

प्रधारयन्तु मधुनो घृतस्य	यद्विन्दधुः सुरी उस्त्रियायाः ।	
मित्रावरुणौ भुवनस्य कारू	तावश्विना जुषतां समीके	१
आवां रथं शतयावानमाशुं	प्रातर्यावाणं सुषदं हिरण्ययम् ।	
अतिष्ठद्यत्र दुहिता विवस्वतम्	तं मामर्वाश्चमवसे करामहे	२
आवामश्वासो रथिरा विपश्चितो	वाग्धुषजः सुयुजो घृतश्रुतः ।	
येभिर्याथोप सूर्या वरेयं	तेभिर्नो दस्माववतं समत्सु	३
यद्वा रेतो अश्विना पोषयितु	यद्रासभो वधिमत्यै सुदानू ।	
यस्माज्जज्ञे देवकामः सुदक्षस्	स्तदस्यै दत्तं भिषजावभिद्यु	४
यन्नासत्या भेषजं चित्रभानू	येनावथुस्तोककामां च घोषाम्	
तदस्यै दत्तं त्रिषु पुंसुवधे	येनाविन्वुत्तनयं सा सुहस्त्यम्	५
वर्षद् वा दस्मावस्मिन् सुतो	नासत्या होता कृणोतु वेधाः	६
इन्द्रावरुणा सौमनसमहृतं	रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् ।	
प्रजां पुष्टिं भूतिमस्मासु धत्तं	दीर्घायुत्वाय प्र तिरतं न आयुः	७

ऋग्वेद-संहिता ।

प्रथमं मण्डलम् ।

॥ प्रथमोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ वर्गाः १-३७]

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सूक्तानि १-३]

(१)

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

॥ॐ॥ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् १
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति २
अग्निना रयिमश्ववत् पोषमेव द्विवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ३
अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इदं देवेषु गच्छति ४
अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवो देवेभिरा गमत् ५ [१]

यदुङ्क्त वाशुपे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत् तत् सत्यमङ्गिरः ६
उप त्वाग्ने द्विवेदिवे, दोषावस्तर्धिया वयम् । नमो भरन्त एमसि ७
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम । वर्धमानं स्वे दमे ८
स नः पितेर्वसून्वेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ९ [२] (९)

(२)

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ वायुः; ४-६ इन्द्र-वायुः;

७-९ मित्रा-वरुणौ । गायत्री ।

वायवा याहि दर्शते मे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम् १
वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः २
वायो तव प्रपृच्छती धेना जिगाति वाशुपे । उरुची सोमपीतये ३
इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्द्रवो वामुशन्ति हि ४
वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू । तावा यातमुप द्रवत् ५ [३]

वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम् । मक्षिवत्था धिया नरा ६ (१५)

मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साधन्ता ७
 ऋतेन मित्रावरुणा वृतावृधावृतस्पृशा । कर्तुं बृहन्तमाशाथे ८
 कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अप्ससम् ९ [४] (१८)

(३)

१२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ अश्विनौ; ४-६ इन्द्रः; ७-९ विश्वे देवाः, १०-१२ सरस्वती । गायत्री ।

अश्विना यज्वरीरिषो द्रयत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चनस्यतम् १
 अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया । धिष्ण्या वनतं गिरः २
 दक्षा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ३
 इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ४
 इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ५
 इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ६ [५]

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत । द्वाश्वांसो द्वाशुषः सुतम् ७
 विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्मा इव स्वसराणि ८
 विश्वे देवासो अस्मिध एहिमायासो अद्रुहः । मेधं जुपन्त वह्नयः ९
 पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः १०
 चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ११
 महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि रजति १२ [६] (३०)

(४)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ४-७]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरुपकृत्नुमृतये सुदुधामिव गोदुहे । जुहूमसि द्याविद्यवि १
 उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद् रेवतो मदः २
 अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ३
 परेहि विग्रमस्तृत मिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ४
 उत ब्रुवन्तु नो निद्रो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद् दुवः ५ [७]

उत नः सुभगा अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मेणि ६
 एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन् मन्दयत्सखम् ७
 अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ८ (३८)

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ९
यो रायोऽवनिर्महान्त् सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत १० [८] (४०)

(५)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ त्वेता नि पीदते—न्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः १
पुरुतमं पुरुणा—मीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते २
स घानो योग आ भुवत् स राये स पुरंध्याम् । गमद्वाजेभिरा स नः ३
यस्य संस्थे न वृण्वते हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ४
सुतपात्रे सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः ५ [९]

त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ६
आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ७
त्वां स्तोमा अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ८
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन् विश्वानि पौर्या ९
मा नो मर्ता अभि दुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम् १० [१०] (५०)

(६)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ इन्द्रः, ४, ६, ८, ९ मरुतः,

५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः । गायत्री ।

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुधं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि १
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा २
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्भिरजायथाः ३
आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ४
वीळु चिदारुजन्तुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उस्मिया अनु ५ [११]

वेवयन्तो यथा मति—मच्छा विद्वसुं गिरः । महामनूपत श्रुतम् ६
इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ७
अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गुणैरिन्द्रस्य काम्यैः ८
अतः परिज्मन्ना गहि द्विवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृञ्जते गिरः ९
इतो वा सातिमीमहे द्विवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वारजसः १० [१२] (६०)

(७)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रमिद्राथिनो बृह—दिन्द्रमर्केभिरर्किणः ।	इन्द्रं वाणीरनूषत	१
इन्द्र इन्द्रयोः सचा संमिश्र आ वचोयुजा ।	इन्द्रो वज्री हिरण्ययः	२
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद् द्विवि ।	वि गोभिरिन्द्रमैरयत्	३
इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च ।	उग्र उग्राभिरुतिभिः	४
इन्द्र वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे ।	युजं वृत्रेषु वज्रिणाम्	५ [१३]

स नो वृषन्नमुं चरं सत्रादावन्नपा वृधि ।	अस्मभ्यमप्रतिष्कृतः	६
तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः ।	न विन्दे अस्य सुष्ठुतिम्	७
वृषा यूथेव वंसंगः कृष्टारियर्त्योजसा ।	ईशानो अप्रतिष्कृतः	८
य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति ।	इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्	९
इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः ।	अस्माकमस्तु केवलः	१० [१४] (७०)

(८)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ८-११]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम् ।	वर्षिष्ठमूतये भर	१
नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहे ।	त्वोतासो न्यर्वता	२
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि ।	जयेम सं युधि स्पृधः	३
वयं शूरेभिरस्तृभि—रिन्द्र त्वया युजा वयम् ।	सासह्याम पृतन्यतः	४
महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे ।	द्यौर्न प्रथिना शवः	५ [१५]

समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सन्तौ ।	विप्रासो वा धियायवः	६
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते ।	उर्वीरापो न काकुदः	७
एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही ।	पक्रा शाखा न वाशुपे	८
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते ।	सद्यश्चित् सन्ति वाशुपे	९
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या ।	इन्द्राय सोमपीतये	१० [१६] (८०)

(९)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः ।	महाँ अभिष्टिरोजसा	१
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने ।	चक्रिं विश्वानि चक्रये	२ (८२)

मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमैर्भिर्विश्वचर्पणे । सचैषु सर्वज्ञेष्वाम् ३
 असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोपा वृषभं पतिम् ४
 सं चोदय चित्रमर्वाग् राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित ते विभु प्रभु ५ [१७]
 अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्वतः ६
 सं गोमदिन्द्र वाजव दुस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेह्याक्षितम् ७
 अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रुथिनीरिषः ८
 वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्तं ऋग्मियम् । होम गन्तारमृतये ९
 सुते सुते न्योकसे बृहद् बृहत एदुरिः । इन्द्राय शूपभर्चति १० [१८] (९०)

(१०)

१२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

गार्यन्ति त्वा गायत्रिणो ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद् वंशमिव येमिरे १
 यत् सानोः सानुमारुहद् भूर्यस्पष्ट कर्त्तव्यम् । तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति २
 युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा । अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुर्पश्रुतिं चर ३
 एहि स्तोमो अभि स्वरा ऽभि गृणीह्या रुव । ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ४
 उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्पिधे । शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत सख्येषु च ५
 तमित् सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये । स शक्र उत नः शक्र दिन्द्रो वसु दयमानः ६ [१९]

सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः । गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ७
 नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः । जेपः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ८
 आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिदधिष्व मे गिरः । इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ९
 विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम् । वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम् १०
 आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब । नव्यमायुः प्र सूतिर कृधी सहस्रसामृषिम् ११
 परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः १२ [२०]

(१०२)

(११)

८ जेता माधुच्छन्दसः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् १
 सख्ये तं इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते । त्वामभि प्र णोनुमो जेता रमपरजितम् २
 पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्युतयः । यद्वीवाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ३
 (१०५)

पुरां भिन्दुर्युवा कवि—रभितौजा अजायत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ४
 त्वं वलस्य गोमतो ऽपावरद्रिवो बिलम् । त्वां देवा अबिभ्युषस् तुज्यमानास आविषुः ५
 तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् । उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ६
 मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः । विदुष्टे तस्य मेधिरास् तेषां श्रवांस्युत्तिर ७
 इन्द्रमीशानमोजसा—भि स्तोमा अनूपत । सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूर्यसीः ८ [२१]
 (११०)

(१२)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १२-१७]

१२ मेधातिथिः काण्वः । अग्निः, ६ प्रथमपादस्य [निर्मथ्याहवनीयौ] अग्नी । गायत्री ।

अग्निं द्रुतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् १
 अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् २
 अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ३
 ताँ उज्ञतो वि बोधय यदग्ने यासि द्रुत्यम् । देवैरा सत्सि बर्हिषि ४
 घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिपतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः ५
 अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाङ् जुह्वास्यः ६ [२२]
 कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीव चार्तनम् ७
 यस्त्वामग्ने हविष्पति—द्रुतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ८
 यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवांसति । तस्मै पावक मृळय ९
 स नः पावक दीदिवो ऽग्ने देवाँ इहा वह । उप यज्ञं हविश्च नः १०
 स नः स्तवान् आ भर गायत्रेण नवीयसा । रयिं वीरवतीमिषम् ११
 अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमं स्तोमं जुपस्व नः १२ [२३] (१२२)

(१३)

१२ मेधातिथिः काण्वः । (आप्रीसूक्तं, अग्निरूपा देवताः=) १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः,
 ४ इळः, ५ बर्हिः, ६ देवीर्द्वारः, ७ उपासानक्ता, ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिष्ठो
 देव्यः सरस्वतीलाभारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः । गायत्री ।

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते । होतः पावक यक्षि च १
 मधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये २
 नराशंसमिह प्रिय—मस्मिन् यज्ञ उप ह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ३
 अग्ने सुखर्तमे रथे देवाँ ईळित आ वह । असि होता मनुर्हितः ४
 स्तूणीत बर्हिरानुपग् घृतपृष्ठं मनीषिणः । यत्रामृतस्य चक्षणम् ५ (१२७)

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः	। अद्या नूनं च यष्टवे ६ [२४]
नक्तोषासा सुपेशसा ऽस्मिन् यज्ञ उर्प ह्वये	। इदं नो बर्हिःसदे ७
ता सुजिह्वा उर्प ह्वये होतारा देव्या कवी	। यज्ञं नो यक्षतामिमम् ८
इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः	। बर्हिः सीदन्त्वसिधः ९
इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुर्प ह्वये	। अस्माकमस्तु केवलः १०
अव सृजा वनस्पते देवं देवेभ्यो हविः	। प्र दातुरस्तु चेतनम् ११
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे	। तत्र देवा उर्प ह्वये १२ [२५] (१३४)

(१४)

१२ मेधातिथिः काण्वः । विश्वे देवाः (विश्वैर्देवैः सहितोऽग्निः), ३ इन्द्रवायुबृहस्पतिमित्रा-
श्रिषूषभगादित्यमरुद्गणाः, १० विश्वदेवाग्नीन्द्रवायुमित्रधामानि, ११ अग्निः । गायत्री ।

ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये	। देवेभिर्याहि याक्षि च १
आ त्वा कण्वा अहूपत गृणन्ति विप्र ते धियः	। देवेभिरग्ने आ गहि २
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम्	। आदित्यान् मारुतं गणम् ३
प्र वो भ्रियन्त इन्द्रवो मत्सरा मादयिष्णवः	। दृप्सा मध्वश्चमूपदः ४
ईळते त्वामवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः	। हविष्मन्तो अरंकृतः ५
घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः	। आ देवान्तसोमपीतये ६ [२६]
तान् यजत्राँ क्रतावृधो ऽग्ने पत्नीवतस्कृधि	। मध्वः सुजिह्व पायय ७
ये यजत्रा य ईड्यास् ते ते पिबन्तु जिह्वया	। मधोरग्ने वर्षद्वृति ८
आकीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान्देवाँ उषर्बुधः	। विप्रो होतेह वक्षति ९
विश्वेभिः सोम्यं मध्व-ऽग्ने इन्द्रेण वायुना	। पिबा मित्रस्य धामभिः १०
त्वं होता मनुर्हितो ऽग्ने यज्ञेषु सीदसि	। सेमं नो अध्वरं यज ११
युक्त्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः	। ताभिर्देवाँ इहा वह १२ [२७] (१४६)

(१५)

१२ मेधातिथिः काण्वः । [प्रतिदैवतं क्रतुसहितम् =] १ इन्द्रः, २ मरुतः, ३ त्वष्टा, ४ अग्निः,
५ इन्द्रः, ६ मित्रावरुणौ, ७-१० द्रविणोदाः, ११ अश्विनौ, १२ अग्निः । गायत्री ।

इन्द्र सोमं पिब क्रतुना ऽऽ त्वा विशन्तिवन्दवः	। मत्सरासस्तदोक्तसः १
मरुतः पिबत क्रतुना पोत्राद् यज्ञं पुनीतन	। यूयं हि षा सुदानवः २
अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब क्रतुना	। त्वं हि रत्नधा असि ३
अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु	। परि भूष पिब क्रतुना ४ (१५०)

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूर्नु	। तवेद्धि सख्यमस्तृतम्	५
युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभम्	। ऋतुना यज्ञमांशाथे	६ [२८]
द्वविणोदा द्वविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे	। यज्ञेषु देवमीळते	७
द्वविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्वरे	। देवेषु ता वनामहे	८
द्वविणोदाः पिपीपति जुहात प्र च तिष्ठत	। नेष्ट्राहृतुभिरिष्यत	९
यत् त्वा तुरीयमृतुभिर्द्वविणोदो यजामहे	। अर्धस्मा नो दुर्दिभंव	१०
अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिवता	। ऋतुना यज्ञवाहसा	११
गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि	। देवान् देवयते यज	१२ [२९] (१५८)

(१६)

९ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये	। इन्द्रं त्वा सूरचक्षसः	१
इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः	। इन्द्रं सुखतमे रथं	२
इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे	। इन्द्रं सोमस्य पीतये	३
उप नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः	। सुते हि त्वा हवामहे	४
सेमं नः स्तोममा गृह्येदं सर्वनं सुतम्	। गौरो न तृषितः पिब	५ [३०]
इमे सोमास इन्द्रवः सुतासो अधि बर्हिषि	। तां इन्द्र सहस्रे पिब	६
अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शतंते	। अथा सोमं सुतं पिब	७
विश्वमित्सर्वनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति	। वृत्रहा सोमपीतये	८
सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो	। स्तवाम त्वा स्वाध्यः	९ [३१] (१६७)

(१७)

९ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रावरुणौ । गायत्री, ४-५ पादनिचृत् (५ हसीयसी वा) गायत्री ।

इन्द्रावरुणयोरुहं सम्राजोरव आ वृणे	। ता नो मृळात ईदृशे	१
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः	। धर्तारा चर्षणीनाम्	२
अनुक्रामं तर्पयेथा मिन्द्रावरुण राय आ	। ता वां नेदिष्ठमीमहे	३
युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनाम्	। भूयाम वाजदात्राम्	४
इन्द्रः सहस्रदात्रां वरुणः शंस्यानाम्	। क्रतुर्भवत्युक्थ्यः	५ [३२]

तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि	। स्यादुत प्ररेचनम्	६ (१७३)
-------------------------------	---------------------	---------

इन्द्रावरुण वामहं हवे चित्राय राधसे	।	अस्मान्सु जिग्युषस्कृतम् ७
इन्द्रावरुण नू नु वां सिपासन्तीषु धीष्वा	।	अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ८
प्र वामश्रोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हवे	।	यामुधार्थे सधस्तुतिम् ९ [३३] (१७६)

(१८)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० १८-२३]

९ मेधातिथिः काण्वः । १-३ ब्रह्मणस्पतिः, ४ इन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः सोमश्च, ५ ब्रह्मणस्पतिः सोम इन्द्रो दक्षिणा च, ६-८ सदसस्पतिः, ९ सदसस्पतिर्नराशंसो वा । गायत्री ।

सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते	।	कक्षीवन्तं य औशिजः १
यो रेवान् यो अमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः	।	स नः सिपक्तु यस्तुरः २
मा नः शंसो अरूपो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य	।	रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ३
स घा वीरो न रिप्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः	।	सोमो हिनोति मर्त्यम् ४
त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम्	।	दक्षिणा पात्वंहसः ५ [३४]
सदसस्पतिमद्धृतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्	।	सनि मेधामयासिपम् ६
यस्माद्वृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन	।	स धीनां योगमिन्वति ७
आदध्नोति हविष्कृतिं प्राश्नं कृणोत्यध्वरम्	।	होत्रा देवेषु गच्छति ८
नराशंसं सुधृष्टम्—मर्षयं सप्रथस्तमम्	।	दिवो न सद्गमस्वसम् ९ [३५] (१८५)

(१९)

९ मेधातिथिः काण्वः । अग्निर्मरुतश्च । गायत्री ।

प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि १
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव कर्तुं परः	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि २
ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ३
य उग्रा अर्कमानुचु—रनाधृष्टास ओजसा	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ४
ये शुभ्रा घोरवर्षसः सुक्षत्रासो रिशादसः	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ५ [३६]
ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ६
य ईङ्घ्र्यन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम्	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ७
आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस् तिरः समुद्रमोजसा	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ८
अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधुं	।	मरुद्भिर्गन् आ गंहि ९ [३७] (१९४)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-३८]

(२०)

८ मेधातिथिः काण्वः । ऋभयः । गायत्री ।

अयं देवाय जन्मने	स्तोमो विप्रेभिरासया	।	अकारि रत्नधातमः	१
य इन्द्राय वचोयुजा	तत्क्षुर्भनसा हरी	।	शमीभिर्यज्ञमाशत	२
तक्षन् नासत्याभ्यां	परिज्मानं सुखं रथम्	।	तक्षन् धेनुं संबर्द्धाम्	३
युवाना पितरा पुनः	सत्यमन्त्रा ऋजूयवः	।	ऋभवो विष्ट्यक्रत	४
स वो मदासो अगमते	न्द्रेण च मरुत्वता	।	अदित्येभिश्च राजभिः	५ [१]
उत त्यं चमसं नवं	त्वष्टुर्देवस्य निष्कृतम्	।	अकर्तं चतुरः पुनः	६
ते नो रत्नानि धत्तन्	त्रिरा साप्तानि सुन्वते	।	एकमेकं सुशस्तिभिः	७
अधारयन्त बह्व्यो	ऽभजन्त सुकृत्या	।	भागं देवेषु यज्ञियम्	८ [२] (२०२)

(२१)

६ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

इहेन्द्राग्नी उप ह्वये	तयोरित् स्तोममुश्मसि	।	ता सोमं सोमपातमा	१
ता यज्ञेषु प्र शंसते	न्द्राग्नी शुम्भता नरः	।	ता गायत्रेषु गायत	२
ता मित्रस्य प्रशस्तय	इन्द्राग्नी ता हवामहे	।	सोमपा सोमपीतये	३
उग्रा सन्ता हवामह	उपेदं सर्वानं सुतम्	।	इन्द्राग्नी एह गच्छताम्	४
ता महान्ता सदस्पती	इन्द्राग्नी रक्ष उज्जतम्	।	अप्रजाः सन्तवत्रिणः	५
तेन सत्येन जागृत	मधि प्रचेतुने पदे	।	इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्	६ [३] (२०८)

(२२)

२१ मेधातिथिः काण्वः । १-४ अश्विनौ; ५-८ सविता; ९-१० अग्निः ११ देव्यः; १२ इन्द्राग्नी-
वरुणान्यग्नायः; १३-१४ द्यावापृथिव्यौ; १५ पृथिवी; १६ विष्णुर्देवा वा;
१७-२१ विष्णुः । गायत्री ।

प्रातर्युजा वि बोधया	श्विनावेह गच्छताम्	।	अस्य सोमस्य पीतये	१
या सुरथा रथीतमो	भा देवा दिविस्पृशा	।	अश्विना ता हवामहे	२
या वां कशा मधुमत्य	श्विना सूनृतावती	।	तया यज्ञं मिमिक्षतम्	३
नहि वामस्ति दूरके	यत्रा रथेन गच्छथः	।	अश्विना सोमिनो गृहम्	४
हिरण्यपाणिमृतये	सवितारमुप ह्वये	।	स चेत्ता देवता पदम्	५ [४]
अपां नपातमवसे	सवितारमुप स्तुहि	।	तस्य व्रतान्युश्मसि	६ (२१४)

विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः ।	सवितारं नृचक्षसम्	७
सखाय आ नि पीदत सविता स्तोम्यो नु नः ।	दाता राधांसि शुम्भति	८
अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।	त्वष्टारं सोमपीतये	९
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् ।	वरूचीं धियणां वह	१० [५]
अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः ।	अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम्	११
इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये ।	अग्नार्यां सोमपीतये	१२
मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं भिमिक्षताम् ।	पिपृतां नो भरीमभिः	१३
तयोरिद् घृतवत् पयो विप्रां रिहन्ति धीतिभिः ।	गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे	१४
स्योना पृथिवि भवा—नृक्षरा निवेशनी ।	यच्छा नः शर्म सप्रथः	१५ [६]
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ।	पृथिव्याः सप्त धामभिः	१६
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् ।	समूहमस्य पांसुरे	१७
त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ।	अतो धर्माणि धारयन्	१८
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ।	इन्द्रस्य युज्यः सखा	१९
तद् विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूर्यः ।	दिर्वाव चक्षुराततम्	२०
तद् विप्रांसो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।	विष्णोर्यत परमं पदम्	२१ [७] (२२९)

(२३)

२४ मेधातिथिः काण्वः । १ वायुः; २-३ इन्द्रवायुः; ४-६ मित्रावरुणौ; ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्;
 १०-१२ विश्वे देवाः; १३-१५ पृषाः; १६-२२, २३ (पूर्वार्धस्य) आपः; २३ (उत्तरार्धस्य); २४ अग्निः ।
 १-१८ गायत्री, १९ पुर उष्णिक्, २१ प्रतिष्ठा; २०, २२-२३ अनुष्टुप् ।

तीवाः सोमांस आ गच्छा—शर्वन्तः सुता इमे ।	वायो तान् प्रस्थितान् पिब	१
उभा देवा दिविस्पृशे—न्द्रवायू हवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	२
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रां हवन्त ऊतये ।	सहस्राक्षा धियस्पती	३
मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये ।	जज्ञाना पूतदक्षसा	४
ऋतेन यावृतावृधा—वृतस्य ज्योतिस्पृती ।	ता मित्रावरुणा हुवे	५ [८]
वरुणः प्राविता भुवन् मित्रो विश्वाभिरूतिभिः ।	करतां नः सुरार्धसः	६
मरुत्वन्तं हवामह इन्द्रमा सोमपीतये ।	सजूर्गणेन तृम्पतु	७
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूर्परातयः ।	विश्वे मम श्रुता हवम	८
हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा ।	मा नो दुःशंस ईशत	९
विश्वान् देवान् हवामहे मरुतः सोमपीतये ।	उग्रा हि पृश्निमातरः	१० [९] (२३९)

जयतामिव तन्यन्तु—मरुतामेति धृष्णुया । यच्छुभं याथना नरः ११
हस्काराद् विद्युतस्पर्श—ऽतो जाता अवन्तु नः । मरुतो मृलयन्तु नः १२
आ पूषश्चित्रबर्हिष—माधृणे धरुणं दिवः । आजानृष्टं यथा पशुम १३
पूषा राजानमाधृणि—रपगूहं गुहा हितम् । अविन्दच्चित्रबर्हिषम् १४
उतो स मह्यमिन्दुभिः पङ्क युक्ता अनुसेषिधत् । गोभिर्यवं न चकृपत् १५[१०]

अम्बयो यन्त्यध्वभि—जामयो अध्वरीयताम् । पृश्नतीर्मधुना पयः १६
अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्यध्वरम् १७
अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वी हविः १८
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषज—मपामुत प्रशस्तये । देवा भवन्त वाजिनः १९
अप्सु मे सोमो अब्रवी—दुन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वज्ञं भुव—मापश्च विश्वभेषजीः २०[११]

आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वेदं मम । ज्योक् च सूर्यं दृशे २१
इदमापः प्र वहत यत किं च दुरितं मयि । यद् वाहमभिदुद्राह यद् वा शेष उतानृतम् २२
आपो अद्यान्वचारिणं रसेन समगस्महि । पर्यस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा २३
सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात सह ऋषिभिः २४[१२]

(२४)

[पष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० २४-३०]

१/५ आजीगर्तिः शुनःशेषः स कृतिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १ कः (प्रजापतिः); २ अग्निः, ३-५ सविता,
५ भगो वा, ६-१५ वरुणः । १, २, ६-१५ त्रिष्टुप्, ३-५ गायत्री ।

कस्य नूनं कृतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
को नो मह्या अदितये पुनर्दात पितरं च हृशेयं मातरं च १
अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
स नो मह्या अदितये पुनर्दात पितरं च हृशेयं मातरं च २
अभि त्वा देव सवित—रीशानं वार्याणाम् । सदावन् भागमीमहे ३
यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः । अद्रेपो हस्तयोर्दधे ४
भगभक्तस्य ते वय—मुदर्शेम तवावसा । मूर्धानं राय आरभे ५[१३]

नहि ते क्षत्रं न सप्तो न मनुं वयश्च नामी पतयन्त आपुः ।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्ती—र्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् ६
अबुध्ने राजा वरुणो वनस्यो—ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः ।
नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषा—मस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ७ (२६०)

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ ।
 अपदे पादा प्रतिधातवेऽक—रुतापेवक्ता हृदयाविधश्चित् ८
 शतं ते राजन् भिपजः सहस्र—मुर्वी गभीरा समतिष्ठे अस्तु ।
 बाधस्व दूरे निर्कृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ९
 अमी य क्रक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृशे कुहं चिद दिवेयुः ।
 अदध्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति १० [१४]

तत् त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस् तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।
 अहेळमानो वरुणेह बोध्यु—रुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ११
 तदिन्नक्तं तद् दिवा मह्यमाहुस् तदयं केतो हृद आ वि चष्टे ।
 शुनःशेषो यमहृद् गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्तु १२
 शुनःशेषो ह्यहृद् गृभीतस् त्रिष्वदित्यं दुपदेषु वृद्धः ।
 अवेनं राजा वरुणः ससृज्याद् विद्वां अदध्धा वि मुमोक्तु पाशान् १३
 अव ते हेळो वरुण नमोभि—रव यज्ञेभिर्गमहे हविर्भिः ।
 क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि १४
 उदुक्तमं वरुण पाशमस्म—दवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।
 अथा वयमादित्य व्रते तवा—नागसो अद्रितये स्याम १५ [१५] (२६८)

(२५)

२१ आजीगर्तिः शुनःशेषः स कृत्रिमां वैश्वामित्रो देवरातः । वरुणः । गायत्री ।

यच्चिच्छि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमसि द्यविद्यवि १
 मा नो वधाय हत्वै जिहीलानस्य रीरधः । मा हृणानस्य मन्यवे २
 वि मृळीकाय ते मनो रथीरश्वं न संदितम् । गीभिर्वरुण सीमहि ३
 परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये । वयो न वसतीरुप ४
 कदा क्षत्रश्रियं नर—मा वरुणं करामहे । मृळीकायोरुचक्षसम् ५ [१६]
 तदिद् समानमाशाते वेनन्ता न प्र युच्छतः । धृतव्रताय दाशुपे ६
 वेदा यो वीनां पद—मन्तरिक्षेण पतताम् । वेद नावः समुद्रियः ७
 वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः । वेदा य उपजायते ८
 वेद वार्तस्य वर्तनि—मुरोर्ऋष्वस्य बृहत् । वेदा ये अध्यासते ९
 नि षसाद् धृतव्रतो वरुणः पस्त्याइस्वा । साम्राज्याय सुकतुः १० [१७] (२७८)

अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अभि पश्यति । कृतानि या च कर्त्वा ११
 स नो विश्वाहा सुक्रतुं रादित्यः सुपथा करत् । प्र ण आयूषि तारिपत् १२
 बिभ्रद् द्रापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निर्णिजम् । परि स्पशो नि पैदिरे १३
 न यं दिप्सन्ति दिप्सवो न दुह्वाणो जनानाम् । न देवमभिमातयः १४
 उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे असाम्या । अस्माकमुदरेष्वा १५ [१८]

परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनु । इच्छन्तीरुचक्षसम् १६
 सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वामृतम् । होतव क्षदसे प्रियम् १७
 दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि । एता जुषत मे गिरः १८
 इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय । त्वामवस्युरा चक्रे १९
 त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च रमश्च राजसि । स यामनि प्रति श्रुधि २०
 उदृतं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत । अवाधमानि जीवसं २१ [१९] (२८९)

(२६)

१० आजीगर्तिः अनुःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । अग्निः, गायत्री ।

वसिष्वा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जा पते । सेमं नो अध्वरं यज १
 नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः । अग्नें द्विवित्मता वचः २
 आ हि प्मा सूनवे पिता पिर्यजत्यापये । सखा सख्ये वरेण्यः ३
 आ नो बर्ही रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा । सीदन्तु मनुषो यथा ४
 पूर्व्यं होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च । इमा उ पु श्रुधी गिरः ५ [२०]

यच्चिद्धि शश्वता तना देवदेवं यजामहे । त्वे इद्धयते हविः ६
 प्रियो नो अस्तु विशपति होता मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वग्नयो वयम् ७
 स्वग्नयो हि वार्य देवासो दधिरे च नः । स्वग्नयो मनामहे ८
 अथा न उभयेषा ममृत मर्त्यानाम् । मिथः सन्तु प्रशस्तयः ९
 विश्वेभिरग्ने अग्निभि रिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो यहो १० [२१] (२९९)

(२७)

१३ आजीगर्तिः अनुःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-१२ अग्निः १३ देवाः । १-१२ गायत्री, १३ त्रिष्टुप् ।

अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः । सम्राजन्तमध्वराणाम् १
 स धा नः सनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः । मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् २ (३०१)

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः । पाहि सवृमिद् विश्वायुः ३
 इमम् पु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसम । अग्ने देवेषु प्र वोचः ४
 आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिक्षा वस्त्रो अन्तमस्य ५ [२२]

विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरुर्मा उपाक आ । सद्यो वाशुपे क्षरसि ६
 यमग्ने पुत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः ७
 नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ८
 स वाजं विश्वचर्षणि—रवन्द्रिस्तु तरुता । विप्रेभिरस्तु सनिता ९
 जराबोध तद् विविद्धि विशेर्विशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् १० [२३]

स नो महां अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः । धिये वाजाय हिन्वतु ११
 स रेवाँ इव विशपति—दैव्यः केतुः गृणोतु नः । उक्थैरग्निर्बृहद्धानुः १२
 नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आग्निनेभ्यः ।
 यजाम देवान् यदि शक्रवाम मा ज्यायसः शंसमा वृक्षि देवाः १३ [२४] (३१२)

(२८)

९ आजीगर्तिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-४ इन्द्रः, ५-६ उलूखलं, ७-८ उलूखलमुसले,
 ९ प्रजापतिर्हरिश्चन्द्रः, (अधिपवण-) चर्म सोमो वा । १-६ अनुदुप्, ७-९ गायत्री ।

यत्र ग्रावा पृथुबुध ऊर्ध्वो भवति सोतवे । उलूखलसुताना—मवेद्विन्द्र जलगुलः १
 यत्र द्वाविंश जघनाधिपवण्या कृता । उलूखलसुताना—मवेद्विन्द्र जलगुलः २
 यत्र नार्यपच्यव—मुपच्यवं च शिक्षते । उलूखलसुताना—मवेद्विन्द्र जलगुलः ३
 यत्र मन्थी विबध्नते रश्मीन् यमितवा इव । उलूखलसुताना—मवेद्विन्द्र जलगुलः ४
 यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वद् जयतामिव दुन्दुभिः ५ [२५]

उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित् । अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ६
 आयजी वाजसातमा ता ह्युच्चा विजभृतः । हरी इवान्धांसि बप्सता ७
 ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः । इन्द्राय मधुमत् सुतम् ८
 उच्छिष्टं चम्बोर्भर सोमं पवित्र आ सृज । नि धेहि गोरधि त्वचि ९ [२६] (३२१)

(२९)

७ आजीगर्तिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । इन्द्रः । पंक्तिः ।

यच्चिद्धि संत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि ।
 आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुविमघ १ (३२२)

शिप्रिन् वाजानां पते	शचीं वस्तव कुंसना ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ २
नि प्वापया मिथूदृशा	सस्तामबुध्यमाने ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ३
ससन्तु त्या अरातयो	बोधन्तु शूर रातयः ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ४
समिन्द्र गर्दभं मृण	नुवन्तं पापयासुया ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ५
पताति कुण्डूणाच्या	दूरं वातो वनादधि ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ६
सर्वं परिक्रोशं जहि	जम्भया कृकदाश्वम् ।	
आ तू न इन्द्र शंसय	गोष्वश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ७ [२७] (३२८)

(३०)

२२ आजीगर्तिः शुनःशपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-१६ इन्द्रः, १७-१९ अश्विनां, २०-२२
उपाः । १-१०, १२-१५, १७-२२ गायत्री, ११ पादनिचृदायत्री, १६ त्रिष्टुप् ।

आ व इन्द्रं क्विं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् ।	मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः १
शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम् ।	एदुं निम्नं न रीयते २
सं यन्मदाय शुष्मिणा एना ह्यस्योदरे ।	समुद्रो न व्यचो दुधे ३
अयमुं ते समतसि कपोत इव गर्भधिम ।	वचस्तच्चिन्न ओहसे ४
स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते ।	विभ्रूतिरस्तु सूनृता ५ [२८]

ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये ऽस्मिन् वाजे शतक्रतो ।	समन्येषु ब्रवावहे ६
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे ।	सखाय इन्द्रमुतये ७
आ घां गमद्यादि श्रवत् सहस्रिणीभिरुतिभिः ।	वाजेभिरुप नो हवाम् ८
अनुं प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम् ।	यं ते पूर्वं पिता हुवे ९
तं त्वा वयं विश्ववारा ऽऽ शास्महे पुरुहूत ।	सखे वसो जरितृभ्यः १० [२९]

अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपात्राम् ।	सखे वज्रिन्सखायानाम् ११
तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन् तथा कृणु ।	यथा त उश्मसीष्टये १२
रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः ।	क्षुमन्तो याभिर्मदेम १३

(३४१)

आ घ त्वावान् त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरक्षं न चक्रयोः १४
 आ यद् दुर्वः शतक्रतु—वा कामं जरितृणाम् । ऋणोरक्षं न शचीभिः १५ [३०]

शश्वदिन्द्रः पोपृथुद्धिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्धिर्धनानि ।

स नो हिरण्यस्थं वंसनावान् त्स नः सनिता सनये स नोऽदात् १६
 आश्विनावश्वावत्ये—षा यातं शवीरया । गोमद् दस्त्रा हिरण्यवत् १७
 समानयोजनो हि वां रथो दस्त्रावर्मत्यः । समुद्रे अश्विनेर्यते १८
 न्युध्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते १९
 कस्तं उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये । कं नक्षसे विभावरी २०
 वयं हि ते अमन्मह्या—ऽऽन्तादा पराकात । अश्वे न चित्रे अरुपि २१
 त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मै रयिं नि धारय २२ [३१] (३५०)

(३१)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥ सू० ३१-३५]

१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । अग्निः । जगती; ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषि—र्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
 तव व्रते कुवयो विघ्ननापसो ऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः १
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम् ।
 विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवं २
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिष्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते ।
 अरेजितां रोदसी होतृवूर्ये ऽसन्नोभारमयजो महो वसो ३
 त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरुवरसे सुकृते सुकृत्तरः ।
 श्वात्रेण यत् पित्रोर्मुच्यसे पर्या ऽऽ त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ४
 त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतसुचे भवसि श्रवाग्यः ।
 य आहुतिं परि वेदा वर्षद्रुति—मेकायुरग्रे विश आविवांससि ५ [३२]

त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सकर्मन् पिपर्षि विदथे विचर्षणे ।
 यः शूरसाता परितक्म्ये धने दुभ्रेभिश्चित् समृता हंसि भूयसः ६
 त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्ते दधासि श्रवसे दिवेदिवे ।
 यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च सूरये ७

(३५७)

त्वं नो अग्ने सनये धर्मानां यशसं कारुं कृणुहि स्तवानः ।
 ऋध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रार्वतं नः ८
 त्वं नो अग्ने पित्रोरुपस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः ।
 तनूकृद् बोधि प्रमतिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु विश्वमोर्षिषे ९
 त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं पितासि नस् त्वं वयस्कृत तव जामयो वयम् ।
 सं त्वा रायः शतिनः सं सहस्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य १० [३३]

त्वामग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन् नहुषस्य विशपतिम् ।
 इळामकृण्वन् मनुषस्य शासनीं पितुर्यत् पुत्रो ममकस्य जायते ११
 त्वं नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य ।
 ज्ञाता लोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते १२
 त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरो ऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे ।
 यो रातहव्यो ऽवृकाय धायसे कीरेश्चिन् मन्त्रं मनसा वनोषि तम् १३
 त्वमग्ने उरुशंसाय वाघते स्पार्हं यद् रेक्णः परमं वनोषि तत् ।
 आधस्य चित् प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्सि प्र दिशो विदुष्टरः १४
 त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेव स्यूतं परि पासि विश्वतः ।
 स्वादुक्षद्वा यो वसतौ स्योनकृज् जीवयाजं यजते सोपमा किवः १५ [३४]

इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् ।
 आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भूमिरस्यृषिकृन् मर्त्यानाम् १६
 मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो ययातिवत् सदर्ने पूर्ववच्छुचे ।
 अच्छ याह्या वहा देव्यं जनमा सादय बर्हिषि यक्षि च प्रियम् १७
 एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत् ते चकृमा विदा वा ।
 उत प्र णेष्यभि वस्यो अस्मान् त्सं नः सृज सुमत्या वार्जवत्या १८ [३५] (३६८)

(३२)

१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
 अहन्नहिमन्वपस्तर्तु प्र वक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् १ (३६९)

अहन्नहिं पर्वते शिथियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वयं ततक्ष । वाथा इव धेनवः स्यन्दमाना अज्रः समुद्रमव जग्मुरापः	२
वृषायमाणो ऽवृणीत सोमं त्रिकद्वुकेष्वपिबत् सुतस्य । आ सार्यकं मघवादत्त वज्रमहन्नेन प्रथमजामहीनाम्	३
यद्विन्द्राहन् प्रथमजामहीनामान्मायिनामभिनाः प्रोत मायाः । आत् सूर्यं जनयन् द्यामुषासं तादीत्ना शत्रुं न किला विवित्से	४
अहन् वृत्रं वृत्रतरं व्यसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन । स्कन्धासीव कुलिशेना विवृक्णाऽहिः शयत उपपृक् पृथिव्याः	५ [३६]
अयोद्धेव दुर्मद आहि जुह्वे महावीरं तुविबाधमृजीपम् । नातारीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः	६
अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान । वृष्णो वधिः प्रतिमानं बुभूषन् पुरुत्रा वृत्रो अशयद् व्यस्तः	७
नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः । याश्चिद् वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत् तासामहिः पत्सुतः शीर्षभूव	८
नीचावया अभवद् वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्जभार । उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद् दानुः शये सहवत्सा न धेनुः	९
अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् । वृत्रस्य निण्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः	१० [३७]
व्वासर्पत्नीरहिगोपा अतिष्ठन् निरुद्धा आपः पणिनेव गावः । अपां बिलमपिहितं यदासीद् वृत्रं जघन्वा अप तद् ववार	११
अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत् स्वा प्रत्यहन् देव एकः । अज्यो गा अजयः शूर सोममवांसृजः सर्तवे सप्त सिन्धून्	१२
नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिबेध न यां मिहमकिरद् धादुनिं च । इन्द्रश्च यद् युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो मघवा वि जिग्ये	१३
अहेर्यातारं कर्मपश्य इन्द्र हृदि यत् ते जघ्नो भीरगच्छत् । नव च यन् नवतिं च सर्वन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि	१४ (३८२)

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा शमस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः ।
सेदु राजा क्षयति चर्षणीनामरान् न नेमिः परि ता बभूव

१५ [३८] (३८३)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३५]

(३३)

१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

एतायामोषं गव्यन्त इन्द्रमस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति ।
अनामृणः कुविदावस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः १
उपेदुहं धनदामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि ।
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरुक्तेर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन् २
नि सर्वसेन इषुधीरसक्त समर्यो गा अजति यस्य वष्टि ।
चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिभूरस्मदधि प्रवृद्ध ३
वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेन एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र ।
धनोरधि विपुणक् ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः ४
परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्राऽयज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः ।
प्र यद् द्विवो हरिवः स्थातरुग्र निरवतां अधमो रोदस्योः ५ [१]

अयुत्सन्ननवद्यस्य सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः ।
वृषायुधो न वध्र्यो निरष्टाः प्रवद्भिरिन्द्राच्चितयन्त आयन् ६
त्वमेतान् रुद्रतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे ।
अवादहो द्विव आ दस्युमुच्चा प सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ७
चक्राणासः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः ।
न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशो अदधात् सूर्येण ८
परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् ।
अमन्यमानां अभि मन्यमानैर्निर्विह्वाभिरधमो दस्युमिन्द्र ९
न ये द्विवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् ।
युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत १० [२]

अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्याऽवर्धत मध्य आ नाव्यानाम् ।
सधीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नभि द्यून्

११ (३९४)

न्याविध्यदिलीबिशस्य हृह्ला वि शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः ।	
यावत्तरो मघवन् यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम्	१२
अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रुन् वि तिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत् ।	
सं वज्रेणासृजद् वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां मतिर्मतिरच्छाशदानः	१३
आवः कुत्समिन्द्र यस्मिन्नाकन् प्रावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् ।	
शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्छ्वेयो नृषाह्याय तस्थौ	१४
आवः शर्म वृषभं तुग्न्यासु क्षेत्रजेषे मघवज्जिह्वयं गाम् ।	
ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अक—अछत्रयतामधरा वेदनाकः	१५ [३] (३९८)

(३४)

१२ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । अश्विनो । जगती; ९, १२ त्रिष्टुप् ।

त्रिश्विन् नो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वा याम उत रातिरश्विना ।	
युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वासंसो ऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः	१
त्रयः पवयो मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इदं विदुः ।	
त्रयः स्कम्भासः स्कमितास आरभे त्रिनक्तं यायस्त्रिर्वाश्विना दिवा	२
समाने अहन् त्रिरवद्यगोहना त्रिर्य यज्ञं मधुना मिमिक्षतम् ।	
त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा अस्मभ्यमुपसंश्च पिन्वतम्	३
त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुवते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्षतम् ।	
त्रिर्नान्द्यं वहतमश्विना युवं त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम्	४
त्रिर्नो रथिं वहतमश्विना युवं त्रिर्देवताता त्रिरुतावतं धियः ।	
त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत श्रवांसि नस् त्रिष्ठं वां सूरं दुहिता रुहद् रथम्	५
त्रिर्नो अश्विना दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरु दत्तमज्यः ।	
ओमानं शंयोर्ममाय सूनवे त्रिधातु शर्म वहतं शुभस्पती	६ [४]
त्रिर्नो अश्विना यजता दिवेदिवे परि त्रिधातु पृथिवीमशायतम् ।	
तिस्रो नासत्या रथ्या परावत आत्मेव वातः स्वसराणि गच्छतम्	७
त्रिरश्विना सिन्धुभिः सप्तमातृभिस् त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम् ।	
तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकं रक्षेथे द्युभिर्क्तुभिर्हितम्	८ (४०६)

क॒ऽ त्री च॒क्रा त्रिवृ॒तो रथ॑स्य क॒ऽ त्रयो व॒न्धुरो ये सनी॑ळाः ।	
क॒दा यो॒गो वा॒जिनो रा॑स॒भस्य येन॑ य॒ज्ञं ना॑सत्योपयाथः	९
आ ना॑सत्या गच्छ॑तं हूयते ह॒विर्म॑ध्वः पिब॑तं मधु॒पेभिरा॑सभिः ।	
युवो॑र्हि पूर्वं स॒वितो॑षसो रथ॑मृ॒ताय॑ चि॒त्रं घृ॑तव॒न्तमि॑ष्यति	१०
आ ना॑सत्या त्रि॒भिरै॑कावृ॒शैरि॒ह दे॒वेभि॑र्या॒तं मधु॑पेयमश्विना ।	
प्रायु॑स्तारि॒ष्टं नी र॑पांसि मृ॒क्षतं से॒धतं द्वे॒षो भ॑व॒तं स॒चाभु॑वा	११
आ नो॑ अश्विना त्रि॒वृता रथे॑ना—स्वा॒श्र्वं र॒यिं व॑ह॒तं सु॒वीर॑म् ।	
शृण्व॑न्ता॒ वाम॑वसे जोह॒वीमि वृ॒धे च॑ नो भव॒तं वाज॑सातौ	१२ [५] (४१०)

(३५)

११ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । १ (पादानां क्रमेण) अग्निः, मित्रावरुणौ, रात्रिः, सविता च ।
२-११ सविता । त्रिष्टुप्, १, २ जगती ।

ह॒वाम्य॑ग्निं प्रथ॒मं स्व॑स्तये ह॒वामि मि॒त्रावरु॑णाविहा॒वसे ।	
ह॒वामि रा॒त्रीं जग॑तो नि॒वेश॑नीं ह॒वामि दे॒वं स॒वितार॑मृतये	१
आ कृ॑ष्णेन रज॒सा वर्त॑मानो नि॒वेश॑यन्नमृतं म॒र्त्यं च ।	
हि॒रण्यये॑न स॒विता रथे॑ना—ऽऽ दे॒वो या॑ति भु॒व॒नानि पश्य॑न्	२
याति॑ दे॒वः प्र॒वता या॑त्यु॒द्रता या॑ति शु॒भ्राभ्यां य॒ज्ञतो हरि॑भ्याम् ।	
आ दे॒वो या॑ति स॒विता परा॑वतो ऽप॒ विश्वा॑ दु॒रिता बा॑र्ध॒मानः	३
अ॒भीवृ॑तं कृ॒शनैर्वि॑श्वरूपं हि॒रण्यश॑म्यं य॒ज्ञतो बृ॑हन्तम् ।	
आस्था॑द् रथं स॒विता चि॒त्रभा॑नुः कृ॒ष्णा रजा॑ंसि त॒विषीं द॑धानः	४
वि जना॑ञ्छ॒द्यावाः शि॑तिपादो अख्यन् रथं हि॒रण्यप्र॑उ॒गं व॑ह॒न्तः ।	
शश्व॑द् विशः स॒वितु॑र्दे॒व्यस्यो—प॒स्थे विश्वा॑ भु॒व॒नानि त॑स्थुः	५
तिस्रो॑ द्यावः स॒वितु॑र्द्वा उ॒पस्थाँ एका॑ यमस्य भु॒व॒ने वि॑रा॒षाट् ।	
आणिं न रथ्य॑ममृ॒ताधि॑ तस्थु—रि॒ह ब्र॑वीतु य उ॒ तच्चि॑कैतत्	६ [६]
वि सु॑प॒र्णो अ॒न्तरि॑क्षाण्यख्यद् ग॒भीर॑वे॒षा असु॑रः सु॒नीथः ।	
क्वे॒ऽदानीं सूर्यः कश्चि॑कैत॒ कत॑मां द्यां र॒श्मिर॑स्या त॒तान	७
अ॒ष्टौ व्य॑ख्यत् क॒कुभः पृ॑थिव्यास् त्री धन्व॒ योज॑ना स॒प्त सि॒न्धून् ।	
हि॒रण्य॑क्षः स॒विता दे॒व आगा॑द् दध॒द्रता॑ वृ॒शुपे वा॒र्याणि	८ (४१८)

हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणि—रुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते ।

अपामीवां बार्धते वेति सूर्य—मभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति

९

हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमुळीकः स्ववां यात्वर्वाङ् ।

अपसेधन् रक्षसो यातुधाना—नस्थाद् देवः प्रतिदोषं गृणानः

१०

ये ते पन्थाः सवितः पूर्यासो ऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे ।

तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव

११ [७] (४२१)

(३६)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥ सू० ३६-४३]

२० कण्वो घौरः । अग्निः, १३-१४ यूपो वा । प्रगाथः= विषमा बृहत्यः,

समाः सतोबृहत्यः (१३ उपरिष्ठाद्बृहती । ऐ०ब्रा० २।२ चरणच्छेदः)

प्र वो यद्दं पुरुणां विशां देवयतीनाम् ।

अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे यं सीमिदुन्य ईळते

१

जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते ।

स त्वं नो अद्य सुमना इहाविता भवा वार्जेषु सन्त्य

२

प्र त्वा दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।

महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो द्विवि स्पृशन्ति भानवः

३

देवासंस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते ।

विश्वं सो अग्ने जयति त्वया धनं यस्ते दृदाश मर्त्यः

४

मन्द्रो होता गृहपति—रग्ने दूतो विशामसि ।

त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत

५ [८]

त्वे इदग्ने सुभगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हविः ।

स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवान्सुवीर्या

६

तं धेमिन्था नमस्विन् उर्प स्वराजमासते ।

होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वासो अति सिधः

७

ग्रन्तो वृत्रमर्तन् रोदसी अप उरु क्षयाय चक्रिरे ।

भुवत् कण्वे वृषा द्युमन्याहुतः क्रन्दुदश्वो गर्विष्ठिषु

८

सं सीदस्व मह्यं असि शोचस्व देववीतमः ।

वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्

९

यं त्वा देवासो मनवे वृधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन ।

यं कण्वो मेध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः

१० [९] (४३१)

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध ऋतादधि ।	
तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस् तमग्निं वर्धयामसि	११
रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि ते ऽग्ने देवेष्वाप्यम् ।	
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृल महाँ असि	१२
ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठा देवो न संविता ।	
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदुञ्जिभिर्वाघन्द्भिर्विह्वयामहे	१३
ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुना विश्वं समत्रिणं दह ।	
कृधी न ऊर्ध्वाश्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः	१४
पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेरराव्णः ।	
पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृहद्भानो यविष्ठय	१५ [१०]
घनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस् तर्पुर्जम्भ यो अस्मधुक् ।	
यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत	१६
अग्निर्वित्रे सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् ।	
अग्निः प्रार्वन् मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम्	१७
अग्निना तुर्वशं यदुं परावत उग्रादेवं हवामहे ।	
अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीतिं दस्यवे सहः	१८
नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते ।	
दृदिथ कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः	१९
त्वेपासो अग्नेरमवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये ।	
रक्षस्विनः सकुमिद यातुमावतो विश्वं समत्रिणं दह	२० [११] (४४१)

(३७)

१५ कण्वो घोरः । मरुतः । गायत्री ।

क्रीळं वः शर्धो मारुतमनुर्वाणं रथेशुभम् । कण्वा अभि प्र गायत	१
ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिरञ्जिभिः । अजायन्त स्वभानवः	२
इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद् वदान् । नि यामञ्जिन्नमृञ्जते	३
प्र वः शर्धाय घृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे । देवत्तं ब्रह्म गायत	४
प्र शंसा गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो मारुतम् । जम्भे रसस्य वावृधे	५ [१२] (४४६)

को वो वर्षिष्ठ आ नरो दिवश्च रमश्च धृतयः । यत सीमन्तं न धृत्य ६
 नि वो यामाय मानुषो वृध उग्राय मन्यवे । जिहीत पर्वतो गिरिः ७
 येषामज्मेषु पृथिवी जुजुर्वा इव विस्पतिः । भिया यामेषु रजते ८
 स्थिरं हि जानमेषां वयो मातुर्निरतवे । यत सीमन्तं द्विता शवः ९
 उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मेष्वलत । वाश्वा अभिजु यातवे १० [१३]

त्यं चिद् घा वीर्यं पृथुं मिहो नपातममृधम । प्र च्यावयन्ति यामभिः ११
 मरुतो यद्ध वो बलं जना अचुच्यवीतन । गिरिचुच्यवीतन १२
 यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽध्वन्ना । शृणोति कश्चिदपाम १३
 प्र यात शीर्भमाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुवः । तत्रा पु मादयाध्व १४
 अस्ति हि एमा मदीय वः स्ममि एमा वयमेषाम् । विश्वं चिदायुर्जिवमे १५ [१४] (४५६)

(३८)

१५ कण्वो यातः । मरुतः । गायत्री ।

कद्ध नूनं कंधप्रियः पिता पुत्रं न हस्तयोः । दुधिध्व वृक्षतर्हिणः १
 कं नूनं कद वो अर्थं गन्ता दिवो न पृथिव्याः । कं वो गावो न रण्यन्ति २
 कं वः सुम्ना नव्यांसि मरुतः कं सुविता । कोऽं विश्वानि सोमगा ३
 यद् युयं पृश्निमातरो मर्तासः स्यातन । स्तोता वो अमृतः स्यात ४
 मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोऽप्यः । पथा यमस्य गादुप ५ [१५]

मो पु णः परापरा निर्रतिदुर्हणा वधीन । पद्रीष्ट तृष्ण्या सह ६
 सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्वाश्चिदा रुद्रियासः । मिहं कृण्वन्त्ययाताम् ७
 वाश्वेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति । यदेषां वृष्टिरसर्जि ८
 दिवा चित् तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनाद्वाहेन । यत पृथिवीं व्युन्दन्ति ९
 अध स्वनान्मरुतां विश्वमा सद्य पार्थिवम् । अरंजन्त प्र मानुषाः १० [१६]

मरुतो वीळुपाणिभिश्च चित्रा रोधस्वतीरनु । यातेमखिद्रयामभिः ११
 स्थिरा वः सन्तु नेमया रथा अश्वास एषाम् । सुसंस्कृता अभीशवः १२
 अच्छा वद्वा तना गिरा जराये ब्रह्मणस्पतिम् । अग्निं मित्रं न दर्शतम् १३
 मिमीहि श्लोकमास्ये पर्जन्य इव ततनः । गायं गायत्रमुक्थ्यम् १४
 वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पनस्युमर्किणम् । अस्मे वृद्धा असन्निह १५ [१७] (४७१)

(३९)

१० कण्वो घोरः । मरुतः । प्रगाथः= विषमा बृहत्याः, समाः सतोबृहत्याः ।

- प्र यद्विस्था पंगवतः शोचिर्न मानमस्यथ ।
 कस्य क्रत्वा मरुतः कस्य वर्षसा कं याथ कं ह धूतयः १
 स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीळू उत प्रतिष्कभे ।
 युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः २
 परा ह यत् स्थिरं हथ नरो वर्तयथा गुरु ।
 वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम् ३
 नहि वः शत्रुर्विविदे अधि द्यवि न भूम्यां रिशादसः ।
 युष्माकमस्तु तविषी तना युजा रुद्रासो नू चिदाधृषे ४
 प्र वेपयन्ति पर्वतान् वि विश्रान्ति वनस्पतीन् ।
 प्रा आरत मरुतो दुर्मदा इव देवासः सर्वया विशा ५ [१८]
 उपो रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं प्रष्टिर्वहति रोहितः ।
 आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रो—दवीभयन्त मानुषाः ६
 आ वो मक्षू तनाय कं रुद्रा अवो वृणीमहे ।
 गन्ता नूनं नोऽवसा यथा पुरे—त्या कण्वाय विभ्युषे ७
 युष्मेपितो मरुतो मर्त्येपित आ यो नो अभ्व ईषते ।
 वि तं युयोत शर्वसा व्योजसा वि युष्माकाभिरुतिभिः ८
 असांमि हि प्रयज्यवः कण्वं इद प्रचेतसः ।
 असांमिभिर्मरुत आ न ऊतिभिर्गन्ता वृष्टिं न विद्युतः ९
 असांम्योजो विभृथा सुदानवो ऽसांमि धूतयः शर्वः ।
 ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न सृजत द्विषम् १० [१९] (४८१)

(४०)

८ कण्वो घोरः । ब्रह्मणस्पतिः । प्रगाथः= विषमा बृहत्याः, समाः सतोबृहत्याः ।

- उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ।
 उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा १
 त्वामिद्धि सहसम्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते ।
 सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचुके २ (४८३)

प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता ।

अच्छा वीरं नयँ पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ३

यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः ।

तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ४

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।

यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ५ [२०]

तमिद् वोचिमा विदथेषु शंभुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।

इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद् वामा वो अश्रवत् ६

को देवयन्तमश्रवज् जनं को वृक्तबर्हिषम् ।

प्रप्रां वृश्वान् पस्त्याभिरस्थिताऽन्तर्वावत् क्षयं दधे ७

उप क्षत्रं पृश्नीत हन्ति राजभिर्भये चित् सुक्षितिं दधे ।

नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः ८ [२१] (४८९)

(४१)

९ कण्वो घौरः । वरुणमित्रार्यमणः, ४-६ आदित्याः । गायत्री ।

यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित् स दभ्यते जनः १

यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिष्टः सर्व एधते २

वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुर्गिता तिरः ३

सुगः पन्थां अनुक्षर आदित्यास ऋतं यते । नात्रावखादो अस्ति वः ४

यं यज्ञं नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा । प्र वः स धीतये नशत ५ [२२]

स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तृतः ६

कथा रोधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यमणः । महि प्सरो वरुणस्य ७

मा वो घ्नन्तं मा शर्पन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् । सुगैरिद् व आ विवासे ८

चतुरश्चिद् ददमानाद् बिभीयादा निधातोः । न दुर्नुक्ताय स्पृहयेत् ९ [२३] (४९८)

(४२)

१० कण्वो घौरः । पूषा । गायत्री ।

सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात् । सक्ष्वा देव प्र णस्पुः १

यो नः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति । अप स्म तं पथो जहि २

(५००)

अप॒ त्वं परि॑पन्थिनं॑ मु॒पीवा॑णं॑ हुर॒श्चित॑म् । दूर॑मधि॑ सु॒तेर॑ज ३
 त्वं तस्य॑ द्वा॒यावि॑नो॒ ऽध॒शंस॑स्य॒ कस्य॑ चित॒ । प॒दाभि॑ तिष्ठ॒ तपु॑षिभ ४
 आ तत् ते॑ दस्र॒ मन्तु॑मः पृ॒पन्न॑वो वृ॒णीम॑ह । येन॑ पि॒तृन॑चोदयः ५ [२४]

अधा॑ नो वि॒श्वसौ॑भग॒ हिर॑ण्यवा॒शीम॑त्तम । धना॑नि सु॒पणा॑ कृ॒धि ६
 अति॑ नः सु॒श्रता॑ नय सु॒गा नः॑ सु॒पथा॑ कृ॒णु । पू॒षन्नि॑ह क्रतुं विदः ७
 अ॒भि सृ॑यव॒सं नय॑ न न॒वज्वा॑रो अध्व॒ने । पू॒षन्नि॑ह क्रतुं विदः ८
 शग्धि॑ पृ॒धि प्र यौ॑सि च शि॒शीहि॑ प्रा॒स्युद॑र॒म । पू॒षन्नि॑ह क्रतुं विदः ९
 न पू॒षणं॑ मे॒थाम॑सि सु॒क्तेर॑भि गृ॒णीम॑सि । वस॑नि दु॒स्ममी॑महे १० [२५] (५०८)

(४३)

१. कण्वो गौरः । रुद्रः, ३ रुद्रः, मित्रावरुणौ च, ७-९, सोमः ।

गायत्री, ९ अनुष्टुप् ।

क॒द रु॒द्राय॑ प्रचे॒तसे॑ मी॒ल्लुष्ट॑मा॒य तव्य॑से । वो॒चेम॑ श॒तंमं॑ हृ॒दे १
 यथा॑ नो अ॒दि॒तिः क॑रत् प॒श्वे नृ॑भ्यो यथा॑ ग॒वं । यथा॑ तो॒काय॑ रु॒द्रिय॑म २
 यथा॑ नो मि॒त्रो वरु॑णो यथा॑ रु॒द्रश्चि॑क॒तति॑ । यथा॑ वि॒श्वे स॒जोप॑सः ३
 गा॒थर्प॑ति॒ मेध॑र्पति॒ रु॒द्रं ज॒लाप॑भ॒पज॑म । तच्छ॑योः सु॒भ्रमी॑महे ४
 यः शु॒क्र इ॒व सू॒र्यो हिर॑ण्यमि॒व रो॑चते । श्रे॒ष्ठो दे॒वानां॑ वसुः ५ [२६]

शं नः॑ क॒रत्य॑र्वते सु॒गं मे॒पाय॑ मे॒ष्ये । नृ॑भ्यो ना॒रिभ्यो॑ ग॒वं ६
 अ॒स्मे सो॑म॒ थ्रिय॑मधि॒ नि धे॑हि श॒तस्य॑ नृ॒णाम॑ । महि॑ श्रव॒स्तुवि॑नृ॒म्णम॑ ७
 मा नः॑ सोम॒परि॑बा॒धो मा॑रा॒तयो॑ जुहु॒न्त । आ न॑ इन्द्रो वा॒जं भ॑ज ८
 यास्ते॑ प्र॒जा अ॒मृत॑स्य॒ पर॑स्मिन् धाम॑न्नू॒तस्य॑ ।
 मु॒र्धा नाभा॑ सोम॒ वेन॑ आ॒भूष॑न्तीः सोम॒ वेदः॑ ९ [२७] (५१७)

(४४)

(नवमोऽनुवाकः ॥९॥ सू० ४४-५०)

१४ प्रस्कण्वः काण्वः । अग्निः, १-२ अग्निः, अश्विनौ, उषाश्च ।

प्रगाथः= विषमा बृहत्याः, समाः सतो बृहत्याः ।

अग्ने॒ वि॒वस्व॑दु॒पसं॑श् चि॒त्रं रा॒धो अ॑मर्त्य ।

आ द्वा॒शुपं॑ जा॒तवे॑दो व॒हा त्व॑म॒द्या दे॒वाँ उ॑प॒बुधः॑

१

(५१८)

ह्यो हि दूतो असि हव्यवाहनो ऽग्ने रथीरध्वराणाम् ।

जूरश्विभ्यामुपसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत

२

अद्या दूतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम् ।

धूमकेतुं भाक्रजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम्

३

यष्टं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे ।

वाँ अच्छा यातवे जातवेदसमग्निमीळे व्युष्टिषु

४

स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन ।

अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन

५ [२८]

शंसो बोधि गृणते यविष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः ।

स्कर्णवस्य प्रतिरन्नायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम्

६

होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते ।

स आ वह पुरुहूत प्रचेतसो ऽग्ने देवाँ इह द्रवत

७

पवितारमुपसमश्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः ।

हण्वांसस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर

८

पतिर्ह्यध्वराणामग्ने दूतो विशामसि ।

उषर्बुध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दशः

९

अग्ने पूर्वा अनूपसो विभावसो वृदिथ विश्वदर्शतः ।

असि ग्रामेण्वविता पुरोहितो ऽसि यज्ञेषु मानुषः

१० [२९]

नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम् ।

मनुष्वद् देव धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतममर्त्यम्

११

यद् देवानां मित्रमहः पुरोहितो ऽन्तरो यासि दृत्यम् ।

सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयो ऽग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः

१२

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ।

आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्यमा प्रातर्यावाणो अध्वरम्

१३

गृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवो ऽग्निजिह्वा क्रतावृधः ।

पिबंतु सोमं वरुणो धृतवतो ऽश्विभ्यामुपसा सजूः

१४ [३०] (५३१)

(४५)

१० प्रस्कण्वः काण्वः । अग्निः, १० (उत्तरार्धस्य) देवाः । अनुष्टप् ।

त्वमग्ने वसूँरिह रुद्राँ आदित्याँ उत । यजाँ स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम् १
श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः । तान् रोहिदश्व गिर्वणस् त्रयस्त्रिंशत्मा बह २
प्रियमेधवदत्रिवज् जातवेदो विरूपवत । अङ्गिरस्वन्महिवत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम् ३
महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत । राजन्तमध्वराणां मग्निं शुक्रेण शोचिषा ४
घृताहवन सन्त्ये—मा उ पु श्रुधी गिरः । याभिः कण्वस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा ५
[३१]

त्वां चित्रश्रवस्तम् हवन्ते विश्वु जन्तवः । शोचिष्केशं पुरुप्रिया—ऽग्ने हव्याय वोह्वे ६
नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम् । श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रां अग्ने दिविष्टिषु ७
आ त्वा विप्रां अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः । बृहद् भा बिभ्रतो हवि—रग्ने मर्ताय दाशुषे ८
प्रातर्याव्णः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य । इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिषा सादया वसो ९
अर्वाञ्च दैव्यं जन—मग्ने यक्ष्व सहृतिभिः । अयं सोमः सुदानवस् तं पात तिरोअह्वयम् १०
[३२] (५४१)

(४६)

१५ प्रस्कण्वः काण्वः । अश्विनौ । गायत्री ।

एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया द्विवः । स्तुपे वामश्विना बृहत् १
या वृक्षा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसुविदा २
वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि । यद् वां रथो विभिष्पतात् ३
हविषा जारो अपां पिपतिं पपुर्निरा । पिता कुटस्य चर्षणिः ४
आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा । पातं सोमस्य धृष्णुया ५ [३३]

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे रासाथामिषम् ६
आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे । युञ्जाथामश्विना रथम् ७
अरित्रं वां द्विस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः । धिया युयुञ्ज इन्द्रवः ८
द्विस्कण्वास इन्द्रवो वसु सिन्धूनां पदे । स्वं वत्रिं कुहं धित्सथः ९
अभूद् भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः । व्यख्यज्जिह्वयासितः १० [३४]

अभूद् पारमेतवे पन्थां ऋतस्य साधुया । अदर्शि वि सुतिर्द्विवः ११
तत्तद्विश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति । मवे सोमस्य पिप्रतोः १२ (५५३)

वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा । मनुष्वच्छंभू आ गतम्	१३
युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत । क्रता वनथो अक्तुभिः	१४
उभा पिबतमश्विनो—भा नः शर्म यच्छतम् । अविद्वियाभिरुतिभिः	१५ [३५] (५५६)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२९]

(४७)

१० प्रस्कण्वः काण्वः । अश्विनौ । प्रगाथः=विषमा बृहत्यः, समाः सतोबृहत्यः ।

अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम क्रतावृधा ।	
तमश्विना पिबतं तिरोअह्वयं धत्तं रत्नानि दाशुषे	१
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।	
कण्वांसो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम	२
अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा ।	
अथाद्य दसा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम्	३
त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं भिमिक्षतम् ।	
कण्वांसो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना	४
याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।	
ताभिः प्वस्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा	५ [१]
मुदासे दसा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना ।	
रयिं समुद्रादुत वा विवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम्	६
यन्नासत्या परावति यद् वा स्थो अधि तुर्वशे ।	
अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः	७
अर्वाश्वा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप ।	
इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा	८
तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा ।	
येन शश्वद्वहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये	९
उक्थेभिरर्वागवसे पुरुवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे ।	
शश्वत् कण्वानां सदासि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना	१० [२] (५६६)

(४८)

१६ प्रस्कण्वः काण्वः । उषाः । प्रगाथः = विषमा बृहत्यः, समाः सतोबृहत्यः ।

सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः ।	
सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती	१
अश्वावतीगोर्मतीविश्वसुविदो भूरि च्यवन्त वस्तवे ।	
उदीरय प्रति मा सूनृता उषश् चोद राधो मधोनाम	२
उवासोषा उच्छाच्च नु देवी जीरा रथानाम् ।	
ये अस्या आचरणेषु दधिरे समुद्रे न श्रवस्यवः	३
उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते मनो दानाय सूरयः ।	
अत्राह तत् कण्व एषां कण्वतमो नाम गृणाति नृणाम्	४
आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती ।	
जरयन्ती वृजनं पद्वदीयत उत्पातयति पक्षिणः	५ [३]
वि या सृजति समनं व्युत्थिनः पदं न वेत्योदती ।	
वयो नकिंष्टे पत्निवांस आसते व्युष्टो वाजिनीवति	६
एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि ।	
शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यान्यभि मानुषान्	७
विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज् ज्योतिष्कृणोति सूनरी ।	
अप द्वेषो मधोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप सिधः	८
उष आ माहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः ।	
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु	९
विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि ।	
सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम्	१० [४]
उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जनं ।	
तेना वह सुकृतो अध्वरा उष ये त्वा गूणन्ति वह्नयः	११
विश्वान् देवा आ वह सोमपीतये ऽन्तरिक्षादुपस्त्वम् ।	
सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्य—मुषो वाजं सुवीर्यम्	१२
यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदृक्षत ।	
सा नो रयिं विश्ववारं सुपेशस—मुषा ददातु सुगम्यम्	१३ (५७९)

ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्वं ऊतये जुहूरेऽर्वसे महि ।

सा नः स्तोमो अभि गृणीहि राधसो—यः शुक्रेण शोचिषा १४

उषो यदुद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः ।

प्र नो यच्छतादवृकं पृथु च्छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः १५

सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्ष्वा समित्ताभिग ।

सं द्युम्नेन विश्वतुरोपो महि सं वार्जवाजिनीवति १६ [५] (५८२)

(४९)

४ प्रस्कण्वः काण्वः । उपाः । अनुष्टुप् ।

उषो भद्रमिरा गंहि दिवश्चिद् रोचनादधि । वहन्त्वरुणप्सव उप त्वा सोमिनो गृहम् १

सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उपस्त्वम । तेना सुश्रवसं जनं प्रावाद्य दुहितर्दिवः २

वर्यश्चित् ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदजुनि । उपः प्रारभूतूरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ३

व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनम् । तां त्वामुपर्वसूयवो गीर्भिः कर्णा अहूपत ४ [६]

(५८६)

(५०)

१३ प्रस्कण्वः काण्वः । सूर्यः (११-१३ रोगघ्न्य उपनिषदः, १३ अन्योऽर्धर्चः द्विपद्मश्च) ।

गायत्री, १०-१३ अनुष्टुप् ।

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । हृशे विश्वाय सूर्यम् १

अप ते तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे २

अहृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ३

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचनम् ४

प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्कुक्षेऽपि मानुषान् । प्रत्यङ् विश्वं स्वर्हृशे ५ [७]

येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि ६

वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहा मिमानो अक्तुभिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य ७

सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षण ८

अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरौ रथस्य नपत्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ९

उद् वयं तमसस्पृजि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् १०

उद्यन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम् । हृद्रोगं मम सूर्य हरिमाणं च नाशय ११

(५९७)

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि । अथो हारिद्वेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि १२
उदगादयमावित्यो विश्वेन सहसा सह । द्विषन्तं मह्यं रन्धयन् मो अहं द्विषते रधम् १३
[८] (५९९)

(५१)

[दशमोऽनुवाकः ॥ १०॥ सू० ५१-५७]

१५ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती, १४-१५ त्रिष्टुप् ।

अभि त्यं मेघं पुरुहूतमृगमिय—मिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम् ।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत १
अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम् ।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत् २
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपो—तात्रये शतदुरेषु गातुवित् ।
ससेनं चिद् विमदायावहो वस्वा—जावद्रिं वावसानस्य नर्तयन् ३
त्वमपामपिधानावृणोरपा—ऽधारयः पर्वते दानुमद् वसु ।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहि—मादित सूर्यं दिव्यारोहयो हृशे ४
त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत ।
त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वांनं दस्युहत्येष्वाविथ ५ [९]

त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथा—ऽरन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम् ।
महान्तं चिदबुद्धं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे ६
त्वं विश्वा तविषी सधर्यग्निता तव राधः सोमपीथार्य हर्षते ।
तव वज्राश्रिकिते बाह्वोर्हितो वृश्वा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या ७
वि जानीह्यार्यान् ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदब्रतान् ।
शाकौ भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत् ता ते सधमादेषु चाकन ८
अनुव्रताय रन्धयन्नपवता—नाभूमिरिन्द्रः श्रथयन्ननाभुवः ।
वृद्धस्य चिद् वर्धतो द्यामिर्नक्षतः स्तवानो वस्रो वि जघान संदिहः ९
तक्षद् यत् त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शर्वः ।
आ त्वा वार्तस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः १० [१०]

मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कूतरार्धि तिष्ठति ।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद् वि शुष्णस्य हंहिता ऐरयत् पुरः ११ (६)

आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे ।	
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनो ऽनुवाणं श्लोकमा रोहसे विवि	१२
अदवा अभी महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते ।	
मेनाभवो वृषणश्चस्य सुक्रतो विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या	१३
इन्द्रो अश्रायि सुधयो निरेके पजेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः ।	
अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयु—रिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता	१४
इदं नमो वृषभार्य स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि ।	
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत् सूरिभिस्तव शर्मन्स्याम	१५ [११] (६१४)

(५२)

१५ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; १३, १५ त्रिष्टुप् ।

त्यं सु मेघं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते ।	
अत्यं न वाजं हवनस्यवुं रथ—मेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः	१
स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे ।	
इन्द्रो यद् वृत्रमवधीन्नवीवृत—मुञ्जन्नणींसि जहृपाणो अन्धसा	२
स हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊर्धनि चन्द्रबुधो मदवृद्धो मनीषिभिः ।	
इन्द्रं तमहे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठारातिं स हि पप्रिन्धसः	३
आ यं पूणान्ति विवि सद्वाबर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः ।	
तं वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अहुतप्सवः	४
अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रध्वीरिव प्रवणे संस्रुतयः ।	
इन्द्रो यद् वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनद् वलस्य परिधीरिव त्रितः	५ [१२]

परी घृणा चरति तित्विषे शवो ऽपो वृत्वी रजसो बुध्रमाशयत् ।	
वृत्रस्य यत् प्रवणे दुर्गभिश्चनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम्	६
हृदं न हि त्वा न्यूषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना ।	
त्वष्टा चित् ते युज्यं वावृधे शर्व—स्ततश्च वज्रमभिभूत्योजसम्	७
जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतु—विन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः ।	
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायस—मधारयो दिव्या सूर्यं हृशे	८ (६२२)

बृहत् स्वर्चन्द्रममवद् यदुक्थ्यः । मकृण्वत् भियसा रोहणं दिवः ।

यन्मानुषप्रधना इन्द्रमृतयः । स्वर्नृपाचो मरुतोऽमदुन्ननु ९

द्यौश्चिदुस्यामवौ अहेः स्वना दयोयवीद् भियसा वज्रं इन्द्र ते ।

वृत्रस्य यद् बद्धधानस्य रोदसी । मर्दं सुतस्य शवसाभिर्नच्छिरः १० [१३]

यदिन्विन्द्र पृथिवी दशभुजि रहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः ।

अत्राह ते मघवन् विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् ११

त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः । स्वभूत्योजा अवसे धृपन्मनः ।

चकृपे भूमिं प्रतिमानमोजसो ऽपः स्वः परिभूरेष्या दिवम् १२

त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋण्ववीरस्य बृहत्तः पतिर्भूः ।

विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमन्द्रा नकिरन्यस्त्वावान् १३

न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तर्मानशुः ।

नोत् स्ववृष्टिं सदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृपे विश्वमानुषक् १४

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नजौ विश्वे देवासो अमदुन्ननु त्वा ।

वृत्रस्य यद् भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्थ १५ [१४] (६२९)

(५३)

११ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

न्यूऽपु वाचं प्र मंह भेरामहे गिर इन्द्राय सदेने विवस्वतः ।

नू चिन्द्रि रत्नं ससतामिवाविदुन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते १

दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।

शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि २

शचीव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु ।

अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ३

एभिद्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना ।

इन्द्रेण दस्युं दुरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेपसः समिषा रभेमहि ४

समिन्द्र गया समिषा रभेमहि सं वाजोभिः पुरुश्चन्दैरभिद्युभिः ।

सं देव्या प्रमेत्या वीरशुण्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ५ [१५] (६३५)

ते त्वा मदा अमदुन् तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते ।	
यत् कारवे दशं वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः	६
युधा युधमुष घेदैषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।	
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम्	७
त्वं करंश्चमुत् पुण्यं वधी—स्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी ।	
त्वं शता वङ्गदस्याभिनत पुरो ऽनानुदः परिपूता ऋजिश्वना	८
त्वमेताश्चनराजो द्विर्दशा—ऽबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः ।	
षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक्	९
त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभि—स्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् ।	
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राजे यूने अरन्धनायः	१०
य उहचीन्द्र देवगोषाः सखायस्ते शिवतमा असाम् ।	
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः	११ [१६] (६४०)

(५४)

११ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; ६, ८-९, ११ विष्टुप् ।

मा नो अस्मिन् मघवन् पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशे ।	
अक्रन्दयो नद्योऽ रोरुवद् वना कथा न क्षोणीर्भियसा समारत	१
अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि पृहुहि ।	
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यूञ्जते	२
अर्चा दिवे बृहते शृण्यं वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः ।	
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः	३
त्वं विवो बृहतः सानु कोपयो ऽव त्मना धृषता शम्बरं भिनत ।	
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृष—च्छितां गभस्तिमशानि पृतन्यसि	४
नि यद् वृणाक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शृण्णस्य चिद् व्रन्दिनो रोरुवद् वना ।	
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदुद्या चित्र कृणवः कस्त्वा परि	५ [१७]

त्वमाविथ नयं तूर्वशं यदु त्वं तूर्वीतिं वय्यं शतक्रतो ।

त्वं रथमेतं कृत्वये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव ६ (६४६)

स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति ।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः

७

असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्र सोमपा अपसा सन्तु नेमे ।

ये त इन्द्र वृद्धो वर्धयन्ति महिं क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च

८

तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धा—श्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः ।

व्यश्रुहि तर्पया काममेषा—मथा मनो वसुदेयाय कृण्व

९

अपामतिष्ठद्भरुणह्वरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।

अभीमिन्द्रो नद्यो वविणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवणेषु जिघ्रते

१०

स शेवृधमधि धा द्युधमस्मे महिं क्षत्रं जनापाळिन्द्र तव्यम् ।

रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरिन् राये च नः स्वपत्या इषे धाः

११ [१८] (६५१)

(५५)

८ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मद्वा पृथिवी च न प्रति ।

भीमस्तुर्विष्माश्रुर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसंगः

१

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः ।

इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात् स युध्म ओजसा पनस्यते

२

त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि ।

प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः

३

स इद वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् ।

वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षमेण धेनां मघवा यद्विन्वति

४

स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः ।

अधा च न श्रद् दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्रते वधम्

५ [१९]

स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्षमया वृधान ओजसा विनाशयन् ।

ज्योतीषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सतवा अपः सृजत्

६

वानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाश्वा हरी वन्दनश्रुदा कृधि ।

यमिष्ठासः सारथ्यो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दम्नुवन्ति भूर्णयः

७ (६५८)

अप्रक्षितं वसुं बिभर्षिं हस्तयो रषां हस्तन्वि श्रुतो दधे ।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः

८ [२०] (६५०)

(५६)

६ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

एष प्र पूर्वीरिव तस्य चम्रिषो ऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम्
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः ।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा
स तुर्वणिर्महो अरेणु पौंस्ये गिरेर्भूष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः ।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध आभूषु रामयन्नि दामानि
देवी यद्वि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युपसं न सूर्यः ।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयति रेणु बृहदहरिष्वणिः
वि यत् तिरो धरुणमच्युतं रजो ऽतिष्ठिपो द्विव आतासु बर्हणा ।
स्वर्मीह्ये यन्मद इन्द्र हर्ष्याहेन वृत्रं निरपामाजो अर्णवम्
त्वं द्विवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदेनेषु माहिनः ।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाप्यारुजः

१

२

३

४

५

६ [२१] (६६५)

(५७)

६ सव्य आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

प्र महिष्ठाय बृहते बृहदये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम्
अर्धते विश्वमनु हासद्विष्टय आपो निम्नेव सर्वना हविर्मतः ।
यत् पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो ।
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद् वचः

१

२

३

४

(६६९)

भूरि॑ त इन्द्र॑ वीर्यं॑ तव॑ स्मस्य॑—स्य स्तोतु॑र्मघव॑न् काम॑मा पृ॑ण ।

अनु॑ ते द्यौर्बृ॑हती वीर्यं॑ मम इ॒यं च॑ ते पृथि॒वी ने॑म ओज॑से ५

त्वं तमिन्द्र॑ पर्वतं॑ म॒हामु॑रुं वज्रेण॑ वज्रिन् पर्व॑शश्च॑कतिथ ।

अवा॑सृजो निर्वृ॑ताः सर्त॑वा अ॒पः स॒त्रा विश्वे॑ दधिषे॑ केवलं॑ सहः॑ ६ [२२] (६७१)

[एकादशोऽनुवाकः ॥११॥ सू० ५८-६४]

(५८)

९ नोधा गौतमः । अग्निः । जगती, ६-९ त्रिष्टुप् ।

नू चि॑त् स॒हो जा अ॒मृतो॑ नि तु॒न्दते॑ होता॒ यद् दू॒तो अ॒भ॒वद् वि॒वस्व॑तः ।

वि सा॑धि॒ष्ठेभिः पृ॒थि॒भी रजो॑ मम आ दे॒वता॑ता ह॒विषा॑ वि॒वासा॑ति १

आ स्व॑म॒घ्न यु॒वमा॑नो अ॒जर—स्तृ॒ण्ववि॒ष्यन्न॑त॒सेषु॑ तिष्ठति ।

अ॒त्यो न पृ॒ष्ठं प्रु॑षितस्य॑ रोचते द्वि॒वो न सा॑नु॒ स्तन॑यन्न॒चिक्र॑दत् २

क्रा॒णा रु॒द्रेभि॑र्वसु॒भिः पु॒रोहि॑तो होता॒ निष॑तो र॒यिषा॑ळम॒त्यः ।

र॒थो न वि॑क्ष्वृ॒क्षसान॑ आ॒युषु॑ व्या॒नुष॑ग्वार्या॑ दे॒व ऋ॑ण्वति ३

वि वा॑र्तजूतो अ॒त॒सेषु॑ तिष्ठते वृ॒था जु॒हूभिः॑ सृ॒ण्या तु॒वि॒ष्वणिः॑ ।

तृ॒षु यद॑ग्रे व॒निनो॑ वृ॒षाय॑से कृ॒ष्णं त ए॒म रु॑श॒द्रूमे॑ अ॒जर ४

तपु॑र्ज॒म्भो व॒न आ वा॑त॒चोदि॑तो यू॒थे न सा॒ह्वं अ॒व वा॑ति वंस॑गः ।

अ॒भि॒वज॑न्नक्षि॒तं पा॑जसा॒ रजः॑ स्था॒तुश्च॑रथं॒ भये॑त प॒तत्रि॑णः॑ ५ [२३]

दु॒धु॒ष्ठा भृ॑ग॒वो मा॑नु॒षेष्वा॑ र॒यिं न चा॑रुं सु॒हवं॑ जने॒भ्यः ।

हो॒ता॒रम॑ग्ने अ॒तिथिं॑ वरे॒ण्यं मि॒त्रं न शे॒वं वि॒द्याय॑ जन्म॑ने ६

हो॒ता॒रं स॒प्त जु॒हो॒इ यजि॑ष्ठं यं वा॒घतो॑ वृ॒णते॑ अध्व॒रेषु॑ ।

अ॒ग्निं वि॑श्वेषा॒मर॑तिं वसू॒नां स॒पर्या॑मि प्र॒यसा॑ या॒मि रत्न॑म् ७

अ॒च्छि॒द्रा सू॒नो स॒हसो॑ नो अ॒द्य स्तो॒तृभ्यो॑ मि॒त्रम॑हः शर्म॑ यच्छ ।

अ॒ग्ने गृ॑णन्तम॒हंस॑ उरु॒ण्यो—जो॑ नपात् पू॒र्भिरा॑यसी॒भिः ८

भ॒वा वरु॑थं गृ॒णते॑ वि॒भावो॑ भ॒वा म॑घवन् म॒घव॑च्यः शर्म॑ ।

उरु॒ण्यग्ने॑ अ॒हंसो॑ गृ॒णन्तं प्रा॒तर्म॑क्षू धि॒याव॑सु॒र्जग॑म्यात् ९ [२४] (६८०)

(५९)

७ नोधा गौतमः । अग्निर्वैश्वानरः । त्रिष्टुप् ।

वया इदग्ने अग्रयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते ।	
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जना उपमिद ययन्थ	१
मूर्धा द्विवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः ।	
तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदारीय	२
आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्रा वसूनि ।	
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा	३
बृहती इव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्योऽनक्षः ।	
स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वी वैश्वानराय नृतमाय यहीः	४
द्विवश्चित् ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् ।	
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ	५
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते ।	
वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वा अधूनोत् काष्ठा अव शम्बरं भेत	६
वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा ।	
शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरन्त सूनृतावान	७ [२५] (६८७)

(६०)

५ नोधा गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

वहिं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं द्रुतं सद्योऽर्थम् ।	
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद् भृगवे मातरिश्वा	१
अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः ।	
द्विवश्चित् पूर्वी न्यसाद्वि होता ऽऽपृच्छ्यो विशपतिर्विक्षु वेधाः	२
तं नव्यसी हृद् आ जायमान मस्मत् सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः ।	
यमुत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीर्जनन्त	३
उशिकू पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु ।	
दर्मूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद् रयिपती रयीणाम्	४

(६९१)

तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोर्तमासः ।
आशुं न वाजंभरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्

५ [२६] (६९२)

(६१)

१६ नोधा गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय ।
ऋचीषमायाधिगव ओह मिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा १
अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि भराभ्याङ्गुषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त २
अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षा भराभ्याङ्गुषमास्येन ।
महिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ३
अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरिश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ४
अस्मा इदु सतिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वाहे समञ्जे ।
वीरं वानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं कुर्माणम् ५ [२७]

अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद् वज्रं स्वर्पस्तमं स्वर्गं रणाय ।
वृत्रस्य चिद् विदद् येन मर्मं तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ६
अस्येदु मातुः सर्वनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाश्चार्वाङ्ना ।
मुषायद् विष्णुः पचतं सहीयान् विध्यद् वराहं तिरो अद्रिमस्ता ७
अस्मा इदु ग्राहिचिद् देवर्षत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः ।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ८
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं विवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वरालिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिमन्त्रो ववक्षे रणाय ९
अस्येदेव शर्वसा शुषन्तं वि वृश्चद् वज्रेण वृत्रमिन्द्रः ।
गा न ब्राणा अवनीरमुश्च वृभि श्रवो व्रावने सचेताः १० [२८]

अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद् वज्रेण सीमयच्छत् ।
ईशानकृद् वाशुषे दशस्यन् तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः

११ (७७३)

अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः ।	
गोर्न पर्व वि रंदा तिरश्चे व्यन्नर्णीस्यपां चरध्वै	१२
अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।	
युधे यद्विष्णान आयुधा न्यूधायमाणो निरिणाति शत्रून्	१३
अस्येदु भिया गिर्यश्च इह्ला द्यावा च भूमा जनुपस्तुजेते ।	
उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद् वीर्याय नोधाः	१४
अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषा मेको यद् वत्रे भूरीशानः ।	
प्रेतंशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्ये सुष्विमावदिन्द्रः	१५
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।	
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्	१६ [२९] (७०८)

पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-३१]

(६२)

१३ नोधा गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र मन्महे शवसानाय शूष माङ्गुयं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् ।	
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायाऽर्चामार्कं नरे विश्रुताय	१
प्र वो महे महि नमो भरध्व माङ्गुयं शवसानाय साम ।	
येना नः पूर्वे पितरः पदुज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन्	२
इन्द्रस्याङ्गिरसां चैष्टौ विदत् सरमा तनयाय धासिम् ।	
बृहस्पतिर्भिन्दद्विं विदद् गाः समुस्त्रियाभिर्वावशन्त नरः	३
स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्योऽ नवर्गवैः ।	
सरण्युभिः फलिगभिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः	४
गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ।	
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु द्विवो रज उपरमस्तभायः	५ [१]
तदु प्रयक्षतममस्य कर्म वृस्मस्य चारुतममस्ति दंसः ।	
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन् मध्वर्णसो नद्यश्चतस्रः	६
द्विता वि वत्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेभिरुक्तेः ।	
भगो न मेने परमे व्योम न्नधारयद् रोदसी सुदंसाः	७ (७१५)

सनाद् दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।	
कृष्णेभिर्क्तोपा रुशद्भिर्वपुभिरो चरतो अन्यान्या	८
सनेमि सूर्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।	
आमासु चिद् दधिषे पक्रमन्तः पर्यः कृष्णासु रुशद् रोहिणीषु	९
सनात् सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।	
पुरु सहस्रा जनेयो न पत्नीर्द्वस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम्	१० [२]
सनायुवो नमसा नव्यो अर्केर्वसूयवो मतयो दस्म ददुः ।	
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन् मनीषाः	११
सनादेव तव रायो गर्भस्तौ न क्षीर्यन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।	
द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः	१२
सनायते गोतम इन्द्र नव्यमर्तक्षद् ब्रह्म हरियोजनाय ।	
सुनीथार्य नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्	१३ [३] (७२१)

(६३)

९. नोधा गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

त्वं महाँ इन्द्र यो ह गुप्तेर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।	
यद्ध ते विश्वा गिर्यश्चिदभ्वा भिया हृक्कासः किरणा नैजन्	१
आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वर्धात ।	
येनाविहर्यतक्रता अमित्रान् पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः	२
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान् त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं पाट् ।	
त्वं गुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन्	३
त्वं ह त्यदिन्द्र चोद्वीः सखा वृत्रं यद् वज्रिन् वृषकर्मन्नुभ्नाः ।	
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूर्योनावक्रतो वृथापाट्	४
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन् हृक्कास्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।	
व्यस्मदा काष्ठा अर्वते वर्धनेव वज्रिष्ठथिह्यमित्रान्	५ [४]
त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मिह्नि नर आज्ञा हवन्ते ।	
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत्	६
त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन् पुरो वज्रिन् पुरुकुत्साय दर्दः ।	
बर्हिर्न यत सुदासे वृथा वर्गहो राजन् वरिवः पूर्वे कः	७ (७२८)

त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रा—मिषमापो न पीपयः परिज्मन् ।

यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि तमनमूर्जं न विश्वध क्षरध्वै

८

अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।

सुपेशंसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्

९ [५] (७३०)

(६४)

१५ नोधा गोतमः । मरुतः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः ।

अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः

१

ते जज्ञिरे क्वि कृष्वास उक्षणा रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।

पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न द्रप्सिनो घोस्वर्पसः

२

युवानो रुद्रा अजरा अभोग्धनो ववक्षुरधिगावः पर्वता इव ।

हृह्ला चिद् विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना

३

चित्रैरस्त्रिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्मां अधि येतिरे शुभे ।

अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋतयः साकं जज्ञिरे स्वधया क्विवो नरः

४

ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान् विद्युतस्तविषीभिरक्रत ।

दुहन्त्यूर्ध्विद्व्यानि धूर्तयो भूमिं पिन्वन्ति पर्यसा परिज्रयः

५ [६]

पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद् विदथेष्वाभुवः ।

अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमाक्षितम्

६

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुण्यदः ।

मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम्

७

सिंहा इव नानदति प्रचेतसः पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः ।

क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित् सबाधः शवसाहिमन्यवः

८

रोदसी आ वदता गणाश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ।

आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः

९

विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लास्तविषीभिर्विरप्तिनः ।

अस्तार इषुं दधिरे गर्भस्त्यो—रनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः

१० [७] (७४०)

हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्योऽं न पर्वतान् ।	
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुधकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः	११
घृषु पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सूनुं हवसा गृणीमसि ।	
रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीषिणं वृषणं सश्वत श्रिये	१२
प्र नू स मर्तः शवसा जना अतिं तस्थौ व ऊती मरुतो यमावत ।	
अर्वंद्भिर्वाजं भरते धना नृभिः रापृच्छयं क्रतुमा क्षेति पुष्यति	१३
चकृत्यं मरुतः पृतसु दुष्टरं द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन ।	
धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं तोकं पुष्येम तनयं शतं हिमाः	१४
नू धिरं मरुतो वीरवन्तमृतीषाहं रयिमस्मासु धत्त ।	
सहस्रिणीं शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्	१५ [८] (७४५)

(६५)

[द्वादशोऽनुवाकः ॥१२॥ सू० ६५-७३]

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

पश्वा न तायुं, गुहा चतन्तं नमो युजानं, नमो वहन्तम्	१
सजोषा धीराः, पदैरनु गमन्तुप त्वा सीदन्, विश्वे यजत्राः ॥१॥	२
ऋतस्य देवा, अनु व्रता गुर्भुवत् परिष्टिद्यौर्न भूम	३
वर्धन्तीमापः, पन्वा सुशिंश्चि मृतस्य योना, गर्भे सुजातम् ॥२॥	४
पुष्टिर्न रण्वा, क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म, क्षोदो न शंभु	५
अत्यो नाज्मन्, त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदुः, क ई वराते ॥३॥	६
जामिः सिन्धूनां, भ्रातेव स्वस्रा मिभ्यान्न राजा, वनान्यत्ति	७
यद् वार्तजूतो, वना व्यस्था वृग्निर्ह दाति, रोमा पृथिव्याः ॥४॥	८
श्वसित्यप्सु, हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो, विशामुपभुत्	९
सोमो न वेधा, ऋतप्रजातः पशुर्न शिश्वा, विभुर्दूरभाः ॥५॥	१० [९] (७५५)

(६६)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

रयिर्न चित्रा, सूरौ न संहगायुर्न प्राणो, नित्यो न सूनुः	१
तक्त्वा न भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः, शुचिर्विभावा ॥१॥	२
वाधार क्षेममोको न रण्वो यवो न पक्को, जेता जनानाम्	३ (७५८)

ऋषिर्न स्तुभ्वा, विश्व प्रशस्तो वाजी न प्रीतो, वयो दधाति ॥२॥	४
दुरोकशोचिः, क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै	५
चित्रो यदध्राद्, द्वेतो न विश्व स्थो न रुक्मी, त्वेषः समत्सु ॥३॥	६
सेनेव सुष्टामं दधात्यस्तुर्न विद्युत्, त्वेषप्रतीका	७
यमो ह जातो, यमो जनित्वं जारः कनीनां, पतिर्जनीनाम् ॥४॥	८
तं वश्चराथा, वयं वसत्यास्तं न गावो, नक्षन्त इन्द्रम्	९
सिन्धुर्न क्षोदुः, प्र नीचीरैर्नोन्नवन्त गावः, स्वर्हृशीके ॥५॥	१०[१०](७६५)

(६७)

१० पराशरः शाक्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

वनेषु जायुर्मतेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं, राजेवाजुर्यम्	१
क्षेमो न साधुः, क्रतुर्न भद्रो भुवत् स्वाधी, हौता हव्यवाट् ॥१॥	२
हस्ते दधानो, नृम्णा विश्वान्यमे देवान् धाद, गुहा निषीदन्	३
विदन्तीमत्र, नरो धियंधा हृदा यत् तष्टान्, मन्त्रां अशीसन् ॥२॥	४
अजो न क्षां, वाधारं पृथिवीं तस्तम्भ द्यां, मन्त्रैभिः सत्यैः	५
प्रिया पदानि, पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने, गुहा गुहं गाः ॥३॥	६
य ईं चिक्रेत्, गुहा भवन्तमा यः ससादु, धारामृतस्य	७
वि ये चूतन्त्युता सर्पन्त आदिद् वसूनि, प्र ववाचास्मै ॥४॥	८
वि यो वीरुत्सु, रोधन्महित्वो त प्रजा, उत प्रसूष्वन्तः	९
चित्तिर्पां, दमे विश्वायुः सद्येव धीराः, संमायं चक्रुः ॥५॥	१०[११](७७५)

(६८)

१० पराशरः शाक्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

श्रीणन्नुप स्थाद्, दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमकून् व्यूणीत्	१
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद् देवो, देवानां महित्वा ॥१॥	२
आदित ते विश्वे, क्रतुं जुषन्त शुष्काद् यद् देव, जीवो जनिष्ठाः	३
भजन्त विश्वे, देवत्वं नाम क्रतं सर्पन्तो, अमृतमेवैः ॥२॥	४
ऋतस्य प्रेषा, ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे, अपांसि चक्रुः	५
यस्तुभ्यं दाशाद्, यो वा ते शिक्षात् तस्मै चिकित्वान्, रयिं दयस्व ॥३॥	६ (७८१)

होता निषत्तो, मनोरपत्ये स चित्रवासां, पतीं रयीगाम्	७
इच्छन्त रेतो, मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैर्मूराः ॥४॥	८
पितुर्न पुत्राः, क्रतुं जुषन्त श्रोषन् ये अस्य, शासं तुरासः	९
वि राय और्णोद, दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं, स्तुभिर्दमूनाः ॥५॥	१० [१२] (७८५)

(६९)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

शुक्रः शुशुक्रौ, उषो न जारः प्रपा समीची, दिवो न ज्योतिः	१
परि प्रजातः, कृत्वा बभूथ भुवो देवानां, पिता पुत्रः सन् ॥१॥	२
वेधा अदृष्टो, अग्निर्विजानन् ब्रूधर्न गोनां, स्वाद्यां पितॄनाम्	३
जने न शेव, आहूयः सन् मध्ये निषत्तो, रण्वो दुरोणे ॥२॥	४
पुत्रो न जातो, रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो, विशो वि तारीत	५
विशो यदह्ने, नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा, विश्वान्यश्याः ॥३॥	६
नर्किष्ट एता, व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः, श्रुष्टिं चकथ	७
तत् तु ते दंसो, यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद् युक्तो, विवे रपांसि ॥४॥	८
उषो न जारो, विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै	९
त्मना वहन्तो, दुरो व्यृण्वन् नवन्त विश्वे, स्वर्हृशीके ॥५॥	१० [१३] (७९५)

(७०)

११ पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

वनेम पूर्वीर्यो मनीषा अग्निः सुशोको, विश्वान्यश्याः	१
आ दैव्यानि, व्रता चिकित्वा ना मानुषस्य, जनस्य जन्म ॥१॥	२
गर्भो यो अपां, गर्भो वनानां गर्भश्च स्थातां, गर्भश्चरथाम्	३
अद्रौ चिदस्मा, अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो, अमृतः स्वाधीः ॥२॥	४
स हि क्षपावां, अग्नी रयीणां दाशद् यो अस्मा, अरं सूक्तेः	५
एता चिकित्वा, भूमा नि पाहि देवानां जन्म, मर्ताश्च विद्वान् ॥३॥	६
वर्धान्यं पूर्वीः, क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्	७
अराधि होता, स्वर्निषत्तः कृण्वन् विश्वान्यपांसि सत्या ॥४॥	८
गोषु प्रशस्ति, वनेषु धिषे भरन्त विश्वे, बलिं स्वर्णः	९ (८०४)

वि त्वा नरः, पुरुत्रा संपर्यन् पितुर्न जिवेर्वि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥

१०

साधुर्न गृध्नुरस्तेव क्षरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु ॥ ६ ॥

११ [१४] (८०६)

(७१)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

उप प्र जिन्वन्नृशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः ।

स्वसारः श्यावीमरुषीमजुषूञ् चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः

१

वीळु चिद् दृह्ला पितरो न उक्थै—रद्रिं रुजन्नाङ्गिरसो रवेण ।

चकुर्विबो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुस्राः

२

वर्धन्त धनयन्नस्य धीति—मादिकुर्यो दिधिष्वोऽ विभृत्राः ।

अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः

३

मथीद् यवीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् ।

आवीं राजे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं भृगवाणो विवाय

४

महे यत् पित्र ई रसं दिवे क—रव त्सरत् पृशन्त्यश्चिकित्वान् ।

सुजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात्

५ [१५]

स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।

वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विर्वा यासद् राया सस्थं यं जुनासि

६

अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यहीः ।

न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान्

७

आ यद्विषे नृपतिं तेज आनद्र द्युचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।

अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत् सूदयच्च

८

मनो न योऽध्वनः सद्य एत्ये—कः सन्ना सूरौ वस्व ईशे ।

राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा

९

मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।

नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि

१० [१६] (८१६)

(७२)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नि काव्या वेधसः शश्वतस्क—हस्ते दधानो नर्या पुरूणि ।

अग्निर्भुवद् रयिपती रयीणां सन्ना चक्राणो अमृतानि विश्वा

१

(८१७)

अस्मे वत्सं परि षन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः ।

श्रमयुवः पद्व्यो धियं धास्तस्थुः पदे परमे चार्वग्रेः

२

तिस्रो यदग्रे शरदुस्त्वामिच्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान् ।

नामानि चिद् दधिरे यज्ञियान्यसूदयन्त तन्वः सुजाताः

३

आ रोदसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रियां जग्निरे यज्ञियासः ।

विदन्मर्तो नेमधिता चिकित्वा नग्निं पदे परमे तस्थिवांसम्

४

संजानाना उप सीदन्नभिजु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन् ।

रिरिक्रांसस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः

५

[१७]

त्रिः सप्त यद् गुह्यानि त्वे इत् पदाविकृन्निहिता यज्ञियासः ।

तेभीं रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूश्च स्थातृश्चरथं च पाहि

६

विद्रां अग्रे वयुनानि क्षितीनां व्यानुषक् दुरुधो जीवसे धाः ।

अन्तर्विद्रां अध्वनो देवयाना नतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट्

७

स्वाध्यो दिव आ सप्त यही रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् ।

विदद् गव्यं सरमा हृह्ममूर्ध्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट्

८

आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वार्य गातुम् ।

महा महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदिर्धायसे वेः

९

अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन् दिवो यदुक्षी अमृता अकृण्वन् ।

अर्धक्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्रे अरुषीरजानन्

१०

[१८] (८२६)

(७३)

१० पराशरः शाक्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।

स्योनशीरतिथिर्न ग्रीणानो होतेव सद्यं विधतो वि तारित

१

देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्त्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।

पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत्

२

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा ।

पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी

३

(८२९)

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिन्द्र—मग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु ।
 अर्धि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन् भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम् ४
 वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्व्युर्वि सूर्यो ददतो विश्वमायुः ।
 सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः ५ [१९]

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूधीः पीपयन्त द्युभक्ताः ।
 परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया ससुरद्विम् ६
 त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा विवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।
 नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः । ७
 यान् राये मर्तान्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।
 छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्या—पप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् ८
 अर्वद्विग्ने अर्वतो नृभिर्नृन् वीरैर्वीरान् वनुयामा त्वोताः ।
 ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूर्यः शतहिमा नो अश्व्युः ९
 एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च ।
 शकेम रायः सुधुरो यमं ते ऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः १० [२०] (८३६)

(७५)

[त्रयोदशोऽनुवाकः ॥१३॥ सू० ७४-८४]

९. गोतमो राहृगणः । अग्निः । गायत्री ।

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रये । आरे अस्मे च शृण्वते १
 यः स्नीहितीषु पूर्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद् वाशुषे गर्यम् २
 उत ब्रुवन्तु जन्तव उवृग्निर्वृत्रहार्जनि । धनंजयो रणैरणे ३
 यस्य दूतो असि क्षये वेधि हव्यानि वीतये । दुस्मत् कृणोष्यध्वरम् ४
 तमित् सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो । जना आहुः सुबर्हिषम् ५ [२१]

आ च बर्हासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये । हव्या सुश्वन्द्र वीतये ६
 न योरुपव्दिदश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन । यदग्ने यासि दूत्यम् ७
 त्वोतो वाज्यह्वयो ऽभि पूर्वस्मादपरः । प्र वाश्वाँ अग्ने अस्थात् ८
 उत द्युमत सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि । देवेभ्यो देव वाशुषे ९ [२२] (८४५)

(७५)

५ गोतमो राहूगणः । अग्निः । गायत्री ।

जुषस्व सप्रथस्तमं	वचो देवप्सरस्तमम्	। हव्या जुह्वान आसनि	१
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने	वेधस्तम प्रियम्	। वोचेम ब्रह्म सानसि	२
कस्ते जामिर्जनानामग्ने	को दाश्वध्वरः	। को ह कस्मिन्नसि श्रितः	३
त्वं जामिर्जनानामग्ने	मित्रो असि प्रियः	। सखा सखिभ्य ईड्यः	४
यजा नो मित्रावरुणा	यजा देवाँ कृतं बृहत्	। अग्ने यक्षि स्वं दमम्	५ [२३] (८५०)

(७६)

५ गोतमो राहूगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

का त उपेतिर्मनसो वराय	भुवदग्ने शतमा का मनीषा ।	
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप	केन वा ते मनसा दाशेम	१
एह्यग्र इह होता नि षीदा दधः	सु पुरेता भवा नः ।	
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे	यजा महे सौमनसाय देवान्	२
प्र सु विश्वान् रक्षसो धक्ष्यग्ने	भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा ।	
अथा वह सोमपतिं हरिभ्या	मातिथ्यमस्मै चकृमा सुदाने	३
प्रजावता वचसा वहिरासा	ऽऽ च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।	
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र	बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम्	४
यथा विप्रस्य मनुषो हविभिर्देवाँ	अयजः कृविभिः कृविः सन् ।	
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने	मन्द्रया जुह्वा यजस्व	५ [२४] (८५५)

(७७)

५ गोतमो राहूगणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा दाशेमाग्नये कास्मै	देवर्जुष्टोच्यते भामिने गीः ।	
यो मर्त्येष्वमृतं कृतावा	होता यजिष्ठ इत् कृणोति देवान्	१
यो अध्वरेषु शतम कृतावा	होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम् ।	
अग्निर्यद् वेमर्तीय देवा	न्तस् च बोधाति मनसा यजाति	२
स हि क्रतुः स मर्यः स साधु	मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।	
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्ती	विश उप ब्रुवते दृस्ममारीः	३ (८५८)

स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम् ।

तना च ये मघवानः शर्विष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मनम

४

एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रैर्भिरस्तोष्ट जातवेदाः ।

स एषु द्युम्नं पीपयत् स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान्

५[२५] (८६०)

(७८)

५ गोतमो राहुगणः । अग्निः । गायत्री ।

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः १

तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः २

तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्ध्वामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ३

तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूरवधूनुषे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ४

अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ५[२६] (८६५)

(७९)

१२ गोतमो राहुगणः । १-३ अग्निः मध्यमोऽग्निर्वा; ४-१२ अग्निः । १-३ त्रिष्टुप्;

४-६ उष्णिक्; ७-१२ गायत्री ।

हिरण्यकेशो रजसो विसारे ऽहिर्धुनिर्वात इव धर्जीमान् ।

शुचिभ्राजा उषसो नवेदुः यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः १

आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः कृष्णो नानाव वृषभो यद्वीदम् ।

शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात् पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा २

यदीमृतस्य पर्यसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।

अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृश्नन्त्युपरस्य योनौ ३

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ४

स ईधानो वसुक्कवि रग्निरीळेन्यो गिरा । रेवदुस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ५

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो वह प्रति ६ [२७]

अवा नो अग्र ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि । विश्वासु धीषु वन्द्य ७

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यम् । विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ८

आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम् । मारुडिकं धेहि जीवसे ९ (८७४)

प्र पूतास्तिग्मशोचिषे वाचो गोतमाग्रये । भरस्व सुम्नयुर्गिरः १०
यो नो अग्रेऽभिदासत्यन्ति दूरे पर्वीष्ट सः । अस्माकमिदं वृधे भव ११
सहस्राक्षो विचर्षणि-रग्नी रक्षांसि सेधति । होता गृणीत उक्थ्यः १२ [२८] (८७७)

(८०)

१६ गोतमो राहगणः । इन्द्रः, १६ इन्द्रः, (अथर्वा, मनुः दध्यङ् च) । पंक्तिः ।

इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम् ।
शर्विष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निः शशा अहि-मर्चन्ननु स्वराज्यम् १
स त्वामवुद वृषा मवुः सोमः श्येनाभृतः सुतः ।
येना वृत्रं निरुद्धयो जघन्थ वज्रिन्नोजसा-मर्चन्ननु स्वराज्यम् २
प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते ।
इन्द्रं नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपो ऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ३
निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ निर्विवः ।
सृजा मरुत्वतीरव जीवर्धन्या इमा अपो ऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ४
इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः ।
अभिक्रम्याव जिघ्रते ऽपः समीय चोदय-मर्चन्ननु स्वराज्यम् ५ [२९]
अधि सानौ नि जिघ्रते वज्रेण शतपर्वणा ।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छ-त्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ६
इन्द्र तुभ्यमिदं दिवो ऽनुत्तं वज्रिन् वीर्यम् ।
यद्भ्यं त्वं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधी-मर्चन्ननु स्वराज्यम् ७
वि ते वज्रांसो अस्थिर-न्नवतिं नाव्याऽनु ।
महत तं इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हित-मर्चन्ननु स्वराज्यम् ८
सहस्रं साकमर्चत परि शोभत विंशतिः ।
शतैनमन्वनोनवु-रिन्द्राय ब्रह्मोद्यत-मर्चन्ननु स्वराज्यम् ९
इन्द्रो वृत्रस्य तर्विषीं निरुहन्त्सहसा सहः ।
महत तदस्य पौर्यं वृत्रं जघन्वाँ असृज-मर्चन्ननु स्वराज्यम् १० [३०]
इमे चित् तव मन्यवे वेपेते भ्रियसा मही ।
यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वाँ अवधी-मर्चन्ननु स्वराज्यम् ११ (८८८)

न वेपसा न तन्यते—न्द्रं वृत्रो वि बीभयत ।

अभ्येनं वज्रं आयसः सहस्रभृष्टिरायता—चंच्रनु स्वराज्यम् १२

यद् वृत्रं तव चाशनिं वज्रेण समयोधयः ।

अहिमिन्द्र जिघांसतो विवि ते बद्धधे शवो ऽचंच्रनु स्वराज्यम् १३

अभिष्टने ते अद्रिवो यत् स्था जगच्च रेजते ।

त्वष्टा चित् तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भिया—चंच्रनु स्वराज्यम् १४

नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्यां परः ।

तस्मिन्नुष्णमुत क्रतुं देवा ओजांमि सं दधुर—चंच्रनु स्वराज्यम् १५

यामथर्वा मनुषिता वृध्यङ् धियमत्तत ।

तस्मिन् ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मता—चंच्रनु स्वराज्यम् १६ [३१] (८९३)

— ❧ —

(८९)

षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३२]

९. गोतमो राहुगणः । इन्द्रः । पंक्तिः ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृभिः ।

तमिन्महत्स्वाजिषू—तेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत १

असि हि वीर सेन्यो ऽसि भूरि परादुदिः ।

असि वृभ्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु २

यदुदीरित आजयो धृष्णवे धीयते धना ।

युश्वा मवृच्युता हरी कं हनः कं वसो दधो ऽस्माँ इन्द्र वसो दधः ३

क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शर्वः ।

श्रिय ऋष्व उपाकयो—नि शिप्री हरिवान् दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ४

आ पप्रौ पार्थिवं रजो बद्धधे रोचना विवि ।

न त्वावाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यते ऽति विश्वं ववक्षिथ ५ [१]

यो अर्यो मर्तभोजनं पराददाति वाशुषे ।

इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भजा भूरि ते वसु भक्षीय तव राधसः ६

मदेमवे हि नो वुदि—यूथा गवामृजुक्रतुः ।

सं गृभाय पुरु शतो भयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर ७ (९००)

मादयस्व सुते सत्वा शर्वसे शूर राधसे ।

विद्मा हि त्वा पुरुवसु—मुप कामान्त्ससृज्महे ऽथा नोऽविता भव

८

एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुण्यन्ति वार्यम् ।

अन्तर्हि ख्यो जनाना—मर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेदु आ भर

९ [२] (९०२)

(८२)

६ गोतमो राहूगणः । इन्द्रः । पंक्तिः, ६ जगती ।

उपो षु शृणुही गिरो मघवन् मातथा इव ।

यदा नः सुनृतावतः कर आदुर्थयास इद योजा न्विन्द्र ते हरी

१

अक्षन्नमीमदन्त ह्य—व प्रिया अधूषत ।

अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविश्या मती योजा न्विन्द्र ते हरी

२

सुसंहशं त्वा वयं मघवन् वन्दिषीमहि ।

प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशां अनु योजा न्विन्द्र ते हरी

३

स घा तं वृषणं रथ—मधि तिष्ठाति गोविदम् ।

यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी

४

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो ।

तेन जायामुप प्रियां मन्द्वानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी

५

युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गर्भस्त्योः ।

उत त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः

६ [३] (९०८)

(८३)

६ गोतमो राहूगणः । इन्द्रः । जगती ।

अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।

तमित् पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः

१

आपो न देवीरुप यन्ति होत्रिय—मवः पश्यन्ति विततं यथा रजः ।

प्राचैर्वेवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव

२

अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यतसुचा मिथुना या संपर्यतः ।

असंयतो ब्रूते ते क्षेति पुण्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते

३

(९११)

आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वयं इन्द्राग्रयः शम्या ये सकृत्यया ।	
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः	४
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो वतपा येन आजनि ।	
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे	५
बर्हिर्वा यत् स्वपत्याय वृज्यते ऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।	
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्यः—स्तस्येदिन्द्रो अभिषित्वेषु गण्यति	६ [४] (११४)

(८४)

२० गीतमो राहगणः । इन्द्रः । १-६ अनुष्टुप्, ७-९ उष्णिक्, १०-१२ पंक्तिः;
१३-१५ गायत्री; १६-१८ त्रिष्टुप्, (प्रगाथः=) १९ बृहती, २० सप्तोबृहती ।

असावि सोमं इन्द्र ते शर्विष्ठ धृष्णवा गहि ।	
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः	१
इन्द्रमिन्द्ररीं वहतो ऽप्रतिधृष्टशवसम् ।	
ऋषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम्	२
आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।	
अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना	३
इममिन्द्र सुतं पित्र ज्येष्ठममर्त्यं मदम् ।	
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धारां क्रतस्य सादने	४
इन्द्राय नूनमर्चतो—कथानि च ब्रवीतन ।	
सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः	५ [५]

नकिङ्खद् रथीतरो हरी यदिन्द्रं यच्छेसे ।	
नकिङ्खानु मज्मना नकिः स्वश्वं आनशे	६
य एक इद् विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।	
ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग	७
कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पामिव स्फुरत् ।	
कदा नः शुश्रवद् गिर इन्द्रो अङ्ग	८ (१२२)

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवांसति ।	
उग्रं तत् पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग	९
स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।	
या इन्द्रेण स्यावरी—वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम्	१० [६]
ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्रयः ।	
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम्	११
ता अस्य नर्मसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।	
व्रतान्यस्य सश्रिरे पुरुणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम्	१२
इन्द्रो दधीचो अस्थभि—वृत्राण्यप्रतिष्कृतः । जघान नवतीर्नव	१३
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद् विदच्छर्यणावति	१४
अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे	१५ [७]

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून ।	
आसन्निषून हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत् स जीवात्	१६
क ईषते तुज्यते को विभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति ।	
कस्तोकाय क इभायोत राये ऽधि ब्रवत् तन्वेऽ को जनाय	१७
को अग्निमीडे हविषा घृतेन सुचा यजाता ऋतुभिर्धुवेभिः ।	
कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः	१८

त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।

न त्वदन्यो मधवन्नस्ति मडिते—न्द्र ब्रवीमि ते वचः १९

मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसो ऽस्मान् कदा चना दभन् ।

विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ २० [८] (९३४)

(८५)

[चतुर्दशोऽनुवाकः ॥१४॥ सू० ८५-९३]

१२ गोतमो राहृगणः । मरुतः । जगती; ५, १२ त्रिष्टुप् ।

प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन् रुद्रस्य सूनवः सुदंससः ।

रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृध्वयः १

त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः ।

अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रिय मधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः २ (९३६)

गोमातरो यच्छुभयन्ते अस्त्रिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः ।	
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वत्मान्येषामनु रीयते घृतम्	३
वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।	
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्ववा वृषत्रातासः पृषतीर्युग्ध्वम्	४
प्र यद् रथेषु पृषतीर्युग्ध्वं वाजे अर्द्धि मरुतो रंहयन्तः ।	
उतारुपस्य वि प्यन्ति धाराश्वमेवोदभिव्युन्दन्ति भूम	५
आ वो वहन्तु सप्तयो रघुप्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः ।	
सीदता बर्हिरुरु वः सदर्स्कृतं मादयध्वं मरुता मध्वो अन्धसः	६ [९]
तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरु चक्रिरे सद्ः ।	
विष्णुर्यद्वावद् वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नाधि बर्हिषि प्रिये	७
शूरा इवेद युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे ।	
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेषसंहशो नरः	८
त्वष्टा यद् वज्रं सुकृतं हिरण्यं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् ।	
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवे ऽहन् वृत्रं निरपामौजदर्णवम्	९
ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद् बिभिदुर्वि पर्वतम् ।	
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे	१०
जिह्वं नुनुद्रेऽवतं तया विशासिञ्चुत्सं गोतमाय तृष्णजं ।	
आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः	११
या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि ।	
अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्	१२ [१०] (९४६)

(८६)

१० गोतमो गृह्मणः । मरुतः । गायत्री ।

मरुतो यस्य हि क्षये पाथा द्विवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः	१
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम्	२
उत वा यस्य वाजिनो ऽनु विप्रमतक्षत । स गन्ता गोमति व्रजे	३
अस्य वीरस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु । उक्थं मदश्च शस्यते	४
अस्य श्रोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि । सूरं चित् समुणीरिषः	५ [११] (९५१)

पूर्वाभिर्हि ददाशिम	शरद्भिर्मरुतो वयम् । अवाभिश्चर्षणीनाम्	६
सुभगः स प्रयज्यवो	मरुतो अस्तु मर्त्यः । यस्य प्रयांसि पर्पथ	७
शशमानस्य वा नरः	स्वदस्य सत्यशवसः । विदा कामस्य वेनतः	८
युयं तत सत्यशवस	आविष्कर्त महित्वना । विध्यता विद्युता रक्षः	९
गूहता गुह्यं तमो	वि यात विश्वमत्रिणम् । ज्योतिष्कर्ता यदृश्मसि	१० [१२] (९५६)

(८७)

६ गोतमो राहृगणः । मरुतः । जगती ।

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरिञ्चिनो	ऽनानता अविथुग ऋजीपिणः ।	
जुष्टमासो नृतमासो अस्त्रिभिर्ध्यानजे	के चिदुस्रा इव स्तृभिः	१
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं	वयं इव मरुतः केन चित पथा ।	
श्वातेन्ति कोशा उप वो रथेष्वा	घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते	२
प्रेषामज्मेषु विथुर्व रजते	भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।	
ते क्रीळया धुनेया भ्राजदृष्टयः	स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः	३
स हि स्वमृत पृषदश्वो युवा गणोऽ	ऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः ।	
असि सत्य ऋणयावानेद्यो	ऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः	४
पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि	सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।	
यदीमिन्द्रं शम्यृक्काण आशता	दिन्नामानि यजिर्यानि दधिरे	५
श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे	ते रश्मिभिस्त ऋक्राभिः सुखादयः ।	
ते वाशीमन्त इप्मिणो अभीरवो	विद्रं प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः	६ [१३] (९६२)

(८८)

६ गोतमो राहृगणः । मरुतः । त्रिष्टुप्, १, ६ प्रस्तरपंक्तिः, ५ विगाडरूपा ।

आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्के	रथोभिर्यात ऋष्टिमद्भिश्चर्षणैः ।	
आ वरिष्ठया न इषा	वयो न पतता सुमायाः	१
तेऽरुणोभिर्वरमा पिशङ्गैः	शुभे कं यान्ति रथतूभिर्श्वैः ।	
रुक्मो न चित्रः स्वर्धतीवान्	पद्या रथस्य जङ्घनन्त भूम	२ (९६४)

श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।

युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युन्नासां धनयन्ते अद्रिम ३

अहानि गृधाः पर्या व आगुर्गिमां धियं वार्कार्या च देवीम ।

ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्केरूर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबर्धये ४

एतत् त्यन्न योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतां गोतमो वः ।

पश्यन् हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान् विधावतां वगह्मन् ५

एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति द्योभति वायता न वाणी ।

अस्तोभयद् वृथासां मनु स्वधां गर्भस्त्वाः ६ [१४] (९६८)

(८९.)

१० गोतमो राहगणः । विश्वेदेवाः; (१-२, ८-९ देवाः, १० अदितिः) । जगती;

६ विराट्-स्थाना ८-१० त्रिष्टुप् ।

आ नो भद्राः क्रतवां यन्तु विश्वतो ऽर्द्धासां अपर्गीतास उद्भिदः ।

देवा नो यथा सदमिद वृधे असन्नप्रायुवा रक्षितारो दिवदिवे १

देवानां भद्रा सुमतिर्कजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।

देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिगन्तु जीवसे २

तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदिति दक्षमसिधम् ।

अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत ३

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तन पिता द्यौः ।

तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ४

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् ।

पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरर्द्धः स्वस्तये ५ [१५]

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।

स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ६

पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभ्रयावानो विदथेषु जग्मयः ।

अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ७

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।

स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवाहितं यदायुः ८ (९७६)

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।

पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषितायुर्गन्तोः

९

अदितिद्यौरदितिर्न्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।

विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्

१० [१६] (९७८)

(९०)

९ गोतमो राहगणः । विश्वेदेवाः । गायत्री; ९ अनुष्टुप् ।

ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् । अर्यमा देवैः सजोषाः १

ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः । व्रता रक्षन्ते विश्वाहा २

ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः । बाधमाना अप द्विषः ३

वि नः पथः सुविताय चियन्तिवन्द्रो मरुतः । पूषा भगो वन्द्यासः ४

उत नो धियो गोअग्राः पूषन् विष्णवेवैयावः । कर्ता नः स्वस्तिमर्तः ५ [१७]

मधु वाता क्रतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीनः सन्त्वोषधीः ६

मधु नक्तमुतोपसो मधुमत पार्थिवं रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता ७

मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ८

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वयमा ।

शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुक्रमः

९ [१८] (९८७)

(९१)

२३ गोतमो राहगणः । सोमः । त्रिष्टुप्; ५-१६ गायत्री; १७ उष्णिक् ।

त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् ।

तव प्रणीती पितरो न इन्द्रो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः १

चं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः ।

चं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा द्युम्नेभिर्द्युमन्यभवो नृचक्षाः २

राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद् गभीरं तव सोम धाम ।

शुचिष्मसि प्रियो न मित्रो वृक्षाप्यो अर्यमेवासि सोम ३

या ते धामानि द्विवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।

तभिर्नो विश्वैः सुमना अहेळन् राजन्सोम प्रति हव्या गृभाय ४

(९९१)

त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा । त्वं भद्रो असि क्रतुः ५ [१९]

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ६
 त्वं सोम महे भगं त्वं यूने क्रतायते । दक्षं दधासि जीवसे ७
 त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः । न रिप्येत त्वावतः सखा ८
 सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽविता भव ९
 इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि । सोम त्वं नो वृधे भव १० [२०]

सोम गीर्भिर्द्वा वयं वर्धयामो वचोविदः । सुमृळीको न आ विश ११
 गयस्फानो अमीवहा वसुवित पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव १२
 सोम रारन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा । मर्य इव स्व ओक्ये १३
 यः सोम सख्ये तव रारणद् देव मर्त्यः । तं दक्षः सचते कविः १४
 उरुण्या णो अभिशस्तेः सोम नि पाह्यंहसः । सखा सुशेव एधि नः १५ [२१]

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णयम् । भवा वाजस्य संगथे १६
 आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वेभिर्गुभिः । भवानः सुश्रवस्तमः सखा वृधे १७
 सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णयान्यभिमातिपाहः ।
 आप्यायमानो अमृताय सोम द्विवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व १८
 या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
 गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यान् १९
 सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।
 सादुन्यं विदुथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै २० [२२]

अषाह्णं युत्सु पृतनासु परिं स्वर्षामिप्सां वृजनस्य गोपाम् ।
 भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम २१
 त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
 त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ २२
 देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य ।
 मा त्वा तनदीशिषि वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ २३ [२३] (१०१०)

(९२)

१८ गांतमो राहृगणः । उपाः, १६-१८ अश्विनो । १-४ जगतीः

५-१२ त्रिष्टुप्; १३-१८ उष्णिक् ।

- एता उ त्या उपसः केतुमक्रत पूर्वे अर्धं रजसो भानुमञ्जते ।
 निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुणीर्यन्ति मातरः १
 उदपत्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुणीर्गा अयुक्षत ।
 अक्रन्नुपासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुणीरशिश्रयुः २
 अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः ।
 इधं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ३
 अधि पेशांसि वपते नूतुरिवापोर्णुते वक्ष उमेव बर्जहम् ।
 ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्युपा आवर्तमः ४
 प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम् ।
 स्वरुं न पेशो विदथेध्वञ्ज चित्रं दिवो दुहिता भानुमञ्जते ५ [२४]

- अतारिष्म तमसस्परमस्योपा उच्छन्ती वयुना कृणोति ।
 श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः ६
 भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमभिः ।
 प्रजावतो नूवतो अश्वबुध्यानुपो गोअग्रां उप मासि वाजान ७
 उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं द्वासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम् ।
 सुदंसा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता मुभगे बृहन्तम् ८
 विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति ।
 विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ९
 पुनःपुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुभ्रमाना ।
 श्वघ्नीव कृत्तुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः १० [२५]

- व्यूण्वती दिवो अन्तो अञ्जोध्यप स्वसारं सनुतयुयोति ।
 प्रमिनती मनुष्या युगानि योषां जारस्य चक्षसा वि भाति ११
 पशून् चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोद उर्विया व्यश्वेत ।
 अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना १२ (१०२२)

उपस्तच्चित्रमा भरा—स्मभ्यं वाजिनीवति । येन तोकं च तनयं च धामहे १३
 उपो अद्येह गोम—त्यश्वावति विभावरी । रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति १४
 युक्ष्वा हि वाजिनीव—त्यश्वाँ अद्यारुणाँ उपः । अथा नां विश्वा सोमगान्या वह १५[२६]

अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद दसा हिरण्यवत । अर्वाग्रथं समनमा नि यच्छतम् १६
 यावित्था श्लोकमा द्विवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः । आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् १७
 एह देवा मयोभुवा दसा हिरण्यवर्तनी । उपर्बुधो वहन्तु सोमपीतयं १८[२७](१०२८)

(९३)

१२ गीतमो राहगणः । अग्नीषोमो । १-३ अनुष्टुप्, ४-७, १२ त्रिष्टुप्; ८ जगती त्रिष्टुप्वा,
 ९-११ गायत्री ।

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम ।
 प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः १
 अग्नीषोमा यो अद्य वा—मिदं वचः सपर्यति ।
 तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् २
 अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्भविष्कृतिम् ।
 स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्रवत ३
 अग्नीषोमा चेति तद वीर्यं वां यदमुष्णीतमवसं णिं गाः ।
 अवातिरतं बृसयस्य शेषो ऽविन्दतं ज्योतिरेकं बृहभ्यः ४
 युवमेतानि द्विवि रोचना—न्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् ।
 युवं सिन्धूरभिशस्तेखद्या—दग्नीषोमावमुश्रुतं गृभीतान् ५
 आन्यं द्विवो मातरिश्वा जभारा—मथनादुन्यं परि ज्येनो अद्रः ।
 अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानो—रुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ६ [२८]
 अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हर्यतं वृषणा जुषेथाम् ।
 सुशर्माणा स्ववसा हि भूत—मथा धत्तं यजमानाय शं योः ७
 यो अग्नीषोमा हविषा सपर्याद् देवद्रीचा मनसा यो घृतने ।
 तस्य व्रतं रक्षतं पातमहंसो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ८
 अग्नीषोमा सवेदसा सहृती वनतं गिरः । सं देवत्रा बभूवथुः ९
 अग्नीषोमावनेन वां यो वां घृतेन दाशति । तस्मै दीदयतं बृहत् १० (१०३८)

अग्नीषोमाविमानि नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सचा ११
अग्नीषोमा पिपृतमर्वतां न आ प्यायन्तामुस्रिया हव्यसूदः ।
अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणूतं नो अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् १२[२९](१०४०)

(९४) [पञ्चदशोऽनुवाकः ॥१५॥ सू० ९४-१०५]

१६ कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः (जातवेदाः) ; ८ (त्रयः पादाः) देवाः, १६ उत्तरार्धस्य अग्निः,
मित्रवरुणादितिमिन्धुपृथिवीद्यावो वा । जगती; १५-१६ त्रिष्टुप् ।

इमं स्तोममर्हंतं जातवेदसं रथमिव सं महिमा मनीषया ।
भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संस—द्यग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव १
यस्मे त्वमायजसे स साध—त्यन्वा क्षेति धर्तं सुवीर्यम् ।
स तृताव नैतमश्नोत्यंहति—रग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव २
अंकम त्वा समिधं साधया धिय—स्त्वे देवा हविरदुन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्या आ वह तान ह्यु—रग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ३
भगमेधं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् ।
जीवातव प्रतुरं साधया धियो ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ४
विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदकुभिः ।
चित्रः प्रक्रेत उपसो महो अ—स्यग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ५ [३०]

त्वमध्वर्युत होतासि पूर्यः प्रशास्ता पोतां जनुषां पुरोहितः ।
विश्वा विद्राँ आर्त्विज्या धीर पुष्य—स्यग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ६
यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्कुसि दूरं चित सन्तलिङ्गिवाति रोचसे ।
गत्र्याञ्चिदन्धो अति देव पश्य—स्यग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ७
पूर्वो देवा भवतु सन्वतो रथो ऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः ।
तदा जानीतोत पुष्यता वचो ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ८
वधेर्दुःशंसा अप दूढ्यो जहि दूरं वा ये अन्ति वा के चिदुत्रिणः ।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृ—ध्यग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ९
यदयुक्था अरुपा रोहिता रथे वार्तजूता वृषभस्येव ते रवः ।
आदिन्वासि वनिनां धूमकेतुना ऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव १० [३१](१०५०)

अधं स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत ते यवसादो व्यस्थिरन ।	
सुगं तत् ते तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्नें सख्यं मा रिषामा वयं तव	११
अयं मित्रस्य वरुणस्य धार्यसे ऽवयातां मरुतां हव्यो अद्भुतः ।	
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्नें सख्यं मा रिषामा वयं तव	१२
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुता वसुर्वसूनामसि चारुर्ध्वरे ।	
शर्मन्स्याम तव सप्रथस्तमे ऽग्नें सख्यं मा रिषामा वयं तव	१३
तत् ते भद्रं यत् समिद्धः स्वं दमे सोमाहुता जग्मे मृळ्यत्तमः ।	
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषे ऽग्नें सख्यं मा रिषामा वयं तव	१४
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशा ऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।	
यं भद्रेण शर्वसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम	१५
स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्रा नस्माकमायुः प तिरंह देव ।	
तन्नो मित्रा वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्याः	१६ [३२] (१०१६)

[समसोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३२]

(१५)

११ कुन्स आङ्गिरसः । अग्निः, औपसोऽग्निर्यो । त्रिष्टुप ।

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयते ।	
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः	१
दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमर्तन्द्रासो युवतयो विभृत्रम ।	
तिग्मानीकं स्वयंशसं जनेषु विरोचमानं परि पीं नयन्ति	२
त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्यैकमप्सु	
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतन् प्रशासद् वि दधावनुष्टु	३
क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः ।	
बह्वीनां गर्भो अपसामुपस्था न्महान् कविनिश्चरति स्वधावान्	४
आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्थे ।	
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात् प्रतीची सिंहं प्रति जापयेते	५ [१]
उभे भद्रे जापयेते न मेने गावो न वाश्वा उप तस्थुरेवैः ।	
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवा ञ्चन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः	६ (१०६२)

उद् ययमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋक्षन् ।
 उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मा—न्नवा मातृभ्यो वसना जहाति
 त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत् संपृश्चानः सदनै गोभिरिन्द्रिः ।
 कविबुधं परि मर्भृज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव
 उरु ते जयः पर्येति बुधं विरोचमानं महिषस्य धाम ।
 विश्वेभिरग्रे स्वयंशोभिरिन्द्रो ऽदंघ्रेभिः पायुभिः पाह्यस्मान्
 धन्वन्तस्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैर्मिभिर्भि नक्षति क्षाम् ।
 विश्वा सनानि जठरेषु धत्ते ऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु
 एवा नो अग्रे समिधा वृधानो रेवत् पावक श्रवसे वि भाहि ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

७

८

९

१०

११[२] (१०६७)

(९६)

९. कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, द्रविणोदा अग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बलधत्त विश्वा ।
 आपश्च मित्रं धिषणा च साधन् देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 स पूर्वया निविदा कव्यतायो—रिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् ।
 विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृत्तसानम् ।
 ऊर्जः पुत्रं भरतं सुप्रदानुं देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टि—विदद् गातुं तनयाय स्ववित् ।
 विशां गोपा जनिता रोदस्यो—देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 नक्तोषासा वर्णमाभेभ्यानि धापयेते शिशुमेकं समीची ।
 द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम् ।

१

२

३

४

५ [३]

रायो बुधः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
 अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् ।
 सतश्च गोपां भवतश्च भूरे—देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम्
 द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ।
 द्रविणोदा वीरवतीमिधं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः

६

७

८ (१०७५)

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत् पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

१ [४] (१०७६)

(९७)

८ कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, शुचिर्गन्निर्वा । गायत्री ।

अप नः शोशुचदुघ—मग्ने शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचदुघम् १
सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदुघम् २
प्र यद् भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकांसश्च सूरयः । अप नः शोशुचदुघम् ३
प्र यत् ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुघम् ४
प्र यदुग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुघम् ५
त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुघम् ६
द्विषो नो विश्वतोमुखा—ति नावेव पारय । अप नः शोशुचदुघम् ७
स नः सिन्धुमिव नावया—ति पर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदुघम् ८ [५] (१०८४)

(९८)

३ कुत्स आङ्गिरसः । अग्निः, वैश्वानरोऽग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामग्निश्रीः ।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण १
पृष्टो द्विवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् २
वैश्वानर तव तत् सत्यम्—स्त्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ३ [६] (१०८७)

(९९)

१ कश्यपो मारीचः । अग्निः, जातवेदा अग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

जातवेदसे सुनवाम सोम—मरातीयतो नि दहाति वेदः ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः १ [७] (१०८८)

(१००)

१९ वार्षागिराः ऋज्राश्वोऽम्बरीष-सहदेव-भयमान-सुगन्धसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।	
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	१
यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ।	
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेव मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	२
दिवो न यस्य रेतसो दुधानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः ।	
तरद्वेषाः सासहिः पौंस्येभि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	३
सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद् वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् ।	
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	४
स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋग्वा नृषाह्ये सासह्यो अमित्रान् ।	
सनीळिभिः श्रवस्यानि तूर्वन मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	५ [८]
स मन्युमीः समर्दनस्य कर्ता ऽस्माकंभिर्नृभिः सूर्यं सनत ।	
अस्मिन्नहन्तसर्पातिः पुरुहूतो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	६
तमूतयो रणयुञ्छ्रसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम् ।	
स विश्वस्य कुरुणस्येश एको मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	७
तमप्सन्त शवस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय ।	
सो अन्धे चित् तमसि ज्योतिर्विदन् मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	८
स सव्येन यमति वार्धतश्चित् स दक्षिणे संगृभीता कृतानि ।	
स कीरिणा चित् सनिता धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	९
स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्नृद्य ।	
स पौंस्येभिरभिभूरशस्ती मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	१० [९]

स जामिभिर्यत् समजाति मीळे ऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः ।	
अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	११
स वज्रभृद् दस्युहा भीम उग्रः सहस्रचेताः शतनीथ ऋग्वा ।	
चम्रीषो न शवसा पाश्र्वजन्यो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती	१२ (११००)

तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत् स्वर्षा विवो न त्वेषो र्वथः शिमीवान् ।
 तं संचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १३
 यस्याजस्रं शर्वसा मानमुक्थं परिभुजद् रोदसी विश्वतः सीम् ।
 स परिषत् क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १४
 न यस्य देवा देवता न मता अपश्चन शर्वसो अन्तमापुः ।
 स प्रिक्वा त्वक्षसा क्षमो दिवश्च मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती १५ [१०]

रोहिच्छयावा सुमदंशुर्ललामी—द्युक्षा राय ऋज्जाश्वस्य ।
 वृषण्वन्तं बिभ्रती धूर्पु रथं मन्द्रा चिकंत नाहुपीषु विश्व १६
 एतत् त्यत् त इन्द्र वृष्ण उक्थं वार्षागिरा अभि गृणन्ति राधः ।
 ऋज्जाश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः १७
 दस्यूञ्छिम्यंश्च पुरुहूत एव—हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत ।
 सनत् क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत् सूर्यं सनदृपः सुवज्रः १८
 विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अ—स्त्वपरिहृताः सनुयाम वाजम् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः १९ [११] (११०७)

(१०१)

११ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः (१ गर्भस्त्राविण्युपनिषद्) । जगती; ८-११ त्रिष्टुप् ।

प्र मन्दिने पितुमर्दचता वचो यः कृष्णगर्भा निरहंनृजिष्वना ।
 अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे १
 यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन् पिप्रुमव्रतम् ।
 इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ् मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे २
 यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद् यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः ।
 यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्रति व्रतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ३
 यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः ।
 वीळोश्चिदिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ४
 यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पति—र्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् ।
 इन्द्रो यो दस्युरधरो अवातिरन् मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ५ (१११२)

यः शूरेभिर्व्यो यश्च भीरुभि—र्यो धावन्निर्हृत्यते यश्च जिग्युभिः ।
इन्द्रं यं विश्वा भुवन्नाभि सँदुधु—मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे

६ [१२]

रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषा तनुते पृथु ज्रयः ।
इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे

७

यद् वा मरुत्वः परमे सधस्थे यद् वावमे वृजने मादयासे ।

अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चकृमा सत्यराधः

८

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।

अधा नियुत्वः सर्गणो मरुद्भि—रस्मिन् यज्ञे बर्हिषि मादयस्व

९

मादयस्व हरिर्भिर्ये त इन्द्र विप्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।

आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तु—शन् हव्यानि प्रति नो जुषस्व

१०

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनेस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

११ [१३] (१११८)

(१०२)

११ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; ११ त्रिष्टुप् ।

इमां ते धियं प्र भरे महो मही—मस्य स्तोत्रे धिषणा यत् त आनजे ।

तमुत्सवे च प्रसवे च सासहि—मिन्द्रं देवासः शर्वसामदन्ननु

१

अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।

अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कर्मिन्द्र चरतो वितर्तुरम्

२

तं स्मा रथं मघवन् प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे ।

आजा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायन्द्र्यो मघवञ्छर्मं यच्छ नः

३

वयं जयेम त्वया युजा वृत्—मस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।

अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन् वृणया रुज

४

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।

अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव

५ [१४]

गोजितां बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजंकरः ।

अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसा—था जना वि ह्वयन्ते सिषासवः

६

(११२४)

उत् ते शतान्मघवन्नृच्च भूर्यस उत सहस्राद् रिरिचे कृष्टिषु श्रवः ।

अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे म—ह्यधा वृत्राणि जिघ्रसे पुरंदर ७

त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोर्जस—स्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना ।

अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथा—शत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ८

त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः ।

सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदु—मिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः ९

त्वं जिगेथ न धनां रुरोधिथा—भेष्व्राजा मघवन् महत्सु च ।

त्वामुग्रमवसे सं शिशीम—स्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय १०

विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अ—स्त्वपरिहृताः सनुयाम वाजम् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ११[१५](११२९)

(१०३)

८ कुन्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तत् त इन्द्रियं परमं पराचै—रधारयन्त कवयः पुरेदम् ।

क्षमेदमन्यद् दिव्यं न्यदस्य समीं पृच्यते समनेव केतुः १

स धारयत् पृथिवीं प्रप्रथच्च वज्रेण हृत्वा निरपः संसर्ज ।

अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन् व्यसं मघवा शचीभिः २

स जातूर्भर्मा अह्रधान ओजः पुरो विमिन्द्रन्नचरद् वि दासीः ।

विद्वान् वज्रिन् दस्यवे हेतिमस्या—ऽऽर्यं सहो वर्धया द्युममिन्द्र ३

तद्वचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम विभ्रत ।

उपप्रयन् दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दुधे ४

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय ।

स गा अविन्दुत् सो अविन्दुदश्वान् त्स ओषधीः सो अपः स वनानि ५ [१६]

भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् ।

य आहृत्या परिपन्थीव शूरो ऽर्यज्वनो विभजन्नेति वेदः ६

तदिन्द्र प्रेवं वीर्यं चकर्त्त यत् ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।

अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वर्यश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ७

शुष्णं पिष्टुं कुर्येव वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शम्बरस्य ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ८[१७](११३७)

(१०४)

९ कुत्स आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

येनिष्ट इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नार्वी ।	
विमुच्या वयोऽवसायाश्वान् क्रोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे	१
ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुनू चित् तान् तस्यो अध्वनो जगम्यात् ।	
देवासो मनुं दासस्य श्रमन् ते न आ वक्षन् त्सुविताय वर्णम्	२
अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् ।	
क्षीरेण स्नातः कुर्यवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः	३
युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्ट्रि शूरः ।	
अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिनवाना उदभिर्भरन्ते	४
प्रति यत् स्या नीथार्दशि दस्यो रोको नाच्छा सदनं जानती गात ।	
अध स्मा नो मघवञ्चकृतादिन्मा नो मघेव निष्पपी परा दाः	५[१८]
स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्व नागास्त्व आ भज जीवशंसे ।	
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय	६
अधा मन्ये श्रत् ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय ।	
मा नो अकृते पुरुहूत योना विन्द्र क्षुर्ध्वद्भ्यो वयं आसुतिं दाः	७
मा नो वधीरिन्द्र मा परा द्वा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ।	
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्मेन्मा नः पात्रा भेत् सहजानुषाणि	८
अर्वाडेहि सोमकामं त्वाहु रयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।	
उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि ह्वयमानः	९[१९](११४६)

(१०५)

१९ त्रित आप्त्यः, कुत्स आङ्गिरसो वा । विश्वे देवाः । पंक्तिः;

८ यवमध्या महावृहती । १९ त्रिष्टुप् ।

चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते द्विवि ।	
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी	१
अर्थमिद् वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम् ।	
तुञ्जाते वृष्ण्यं पर्यः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी	२ (११४८)

मो षु देवा अदः स्वः—रव पादि दिवस्परि ।

मा सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ३

यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद् दूतो वि वोचति ।

कं क्रतुं पूर्य गतं कस्तद् बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ४

अमी ये देवाः स्थनं त्रिष्वा रोचने दिवः ।

कद् वं क्रतुं कदनृतं कं प्रत्ना व आहुति—वित्तं मे अस्य रोदसी ५[२०]

कद् वं क्रतस्य धर्णसि कद् वरुणस्य चक्ष्णम् ।

कर्दर्यम्णो महस्पथा—तिं कामेम दृढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ६

अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् ।

तं मा व्यन्त्याध्योऽं वृको न तूष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ७

सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शिवः ।

मूषो न शिश्रा व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ८

अमी ये सप्त रश्मय—स्तत्रा मे नाभिरातता ।

त्रितस्तद् वेदाप्यः स जामित्वायं रेभति वित्तं मे अस्य रोदसी ९

अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः ।

देवत्रा नु प्रवाच्यं सधीचीना नि वावृतु—वित्तं मे अस्य रोदसी १०[२१]

सुपर्णा एत आसते मध्यं आरोधने दिवः ।

ते संधन्ति पथो वृकं तरन्तं यद्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी ११

नव्यं तदुक्थ्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम् ।

क्रतुर्मर्षन्ति सिन्धवः सत्यं तातान् सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी १२

अग्ने तव त्यदुक्थ्यं देवेष्वस्त्याप्यम् ।

स नः सत्तो मनुष्वदा देवान् यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रोदसी १३

सत्तो होता मनुष्वदा देवाँ अच्छाँ विदुष्टरः ।

अग्निर्हव्या सुषुदति देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी १४

ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातुविदुं तमीमहे ।

व्यूर्णोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी १५[२२]

असौ यः पन्था आवित्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः ।

न स देवा अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी १६ (११६२)

त्रितः कूपेऽवहितो देवान् हवत ऊतये ।

तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नहंरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी १७

अरुणो मा सकृद् वृकः पथा यन्तं दुदर्श हि ।

उज्जिहीते निचाय्या तथैव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी १८

एनाङ्गुषेण वयमिन्द्रवन्तो ऽभि प्याम वृजने सर्ववीराः ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः १९ [२३](११६५)

(१०६) [षोडशोऽनुवाकः ॥१६॥ सू० १०६-११५]

७ कुत्स आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । जगती; ७ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन १

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शंभुवः ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन २

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे क्रतावृधा ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ३

नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुमैरीमहे ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ४

बृहस्पते सदुमित्रः सुगं कृधि शं योर्यत् ते मनुर्हितं तदीमहे ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ५

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाह्लु ऋषिर्हवदूतये ।

रथं न दुर्गाद् वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ६

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ७ [२४](११७२)

(१०७)

३ कुत्स आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्न—मादित्यासो भवता मृळयन्तः ।

आ वोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्या—दुंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासन् १ (११७३)

उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः ।

इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भि रावित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत

२

तन्न इन्द्रस्तद् वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत् सविता चनो धात् ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

३ [२५] (११७५)

(१०८)

१३ कुत्स आंगिरसः । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप् ।

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वा मभि विश्वानि भुवनानि चष्टे ।

तेना यातं स्रथं तस्थिवांसांथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

१

यावद्विदं भुवनं विश्वमस्त्युरुद्वयचां वरिमता गभीरम् ।

तावां अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम्

२

चक्राथे हि सध्यङ्गाम भद्रं संधीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।

ताविन्द्राग्नी सध्यश्चा निपद्या वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषथाम

३

समिद्धेष्वग्निष्वांनजाना यत्सुचा बर्हिर् तस्मिराणा ।

तीव्रैः सोमैः परिपिक्तेभिर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम्

४

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।

या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य

५

[२६]

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।

तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

६

यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद् ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा ।

अतः परि वृष्णावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

७

यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद् द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।

अतः परि वृष्णावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

८

यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।

अतः परि वृष्णावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

९

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां अवमस्यामुत स्थः ।

अतः परि वृष्णावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य

१०

(११८५)

यदिन्द्राग्नी विवि शो यत् पृथिव्यां यत् पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।

अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ११

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये विवः स्वधया मादयेथे ।

अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य १२

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः १३ [२७] (११८८)

(१०९)

८ कुत्स आंगिरसः । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप् ।

वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।

नान्या युवत् प्रमतिरस्ति मह्यं स वा धियं वाजयन्तीमतक्षम् १

अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।

अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् २

मा च्छेद्व रश्मीरिति नाधमानाः पितृणां शक्तीरनुयच्छमानाः ।

इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्रीं धिषणाया उपस्थे ३

युवाभ्यां देवी धिषणा मदयेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति ।

तार्वाश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्गमप्सु ४

युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये ।

तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन् प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य ५ [२८]

प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे विवश्च ।

प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ६

आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू अस्मौ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः ।

इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः सपित्वं पितरो न आसन् ७

पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्मौ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ८ [२९] (११९६)

(११०)

९ कुत्स आङ्गिरसः । ऋभवः । जगती; ५, ९ त्रिष्टुप् ।

तत् मे अपस्तदु तायेते पुनः स्वादिष्टा धीतिरुचथाय शस्यते ।
 अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृष्णुत ऋभवः १
 आभोगयं प्र यद्विच्छन्त एतेनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः ।
 सौधन्वनासश्चरितस्य भूमना गच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् २
 तत् सविता वोऽमृतत्वमासुव दगोह्यं यच्छ्रवयन्त एतेन ।
 त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणे मेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ३
 विष्ट्वी शमी तरणित्वेन बाधतो मतींसः सन्तो अमृतत्वमानशुः ।
 सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ४
 क्षेत्रमिव वि ममुस्तेर्जनेन एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
 उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ५ [३०]

आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः सुचेवं घृतं जुहवाम विद्मना ।
 तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन् दिवो रजः ६
 ऋभुर्न इन्द्रः शर्वसा नवीया नृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्वदिः ।
 युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ७
 निश्चर्मण ऋभवो गार्मपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः ।
 सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिह्वी युवाना पितराकृणोतन ८
 वाजेभिर्नो वाजसातावविद्धृ भुमौ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ९ [३१](१२०५)

(१११)

५ कुत्स आङ्गिरसः । ऋभवः । जगती; ५ त्रिष्टुप् ।

तक्षन् रथं सुवृत्तं विद्मनापसस्तक्षन् हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू ।
 तक्षन् पितृभ्यामृभवो युवद् वयस्तक्षन् वत्साय मातरं सचाभुवम् १
 आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजार्वतीमिषम् ।
 यथा क्षयाम सर्वधीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् २ (१२०७)

आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्धते नरः ।	
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सुक्षणिम्	३
ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून् वाजान् मरुतः सोमपीतये ।	
उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे	४
ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वारो अस्माँ अविष्टु ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	५ [३२](१२१०)

(११२)

२५ कुत्स आङ्गिरसः । १ (आद्यपादस्य) द्यावापृथिव्यां, १ (द्वितीयपादस्य) अग्निः,
१ (उत्तरार्धस्य) अश्विनौ; २-२५ अश्विनौ । जगती; २४-२५ त्रिष्टुप् ।

ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तये ऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये ।	
याभिर्भेरं कारमंशाय जिन्वथ—स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	१
युवोवृनाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।	
याभिर्धियोऽवथः कर्मान्निष्टये ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	२
युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्जना ।	
याभिर्धेनुमस्वं१ पिन्वथो नरा ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	३
याभिः परिज्मा तनयस्य मज्जना द्विमाता तूर्षु तरणिविभूपति ।	
याभिस्त्रिमन्तुरभवद् विचक्षण—स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	४
याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद् वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे ।	
याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	५ [३३]

याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः ।	
याभिः कर्कन्धुं वप्यं च जिन्वथ—स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	६
याभिः शुचन्ति धनसां सुषंसदै तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।	
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	७
याभिः शचीर्भिवृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कूथः ।	
याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	८
याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् ।	
याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम्	९ (१२१९)

याभिर्विष्पलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीह आजावजिन्वतम् ।
याभिर्विशमश्च्यं प्रेणिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १० [३४]

याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् ११

याभी रसां क्षोदसोद्वः पिपिन्वथु—रन्श्वं याभी रथमावतं जिषे ।
याभिस्त्रिशोकं उस्त्रिया उदाजतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १२

याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षेत्रपत्येष्वावतम् ।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १३

याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम् ।
याभिः पूर्मिद्ये त्रसदस्युमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १४

याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः ।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १५ [३५]

याभिर्नरा जयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः ।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १६

याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मना—ग्निर्नादीदेचित इन्द्रो अज्मन्ना ।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १७

याभिरङ्गिरो मनसा निरण्यथो ऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः ।
याभिर्मनुं शूरमिषा समावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १८

याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथु—रा घं वा याभिरूणीरशिक्षतम् ।
याभिः सुदासं ऊहथुः सुवेव्यं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् १९

याभिः शंताती भवथो द्वाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरधिगुम् ।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुमं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २० [३६]

याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अर्वन्तमावतम् ।
मधु प्रियं भरथो यत् सरङ्भ्य—स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २१

याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्यो क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
याभी रथां अवथो याभिरवतं—स्ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २२

याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च द्रुभीतिमावतम् ।
याभिर्ध्वसन्ति पुरुषन्तिमावतं ताभिर्ह पु ऊतिभिरश्विना गतम् २३ (१२३३)

अग्रस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दत्ता वृषणा मनीषाम् ।

अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातो

२४

द्युभिर्क्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः ।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

२५ [३७] (१२३५)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-२६]

(११३)

२० कुत्स आङ्गिरसः । १ उषाः (उत्तरार्धस्य) रात्रिश्च ; २-२० उषाः । त्रिष्टुप् ।

इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकृतो अजनिष्ट विश्वा ।

यथा प्रसूता सवितुः सवार्य एवा रात्र्युषसे योनिमारैक्

१

रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्यागादरैर्गु कृष्णा सदनान्यस्याः ।

समानवन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णं चरत आमिनाने

२

समानो अध्वा स्वस्रोर्नन्तस्तमन्यान्या चरतो देवशिष्टे ।

न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोपासा समनसा विरूपे

३

भास्वती नेत्री सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः ।

प्राप्या जगद्व्युं नो रायो अख्यदुषा अजीगर्भुवनानि विश्वा

४

जिह्मश्ये चरितवे मघो न्याभोगय इष्टये राय उ त्वम् ।

दुभ्रं पश्यन्त्य उर्विया विचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा

५ [१]

क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै ।

विसदृशा जीविताभिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा

६

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः ।

विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ

७

परायतीनामन्वेति पार्थ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् ।

व्युच्छन्ती जीवमुक्तीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती

८

उषो यदुग्निं समिधे चकर्थ वि यदावश्रक्षसा सूर्यस्य ।

यन्मानुषान् यक्ष्यमाणौ अजीगस्तद् देवेषु चकृषे भद्रमग्रः

९

कियात्या यत् समया भवति या व्युषुर्याश्च नूनं व्युच्छान् ।

अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति

१० [२] (१२४५)

इयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः । अस्माभिर्ह नु प्रतिचक्ष्याभू—दो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्	११
यावयद् द्वेषा ऋतेजाः सुम्नावरीं सूनृतां ईरयन्ती । सुमङ्गलीर्बिभ्रती देववीति—मिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ	१२
शश्वत् पुरोषा व्युवास देव्य—थो अद्येदं व्यावो मघोनीं । अथो व्युच्छादुत्तरां अनु द्यू—नजरामृतां चरति स्वधाभिः	१३
व्युञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौ—दप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः । प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वै—रोषा याति सुयुजा रथेन	१४
आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना । इयुर्वीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्युश्वैत्	१५ [३]
उदीर्ध्वं जीवो असुर्न आगा—दप प्रागात् तम आ ज्यातिरेति । आरैक् पन्थां यातवे सूर्याया—गन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः	१६
सूमना वाच उदियति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः । अद्या तदुच्छ गृणते मघो—न्यस्मे आयुर्न दिदीहि प्रजावत्	१७
या गोर्मतरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय । वायोर्निव सूनृतानामुदुर्के ता अश्वदा अश्ववत् सोमसुत्वा	१८
माता देवानामदितेर्नीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि । प्रशस्तिकृद् ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्ववारे	१९
यच्चित्रमप्र उषसो वहन्ती—जानाय शशमानाय भद्रम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	२० [४] (१२५५)

(११४)

११ कुत्स आङ्गिरसः । रुद्रः । जगती; १०-११ त्रिष्टुप् ।

इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः । यथा शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम्	१
मूळा नो रुद्रोत नो मर्यस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतीषु	२ (१२५७)

अश्याम' ते सुमतिं देवयज्या' क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढुः ।
 सुम्नायन्निदं विशो अस्माकमा चरा—रिष्टवीरा जुहवाम ते हविः ३
 त्वेषं वयं रुद्रं यजसाधं वहुं कविमवसे नि ह्वयामहे ।
 आरे अस्मद् दैव्यं हेळो अस्यतु सुमतिमिदं वयमस्या वृणीमहे ४
 दिवो वराहमरुषं कपर्दिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे ।
 हस्ते बिभ्रद् भेषजा वार्याणि शर्म वर्म च्छर्दिरस्मभ्यं यंसत् ५ [५]

इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् ।
 रास्वा च नो अमृत भर्तभोजनं तमने तोकाय तनयाय मृळ ६
 मा नो महान्तमुत मा नो अभकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ।
 मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ७
 मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः ।
 वीरान् मा नो रुद्र भामितो वधी—हविष्मन्तः सदुमित् त्वा हवामहे ८
 उप ते स्तोमान् पशुषा इवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नस्मे ।
 भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमा—था वयमव इत् ते वृणीमहे ९
 आरे ते गोघ्नमुत पूरुषघ्नं क्षयद्वीर सुम्नस्मे ते अस्तु ।
 मृळा च नो अधि च ब्रूहि देवा—धा च नः शर्म यच्छ द्विर्वाहाः १०
 अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ११ [६] (१२६६)

(११५)

६ कुत्स आङ्गिरसः । सूर्यः । त्रिष्टुप् ।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
 आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च १
 सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् ।
 यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् २
 भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतग्वा अनुमाद्यासः ।
 नमस्यन्तो दिव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ३ (१२६९)

तत् सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ।
 यदेदयुक्त हरितः सधस्था—दाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ४
 तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे ।
 अनन्तमन्यद् रुशदस्य पार्जः कृष्णमन्यद्भरितः सं भरन्ति ५
 अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ६ [७] (१२७२)

(११६) [समदशोऽनुवाकः ॥१७॥ सू० ११६-१२०]

२५ कक्षीवान् दर्शतमस औशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

नासत्याभ्यां बर्हिर्वि प्र वृञ्जे स्तोमौ इयम्यभियेव वार्तः ।
 यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्युहतू गथेन १
 वीळुपत्माभिराशुहेमाभिर्वा देवानां वा जृतिभिः शाशदाना ।
 तद् रासभो नासत्या सहस्र—माजा यमस्य प्रधने जिगाय २
 तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः ।
 तमूहथुर्नोभिरात्मन्वतीभि—रन्तरिक्षपुद्गिरपोदकाभिः ३
 तिस्रः क्षणस्त्रिहातिवज्रिन्द्रि—नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः ।
 समुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथैः शतपर्जिः पलश्वैः ४
 अनारम्भणे तदवीरयेथा—मनास्थाने अग्रभणे समुद्रे ।
 यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तौ शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ५ [८]

यमश्विना वृद्धुः श्वेतमश्व—मघाश्वाय शश्वदित स्वस्ति ।
 तद् वां व्रात्रं महिं कीर्तेन्यं भूत् पैद्वो वाजी सदमिन्द्रव्यो अर्यः ६
 युवं नरा स्तुवते पञ्चियाय कक्षीवते अरदतं पुरंधिम् ।
 कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुम्भौ असिञ्चतं सुरायाः ७
 हिमेनाग्निं घ्नंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तम् ।
 ऋबीसे अत्रिमश्विनावनीत—मुन्निन्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ८
 परावतं नासत्यानुदेथा—मुञ्चाबुध्नं चक्रथुर्जिह्वाभारम् ।
 क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य ९ (१२८१)

- जुजुरुषो॑ नासत्यो॑त व॒विं प्रा॒मुञ्च॑तं द्वा॒पिमि॑व च्यवा॑नात् ।
प्राति॑रतं ज॒ह्ति॒स्यायु॑र्द॒स्रा—दि॒त् प॒तिम॑कृणुतं क॒नीना॑म् १० [९]
- तद् वा॑ नरा॒ शंस्य॑ रा॒ध्यं चा—भि॒ष्टिम॑न्ना॒सत्या॑ वरू॒थम् ।
यद् वि॒द्वांसा॑ नि॒धिमि॑वाप॒गूळ—मुद् दर्श॑तादू॒पथु॑र्वन्द॒नाय ११
- तद् वा॑ नरा॒ सनये॑ दंस॑ उ॒ग्र—मा॒विष्कृ॑णोमि तन्य॒तुर्न वृ॑ष्टिम् ।
वृ॒ध्यद् ह॒ यन्म॑ध्वा॒थर्व॑णो वा—म॒श्वस्य॑ शी॒र्ष्णा प्र॒ यदी॑मुवाच॑ १२
- अजो॑हवी॒न्नास॑त्या क॒रा वा॑ म॒हे या॑मन् पुरु॒भुजा॑ पु॒रंधिः॑ ।
श्रु॒तं तच्छा॑सु॒रिव॑ व॒धिम॑त्या हि॒रण्य॑हस्तम॒श्विनाव॑दत्तम् १३
- आ॒सो वृ॑कस्य॒ वर्तिक॑मा॒भीके॑ यु॒वं न॑रा नासत्या॒मुमु॑क्तम् ।
उ॒तो क॒विं पु॑रु॒भुजा॑ यु॒वं ह॒ कृ॒पमा॑णम॒कृणु॑तं वि॒चक्षे॑ १४
- च॒रित्रं॑ हि वे॒रिवा॑च्छेदि॒ पूर्ण—मा॒जा खे॒लस्य॑ प॒रित॑क॒म्यायाम्॑ ।
स॒द्यो ज॒ङ्गमा॑र्य॒सीं वि॒ष्पला॑य॒ धने॑ हि॒ते स॑त॒वे प्र॑त्य॒धत्त॑म् १५ [१०]
- श॒तं मे॒षान् वृ॑क्ये॒ चक्ष॑द्वा॒न—मृ॒ज्जाश्वं॑ तं पि॒तान्धं॑ च॒कार॑ ।
तस्मा॑ अ॒क्षी ना॑सत्या वि॒चक्ष॑ आ॒धत्तं॑ द॒सा भि॑षजाव॒नर्वन्॑ १६
- आ वा॑ रथं॒ दुहि॑ता सूर्य॑स्य॒ कार्मे॑वातिष्ठ॒दर्व॑ता ज॒र्यन्ती॑ ।
वि॒श्वे दे॒वा अ॒न्वम॑न्यन्त हृ॒द्भिः॒ समु॑ श्रि॒या ना॑सत्या स॒चेथे॑ १७
- य॒द्यातं॑ दि॒वोदा॑साय॒ वर्ति—भ॑र॒द्वाजा॑या॒श्विना॑ ह॒र्यन्ता॑ ।
रे॒वदु॑वाह स॒चनो॑ रथो॒ वां वृ॑षभश्च॒ शिंशु॑मारश्च॒ युक्ता॑ १८
- रथि॑ सु॒क्षत्रं॑ स्व॒पत्य॑मायुः सु॒वीर्यं॑ नासत्या॒ वह॑न्ता ।
आ ज॒ह्वावीं॑ स॒मन॑सो॒प वा॒जै—स्त्रि॒हो भा॒गं द॑ध॒तीम॑यातम् १९
- परि॑विष्टं जा॒हुषं॑ वि॒श्वतः॑ सीं सु॒गेभि॑र्नक्त॒मूह॑थू रजो॒भिः॑ ।
वि॒भिन्दु॑ना॒ नास॑त्या रथे॒न वि॑ पर्व॒तां अ॒जर॑यू अ॒यात॑म् २० [११]
- एक॑स्या॒ वस्तो॑राव॒तं रणा॑य॒ वश॑म॒श्विना॑ स॒नये॑ सह॒स्रा ।
नि॒रहतं॑ दु॒च्छुना॑ इन्द्र॒वन्ता॑ पृथु॒श्रव॑सो वृष॒णाव॑रा॒तीः २१
- श॒रस्य॑ चिदा॒र्वक॑स्या॒वता॑दा नी॒चादु॑च्चा च॒क्रथुः॑ पा॒तवे॑ वाः ।
श॒यवे॑ चि॒न्नास॑त्या श॒चीभि॑—र्ज॒सुर॑ये स्त॒र्यं पि॑प्यथु॒र्गाम् २२
- अ॒वस्य॑ते स्तु॒वते॑ कृ॒ष्णि॒याय॑ ऋ॒जूय॑ते ना॒सत्या॑ श॒चीभिः॑ ।
प॒शुं न न॑ष्टमि॒व दर्श॑नाय वि॒ष्णा॒प्त्वं द॑दथुर्वि॒श्वका॑य २३ (१२९५)

दश रात्रीरश्विना नव द्यू—नवनन्दं श्रथितमप्स्व॑न्तः ।

विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्त—मुन्निन्यथुः सोममिव सुवेण

२४

प्र वां दंसाँस्यश्विनाववोच—मस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।

उत पश्यन्नश्रुवन् दीर्घमायु—रस्तमिवेज्जग्निमाणं जगम्याम

२५ [१२] (१२९७)

(११७)

२५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनां । त्रिष्टुप् ।

मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रतो होता विवासते वाम ।

बर्हिष्मती रातिर्विश्रिता गी—रिषा यातं नासत्योप वाजैः

१

यो वामश्विना मनसो जवीयान् रथः स्वश्वो विश आजिगाति ।

येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम्

२

ऋषिं नरावंहसः पार्श्वजन्य—मृवीसादत्रिं मुञ्चथो गणेन ।

मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता

३

अश्वं न गृह्णमश्विना दुरेवै—ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु ।

सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसाँभि—र्न वां जूर्यन्ति पूर्या कृतानि

४

सुपुष्वांसं न निक्तेरुपस्थे सूर्यं न दसा तमसि क्षियन्तम् ।

शुभे रुक्मं न दर्शतं निखात—मुदूपथुरश्विना वन्दनाय

५ [१३]

तद् वां नरा शंस्यं पञ्जियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन् ।

शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भाँ असिञ्चतं मधूनाम्

६

युवं नरा स्तुवते कृष्ण्याय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ।

घोषायै चित् पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम्

७

युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय ।

प्रवाच्यं तद् वृषणा कृतं वां यन्नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तम्

८

पुरू वर्षीस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम् ।

सहस्रसां वाजिनमप्रतीत—महिहर्न श्रवस्यं तं तरुत्रम्

९

एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्गुषं सदनं रोदस्योः ।

यद् वां पञ्चासो अश्विना हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम्

१० [१४] (१३०७)

सूनोर्मनेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता ।
 अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विस्पलां नासत्यारिणीतम् ११
 कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवा नपाता वृषणा शयुत्रा ।
 हिरण्यस्येव कलशं निखातमुद्रूपथुर्दशमे अश्विनाहन् १२
 युवं चयवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः ।
 युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत १३
 युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना ।
 युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद् विभिरूहथुर्कृज्रेभिरश्वैः १४
 अजोहवीदश्विना तौग्यो वां प्रोह्लः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान् ।
 निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति १५ [१५]

अजोहवीदश्विना वर्तिका वा मास्नो यत सीममुञ्चतं वृकस्य ।
 वि जयुषा ययथुः सान्वद्रे जातं विष्वाचो अहतं विषेण १६
 शतं मेपान् वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमश्विन पित्रा ।
 आक्षी ऋञ्चाश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षं १७
 शुनमन्धाय भरमह्वयत् सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति ।
 जारः कनीन इव चक्षवान् ऋञ्चाश्वः शतमेकं च मेपान् १८
 मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः ।
 अथा युवामिदह्वयत् पुरंधि रागच्छतं सीं वृषणाववोभिः १९
 अधेनुं दसा स्तय्य विषक्ता मपिन्वतं शयवे अश्विना गाम् ।
 युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम् २० [१६]

यवं वृकेणाश्विना वपन्ते धं दुहन्ता मनुषाय दसा ।
 अभि दस्युं बकुरेणा धर्मन्तो रु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय २१
 आथर्वणायाश्विना दधीचे ऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् ।
 स वां मधु प्र वोचद्वतायन् त्वाष्ट्रं यद् दसावपिकृक्ष्यं वाम् २२
 सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे ।
 अस्मे रथिं नासत्या बृहन्तं मपत्यसाचं श्रुत्यै रराथाम् २३
 हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वधिमत्या अदत्तम् ।
 त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्तं मुज्जीवस ऐरयतं सुदान् २४ (१३२१)

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्याण्यायवोऽवोचन् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरासो विदथमा वंदेम

२५ [१७] (१३२२)

(११८)

११ कक्षीवान् दैर्घतमस आशिजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृलीकः स्ववो यात्वर्वाङ् ।

यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा वार्तरंहाः १

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाङ् ।

पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे २

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।

किमङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा—हुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ३

आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः ।

ये अप्तुरो विव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति ४

आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्टी नरा दुहिता सूर्यस्य ।

परि वामश्वा वर्षुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुपा अभीके ५ [१८]

उद् वन्दनमैरतं कुंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः ।

निष्टौड्यं पारयथः समुद्रात् पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ६

युवमन्त्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।

युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा ७

युवं धेनुं शयवे नाधिताया—पिन्वतमश्विना पूर्यार्य ।

अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विस्पलाया अधत्तम् ८

युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।

जोह्वत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीङ्मङ्गम् ९

ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नार्धमानाः ।

आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम् १०

आ श्येनस्य जवसा नूतनेना—स्मे यातं नासत्या सजोषाः ।

हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ ११ [१९] (१३३३)

(११९)

१० कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनौ । जगती ।

आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे ।
 सहस्रकेतुं वनिनं शतद्वंसं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः १
 ऊर्ध्वा धीतिः प्रत्यस्य प्रयाम्—न्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः ।
 स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्युतय आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहत् २
 सं यन्मिथः पस्पृधानासो अगमत् शुभे मखा अमिता जायवो रणे ।
 युवोरहं प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरम् ३
 युवं भूज्युं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ ।
 यासिष्टं वर्तिवृषणा विजेन्यं दिवोदासाय महि चेति वामवः ४
 युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणीं येमतुरस्य शर्ध्यम् ।
 आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ५ [२०]

युवं रेभं परिपूतेरुरुप्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये ।
 युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ६
 युवं वन्दनं निर्कृतं जरणयया रथं न दसा करणा समिन्वथः ।
 क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधत्ते वंसना भुवत् ७
 अगच्छतं कृपमाणं पशवति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम् ।
 स्वर्वतीरित ऊतीयुवोरहं चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः ८
 उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारप—न्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति ।
 युवं दधीचो मन आ विवासथो ऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत् ९
 युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः ।
 शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चकृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम् १० [२१] (१३४३)

(१२०)

१२ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । अश्विनौ (१२ दुःस्वप्ननाशनम्) । १ गायत्री,

२ ककुप्, ३ का-विराट्, ४ नष्टरूपी, ५ तनुशिरा, ६ उष्णिक्, ७ विष्टार-बृहती,

८ कृतिः, ९ विराट्, १०-१२ गायत्री ।

का राधन्द्रोत्राश्विना वां को वां जोष उभयोः । कथा विधात्यप्रचेताः १ (१३४४)

विद्वांसाविद् दुरः पृच्छे—दविद्वानित्थापरो अचेताः । नू चिन्नु मर्ते अकौ २
 ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य । पार्चद् दयमानो युवाकुः ३
 वि पृच्छामि पाक्याः न देवान् वर्षद्वृतस्याद्भुतस्य दसा । पातं च सह्यसो युवं च रभ्यसो नः ४
 प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पञ्जियो वाम् । प्रैषयुर्न विद्वान् ५ [२२]

श्रुतं गांयत्रं तर्कवानस्या—हं चिद्धि रिरेभाश्विना वाम् । आक्षी शुभस्पती दन् ६
 युवं ह्यास्तं महो रन् युवं वा यन्निरतंतंसतम् । ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघायोः ७
 मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः । स्तनाभुजो अशिष्वीः ८
 दुहीयन् मित्रधितये युवाकुं राये च नो मिमीतं वाजवत्यै । इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ९
 अश्विनोरसनं रथं—मनश्वं वाजिनीवतोः । तेनाहं भूरि चाकन १०
 अयं समह मा तनू—ह्याते जनां अनु । सोमपेयं सुखो रथः ११
 अध स्वप्नस्य निर्विदे ऽभुञ्जतश्च रेवतः । उभा ता बसि नश्यतः १२ [२३] (१३५५)

(१२१) [अष्टादशोऽनुवाकः ॥१८॥ सू० १२१-१२६]

१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । इन्द्रो विश्वे देवा वा । त्रिष्टुप् ।

कवि०त्था नूः पात्रं देवयतां श्रवद् गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् ।
 प्र यदानङ्गिश आ हर्म्यस्यो—रु क्रंसते अध्वरे यजत्रः १
 स्तम्भीन्द्र द्यां स धरुणं पुषाय—हभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
 अनु स्वजां महिषश्चक्षत वां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः २
 नक्षन्द्रवमरुणीः पूर्वं राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून् ।
 तक्षद् वज्रं नियुतं तस्तम्भद् द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ३
 अस्य मदे स्वयं दा क्रताया—पीवृतमुस्त्रियाणामनीकम् ।
 यद्ध प्रसर्गे त्रिकुक्मिन्वर्त—दप दुहो मानुषस्य दुरो वः ४
 तुभ्यं पयो यत् पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणे भुरण्यू ।
 शुचि यत् ते रेक्ण आर्यजन्त सबर्दुघायाः पर्य उस्त्रियायाः ५ [२४]
 अध प्र जज्ञे तुरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः ।
 इन्दुर्येमिराष्ट स्वेदुहव्यैः सुवेण सिञ्चञ्चरणाभि धाम ६
 स्विध्मा यद् वनधितिरपस्यात् सूरौ अध्वरे परि रोधना गोः ।
 यद्ध प्रभासि कृत्व्यां अनु द्यू—ननर्विशे पश्विषे तुराय ७ (१३६२)

अष्टा महो विव आवो हरी इह द्युम्नासाहमभि योधान उत्सम् ।

हरिं यत् ते मन्दिनं दुक्षन् वृधे गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ८

त्वमायसं प्रति वर्तयो गो—दिवो अश्मानमुपनीतमृभ्वा ।

कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्व—ञ्छृष्णमनन्तैः परियासि वृधैः ९

पुरा यत् सूरस्तमसो अपीते—स्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य ।

शुष्णस्य चित् परिहितं यदोजो विवस्परि सुग्रथितं तदादः १० [२५]

अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन् ।

त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपो वराहुम् ११

त्वमिन्द्र नर्यो याँ अवो नृन् तिष्ठा वारस्य सुयुजो वहिष्ठान् ।

यं ते काव्य उशाना मन्दिनं दाद वृत्रहणं पार्यं ततश्च वज्रम् १२

त्वं सूर्यो हरितो रामयो नृन् भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र ।

प्रास्यं पारं नवतिं नाव्यानामपि कृतमवर्तयोऽयज्यन् १३

त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः प्राहि वज्रिवो दुरितावुभीके ।

प्र नो वाजान् रथ्योऽश्वबुध्या—निषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै १४

मा सा ते अस्मत् सुमतिर्वि दसद् वाजप्रमहः समिपो वरन्त ।

आ नो भज मघवन् गोष्वर्यो मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम १५ [२६] (१३७०)

॥ इति प्रथमोऽष्टकः ॥ १ ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-२६]

(१२२)

१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । विद्वं देवाः । अष्टुप्, ५-६ विराड् रूपा ।

प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळुषे भरध्वम् ।

दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरै—रिषुध्येव मरुतो रोदस्योः १

पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदानि ।

स्तरीनात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः २

ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान् ।

शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं न—स्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ३

उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै ।

प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः ४

(१३७४)

आ वो रुवण्युमौशिजो हवध्वै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे ।

प्र वः पूष्णे वृावन् आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमुग्नेः

५ [१]

श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमो—त श्रुतं सदेने विश्वतः सीम ।

श्रोतुं नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सिन्धुरग्निः

६

स्तुषे सा वाँ वरुण मित्र राति—र्गवाँ शता पृक्षयामेषु पञ्च ।

श्रुतरथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अगमन्

७

अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः सचा सनेम नहुपः सुवीराः ।

जनो यः पञ्चेभ्यो वाजिनीवा—नश्वावतो रथिनो मह्यं सुरिः

८

जनो यो मित्रावरुणावभिधु—गपो न वाँ मुनोत्यक्षणाधुकु ।

स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यद्वाँ होत्राभिर्कृतावाँ

९

स वार्धतो नहुषो दंसुजतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः ।

विसृष्टरातिर्याति बाल्लसृत्वा विश्वांसु पृत्सु सवमिच्छूरः

१० [२]

अध गमन्ता नहुषो हवं सुरेः श्रोता राजानो अमृतस्य मन्द्राः ।

नभोजुवो यन्निर्वस्य राधः प्रशस्तये महिना रथवते

११

एतं शर्धं धाम यस्य सुरे—रित्यवोचन् दशतयस्य नंशे ।

द्युम्नानि येषु वसुताती रागन् विश्वे सन्वन्तु प्रभूथेषु वाजम

१२

मन्दांमहे दशतयस्य धासे—द्विर्धत् पञ्च बिभ्रतो यन्त्यत्रा ।

किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋजते नृन्

१३

हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्ण—स्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ।

अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरो—स्राश्वाकन्तुभयेष्वस्मे

१४

चत्वारो मा मशशारस्य शिश्व—स्त्रयो राज आर्यवसस्य जिष्णोः ।

रथो वाँ मित्रावरुणा व्रीर्घाप्साः स्यूमंगमस्तिः सूरौ नाद्यौत

१५ [३] (१३८५)

(१२३)

१३ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । उषाः । त्रिष्टुप् ।

पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यै—नं देवासो अमृतासो अस्थुः ।

कृष्णादुदस्थावुर्याँ विहाया—श्रिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय

१ (१३८६)

पूर्वा विश्वस्माद् भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री ।

उच्चा व्यख्यद् युवतिः पुनर्भू—रोषा अंगन् प्रथमा पूर्वहूतौ २

यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उपो देवि मर्त्यत्रा सुजाते ।

देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ३

गृहंगृहमहना यात्यच्छा दिवेदिव अधि नामा दधाना ।

सिषासन्ती द्योतना शश्वदागा—दग्रमग्रमिद् भजते वसूनाम् ४

भगस्य स्वसा वरुणस्य जामि—रूपः सूनृते प्रथमा जरस्व ।

पश्चा स दध्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणया रथेन ५ [४]

उदीरतां सूनृता उत पुरन्धी—रुदुग्रयः शुशुचानासो अस्थुः ।

स्पार्हा वसूनि तमसापगूह्या—विष्कृण्वन्त्युषसो विभातीः ६

अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति विष्णुरूपे अहनी सं चरेते ।

परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाक—रद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ७

सहशीरद्य सहशीरिदु श्वो दीर्घं संचन्ते वरुणस्य धाम ।

अनवद्यास्त्रिंशतं योजना—न्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ८

जानत्यह्नः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची ।

ऋतस्य योषा न मिनाति धामा—हरहर्निष्कृतमाचरन्ती ९

कन्येव तन्वाइ शाशदाना एषि देवि देवमियक्षमाणम् ।

संस्मर्यमाना युवतिः पुरस्ता—द्वाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती १० [५]

सुसंकाशा मातृमृष्टेव योषा—विस्तन्वं कृणुषे हृशे कम ।

भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत् ते अन्या उषसो नशन्त ११

अश्वावतीगोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य ।

परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः १२

ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रंभद्रं क्रतुमस्मासु धेहि ।

उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छा—स्मासु रायो मघवत्सु च स्युः १३ [६] (१३९८)

(१२४)

१३ कक्षीवान् देर्घतमस औशिजः । उषाः । त्रिष्टुप् ।

उषा उच्छन्ती समिधाने अग्रा उद्यन्तसूर्य उर्विया ज्योतिरश्नेत् ।

देवो नो अत्र सविता न्वर्थ प्रासावीद् द्विपत् प्र चतुष्पदित्यै १ (१३९९)

अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।
 ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत २
 एषा द्विवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।
 क्रतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ३
 उपो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधा इवाविरकृत प्रियार्णि ।
 अद्भ्यसन्न संसतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात् पुनर्युषीणाम् ४
 पूर्वे अर्धे रजसो अपत्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम् ।
 व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पूणन्ती पित्रोरुपस्था ५ [७]

एवेदेषा पुरुतमा हृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम् ।
 अरेपसा तन्वाद् शशदाता नार्भादीषते न महो विभाती ६
 अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गतीरुगिव सनये धनानाम् ।
 जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्त्रेव नि रिणीति अप्सः ७
 स्वसा स्वस्त्रे ज्यायस्यै योनिमारैर्गर्भेत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव ।
 व्युच्छन्ती रश्मिभिः सूर्यस्याज्यङ्के समनगा इव वाः ८
 आसां पूर्वासामहसु स्वसृणा मपरा पूर्वामभ्येति पश्चात् ।
 ताः प्रतनवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उयासः ९
 प्र बोधयोषः पृणतो मघो न्यबुध्यमानाः पणयः ससन्तु ।
 रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत् स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती १० [८]

अवेयमश्वैद् युवतिः पुरस्ताद् युङ्के गवामरुणानामनीकम् ।
 वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहं गृहमुप तिष्ठते अग्निः ११
 उत ते वर्याश्चिद् वसतेरपत्तन् नरश्च ये पितृभाजो व्युष्टौ ।
 अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि द्वाशुषे मर्त्याय १२
 अस्तोङ्गं स्तोम्या ब्रह्मणा मे ऽवीवृधध्वमुशतीरुषासः ।
 युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वार्जम् १३ [९] (१४११)

(१२५)

७ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः । स्वनयस्य दानस्तुतिः । त्रिष्टुप्, ४-५ जगती ।

प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान् प्रतिगृह्या नि धत्ते ।
 तेन प्रजां वर्धयमान् आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः १ (१४१२)

सुगुरसत सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति ।

यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव पदिमुत्सिनाति

२

आर्यमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन ।

अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः

३

उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः ।

पूणन्तं च पपुंरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः

४

नार्कस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पूणाति स ह देवेषु गच्छति ।

तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा

५

दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां द्विवि सूर्यासः ।

दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिस्त आयुः

६

मा पूणन्तो दुरितमेन आरन् मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः ।

अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपूणन्तमभि सं यन्तु शोकाः

७ [१०] (१४१८)

(१२६)

७ (१-५) कक्षीवान् दर्शतमस गौशिशः, (६) स्वनयो भावयव्यः, (७) रोमशा । १-५ स्वनयो भावयव्यः,

६ रोमशा, ७ स्वनयो भावयव्यः । त्रिष्टुप्, ६-७ अनुष्टुप् ।

अमन्तुान् त्सोमान् प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य ।

यो मे सहस्रमर्मिमीत सवा नतूर्तो राजा श्रवं इच्छमानः

१

शतं राजो नार्धमानस्य निष्काञ्छतमश्वान् प्रयतान् त्स्य आदम् ।

शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां द्विवि श्रवोऽजरमा ततान

२

उप मा श्यावाः स्वनयेन वृत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः ।

पृष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात् सनेत् कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम्

३

चत्वारिंशद् दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति ।

मवृच्युतः कृशनावतो अत्यान् कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पञ्चाः

४

पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वस्त्रीन् युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः ।

सुबन्धवो ये विश्वा इव वा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पञ्चाः

५

आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे ।

ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता

६

(१४२४)

उपोप मे परा मृश मा मे वृभ्राणि मन्यथाः ।

सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका

७ [११] (१४२५)

(१२७) [एकानविंशोऽनुवाकः ॥१९॥ सू० १२७-१३३]

११ परुच्छेपो दैवोदासिः । अग्निः । अत्यष्टिः, ६ अतिभृतिः ।

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।

य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।

घृतस्य विभ्राष्टिमुनु वष्टि शोचिषा ऽऽजुह्वानस्य सर्पिषः

१

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्रं मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्रं मन्मभिः ।

परिजमानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् ।

शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः

२

स हि पुरु चिदोर्जसा विरुक्मता दीद्यानो भवति दुहन्तरः परशुर्न दुहन्तरः ।

वीलु चिद् यस्य समृतौ श्रुवद् वनेव यत् स्थिरम् ।

निष्पहमाणो यमते नार्यते धन्वासाहा नार्यते

३

हृह्ला चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिरणिभिर्दृष्ट्यवसे ऽग्रये दृष्ट्यवसे ।

प्र यः पुरुणि गाहते तक्षद् वनेव शोचिषा ।

स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योर्जसा नि स्थिराणि चिदोर्जसा

४

तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शितरो दिवातरा दप्रायुषे दिवातरात् ।

आवृस्यायुर्ग्रभणवद् वीलु शर्म न सूनवे ।

भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्रयो व्यन्तो अजराः

५ [१२]

स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणि रप्रस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टानिः ।

आर्दद्धव्यान्यादुदिर्यज्ञस्य केतुरहणा ।

अर्धस्मास्य हर्षतो हर्षीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम् ६

द्विता यदी कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो मधन्तो वृशा भृगवः ।

अग्निरींशे वसुनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम् ।

प्रियां अपिधीर्वनिषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः

७

(१४३२)

विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दंपतिं भुजे सत्यर्गिर्वाहसं भुजे ।
अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यास्या ।

अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः

८

त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये ।

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युष्मिन्तम उत क्रतुः ।

अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर

९

प्र वो महे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्रये स्तोमो बभूत्वग्रये ।

प्रति यदी हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे ।

अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिर्हीत ऋषूणाम्

१०

स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भ्राग्ने देवेभिः सचर्नाः सुचेतुना महो रायः सुचेतुना ।

महिं शविष्ठ नस्कृधि संचक्षे भुजे अस्यै ।

महिं स्तोतृभ्यो मघवन् त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शर्वसा

११ [१३] (१४३६)

(१२८)

८ परच्छेपो दैवादासिः । अग्निः । अत्यष्टिः ।

अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निः स्वमनु व्रतम् ।

विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते ।

अदब्धो होता नि पदद्विळस्पदे परिवीत इळस्पदे

१

तं यज्ञसाधुमपि वातयामस्यूतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता हविष्मता ।

स न ऊर्जामुपाभूत्यया कृपा न जूर्यति ।

यं मातरिश्वा मनवे परावतो देवं भाः परावतः

२

एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिकदद दधद रेतः कनिकदत् ।

शतं चक्षाणो अक्षभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः ।

सदो दधान उपरेषु सानुष्वग्निः परेषु सानुषु ।

३

स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदमे अग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य चेतति क्रत्वा यज्ञस्य चेतति ।

क्रत्वा वेधा इषूयते विश्वा जातानि पस्पशे ।

यतो घृतश्रीरतिथिरजायत वह्निर्वेधा अजायत

४

(१४४०)

कृत्वा यदस्य तर्विषीषु पृश्नते ऽग्नेर्वेण मरुतां न भोज्ये—षिराय न भोज्या ।

स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना ।

स नञ्चासते दुरितादभिद्रुतः शंसादुघादभिद्रुतः

५ [१४]

विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथ—च्छ्रवस्यया न शिश्रथत् ।

विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे ।

विश्वस्मा इत् सुकृते वारमृण्व—त्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति

६

स मानुषे वृजने शंतमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विस्पतिः प्रियो यज्ञेषु विस्पतिः ।

स हव्या मानुषाणा—मिळा कृतानि पत्यते ।

स नञ्चासते वरुणस्य धूर्ते—महो देवस्य धूर्तेः

७

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे ।

विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् ।

देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः

८ [१५] (१४४४)

(१२९)

११ परुच्छेपो देवोदासिः । इन्द्रः, ६ इन्द्रुः । अत्यष्टिः, ८-९ अतिशक्त्योः, ११ अष्टिः ।

यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातये ऽवाका सन्तमिषिर प्रणयांसि प्रानवद्य नयांसि ।

सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।

सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसा—मिमां वाचं न वेधसाम्

१

स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद् वृक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभि—रसि प्रतूतये नृभिः ।

यः शूरैः स्वर्गः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता ।

तमीशानासं इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम्

२

वृस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद् यावीररुं शूर मर्त्यं पविवृणाक्षि मर्त्यम् ।

ब्रह्मोत तुभ्यं तद् विवे तद् रुद्राय स्वयंशसे ।

मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृळीकाय सप्रथः

३

अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु प्रासहं युजम् ।

अस्माकं ब्रह्मोतये ऽवा पृत्सुषु कासु चित् ।

नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम्

४

नि षू नमार्तिमतिं कयस्य चित् तेजिष्ठाभिराणिभिर्नोतिभि—रुग्राभिरुग्रोतिभिः ।

नेषि णो यथा पुरा—ऽनेनाः शूर मन्यसे ।

विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्नि—रासा वह्निर्नो अच्छ

५ [१६] (१४४९)

प्र तद् वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान् मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति ।

स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् ।

अव सवेदुघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव सवेत

६

वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रणवं सन्तं सुवीर्यम् ।

दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि ।

आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्रहूतिभिर्यजत्रं द्युम्रहूतिभिः

७

प्रपा वो अस्मे स्वयंशोभिरुती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन् दुर्मतीनाम् ।

स्वयं सा रिष्यध्वै या न उपेषे अत्रैः ।

हतेमसन्न वक्षति क्षिता जूर्णिन वक्षति

८

त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो याह्यरक्षसा ।

सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ ।

पाहि नो दूराद्वारादुभिष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः

९

त्वं न इन्द्र राया तरूषसो ग्रं चित् त्वा महिमा सक्षदवसे महे मित्रं नावसे ।

ओजिष्ठ त्रातरविता रथं कं चिदमर्त्य ।

अन्यमस्मद् रिषिः कं चिदद्विवो रिषिद्विन्तं चिदद्विवः

१०

पाहि न इन्द्र सुष्टुत सिधोः ऽवयाता सवुमिद् दुर्मतीनां केवः सन् दुर्मतीनाम् ।

हन्ता पापस्य रक्षसं ह्नाता विप्रस्य मावतः ।

अधा हि त्वा जनिता जीजनद् वसो रक्षोहणं त्वा जीजनद् वसो

११[१७](१४५५)

(१३०)

१० परुच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः । अन्यष्टिः १० त्रिष्टुप् ।

एन्द्रं याहुर्प नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः ।

हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा ।

पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये

१

पिबा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाणो न वंसगः ।

मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धार्यसे ।

आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम्

२

(१४५७)

अविन्दद् दिवो निहितं गुहा निधिं वेन गर्भं परिवीतमश्म—न्यनन्ते अन्तरश्मनि ।

व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः ।

अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ३

वृद्धाणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्त्योः क्षत्रेव तिग्ममसनाय सं श्य—दहिहत्याय सं श्यत् ।

संविद्यान ओजसा शर्वोभिरिन्द्र मज्जमा ।

तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्वासि परश्वेव नि वृश्वासि ४

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सतवे ऽच्छा समुद्रमसृजो रथा इव वाजयतो रथा इव ।

इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।

धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ५ [१८]

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिपुः सुम्नाय त्वामतक्षिपुः ।

शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम् ।

अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६

भिनत् पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि वाशुपे नृतो वज्रेण वाशुपे नृतो ।

अतिथिग्वाय शम्बरं गिरैरुग्रो अवाभरत् ।

महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ७

इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद् विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्माह्वेष्वजिषु ।

मनवे शासद्व्रतान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।

दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ८

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायती—शान आ मुषायति ।

उशना यत् परावतो ऽजगन्नूतये कवे ।

सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणि—रहा विश्वेव तुर्वणिः ९

स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दतः पायुभिः पाहि शग्मैः ।

दिवोवासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः १० [१९] (१४६५)

(१३१)

७ परच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनन्मन्ते—न्द्राय मही पृथिवी वरीमभि—द्युम्नसांता वरीमभिः ।

इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः ।

इन्द्राय विश्वा सर्वानानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा

१

(१४६६)

विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः सनिष्यवः पृथक् ।

तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि ।

इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोभेभिरिन्द्रमायवः

२

वि त्वा ततस्त्रे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।

यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वयन्ता समूहसि ।

आविष्कारिकृद् वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम्

३

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।

शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते ।

महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः

४

आदित ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन् मर्देषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।

चकर्थ कारभेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।

ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत

५

उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः ।

यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि ।

आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः

६

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुर्मित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम् ।

जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः ।

रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः

७ [२०] (१४७२)

(१३२)

६ परुच्छेपो दैवोदासिः । इन्द्रः; ६ (१ अर्धर्चस्य) इन्द्रापर्वतौ । अत्यष्टिः ।

त्वया वयं मघवन् पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतः ।

नेदिष्टे अस्मिन्नहान्यधि वोचा नु सुन्वते ।

अस्मिन् यज्ञे वि चयेमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतम्

१

स्वर्जेषे भर आप्रस्य वक्मन्युषर्बुधः स्वस्मिन्नस्त्रासि क्राणस्य स्वस्मिन्नस्त्रासि ।

अहन्निन्द्रो यथा विदे शीष्णाशीष्णोपवाच्यः ।

अस्मन्ना ते सध्यक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः

२

(१४७४)

तत् तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन् यज्ञे वारमकृण्वत क्षयं—मृतस्य वारसि क्षयम् ।

वि तद् वोचैरध द्विता—ऽन्तः पश्यन्ति रश्मिभिः ।

स घा विद्वे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः ३

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप ब्रज—मिन्द्र शिक्षन्नप ब्रजम् ।

ऐभ्यः समान्या दिशा ऽस्मभ्यं जेषि योत्सि च ।

सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिद्व्रतं हृणायन्तं चिद्व्रतम् ४

सं यज्जनान् क्रतुभिः शूर ईक्षय—द्धने हि ते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः ।

तस्मा आयुः प्रजावदिद् बाधे अर्चन्त्योर्जसा ।

इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ५

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तंतमिद्धतं वज्रेण तंतमिद्धतम् ।

दूरे चत्तार्य च्छन्त्सद् गहनं यदिर्नक्षत् ।

अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दुर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ६ [२१] (१४७८)

(१३३)

७ परुच्छेपो देवांदासिः । इन्द्रः । १ त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप्, ५ गायत्री, ६ धृतिः, ७ अष्टिः ।

उभे पुनामि रोदसी क्रतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।

अभि्वलग् यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृह्णा अशेरन् १

अभि्वलग्ना चिदद्विवः शीर्षा यातुमतीनाम् ।

छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा २

अवासां मघवश्चहि शर्धो यातुमतीनाम् ।

वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ३

यासां तिस्रः पञ्चाशतो ऽभि्वलङ्गैरपावपः ।

तत् सु ते मनायति तत् सु ते मनायति ४

पिशङ्गभृष्टिमम्भुणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण ।

सर्वं रक्षो नि बर्हय ५

अवर्मह इन्द्र दाहहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्विवो घृणान्न भीषाँ अद्विवः ।

शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे ।

अपूरुषघ्नो अपतीत शूर सत्वभि—स्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः ६ (१४८४)

वनोति हि सुन्वन् क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः ।

सुन्वान इत् सिंषासति सहस्रा वाज्यवृतः ।

सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम्

७ [२२] (१४८५)

(१३४)

[विशोऽनुवाकः ॥२०॥ सू० १३४-१३९]

६ परच्छेपो दैवोदासिः । वायुः । अत्यष्टिः, ६ अष्टिः ।

आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्निवह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये ।

ऊर्ध्वा ते अनु सुनृता मनस्तिष्ठतु जानती ।

नियुत्वता रथेना याहि द्वावने वायो मखस्य द्वावने

१

मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवो ऽस्मत् क्राणासः सुकृता अभिद्यवो गोभिः क्राणा अभिद्यवः ।

यद्ध क्राणा इरध्यै दक्षं सचन्त ऊतयः ।

सधीचीना नियुतो द्वावने धिय उप ब्रुवत ई धियः

२

वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोह्वे वहिष्ठा धुरि वोह्वे ।

प्र बोधया पुरंधिं जार आ संसतीमिव ।

प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः

३

तुभ्यमुषासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु रश्मिषु ।

तुभ्यं धेनुः संबर्द्धया विश्वा वसूनि दोहते ।

अर्जनयो मरुतो वक्षणाभ्यो विव आ वक्षणाभ्यः

४

तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेष्वा इषणन्त भुर्वण्यपामिपन्त भुर्वणि ।

त्वां त्सारि दसमानो भगमीद्रे तक्ववीये ।

त्वं विश्वस्माद् भुवनात् पासि धर्मणा ऽसुर्यात् पासि धर्मणा

५

त्वं नो वायवेष्टामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि ।

उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुपीणाम् ।

विश्वा इत् ते धेनवो दुह आशिरं घृतं दुहन्त आशिरम्

६ [२३] (१४९१)

(१३५)

९ परच्छेपो दैवोदासिः । १-३, ९ वायुः; ४-८ इन्द्रवायू । अत्यष्टिः; ७-८ अष्टिः ।

स्तीर्णं बहिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते ।

तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे ।

प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन् मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ।

१

(१४९२)

तुभ्याय सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पर्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति ।

तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते ।

वहं वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः २

आ नो नियुद्धिः श्रुतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।

तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा ।

अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ३

आ वां रथो नियुत्वान् वक्षदवसे ऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।

पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् ।

वायुवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ४

आ वां धियो ववृत्युरध्वरा उपेममिन्दुं मर्मजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम् ।

तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या ।

इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ५ [२४]

इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ।

एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाश्वः ।

युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ६

अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् ।

वि सुनृता ददंशे रीर्यते घृतमा पूर्णया नियुता याथो अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ७

अत्राह तद वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवो ऽस्मं ते सन्तु जायवः ।

साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वायु उप दस्यन्ति धेनवो नार्प दस्यन्ति धेनवः ८

इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसो ऽन्तर्नदी ते पतर्यन्त्युक्षणो महि ब्राधन्त उक्षणः ।

धन्वाञ्चिद् ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः ।

सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ९ [२५] (१५००)

(१३६)

७ परच्छेपो दैवोदासिः । १-५ मित्रावरुणौ, ६-७ लिङ्गोक्ताः । अत्यष्टिः, ७ त्रिष्टुप् ।

प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम् ।

ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयं उपस्तुता ।

अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं न चिदाधृषे १ (१५०१)

अर्दशि गातुरुखे वरीयसी पन्थाः क्रतस्य समयंस्त रश्मिभिः—श्रक्षुर्मर्गस्य रश्मिभिः ।

द्युक्षं मित्रस्य सार्दन—मर्यम्णो वरुणस्य च ।

अथा दधाते बृहदुक्थ्यं वयं उपस्तुत्यं बृहद् वयः २

ज्योतिष्मतीमदिति धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा संचेते द्विवेदिवे जागृवांसां द्विवेदिवे ।

ज्योतिष्मत् क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती ।

मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनो ऽर्यमा यातयज्जनः ३

अयं मित्राय वरुणाय शंतमः सोमो भूत्ववपानेष्वभगो देवो देवेष्वभगः ।

तं देवासो जुपेरत् विश्वे अद्य सजोषसः ।

तथा राजाना करथो यदीमहे क्रतावाना यदीमहे ४

यो मित्राय वरुणायविधज्जनो ऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो वाश्वांसं मर्तमंहसः ।

तमर्यमाभि रक्ष—त्यृज्यन्तमनु व्रतम् ।

उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ५

नमो द्विवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळुषे सुमृळीकाय मीळुषे ।

इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम् ।

ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती संचेमहि ६

ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयंशसो मरुद्भिः ।

अग्निमित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ७ [२६] (१५०७)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ वर्गाः १-२७] (१३७)

३ परुच्छेपो देवोदासिः । मित्रावरुणा । अतिशक्करी ।

सुषुमा यातमद्विभिर्—गोश्रीता मत्सरा इमे सोमांसो मत्सरा इमे ।

आ राजाना दिविस्पृशा ऽस्मत्रा गन्तमुप नः ।

इमे वा मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः १

इम आ यातमिन्द्रवः सोमांसो दध्याशिरः सुतांसो दध्याशिरः ।

उत वामुपसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।

सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये २

तां वा धेनुं न वांसरी—मंशुं दुहन्त्यद्विभिः सोमं दुहन्त्यद्विभिः ।

अस्मत्रा गन्तमुप नो ऽर्वाश्वा सोमपीतये ।

अयं वा मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ३ [१] (१५१०)

(१३८)

४ परुच्छेपो दैवोदासिः । पूषा । अत्यष्टिः ।

प्रप्रं पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते ।

अर्चामि सुम्नयन्नह—मन्त्यूतिं मयोभुवम् ।

विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः

१

प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः ।

ह्रुवे यत् त्वा मयोभुवं देवं सख्याय मर्त्यः ।

अस्माकमाङ्गुषान् द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि

२

यस्य ते पूषन् सख्ये विपन्यवः कृत्वा चित सन्तोऽवसा बुभुजिर इति कृत्वा बुभुजिरे ।

तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।

अहेळमान उरुशंस सरीं भव वाजेवाजे सरीं भव

३

अस्या ऊ पु ण उप सातये भुवो ऽहेळमानो रविवां अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व ।

ओ पु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः ।

नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्वे

४ [२] (१५६४)

(१३९)

११ परुच्छेपो दैवोदासिः । १ विश्वे देवाः, २ मित्रावरुणौ, ३-५ अश्विनौ, ६ इन्द्रः, ७ अग्निः, ८ मरुतः,

९ इन्द्राग्नी, १० बृहस्पतिः, ११ विश्वे देवाः । अत्यष्टिः, ५ बृहती, ११ त्रिष्टुप् ।

अस्तु श्रौषद् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे ।

यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा संदायि नव्यसी ।

अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः

१

यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्यावृदाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना ।

युवोरित्थाधि सन्न—स्वर्पश्याम हिरण्ययम् ।

धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः

२

युवां स्तोमेभिर्देव्यन्तो अश्विना ऽऽश्रावयन्त इव श्लोकमायवो युवां हव्याभ्याऽयवः ।

युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा ।

प्राययन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्ना हिरण्यये

३

(१५१७)

अचेति दस्त्रा व्यु॑नाकमृणवथो यु॒ञ्जते॑ वां रथ॒युजो॑ दिवि॒ष्टि—ज्वध्व॒स्मानो॑ दिवि॒ष्टिषु॑ ।

अधि॑ वां स्था॒म व॒न्धुरे॑ रथे॑ दस्त्रा हिर॒ण्यये॑ ।

प॒थेव॑ यन्ता॒वनुशा॑सता रजो॒ ऽश्र॑सा शास॒ता रजः॑

४

शची॑भिर्नः शची॒विसू॑ दिवा॒ नक्तं॑ दशस्यतम् ।

मा वां रा॒तिरुप॑ दस॒त कदा॑ च॒ना—स्मद् रा॒तिः कदा॑ च॒न

५ [३]

वृषा॑न्निन्द्र वृषपा॒णांस इन्द्र॑व इमे सु॒ता अद्रि॑पुतास उ॒द्भिदु॑—स्तुभ्यं सु॒तासं॑ उ॒द्भिदः॑ ।

ते त्वा॑ मन्दन्तु द्रा॒वने॑ म॒हे चि॒त्राय॑ राध॒से ।

गी॒र्भिर्गीर्वा॑हः स्तव॒मान॒ आ गा॑हि सुमृ॒च्छीको॑ न आ गा॑हि

६

ओ पू॒ णो॑ अग्ने शृणुहि त्वमी॒च्छितो॑ दे॒वेभ्यो॑ ब्र॒वासि॑ य॒ज्ञिये॑भ्यो राज॒भ्यो य॒ज्ञिये॑भ्यः ।

य॒न्द्र॒ त्याम॑ङ्गिरोभ्यो धे॒नुं दे॒वा अ॑दत्तन ।

वि तां दु॒हे अ॒र्यमा॑ क॒र्तरी॑ सचाँ ए॒ष तां वे॑द मे सचाँ

७

मो पु॒ वां अ॒स्मदु॒भि ता॑नि पौ॒स्या स॒ना भू॒वन् द्यु॒म्नानि॑ मोत जा॒रिषु॑—र॒स्मत् पुरो॑त जा॒रिषुः॑ ।

यद् व॒श्चि॒त्रं यु॒गेयु॒गे न॒व्यं घो॑षादम॒र्त्यम् ।

अ॒स्मासु॑ तन्म॒रुतो॑ यच्च॑ दु॒ष्टरं॑ दि॒धृता॑ यच्च॑ दु॒ष्टरं॑

८

दृ॒ध्यद् ह॑ मे ज॒नुषं॑ पूर्॒वो अ॒ङ्गिराः॑ प्रि॒यमे॑धः कण॒वो अ॒त्रिर्मनु॑र्विदु॒स्ते मे॑ पूर्॒वे मनु॑र्विदुः ।

तेषां॑ दे॒वेष्वा॒र्याति॑—र॒स्माकं॑ तेषु॒ नाभ॑यः ।

तेषां॑ प॒देन॑ म॒ह्या न॑मे गि॒रे—न्द्रा॒ग्नी आ॑ न॑मे गि॒रा

९

होता॑ यक्षद् व॒निनो॑ वन्त॒ वार्यं॑ बृ॒हस्प॑तिर्य॒जति॑ वे॒न उ॒क्षभिः॑ पु॒रुवा॑रेभि॒रुक्ष॑भिः ।

ज॒गृभ्मा॑ दूर॒आदि॑शं श्लो॒कम॑द्रे॒ध त्मना॑ ।

अ॒धार॒यद॑र॒न्दिनि॑ सु॒क्रतुः॑ पु॒रु स॒द्मानि॑ सु॒क्रतुः॑

१०

ये दे॒वासो॑ दि॒व्येका॑दश॒ स्थ पृ॒थि॒व्याम॑ध्येका॑दश॒ स्थ ।

अ॒प्सुक्षि॑तो॒ माहि॑नैका॑दश॒ स्थ ते दे॒वासो॑ य॒ज्ञमि॑मं जुष॒ध्वम्

११ [४] (१५२५)

(१४०) [एकविंशोऽनुवाकः॥२१॥ सू० १४०-१५६]

१३ दीर्घतमा आचध्यः । अग्निः । जगती, १० त्रिष्टुप्वा, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

वे॒दिष॑दे॒ प्रिय॑धामाय सु॒द्युतं॑ धा॒सिमि॑व प्र भ॒रा यो॒निम॑ग्रये ।

व॒स्त्रेणै॒व वा॒सया॑ मन्म॒ना शु॒चिं ज्योती॑रथं शु॒क्रव॑र्णं तमो॒हर्न॑म्

१

(१५२६)

अभि द्विजन्मा त्रिवृद्धमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः ।
 अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारुणः २
 कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम् ।
 प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृपुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ३
 मुमुक्षोऽमनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
 असमना अजिरासो रघुष्यदो वार्तजूता उप युज्यन्त आशवः ४
 आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्षः करिक्रतः ।
 यत् सीं महीमवनिं प्राभि मर्मश दमिभ्वसन् तस्तनयन्नेति नानदत् ५ [५]

भूषन् न योऽधि बभूषु नम्रते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत् ।
 ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गभिः ६
 स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीनित्य आ श्ये ।
 पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद् वर्षः पित्रोः कृण्वते सचा ७
 तमश्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मश्रुषीः प्रायवे पुनः ।
 तासां जरां प्रमुञ्चन्तेति नानदत्सु परं जनयञ्जीवमस्तुतम् ८
 अधीवासं परि मातू रिहन्नहं तुविग्रेभिः सत्वाभिर्याति वि ज्रयः ।
 वयो दधत् पद्वते रोरिहत् सदाऽनु श्येनी सचते वर्तनीरहं ९
 अस्माकमग्ने मधवत्सु दीद्वि ह्यध श्वसीवान् वृषभो दमूनाः ।
 अवास्या शिशुमतीरदीदे वर्मेव युत्सु परिजभुराणः १० [६]

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रयो अस्तु ते ।
 यत् ते शुक्रं तन्वोऽरोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ११
 रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने ।
 अस्माकं वीरां उत नो मघोनो जनोश्च या पारयाच्छर्म या च १२
 अभी नो अग्न उक्थमिज्जुर्गुर्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वर्गूताः ।
 गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहेषं वरमरुण्यो वरन्त १३ [७] (१५३८)

(१४१)

१३ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । जगती, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

बल्लित्था तद् वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि ।
 यवीमुप ह्वरति सार्धते मतिः कृतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः १ (१५३९)

पूक्षो वपुः पितुमान् नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु ।
तृतीयमस्य वृषभस्य द्रोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः २

निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्षस ईशानासः शर्वसा क्रन्त सूरयः ।
यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति ३

प्र यत् पितुः परमास्त्रीयते पर्या पूक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति ।
उभा यदस्य जनुषं यदिन्वत आदिद् यविष्ठो अभवद् घृणा शुचिः ४

आदिन्मातृराविशद् यास्वा शुचि—रहिंस्यमान उर्विया वि वावृधे ।
अनु यत् पूर्वा अरुहत् सनाजुवो नि नव्यसीष्ववरासु धावते ५ [८]

आदिन्द्रोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानासं क्रञ्जते ।
देवान् यत् कृत्वा मज्मना पुरुष्टतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धार्यसे ६

वि यदस्थाद् यजतो वातचोदितो ह्यारो न वक्त्रा जरणा अनाकृतः ।
तस्य पत्नम् दूक्षुषः कृष्णजहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ७

रथो न यातः शिक्रभिः कृतो ग्रामङ्गेभिररुषेभिरीयते ।
आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेषथादीषते वयः ८

त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतवतो मित्रः शाश्वदे अर्यमा सुदानवः ।
यत् सीमन् क्रतुना विश्वथा विभु—रराज्ञ नेमिः परिभूरजायथाः ९

त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि ।
तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन् वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि १०

अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णासिम् ।
रश्मीरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसंमृत आ च सुक्रतुः ११

उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः ।
स नो नेषन्नेषतमैरमूरो ऽग्निवामं सुवितं वस्यो अच्छ १२

अस्ताव्यग्निः शिमीवन्द्रिर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।
अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न स्युरो अति निष्टतन्युः १३ [९] (१५५१)

(१४२)

१३ दीर्घतमा औचध्यः । (आप्रीसुक्तं) = १ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः, ४ इळः, ५ बर्हिः, ६ देवीः द्वारः, ७ उषासानक्ता ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळा-भारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः, १३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

समिद्धो अग्र आ वह देवाँ अद्य यतसुचे । तन्तुं तनुष्व पूर्वं सुतसोमाय वाशुषे १
घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य वाशुपः २
शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं भिमिक्षति । नराशंसस्त्रिरा द्विवो देवो देवेषु यज्ञियः ३
ईळितो अग्र आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ४
स्तृणानासो यतसुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे । वृक्षे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ५
वि श्रयन्तामृतावृधः प्रये देवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरंसश्चतः ६ [१०]

आ भन्दमाने उपकि नक्तोषासा सुपेशसा । यद्वा क्रतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत ७
मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमं सिधमद्य दिविस्पृशम् ८
शुचिर्वैवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती । इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ९
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना । त्वष्टा पोषाय विप्र्यतु राये नाभां नो अस्मयुः १०
अवसुजन्नुप त्मना देवान् यक्षि वनस्पते । अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ११
पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे । स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन १२
स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये । इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे १३ [११]
(१५६४)

(१४३)

८ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती, ८ त्रिष्टुप् ।

प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्रये वाचो मतिं सहसः सुनवे भरे ।
अपां नपाद् यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीदहृत्वियः १
स जायमानः परमे व्योम न्याविरग्निर्भवन्मातरिष्वने ।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् २
अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसंहशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः ।
मात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवो ऽग्ने रजन्ते असंसन्तो अजराः ३ (१५६७)

यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्जना ।	
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति	४
न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सुष्टा विव्या यथाशनिः ।	
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरति भवति योधो न शत्रून् त्स वना न्यृञ्जते	५
कुवित्रो अग्निरुच्यस्य वीरसद् वसुष्कुविद् वसुभिः काममावरत् ।	
चोदः कुवित् तनुज्यात् सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे	६
घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षद् मग्निं मित्रं न समिधान क्रञ्जते ।	
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम्	७
अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरेग्रे शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः ।	
अदब्धेभिरद्विपितेभिरिष्टे ऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः	८ [१२] (१५७२)

(१४४)

७ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती ।

एति प्र होता व्रतमस्य माययो ध्वाँ दधानः शुचिपेशसं धियम् ।	
अभि सुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धामं प्रथमं ह निंसते	१
अभीमृतस्य कोहना अनूषत् योनौ देवस्य सदर्ने परीवृताः ।	
अपामुपस्थे विभृतो यदावस दध स्वधा अंधयद् याभिरीयते	२
युयूषतः सर्वयसा तदिद् वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः ।	
आर्दीं भगो न हव्यः समस्मदा वोह्लुर्न रश्मीन् त्समयंस्त सारथिः	३
यमीं द्वा सर्वयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समौकसा ।	
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरू चरन्नजरो मानुषा युगा	४
तमीं हिन्वन्ति धीतयो दश विशो देवं मतींस ऊतये हवामहे ।	
धनोरधि प्रवत् आ स क्रण्वत्यभिन्नजद्भिर्वयुना नवाधित	५
त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा इव त्मना ।	
एनीं त एते बृहती अमिथ्रिया हिरण्ययी वक्करी बर्हिरोशाते	६
अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद् वचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात् सुक्रतो ।	
यो विश्वतः प्रत्यङ्मुसि दर्शतो रणवः संहृद्यौ पितुमाँ इव क्षयः	७ [१३] (१५७९)

(१४५)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

तं पृच्छता स जगामा स वेदु स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते ।
 तस्मिन् त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शर्वसः शुष्मिणस्पतिः ?
 तमित् पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत ।
 न मृष्यते प्रथमं नापरं वचो ऽस्य क्त्वा सचते अप्रदृषितः २
 तमिद् गच्छन्ति जुह्वस्तमर्वती विश्वान्येकः शृणवद् वचांसि मे ।
 पुरुषेष्टस्तुरिर्यज्ञसाधनो ऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ३
 उपस्थायं चरति यत् समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।
 अभि श्वान्तं मृशते नान्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिहितम ४
 स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरुपं त्वच्युपमस्यां नि धायि ।
 व्यब्रवीद् वयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विद्रां क्रतुचिद्धि सत्यः ५ [१४] (१५८४)

(१४६)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्रिमूर्धानं सप्तरीं गृणीषे ऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थं ।
 निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा द्विवो रञ्चनार्पप्रिवांसम ?
 उक्षा महौ अभि ववक्ष एन अजरस्तथावितऊतिर्ऋष्वः ।
 उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूधो अरुपासो अस्य २
 समानं वत्समभि संचरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमंके ।
 अन्नपवृज्यां अध्वनो मिमानि विश्वान् केतां अधि महो दधानि ३
 धीरासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम ।
 सिषासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत सूर्यो नून ४
 विहृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य ईळेन्यो महो अर्भाय जीवसे ।
 पुरुत्रा यदभवत् सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः ५ [१५] (१५८९)

(१४७)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा ते अग्ने शुचयन्त आयो देवाशुर्वीर्जेभिराशुषाणाः ।
 उभे यत् तोके तनये दर्धाना क्रतस्य सामन् रुणयन्त देवाः ? (१५९०)

बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।	
पीर्यति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने	२
ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।	
ररक्ष तान् त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद रिपवो नाहं देभुः	३
यो नो अग्ने अरिवाँ अघायु—ररातीवा मर्चयति ह्वयेन ।	
मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः	४
उत वा यः सहस्य प्रविद्वान् मर्तो मर्तं मर्चयति ह्वयेन ।	
अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्त—मग्ने माकिर्नो दुरिताय धायीः	५ [१६](१५९४)

(१४८)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

मथीद् यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम् ।	
नि यं दधुर्मनुष्यासु विक्षु स्वर्णं चित्रं वपुषे विभावम्	१
ददानमिन्न ददभन्त मन्मा—ग्रिर्वरूथं मम तस्य चाकन् ।	
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मो—पस्तुतिं भरमाणस्य कारोः	२
नित्ये चिन्नु यं सदेने जगृभ्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः ।	
प्र सू नयन्त गृभयन्त इष्टा—वश्वांसो न रथ्यो रारहाणाः	३
पुरुणि दुस्मो नि रिणाति जम्भै—राद् रोचते वन आ विभावो ।	
आदस्य वातो अनु वाति शोचि—रस्तुर्न शर्यामसनामनु द्यून्	४
न यं रिपवो न रिपण्यवो गर्भे सन्तं रेष्णा रेपयन्ति ।	
अन्धा अपश्या न दभन्नभिख्या नित्यास ईं प्रेतारो अरक्षन्	५ [१७](१५९९)

(१४९)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । विराट् ।

महः स राय एषते पतिर्द—न्निन इनस्य वसुनः पद आ ।	
उप धजन्तमर्द्रयो विधन्नित्	१
स यो वृषा नरां न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः ।	
प्र यः संस्राणः क्षिथ्रीत योनौ	२ (१६०१)

आ यः पुरं नार्मिणीमदीवे दत्यः कविर्नभ्न्योः नार्वा ।

सूरो न रुरुकाञ्छतात्मा

३

अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।

होता यजिष्ठो अपां सधस्थे

४

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दुधे वार्याणि श्रवस्या ।

मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश

५ [१८] (१६०४)

(१५०)

३ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । उष्णिक् ।

पुरु त्वा वृश्वान् वोचे ऽरिग्ने तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ महस्य

१

व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः । कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः

२

स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो ब्राधन्तमो दिवि । प्रप्रेत् ते अग्ने वनुषः स्याम

३ [१९] (१६०७)

(१५१)

९ दीर्घतमा औचध्यः । १ मित्रः, २-९ मित्रावरुणौ । जगती ।

मित्रं न यं शिष्या गोषु गव्यवः स्वाध्या विदथे अप्सु जीजनन् ।

अरेजेतां रोदसी पार्जसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः

१

यद्ध त्यद् वा पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः ।

अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः

२

आ वा भूषन् क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे ।

यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्र्या शिष्या वीथो अध्वरम्

३

प्र सा क्षितिरेसुर या महि प्रिय क्रतावानावृतमा घोषथो बृहत् ।

युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युषं युस्तथे अपः

४

मही अत्र महिना वारमृण्वथो ऽरेणवस्तुज आ सन्नन् धेनवः ।

स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निमृचं उपसस्तक्रवीरिव

५ [२०]

आ वामृतार्य केशिनीरनूषत् मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः ।

अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः

६

यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसार्धनः ।

उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्म्यू

७ (१६१४)

युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरो ऽहंप्यता मनसा रेवदाशाथे
रेवद वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम् ।
न वां ग्रावोऽहभिर्नोति मिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मधम्

८

९[२१](१६१६)

(१५२)

७ दीर्घतमा औचध्यः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः ।
अवातिरतमनृतानि विश्वं ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे
एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋधावान् ।
त्रिगश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुगो देवनिदां ह प्रथमा अजूर्यन्
अपादेति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद् वां मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपत्यनृतं नि तारीत्
प्रयन्तमित परिं जारं कनीनां पश्यामसि नोपनिपद्यमानम् ।
अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम
अनश्वो जातो अनभीशुर्वा कनिक्रदत् पतयदूर्ध्वसानुः ।
अचित्तं ब्रह्म जुजुष्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः
आ धेनवो मामतेयमवन्ती ब्रह्मप्रियं पीपयन् तस्मिन्नूर्धन् ।
पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वा न्नासाविवास्नादिति मुरुष्येत
आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सहा अस्माकं वृष्टिर्विद्या सुपारा

१

२

३

४

५

६

७[२२](१६२३)

(१५३)

४ दीर्घतमा औचध्यः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः ।
घृतैर्घृतस्नु अध यद् वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति
प्रस्तुतिर्वा धाम न प्रयुक्तिरयामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः ।
अनक्ति यद् वां विदथेपु होता सुम्रं वां सृग्विषणावियक्षन्

१

२

(१६२५)

पीपाय धेनुरदितिर्क्रताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे ।

हिनोति यद् वां विदथे सपर्यन् त्स रातहव्यो मानुषो न होता

३

उत वां विश्व मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।

उतो नो अस्य पूर्यः पतिर्दन् वीतं पातं पर्यस उसियायाः

४ [२३] (१६२७)

(१५४)

६ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।

यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः

१

प्र तद् विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणे—प्वधिक्षियन्ति भुव्नानि विश्वा

२

प्र विष्णवे शूपमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।

य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थ—मेको विममे त्रिभिरित पदेभिः

३

यस्य त्री पूर्णा मधुना पदा—न्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति ।

य उ त्रिधातुं पृथिवीमुत द्या—मेको द्वाधार भुव्नानि विश्वा

४

तदस्य प्रियमभि पार्थो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति ।

उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः

५

ता वां वास्तून्युश्मसि गर्मध्वै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः ।

अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि

६ [२४] (१६३३)

(१५५)

६ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः, १-३ इन्द्राविष्णू । जगती ।

प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत ।

या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना

१

त्वेषमित्था समरणं शिमीवतो—रिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति ।

या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित् कूशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः

२

ता इ वधन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरां नयति रेतसि भुजे ।

दधाति पुत्रोऽवरं परं पितु—नार्म तृतीयमधि रोचने द्विवः

३

(१६३६)

तत्तदितदिदस्य पौंस्यं गृणीमसी—नस्य त्रातुरवृकस्य मीळहुषः ।

यः पार्थिवानि त्रिभिरिदं विगामभि—रुरु क्रमिष्टोरुगायाय जीवसे

४

द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्द्धशो ऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति ।

तृतीयमस्य नकिरा दधर्षति वयश्चन पतर्यन्तः पतत्रिणः

५

चतुर्भिः साकं नवतिं च नामभि—श्चक्रं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् ।

बृहच्छरीरो विमिमान् क्रकभि—र्युवाकुमारः प्रत्येत्याहवम्

६ [२५] (१६३९)

(१५६)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः । जगती ।

भवा मित्रो न शेव्यो घृतासुति—विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः ।

अधा ते विष्णो विदुषा चिदध्यः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता

१

यः पूव्याय वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति ।

यो जातमस्य महतो महि ब्रवत् सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत्

२

तमु स्तोतारः पूव्यं यथा विद क्रतस्य गर्भं जनुषा पिपर्तन ।

आस्यं जानन्तो नाम चिद विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे

३

तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः ।

वाधार दक्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवा अपोर्णुते

४

आ यो विवायं सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः ।

वेधा अजिन्वत् त्रिषधस्थ आर्य—मृतस्य भागे यजमानमाभजत्

५ [२६] (१६४४)

(१५७) [द्वाविंशोऽनुवाकः ॥२२॥ सू० १५७-१६४]

६ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्विनौ । जगती, ५-६ त्रिष्टुप् ।

अबोधयग्निर्म उदेति सूर्यो व्यु१षाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा ।

आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद देवः सविता जगत् पृथक्

१

यद् युञ्जथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम् ।

अस्माकं बह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि

२

(१६४६)

अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः ।	
त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद् द्विपदे चतुष्पदे	३
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् ।	
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा	४
युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।	
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीरश्विनावैरयेथाम्	५
युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभि रथो ह स्थो रथ्याऽ राथ्येभिः ।	
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान् मनसा दृदाश	६ [२७] (१६५०)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२६]

(१५८)

६ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यते नो वृषणावभिष्टौ ।	
दक्षा ह यद् रेकर्ण औचथ्यो वां प्र यत् सस्राथे अर्कवाभिरूती	१
को वां दाशत् सुमतये चिदस्यै वसू यद् धेथे नमसा पदे गोः ।	
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरंधीः कामप्रेणेव मनसा चरन्ता	२
युक्तो ह यद् वां तौग्रयाय पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धार्यि पञ्जः ।	
उप वामवः शरणं गमियं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः	३
उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम् ।	
मा मामेधो दशतयश्चित्तो धाक् प्र यद् वां बद्धस्मनि खार्दति क्षाम्	४
न मा गरन् नद्यो मातृतमा दासा यदीं सुसमुब्धमवाधुः ।	
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत् स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध	५
दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान् दशमे युगे ।	
अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ।	६ [१] (१६५६)

(१५९)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । द्यावापृथिवी । जगती ।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी क्रतावृधा मही स्तुषे विदथेषु प्रचेतसा ।	
देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंससे तथा धिया वार्याणि प्रभूषतः	१ (१६५७)

उत मन्ये पितरद्बुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्धवीमभिः ।	
सुरेतसा पितरा भूमं चक्रत रुरु प्रजाया अमृतं वरीमभिः	२
ते सूनवः स्वर्षसः सुदंससो मही जंजुमातरा पूर्वचित्तये ।	
स्थातुश्च सत्यं जगत्तश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः	३
ते मायिनो ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयोनी मिथुना समोकसा ।	
नव्येनव्यं तन्तुमा तन्वते द्विवि समुद्रे अन्तः कवयः सुद्वीतयः	४
तद् राधो अद्य सवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्रसवे मनामहे ।	
अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना रथि धत्तं वसुमन्तं शतग्विनम्	५ [२] (१६६१)

(१६०)

५ दीर्घतमा औचथ्यः । द्यावापृथिवी । जगती ।

ते हि द्यावापृथिवी विश्वशंभुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।	
सुजन्मनी धिपणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः	१
उरुव्यचसा महिनी असश्चता पिता माता च भुव्नानि रक्षतः ।	
सुधृष्टमे वपुष्येष्टे न रोदसी पिता यत् सीमभि रूपैरवासयत्	२
स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान् पुनाति धीरो भुव्नानि मायया ।	
धेनुं च पृश्निं वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य दुक्षत	३
अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशंभुवा ।	
वि यो ममे रजसी सुक्रतूयया ऽजरोभिः स्कम्भनेभिः समानृचे	४
ते नो गृणाने महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत ।	
येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वहा पनाय्यमोजो अस्मे समिन्वतम्	५ [३] (१६६१)

(१६१)

१४ दीर्घतमा औचथ्यः । ऋभवः । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आर्जगन् किमीयते दूत्यं कद् यद्वृचिम ।	
न निन्दिम चमसं यो महाकुलो ऽग्रे भ्रातर्द्वुण इद् भूतिमूदिम	१
एकं चमसं चतुरः वृणोतन् तद् वो देवा अंबुवन् तद् व आर्गमम् ।	
सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ	२ (१६६८)

अग्निं द्रुतं प्रति यदब्रवीतना—श्वः कर्त्वा रथं उतह कर्त्वाः ।
 धेनुः कर्त्वा युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनु वः कृत्वयमसि ३
 चकृवांसं ऋभवस्तदपृच्छत क्रेदभूद् यः स्य द्रुतो न आजगन ।
 यदावाख्यं चमसाञ्चतुरः कृता—नादित त्वष्टा ग्रास्वन्तन्यानिजे ४
 हनमिनाँ इति त्वष्टा यदब्रवी—चमसं ये देवपानमनिन्दिषुः ।
 अन्या नामानि कृण्वते सुते सचाँ अन्यैरेनान् कन्याऽ नामभिः स्परत । ५ [४]

इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत ।
 ऋभुर्विश्वा वाजो देवाँ अंगच्छत स्वर्पसो यजिर्यं भागमंतन ६
 निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभि—र्या जरन्ता युवशा ताकृणातन ।
 सौधन्वना अश्वादश्वमतक्षत युक्त्वा रथमुप देवाँ अयातन ७
 इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतने—दं वा घा पिबता मुञ्चनेजनम ।
 सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सर्वने मादयाध्व ८
 आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवी—दग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत ।
 वधर्यन्तीं बहुभ्यः प्रैको अब्रवी—हता वदन्तश्चमसाँ अपिशत ९
 श्रोणामेकं उदकं गामवाजति मांसमेकः पिशति सूनयाभृतम ।
 आ निम्रुचः शकृदेको अपाभरत् किं स्विन पुत्रेभ्यः पितरा उपावतुः १० [५]

उद्वत्स्वस्मा अकृणातना तृणं निवत्स्वपः स्वप्स्यया नरः ।
 अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे तदुद्येदमृभवो नानु गच्छथ ११
 संमील्य यद् भुवना पर्यसर्पत कं स्विन तात्या पितरा व आसतुः ।
 अशपत् यः कुरसं व आदुदे यः प्राब्रवीत् प्रो तस्मा अब्रवीतन १२
 सुपुष्वांसं ऋभवस्तदपृच्छता—गोह्य क इदं नो अब्रूधत ।
 श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत् संवत्सर इदमद्या व्यख्यत १३

विवा यान्ति मरुतो भूम्याऽग्नि—रथं वातो अन्तरिक्षेण याति ।
 अद्भिर्याति वरुणः समुद्रै—र्युष्माँ इच्छन्तः शवसो नपातः

१४ [६] (१६८०)

(१६२)

२२ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्वः । त्रिष्टुप् ; ३, ६ जगती ।

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायु—रिन्द्रं क्रभुक्षा मरुतः परिं ख्यन् ।

यद् वाजिनो देवजातस्य सतेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि १

यज्ञिणिजा रेकर्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति ।

सुप्राङ्जो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः २

एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वेदेव्यः ।

अभिप्रियं यत् पुरोळाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसार्य जिन्वति ३

यद्ध्रविष्यमृतशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति ।

अत्रो पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ४

होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः ।

तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पूणध्वम् ५ [७]

यूपवस्का उत ये यूपवाहा—श्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ।

ये चार्वते पचनं संभरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ६

उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः ।

अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चक्रमा सुबन्धुम् ७

यद् वाजिनो दामं संदानमर्वतो या शीर्षिण्या रशना रज्जुरस्य ।

यद् वा घास्य प्रभृतमास्येऽं तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ८

यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद् वा स्वरौ स्वर्धितौ रिप्तमास्ति ।

यद्ध्रस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ९

यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति ।

सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु १० [८]

यत् ते गात्रादग्निना पच्यमाना—दुभि शूलं निहतस्यावधावति ।

मा तद् भूम्यामा श्रिपन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ११

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निहरेति ।

ये चार्वतो मांसमिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु १२ (१६९९)

यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि ।

रुम्णयापिधानां चरुणा—मङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् १३

नेक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमवतः ।

यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु १४

मा त्वामिध्वनयीद् धूमगन्धि—मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्निः ।

इष्टं वीतमभिगूतं वर्षकृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् १५ [९]

यदश्वाय वासं उपस्तृण—न्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै ।

संदानमवन्तं पङ्क्तिं प्रिया देवेष्वामयन्ति । १६

यत् ते सादे महसा शूकृतस्य पाण्यी वा कशया वा तुतोद ।

मुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि १७

चतुस्त्रिंशद् वाजिनो देवबन्धो—वङ्कीरश्वस्य स्वधितिः समेति ।

अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुवुष्या वि शस्त १८

एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ क्रतुः ।

या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोभ्यग्री १९

मा त्वा तपत् प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्वः आ तिष्ठिपत् ते ।

मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः २०

न वा उ एतन्त्रियसे न रिण्यसि देवा इदेषि पथिभिः सुगेभिः ।

हरीं ते युञ्जा पृषती अभूता—मुपास्थाद् वाजी धुरि रासभस्य २१

सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं रयिम् ।

अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोत क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान् २२ [१०] (१७०२)

(१६३)

१३ दीर्घतमा औचथ्यः । अश्वः । त्रिष्टुप् ।

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन् त्समुद्रादुत वा पुरीषात् ।

श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् १ (१७०३)

यमेन' कुत्तं त्रित एनमायुन—गिन्द्र' एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत ।

गन्धर्वो अस्य रक्षनामगृभ्णात मूरादश्वं वसवो निरतष्ट

२

असि' यमां अस्यादित्यो अर्व—असिं त्रितो गुह्येन व्रतेन ।

असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि विवि बन्धनानि

३

त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ।

उतेव मे वरुणश्छन्त्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम

४

इमा ते वाजिन्त्रवमार्जनानी—मा शफानां सनितुर्निधाना ।

अत्रा ते भद्रा रक्षना अपश्य—मृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः

५ [११]

आत्मानं ते मनसारादजाना—मवां दिवा पतयन्तं पतङ्गम ।

शिरो अपश्यं पथिभिः सुगभि—ररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि

६

अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ।

यदा ते मर्तो अनु भोगमान—लादिद ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः

७

अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्व—न्ननु गावाऽनु भगः कनीनाम ।

अनु वातासस्तव सख्यमीयु—रनु देवा ममिरे वीर्यं ते

८

हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत ।

देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत

९

ईर्मान्तासुः सिलिकमध्यमासुः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः ।

हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिपुर्दिव्यमज्ममश्वाः

१० [१२]

तव शरीरं पतायिष्णवर्वन् तव चित्तं वात इव धर्जीमान् ।

तव शृङ्गाणि विक्षिता पुरुत्रा—रण्येषु जभुराणा चरन्ति

११

उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः ।

अजः पुरो नीयते नाभिरस्था—नु पश्चात कवयो यन्ति रेभाः

१२

उप प्रागात परमं यत सधस्थ—मर्वा अच्छा पितरं मातरं च ।

अद्या देवाभ्रुष्टमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि

१३ [१३] (१७१५)

(१६४)

५२ दीर्घतमा औचध्यः । १-४१ विश्वे देवाः; ४२ आद्यर्धर्चस्य वाक्, द्वितीयस्य आपः, ४३
आद्यर्धर्चस्य शकधूमः, द्वितीयस्य सोमः; ४४ केशिनः (अग्निः सूर्यो वायुश्च;) ४५
वाक्; ४६-४७ सूर्यः; ४८ संवत्सरकालचक्रम्; ४९ सरस्वती, ५० साध्याः;
५१ सूर्यः; पर्जन्याग्नयो वा; ५२ सरस्वान्, सूर्यो वा । त्रिष्टुप्; १२,
१५, २३, २९, ३६, ४१ जगती; ४२ प्रस्तारपंक्तिः; ५१ अनुष्टुप् ।

अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्यश्रः ।

तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विष्पतिं सप्तपुत्रम् ?

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।

त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्व यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः २

इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।

सप्त स्वसारो अभि सं नवन्ते यत्र गवां निहिता सप्त नाम ३

को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था बिभर्ति ।

भूम्या असुरसृगात्मा क्रं स्वित् को विद्रांसमुषं गात प्रष्टुमेतत् ४

पार्कः पृच्छामि मनसाविजानन् देवानामिना निहिता पदानि ।

वत्से वृष्कयेऽधि सप्त तन्तून् वि तन्निरे कवय ओतवा उ ५ [१४]

अचिकित्वाश्चिकितुषश्चिदत्र कवीन् पृच्छामि विद्वाने न विद्वान् ।

वि यस्तस्तम्भ षष्ठिमा रजोस्यजस्य रूपे किमपि स्वदेकम् ६

इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः ।

शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वविं वसाना उदुकं पदापुः ७

माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।

सा बीभत्सुर्गर्भरसा निर्विद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ८

युक्ता मातासीद् धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद् गर्भो वृजनीष्वन्तः ।

अमीमिद् वत्सो अनु गामपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ९

तिस्रो मातृस्त्रीन् पितृन् बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति ।

मन्त्रयन्ते द्विवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम १० [१५]

द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य ।

आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः ११ (१७२६)

पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं विव आहुः परे अर्धे पुरीषिणाम् ।	
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षष्ठर आहुरर्पितम्	१२
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा ।	
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः	१३
सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति ।	
सूर्यस्य चक्षु रजसैत्यावृतं तस्मिन्नार्पिता भुवनानि विश्वा	१४
साकंजानां सप्तथमादुरेकजं षष्ठिद यमा ऋषयो देवजा इति ।	
तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः	१५ [१६]

स्त्रियः सतीस्तां उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षणावन्न वि चेतदुन्धः ।	
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात् स पितुष्पितासत	१६
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात् ।	
सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात् कं स्वित् सूते नहि यूथे अन्तः	१७
अवः परेण पितरं यो अस्या—नुवेद पर एनावरेण ।	
कवीयमानः क इह प्र वोचद् देवं मनः कुतो अधि प्रजातम्	१८
ये अर्वाञ्चस्तां उ पराच आहु—र्ये पराञ्चस्तां उ अर्वाच आहुः ।	
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति	१९
द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि पस्वजाते ।	
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्व—त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति	२० [१७]

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भाग—मनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति ।	
इनो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश	२१
यस्मिन् वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे ।	
तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वये तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद	२२
यद् गांयत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद् वा त्रैष्टुभं निरतक्षत ।	
यद् वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत् तद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः	२३
गायत्रेण प्रति मिमीते अर्क—मर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।	
वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदा ऽक्षरेण मिमते सप्त वाणीः	२४
जगता सिन्धुं दिव्यस्तभायद् रथन्तरे सूर्य पर्यपश्यत् ।	
गायत्रस्य समिधस्तिस्त्र आहु—स्ततो मद्वा प्र गिरिचे महित्वा	२५ [१८] (१७४०)

उप ह्वये सुदुधां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं सर्वं सविता साविषन्नो ऽभीन्द्रो घर्मस्तदु पु प्र वोचम २६
 हिङ्कृण्वती वंसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।
 दुहामश्विभ्यां पयो अघ्नयेयं सा वर्धतां महते सौभगाय २७
 गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्कृणोन्मातवा उ ।
 सृक्काणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पर्यन्ते पयोभिः २८
 अयं स शिङ्के येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता ।
 सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद् भवन्ती प्रति वविमोहत २९
 अनच्छये तुरगातु जीवमेजद् ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम् ।
 जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिर्मर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ३० [१९]

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परां च पृथिभिश्चरन्तम् ।
 स सुधीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ३१
 य ईं चकार न सो अस्य वेदु य ईं वृदर्श हिरुगिन्नु तस्मात् ।
 स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निऋतिमा विवेश ३२
 द्यौर्मै पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयोश्चम्बोर्दयोर्निरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ३३
 पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ।
 पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ३४
 इयं वेदुः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
 अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ३५ [२०]

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि ।
 ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ३६
 न वि जानामि यद्विदेमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि ।
 यदा मार्गन् प्रथमजा ऋतस्यादिद् वाचो अश्रुवे भागमस्याः ३७
 अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतो ऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
 ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यूनं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ३८
 ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
 यस्तन्न वेदु किमुचा करिष्यति य इत् तद् विदुस्त इमे समासते ३९ (१७५४)

सूयवसाद् भर्गवती हि भूया अर्थो वयं भर्गवन्तः स्याम ।

अद्वि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिबं शुद्धमुदुकमाचरन्ती

४० [२१]

गौरीर्मिमाय सलिलानि तक्ष—त्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।

अष्टापदी नवपदी बभ्रुवृषी सहस्राक्षरा परमे व्योमन्

४१

तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ।

ततः क्षरत्यक्षरं तद् विश्वमुप जीवति

४२

शक्रमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरण ।

उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरा—स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन

४३

त्रयः केशिन् ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत् एक एषाम् ।

विश्वमेको अभि चष्टे शचीभि—र्धाजिरेकस्य दृष्टो न रूपम्

४४

चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विदुर्बाह्यणा ये मनीषिणः ।

गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति

४५

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु—रथो दिव्यः स सुपर्णो गुरुत्मान् ।

एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातृश्रिवाणमाहुः

४६ [२२]

कृष्णं नियानं हग्यः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।

त आववृत्रन् त्सर्दनादृतस्या—दिद् घृतेन पृथिवी व्युद्यते

४७

द्वादश प्रधरश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत ।

तस्मिन् त्साकं त्रिंशता न शङ्कवो ऽर्पिताः पृष्टिर्न चलाचलासः

४८

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभू—र्येन विश्वा पुण्यसि वार्याणि ।

यो रत्नधा वसुविद् यः सुदन्नः सरस्वति तमिह धातवे कः

४९

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवा—स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः

५०

समानमेतदुदुक—मुच्चैत्यव चाहभिः ।

भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्रयः

५१

दिव्यं सुपर्णं वायसं ब्रूहन्त—मपां गर्भं दर्शतमोर्षधीनाम् ।

अभीपतो वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि

५२ [२३] (२७६)

(१६५) [त्रयोविंशोऽनुवाकः॥२३॥ सू०१६५-१७९]

(१५) १, २, ४, ६, ८, १०-१२ इन्द्रः; ३, ५, ७, ९ मरुतः; १३-१५ अगस्त्यो
मैत्रावरुणिः । मरुत्वानिन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कया शुभा सर्वयसः सनीळाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।

कया मती कुत एतास एते ऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया १

कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ वर्वते ।

श्येनाँ इव धर्जतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा गीरमाम २

कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्था ।

सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत ते अस्मे ३

ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयति प्रभृतो मे अद्रिः ।

आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थे मा हरी वहतस्ता नो अच्छ ४

अतो वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रिभिस्तन्वः शुष्ममानाः ।

महोभिरेताँ उप युज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो बभूथ ५ [२४]

क्र१ स्या वो मरुतः स्वधासीद् यन्मामेकं समधत्ताहिहत्यं ।

अहं ह्यु१ग्रस्तविषस्तुर्विष्मान् विश्वस्य शत्रोरनमं वधस्नैः ६

भूरि चकर्थ युज्येभिस्मे समानेभिर्वृषभ पौंस्येभिः ।

भूरीणि हि कृणवामा शविष्ठेन्द्र क्रत्वा मरुतो यद् वशाम ७

वधी वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् ।

अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः ८

अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः ।

न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ९

एकस्य चिन्मे विश्व१स्त्वोजो या नु दधृष्वान् कृणवै मनीषा ।

अहं ह्यु१ग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् १० [२५]

अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्म चक्र ।

इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वै तनूभिः ११

एवेवेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रव एषो दर्शनाः ।

संचक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे हृदयाथा च नूनम् १२

को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन सखीरच्छा सखायः ।

मन्मानि चित्रा अपिवातर्यन्त एषां भूत नवेदा म क्रतानाम् १३ (१७८०)

आ यद् दुवस्याद् दुवसे न कारु—रस्माञ्चके मान्यस्य मेधा ।

ओ पु वर्त्त मरुतो विप्रमच्छे—मा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत

१४

एष वः स्तोमो मरुत इयं गी—मान्द्वार्यस्य मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

१५ [२६] (१७८९)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२९]

(१६६)

१५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । जगती; १४-१५ त्रिष्टुप् ।

तन्न वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे ।

ऐधेव यामन् मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन

१

नित्यं न सूनुं मधु विभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः ।

नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम्

२

यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे ।

उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरु रजांसि पर्यसा मयोभुवः

३

आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अधजन ।

भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु

४

यत् त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान् द्विवो वा पृष्ठं नया अचुच्यवुः ।

विश्वो वो अज्मन् भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः

५ [१]

यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुना ऽरिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन ।

यत्रा वो दिद्युद् रदति क्रिविर्दती रिणार्ति पश्वः सुधितेव बर्हणा

६

प्र स्क्रुम्भदेण्णा अनवभ्रराधसो ऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः ।

अर्वन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौस्या

७

शतभुजिभिस्तमभिर्हुतेरघात् पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत ।

जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात् तनयस्य पुष्टिषु

८

विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृधेव तविषाण्याहिता ।

अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयो ऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते

९

भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः ।

अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान् व्यनु श्रियो धिरे

१० [२] (१७९२)

महान्तो म॒ह्ना वि॒भ्वोऽ॒ विभू॒तयो दूरे॒दृशो॒ ये दि॒व्या इ॒व स्तु॒भिः ।	
म॒न्द्राः सु॒जि॒ह्वाः स्वरि॑तार आ॒सभिः॑ संमि॑श्ल इ॒न्द्रे म॒रुतः॑ परि॒ष्टुभः॑	११
तद् वः सु॒जाता म॒रुतो॑ महि॒त्वनं॑ क्री॒र्षं वो॑ दा॒त्रमदि॑तेरिव व॒तम् ।	
इ॒न्द्रश्च॑न त्यज॑सा वि ह॒णाति॑ त—ज्जना॑य यस्मै सु॒कृते अ॒राध्वम्	१२
तद् वो॑ जा॒मित्वं म॒रुतः॑ परे॑ युगे पु॒रु यच्छं॑सम॒मृता॑सु आव॑त ।	
अ॒या धि॒या मन॑वे श्रु॒ष्टिमा॒व्या सा॒कं नरो॑ दु॒ंसनै॑रा चि॒कित्रि॑रे	१३
येन॑ क्री॒र्षं म॒रुतः॑ शू॒शवा॑म यु॒ष्माके॑न परी॒णसा॑ तुरा॒सः ।	
आ यत् त॒तन॑न् वृ॒जने॑ जना॑स ए॒भिर्य॑ज्ञेभि॒स्तदु॒भीष्टि॑मश्याम्	१४
ए॒ष वः स्तो॒मो म॒रुत इ॒यं गी॒र्मान्द्वार्य॑स्य॒ मान्य॑स्य॒ कारोः॑ ।	
एषा॑ या॒सीष्ट॑ त॒न्वे व॒यां वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं जी॒रदा॑नुम्	१५ [३] (१७०.७)

(१६७)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । १ इन्द्रः; २-११ मरुतः । त्रिष्टुप्; (१० पुगस्ताज्ज्योतिः ।)

स॒हस्रं॑ त इन्द्रो॒तयो॑ नः स॒हस्र॑मिषो॑ हरि॒वो गूर्त॑त॒माः ।	
स॒हस्रं॑ रा॒यो मा॒दुय॑धै स॒हस्रि॑ण उ॒प नो॑ यन्तु वा॒जाः	१
आ नोऽवो॑भिर्म॒रुतो॑ या॒न्त्वच्छा॑ ज्येष्ठे॑भिर्वा बृ॒हद् दि॒वैः सु॒मायाः॑ ।	
अध॑ यदे॒षां नि॒युतः॑ पर॒माः संमु॑द्रस्य॒ चिद् ध॒नय॑न्त पा॒रे	२
मि॒म्यक्ष॑ येषु सु॒धिता॑ घृ॒ताची॑ हि॒रण्य॑निर्णि॒गुप॑रा न ऋ॒ष्टिः ।	
गुहा॑ चर॑न्ती मनु॒षो न॑ योषा॑ स॒भावंती॑ वि॒दुथ्ये॑व सं वाक्	३
परा॑ शु॒भ्रा अ॒यासो॑ य॒व्या सा॑धा॒रण्ये॑व म॒रुतो॑ मि॒मिक्षुः॑ ।	
न रो॑दु॒सी अप॑ नुदन्त घो॒रा जुष॑न्त वृ॒धं स॒ख्याय॑ दे॒वाः	४
जोष॑द् यदी॒मसुर्या॑ स॒चधै॑ वि॒षित॑स्तुका रो॒दुसी॑ नृ॒मणाः॑ ।	
आ सूर्ये॑व वि॒धतो॑ रथं गा॒त्र त्वे॒षप्र॑ती॒का नभ॑सो नेत्या	५ [४]
आस्था॑पयन्त यु॒वति॑ यु॒वानः॑ शु॒भे नि॒मिश्रां॑ वि॒दथे॑षु प॒ज्जाम् ।	
अ॒र्को यद् वो॑ म॒रुतो॑ ह॒विष्मा॑न् गा॒यद् गा॒थं सु॒तसो॑मो दु॒वस्य॑न्	६
प्र तं वि॒वक्मि॑ व॒क्म्यो य॑ ए॒षां म॒रुतो॑ महि॒मा स॒त्यो अ॑स्ति ।	
स॒त्रा यदी॑ वृ॒षम॑णा अ॒हंयुः॑ स्थि॒रा चि॒ज्जनी॑र्व॒हते॑ सु॒भागाः॑	७ (१८०४)

पान्ति मित्रावरुणाववृद्धा—चर्यत ईमर्यमो अप्रशस्तान् ।

उत चर्यवन्ते अच्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दार्तिवारः ८

नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्तच्चिच्छर्वसो अन्तमापुः ।

ते धृष्णुना शर्वसा शूशुवांसो ऽर्णो न द्वेषो धृषता परि भुः ९

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्यं ।

वयं पुरा मर्हि च नो अनु द्यून् तन्न ऋभुक्षा नरामनु ज्यात् १०

एष वः स्तोमो मरुत इयं गी—मान्द्वार्यस्य मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ११ [५] (१८०८)

(१६८)

१० अगस्त्यो मित्रावरुणिः । मरुतः । जगती; ८-१० त्रिष्टुप् ।

यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणि—धिर्यधियं वो देवया उ दधिध्वे ।

आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्यो—महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः १

वव्रासो न ये स्वजाः स्वतवस इपं स्वरभिजायन्त धूतयः ।

सहस्रियासो अपां नोमर्य आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः २

सोमासो न ये सुतास्तृसांशवो हत्सु पीतासो दुवसो नासते ।

ऐषामसंपु रग्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ३

अव स्वयुक्ता द्विव आ वृथा ययु—रमर्त्याः कशया चोदत त्मना ।

अरेणवस्तुविजाता अचुच्यवु—हृळ्हानि चिन्मरुतो भ्राजहृष्टयः ४

को वोऽन्तमरुत ऋष्टिविद्युतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वया ।

धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुषैषा अहन्योऽ नैतशः ५ [६]

क्व सिवदस्य रजसो महस्परं कावरं मरुतो यस्मिन्नायय ।

यच्छयावयथ विथुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम् ६

सातिर्न वोऽमवती स्वर्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती ।

भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथुजयी असुर्येव जञ्जती ७

प्रति शोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदृभिः वाचमुद्वीरयन्ति ।

अव स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः पुष्णवन्ति ८ (१८१६)

असूत पृथिर्महते रणाय त्वेषमयासो मरुतामनीकम् ।
 ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ९
 एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दुर्यस्य मान्यस्य कारोः ।
 एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् १० [७] (१८१८)

(१६९)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा विराट् ।

महश्चित् त्वमिन्द्र यत् एतान् महश्चिदसि त्यजसो वरुता ।
 स नो वेधो मरुतां चिकित्वान् त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा १
 अयुञ्जन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विद्वानासो निष्पिधो मर्त्यत्रा ।
 मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ २
 अम्यक् सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति ।
 अग्निश्चिद्विष्मातसे शुशुक्रानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ३
 त्वं तू न इन्द्र तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।
 स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः ४
 त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिद्वतायोः ।
 ते षु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ५ [८]
 प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नृन् महः पार्थिवे सदर्ने यतस्व ।
 अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौस्यानि तस्थुः ६
 प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्धिः ।
 ये मर्त्यं पृतनायन्तमूर्मैर्ऋणावानं न पतयन्त सगैः ७
 त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्त्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः ।
 स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ८ [९] (१८२६)

(१७०)

(५) १, ३, ४ इन्द्रः; (४ अगस्त्यो वा); २, ५ अगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । १ बृहती, २-४ अनुष्टुप्, ५ त्रिष्टुप् ।

न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद् वेदु यदद्भुतम् ।
 अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमुताधीतं वि नश्यति १ (१८२७)

किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव ।	
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः	२
किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे ।	
विद्या हि ते यथा मनो ऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि	३
अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः ।	
तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै	४
त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः ।	
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं ववुस्वाध प्राशान क्रतुथा हवींषि	५ [१०] (१८३१)
(१७१)	

३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः; ३-६ मरुत्वानिन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् ।	
रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान्	१
एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान् हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः ।	
उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि षा नमस इद वृधासः	२
स्तुतासो नो मरुतो मृलयन्तु त स्तुतो मघवा शंभविष्ठः ।	
ऊर्ध्वा नः सन्तु कोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा	३
अस्माद्वहं तविषादीपमाण इन्द्राद् भिया मरुतो रेजमानः ।	
युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन् तान्यारे चकृमा मृळता नः	४
येन मानासश्चितयन्त उस्त्रा व्युष्टिषु शवसा शश्वतीनाम् ।	
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः	५
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नृन् भवा मरुद्भिर्वयातहेळाः ।	
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्	६ [११] (१८३७)
(१७२)	

३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । गायत्री ।

चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः । मरुतो अहिभानवः	१
आरे सा वः सुदानवो मरुत क्रञ्जती शरुः । आरे अश्मा यमस्यथ	२
तूणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्ग सुदानवः । ऊर्ध्वान नः कर्त जीवसे	३ [१२] (१८४०)

(१७३)

१३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्; ४ विरादस्थाना, विपमपदा वा ।

गायत्र साम नभन्यं॑ यथा वे॒र॒र्चीम॑ तद् वावृ॒धानं॑ स्वर्वत् ।
 गावो॑ धेनवो॑ ब॒र्हिष्यद॑ब्धा आ यत् स॒द्भानं॑ दि॒व्यं वि॒वासान् १
 अर्च॑द् वृषा॑ वृष॒भिः स्वेदु॑हव्यै—मृ॒गो नाश्रो॑ अति॒ यज्जु॑गुर्यात् ।
 प्र म॑न्व॒युर्म॑नां गूर्त॑ होता॒ भर॑ते म॒र्यो मि॑थुना यज॑त्रः २
 नक्ष॑द्भोता॒ परि॑ स॒द्भ मि॑ता यन् भर॑द् गर्भ॒मा श॒रदः॑ पृथि॒व्याः ।
 ऋ॒न्वृद॑श्चो न॒र्यमा॑नो रु॒वद् गौ—र॒न्तर्दू॑तो न रोद॑सी चर॒द् वाक् ३
 ता क॒र्माष॑तरास्मै प्र च्यो॒त्नानि॑ दे॒व्यन्तो॑ भर॒न्ते ।
 जुजो॑षि॒न्द्रो वृ॒स्मर्व॑चा नास॑त्येव सु॒गम्यो॑ रथे॒ष्ठाः ४
 तमु॑ द्रुही॒न्द्रं यो ह स॒त्वा यः शू॒रो म॒घवा॑ यो रथे॒ष्ठाः ।
 प्र॒तीच॑श्चि॒द् योधी॑यान् वृष॑ण्वान् वव॒न्नुष॑श्चित्त॒मसो॑ विह॒न्ता ५ [१३]

प्र यद्वि॒त्था म॑हिना नृ॒भ्यो अ—स्त्य॑रं रोद॑सी क॒क्ष्ये॑द् नास्मै ।
 सं वि॒व्य इ॒न्द्रो वृ॒जनं॑ न भू॒मा भ॑ति॒ स्वधा॑वा॒ ओप॑शमि॒व द्याम् ६
 सु॒मत्सु॑ त्वा शू॒र स॒ताम॑राणं प्र॒पथि॑न्त॒मं परि॑त॒स्यर्ध॑ ।
 स॒जोष॑स इ॒न्द्रं मदे॑ क्षोणीः सू॒रिं चि॒द् ये अ॑नुम॒दन्ति॑ वा॒जैः ७
 ए॒वा हि ते॒ शं स॑र्वना समु॒द्र आ॒पो यत् तं आ॒सु म॑दन्ति॒ कु॒वीः ।
 वि॒श्वा ते॒ अनु॑ जोष्या॑ भु॒द् गौः सू॒रींश्चि॒द् यदि॑ धि॒षा वे॒षि ज॑नान् ८
 अ॒साम॑ यथा॒ सुष॑स्वाय॑ ए॒न स्व॑भि॒ष्ट्यो न॒रां न शंसिः॑ ।
 अ॒सद् यथा॑ न इ॒न्द्रो व॑न्दने॒ष्ठा—स्तु॒रो न क॑र्म न॒र्यमा॑न उ॒क्था ९
 वि॒ष्प॑र्धसो न॒रां न शंसि॑—र॒स्माका॑सि॒न्द्रो व॑ज्र॒हस्तः॑ ।
 मि॒त्रायु॑वो न पूर्ण॑तिं सु॒शिष्टौ म॑ध्यायु॒व उप॑ शि॒क्षन्ति॑ य॒ज्ञैः १० [१४]

य॒ज्ञो हि ष्मे॒न्द्रं कश्चि॑द्वृ॒न्ध—ञ्जु॒हुरा॑णश्चि॒न्मन॑सा परि॒यन् ।
 ती॒र्थे ना॑च्छा॒ तातृ॑षाणमोको॒ वृ॒धो न सि॒धमा कृ॑णोत्य॒ध्वा ११
 मो षू ण॑ इ॒न्द्रात्र॑ पृ॒त्सु कु॑वै—र॒स्ति हि ष्मा॑ ते शु॒ष्मिन्न॑व्याः ।
 म॒हश्चि॒द् यस्य॑ मी॒ळहु॑षो॒ यव्या॑ ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑ व॒न्दते॑ गीः १२
 ए॒ष स्तोम॑ इ॒न्द्र तु॒भ्यम॑स्मे ए॒तेन॑ गा॒तुं ह॑रि॒वो वि॑दो नः ।
 आ नो॑ ववृ॒त्याः सु॒वि॒ताय॑ दे॒व वि॒द्यामे॑षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम् १३ [१५] (१८५३)

(१७४)

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन् पाह्यसुर त्वमस्मान् ।	
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्र—स्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः	१
दनो विश इन्द्र मधवाचः सप्त यत् पुरः शर्म शारदीर्दत् ।	
ऋणोरपो अनवद्याणां यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः	२
अजा वृत् इन्द्र शूरपत्नी—द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।	
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः	३
शेषन् नु त इन्द्र सस्मिन् योनो प्रशस्तये पवीरवस्य मद्वा ।	
सृजदण्यस्यव यद् युधा गा—स्तिष्ठद्दरीं धृपता मृष्ट वाजान्	४
वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन् तस्यून्यू ऋत्रा वातस्याश्वा ।	
प्र सूरश्चक्रं वृहतादुभीके ऽभि स्पृधो यासिषद् वज्रबाहुः	५ [१६]
जघन्वाँ इन्द्र मित्रेह—ओदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।	
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायो—स्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम्	६
रपत् कविरिन्द्रार्कसातो क्षां वृसायोपबर्हणीं कः ।	
करत् तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुर्यवाचं मृधि श्रेत्	७
सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः	
भिनत् पुरो न भिदो अदेवी—र्ननमो वधरदेवस्य पीयोः	८
त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती—ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।	
प्र यत् समुद्रमतिं शूर पर्षि पारयां तूर्वशं यदुं स्वस्ति	९
त्वमस्मार्कमिन्द्र विश्वधं स्या अवृकर्तमो नरां नृपाता ।	
स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्	१० [१७] (१८६)

(१७५)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । १ स्कंधोग्रीवी बृहती; २-५ अनुष्टुप्; ६ त्रिष्टुप् ।

मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः ।

वृषां ते वृष्ण इन्दु—र्वाजी सहस्रसारतमः

१

आ नस्ते गन्तु मत्सरो वृषा मदो वरेण्यः । सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाळमर्त्यः २

(१८६)

त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम् । सहावान् दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ३
 मुषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा । वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ४
 शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः । वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ५
 यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृप्यते बभूथ ।
 तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम ६ [१८] (१८६९)

(१७६)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ; ६ त्रिष्टुप् ।

मत्सि नो वस्य इष्टय इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश ।
 ऋधायमाण इन्वासि शत्रुमन्ति न विन्दसि १
 तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम् ।
 अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कषद् वृषा २
 यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु ।
 स्पाशयस्व यो अस्मधु ग्विव्येवाशानिर्जहि ३
 असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः ।
 अस्मभ्यमस्य वेदनं वृद्धि सूरिश्रिदोहते ४
 आवो यस्य द्विबर्हसो ऽर्केषु सानुपगसत् ।
 आजो विन्द्रस्येन्द्रो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ५
 यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृप्यते बभूथ ।
 तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम ६ [१९] (१८७५)

(१७७)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
 स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रि ग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् १
 ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र बह्ययुजो वृषरथासो अत्याः ।
 तां आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे २
 आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि ।
 युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक् ३ (१८७८)

अयं यज्ञो देवया अयं मियेधं इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बहिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुञ्चा हरीं इह
ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वा—दुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम् वस्तोरवसा गुणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

४

५[२०](१८८०)

(१७८)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यन्द्र स्या त इन्द्र श्रुष्टिस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती ।
मा नः कामं मह्यन्तमा धृ—ग्विश्वा ते अस्यां पर्याप आयोः
न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेपन् गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च
जेता नृभिरिन्द्रः पुत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत
एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पुक्षो अभि मित्रिणो भूत ।
समर्य इपः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः
त्वया वयं मधवन्निन्द्र शत्रू—नभि प्याम महतो मन्यमानान् ।
त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भू—विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

१

२

३

४

५[२१](१८८५)

(१७९)

(६) १-२ लोपामुद्रा; ३-४ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः; ५-६ अगस्त्यशिष्यो ब्रह्मचारी । रतिः । त्रिष्टुप्; ५ बृहती ।

पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा वृषा वस्तोरुपसो जरयन्तीः ।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूना—मप्यु नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः
ये चिद्धि पूर्वं क्रतुसाप आसन् त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि ।
ते चिदवांसुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः
न मृषां श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत् स्पृधो अभ्यश्नवाव ।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत् सम्यश्ना मिथुनावभ्यजाव
नदस्य मा रुधतः काम आग—न्नित आजातो अमुतः कुतश्चित् ।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम्

१

२

३

४

(१८८९)

इमं नु सोममन्तितो हत्सु पीतमुप ब्रुवे ।

यत् सीमार्गश्चकृमा तत् सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यः

५

अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः ।

उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम

६ [२२] (१८९.६)

(१८०)

[चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥२४॥ सू० १८०-१९१]

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

युवो रजांसि सुयमांसो अश्वा रथो यद् वां पर्यर्णांसि दीयत ।

हिरण्यया वां पवयः प्रुषायन् मध्वः पिबन्ता उपसः सचेथे

१

युवमत्यस्याव नक्षथो यद् विपत्मनो नर्यस्य प्रयज्योः ।

स्वसा यद् वां विश्वगूर्ता भराति वाजायेडे मधुपाविषे च

२

युवं पर्य उस्त्रियायामधत्तं पक्रमामायामव पूर्य गोः ।

अन्तर्यद् वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान्

३

युवं ह घर्म मधुमन्तमत्रये ऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेपे ।

तद् वां नरावश्विना पश्वदृष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्वः

४

आ वां वानाय ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौद्यो न जिब्रिः ।

अपः क्षोणी संचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा

५ [२३]

नि यद् युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरंधिम ।

प्रेषद् वेषद् वातो न सूरि रा महे ददे सुव्रतो न वाजम्

६

वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।

अर्धा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम्

७

युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून् विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातो ।

अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत सहस्रैः

८

प्र यद् वहैथे महिना रथस्य प्र स्पेन्द्रा याथो मनुषो न होता ।

धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम

९

तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यम् ।

अरिष्टनेमिं परि द्यामिद्वानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्

१० [२४] (१९०.१)

(१८१)

९ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

कटु प्रेष्ठाविषां रयीणा—मध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
 अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् १
 आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो विव्यासो अत्याः ।
 मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु २
 आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान् त्सूपवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
 वृष्णाः स्थातारा मनसो जवीया—नहंपूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ३
 इहेह जाता समवावशीता—मरेपसा तन्वा३ नामभिः स्वैः ।
 जिष्णुर्वामन्यः सुमस्वस्य सूरि—र्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ४
 प्र वां निचेरुः कंकुहो वशौ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः ।
 हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजै—मध्रा रजस्यश्विना वि घोषैः ५ [२५]

प्र वां शरद्वान् वृषभो न निष्पाद् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णान् ।
 एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजै—वेषन्तीरुध्वा नद्यो न आगुः ६
 असर्जि वां स्थविरा वेधसा गी—र्बाळहे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती ।
 उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्जृणुतं हवं मे ७
 उत स्या वां रुशतो वप्ससो गी—स्त्रिर्बाहिषि सदसि पिन्वते नृन् ।
 वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ८
 युवां पूषेवाश्विना पुरंधि—रग्निमुषां न जरते हविष्मान् ।
 द्वे यद् वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ९ [२६] (१९१०)

(१८२)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । जगती; ६, ८ त्रिष्टुप् ।

अभूविदं वयुनमो पु भूषता रथो वृषणवान् मदता मनीषिणः ।
 धियंजिन्वा धिष्ण्या विष्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिंवता १
 इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दुसा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा ।
 पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन वृश्वांसमुप याथो अश्विना २ (१९११)

किमत्र दस्मा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते ।
 अतिं क्रमिष्टं जुस्तं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे ३
 जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।
 वाचंवाचं जरितू रत्निनी कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम ४
 युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौट्याय कम् ।
 येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः ५ [२७]

अवविद्धं तौट्यमप्स्वन्तं नारम्भणे तमासि प्रविद्धम् ।
 चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उद्विश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति ६
 कः स्विद् वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौट्यो नाधितः पर्यषस्वजत् ।
 पूर्णा मृगस्य पतरौरिवारभ उद्विश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम् ७
 तद् वां नरा नासत्यावनु प्याद् यद् वां मानास उचथमवोचन् ।
 अस्मावुद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ८ [२८] (१९१८)

(१८३)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

तं पुञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
 येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः १
 सुवृद् रथो वर्तते यज्ञभि क्षां यत् तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे ।
 वपुर्वपुष्या संचतामियं गीर्द्विवो दुहितोपसा सचेथे २
 आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
 येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय तमने च ३
 मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्त्तमुत माति धक्तम् ।
 अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्त्राविमे वां निधयो मधूनाम् ४
 युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्त्रा हवतेऽवसे हविष्मान् ।
 दिशं न विष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम् ५
 अतारिष्म तमसस्परमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
 एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ६ [२९] (१९२४)

[पञ्चमोऽध्यायः । ॥५॥ व० १-२९]

(१८४)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

ता वा॑मद्य ताव॑परं हु॒वेमो॑च्छन्त्या॑मुष॑सि वह्नि॑रुक्थैः ।	
नास॑त्या कुहं चित् सन्ता॑व॒र्यो दि॒वो नपा॑ता सु॒दास्तरा॑य १	
अ॒स्मे ऊ पु वृष॑णा मादयेथा॑—मुत् प॒णी॑र्हतमूर्म्या॑ म॒दन्ता ।	
श्रुतं मे॒ अच्छो॑क्तिभिर्मतीना॑—मेष्टा॑ नरा॒ निचे॑तारा च॒ कर्णैः २	
श्रिये पू॑षन्निपु॒कृते॑व दे॒वा नास॑त्या वह॒तुं सू॒र्यायाः॑ ।	
वच्य॑न्ते वां ककुहा॑ अ॒प्सु जा॑ता यु॒गा जू॒र्णेव॑ वरु॒णस्य॑ भूरेः ३	
अ॒स्मे सा वां मा॑ध्वी रा॒तिर॑स्तु स्तोमं॑ हि॒नोतं॑ मा॒न्यस्य॑ का॒रोः ।	
अनु॑ यद् वां श्रव॑स्या सु॒दानू सु॒वीर्या॑य च॒र्षण॑यो म॒दन्ति ४	
एष॑ वां स्तोमो॑ अश्वि॒नावका॑रि मा॒नेभिर्म॑घवा॒ना सुवृ॑क्ति ।	
यातं॑ वर्ति॒स्तन॑याय॒ त्मने॑ चा—ग॒स्त्ये नास॑त्या म॒दन्ता ५	
अता॑रिष्म॒ तम॑स॒स्पार॑म॒स्य प्रति॑ वां स्तोमो॑ अश्वि॒नावधा॑यि ।	
एह॑ यातं॑ प॒थिभिर्दे॑वयानै॒र्विद्या॑मेपं वृ॒जनं॑ जी॒रदानु॑म् ६ [१] (१९३०)	

(१८५)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । द्यावापृथिव्यौ । त्रिष्टुप् ।

क॒तरा॑ पूर्वा॑ क॒तरा॑परा॒योः क॒था जा॑ते क॒वयः॑ को वि वे॒द ।	
विश्वं॑ त्मना॑ विभृ॒तो यद्ध॑ नाम॒ वि वर्ते॑ते अह॒नी च॒क्रिये॑व १	
भूरि॑ द्वे अच॒रन्ती॑ चर॒न्तं प॒द्वन्तं॑ गर्भ॑म॒पदी॑ दधाते ।	
नित्यं॑ न सूनुं॑ पि॒त्रोरु॑प॒स्थे द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॒ अभ्वा॑त् २	
अ॒नेहो॑ द्वात्र॑म॒दि॒तेर॑न॒र्वं हु॒वे स्व॑र्ध॒दव॑धं नम॑स्वत् ।	
तद् रो॑दसी॒ जन॑यतं ज॒रित्रे॑ द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॒ अभ्वा॑त् ३	
अ॒तप्य॑माने॒ अव॑साव॒न्ती अनु॑ प्याम॒ रोद॑सी दे॒वपु॑त्रे ।	
उ॒भे दे॒वाना॑मु॒भये॑भिर॒ह्ना द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॒ अभ्वा॑त् ४	
स॒गच्छ॑माने॒ युव॑ती स॒मन्ते॑ स्व॒सारा॑ जा॒मी पि॒त्रोरु॑प॒स्थे ।	
अ॒भिजिघ्र॑न्ती॒ भुव॑नस्य॒ नाभिं॑ द्या॒वा रक्ष॑तं पृथि॒वी नो॒ अभ्वा॑त् ५ [२] (१९३५)	

उर्वी सध्रानी बृहती ऋतेन हुवे देवानामवसा जनित्री ।	
वृधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	६
उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेअन्ते उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् ।	
वृधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ति द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	७
देवान् वा यच्चकृमा कच्चिदागः सखायं वा सदमिज्जारूपतिं वा ।	
इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्	८
उभा शंसा नर्या मर्मविष्टा—मुभे मामूती अवसा सचेताम् ।	
भूरि चिद्वर्यः सुदास्तराये—षा मदन्त इषयेम देवाः	९
ऋतं द्विवे तदवोचं पृथिव्या अभिश्रावाय प्रथमं सुमेधाः ।	
पातामवद्याद् दुरितादुभीकं पिता माता च रक्षतामवोभिः	१०
इदं द्यावापृथिवी सत्यमस्तु पितृमार्तर्यविहोपब्रुवे वाम ।	
भूतं देवानामवमे अवोभि—विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम	११ [३] (१९४१)

(१८६)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु ।	
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा	१
आ नो विश्व आस्का गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ।	
भुवन् यथा नो विश्वे वृधासः करन्त्सुषाहा विथुरं न शवः	२
प्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषे ऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषाः ।	
असद् यथा नो वरुणः सुकीर्ति—रिषश्च पर्षदरिगुतः सूरिः	३
उप व एषे नमसा जिगीषो—षासानक्ता सुदुधेव धेनुः ।	
समाने अहन् विमिमनो अर्क विषुरुपे पर्यसि सस्मिन्नूधन्	४
उत नोऽहिर्बुध्न्योऽमर्यस्कः शिशुं न पिप्युषीव वेति सिन्धुः ।	
येन नपातमपां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति	५ [४]

उत न ई त्वष्टा गन्त्वच्छा स्मत् सूरिभिरभिपित्वे सजोषाः ।

आ वृत्रहेन्द्रश्चरषणिप्रा—स्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः

६ (१९४७)

उत न ई मृतयोऽश्वयोगाः	शिशुं न गावस्तरुणं रिहन्ति ।	
तमीं गिरो जनयो न पत्नीः	सुरभिष्टमं नरां नसन्त	७
उत न ई मरुतो वृद्धसेनाः	स्मद् रोदसी समनसः सदन्तु ।	
पृषदश्वासोऽवनयो न रथा	रिशार्दसो मित्रयुजो न देवाः	८
प्र नु यदेषां महिना चिकित्रे	प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्ति ।	
अधु यदेषां सुदिने न शरु	विश्वमेरिणं प्रुषायन्त सेनाः	९
प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं	प्र पूषणं स्वर्तवसो हि सन्ति ।	
अद्वेषो विष्णुर्वानं ऋभुक्षा	अच्छा सुम्नाय ववृतीय देवान्	१०
इयं सा वो अस्मे दीधितिर्यजत्रा	अपिप्राणीं च सदर्नी च भूयाः ।	
नि या देवेषु यतते वसूयु	विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्	११ [५] (१९५२)

(१८७)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अन्नं । १ अनुष्टुप्गर्भा उष्णिक्, ३, ५-७, ११ अनुष्टुप्; ११ बृहती वा;
२, ४, ८-१० गायत्री ।

पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तर्विषीम	। यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत्	१
स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे ।	अस्माकमविता भव	२
उप नः पितवा चर शिवः शिवाभिरुतिभिः ।	मयोभुरद्विषेण्यः सखा सुशेवो अद्वयाः	३
तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्ठिताः ।	दिवि वाता इव श्रिताः	४
तव त्ये पितो दर्दतस्तव स्वादिष्ट ते पितो ।	प्र स्वाद्भानो रसानां तुविग्रीवा इवेरते	५ [६]
त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।	अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत्	६
यदुदो पितो अजगन् विवस्व पर्वतानाम् ।	अत्रा चिन्नो मधो पितो ऽरं भक्षाय गम्याः	७
यदुपामोषधीनां परिशमारिशामहे ।	वातापे पीव इद् भव	८
यत् ते सोम गवांशिरो यवांशिरो भजामहे ।	वातापे पीव इद् भव	९
करम्भ ओषधे भव पीवो बृक्क उदारथिः ।	वातापे पीव इद् भव	१०
तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गावो न हव्या सुषुदिम ।		
देवेभ्यस्त्वा सधुमादमस्मभ्यं त्वा सधुमादम्		११ [७] (१९६३)

(१८८)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । आप्रीसूक्तं = [१ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । गायत्री ।

समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । दूतो हव्या कविर्वह १
तनूनपाहृतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते । दधत् सहासिणीरिषः २
आजुह्वानो न ईड्यो देवा आ वक्षि यज्ञियान् । अग्ने सहस्रसा असि ३
प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजन्ध ४
विराट् सम्राड्भिः प्रभ्वी बर्ह्वीश्च भूर्यसीश्च याः । दुरो घृतान्यक्षरन् ५ [८]

सुरुक्मे हि सुपेशसा ऽधि श्रिया विराजतः । उषासावेह सीदताम् ६
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमम् ७
भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ८
त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून् विश्वान् त्समानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ९
उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् १०
पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते । स्वाहाकृतीषु रोचते ११ [९] (१९७४)

(१८९)

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यः स्मज्जुहुराणमेनो भूर्यिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम १
अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान् त्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।
पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः २
अग्ने त्वमस्मद् युयोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त कृष्टीः ।
पुनरस्मभ्यं सुविताय देव क्षां विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र ३
पाहि नो अग्ने पायुभिरजस्रैरुत प्रिये सदन आ शुशुक्रान् ।
मा ते भयं जरितारं यविष्ठ नूनं विवृन्मापरं सहस्वः ४
मा नो अग्नेऽव सृजो अघाया ऽविष्यवे रिषवे दुच्छुनायै ।
मा वृत्वते दशते मादते नो मा रीषते सहसावन् परा दाः ५ [१०] (१९७९)

वि घ त्वावाँ ऋतजात यंसद् गृणानो अग्ने तन्वेऽ वरूथम् ।

विश्वाद् रिरिक्षोरुत वा निनित्सो—रभिहुतामसि हि देव विष्पट्

६

त्वं ताँ अग्न उभयान् वि विद्वान् वेपि प्रपित्वे मनुषो यजत्र ।

अभिपित्वे भनवे शास्यो भू—र्मर्मृजेन्य उशिग्भिर्नाक्रः

७

अवोचाम निवचनान्यस्मिन् मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ ।

वयं सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्

८ [११] (१९८२)

(१९०)

८ अगस्त्यो मैत्रायरुणिः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कैः ।

गाथान्यः सुरुचो यस्य देवा आशुण्वन्ति नवमानस्य मतीः

१

तमृत्विया उप वाचः सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि ।

बृहस्पतिः स ह्यश्रो वरांसि विश्वाभवत् समृते मातरिश्वा

२

उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत् सवितेव प्र बाहू ।

अस्य क्रत्वाहन्योऽ यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षसस्तुर्विष्मान्

३

अस्य श्लोको विवीर्यते पृथिव्या—मृत्यो न यंसद् यक्षभृद् विचेताः ।

मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाँ अभि द्यून्

४

ये त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः पापा भद्रमुपजीवन्ति पञ्चाः ।

न दूढ्येऽ अनु ददासि वामं बृहस्पते चर्यस इत् पियारुम्

५ [१२]

सुप्रेतुः सूयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः ।

अनर्वाणो अभि ये चक्षते नो ऽपीवृता अपोर्ण्वन्तो अस्थुः

६

सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः ।

स विद्वौ उभयं चष्टे अन्त—बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः

७

एवा महस्तुविजातस्तुर्विष्मान् बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः ।

स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम्

८ [१३] (१९९०)

(१९१)

१६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अष्टृणसूर्याः (विप्रघ्नोपनिषद्) । अनुष्टुप् ; १०-१२ महापंक्तिः ; १३ महावृहती ।

कङ्कतो न कङ्कतो ऽथो सतीनकङ्कतः ।

द्वाविति प्लुषी इति न्य॑दृष्टा अलिप्सत

१

अदृष्टान् हन्त्याय—त्यथो हन्ति परायती ।

अथो अवघ्नती ह—न्त्यथो पिनष्टि पिप्ती

२

शरासः कुशरासो दुर्भासः सैर्या उत ।

मौआ अदृष्टा बैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत

३

नि गावो गोष्ठे असकुन् नि मृगासो अविक्षत ।

नि केतवो जनानां न्य॑दृष्टा अलिप्सत

४

एत उ त्वे प्रत्यदृश्न प्रकोपं तस्करा इव ।

अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन

५ [१४]

द्यौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वसा ।

अदृष्टा विश्वदृष्टा—स्तिष्ठतेलयता सु कम्

६

ये अस्या ये अङ्ग्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः ।

अदृष्टाः किं चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत

७

उत् पुरस्तात् सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।

अदृष्टान् त्सर्वाञ्जम्भयन् त्सर्वाश्च यातुधान्यः

८

उदपप्तवसौ सूर्यः पुरु विश्वानि जूवन् ।

आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा

९

सूर्ये विषमा संजामि दृतिं सुरावतो गृहे ।

सो चिन्नु न मरति नो वयं मरामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार १० [१५]

इयत्तिका शकुन्तिका सका जवास ते विषम् ।

सो चिन्नु न मरति नां वयं मरामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ११ (२००१)

त्रिः सप्त विष्पुलिङ्गका विषस्य पुष्पमक्षन् ।

ताश्चिन्नु न मरन्ति नो वयं मरामऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार १२

नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् ।

सर्वासामग्रभं नामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार १३

त्रिः सप्त मयूर्यः सप्त स्वसारो अग्रुवः ।

तास्ते विषं वि जश्निर उवुकं कुम्भिनीरिव १४

इयत्तकः कुषुम्भकस्तकं भिनदयश्मना ।

ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः १५

कुषुम्भकस्तदब्रवीद् गिरेः प्रवर्तमानकः ।

वृश्चिकस्यारसं विषमरसं वृश्चिक ते विषम् १६ [१६] (२००६)

॥ इति प्रथमं मण्डलं समाप्तम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-११]

१६ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । जगती ।

- त्वमग्ने शुभिस्त्वमाशुशुक्षणि—स्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
 त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्य—स्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः १
- तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमुत्विं तव नेष्टं त्वमग्निहृतायतः ।
 तव प्रशान्तं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहर्पतिश्च नो दमे २
- त्वमग्ने इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।
 त्वं ब्रह्मा रयिविद् ब्रह्मणस्पते त्वं विधतः सचसे पुरन्ध्या ३
- त्वमग्ने राजा वरुणो धृतव्रत—स्त्वं मित्रो भवसि दुस्म ईड्यः ।
 त्वमर्यमा सत्पतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ४
- त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव गावो मित्रमहः सजात्यम् ।
 त्वमाशुहेमा रयि स्वह्वं त्वं नरां शर्धो आसि पुरुवसुः ५ [१७]
- त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो विव—स्त्वं शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे ।
 त्वं वातैररुणैर्यासि शंगय—स्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना ६
- त्वमग्ने द्रविणोदा अरंकृते त्वं देवः सविता रत्नधा असि ।
 त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं पायुर्दमे यस्तेऽविधत् ७
- त्वमग्ने दम आ विश्पतिं विश—स्त्वां राजानं सुविदत्रमृजते ।
 त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ८
- त्वमग्ने पितरमिष्टिभिर्नर—स्त्वां भ्रात्राय शम्या तनुरुचम् ।
 त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत् त्वं सखा सुशेवः पास्याधृषः ९

त्वमग्ने ऋभुराके नमस्य॑—स्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय ईशिपे ।

त्वं वि भास्यनु दक्षि द्वावने त्वं विशिक्षुरसि यज्ञमातनिः

१० [१८]

त्वमग्ने अदितिर्देव द्वाशुपे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा ।

त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती

११

त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयु—स्त्वर्हं स्पार्हं वर्ण आ संहशि श्रियः ।

त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्बहुलो विश्वतस्पृथुः

१२

त्वमग्ने आकित्यास आस्यं॑ त्वां जिह्वां शुचयश्चकिरे कवे ।

त्वां रातिषाचो अध्वरेषु सश्चिरे त्वे देवा हविरदुन्त्याहुतम्

१३

त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो अद्बुह आसा देवा हविरदुन्त्याहुतम् ।

त्वया मतीसः स्वदन्त आसुतिं त्वं गर्भो वीरुधो जज्ञिषे शुचिः

१४

त्वं तान् त्सं च प्रति चासि मज्मना ऽग्ने सुजात प्र च देव रिच्यसे ।

पृक्षो यदत्र महिना वि ते भुव—दनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे

१५

ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशस—मग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।

अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद् वदेम विदथे सुवीराः

१६ [१९] (१६)

(२)

१३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहात्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । जगती ।

यज्ञेन वर्धत जातवेदस—मग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा ।

समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम्

१

अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरे ऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः ।

द्विव इवेदरतिमानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः

२

तं देवा बुधे रजसः सुदंसं द्विवस्पृथिव्योररतिं न्यैरिरे ।

रथमिव वेद्यं शुक्रशोचिष—मग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम्

३

तमुक्षमाणं रजसि स्व आ दमे चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधुः ।

पृश्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु

४

स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋञ्जते गिरा ।

हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरद् द्यौर्न स्तृमिश्चितयद् रोदसी अनु

५ [२०] (२१)

स नो रेवत् समिधानः स्वस्तये	संदकुस्वान् रयिमस्मासु दीदिहि ।	
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी	अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये	६
दा नो अग्ने बृहतो दाः सहस्रिणो	दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि ।	
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि	स्वर्णं शुक्रमुपसो वि दिद्युतुः	७
स इधान उषसो राम्या अनु	स्वर्णं दीदेदरूपेण भानुना ।	
होत्राभिरग्निर्मनुषः स्वध्वरो	राजा विशामर्तिथिश्चारुणायवे	८
एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्य	धीप्पीपाय बृहद् दिवेषु मानुषा ।	
दुहाना धेनुवृजनेषु कारवे	त्मना शतिनं पुरुरूपमिपणि	९
वयमग्ने अर्वता वा सुवीर्यं	ब्रह्मणा वा चितयेमा जना अति ।	
अस्माकं द्युम्नमधि पञ्च कृष्टिषू	च्चा स्वर्णं शुशुचीत दुष्टरम्	१०
स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो	यस्मिन् त्सुजाता इपर्यन्त सूरयः ।	
यमग्ने यज्ञमुपयन्ति वाजिनो	नित्ये तोके दीद्विवांसं स्वे दमे	११
उभयांसो जातवेदः स्याम ते	स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि ।	
वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूर्यसः	प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः	१२
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशस	मग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।	
अस्माश्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ	बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	१३ [२१] (२९)

(३)

११ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । आप्रीसूक्तं = [१ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा,
२ नराशंसः, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानका, ७ देव्यौ होतारौ
प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा,
१० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

समिद्धो अग्निर्निर्हितः पृथिव्यां	प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात् ।	
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा	देवो देवान् यजत्वग्निर्हन्	१
नराशंसः प्रति धामान्यश्नन्	तिस्रो दिवः प्रति मत्ता स्वर्चिः ।	
घृतपुषा मनसा हव्यमुन्दन्	मूर्धन् यज्ञस्य समनक्तु देवान्	२
इल्लितो अग्ने मनसा नो अर्हन्	देवान् यक्षि मानुषात् पूर्वो अद्य ।	
स आ वह मरुतां शर्धो अच्युत	मिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम्	३ (३२)

देवो बहिर्विर्धमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुभरं वेद्यस्याम् । घृतेनाक्तं वसवः सीदतेदं विश्वे देवा आदित्या यज्ञियासः	४
वि श्रयन्तामुर्विया हूयमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः । व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्ण पुनाना यशसं सुवीरम्	५ [२२]
साध्वपांसि सनता न उक्षिते उपासानक्ता व्ययेव रणिवते । तन्तुं ततं संवयन्ती समीची यज्ञस्य पेशः सुदुघे पर्यस्वती	६
दैव्या होतांरा प्रथमा विदुष्टर क्रजु यक्षतः समृचा वपुष्टरा । देवान् यजन्तावृतुथा समञ्जतो नाभा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु	७
सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः । तिस्रो देवीः स्वधया बहिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य	८
पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः । प्रजां त्वष्टा वि प्र्यतु नाभिर्मस्मे अथा देवानामप्येतु पार्थः	९
वनस्पतिरवसृजन्नुप स्था—वृग्निर्हविः सूदयाति प्र धीभिः । त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन् देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम्	१०
घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्	११ [२३] (४०)

(४)

९ सोमाहुतिर्भार्गवः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम् । मित्र इव यो दिधिषाय्यो भूद् देव आदेवे जने जातवेदाः	१
इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्वितादधुर्भृगवो विश्वाइयोः । एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्निरतिर्जीराश्वः	२
अग्निं देवासो मानुषीषु विक्षु प्रियं धुः क्षेप्यन्तो न मित्रम् । स दीदयदुशतीरुम्या आ वृक्षाय्यो यो दास्वते दम आ	३
अस्य रण्वा स्वस्येव पुष्टिः संहृष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः । वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वा—मत्यो न रथ्यो दोधवीति वारान्	४ (४४)

आ यन्मे अश्वं वनदुः पनेन्तो—शिग्भ्यो नामिमीत वर्णम् ।
स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुर्वा यो मुहुरा युवा भूत

५ [२४]

आ यो वना तातृषाणो न भाति वार्ण पथा रथ्येव स्वानीत ।
कृष्णाध्वा तपू रण्वश्चिकेत द्यौरिव स्मर्यमानो नभोभिः
स यो व्यस्थाकुभि दक्षदुर्वी पशुर्नैति स्वयुरगोपाः ।
अग्निः शोचिष्मा अतसान्युष्णन् कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूम
नू ते पूर्वस्यावसो अधीतौ तृतीये विदथे मन्म शंसि ।
अस्मे अग्ने संयद्वीरं बृहन्तं क्षुमन्तं वाजं स्वपत्यं रयिं दाः
त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहा वन्वन्त उपरां अभि प्युः ।
सुवीरासो अभिमातिषाहः स्मत् सूरिभ्यो गृणते तद् वयो धाः

९ [२५] (४९)

(५)

८ सोमाहुतिर्भागवः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये ।
प्रयक्षञ्जेन्यं वसु शकेम वाजिनो यमम्
आ यस्मिन् त्सत् रश्मयस्तता यज्ञस्य नेतरि ।
मनुष्वद् दैव्यमष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति
दधन्वे वा यदीमनु वोचद् ब्रह्माणि वेरु तत् ।
परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्
साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनार्जनि ।
विद्वान् अस्य व्रता ध्रुवा वया इवानु रोहते
ता अस्य वर्णमायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः ।
कृवित् तिसृभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः
यदी मातुरूप स्वसा घृतं भरन्त्यस्थित ।
तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते
स्वः स्वाय धार्यसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् ।
स्तोमं यज्ञं चादरं वनेमा ररिमा वयम्
यथा विद्वान् अरं करद् विश्वेभ्यो यजतेभ्यः ।
अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं चकृमा वयम्

१

२

३

४

५

६

७

८ [२६] (५७)

(६)

८ सोमाहुतिर्भागवः । अग्निः । गायत्री ।

इमां मे अग्ने समिधं—मिमामुपसदं वनेः	। इमा उ पु श्रुधी गिरः	१
अया ते अग्ने विधेमो—जो नपादश्वमिष्टे	। एना सूक्तेन सुजात	२
तं त्वा गीर्भिर्गिर्विणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः	। सपर्येम सपर्यवः	३
स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन्	। युयोध्यः स्मद् द्वेषांसि	४
स नो वृष्टिं दिवस्पति स नो वाजमनर्वाणाम्	। स नः सहस्रिणीरिषः	५
ईळांनायावस्यवे यविष्ठ दूत नो गिरा	। यजिष्ठ होतरा गहि	६
अन्तर्ह्यग्र ईर्यसे विद्वान् जन्मोभया कवे	। दूतो जन्येव मित्र्यः	७
स विद्रां आ च पिप्रयो यक्षि चिकित्व आनुषक् । आ चास्मिन् त्सत्सि बर्हिषि	८ [२७] (६५)	

(७)

६ सोमाहुतिर्भागवः । अग्निः । गायत्री ।

श्रंष्टं यविष्ठ भारता—ऽग्ने द्युमन्तमा भर	। वसो पुरुस्पृहं रयिम्	१
मा नो अरातिरीशत देवस्य मर्त्यस्य च	। पर्षि तस्या उत द्विषः	२
विश्वा उत त्वया वयं धारा उदुन्या इव	। अति गाहेमहि द्विषः	३
शुचिः पावक वन्द्यो ऽग्ने बृहद् वि रोचसे	। त्वं घृतेभिराहुतः	४
त्वं नो असि भारता—ऽग्ने वशाभिरुक्षभिः	। अष्टापदीभिराहुतः	५
द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रन्नो होता वरेण्यः	। सहसस्पुत्रो अद्भुतः	६ [२८] (७१)

(८)

६ गुत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भागवः शौनकः । अग्निः । गायत्री; ६ अनुष्टुप् ।

वाजयन्निव नू रथान् योगां अग्रेरुप स्तुहि	। यशस्तमस्य मीळहुषः	१
यः सुनीथो ददाशुषे ऽजुर्यो जरयन्नरिं	। चारुप्रतीक आहुतः	२
य उ श्रिया दमेष्वा वृषोपसि प्रशस्यते	। यस्य व्रतं न मीयते	३
आ यः स्वर्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा	। अज्ञानो अजरैरभि	४
अत्रिमनु स्वराज्यं—मग्निमुक्थानि वावृधुः	। विश्वा अधि श्रियो दधे	५
अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामूतिभिर्वयम् । अरिण्यन्तः सचेमह्य—भि ज्याम पृतन्यतः	६ [२९]	

[षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३२]

(९)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नि होता होतृपदने विदान—स्त्वेषो दीद्विवाँ असदत् सुदक्षः ।

अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रंभरः शुचिजिह्वो अग्निः

१

त्वं द्रुतस्त्वमुं नः परस्पा—स्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता ।

अग्नें तोकस्य नस्तने तनूना—मप्रयुच्छन् दीद्यद् बोधि गोपाः

२

विधेम ते परमे जन्मन्नाग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे ।

यस्माद् योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे

३

अग्ने यजस्व हविषा यजीया—ऋष्टी कुण्णमभि गृणीहि राधः ।

त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता

४

उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म ।

कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः

५

सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यथा देवाँ आर्यजिष्ठः स्वस्ति ।

अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद् दिदीहि

६ [१] (८३)

(१०)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

जोहूत्रो अग्निः प्रथमः पितेवे—ऋस्पदे मनुषा यत् समिद्धः ।

श्रियं वसानो अमृतो विचेता मर्मजन्यः श्रवस्यः स वाजी

१

श्रूया अग्निश्चित्रभानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः ।

श्यावा रथं वहतो रोहिता वो—तारुषाह चक्रे विभृत्रः

२

उत्तानायांमजनयन् त्सूतं भुवद्वाग्निः पुरुपेशासु गर्भः ।

शिरिणायां चिद्वक्तुना महोभि—रपरीवृतो वसति प्रचेताः

३

जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा ।

पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नै रभसं दृशानं

४

आ विश्वतः प्रत्यश्रं जिघर्म्य—रक्षसा मनसा तज्जुषेत ।

मर्यशीः स्पृहयद्वर्णो अग्नि—र्नाभिमृशे तन्वा उ जर्भुराणः

५

(८८)

जेया भागं सहसानो वरेण त्वादूतासो मनुवद वदेम ।
अनूनमग्निं जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि

६ [२] (८९)

(११)

१२ गृत्समद (आगिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । विराट्स्थानाः, ११ त्रिष्टुप् ।

श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम् ।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः ।
अमर्त्यं चिद् वासं मन्यमान—मवाभिन्दुक्थैर्वावृधानः
उक्थेप्विन्नु शूर येषु चाकन् त्तोमेप्विन्द्र रुद्वियेषु च ।
तुभ्येवेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिस्रते न शुभ्राः
शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाहोर्दधानाः ।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः
गुहा हितं गुह्यं गूळहमप्स्व—पीवृतं मायिनं क्षियन्तम्
उतो अपो द्यां तस्तभ्वांस—महन्नाहिं शूर वीर्येण

१

२

३

४

५ [३]

स्तवा नु त इन्द्र पूर्वा महा—न्युत स्त्वाम नूतना कृतानि ।
स्तवा वज्रं बाहोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू
हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता घृतश्चुतं स्वारमस्वार्थाम् ।
वि समना भूमिरप्रथिष्टा—ऽरंस्त पर्वतश्चित् सरिष्यन्
नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन् त्सं मातृभिर्वावृशानो अक्रान् ।
दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रेपितां धमनिं पप्रथन् नि
इन्द्रो मह्यं सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः ।
अरेजेतां रोदसी भियाने कनिक्रदतो वृष्णो अस्य वज्रात्
अरोरवीद् वृष्णो अस्य वज्रो ऽमानुषं यन्मानुषो निजूर्वात् ।
नि मायिनो दानवस्य माया अपादयत् पपिवान् त्सुतरय

६

७

८

९

१० [४]

पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः सुतासः ।
पूणन्तस्ते कुक्षी वर्धयन्ति—तथा सुतः पौर इन्द्रमाव

११ (१००)

त्वे इन्द्राण्यभूम विप्रा धियं वनेम क्रतया सपन्तः ।
 अवस्यवो धीमहि प्रशस्ति सद्यस्ते रायो वावने स्याम १२
 स्याम ते त इन्द्र ये त ऊती अवस्यव ऊजं वर्धयन्तः ।
 शुष्मिन्तमं यं चाकनाम देवाऽस्मे रयिं रासि वीरवन्तम् १३
 रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे रासि शर्ध इन्द्र मारुतं नः ।
 सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम् १४
 व्यन्विन्नु येषु मन्दसानस्तृपत् सोमं पाहि द्रुह्यदिन्द्र ।
 अस्मान् त्सु पृत्स्वा तरुत्राऽवर्धयो द्यां बृहद्विरकैः १५ [५]

बृहन्त इन्नु ये ते तरुत्रोऽथेभिर्वा सुम्रमाविवासान् ।
 स्तृणानासो बर्हिः पस्त्यावत् त्वोता इदिन्द्र वाजमगमन् १६
 उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसानस्त्रिकटुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।
 प्रदोधुवच्छ्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम् १७
 धिष्वा शवः शूर येन वृत्रमवाभिन्द दानुमौर्णवाभम ।
 अपावृणोर्ज्योतिरार्याय नि संव्यतः सादि दस्युरिन्द्र १८
 सनेम ये त ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्येण दस्यून ।
 अस्मभ्यं तत् त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः साख्यस्य त्रिताय १९
 अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यबुदं वावृधानो अस्तः ।
 अवर्तयत् सूर्यो न चक्रं भिनद् वलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान् २०

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
 शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीगः २१ [६] (१६०)

(१२)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १२-२२]

१५ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् ।
 यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य महा स जनास इन्द्रः १
 यः पृथिवीं व्यथमानामहं हद् यः पर्वतान् प्रकुपितो अरम्णात् ।
 यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात् स जनास इन्द्रः २ (११२)

यो हत्वाहिमरिणात् सप्त सिन्धून् यो गा उदाजदपधा बलस्य ।
 यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान संवृक् समत्सु स जनास इन्द्रः ३
 येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः ।
 श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्षमाद्वर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ४
 यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् ।
 सो अर्यः पृष्टीर्विज इवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ५ [७]

यो रधस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरिः ।
 युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ६
 यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
 यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ७
 यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽवर उभया अमित्राः ।
 समानं चिद् रथमातस्थिवांसा नाना हवते स जनास इन्द्रः ८
 यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते ।
 यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत् स जनास इन्द्रः ९
 यः शश्वतो महेनो दधाना नमन्यमानाञ्छवा जघान ।
 यः शर्धते नानुददाति शूध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः १० [८]

यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत् ।
 ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः ११
 यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तुविष्मा नवासृजत् सतवे सप्त सिन्धून् ।
 यो रौहिणमस्फुरद् वज्रबाहुर्धामारोहन्तं स जनास इन्द्रः १२
 द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते ।
 यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः १३
 यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
 यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधुः स जनास इन्द्रः १४
 यः सुन्वते पचते दुध आ चिद् वाजं वर्दीर्षि स किलासि सत्यः ।
 वयं त इन्द्र विश्वहं प्रियासः सुवीरासो विदथमा वदेम १५ [९] (१२५)

(१३)

१३ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगती; १३ त्रिष्टुप् ।

ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परि मधू जात आविशद् यासु वर्धते ।
 तदाहना अभवत् पिप्युषी पयोऽशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम् १
 सधीमा यन्ति परि चिभ्रतीः पयो विश्वप्स्य्याय प्र भरन्त भोजनम् ।
 समानो अध्वा प्रवतामनुष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः २
 अन्वेको वदति यद् ददाति तद् रूपा मिनन्तर्दपा एक ईयते ।
 विश्वा एकस्य विनुदस्तितीक्ष्णे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ३
 प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते रयिमिव पुष्टं प्रभवन्तमायते ।
 असिन्वन् दंष्ट्रैः पितुरन्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ४
 अधाकृणोः पृथिवीं संहृशे द्विवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक् पथः ।
 तं त्वा स्तोमेभिरुदभिर्न वाजिनं देवं देवा अजनन् त्सास्युक्थ्यः ५ [१०]

यो भोजनं च दयसे च वर्धनमाद्रादा शुष्कं मधुमद् दुदोहिथ ।
 स शेवधिं नि दधिषे विवस्वति विश्वस्यैक ईशिषे सास्युक्थ्यः ६
 यः पुष्पिणींश्च प्रस्वश्च धर्मणा ऽधि दाने व्यवनीरधारयः ।
 यश्चासमा अर्जनो विद्युतो विव उरुर्हवा अमितः सास्युक्थ्यः ७
 यो नार्मरं सहवसुं निहन्तवे पृक्षाय च वासवेशाय चार्वहः ।
 ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यमुतैवाद्य पुरुकृत् सास्युक्थ्यः ८
 शतं वा यस्य दश साकमाद्य एकस्य श्रुष्टौ यद्द चोदमाविथ ।
 अरज्जौ दस्युन् त्समुनव्दुभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युक्थ्यः ९
 विश्वेदनु रोधना अस्य पौंस्यं वदुरस्मै दधिरे कृत्तवे धनम् ।
 षळस्तभ्रा विष्टिः पञ्च संहृशः परि परो अभवः सास्युक्थ्यः १० [११]

सुप्रवाचनं तव वीर वीर्यं यदेकेन क्रतुना विन्दसे वसु ।
 जातूधिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकर्थ सेन्द्र विश्वास्युक्थ्यः ११
 अरमयः सरपसस्तराय कं तुर्वीतये च वय्याय च सुतिम् ।
 नीचा सन्तमुर्दनयः परावृजं प्रान्धं श्रोणं श्रवयन् त्सास्युक्थ्यः १२

अस्मभ्यं तद् वसो वानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् ।

इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून् बृहद् ववेम विदथे सुवीराः

१३ [१२] (१३८)

(१४)

१२ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोम—मामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः ।
 कामी हि वीरः सदर्मस्य पीतिं जुहोत वृष्णे तद्विद्वेष वष्टि १
 अध्वर्यवो यो अपो वविवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम् ।
 तस्मा एतं भरत तद्वशायै एष इन्द्रो अर्हति पीतिर्मस्य २
 अध्वर्यवो यो हृभीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः ।
 तस्मा एतमन्तरिक्षे न वात—मिन्द्रं सोमैरोणुत जूर्न वस्त्रैः ३
 अध्वर्यवो य उरणं जघान नवं चरुवांसं नवतिं च बाहून् ।
 यो अबुद्धमव नीचा बबाधे तमिन्द्रं सोमस्य भूथे हिनोत ४
 अध्वर्यवो यः स्वश्रं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यंसम् ।
 यः पिपुं नमुचिं यो रुधिकां तस्मा इन्द्रायान्धसो जुहोत ५
 अध्वर्यवो यः शतं शम्बरस्य पुरो बिभेदाश्मनेव पूर्वीः ।
 यो वचिनः शतमिन्द्रः सहस्र—मपावपद् भरता सोममस्मै ६ [१३]

अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपजघन्वान् ।
 कुत्सस्यायोरतिथिगवस्य वीरान् न्यावृणग् भरता सोममस्मै ७
 अध्वर्यवो यन्नरः कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे ।
 गर्भस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं यज्यवो जुहोत ८
 अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिर्मस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम् ।
 जुषाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मविरं जुहोत ९
 अध्वर्यवः पयसोधर्यथा गोः सोमैभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् ।
 वेदाहमस्य निभृतं म एतद् दित्सन्तं भूयो यजुतश्चिकेत १०
 अध्वर्यवो यो विव्यस्य वस्वो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा ।
 तमूर्धं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमैभिस्तदपो वो अस्तु ११
 अस्मभ्यं तद् वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् ।
 इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून् बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १२ [१४] (१५०)

(१५)

१० गुत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् ।

त्रिकद्वुकेष्वपिबत् सुतस्यास्य मदु अहिमिन्द्रां जघान १

अवंशे द्यामस्तभायद् बृहन्तमा रोदसी अपृणदन्तरिक्षम् ।

स धारयत् पृथिवीं पप्रथच्च सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार २

सद्येव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम् ।

वृथासृजत् पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ३

स प्रवोळ्ळून् परिगत्या दुभीतेर्विश्वमधागार्युधमिद्रे अग्रा ।

सं गोभिरश्वैरसृजद् रथेभिः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ४

स ईं महीं धुनिभेतोररम्णात् सां अस्नातृनपारयत् स्वस्ति ।

त उत्स्राय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ५ [१५]

सोदञ्चं सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान् उपसः सं पिपेष ।

अजवसो जविनीभिर्विवृश्चन् त्सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ६

स विद्रां अपगोहं कनीनामाविर्भवच्चुदतिष्ठत् परावृक् ।

प्रति श्रोणः स्थाद् व्यनगचष्ट सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ७

भिनद् वल्मङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृंहितान्यैरत ।

रिणग्रोर्धांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ८

स्वप्नेनाभ्युप्या चुमुरिं धुनिं च जघन्थ दस्युं प्र दुभीतिमावः ।

रम्भी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मदु इन्द्रश्चकार ९

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।

शिक्षा स्तोतृभ्यो मातिं धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १० [१६] (१६०)

(१६)

१ गुत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगती; १ त्रिष्टुप् ।

प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमग्राविव समिधाने हविर्भरे ।

इन्द्रमजुर्यं जरयन्तमुक्षितं सनाद् युवानमवसे हवामहे १

यस्मादिन्द्राद् बृहतः किं चनेमूते विश्वान्यस्मिन् त्संभुताधि वीर्या ।

जठरे सोमं तन्वीई सहो महो हस्ते वज्रं भरति शीर्षणि क्रतुम् २ (१६२)

न क्षोणीभ्यां परिभवे त इन्द्रियं न समुद्रेः पर्वतैरिन्द्र ते रथः ।

न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु ३

विश्वे ह्यस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्र्वते ।

वृषा यजस्व हविषा विदुष्टरः पिबेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना ४

वृष्णः कोशः पवते मध्व ऊर्मिर्वृषभान्नाय वृषभाय पार्तवे ।

वृषणाध्वर्यू वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृषभाय सुप्वति ५ [१७]

वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरीं वृषभाण्यायुधा ।

वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य वृष्णुहि ६

प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सर्वनेषु दार्धृषिः ।

कुविन्नो अस्य वर्चसो निबोधिष दिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे ७

पुरा संवाधादभ्या ववृत्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी ।

सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नीभिर्न वृषणो नसीमहि ८

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे वुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।

शिक्षा स्तोतृभ्यो मातिं धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ९ [१८] (१६९)

(१७)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगती; ८-९ त्रिष्टुप् ।

तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रत्नथोदीरते ।

विश्वा यद् गोत्रा सहसा परीधृता मदे सोमस्य हंहितान्यैरयत् १

स भूतु यो ह प्रथमाय धायस ओजो मिमानो महिमान्मातिरत् ।

शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत् शीर्षणि द्यां महिना प्रत्यमुञ्चत २

अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं महद् यदस्याग्रे ब्रह्मणा शुष्ममैरयः ।

रथेष्ठेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिन्नते सध्यक् पृथक् ३

अधा यो विश्वा भुवनाभि मज्मने शानकृत् प्रवया अभ्यवर्धत ।

आद् रोदसी ज्योतिषा वह्निरातनोत् सीव्यन् तमांसि दुर्धिता समव्ययत् ४

स प्राचीनान् पर्वतान् हंहदोर्जसा ऽधराचीनमकृणोदुपामपः ।

अधारयत् पृथिवीं विश्वधायस मस्तभ्रान्मायया द्यामवस्रसः ५ [१९] (१७४)

सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोद् विश्वस्मादा जनुषो वेदसस्परि ।	
येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्वै वज्रेण हव्यवृणक् तुविष्वणिः	६
अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम् ।	
कृधि प्रकेतमुष मास्या भर दृद्धि भागं तन्वोऽहं येन मामहः	७
भोजं त्वामिन्द्र वयं हुवेम दृद्धिमिन्द्रापांसि वाजान् ।	
अविद्धीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	९ [२०] (१७८)

(१८)

१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्राता रथो नवो योजि सस्नि—श्रतुर्गुगस्त्रिकशः सप्तर्शिमः ।	
दशारित्रो मनुष्यः स्वर्षाः स इष्टिभिर्मतिभी रंध्यो भूत्	१
सास्मा अरं प्रथमं स द्वितीयं—मुतो तृतीयं मनुषः स होता ।	
अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सचते जेन्यो वृषा	२
हरी नु कं रथ इन्द्रस्य योज—मायै सूक्तेन वचसा नवेन ।	
मो षु त्वामत्र बृहवो हि विप्रा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये	३
आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र या—ह्या चतुर्भिरा षड्विह्वयमानः ।	
आष्टाभिर्वृशभिः सोमपेयं—मयं सुतः सुमख मा मृधस्कः	४
आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वा—डा चत्वारिंशता हरिभिर्युजानः ।	
आ पञ्चाशता सुरथैभिरिन्द्रा ऽऽ षष्ठ्या सप्तत्या सोमपेयम्	५ [२१]

आशीत्या नवत्या याह्यर्वा—डा शतेन हरिभिरुह्यमानः ।	
अयं हि ते शुनहोत्रेषु सोम इन्द्र त्वाया परिषिक्तो मदाय	६
मम ब्रह्मैन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरी धुरि धिष्वा रथस्य ।	
पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथा—स्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व	७
न म इन्द्रेण सख्यं वि योष—कुस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत ।	
उप ज्येष्ठे वरुथे गर्भस्तौ प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	९ [२२] (१८७)

(१९)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अपा॒व्यस्यान्ध॑सो मदा॒य मनी॑षिणः सु॒वान॒स्य प्रय॑सः ।	
यस्मि॑न्निन्द्रः प्र॒दिवि॑ वावृ॒धान ओ॒को वृ॒धे ब्र॑ह्मण्यन्त॑श्च नरः	१
अ॒स्य म॑न्वानो म॒ध्वो व॒ब्रह्म॑स्तो ऽहि॒मिन्द्रो॑ अ॒णोवृ॑तं वि वृ॑श्चत ।	
प्र यद् वयो न स्व॑संरा॒ण्यच्छा प्रया॑सि च न॒दीनां॑ चक्र॑मन्त	२
स माहि॑न् इन्द्रो अ॒णो अ॒पां प्रै॑र्यदहि॒हाच्छा॑ समु॒द्रम् ।	
अज॑नयत् सूर्यं वि॒दद् गा अ॒क्तुना॑ह्वा व॒युना॑नि साधत्	३
सो अ॑प्रतीनि॒ मन॑वे पुरु॒णीन्द्रो॑ दाशद् द्वा॒शुषे॑ हन्ति वृ॒त्रम् ।	
स॒द्यो यो नृ॑भ्यो अत॒साय॑ो भूत् प॑स्पृ॒धाने॒भ्यः सूर्य॑स्य सा॒तौ	४
स सु॑न्वत इन्द्रः सूर्य॑मा ऽऽ दे॒वो रि॑ण्ड्य॒र्त्याय॑ स्त॒वान् ।	
आ यद् र॒यिं गु॒हद॑वद्यमस्मै भ॒रद॑शं नैत॑शो द॒शस्य॑न	५ [२३]
स र॑न्धयत् स॒दिवः॑ सा॒रथ्ये॑ शु॒ष्णम॑शुपं कु॒यवं॑ कु॒त्साय॑ ।	
दि॒वोदा॑साय नव॒तिं च न॑वेन्द्रः पुरो॒ व्यैर॑च्छ॒म्बर॑स्य	६
ए॒वा ते॑ इन्द्रो॒चथ॑महे॒म श्र॑व॒स्या न त्मना॑ वा॒जय॑न्तः ।	
अ॒श्याम॑ तत सा॒प्तमा॑शु॒षाणा॑ न॒नमो॑ व॒धर॑दे॒वस्य॑ पी॒योः	७
ए॒वा ते॑ गृत्स॒मदाः॑ शू॒र म॑न्मा॒वस्य॑वो न व॒युना॑नि तक्षुः ।	
ब्र॒ह्मण्य॑न्त इन्द्र ते नवी॒य इ॒षमू॒र्जं सु॑क्षि॒तिं सु॒म्रम॑शुः	८
नूनं॑ सा ते प्रति॒ वरं॑ ज॒रित्रे॑ दु॒हीय॑दिन्द्र दक्षि॒णा म॒घोनी॑ ।	
शि॒क्षा स्तो॑तृ॒भ्यो मा॒तिं ध॒ग्भ॒गो नो बृ॒हद् व॑दे॒म वि॒दथे॑ सु॒वीगः॑	९ [२४] (१९६)

(२०)

९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्; ३ विगाद्‌रूपा ।

व॒यं ते॑ व॒रं इन्द्र॑ वि॒द्धि पु॒णः प्र॑ भ॒राम॑हे वा॒जयु॑र्न रथ॑म् ।	
वि॒प॒न्यवो॑ दी॒ध्यतो॑ मनी॒षा सु॒म्रमि॑य॒क्षन्त॑स्त्वा॒र्वतो॑ नृन्	१
त्वं न॑ इन्द्र त्वाभि॑रु॒ती त्वा॒यतो॑ अ॒भिष्टि॑पासि जना॑न् ।	
त्वमि॑नो द्वा॒शुषो॑ वरु॒ते त्वा॒धीर॑भि यो नक्ष॑ति त्वा	२ (१९८)

स नो युवेन्द्रो जोहूत्रः सखा शिवो नरामस्तु पाता ।	
यः शंसन्तं यः शशमानमूती पचन्तं च स्तुवन्तं च प्रणेषत	३
तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे यस्मिन् पुरा वावूधुः शाशदुश्च ।	
स वस्वः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायोः	४
सो अङ्गिरसामुचथा जुजुष्वान् ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गातुमिष्णन ।	
मुष्णन्नपसः सूर्येण स्तवानश्रस्य चिच्छिन्नथत् पूर्याणि	५ [२५]
स ह श्रुत इन्द्रो नाम देव ऊर्ध्वो भुवन्मनुषे दुस्मर्तमः ।	
अव प्रियमर्शसानस्य साहा—जिह्वो भरद् दासस्य स्वधावान्	६
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरंदुरो दासीरैरयद् वि ।	
अर्जनयन् मनवि क्षामपश्च सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत्	७
तस्मै तवस्यमनु दायि सत्रे—न्द्राय देवेभिरर्णसातौ ।	
प्रति यदस्य वज्रं बाह्वोर्धु—हृत्वी दस्युन् पुर आयसीर्नि तारीत	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षा स्तोतृभ्यो मार्ति धग्भगो नो बृहद वंदेम विदथे सुवीरः	९. [२६] (२०५)

(२१)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगतीः ६ त्रिष्टुप् ।

विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते नृजिते उर्वराजिते ।	
अश्वजिते गोजिते अजिते भरे—न्द्राय सोमं यजताय हर्यतम	१
अभिभुवेऽभिभङ्गाय वन्वते ऽर्षाळहाय सहमानाय वेधसे ।	
तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत	२
सत्रासाहो जनभक्षो जनसह—श्च्यवनो युध्मो अनु जोषमुक्षितः ।	
वृत्तचयः सहुरिर्विश्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या	३
अनानुदो वृषभो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असंमष्टकाव्यः	
रधचोदः श्रथनो वीळितस्पृथु—रिन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत्	४
यज्ञेन गातुमप्तुरो विविद्रे धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिणः ।	
अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना द्रविणान्याशत	५ (२१०)

इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ।

पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्भानं वाचः सुदिनत्वमहाम्

६ [२७] (२११)

(२२)

४ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः ।

१ अष्टिः; २-३ अतिशक्री; ४ अष्टिः अतिशक्री वा ।

त्रिकद्वकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तूपत सोममपिबद् विष्णुना सुतं यथावशत् ।

स ईं ममाद् महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः १

अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्विवि युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे ।

अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत् सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः २

साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववाक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः ।

दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्वद् देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ३

तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूज्यं द्विवि प्रवाच्यं कृतम् ।

यद् देवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः ।

भुवद् विश्वमभ्यादेवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिपम्

४ [२८] (२१५)

(२३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० २३-३२]

१९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । बृहस्पतिः; १, ५, ९, ११, १७, १९,

ब्रह्मणस्पतिः । जगती; १५, १९ त्रिष्टुप् ।

गणानां त्वा गणपतिं हवामहे क्विं कवीनामुपमश्रवस्तमम् ।

ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीव सादनम् १

देवाश्चित् ते असुर्यं प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः ।

उसा इव सूर्यो ज्योतिषा महो विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि २

आ विबाध्या परिरापस्तमांसि च ज्योतिष्मन्तं रथमृतस्य तिष्ठसि ।

बृहस्पते भीमममित्रदम्भनं रक्षोहणं गोत्रभिदं स्वविदम् ३

सुनीतिभिर्नयासि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमहो अश्रवत ।

ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत् ते महित्वनम् ४

न तमहो न दुरितं कुतश्चन नारातयस्तितरुर्न द्रयाविनः ।

विश्व्वा इदस्माद् ध्वरसो वि बाधसे यं सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते

५ [२९] (२२०)

त्वं नो गोपाः पथिकृद् विचक्षण—स्त्व व्रताय मतिभिर्जरामहे ।	
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो वृधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती	६
उत वा यो नो मर्चयादनागसो ऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः ।	
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि	७
त्रातारं त्वा तनूनां हवामहे ऽवस्पतरधिवक्तारमस्मयुम् ।	
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुम्रमुन्नशन्	८
त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पर्हा वसु मनुष्या ददीमहि ।	
या नो दूरे तल्लितो या अरातयो ऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्रसः	९
त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते पप्रिणा सस्मिना युजा ।	
मा नो दुःशंसो अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिपीमहि	१० [३०]
अनानुदो वृषभो जग्मिराहवं निष्टप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः ।	
असि सत्य ऋणया ब्रह्मणस्पत उग्रस्य चिद् दमिता वीळुहर्षिणः	११
अदेवेन मनसा यो रिपण्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति ।	
बृहस्पते मा प्रणक् तस्य नो वधो नि कर्म मन्युं दुरेवस्य शर्धतः	१२
भरेषु हव्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेषु सनिता धनं धनम् ।	
विश्वा इदुर्यो अभिदिप्सोऽ मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथा इव	१३
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे दृष्टवीर्यम् ।	
आविस्तत् कृष्व यदसत् त उक्थ्यं बृहस्पते वि परिणपो अर्दय	१४
बृहस्पते अति यदुर्यो अहीद् द्युमद् विभाति क्रतुमज्जनेषु ।	
यद् वृदिद्यच्छवस क्रतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्	१५ [३१]
मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणो रिपवोऽन्नेषु जागृधुः ।	
आ देवानामोहते वि त्रयो हृदि बृहस्पते न परः साम्नो विदुः	१६
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्पति त्वष्टाजन्त साम्नःसाम्नः कविः ।	
स ऋणचिद्वृणया ब्रह्मणस्पति—द्रुहो हन्ता मह क्रतस्य धर्तरि	१७
तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः ।	
इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरपामौजो अर्णवम्	१८
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य युन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।	
विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	१९ [३२] (२३४)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-२५]

(२४)

१६ गृत्समद (आङ्गिरसः शानहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शानकः । ब्रह्मणस्पतिः, १, १० बृहस्पतिः ।

१२ इन्द्राब्रह्मणस्पती । जगती, १२, १६ त्रिष्टुप् ।

सेमामविद्धि प्रभृतिं य ईशिषि ऽया विंधम नवया महा गिरा ।
 यथा नो मीद्वान् त्तवते सखा तव बृहस्पते सीषधः सोत नो मतिम १
 यो नन्त्वान्यनमन्नयोजसोता—दर्दमन्युना शम्बराणि वि ।
 प्राच्यावयदच्युता ब्रह्मणस्पति—रा चाविशद् वसुमन्तं वि पर्वतम् २
 तद् देवानां देवतमाय कर्त्तु—मश्रभन् हृळ्हावदन्त वीळिता ।
 उद् गा आजदभिन्द् ब्रह्मणा वल—मगूहत् तमो व्यचक्षयत् स्वः ३
 अश्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पति—र्मधुधारमभि यमोजसातृणत् ।
 तमेव विश्वे पपिरे स्वर्दृशौ बहु साकं सिंसिचुरुत्समुद्रिणम् ४
 सना ता का चिद् भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः ।
 अर्यतन्ता चरतो अन्यदन्यदिद् या चकार वयुना ब्रह्मणस्पतिः ५ [१]

अभिनक्षन्तो अभि ये तमानशु—निधिं पणीनां परमं गुहा हितम् ।
 ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुन—र्यत उ आयन् तदुदीयुराविशम् ६
 कृतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुन—रात् आ तस्थुः कवयो महस्पथः ।
 ते बाहुभ्यां धमितमग्निमश्मनि नकिः पो अस्त्यरणो जहुर्हि तम् ७
 कृतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मणस्पति—र्यत्र वाष्टि प्र तदश्रोति धन्वना ।
 तस्य साध्वीरिषवो याभिरस्यति नृचक्षसो हृशये कर्णयोनयः ८
 स सैनयः स विनयः पुरोहितः स सुष्टुतः स युधि ब्रह्मणस्पतिः ।
 चाक्षमो यद् वाजं भरते मती धना ऽऽदित् सूर्यस्तपति तप्यतुर्वृथा ९
 विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या ।
 इमा सातानि वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः १० [२]

यांऽवरे वृजने विश्वथा विभु—र्महामु रण्वः शर्वसा ववक्षिथ ।
 स देवो देवान् प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ११
 विश्वं सत्यं मघवाना युवोरिदा—परश्चन प्र भिनन्ति व्रतं वाम् ।
 अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नो ऽन्नं युजेव वाजिना जिगातम् १२ (२४६)

उ॒ता॒शि॒ष्टा अनु॑ शृण्वन्ति॒ वह्नयः॑ स॒भेयो॑ वि॒प्रो भर॑ते म॒ती धना॑ ।
 वी॒ळु॒द्रेषा अनु॑ व॒शं ऋ॒णमा॑वृ॒दिः स ह॑ वा॒जी सं॒मिथे॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ १३
 ब्रह्म॒णस्पते॑रभवद् यथाव॒शं स॒त्यो म॒न्युर्म॑हि क॒र्मा करि॑ष्यतः ।
 यो गा उ॒दाज॑त् स द्वि॒वे वि चा॑भजन् म॒हीव॑ रीतिः शर्व॒सास॑त् पृथ॒क् १४
 ब्रह्म॒णस्पते॑ सु॒यम॑स्य वि॒श्वहा॑ रा॒यः स्या॑म र॒थ्योऽ॒ वय॑स्वतः ।
 वी॒रेषु॑ वी॒रा॒ उप॑ पृ॒ङ्क्ति न॑स्त्वं यदी॒शानो॑ ब्रह्म॒णा वे॒पि मे॑ हव॒म् १५
 ब्रह्म॒णस्पते॑ त्वम॒स्य यु॒न्ता सू॒क्तस्य॑ बोधि॒ तन॑यं च जि॒न्व ।
 वि॒श्वं तद् भ॒द्रं यद॑वन्ति दे॒वा बृ॒हद् वदे॑म वि॒दथे॑ सु॒वीरः॑ १६ [३] (२५०)

(२५)

५ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

इ॒न्धानो॑ अ॒ग्निं व॑नवद् वनु॒ष्यतः॑ कृत॒ब्रह्मा॑ शू॒शुव॑द् रा॒तह॑व्य इ॒त ।
 जा॒तेन॑ जा॒तम॑ति॒ स प्र॑ संसृ॒ते य॑यं यु॒जं कृ॒णुते॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ १
 वी॒रेभि॑र्वी॒रान् व॑नवद् वनु॒ष्यतो॑ गो॒भी र॒यि प॑प्रथ॒द् बो॒धति॑ त्मना॑ ।
 तो॒कं च॒ तस्य॑ तन॑यं च वर्ध॒ते य॑यं यु॒जं कृ॒णुते॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ २
 सि॒न्धुर्न क्षो॑दुः शि॒मीवाँ ऋ॒घाय॑तो वृ॒षेव॑ व॒धोर्ग॑भि व॒ष्ट्यो॒जसा॑ ।
 अ॒ग्नेरि॑व प्रा॒सि॒तिर्ना॑ह॒ वर्त॑वे॒ य॑यं यु॒जं कृ॒णुते॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ ३
 तस्मा॑ अ॒र्पन्ति॑ दि॒व्या अ॑स॒श्चतः॑ स स॒र्वभिः॑ प्र॒थमो॑ गा॒पु ग॑च्छति ।
 अ॒नि॒भृष्ट॑तवि॒षिर्ह॑न्त्यो॒जसा॑ य॑यं यु॒जं कृ॒णुते॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ ४
 तस्मा॑ इ॒द् वि॒श्वे धु॑नयन्त॒ सि॒न्धुवो॑ ऽच्छि॒द्रा श॑र्म॒ दधि॑रे पु॒रुणि॑ ।
 दे॒वानाँ॑ सु॒न्ने सु॒भगः॑ स ए॒धते॑ य॑यं यु॒जं कृ॒णुते॑ ब्रह्म॒णस्पतिः॑ ५ [४] (२५५)

(२६)

४ गृत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

ऋ॒जुरि॑च्छं॒सो व॑नवद् वनु॒ष्यतो॑ दे॒वय॑न्नि॒ददे॑वयन्तम॒भ्यस॑त् ।
 सु॒प्रावी॑रिद् व॒नव॑त् पृ॒त्सु दु॒ष्टं य॑ज्वे॒दय॑ज्यो॒र्वि भ॑जा॒ति भो॑ज॒नम॑ १
 य॒जस्व॑ वी॒र प्र॑ वि॒हि म॑नाय॒तो भ॒द्रं म॑नः कृ॒णुष्व॑ वृ॒त्रतू॑र्ये ।
 हु॒बिष्कृ॑णुष्व॒ सु॒भगो॑ यथा॒संसि॑ ब्रह्म॒णस्पते॑र॒व आ॑ वृ॒णीम॑हे २ (२५७)

स इज्जेनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः ।
 देवानां यः पितरमाविवांसति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्
 यो अस्मै हव्यैर्धृतवद्विरविधत् प्र तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः ।
 उरुप्यतीमहंसो रक्षती रिषोऽं ऽहोश्चिदस्मा उरूचक्रिरद्धतः

३

४ [५] (२५९)

(२७)

१७ क्रमों गात्समदो, गृत्समदो वा । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद् राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ।
 शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः
 इमं स्तोमं सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त ।
 आदित्यासः शुच्यो धारपूता अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः
 त आदित्यास उरवो गभीरा अदब्धासो दिप्सन्तो भूर्यक्षाः ।
 अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति
 धारयन्त आदित्यासो जगत् स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः ।
 दीर्घाधियो रक्षमाणा असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि
 विद्यामादित्या अवसो वो अस्य यदर्यमन् भय आ चिन्मयोभु ।
 युष्माकं मित्रावरुणा प्रणीतौ परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम्

१

२

३

४

५ [६]

सुगो हि वो अर्यमन् मित्र पन्था अनृक्षरो वरुण साधुरस्ति ।
 तेनादित्या अर्धि वोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म
 पिपेतु नो अदिती राजपुत्रा ऽति द्वेषांस्यर्यमा सुगेभिः ।
 बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप स्याम पुरुवीरा अरिष्टाः
 तिस्रो भूमीर्धारयन् त्रीरुत द्यून् त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम् ।
 ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन् वरुण मित्र चारु
 त्री रौचिना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुच्यो धारपूताः ।
 अस्वप्नजो अनिमिषा अदब्धा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय
 त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च देवा असुर ये च मर्ताः ।
 शतं नो रास्व शरदो विचक्षे ऽश्यामार्युषि सुधितानि पूर्वा

६

७

८

९

१० [७] (२६९)

न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा । पाक्या चिद् वसवो धीर्या चिद् युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्	११
यो राजभ्य कृतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः । स रेवान् याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः	१२
शुचिरपः सुयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नक्तिष्टं घनन्त्यन्तितो न दूराद् य आदित्यानां भवति प्रणीतौ	१३
अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद् वो वयं चकृमा कच्चिदागः । उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्राः	१४
उभे अस्मै पीपयतः समीची दिवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन् । उभा क्षयावाजयन् याति पुत्सू भावधौ भवतः साधू अस्मै	१५
या वो माया अभिदुहे यजत्राः पाशा आदित्या रिपवे विचृत्ताः । अश्वीव तां अति येष रथेना रिष्टा उरावा शर्मन् तस्याम	१६
माहं मघो नो वरुण प्रियस्य भूरिदात्र आ विदुं शूनमापेः । मा रायो राजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीराः	१७ [८] (२७३)

(२८)

११ कर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा । वरुणः (१० दुःस्वप्ननाशिनी ।) त्रिष्टुप् ।

इदं कुवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मृहा । अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरः	१
तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुण तुष्टुवांसः । उपार्यन उषसां गोमतीना मग्नयो न जरमाणा अनु द्यून्	२
तव स्याम पुरुवीरस्य शर्म च्छुरुशंसस्य वरुण प्रणेतः । यूयं नः पुत्रा अदितेरदब्धा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः	३
प्र सीमादित्यो असृजद् विधृतां क्रतुं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति । न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पपू रघुया परिज्मन्	४
वि मच्छ्रथाय रशनामिवागं क्रुध्याम ते वरुण खामृतस्य । मा तन्तुश्छेदि वयतो धिर्यं मे मा मात्रा शार्यपसः पुर क्रतोः	५ [९] (२८१)

अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत् सभ्राळुतावोऽनु मा गृभाय ।

दामेव वत्साद् वि मुमुग्ध्यंहे नहि त्वदुरे निमिषश्चनेशे ।

६

मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टा—वेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ।

मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि पू मृधः शिश्रथो जीवसे नः

७

नमः पुरा ते वरुणोत नून—मुतापरं तुविजात ब्रवाम ।

त्वे हि कुं पर्वते न श्रिता—न्यप्रच्युतानि दृळभ वृतानि

८

परं ऋणा सावीरध मत्कृतानि माहं गजन्नन्यकृतेन भोजम् ।

अव्युष्टा इन्द्र भूर्यसीरुपास आ नो जीवान् वरुण तासु शाधि

९

यो मे राजन् युज्यो वा सखा वा स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाह ।

स्तेनो वा यो दिप्सति नो वृको वा त्वं तस्माद् वरुण पाह्यस्मान्

१०

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदान् आ विदुं शूनमापेः ।

मा रायो गजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीरः

११ [१०] (१८७)

(२९)

७ कर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा । विश्वेदेवाः । त्रिष्टुप् ।

धृतव्रता आदित्या इषिणा आरे मत कर्त रहसूरिवागः ।

शृण्वतो वो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विद्राँ अवसे हुवे वः

१

यूयं देवाः प्रमतिर्यूयमोजो यूयं द्वेषांसि सनुतर्युयोत ।

अमिक्षत्तारो अभि च क्षमध्व—मद्या च नो मृळयतापरं च

२

किम् नु वः कृणवामापरिण किं सनेन वसव आप्येन ।

यूयं नो मित्रावरुणादिते च स्वास्तिमिन्द्रामरुतो दधात

३

हये देवा यूयमिद्रापयः स्थ ते मृळत नाधमानाय मह्यम् ।

मा वो रथो मध्यमवाळुते भू—न्मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म

४

प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितवं शशास ।

आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट

५

अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् ।

त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्ताद्वपदो यजत्राः

६

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदान् आ विदुं शूनमापेः ।

मा रायो गजन् त्सुयमादव स्थां बृहद् वदेम विदथे सुवीरः

७ [११] (१९४)

(३०)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः, ६ इन्द्रासोमौ, ८ (पूर्वाऽर्धर्चस्य)

सरस्वती, ९ बृहस्पतिः, ११ मरुतः । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

- क्रतं वेवायं कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिधे न रमन्त आपः ।
 अहरहर्यात्यक्तुरां क्रियात्या प्रथमः सर्ग आसाम् १
- यो वृत्राय सिनमत्राभरिण्यत् प्र तं जनित्री विदुषं उवाच ।
 पथो रदन्तीरनु जोषमस्मै दिवेदिवे धुनयो यन्त्यथम् २
- ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षे ऽधा वृत्राय प्र वधं जमार ।
 मिहं वसान उप हीमदुद्रोत त्रिमायुधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः ३
- बृहस्पते तपुषाश्वेव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान् ।
 यथा जघन्थ धृषता पुरा चिन्वेवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र ४
- अव क्षिप दिवो अश्मानमुच्चा येन शत्रु मन्दसानो निजूर्वाः ।
 लोकस्य सातौ तनयस्य भूरे-रस्मा अर्धं कृणुतादिन्द्र गोनाम ५ [१२]
- प्र हि क्रतुं बृहथो यं वनुथो रधस्य स्थो यजमानस्य चोदौ ।
 इन्द्रासोमा युवमस्मा अविष्ट-मस्मिन् भयस्थे कृणुतमु लोकम् ६
- न मा तमन्न श्रमन्नोत तन्वन्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम् ।
 यो मे पूणाद् यो ददुद् यो निबोधाद् यो मा सुन्वन्तमुप गोभिरायत ७
- सरस्वति त्वमस्मा अविद्धि मरुत्वती धृषती जेषि शत्रून् ।
 त्यं चिच्छर्धन्तं तविषीयमाण-मिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम् ८
- यो नः सनुत्य उत वा जिघत्सु रभिरुथाय तं तिगितेन विध्य ।
 बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून् बृहे रीषन्तं परि धेहि राजन् ९
- अस्माकेभिः सत्वाभिः शूर शूरैर्वीर्या कृधि यानि ते कर्त्वीनि ।
 ज्योगभूवन्ननुधूपितासो हत्वी तेषामा भरा नो वसूनि १०
- तं वः शर्धं मारुतं सुम्नयुर्गिरो-प ब्रुवे नमसा देव्यं जनम् ।
 यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाचं श्रुत्य दिवेदिवे ११ [१३] (३०५)

(३१)

७ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । विश्वे देवाः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

अस्माकं मित्रावरुणावतं रथं—मादित्यै रुद्रेर्वसुभिः सचाभुवा ।
 प्र यद् वयो न पतन्वस्मनस्परि श्रवस्यवो हृषीवन्तो वनर्षदः १
 अध स्मा न उदवता सजोषसो रथं देवासो अभि विक्षु वाजयुम् ।
 यदाशवः पद्याभिस्तित्रतो रजः पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः २
 उत स्य न इन्द्रो विश्वचर्षणि—दिवः शर्धेन मारुतेन सुक्रतुः ।
 अनु नु स्थात्यवृकाभिरुतिभी रथं महे सनये वाजसातये ३
 उत स्य देवो भुवनस्य सक्षणि—स्त्वष्टा ग्राभिः सजोषा जूजुवद् रथम् ।
 इळा भगो बृहद्विवोत रोदसी पूषा पुरंधिरश्विनावधा पती ४
 उत त्ये देवी सुभगे मिथूदृशो—षासानक्ता जगतामपीजुवा ।
 स्तुषे यद् वां पृथिवि नव्यसा वचः स्थातुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे ५
 उत वः शंसमुशिजामिव श्म—स्याहिर्बुध्न्योऽज एकपादुत ।
 त्रित क्रभुक्षाः सविता चनो दधे ऽपां नपादाशुहेमा धिया शमि ६
 एता वो वश्म्युद्यता यजत्रा अतक्षन्नायवो नव्यसे सम् ।
 श्रवस्यवो वाजं चक्रानाः सप्तिर्न रथ्यो अहं धीतिमश्याः ७ [१४] (३१२)

(३२)

८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । १ द्यावापृथिवी, २-३ इन्द्रस्त्वष्टा वा,
 ४-५ राका, ६-७ सिनीवाली, ८ लिङ्गोक्ताः । जगती; ६-८ अनुष्टुप् ।

अस्य मे द्यावापृथिवी क्रतायतो भूतमवित्री वचसः सिषासतः ।
 ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुवा महो दधे १
 मा नो गुह्या रिप आयोरहन् दधन् मा न आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः ।
 मा नो वि यौः सख्या विद्धि तस्य नः सुम्रायता मनसा तत् त्वेमहे २
 अहेळता मनसा श्रुष्टिमा वह दुहानां धेनुं पिप्युषीमसश्चतम् ।
 पद्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिनोमि पुरुहूत विश्वहा ३
 राकामहं सुहवां सुदुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना
 सीव्यत्वर्षः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ४ (३१६)

यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि वाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा

५

सिनीवालि पृथुदुके या देवानामसि स्वसा ।

जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिङ्घि नः

६

या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुधूमा बहुसूवरी ।

तस्यै विश्वपत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन

७

या गुङ्गूर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती ।

इन्द्राणीमह्व ऊतये वरुणानीं स्वस्तये

८ [१५] (३२०)

(३३)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ३३-४३]

१५ गुत्समद् (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । रुद्रः । त्रिष्टुप् ।

आ ते पितर्मरुतां सुन्नमेतु मा नः सूर्यस्य संहशो युयोथाः ।

अभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः

१

त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः ।

व्यस्मद् द्वेषो वितरं व्यंहो व्यमीवाश्वातयस्वा विषूचीः

२

श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसां वज्रबाहो ।

पर्षि णः पारमंहसः स्वस्ति विश्वा अभीती रपसो युयोधि

३

मा त्वा रुद्र चुक्रुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहूती ।

उन्नो वीरो अर्पय भेषजेभिर्भिषक्तं त्वा भिषजां शृणोमि

४

हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमेभी रुद्रं दिषीय ।

ऋद्वरः सुहवो मा नो अस्यै बभ्रुः सुशिप्रो रीरधन्मनायै

५ [१६]

उन्मा ममन्द वृषभो मरुत्वान् त्वक्षीयसा वयसा नाधमानम् ।

घृणीव च्छायामरपा अशीयाऽऽ विवासेयं रुद्रस्य सुन्नम्

६

क्व स्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलाषः ।

अपभर्ता रपसो दैव्यस्याभी नु मा वृषभ चक्षमीथाः

७

प्र बभ्रवे वृषभाय श्वितीचे महो महीं सुष्टुतिमीरयामि ।

नमस्या कल्मलीकिनं नमोभिर्गृणीमसि त्वेषं रुद्रस्य नाम

८

(३२८)

स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूपं उग्रं बभ्रुः शुक्रेभिः पिपिशे हिरण्यैः ।

ईशानादस्य भुवनस्य भूरे—र्न वा उ योषद् रुद्रादसुर्यम् ९

अर्हेन् विभर्षि सार्यकानि धन्वा—र्हेन् निष्कं यजतं विश्वरूपम् ।

अर्हेन्निदं दयसे विश्वमभ्वं न वा ओजीयो रुद्र त्वदस्ति १० [१७]

स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहतनुमुग्रम् ।

मृळा जरित्रे रुद्र स्तवानो ऽन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः ११

कुमारश्चित् पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम् ।

भूरेवृत्तारं सत्पतिं गृणीषे स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे १२

या वो भेषजा मरुतः शुचीनि या शतमा वृषणो या मयोभु ।

यानि मनुरवृणीता पिता न—स्ता शं च योश्च रुद्रस्य वशिम १३

परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही गात ।

अव स्थिरा मघवन्द्रयस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृळ १४

एवा बभ्रो वृषभ चेकितान् यथा देव न हृणीषे न हंसि ।

हवनश्रुन्नो रुद्रेह बोधि बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १५ [१८] (३३५)

(३४)

१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शानहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शानकः । मरुत् । जगती; १५ त्रिष्टुप् ।

धारावरा मरुतो धृष्ण्वोजसो मृगा न भीमास्तविषीभिरर्चिनः ।

अग्रयो न शुशुचाना क्रजीषिणो भूमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत १

द्यावो न स्तुभिश्चितयन्त खादिनो व्यभि्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः ।

रुद्रो यद् वो मरुतो रुक्मवक्षसो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊर्धनि २

उक्षन्ते अश्वौ अत्याँ इवाजिषु नदस्य कर्णैस्तुरयन्त आशुभिः ।

हिरण्यशिप्रा मरुतो दविध्वतः पृक्षं याथ पृषतीभिः समन्यवः ३

पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सवमा जीरदानवः

पृषदश्वासो अनवभ्रराधस क्रजिप्यासो न वयुनेषु धूर्षदः ४

इन्धन्वभिर्धेनुभीं रण्शदूधभि—रध्वस्मभिः पथिभिर्भ्राजहृष्टयः ।

आ हंसासो न स्वसराणि गन्तन् मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः ५ [१९] (३४०)

आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नरां न शंसः सर्वानानि गन्तव ।

अश्वामिव पिप्यत धेनुमूर्धनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ६

तं नो दात मरुतो वाजिनं रथं आपानं ब्रह्म चितयद् द्विवेदिव ।

इषं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे सनि मेधामरिष्टं दुष्टं सहः ७

यद् युञ्जते मरुतो रुक्मवक्षसो ऽश्वान् रथेषु भग आ सुदानवः ।

धेनुर्न शिष्वे स्वसरेषु पिबन्ते जनाय गतहविषे महीमिषम् ८

यो नो मरुतो वृकताति मर्त्यो रिपुर्दधे वसवो रक्षता रिपः ।

वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधः ९

चित्रं तद् वो मरुतो याम चेकिते पृश्न्या यदूधरण्यापयो दुहुः ।

यद् वा निदे नवमानस्य रुद्रियास्त्रितं जगय जुतामदाभ्याः १० [२०]

तान् वो महो मरुत एवयात्रो विष्णोरिषस्य प्रभृथ हवामहे ।

हिरण्यवर्णान् ककुहान् यतसुचो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं गध ईमहे ११

ते दशग्वाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते नो हिन्वन्तूपसां व्युष्टिषु ।

उषा न रामीररुणैरपोर्णुते महो ज्यातिषा शुचता गाअर्णसा १२

ते क्षोणीभिररुणोभिर्नाञ्जिर्भी रुद्रा क्रतस्य सदनेषु वावृधुः ।

निमेघमाना अत्येन पाजसा सुश्चन्द्रं वर्णं दधिरे सुपशमम् १३

तां इयानो महि वहथमतय उप घेदुना नमसा गृणीमसि ।

त्रितो न यान् पञ्च होतृनभिष्टय आववर्तदवराश्चक्रियावसं १४

यया रधं पारयथात्यहो यया निदो मुञ्चथ वन्वितारम् ।

अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो पु वाश्रेव सुमतिर्जिगातु १५ [२१] (३५०)

(३५)

१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अपानपात् । त्रिष्टुप् ।

उपेमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे ।

अपां नपादाशुहेमा कुवित् स सुपेशसस्करति जोषिषञ्चि १

इमं स्वस्मै हृद आ सुतष्टं मन्त्रं वोचेम कुविदस्य वेदत् ।

अपां नपादसुर्यस्य मन्त्रा विश्वान्यर्यो भुवना जजान २ (३५२)

समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति ।
तमू शुचिं शुचयो दीद्विवांसं—मपां नपातं परिं तस्थुरारपः ३
तमस्मेरो युवतयो युवानं मर्मज्यमानाः परिं यन्त्यापः ।
स शुक्रोभिः शिक्वभी रेवदुस्मे दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगण्सु ४
अस्मै तिस्रो अव्यथयाय नारी—द्वेवार्यं देवीर्दिधिषन्त्यन्नम् ।
कृता इवोप हि प्रसर्से अण्सु स पीयूषं धयति पूर्वसूनाम् ५ [२२]

अश्वस्यात्र जनिमास्य च स्व—र्द्धो र्षिः संपृचः पाहि सूरीन् ।
आमासु पूर्षु परो अप्रमृष्यं नारातयो वि नशन्नानृतानि ६
स्व आ दमे सुदुघा यस्य धेनुः स्वधां पीपाय सुभ्वन्नमसि ।
सो अपां नपादूर्जयन्नस्व—न्त—र्वमुदेयाय विधते वि भाति ७
यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस्र उर्विया विभाति ।
वया इदुन्या भुवनान्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः ८
अपां नपादा ह्यस्थ्रादुपस्थं जिह्वानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः ।
तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्ती—हिरण्यवर्णाः परिं यन्ति यद्वाहीः ९
हिरण्यरूपः स हिरण्यसंह—गपां नपात् सेदु हिरण्यवर्णः ।
हिरण्ययात परि योनेर्निषद्या हिरण्यदा ददुत्यन्नमस्मै १० [२३]

तदुस्यानीकमुत चारु नामा—पीच्यं वर्धते नप्तरपाम् ।
यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य ११
अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
सं सानु माजिं दिधिपामि बिलै—र्द्धाम्यन्नैः परिं वन्द ऋग्भिः १२
स ई वृषाजनयत् तासु गर्भं स ई शिशुर्धयति तं रिहन्ति ।
सो अपां नपादनभिम्लातवर्णो—ऽन्यस्येवेह तन्वा विवेष १३
अस्मिन् पदे परमे तस्थिवांसं—मध्वस्मभिर्विश्वहा दीद्विवांसम् ।
आपो नप्त्रे घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्कैः परिं दीयन्ति यद्वाहीः १४
अयांसमग्रे सुक्षितिं जनाया—यांसमु मघवद्भ्यः सुवृक्तिम् ।
विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः १५ [२४] (३६५)

(३६)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ऋतुदेवताः— १ इन्द्रो मधुश्च, २ मरुतो माधवश्च, ३ त्वष्टा शुक्रश्च, ४ अग्निः शुचिश्च, ५ इन्द्रो नभश्च, ६ मित्रावरुणौ नभस्यश्च । जगती ।

तुभ्यं^१ हिन्वानो वसिष्ठ गा अपो ऽधुक्षन् त्सीमविभिरद्विभिर्नरः ।

पिबेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वर्षत्तुं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे १

यज्ञैः संमिश्राः पृषतीभिर्ऋष्टिभि—र्यामञ्जुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत ।

आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः २

अमेव नः सहवा आ हि गन्तं नि बर्हिषि सदतना रणिष्ठन ।

अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धस—स्त्वष्टर्देवोभिर्जनिभिः सुमर्द्रणः ३

आ वक्षि केवाँ इह विप्र यक्षि चो—शन् होतारि पदा योनिषु त्रिषु ।

प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिवाग्नीध्रात् तव भागस्य तृष्णुहि ४

एष स्य ते तन्वो नृमणवर्धनः सह ओजः प्रदिवि ब्राह्मोर्हितः ।

तुभ्यं सुतो मधवन् तुभ्यमाभृत—स्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत् पिब ५

जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे सत्तो होता निविदः पूर्या अनु ।

अच्छा राजाना नम एत्यावृतं प्रशास्त्रादा पिबतं सोम्यं मधु ६ [२५] (३७१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व० १-२७]

(३७)

६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । ऋतुदेवताः— १-४ द्रविणोदा ऋतवश्च, ५ अश्विनौ ऋतवश्च, ६ अग्निः ऋतुश्च । जगती ।

मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसो ऽध्वर्यवः स पूर्णा वष्ट्यासिचम् ।

तस्मा एतं भरत तद्वशो वृदि—होत्रात् सोमं द्रविणोदुः पिब ऋतुभिः १

यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो वृदिर्यो नाम पत्यते ।

अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात् सोमं द्रविणोदुः पिब ऋतुभिः २

मेद्यन्तु ते वह्नयो येभिरियसे ऽरिपण्यन् वीळयस्वा वनस्पते ।

आयूया धृष्णो अभिगूया त्वं नेष्ट्रात् सोमं द्रविणोदुः पिब ऋतुभिः ३

अपान्द्रोत्रादुत पोत्रादमत्तो—त नेष्ट्रादजुपत् प्रयो हितम् ।

तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदुसः ४

(३७५)

अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जामिह वा विमोचनम् ।
 पृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवसू
 जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्मं जोषि सुष्टुतिम् ।
 विश्वेभिर्विश्वां क्रतुना वसो मह उशन देवां उशतः पायया हविः

५

६ [१] (३७७)

(३८)

११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । सविता । त्रिष्टुप् ।

उदु प्य देवः सविता सवायं शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थात् ।
 नूनं देवभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद् वीतिहोत्रं स्वस्तौ
 विश्वस्य हि श्रुष्टये देव ऊर्ध्वः प्र बाहवा पृथुपाणिः सिसर्ति ।
 आपश्चिदस्य व्रत आ निमृगा अयं चिद् वातो रमते परिज्मन्
 आशुभिश्चिद्यान् वि मुचाति नूनमरीरमदत्तमानं चिदेतोः ।
 अह्यर्षूणां चिन्त्ययां अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात्
 पुनः समव्युद विततं वयन्ती मध्या कर्तोर्न्यधाच्छक्म धीरः ।
 उत सहायास्थाद् व्यृत्तूरदधररमतिः सविता देव आगात्
 नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको अग्नेः ।
 ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिषितं सवित्रा

१

२

३

४

५ [२]

समावर्वाति विष्ठितो जिगीषु विश्वेषां कामश्चरताममाभूत् ।
 शश्वा अपो विकृतं हित्वयागादनु व्रतं सवितुर्देव्यस्य
 त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः ।
 वनानि विभ्यो नकिरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति
 याद्वाध्यं वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्भुराणः ।
 विश्वो मातर्ण्डो व्रजमा पशुर्गात् स्थशो जन्मानि सविता व्याकः
 न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व्रतमयमा न मिनन्ति रुद्रः ।
 नारातयस्तमिदं स्वस्ति हवे देवं सवितारं नमोभिः
 भगं धियं वाजयन्तः पुरंधि नराशंसो ग्रास्पतिर्नो अव्याः ।
 आये वामस्य संग्रथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम

६

७

८

९

१० (३८७)

अस्मभ्यं तद् द्विवो अद्भ्यः पृथिव्या—स्त्वया वृत्तं काम्यं राध आ गात ।

शं यत् स्तोतृभ्य आपये भवा—त्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे

११ [३] (३८८)

(३९)

८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रैव वृक्षं निधिमन्तमच्छ ।

ब्रह्माणेव विदथं उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा

१

प्रातर्यावाणा रथ्येव वीरा ऽजेव यमा वरमा संचेथे ।

मेने इव तन्वाऽ शुम्भमाने दंपतीव क्रतुविदा जनेषु

२

शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक् छुफाविव जभुराणा तरोभिः ।

चक्रवाकेव प्रति वस्तोरुस्त्रा ऽर्वाश्वा यातं रथ्येव शक्रा

३

नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उपधीव प्रधीव ।

श्वानेव नो अरिषण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान्

४

वार्तेवाजुर्या नद्येव रीति—रक्षी इव चक्षुषा यातमर्वाक् ।

हस्ताविव तन्वेऽ शंभविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छे

५ [४]

ओष्ठाविव मध्वाग्ने वदन्ता स्तनाविव पिप्यतं जीवसे नः ।

नासेव नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतमस्मे

६

हस्तेव शक्तिमभि संवृदी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि ।

इमा गिरो अश्विना युष्मयन्तीः क्षणोत्रेणेव स्वधितिं सं शिशीतम्

७

एतानि वामश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन् ।

तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद् वदेम विदथे सुवीराः

८ [५] (३९६)

(४०)

३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । सोमापूषणौ,

६ (अन्त्यार्धर्चस्य) अदितिः । त्रिष्टुप् ।

सोमापूषणा जनना रयीणां जनना द्विवो जनना पृथिव्याः ।

जातो विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्

१

इमौ देवौ जायमानौ जुषन्ते—मौ तमांसि गूहतामजुष्टा ।

आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियासु

२

(३९८)

सोमा॑पूष॒णा रज॑सो वि॒मानं॑ स॒प्तच॑क्रं रथ॒मवि॑श्वमिन्वम् ।	
वि॒पूवृ॑तं मन॑सा यु॒ज्यमा॑नं तं जि॒न्वथो॑ वृ॒पणा॑ पञ्च॑रश्मिम्	३
द्वि॒व्यः॑ न्यः स॒दनं॑ च॒क्र उ॒च्चा पृ॑थि॒व्याम॒न्यो अ॒ध्यन्त॑रिक्षे ।	
ताव॑स्मभ्यं॑ पु॒रुवारं॑ पु॒रुक्षुं॑ रा॒यस्पोषं॑ वि॒ष्यतां॑ नाभि॒मस्मे	४
वि॒श्वान्य॑न्यो भुव॑ना ज॒जान॑ विश्व॒मन्यो॑ अ॒भिच॑क्षाण एति ।	
सोमा॑पूष॒णाव॑व॒तं धि॒यं मे॑ यु॒वाभ्यां॑ वि॒श्वाः पृ॑त॒ना ज॑येम	५
धि॒यं पू॒षा जि॑न्वतु विश्वमिन्वो र॒यिं सोमो॑ र॒यिप॑तिर्दधातु ।	
अ॒व॒तु दे॒व्यदि॑तिरन॒र्वा बृ॒हद् व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः	६ [६] (४०२)

(४१)

२१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । १-२ वायुः, ३ इन्द्रवायू, ४-६ मित्रावरुणौ,
७ ९ अश्विनौ, १०-१२ इन्द्रः, १३-१५ विश्वे देवाः, १६-१८ सरस्वती, १९-२१ द्यावापृथिव्यौ
हविर्धाने वाः (१९ तृतीयपादस्य अग्निर्वा) । गायत्री; १६-१७ अनुष्टुप; १८ बृहती ।

वा॒यो ये ते॑ स॒हस्रि॑णो रथा॑स॒स्तेभि॑रा ग॒हि ।	
नि॒यु॒त्वान् त्सोम॑पीतये	१
नि॒यु॒त्वान् वा॒यवा॑ ग॒ह्य—यं॑ शु॒क्रो अ॑यामि ते ।	
गन्ता॑सि सु॒न्वतो॑ गृ॒हम्	२
शु॒क्रस्या॑द्य गवा॑शिर॒ इन्द्र॑वायू नि॒यु॒त्वतः॑ ।	
आ या॑तं पि॒ब॒तं न॑रा	३
अ॒यं वा॑ मि॒त्रावरु॑णा सु॒तः सोम॑ क्र॒तावृ॑धा ।	
ममे॒वि॒ह श्रु॑तं ह॒वम्	४
राजा॑ना॒वन॑भिद्रुहा ध्रु॒वे स॑दस्यु॒त्तमे॑ ।	
स॒हस्र॑स्थू॒ण आ॑साते	५ [७]
ता स॒म्राजा॑ घृ॒तासु॑ती आ॒वृ॒त्या दा॑नु॒नस्प॑ती ।	
स॒चे॒ते अ॒न॒व॒ह्वर॑म्	६
गोम॑द्रू पु॒ना॑स॒त्या ऽश्वो॑वद् या॒तम॑श्विना ।	
व॒र्ती रु॑द्रा नृ॒पाय्य॑म्	७ (४०९)

न यत् परो नान्तर आकुर्धर्षद वृषण्वसू ।

दुःशंसो मर्त्यो रिपुः

८

ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसंहशम् ।

धिष्ण्या वरिवोविदम्

९

इन्द्रो अङ्ग महद् भय—मभी षदप चुच्यवत् ।

स हि स्थिरो विचर्षणिः

१० [८]

इन्द्रश्च मूळयाति नो न नः पश्चादुघं नशत् ।

भद्रं भवाति नः पुरः

११

इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत ।

जेता शत्रून् विचर्षणिः

१२

विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् ।

एदं बर्हिर्नि धीदत

१३

तीवो वो मधुमाँ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः ।

एतं पिबत काम्यम्

१४

इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूर्षरातयः ।

विश्वे मम श्रुता हवम्

१५ [९]

अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।

अप्रशस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि

१६

त्वे विश्वा सरस्वति श्रितार्युषि देव्याम् ।

शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिङ्मि नः

१७

इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति ।

या ते मन्म गृत्समदा क्रतावरि प्रिया देवेषु जुह्वति

१८

प्रेतां यज्ञस्य शंभुवा युवामिदा वृणीमहे ।

अग्निं च हव्यवाहनम्

१९

द्यावा नः पृथिवी इमं सिधमद्य दिविस्पृशम् ।

यज्ञं देवेषु यच्छताम्

२०

आ वामुपस्थमद्रुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः ।

इहाद्य सोमपीतये

२१ [१०] (४२३)

(४२)

३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । शकुन्तः (= कपिञ्जलरूपीन्द्रः) । त्रिष्टुप् ।
 कर्निकदज्जनुषं प्रब्रुवाण इयति वाचमरितेव नावम् ।
 सुमङ्गलंश्च शकुने भवासि मा त्वा का चिदभिभा विश्व्या विदत १
 मा त्वा श्येन उद वधीन्मा सुपर्णा मा त्वा विदुदिपुमान् वीरो अस्ता ।
 पित्र्यामनुं प्रदिशं कर्निकदत् सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह २
 अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी शकुन्ते ।
 मा नः स्तेन ईशत् माघशंसो बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ३ [११] (४२६)

(४३)

३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । शकुन्तः (= कपिञ्जलरूपीन्द्रः) ।
 जगती; २ अतिशक्ती अप्रिवा ।
 प्रदक्षिणिवृभि गृणन्ति कारवो वयो वदन्त क्रतुथा शकुन्तयः ।
 उभे वाचौ वदति सामगा इव गायत्रं च त्रैष्टुभं चानु राजति १
 उद्रातेव शकुने साम गायसि ब्रह्मपुत्र इव सर्वनेषु शंससि ।
 वृषेव वाजी शिशुमतीरपीत्या सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद
 विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद २
 आवकुंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं चिकिन्द्रि नः ।
 यदुत्पतन् वदसि कर्करिर्यथा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ३ [१२] (४२९)

॥ इति द्वितीयं मण्डलं समाप्तम् ॥२॥

मंत्रसंख्या—

प्रथममण्डलस्य मंत्रसंख्या	२००६
द्वितीयमण्डलस्य मंत्रसंख्या	४२९
सर्वयोगः	२४३५

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१२]

२३ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- सोमस्य मा तवसं वक्ष्ये वह्निं चकर्थ विदथे यजध्ये ।
 देवाँ अच्छा दीद्यद् युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व १
- प्राश्नं यज्ञं चकृम वर्धतां गीः समिन्द्रिग्निं नमसा दुवस्यन् ।
 विवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित् तवसे गातुमीषुः २
- मयो दधे मेधिरः पूतदक्षो विवः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः ।
 अविन्दन्नु दर्शतमप्स्वन्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसृणाम् ३
- अवर्धयन् त्सुभगं सप्त यहीः श्वेतं जज्ञानमरूपं महित्वा ।
 शिशुं न जातमभ्यारुरश्वा देवासो अग्निं जनिमन् वपुष्यन् ४
- शुक्रेभिरङ्गैः रजं आततन्वान् क्रतुं पुनानः कविभिः पवित्रैः ।
 शोचिर्वसानः पर्यायुरपां श्रियो मिमीते बृहतीरनूनाः ५ [१३]
- वव्राजा सीमनदतीरदब्धा विवो यहीरवसाना अनग्नाः ।
 सना अत्र युवतयः सयोनीरेकं गर्भं दधिरे सप्त वाणीः ६
- स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनौ स्रवथे मधूनाम् ।
 अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही कुस्मस्य मातरा समीची ७
- बभ्राणः सूनो सहसो व्यद्यौद् दधानः शुक्रा रभसा वपूषि ।
 श्वोतन्ति धारा मधूनो घृतस्य वृषा यत्र वावुधे काव्येन ८
- पितुश्चिदूर्ध्वजनुषा विवेद व्यस्य धारा असृजद् वि धेनाः
 गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभिर्विवो यहीभिर्न गुहा बभूव ९

(९)

पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे पूर्वैरेको अधयन् पीप्यानाः ।
वृष्णे सपत्नी शुचये सर्वन्ध्र उभे अस्मै मनुष्येऽनि पाहि १० [१४]

उरौ महौ अनिबाधे ववर्धा—ऽऽपां अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः ।
ऋतस्य योनावशयद् दमूना जामीनामग्निरपसि स्वसृणाम् ११
अको न बाप्तिः समिथे महीनां दिदृक्षेयः सूनव भार्कजीकः ।
उदुस्रिया जनिता यो जजाना—ऽपां गर्भो नृतमो युहो अग्निः १२
अपां गर्भं दर्शतमोर्षधीनां वना जजान सुभगा विरूपम् ।
देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः पनिष्ठ जातं तवसं दुवस्यन् १३
बृहन्त इद् भानवो भार्कजीक—मग्निं सचन्त विद्युतो न शुक्राः ।
गुहैव वृद्धं सदसि स्वे अन्त—रपार ऊर्वे अमृतं दुहानाः १४
ईळे च त्वा यजमानो हविर्भि—रीळे सखित्वं सुमतिं निकामः ।
द्वैरेवो मिमीहि सं जरित्रे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः १५ [१५]

उपक्षेतारस्तव सुप्रणीते ऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः ।
सुरेतसा श्रवसा तुञ्जमाना अभि प्याम पृतनायूग्देवान् १६
आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान् ।
प्रति मर्ता अवासयो दमूना अनु देवान् रथिरो यासि साधन् । १७
नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद् विदथानि साधन् ।
यूतप्रतीक उर्विया व्यद्यौ—कुग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान् १८
आ नो गहि सख्येभिः शिवेभि—र्महान् महीभिरुतिभिः सरण्यन् ।
अस्मे रथिं बहुलं संतरुत्रं सुवाचं भागं यशसं कृधी नः १९
एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्याय नूतनानि वोचम् ।
महान्ति वृष्णे सर्वना कृतेमा जन्मन्जन्मन् निहितो जातवेदाः २०
जन्मन्जन्मन् निहितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्रः ।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्या—ऽपि भद्रे सौमनसे स्याम २१
इमं यज्ञं सहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो रराणः ।
प्र यंसि होतवृहतीरिषो नो ऽग्ने महि द्रविष्मया यजस्व २२
इळामग्ने पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे २३ [१६] (१६)

(२)

१५ गाथिनो विश्वामित्रः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती ।

- वैश्वानराय धिषणांमृतावृधे घृतं न पूतमग्रये जनामसि ।
 द्विता होतारं मनुषश्च वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति १
 स रौचयज्जनुषा रोदसी उभे स मात्रोरभवत् पुत्र ईड्यः ।
 हव्यवाळग्निरजरश्वनोहितो दूळभो विशामर्तिथिर्विभावसुः २
 ऋत्वा दक्षस्य तरुषो विधर्माणि देवासो अग्निं जनयन्त चित्तिभिः ।
 रुरुचानं भानुना ज्योतिषा महा—मत्यं न वाजं सनिष्यन्नपं ब्रुवे ३
 आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्यं वृणीमहे अद्वयं वाजमृग्निर्यम् ।
 रातिं भृगूनामुशिजं कविक्रतु—मग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा ४
 अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जना वाजश्रवसमिह वृक्तबर्हिषः ।
 यतसुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां साधदिष्टिमपसाम् ५ [१७]
 पावकशोचे तव हि क्षयं परि होतर्यज्ञेषु वृक्तबर्हिषो नरः ।
 अग्रे दुव इच्छमानास आप्य—मुपासते द्रविणं धेहि तेभ्यः ६
 आ रोदसी अपृणदा स्वर्मह—ज्जातं यदेनमपसो आधारयन् ।
 सो अध्वराय परि णीयते कवि—रत्यो न वाजसातये चनोहितः ७
 नमस्यत हव्यदातिं स्वध्वरं दुवस्यत दम्यं जातवेदसम् ।
 रथीकृतस्य बृहतो विचर्षणि—रग्निर्वैवानामभवत् पुरोहितः ८
 तिस्रो यद्वस्य समिधः परिज्मनो ऽग्नेरपुनन्नृशिजो अमृत्यवः ।
 तासामेकामदधुर्मत्ये भुज—मु लोकमु द्वे उपं जामिमीयतुः ९
 विशां कविं विष्पतिं मानुषीरिषः सं सीमकृण्वन् त्ववधितिं न तेजसे ।
 स उद्रतो निवतो याति वेविषत् स गर्भमेषु भुवनेषु दीधरत् १० [१८]
 स जिन्वते जठरेषु प्रजजिवान् वृषां चित्रेषु नानवृक्ष सिंहः ।
 वैश्वानरः पृथुपाजा अमर्त्यो वसु रत्ना दयमानो वि वृशुषे ११
 वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहद् दिवस्पृष्टं भन्दमानः सुमन्मभिः ।
 स पूर्ववज्जनयश्चन्तवे धनं समानमज्मं पर्येति जागृविः १२
 ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्य—मा यं दधे मातरिश्वा विवि क्षयम् ।
 तं चित्रयामं हरिकेशमीमहे सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे १३

शुचिं न यामन्निषिरं स्वर्दशं केतुं विवो रोचनस्थामुष्वधम् ।
 अग्निं मूर्धानं विवो अप्रतिष्कृतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत
 मन्द्रं होतारं शुचिमद्वयाविनं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम् ।
 रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनुहितं सदुमिदं राय ईमहे

१४

१५ [१९] (३८)

(३)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती ।

वैश्वानरायं पृथुपाजसे विपो रत्ना विधन्त धरुणेषु गातवे ।
 अग्निहिं देवां अमृतो दुवस्य—त्यथा धर्माणि सनता न दूदुषत्
 अन्तर्दुतो रोदसी दुस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः ।
 क्षयं बृहन्तं परि भूषति द्युभिर्देवेभिरग्निरिषितो धियावसुः
 केतुं यज्ञानां विदथस्य साधनं विप्रासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः ।
 अपांसि यस्मिन्नधि सद्दुधुर्गिरस्तस्मिन्सुम्नानि यजमान आ चके
 पिता यज्ञानामसुरो विपश्चिता विमानमग्निर्वयुनं च वाघताम् ।
 आ विवेश रोदसी भूरिवर्षसा पुरुप्रियो भन्दते धामाभिः कविः
 चन्द्रमाग्निं चन्द्ररथं हरिवतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वर्विदम् ।
 विगाहं तूणिं तविषीभिरावृतं भूणिं देवास इह सुश्रियं दधुः

१

२

३

४

५ [२०]

अग्निर्देवेभिर्मनुषश्च जन्तुभिस्तन्वानो यज्ञं पुरुपेशसं धिया ।
 रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः
 अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुर्न्यूजा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः ।
 वयांसि जिन्व बृहतश्च जागृव उशिग्देवानामसिं सुक्रतुर्विषाम्
 विश्पतिं यह्वमतिथिं नरः सदा यन्तारं धीनामुशिजं च वाघताम् ।
 अध्वराणां चेतनं जातवेदसं प्र शंसन्ति नमसा जूतिभिर्वृधे
 विभावा देवः सुरणः परि क्षितीरग्निर्बभूव शर्वसा सुमद्रथः ।
 तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो वयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः
 वैश्वानर तव धामान्या चके येभिः स्वर्विदभवो विचक्षण ।
 जात आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरसि त्मना
 वैश्वानरस्य कुंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः ।
 उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा

६

७

८

९

१०

११ [२१] (९४)

(४)

११ गाथिनो विध्वामित्रः । आप्रीसूक्तं [= १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः] । त्रिष्टुप् ।

समि॒त्समि॒त् सु॒मना॑ बो॒ध्यस्मे शु॒चाशु॒चा सु॒मतिं॑ रा॒सि व॒स्वः ।
 आ दे॒व दे॒वान् य॒जथा॑य व॒क्षि सखा॑ स॒खीन् त्सु॒मना॑ यक्ष॒यग्रे १
 यं दे॒वास॒स्त्रिरह॑न्नाय॒जन्ते दि॒वेदि॒वे वरु॑णो मि॒त्रो अ॒ग्निः ।
 सेमं॑ य॒ज्ञं मधु॑मन्तं कृ॒धी न॒स्तनू॑नपाद् घृ॒तयो॑निं वि॒धन्त॑म् २
 प्र दी॒धिति॑र्वि॒श्ववारा॑ जिगाति॒ होतार॑मि॒ळः प्रथ॑मं य॒जध्ये॑ ।
 अ॒च्छा नमो॑भिर्वृष॒भं व॒न्दध्ये॑ स दे॒वान् यक्ष॑दि॒षितो॑ यजी॒यान् ३
 ऊ॒र्ध्वो वां गा॒तुर॑ध्व॒रे अ॒का—रू॒र्ध्वा शो॒चीषि॑ प्र॒स्थिता॑ रजा॒सि ।
 दि॒वो वा ना॒भा न्य॑सादि॒ होता॑ स्तृ॒णीमहि॑ दे॒वव्य॑चा वि ब॒र्हिः ४
 सप्त॑ हो॒त्राणि॑ मन॒सा वृ॒णाना॑ इन्व॒न्तो वि॒श्वं प्रति॑ यन्नू॒तेन॑ ।
 नृ॒पेश॑सो वि॒दथे॑षु प्र जा॒ता अ॒भी॒र्द्धं य॒ज्ञं वि च॑रन्त॒ पूर्वीः ५ [२२]

आ भ॒न्द॒माने॑ उ॒षसा॑ उ॒पकि॑ उ॒त स्म॑येते त॒न्वा॒र्द्धं वि॒रूपे॑ ।
 यथा॑ नो मि॒त्रो वरु॑णो जु॒जोष॑—दि॒न्द्रो म॒रुत्वाँ॑ उ॒त वा॑ महो॒भिः ६
 दै॒व्या हो॒तारा॑ प्रथ॒मा न्यृ॑ञ्जे सप्त॑ पृ॒क्षासः॑ स्व॒धया॑ मदन्ति ।
 ऋ॒तं शंस॑न्त॒ ऋत॑मि॒त् त आ॒हु—रनु॑ व॒तं व॒तपा॑ दी॒ध्यानाः॑ ७
 आ भा॒रती॑ भा॒रती॑भिः स॒जोषा॑ इ॒ळा दे॒वैर्मनु॑ष्ये॒भिर॒ग्निः ।
 सर॑स्वती॒ सार॑स्व॒तेभि॑र॒वाक् तिस्रो॑ दे॒वीर्ब॒र्हिरे॑दं स॒दन्तु ८
 तन्न॑स्त॒रीप॒मध॑ पोष॒यितु॑ दे॒व त्वष्ट॑र्वि॒ ररा॑णः स्य॒स्व ।
 यतो॑ वी॒रः कर्म॑ण्यः सु॒दक्षो॑ यु॒क्तग्रा॑वा जा॒यते॑ दे॒वका॑मः ९
 वन॑स्प॒तेऽव॑ सृ॒जोष॑ दे॒वा—न॒ग्निर्ह॑विः श॒मिता॑ सू॒दया॑ति ।
 से॒दु होता॑ स॒त्यत॑रो य॒जाति॑ यथा॑ दे॒वानां॑ जनि॒मानि॑ वे॒द १०
 आ या॑ह्यग्रे॒ समि॑धानो अ॒र्वा—डि॒न्द्रेण॑ दे॒वैः सर॑थं॒ तुरेभिः॑ ।
 ब॒र्हिर्न॑ आस्ता॒मदि॑तिः सु॒पुत्रा॑ स्वाहा॑ दे॒वा अ॒मृता॑ माद॒यन्ता॑म् ११ [२३] (६०)

(५)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्रत्यग्रिरुषसश्चेकितानो ऽवोधि विप्रः पवुवीः कवीनाम् ।
 पृथुपाजा देवयज्ञिः समिन्द्रो ऽप द्वारा तमसो वह्निरावः १
 प्रेद्वग्निर्वीवृधे स्तोमैभिर्गीर्भिः स्तोतृणां नमस्य उक्थैः ।
 पूर्वाकृतस्य संहशश्चकानः सं दूतो अद्यौदुपसो विरोके २
 अधाय्यग्निर्मानुषीषु विश्वर्पां गर्भो मित्र ऋतेन साधन् ।
 आ हर्यतो यजतः सान्वस्था दभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम् ३
 मित्रो अग्निर्भवति यत् समिन्द्रो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः ।
 मित्रो अध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ४
 पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति यह्वश्चरणं सूर्यस्य ।
 पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ५ [२४]

ऋभुश्चक ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान् ।
 सप्तस्य चर्म घृतवत् पदं वेस्तदिदृशी रक्षत्यप्रयुच्छन् ६
 आ योनिमग्निर्घृतवन्तमस्थात् पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः ।
 दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनःपुनर्मातरा नव्यसी कः ७
 सद्यो जात ओषधीभिर्ववक्षे यद्वी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन ।
 आप इव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ८
 उदुष्टुतः समिधा यह्वो अद्यौद वर्मन् दिवो अधि नाभा पृथिव्याः ।
 मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा ऽऽ दूतो वक्षद् यजथाय देवान् ९
 उदस्तम्भीत् समिधा नाकमृष्वोऽग्निर्भवन्नृत्तमो रोचनानाम् ।
 यद्वी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे १०
 इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ११ [२५] (७१)

(६)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।	
वृक्षिणावाङ् वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्रये घृताचीं	१
आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अध नु प्रयज्यो ।	
द्विवश्चिदग्रे महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः	२
द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियांसो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।	
यवी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळंतं शुक्रमर्चिः	३
महान् त्सधस्थे ध्रुव आ निर्पत्तो ऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः ।	
आस्के सपत्नी अजरे अमृक्ते सबर्दुधे उरुगायस्य धेनू	४
व्रता ते अग्रे महतो महानि तव कृत्वा रोदसी आ ततन्ध ।	
त्वं दूतो अभवो जायमान—स्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम्	५ [२६]
ऋतस्य वा केशिना योग्याभि—धृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।	
अथा वह देवान् देव विश्वान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः	६
द्विवश्चिदा ते रुचयन्त रोका उपो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।	
अपो यदग्र उशध्रग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः	७
उरौ वा ये अन्तरिक्षे मदन्ति द्विवो वा ये रोचन्ते सन्ति देवाः ।	
ऊमा वा ये सुहवांसो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्रे अश्वः	८
ऐभिरग्रे सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वः ।	
पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवा—ननुष्वधमा वह मादयस्व ।	९
स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञं यज्ञमभि वृधे गृणीतः ।	
प्राचीं अध्वरेव तस्थतुः सुमेके ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये	१०
इळामग्रे पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्रे सा ते सुमतिभूत्वस्मे	११ [२७] (८२)

॥ इति द्वितीयोऽष्टकः ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३४ ॥]

(७)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र य आरुः शितिपूष्ठस्य धासे—रा मातरां विविशुः सप्त वाणीः ।	
परिक्षिता पितरा सं चरेते प्र संस्रान्ते वीर्धमायुः प्रयक्षे	१ (८३)

विवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वा वेवीरा तस्थौ मधुमद् वहन्तीः ।
 ऋतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्यका चरति वर्तनिं गौः २
 आ सीमरोहत सुयमा भवन्तीः पतिंश्चिकित्वान् रयिविद् रयीणाम् ।
 प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासे—स्ता अवासयत् पुरुधप्रतीकः ३
 महिं त्वाष्ट्रमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तभूयमानं वहतो वहन्ति ।
 व्यङ्गेभिर्द्विद्युतानः सधस्थ एकामिव रोदसी आ विवेश ४
 जानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेव—मुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति ।
 विवोरुचः सुरुचो रोचमाना इळा येषां गण्या माहिना गीः ५ [१]

उतो पितृभ्यां प्रविद्वानु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूषम् ।
 उक्षा ह यत्र परि धानमक्तो—रनु स्वं धाम जरितुर्ववक्ष ६
 अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
 प्राञ्चो मदन्त्युक्षणो अजुर्या वेवा देवानामनु हि व्रता गुः ७
 दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्चे सप्त पूक्षासः स्वधया मदन्ति ।
 ऋतं शंसन्त ऋतमित् त आहु—रनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ८
 वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वी—वृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः ।
 देव होतर्मन्द्रतरश्चिकित्वान् महो देवान् रोदसी एह वक्षि ९
 पूक्षप्रयजो द्रविणः सुवाचः सुकेतव उषसो रेवदूषुः ।
 उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कृतं चिदेनः सं महे दशस्य १०
 इळामग्ने पुरुदसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
 स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिभूत्वस्मे ११ [२] (९३)

(८)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । यूषः, ६-१० यूषाः, ८ विश्वेदेवा वा, ११ वरुचनः । त्रिष्टुप्; ३, ७ अनुष्टुप् ।

अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना दैव्येन ।
 यदूर्ध्वस्तिष्ठा द्रविणेह धत्ताद् यद् वा क्षयो मातुरस्या उपस्थे १
 समिन्द्रस्य श्रयमाणः पुरस्ताद् ब्रह्म वन्वानो अजरं सुवीरम् ।
 आरे अस्मदमतिं बार्धमान उच्छ्रयस्व महते सौभगाय २ (९५)

उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन् पृथिव्या अधि ।	
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे	३
युवा सुवासाः परिवीत आगात् स उ श्रेयान् भवति जायमानः ।	
तं धीरांसः कवय उन्नयन्ति स्वाध्वोऽ मनसा देवयन्तः	४
जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समर्य आ विदथे वर्धमानः ।	
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या विप्र उदियति वाचम्	५ [३]
यान् वो नरो देवयन्तो निमिम्युर्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष ।	
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदुस्मे दिधिपन्तु रत्नम्	६
ये वृक्षणासो अधि क्षामि निर्मितासो यतसुचः ।	
ते नो व्यन्तु वार्य देवत्रा क्षेत्रसार्धसः	७
आकृत्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।	
सजोषसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य केतुम्	८
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः ।	
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद् देवा देवानामपि यन्ति पार्थः	९
शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणां सं दहश्रे च्छालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम् ।	
वाघद्भिर्वा विह्वे श्रोषमाणा अस्माँ अवन्तु पृतनाज्येषु	१०
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम ।	
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय	११ [४] (१०४)

(९)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । बृहती. ९ त्रिष्टुप् ।

सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये ।	
अपां नपातं सुभगं सुदीदिति सुप्रतूर्तिमनेहसम्	१
कार्यमानो वना त्वं यन्मातुरजगन्नपः ।	
न तत् ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनं यद् दूरे सन्निहाभवः	२
अतिं तूष्टं ववक्षिथाथैव सुमना आसि ।	
प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां सख्ये असि श्रितः	३
इयिवांसमति सिधः शश्वतीरति सश्वतः ।	
अन्धीमविन्दन् निचिरासो अद्बुहो ऽप्सु सिंहमिव श्रितम्	४ (१०८)

ससृवांसमिव त्मना ऽग्निमित्था तिरोहितम् ।

ऐनं नयन्मातरिश्वा परावतो देवेभ्यो मथितं परि

५ [५]

तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन ।

विश्वान् यद् यज्ञां अभिपासि मानुष तव कृत्वा यविष्ठा

६

तद् भद्रं तव दुंसना पाकाय चिच्छदयति ।

त्वां यदग्ने पशवः समासते समिद्धमपिश्वरे

७

आ जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिषम् ।

आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं श्रुष्टी देवं संपर्यत

८

त्रीणि श्रुता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।

औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिर्ऋम्ना आदिद्धोतारं न्यसादयन्त

९ [६] (११३)

(१०)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । उष्णिक् ।

त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्षणीनाम् । देवं मर्तास इन्धते समध्वरे १

त्वां यजेध्वृत्विजमग्ने होतारमीळते । गोपा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे २

स घा यस्ते ददाशति समिधा जातवेदसे । सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स पुष्यति ३

स केतुरध्वराणां मग्निर्देवेभिरा गमत । अञ्जानः सप्त होतृभिर्हविष्मते ४

प्र होत्रे पूर्य वचो ऽग्नये भरता बृहत । विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे ५ [७]

अग्निं वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्यः । महे वाजाय द्रविणाय दर्शतः ६

अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान् देवयते यज । होता मन्द्रो वि राजस्यति स्त्रिधः ७

स नः पावक दीदिहि द्युमदुस्मे सुवीर्यम् । भवां स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ८

तं त्वा विप्रा विपुन्यवो जागृवांसः समिन्धते । हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम् ९ [८] (१२२)

(११)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निर्होता पुरोहितो ऽध्वरस्य विचर्षणिः । स वेदं यज्ञमानुषक् १

स हव्यवाहमर्त्यं उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति २

अग्निर्धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पूर्यः । अर्थं ह्यस्य तरणि ३

अग्निं सूनुं सनश्रुतं सहसो जातवेदसम् । वह्निं देवा अकृण्वत ४

(१२६)

अदाभ्यः पुरएता विशामग्निर्मानुषीणाम् । तूर्णीं स्थः सदा नवः ५ [९]	
साह्वान् विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृतः । अग्निस्तु विश्वं वस्तमः ६	
अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वान् अश्रोति मर्त्यः । क्षयं पावकशोचिपः ७	
परि विश्वानि सुधिताऽग्नेरदयाम् मन्मभिः । विप्रसो जातवेदसः ८	
अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे । त्वे देवास एरिरे ९ [१०] (१३१)	

(१२)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरंण्यम् । अस्य पातं धियेपिता १	
इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः । अया पातमिमं सुतम् २	
इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे । ता सोमस्येह तृप्ताम् ३	
तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापर्राजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ४	
प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आ वृणं ५ [११]	
इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ६	
इन्द्राग्नी अपसस्पर्युप प्र यन्ति धीतयः । क्रतस्य पथ्याऽनु ७	
इन्द्राग्नी तविषाणि वा सधस्थानि प्रयांसि च । युवोरुपतूर्यं हितम् ८	
इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूपथः । तद् वा चेति प्र वीर्यम् ९ [१२] (१४०)	

(१३)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १३-२९]

७ ऋषभो वैश्वामित्रः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

प्र वो देवायाग्रये बर्हिष्ठमर्चास्मै ।	
गमद् देवेभिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा सदत् १	
क्रतावा यस्य रोदसी दक्षं सचन्त ऊतयः ।	
हविष्मन्तस्तमीळते तं सनिष्यन्तोऽवसे २	
स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि पः ।	
अग्निं तं वो दुवस्यत दाता यो वनिता मघम् ३	
स नः शर्माणि वीतयेऽग्निर्यच्छतु शतमा ।	
यतो नः प्रुष्णवद् वसु द्विवि क्षितिभ्यो अप्स्वा ४	(१४४)

वीद्विवांसमपूर्व्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः ।

ऋक्राणो अग्निमिन्धते होतारं विशपतिं विशाम्

५

उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहूतमः ।

शं नः शोचा मरुद्वृधो ऽग्ने सहस्रसातमः

६

नू नो रास्व सहस्रवत् तोकवत् पुष्टिमद् वसु ।

द्युमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठमनुपक्षितम्

७ [१३] (१४७)

(१४)

७ ऋषभो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

आ होता मन्द्रो विदथान्यस्थात् सत्यो यज्वा कवितमः स वेधाः ।

विद्युद्रथः सहस्रस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केशः पृथिव्यां पार्जो अश्वेत्

१

अयामि ते नमउक्तिं जुषस्व ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः ।

विद्रां आ वक्षि विदुषो नि पत्सि मध्य आ बर्हिरुतये यजत्र

२

द्रवतां त उपसा वाजयन्ती अग्ने वातस्य पृथ्याभिरच्छ ।

यत् सीमञ्चन्ति पूर्यं हविर्भि—रा वन्धुरेव तस्थतुर्दुरोणे

३

मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्वो ऽग्ने विश्वे मरुतः सुम्रमर्चन् ।

यच्छोचिषा सहस्रस्पुत्र तिष्ठा अभि क्षितीः प्रथयन् त्सूर्यो नृन्

४

वयं ते अद्य ररिमा हि काम—मुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।

यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवा—नस्त्रेधता मन्मना विप्रो अग्ने

५

त्वद्भि पुत्र सहस्रो वि पूर्वी—देवस्य यन्त्यूतयो वि वाजाः ।

त्वं देहि सहस्रिणं रयिं नो ऽद्वोघेण वचसा सत्यमग्ने

६

तुभ्यं दक्ष कविक्रतो यानीमा देव मर्तासो अध्वरे अकर्म ।

त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्वदेह

७ [१४] (१५४)

(१५)

७ कात्य उत्कीलः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

वि पार्जसा पृथुना शोशुचानो बार्धस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः ।

सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्या—मग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ

१

(१५५)

त्वं नो अस्या उषसो व्युद्यौ त्वं सूर उदिते बोधि गोपाः ।	
जन्मेव नित्यं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने तन्वा सुजात	२
त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुपो वि भाहि ।	
वसो नेपि च पर्षि चात्यंहः कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ	३
अषाळ्हो अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान् ।	
यज्ञस्य नेता प्रथमस्य पायो—जतिवेदो बृहतः सुप्रणीते	४
अच्छिद्वा शर्म जरितः पुरुणि देवाँ अच्छा दीद्यानः सुमेधाः ।	
रथो न सस्त्रिरभि वक्षि वाज—मग्ने त्वं रोदसी नः सुमेके	५
प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजा—नग्ने त्वं रोदसी नः सुदोवे ।	
देवेभिर्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि षात्	६
इळामग्ने पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे	७ [१५] (१६६)

(१६)

६ कात्य उत्कीलः । अग्निः । प्रगाथः (= १, ३, ५ बृहती; २, ४, ६ सतोबृहती) ।

अयमग्निः सुवीर्यस्ये—शे महः सौभगस्य ।	
राय ईशे स्वपत्यस्य गोर्मत ईशे वृत्रहथानाम	१
इमं नरो मरुतः सश्रुता वृधं यस्मिन् रायः शेवृधासः ।	
अभि ये सन्ति पृतनासु दूढ्यो विश्वाहा शत्रुमादृभुः	२
स त्वं नो रायः शिशीहि मीढ्वो अग्ने सुवीर्यस्य ।	
तुर्विद्युम्न वर्षिष्ठस्य प्रजावतो ऽनमीवस्य शुष्मिणः	३
चक्रियो विश्वा भुवनाभि सासहि—श्रुकिर्देवेष्वा दुवः ।	
आ देवेषु यतत आ सुवीर्य आ शंस उत नृणाम	४
मा नो अग्नेऽमृतये मावीरतायै रीरधः ।	
मागोतायै सहसस्पुत्र मा निदे ऽप द्वेषांस्या कृधि	५
शग्धि वाजस्य सुभग प्रजावतो ऽग्ने बृहतो अध्वरे ।	
स राया भूर्यसा सृज मयोभुना तुर्विद्युम्न यशस्वता	६ [१६] (१६७)

(१७)

५ कतो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः ।	
शोचिष्केशो घृतनिर्णिकू पावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान्	१
यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् ।	
एवानेन हविषा यक्षि देवान् मनुष्वद् यज्ञं प्र तिरेममद्य	२
त्रीण्यायूषि तव जातवेदस्तिष्ठ आजानीरूपसंस्ते अग्ने ।	
ताभिर्देवानामवां यक्षि विद्वान्—नथा भव यजमानाय शं योः	३
अग्निं सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेज्यं जातवेदः ।	
त्वां दूतमरतिं हव्यवाहं देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्	४
यस्त्वद्भोता पूर्वा अग्ने यजीयान् द्विता च सत्ता स्वधया च शंभुः ।	
तस्यानु धर्मं प्र यजा चिकित्वो ऽथा नो धा अध्वरं देववीतौ	५ [१७] (१७२)

(१८)

५ कतो वैश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः ।	
पुरुदुहो हि क्षितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः	१
तपो प्वग्ने अन्तरां अमित्रान् तपा शंसमररूपः परस्य ।	
तपो वसो चिकितानो अचित्तान् वि ते तिष्ठन्तामजरां अयासः	२
इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तर्से बलाय ।	
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम्	३
उच्छ्रोचिषा सहसस्पुत्र स्तुतो बृहद् वयः शशमानेषु धेहि ।	
रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं यो—मर्मृज्मा ते तन्वं भूरि कृत्वः	४
कूधि रत्नं सुसनितर्धनानां स घेदग्ने भवसि यत् समिद्धः ।	
स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत् सूप्रा कुरस्तां दधिषे वपूषि	५ [१८] (१७७)

(१९)

५ गार्था कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविवृममूरम् ।	
स नो यक्षद् देवताता यजीयान् राये वाजाय वनते मुधानि ।	१ (१७८)

प्र ते अग्ने हविष्मतीमिय—र्म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् ।	
प्रक्षिणिद् देवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत	२
स तेजीयसा मनसा त्वोत् उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।	
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः	३
भूरीणि हि त्वे दधिरे अनीका ऽग्ने देवस्य यज्यवो जनांसः ।	
स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो यदृद्य दिव्यं यजासि	४
यत् त्वा होतारमनजन् मियेधे निषादयन्तो यजथाय देवाः ।	
स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोध्य—धि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु	५ [१९] (१८९)

(२०)

५ गार्थी कौशिकः । अग्निः; १, ५ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

अग्निमुषसमश्विना दधिकां व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थः ।	
सुज्योतिषो नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः	१
अग्ने त्री ते वार्जिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः ।	
तिस्र उ ते तन्वो देववाता—स्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्	२
अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य नाम ।	
याश्च माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संदधुः पृण्टबन्धो	३
अग्निर्नेता भग इव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा ।	
स वृत्रहा सनयो विश्ववेदाः पर्षद् विश्वातिं दुरिता गृणन्तम्	४
दधिक्रामग्निमुषसं च देवीं बृहस्पतिं सवितारं च देवम् ।	
अश्विना मित्रावरुणा भगं च वसून् रुद्रां आदित्यां इह हुवे	५ [२०] (१८७)

(२१)

५ गार्थी कौशिकः । अग्निः । १ त्रिष्टुप्, २-३ अनुष्टुप्, ४ विराङ्करूपा, ५ सतोषृहती ।

इमं नो यज्ञममृतेषु धेही—मा हव्या जातवेदो जुषस्व ।	
स्तोकानामग्रे मेदसो घृतस्य होतः प्राशान प्रथमो निषद्य	१
घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः श्रोतन्ति मेदसः ।	
स्वधर्मन् देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम्	२ (१८९)

तुभ्यं स्तोका घृतश्चुतो ऽग्ने विप्राय सन्त्य ।	
ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्राविता भव	३
तुभ्यं श्रोतन्त्यग्निगो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य ।	
कविशस्तो बृहता भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर	४
ओजिष्ठं ते मध्यतो मेदु उद्धृतं प्र ते वयं ददामहे ।	
श्रोतन्ति ते वसो स्तोका अधि त्वचि प्रति तान् देवशो विहि	५ [२१] (१९२)

(२२)

५ गार्गी कौशिकः । अग्निः; ४ पुरीष्या अग्नयः । त्रिष्टुप् । ४ अनुष्टुप् ।

अयं सो अग्निर्यस्मिन् त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः ।	
सहस्रिणं वाजमत्यं न सति ससवान् त्सन् त्स्तूयसे जातवेदः	१
अग्ने यत् ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र ।	
येनान्तरिक्षमुर्वीततन्त्र त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः	२
अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवा ऊचिषे धिष्ण्या ये ।	
या रोचने परस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः	३
पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः ।	
जुषन्तां यज्ञमदुहो ऽनमीवा इपो महीः	४
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिभूत्वस्मे	५ [२२] (१९७)

(२३)

५ देवश्रवा देववानश्च भारतौ । अग्निः । त्रिष्टुप्, ३ सतोषृहती ।

निर्मथितः सुधित आ सधस्थे युवा कविरध्वरस्य प्रणेता ।	
जूर्यत्स्वग्निरजरो वनेष्वत्रा दधे अमृतं जातवेदाः	१
अमन्थिष्ठां भारता रेवदग्निं देवश्रवा देववातः सुदक्षम् ।	
अग्ने वि पश्य बृहताभि रायेपां नो नेता भवतादनु द्यून्	२
दश क्षिपः पूर्य सीमजीजनन् त्सुजातं मातृषु प्रियम् ।	
अग्निं स्तुहि देववातं देवश्रवो यो जनानामसद् वशी	३ (२००)

नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इळायास्पदे सुदिनत्वे अह्नाम् ।
हृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि

४

इळामग्ने पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे

५ [२३] (२०२)

(२४)

५ गाथिनां विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्रीः १ अनुष्टुप् ।

अग्ने सहस्व पृतना अभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहमे १

अग्रं इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुषस्व सू नो अध्वरम् २

अग्ने द्युम्नेन जागृवे सहसः सूनवाहुत । एदं बर्हिः सदो मम ३

अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्वेवेभिर्महया गिरः । यज्ञेषु य उ चायवः ४

अग्ने दा दाशुषे रधि वीरवन्तं परीणसम् । शिशिहि नः सूनुमतः ५ [२४]
(२०७)

(२५)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः; ४ अग्नीन्द्रो । विराट् ।

अग्ने विवः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्ववेदाः ।

ऋधग्नेवाँ इह यजा चिकित्वः

१

अग्निः संनोति वीर्याणि विद्वान् त्सनोति वाजममृताय भूषन् ।

स नो देवाँ एह ब्रहा पुरुक्षो

२

अग्निर्द्यावापृथिवी विश्वजन्ये आ भाति देवी अमृते अमूरः ।

क्षयन् वाजैः पुरुश्चन्द्रो नमोभिः

३

अग्न इन्द्रश्च दाशुषो दुरोणे सुतावतो यज्ञमिहोष यातम् ।

अमर्धन्ता सोमपेयाय देवा

४

अग्ने अपां समिध्यसे दुरोणे नित्यः सूनो सहसो जातवेदः ।

सुधस्थानि मह्यमान ऊती

५ [२५] (२१२)

(२६)

९ गायिनो विश्वामित्रः, ७ आत्मा । १-३ वैश्वानरोऽग्निः, ४-६ मरुतः, ७-८ आत्मा (अग्निर्वा),

९ विश्वामित्रोपाध्यायः । १-६ जगती, ७-९ त्रिष्टुप् ।

वैश्वानरं मनसाग्निं निचाय्या हविष्मन्तो अनुपत्यं स्वर्विदम् ।
सुदानुं देवं रथिं वसूयवां गीर्भा रण्वं कुशिकासो हवामहे १
तं शुभ्रमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वा नमुक्थ्यम् ।
बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं श्रोतारमतिथिं रघुप्यदम् २
अश्वो न क्रन्दुस्त्रिभिः समिध्यते वैश्वानरः कुशिकेभिर्युगेयुगे ।
स नो अग्निः सुवीर्यं स्वश्च्यं दधातु रत्नममृतं जागृविः ३
प्र यन्तु वाजास्तविषीभिरग्रयः शुभे संमिश्राः पृषतीरयुक्षत ।
बृहदुक्षो मरुतो विश्ववेदसः प्र वेपयन्ति पर्वतां अदाभ्याः ४
अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टय आ त्वपमुग्रमव ईमहे वयम् ।
ते स्वानिनो रुद्रिया वर्षनिर्णिजः सिंहा न ह्येकतवः सुदानवः ५ [२६]

व्रातंव्रातं गुणगणं सुशस्तिभिर्—रग्नेर्भामं मरुतामोज ईमहे ।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधसो गन्तारो यज्ञं विदथेषु धीराः ६

अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन् ।
अर्कस्त्रिधातु रजसो विमानो ऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम ७
त्रिभिः पवित्ररपुषोद्ध्वर्कं हृदा मतिं ज्योतिरनु प्रजानन् ।
वर्षिष्ठं रत्नमकृत स्वधाभि—रादिद द्यावापृथिवी पर्यपश्यत् ८
शतधारमुत्समक्षीयमाणं विपश्चितं पितरं वक्रत्वानाम् ।
मेळिं मदन्तं पित्रोरुपस्थे तं गंदसी पिपृतं सत्यवाचम् ९ [२७] (२२१)

(२७)

१५ गायिनो विश्वामित्रः । अग्निः, १ ऋतवो वा । गायत्री ।

प्र वा वाजा अभिद्यवां हविष्मन्तो घृताच्या । देवास्त्रिगाति सुमनयुः १
ईळे अग्निं विपश्चितं गिरा यज्ञस्य साधनम् । श्रुष्टीवानं धितावानम् २
अग्ने शक्रेम ते वयं यमं देवस्य वाजिनः । अति द्वेषांसि तरेम ३
समिध्यमानो अध्वरेड् ऽग्निः पावक ईड्यः । शोचिष्केशस्तमीमहे ४ (२२५)

पृथुपाजा अमर्त्यो घृतनिर्णिक् स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाद् ५ [२८]

तं सुबाधो यत्सुच इत्था धिया यजवन्तः । आ चक्रुर्ग्निसूतये ६
होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादिति मायया । विदथानि प्रचोदयन् ७
वाजी वाजेषु धीयते ऽध्वरेषु प्र णीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ८
धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा दधे । दक्षस्य णितरं तना ९
नि त्वा दधे वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत । अग्ने सुद्वीतिमुशिजम् १० [२९]

अग्निं यन्तुरमन्तुरमृतस्य योगं वनुषः । विप्रा वाजः समिन्धते ११
ऊर्जो नपातमध्वरं दीद्विवासमुप द्यवि । अग्निमीळि कविकेतुम् १२
ईळैन्यां नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषां १३
वृषो अग्निः समिध्यते ऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईळते १४
वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहन १५ [३०] २३३।

(२८)

६ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । १-२, ६ गायत्री, ३ उष्णिक् ४ त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः । प्रातःसावे धियावसां १
पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घ्रा परिष्कृतः । तं जुषस्व यविष्ठा २
अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोअह्वयम् । सहसः सूनुरस्यध्वरे हितः ३
माध्यंदिने सर्वने जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व ।
अग्ने यह्वस्य तव भागधेयं न प्र मिनन्ति विदथेषु धीराः ४
अग्ने तृतीये सर्वने हि कानिषः पुरोळाशं सहसः सूनवाहुतम् ।
अथा देवेष्वध्वरं विपन्यया धा रत्नवन्तममृतेषु जागृविम् ५
अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोअह्वयम् ६ [३१] (२४०)

(२९)

१६ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः, ५ ऋत्विजो वा । त्रिष्टुप्,

१, ४, १०, १२ अनुष्टुप्; ६, ११, १४, १५ जगती ।

अस्तीदमधिमन्थनमस्ति प्रजननं कृतम् ।

एतां विश्पत्नीमा भराग्निं मन्थाम पूर्वथा १

अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भं इव सुधितो गर्भिणीषु ।

विवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः २

(२४४)

उत्तानायामव' भरा चिकित्वान् त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान ।

अरुषस्तूपो रुशंसस्य पाज इळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट

३

इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि ।

जातवेदो नि धीम—ह्यग्ने हव्याय वोळहवे

४

मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकम् ।

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्ता—दुग्धिं नरो जनयता सुशेवम्

५ [३२]

यदी मन्थान्ति बाहुभिर्वि रञ्चते ऽश्वो न वाज्यरूपो वनेष्वा ।

चित्रो न यामन्नश्विनोरनिवृतः परि वृणक्त्यश्मनस्तृणा दहन

६

जातो अग्नी रञ्चते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः ।

यं देवास ईज्यं विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु

७

सीदं होतः स्व उ लोके चिकित्वान् त्साद्या यज्ञं सुकृतस्य योनी ।

देवावीर्द्वान् हविषा यजा—म्यग्ने बृहद् यजमाने वयो धाः

८

कृणोत धूमं वृषणं सखायो ऽस्मेधन्त इतन वाजमच्छ ।

अयमग्निः पृतनापात् सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्यून्

९

अयं ते योनिर्ऋत्विया यतो जातो अरोचथाः ।

तं जानन्नग्ने आ सीदा—था नो वर्धया गिरः

१० [३३]

तनूनपादुच्यते गर्भं आसुरो नराशंसो भवति यद् विजायते ।

मातरिश्वा यदभिमीत मातरि वारस्य सर्गो अभवत् सरीमणि

११

सुनिर्मथा निर्माथितः सुनिधा निहितः कविः ।

अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान् देवयते यज

१२

अजीजनन्नमृतं मर्त्यासो ऽस्मेमाणं तरणिं वीळुजम्भम् ।

दश स्वसारो अगुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते

१३

प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूधनि ।

न नि मिषति सुरणो द्विवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत

१४

अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिदं विदुः ।

द्युम्नवद् ब्रह्म कुशिकास एरिर एकएको दमे अग्निं समीधिरे

१५

यदुद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन् होतश्चिकित्वोऽवृणीमहीह ।

ध्रुवमया ध्रुवमुताशमिष्ठाः प्रजानन् विद्वाँ उप याहि सोमम्

१६ [३४] (२५८)

[द्वितीयोऽध्यायः॥२॥ व० १-२६]

(३०)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३०-३८]

२२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयांसि ।

तिर्तिक्षन्ते अभिशांस्ति जनानां—मिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकृतः १

न ते दूरे परमा चिद् रजां—स्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् ।

स्थिराय वृष्णे सर्वना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने अग्रौ २

इन्द्रः सुशिप्रो मघवा तरुत्रो महावातनुविकूर्मिक्रवावान् ।

यदुग्रो धा बाधितो मर्त्येषु कर्त्तुं त्या ते वृषभ वीर्याणि ३

त्वं हि ष्मा च्यावयन्नच्युता—न्येकां वृत्रा चरसि जिघ्रमानः ।

तव द्यावापृथिवी पर्वतासोऽनु वृत्रा निर्मितेव तस्थुः ४

उताभये पुरुहूत श्रवोभि—रेको हृव्हमवदो वृत्रहा सन् ।

इमे चिदिन्द्र रोदसी अपारे यत संगृभ्णा मघवन् काशिरित ते ५ [१]

प्र सू तं इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् ।

जहि प्रतीचो अनुचः पराचो विश्वं सत्यं कृणुहि विष्टमस्तु ६

यस्मै धायुरदधा मर्त्याया—भक्तं चिद् भजते गेह्यं सः ।

भद्रा तं इन्द्र सुमतिर्घृताचीं सहस्रदाना पुरुहूत रातिः ७

सहदानं पुरुहूत क्षियन्त—महस्तामिन्द्र सं पिणक् कुणारुम् ।

अभि वृत्रं वर्धमानं पियारु—मपादमिन्द्र तवसां जघन्थ ८

नि साम्नारामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपारां सदेने ससत्थ ।

अस्तभ्नाद् द्यां वृषभो अन्तरिक्ष—मर्षन्त्वापस्त्वयेह प्रसूताः ९

अलातृणो वल इन्द्र व्रजो गोः पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार ।

सुगान् पथो अकृणोन्निरजे गाः प्रावन् वाणीः पुरुहूतं धमन्तीः १० [२]

एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र आ पप्रौ पृथिवीमुत द्याम् ।

उतान्तरिक्षावुभि नः समीक इषो रथीः सयुजः शूर वाजान् ११

दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा द्विवेदिवे हर्यश्वप्रसूताः ।

सं यदानलध्वन आदिदश्वैर्विमोचनं कृणुते तत् त्वस्य १२

दिदक्षन्त उषसो यामन्नक्तोर्विवस्वत्या महि चित्रमनीकम् ।

विश्वे जानन्ति महिना यदागा—दिन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि १३ (२७१)

महि ज्योतिर्निर्हितं वक्षणा—स्वामा पक्वं चरति विभ्रती गौः । विश्वं स्वाद्य संभृतमुस्त्रियायां यत सीमिन्द्रो अर्द्धधाद भोजनाय इन्द्र हृह्य यामक्रोशा अभूवन् यज्ञाय शिक्ष गृणते सखिभ्यः । दुर्मयवो दुरेवा मर्त्यासो निपङ्क्तिणो गिपवो हन्त्वासः	१४ १५ [३]
सं घोषः गृण्वेऽवमैरमित्रै—जही न्येष्वशनिं तपिष्ठाम । वृश्चेमधस्ताद वि रुजा सहस्व जहि रक्षो मघवन् रन्धयस्व उद बृह रक्षः सहमूलमिन्द्र वृश्वा मध्यं प्रन्यग्रं गृणीहि । आ कीवतः सललूकं चकर्थ ब्रह्मद्विषे तपुषि हितिर्मथ्य स्वस्तये वाजिभिश्च प्रणतः सं यन्महीरिष आससि पूर्वाः । रायो वन्तारो बृहतः स्यामा—ऽस्मे अस्तु भग इन्द्र प्रजावान् आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तं नि ते देवणस्य धीमहि प्ररुके । ऊर्व इव पप्रथे कामो अस्मे तमा पूण वसुपते वसूनाम् इमं कामं मन्दया गोभिरश्वै—श्चन्द्रवता गर्धसा पप्रथश्च । स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विशा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अकन् आ नो गोत्रा दर्दहि गोपते गाः समस्मभ्यं सनयो यन्तु वाजाः । द्विवक्षा असि वृषभ सत्यशुष्मो ऽस्मभ्यं सु मघवन् वाधि गोदाः शुनं हुवेम मघवानिमिन्द्र—मस्मिन् भर नृतमं वाजमाता । गृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु ध्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम	१६ १७ १८ १९ २० २१ २२ [४] (२८०)

(३१)

२० कुशिक पेषीगथिः गाथिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शासद् वह्निर्दुहितुर्नप्यं गाद विद्रां क्रतस्य दीधितिं सपर्यन् । पिता यत्र दुहितुः सेकमृञ्जन् त्सं शग्म्येन मनसा दधन्वे न जामये तान्वां रिक्थमारैक् चकार गर्भं सन्नितुर्निधानम् । यदी मातरो जनयन्त वह्नि—मन्यः कर्ता सुकृतोरन्य क्रन्धन् अग्निर्जज्ञे जुह्वा रेजमानो महस्पुत्रां अरुषस्य प्रयक्षे । महान् गर्भो मह्या जातमेषां मही प्रवृद्धयश्वस्य यज्ञैः	१ २ ३ (२८३)
--	-------------------

अभि जैत्रीरसचन्त स्पृधानं महि ज्योतिस्तमसा निरजानन ।
 तं जानतीः प्रत्युदायन्नुषासः पतिर्गवामभवदेक इन्द्रः ४
 वीळौ सतीरभि धीरा अतृन्दन् प्राचाहिन्वन मनसा सप्त विप्राः ।
 विश्वामविन्दन् पथ्यामृतस्य प्रजानन्नित्ता नमसा विंश ५ [५]

विदद् यदी सरमा रुग्णमद्रे—महि पार्थः पृथ्यं सध्यक्कः ।
 अग्रं नयत् सुपद्यक्षराणा—मच्छा रवं प्रथमा जानती गान् ६
 अगच्छद् विप्रतमः सखीय—न्नसूदयत् सुकृते गर्भमाद्रिः ।
 ससान मर्यो युवभिर्मखस्य—न्नथाभवदङ्गिराः मद्यो अर्चन् ७
 सतःसतः प्रतिमानं पुरोभू—विश्वा वेदु जनिमा हन्ति शुष्णम ।
 प्र णो द्विवः पदुवीर्गव्युरर्चन् त्सखा सखीरमुञ्चन्निरवद्यात् ८
 नि गव्यता मनसा सेदुरकैः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।
 इदं चिन्तु सदनं भूर्येषां येन मासाँ असिपासन्नृतेन ९
 संपश्यमाना अमदन्नाभि स्वं पर्यः प्रत्नस्य रेतसां दुघानाः ।
 वि रोदसी अतपद् घोष एषां जाते निःशामदधुर्गोषु वीरान् १० [६]

स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यै—रुदुस्रिया असृजदिन्द्रो अकैः ।
 उरूच्यस्मै घृतवद् भरन्ती मधु स्वाद्म दुदुहे जेन्या गौः ११
 पित्रे चिच्चक्रुः सदनं समस्मै महि त्विपीमत् सुकृतो वि हि ख्यन् ।
 विष्कृभ्रन्तः स्कम्भनेना जनित्री आसीना ऊर्ध्वं रभसं वि मिन्वन १२
 मही यदि धिषणा शिश्रथे धात् संद्योवृधं विभ्वं रोदस्योः ।
 गिरो यस्मिन्ननवद्याः समीची—विश्वा इन्द्राय तविपीरनुत्ताः १३
 मह्या ते सख्यं वशिम शक्ती—रा वृत्रघ्ने नियुतां यन्ति पूर्वीः ।
 महि स्तोत्रमव आगन्म सूरै—रस्माकं सु मघवन् बोधि गोपाः १४
 महि क्षेत्रं पुरु इचन्द्रं विविद्धा—नादित सखिभ्यश्चरथं समरत ।
 इन्द्रो नृभिर्जनद् दीद्यानः साकं सूर्यमुषसं गातुमग्निम् १५ [७]

अपश्चित्रेष विश्वोऽ दमूनाः प्र सधीचीरसृजद् विश्वश्चन्द्राः ।
 मध्वः पुनानाः कविभिः पवित्रै—द्युभिर्हिन्वन्यक्तुभिर्धनुत्रीः १६
 अनु कृष्णे वसुधिते जिहाते उभे सूर्यस्य मंहना यजत्रे ।
 परि यत् ते महिमानं वृजध्यै सखाय इन्द्र काम्या क्रजिप्याः १७ (१९७)

पतिर्भव वृत्रहन् त्सुनृतांनां गिरां विश्वार्युर्वृषभो वयोधाः ।	
आ नो गहि सरुयेभिः शिवेभिर्महान् महीभिरुतिभिः सरण्यन्	१८
तमङ्गिरस्वन्नमसा सपर्यन् नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् ।	
द्रुहो वि याहि बहुला अदेवीः स्वश्च नो मघवन् त्सातये धाः	१९
मिहः पावकाः प्रतता अभूवन् त्वस्ति नः पिपृहि पारमांसाम् ।	
इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रिषो मक्ष्मक्ष्म कृणुहि गोजितो नः	२०
अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णो अरुषैर्धामभिर्गात् ।	
प्र सुनृतां विशमानं क्रतेन दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः	२१
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतं वाजसातौ ।	
शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	२२ [८] (३०२)

(३२)

१७ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप ।

इन्द्र सोमं सोमपते पिबेम माध्यंदिनं सर्वनं चारु यत् ते ।	
प्रपृथ्या शिप्रे मघवन्नृजीषिन् विमुच्या हरी इह मादयस्व	१
गवांशिरं मन्थिनामिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदाय ।	
ब्रह्मकृता मारुतेना गुणेन सजोषा रुद्रैस्तृपदा वृषस्व	२
ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धं नर्चन्त इन्द्र मरुतस्त ओजः ।	
माध्यंदिने सर्वने वज्रहस्त पिबा रुद्रेभिः सगणः सुशिप्र	३
त इन्वस्य मधुमद् विविप्र इन्द्रस्य शर्धो मरुतो य आसन् ।	
येभिर्वृत्रस्येषितो विवेदा मर्मणो मन्यमानस्य मर्म	४
मनुष्वदिन्द्र सर्वनं जुषाणः पिबा सोमं शश्वते वीर्याय ।	
स आ ववृत्स्व हर्यश्व यज्ञैः सरण्युभिर्पो अणीं सिसर्षि	५ [९]
त्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वाँ अत्याँ इव प्रासृजः सतवाजौ ।	
शयानमिन्द्र चरता वधेन वब्रिवांसं परि देवीरदेवम्	६
यजाम इन्नमसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमृष्वमजरं युवानम् ।	
यस्य प्रिये ममतर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं ममाते	७ (३०९)

इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि व्रतानि देवा न मिनन्ति विश्वे ।	
वाधार यः पृथिवीं द्यामुतेमां जजान सूर्यमुपसं सुदंसाः	८
अद्रोघ सत्यं तव तन्महित्वं सद्यो यज्जातो अपिबो ह सोमम् ।	
न द्याव इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शरदो वरन्त	९
त्वं सद्यो अपिबो जात इन्द्र मदाय सोमं परमे व्योमन ।	
यन्द्र द्यावापृथिवी आविवेशी रथाभवः पूर्व्यः कारुधायाः	१० [१०]
अहन्नाहिं परिशयानमर्ण ओजायमानं तुविजात तव्यान् ।	
न ते महित्वमनु भूदध द्यौ र्यदन्यया स्फिग्याः क्षामवन्थाः	११
यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मियेधः ।	
यज्ञेन यज्ञमव यज्ञियः सन् यज्ञस्ते वज्रमहिहत्य आवत	१२
यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वा गैर्न सुम्नाय नव्यसे ववृत्याम ।	
यः स्तोमेभिर्वावृधे पूर्व्येभिर्यो मध्यमेभिरुत नूतनेभिः	१३
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवं पुरा पार्यादिन्द्रमहः ।	
अंहसो यत्र पीपरद् यथा नो नावेव यान्तमुभयं हवन्ते	१४
आपूर्णी अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबंध्य ।	
समु प्रिया आववृत्रन् मदाय प्रदक्षिणिदुभि सोमास इन्द्रम्	१५
न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धु नार्द्रयः परि पन्तो वरन्त ।	
इत्था सखिभ्य इषितो यद्विन्द्राः ऽऽहृळ्हं चिदरुजो गव्यमूर्वम	१६
शुनं हुवेम मघवानिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातो ।	
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम	१७ [११] (३१९)

(३३)

१३ गाथिनो विश्वामित्रः ४, ६, ८, १० नद्यः ऋषिकाः । नद्यः ४, ८, १० विश्वामित्र ;
६, ७ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १३ अनुष्टुप् ।

प्र पर्वतानामुशती उपस्था दश्वे इव विपिते हासमाने ।	
गावेव शुभ्रे मातरा रिहाणे विपाद्दुतुद्री पर्यसा जवेते	१
इन्द्रेषिते प्रसवं भिक्षमाणे अच्छा समुद्रं रथ्येव याथः ।	
समाराणे ऊर्मिभिः पिन्वमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभ्रे	२ (३२१)

अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासं विपाशमुर्वी सुभगामगन्म ।
 वत्समिव मातरां संरिहाणे समानं योनिमनु संचरन्ती ३
 एना वयं पर्यसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकृतं चरन्तीः ।
 न वर्तवे प्रसवः सर्गतक्तः कियुर्विप्रो नद्यो जोहवीति ४
 रमध्वं मे वचसे सोम्याय कृतावरिरूपं मुहूर्तमेवैः ।
 प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषा ऽवस्युरह्वे कुशिकस्य सूनुः ५ [१२]

इन्द्रो अस्मां अरदुद् वज्रबाहु—रपाहन वृत्रं परिधिं नदीनाम् ।
 देवोऽनयत् सविता सुपाणि—स्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः ६
 प्रवाच्यं शश्वधा वीर्यं । त—दिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृश्वत् ।
 वि वज्रेण परिषदो जघाना—ऽऽयन्नापोऽयं नमिच्छमानाः ७
 एतद् वचो जरितर्मापि मृष्टा आ यत् ते घोपानुत्तरा युगानि ।
 उक्थेषु कारो प्रति नो जुपस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते ८
 ओ पु स्वसारः कारवे शृणोत ययौ वो दूरादनसा रथेन ।
 नि पू नमध्वं भवता सुपारा अधोअक्षाः सिन्धवः स्रोत्याभिः ९
 आ ते कारो शृणवामा वचांसि ययाथ दूरादनसा रथेन ।
 नि ते नसे पीप्यानेव योषा मर्यायेव कन्या शश्वचै ते १० [१३]

यदुङ्ग त्वा भरताः संतरेयु—र्गव्यन् ग्राम इषित इन्द्रजूतः ।
 अर्पादह प्रसवः सर्गतक्त आ वो वृणे सुमतिं यज्ञियानाम् ११
 अतारिषुर्भरता गव्यवः स—मभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम् ।
 प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आ वक्षणाः पूणध्वं यात शीभम् १२
 उद् व ऊर्मिः शम्या ह—न्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।
 मादुष्कृतौ व्येनसा ऽघ्न्यौ शूनमारताम् १३ [१४] (३३२)

(३४)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः पूर्भिदातिरद् दासमर्कै—र्विदद् वसुर्दयमानो वि शत्रून् ।
 ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद् रोदसी उभे १
 मखस्य ते तविषस्य प्र जूति—मिर्यमि वाचममृताय भूषन् ।
 इन्द्र क्षितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामुत् पूर्वयावा २ (३३४)

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः । प्र मायिनाममिनाद् वर्षणीतिः ।

अहन् व्यसमुशधग्वने—प्राविर्धेना अकृणोद् राम्याणाम् ३

इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः ।

प्रारोचयन्मनवे केतुमह्ना—मविन्दुज्ज्योतिर्वृहते रणाय ४

इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद् दधानो नर्या पुरुणि ।

अचेतयद् धिय इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ५ [१५]

महो महानि पनयन्त्यस्ये—न्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ।

वृजनेन वृजिनान् त्सं पिपेप मायाभिर्दस्यैरभिभूत्योजाः ६

युधेन्द्रो म्हा वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः ।

विवस्वतः सदाने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयां गृणन्ति ७

सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वरपश्च देवीः ।

ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमा—मिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः ८

ससानात्याँ उत सूर्यं ससाने—न्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् ।

हिरण्ययमुत भोगं ससान हत्वी दुस्यून प्रार्यं वर्णमावत ९

इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् ।

बिभेद् वलं नुनुदे विवाचो ऽथाभवद् दमिताभिकृतूनाम् १०

शुनं हुवेम मघवान्मिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ११ [१६] (३४३)

(३५)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ ।

पिबास्यन्धो अभिसृष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा ररिमा ते मदाय १

उपाजिरा पुरुहूताय सप्ती हरी रथस्य धूर्वा युनज्मि ।

द्ववद् यथा संभृतं विश्वतश्चि—दुपेमं यज्ञमा वहात इन्द्रम् २

उपो नयस्व वृषणा तपुणो—तेमव त्वं वृषभ स्वधावः ।

ग्रसेतामश्वा वि मुचेह शोणा विवेदिवे सदृशीरन्द्रि धानाः ३

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी सखाया सधमाद आशू ।

स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन् प्रजानन् विद्राँ उप याहि सोमम् ४ (३४७)

मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये ।
अत्यायाहि शश्वतो वयं ते ऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः

५ [१७]

तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि ।
अस्मिन् यजे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र
स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अत्तवे ते हरिभ्याम् ।

६

तदोक्ते पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं राता हवीषि
उमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः सभिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन् ।

७

तस्यागत्या सुमना ऋष्व पाहि प्रजानन् विद्वान् पथ्याऽनु स्वाः
या आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वामवर्धन्नभवन् गणस्ते ।

८

तेभिरेतं सजोषा वावशानोऽग्नेः पिब जिह्वया सोममिन्द्र
इन्द्र पिब स्वधया चित सुतस्याऽग्नेर्वा पाहि जिह्वया यजत्र ।

९

अध्वर्यावा प्रयतं शक्र हस्ताऽद्भोतुर्वा यजं हविषो जुषस्व
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र मस्मिन् भरं नृतमं वाजसातौ ।

१०

शृण्वन्तमृगमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम

११ [१८] (३५४)

(३६)

११ गाथिनो विश्वामित्रः, १० घोरा आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इमाम् पु प्रभृतिं सातये धाः शश्वच्छश्वद्वृत्तिभिर्यादमानः ।

सुतेसुते वावृधे वर्धनेभिर्यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत

१

इन्द्राय सांभाः प्रदिवो विदाना ऋभुर्येभिर्वृषपवा विहायाः ।

प्रयम्यमानान् प्रति पू गृभायेन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णः

२

पिबा वर्धस्व तव या सुतासु इन्द्र सोमांसः प्रथमा उतेमे ।

यथापिबः पूर्व्या इन्द्र सोमौ एवा पाहि पन्यो अद्या नवीयान्

३

महौ अमत्रो वृजने विरप्श्युः—ग्रं शवः पत्यते धृष्णवोजः ।

नाह विव्याच पृथिवी चनैनं यत् सोमासो हर्यश्वममन्दन्

४

महौ उग्रो वावृधे वीर्याय समाचक्रे वृषभः काव्येन ।

इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वीः

५ [१९] (३५९)

प्र यत् सिन्धवः प्रसवं यथाय—न्नापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः ।	
अतश्चिदिन्द्रः सदसो वरीयान् यवीं सोमः पूणति दुग्धो अंशुः	६
समुद्रेण सिन्धवो यदमाना इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तः ।	
अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैर्मध्वः पुनन्ति धारया पवित्रैः	७
हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः समीं विव्याच सवना पुरुणि ।	
अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्याश वृत्रं जधन्वाँ अवृणीत सोमम्	८
आ तू भरं मार्किरेतत परिं षाद् विद्वा हि त्वा वमुपतिं वमूनाम ।	
इन्द्र यत ते माहिनें दत्रम—स्वस्मभ्यं तद्धर्यश्च प्र यन्धि	९
अस्मे प्र यन्धि मघवनृजीपि—न्निन्द्रं रायो विश्ववांस्य भूरः ।	
अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीगच्छस्वत इन्द्र शिपिन	१०
शुनं हुवेम मघवानिन्द्र—मस्मिन् भरं नृतमं वाजसातो ।	
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु ग्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम	११ [२०] (३६५)

(३७)

११ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री, ११ अनुष्टुप ।

वार्त्रहत्याय शर्वसे पृतनापाह्याय च	। इन्द्र त्वा वर्तयामसि	१
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो	। इन्द्रं कृण्वन्तु वाघतः	२
नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमह	। इन्द्राभिमातिपाहो	३
पुरुष्टुतस्य धामाभिः शतेन महयामसि	। इन्द्रस्य चर्पणीधृतः	४
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुपं ब्रुवे	। भरेण वाजसातये	५ [२१]
वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो	। इन्द्रं वृत्राय हन्तवे	६
द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृतसुतुर्षु श्रवःसु च	। इन्द्र साश्वाभिमातिषु	७
शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम्	। इन्द्र सोमं शतक्रतो	८
इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु	। इन्द्र तानि त आ वृणे	९
अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम्	। उत ते शुष्मं तिरामसि	१०
अर्वावतो न आ ग—ह्यथो शक्र परावतः ।		
उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि		११ [२२] (३७६)

(३८)

१० प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा, तावुभावपि वा गाथिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अभि तष्टेव दीधया मनीषा—मन्यो न वाजी सुधुरो जिहानः ।
 अभि प्रियाणि मर्मृशत् पराणि कवीरिच्छामि संदृशे सुमेधाः १
 इनोत पृच्छ जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम् ।
 इमा उ ते प्रणयोऽवर्धमाना मनोवाता अध नु धर्माणि गमन् २
 नि धीमिदत्र गुह्या दधाना उत क्षत्राय रोदसी समञ्जन् ।
 सं मात्राभिर्ममिरे येमुर्वा अन्तर्मही समृते धार्यसे धुः ३
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूष—जिह्वो वसानश्चरति स्वरोचिः ।
 महत् तद् वृष्णो असुरस्य नामा—ऽऽ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ४
 असूत पूर्वी वृषभो ज्याया—निमा अस्य शुरुधः सन्ति पूर्वीः ।
 दिवो नपाता विदथस्य धीभिः क्षत्रं राजाना प्रदिवो दधाथे ५ [२३]

त्रीणि राजाना विदथे पुरुणि परि विश्वानि भूषथः सदांसि ।
 अपश्यमत्र मनसा जगन्वान् व्रते गन्धर्वा अपि वायुकेशान् ६
 तदिन्द्रस्य वृषभस्य धेनो—रा नामभिर्ममिरे सक्रम्य गोः ।
 अन्यदन्त्यदसुर्यं वसाना नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् ७
 तदिन्द्रस्य सवितुर्नकिर्मे हिरण्ययीममतिं यामशिश्नत् ।
 आ सुष्टुती रोदसी विश्वमिन्वे अपीव योषा जनिमानि ववे ८
 युवं प्रत्नस्य साधथो महो यद् दैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम् ।
 गोपाजिह्वस्य तस्थुषो विरूपा विश्वे पश्यन्ति मायिनः कृतानि ९
 शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।
 शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् १० [२४] (३८६)

(३९)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ३९-५३]

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं मतिर्हृद् आ वच्यमाना ऽच्छा पतिं स्तोमतष्टा जिगाति ।
 या जागृर्विदथे शस्यमाने—न्द्र यत् ते जायते विद्धि तस्य १ (३८७)

विषश्चिदा पूर्वा जायमाना वि जागृविर्विदथे अस्यमाना ।	
भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे सनजा पित्र्या धीः	२
यमा चिदत्र यमसूरसून जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात् ।	
वपूषि जाता मिथुना संचेते तमोहना तपुषो बुध्र एता	३
नकिरेषां निन्विता मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोपु योधाः ।	
इन्द्र एषां दंहिता माहिनावा—नुद् गोत्राणि समृजे दुंसनावान्	४
सखा ह यत्र सखिभिर्नवगवै—रभिश्वा सत्वभिर्गा अनुगमन् ।	
सत्यं तदिन्द्रो दुशभिर्दशगवैः सूर्यं विवेदु तमसि क्षियन्तम्	५ [२५]
इन्द्रो मधु संभृतमुस्त्रियायां पद्रद विवेदु शफवन्ममे गोः ।	
गुहा हितं गुह्यं गूळहमप्सु हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान्	६
ज्योतिर्वृणीत तमसो विजान—ज्ञारे स्याम दुरितादुभीके ।	
इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः	७
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ज्या—द्वारे स्याम दुरितस्य भूरैः ।	
भूरि चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत्	८
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।	
शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	९ [२६] (३९५)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३१ ॥]

(४०)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्र त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे	। स पाहि मध्वो अन्धसः	१
इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत	। पिबा वृषस्व तातृपिम्	२
इन्द्र प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्कुवेभिः	। तिर स्तवान विशपते	३
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते	। क्षयं चन्द्रास इन्द्रवः	४
दुधिष्वा जठरं सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम्	। तव द्युक्षास इन्द्रवः	५ [१]
गिर्विणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे	। इन्द्र त्वादातमिद् यशः	६
अभि द्युम्नानि वनिन इन्द्रं सचन्ते अक्षिता	। पीत्वी सोमस्य वावृधे	७
अर्वावतो न आ गहि परावतश्च वृत्रहन्	। इमा जुषस्व नो गिरः	८
यदन्तरा परावत—मर्वावतं च हूयसे	। इन्द्रेह तत् आ गहि	९ [२] (४०४)

(४१)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र मद्य—ग्धुवानः सोमपीतये	। हरिभ्यां याहाद्विवः	१
सत्तो होता न ऋत्विय—स्तिस्तरे बर्हिरानुषक्	। अयुञ्जन् प्रातरद्रयः	२
इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद	। वीहि शूर पुरोळाशम्	३
रारन्धि सर्वनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन्	। उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः	४
मतयः सोमपामुरुं रिहन्ति शर्वसस्पतिम्	। इन्द्रं वत्सं न मातरः	५ [३]
स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वां मंह	। न स्तोतारं निदे करः	६
वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे	। उत त्वमस्मयुर्वसो	७
मारे अस्मद् वि मुमुचो हरिप्रियावाङ् याहि	। इन्द्रं स्वधावो मत्स्वेह	८
अर्वाञ्च त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना	। घृतस्नू बर्हिरासदे	९ [४] (४१३)

(४२)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवाशिरम्	। हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः	१
तमिन्द्र मदुमा गहि बर्हिःषां ग्रावभिः सुतम्	। कुविद्वस्य तृष्णवः	२
इन्द्रमित्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः	। आवृते सोमपीतये	३
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे	। उक्थेभिः कुविदागमत्	४
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् दधिष्व शतक्रतो	। जठरे वाजिनीवसो	५ [५]
विद्मा हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधुषं कवे	। अधा ते सुम्रमीमहे	६
इममिन्द्र गवाशिरं यवाशिरं च नः पिब	। आगत्या वृषभिः सुतम्	७
तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्येऽ सोमं चोदामि पीतये	। एष रारन्तु ते हृदि	८
त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे	। कुशिकासो अवस्यवः	९ [६] (४२३)

(४३)

८ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ याहावाङ्मुप वन्धुरेष्वा—स्तवेदनु प्रदिवः सोमपेयम् ।

प्रिया सखाया वि मुचोर्प बर्हि—स्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते

१

(४२३)

आ याहि पूर्वीरति चर्वणीराँ अर्य आशिष उष नो हरिभ्याम् ।	
इमा हि त्वा मतयः स्तोमंतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुषाणाः	२
आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूर्यम् ।	
अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम्	३
आ च त्वामेता वृषणा वहातो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा ।	
धानावदिन्द्रः सर्वनं जुषाणः सखा सख्युः शृणवद् वन्दनानि	४
कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कुविद् राजानं मघवन्नृजीषिन् ।	
कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः	५
आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो वहन्तु ।	
प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः	६
इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्ण आ यं ते श्येन उशते जभारं ।	
यस्य मदे च्यावयसि प्र कृष्टीर्यस्य मदे अप गोत्रा ववर्थ	७
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ ।	
शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्त वृत्राणि संजितं धनानाम्	८ [७] (४३०)

(४४)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । बृहती ।

अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः ।	
जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गृह्या तिष्ठ हरितं रथम्	१
हर्यन्नुषसमर्चयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः ।	
विद्वांश्चिकित्वान् हर्यश्व वर्धस इन्द्र विश्वा अभि श्रियः	२
द्यामिन्द्रो हरिधायसं पृथिवीं हरिवर्षसम् ।	
अधारयद्भरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत्	३
जज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम् ।	
हर्यश्वो हरितं धत्त आयुधमा वज्रं बाहोर्हरिम्	४
इन्द्रो हर्यन्तमर्जुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम् ।	
अपावृणोद्भरिभिरद्विभिः सुतमुद् गा हरिभिराजत	५ [८] (४३५)

(४५)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । बृहती ।

आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभि—र्याहि मयूररोमभिः ।

मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनो ऽति धन्वेव ताँ इहि १

वृत्रखादो वलंरुजः पुगं दुर्मो अपामजः ।

स्थाता रथस्य हर्योरभिस्वर इन्द्रो हृळ्हा चिदारुजः २

गम्भीराँ उदुधीरिव क्रतुं पुण्यसि गा इव ।

प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा हृदं कुल्या इवाशत ३

आ नस्तुजं रयिं भगं—शं न प्रतिजानते ।

वृक्षं पक्कं फलमङ्गीव धूनुही—न्द्रं संपारणं वसु ४

स्वयुरिन्द्र स्वगळसि स्मद्विष्टिः स्वयशस्तरः ।

स वावृधान ओजसा पुरुष्टुत भवा नः सुश्रवस्तमः ५ [९] (४४०)

(४६)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज उग्रस्य यूनः स्थविरस्य घृण्वेः ।

अजूर्यतो वज्रिणो वीर्याङ्गणी—न्द्रं श्रुतस्य महतो महानि १

महाँ असि महिष वृण्योभि—र्धनस्पृदुग्र सहमानो अन्यान् ।

एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च क्षयया च जनान् २

प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र कुवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः ।

प्र मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षादृजीषी ३

उरुं गभीरं जनुषाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम् ।

इन्द्रं सोमांसः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न स्रवत आ विशन्ति ४

यं सोममिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता बिभ्रतस्त्राया ।

तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्य—ध्वर्यवो वृषभ पातवा उ ५ [१०] (४४५)

(४७)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

मरुत्वौ इन्द्र वृषभो रणाय पिब सोममनुवृधं मदाय । आ सिंश्चस्व जठरे मध्व ऊर्मि त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्	१
सजोषा इन्द्र सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रूँष मृधो नुदस्वा—ऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः	२
उत क्रतुभिर्क्रतुपाः पाहि सोम—मिन्द्र देवेभिः सखिभिः सुतं नः । याँ आर्भजो मरुतो ये त्वा ऽन्वहेन् वृत्रमर्धुस्तुभ्यमोर्जः	३
ये त्वाहिहत्ये मधवन्नवर्धन् ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टो । ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं सर्गणो मरुद्भिः	४
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधान—मकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायो—ग्रं सहोदामिह तं हुँवम	५ [११] (४५०)

(४८)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य । साधोः पिब प्रतिक्रामं यथा ते रसांशिरः प्रथमं सोम्यस्य	१
यज्जायथास्तदहरस्य कामं—ऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम् । तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रं	२
उपस्थाय मातरमन्नमैदृ तिग्ममपश्यदुभि सोममूधः । प्रयावयन्नचरद् गृत्सो अन्यान् महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः	३
उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः । त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूया—ऽऽमुष्या सोममपिबच्चमूषु	४
शुनं हुँवेम मघवानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नूतमं वार्जसातो । शूण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम्	५ [१२] (४५५)

(४९)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शंसा॑ महामिन्द्रं॑ यस्मिन् विश्वा॑ आ कृष्टयः॑ सोमपाः॑ काममव्यन् ।

यं सु॒क्रतुं॑ धि॒पणे॑ वि॒श्वत॑ष्टं घनं॑ वृ॒त्राणां॑ जनयन्त॑ दे॒वाः १

यं नु न॒किः पृ॒त॑नासु स्वराजं॑ द्वि॒ता तर॑ति नृ॒तमं॑ हरि॒ष्ठाम् ।

इ॒नत॑मः स॒त्वाभि॑र्यो ह शू॒षैः पृ॒थु॒जया॑ अमि॒नादा॑यु॒र्दस्योः॑ २

स॒हावा॑ पृ॒त्सु तर॑णि॒र्नावा॑ व्या॒न॒शी रो॑द॒सी मे॒हना॑वान् ।

भ॒गो न॒ कारे॑ ह॒व्यो म॒तीनां॑ पि॒तेव॑ चारुः सु॒हवो॑ वयो॒धाः ३

ध॒र्ता द्वि॒वो रज॑सस्पृष्ट ऊ॒र्ध्वो र॒थो न वा॑युर्व॒मुभि॑र्नियु॒त्वान् ।

क्ष॒पां व॒स्ता ज॑नि॒ता सूर्य॑स्य वि॒भक्ता भा॑गं धि॒पणे॑व वाज॑म् ४

शु॒नं हु॒वेम म॒घवा॑नमिन्द्रं॑ म॒स्मिन् भरे॑ नृ॒तमं॑ वाज॑सातौ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॑तये॒ सम॑त्सु घ्नन्त॑ वृ॒त्राणि॑ संजि॒तं धना॑नाम् ५ [१३] (४६०)

(५०)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः॑ स्वाहा॑ पिबतु॑ यस्य॒ सोम॑ आ॒गत्या॑ तु॒म्रो वृष॑भो म॒रुत्वान् ।

ओरु॒व्यचाः॑ पृण॒तामे॒भिर॒न्नेरा॑स्य ह॒विस्त॑न्वः॒ काम॑मृ॒ध्याः १

आ ते॑ स॒पर्य॑ ज॒वसे॑ यु॒नजि॑म॒ ययो॑रनु॒ प्र॒दिवः॑ श्रु॒ष्टिमा॑वः ।

इ॒ह त्वा॑ धेयु॒र्हर॑यः सु॒शिप्र॑ पि॒त्रा त्व॑स्य सु॒पुत॑स्य चारोः॑ २

गोभि॑र्मि॒मिक्षुं॑ दधिरे सु॒पा॒रमि॒न्द्रं ज्यैष्ठ्या॑य॒ धाय॑से गृ॒णानाः॑ ।

म॒न्दानः॑ सोमं॑ प॒पिवाँ॑ ऋ॒जी॒षिन् त्सम॑स्मभ्यं॒ पुरु॑धा गा इ॒षण्य॑ ३

इ॒मं काम॑म॒ मन्द॑या गो॒भिर॒श्वैश्च॑न्द्र॒वता॑ राध॒सा प॒प्रथ॑श्च ।

स्व॒र्यवो॑ म॒तिभि॑स्तुभ्यं॒ वि॒प्रा इन्द्रा॑य वाहः॒ कुशिका॑सो अ॒क्रन् ४

शु॒नं हु॒वेम म॒घवा॑नमिन्द्रं॑ म॒स्मिन् भरे॑ नृ॒तमं॑ वाज॑सातौ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॑तये॒ सम॑त्सु घ्नन्त॑ वृ॒त्राणि॑ संजि॒तं धना॑नाम् ५ [१४] (४६५)

(५१)

१२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-३ जगती, १०-१२ गायत्री ।

चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्यः ।—मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूयत ।	
वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिः—रमत्यं जरमाणं द्विवेदिवे	१
शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः ।	
वाजसनिं पूभिदं तूष्णिमपुतुरं धामसाचमभिषाचं स्वविदम्	२
आकरे वसोर्जरिता पनस्यते ऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति ।	
विवस्वतः सदन आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिजातिहनं स्तुहि	३
नृणामु त्वा नृतमं गीभिरुक्थै—रभि प्र वीरमर्चता सबाधः ।	
सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिध एक ईशे	४
पूर्वीरस्य निष्पिधो मर्त्येषु पुरु वसूनि पृथिवी विभर्ति ।	
इन्द्राय द्याव ओषधीरुतापो रयिं रक्षन्ति जीरयो वनानि	५ [१५]
तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र तुभ्यं सत्रा दधिं हरिवो जुषस्व ।	
बोध्याऽपिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितुभ्यो वयो धाः	६
इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिधः सुतस्य ।	
तव प्रणीती तव शूर शर्म—न्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः	७
स वावशान इह पाहि सोमं मरुद्भिरिन्द्र सखिभिः सुतं नः ।	
जातं यत् त्वा परि देवा अभूयन् महे भराय पुरुहूत विश्वं	८
अप्तूर्ये मरुत आपिरेपो ऽमन्दान्निमनु दातिवाराः ।	
तेभिः साकं पिबतु वृत्रखादः सुतं सोमं दाशुषः स्वे सधस्थे	९
इदं ह्यन्वोर्जसा सुतं राधानां पते । पिबा त्वस्य गिर्विणः	१०
यस्ते अनु स्वधामसत् सुते नि यच्छ तन्वम् । स त्वा ममत्तु सोम्यम्	११
प्र ते अश्रोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः । प्र बाहू शूर राधसे	१२ [१६] (४७७)

(५२)

८ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-४ गायत्री, ६ जगती ।

धानावन्तं करम्भिण—मपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्रं प्रातर्जुषस्व नः	१
पुरोलाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च । तुभ्यं हव्यानि सिञ्चते	२ (४७९)

पुरोळाशीं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिव योषणाम् ३
 पुरोळाशीं सनश्रुत प्रातःसावे जुषस्व नः । इन्द्र क्रतुर्हि ते बृहन् ४
 माध्यंदिनस्य सर्वनस्य धानाः पुरोळाशमिन्द्र कृष्वेह चारुम् ।
 प्र यत् स्तोता जर्जिता तूर्ण्यर्थो वृषायमाण उप गीर्भिरीष्टे ५ [१७]

नूतीये धानाः सर्वेने पुरुष्टुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः ।
 क्रभ्रमुन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्षेम धीतिभिः ६
 पूषण्वते ते चक्रमा करम्भं हरिवते हर्यश्वाय धानाः ।
 अपूपर्मद्भिः सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ७
 प्रति धाना भरत तूर्यमस्मै पुरोळाशीं वीरतमाय नूणाम् ।
 विवेदिवे सदृशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ८ [१८] (४८५)

(५३)

२४ गायिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः; १ इन्द्रापर्वतौ; १५, १६ वाक्, (ससर्परी); १७-२० रथाङ्गानि;
 २१-२४ अभिशापः । त्रिष्टुप्; १०, १६ जगती; १३ गायत्री;
 १२, २०, २२ अनुष्टुप्; १८ बृहती ।

इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः ।
 गीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरिळ्या मदन्ता १
 तेषा सु कं मघवन् मा परा गाः सोमस्य नु त्वा सुषुतस्य यक्षि ।
 पेतुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इन्द्र स्वादिष्ठया गिरा शचीवः २
 गंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम् ।
 इदं बर्हिर्यजमानस्य सीदाऽथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ३
 नायेदस्तं मघवन् त्सेदु योनिस्तदित् त्वा युक्ता हरयो वहन्तु ।
 इदा कदा च सुनवाम सोममग्निश्चा दूतो धन्वात्यच्छ ४
 रा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र भ्रातरुभयत्रा ते अर्थम् ।
 तत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य ५ [१९]

प्रपाः सोममस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरगं गृहे ते ।
 तत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत्

६ (४९१)

इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा विवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।
 विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः ७
 रूपंरूपं मघवा बोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् ।
 त्रिर्यद् दिवः परि मुहूर्तमागात् स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा ऋतावा ८
 महौ कर्षिर्देवजा देवजूतो ऽस्तभ्नात् सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः ।
 विश्वामित्रो यदवहत सुदास—मर्षियायत कुशिकेभिरिन्द्रः ९
 हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्विभि—मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा ।
 देवेभिर्विषा कपयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु १० [२०]

उप प्रेतं कुशिकाश्चेतयध्व—मश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः ।
 राजा वृत्रं जङ्घनत् प्रागपागुदु—गथा यजाते वर आ पृथिव्याः ११
 य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम् ।
 विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् १२
 विश्वामित्रा अरासत् ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । करदिन्नः सुरार्धसः १३
 किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो नाशिरं दुहे न तपन्ति घर्मम् ।
 आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन् रन्धया नः १४
 ससर्परिरीरमतिं बार्धमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता ।
 आ सूर्यस्य दुहिता ततान् श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् १५ [२१]

ससर्परिरीरभरत् तूर्यमेभ्यो ऽधि श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु ।
 सा पक्ष्याः नव्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमवुग्रयो वुदुः १६
 स्थिरौ गावौ भवतां वीळुरक्षो मेषा वि वर्हि मा युगं वि शारि ।
 इन्द्रः पातल्ये ददतां शरीतो—ररिष्टनेमे अभि नः सचस्व १७
 बलं धेहि तनूषु नो बलमिन्द्रानळत्सु नः ।
 बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि १८
 अभि व्ययस्व खदिरस्य सार—मोजो धेहि स्पन्वने शिंशपायाम् ।
 अक्षं वीळो वीळित वीळयस्व मा यामादुस्मादव जीहिपो नः १९
 अयमस्मान् वनस्पति—र्मा च हा मा च रीरिषत् ।
 स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात् २० [२२] (५०५)

इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य यां द्द्रेष्ठाभिर्मधवच्छूर जिन्व ।	
यो नो द्द्रेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमुं द्विष्मस्तमुं प्राणो जहातु	२१
परशुं चिद् वि तपति शिम्बलं चिद् वि वृश्चति ।	
उखा चिदिन्द्र येपन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति	२२
न सार्यकस्य चिकिते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः ।	
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति	२३
इम इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम् ।	
हिन्वन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ	२४ [२३](५०९)

(५४)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ५४-६१]

२२ प्रजापतिर्वेश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

इमं महे विदुश्याय शुषं शश्वत् कृत्व ईड्याय प्र जभुः ।	
शृणोतु नो दम्योभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजसः	१
महिं महे द्विवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छश्चरति प्रजानन् ।	
ययोर्हं स्तोमं विदथेषु देवाः सपर्यवो मादयन्ते सचायोः	२
युवोर्कृतं रोदसी सत्यमस्तु महे पु णः सुविताय प्र भूतम् ।	
इदं द्विवे नमो अग्ने पृथिव्यै सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्	३
उतो हि वां पूर्या आविविद्र क्रतावरी रोदसी सत्यवाचः ।	
नरश्चिद् वां समिथे शूरसातौ ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः	४
को अन्द्रा वेवु क इह प्र वोचद् देवाँ अच्छा पथ्याड् का समेति ।	
ददृश्र एषामवमा सदांसि परेषु या गुहोषु व्रतेषु	५ [२४]

कविर्नृचक्षा अभि पीमचष्ट ऋतस्य योना विवृते मदन्ती ।	
नाना चक्राते सदनं यथा वेः समानेन क्रतुना संविदाने	६
समान्या विपुते दूरेअन्ते ध्रुवे पदे तस्थतुर्जागरूके ।	
उत स्वसारा युवती भवन्ती आदु बुवाते मिथुनानि नाम	७
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान् बिभ्रती न व्यथिते ।	
एजद् ध्रुवं पत्यते विश्वमेकं चरत् पतत्रि विपुणं वि जातम्	८ (५१७)

सनां पुराणमध्यम्यारा—न्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः ।

देवासो यत्र पनितार एवै—रुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः

९

इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवी—म्यदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः ।

मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः कवयः पप्रथानाः

१० [२५]

हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्व—स्त्रिरा द्विवो विदथे पत्यमानः ।

देवेषु च सवितः श्लोकमश्रे—रादुस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्

११

सुकृत सुपाणिः स्ववाँ कृतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात ।

पूषण्वन्तं क्रभवो मादयध्व—मूर्ध्वग्रावाणो अध्वरमतट

१२

विद्युद्रथा मरुतं क्रष्टिमन्तो द्विवो मर्या कृतजाता अयासः ।

सरस्वती शृणवन् यज्ञियासो धाता रथिं सहवीरं तुरासः

१३

विष्णुं स्तोमासः पुरुदुस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि गमन् ।

उरुक्रमः कंकुहो यस्य पूर्वी—र्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः

१४

इन्द्रो विश्ववीर्यैः पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ।

पुरंदुरो वृत्रहा धृष्णुषेणः संगृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः

१५ [२६]

नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ।

युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां क्वात्रं रक्षेथे अकवैरदब्धा

१६

महत तद् वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे ।

सखं क्रभुभिः पुरुहूत प्रियेभि—रिमां धियं सातये तक्षता नः

१७

अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासो ऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि ।

युयोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान् नः पशुमाँ अस्तु गातुः

१८

देवानां दूतः पुरुध प्रसूतो ऽनागान् नो वोचतु सर्वताता ।

शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वन्तरिक्षम्

१९

शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळया मर्दन्तः ।

आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम्

२०

सदा सुगः पितुमाँ अस्तु पन्था मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त ।

भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद् रायो अश्यां सदनं पुरुक्षोः

२१

स्वदस्व हव्या समिषो दिदी—ह्यस्मद्यक् सं मिमीहि श्रवांसि ।

विश्वो अग्ने पृत्सु ताश्रेषि शत्रू—नहा विश्वा सुमना दीदिहि नः

२२ [२७] (५३१)

(५५)

२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

उपसः पूर्वा अध यद् व्यूषु—महद् वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः ।
 व्रता देवानामुप नु प्रभूर्पन् महद् देवानामसुरत्वमेकम् १
 मो पू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वे अग्ने पितरः पवृज्ञाः ।
 पुराण्योः सद्गनोः केतुरन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् २
 वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीद्ये पूर्याणि ।
 समिन्द्रे अग्रावृतमिद् वदेम महद् देवानामसुरत्वमेकम् ३
 समानो राजा विभूतः पुरुत्रा शये शयासु प्रयुतो वनानु ।
 अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ४
 आक्षित् पूर्वास्वर्ग अनूत सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः ।
 अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद् देवानामसुरत्वमेकम् ५ [२८]

शयुः परस्तादध नु द्विमाता ऽबन्धनश्चरति वत्स एकः ।
 मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद् देवानामसुरत्वमेकम् ६
 द्विमाता होता विदथेषु सम्रा—लन्वग्रं चरति क्षेति बुध्नः ।
 प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद् देवानामसुरत्वमेकम् ७
 शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं ददृशे विश्वमायत ।
 अन्तर्मतिश्चरति निष्पिधं गो—महद् देवानामसुरत्वमेकम् ८
 नि वैवेति पलितो दूत आ—स्वन्तर्महांश्चरति रोचनेन ।
 वपूषि विभ्रदुभि नो वि चष्टे महद् देवानामसुरत्वमेकम् ९
 विष्णुर्गोपाः परमं पति पार्थः प्रिया धामान्यमृता दधानः ।
 अग्निष्ठा विश्वा भुव्नानि वेद महद् देवानामसुरत्वमेकम् १० [२९]

नाना चक्राते यम्याऽ वपूषि तयोरन्यद् रोचते कृष्णमन्यत् ।
 श्यावी च यदरुषी च स्वसारौ महद् देवानामसुरत्वमेकम् ११
 माता च यत्र दुहिता च धेनू संबर्दुधे धापयेते समीची ।
 क्रतस्य ते सदसीले अन्त—महद् देवानामसुरत्वमेकम् १२
 अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरुधः ।
 क्रतस्य सा पर्यसापिन्वतेळा महद् देवानामसुरत्वमेकम् १३ (५४४)

पद्या वस्ते पुरु॒रूपा वपूँ—पू॒र्ध्वा तस्थौ त्र्यविं रे॒हिणा॑ ।
 क्र॒तस्य॑ सद्य॒ वि च॑रामि वि॒द्वान् म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १४
 पदे॑ इ॒व नि॒हिते॑ दु॒स्मे अ॒न्त—स्तयो॑रन्यद् गु॒ह्यमा॑वि॒रन्य॑त ।
 स॒धी॒चीना॑ प॒थ्या॒ऽसा वि॒षू॒ची म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १५ [३०]

आ धे॒नवो॑ धुनयन्ताम॒शि॒श्वीः स॒वर्दु॑धाः श॒श्या अ॒प्रदु॑ग्धाः ।
 नव्या॑नव्या यु॒वतयो॑ भव॒न्ती—म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १६
 यदु॒न्यासु॑ वृष॒भो रो॑रवीति॒ सो अ॒न्यस्मिन् य॒थे नि द॑धाति॒ रेतः॑ ।
 स हि क्ष॑पा॒वान् त्स भ॑गः स राजा॑ म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १७
 वी॒रस्य॑ नु स्व॒श्व्यं जना॑सुः प्र नु वो॒चाम॑ वि॒दुर॑स्य दे॒वाः ।
 षो॒ळ्हा यु॒क्ताः प॒ञ्चप॑ञ्चा व॒हन्ति॑ म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १८
 दे॒वस्त्वष्टा॑ स॒विता वि॒श्वरू॑पः पु॒पोष॑ प्र॒जाः पु॒रु॒धा ज॑जान ।
 इ॒मा च वि॒श्वा भुव॑नान्यस्य म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् १९
 म॒ही स॒मैर॑च्छ॒म्वा स॒मी॒ची उ॒भे ते अ॑स्य वसु॒ना न्य॑ष्टे ।
 शू॒ण्वे वी॒रो वि॒न्द॒मानो॑ वसू॒नि म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् २०
 इ॒मां च नः॑ पृथि॒वीं वि॒श्वधा॑या उ॒प॑ क्षेति॒ हित॑मि॒त्रो न राजा॑ ।
 पु॒रःस॑दः श॒र्मस॑वो न वी॒रा म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् २१
 नि॒ष्विध्व॑रीस्त ओष॒धीरु॑तापो॒ रयिं॑ तं इन्द्र॒ पृथि॒वी बि॑भर्ति ।
 सखा॑यस्ते वाम॒भाजः॑ स्याम म॒हद् दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् २२ [३१] (५५३)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२५]

(५६)

८ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

न ता मि॑नन्ति मा॒यिनो॑ न धी॒रा वृ॒ता दे॒वानां॑ प्रथ॒मा ध्रु॒वाणि॑ ।
 न रो॒दसी॑ अ॒ब्रु॒हा वे॒द्याभि॑र्न पर्व॒ता नि॒नमे॑ तस्थि॒वांसः॑ १
 षड् भा॒राँ ए॒को अ॒चर॑न् बिभ॒र्त्यु॒तं वर्षि॑ष्ठमु॒प गाव॑ आगुः ।
 ति॒स्रो म॒हीरु॑प॒रास्त॑स्थुर॒त्या गु॒हा द्वे नि॒हिते॑ द॒श्येका॑ २ (५५५)

त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुध प्रजावान् ।	
त्र्यनीकः पत्यते माहिनावान् त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम्	३
अभीक आसां पदुवीरबो—ध्यादित्यानामहे चारु नाम ।	
आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग् वर्जन्तीः परि पीमवृञ्जन्	४
त्री पृथस्था सिन्धवस्त्रिः कवीना—मुत त्रिमाता विदथेषु सम्राट् ।	
ऋतावरीर्योर्पणास्तिस्रो अप्या—स्त्रिरा द्विवो विदथे पत्यमानाः	५
त्रिरा द्विवः सवितर्वायाणि द्विवेदिव आ सुव त्रिर्नो अह्नः ।	
त्रिधातु राय आ सुवा वसूनि भग त्रातर्धिषणे सातये धाः	६
त्रिरा द्विवः सविता सोषवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी ।	
आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिक्षन्त सवितुः सवायं	७
त्रिरुत्तमा दृणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः ।	
ऋतावान इषिरा दूळभास—स्त्रिरा द्विवो विदथे सन्तु देवाः	८ [१] (५६१)

(५७)

६ गाथिनो विश्वामित्रः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र मे विविक्तां अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोषाम् ।	
सद्यश्चिद् या दुदुहे भूरि धासे—रिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः	१
इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता द्विवो न प्रीताः शशयं दुदुहे ।	
विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः प्र वोऽत्र वसवः सुम्रमश्याम्	२
या जामयो वृष्णा इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्तीर्जानते गर्भमस्मिन् ।	
अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति बिभ्रतं वपूषि	३
अच्छा विवस्मि रोदसी सुमेके ग्राव्णो युजानो अध्वरे मनीषा ।	
इमा उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः	४
या ते जिह्वा मधुमती सुमेधा अग्ने देवेषूच्यत उरुची ।	
तयेह विश्वा अर्वसे यजत्रा—ना सादय पायया चा मधूनि	५
या ते अग्ने पर्वतस्येव धारा—सश्चन्ती पीपयद् देव चित्रा ।	
तामस्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्याम्	६ [२] (५६७)

(५८)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुर्हाना ऽन्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः ।
 आ द्यौतनिं वहति शुभ्रयामो—पसः स्तोमो अश्विनावजीगः १
 सुयुग्ं वहन्ति प्रति वामूतेनो—ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः ।
 जरेथामस्मद् वि पणेर्मनीषां युवोरवश्चकृमा यातमर्वाक् २
 सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्त्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
 किमङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ३
 आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।
 इमा हि वां गोऋजीका मधूनि प्र मित्रासो न ददुरुस्रो अग्रं ४
 तिरः पुरू चिदश्विना रजां—स्याङ्गपो वां मघवाना जनेषु ।
 एह यातं पथिभिर्देवयानैर्दस्त्राविमै वां निधयो मधूनाम् ५ [३]

पुराणमोकः सख्यं शिवं वां युवोर्नगा द्रविणं जह्वाव्याम् ।
 पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू समानाः ६
 अश्विना वायुनां युवं सुदक्षा नियुद्धिश्च सजोषसा युवाना ।
 नासत्या तिरोअह्वयं जुषाणा सोमं पिबतमस्त्रिधा सुदानू ७
 अश्विना परि वामिषः पुरूची—रीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृधाः ।
 रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः ८
 अश्विना मधुषुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे ।
 रथो ह वां भूरि वर्षः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः ९ [४] (५७६)

(५९)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् ।
 मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत १
 प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन ।
 न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्रोत्यन्तितो न दूरात् २ (५७८)

अनमीवास इळया मर्दन्तो मितज्ञवो वरिमन्त्रा पृथिव्याः ।
 आदित्यस्य व्रतमुपक्षियन्तो वयं मित्रस्य सुमतौ स्याम ३
 अयं मित्रो नमस्यः सुशेवो राजा सुक्षत्रो अजनिष्ट वेधाः ।
 तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्याऽपि भद्रे सौमनसे स्याम ४
 महौ आदित्यो नमसोपसद्यो यातयज्जनो गृणते सुशेवः ।
 तस्मा एतत् पन्यतमाय जुष्टमग्नौ मित्राय हविरा जुहोत ५ [५]

मित्रस्य चर्षणीधृतो ऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ६
 अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । अभि श्रवोभिः पृथिवीम् ७
 मित्राय पञ्च येमिरे जना अभिष्टिशवसे । स देवान् विश्वान् बिभर्ति ८
 मित्रो देवेष्वायुषु जनाय वृक्तबर्हिषे । इष इष्टव्रता अकः ९ [६] (५८५)

(६०)

७ गाथिनो विश्वामित्रः । ऋभवः, ५-७ इन्द्र ऋभवश्च । जगती ।

इहेह वो मनसा बन्धुतां नर उशिजो जग्मुर्भि तानि वेदसा ।
 याभिर्मायाभिः प्रतिजूतिवर्षसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश १
 याभिः शचीभिश्चमसाँ अपिंशत् यया धिया गामरिणीत् चर्मणः ।
 येन हरी मनसा निरतक्षत् तेन देवत्वमृभवः समानश २
 इन्द्रस्य सख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अपसो दधन्विरे ।
 सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विष्टी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया ३
 इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचाँ अथो वशानां भवथा सह श्रिया ।
 न वः प्रतिमै सुकृतानि वाघतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च ४
 इन्द्रं ऋभुभिर्वाजवद्भिः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्वा गर्भस्त्योः ।
 धियेषितो मघवन् दाशुषो गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्वा नृभिः ५
 इन्द्रं ऋभुमान् वाजवान् मत्स्वेह नो ऽस्मिन् त्सर्वने शच्या पुरुष्टुत ।
 इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे व्रता देवानां मनुषश्च धर्मीभिः ६
 इन्द्रं ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरुप याहि यज्ञियम् ।
 शतं केतैभिरिषिरेभिरायवे सहस्रणीथो अध्वरस्य होमनि ७ [७] (५९२)

(६१)

७ गाथिनो विश्वामित्रः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उषो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि ।	
पुराणी देवि युवतिः पुरंधि—रनु व्रतं चरसि विश्ववारे	१
उषो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्ररथा सूनृता ईरयन्ती ।	
आ त्वा वहन्तु सुयमांसो अश्वा हिरण्यवर्णा पृथुपार्जसो ये	२
उषः प्रतीची भुव्नानि विश्वो—र्ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः ।	
समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृन्स्व	३
अव स्यूमेव चिन्वती मघो—न्युषा याति स्वसरस्य पत्नी ।	
स्वर्जन्न्ती सुभगा सुदंसा आन्ताद् द्विवः पप्रथ आ पृथिव्याः	४
अच्छा वो देवीमुषसं विभातीं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम् ।	
ऊर्ध्वं मधुधा द्विवि पार्जो अश्रेत् प्र रोचना रुरुचे रणवसंहक्	५
ऋतावरी द्विवो अर्कैरबो—ध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थान ।	
आयतीमग्न उषसं विभातीं वाममेपि द्रविणं भिक्षमाणः	६
ऋतस्य बुध्न उषसामिष्यन् वृषा मही रोदसी आ विवेश ।	
मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा	७ [८] (५९९)

(६०)

१८ गाथिनो विश्वामित्रः, १६-१८ जमदग्निर्वा । १-३ इन्द्रावरुणौ, ४-६ बृहस्पतिः, ७-९ पूषा,
१०-१२ सविता, १३-१५ सोमः, १६-१८ मित्रावरुणौ । गायत्री, १-३ त्रिष्टुप् ।

इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावन्ते न तुज्या अभूवन् ।	
क्रत्यदिन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः	१
अयमु वां पुरुतमो रयीय—ञ्छ्वत्तममवसे जोहवीति ।	
सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्धि—र्विवा पृथिव्या शृणुतं हवं मे	२
अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्या—दस्मे रयिमैरुतः सर्ववीरः ।	
अस्मान् वरुत्रीः शरणैरव—न्त्वस्मान् होत्रा भारती दक्षिणाभिः	३ (६०२)

बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य	। रास्व रत्नानि वृशुषं	४
शुचिर्मर्कैर्बृहस्पतिं—मध्वरेषु नमस्यत	। अनाम्योज आ चके	५ [९]
वृषभं चर्षणीनां विश्वरूपमदाभ्यम्	। बृहस्पतिं वरेण्यम् ।	६
इयं ते पूषन्नाघृणे सुष्टुतिर्देवं नव्यसी	। अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते	७
तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तीमवा धियम्	। वधूयुरिव योषणाम्	८
यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति ।	स नः पूषाविता भुवत्	९
तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि	। धियो यो नः प्रचोदयात्	१० [१०]

देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरंध्या	। भर्गस्य रातिमीमहे	११
देवं नरः सवितारं विप्रा यज्ञैः सुवृक्तिभिः	। नमस्यन्ति धियेषिताः	१२
सोमो जिगाति गातुविद् देवानामेति निष्कृतम्	। कृतस्य योनिमासदम्	१३
सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे	। अनमीवा इषस्करत्	१४
अस्माकमायुर्वर्धय—न्नभिमातीः सहमानः	। सोमः सधस्थमासदत्	१५
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्	। मध्वा रजांसि सुक्रतू	१६
उरुशंसा नमोवृधा मन्त्रा दक्षस्य राजथः	। द्राघिष्ठाभिः शुचिवता	१७
गृणाना जमदग्निना योनावृतस्य सीदतम्	। पातं सोममृतावृधा	१८ [११] (६१७)

॥ इति तृतीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

द्वितीयमण्डलस्यान्तपर्यन्तं १४३५

तृतीय-मण्डलस्य ६१७

सर्वयोगः— ३०५२

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ मू० १-१०]

(१)

२० वामदेवो गौतमः । अग्निः, २-५ अग्नीवरुणौ वा । त्रिष्टुप्, १ अष्टिः, २ अतिजगती, ३ धृतिः ।

त्वां ह्यग्ने सवूमित् समन्यवो देवासो देवमरतिं न्येरिर इति क्त्वा न्येरिरे ।

अमर्त्यं यजत मर्त्येष्वा देवमादेवं जनत प्रचेतसं विश्वमादेवं जनत प्रचेतसम् ?

स भ्रातरं वरुणमग्न आ ववृत्स्व देवाँ अच्छा सुमती यज्ञवनसं ज्येष्ठं यज्ञवनसम् ।

ऋतावानमावित्यं चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् २

सखे सखायमभ्या ववृत्स्वाशुं न चक्रं रथ्येव रंहास्मभ्यं दस्म रंहा ।

अग्ने मृळीकं वरुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वभानुषु ।

तोकार्यं तुजे शुशुचान् शं कृध्य—स्मभ्यं दस्म शं कृधि ३

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेळोऽवं यासिसीष्ठाः ।

यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत ४

स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उपसो व्युष्टौ ।

अवं यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ५ [१२]

अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य संहग् देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु ।

शुचिं घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनेव धेनोः ६

त्रिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः ।

अनन्ते अन्तः परिवीत् आगा—च्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ७

स द्रुतो विश्वेदाभि वष्टि सद्मा होता हिरण्यरथो रंसुजिह्वः ।

रोहिर्दश्वो वपुष्यो विभावा सदा रण्वः पितुमतीव संसत् ८

स चेत्तयन्मनुषो यज्ञवन्धुः प्र तं मद्या रशनया नयन्ति ।

स क्षेत्यस्य दुर्यासु सार्धन् देवो मर्तस्य सधनित्वमाप ९

(९)

स तू नो अग्निर्नयतु प्रजान—न्नच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य ।
धिया यद विश्वे अमृता अकृण्वन् द्यौष्पिता जनिता सत्यमुक्षन्

१० [१३]

स जायत प्रथमः पस्त्यासु महो बुध्न रजसो अस्य योनौ ।

अपादशीर्षा गुहमानो अन्ता ऽऽयोर्युवानो वृषभस्य नीळे

११

प्र शर्ध आर्त प्रथमं विपन्याँ ऋतस्य योना वृषभस्य नीळे ।

स्पाहो युवा वपुष्यो विभावा सप्त प्रियासोऽजनयन्त वृष्णे

१२

अस्माक्रमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सेदुर्कृतमाशुषाणाः ।

अश्मव्रजाः सुदुघा ववे अन्त—रुदुसा आजन्नुपसो हुवानाः

१३

ते मर्मजत दह्वांसो अद्वि तर्देषामन्ये अभितो वि वोचन् ।

पश्वयन्त्रासो अभि कारमर्चन् विदन्त ज्योतिश्चकृपन्त धीभिः

१४

ते गव्यता मनसा हृधमुद्धं गा येमानं परि पन्तमदिम् ।

हृळ्हं नरो वचसा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः

१५ [१४]

ते मन्वत प्रथमं नाम धेना—स्त्रिः सप्त मातुः परमाणि विन्दन् ।

तज्जानतीरभ्यनूपत वा आविर्भुवदरुणीर्यशसा गाः

१६

नेशत तमो दुधितं रोचत द्यौ—रुद् देव्या उपसो भानुरर्त ।

आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदग्रौ ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्

१७

आदित पश्चा बुबुधाना व्यख्य—न्नादिद् रत्नं धारयन्त द्युभक्तम् ।

विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवा मित्रं धिये वरुण सत्यमस्तु

१८

अच्छा वोचेय शुशुचानमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम् ।

शुच्यूधो अतृणन्न गवा—मन्धो न पूतं परिपिक्तमंशोः

१९

विश्वेषामदितिर्यज्ञियाणां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् ।

अग्निर्दुवानामव आवृणानः सुमृळीको भवतु जातवेदाः

२० [१५] (२०)

(२)

२० वामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यो मर्त्येष्वमृतं ऋतावा देवो देवेष्वरतिर्निधायि ।

होता यजिष्ठो म॒ह्ना शुच॒धै ह॒व्यैर॒ग्निर्मनु॑ष ई॒रय॒धै

१

(२१)

इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जातौ उभयौ अन्तरंगे ।
 दूत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान् वृषणः शुक्रांश्च २
 अत्या वृधस्नू रोहिता घृतस्नू ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा ।
 अन्तरीयसे अरुषा युजानो युष्मांश्च देवान् विश आ च मर्तान् ३
 अर्यमणं वरुणं मित्रमेपा—मिन्द्राविष्णू मरुतो अश्विनोत ।
 स्वश्वो अग्रे सुरथः सुराधा एदु वह सुहविषे जनाय ४
 गोमाँ अग्रेऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सद्मिदप्रमृष्यः ।
 इळावाँ एपो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभाधान् ५ [१६]

यस्त इध्मं जभरत सिष्विदुनो मूर्धानं वा ततपते त्वाया ।
 भुवस्तस्य स्वतवाँः पायुरग्रे विश्वस्मात् सीमघायत उरुष्य ६
 यस्ते भरादन्नियते चिदन्नं निशिषन्मन्द्रमतिथिमदीर्घत ।
 आ देवयुरिर्नधते दुरोणे तस्मिन् रयिर्धुवाँ अस्तु दाम्बान् ७
 यस्त्वा वेषा य उपसि प्रशंसात प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान् ।
 अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान् तमंहसः पीपरो दाश्वामम ८
 यस्तुभ्यमग्रे अमृताय दाशद् दुवस्त्वे कृणवते यतस्रुक ।
 न स राया शशमानो वि योष—न्नैनमंहः परि वरदघायोः ९
 यस्य त्वमग्रे अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः ।
 प्रीतेदसद्भोत्रा सा यविष्ठा—ऽसाम यस्य विधुतो वृधासः १० [१७]

चित्तिमचित्तिं चिनवद् वि विद्वान् पृष्ठेवं वीता वृजिना च मर्तान् ।
 राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्य ११
 कृविं शंशासुः कवयोऽदब्धा निधारयन्तो दुर्यास्वायोः ।
 अतस्त्वं दृश्यौ अग्र एतान् पङ्क्तिः पश्येरद्धुताँ अर्य एवः १२
 त्वमग्रे वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधुते यविष्ठ ।
 रत्नं भर शशमानाय घृष्वे पृथु इचन्द्रमवसे चर्षणिप्राः १३
 अधा ह यद् वयमग्रे त्वाया पङ्क्तिर्हस्तेभिश्चकृमा तनूभिः ।
 रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजो—ऋतं येमुः सुध्य आशुषाणाः १४
 अधा मातुरुषसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेधसो नृन् ।
 विवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमा—ऽद्वि रुजेम धनिनं शुचन्तः १५ [१८] (३५)

अधा यथा नः पितरः परांसः प्रत्नासो अग्र क्रतमाशुषाणाः ।	
शुचीदयन् दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप वन	१६
सुकर्माणिः सुरुचो देवयन्तो ऽयो न देवा जनिमा धमन्तः ।	
शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रं—मूर्ध्वं गव्यं परिषदन्तो अगमन्	१७
आ युथेव क्षुमतिं पश्वो अख्यद् देवानां यज्जनिमान्त्युग्र ।	
मर्तानां चिद्वर्षीरकृपन् वृधे चिद्वर्य उपरस्यायोः	१८
अकर्म ते स्वपसो अभूम क्रतमवसन्नपसो विभातीः ।	
अनूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मजतश्चारु चक्षुः	१९
एता ते अग्र उचथानि वेधो ऽवोचाम कवये ता जुषस्व ।	
उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो रायः पुरुवार प्र यन्धि	२० [१९] (४०)

(३)

१६ वामदेवो गौतमः । अग्निः, १ रुद्रः । त्रिष्टुप् ।

आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योः ।	
अग्निं पुरा तनयिन्नोरचित्ता—द्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्	१
अयं योनिश्चकृमा यं वयं ते जायेव पत्य उशती सुवासाः ।	
अर्वाचीनः परिवीतो नि पीदु—मा उ ते स्वपाक प्रतीचीः	२
आशृण्वते अहंपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृच्छीकार्य वेधः ।	
देवाय शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुपुद् यमीळे	३
त्वं चिन्नः शम्या अग्ने अस्या क्रतस्य बोध्यतचित् स्वाधीः ।	
कदा त उक्था सधमाद्यानि कदा भवन्ति सख्या गृहे ते	४
कथा ह तद् वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कन्न आगः ।	
कथा मित्राय मीळ्हुषे पृथिव्यै ब्रवः कदर्यग्णे कद् भगाय	५ [२०]

कद् धिष्ण्यासु वृधसानो अग्ने कद् वाताय प्रतवसे शुभये ।	
परिज्मने नासत्याय क्षे ब्रवः कदग्ने रुद्राय नृग्ने	६
कथा महे पुष्टिभराय पूष्णे कद् रुद्राय सुमखाय हविर्दे ।	
कद् विष्णव उरुगायाय रेतो ब्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै	७ (४७)

कथा शर्धाय मरुतामुताय कथा सूरु बृहते पृच्छयमानः ।
 प्रति ब्रवोऽदितये तुराय साधा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् ८
 ऋतेन ऋतं नियतमीळ आ गो—रामा सचा मधुमत् पक्रमग्ने ।
 कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पयसा पीपाय ९
 ऋतेन हि ष्मा वृषभश्चिवृक्तः पुमाँ अग्निः पयसा पूष्येन ।
 अस्पन्दमानो अचरद् वयोधा वृषा शुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः १० [२१]

ऋतेनाद्रिं व्यसन् भिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त गोभिः ।
 शुनं नरः परि षदन्नुपास—माविः स्वरभवज्जाते अग्नौ ११
 ऋतेन देवीरमृता अमृक्ता अणोभिरापो मधुमद्भिरग्ने ।
 वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सदुमित् सवितवे दधन्युः १२
 मा कस्य यक्षं सदुमिन्द्रो गा मा वेशस्य प्रमिनतो मापेः ।
 मा भ्रातुरग्ने अनृजोऽर्कं वे—र्मा सख्युर्दक्षं रिपोर्भुजेम १३
 रक्षा णो अग्ने तव रक्षणेभी रारक्षाणः सुमस्व प्रीणानः ।
 प्रति ष्फुर वि रुज वीङ्महो जहि रक्षो महि चिद् वावृधानम् १४
 एभिर्भव सुमना अग्ने अर्के—रिमान् त्स्पृश मन्मभिः शूर वाजान् ।
 उत ब्रह्माण्यङ्गिरो जुषस्व सं ते शस्तिर्वेववाता जरेत १५
 एता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि ।
 निवचना कवये काव्या—न्यशांसिपं मतिभिर्विप्र उक्थैः १६ [२२] (५६)

(४)

१५ वामदेवो गौतमः । रक्षोहाऽग्निः । त्रिदृप् ।

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ इमेन ।
 तृष्वीमनु प्रसितिं दूणानो ऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः १
 तव भ्रमास आश्रया पतन्त्यनु स्पृश धृपता शोशुचानः ।
 तपूष्यग्ने जुह्वा पतङ्गा—नसदितो वि सृज विष्वगुल्काः २
 प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः ।
 यो नो दूरे अघशांसो यो अ—न्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत ३ (५९)

उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ ओषतात् तिग्महेते ।
 यो नो अरातिं समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्
 ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्म—दाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ।
 अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजाभिं प्र मृणीहि शत्रून्

४

५ [२३]

स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत् ।
 विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्धो वि दुरो अभि द्यात
 सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानु—र्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः ।
 पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासङ्घिष्टिः
 अचीमि ते सुमतिं घोष्यर्वाक सं ते वावाता जरतामियं गीः ।
 स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमा—ऽस्मे क्षत्राणि धारयेरन् द्यून्
 इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन् दोषावस्तर्दीङ्गिवांसमन् द्यून् ।
 क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेमा—ऽभि द्युम्ना तस्थिवांसो जनानाम्
 यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्या अग्र उपयाति वसुमता रथेन ।
 तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग् जुजोषत

६

७

८

९

१० [२४]

महो रुजामि बन्धुता वचोभि—स्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय ।
 त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुकतो दमूनाः
 अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः ।
 ते पायवः सधर्यश्चो निषद्या—ऽग्ने तव नः पान्त्वमूर
 ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
 ररक्ष तान् त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद् रिपवो नाह देभुः
 त्वया वयं सधन्यस्त्वोता—स्तव प्रणीत्यश्याम् वाजान् ।
 उभा शंसा सूदय सत्यताते ऽनुष्टुया कृणुह्यहयाण
 अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय ।
 दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान् ब्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात्

११

१२

१३

१४

१५ [२५] (७१)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-२६]

(५)

१५ वामदेवां गांतमः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानराय मीळहुपे सजोषाः कथा दाशेमाग्रये बृहद् भाः ।	
अनूनेन बृहता वक्षथेनो—प स्तभायदुपमिन्न रोधः	१
मा निन्दत य इमां मह्यं रातिं देवो वृदौ मर्त्याय स्वधावान् ।	
पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृतमो यज्ञो अग्निः	२
सामं द्विर्बा महिं तिग्मभृष्टिः सहस्रेता वृषभस्तुविष्मान् ।	
पदं न गोरपगूळहं विविद्रा—नग्निर्मह्यं प्रेढुं वोचन्मनीषाम्	३
प्र तां अग्निर्वभसत् तिग्मजम्भ—स्तपिष्ठेन शोचिषा यः सुराधाः ।	
प्र ये मिनन्ति वरुणस्य धामं प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि	४
अभ्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिरिपो न जनयो दुरेवाः ।	
पापासः सन्तो अनृता असत्या इदं पदमजना गभीरम्	५ [१]
इदं मे अग्रे कियते पावका—ऽमिनते गुरुं भारं न मन्म ।	
बृहद् दधाथ धृपता गभीरं यद्वं पुष्टं प्रयसा सप्तधातु	६
तमिन्वेष्टव समना समान—मभि क्रत्वा पुनती धीतिरश्याः ।	
ससस्य चर्मन्नधि चारु पृश्ने—रग्रे रूप आरुपितं जवारु	७
प्रवाच्यं वचसः किं मे अस्य गुहा हितमुप निणिग् वदन्ति ।	
यदुस्रियाणामप वारिव वन् पतिं प्रियं रूपो अग्रं पदं वेः	८
इदमु त्यन्महिं महामनीकं यदुस्रिया सचत पुर्व्यं गौः ।	
ऋतस्य पदे अधि दीद्यानं गुहा रघुण्यद् रघुयद् विवेद	९
अध द्युतानः पित्रोः सचासा ऽमनुत गुह्यं चारु पृश्नेः ।	
मातुष्पदे परमे अन्ति षट् गो—वृष्णाः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा	१० [२]
ऋतं वोचे नमसा पुच्छयमान—स्तवाशसा जातवेदो यवीदम् ।	
त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वं द्विवि यदु द्रविणं यत् पृथिव्याम्	११
किं नो अस्य द्रविणं कद्ध रत्नं वि नो वोचो जातवेदश्चिकित्वान् ।	
गुहाध्वनः परमं यज्ञो अस्य रेकु पदं न निद्वाना अगन्म	१२ (८१)

का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् ।

कदा नो देवीरमृतस्य पत्नीः सूरौ वर्णेन ततननुपासः

१३

अनिरेण वचसा फल्ग्वेन प्रतीत्येन कृधुनातृपासः ।

अधा ते अग्ने किमिहा वदन्त्यनायुधास आसता सचन्ताम्

१४

अस्य श्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दम् आरुरोच ।

रुशद् वसानः सुदृशीकरूपः क्षितिर्न राया पुरुवारो अद्यौत

१५ [३] (८६)

(६)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

ऊर्ध्व ऊ पु णो अध्वरस्य होत॒रग्ने तिष्ठ देवताता यजीयान् ।

त्वं हि विश्वमभ्यसि मन्म प्र वेधसांश्चित् तिरसि मनीषाम्

१

अमूरो होता न्यसादि विश्वः—ग्निर्मन्द्रो विदथेषु प्रचेताः ।

ऊर्ध्व भानुं सवितेवाश्रे—न्मेतैव धूमं स्तभायदुप द्याम्

२

यता सुजूर्णी रातिनी घृताचीं प्रदक्षिणिद् देवतातिमुराणः ।

उदु स्वरुनवजा नाक्रः पश्वो अनक्ति सुधितः सुमेकः

३

स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्ना ऊर्ध्वो अध्वर्युजुषाणो अस्थात् ।

पर्यग्निः पशुपा न होता त्रिविष्ट्येति प्रदिव उराणः

४

परि त्मना मितद्वरेति होता ऽग्निर्मन्द्रो मधुवचा क्रतावा ।

द्रवन्त्यस्य वाजिनो न शोका भयन्ते विश्वा भुवना यदभ्राट्

५ [४]

भद्रा ते अग्ने स्वनीक संहृण घोरस्य सतो विष्णुणस्य चारुः ।

न यत् ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तन्वीडे रेप आ धुः

६

न यस्य सातुर्जनितोरवारि न मातरापितरा नू चिद्विष्टौ ।

अर्धा मित्रो न सुधितः पावकोडे ऽग्निर्दीदाय मानुषीषु विश्व

७

द्विर्यं पञ्च जीर्जनन् त्संवसानाः स्वसारो अग्निं मानुषीषु विश्व ।

उषर्बुधमथर्योडे न दन्तं शुक्रं स्वासं परशुं न तिग्मम्

८

तव त्ये अग्ने हरितो घृतस्ना रोहितास ऋज्वञ्चः स्वञ्चः ।

अरुषासो वृषण ऋजुमुष्का आ देवतातिमहन्त दुस्माः

९

(९५)

ये ह त्वे ते सहमाना अयास—स्त्वेषासो अग्ने अर्चयश्चरन्ति ।

श्येनासो न कुवसनासो अर्थं तुविष्वणसो मारुतं न शर्धः १०

अकारि ब्रह्म समिधान तुभ्यं शंसात्युक्थं यजते व्यू धाः ।

होतारमग्निं मनुषो नि षेदु—र्नमस्यन्त उशिजः शंसमायोः ११ [५] (९७)

(७)

११ घामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ जगती, २-६ अनुष्टुप् ।

अयमिह प्रथमो धायि धातृभि—र्होता यजिष्ठो अध्वरेण्वीड्यः ।

यमप्रवानो भृगवो विरुरुचु—र्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे १

अग्ने कदा तं आनुषग् भुवद् देवस्य चेतनम् ।

अधा हि त्वा जगृभ्रिरे मर्तासो विश्वीड्यम् २

ऋतावानं विचेतसं पश्यन्तो द्यामिव स्तृभिः ।

विश्वेषामध्वराणां हस्कृतीरं दमेदमे ३

आशुं दूतं विवस्वतो विश्वा यश्चर्षणीरभि ।

आ जभुः केतुमायवो भृगवाणं विशेविशे ४

तमीं होतारमानुषक् चिकित्वांसं नि षेदिरे ।

रण्वं पावकशोचिषं यजिष्ठं सप्त धामभिः ५ [६]

तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतमश्रितम् ।

चित्रं सन्तं गुहा हितं सुवेदं कूचिदुर्थिनम् ६

ससस्य यद् वियुता सस्मिन्नूर्ध्व—न्वृतस्य धामन् रणयन्त देवाः ।

महाँ अग्निर्ममसा रातहव्यो वेरध्वराय सवुमिहृतावा ७

वेरध्वरस्य दूत्यानि विद्वा—नुभे अन्ता रोदसी संचिकित्वान् ।

वूत ईयसे प्रदिवं उरणो विदुष्टरो विव आरोधनानि ८

कृष्णं त एम रुशतः पुरो भा—श्चरिण्वर्चिर्वपुषामिदेकम् ।

यदप्रवीता दधते ह गर्भं सद्यश्चिज्जातो भवसीदु दूतः ९

सद्यो जातस्य ददृशानमोजो यदस्य वातो अनुवाति शोचिः ।

वृणक्ति तिग्मामतसेषु जिह्वां स्थिरा चिदन्ना दयते वि जम्भैः १०

(१०७)

तूषु यदन्ना तूषुणा ववक्षं तूषुं द्रुतं कृणुते यद्वा अग्निः ।
वार्तस्य मेळिं संचते निजूर्वा च्राशुं न वाजयते हिन्वे अवां

११ [७] (१०८)

(८)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

द्रुतं वो विश्वेवेदसं हव्यवाहममर्त्यम् । यजिष्ठमृअसे गिरा	१
स हि वेदा वसुधितिं महा आरोधनं दिवः । स देवाँ एह वक्षति	२
स वेद देव आनमं देवाँ कृतायते दमे । दाति प्रियाणि चिद् वसु	३
स होता सेदु द्रुत्यं चिकित्वाँ अन्तरीयते । विद्राँ आरोधनं दिवः	४
ते स्याम ये अग्रये ददाशुर्हव्यदातिभिः । य ई पुष्यन्त इन्धते	५
ते राया ते सुवीर्यैः ससवांसो वि शृण्विरे । ये अग्रा दधिरे दुवः	६
अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः । अस्मे वाजास ईरताम्	७
स विप्रश्चर्षणीनां शर्वसा मानुषाणाम् । अति क्षिप्रेव विध्यति	८ [८] (११६)

(९)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

अग्ने मूळ महाँ असि य ईमा देवयुं जनम् । इयेथ बर्हिःसदम्	१
स मानुषीषु दूळभो विक्षु प्रावीरमर्त्यः । दूतो विश्वेषां भुवत्	२
स सद्म परि णीयते होता मन्द्रो दिविष्टिषु । उत पोता नि पीदति	३
उत ग्रा अग्रिरध्वर उतो गृहपतिर्दमे । उत ब्रह्मा नि पीदति	४
वेषि ह्यध्वरीयता मुपवक्ता जनानाम् । हव्या च मानुषाणाम्	५
वेपीद्वस्य द्रुत्यं यस्य जुजोषो अध्वरम् । हव्यं मर्तस्य वोळहवे	६
अस्माकं जोष्यध्वर मस्माकं यज्ञमङ्गिरः । अस्माकं शृणुधी हवम्	७
परि ते दूळभो रथो ऽस्माँ अश्रोतु विश्वतः । येन रक्षसि दाशुषः	८ [९] (११४)

(१०)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । पदपंक्तिः, ४, ६, ७, उष्णिग्वा, ५ महापदपंक्तिः, ८ उष्णिक् ।

अग्ने तमद्या ऽश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हविस्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः १
अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीक्रतस्य बृहतो बभूथ २ (११४)

एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ३
 आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तो ऽग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः ४
 तव स्वादिष्टा ऽग्ने संहृष्टि—रिदा चिदहं इदा चिदुक्तोः । श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके ५
 घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम् । तत् ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ६
 कृतं चिद्विष्मा सनेमि द्वेषो ऽग्रं इनोषि मर्तात् । इत्था यजमानावृतावः ७
 शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्रा ऽग्रं देवेषु युष्मे । सा नो नाभिः सदर्ने सस्मिन्नूर्ध्वं ८ [१०] (१३२)

(११)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ११-२१]

६ वामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।
 रुशद् दृशे दृदृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् १
 वि षाह्यग्ने गृणते मनीषां खं वेपसा तुविजातु स्तवानः ।
 विश्वेभिर्यद् वावनः शुक्र देवैस्तन्नो रास्व सुमहो भूरि मन्म २
 त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषास्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि ।
 त्वदेति द्रविणं वीरपेशा इत्थाधिषे द्वाशुषे मर्त्याय ३
 त्वद् वाजी वाजंभरो विहाया अभिष्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः ।
 त्वद् रयिर्देवजूतो मयोभुस्त्वद्वाशुर्जुवाँ अग्ने अर्वा ४
 त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मर्ता अमृत मन्द्रजिह्वम् ।
 द्वेषोयुतमा विवासन्ति धीभिर्दमूनसं गृहपतिममूरम् ५
 आरे अस्मदमतिमारे अंह आरे विश्वाँ दुर्मतिं यन्निपासि ।
 वृषा शिवः सहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित् सचसे स्वास्ति ६ [११] (१३८)

(१२)

६ वामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यस्त्वामग्रं इनर्धते यतसुकृ त्रिस्ते अन्नं कृणवत् सस्मिन्नहन् ।
 स सु द्युन्नैरभ्यस्तु प्रसक्षत् तव क्रत्वा जातवेदश्चिक्त्वान् १
 इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणो महो अग्ने अनीकमा संपर्यन् ।
 स इधानः प्रति वृषामुषासं पुष्यन् रयिं सचते घ्नन्मित्रान् २ (१४०)

अग्निरीशे बृहतः क्षत्रियस्या—ऽग्निर्वाजस्य परमस्य रायः ।	
दधाति रत्नं विधत्ते यविष्ठो व्यानुषङ्गर्त्याय स्वधावान्	३
यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा यविष्ठा—ऽचित्तिभिश्चकृमा कच्चिदागः ।	
कृधी प्वस्माँ अदितेरनागान् व्येनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने	४
महश्चिदग्न एनसो अभीकं ऊर्वाद् देवानामुत मर्त्यानाम् ।	
मा ते सखायः सवृमिद् रिषाम् यच्छा तोकाय तनयाय शं योः	५
यथा ह त्यद् वसवो गौर्यं चित् पदि पिताममुञ्चता यजत्राः ।	
एवो प्वस्मन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः	६ [१२] (१४४)

(१३)

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके) । त्रिष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यद् विभातीनां सुमना रत्नधेयम् ।	
यातमश्विना सुकृतो दुरोण—मुत् सूर्यो ज्योतिषा देव एति	१
ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्वेद् द्रुप्सं दर्विध्वद् गविषो न सत्वा ।	
अनु व्रतं वरुणो यन्ति मित्रो यत् सूर्यं दिव्यारोहयन्ति	२
यं सीमकृण्वन् तमसे विपृचे ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्थम् ।	
तं सूर्यं हरितः सप्त यद्वीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति	३
वहिष्ठेभिर्विहरन्त्यासि तन्तु—मव्ययन्नसितं देव वस्म ।	
दर्विध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मवावाधुस्तमो अप्स्वन्तः	४
अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।	
कया याति स्वधया को ददर्श विवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्	५ [१३] (१४५)

(१४)

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके) । त्रिष्टुप् ।

प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा अख्यद् देवो रोचमाना महोभिः ।	
आ नासत्योरुगाया रथेने—मं यज्ञमुप नो यातमच्छे	१
ऊर्ध्वं केतुं सविता देवो अश्वे—ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वन् ।	
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं वि सूर्यो रश्मिभिश्चेकितानः	२ (१५१)

आवहन्त्यरुणीज्योतिषागा—न्मही चित्रा रश्मिभिश्चेकिताना ।

प्रबोधयन्ती सुविताय देव्यु१—षा ईयते सुयुजा रथेन ३

आ वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उषसो व्युष्टौ ।

इमे हि वां मधुपेयाय सोमा अस्मिन् यज्ञे वृषणा मादयेथाम् ४

अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।

कया याति स्वधया को ददर्श विवः स्कम्भः समृतः पाति नार्कम् ५ [१४] (१५४)

(१५)

१० वामदेवो गौतमः । अग्निः, ७-८ सोमकः साहदेव्यः, ९-१० अश्विनौ । गायत्री ।

अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन् परि णीयते । देवो देवेषु यज्ञियः १

परि त्रिविष्ट्वध्वरं यात्यग्नी रथीरिव । आ देवेषु प्रयो दधत् २

परि वाजपतिः कवि—रग्निर्हव्यान्यकमीत् । दधद् रत्नानि वाशुपे ३

अयं यः सृञ्जये पुरो दैववाते समिध्यते । शुमां अमित्रदम्भनः ४

अस्य घा वीर ईवतो ऽग्नेरीशीत मर्त्यः । तिग्मजम्भस्य मीळहुषः ५ [१५]

तमर्वन्तं न सानसि—मरुषं न विवः शिशुम् । मर्मज्यन्ते विवेदिवे ६

बोधयन्मा हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत उदरम् ७

उत त्या यजता हरी कुमारान् साहदेव्यात् । प्रयता सद्य आ ददे ८

एष वां देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः । दीर्घायुरस्तु सोमकः ९

तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम् । दीर्घायुषं कृणोतन १० [१६] (१६४)

(१६)

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः ।

तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्ष—मिहाभिपित्वं करते गृणानः १

अव स्य शूराध्वनो नान्ते ऽस्मिन् नो अद्य सर्वने मन्दधै ।

शंसात्युक्थमुशनेव वेधा—श्चिकितुषे असुर्याय मन्म २

कविर्न निण्यं विदथानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिणानो अर्चात् ।

विष इत्था जीजनत् सप्त कारू—नह्ना चिच्चक्रुर्वयुना गृणन्तः ३ (१६७)

स्व॑र्यद् वेदिं सु॒दृशी॑कम॒र्कैर्महि॑ ज्योतीं॑ रु॒रुच्य॑न्द्र वस्तोः ।	
अ॒न्धा तमा॑सि दु॒धिता॑ वि॒चक्षे॑ नृ॒भ्यश्च॑कार नृ॒नमो॑ अ॒भिष्टौ॑	४
वृ॒क्ष इन्द्रो॑ अ॒मित॑मृ॒जीप्यु॑भे आ प॑प्री रोद॑सी महि॒त्वा ।	
अ॒तश्चि॑दस्य महि॒मा वि रे॑च्य॒भि यो विश्वा॑ भुव॑ना ब॒भूव॑	५ [१७]
वि॒श्वानि॑ श॒क्रो न॑र्याणि वि॒द्रा न॒पो रि॑रेच स॒खिभि॑र्निका॒मैः ।	
अ॒श्मानं॑ चि॒द् ये बि॑भि॒दुर्व॑चो॒भिर्वजं॑ गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॑वुः	६
अ॒पो वृ॒त्रं व॑न्नि॒वांसं॑ प॒राह॑न् प्राव॑त् ते वज्रं॑ पृथि॒वी स॑चे॒ताः ।	
प्रा॒णांसि॑ स॒मुद्रि॑या॒ण्येनोः॑ प॒तिर्भ॑वञ्छ॒र्वसा॑ शूर धृ॒ष्णो	७
अ॒पो यद॑द्रि॒ पुरु॑हू॒त द॑र्द॒ रावि॑र्भुव॒त सर॑मा पृथ॒य ते ।	
स नो॑ ने॒ता वा॒ज॒मा द॑र्धि॒ भूरि॑ गो॒त्रा रु॒ज॒ज्ञङ्गि॑रोभि॒र्गृणानः॑	८
अ॒च्छा क॑विं नृ॒मणो॑ गा अ॒भिष्टौ॑ स्व॒र्पाता॑ म॒धव॑न्ना॒ध॒मान॑म् ।	
ऊ॒तिभि॑स्त॒मिष॑णो द्यु॒म्रह॑तौ नि मा॒यावा॑नब्र॒ह्मा द॑स्यु॒रर्त	९
आ द॑स्यु॒न्ना म॑न॒सा या॒ह्यस्तं॑ भुव॑त् ते कु॒त्सः स॒ख्ये नि॑का॒मः ।	
स्वे यो॒नौ नि प॑द॒तं सरू॑पा वि वां चि॒कित्स॑द॒तचि॒द्ध नारी॑	१० [१८]
या॒सि कु॒त्सेन॑ स॒रथ॑मव॒स्युस्तो॑दो वा॒तस्य॑ ह॒योरी॑शा॒नः ।	
ऋ॒ज्वा वा॒जं न॑ ग॒ध्यं यु॒यूषन्॑ क॒विर्य॑द॒हन् पा॑र्या॒य भू॑पा॒त्	११
कु॒त्साय॑ शु॒ष्णम॑शु॒षं नि ब॑र्हीः प्र॒पित्वे॑ अ॒ह्नः कु॑य॒वं स॒हस्रा॑ ।	
स॒द्यो द॑स्युन् प्र मृ॒ण कु॒त्स्येन॑ प्र सूर॑श्च॒क्रं वृ॑ह॒तादु॑भी॒कैः ।	१२
त्वं पि॒पुं मृ॑गं शू॒शुवा॑सं मृ॒जि॒श्वने॑ वैद॒धिना॑य र॒न्धीः ।	
प॒ञ्चाश॑त् कृ॒ष्णा नि व॑पः स॒हस्रा॑ ऽत्कं॑ न पु॒रो ज॑रि॒मा वि द॑र्दः	१३
सूर॑ उ॒पाके॑ त॒न्वं द॑धानो वि य॒त् ते चे॒त्यमृ॑तस्य॒ वर्षः॑ ।	
मृ॒गो न ह॑स्ती त॒र्विषी॑मु॒षाणः॑ सि॒ंहो न भी॑म आ॒यु॒धानि॑ बिभ्र॑त्	१४
इन्द्रं॑ का॒मा व॑सू॒यन्तो॑ अ॒गम॑न् त्स्व॒र्मीळ्हे॑ न स॒वने॑ च॒क्रानाः॑ ।	
श्र॒व॒स्यवः॑ श॒शमा॑ना॒स उ॒क्थैरो॒क्रो न र॑ण॒वा सु॒दृशी॑व पु॒ष्टिः	१५ [१९]
तमि॑द् व इन्द्रं॑ सु॒हवं॑ हुवे॒म य॑स्ता च॒कार॑ न॒र्या पुरु॑णि ।	
यो मा॑व॒ते ज॑रि॒त्रे ग॒ध्यं चि॒न्मक्षू॑ वा॒जं भ॑र॒ति स्पा॒र्हरा॑धाः	१६
ति॒ग्मा यदु॑न्त॒र॒ग्निः प॑ता॒ति क॑स्मि॒श्चिच्छू॑र मु॒हुके॑ ज॒नाना॑म् ।	
घो॒रा यद॑र्य॒ समृ॑ति॒र्भवा॑त्य॒ध॒ स्मा न॑स्त॒न्वो बो॑धि गो॒पाः	१७ (१८१)

भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ । त्वामनु प्रमतिमा जगन्मो—रुशंसो जरित्रे विश्वध स्याः	१८
एभिर्नृभिर्निन्द्र त्वायुभिर्द्धा मघवन्दिर्मघवन् विश्वं आजौ । द्यावो न द्युन्नैरभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः	१९
एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् । नू चिद् यथा नः सख्या वियोप—दसन्न उग्रोऽविता तनूपाः	२०
नू द्रुत ईन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽं न पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः	२१ [२०] (१८५)

(१७)

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १५ एकपदा विराद ।

त्वं महाँ ईन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः । त्वं वृत्रं शर्वसा जघन्वान् त्सृजः सिन्धूरहिना जग्रसानान्	१
तव त्विषो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः । ऋघायन्त सुभ्वः पर्वतास आर्दुन् धन्वानि सरयन्त आपः	२
मिनद् गिरिं शर्वसा वज्रमिष्ण—न्नाविष्कृण्वानः सहसान ओजः । वधीद् वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरन्नापो जर्वसा हतवृष्णीः	३
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौ—रिन्द्रस्य कर्ता स्वपस्तमो भूत् । य ई जजान स्वयं सुवज्र—मनपच्युतं सदसो न भूम	४
य एक इच्छ्यावयति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः । सत्यमेनमनु विश्वे मदन्ति रातिं देवस्य गृणतो मघोनः	५ [२१]

सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्ठाः । सत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दत्रे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः	६
त्वमध प्रथमं जायमानो ऽमे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः । त्वं प्रति प्रवत आशयान—महिं वज्रेण मघवन् वि वृश्चः	७
सत्राहणं दार्धृषिं तुम्रमिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम् । हन्ता यो वृत्रं सनितोत वाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः	८ (१९३)

अयं वृत्श्चातयते समीचीर्य आजिषु मघवा शुण्व एकः ।

अयं वाजं भरति यं सनोत्यस्य प्रियासः सख्ये स्याम

९

अयं शृण्वे अध जयन्नुत द्रत्रयमुत प्र कृणुते युधा गाः ।

यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं दृळ्हं भयत एजदस्मात्

१० [२२]

समिन्द्रो गा अजयत् सं हिरण्या समश्विया मघवा यो हं पूर्वीः ।

एभिर्नृभिर्नृतमो अस्य शाकै रायो विभक्ता संभरश्च वस्वः

११

कियत् स्विदिन्द्रो अध्येति मातुः कियत् पितुर्जनितुर्यो जजान ।

यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियति वातो न जूतः स्तनयन्दिभैः

१२

क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं कृणोतीर्यति रेणुं मघवा समोहम् ।

विभञ्जनुरशनिमां इव द्यौरुत स्तोतारं मघवा वसौ धात्

१३

अयं चक्रमिषणत् सूर्यस्य न्येतशं रीरमत् ससृमाणम् ।

आ कृष्ण ई जुहुराणो जिघर्ति त्वचो बुधे रजसो अस्य योनौ

१४

असिक्न्यां यजमानो न होता

१५ [२३]

गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ।

जनीयन्तो जनिदामक्षितोतिमा च्यावयामोऽवते न कोशम्

१६

त्राता नो बोधि दहंशान आपि रभिर्याता मर्दिता सोम्यानाम् ।

सखा पिता पितृतमः पितृणां कर्तेषु लोकमुगते वयोधाः

१७

सखीयतामविता बोधि सखा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो धाः ।

वयं ह्या ते चकुमा सबाध आभिः शमीभिर्महयन्त इन्द्र

१८

स्तुत इन्द्रो मघवा यद्ध वृत्रा भूरीण्येको अप्रतीनि हन्ति ।

अस्य प्रियो जरिता यस्य शर्मन्नकिर्वैवा वारयन्ते न मर्ताः

१९

एवा न इन्द्रो मघवा विरंशी करत् सत्या चर्षणीधृदन्वा ।

त्वं राजा जनुषां धेह्यस्मे अधि श्रवो माहिंनं यज्जरित्रे

२०

नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽं न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः

२१ [२४] (२०६)

(१८)

१३ वामदेवो गौतमः, १ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्चस्य), ७ अदितिः ।

१ वामदेवः, २-४ (पूर्वार्धर्चस्य), ८-१३ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्चस्य),

७ वामदेवः । त्रिष्टुप् ।

अयं पन्था अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे ।

अताश्चिदा जनिषीष्ट प्रवृद्धो मा मातरममुया पत्तवे कः

१

नाहमतो निरया दुर्गहैतत् तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि ।

बहूनि मे अकृता कर्त्वाणि युध्यं त्वेन सं त्वेन पृच्छे

२

परायतीं मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि ।

त्वष्टुर्गृहे अपिबत् सोममिन्द्रः शतधन्यं चम्बोः सुतस्य

३

किं स ऋधक् कृणवद् यं सहस्रं मासो जभारं शरदश्च पूर्वाः ।

नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तर्जतिपूत ये जनित्वाः

४

अवद्यामिव मन्यमाना गुहाक—रिन्द्रं माता वीर्येणा न्यूष्टम् ।

अथोदस्थात् स्वयमत्कं वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः

५ [२५]

एता अर्षन्त्यललाभवन्ती—र्कतावरीरिव संक्रोशमानाः ।

एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति कमापो अद्रिं परिधिं रूजन्ति

६

किमु प्विदस्मै निविदो भनन्ते—न्द्रस्यावद्यं दिधिपन्त आपः ।

ममैतान् पुत्रो महता वधेन वृत्रं जघन्वां असृजद् वि सिन्धून्

७

ममच्चन त्वा युवतिः परास ममच्चन त्वा कुषवा जगार ।

ममच्चिदापः शिशवे ममृड्यु—ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत्

८

ममच्चन ते मघवन् व्यंसो निविविध्वां अप हनू जघान ।

अधा निर्विद्ध उत्तरो बभूवा—ञ्छिरो द्वासस्य सं पिणग्वधेन

९

गृष्टिः संसूव स्थविरं तवागा—मनाधृष्यं वृषभं तुम्रमिन्द्रम् ।

अरीळ्हं वत्सं चरथाय माता स्वयं गातुं तन्व इच्छमानम्

१०

उत माता महिषमन्ववेन—दुमी त्वा जहति पुत्र देवाः ।

अथाब्रवीद् वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन् त्सखे विष्णो वितुरं वि क्रमस्व

११

(२१७)

कस्ते मातरं विधवामचक्र—च्छयं कस्त्वामजिघांसच्चरन्तम् ।
कस्ते देवो अधि मर्डीक आसीद यत प्राक्षिणाः पितरं पादुगृह्यं
अवर्त्या शुनं आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविदे मर्दितारम् ।
अपश्यं जायाममहीयमाना—मर्धा मे श्येनो मध्वा जभार

१२

१३[२६](११९)

[पष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३०]

(१९)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नत्र विश्वे देवासः सुहवास ऊमाः ।
महामुभे रोदसी वृन्द्रमुष्वं निरेकमिद वृणते वृत्रहत्ये
अवासृजन्त जिब्रयो न देवा भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः ।
अहन्नाहिं परिशयानमर्णः प्र वर्तनीररदो विश्वधेनाः
अतृणुवन्तं वियतमबुध्य—मबुध्यमानं सुपुपाणमिन्द्र ।
सप्त प्रति प्रवत आशयान—महिं वज्रेण वि रिणा अपर्वन्
अक्षोदयच्छवसा क्षाम बुध्नं वार्ष वातस्तविपीभिरिन्द्रः ।
हृळ्हान्यौभ्रादुशमान ओजो ऽवाभिनत ककुभः पर्वतानाम्
आभि प्र दद्रुर्जनयो न गर्भं रथा इव प्र ययुः साकमद्रयः ।
अतर्पयो विसृत उज्ज ऊर्मीन् त्वं वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून्

१

२

३

४

५ [१]

त्वं महीमवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वय्याय क्षरन्तीम् ।
अरमयो नमसैजदर्णः सुतरणां अकृणोरिन्द्र सिन्धून्
प्रागुवो नमन्वो न वक्रा ध्वसा अपिन्वद् युवतीर्कृतज्ञाः ।
धन्वान्यज्रां अपृणक् तृषाणां अधोगिन्द्रः स्तर्यो दंसुपत्नीः
पूर्वीरुपसः शरदश्च गूर्ता वृत्रं जघन्वां असृजद् वि सिन्धून् ।
परिष्ठिता अतृणद् बद्धधानाः सीरा इन्द्रः सवितवे पृथिव्या
वप्रीभिः पुत्रमगुवो अकान निवेशनान्दरिव आ जभर्थ ।
व्यन्धो अख्यदहिमादवानो निर्भूदुखच्छित् समरन्त पर्व
प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्रा—ऽऽविद्रां आह विदुषे करांसि ।
यथायथा वृष्ण्यानि स्वगूर्ता ऽपांसि राजन् नर्याविवेपीः
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नवयं धिया स्याम रथ्यः सदासाः

६

७

८

९

१०

११ [२] (१३०)

(१०)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ न इन्द्रो दूरादा न आसा—दंभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ।
 ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून १
 आ न इन्द्रो हरिर्मियात्त्वच्छा—ऽर्वाचीनोऽवसे राधसे च ।
 तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शी—मं यज्ञमनु नो वाजसातो २
 इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत सनिष्यसि क्रतुं नः ।
 श्वघ्नीव वज्रिन् त्सनये धनानां त्वया वयमर्थ आजिं जयेम ३
 उशन्न पु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सृपुतस्य स्वधावः ।
 पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृष्ठधेन ४
 वि यो ररप्श कपिभिर्नवेभि—वृक्षो न पक्वः सृण्यो न जेता ।
 मर्यो न योषामभि मन्यमानो ऽच्छा विवक्त्रि पुरुहूतमिन्द्रम् ५ [३]

गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः सनादेव सहस्रं जात उग्रः ।
 आदता वज्रं स्थविर्न भीम उद्रेव कोशं वसुना न्युष्टम ६
 न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य ।
 उद्धावृषाणस्तविषीव उग्रा—ऽस्मभ्यं दद्वि पुरुहूत रायः ७
 ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीना—मुत व्रजमपवर्तासि गोनाम् ।
 शिक्षानरः समिथेषु प्रहावान् वस्वो राशिमभिनेतासि भूरिम् ८
 कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिहृष्वः ।
 पुरु दाशुषे विचयिष्ठो अंहो ऽथा दधाति द्रविणं जरित्रे ९
 मा नो मर्धिरा भरा वुद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् ते ।
 नव्ये वृष्णे शस्ते अस्मिन् त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः १०
 नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।
 अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ११ [४] (२४१)

(११)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ यात्विन्द्रोऽवस उषं न इह स्तुतः संधमादस्तु शूरः ।
 वावुधानस्तविषीर्यस्य पूर्वी—द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुण्यात् १ (२४२)

तस्येद्विह स्तवथ वृष्ण्यानि तुविद्युन्नस्य तुविराधसो नृन् ।
यस्य क्रतुर्विदुथ्योऽ न सम्राट् साह्वान् तरुत्रो अभ्यस्ति कृष्टीः २
आ यात्विन्द्रो दिव आ पृथिव्या मक्षू समुद्रादुत वा पुरीषात ।
स्वर्णरादवसे नो मरुत्वान् परावतो वा सदर्नाहतस्य ३
स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे तमुं ष्टवाम विदथेऽप्विन्द्रम् ।
यो वायुना जयति गोमतीषु प्र धृष्णुया नयति वस्यो अच्छ ४
उप यो नमो नमसि स्तभाय—न्निर्यति वाचं जनयन् यजध्वै ।
ऋत्नसानः पुरुवार उक्थे—रेन्द्रं कृण्वीत सदर्नेषु होता ५ [५]

धिषा यदि धिषण्यन्तः सरण्यान् त्सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे ।
आ दुरोपाः पास्त्यस्य होता यो नो महान् त्संवरणेपु वह्निः ६
सत्रा यदी भावस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय ।
गुहा यदीमौशिजस्य गोहे प्र यद् धिये प्रायसे मदाय ७
वि यद् वरांसि पर्वतस्य वृण्वे पयोभिर्जिन्वे अपां जवांसि ।
विदद् गौरस्य गवयस्य गोहे यदी वाजाय सुध्योऽ वहन्ति ८
भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी प्रयन्तारा स्तुवते राध इन्द्र ।
का ते निषत्तिः किमु नो ममात्सि किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ ९
एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्रा—ङ्गन्ता वृत्रं वरिवः पूरवे कः ।
पुरुष्टुत क्रत्वा नः शग्धि रायो भक्षीय तेऽवसो दैव्यस्य १०
नू षुत इन्द्र नू गृणान इषं जग्निरे नद्योऽ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ११ [६] (१५१)

(२२)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥ सू० ११-३१]

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यन्न इन्द्रो जुजुषे यच्च वष्टि तन्नो महान् करति शुष्म्या चित् ।
ब्रह्म स्तोमं मघवा सोममुक्था यो अश्मानं शर्वसा बिभ्रदेति १
वृषा वृषन्धिं चतुरश्रिमस्य—न्नग्रो बाहुभ्यां नृतमः शचीवान् ।
श्रिये परुष्णीमुषमाण ऊर्णा यस्याः पर्वाणि सख्याय विव्ये २
यो देवो देवतमो जायमानो महो वाजेभिर्महाद्भिश्च शुष्मैः ।
दधानो वज्रं बाह्वोरुशन्तं द्याममेन रेजयत् प्र भूम ३ (१५५)

विश्वा रोधांसि प्रवतश्च पूर्वी—द्यौर्ऋष्वाज्जनिमन् रेजतु क्षाः ।
 आ मातरा भरति शुष्म्या गो—नृवत् परिज्मन् नोनुवन्त वाताः
 ता तू ते इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित सर्वेण पु प्रवाच्या ।
 यच्छूर धृष्णो धृषता दधृष्वा—नहिं वज्रेण शवसाविवेषीः

४

५ [७]

ता तू ते सत्या तुविनृम्ण विश्वा प्र धेनवः सिस्रते वृष्ण ऊध्रः ।
 अधा ह त्वद् वृषमणो भियानाः प्र सिन्धवो जवसा चक्रमन्त
 अत्राह ते हरिवस्ता उ देवी—रवोभिरिन्द्र स्तवन्त स्वसारः ।
 यत् सीमनु प्र मुचो बद्धधाना दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दुयर्ध्य
 पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धु—रा त्वा शमीं शशमानस्यं शक्तिः ।
 अस्मद्यक् शुशुचानस्यं यम्या आशुर्न रश्मिं तुव्योजसं गोः
 अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि ज्येष्ठा नृम्णानि सत्रा सहुरे सहांसि ।
 अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य
 अस्माकमित् सु गृणुहि त्वमिन्द्रा—ऽस्मभ्यं चित्रां उप माहि वाजान् ।
 अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरंधी—रस्माकं सु मघवन् बोधि गोदाः
 नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो उ न पीपेः ।
 अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सत्रासाः

६

७

८

९

१०

११ [८] (२६३)

(२३)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, ८-१० ऋतं वा । त्रिष्टुप् ।

कथा महामवृधत् कस्य होतु—र्यज्ञं जुषाणो अभि सोममूधः ।
 पिबन्नुशानो जुषमाणो अन्धो ववक्ष ऋष्वः शुचते धनाय
 को अस्य वीरः सधमादमाप समानंश सुमतिभिः को अस्य ।
 कदस्य चित्रं चिकिते कद्रुती वृधे भुवच्छशमानस्य यज्योः
 कथा गृणोति ह्यमानमिन्द्रः कथा शृण्वन्नवसामस्य वेद ।
 का अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथैनमाहुः पपुंरि जरित्रे
 कथा सबाधः शशमानो अस्य नशदुभि द्रविणं दीध्यानः ।
 देवो भुवन्नवेदा म ऋतानां नमो जगृभ्वां अभि यज्जुजोषत्
 कथा कदस्या उपसो व्युष्टौ देवो मर्त्यस्य सख्यं जुजोष ।
 कथा कदस्य सख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन् कामं सुयुजं ततसे

१

२

३

४

५ [९] (२६८)

किमादमंत्रं सख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम ।	
श्रिये सुदृशो वपुस्स्य सर्गाः स्वर्णं चित्रतममिष आ गोः	६
द्रुहं जिघांसन् ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिम्रा तुजसे अनीका ।	७
ऋणा चिद् यत्र ऋण्या न उग्रो दूरे अज्ञाता उपसो बबाधे	८
ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वी—ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।	९
ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्दु कर्णा बुधानः शुचमान आयोः	१०
ऋतस्य हृद्वा धरुणानि सन्ति पुरुणि चन्द्रा वपुषे वपुषि ।	११ [१०] (२७४)
ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृक्षं ऋतेन गावं ऋतमा विवेशुः	
ऋतं येमान ऋतमिद् वनोत्यु—तस्य शुष्मस्तुर्या उ गव्युः ।	
ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते	
न द्रुत इन्द्र न गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।	
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः	

(२४)

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।

का सुष्टुतिः शवसः सुनुमिन्द्र—मर्वाचीनं राधस आ ववर्तत् ।	१
वृदिर्हि वीरो गृणते वसूनि स गोपतिर्निष्पिधां नो जनासः	२
स वृत्रहत्ये हव्यः स ईड्यः स सुष्टुत इन्द्रः सत्यराधाः ।	३
स यामन्त्रा मघवा मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वये वरिवो धात	४
तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके रिरिक्तांसस्तन्वः कृण्वत त्राम् ।	५ [११]
मिथो यत् त्यागमुभयासो अगमन् नरस्तोकस्य तनयस्य सातौ	
ऋतूयन्ति क्षितयो योग उग्रा—ऽऽशुषाणासो मिथो अर्णसातौ ।	
सं यद् विशोऽववृत्रन्त युध्मा आदिन्नेम इन्द्रयन्ते अभीके	
आदिद् नेम इन्द्रियं यजन्त आदित् पक्तिः पुरोळाशं रिरिच्यात् ।	
आदित् सोमो वि पपृच्यादसुष्वी—नादिज्जुजोष वृषभं यजध्वै	

कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्ये—न्द्राय सोममुशते सुनोति ।	६
सुभीचीनेन मनसाविवेनन् तमित् सखायं कृणुते समत्सु	(१८०)

य इन्द्राय सुनवत् सोममद्य पचात् पक्तीरुत भुज्जातिं धानाः ।

प्रति मनायोरुचथानि हर्यन् तस्मिन् दधद् वृषणं शुष्ममिन्द्रः ७

यदा समर्थं व्यचेहृधावा वीर्यं यदाजिमभ्यस्यदुर्यः ।

अचिक्रवुद् वृषणं पत्न्यच्छा दुरोण आ निशितं सोमसुद्धिः ८

भूर्यसा वस्नमचरत् कनीयो ऽविक्रीतो अकानिपं पुनर्यन् ।

स भूर्यसा कनीयो नारिरिचीद् वीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ९

क इमं वृशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः ।

यदा वृत्राणि जङ्घनदथैनं मे पुनर्ददत् १०

नू द्रुत ईन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ न पीपेः ।

अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ११ [१२] (२८५)

(२५)

८ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

को अद्य नर्यो देवकाम उशान्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष ।

को वा महेऽवसे पार्याय सभिन्द्रे अग्नौ सुतसोम ईडे १

को नानाम वचसा सोम्याय मनायुर्वी भवति वस्त उसाः ।

क इन्द्रस्य युज्यं कः सखित्वं को भ्रात्रं वष्टि कवये क ऊती २

को देवानामवो अद्या वृणीते क आदित्यां अदितिं ज्योतिरीडे ।

कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यां ऽशोः पिबन्ति मनसाविवेनम् ३

तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंस ज्ज्योक् पश्यात् सूर्यमुच्चरन्तम् ।

य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय नृतमाय नृणाम् ४

न तं जिनन्ति बहवो न दुभ्रा उर्वस्मा अदितिः शर्म यंसत् ।

प्रियः सुकृत प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ५ [१३]

सुप्राव्यः प्राशुषालेष वीरः सुष्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः ।

नासुष्वेरापिर्न सखा न जामि दुष्प्राव्योऽवहन्तेदवाचः ६

न रेवता णिना सख्यमिन्द्रो ऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीते ।

आस्य वेदः खिदति हन्ति नग्रं वि सुष्वये पक्तये केवलो भूत् ७

इन्द्रं परेऽवरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽवसितास इन्द्रम् ।

इन्द्रं क्षियन्त उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते ८ [१४] (२९३)

(२६)

७ वामदेवो गौतमः; १-३ इन्द्रो वा । १-३ इन्द्रः, आत्मा वा, ४-७ इयेनः । त्रिष्टुप् ।

अहं मनुरभवं सूर्यश्चा—ऽहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः ।	
अहं कुत्समार्जुनेयं न्यूञ्जे ऽहं कविरुशना पश्यता मा	१
अहं भूमिमदवामार्याया—ऽहं वृष्टिं वृशुषे मर्त्याय ।	
अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन्	२
अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नव साकं नवतीः शम्बरस्य ।	
शततमं वेश्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम्	३
प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र इयेनः इयेनेभ्य आशुपत्वा ।	
अचक्रया यत् स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम्	४
भरद् यद्वि विरतो वेविजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि ।	
तूर्यं ययौ मधुना सोम्येनो—त श्रवो विविदे इयेनो अत्र	५
ऋजीपी इयेनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मदम् ।	
सोमं भरद् दादृहाणो देवावान् दिवो अमुष्मादुत्तरादाय	६
आदाय इयेनो अभरत् सोमं सहस्रं सुवाँ अयुतं च साकम् ।	
अत्रा पुरंधिरजहादराती—मदे सोमस्य मूरा अमूरः	७ [१५] (३००)

(२७)

५ वामदेवो गौतमः । इयेनः, ५ इन्द्रो वा । त्रिष्टुप्, ५ शक्वरी ।

गर्भे नु सन्नन्वेषामवेद—महं देवानां जनिमानि विश्वा ।	
शतं मा पुर आर्यसीरक्ष—न्नध इयेनो जवसा निरदीयम्	१
न घा स मामप जोषं जभारा—ऽभीमास त्वक्षसा वीर्येण ।	
ईर्मा पुरंधिरजहादराती—रुत वाताँ अतरच्छूशुवानः	२
अव यच्छयेनो अस्वनीदध द्यो—र्वि यद् यद्वि वात ऊहुः पुरंधिम् ।	
सूजद् यदस्मा अव ह क्षिपज्यां कुशानुरस्ता मनसा भुरण्यन्	३
ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो न भुज्युं इयेनो जभार बृहतो अधि णोः ।	
अन्तः पतत् पतत्र्यस्य पूर्ण—मधु यामन्ति प्रसितस्य तद् वेः	४ (१०४)

अर्धं श्वेतं कलशं गोभिर्ऋक्त—मापिष्यानं मघवा शुक्रमन्धः ।

अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्र—मिन्द्रो मदाय प्रति धत् पिबध्वै शूरो मदाय प्रति धत् पिबध्वै ५
[१६] (३०५)

(२८)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, इन्द्रासोमौ वा । त्रिष्टुप् ।

त्वा युजा तव तत् सोम सख्य इन्द्रो अपो मनवे ससुतस्कः ।

अहन्नहिमरिणात् सप्त सिन्धू—नपावृणोदपिहितेव खानि १

त्वा युजा नि खिदत् सूर्यस्ये—न्द्रश्चक्रं सहसा सद्य इन्द्रो ।

अधि ण्णुना बृहता वर्तमानं महो द्रुहो अपं विश्वार्यु धायि २

अहन्निन्द्रो अदहद्वग्निरिन्द्रो पुरा दस्यून् मध्यंदिनादुभीके ।

दुर्गे दुरोणे क्रत्वा न यातां पुरु सहस्रा शर्वा नि बर्हीत् ३

विश्वस्मात् सीमधमाँ इन्द्र दस्यून् विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः ।

अबाधेथाममृणतं नि शत्रू—नविन्देथामपचितिं वधत्रैः ४

एवा सत्यं मघवाना युवं त—दिन्द्रश्च सोमोर्वमश्च्यं गोः ।

आदद्वैतमपिहितान्यश्वा रिचिचथुः क्षाश्चित् ततृकाना ५ [१७] (३१०)

(२९)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नः स्तुत उप वार्जेभिरूती इन्द्र याहि हरिभिर्मन्दसानः ।

तिरश्चिद्वयः सर्वना पुरूण्या—ङ्गुपेभिर्गृणानः सत्यराधाः १

आ हि ष्मा याति नर्यश्चिक्त्वान् ह्वयमानः सोतृभिरुप यज्ञम् ।

स्वश्चो यो अभीरुर्मन्यमानः सुष्वाणेभिर्मदति सं ह वीरैः २

श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्वै जुष्टामनु प्र दिशं मन्द्वयध्वै ।

उद्वावृषाणो राधसे तुविष्मान् करन्न इन्द्रः सुतीर्थाभयं च ३

अच्छा यो गन्ता नाधमानमूती इत्था विप्रं हवमानं गृणन्तम् ।

उप त्मानि दधानो धुर्याईशून् त्सहस्राणि शतानि वज्रबाहुः ४

त्वोतासो मघवन्निन्द्र विप्रा वयं ते स्याम सूरयो गृणन्तः ।

भेजानासो बृहद्विष्य राय आक्राय्यस्य दावने पुरुक्षोः ५ [१८] (३१५)

(१०)

२४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, ९-११ इन्द्रोपसौ । गायत्री, ८, २४ अनुष्टुप् ।

नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायौ अस्ति वृत्रहन् । नकिरेवा यथा त्वम् १
 सत्रा ते अनु कृष्टयो विश्वा चक्रेव वावृतुः । सत्रा महौ असि श्रुतः २
 विश्वे चनेदुना त्वा देवास इन्द्र युयुधुः । यदहा नक्तमातिरः ३
 यत्रोत बाधितेभ्यश्चक्रं कुत्साय युध्यते । मुषाय इन्द्र सूर्यम् ४
 यत्र देवाँ ऋघायतो विश्वाँ अयुध्य एक इत । त्वमिन्द्र वनूरहन् ५ [१९]

यत्रोत मर्त्याय कर्मरिणा इन्द्र सूर्यम् । प्रावः शचीभिरेतशम् ६
 किमादुतासि वृत्रहन् मध्वन् मन्युमत्तमः । अत्राह दानुमातिरः ७
 एतद् घेदुत वीर्यम्—मिन्द्र चक्रथ पौंस्यम् । स्त्रियं यद् बृहणायुवं वधीर्बृहतिरं विवः ८
 द्विशिचिद् वा दुहिनरं महान महीयमानाम् । उषासमिन्द्र सं पिणक् ९
 अपोषा अनसः सरत् संपिष्टादह विश्युषी । नि यत् सीं शिश्रथद् वृषा १० [२०]

एतदस्या अनः शये सुसंपिष्टं विपाश्या । ससारं सीं परावतः ११
 उत सिन्धुं विबाल्यं वितस्थानामधि क्षमि । परि ष्ठा इन्द्र मायया १२
 उत शुष्णं धृष्ण्या प्र मृक्षो अभिवेदनम् । पुरो यदस्य संपिणक् १३
 उत दासं कौलितरं बृहतः पर्वतादधि । अवाहन्निन्द्र शुम्बरम् १४
 उत दासस्य वर्चिनः सहस्राणि शतावधीः । अधि पञ्च प्रधीरिव १५ [२१]

उत त्वं पुत्रमग्रुवः परावृक्तं शतक्रतुः । उक्थेष्विन्द्र आभजत् १६
 उत त्या तुर्वशाग्रुवः अस्नातारा शचीपतिः । इन्द्रो विद्वौ अपारयत् १७
 उत त्या सद्य आर्या सरयोरिन्द्र पारतः । अर्णोच्चित्ररथावधीः १८
 अनु द्वा जहिता नयो ऽन्धं श्रोणं च वृत्रहन् । न तत् ते सुस्रमष्टवे १९
 शतमशमन्मयीनां पुरामिन्द्रो व्यास्यत् । दिवोदासाय वृशुषे २० [२२]

अस्वापयद् वृभीतये सहस्रा त्रिंशतं हथैः । दासानामिन्द्रो मायया २१
 स घेदुतासि वृत्रहन् त्समान इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चिच्युषे २२
 उत नूनं यदिन्द्रियं करिष्या इन्द्र पौंस्यम् । अद्या नक्लिष्टदा मिनत् २३

वामंवामं त आदुरे देवो वृदात्वयमा । वामं पूषा वामं भगो वामं देवः कर्कळती २४

[२३] (११९)

(३१)

१५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । गायत्री, ३ पादनिष्ठम् ।

कया नश्चित्र आ भुव—दूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता १
 कस्त्वा सत्यो मदानां महिष्ठो मत्सदन्धसः । हृळ्हा चिद्वारुजे वसु २
 अभी षु णः सखीना—मविता जरितृणाम् । शतं भवाभ्युतिभिः ३
 अभी न आ ववृत्स्व चक्रं न वृत्तमर्वतः । नियुद्धिश्चर्षणीनाम् ४
 प्रवता हि क्रतूना—मा हा पदेव गच्छसि । अभक्षि सूर्ये सचा ५ [२४]

सं यत् तं इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे । अध त्वे अध सूर्ये ६
 उत स्मा हि त्वामाहुरि—न्मघवानं शचीपते । दातारमविदीधयुम् ७
 उत स्मा सद्य इत् परि शशमानाय सुन्वते । पुरु चिन्महसे धम् ८
 नहि ष्मा ते शतं चन राधो वरन्त आमुरः । न च्यौत्नानि करिष्यतः ९
 अस्माँ अवन्तु ते शत—मस्मान् त्सहस्रमूतयः । अस्मान् विश्वा अभिष्टयः १० [२५]

अस्माँ इहा वृणीष्व सखायं स्वस्तये । महो राये विविर्मते ११
 अस्माँ अविद्धि विश्वहे—न्द्र राया परीणसा । अस्मान् विश्वाभिरुतिभिः १२
 अस्मभ्यं ताँ अपा वृधि ब्रजाँ अस्तेव गोमंतः । नवाभिरिन्द्रोतिभिः १३
 अस्माकं धृष्णुया रथो द्युमाँ इन्द्रानपच्युतः । गव्युरश्वयुरीयते १४
 अस्माकमुत्तमं कृधि श्रवो देवेषु सूर्य । वर्षिष्ठं द्यामिवोपरि १५ [२६] (३५४)

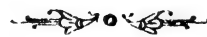
(३२)

२४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, २३-२४ इन्द्राश्वौ । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र वृत्रह—अस्माकमर्धमा गहि । महान् महीभिरुतिभिः १
 भूमिश्चिद् घासि तूतुजि—रा चित्र चित्रिणीष्व । चित्रं कृणोष्युतये २
 वृध्रेभिश्चिच्छशीयांसं हंसि वार्धन्तमोजसा । सखिभिर्ये त्वे सचा ३
 वयमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वाभि नोनुमः । अस्माँ अस्माँ इदुद्व ४
 स नश्चित्राभिरद्रिवो ऽनवद्याभिरुतिभिः । अनाधृष्टाभिरा गहि ५ [२७]

भूयामो षु त्वावतः सखाय इन्द्र गोमंतः । युजो वाजाय घृष्वये ६
 त्वं ह्येक ईशिष इन्द्र वाजस्य गोमंतः । स नो यन्धि महीमिषम् ७ (३६६)

न त्वा वरन्ते अन्यथा यद् दित्ससि स्तुतो मघम् । स्तोतृभ्य इन्द्र गिर्वणः	८
अभि त्वा गोतमा गिरा—ऽनूषत प्र द्वावने । इन्द्र वाजाय घृष्वये	९
प्र ते वोचाम वीर्यांश्च या मन्दसान आरुजः । पुरो दासीरभीत्य	१० [२८]
ता ते गृणन्ति वेधसो यानि चकथ पौस्या । सुतेष्विन्द्र गिर्वणः	११
अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोमवाहसः । ऐषु धा वीरवद् यशः	१२
यच्चिद्धि शश्वतामसी—न्द्र साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे	१३
अर्वाचीनो वसो भवा—ऽस्मे सु मत्स्वान्धसः । सोमानामिन्द्र सोमपाः	१४
अस्माकं त्वा मतीना—मा स्तोम इन्द्र यच्छतु । अर्वागा वर्तया हरी	१५
पुरोळाशं च नो घसो जापयासि गिरश्च नः । वधूयुरिव योषणाम्	१६ [२९]
सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे । जतं सोमस्य स्वायः	१७
सहस्रा ते जता वयं गयामा च्यावयामसि । अस्मत्त्रा राध एतु ते	१८
दश ते कलशानां हिरण्यानानामधीमहि । भूरिदा असि वृत्रहन्	१९
भूरिदा भूरि देहि नो मा दृभ्रं भूर्या भर । भूरि घेदिन्द्र दित्ससि	२०
भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन् । आ नो भजस्व राधसि	२१
प्र ते बभू विचक्षणं शंसामि गोषणो नपात् । माभ्यां गा अनु शिश्रथः	२२
कनीनकेव विद्धे नवे दुपदे अर्भके । बभू यामेषु शोभेते	२३
अरं म उम्रयाम्णे ऽमनुम्रयाम्णे । बभू यामेष्वसिधा	२४ [३०] (३७८)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-२७]

(३३)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ३३-४५]

११ वामदेवो गोतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप् ।

प्र ऋभुभ्यो द्रुतमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे ।	
ये वातजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः	१
यदारमक्रन्नृभवः पितृभ्यां परिविष्टी वेषणा दुंसनाभिः ।	
आदिद् देवानामुप सख्यमायन् धीरांसः पुष्टिमवहन् मनयै	२
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूपेव जरणा शयाना ।	
ते वाजो विभ्वां ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु यज्ञम्	३
यत् संवत्समृभवो गामरक्षन् यत् संवत्समृभवो मा अपिंशन् ।	
यत् संवत्समभरन् भासो अस्या—स्ताभिः शर्माभिरमृतत्वमाशुः	४ (३८२)

ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करोति कनीयान् त्रीन् कृण्वामेत्याह ।
कनिष्ठ आह चतुरंस्करोति त्वष्ट क्रभवस्तत् पनयद् वचो वः

५ [१]

सत्यमूर्चुर्नर एवा हि चक्रुर्नु स्वधामुभवो जग्मुरेताम् ।

विभ्राजमानांश्चमसां अहेवाऽवेनत् त्वष्टा चतुरो ददृश्वान्

६

द्वादश द्यून् यदगोह्यस्याऽऽतिथ्ये रणान्भुवः ससन्तः ।

सुक्षेत्राकृण्वन्ननयन्त सिन्धून् धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमारपः

७

रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।

त आ तक्षन्त्वुभवो रयिं नः स्ववसः स्वर्षसः सुहस्ताः

८

अपो ह्येषामजुपन्त देवा अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः ।

वाजो देवानामभवत् सुकर्मैन्द्रस्य क्रभुक्षा वरुणस्य विश्वा

९

ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा ।

ते रायस्पोषं द्रविणान्यस्मे धत्त क्रभवः क्षेमयन्तो न मित्रम्

१०

इदाहः पीतिमुत वो मदं धुर्न क्रते श्रान्तस्य सख्याय देवाः ।

ते नूनमस्मे क्रभवो वसूनि तृतीये अस्मिन् त्सर्वे दधात

११ [२] (३८९)

(३४)

११ वामदेवो गांतमः । क्रभवः । त्रिष्टुप् ।

क्रभुर्विश्वा वाज इन्द्रो नो अच्छे मं यज्ञं रत्नधेयोप यात ।

इदा हि वो धिषणा देव्यह्ना मधात् पीतिं सं मदा अगमता वः

१

विद्वानासो जन्मनो वाजरत्ना उत क्रतुभिर्क्रभवो मादयध्वम् ।

सं वो मदा अगमत् सं पुरंधिः सुवीरामस्मे रयिमेरयध्वम्

२

अयं वो यज्ञ क्रभवोऽकारि यमा मनुष्वत् प्रदिवो दधिध्वे ।

प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः

३

अभूदु वो विधत्ते रत्नधेयमिदा नरो द्वाशुषे मर्त्याय ।

पिबंत वाजा क्रभवो वृदे वो महि तृतीयं सर्वं मदाय

४

आ वाजा यातोप न क्रभुक्षा महो नरो द्रविणसो गृणानाः ।

आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्ना मिमा अस्तं नवस्व इव गमन्

५ [३]

आ नपातः शवसो यातनोपे मं यज्ञं नमसा हूयमानाः ।

सजोषसः सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः

६

(३९५)

सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः ।	
अग्नेषाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पतीभी रत्नधाभिः सजोषाः	७
सजोषस आवित्यैर्मादयध्वं सजोषस ऋभवः पर्वतेभिः ।	
सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः	८
ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं तंतक्षुर्ऋभवो ये अश्वो ।	
ये असंत्रा य ऋधग्रोदसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः	९
ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धत्थ वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।	
ते अग्नेषा ऋभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति	१०
नापाभूत न वोऽतीतृषामा—ऽनिःशस्ता ऋभवो यज्ञे अस्मिन् ।	
समिन्द्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः	११ [४] (४००)

(३१)

९ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप् ।

इहोष यात शवसो नपातः सौधन्वना ऋभवो मापं भूत ।	
अस्मिन् हि वः सर्वने रत्नधेयं गमन्त्विन्द्रमनु वो मदासः	१
आर्गच्छभूणामिह रत्नधेयं—मभूत् सोमस्य सुषुतस्य पीतिः ।	
सुकृत्यया यत् स्वपस्यया चै एकं विचक्र चमसं चतुर्धा	२
व्यकृणोत् चमसं चतुर्धा सखे वि शिक्षेत्यब्रवीत् ।	
अथैत वाजा अमृतस्य पन्थां गणं देवानामृभवः सुहस्ताः	३
किमयः स्विच्चमस एष आस यं काव्येन चतुरो विचक्र ।	
अथा सुनुध्वं सर्वनं मदाय पात ऋभवो मधुनः सोम्यस्य	४
शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवपानम् ।	
शच्या हरी धनुतरावतष्टे—न्द्रवाहावृभवो वाजरत्नाः	५ [५]
यो वः सुनोत्यभिपित्वे अह्नां तीव्रं वाजासः सर्वनं मदाय ।	
तस्मै रयिर्मृभवः सर्ववीर—मा तक्षत वृषणो मन्दसानाः	६
प्रातः सुतर्मापिबो हर्यश्व माध्यंदिनं सर्वनं केवलं ते ।	
समभुभिः पिबस्व रत्नधेभिः सखीयाँ इन्द्र चकृषे सुकृत्या	७ (४०७)

ये देवासो अर्भवता सुकृत्या इयेना इवेदधि त्रिवि निषेद ।
ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अर्भवतामृतासः

८

यत् तृतीयं सर्वनं रत्नधेय—मकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः ।
तद्वर्भवः परिषिक्तं व एतत् सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम्

९ [६] (४०९)

(३६)

९. वामदेवो गोतमः । ऋभवः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अनश्वो जातो अनभीशुरुक्थ्योऽ रथस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।

महत् तद् वो देव्यस्य प्रवाचनं द्यामृभवः पृथिवीं यच्च पुण्यथ

१

रथं ये चक्रुः सुवृत्तं सुचेतसो ऽविह्वरन्तं मनसस्परि धिया ।

तां ऊ न्वस्य सर्वनस्य पीतय आ वो वाजा ऋभवो वेदयामसि

२

तद् वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभवो अभवन्महित्वनम् ।

जित्री यत् सन्ता पितरा सनाजुरा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ

३

एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः ।

अथा देवेष्वमृतत्वमानश श्रुष्टी वाजा ऋभवस्तद् व उक्थ्यम्

४

ऋभुतो रयिः प्रथमश्रवस्तमो वाजश्रुतासो यमजीजनन् नरः ।

विभवतष्टो विदथेषु प्रवाच्यो यं देवासोऽवथा स विचर्षणिः

५ [७]

स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्यया स शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः ।

स रायस्पोषं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्वा ऋभवो यमाविषुः

६

श्रेष्ठं वः पेक्षो अधि धायि दर्शतं स्तोमो वाजा ऋभवस्तं जुजुष्टन ।

धीरासो हि वा कवयो विपश्चितस्तान् व एना ब्रह्मणा वेदयामसि

७

यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्यस्परि विद्रासो विश्वा नर्याणि भोजना ।

द्युमन्तं वाजं वृषशुष्ममुत्तम—मा नो रयिमृभवस्तक्षता वयः

८

इह प्रजामिह रयिं रराणा इह श्रवो वीरवत् तक्षता नः ।

येन वयं चितयेमात्यन्यान् तं वाजं चित्रमृभवो ददा नः

९ [८] (४१८)

(३७)

८ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप्, ५-८ अनुष्टुप् ।

उप नो वाजा अध्वरमृभुक्षा देवा यात पथिभिर्दिवयानैः ।
 यथा यज्ञं मनुषो विक्ष्वांसु दधिध्वे रण्वाः सुदिनेष्वह्नाम् १
 ते वो हृदे मनसे सन्तु यज्ञा जुष्टासो अद्य घृतनिर्णिजो गुः ।
 प्र वः सुतासो हरयन्त पूर्णाः क्रत्वे दक्षाय हर्षयन्त पीताः २
 त्र्युदायं देवहितं यथा वः स्तोमो वाजा ऋभुक्षणो वृदे वः ।
 जुह्वे मनुष्वदुपरासु विश्वे युष्मे सचा बृहद्विवेषु सोमम् ३
 पीवोअश्वाः शुचद्रथा हि भूता—ऽयःशिप्रा वाजिनः सुनिष्काः ।
 इन्द्रस्य सूनो शवसो नपातो ऽनु वश्चेत्यग्रियं मदाय ४
 ऋभुमृभुक्षणो रयिं वाजे वाजिन्तमं युजम् ।
 इन्द्रस्वन्तं हवामहे सदासातममश्विनम् ५ [९]

सेहभवो यमवथ यूयमिन्द्रश्च मर्त्यम् ।
 स धीभिरस्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता ६
 वि नो वाजा ऋभुक्षणः पथश्चित्तं यष्टवे ।
 अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरिषणि ७
 तं नो वाजा ऋभुक्षण इन्द्र नासत्या रयिम् ।
 समश्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त मघत्तये ८ [१०] (४२८)

(३८)

१० वामदेवो गौतमः । दधिकाः, १ द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

उतो हि वां वात्रा सन्ति पूर्वा या पुरुभ्यस्त्रसदस्युर्नितोशे ।
 क्षेत्रासां ददथुरुर्वरासां घनं दस्युभ्यो अभिभूतिमुग्रम् १
 उत वाजिनं पुरुनिष्पिध्वानं दधिकामु ददथुर्विश्वकृष्टिम् ।
 ऋजिप्यं श्येनं प्रुषितप्सुमाशु चर्कृत्यमर्यो नृपतिं न शूरम् २
 यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पूरुर्मदति हर्षमाणः ।
 पङ्क्तिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरं रथतुरं वार्तामिव धजन्तम् ३ (४२९)

यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनुतरश्चरति गोषु गच्छन् ।
 आविर्क्रीजीको विदथा निचिक्यत् तिरो अरतिं पर्याप आयोः
 उत स्मैनं वस्त्रमधि न तायु—मनु क्रोशन्ति क्षितयो भेरुषु ।
 नीचार्यमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च यूथम्

४

५ [११]

उत स्मासु प्रथमः संप्रिप्यन् नि ववेति श्रेणिभी रथानाम् ।
 स्रजं कृण्वानो जन्यो न शुभ्वा रेणुं रेहिहत् किरणं ददुश्वान्
 उत स्य वाजी सहुरिर्क्रीतावा शुश्रूपमाणस्तन्वा समर्ये ।
 तुरं यतीषु तुरयन्नृजिप्यो ऽधि भ्रुवोः किरते रेणुमुञ्जन्
 उत स्मास्य तन्यतोर्वि द्यो—क्रीघायतो अभियुजो भयन्ते ।
 यदा सहस्रमभि पीमयोधीद दुर्वर्तुः स्मा भवति भीम क्रञ्जन्
 उत स्मास्य पनयन्ति जना जुतिं कृष्टिप्रो अभिभूतिमाशोः ।
 उतैनमाहुः समिथे विन्यन्तः परा दधिका असरत् सहस्रैः
 आ दधिकाः शवसा पश्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान् ।
 सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पूणक्तु मध्वा समिमा वचांसि

६

७

८

९

१० [१२] (४३६)

(३९)

६ वामदेवो गौतमः । दधिकाः । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

आशुं दधिकां तमु नु ष्ट्वाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम ।
 उच्छन्तीर्माषसः सूदयन्त्वति विश्वानि दुरितानि पर्पन्
 महश्चर्कर्म्यर्वतः क्रतुपा दधिकाव्णः पुरुवारस्य वृष्णः ।
 यं पुरुभ्यो दीदृवांसं नाग्निं दृदथुर्मित्रावरुणा ततुरिम्
 यो अश्वस्य दधिकाव्णो अकारित् समिन्द्रे अग्रा उषसो व्युष्टौ ।
 अनागसं तमदितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः
 दधिकाव्ण इष ऊर्जो महो य—दर्मन्महि मरुतां नाम भद्रम् ।
 स्वस्तये वरुणं मित्रमाग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम्
 इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः ।
 दधिक्रामु सूदनं मर्त्याय दृदथुर्मित्रावरुणा नो अश्वम्
 दधिकाव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
 सुरभि नो मुखा कर्तु प्र ण आयूषि तारिषत्

१

२

३

४

५

६ [१३] (४४२)

(४०)

५ घामदेवो गौतमः । दधिकाः, ५ सूर्यः । जगती, १ त्रिष्टुप् ।

दधिकाव्ण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु ।
अपामग्रेरुपसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः १
सत्वा भरिषो गविषो दुवन्यस च्छ्रवस्याविष उषसस्तुरण्यसत् २
सन्त्यो द्रवो द्रवरः पतङ्गरो दधिकावेषमूर्जं स्वर्जनत् २
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः ।
श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः सहोर्जा तरित्रतः ३
उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बन्द्रो अपिक्क्ष आसनि ।
क्रतुं दधिका अनु संतवीत्वत् पथामङ्कांस्यन्वापनीफणत् ४
हंसः शुचिषद् वसुन्तरिक्षस द्रोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद् वरसदृतसद् व्योमस वृज्जा गोजा क्रतुजा अद्रिजा क्रतम् ५ [१४] (४४७)

(४१)

११ घामदेवो गौतमः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रा को वां वरुणा सुम्रमापु स्तोमो हविष्मां अमृतो न होता ।
यो वां हृदि क्रतुमां अस्मदुक्तः पस्पशीदिन्द्रावरुणा नमस्वान् १
इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान् ।
स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रू नवोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे २
इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्ठे तथा नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता ।
यवी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसां मादयैते ३
इन्द्रा युवं वरुणा विद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रा नि वधिष्टं वज्रम् ।
यो नो दुरेवो वृकतिर्वृभीतिस्तस्मिन् मिमाथामभिभूत्योजः ४
इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेव धेनोः ।
सा नो दुहीयद् यवसेव गत्वी सहस्रधारा पर्यसा मही गौः ५ [१५]

तोके हिते तनय उर्वरासु सूरौ दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।
इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्वृस्मा परितक्म्यायाम् ६ (४५३)

युवामिद्धचर्वसे पूर्व्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी ।	
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शंभू	७
ता वां धियोऽर्वसे वाजयन्तीं राजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू ।	
श्रिये न गाव उप सोममस्थु रिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः	८
इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अगमन्नुप द्रविणमिच्छमानाः ।	
उपेमस्थुर्जोष्टार इव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः	९
अश्वस्य तमना रथस्य पुष्टे र्नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।	
ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभि रस्मत्त्रा रायों नियुतः सचन्ताम	१०
आ नो बृहन्ता बृहतीभि रूती इन्द्र यातं वरुण वाजसातो ।	
यद् विद्यवः पृतनासु प्रकीळान् तस्य वां स्याम सनितारं आजेः	११ [१६] ४५८

(४२)

१० त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः । त्रसदस्युः, ७-१० इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः ।	
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कुष्टेरुपमस्य वव्रेः	१
अहं राजा वरुणो मह्यं ता न्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त ।	
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कुष्टेरुपमस्य वव्रेः	२
अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वो र्वी गभीरे रजसी सुमेके ।	
त्वष्टेव विश्वा भुव्नानि विद्वान् त्समैरयं रोदसी धारयं च	३
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिवं सदन क्रतस्य ।	
क्रतेन पुत्रो अदितेर्क्रतावो त त्रिधातुं प्रथयद् वि भूमं	४
मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते ।	
कृणोम्याजिं मघवाहमिन्द्र इर्यामि रेणुमभिभूत्योजाः	५ [१७]

अहं ता विश्वा चकरं नकिर्मा दैव्यं सहो वरते अप्रतीतम् ।	
यन्मा सोमासो ममदुन्यदुक्थो भे भयेते रजसी अपारे	६
विदुष्टे विश्वा भुव्नानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः ।	
त्वं वृत्राणि शुण्विषे जघन्वान् त्वं वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून्	७ (४६५)

अस्माकमत्र पितरस्त आसन् त्सत ऋषयो दौर्गहे बध्यमाने ।

त आर्यजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धदेवम्

८

पुरुकुत्सानी हि वामदाश—द्रव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।

अथा राजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम्

९

राया वयं ससवांसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः ।

तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीम्

१० [१८] (४६८)

(४३)

७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रौ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

क उ श्रवत कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते ।

कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिं सुहव्याम्

१

को मृच्छाति कतम आगमिष्ठो देवानामु कतमः शंभविष्ठः ।

रथं कमाहुर्द्वदश्वमाशु यं सूर्यस्य दुहितावृणीत

२

मक्षू हि ष्मा गच्छेथ ईवतो द्यू—निन्द्रो न शक्तिं परितक्म्यायाम् ।

दिव आजता विव्या सुपर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा

३

का वां भूदुपमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना ।

को वां महाश्चित् त्यजसो अभीक उरुण्यतं माध्वी दस्रा न ऊती

४

उरु वां रथः परि नक्षति द्या—मा यत् समुद्रादुभि वर्तते वाम् ।

मध्वा माध्वी मधु वां प्रुषायन् यत् सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः

५

सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् घृणा वयोऽरुपासः परि गमन् ।

तदू षु वामजिरं चेति यानं येन पती भवथः सूर्यायाः

६

इहेह यद् वां समना पंपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना ।

उरुण्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्विक्र

७ [१९] (४७५)

(४४)

७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रौ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना संगतिं गोः ।

यः सूर्या वहति वन्धुरायु—र्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम्

१

(४७६)

युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।	
युवोर्वपुर्भि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत् कुहासो रथे वाम	२
को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः ।	
ऋतस्य वा वनुषे पूर्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत	३
हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योष यातम् ।	
पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधुते जनाय	४
आ नो यातं त्रिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।	
मा वामन्ये नि यमन् देवयन्तः सं यद् दृदे नाभिः पूर्या वाम	५
नू नो रथिं पुरुवीरं बृहन्तं दत्ता मिमाथामुभयं वस्मे ।	
नरो यद् वामश्विना स्तोममावन् त्सधस्तुतिमाजमीळहासो अगमन	६
इहेह यद् वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजगता ।	
उरुण्यते जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक	७ [२०] (४८०)

(४५)

७ वामदेवो गौतमः । अश्विनौ । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

एष स्य भानुरुदियति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि ।	
पृक्षासो अस्मिन् मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रंशते	१
उद् वां पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उपसो व्युष्टिपु ।	
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः	२
मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभि रूत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम् ।	
आ वर्तनिं मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना	३
हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उपबुधः ।	
उवृप्रतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सर्वनानि गच्छथः	४
स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्रय उस्त्रा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना ।	
यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुपाव मधुमन्तमद्रिभिः	५
आक्रेनिपासो अहर्भिर्दिविध्वतः स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः ।	
सूरश्चिदश्वान युयुजान ईयते विश्वा अनु स्वधया चेतथस्पथः	६
प्र वामवोचमश्विना धियंथा रथः स्वश्वो अजरो यो अस्ति ।	
येन सद्यः परि रजांसि याथो हविर्मन्तं तरणिं भोजमच्छ	७ [२१] (४८९)

(४६)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ४६-५८]

७ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवायू, १ वायुः । गायत्री ।

अग्रं पित्रा मधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु ।	त्वं हि पूर्वपा असि	१
शतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसाराथिः ।	वायो सुतस्य तृम्पतम्	२
आ वां सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः ।	वहन्तु सोमपीतये	३
रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरम् ।	आ हि स्थार्थो दिविस्पृशम्	४
रथेन पृथुपाजसा द्वाश्वासमुप गच्छतम् ।	इन्द्रवायू इहा गतम्	५
इन्द्रवायू अयं सुतस्तं देवेभिः सजोषसा ।	पिबतं द्वाशुषो गृहे	६
इह प्रयाणमस्तु वा मिन्द्रवायू विमोचनम् ।	इह वां सोमपीतये	७ [२२] (४९६)

(४७)

४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवायू, १ वायुः । अनुष्टुप् ।

वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु ।	
आ याहि सोमपीतये स्पाहो देव नियुत्वता	१
इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां पीतिमर्हथः ।	
युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्वक्	२
वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती ।	
नियुत्वन्ता न ऊतय आ यातं सोमपीतये	३
या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो द्वाशुषे नरा ।	
अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम्	४ [२३] (५००)

(४८)

५ वामदेवो गौतमः । वायुः । अनुष्टुप् ।

विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अर्यः ।	
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये	१
निर्युवाणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसाराथिः ।	
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये	२ (५०१)

अनु कृष्णे वसुधिती	येमाते विश्वपेशसा ।	
वायवा चन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतये	३
वहन्तु त्वा मनोयुजो	युक्तासो नवतिर्नव ।	
वायवा चन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतये	४
वार्यो शतं हरीणां	युवस्व पोष्याणाम् ।	
उत वा ते सहस्रिणो	रथ आ यातु पाजसा	५ [२४] (५०५)

(४९)

६ वामदेवो गौतमः । इन्द्राबृहस्पती । गायत्री ।

इदं वामास्ये हविः	प्रियमिन्द्राबृहस्पती । उक्थं मदश्च शस्यते	१
अयं वां परिं पिच्यते	सोम इन्द्राबृहस्पती । चारुर्मदाय पीतये	२
आ न इन्द्राबृहस्पती	गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । सोमपा सोमपीतये	३
अस्मे इन्द्राबृहस्पती	रयिं धत्तं शतग्विनम् । अश्वावन्तं सहस्रिणाम्	४
इन्द्राबृहस्पती वयं	सुते गीभिर्हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये	५
सोममिन्द्राबृहस्पती	पिबन्तं वाशुषो गृहे । मादयेथां तदोकसा	६ [२५] (५११)

(५०)

११ वामदेवो गौतमः । बृहस्पतिः, १०-११ इन्द्राबृहस्पती । त्रिष्टुप्, १० जगती ।

यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान्	बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण ।	
तं प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः	पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम्	१
धुनेर्तयः सुप्रकेतं मदन्तो	बृहस्पते अभि ये नस्ततसे ।	
पृषन्तं सुप्रमदब्धमूर्ध्वं	बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम्	२
बृहस्पते या परमा परावदत	आ तं क्रतस्पृशो नि षेदुः ।	
तुभ्यं खाता अंवता अद्रिदुग्धा	मध्वः श्रोतन्त्यभितो विरप्शाम्	३
बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो	महो ज्योतिषः परमे व्योमन् ।	
सप्तास्यस्तुविजातो रवेण	वि सप्तराश्मिरधमत् तमांसि	४
स सुदुभा स ऋक्वता गणेन	वलं रुरोज फलिगं रवेण ।	
बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसदुः	कनिक्रवद् वावशतीरुदाजत्	५ [२६] (५१६)

। वा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।

हस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ६

। इद् राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण ।

हस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजम् ७

। इत् क्षेति सुधित ओकंसि स्वे तस्मा इळा पिन्वते विश्वदानीम् ।

स्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन् ब्रह्मा राजनि पूर्व एति ८

प्रप्रीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या ।

प्रवस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः ९

इन्द्रश्च सोमं पिबत बृहस्पते ऽस्मिन् यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू ।

आ वां विशन्विन्दवः स्वाभुवो ऽस्मे रुयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् १०

हस्पत इन्द्र वर्धत नः सचा सा वां सुमतिर्भूत्वस्मे ।

प्रविष्टं धियो जिगृतं पुरंधी—र्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः ११ [२७] (५२२)

— ३७६ —

अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व० १-२६]

(५१)

११ वामदेवो गौतमः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

इदमु त्यत् पुरुतमं पुरस्ता—ज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ।

नूनं दिवो दुहितरो विभाती—र्गतुं कृणवन्नुपसो जनाय १

अस्थुरु चित्रा उपसः पुरस्ता—न्मिता इव स्वरवोऽध्वरेषु

व्यू व्रजस्य तमसो द्वारे—च्छन्तीरव्रज्जुचयः पावकाः २

उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजान् राधोदेयायोषसो मघोनीः ।

अचित्रे अन्तः पणयः सस—न्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये ३

कुवित् स देवीः सनयो नवो वा यामो बभूयादुपसो वो अद्य ।

येना नवगवे अङ्गिरे दशगवे सप्तास्ये रेवती रेवदूष ४

यूयं हि देवीर्कृतयुग्मिभ्रश्चैः परिप्रयाथ भुव्नानि सद्यः ।

प्रबोधयन्तीरुपसः ससन्तं—द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम् ५ [१]

क्व स्विदासां कतमा पुराणी यया विधाना विदुधुर्कभूणाम् ।

शुभं यच्छुभ्रा उपसश्चरन्ति न वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुर्थाः ६ (५१८)

ता घा ता भद्रा उपसः पुरासु—रभिष्टिद्युम्ना ऋतजातसत्याः ।
 यास्वीजानः शशमान उक्थैः स्तुवच्छंसन् द्रविणं सुद्य आप
 ता आ चरन्ति समना पुरस्तात् समानतः समना पप्रथानाः ।
 ऋतस्य देवीः सदसो बुधाना गवां न सर्गा उपसो जरन्ते
 ता इहवेऽव समना समानी—रमीतवर्णा उपसश्चरन्ति ।
 गूहन्तीरभ्वमसितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः
 रथिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः ।
 स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम
 तद् वो दिवो दुहितरो विभाती—रुपं ब्रुव उपसो यज्ञकेतुः ।
 वयं स्याम यशसो जनेषु तद् द्यौश्च धत्तां पृथिवी च देवी

७

८

९

१०

११ [२] (५३३)

(५२)

७ वामदेवो गौतमः । उषाः । गायत्री ।

प्रति ष्या सूनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः ।

दिवो अदशिं दुहिता

१

अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी ।

सखाभूवृश्विनोरुषाः

२

उत सखास्यश्विनो—रुत माता गवामसि ।

उतोषो वस्व ईशिषे

३

यावयद्वेषसं त्वा चिकित्वित् सूनृतावरि ।

प्रति स्तोमैरभुत्स्महि

४

प्रति भद्रा अदक्षत गवां सर्गा न रश्मयः ।

ओषा अप्रा उरु जयः

५

आपप्रुषी विभावरि व्यावज्योतिषा तमः ।

उषो अनु स्वधामव

६

आ द्यां तनोषि रश्मिभि—रान्तरिक्षमुरु प्रियम् ।

उषः शुक्रेण शोचिषा

७ [३] (५४०)

(५३)

७ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती ।

। इ देवस्य सवितुर्वार्यं महद् वृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः ।	
इदिर्येन दाशुषे यच्छति त्मना तन्नो महां उदयान् देवो अक्तुभिः	१
दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्रापिं प्रति मुञ्चते कविः ।	
विचक्षणः प्रथयन्नापूणन्नूर्वजीजनत् सविता सुम्रमुक्थ्यम्	२
आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे ।	
। बाहू अस्त्राक् सविता सर्वीमनि निवेशयन् प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत	३
अदाभ्यो भुवनानि प्रचारकशद् व्रतानि देवः सविताभि रक्षते ।	
प्रासाग्बाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अजमस्य राजति	४
त्रिन्तरिक्षं सविता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना ।	
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिस्र ईन्वति त्रिभिर्व्रतैरभि नो रक्षति त्मना	५
बृहत्सुम्रः प्रसवीता निवेशनो जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी ।	
स नो देवः सविता शर्म यच्छत्वस्मे क्षयाय त्रिवरूथमंहसः	६
आगन् देव ऋतुभिर्वधतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम् ।	
स नः क्षपाभिरहभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रयिमस्मे समिन्वतु	७ [४] (५४७)

(५४)

६ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती, ६ त्रिष्टुप् ।

अभूद् देवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः ।	
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत्	१
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्यो ऽमृतत्वं सुवासिं भागमुत्तमम् ।	
आदिद् दामानं सवितुर्व्यूणुषे ऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः	२
अर्चिन्ती यच्चकृमा दैव्ये जने कृनिर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता ।	
देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः	३
न प्रमिये सवितुर्दैव्यस्य तद् यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति ।	
यत् पृथिव्या वरिमन्ना स्वङ्गुरिर्वर्म्मन् दिवः सुवति सत्यमस्य तत्	४ (५५१)

इन्द्रज्येष्ठान् बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षयौ एभ्यः सुवासि पस्त्यावतः ।

यथायथा पतयन्तो वियेमिर एवैव तस्थुः सवितः सवार्य ते ५

ये ते त्रिरहन् त्सवितः सवासो विवेदिवे सौभंगमासुवन्ति ।

इन्द्रो द्यावापृथिवी सिन्धुरन्दि—रादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत ६ [५] (५५३)

(५५)

१० वामदेवो गौतमः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ८-१० गायत्री ।

को वस्त्राता वसवः को वरुता द्यावाभूमी अदिने त्रासीथां नः ।

सर्हीयसो वरुण मित्र मतात् को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः १

प्र ये धामानि पूर्याण्यर्चान् वि यदुच्छान् वियोतारो अमृगाः ।

विधातारो वि ते दधुर्जसा ऋतधीतयो रुरुचन्त वस्माः २

प्र पस्त्याऽमदितिं सिन्धुमर्कैः स्वस्तिमीळे सख्याय देवीम् ।

उभे यथा नो अहनी निपात उषासानक्ता करतामदधे ३

व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्था—मिषस्पतिः सुवितं गातुमग्निः ।

इन्द्राविष्णू नूवदु षु स्तवाना शर्म नो यन्तममवद वरुथम् ४

आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य त्रातुरग्नि भगस्य ।

पात् पतिर्जन्यादहंसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुप्येत ५ [६]

नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः ।

समुद्रं न संचरणे सनिष्यवो घर्मस्वरसो नद्योऽ अर्ष वन् ६

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।

नहि मित्रस्य वरुणस्य धासि—मर्हामसि प्रमियं सान्वग्नेः ७

अग्निरीशे वसव्यस्या—ऽग्निर्महः सौभंगस्य ।

तान्यस्मभ्यं रासते ८

उषो मघोन्या वह सूनृते वार्या पुरु ।

अस्मभ्यं वाजिमीवति ९

तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा ।

१० इन्द्रो नो राधसा गमत् १० [७] (५६३)

(५६)

७ वामदेवो गौतमः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, ५-७ गायत्री ।

मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवतां शुचयन्द्रिरकैः ।	
यत् सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन् रुवन्द्रोक्षा पप्रथानेभिरेवैः	१
देवी देवेभिर्यजते यजत्रै रमिनती तस्थतुरुक्षमाणे ।	
ऋतावरी अद्रुहा देवपुत्रे यजस्य नेत्री शुचयन्द्रिरकैः	२
स इत् स्वपा भुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जजान ।	
उर्वी गभीरे रजसी सुमेके अवंशे धीरः शच्या समैरत्	३
नू गेदसी बृहद्विर्नो वरुथैः पत्नीवद्विरिषयन्ती सजोषाः ।	
उरूची विश्वे यजते नि पातं धिया स्याम रथ्यः सदासाः	४
प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे ।	
शुची उप प्रशस्तये	५
पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः ।	
ऊह्यार्थे सनाहृतम्	६
मही मित्रस्य साधथ स्तरन्ती पिप्रती ऋतम् ।	
परि यज्ञं नि षेदथुः	७ [८] (५७०)

(५७)

८ वामदेवो गौतमः । १-३ क्षेत्रपतिः; ४ शुनः; ५, ८ शुनासीरौ; ६-७ सीता ।

अनुष्टुप्; ५ पुर उष्णिक्; १, ३, ८ त्रिष्टुप् ।

क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि ।	
गामश्वं पोषयित्वा स नो मृळातीदृशे	१
क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व ।	
मधुश्चुतं घृतामिव सुपूत मृतस्य नः पतयो मृळयन्तु	२
मधुमतीरोषधीद्याव आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् ।	
क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान् नो अस्त्वर्ण्यन्तो अन्वेनं चरेम	३
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् ।	
शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्टामुदिङ्गय	४ (५७४)

शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद् विवि चक्रथुः पर्यः ।
तेनेमामुषं सिञ्चतम्

५

अर्वाचीं सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा ।
यथा नः सुभगासीसि यथा नः सुफलासीसि
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु ।
सा नः पर्यस्वती दुहा—मुत्तरामुत्तरां समां

६

७

शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः ।
शुनं पर्जन्यो मधुना पर्योभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्

८ [९] (५७८)

(५८)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वा । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

समुद्राद्रुर्मिर्मधुमां उदार—दुपांशुना सममृतत्वमानद् ।

घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः

१

वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्या—ऽस्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः ।

उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद गौर एतत्

२

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तांसो अस्य ।

त्रिधा बद्धो वृषभो रोस्वीति महो देवो मर्त्या आ विवेश

३

त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् ।

इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टेतक्षुः

४

एता अर्षन्ति हृद्यात् समुद्रा—च्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे ।

घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्

५ [१०]

सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ।

एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः

६

सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वार्तप्रमियः पतयन्ति यद्वाः ।

घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नुर्मिभिः पिन्वमानः

७

(५८५)

अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मर्यमानासो अग्निम् ।

घृतस्य धाराः समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः

८

कन्या इव वहतुमेतवा उ अरुयश्नाना अभि चाकशीमि ।

यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभि तत् पवन्ते

९

अभ्यर्षत सुदुतिं गव्यमाजि मस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।

इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत् पवन्ते

१०

धामन् ते विश्वं भुवनमधि श्रित मन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि ।

अपामनीके समिधे य आभृत स्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम्

११ [११] (५८९)

॥ इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र—संख्या

तृतीयमंडलस्यान्तपर्यन्तं ३०५२

चतुर्थमंडलस्य ५८९

सर्वयोगः— ३६४१

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१४]

१२ बुधगविष्टिरावात्रेयो । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अबोधयग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।	
यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ	१
अबोधि होता यजथाय देवा नूध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् ।	
समिन्द्रस्य रुशददर्शि पाजो महान् देवस्तमसो निर्मोचि	२
यदी गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्के शुचिभिर्गोभिरग्निः ।	
आद् दक्षिणा युज्यते वाजय न्युत्तानामूध्वो अधयज्जुह्वभिः	३
अग्निमच्छा देवयतां मनांसि चक्षूषीव सूर्ये सं चरन्ति ।	
यदी सुवाते उपसा विरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्रे अह्वाम्	४
जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्वानि हितो हितेष्वरूपो वनेषु ।	
दमेदमे सप्त रत्ना दधानो अग्निर्होता नि षसाद्वा यजीयान्	५
अग्निर्होता न्यसीवद् यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उ लोके ।	
युवा कविः पुरुनिष्ठ क्रतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इन्द्रः	६ [१२]
प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधु मग्निं होतारमीळते नमोभिः ।	
आ यस्ततान रोदसी क्रतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन	७
मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः ।	
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा विश्वा अग्रे सहसा प्रास्यन्यान्	८
प्र सद्यो अग्रे अत्येण्यन्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ ।	
इळेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम्	९
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् ।	
आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिन्द्र बृहत् ते अग्रे महि शर्म भद्रम्	१० (१०)

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तु—मग्ने तिष्ठ यजतोभिः समन्तम् ।

विद्वान् पथीनामुर्वन्तरिक्ष—मेह देवान् हविरद्याय वक्षि

११

अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।

गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यश्चमश्वेत

१२ [१३] (१२)

(२)

११ कुमार आश्रेयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; १, ९ वृशो जानः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १२ शक्वरी ।

कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहां बिभर्ति न ददाति पित्रे ।

अनीकमस्य न मिनज्जनांसः पुरः पश्यन्ति निहितमरतौ

१

कमेतं त्वं युवते कुमारं पेथीं बिभर्षि महिषी जजान ।

पूर्वाहिं गर्भः शरदो ववर्धा—ऽपश्यं जातं यदसूत माता

२

हिरण्यदन्तं शुचिर्वर्णमारात क्षेत्रादपश्यमार्युधा मिमानम् ।

वृवानो अस्मा अमृतं विपृक्वत् किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुकथाः

३

क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद् यूथं न पुरु शोभमानम् ।

न ता अगृभ्रन्नर्जनिष्ट हि षः पलिक्नीरिद् युवतयो भवन्ति

४

के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न पेथीं गोपा अरणश्चिदास ।

य ईं जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पृथ्व उर्यं नश्चिकित्वान्

५

वसां राजानं वसतिं जनानां मरातयो नि दधुर्मर्त्येषु ।

ब्रह्माण्यत्रैरव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु

६ [१४]

शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद् यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः ।

एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान् होतश्चिकित्व इह तू निषद्य

७

हृणीयमानो अप हि मद्वेयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।

इन्द्रो विद्रौ अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम्

८

वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।

प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे

९

उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मार्युधा रक्षसे हन्तवा उ ।

मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः

१०

(१२)

एतं ते स्तोमं तुविजात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् ।

यदीदृशे प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरप एना जयेम

११

तुविग्रीवो वृषभो वावृधानो ऽशत्र्वर्यः समजाति वेदः ।

इतीममग्निममृता अवोचन् बर्हिष्मते मनवे शर्म यंस—द्भविष्मते मनवे शर्म यंसत् १२[१५](२४)

(३)

१२ वसुश्रुत आत्रेयः । अग्निः, ३ मरुद्भुद्रविष्णवः । त्रिष्टुप्, १ विराट् ।

त्वमग्ने वरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिद्धः ।

त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवा—स्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय

१

त्वमर्यमा भवसि यत् कनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं बिभर्षि ।

अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभि—र्यद् दंपती समनसा कृणोषि

२

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम चारु चित्रम् ।

पदं यद् विष्णोरूपं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्

३

तव श्रिया सुदृशो देव देवाः पुरु दधाना अमृतं सपन्त ।

होतारमग्निं मनुषो नि षेदु—र्दशस्यन्त उशिजः शंसमायोः

४

न त्वद्धोता पूर्वी अग्ने यजीथान् न काव्यैः परो अस्ति स्वधावः ।

विशश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवद् देव मर्तान्

५

वयमग्ने वनुयाम त्वोता वसूयवो हविषा बुध्यमानाः ।

वयं समर्ये विदथेज्वह्नां वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान्

६ [१६]

यो न आगो अभ्येनो भरा—त्यधीदुघमघशंसे दधात ।

जही चिकित्वो अभिशस्तिमेता—मग्ने यो नो मर्चयति द्वयेन

७

त्वामस्या व्युषि देव पूर्वे द्रुतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः ।

संस्थे यदग्र ईर्यसे रयीणां देवो मर्तेर्वसुभिर्बिध्यमानः

८

अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान् पुत्रो यस्ते सहसः सून ऊहे ।

कदा चिकित्वो अभि चक्षसे नो ऽग्ने कदाँ कतचिद् यांतयासे

९

भूरि नाम वन्दमानो दधाति पिता वसो यद्वि तज्जोषयासे ।

हविद् देवस्य सहसा चकानः सुममग्निर्वनते वावृधानः

१०

(३४)

त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्रे दुरितातिं पर्षि ।

स्तेना अदृशन् रिपवो जनासो ऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन्

११

इमे यामासस्त्वद्रिगभूवन् वसवे वा तदिदागो अवाचि ।

नाहायमग्निरभिर्शस्तये नो न रिपते वावृधानः परा दात

१२ [१७] (३६)

(४)

११ वसुश्चन आत्रेयः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्वामङ्ग वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु राजन् ।

त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाऽभि प्यम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम

१

हव्यवाळग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे ।

सृगार्हपत्याः समिपो दिदीह्यस्मद्यक् सं मिमीहि श्रवांसि

२

विशां कविं विस्पतिं मानुषीणां शुचिं पावकं घृतपृष्ठमग्निम् ।

नि होतारं विश्वविदं दधिध्वे स देवेषु वनते वार्याणि

३

जुषस्वाग् इळया सजोषा यतमानो रश्मिभिः सूर्यस्य ।

जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान हविरद्याय वक्षि

४

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् ।

विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्या शत्रूयतामा भरा भोजनानि

५ [१८]

वधेन दस्युं प्र हि चातयस्व वयः कृण्वानस्तन्वेऽस्वायै ।

पिर्षि यत सहसस्पुत्र देवान त्सो अग्ने पाहि नृतम वाजं अस्मान्

६

वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम वयं हव्यैः पावक भद्रशोचे ।

अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि

७

अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम् ।

वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरुथेन पाहि

८

विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदुः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि ।

अग्ने अत्रिवन्नमसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम्

९

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो ऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि ।

जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्

१०

(४६)

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।

अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति

११ [१९] (४७)

(५)

११ वसुधृत आत्रेयः । आप्रीसूक्तं= (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इळा, ४ वहिः, ५ देवीर्द्वारः
६ उपासानक्ता, ७ देव्यो होतागौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभाग्यः,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री ।

सुसमिद्धाय शोचिषं धृतं तीव्रं जुहोतन	।	अग्रये जातवेदसे	१
नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः	।	कविर्हि मधुहस्त्यः	२
इळितो अग्र आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम	।	सुखे रथेभिरुतये	३
ऊर्णम्रवा वि प्रथस्वाऽभ्यर्का अनूपत	।	भवा नः शुभ्र सातये	४
देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊतये	।	प्रप्र यज्ञं पृणीतन	५ [२०]

सुप्रतीके वयोवृधा यही ऋतस्य मातरा	।	दोषामुपासमीमहे	६
वातस्य पतमन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः	।	इमं नो यज्ञमा गतम	७
इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः	।	वर्हिः सीदन्त्वस्त्रिधः	८
शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना	।	यज्ञेयज्ञे न उदव	९
यत्र वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि	।	तत्र हव्यानि गामय	१०
स्वाहाग्रये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः	।	स्वाहा देवेभ्यो हविः	११ [२१] (५८)

(६)

१० वसुधृत आत्रेयः । अग्निः । पङ्क्तिः ।

अग्निं तं मन्ये यो वसु—रस्तं यं यन्ति धेनवः ।

अस्तमर्वन्त आशवो ऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर १

सो अग्निर्यो वसुगृणे सं यमायन्ति धेनवः ।

समर्वन्तो रघुद्ववः सं सुजातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भर २

अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।

अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर ३

आ ते अग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् ।

यद्ध स्या ते पनीयसी समिद् वीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर ४ (६०)

आ ते अग्र ऋचा हविः शुक्रस्य शोचिषस्पते ।

सुश्वन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत् इषं स्तोतृभ्य आ भर

५ [२२]

प्रो त्ये अग्रयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।

ते हिंन्विरे त ईन्विरे त ईषण्यन्त्यानुष—गिषं स्तोतृभ्य आ भर

६

तव त्ये अग्ने अर्चयो महिं वाधन्त वाजिनः ।

ये पत्वाभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोना—मिषं स्तोतृभ्य आ भर

७

नवां नो अग्र आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः ।

ते स्याम य आनुचु—स्त्वादूतासो दमेदम् इषं स्तोतृभ्य आ भर

८

उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो दवीं श्रीणीष आसनि ।

उतो न उत् पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर

९

एवां अग्रिमंजुर्यमु—गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् ।

दधदुस्मे सुवीर्यं—मुत त्यदाश्वञ्ज्य—मिषं स्तोतृभ्य आ भर

१० [२३](६८)

(७)

१० इष आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः ।

सखायः सं वः सम्यञ्च—मिषं स्तोमं चाग्रये ।

वर्षिष्ठाय क्षितीना—मूर्जो नप्त्रे सहस्वते

१

कुत्रा चिद् यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषदने ।

अहन्तश्चिद् यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः

२

सं यद्विषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् ।

उत द्युमन्नस्य शवस ऋतस्य रुश्मिमा ददे

३

सः स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद् दूर आ सते ।

पावको यद् वनस्पतीन् प्र स्मा मिनात्यजरः

४

अव स्म यस्य वेर्षणे स्वेदं पथिषु जुह्वति ।

अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः

५ [२४]

यं मर्त्यः पुरुस्पृहं विदद् विश्वस्य धार्यसे ।

प्र स्वादनं पितुना—मस्ततातिं चिवायवे

६ (७४)

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः ।

हिरिश्मश्रुः शुचिदन्नुभुरनिभृष्टतविषिः

७

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत् प्र स्वधितीव रीयते ।

सुषूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्

८

आ यस्ते सर्पिरासुते ऽग्ने शमस्ति धायसे ।

ऐषु द्युम्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः

९

इति चिन्मन्युमधिजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्ने अपूणतो ऽत्रिः सासह्याद् दस्यूनिषः सासह्यान्नृन्

१० [२५] (७८)

(८)

७ इष आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

त्वामग्ने ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नास ऊतये सहस्कृत ।

पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधायसं दर्मूनसं गृहपतिं वरेण्यम्

१

त्वामग्ने अतिथिं पूर्व्यं विशः शोचिष्केशं गृहपतिं निषेदिरे ।

बृहत्केतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्वर्वसं जरद्विषम्

२

त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदुं विविचिं रत्नधातमम् ।

गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम्

३

त्वामग्ने धर्णसिं विश्वधा वयं गीर्भिर्गुणन्तो नमसोप सेदिम ।

स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसा सुवृतिभिः

४

त्वामग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्नथा पुरुष्टुत ।

पुरुण्यज्ञा सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विपाणस्य नाधृषे

५

त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ्य देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम् ।

उरुज्ययसं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोव्यन्मति

६

त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतैः सुम्नायवः सुषमिधा समीधिरे ।

स वावृधान ओषधीभिरुक्षितोऽभि जयांसि पार्थिवा वि तिष्ठसे

७ [२६] (८५)

॥ अथ चतुर्थोऽष्टकः ॥४॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३३]

(९)

७ गय आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप् ; ५, ७ पङ्क्तिः ।

त्वामग्ने हविष्मन्तो वृवं मर्तास ईळते ।

मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या वक्ष्यानुपकृ

१

अग्निर्होता दास्वतः क्षयस्य वृक्तवर्हिषः ।

सं यज्ञासश्चरन्ति यं सं वाजासः श्रवस्यवः

२

उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिष्टारणी ।

धर्तारं मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वरम्

३

उत स्म दुर्गृभीयसे पुत्रो न ह्यार्याणाम् ।

पुरु यो दग्धासि वना ऽग्ने पशुर्न यवसे

४

अध स्म यस्यार्चयः सम्यक् संयन्ति धूमिनः ।

यदीमहं त्रितो दिव्युप ध्मातेव धमति शिशीते ध्मातरीं यथा

५

तवाहमग्ने ऊतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिभिः ।

द्वेषोयुतो न दुरिता तुर्याम मर्त्यानाम्

६

तं नो अग्ने अभी नरो रयिं सहस्व आ भर ।

स क्षेपयत् स पोषयद् भुवद् वाजस्य सातय उतैधि पूत्सु नो बृधे

७ [१] (९९)

(१०)

७ गय आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप् ; ४, ७ पङ्क्तिः ।

अग्न ओजिष्ठमा भर शुभ्रमस्मभ्यमग्निगो ।

प्र नो राया परीणसा रत्सि वाजाय पन्थाम्

१

त्वं नो अग्ने अद्भुतं कृत्वा दक्षस्य मंहना ।

त्वे असुर्यमारुहत् क्राणा मित्रो न यज्ञियः

२

त्वं नो अग्न एषां गयं पुष्टिं च वर्धय ।

ये स्तोमेभिः प्र सूरयो नरो मघान्यान्नुशुः

३

ये अग्ने चन्द्र ते गिरः शुभ्रमन्त्यश्वराधसः ।

शुष्मेभिः शुष्मिणो नरो दिवश्चिद् येषां बृहत् सुकीर्तिर्बोधति त्मना

४

(९६)

त्व त्वे अग्ने अर्चयो भ्राजन्तो यन्ति धृष्णुया ।

रिज्मानो न विद्युतः स्वानो रथो न वाजयुः

५

१ नो अग्न ऊतये सबाधसश्च रातये ।

भस्माकासश्च सूरयो विश्वा आशास्तरिषणि

६

त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः स्तवान् आ भर ।

होतर्विभ्वासहं रथिं स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतैधि पृत्सु नो वृधे

७ [२] (९९)

(११)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

ननस्य गोपा अजनिष्ट जागृवि—रग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।

वृत्प्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद् वि भाति भरतेभ्यः शुचिः

१

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहित—मग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे ।

इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः

२

असंमृष्टो जायसे मात्रोः शुचि—मन्द्रः कविरुदतिष्ठो विवस्वतः ।

वृतेन त्वावर्धयन्नग्न आहुत धूमस्ते केतुरभवद् द्विवि श्रितः

३

मग्निर्नो यज्ञमुप वेतु साधुया ऽग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे ।

मग्निर्दूतो अभवद्धव्यवाहनो ऽग्निं वृणाना वृणते कविक्रतुम्

४

भ्येदमग्ने मधुमत्तमं वच—स्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शं हृदे ।

वां गिरः सिन्धुमिवावनीर्मही—रा पृणन्ति शर्वसा वर्धयन्ति च

५

वामग्ने अङ्गिरसो गुहा हित—मन्वविन्दजिह्वाश्रियाणं वनेवने ।

१ जायसे मथ्यमानः सहो महत् त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः

६ [३] (१०५)

(१२)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

गगन्ये बृहते यज्ञियाय ऋतस्य वृष्णे असुराय मन्म ।

वृत्तं न यज्ञ आस्येऽ सुपूतं गिरं भरे वृषभाय प्रतीचीम्

१

ऋतं चिकित्व ऋतमिच्चिकिद्धयु—तस्य धारा अनु तृन्धि पूर्वीः ।

गाहं यातुं सहसा न द्वयेन ऋतं संपाम्यरुषस्य वृष्णाः

२

(१०७)

कर्या नो अग्नं क्रतयन्नुतेन भुवो नवेदा उचर्थस्य नव्यः ।	
वेदा मे देव क्रतुपा क्रतूनां नाहं पतिं सनितुरस्य रायः	३
के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः के पायवः सनिषन्त द्युमन्तः ।	
के धासिमग्ने अनृतस्य पान्ति क आसंतो वचसः सन्ति गोपाः	४
सखायस्ते विषुणा अग्न एते शिवासः सन्तो अशिवा अभूवन् ।	
अधूर्षत स्वयमेते वचोभिर्ऋजूयते वृजिनानि ब्रुवन्तः	५
यस्ते अग्ने नर्मसा यज्ञमीदृं क्रतं स पात्यरुषस्य वृष्णः ।	
तस्य क्षयः पृथुरा साधुरेतु प्रसर्त्ताणस्य नहुषस्य शेषः	६ [४] (१११)

(१३)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । गायत्री ।

अर्चन्तस्त्वा हवामहे ऽर्चन्तः समिधीमहि । अग्ने अर्चन्त ऊतये	१
अग्नेः स्तोमं मनामहे सिधमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यवः	२
अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषेष्वा । स यक्षद् दैव्यं जनम्	३
त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वि तन्वते	४
त्वामग्ने वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम् । स नो रास्व सुवीर्यम्	५
अग्ने नेमिराँ इव देवाँस्त्वं परिभूरसि । आ राधश्चित्रमृञ्जसे	६ [५] (११७)

(१४)

६ सुतंभर आत्रेयः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत्	१
तमध्वरेष्वीळते देवं मतां अमर्त्यम् । यजिष्ठं मानुषे जने	२
तं हि शश्वन्त ईळते सुचा देवं घृतश्चुता । अग्निं हव्याय वोळहवे	३
अग्निर्जातो अरोचत घ्नन् दस्युञ्जयोतिषा तमः । अविन्दुद् गा अपः स्वः	४
अग्निमीळन्थं कविं घृतपृष्ठं सपर्यत । वेतु मे शुणवन्द्रवम्	५
अग्निं घृतेन वावुधुः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणिम् । स्वाधीभिर्वचस्युभिः	६ [६] (११९)

(१५)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १५-३२]

५ धरुण आङ्गिरसः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र वेधसे क्वये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्वाय ।	
घृतप्रसक्तो असुरः सुशेवो रायो धर्ता धरुणो वस्वो अग्निः	१
ऋतेन ऋतं धरुणं धारयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमन् ।	
विवो धर्मन् धरुणे सेदुषो नृ-ज्ञातैरजातां अभि ये ननक्षुः	२
अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयो महद् दुष्टरं पूर्वाय ।	
स रुवतो नवजातस्तुतुर्यात् सिंहं न कुन्द्रमभितः परि ष्ठुः	३
मातेव यद् भर्से पप्रथानो जनंजनं धार्यसे चक्षसे च ।	
वयोवयो जरसे यद् दधानः परि त्मना विषुरूपो जिगासि	४
वाजो नु ते शर्वसस्पात्वन्तं मुरुं दोषं धरुणं देव रायः ।	
पदं न तायुर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः	५ [७] (१२८)

(१६)

५ पूरुरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

बृहद् वयो हि भानवे ऽर्चा वेवायाग्रये ।	
यं मित्रं न प्रशस्तिभिर्मतीसो दधिरे पुरः	१
स हि द्युभिर्जनानां होता दक्षस्य बाह्वोः ।	
वि हव्यमग्निरानुषग्भगो न वारमृण्वति	२
अस्य स्तोमे मघोनः सख्ये वृद्धशोचिषः ।	
विश्वा यस्मिन् तुविष्वणि समर्ये शुष्ममावृधुः	३
अधा ह्यग्र एषां सुवीर्यस्य मंहना ।	
तमिद् यह्वं न रोदसी परि श्रवो बभूवतुः	४
नू न एहि वार्यमग्ने गृणान आ भर ।	
ये वयं ये च सुरयः स्वस्ति धामहे सचो तैधि पूत्सु नो वृधे	५ [८] (१३३)

(१७)

५ पूरुरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

आ यज्ञैर्देवैर् मर्त्यं इत्था तव्यांसमृतये ।

अग्निं कृते स्वध्वरे पूरुरीळीतावसे

१

अस्य हि स्वयंशस्तर आसा विधर्मन् मन्यसे ।

तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया

२

अस्य वासा उ अर्चिषा य आयुक्त तुजा गिरा ।

दिवो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः

३

अस्य क्रत्वा विचेतसो दुस्मस्य वसु रथ आ ।

अधा विश्वासु हव्यो ऽग्निर्विक्षु प्र शस्यते

४

नू न इन्द्रि वार्यमासा संचन्त सूरयः ।

ऊर्जो नपादुभिष्टये पाहि शुग्धि स्वस्तय उतैधि पृतसु नो वुधे

५ [९] (१३८)

(१८)

५ द्वितो मुक्तवाहा आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः ।

प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशः स्तवेतार्तिथिः ।

विश्वानि यो अमर्त्यो हव्या मर्तेषु रण्यति

१

द्विताय मृक्तवाहसे स्वस्य दक्षस्य मंहना ।

इन्दुं स धत्त आनुषक् स्तोता चित् ते अमर्त्य

२

तं वो दीर्घायुशोचिषं गिरा हुवे मघोनाम् ।

अरिष्टो येषां रथो व्यश्वदावन्नीयते

३

चित्रा वा येषु दीधिति रासन्नृक्था पान्ति ये ।

स्तीर्णं बर्हिः स्वर्णरे श्रवांसि दधिरे परि

४

ये मे पञ्चाशतं दुदु रश्वानां सधस्तुति ।

द्युमदग्ने महि श्रवो बृहत् कृधि मघोनां नुवदमृत नृणाम्

५ [१०] (१४३)

(१९)

५ वधिरात्रेयः । अग्निः । गायत्री, ३-४ अनुष्टुप्, ५ विराड्‌रूपा ।

अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते प्र ववेर्वविश्रिकेत । उपस्थे मातुर्वि चष्टे	१
जुहुरे वि चितयन्तो ऽनिमिषं नृम्णं पान्ति । आ हृळ्हां पुरं विविशुः	२
आ श्वेत्त्रेयस्य जन्तवो द्युमद वर्धन्त कृष्टयः ।	
निष्क्रीवो बृहदुक्थ एना मध्वा न वाजयुः	३
प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सचा ।	
घर्मो न वाजजठरो ऽदब्धः शश्वतो दभः	४
क्रीळन् नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः ।	
ता अस्य सन् धूषजो न तिग्माः सुसंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्थाः	५ [११] (१४८)

(२०)

४ प्रयस्वन्त आत्रेयाः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

यमग्ने वाजसातम् त्वं चिन् मन्यसे रयिम् ।	
तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम्	१
ये अग्ने नेरयन्ति ते वृद्धा उग्रस्य शर्वसः ।	
अप द्वेषो अप ह्वरो ऽन्यव्रतस्य सश्वरे	२
होतारं त्वा वृणीमहे ऽग्ने दक्षस्य साधनम् ।	
यज्ञेषु पूर्व्यं गिरा प्रयस्वन्तो हवामहे	३
इत्था यथा त ऊतये सहसावन् विवेदिवे ।	
राय ऋताय सुक्रतो गोभिः प्याम सधमादो वीरैः स्याम सधमादः	४ [१२] (१५२)

(२१)

४ सस आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

मनुष्वत् त्वा नि धीमहि मनुष्वत् समिधीमहि । अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान् देवयते यज	१
त्वं हि मानुषे जने ऽग्ने सुप्रीत इध्यसे । सुचस्त्वा यन्त्यानुषक् सुजात सर्पिरासुते	२
त्वा विश्वे सजोषसो देवासो दूतमक्रत । सपर्यन्तस्त्वा कवे यज्ञेषु देवमीळते	३
देवं वो देवयज्यया ऽग्निमीळीत मर्त्यः ।	
समिद्धः शुक्र दीदित्वा तस्य योनिमासदः ससस्य योनिमासदः	४ [१३] (१५६)

(२२)

४ विश्वसामा आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

प्र विश्वसामन्नात्रिव दर्चा पावकशोचिषे । यो अ॒ध्वरे॒ष्वीड्यो होता म॒न्द्रत॑मो विशि १
 न्य॒ग्निं जा॒तवे॑दसं दधाता देवमृ॒त्विज॑म् । प्र य॒ज्ञ ए॒त्वानु॑ष—ग॒द्या दे॒वव्य॑चस्तमः २
 चि॒कि॒त्विन्म॑नसं त्वा दे॒वं म॒र्तास॑ ऊ॒तये॑ । वरे॑ण्यस् तेऽ॒र्वस॑ इ॒याना॑सो अमन्महि ३
 अग्ने चि॒कि॒द्वच॑स्य न इ॒दं वचः॑ सहस्य ।

तं त्वा सुशिप्र दंपते स्तोमैर्व॒धन्त्य॑त्रयो गी॒र्भिः शु॒भ्रभ॑न्त्यत्रयः ४ [१४] (१६०)

(२३)

४ द्युम्नो विश्वचर्षणिरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

अग्ने सह॑न्त॒मा भ॑र द्यु॒म्नस्य॑ प्रा॒सहा॑ रयिम् । विश्वा यश्च॑र्षणीर॒भ्याऽ—सा वा॒जेषु॑ सा॒सह॑त् १
 तम॑ग्ने पृतना॒षहं॑ र॒यिं स॑हस्व आ भ॑र । त्वं हि स॒त्यो अ॒द्भुतो॑ दा॒ता वा॒जस्य॑ गोम॑तः २
 विश्वे हि त्वा॑ स॒जोष॑सो जना॑सो वृ॒क्तब॑र्हिषः । हो॒तारं॑ स॒द्मसु॑ प्रियं व्यन्ति वा॒र्या पुरु॑ ३
 स हि ऋ॒मा विश्व॑चर्षणि—र॒भिमा॑ति स॒हो वृ॑धे ।

अ॒ग्न ए॒षु क्षये॑ष्वा रे॒वन्नः॑ शु॒क्र दी॑दिहि द्यु॒मत् पा॑वक दी॒दिहि ४ [१५] (१६४)

(२४)

४ गौपायना लौपायना वा बन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

अग्ने त्वं नो॒ अन्त॑म उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑वा वरू॒थ्यः १
 वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्चवा अ॒च्छा नक्षि॑ द्यु॒मत्त॑मं र॒यिं दाः॑ ॥१॥ २
 स नो॑ बोधि श्रु॒धी हव॑—मुरु॒ग्या णो॑ अघा॒यतः॑ संम॒स्मात् ३
 तं त्वा॑ शोचि॒ष्ठ दी॑दिवः सु॒म्नाय॑ नूनमी॒महे स॒खिभ्यः॑ ॥२॥ ४ [१६] (१६८)

(२५)

९ वसूयव आत्रेयाः । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अ॒च्छा वो अ॒ग्निम॑वसे दे॒वं गा॑सि स नो॒ वसुः॑ ।
 रा॒सत् पु॒त्र ऋ॒षूणा—मृ॒तावा॑ पर्षति द्विषः १
 स हि स॒त्यो यं पूर्वे॑ चिद् दे॒वासा॑श्चिद् यमी॒धिरे॑ ।
 हो॒तारं॑ म॒न्द्रजि॒ह्वमि॑त् सु॒व्रीति॑भिर्वि॒भाव॑सुम् २

(१७०)

स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च सुमत्या ।

अग्ने रायो दिदीहि नः सुवृक्तिभिर्वरेण्य

३

अग्निर्वेष्टेषु राजत्यग्निर्मतेष्वाविशन् ।

अग्निर्नो हव्यवाहनो ऽग्निं धीभिः संपर्यत

४

अग्निस्तुविश्रवस्तमं तुविब्रह्माणमुत्तमम् ।

अतूर्तं श्रावयत्पतिं पुत्रं ददाति दाशुषे

५ [१७]

अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः ।

अग्निरत्यं रघुण्यदं जेतारमपराजितम्

६

यद् वाहिष्ठं तदुग्रये बृहदर्चं विभावसो ।

महिषीष त्वद् रयिस्त्वद् वाजा उदीरते

७

तव द्युमन्तो अर्चयो ग्रावेवोच्यते बृहत् ।

उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो अर्तं त्मना विवः

८

एवाँ अग्निं वसूयवः सहसानं ववन्दिम ।

स नो विश्वा अति द्विषः पर्षन्नावेव सुक्रतुः

९ [१८] (१७७)

(२६)

९ वसूयव आज्ञेयाः । अग्निः, ९ विश्वे देवाः । गायत्री ।

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् वक्षि यक्षि च १

तं त्वा घृतस्रवीमहे चित्रभानो स्वर्दशम् । देवाँ आ वीतये वह २

वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ३

अग्ने विश्वेभिरा गहि देवेभिर्हव्यदातये । होतारं त्वा वृणीमहे ४

यजमानाय सुन्वत आग्ने सुवीर्यं वह । देवैरा संत्सि बर्हिषि ५ [१९]

समिधानः सहस्रजि दग्ने धर्माणि पुण्यसि । देवानां दूत उक्थ्यः ६

न्यः ऽग्निं जातवेदसं होत्रवाहं यर्विष्ठयम् । दधाता देवमृत्विजम् ७

प्र यज्ञ एत्वानुष गद्या देवव्यचस्तमः । स्तूणीत बर्हिः सदे ८

एवं मरुतो अश्विना मित्रः सीदन्तु वरुणः । देवासः सर्वया विशा ९ [२०] (१८६)

(२७)

६ त्रैवृष्णस्वरुणः, पौरुकुत्सस्त्रसदस्युः, भारतोऽश्वमेधश्च राजानः; (अत्रिभौम इति केचित्) । अग्निः ६ इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अनस्वन्ता सत्पतिर्माहे मे गावा चेतिष्ठो असुरो मघोनः ।

त्रैवृष्णो अग्ने दशभिः सहस्रैर्वैश्वानर त्र्यरुणाश्चिकेत १

यो मे शता च विंशतिं च गोनां हरीं च युक्ता सुधुरा ददाति ।

वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानो ऽग्ने यच्छ त्र्यरुणाय शर्म २

एवा ते अग्ने सुमतिं चक्रानो नविषाय नवमं त्रसदस्युः ।

यो मे गिरस्तुविजातस्य पूर्वीर्युक्तेनाभि त्र्यरुणो गृणाति ३

यो म इति प्रवोचत्यश्वमेधाय सूरये ।

ददद्वा सनिं यते ददन्मेधामृतायते ४

यस्य मा परुषाः शतमुद्धर्षयन्त्युक्षणः ।

अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव त्र्याशिरः ५

इन्द्राग्नी शतदात्र्यश्वमेधे सुवीर्यम् ।

क्षत्रं धारयत बृहद द्विवि सूर्यमिवाजरम् ६ [२१] (१९१)

(२८)

६ विश्ववारात्रेयी । अग्निः । १, ३ त्रिष्टुप्, २ जगती, ४ अनुष्टुप्, ५-६ गायत्री ।

समिन्द्रो अग्निर्विवि शोचिरश्वेत प्रत्यङ्मुषसमुर्विया वि भाति ।

एति प्राचीं विश्ववारा नमोभिर्देवाँ ईळाना हविषा घृताचीं १

समिध्यमानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये ।

विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्वस्यातिथ्यमग्ने नि च धत्त इत् पुरः २

अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु ।

सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महींसि ३

समिन्द्रस्य प्रमहसो ऽग्ने वन्ते तव श्रियम् ।

वृषभो द्युम्नवाँ असि समध्वरेष्विध्यसे ४

समिन्द्रो अग्न आहुत देवान् यक्षि स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ५

आ जुहोता दुवस्यता ऽग्निं प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ६ [२२] (१९०)

(२९)

१५ गौरिवीतिः शाक्यः । इन्द्रः, ९ (प्रथमपादस्य) उशाना वा । त्रिष्टुप् ।

त्र्यर्यमा मनुषो वेवताता त्री रौचना दिव्या धारयन्त ।
 अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्षा—स्त्वमेषामृषिरिन्द्रासि धीरः १
 अनु यदा मरुतो मन्दसान—मार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य ।
 आदत्त वज्रमभि यदाहिं ह—न्नपो यहीरसृजत् सर्तवा उ २
 उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्ये—न्द्रः सोमस्य सुषुतस्य पेयाः ।
 तद्धि हव्यं मनुषे गा अविन्दु—दहन्नाहिं पपिवां इन्द्रो अस्य ३
 आद् रोदसी वितरं वि ष्कभायत् संविन्यान्श्चिद् भियसे मृगं कः ।
 जिर्गतिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रति श्वसन्तमव दानवं हन् ४
 अध क्रत्वा मघवन् तुभ्यं देवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम् ।
 यत् सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतशे कः ५ [२३]

नव यदस्य नवतिं च भोगान् त्साकं वज्रेण मघवा विवृश्चत् ।
 अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्थे त्रैष्टुभेन वचसा बाधत् ग्राम् ६
 सखा सख्ये अपचत् तूयमग्नि—रस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि ।
 त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुतं पिबद् वृत्रहत्याय सोमम् ७
 त्री यच्छता महिषाणामघो मा—स्त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः ।
 कारं न विश्वे अहन्त देवा भरमिन्द्राय यदाहिं जघान ८
 उशाना यत् सहस्यैर्इरयातं गृहमिन्द्र जूजुवानेभिरश्वैः ।
 वन्वानो अत्र सरथं ययाथ कुत्सेन देवैरवनोर्ह शुष्णम् ९
 प्रान्यच्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद् वरिवो यातवेऽकः ।
 अनासो दस्यूरमृणो वधेन नि दुर्योण आवृणङ् मूध्रवाचः १० [२४]

स्तोमासस्त्वा गौरिवीतेरवर्ध—न्नरन्धयो वैदथिनाय पिप्रुम् ।
 आ त्वामृजिश्वा सख्याय चक्रे पचन् पत्तीरपिबः सोममस्य ११
 नवग्वासः सुतसोमास इन्द्रं दशग्वासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
 गव्यं चिद्वर्मपिधानवन्तं तं चिन्नरः शशमाना अप व्रन् १२
 कथो नु ते परि चराणि विद्वान् वीर्या मघवन् या चकथं ।
 या चो नु नव्या कृणवः शविष्ठ प्रेदु ता ते विदथेषु ब्रवाम १३ (२११)

एता विश्वा चक्रुवाँ इन्द्र भूर्य—परीतो जनुषा वीर्येण ।

या चिन्नु वज्रिन् कुणवो दधृष्वान् न ते वर्ता तविष्या अस्ति तस्याः १४

इन्द्र ब्रह्म क्रियमाणा जुषस्व या ते शविष्ठ नव्या अकर्म ।

वस्त्रेव भद्रा सुकृता वसू रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् १५ [२५] (११३)

(३०)

१५ बभ्रुरात्रेयः । इन्द्रः, १२-१५ ऋणंचयेन्द्रो । त्रिष्टुप् ।

क्रुस्य वीरः को अपश्यदिन्द्रं सुखरथमीर्यमानं हरिभ्याम् ।

यो राया वज्री सुतसोममिच्छन् तदोको गन्ता पुरुहूत ऊती १

अवाचचक्षं पदमस्य सस्व—रुग्रं निधातुरन्वायमिच्छन् ।

अपृच्छमन्याँ उत ते मं आहु—रिन्द्रं नरो बुबुधाना अशेम २

प्र नु वयं सुते या ते कृतानी—न्द्र ब्रवाम यानि नो जुजोषः ।

वेदुदविद्वान्छणवच्च विद्वान् वहतेऽयं मघवा सर्वसेनः ३

स्थिरं मनश्चकृषे जात इन्द्र वेपीदेको युधये भूर्यसश्चित् ।

अश्मानं चिच्छवसा दिद्युतो वि विदो गवामूर्वमुस्त्रियाणाम् ४

परो यत् त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं नाम बिभ्रत् ।

अतश्चिदिन्द्रादभयन्त देवा विश्वा अपो अजयद् वासपत्नीः ५ [२६]

तुभ्येदेते मरुतः सुशेवा अर्चन्त्यर्कं सुन्वन्त्यन्धः ।

अहिमोहानमप आशयानं प्र मायाभिर्मायिनं सक्षदिन्द्रः ६

वि षू मृधो जनुषा दानमिन्व—न्नहन् गवा मघवन् त्संचकानः ।

अत्रा वासस्य नमुचेः शिरो य—दवर्तयो मनवे गातुमिच्छन् ७

युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो वासस्य नमुचेर्मथायन् ।

अश्मानं चित् स्वयं॑ वर्तमानं प्र चक्रियेव रोदसी मरुद्भ्यः ८

स्त्रियो हि वास आयुधानि चक्रे किं मां करन्नबला अस्य सेनाः ।

अन्तर्ह्यर्ह्यदुभे अस्य धेने अथोप प्रैद् युधये दस्युमिन्द्रः ९

समत्र गावोऽभितोऽनवन्ते—हेह वत्सैर्वियुता यदासन् ।

सं ता इन्द्रो असृजदस्य शाकै—र्यवीं सोमांसः सुषुता अमन्दन् १० [२७]

यवीं सोमा बभ्रुधूता अमन्व—न्नरोरवीद् वृषभः सार्दनेषु ।

पुर्नदुरः पपिवाँ इन्द्रो अस्य पुनर्गवामवदादुस्त्रियाणाम् ११ (१२४)

भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन् गवां चत्वारि ददतः सहस्रा ।	
ऋणंचयस्य प्रयता मघानि प्रत्यग्रभीष्म नृतमस्य नृणाम्	१२
सुपेशसं माव सृजन्त्यस्तं गवां सहस्रं रुशमासो अग्ने ।	
तीव्रा इन्द्रमममन्दुः सुतासो ऽक्तोर्व्युष्टौ परितकम्यायाः	१३
औच्छत् सा रात्री परितकम्या याँ ऋणंचये राजनि रुशमानाम् ।	
अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो बभ्रुश्चत्वार्यसनत् सहस्रा	१४
चतुःसहस्रं गव्यस्य पश्वः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेण्वग्ने ।	
घर्मश्चित्त तप्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्वादां विप्राः	१५ [२८](२९८)

(३१)

१३ अवस्युरात्रेयः । इन्द्रः, ८ तृतीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्थपादस्य उशना वा, ९ इन्द्राकुत्सौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति यमध्यस्थान्मघवा वाजयन्तम् ।	
यूथेव पश्वो व्युनोति गोपा अरिष्टो याति प्रथमः सिपांसन्	१
आ प्र द्रव हरिवो मा वि वेनः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व ।	
नहि त्वदिन्द्र वस्यो अन्यदस्त्यमेनाँश्चिज्जनिवतश्चकथ	२
उद्यत् सहः सहस्र आर्जनिष्ट देदिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा ।	
प्राचोदयत् सुदुघा ववे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृत्वत् तमोऽवः	३
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम् ।	
ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्के रवर्धयन्नहये हन्त्वा उ	४
वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चा निन्द्र ग्रावाणो अदितिः सृजोषाः ।	
अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्	५ [२९]

प्र ते पूर्वाणि करणानि वोचं प्र नूतना मघवन् या चकथ ।	
शक्तीवो यद् विभरा रोदसी उभे जयन्नपो मनवे दानुचित्राः	६
तदिष्टु ते करणं दस्म विप्राऽहिं यद् घ्नन्नोजो अत्रामिमिथाः ।	
शुष्णस्य चित्र परि माया अंगृभ्णाः प्रपित्वं यन्नप दस्यूरसेधः	७
त्वमपो यद्वे तुर्वशायाऽरमयः सुदुघाः पार इन्द्र ।	
उग्रमयातमवहो ह कुत्सं सं ह यद् वामुशनारन्त देवाः	८ (२३६)

इन्द्राकुत्सा वहमाना रथेना—ऽऽ वामत्या अपि कर्णे वहन्तु ।
निः पीमज्यो धर्मथो निः पधस्थान् मघोनो हृदो वरथस्तमीसि
वार्तस्य युक्तान् त्सुयुजश्चिदश्वान् कविश्चिदेषो अजगन्नवस्युः ।
विश्वे ते अत्र मरुतः सखाय इन्द्र ब्रह्माणि तविषीमवर्धन्

९

१० [३०]

सूराश्चिद् रथं परितक्म्यायां पूर्वं कर्दुपरं जूजुवांसम् ।
भरच्चक्रमेतशः सं रिणाति पुरो दधत् सनिष्यति क्रतुं नः
आयं जना अभिचक्षे जगामे—न्द्रः सखायं सुतसोममिच्छन् ।
वदन् ग्रावाव वेदिं भ्रियाते यस्य जीरमध्वर्यवश्चरन्ति ।
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मती अमृत मो ते अंह आरन् ।
वावन्धि यज्यूरुत तेषु धेह्यो—जो जनेषु येषु ते स्याम

११

१२

१३ [३१] (१४१)

(३२)

१२ गातुरात्रेयः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अर्द्वरुत्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान् बद्धधानाँ अरम्णाः ।
महान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद् वः सृजो वि धारा अव दानवं हन्
त्वमुत्साँ क्रतुभिर्बद्धधानाँ अरंह ऊधः पर्वतस्य वज्रिन् ।
अहिं चिदुग्र प्रयुतं शयानं जघन्वाँ इन्द्र तविषीमधत्थाः
त्यस्य चिन्महतो निर्मृगस्य वर्धर्जघान तविषीभिरिन्द्रः ।
य एक इदंप्रतिर्मन्यमान आर्दस्मादुन्यो अजनिष्ट तव्यान्
त्यं चिदेषां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवृधं तमोगाम् ।
वृषप्रभर्मा दानवस्य भामं वज्रेण वज्री नि जघान शुष्णम्
त्यं चिदस्य क्रतुभिर्निषत्तम—मर्मणो विददिदस्य मर्म ।
यदीं सुक्षत्र प्रभृता मदस्य युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः
त्यं चिद्वित्था कत्पयं शयान—मसूर्ये तमसि वावृधानम्
तं चिन्मन्दानो वृषभः सुतस्यो—च्चैरिन्द्रो अपगूर्या जघान

१

२

३

४

५

६ [३२]

उद् यदिन्द्रो महते दानवाय वर्धर्यमिष्ट सहो अप्रतीतम् ।
यदीं वज्रस्य प्रभृतौ वृदाभ विश्वस्य जन्तोर्धमं चकार

७

(१४८)

त्यं चिदणं मधुपं शयानमसिन्वं ववं महाददुग्रः ।	
अपादमत्रं महता वधेन नि दुर्योण आवृणद् मधुवाचम्	८
को अस्य शुभ्रं तविषीं वरात् एको धना भरते अप्रतीतः ।	
इमे चिदस्य त्रयसो नु देवी इन्द्रस्यौजसो भियसा जिहाते	९
न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरुशतीव येमे ।	
सं यदोजो युवते विश्वमाभिरनु स्वधात्रे क्षितयो नमन्त	१०
एकं नु त्वा सत्पतिं पाश्र्वजन्यं जातं शृणोमि यशसं जनेषु ।	
तं मे जगृध आशसो नविष्ठं दोषा वस्तोर्हवमानास इन्द्रम्	११
एवा हि त्वामृतुथा यातयन्तं मघा विप्रेभ्यो ददंतं शृणोमि ।	
किं ते ब्रह्माणो गृहते सखायो ये त्वाया निदुधुः काममिन्द्र	१२ [३३] (२५३)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-२८]

(३३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३३-४४]

१० प्राजापत्यः संवरणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महि महे तवसे दीध्ये नृनिन्द्रियेत्था तवसे अतद्वयान् ।	
यो अस्मै सुमतिं वाजसातौ स्तुतो जने समर्यश्चिकेत	१
स त्वं न इन्द्र धियसानो अर्केर्हरीणां वृषन् योक्त्रमश्रेः ।	
या इत्था मघवन्ननु जोषं वक्षो अभि प्रार्यः संक्षि जनान्	२
न ते त इन्द्राभ्यस्मदृष्वाम्युक्तासो अब्रह्मता यदसन् ।	
तिष्ठा रथमधि तं वज्रहस्ताऽऽरिं देव यमसे स्वश्वः	३
पुरु यत् त इन्द्र सन्त्युक्था गवे चकथोर्वरासु युध्यन् ।	
तत्क्षे सूर्याय चिदोर्कसि स्वे वृषा समत्सु दासस्य नाम चित्	४
वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः ।	
आस्माश्चगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभूथेषु चारुः	५ [१]
पपुक्षेण्यमिन्द्र त्वे ह्योजो नृम्णानि च नूतमानो अमर्तः ।	
स न एनीं वसवानो रथिं दाः प्रार्यः स्तुषे तुविमघस्य दानम्	६
एवा न इन्द्रोतिभिरेव पाहि गृणतः शूर कारुन् ।	
उत त्वत्वं ददतो वाजसातौ पिप्रीहि मध्वः सुधृतस्य चारोः	७ (२६०)

उत त्वे मा पौरुकुत्स्यस्य सुरे—स्रसदस्योर्हिरणिनो रराणाः ।
 वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य गैरिक्षितस्य क्रतुभिर्नु संश्वे
 उत त्वे मा मारुताश्वस्य शोणाः क्रत्वामघासो विदथस्य रातौ ।
 सहस्रा मे च्यवतानो ददान आनूकमर्यो वपुषे नार्चत्
 उत त्वे मा ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य सुरुचो यतानाः ।
 महा रायः संवरणस्य ऋषे—र्वजं न गावः प्रयता अपि गमन्

८

९

१० [२] (२६३)

(३४)

९ प्राजापत्यः संवरणः । इन्द्रः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अजातशत्रुमजरा स्वर्व—त्यनु स्वधामिता वृस्ममीयते ।
 सुनोतन पचत् ब्रह्मवाहसे पुरुष्टुताय प्रतरं दधातन
 आ यः सोमेन जठरमापिप्रता—ऽमन्दत मघवा मध्वो अन्धसः ।
 यदीं मृगाय हन्तवे महावधः सहस्रभृष्टिमुशना वधं यमत्
 यो अस्मै घ्नस उत वा य ऊर्धनि सोमं सुनोति भवति द्युमाँ अहं ।
 अपाप शक्रस्ततनुष्टिमूहति तनूशुभ्रं मघवा यः कवासखः
 यस्यावधीत् पितरं यस्य मातरं यस्य शक्रो भ्रातरं नात ईषते ।
 वेतीद्वस्य प्रयता यतंकरो न किल्बिषादीषते वस्व आक्ररः
 न पञ्चभिर्वृशभिर्विष्ट्यारभं नासुन्वता सचते पुण्यता चन ।
 जिनाति वेदमुया हन्ति वा धुनि—रा देव्युं भजति गोमति व्रजे

१

२

३

४

५ [३]

वित्वक्ष्णः समृतौ चक्रमासजो ऽसुन्वतो विषुणः सुन्वतो वृधः ।
 इन्द्रो विश्वस्य दमिता विभीषणो यथावशं नयति दासमार्यः
 समीं पणेरजति भोजनं मुषे वि द्वाशुषे भजति सूनरं वसु ।
 दुर्गे चन ध्रियते विश्व आ पुरु जनो यो अस्य तविषीमचुकुधत्
 सं यजनौ सुधनौ विश्वशार्धसा—ववेदिन्द्रो मघवा गोषु शुभिषु ।
 युजं ह्यन्यमकृत प्रवेप—न्युर्वीं गव्यं सृजते सत्वभिर्धुनिः
 सहस्रसामाग्निवेशिं गृणीषे शत्रिमग्र उपमां केतुमर्यः ।
 तस्मा आपः संयतः पीयन्त तस्मिन् क्षत्रममवत् त्वेषमस्तु

६

७

८

९ [४] (२७२)

(३५)

८ प्रभूवसुराङ्गिरसः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ८ पङ्क्तिः ।

यस्ते साधिष्ठोऽवस इन्द्र क्रतुष्टमा भर ।
 अस्मभ्यं चर्षणीसहं सस्मिन् वाजेषु दुष्टरम् १
 यदिन्द्र ते चर्तस्रो यच्छूर सन्ति तिस्रः ।
 यद् वा पञ्च क्षितीनामवस्तत् सु न आ भर २
 आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य हूमहे ।
 वृषजूतिर्हि जजिष आभूभिरिन्द्र तुर्वणिः ३
 वृषा ह्यसि राधसे जजिष वृष्णि ते शवः ।
 स्वक्षत्रं ते धृषन्मनः सत्राहमिन्द्र पौंस्यम् ४
 त्वं तमिन्द्र मर्त्यममित्रयन्तमद्रिवः ।
 सर्वरुथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते ५ [५]

त्वामिद् वृत्रहन्तम् जनांसो वृक्तबर्हिषः ।
 उग्रं पूर्वीषु पूढ्यं हवन्ते वाजसातये ६
 अस्माकमिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानमाजिषु ।
 सयावानं धनेधने वाजयन्तमवा रथम् ७
 अस्माकमिन्द्रेहि नो रथमवा पुरंध्या ।
 वयं शविष्ठ वार्यं त्रिवि श्रवो दधीमहि त्रिवि स्तोमं मनामहे ८ [६] (६८०)

(३६)

६ प्रभूवसुराङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

स आ गमदिन्द्रो यो वसूनां चिक्रेतद् दातुं दामनो रयीणाम् ।
 धन्वचरो न वंसगस्तृषाणश्चक्रमानः पिबतु दुग्धमंशुम् १
 आ ते हनू हरिवः शूर शिप्रे रुहत् सोमो न पर्वतस्य पृष्ठे ।
 अनु त्वा राजन्नर्वतो न हिन्वन् गीर्भिर्मदेम पुरुहूत विश्वे २
 चक्रं न वृत्तं पुरुहूत वेपते मनो भिया मे अमतेरिदद्विवः ।
 रथादधि त्वा जरिता सदावृध कुविन्नु स्तोषन्मघवन् पुरुवसुः ३ (६८३)

एष ग्रावेव जरिता त इन्द्रे—यतिं वाचं बृहदाशुषाणः ।
 प्र सुव्येन मघवन् यंसि रायः प्र दक्षिणिन्द्रारिवो मा वि वेनः
 वृषा त्वा वृषणं वर्धतु द्यौर्वृषा वृषभ्यां वहसे हरिभ्याम् ।
 स नो वृषा वृषरथः सुशिप्र वृषक्रतो वृषा वज्रिन् भरे धाः
 यो रोहितौ वाजिनौ वाजिनीवान् त्रिभिः शतैः सचमानावदिष्ट ।
 यूने समस्मै क्षितयो नमन्तां श्रुतरथाय मरुतो दुवोया

४

५

६ [७] (२८६)

(३७)

५ भौमोऽत्रिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सं भानुना यतते सूर्यस्या—ऽऽजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वश्वाः ।
 तस्मा अमृधा उषसो व्युच्छान् य इन्द्राय सुनवामेत्याह
 समिन्द्राग्निर्वनवत् स्तीर्णबर्हि—र्युक्तग्रावा सुतसोमो जराते ।
 ग्रावाणो यस्येपिरं वदन्त्य—यदध्वर्युर्हविषाव सिन्धुम्
 वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ई वहति महिषीमिषिराम् ।
 आस्यं श्रवस्याद् रथ आ च घोषात् पुरु सहस्रा परि वर्तयाते
 न स राजा व्यथते यस्मिन्निन्द्र—स्तीवं सोमं पिबति गोसखायम् ।
 आ सत्वनैरजति हन्ति वृत्रं क्षेति क्षितीः सुभगो नाम पुण्यन्
 पुण्यात् क्षेमे अभि योगे भवा—त्युभे वृतौ संयती सं जयाति ।
 प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवाति य इन्द्राय सुतसोमो ददाशत्

१

२

३

४

५ [८] (२९१)

(३८)

५ भौमोऽत्रिः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

उरोष्ट इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो ।
 अधा नो विश्वचर्षणे द्युम्ना सुक्षत्र मंहय
 यदीमिन्द्र श्रवाय्य—मिषं शविष्ठ दधिषे ।
 पप्रथे दीर्घश्रुतमं हिरण्यवर्ण दुष्टरम्
 शुष्मासो ये ते अद्रिवो मेहना केतुसापः ।
 उभा देवावभिष्टये विवश्च गमश्च राजथः

१

२

३

(२९४)

उतो नो अस्य कस्य चिद् दक्षस्य तव वृत्रहन् ।

अस्मभ्यं नृम्णमा भरा—ऽस्मभ्यं नृमणस्यसे

४

नू त आभिरभिष्टिभिस्तव शर्मच्छतक्रतो ।

इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः

५ [९] (१९६)

(३९)

५ भौमोऽग्निः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

यदिन्द्र चित्र मेहना ऽस्ति त्वादातमद्विवः ।

ताधस्तन्नो विदद्वस उभयाहस्त्या भर

१

यन्मन्यसे वरेण्य—मिन्द्र द्युक्षं तदा भर ।

विद्याम तस्य ते वय—मकूपारस्य व्रावने

२

पत् ते वित्सु प्रराध्यं मनो अस्ति श्रुतं ब्रूहत् ।

नेन हृळ्हा चिदद्विव आ वाजं दर्षि सातये

३

मंहिष्ठं वो मघोनां राजानं चर्षणीनाम् ।

इन्द्रमुप प्रशस्तये पूर्वीभिर्जुजुषे गिरः

४

अस्मा इत् काव्यं वच उक्थमिन्द्राय शंस्यम् ।

तस्मा उ ब्रह्मवाहसे गिरो वर्धन्त्यत्रयो गिरः शुम्भन्त्यत्रयः

५ [१०] (३०१)

(४०)

९ भौमोऽग्निः । इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६-९ अग्निः । १-३ उष्णिक्;

५, ९ अनुष्टुप्; ४, ६-८ त्रिष्टुप् ।

आ याह्याद्विभिः सुतं सोमं सोमपते पिब । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्

१

वृषा ग्रावा वृषा मरुो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्

२

वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिश्चित्राभिरूतिभिः । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम्

३

ऋजीषी वज्री वृषभस्तुराषाद्—दुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा ।

युक्त्वा हरिभ्यामुप यासद्वर्वाङ् माध्यंदिने सर्वने मत्सदिन्द्रः

४

पत् त्वा सूर्य स्वभानुस्तमसार्विध्यदासुरः ।

अक्षेत्रविद् यथा मुग्धो मुर्वनान्यदीधुः

५ [११] (३०६)

स्वर्भानोरध यद्विन्द्र माया अ॒वो द्वि॒वो वर्त॑माना अ॒वाह॑न् ।	
गूळ॑हं सूर्यं तम॒साप॑वतेन तुरीये॑ण ब्रह्म॑णाविन्दुद॒त्रिः	६
मा मामि॑मं तव सन्त॑मत्र इ॒रस्या॑ दुग्धो भि॒यसा॑ नि गा॑रीत् ।	
त्वं मि॒त्रो अ॑सि स॒त्यरा॑धा—स्तौ मे॒हाव॑तं वरु॑णश्च राजा	७
ग्रा॒णो ब्र॑ह्मा यु॒युजा॑नः स॒पर्य॑न् की॒रिणा॑ दे॒वान् नम॑सोप॒शिक्ष॑न् ।	
अ॒त्रिः सूर्य॑स्य द्वि॒वि चक्षु॑राधात् स्व॒र्भानो॑रप॒ माया॑ अ॒घुक्ष॑त्	८
यं वै सूर्यं स्व॒र्भानु॑—स्तम॒सावि॑ध्यदासुरः ।	
अत्र॑यस्तमन्व॒विन्द॑न् न॒ह्यन्ये॑ अश॒क्नुव॑न्	९ [१२] (३१०)

(४१)

१० भौमोऽग्निः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६-१७ अतिजगती, २० एकपदा विराट् ।

को नु वा॑ मि॒त्रावरु॑णावृ॒ताय॑न् द्वि॒वो वा॑ म॒हः पा॒थि॒वस्य॑ वा॒ दे ।	
ऋ॒तस्य॑ वा॒ स॒दसि॑ त्रासी॒थां नो॑ य॒ज्ञाय॑ते वा॑ प॒शुपो॑ न वा॒जान्	१
ते नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो अ॒र्यमा॑यु—रिन्द्र॑ ऋ॒भुक्षा॑ म॒रुतो॑ जुषन्त ।	
नमो॑भिर्वा॒ ये द॑धते सुवृ॒क्तिं स्तोमं॑ रु॒द्राय॑ मी॒ळहु॑षे स॒जोषाः॑	२
आ वा॑ ये॒ष्ठाश्वि॑ना हु॒वधै॑ वा॒तस्य॑ प॒तम॑न् रथ्य॑स्य पु॒ष्टौ ।	
उ॒त वा॑ द्वि॒वो अ॑सु॒राय॑ मन्म॒ प्रा॒न्धांसी॑व यज्य॑वे भर॒ध्वम्	३
प्र स॒क्ष्णो॑ द्वि॒व्यः क॑ण्व॒होता॑ त्रि॒तो द्वि॒वः स॒जोषा॑ वा॒तो अ॒ग्निः ।	
पू॒षा भगः॑ प्र॒भुथे॑ वि॒श्वभो॑जा आ॒जिं न ज॑ग्मु॒राश्व॑श्व॒तमाः॑	४
प्र वो॑ र॒थिं यु॒क्ताश्वं॑ भर॒ध्वं रा॒य ए॒षेऽव॑से दधी॒त धीः ।	
सु॒शेव॑ ए॒वैरौ॑शिजस्य॒ होता॑ ये व॒ एवा॑ म॒रुत॑स्तु॒राणा॑म्	५ [१३]
प्र वो॑ वा॒युं रथ्यु॑जं कृ॒णुध्वं॑ प्र दे॒वं वि॒प्रं प॑नि॒तार॑म॒कैः ।	
इ॒षुध॑यव॒ ऋत॑सापः पु॒रंधी॑—र्वस्वी॒र्नो अ॒त्र प॒त्नीरा॑ धि॒ये धुः	६
उ॒प व॒ ए॒षे व॒न्द्ये॑भिः शु॒षैः प्र॑ य॒ह्वी द्वि॒वश्चित॑र्य॒द्भिर॑कैः ।	
उ॒षासा॑न॒क्ता वि॒दुषी॑व वि॒श्व—मा॑ हा॒ वह॑तो म॒र्त्याय॑ य॒ज्ञम्	७
अ॒भि वो॑ अ॒र्चे पो॒ष्याव॑तो नृ॒न् वा॒स्तोष्पा॑तिं त्व॒ष्टारं॑ र॒राणः॑ ।	
ध॒न्या स॒जोषा॑ धि॒षणा॑ नमो॑भि—र्व॒नस्प॑ती॒रोष॑धी रा॒य ए॒षे	८
तु॒जे न॒स्तने॑ पर्व॒ताः स॑न्तु स्वै॒तवो॑ ये व॒सवो॑ न वी॒राः ।	
प॒नित॑ आ॒प्त्यो य॑ज॒तः सदा॑ नो॒ वर्धा॑न्नः शंसं॑ न॒र्यो अ॒भिष्टौ॑	९ (३११)

वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपातमपां सुवृक्ति ।
गृणीते अग्निरेतरी न शूषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना १० [१४]

कथा महे रुद्रियाय ब्रवाम कद् राये चिकितुषे भगाय ।
आप ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः ११

शृणोतु न ऊर्जा पतिर्गिरः स नभस्तरायो इषिरः परिज्मा ।
शृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि सुचो बब्रुहाणस्याद्रैः १२

विदा चिन्नु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्य दधानाः ।
वयश्चन सुभ्वः आव यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वधसैः १३

आ दैव्यानि पार्थिवानि जन्माऽपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् ।
वर्धन्तां द्यावो गिरश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्तामभिषाता अर्णाः १४

पदेपदे मे जरिमा नि धायि वरुन्नी वा शक्रा या पायुभिश्च ।
सिषक्तु माता मही रसा नः स्मत् सूरिभिर्ऋजुहस्त ऋजुवनिः १५ [१५]

कथा दाशेम नमसा सुदानू—नेवया मरुतो अच्छोक्तौ प्रश्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ ।
मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धा—दस्माकं भूदुपमातिवनिः १६

इति चिन्नु प्रजायै पशुमत्यै देवासो वनन्ते मर्त्यो व आ देवासो वनन्ते मर्त्यो वः ।
अत्रा शिवा तन्वो धासिमस्या जरां चिन्मे निर्ऋतिर्जग्रसीत १७

तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्ती—मिषमश्याम वसवः शसा गोः ।
सा नः सुदानुर्मूळयन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुविताय गम्याः १८

अभि न इळा यूथस्य माता स्मन्नदीभिर्वशी वा गृणातु ।
उर्वशी वा बृहद्दिवा गृणाना—ऽभ्यूर्णाना प्रभूथस्यायोः १९

सिषक्तु न ऊर्ज्वस्य पुष्टेः २० [१६] (३३०)

(४२)

१८ भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः, ११ रुद्रः । त्रिष्टुप्, १७ एकपदा विराट् ।

प्र शंतमा वरुणं दीधिति गी—मित्रं भगमदिति नूनमश्याः ।
पृषद्योनिः पश्चहोता शृणोत्व—तूर्तपन्था असुरो मयोभुः १

प्रति मे स्तोममदितिर्जगृभ्यात् सूनुं न माता हृद्यं सुशेवम् ।
ब्रह्म प्रियं देवहितं यदस्त्य—हं मित्रे वरुणे यन्मयोभु २

(३३१)

उदीरय कवितमं कवीना—मुनत्तैनमभि मध्वा घृतेन ।
 स नो वसूनि प्रयता हितानि चन्द्राणि देवः सविता सुवाति ३
 समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सं सूरिभिर्हरिवः सं स्वस्ति ।
 सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमत्या यज्ञियानाम् ४
 देवो भगः सविता रायो अंश इन्द्रो वृत्रस्य संजितो धनानाम् ।
 ऋभुक्षा वाज उत वा पुरंधि—रवन्तु नो अमृतासस्तुरासः ५ [१७]

मरुत्वतो अप्रतीतस्य जिष्णो—रजूर्यतः प्र ब्रवामा कृतानि ।
 न ते पूर्वे मघवन् नापरासो न वीर्यं नूतनः कश्चनाप ६
 उप स्तुहि प्रथमं रत्नधेयं बृहस्पतिं सनितारं धनानाम् ।
 यः शंसते स्तुवते शंभविष्ठः पुरुवसुरागमजोहुवानम् ७
 तवोतिभिः सचमाना अरिष्टा बृहस्पते मघवानः सुवीराः ।
 ये अश्वदा उत वा सन्ति गोदा ये वस्त्रदाः सुभगास्तेषु रायः ८
 विसर्माणं कृणुहि वित्तमेषां ये भुञ्जते अपृणन्तो न उक्थैः ।
 अपवतान् प्रसवे वावृधानान् ब्रह्मद्विषः सूर्याद् यावयस्व ९
 य ओहते रक्षसो देववीता—वचक्रोभिस्तं मरुतो नि यात ।
 यो वः शमीं शशमानस्य निन्दात् तुच्छयान् कामान् करते सिष्विद्वानः १० [१८]

तमुं शुहि यः स्विपुः सुधन्वा यो विश्वस्य क्षयति भेषजस्य ।
 यश्वा महे सौमनसाय रुद्रं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य ११
 दर्मूनसो अपसो ये सुहस्ता वृष्णः पत्नीर्नद्यो विश्वतष्टाः ।
 सरस्वती बृहद्विवोत राका दशस्यन्तीर्वरिवस्यन्तु शुभ्राः १२
 प्र सू महे सुशरणाय मेधां गिरं भरे नव्यसीं जायमानाम् ।
 य आहना दुहितुर्वक्षणासु रूपा मिन्नानो अकृणोद्विदं नः १३
 प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं रुवन्त—मिळस्पतिं जरितर्नूनमश्याः ।
 यो अद्भिमाँ उदनिमाँ इर्यति प्र विद्युता रोदसी उक्षमाणः १४
 एषः स्तोमो मारुतं शर्धो अच्छा रुद्रस्य सुनूयुवन्यूरुदश्याः ।
 कामो राये हवते मा स्वस्त्यु—प स्तुहि पृषदश्वो अयासः १५
 प्रेषः स्तोमः पृथिवीमन्तरिक्षं वनस्पतीरोषधी राये अश्याः ।
 देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मा नो माता पृथिवी दुर्मतौ धात १६ (३४६)

उरौ देवा अनिबाधे स्याम

१७

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।

आ नो रयि बृहत्तमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि

१८ [१९] (३४८)

(४३)

१७ भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६ एकपदा विगद ।

आ धेनवः पर्यसा तूष्यर्था अमर्धन्तीरूपं नो यन्तु मध्वा ।

महो राये बृहतीः सप्त विप्रा मयोभुवा जरिता जोहवीति

१

आ सुष्टुती नमसा वर्तयध्वे द्यावा वाजाय पृथिवी अमृधे ।

पिता माता मधुवचाः सुहस्ता भरेभरे नो यशसावविष्टाम्

२

अध्वर्यवश्चकृवांसो मधूनि प्र वायवे भरत चारु शुक्रम् ।

होतेव नः प्रथमः पाहास्य देव मध्वा ररिमा ते मदाय

३

दश क्षिपो युञ्जते बाहू अद्रि सोमस्य या शमितारा सुहस्ता ।

मध्वो रसं सुगर्भस्तिगिरिष्ठां चनिश्चदद् दुदुहे शुक्रमंशुः

४

असावि ते जुजुषाणाय सोमः क्रत्वे दक्षाय बृहते मदाय ।

हरी रथे सुधुरा योगे अर्वाग्निन्द्र प्रिया कृणुहि हूयमानः

५ [२०]

आ नो महीमरमतिं सजोषा ग्रां देवीं नमसा रातहव्याम् ।

मधोर्मदाय बृहतीमृतज्ञा माग्ने वह पथिभिर्देवयानैः

६

अञ्जन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रा वपावन्तं नाग्निना तपन्तः ।

पितुर्न पुत्र उपसि प्रेष्ठ आ घर्मो अग्निमृतयन्नसादि

७

अच्छा मही बृहती शंतमा गीर्दुतो न गन्त्वश्विना हुवर्धे ।

मयोभुवा सरथा यातमर्वाग्गन्तं निधिं धुरमाणिर्न नाभिम्

८

प्र तव्यसो नमोऽक्तिं तुरस्याऽहं पूष्ण उत वायोर्दिक्षि ।

या राधसा चोदितारा मतीनां या वाजस्य द्रविणोदा उत त्मन्

९

आ नार्मभिर्मरुतो वक्षि विश्वाना रूपेभिर्जातवेदो हुवानः ।

यज्ञं गिरो जरितुः सुष्टुतिं च विश्वे गन्त मरुतो विश्व ऊती

१० [२१]

आ नो द्विवो बृहत्तः पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् ।

हव्यं देवी जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वार्चमुशती शृणोतु

११ (३५२)

आ वेधसं नीलपृष्ठं बृहन्तं बृहस्पतिं सद्ने सादयध्वम् । सादद्योनिं दम आ दीद्विवांसं हिरण्यवर्णमरुषं सपेम	१२
आ धर्णासिर्बृहद्विबो रराणो विश्वेभिर्गन्त्वोमभिर्हुवानः । ग्रा वसान ओषधीरमृध—स्त्रिधातुशृङ्गो वृषभो वयोधाः	१३
मातुष्पदे परमे शुक्र आयो—विपन्यवो रास्पिरासो अगमन् । सुशेव्यं नमसा रातह्व्याः शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे	१४
बृहद् वयो बृहते तुभ्यमग्ने धियाजुरो मिथुनासः सचन्त । देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मा नो माता पृथिवी दुर्मतौ धातु	१५
उरौ देवा अनिबाधे स्याम	१६
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम । आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि	१७ [२२] (३६५)

(४४)

१५ काश्यपोऽवत्सारः (१० क्षत्र-मनस-एवावद-यजत-साधि-अवत्साराः; ११ विश्ववार-यजत-मायी-
अवत्साराः; १२ अवत्सारेण सह सदापृण-यजत-बाहुवृक्त-श्रुतवित्-तयाः;
१३ सुतंभरश्च) । विश्वे देवाः । जगती, १४-१५ त्रिष्टुप् ।

तं प्रत्नथां पूर्वथां विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्विदम् । प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिरा ऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे	१
श्रिये सुहृशीरुपरस्य याः स्व—विरोचमानः ककुभामचोदते । सुगोपा असि न दभाय सुक्रतो परो मायाभिर्कृत आस नाम ते	२
अत्यं हविः संचते सच्च धातु चा—ऽरिष्टगातुः स होता सहोभरिः । प्रसर्पाणो अनु बर्हिर्वृषा शिशु—मध्ये युवाजरो विमृहा हितः	३
प्र व एते सुयुजो यामन्निष्टये नीचीरमुष्मै यम्यं क्रतावृधः । सुयन्तुभिः सर्वशासैरभीशुभिः क्रिविर्नामानि प्रवणे मुषायति	४
संजभुराणस्तर्भुभिः सुतेगृभं वयाकिनं चित्तगर्भासु सुस्वरुः । धारवाकेष्वृजुगाथ शोभसे वर्धस्व पत्नीरभि जीवो अध्वरे	५ [२३]
याद्वगेव ददृशे ताद्वगुच्यते सं छायाया दधिरे सिधयाप्स्वा । महीमस्मभ्यमुरुषामुरु ज्रयो बृहत् सुवीरमनपच्युतं सहः	६
वेत्यगुर्जनिवान् वा अति स्पृधः समर्यता मनसा सूर्यः कविः । घ्नंसं रक्षन्तं परि विश्वतो गय—मस्माकं शर्म वनवत् स्वावसुः	७ (३७२)

ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वरं चरति यासु नाम ते ।
 यादृश्मिन् धायि तमपस्यया विदुद् य उ स्वयं वहते सो अरं करत् ८
 समुद्रमासामव तस्थे अग्रिमा न रिण्यति सर्वनं यस्मिन्नायता ।
 अत्रा न हार्दि कवणस्य रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतबन्धनी ९
 स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिभि रेवावदस्य यजतस्य सधेः ।
 अवत्सारस्य स्पृणवाम रण्वभिः शविष्ठं वाजं विदुषा चिदर्थम् १० [२४]

श्येन आसामर्दितिः कक्ष्योऽ मदी विश्ववारस्य यजतस्य मायिनः ।
 समन्यमन्यमर्थयन्त्येतेवे विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते ११
 सदापृणो यजतो वि द्विषो वधीद् बाहुवृक्तः श्रुतवित् तयो वः सचा ।
 उभा स वरा प्रत्येति भाति च यदीं गणं भजते सुप्रयावभिः १२
 सुतंभरो यजमानस्य सत्पति विश्वांसामूधः स धियामुदञ्चनः ।
 भरद् धेनू रसवच्छिश्रिये पयोऽनुब्रुवाणो अध्येति न स्वपन् १३
 यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति ।
 यो जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः १४
 अग्निर्जागार तमृचः कामयन्ते अग्निर्जागार तमु सामानि यन्ति ।
 अग्निर्जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः १५ [२५] (३८०)

(४५)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ४५-५६]

११ सदापृण आत्रेयः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ९ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

विदा द्विवो विष्यन्नद्विमुक्त्यै रायत्या उषसो अर्चिनो गुः ।
 अपावृत ब्रजिनीरुत् स्वर्गाद् वि दुरो मानुषीर्देव आवः १
 त्व सूर्यो अमतिं न श्रियं सादो वाद् गवां माता जानती गात ।
 धन्वर्णसो नद्यः खादो अर्णाः स्थूणेव सुमिता दंहत द्यौः २
 अस्मा उक्थाय पर्वतस्य गर्भो महीनां जनुषे पूर्यार्य ।
 वि पर्वतो जिहीत सार्धत द्यौ राविवासन्तो दसयन्त भूम ३
 सूक्तेभिर्वो वचोभिर्वेवजुष्टै रिन्द्रा न्वग्नी अवसे हुवध्यै ।
 उक्थेभिर्हिष्मा कवयः सुयज्ञा आविवासन्तो मरुतो यजन्ति ४ (३८४)

एतो न्वद्य सुध्योऽ भवाम् प्र दुच्छुनां मिनवामा वरीयः ।
अरे द्वेषांसि सनुतर्दधामाऽर्याम प्राश्नो यजमानमच्छ

५ [२६]

एता धियं कृणवामा सखायो ऽप या मातां ऋणुत ब्रजं गोः ।
यया मनुर्विशिशिप्रं जिगाय यया वणिग्वङ्कुरापा पुरीषम्
अनूनोदन्न हस्तयतो अद्रि-रार्चन् येन दशं मासो नवग्वाः ।
ऋतं यती सरमा गा अविन्दुद् विश्वानि सत्याङ्गिराश्चकार
विश्वे अस्या व्युषि माहिनायाः सं यद् गोभिरङ्गिरसो नवन्त ।
उत्स आसां परमे सधस्थं ऋतस्य पथा सरमा विदुद् गाः

६

७

८

आ सूर्यो यातु सप्ताश्वः क्षेत्रं यदस्योर्विया दीर्घयाथे ।

रघुः श्येनः पतयदन्धो अच्छा युवा कविर्दीदयद् गोषु गच्छन्

९

आ सूर्यो अरुहच्छुक्रमणो ऽयुक्त यन्द्ररितो वीतपृष्ठाः ।

उद्गा न नार्वमनयन्त धीरा आशृण्वतीरापो अर्वागतिष्ठन्

१०

धियं वो अप्सु दधिषे स्वर्षा ययातरन् दशं मासो नवग्वाः ।

अया धिया स्याम देवगोपा अया धिया तनुयामात्यंहः

११ [२७] (३९१)

(४६)

८ प्रतिक्षत्र आत्रेयः । विश्वे देवाः, ७-८ देवपत्न्यः । जगती, २, ८ त्रिष्टुप् ।

हयो न विद्वान् अयुजि स्वयं धुरि तां वहामि प्रतरणीमवस्युवम् ।

नास्या वश्मि विमुचं नावृतं पुनर्विद्वान् पथः पुरएत ऋजु नैपति

१

अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो ।

उभा नासत्या रुद्रो अध गाः पूषा भगः सरस्वती जुषन्त

२

इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिं स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वतां अपः ।

हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमूतये

३

उत नो विष्णुरुत वातो अस्त्रिधो द्रविणोदा उत सोमो मयस्करत् ।

उत ऋभवं उत राये नो अश्विनो त त्वष्टोत विभ्वानुमंसते

४

उत त्यन्नो मारुतं शर्ध आ गमद् दिविक्षयं यजतं बहिरासदे ।

बृहस्पतिः शर्म पूषोत नो यमद् वरुथ्यं वरुणो मित्रो अर्यमा

५

(३९६)

उत त्ये नः पर्वतासः सुशस्तयः सुद्वीतयो नद्यः स्वामणे भुवन् ।

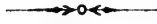
भगो विभक्ता शवसावसा गम—दुरुव्यचा अदितिः श्रोतु मे हवम् ६

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये ।

याः पार्थिवासो या अपामपि वृते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत ७

उत गा व्यन्तु देवपत्नी—रिन्द्राण्यः प्राय्यश्विनी राट् ।

आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ८ [२८] (३९९)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३१]

(४७)

७ प्रतिरथ आत्रेयः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्रयुञ्जती विव एति ब्रुवाणा मही माता दुहितुर्बोधयन्ती ।

आविवासन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सदर्ने जोहुवाना १

अजिरासस्तदप ईर्यमाना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम् ।

अनन्तास उरवो विश्वतः सीं परि द्यावापृथिवी यन्ति पन्थाः २

उक्षा समुद्रो अरूपः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश ।

मध्ये विवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ३

चत्वार ईं बिभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते ।

त्रिधातवः परमा अस्य गावो विवश्चरन्ति परि सद्यो अन्तान् ४

इदं वपुर्निवचनं जनास—श्चरन्ति यन्नद्यस्तस्थुरापः ।

द्वे यदीं बिभ्रतो मातुरन्ये इहेह जाते यम्याइ सबन्धू ५

वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरो वयन्ति ।

उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना दिवस्पथा वध्वो यन्त्यच्छ ६

तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।

अशीमहिं गाधमुत प्रतिष्ठां नमो विवे बृहते सादनाय ७ [१] (४०६)

(४८)

५ प्रतिभानुरात्रेयः । विश्वे देवाः । जगती ।

कर्दु प्रियाय धाम्ने मनामहे स्वक्षत्राय स्वयंशसे महे वयम् ।

आमेन्यस्य रजसो यदुभ्र आँ अपो वृणाना वितनोति मायिनी १

ता अन्नत वयुर्न वीरवक्षणं समान्या वृतया विश्वमा रजः ।

अपो अपाचीरपरा अपेजते प्र पूर्वाभिस्तिरते देवयुर्जनः २ (४०८)

आ ग्रावाभिरह्न्येभिरक्तुभिर्वरिष्ठं वज्रमा जिघर्ति मायिनि ।	
शतं वा यस्य प्रचरन् त्वे दमे संवर्तयन्तो वि च वर्तयन्नहा	३
तामस्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमख्यं भुजे अस्य वर्षसः ।	
सचा यदि पितुमन्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भरहूतये विशे	४
स जिह्वया चतुरनीक ऋञ्जते चारु वसानो वरुणो यतन्नरिम् ।	
न तस्य विद्म पुरुषत्वता वयं यतो भगः सविता दाति वार्यम्	५ [२] (४११)

(४९)

५ प्रतिप्रभ आत्रेयः, (५ तृणपाणिः) । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवं वो अद्य सविताउमेषे भगं च रत्नं विभजन्तमायोः ।	
आ वा नरा पुरुभुजा ववृत्यां द्विवेदिवे चिदश्विना सखीयन्	१
प्रति प्रयाणमसुरस्य विद्वान् त्सूक्तैर्वेवं सवितारं दुवस्य ।	
उप ब्रवीत नमसा विजानऋयेष्ठं च रत्नं विभजन्तमायोः	२
अवृत्रया दयते वार्याणि पूषा भगो अदितिर्वस्त उग्रः ।	
इन्द्रो विष्णुर्वरुणो मित्रो अग्निरहानि भद्रा जनयन्त दुस्माः	३
तन्नो अनवा सविता वरुथं तत् सिन्धव इष्यन्तो अनु गमन् ।	
उप यद् वोचे अध्वरस्य होता रायः स्याम पतयो वाजरत्नाः	४
प्र ये वसुभ्य ईवदा नमो दुर्ये मित्रे वरुणे सूक्तवाचः ।	
अवैत्वभ्वं कृणुता वरीयो द्विवस्पृथिव्योरवसा मदेम	५ [३] (४१६)

(५०)

५ स्वस्त्यात्रेयः । विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

विश्वो देवस्य नेतुर्मती वुरीत सख्यम् ।	
विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुण्यसे	१
ते ते देव नेतुर्ये चेमां अनुशसे ।	
ते राया ते ह्याऽपृचे सचेमहि सचथ्यैः	२
अतो न आ नूनतिथी नतः पत्नीर्दिशस्यत ।	
आरे विश्वं पथेतां द्विषो युयोतु यूयुविः	३ (४१९)

यत्र वह्निरभिहितो दुद्रवद् द्रोण्यः पशुः ।

नुमणा वीरपस्त्यो ऽर्णा धीरेव सनिता

४

एष ते देव नेता रथस्पतिः शं रयिः ।

शं राये शं स्वस्तय इषःस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे

५ [४] (४२१)

(५१)

१५. स्वस्त्याप्रेयः । विश्वे देवाः, ४, ६-७ इन्द्रवायू, ५ वायुः । १-४ गायत्री;

५-१० उष्णिक्; ११-१३ जगती त्रिष्टुप्, १४-१५ अनुष्टुप् ।

अग्ने सुतस्य पीतये विश्वैरुमेभिरा गहि । देवेभिर्हव्यदातये १

ऋतधीतय आ गत सत्यधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वया २

विप्रेभिर्विप्र सन्त्य प्रातर्यावभिरा गहि । देवेभिः सोमपीतये ३

अयं सोमश्चमू सुतो ऽमत्रे परि पिच्यते । प्रिय इन्द्राय वायवे ४

वायवा याहि वीतये जुषाणो हव्यदातये । पिबा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ५ [५]

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां पीतिर्महथः । ताश्नुषेथामरेपसावभि प्रयः ६

सुता इन्द्राय वायवे सोमांसो दध्याशिरः । निम्नं न यन्ति सिन्धवोऽभि प्रयः ७

सजूर्विश्वेभिर्देवेभि रश्विभ्यामुषसां सजूः । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ८

सजूर्मित्रावरुणाभ्यां सजूः सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ९

सजूरादित्यैर्वसुभिः सजूरिन्द्रेण वायुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण १० [६]

स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः ।

स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ११

स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहे सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः

इहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तय आदित्यासो भवन्तु नः १२

वैश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तये ।

वा अवन्तुर्भवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पात्वहंसः १३

स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति ।

स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि १४

स्वस्ति पन्थामनु चरेम सूर्याचन्द्रमसाविव ।

पुनर्वदुताग्रता जानता सं गमेमहि १५ [७] (४३६)

(५२)

१७ इयावाश्व आत्रेयः । मरुतः । अनुष्टुप् ६, १६-१७ पङ्क्तिः ।

प्र इयावाश्व धृष्णुया ऽर्चा मरुद्विर्कक्रभिः ।	
ये अद्भोचर्मनुष्वधं श्रवो मदन्ति यज्ञियाः	१
ते हि स्थिरस्य शर्वसः सखायः सन्ति धृष्णुया ।	
ते यामन्ना धृषद्विन—स्मना पान्ति शश्वतः	२
ते स्पन्द्रासो नोक्षणो ऽति ष्कन्दन्ति शर्वीरीः ।	
मरुतामधा महो विवि क्षमा च मन्महे	३
मरुत्सु वो दधीमहि स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया ।	
विश्वे ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्यं रिषः	४
अर्हन्तो ये सुदानवो नरो असामिशवसः ।	
प्र यज्ञं यज्ञियेभ्यो विवो अर्चा मरुद्वयः	५ [८]

आ रुक्मैरा युधा नरं ऋष्या ऋष्टीरसृक्षत ।

अन्वेनाँ अहं विद्युतो मरुतो जज्झतीरिव भानुरर्तं तमना विवः	६
ये वावृधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिक्ष आ ।	
वृजने वा नदीनां सधस्थे वा महो विवः	७
शर्धो मारुतमुच्छंस सत्यशवसमृभ्वसम् ।	
उत स्म ते शुभे नरः प्र स्पन्द्रा युजत तमना	८
उत स्म ते परूण्या—मूर्णा वसत शुन्ध्यवः ।	
उत पृष्या रथाना—मद्रिं भिन्वुन्त्योर्जसा	९
आपथयो विपथयो ऽन्तस्पथा अनुपथाः ।	
एतेभिर्मह्यं नामभि—र्यज्ञं विष्टार ओहते	१० [९]

अधा नरो न्योहते ऽधा नियुत ओहते ।

अधा पारावता इति चित्रा रूपाणि दश्या	११
छन्दुःस्तुभः कुभन्यव उत्समा कीरिणो नृतुः	
ते मे के चित्र तावव ऊमा आसन् दृशि त्विषे	१२
य ऋष्या ऋष्टिविद्युतः कवयः सन्ति वेधसः ।	
तमृषे मारुतं गुणं नमस्या रमया गिरा	१३ (४४९)

अच्छे ऋषे मारुतं गणं वाना मित्रं न योषणा ।

विषो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिर्षण्यत १४

नू मन्वान एषां देवाँ अच्छा न वक्षणा ।

वाना संचेत सूरिभिर्—र्यामश्रुतेभिरञ्जिभिः १५

प्र ये मे बन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः पृश्निं वोचन्त मातरम् ।

अधा पितरमिष्मिणं रुद्रं वोचन्त शिक्कसः १६

सप्त मे सप्त शाकिन एकमेका ज्ञाता ददुः ।

यमुनायामधि श्रुत—मुद् राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे १७ [१०] (४५३)

(५३)

१६ श्यावाश्व आत्रेयः । मरुतः । १, ५, १०-११, १५ ककुप्; २ बृहती; ३ अनुष्टुप्, ४ पुरउष्णिक्, ६-७, ९, १३-१४, १६ सतोबृहती, ८, १२ गायत्री ।

को वेद जानमेषां को वा पुरा सुम्नेष्वास मरुताम् ।

यद् युयुजे किलास्यः १

ऐतान् रथेषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययुः ।

कस्मै सस्रुः सुदासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह २

ते म आहुर्य आययु—रुप द्युभिर्विभिर्मदे ।

नरो मर्या अरेपस इमान् पश्यन्निति णुहि ३

ये अञ्जिषु ये वाशीषु स्वभानवः स्रक्षु रुक्मेपु खादिपु ।

श्राया रथेषु धन्वसु ४

युष्माकं स्मा रथौ अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानवः ।

वृष्टी द्यावो यतीरिव ५ [११]

आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे विवः कोशमचुच्यवुः ।

वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति वृष्टयः ६

ततुवानाः सिन्धवः क्षोदसा रजः प्र संस्रुर्धेनवो यथा ।

स्यन्ना अश्वा इवा ध्वनो विमोचने वि यद् वर्तन्त एन्यः ७

आ यात मरुतो विव आन्तरिक्षावुमादुत ।

मार्ष स्थात परावतः ८

(४६१)

मा वो रसानितभा कुभा कुमु—र्मा वः सिन्धुर्नि रीरमत ।	
मा वः परिं ण्ठात् सरयुः पुरीषिण्य—स्मे इत् सुन्नमस्तु वः	९
तं वः शर्धं रथानां त्वेषं गुणं मारुतं नव्यसीनाम् ।	
अनु प्र यन्ति वृष्टयः	१० [१२]
शर्धंशर्धं व एषां वातंवातं गुणंगुणं सुशस्तिभिः ।	
अनु क्रामेम धीतिभिः	११
कस्मा अद्य सुजाताय रातहव्याय प्र ययुः ।	
एना यामेन मरुतः	१२
येन तोकाय तनयाय धान्यं बीजं वहध्वे अक्षितम् ।	
अस्मभ्यं तद् धत्तन यद् व ईर्महे राधो विश्वायु सौभगम्	१३
अतीयाम निदस्तिरः स्वस्तिभिर्हिंत्वावद्यमरातीः ।	
वृष्टी शं योराप उस्मि भेषजं स्याम मरुतः सह	१४
सुवेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः ।	
यं त्रायध्वे स्याम ते	१५
स्तुहि भोजान् त्स्तुवतो अस्य यामनि रणन् गावो न यवसे ।	
यतः पूर्वा इव सखीरनु ह्वय गिरा गृणीहि कामिनः	१६ [१३] (४६९)

(५३)

१५ श्यावाश्व आत्रेयः । मरुतः । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

प्र शर्धाय मारुताय स्वभानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते ।	
घर्मस्तुमे विव आ पृष्ठयज्वने द्युमन्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत	१
प्र वो मरुतस्तविषा उदून्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिञ्चयः ।	
सं विद्युता दधति वाशति त्रितः स्वरन्त्यापोऽवना परिञ्चयः	२
विद्युन्महसो नरो अश्मदिद्यवो वातंत्वेषो मरुतः पर्वतच्युतः ।	
अब्दया चिन्मुहुरा ह्लादुनीवृतः स्तनयदमा रभसा उदोजसः	३
व्यक्तून् रुद्रा व्यहानि शिक्कसो व्यन्तरिक्षं वि रजांसि धूतयः ।	
वि यदज्जो अजंथ नाव ई यथा वि दुर्गाणि मरुतो नाह रिष्यथ	४ (४७३)

तद् वीर्यं वो मरुतो महित्वनं क्रीर्यं ततान सूर्यो न योजनम् ।
एता न यामे अगृभीतशोचिषो ऽनश्वकां यन्नययातना गिरिम् ५ [१४]

अभ्राजि शर्धो मरुतो यदर्णसं मोषथा वृक्षं कपनेव वेधसः ।
अर्ध स्मा नो अरमतिं सजोषस—श्चक्षुरिव यन्तमनु नेषथा सुगम् ६

न स जीयते मरुतो न हन्यते न स्नेधति न व्यथते न रिण्यति ।
नास्य राय उप दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ ७

नियुत्वन्तो ग्रामजितो यथा नरो ऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिर्नः ।
पिन्वन्त्युत्सं यद्विनासो अस्वरन् व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धसा ८

ऋत्वतीयं पृथिवी मरुद्भ्यः प्रवत्वती द्यौर्भवति प्रयज्यः ।
ऋत्वतीः पृथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता जीरदानवः ९

यन्मरुतः सभरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः ।
न वोऽश्वाः श्रथयन्ताह सिंस्रतः सद्यो अस्याध्वनः पारमश्रुथ १० [१५]

अंसेषु व ऋष्टयः पत्सु खादयो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः ।
अग्निभ्राजसो विद्युतो गर्भस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वितता हिरण्ययीः ११

न नार्कमर्यो अगृभीतशोचिषं रुशत् पिप्पलं मरुतो वि धूनुथ ।
समच्यन्त वृजनातिं त्विषन्त यत् स्वरन्ति घोषं विततमृतायवः १२

गृष्मार्दत्तस्य मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्योऽं वयस्वतः ।
न यो युच्छति तिष्योऽं यथा दिवोऽं ऽस्मे रारन्त मरुतः सहस्रिणाम् । १३

यूयं रयिं मरुतः स्पर्हवीरं यूयमृषिमवथ सामविप्रम् ।
यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् १४

तद् वो यामि द्रविणं सद्यऊतयो येना स्वर्णं ततनाम नृरभि ।
तद् सु मे मरुतो हर्यता वचो यस्य तरेम तरसा शतं हिमाः १५ [१६] (४८४)

(५५)

१० इयावाश्व आश्रेयः । मरुतः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

रयिज्यवो मरुतो भ्राजदृष्टयो बृहद् वयो दधिरे रुक्मवक्षसः ।
रयन्ते अश्वैः सुयमैभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत १

स्वयं दधिध्वे तविषीं यथा विद् बृहन्महान्त उर्विया वि राजथ ।
इतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा शुभं यातामनु रथा अवृत्सत २ (४८६)

साकं जाताः सुभ्वः साकमुक्षिताः श्रिये चिदा प्रतरं वावृधुर्नरः ।

विरोकिणः सूर्यस्येष रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ३

आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं दिदृक्षेण्यं सूर्यस्येव चक्षेणम् ।

उतो अस्माँ अमृतत्वे दधातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ४

उदीरयथा मरुतः समुव्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः ।

न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ५ [१७]

यदश्वान् धूर्षु पृषतीरयुग्ध्वं हिरण्ययान् प्रत्यत्काँ अमुग्ध्वम् ।

विश्वा इत स्पृधो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ६

न पर्वता न नद्यो वरन्त वो यत्राचिध्वं मरुतो गच्छथेदु तत् ।

उत द्यावापृथिवी याथना परि शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ७

यत् पूर्यं मरुतो यच्च नूतनं यदुद्यते वसवो यच्च शस्यते ।

विश्वस्य तस्य भवथा नवेदसः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ८

मृळत नो मरुतो मा वधिष्टनाऽस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्तन ।

अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ९

यूयमस्मान् नयत वस्यो अच्छा निरंहतिभ्यो मरुतो गृणानाः ।

जुषध्वं नो हव्यदातिं यजत्रा वयं स्याम पतयो रयीणाम् १० [१८] (४९४)

(५६)

१ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतः । बृहती; ३, ७ सतोषृद्धती ।

अग्ने शर्धन्तमा गुणं पिष्टं रुक्मेभिरस्त्रिभिः ।

विशो अद्य मरुतामव ह्वये दिवाश्चिद् रोचनादधि १

यथा चिन्मन्यसे हृदा तदिन्मे जग्मुराशसः ।

ये ते नेदिष्टं हर्वनान्यागमन तान् वर्ध भीमसंहशः २

मीळहुष्मतीव पृथिवी पराहता मर्दन्त्येत्यस्मदा ।

ऋक्षो न वो मरुतः शिमीवाँ अमो दुधो गौरिव भीमयुः ३

नि ये रिणन्त्योर्जसा वृथा गावो न दुधुरः ।

अश्मान् चित् स्वर्यं पर्वतं गिरिं प्र च्यावयन्ति यामभिः ४

(४९८)

।त् तिष्ठ नूनमेषां स्तोमैः समुक्षितानाम् ।

।रुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये

५ [१९]

।ङ्गध्वं ह्यरुषी रथे युङ्गध्वं रथेषु रोहितः ।

।ङ्गध्वं हरीं अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे

६

उत स्य वाज्यरुषस्तुविष्वणि—रिह स्म धायि दर्शतः ।

मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत् प्र तं रथेषु चोदत

७

थं नु मारुतं वयं श्रवस्युमा हुवामहे ।

मा यस्मिन् तस्थौ सुरणानि बिभ्रती सचा मरुत्सु रोवुसी

८

। वः शर्धं रथेशुभं त्वेषं पनस्युमा हुवे ।

।स्मिन् त्सुजाता सुभगा महीयते सचा मरुत्सु मीळहुषी

९ [२०] (५०३)

(५७)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ५७-७२]

८ श्यावाश्व आत्रेयः । मरुतः । जगती, ७-८ त्रिष्टुप् ।

मा रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोषसो हिरण्यरथाः सुविताय गन्तन ।

यं वो अस्मत् प्रति हर्यते मति—स्तृष्णजे न द्विव उत्सा उदुन्यवे

१

।शीमन्त ऋष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान इषुमन्तो निषङ्गिणः ।

वश्वाः स्थ सुरथाः पृश्निमातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम्

२

।नुथ द्यां पर्वतान् वाशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो भिया ।

।ोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः शुभे यदुग्राः पृषतीरयुग्धवम्

३

।ातृत्वियो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमा इव सुसदृशः सुपेशसः ।

।ेशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपसः प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरवः

४

।रुद्रप्सा अश्रिमन्तः सुदानव—स्त्वेषसदृशो अनवभ्रराधसः ।

।जातासो जनुषा रुक्मवक्षसो द्विवो अर्का अमृतं नाम भेजिरे

५ [२१]

।ष्टयो वो मरुतो अंसयोरधि सह ओजो बाह्वोर्वो बलं हितम् ।

।म्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे

६

गोमृदश्वावद् रथवत् सुवीरं चन्द्रवद् राधो मरुतो ददा नः ।

प्रशस्तिं नः कृणुत रुद्रियासो भक्षीय वोऽवसो दैव्यस्य

७

हये नरो मरुतो मृळता न—स्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः ।

सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्विरयो बृहदुक्षमाणाः

८ [२२] (५११)

(५८)

८ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

तमुं नूनं तविषीमन्तमेषां स्तुषे गणं मारुतं नव्यसीनाम् ।	
य आश्वश्वा अमवद् वहन्त उतेशिरे अमृतस्य स्वराजः	१
त्वेषं गणं तवसं खादिहस्तं धुनिव्रतं मायिनं दातिवारम् ।	
मयोभुवो ये अमिता महित्वा वन्दस्व विप्र तुविरार्धसो नृन्	२
आ वो यन्तूदवाहासो अद्य वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति ।	
अयं यो अग्निर्मरुतः समिन्द्र एतं जुषध्वं कवयो युवानः	३
यूयं राजानमिर्यं जनाय विश्वतष्टं जनयथा यजत्राः ।	
युष्मदेति मुष्टिहा बाहुजूतो युष्मत् सदश्वो मरुतः सुवीरः	४
अरा इवेदचरमा अहेव प्रप्र जायन्ते अकवा महोभिः ।	
पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः	५
यत् प्रायसिष्ट पृषतीभिरश्वैर्वीळुपविभिर्मरुतो रथेभिः ।	
क्षोदन्त आपो रिणते वना न्यवोस्त्रियो वृषभः क्रन्दतु द्यौः	६
प्रथिष्ट यामन् पृथिवी चिदिषां भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः ।	
वातान् ह्यश्वान् धुर्यायुयुज्जे वर्षं स्वेदं चक्रिरे रुद्वियांसः	७
ह्ये नरो मरुतो मूळता न स्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः ।	
सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्गिरयो बृहदुक्षमाणाः	८ [२३] (५१९)

(५९)

८ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतः । जगती, ८ त्रिष्टुप् ।

प्र वः स्पळक्रन् त्सुविताय द्वावने ऽर्चा दिवे प्र पृथिव्या ऋतं भरे ।	
उक्षन्ते अश्वान् तरुषन्त आ रजो ऽनु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः	१
अमादिषां मियसा भूमिरेजति नौर्न पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती ।	
दुरेहशो ये चितयन्त एमभि रन्तमहे विदथे येतिरे नरः	२
गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमं सूर्यो न चक्षू रजसो विसर्जने ।	
अत्या इव सुभ्वश्चरवः स्थन मर्या इव श्रियसे चेतथा नरः	३ (५२१)

को वो महान्ति महतामुदश्रवत् कस्काव्या मरुतः को ह पौंस्या ।	
युयं ह भूमिं किरणं न रेजथ प्र यद् भरध्वे सुविताय वावने	४
अश्वा इवेदरुपासः सबन्धवः शूरा इव प्रयुधः प्रोत युयुधुः ।	
मर्या इव सुवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः	५
ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उद्भिदो ऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः ।	
सुजातासो जनुषा पृश्निमातरो दिवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन	६
वयो न ये श्रेणीः पत्तुरोजसा ऽन्तान् दिवो बृहतः सानुनस्परि ।	
अश्वास एषामुभये यथा विदुः प्र पर्वतस्य नभनूरचुच्यवुः	७
मिमातु द्यौरदितिर्वीतये नः सं दानुचित्रा उपसो यतन्ताम् ।	
आचुच्यवुर्विव्यं कोशमेत ऋषे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः	८ [२४] (५२७)

(६०)

८ इयावाश्च आत्रेयः । मरुतोऽग्रामरुतो वा । त्रिष्टुप्; ७-८ जगती ।

ईळे अग्निं स्ववसं नमोभि—रिह प्रसक्तो वि चयत् कृतं नः ।	
रथैरिव प्र भेरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृध्याम्	१
आ ये तस्थुः पृषतीषु श्रुतासु सुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु ।	
वना चिदुग्रा जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद् रेजते पर्वतश्चित्	२
पर्वतश्चिन्महिं वृद्धो बिभाय विवश्चित् सानु रेजत स्वने वः ।	
यत् क्रीळथ मरुत ऋष्टिमन्त आप इव सधर्यश्चो धवध्वे	३
वरा इवेद् रैवतासो हिरण्यै—रभि स्वधाभिस्तन्वः पिपिश्रे ।	
श्रिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु	४
अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते सं भ्रातरो वावृधुः सौभगाय ।	
युवा पिता स्वपा रुद्र एषां सुदुघा पृश्निः सुदिना मरुद्भ्यः	५
यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा यद् वावमे सुभगासो द्विवि ष ।	
अतो नो रुद्रा उत वा न्वस्या—ऽग्ने वित्तान्द्वविषो यद् यजाम	६
अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो दिवो वहध्व उत्तरादधि ण्णुभिः ।	
ते मन्दसाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय सुन्वते	७
अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भिर्ऋकभिः सोमं पिब मन्दसानो गणश्रिभिः ।	
पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायुभि—वैश्वानर प्रदिवा केतुना सजूः	८ [२५] (५३५)

(६१)

१९ इयावाश्च आत्रेयः । १ ४, ११-१६ मरुतः, ५-८ तरन्तमहिषी शशीयसी; ९ वेददक्षिणः

पुरुमीळहः, १० वेददक्षिणस्तरन्तः, १७-१९ दाभ्यो रथवीतिः । गायत्री,

३ निचृत्त, ५ अनुष्टुप्, ९ सतोबृहती ।

के षा नरः श्रेष्ठतमा य एकैक आयय । परमस्याः परावतः १
क्ववोऽश्वाः क्वाभीशवः कथं शोक कथा यय । पुष्टे सदा नसोर्यमः २
जघने चोद एषां वि सक्थानि नरो यमुः । पुत्रकुथे न जनयः ३
परा वीरास एतन मर्यासां भद्रजानयः । अग्नितपो यथासथ ४
सनत साङ्ख्यं पशु—मृत गव्यं ज्ञातव्यम् । इयावाश्चस्तुताय या दोर्वीरायोपबृंहत् ५ [२६]

उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी । अद्वेवत्रादराधसः ६
वि या जानाति जसुरिं वि तृप्यन्तं वि कामिनम् । देवत्रा कृणुते मनः ७
उत या नेमो अस्तुतः पुमां इति ब्रुवे पणिः । स वैरंद्य इत समः ८

उत मेऽरुपद युवतिर्ममन्दुपी प्रति इयावार्य वर्तनिम ।

वि गोहिता पुरुमीळहार्य येमतु—विप्राय दीर्घयशसं

९

यो मे धेनुनां ज्ञातं वेददक्षिण्यथा ददत । तरन्त इव मंहना १० [२७]

य ई वहन्त आशुभिः पिबन्तो मक्षिरं मधु । अत्र श्रवांसि दधिरे ११
येषां श्रियाधि रोदसी विभ्राजन्ते रथेष्ववा । द्विवि रुक्म इवोपरि १२
युवा स मारुतां गण—स्त्वेषरथो अनंशः । शुभंयावाप्रतिष्कृतः १३
को वेद नूनमेषां यत्रा मदन्ति धूर्तयः । ऋतजाता अरेपसः १४
यूयं मर्तं विपन्यवः प्रणेतारं इन्था धिया । श्रोतारो यामहूतिषु १५ [२८]

ते नो वसूनि काम्या पुरुञ्चन्द्रा गिंशादसः । आ यज्ञियासां ववृत्तन १६
एतं मे स्तोममूर्म्यं वार्ष्ण्याय परा वह । गिरे देवि रथीरिव १७
उत मे वोचतादिति सुतसेमि रथवीति । न कामो अप वेति मे १८
एष क्षेति रथवीति—मधवा गोमतीरनु । पर्वतेष्वपश्रितः १९ [२९] (५५४)

(६२)

९ श्रुतविदात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

ऋतेन ऋतमपिहितं ध्रुवं वां सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वान् ।

दर्श ज्ञाता सह तस्थुस्तदेकं देवानां श्रेष्ठं वर्षामपश्यम्

१ (५५५)

तत् सु वां मित्रावरुणा महित्व—मीमा तस्थुपीरहंभिर्दुह्ने ।
 विश्वाः पिन्वथः स्वसरस्य धेना अनु वामेकः पविरा वर्वते २
 अधारयतं पृथिवीमुत द्यां मित्रराजाना वरुणा महोभिः ।
 वर्धयतमोषधीः पिन्वतं गा अव वृष्टिं सृजतं जीग्दानू ३
 आ वामश्वासः सुयुजो वहन्तु यतरश्मय उप यन्त्वर्वाक् ।
 धृतस्य निर्णिगनु वर्तते वा—मुष सिन्धवः प्रदिवि क्षरन्ति ४
 अनु श्रुताममतिं वर्धदुर्वी बहिरिव यजुषा रक्षमाणा ।
 नमस्वन्ता धृतवृक्षाधि गते मित्रामाथे वरुणेऽस्वन्तः ५ [३०]

अक्रविहस्ता सुकृते पररूपा यं त्रामाथे वरुणेऽस्वन्तः ।
 राजाना क्षत्रमहणीयमाना महस्रस्थूणं बिभृथः सह द्वा ६
 हिरण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि भ्राजते दिव्यः श्वाजनीव ।
 भद्रे क्षेत्रे निमिता तिल्विले वा सनेम मध्वो अधिगत्यस्य ७
 हिरण्यरूपमुपसो व्युष्टा—वयःस्थूणमुदिता सूर्यस्य ।
 आ रोहथो वरुण मित्र गते—मतश्चक्षाथे अदितिं दितिं च ८
 यद् बहिरिं नातिविधे सुदानु अच्छिदं शर्म भुवनस्य गोपा ।
 तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिपासन्तो जिगीवांसः स्याम ९ [३१] (५६३)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३६]

(३३)

७ अर्चनाना आत्रयः । मित्रावरुणा । जगती ।

ऋतस्य गोपावधि तिष्ठथो रथं सत्यधर्माणा परमे व्योमनि ।
 यमत्र मित्रावरुणावथो युवं तस्मै वृष्टिर्मधुमत पिन्वतं दिवः १
 सम्राजावस्य भुवनस्य राजथो मित्रावरुणा विदथे स्वर्हता ।
 वृष्टिं वा राधो अमृतत्वमीमहे द्यावापृथिवी वि चरन्ति तन्यवः २
 सम्राजा उग्रा वृषभा दिवस्पती पृथिव्या मित्रावरुणा विचर्षणी ।
 चित्रेभिर्भैरूपं तिष्ठथो रवं द्यां वर्पयथो असुरस्य मायया ३
 माया वां मित्रावरुणा दिवि श्रिता सूर्यो ज्योतिश्चरति चित्रमायुधम् ।
 तमभ्रेण वृष्ट्या गूहथो दिवि पर्जन्य द्रप्सा मधुमन्त ईरते ४ (५६५)

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविष्टिषु ।
 रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्यवो विवः सभ्राजा पर्यसा न उक्षतम् ५
 वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्यश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् ।
 अभ्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतमरुणामरेपसम् ६
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता वता रक्षेथे असुरस्य मायया ।
 ऋतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो विवि चित्र्यं रथम् ७ [१] (५७०)

(६४)

७ अर्चनाना आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं वो रिशार्दस—मृचा मित्रं हवामहे । परि ब्रजेव बाह्वो—जगन्वांसा स्वर्णरम् १
 ता बाहवां सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । शेवं हि जायं वां विश्वांसु क्षासु जोगुवे २
 यन्नूनमश्यां गार्ति मित्रस्य यायां पथा । अस्य प्रियस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सश्चिरे ३
 युवाभ्यां मित्रावरुणो—पमं धेयामृचा । यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पूधसे ४
 आ नो मित्र सुदृतिभि—र्वरुणश्च सधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे ५
 युवं नो येषु वरुण क्षत्रं बृहच्च बिभृथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये ६
 उच्छन्त्यां मे यजता देवक्षत्रे रुशद्रवि ।
 सुतं सोमं न हस्तिभि—रा पङ्क्तिर्धावतं नरा विभ्रतावर्चनानसम् ७ [२] (५७१)

(६५)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ६ पङ्क्तिः ।

यश्चिकेत स सुक्रतु—र्देवत्रा स ब्रवीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिरः १
 ता हि श्रेष्ठवर्चसा राजाना दीर्घश्रुत्तमा । ता सत्पती ऋतावृध ऋतावाना जनैजने २
 ता वामियानोऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा । स्वश्वांसः सु चेतुना वाजां अभि प्र द्वावने ३
 मित्रो अंहोश्चिदादुरु क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्वतः सुमतिरस्ति विधतः ४
 वयं मित्रस्यावसि स्याम सप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः ५
 युवं मित्रेमं जनं यतथः सं च नयथः ।
 मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणां गोपीथे न उरुण्यतम् ६ [३] (५८३)

(६६)

६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

आ चिकितान सुकृतं देवौ मर्तं रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे १
 ॥ हि क्षत्रमर्विहृतं सम्यगसुर्यमाशाते । अधं व्रतेव मानुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् २
 ॥ वामेषे रथानां मुर्वी गव्यूतिमेषाम् । रातहव्यस्य सुष्टुतिं दधृक् स्तोमैर्मनामहे ३
 अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिर्जुता । नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ४
 हृतं पृथिवि बृहच्छ्रवण ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वीति क्षरन्ति यामभिः ५
 आ यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सूरयः । व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतेमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

ल्लित्था देव निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन् वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे १
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सद्यः । धर्तारा चर्षणीनां यन्तं सुम्नं रिशादसा २
 वेश्वे हि विश्वेवैदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । व्रता पदेव सश्विरे पान्ति मर्त्ये रिषः ३
 ॥ हि सत्या ऋतस्पृशं ऋतावानो जनेजने । सुनीथासः सुदानवां ऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 हो नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेषते मतिरत्रिभ्य एपते मतिः ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

॥ वां मित्राय गायत वरुणाय विपा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् १
 पुम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 ॥ नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो विव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ३
 ऋतमृतेन सर्पन्ते षिर् दक्षमाशाते । अद्रुहा देवौ वर्धते ४
 ऋष्टिद्यावा रीत्यापि षस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचक्रिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

त्री रोचना वरुण त्रीरुत यून् त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
 शवुधानावमर्ति क्षत्रियस्या ऽनु व्रतं रक्षमाणावजुर्म

१ (६००)

इरावतीर्वरुण धेनवो वां मधुमद वां सिन्धवो मित्र दुहे ।
 त्रयस्तस्थुर्वृषभास्तिसृणां धिषणानां रेतोधा वि द्युमन्तः २
 प्रातर्देवीमर्दितिं जोहवीमि मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य ।
 राये मित्रावरुणा सर्वताते—ळे तोकाय तनयाय शं योः ३
 या धतरा रजसो रोचनस्यो—ताकित्या कित्या पार्थिवस्य ।
 न वां देवा अमृता आ भिनन्ति व्रतानि मित्रावरुणा ध्रुवाणि ४ [७] (६०३)

(७०)

४ उरुर्वाङ्मित्रावरुणौ । गायत्री ।

पुरूरुणा चिद्भ्यस्य—वो नूनं वां वरुण । मित्र वांसि वां सुमतिम १
 ता वां सम्यग्द्रुह्याणे—यमश्याम धार्यसे । वयं ते रुद्रा स्याम २
 पातं नो रुद्रा पायुभि—रुत त्रयिथां सुत्रात्रा । तुर्याम दस्यून् तनूभिः ३
 मा कस्याञ्जुतकृत् यक्षं भुजेमा तनूभिः । मा शेषसा मा तनसा ४ [८] (६०७)

(७१)

३ बाहुवृक्त आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

आ नो गन्तं रिशादसा वरुण मित्र बर्हणा । उपेमं चारुमध्वरम् १
 विश्वस्य हि प्रचेतसा वरुण मित्र राजथः । ईशाना पिप्यतं धियः २
 उपे नः सुतमा गतं वरुण मित्र वाशुषः । अस्य सोमस्य पीतयं ३ [९] (६१०)

(७२)

३ बाहुवृक्त आत्रेयः । मित्रावरुणौ । उष्णिक् ।

आ मित्रे वरुणे वयं गीर्भिर्जुहुमो अत्रिवत् । नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये १
 व्रतेन स्थो ध्रुवक्षेमा धर्मणा यातयज्जना । नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये २
 मित्रश्च नो वरुणश्च जुषेतां यज्ञमिष्टये । नि बर्हिषि सदतां सोमपीतये ३ [१०] (६१३)

(७३)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ७३-८७]

१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

यद्वद्य स्थः परावति यदवावत्यश्विना । यद् वा पुरु पुरुभुजा यद्वन्तरिक्ष आ गतम् १
 इह न्या पुरुभूतमा पुरु दंसांसि बिभ्रता । वरस्या याम्याधिगृ हुवे तुविष्टमा भुजे २ (६१५)

मान्यद् वपुं वपु—श्चक्रं रथस्य येमथुः । पर्यन्या नाहुषा युगा मृहा रजांसि दीयथः ३
 दुषु वामेना कृतं विश्वा यद् वामनु ष्वे । नाना जाताधरेपसा समस्मे बन्धुमेयथुः ४
 ॥ यद् वां सूर्या रथं तिष्ठद् रघुप्यदं सदा । परि वामरुषा वयो घृणा वरन्त आतपः ५ [११]

वोरत्रिश्चिकेतति नरा मुन्नेन चेतमा । घर्म यद् वामरेपसं नासत्यास्मा भुग्नयति ६
 यो वां ककुहो ययिः शृण्वे यामेषु संतनिः । यद् वां दंसोभिरश्विना—ऽत्रिर्नराववर्तति ७
 ध्व ऊ षु मधूयुवा रुद्रा सिषक्ति पिप्युपी । यत् समुद्राति पर्यथः पक्ताः पृक्षो भरन्त वाम् ८
 त्यामिद् वा उ अश्विना युवामाहुर्मयोभुवा । ता यामेन् यामहूतमा यामन्ना मृल्यतमा ९
 मा ब्रह्माणि वर्धना ऽश्विभ्यां सन्तु शंतमा । या तक्षाम रथो इवा—ऽवोचाम बृहन्नमः १० [१२]

(६२३)

(७४)

१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुष्टुप्, ८ निचृत् ।

ऽष्टो देवावश्विना ऽद्या दिवा मनावसू । तच्छ्रवथो वृषण्वसू अत्रिर्वामा विवासति १
 ॥ ह त्या कुह नु श्रुता विवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना यतथो जने को वां नदीनां सचा २
 ॥ याथः कं ह गच्छथः कमच्छा युञ्जाथ रथम् । कस्य ब्रह्माणि रण्यथो वयं वामुश्मसीष्टये ३
 ॥ रं चिद्धयुदुप्तुं पौरं पौराय जिन्वथः । यदी गृभीततातये सिंहमिव द्रुहस्पदे ४
 च्यवानाज्जुजुरुषो वत्रिमत्कं न मुञ्चथः । युवा यदी कथः पुन—रा काममृण्वे वध्वः ५ [१३]

अस्ति हि वामिह स्ताता स्मसिं वां संदृशि श्रिये । नू श्रुतं म आ गत—मवोभिर्वाजिनीवसू ६
 ॥ वो वामद्य पुरुणा—मा वत्रे मर्त्यानाम् । को विप्रो विप्रवाहसा को यज्ञैर्वाजिनीवसू ७
 आ वां रथो रथानां येष्टो यात्वश्विना । पुरु चिदस्मयुस्तिर अङ्गूषो मर्त्येष्व ८
 ॥ मू षु वां मधूयुवा ऽस्माकमस्तु चक्रीतिः । अर्वाचीना विचेतसा विभिः श्येनेव दीयतम् ९
 ॥ श्विना यद्ध कर्हि चि—च्छुभ्रयातमिमं हवम् । वस्वीरू षु वां भुजः पृश्नन्ति सु वां पृचः १० [१४]

(६३३)

(७५)

१ अवस्युरात्रेयः । अश्विनौ । पङ्क्तिः ।

ति प्रियतमं रथं वृषणं वसुवाहनम् ।
 तोता वामश्विनावृषिः स्तोमेन प्रति भूषति माध्वी मम श्रुतं हवम् १
 ॥ त्यायातमश्विना तिरो विश्वा अहं सना ।
 सा हिरण्यवर्तनी सुषुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतं हवम् २ (६३५)

आ नो रत्नानि बिभ्रता—वश्विना गच्छतं युवम् ।

रुद्रा हिरण्यवर्तनी जुषाणा वाजिनीवसू माध्वी मम श्रुतं हवम् ३

सुष्टुभो वां वृषण्वसू रथे वाणीच्याहिता ।

उत वां ककुहो मृगः पृक्षः कृणोति वापुषो माध्वी मम श्रुतं हवम् ४

बोधिन्मनसा रथ्ये—षिरा हवनश्रुता ।

विमिश्रयवानमश्विना नि याथो अद्वयाविनं माध्वी मम श्रुतं हवम् ५ [१५]

आ वां नरा मनोयुजो ऽश्वासः प्रुषितप्सवः ।

वयो वहन्तु पीतये सह सुम्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम् ६

अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम् ।

तिरश्चिदर्यया परि वर्तिर्यातमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम् ७

अस्मिन् यज्ञे अदाभ्या जरितारं शुभस्पती ।

अवस्युमश्विना युवं गृणन्तमुषं भूषथो माध्वी मम श्रुतं हवम् ८

अभूदुषा रुशत्पशु—राग्रिरधाय्यृत्विर्यः ।

अयोजि वां वृषण्वसू रथो दस्रावमर्त्यो माध्वी मम श्रुतं हवम् ९ [१६] (६४२)

(७६)

५ भौमोऽग्निः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ भात्यग्निरुषसामनीक—मुद् विप्राणां देवया वाचो अस्थुः ।

अर्वाश्वा नूनं रथ्येह यातं पीपिवासमश्विना घर्ममच्छ १

न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठा ऽन्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह ।

दिवाभिपित्वेऽवसागमिष्ठा प्रत्यवर्तिं वाशुषे शंभविष्ठा २

उता यातं संगवे प्रातरह्नो मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य ।

दिवा नक्तमवसा शंतमेन नेदानीं पीतिरश्विना तंतान ३

इदं हि वां प्रदिवि स्थानमोक्त इमे गृहा अश्विनेदं दुरोणम् ।

आ नो दिवो बृहतः पर्वतादा ऽज्यो यातमिषमूर्जं वहन्ता ४

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।

आ नो रथिं वहतमोत वीरा—ना विश्वान्यमृता सौभगानि ५ [१७] (६४७)

(७७)

५ भौमोऽग्निः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आतर्यावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृधादरुषः पिबातः ।	
आतर्हि यज्ञमश्विना कुधाते प्र शंसन्ति कवयः पूर्वभाजः	१
आतर्यजध्वमश्विना हिनोत न सायमास्ति देवया अजुष्टम् ।	
इतान्यो अस्मद् यजते वि चावः पूर्वःपूर्वो यजमानो वनीयान्	२
हेरण्यत्वङ्मधुवर्णो घृतस्तुः पृक्षो वहन्ना रथो वर्तते वाम ।	
नोजवा अश्विना वार्तरहा येनातियाथो दुरितानि विश्वा	३
गे भूयिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष चनिष्ठं पित्वो ररते विभागे ।	
। तोकर्मस्य पीपरच्छमीभि रनूर्ध्वभासः सदमित तुतुर्यात्	४
मश्विनोर्वसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।	
मा नो रयिं वहतमोत वीरा ना विश्वान्यमृता सौभंगानि	५ [१८] (६५२)

(७८)

९ सप्तवधिरात्रेयः । अश्विनौ (५-९ गर्भस्त्राविण्युपनिषद्) ।

अनुष्टुप्, १-३ उष्णिक्, ४ त्रिष्टुप् ।

मश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम् । हंसाविव पततमा सुताँ उप	१
मश्विना हरिणाविव गौराविवान् यवसम् । हंसाविव पततमा सुताँ उप	२
मश्विना वाजिनीवसू जुषेथाँ यज्ञमिष्टये । हंसाविव पततमा सुताँ उप	३
अत्रिर्यद् वामवरोहन्नुबीस मजोहवीन्नाधमानेव योषा ।	
श्येनस्य चिज्वसा नूतनेना ऽऽगच्छतमश्विना शंतमेन	४ [१९]

वे जिहीष्व वनस्पते योनिः सूर्यन्त्या इव । श्रुतं मे अश्विना हवं सप्तवधिं च मुञ्चतम् ५	
गिताय नार्धमानाय ऋषये सप्तवधये । मायाभिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः ६	
।था वार्तः पुष्करिणी समिङ्गयति सर्वतः । एवा ते गर्भे एजतु निरैतु दशमास्यः ७	
।था वातो यथा वनं यथा समुद्र एजाति । एवा त्वं दशमास्य सहावेहि जरायुणा ८	
।श मासाञ्छशयानः कुमारो अधि मातरि । निरैतु जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधि ९	

[२०] (६६१)

(७९)

१० सत्यश्रवा आत्रेयः । उषाः । पर्जन्यः ।

महे नो अद्य बोधयो—पो राये विविर्मती ।

यथा चिन्नो अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्वे सुजाति अश्वसूनृते १

या सुनीथे शौचद्वथे व्यौच्छो दुहितर्दिवः ।

सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्वे सुजाति अश्वसूनृते २

सा नो अद्याभरद्वसु—व्युच्छा दुहितर्दिवः ।

यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्वे सुजाति अश्वसूनृते ३

अभि ये त्वा विभावरि स्तोर्मर्गुणन्ति वह्नयः ।

मधैर्मघोनि सुश्रियो दामन्वन्तः सुरातयः सुजाति अश्वसूनृते ४

यच्चिन्द्रि ते गणा इमे हृदयन्ति मघत्तये ।

परि चिद् वष्टयो दधु—र्दतो राधो अह्नयं सुजाति अश्वसूनृते ५ [२१]

ऐषु धा वीरवद् यश उषो मघोनि सूरिषु ।

ये नो राधांस्यह्नया मघवाना अरांसत सुजाति अश्वसूनृते ६

तेभ्यो द्युमं बृहद् यश उषो मघोन्या वह ।

ये नो राधांस्यश्व्या गव्या भजन्त सूरयः सुजाति अश्वसूनृते ७

उत नो गोमतीरिष आ वह्ना दुहितर्दिवः ।

साकं सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रैः शोचन्द्रिर्चिभिः सुजाति अश्वसूनृते ८

व्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुथा अपः ।

नेत् त्वा स्तनं यथा रिपुं तपोति सूर्यो अचिषा सुजाति अश्वसूनृते ९

एतावद् वदुपस्त्वं भूयो वा दातुमर्हसि ।

या स्तोतृभ्यो विभावयु—च्छन्ती न प्रमीयसं सुजाति अश्वसूनृते १० [२२] (६७१)

(८०)

६ सत्यश्रवा आत्रेयः । उषाः । त्रिष्टुप् ।

द्युतद्यामानं बृहतीमूतेन कृतावरीमरुणप्सुं विभातीम

देवीमुपसं स्वरावहन्तीं प्रति विप्रांसो मतिभिर्जरन्ते १

एषा जनं दर्शता बोधयन्ती सुगान् पथः कृण्वती यात्यग्रे ।

बृहद्वथा बृहती विश्वमिन्वो—वा ज्योतिर्यच्छत्यग्रे अह्नाम् २

(६७३)

एषा गोभिररुणेभिर्युजाना ऽस्रैधन्ती रयिमप्रायु चक्रे ।	
पथो रदन्ती सुविताय देवी पुरुष्टुता विश्ववारा वि भाति	३
एषा व्येनी भवति द्विर्वाहा आविष्कृण्वाना तन्वं पुरस्तात् ।	
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति	४
एषा शुभ्रा न तन्वो विद्वानो—ध्वेर्व स्नाती हृशये नो अस्थाय ।	
अप द्वेषो बार्धमाना तमांस्यु—षा द्विवो दुहिता ज्योतिषागात्	५
एषा प्रतीची दुहिता द्विवो नृन् योषेव भद्रा नि रिणीते अप्सः ।	
व्यूर्ण्वती वृाशुपे वार्याणि पुनर्ज्योतिर्युवतिः पूर्वथाकः	६ [२३] (६७७)

(८१)

५ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । जगती ।

युञ्जते मन उत युञ्जते धिया विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।	
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इ—न्मही देवस्य सवितुः परिण्डुतिः	१
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्जते कविः प्रासावीद् भद्रं द्विपदे चतुष्पदे ।	
वि नार्कमख्यत् सविता वरेण्यो ऽनु प्रयाणमुपसो वि राजति	२
यस्य प्रयाणमन्वन्य इद ययु—र्क्त्वा देवस्य महिमानमोजसा ।	
यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता महित्वना	३
उत यासि सवितस्त्रीणि रोचनो—त सूर्यस्य रश्मिभिः समुच्यसि ।	
उत रात्रीमुभयतः परीयस उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः	४
उतेशिषे प्रसवस्य त्वमेक इ—दुत पूषा भवसि देव यामभिः ।	
उतेदं विश्वं भुवन्नं वि राजसि इयावाश्चस्ते सवितः स्तोममानशे	५ [२४] (६८०)

(८२)

९ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

तत् सवितुर्वृणीमहे वयं देवस्य भोजनम् । श्रेष्ठं सर्वधातमं तुरं भगस्य धीमहि ?	
अस्य हि स्वयंशस्तरं सवितुः कच्चन प्रियम् । न मिनन्ति स्वराज्यम्	२
स हि रत्नानि वृाशुपे सुवाति सविता भगः । तं भागं चित्रमीमहे	३
अद्या नो देव सवितः प्रजावत् सावीः सौभगम् । परा दुःष्वप्यं सुव	४
विश्वानि देव सवित—दुहितानि परा सुव । यद् भद्रं तन्न आ सुव	५ [२५]
अनागसो अदितये देवस्य सवितुः सवे । विश्वा वामानि धीमहि	६ (६८८)

आ विश्वेदेवं सत्यतिं सूक्तैरद्या वृणीमहे । सत्यसवं सवितारम् ७
य इमे उभे अहनी पुर एत्यप्रयुच्छन् । स्वाधीर्देवः सविता ८
य इमा विश्वा जाता—न्याश्रावयति श्लोकेन । प्र च सुवति सविता ९ [२६] (६९१)

(८३)

१० भौमोऽग्निः । पर्जन्यः । त्रिष्टुप्, २-४ जगती, ९ अनुष्टुप् ।

अच्छा वद तवसं गीर्भिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवास ।
कनिकदद् वृषभो जीरदानू रेतो दधात्योषधीषु गर्भम् १
वि वृक्षान् हन्त्युत हन्ति रक्षसो विश्वं बिभाय भुवनं महावधात् ।
उतानागा ईषते वृष्ण्यावतो यत् पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः २
रथीव कशयाश्वो अभिक्षिप—न्नाविर्दूतान् कृणुते वर्ण्योऽहं ।
दूरात् सिंहस्य स्तनथा उदीरते यत् पर्जन्यः कृणुते वर्ण्यं नमः ३
प्र वाता वान्ति पतर्यन्ति विद्युत उदोषधीर्जिह्वते पिन्वते स्वः ।
इरा विश्वस्मै भुवनाय जायते यत् पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति ४
यस्य व्रते पृथिवी ननमीति यस्य व्रते शफवज्जभुरीति ।
यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म यच्छ ५ [२७]
विवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः ।
अर्वाङ्तेन स्तनयितुनेह्य—पो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ६
अभि क्रन्द स्तनय गर्भमा धा उद्वन्वता परि दीया रथेन ।
दृतिं सु कर्ष विषितं न्यञ्चं समा भवन्तूद्रतो निपादाः ७
महान्तं कोशमुदचा नि षिञ्च स्यन्दन्तां कुल्या विषिताः पुरस्तात् ।
श्रुतेन द्यावापृथिवी व्युन्धि सुप्रणणं भवत्वद्याभ्यः ८
यत् पर्जन्य कनिकदत् स्तनयन् हंसि दुष्कृतः ।
प्रतीदं विश्वं मोदते यत् किं च पृथिव्यामधि ९
अवर्षीर्विषमुदु धू गृभाया—ऽकर्धन्वान्यत्येतवा उ ।
अजीजन ओषधीर्भोजनाय कमुत प्रजाभ्योऽविदो मनीषां १० [२८] (७०१)

(८४)

३ भौमोऽग्निः । पृथिवी । अनुष्टुप् ।

बलित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि । प्र या भूमिं प्रवत्वति मृहा जिनोषि महिनि १

(७०२)

स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रति षोभन्त्यक्तुभिः । प्र या वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि २
 हृच्छा चिद या वनस्पतीना क्षमया दर्धर्ष्योर्जसा । यत ते अभ्रस्य विद्युतो विवो वर्षन्ति वृष्टयः ३
 [२९] (७०४)

(८५)

८ भौमोऽत्रिः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय श्रुताय ।
 वि यो जघान शमितेव चर्मोपस्तिरे पृथिवीं सूर्याय १
 वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पय उस्त्रियासु ।
 हृत्सु क्रतुं वरुणो अप्स्वग्निं विवि सूर्यमदधात सोममद्रा २
 नीचीनवारं वरुणः कवन्धं प्र संसर्ज रोदसी अन्तरिक्षम् ।
 तेन विश्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिर्व्युनत्ति भूमं ३
 उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्यां यदा दुग्धं वरुणो वष्ट्यादित ।
 समध्रेण वसत पर्वतासस्तविषीयन्तः श्रथयन्त वीराः ४
 इमाम् प्वासुरस्य श्रुतस्य महीं मायां वरुणस्य प्र वोचम् ।
 मानेनेव तस्थिवाँ अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण ५ [३०]
 इमाम् नु कवितमस्य मायां महीं देवस्य नकिरा दर्धर्ष ।
 एकं यदुद्रा न पूणन्त्येनीरासिश्चन्तीरवनयः समुद्रम् ६
 अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सवमिद भ्रातरं वा ।
 वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत सीमार्गश्चकूमा शिश्रथस्तत ७
 कितवासो यद् रिंरिपुर्न कृवि यद् वा वा सत्यमुत यन्न विद्म ।
 सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव देवाऽर्धा ते स्याम वरुण प्रियासः ८ [३१] (७१२)

(८६)

६ भौमोऽत्रिः । इन्द्राग्नी । अनुष्टुप्, ६ विराट्पूर्वा ।

इन्द्राग्नी यमवथ उभा वाजेषु मर्त्यम् । हृच्छा चित्स प्र भेदति द्युम्ना वाणीरिव त्रितः १
 या पृतनासु दुष्टरा या वाजेषु श्रवाय्या । या पञ्च चर्षणीरभीन्द्राग्नी ता हवामहे २
 तयोरिदमवच्छवस्तिग्मा विद्युन्मघोनोंः । प्रति दुणा गभस्त्योर्गवाँ वृत्रघ्न एषंते ३
 ता वामेषे रथानामिन्द्राग्नी हवामहे । पती तुरस्य राधसो विद्वांसो गिर्वणस्तमा ४
 ता वृधन्तावनु द्यून् मर्ताय देवावद्भा । अर्हन्ता चित् पुरो दूधेऽश्वेव देवावर्धते ५ (७१३)

एवेन्द्राग्निभ्यामहावि हव्यं शूष्यं घृतं न पूतमर्द्रिभिः ।

ता सूरिषु श्रवो बृहद् रयिं गृणत्सु दिधृतमिषं गृणत्सु दिधृतम् ६ [३२] (७१८)

(८७)

९ एवयामरुदाश्रेयः । मरुतः । अतिजगती ।

प्र वो महे मतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वते गिरिजा एवयामरुत् ।

प्र शर्धाय प्रयज्यवे सुखादये तवसे भन्ददिष्टये धुनिवताय शवसे १

प्र ये जाता महिना ये च नु स्वयं प्र विद्वाना ब्रुवत एवयामरुत् ।

क्रत्वा तद् वो मरुतो नाधृषे शवो दाना महा तदेषा मधृष्टासो नाद्रयः २

प्र ये दिवो बृहतः शृण्विरे गिरा सुशुक्रानः सुभ्व एवयामरुत् ।

न येषामिरी सधस्थ ईष्ट आ अग्रयो न स्वविद्युतः प्र स्पन्द्रासो धुनीनाम् ३

स चक्रमे महतो निरुरुक्रमः समानस्मात् सदेस एवयामरुत् ।

यदायुक्त त्मना स्वादधि ण्णुभिर्विष्पर्धसो विमहसो जिगाति शेवृधो नृभिः ४

स्वनो न वोऽमवान् रेजयद् वृषा त्वेषो ययिस्तविष एवयामरुत् ।

येना सहन्त क्रञ्जत स्वरोचिषः स्थारश्मानो हिरण्ययाः स्वायुधास इष्मिणः ५ [३३]

अपारो वो महिमा वृन्द्रशवसस्त्वेषं शवोऽवत्वेवयामरुत् ।

स्थातारो हि प्रसितौ संहशि स्थन ते न उरुण्यता निदः शुशुक्रासो नाग्रयः ६

ते रुद्रासः सुमखा अग्रयो यथा तुविद्युम्ना अवन्त्वेवयामरुत् ।

वृर्धं पृथु पप्रथे सद्य पार्थिवं येषामजमेष्वा महः शर्धास्यद्धृतैनासाम् ७

अद्वेषो नो मरुतो गातुमेतन् श्रोता हव जरितुरेवयामरुत् ।

विष्णोर्महः समन्यवो युयोतन् स्मद् रथ्यो न वंसना ऽप द्वेषासि सनुतः ८

गन्ता नो यज्ञं यज्ञियाः सुशामि श्रोता हवमरक्ष एवयामरुत् ।

ज्येष्ठासो न पर्वतासो व्योमनि यूयं तस्य प्रचेतसः स्यात दुर्धर्तवो निदः ९ [३४] (७२७)

॥ इति पञ्चमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

चतुर्थ-मण्डलस्यान्तपर्यन्तं ३६४१

पञ्चम-मण्डलस्य ७२७

सर्वयोगः- ४३६८

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१५]

१३ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनाता ऽस्या धियो अभवो दस्म होता ।	
त्वं सीं वृषन्नकृणोर्दुष्टरीतु सहो विश्वस्मै सहसे सहर्धेयं	१
अथा होता न्यसीदो यजीया—निळस्पद इषयन्नीड्यः सन् ।	
तं त्वा नरः प्रथमं देवयन्तो महो राये चितर्यन्तो अनु गमन्	२
वृतेव यन्तं बहुभिर्वसव्यैः—स्त्वे रयिं जागृवांसो अनु गमन् ।	
रुशन्तमग्निं दर्शतं बृहन्तं वपावन्तं विश्वहा दीदृवांसम्	३
पदं देवस्य नमसा व्यन्तः श्रवस्यवः श्रव आपन्नमृक्तम् ।	
नामानि चिद् दधिरे यज्ञियाणि भद्रायां ते रणयन्त संदृष्टी	४
त्वां वर्धन्ति क्षितयः पृथिव्यां त्वां राय उभयांसो जनानाम् ।	
त्वं त्राता तरणे चेत्यो भूः पिता माता सवृमिन्मानुषाणाम्	५ [३५]
सपर्येण्यः स प्रियो विश्वः—होता मन्द्रो नि पसाव्वा यजीयान् ।	
तं त्वा वयं दम आ दीदृवांस—मुप जुवाधो नमसा सदेम	६
तं त्वा वयं सुध्योऽ नव्यमग्ने सुम्नायव ईमहे देवयन्तः ।	
त्वं विशो अनयो दीद्यानो दिवो अग्ने बृहता रोचनेन	७
विशां कविं विश्रपतिं शश्वतीनां नितोशनं वृषभं चर्षणीनाम् ।	
प्रेतीषणिमिषयन्तं पावकं राजन्तमग्निं यजतं रयीणाम्	८
सो अग्र ईजे शशमे च मर्तो यस्त आनद्र समिधा हव्यदातिम् ।	
य आहुतिं परि वेवा नमोभि—विश्वेत् स वामा दधते त्वोतः	९
अस्मा उ ते महि महे विधेम नमोभिरग्ने समिधोत हव्यैः ।	
वेदीं सूनो सहसो गीर्भिरुक्थै—रा ते भद्रायां सुमतौ यतेम	१० (१०)

आ यस्तुतन्त्र रोदसी वि भासा श्रवोभिश्च श्रवस्यस्तुतः ।

बृहद्भिर्वाजैः स्थविरोभिरस्मे रेवद्भिरग्ने वितरं वि भाहि ११

नृवद् वसो सवृमिद्धेह्यस्मे भूरिं तोकाय तनयाय पश्वः ।

पूर्वोरिषो बृहतीरारेअघा अस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु १२

पुरुण्यग्ने पुरुधा त्वाया वसूनि राजन् वसुतां ते अश्याम् ।

पुरुणि हि त्वे पुरुवार सन्त्यग्ने वसुं विधत्ते राजन् त्वे १३ [३६] (१३)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३०]

(२)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । अनुष्टुप्, ११ शकरी ।

त्वं हि क्षैतवद् यशो अग्ने मित्रो न पत्यसे । त्वं विचर्षणे श्रवो वसो पुष्टिं न पुण्यसि १
त्वां हि ध्मा चर्षणयो यज्ञेभिर्गीर्भिरीळते । त्वां वाजी यात्यवृको रजस्तूर्विश्वचर्षणिः २
सजोषस्त्वा दिवो नरो यज्ञस्य केतुमिन्धते । यद्ध स्य मानुषो जनः सुम्नायुर्जुह्वे अध्वरे ३
ऋधद् यस्ते सुदानवे धिया मर्तः शशमते । ऊती प बृहतो दिवो द्विषो अंहो न तरति ४
समिधा यस्त आहुतिं निशितिं मर्त्यो नशत । वयावन्तं स पुण्यति क्षर्यमग्ने शतार्युषम् ५ [१]

त्वेषस्ते धूम कण्वति विवि पञ्चक्र आततः । सूरौ न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ६
अधा हि विश्वीड्यो असिं प्रियो नो अतिथिः । रणवः पुरीव जूर्यः सूनुर्न त्रययाप्यः ७
कत्वा हि द्रोणे अज्यसे अग्ने वाजी न कृत्वयः । परिजमेव स्वधा गयो अत्यो न ह्वार्यः शिशुः ८
त्वं त्या चिदच्युता अग्ने पशुर्न यवसे । धामा ह यत् ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्रसः ९
वेषि ह्यध्वरीयता मग्ने होता दमे विशां । समृधो विशपते कृणु जुषस्व हव्यमङ्गिरः १०

अच्छा नो मित्रमहो देव देवा नग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः ।

वीहि स्वस्ति सुक्षितिं दिवो नृन् द्विषो अंहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ११

[२] (१४)

(३)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्ने स क्षेषहतपा ऋतेजा उरु ज्योतिर्नशते देवयुष्टे ।

यं त्वं मित्रेण वरुणः सजोषा देव पासि त्यजसा मर्तमंहः १

ईजे यज्ञेभिः शशमे शमीभिः ऋधद्वा रायाग्रये ददाश ।

एवा च न तं यशसामर्जुष्टिर्नाहो मर्तं नशते न प्रहसिः २

(१६)

सूरो न यस्य दृशतिररेषा भीमा यदेति शुचतस्त आ धीः ।	
हेषस्वतः शुरुधो नायमक्तोः कुत्रा चिद रण्वो वसतिर्वनेजाः	३
तिग्मं चिदेम महि वर्षो अस्य भसदश्वो न यमसान आसा ।	
विजेहमानः परशुर्न जिह्वां द्विर्न द्रावयति दारु धक्षत्	४
स इदस्तेव प्रति धादसिष्य—छिशीति तेजोऽयसो न धाराम् ।	
चित्रध्रजतिररतिर्यो अक्तो—र्वेन द्रुषद्वा रघुपत्मजंहाः	५ [३]
स ई रेभो न प्रति वस्त उस्माः शोचिषा रारपीति मित्रमहाः ।	
नक्तं य ईमरुषो यो दिवा नृ—नमर्त्यो अरुषो यो दिवा नृन्	६
दिवो न यस्य विधतो नवीनोद् वृषा रुक्ष ओषधीषु नूनोत ।	
घृणा न यो धर्जसा पत्मना य—न्ना रोदसी वसुना दं सुपत्नी	७
धायोभिर्वा यो युज्येभिर्कै—विद्युन्न दविद्यान्त स्वेभिः शुम्भैः ।	
शर्धो वा यो मरुतां ततक्ष क्रभुर्न त्वेषो रभसानो अद्यौत्	८ [४] (३२)

(४)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यथा होतुर्मनुषो देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि ।	
एवा नो अद्य समना समाना—नुशन्नम् उशतो यक्षि देवान्	१
स नो विभावा चक्षणिर्न वस्तो—रग्निर्वन्दारु वेद्यश्चनो धात् ।	
विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषू—षभुद् भूदतिथिर्जातवेदाः	२
द्यावो न यस्य पनयन्त्यभ्वं भासीसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः ।	
वि य इनोत्यजरः पावको ऽश्रस्य चिच्छिश्नथत् पूर्व्याणि	३
वक्त्रा हि सूनो अस्यद्यसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मानम् ।	
स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव जेरवुके क्षेप्यन्तः	४
नितित्कि यो वारणमभ्रमसि वायुर्न राष्ट्रत्येत्यक्तून् ।	
तुर्याम यस्त आदिशामराती—रत्यो न हतः पततः परिहृत	५ [५]

आ सूर्यो न भानुमद्भिर्कै—रग्ने ततन्थ रोदसी वि भासा ।
 चित्रो नयत् परि तर्मास्यक्तः शोचिषा पत्मन्नौशिजो न दीयन्

६ (३८)

त्वां हि मन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यम ।

इन्द्रं न त्वा शर्वसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृत्तमाः

७

नू नो अग्नेऽवृकेभिः स्वस्ति वेषि रायः पथिभिः पर्ष्यहः ।

ता सुरिभ्यो गृणते रासि सुम्रं मदम शतहिमाः सुवीराः

८ [६] (४०)

(५)

७ बार्हस्पत्या भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

हुवे वः सूनुं सहसा युवानमद्रोघवाचं मतिभिर्यविष्ठम् ।

य इन्वति द्रविणानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुवारो अधुक्

१

त्वे वसूनि पुर्वणीक होतर्क्षोषा वस्तोररिरे यज्ञियासः ।

क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन् त्सं सौभगानि दधिरे पावके

२

त्वं विश्व प्रदिवः सीद आसु कृत्वा रथीरभवो वार्याणाम् ।

अत इनोषि विधुते चिकित्वो व्यानुषर्जातवेदो वसूनि

३

यो नः सनुत्यो अभिदासदग्ने यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् ।

तमजरेभिर्वृषभिस्तव स्वैस्तपा तपिष्ठ तपसा तपस्वान्

४

यस्ते यज्ञेन समिधा य उक्थैरर्केभिः सूनो सहसो ददाशत् ।

स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया द्युम्नेन श्रवसा वि भाति

५

स तत् कृधीषितस्तूर्यमग्ने स्पृधो बाधस्व सहसा सहस्वान् ।

यच्छस्यसे द्युभिरक्तो वचोभिस्तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म

६

अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम रयि रयिवः सुवीरम् ।

अश्याम वार्जमभि वाजयन्तो अश्याम द्युम्रमजराजरं ते

७ [७] (४१)

(६)

७ बार्हस्पत्या भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन गातुमव इच्छमानः ।

वृश्चद्वनं कृष्णयामं रुशन्तं वीती होतारं दिव्यं जिगाति

१

स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदन्निर्यविष्ठः ।

यः पावकः पुरुतमः पुरुणि पृथून्यग्निर्नुयाति भर्वन

२

(४१)

वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति ।	
तुविभ्रक्षासो विव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः	३
ये ते शुक्रासः शुचयः शुचिष्मः क्षां वर्षन्ति विषितासो अश्वाः ।	
अधं भ्रमस्त उर्विया वि भाति यातर्यमानो अधि सानु पृश्नेः	४
अधं जिह्वा पापतीति प्र वृष्णो गोषुयुधो नाशनिः सृजाना ।	
शूरस्येव प्रसितिः क्षातिरग्ने—दुर्वर्तुर्भामो दयते वनानि	५
आ भानुना पार्थिवानि जयीसि महस्तोदस्य धृषता ततन्थ ।	
स बाधस्वार्प भूया सहोभिः स्पृधो वनुष्यन् वनुषो नि जूर्व	६
स चित्र चित्रं चितर्यन्तमस्मे चित्रक्षत्र चित्रतमं वयोधाम ।	
चन्द्रं रयिं पुरुवीरं बृहन्तं चन्द्रं चन्द्राभिर्गृणते युवस्व	७ [८] (५४)

(७)

७ चार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, ६ ७ जगती ।

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् ।	
कविं सम्राजमतिथिं जनाना—मासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः	१
नाभिं यज्ञानां सदनं रयीणां महामाहावमभि सं नवन्त ।	
वैश्वानरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयन्त देवाः	२
त्वद् विप्रो जायते वाज्यग्ने त्वद् वीरासो अभिमातिषाहः ।	
वैश्वानर त्वमस्मासु धेहि वसूनि राजन् त्स्पृहयाय्याणि	३
त्वां विश्वे अमृतं जायमानं शिशुं न देवा अभि सं नवन्ते ।	
तव क्रतुभिरमृतत्वमायन् वैश्वानर यत् पित्रोरदीदेः	४
वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यग्ने नकिरा दधर्ष ।	
यज्जायमानः पित्रोरुपस्थे ऽविन्दः केतुं वयुनेष्वह्नाम्	५
वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवो अमृतस्य केतुना ।	
तस्येदु विश्वा भुवनधि मूर्धनि वया इव रुरुहुः सप्त विसुहः	६
वि यो रजांस्यमिमीत सुक्रतु—वैश्वानरो वि दिवो रोचना कविः ।	
परि यो विश्वा भुवनानि पप्रथे ऽदब्धो गोपा अमृतस्य गक्षिता	७ [९] (६१)

(८)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

पृक्षस्य वृष्णो अरुषस्य नू सहः प्र नु वोचं विदथा जातवेदसः ।

वैश्वानराय मतिर्नव्यसी शुचिः सोम इव पवते चारुरग्रये १

स जायमानः परमे व्योमनि व्रतान्यग्निर्व्रतपा अरक्षत ।

व्यन्तरिक्षममिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो महिना नाकमस्पृशत् २

व्यस्तभ्नाद् रोदसी मित्रो अद्भुतो ऽन्तर्वावदकृणोज्ज्योतिषा तमः

वि चर्मणीव धिषणे अवर्तयद् वैश्वानरो विश्वमधत्त वृष्ण्यम् ३

अपामुपस्थे महिषा अगृभ्णत् विशो राजानमुप तस्थुर्ऋगिर्यम् ।

आ दूतो अग्निमभरद् विवस्वतो वैश्वानरं मातरिश्वा परावतः ४

युगेयुगे विदुथ्यं गृणन्धो ऽग्ने रथिं यशसं धेहि नव्यसीम् ।

पव्येव राजन्नघर्शसमजर नीचा नि वृश्च वनिनं न तेजसा ५

अस्माकमग्ने मघवत्सु धारया ऽनामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम् ।

वयं जयेम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानरं वाजमग्ने तवोतिभिः ६

अदधेभिस्तव गोपाभिरिष्टे ऽस्माकं पाहि त्रिषधस्थ सुरीन् ।

रक्षा च नो वृदुषां शर्धो अग्ने वैश्वानर प्र च तारीः स्तवानः ७ [१०] (६८)

(९)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, (७ प्रस्तावपंक्तिर्वा) ।

अहश्च कृष्णमहरर्जुनं च वि वर्तते रजसी वेद्याभिः ।

वैश्वानरो जायमानो न राजा ऽवातिरज्ज्योतिषाग्निस्तमांसि १

नाहं तन्तुं न वि जानाम्योतुं न यं वर्यन्ति समरेऽतमानाः ।

कस्य स्वित् पुत्र इह वक्तवानि परो वदत्यवरेण पित्रा २

स इत् तन्तुं स वि जानात्योतुं स वक्तवान्युतथा वदति ।

य ई चिकेतवृमृतस्य गोपा अवश्वरन् परो अन्येन पश्यन् ३

अयं होता प्रथमः पश्यतेम—मिदं ज्योतिर्मृतं मर्त्येषु ।

अयं स जज्ञे ध्रुव आ निष्तो ऽमर्त्यस्तन्वा इ वर्धमानः ४

(७९)

ध्रुवं ज्योतिर्निर्हितं हृशये कं मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः ।	
विश्वे देवाः समनसः सकेता एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु	५
वि मे कर्णा पतयतो वि चक्षुर्वीर्यं ज्योतिर्हृदय आहितं यत् ।	
वि मे मनश्चरति दूरआधीः किं स्विद् वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये	६
विश्वे देवा अनमस्यन् भियानास्त्वामग्ने तमसि तस्थिवांसम ।	
वैश्वानरोऽवतूतये नो ऽमर्त्योऽवतूतये नः	७ [११] (७५)

(१०)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप्; ७ द्विपदा विगाट् ।

पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिं प्रयति यज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम् ।	
पुर उक्थेभिः स हि नो विभावा स्वध्वरा करति जातवेदाः	१
तमु द्युमः पुर्वणीक होतॄग्ने अग्निभिर्मनुष इधानः ।	
स्तोमं यमस्मै ममतेव शूषं घृतं न शुचिं मतयः पवन्ते	२
पीपाय स श्रवसा मर्त्येषु यो अग्नये दृदाश विप्र उक्थैः ।	
चित्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्व्रजस्य साता गोमतो दधाति	३
आ यः प्रौ जायमान उर्वा दूरेदशा भासा कृष्णाधवा ।	
अध बहु चित् तम ऊर्म्यायास्तिरः शोचिषा ददृशे पावकः	४
नू नश्चित्रं पुरुवाजाभिरूती अग्ने रयिं मघवञ्च्यश्च धेहि ।	
ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान् त्सुवीर्यभिश्चाभि सन्ति जनान्	५
इमं यज्ञं चनो धा अग्न उशनं यं त आसानो जुहुते हविष्मान् ।	
भरद्वाजेषु दधिषे सुवृक्तिमवीर्जस्य गध्यस्य सातौ	६
वि द्वेषासीनुहि वर्धयेळां मदम शतहिमाः सुवीराः	७ [१२] (८२)

(११)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यजस्व होतरिषितो यजीया नग्ने बाधो मरुतां न प्रयुक्ति ।	
आ नो मित्रावरुणा नासत्या द्यावा होत्राय पृथिवी ववृत्याः	१ (८३)

त्वं होता॑ मन्द्रत॑मो नो अधु॑—गन्त॑र्वेवो विदथा॑ मर्त्येषु ।	
पावक॑या जुह्वा॑ वह्नि॑रासा ऽग्ने यज॑स्व तन्वं॑ तव स्वाम्	२
धन्या॑ चिद्धि॑ त्वे धिष॑णा वष्टि॑ प्र दे॒वाश्च॑न्म गृण॑ते यज॑ध्वै ।	
वेपि॑ष्ठो अङ्गि॑रसां यद्ध॑ विप्रो॑ मधु॑ च्छन्दो॑ भन॑ति रेभ॑ इष्टौ	३
अदि॑द्युत॑त् स्वपा॑को विभा॒वा ऽग्ने यज॑स्व रोद॑सी उरु॒ची ।	
आयुं॑ न यं नम॑सा रात॑र्हव्या॒ अश्न॑न्ति सुप्र॑यसं पञ्च॒ जनाः॑	४
वृश्ने॑ ह यन्नम॑सा ब॒र्हिर्ग्रा॑—वया॑मि सुग॑धृत॒वती॑ सुवृ॒क्तिः ।	
अम्य॑क्षि सद्म॑ सद॑ने पृथि॒व्या अ॒श्रायि॑ यज्ञः॒ सूर्ये॑ न चक्षुः॑	५
वृश॑स्या नः॒ पुर्व॑णीक॒ होत॑—र्वेवेभि॑रग्ने अ॒ग्निभि॑रि॒धानः॑ ।	
रायः॑ सू॒नो सह॑सो वाव॒साना॑ अति॑ स्रसेम वृ॒जनं॑ नाहः॑	६ [१३] (८८)

(१२)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् (६ पुरस्ताज्ज्योतिर्वा) ।

मध्ये॑ होता॑ दुरो॑णे ब॒र्हिषो॑ रा॒त्रिस्तो॑दस्य॒ रोद॑सी यज॑ध्वै ।	
अ॒यं स सू॒नुः सह॑स॒ ऋता॑वा॒ दूरा॑त् सूर्यो॑ न शो॒चिषा॑ ततान॑	१
आ यस्मि॑न् त्वे स्वपा॑के यज॑त्र॒ यक्ष॑द् राजन् त्सर्व॑तति॒व नु द्यौः॑ ।	
त्रिष॑धस्थ॒स्ततरु॑षो न ज॑हो॒ हव्या॑ म॒घानि॑ मानु॒षा यज॑ध्वै	२
तेजि॑ष्ठा यस्या॑रतिर्व॒नेरा॑द् तो॒दो अध्व॑न् न वृ॒धसानो॑ अ॒द्यौत् ।	
अ॒द्वोघो॑ न द्र॒विता॑ चेत॒ति त्म—न्नम॑र्त्योऽव॒त्र ओष॑धीषु	३
सास्मा॑केभि॒रेत॑री न शू॒षै—र॒ग्निः ष्वे द॑म आ जा॒तवे॑दाः ।	
द्व॒न्नो व॑न्वन् क॒त्वा ना॒र्वो—सः पि॒तेव॑ जा॒रया॑यि॒ यज्ञैः॑	४
अध॑ स्मास्य॒ पन॑यन्ति॒ भासो॑ वृ॒था यत् तक्ष॑दनुयाति॒ पृथ्वी॑म् ।	
स॒द्यो यः स्प॑न्द्रो वि॒षितो॑ धवी॒या—नृ॒णो न ता॑युरति॒ धन्वा॑ रा॒द्	५
स त्वं नो॑ अर्वन् निदा॒या विश्वे॑भि॒रग्ने अ॒ग्निभि॑रि॒धानः॑ ।	
वेपि॑ रा॒यो वि या॑सि दु॒च्छुना॑ म॒देम॑ श॒तहि॑माः सु॒वीराः॑	६ [१४] (९४)

(१३)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

त्वद् विश्वा सुभग सौभगा—न्यग्ने वि यन्ति वृनिनो न वयाः ।

श्रुष्टी रयिर्वाजो वृत्रतूर्ये द्विवो वृष्टिरीड्यो रीतिरपाम् १

त्वं भगो न आ हि रत्नमिषे परिज्मेव क्षयसि दुस्मर्वचाः ।

अग्ने मित्रो न बृहत क्रतस्या—ऽसि क्षत्ता वामस्य देव भूरैः २

स सत्पतिः शर्वसा हन्ति वृत्र—मग्ने विप्रो वि पणेर्भर्ति वार्जम् ।

यं त्वं प्रचेत क्रतजात राया सजोषा नष्ट्रापां हिनोषि ३

यस्ते सूनो सहसो गीर्भिरुक्थै—र्यज्ञैर्मतो निशितिं वेद्यानम् ।

विश्वं स देव प्रति वारमग्ने धत्ते धान्यं पत्यते वसव्यैः ४

ता नृभ्य आ सौश्रवसा सुवीरा ऽग्ने सूनो सहसः पुण्यसे धाः ।

कृणोषि यच्छर्वसा भूरि पश्वो वयो वृकायारये जसुरये ५

वद्मा सूनो सहसो नो विहाया अग्ने तोकं तनयं वाजि नो दाः ।

विश्वाभिर्गीर्भिर्भि पूतिमंश्यां मदेम शतहिमाः सुवीराः ६ [१५] (१००)

(१४)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । अनुष्टुप् ६ शकरी ।

अग्ना यो मर्त्यो वुवो धियं जुजोष धीतिभिः । भसन्नु ष प्र पूर्य इषं वुरीतावसे १

अग्निरिद्धि प्रचेता अग्निर्वेधस्तम ऋषिः । अग्निं होतारमीळते यज्ञेषु मनुषो विशः २

नाना ह्यग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रायो अर्यः । तूर्वन्तो दस्युमायवो ब्रतैः सीक्षन्तो अव्रतम् ३

अग्निरप्सामृतीषहं वीरं ददाति सत्पतिम् । यस्य त्रसन्ति शर्वसः संचक्षि शत्रवो भिया ४

अग्निर्हि विघ्नना निदो देवो मर्तमुरुष्यति । सहावा यस्यावृतो रयिर्वाजेष्ववृतः ५

अच्छा नो मित्रमहो देव देवा—नग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः ।

वीहि स्वस्ति सुक्षितिं द्विवो नृन् द्विषो अंहांसि वुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ६

[१६] (१०६)

(१५)

१९ वार्हस्पत्यो भरद्वाजो, वीतहव्य आङ्गिरसो वा । अग्निः । जगती; ३, १५ शक्वरी;
६ अतिशक्वरी: १०-१४, १६, १९ त्रिष्टुप्, १७ अनुष्टुप्, १८ बृहती ।

इममू पु वो अतिथिमुषबुधं विश्वासां विशां पतिमृत्त्रसे गिरा ।
वेतीद् विवो जनुषा कच्चिदा शुचि—ज्योक् चिदत्ति गर्भो यदच्युतम् १
मित्रं न यं सुधितं भृगवो बुधु—र्वनस्पतावीड्यमूर्ध्वशोचिषम् ।
स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रशस्तिभिर्महयसे विवेदिवे २
स त्वं दक्षस्यावृको वृधो भू—र्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ।
रायः सूनो सहसो मर्येष्वा हृदिर्द्यच्छ वीतहव्याय सप्रथो भरद्वाजाय सप्रथः ३
द्युतानं वो अतिथिं स्वर्णर—मग्निं होतारं मनुषः स्वध्वरम् ।
विप्रं न द्युक्षवचसं सुवृक्तिभि—हव्यवाहमरतिं देवमृत्त्रसे ४
पावकया यश्चित्तयन्त्या कृपा क्षामन् रुरुच उपसो न भानुना ।
तूर्वनं न यामन्नेतशस्य नूरण आ यो घृणे न ततृषाणो अजरः ५ [१७]

अग्निमग्निं वः समिधा दुवस्यत प्रियंप्रियं वो अतिथिं गृणीषणिं ।
उप वो गीर्भिरमृतं विवासत देवो देवेषु वनते हि वार्यं देवो देवेषु वनते हि नो दुवः ६
समिद्धमग्निं समिधा गिरा गृणे शुचिं पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवम् ।
विप्रं होतारं पुरुवारमद्भुहं कविं सुन्नैरीमहे जातवेदसम् ७
त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे पायुमीड्यम् ।
देवासश्च मर्ताश्च जागृविं विभुं विशपतिं नमसा नि षेदिरे ८
विभूषन्नग्न उभयाँ अनु व्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे ।
यत् ते धीतिं सुमतिमावृणीमहे ऽर्धं स्मा नस्त्रिवरूथः शिवो भव ९
तं सुप्रतीकं सुदृशं स्वञ्च—मविद्वांसो विदुष्टरं सपेम ।
स यक्षद् विश्वा वयुनानि विद्वान् प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत् १० [१८]

तमग्ने पास्युत तं पिपर्षि यस्त आनद् कवये शूर धीतिम् ।
यज्ञस्य वा निशीतिं वोदितिं वा तमित् पृणक्षि शर्वसोत राया ११
त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात् ।
सं त्वा ध्वस्मन्वदुभ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयाय्यः सहस्री १२ (११८)

अग्निर्होता गृहपतिः स राजा विश्वा वेवु जानिमा जातवेदाः ।

देवानामुत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा १३

अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावकशोचे वेष्टं हि यज्वा ।

ऋता यजासि महिना वि यद् भू—हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य १४

अभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यो नि त्वा दधीत रोदसी यजध्वै ।

अवा नो मघवन् वाजसाता—वग्ने विश्वानि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम १५ [१९]

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवै—रूपावन्तं प्रथमः सीदु योनिम् ।

कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु १६

इममु त्यमथर्वव—कुप्तिं मन्थन्ति वेधसः ।

यमङ्कयन्तमानय—न्नमूरं श्याव्याभ्यः १७

जनिष्या देववीतये सर्वताता स्वस्तये ।

आ देवान् वक्ष्यमृतां ऋतावृधो यज्ञं देवेषु पिस्पृशः १८

वयमु त्वा गृहपते जनाना—मग्ने अकर्म समिधा बृहन्तम् ।

अस्थुरि नो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सं शिशाधि १९ [२०] (१२५)

(१६)

[द्वितीयोऽनुषाकः ॥२॥ सू० १६-२३]

४८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । गायत्री, १, ६ वर्धमाना,

२७, ४७-४८ अनुष्टुप्, ४६ त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने १
स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः । आ देवान् वक्षि यक्षि च २
वेत्था हि वेधो अध्वनः पथश्च देवाञ्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो ३
त्वामीळि अध द्विता भरतो वाजिभिः शुनम् । ईजे यज्ञेषु यज्ञिर्यम् ४
त्वमिमा वार्या पुरु दिवोदासाय सुन्वते । भरद्वाजाय दाशुषे ५ [२१]

त्वं दूतो अमर्त्य आ वह्ना देव्यं जनम् । शृण्वन् विप्रस्य सुष्टुतिम् ६

त्वमग्ने स्वाध्वोऽं मर्तासो देववीतये । यज्ञेषु देवमीळते ७

तव प्र यक्षि संदृश—मुत क्रतुं सुदानवः । विश्वे जुषन्त कामिनः ८
--

त्वं होता मनुर्हितो वह्निरासा विदुष्टरः । अग्ने यक्षि दिवो विशः ९ (१३४)

अग्र आ याहि वीतये	गृणानो हव्यदातये	। नि होता ससि बर्हिषि	१० [२२]
तं त्वा समिन्द्रिरङ्गिरो	घृतेन वर्धयामसि	। बृहच्छ्रोचा यविष्ठय	११
स नः पृथु श्रवाय्य—मच्छा देव विवाससि		। बृहदग्रे सुवीर्यम्	१२
त्वामग्रे पुष्करादध्य—थर्वा निरमन्थत		। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः	१३
तमु त्वा दृध्यङ्गुषिः	पुत्र ईधे अथर्वणः	। वृत्रहणं पुरंदरम्	१४
तमु त्वा पाश्व्यो वृषा	समीधे दस्युहन्तमम्	। धनंजयं रणेरणे	१५ [२३]
एह्यु पु ब्रवाणि ते	अग्र इत्थेतरा गिरः	। एभिर्वर्धास इन्दुभिः	१६
यत्र कं च ते मनो	दक्षं दधस उत्तरम्	। तत्रा सदैः कृणवसे	१७
नहि ते पुतमक्षिपद्	भुवन्नेमानां वसो	। अथा दुवो वनवसे	१८
आग्निरंगामि भारतो	वृत्रहा पुरुचेतनः	। दिवोदासस्य सत्पतिः	१९
स हि विश्वाति पार्थिवा	रयिं दाशन्महित्वना	। वन्वन्नवातो अस्तृतः	२० [२४]
स प्रतन्वन्नवीयसा	अग्रे द्युम्नेन संयता	। बृहत् तंतन्थ भानुना	२१
प्र वः सखायो अग्रये	स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया	। अर्चं गायं च वेधसे	२२
स हि यो मानुषा युगा	सीदुद्धोता कविकेतुः	। दूतश्च हव्यवाहनः	२३
ता राजाना शुचिवता	ऽऽदित्यान् मारुतं गणम्	। वसो यक्षीह रोदसी	२४
वस्वी ते अग्रे संदृष्टि—रिषयते मर्त्यय		। ऊर्जो नपादमृतस्य	२५ [२५]
क्रत्वा दा अस्तु श्रेष्ठो	ऽद्य त्वा वन्वन् त्सुरेक्णाः	। मर्त आनाश सुवृक्तिम्	२६
ते ते अग्रे त्वोता	इष्यन्तो विश्वमार्युः	। तरन्तो अर्यो अरांती—वृन्वन्तो	अर्यो अरांतीः २७
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा	यासद् विश्वं न्यत्रिणम्	। अग्निर्नो वनते रयिम्	२८
सुवीरं रयिमा भर	जातवेदो विचर्षणे	। जहि रक्षांसि सुक्रतो	२९
त्वं नः पाह्यंहसो	जातवेदो अघायतः	। रक्षा णो ब्रह्मणस्कवे	३० [२६]
यो नो अग्रे दुरेव आ	मर्तो वधाय दाशति	। तस्मान्नः पाह्यंहसः	३१
त्वं तं देव जिह्वया	परि बाधस्व दुष्कृतम्	। मर्तो यो नो जिघांसति	३२
भरद्वाजाय सप्रथः	शर्म यच्छ सहन्त्य	। अग्रे वरेण्यं वसु	३३
अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्	द्रविणस्युर्विपन्यया	। समिन्द्रः शुक्र आहुतः	३४
गर्भे मातुः पितुष्पिता	विदिद्युतानो अक्षरे	। सीदन्नृतस्य योनिमा	३५ [२७]
ब्रह्म प्रजावदा भर	जातवेदो विचर्षणे	। अग्रे यद् वीदयद् विवि	३६
उप त्वा रण्वसंहंशं	प्रयस्वन्तः सहस्कृत	। अग्रे ससृजमहे गिरः	३७ (१६९)

उप॑ च्छायामिव॑ घृणे॑—रगन्म॑ शर्म॑ ते वयम् । अग्ने॑ हिरण्यसं॑दृशः	३८
य उ॒ग्र इ॒व शर्य॑हा ति॒ग्मशृङ्गो॑ न वंस॑गः । अग्ने॑ पुरो॑ रुरोजि॑थ	३९
आ यं ह॒स्ते न खा॒दिनं॑ शिशुं॑ जा॒तं न बिभ्र॑ति । वि॒शाम॒ग्निं स्व॑ध्व॒रं	४० [२८]
प्र दे॒वं दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता वसु॒वित्त॑मम् । आ स्वे यो॒नौ नि षी॑दतु	४१
आ जा॒तं जा॒तवे॑दसि॒ प्रियं॑ शि॒शीता॑ति॒थिम् । स्यो॒न आ गृ॑हप॒तिम्	४२
अग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तवा॑—ऽश्वा॑सो दे॒व सा॒धवः॑ । अरं॑ वह॒न्ति म॒न्यवे॑	४३
अच्छा॑ नो या॒ह्या व॑हा—ऽभि प्रया॑सि वी॒तये॑ । आ दे॒वान् त्सो॑मपी॒तये॑	४४
उद॑ग्ने भा॒रत द्यु॒म—द॒जस्रे॑ण द॒विद्यु॑त । शो॒चा वि भा॑ह्य॒जर	४५ [२९]

वी॒ती यो दे॒वं म॒तो॑ दु॒वस्ये॑—दु॒ग्निमी॑ळी॒ताध्व॑रे ह॒विष्मा॑न् ।

हो॒तारं॑ स॒त्यय॑जं॒ रोद॑स्यो—रु॒त्तान॑ह॒स्तो न॒मसा॑ वि॒वासे॑त् ४६

आ ते॑ अ॒ग्न ऋ॒चा ह॒वि—हृ॒दा त॒ष्टं भ॑राम॒सि । ते ते॑ भ॒वन्तु॑क्ष॒णं ऋ॒षभा॑सो वृ॒शा उ॒त ४७

अ॒ग्निं दे॒वासो॑ अ॒ग्रिय॑—मि॒न्धते॑ वृ॒त्रह॑न्त॒मम । येना॑ वसू॒न्याभृ॑ता तू॒ळ्हा रक्षा॑सि वा॒जिना॑ ४८ [३०]

(१७३)

[षष्ठोऽध्यायः ॥ ६॥ व० १-२५]

(१७)

१५ वा॒हस्प॑त्यो भ॒गद्वा॑जः । इ॒न्द्रः । त्रि॒ष्टुप् , १५ द्वि॒ष्टदा॑ त्रि॒ष्टुप् ।

पि॒बा सोम॑म॒भि यमु॑ग्र तर्द॑ ऊ॒र्वं ग॒व्यं म॒हि गृ॑णान इ॒न्द्र ।	
वि यो धृ॑णो व॒धिषो॑ व॒ज्रह॑स्त॒ विश्वा॑ वृ॒त्रम॑मि॒त्रिया॑ श॒वोभिः॑	१
स ई॑ पा॒हि य ऋ॒जीषी॑ तरु॒त्रो यः शि॑प्र॒वान् वृ॒षभो॑ यो म॒तीना॑म् ।	
यो गो॑त्र॒भिद् व॑ज्र॒भृद् यो ह॑रि॒ष्ठाः स इ॒न्द्र चि॒त्राँ अ॒भि तृ॑न्धि वा॒जान्	२
ए॒वा पा॑हि प्र॒त्नथा॑ म॒न्दतु॑ त्वा श्रु॒धि ब्र॒ह्म वा॒वृध॑स्वो॒त गी॑भिः ।	
आ॒विः सूर्य॑ कृ॒णुहि॑ पी॒पिही॑षो॒ जहि॑ श॒त्रूँर॑भि गा इ॒न्द्र तृ॑न्धि	३
ते त्वा॑ म॒दा बृ॒हदि॑न्द्र स्व॒धाव इ॒मे पी॑ता उ॒क्षय॑न्त द्यु॒मन्त॑म् ।	
म॒हाम॑नू॒नं तव॑सं वि॒भूतिं॑ म॒त्सरा॑सो ज॒र्हन्त॑ प्र॒साह॑म्	४
येभिः॑ सूर्य॑मु॒षसं॑ म॒न्दसा॑नो॒ ऽवा॑स॒योऽप॑ ह॒ळ्हा॒नि द॑र्द॒त् ।	
म॒हाम॑द्विं प॒रि गा इ॒न्द्र स॑न्त॑ नृ॒त्था अ॒च्युतं॑ स॒दस॑स्प॒रि स्वा॑त्	५ [१]

तव॑ क॒त्वा तव॑ तद॑ वृ॒ंसना॑भि—रा॒मासु॑ प॒क्वं श॑च्या नि दी॒धः ।

औ॒र्णोर्दु॑र उ॒स्त्रिया॑भ्यो वि ह॒ळ्हो—दू॒वाद् गा अ॑मृ॒जो अ॒ङ्गिर॑स्वान् ६ (१७९)

प॒प्राथ॒ क्षां म॒हि दंसो॒ व्यु॑र्वी—मु॒प द्यामु॑ष्वो बृ॒हदिन्द्र॑ स्त॒भायः ।
 अधा॑र॒यो रोद॑सी दे॒वपु॑त्रे प्र॒त्ने मा॒तरा॑ य॒ही ऋ॒तस्य॑ ७
 अध॑ त्वा वि॒श्वे पुर॑ इन्द्र॒ देवा॑ एकं त॒वसं॑ दधिरे भ॒राय॑ ।
 अदे॑वो यदु॒भ्यौहि॑ष्ट दे॒वान् त्व॑र्षा॒ता वृ॑णत इन्द्र॒मत्र॑ ८
 अध॑ द्यौश्चित् ते अप॒ सा नु॑ वज्राद् द्वि॒तान॑म॒द् भि॒यसा॑ स्व॒स्य म॒न्योः ।
 अहिं॑ यदिन्द्रो॒ अभ्यो॑र्ह॒सानं॑ नि चि॒द् वि॒श्वायुः॑ श॒यथे॑ ज॒घान॑ ९
 अध॑ त्वष्टा॑ ते म॒ह उ॒ग्र वज्रं॑ स॒हस्र॑भृष्टिं ववृ॒तच्छ॑ताश्रिम् ।
 नि॒का॒मम॑रम॒णसं॑ येन॒ नव॑न्त॒महिं॑ सं पि॒णगृ॑जीपिन् १० [२]

वर्धा॑न् यं वि॒श्वे म॒रुतः॑ स॒जोषाः॑ पच॑च्छतं म॒हिषां॑ इन्द्र॒ तुभ्य॑म् ।
 पूषा॑ विष्णु॒स्त्रीणि॑ स॒रांसि॑ धावन् वृ॒त्रह॑णं म॒किर॑मं॒शुम॑स्मै ११
 आ क्षो॑दो म॒हि वृ॒तं न॒दीनां॑ परि॒ष्ठित॑म॒सृज ऊ॒र्मिम॑पाम् ।
 ता॒सा॒मनु॑ प्रव॒त इन्द्र॑ पन्थां॒ प्रादे॑यो नी॒चीर॑पसः॒ समु॑द्रम् १२
 ए॒वा ता॑ वि॒श्वा च॑कृ॒वांस॑मिन्द्रं॒ म॒हा॒मुग्र॑मं॒जुर्यं॑ स॒हो॒दाम् ।
 सु॒वीरं॑ त्वा स्वा॒युधं॑ सु॒वज्र॑—मा ब्र॒ह्म न॒व्यम॑वसे ववृ॒त्यात् १३
 स नो॑ वा॒जाय॑ श्रव॑स इ॒पे च॑ रा॒गे धे॑हि द्यु॒मत॑ इन्द्र॒ विप्रान्॑ ।
 भ॒रद्वा॑जे नृ॒वत॑ इन्द्र॒ सूरीन्॑ दि॒वि च॑ स्मै॒धि पा॑र्यं न इन्द्र॒ १४
 अ॒या वा॒जं दे॒वहि॑तं स॒नेम॑ मदे॒म श॒तहि॑माः सु॒वीराः॑ १५ [३] (१८८)

(१८)

१५ वाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तमु॑ द्रु॒हि यो अ॒भिभू॑त्यो॒जा व॒न्वन्न॑वा॒तः पुरु॑हू॒त इन्द्रः॑ ।
 अ॒पा॒ळ्ह॒मुग्रं॑ स॒ह॒मान॑मा॒भि—गी॒र्भिर्वि॑र्ध वृष॒भं च॑र्ष॒णीना॑म् १
 स यु॒ध्मः स॒त्वा ख॑ज॒कृत् स॒मद्रा॑ तु॒विम्र॑क्षो न॒दनु॑माँ ऋ॒जीपी॑ ।
 बृ॒हद्रे॑णु॒श्रय॑व॒नो मा॒नुषी॑णा—मे॒कः कृ॒ष्टीना॑म॒भवत् स॒हावा॑ २
 त्वं ह॒ नु त्य॑द॒दमा॑यो द॒स्युँ—रे॒कः कृ॒ष्टीर॑व॒नोरा॑र्याय ।
 अ॒स्ति स्वि॑न्नु वी॒र्यं॑ । तत् त॑ इन्द्र॒ न स्वि॑द॒स्ति तद्व॑तु॒था वि वो॑चः ३
 सदि॒न्द्रि ते॑ तु॒विजा॑तस्य म॒न्ये स॒हः स॒हिष्ठ॑ तुर॒तस्तु॑रस्य ।
 उ॒ग्रमु॑ग्रस्य॒ तव॑स॒स्तवी॑यो ऽर॒धस्य॑ र॒धतु॑रो बभूव ४ (१९९)

तन्नः प्रत्नं सख्यमस्तु युष्मे इत्था वदन्निर्वलमङ्गिरोभिः ।

हन्नच्युतच्युद् दस्मेष्यन्त—मृणोः पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः

५ [४]

स हि धीभिर्हव्यो अस्त्युग्र ईशानकृन्महति वृत्रतूर्ये ।

स तोकसाता तनये स वज्री वितन्तसार्यो अभवत् समत्सु

६

स मज्मना जनिम् मानुषाणा—मर्मत्येन नाम्नाति प्र संर्षे ।

स द्युम्नेन स शर्वसोत राया स वीर्येण नृतमः समोकाः

७

स यो न मुहे न मिथू जनो भूत् सुमन्तुनामा चुमुरिं धुनिं च ।

वृणक् पिपुं शम्बरं शुष्णमिन्द्रः पुरां च्यौत्ताय शयथाय नू चित

८

उदावता त्वक्षसा पन्यसा च वृत्रहत्याय रथमिन्द्र तिष्ठ ।

धिष्व वज्रं हस्त आ दक्षिणत्रा ऽभि प्र मन्द पुरुदत्र मायाः

९

अग्निर्न शुष्कं वनमिन्द्र हेती रक्षो नि धक्ष्यशनिर्न भीमा ।

गम्भीरयं ऋष्वया यो रुरोजा—ध्वानयद् दुरिता वृम्भयच्च

१० [५]

आ सहस्रं पृथिभिर्निन्द्र राया तुविद्युम्न तुविवाजेभिरर्वाक् ।

याहि सूनो सहसो यस्य नू चि—ददेव ईशे पुरुहूत योतोः

११

प्र तुविद्युम्नस्य स्थविरस्य घृष्वे—द्विवो ररण्शे महिमा पृथिव्याः ।

नास्य शत्रुर्न प्रतिमानमस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सद्योः

१२

प्र तत् ते अद्या करणं कृतं भूत् कुत्सं यदायुमतिथिग्वमस्मै ।

पुरु सहस्रा नि शिशा अभि क्षा—मुत् तूर्वयाणं धृषता निनेथ

१३

अनु त्वाहिंघ्ने अध देव देवा मदुन् विश्वे कवितमं कवीनाम् ।

करो यत्र वरिवो बाधिताय द्विवे जनाय तन्वे गृणानः

१४

अनु द्यावापृथिवी तत् त ओजो ऽमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः ।

कृष्वा कृतो अकृतं यत् ते अस्त्यु—क्थं नवीयो जनयस्व यज्ञैः

१५ [६] (२०३)

(१९)

१३ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महाँ इन्द्रो नूवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्ही अमिनः सहोभिः ।

अस्मद्यग्वावृधे वीर्योयो—रुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्

१

इन्द्रमेव धिषणा सातये धाद् बृहन्तमृष्वमजरं युवानम् ।

अषाळ्हेन शर्वसा शूश्रुवांसं सद्यश्चिद् यो वावृधे असांमि

२

(२०५)

पृथू क॒रत्ना॑ बहु॒ला गर्भ॑स्ती अ॒स्मद्वा॑क् सं मिमीहि श्रवांसि ।	
यूथे॒व प॒श्वः प॑शु॒पा द॑मू॒ना अ॒स्माँ इन्द्रा॑भ्या ववृत्स्वा॒जौ	३
तं व इन्द्रं च॒तिन॑मस्य शा॒कैरि॒ह नूनं वा॑ज॒यन्तो॑ हुवेम ।	
यथा चि॒त् पूर्वे॑ ज॒रितार॑ आ॒सु र॑ने॒द्या अन॑व॒द्या अ॒रि॒ष्टाः	४
धृत॑व्र॒तो ध॒नदाः सोम॑वृ॒द्धः स हि वाम॑स्य वसु॒नः पुरु॑क्षुः ।	
सं ज॑ग्मिरे प॒थ्याऽ॒ रायो॑ अस्मिन् त्स॒मुद्रे॑ न सिन्ध॒वो याद॑मानाः	५ [७]
शवि॑ष्ठं न आ भ॑र शूर श॒व ओजि॑ष्ठमोजो॑ अभिभूत उ॒ग्रम् ।	
विश्वा॑ द्यु॒म्ना वृ॑ष्ण्या॒ मानु॑षाणा॒ म॒स्मभ्यं॑ दा हरि॒वो मादु॑य॒धै	६
यस्ते म॑दः पृत॒नाषा॑ळमृ॒ध इन्द्र॑ तं न आ भ॑र शू॒शुवांस॑म् ।	
येन॑ तो॒कस्य॑ तन॒यस्य॑ सा॒तौ मंसी॑महिं जिगी॒वांस॑स्त्वो॒ताः	७
आ नो॑ भ॒र वृ॑षणं शु॒ष्ममिन्द्र॑ ध॒नस्पृ॑तं शू॒शुवांसं॑ सु॒दर्श॑म् ।	
येन॑ वंसा॑म् पृत॒नासु॑ शत्रून् त॒वोति॑भि॒रु॒त जा॒मीर॑जा॒मीन्	८
आ ते॑ शु॒ष्मो वृ॑षभ ए॒तु प॒श्चादो॑त्तरा॒दध॑रा॒दा पु॒रस्ता॑त् ।	
आ वि॒श्वतो॑ अ॒भि स॑मे॒त्वर्वा॒ङ्मिन्द्र॑ द्यु॒म्नं स्वं॑र्वन्द्रे॒ह्यस्मे	९
नृ॒वत् तं इन्द्र॑ नृ॒तमा॑भि॒रु॒ती वंसी॑महिं वामं श्रो॒मते॑भिः ।	
ई॒क्षे हि व॑स्व उ॒भय॑स्य रा॒जन् धा॑ र॒त्नं म॑हिं स्थू॒रं बृ॑हन्त॑म्	१०
म॒रुत्व॑न्तं वृ॒षभं वा॑वृ॒धान॒म॒क॒वारिं॑ वि॒व्यं शा॑समिन्द्र॑म् ।	
वि॒श्वासा॑ह॒मव॑से नू॒तना॑यो॒ग्रं स॑हो॒दामि॑ह तं हु॒वेम	११
ज॒नं वज्रि॑न् म॑हिं चि॒न्मन्य॑मान॒मेभ्यो॑ नृ॒भ्यो र॑न्ध॒या ये॑ष्वस्मि ।	
अ॒धा हि त्वा॑ पृथि॒व्यां शू॑रसा॒तौ ह॒वाम॑हे तन॒ये गो॑ष्वप्सु	१२
व॒यं तं ए॒भिः पु॑रु॒हूत स॒ख्यैः शत्रो॑ः शत्रो॒रुत्तर॑ इ॒त् स्या॑म ।	
घ्न॑न्तो वृ॒त्राण्यु॑भया॒नि शू॒र रा॒या म॑दे॒म बृ॑ह॒ता त्वो॑ताः	१३ [८] (२१६)

(२०)

१३ बाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ७ विराट् ।

द्यौर॑न य इन्द्रा॒भि भूमा॑र्य॒स्तस्थौ॑ र॒यिः श॒र्वसा॑ पृ॒त्सु ज॑नान् ।
तं नः॑ स॒हस्र॑भ॒रमु॑र्वरा॒सां वृ॒द्धिं स॒द्वनो॑ सह॒सो वृ॒त्रतु॑र॒म

१ (२१७)

वि॒वो न तुभ्यमन्वि॑न्द्र स॒त्रा ऽसुर्यं॑ दे॒वेभिर्धायि॑ विश्वम् ।
 अहिं॑ यद् वृ॒त्रम॒पो व॑वि॒वांसं॑ ह॒न्त्र॒जीषि॑न् वि॒ष्णु॒ना स॒चानः॑ २
 तूर्व॑न्नो॒जीयान्॑ त॒वस॑स्त॒वीयान्॑ कृत॒ब्रह्मेन्द्रो॑ वृ॒द्धम॑हाः ।
 राजा॑भ॒वन्मधु॑नः सोम्यस्य॒ विश्वा॑सां॒ यत् पुरां॑ कृ॒तुमा॑वत ३
 श॒तैर॑प॒द्रन् पु॒णय॑ इन्द्रा॒त्र द॒शो॒णये॑ क॒वये॑ऽर्क॒सातो॑ ।
 व॒धेः शु॒ष्णस्या॑शु॒षस्य॑ मा॒याः पि॒त्वो ना॑रि॒रेची॑त् किं च॒न प्र ४
 म॒हो द्रु॒हो अप॑ विश्वा॒यु धा॑यि व॒ज्रस्य॑ यत् प॒तने॑ पा॒दि शु॒ष्णः ।
 उ॒रु ष॑ स॒रथं॑ सा॒रथ॑ये क॒रिन्द्रः॑ कु॒त्साय॑ सूर्यस्य स॒तो ५ [९]

प्र श्ये॒नो न म॑कि॒रमं॑शुम॒स्मै शिरो॑ दा॒सस्य॑ नमु॒चेर्म॑था॒यन् ।
 प्राव॑न्न॒मीं सा॒प्यं स॒सन्तं॑ पू॒णग्रा॑या स॒मिषा॑ सं स्व॒स्ति ६
 वि पि॒श्रो॒रहि॑मा॒यस्य॑ ह॒व्वाः पुरो॑ व॒ज्रि॒च्छव॑सा न द॒र्दः ।
 सु॒दा॒मन् तद् रे॒कणो॑ अप्रमृ॒ण्य—मृ॒जि॒श्वने॑ दा॒त्रं दा॑शु॒षे दाः॑ ७
 स वे॒तसुं॑ द॒शमा॑यं द॒शो॒णिं तू॒तुजि॑मिन्द्रः स्व॒भिष्टि॑सु॒न्नः ।
 आ तु॒ग्रं श॒श्वदि॑मं द्यो॒तना॑य मा॒तुर्न सी॒मुप॑ सृ॒जा इ॒यधै॑ ८
 स ई॑ स्पृ॒धो व॑न॒ते अप्र॑ती॒तो बिभ्र॑द् व॒ज्रं वृ॒त्रह॑णं ग॒भस्तो॑ ।
 तिष्ठ॑न्द्री॒रि अध्य॑स्ते॒व गते॑ व॒चो॒युजा॑ वह॒त इन्द्र॑मृ॒ष्वम् ९
 स॒नेम॑ तेऽव॑सा न॒व्य इन्द्र॑ प्र पू॒रवः॑ स्त॒वन्त ए॒ना यज्ञैः॑
 स॒त यत् पुरः॑ शर्म॒ शार॑की॒र्द—र्द्धन् दा॑सीः पुरु॒कुत्सा॑य शि॒क्षन् १०
 त्वं वृ॒ध इन्द्र॑ पू॒र्यो भू—र्व॑रि॒वस्य॑न्न॒शने॑ का॒व्याय॑ ।
 परा॑ न॒ववा॑स्त्वमनु॒देयं॑ म॒हे पि॒त्रे द॑दा॒थ स्वं न॑पा॒तम् ११
 त्वं धु॒निरिन्द्र॑ धु॒निम॑ती—र्क॒णोरु॑पः सी॒रा न स्र॑व॒न्तीः ।
 प्र यत् स॑मु॒द्रम॑तिं शू॒र प॑षि॒ पार॑या॒ तुर्व॑शं यद्वुं स्व॒स्ति १२
 तव॑ ह॒ त्यादि॑न्द्र विश्व॒माजौ॑ स॒स्तो धु॒नीचु॑मुरी॒ या ह॑ सि॒ष्वप् ।
 वी॒दय॑दित॒ तुभ्यं॑ सोमे॒भिः सु॒न्वन् दृ॒भीती॑रि॒धम॑भृतिः प॒क्थ्य॑र्कैः १३ [१०] (२२९)

(२१)

१२ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः १, ११ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

इ॒मा उ॑ त्वा पुरु॒तम॑स्य का॒रो—ह॒व्यं वी॒र ह॒व्या॑ ह॒वन्ते॑ ।

धि॒यो रथे॑षाम॒जरं॑ नवी॒यो र॒यिर्वि॑भूतिरी॒यते॑ वच॒स्या १ (२३०)

तमु स्तुष इन्द्रं यो विदानो गिर्वाहसं गीर्भिर्यज्ञवृद्धम् ।
यस्य दिवमर्तिं महा पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महित्वम् २
स इत् तमोऽवयुनं ततन्वत् सूर्येण वयुनवच्चकार ।
कदा ते मर्ता अमृतस्य धामे—यक्षन्तो न भिनन्ति स्वधावः ३
यस्ता चकार स कुहं स्विदिन्द्रः कमा जनं चरति कासु विश्व ।
कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय को अर्क इन्द्र कतमः स होता ४
इदा हि ते वेविषतः पुराजाः प्रत्नास आसुः पुरुकृत् सखायः ।
ये मध्यमास उत नूतनास उतावमस्य पुरुहूत बोधि ५ [११]

तं पृच्छन्तोऽवरासः पराणि प्रत्ना तं इन्द्र श्रुत्यानु येमुः ।
अर्चामसि वीर ब्रह्मवाहो यादेव विद्म तात् त्वा महान्तम् ६
अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे महिं जज्ञानमभि तत् सु तिष्ठ ।
तव प्रत्नेन युज्येन सख्या वज्रेण धृष्णो अप ता नुदस्व ७
स तु श्रुधीन्द्र नूतनस्य ब्रह्मण्यतो वीर कारुधायः ।
त्वं ह्याऽपिः प्रदिवि पितृणां शश्वद् बभूथ सुहव एष्टौ ८
प्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्णवर्से नो अद्य ।
प्र पुषणं विष्णुमग्निं पुरंधिं सवितारमोषधीः पर्वतांश्च ९
इम उ त्वा पुरुशाक प्रयज्यो जरितारो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।
श्रुधी हवमा हुवतो हुवानो न त्वावां अन्यो अमृत त्वदस्ति १०
नू म आ वाचमुष याहि विद्वान् विश्वेभिः सूनो सहसो यजत्रैः ।
ये अग्निजिह्वा क्रतुसाप आसु—र्ये मनुं चकुरुपरं दसाय ११
स नो बोधि पुराता सुगेषु—त दुर्गेषु पथिकृद् विदानः ।
ये अश्रमास उरवो वहिष्ठा—स्तेभिर्न इन्द्राभि वक्षि वाजम् १२ [१२] (१४१)

(२२)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

य एक इन्द्रव्यश्वर्षणीना—मिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्च आभिः ।
यः पत्यते वृषभो वृष्ण्यावान् त्सत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान् १
तमु नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः ।
नक्षद्वाभं ततुरिं पर्वतेष्ठा—मद्रोघवाचं मतिभिः शर्विष्ठम् २ (१४१)

तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नुवतः पुरुक्षोः ।
 यो अस्कृधोयुरजरः स्वर्वान् तमा भर हरिवो मादयधै ३
 तन्नो वि वोचो यदि ते पुरा चिज्जरितार आनशुः सुममिन्द्र ।
 कस्ते भागः किं वयो दुध खिद्रः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरघ्नः ४
 तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठा—मिन्द्रं वेपी वक्वरी यस्य नू गीः ।
 तुविश्रामं तुविकूर्मि रभोदां गातुमिषे नक्षते तुममच्छ ५ [१३]

अया ह त्वं मायया वावृधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन ।
 अच्युता चिद् वीळिता स्वोजो रुजो वि हृळ्हा धृषता विरग्निन् ६
 तं वो धिया नव्यस्या शर्विष्ठं प्रत्नं प्रत्नवत् परितंसयधै ।
 स नो वक्षदनिमानः सुवहो—न्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि ७
 आ जनाय दुहणे पार्थिवानि विव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा ।
 तपा वृषन् विश्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपश्व ८
 भुवो जनस्य विव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसंहक् ।
 धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य दयसे वि मायाः ९
 आ संयतमिन्द्र णः स्वस्तिं शत्रुतूर्याय बृहतीममृधाम् ।
 यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन् सुतुका नाहुपाणि १०
 स नो नियुद्धिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो ।
 न या अदेवो वरते न देव आभिर्याहि तूयमा मंद्यद्रिक् ११ [१४](२५२)

(२३)

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सुत इत् त्वं निर्मिश्र इन्द्र सोमे स्तोमे ब्रह्मणि शस्यमान उक्थे ।
 यद् वा युक्ताभ्यां मघवन हरिभ्यां बिभ्रद् वज्रं बाह्वोरिन्द्र यासि १
 यद् वा विवि पार्ये सुष्विमिन्द्र वृत्रहत्येऽवसि शूरसातौ ।
 यद् वा दक्षस्य बिभ्युषो अबिभ्य—दरन्धयः शर्धत इन्द्र दस्यून् २
 पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीरुघो जरितारमूती ।
 कर्ता वीराय सुष्वय उ लोकं दाता वसु स्तुवते कीरये चित् ३ (२५५)

गन्तेयान्ति सर्वना हरिभ्यां बभ्रिर्वज्रं पपिः सोमं वृदिर्गाः ।
 कर्ता वीरं नर्यं सर्ववीरं श्रोता हवं गृणतः स्तोमवाहाः ४
 अस्मै वयं यद् वावान् तद् विविष्म इन्द्राय यो नः प्रदिवो अपस्कः ।
 सुते सोमं स्तुमसि शंसदुक्थे—न्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत् ५ [१५]

ब्रह्माणि हि चंकुषे वर्धनानि तावत् त इन्द्र मतिभिर्विविष्मः ।
 सुते सोमं सुतपाः शंतमानि रान्द्रा क्रियास्म वक्षणां यज्ञैः ६
 स नो बोधि पुरोळाशं रराणः पिबा तु सोमं गोक्रजीकमिन्द्र ।
 एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदो—रुं कृधि त्वायत उ लोकम् ७
 स मन्दस्वा ह्यनु जोषमुग्र प्र त्वा यज्ञास इमे अश्रुवन्तु ।
 प्रेमे हवासः पुरुहूतमस्मे आ त्वेयं धीरवस इन्द्र यम्याः ८
 तं वः सखायः सं यथा सुतेषु सोमैभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् ।
 कुवित् तस्मा असति नो भराय न सुष्विमिन्द्रोऽवसे मृधाति ९
 एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि सोमं भरद्वाजेषु क्षयदिन्मघोनः ।
 असद् यथा जरित्र उत सुरि—रिन्द्रो रायो विश्ववारस्य कृता १० [१६] (१६२)

(२४)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १४-४३]

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वृषा मदु इन्द्रे श्लोक उक्था सचा सोमेषु सुतपा क्रजीषी ।
 अर्चत्र्यो मघवा नृभ्य उक्थे—द्युक्षो राजा गिरामक्षितोतिः १
 ततुर्गिर्वीरो नर्यो विचेताः श्रोता हवं गृणत उर्व्यूतिः ।
 वसुः शंसो नरां कारुधाया वाजी स्तुतो विदथे दाति वाजम् २
 अक्षो न चक्रयोः शूर बृहन् प्र ते म्हा रिरिचे रोदस्योः ।
 वृक्षस्य नु ते पुरुहूत वया व्युडंतयो रुरुहुरिन्द्र पूर्वीः ३
 शचीवतस्ते पुरुशाक शाका गवामिव सुतयः संचरणीः ।
 वत्सानां न तन्तयस्त इन्द्र दामन्वन्तो अद्वामानः सुदामन् ४
 अन्यवृद्य कर्वरमन्यदु श्वो ऽसच्च सन्मुहुराचक्रिरिन्द्रः ।
 मित्रो नो अत्र वरुणश्च पूषा ऽर्यो वशस्य पर्येतास्ति ५ [१७] (२६७)

वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठा—दुक्थेभिरिन्द्रानयन्त यज्ञैः ।	
तं त्वाभिः सुष्टुतिभिर्वाजयन्त आजिं न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः	६
न यं जरन्ति शरदो न मासा न द्याव इन्द्रमवकुशयन्ति ।	
वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनूः स्तोमेभिरुक्थैश्च शस्यमाना	७
न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शर्धते दस्युजूताय स्त्वान् ।	
अज्रा इन्द्रस्य गिरयश्चिहृष्वा गम्भीरे चिद् भवति गाधर्मस्मै	८
गम्भीरेण न उरुणामत्रिन् प्रेषो यन्धि सुतपावन् वाजान् ।	
स्था ऊ षु ऊर्ध्व ऊती अरिषण्य—न्नक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाम्	९
सचस्व नायमवसे अभीकं इतो वा तमिन्द्र पाहि रिषः ।	
अमा चैनमरण्ये पाहि रिषो मदेम शतहिमाः सुवीराः	१० [१८] (२७२)

(२५)

९ बाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

या त ऊतिरवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नस्ति ।	
ताभिरू षु वृत्रहत्येऽवीर्न एभिश्च वाजैर्महान् न उग्र	१
आभिः स्पृधो मिथतीररिषण्य—न्नमित्रस्य व्यथया मन्युमिन्द्र ।	
आभिर्विश्वा अभियुजो विषूची—रार्याय विशोऽव तारीर्दासीः	२
इन्द्रं जामय उत येऽजामयो सर्वाचीनासो वनुषो युयुजे ।	
त्वमेषां विथुरा शवांसि जहि वृण्यानि कृणुही पराचः	३
शूरो वा शूरं वनते शरीरैस्तनूरुचा तरुषि यत् कृण्वैते ।	
तोके वा गोषु तनये यदृप्सु वि क्रन्दसी उर्वरासु ब्रवैते	४
नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णु—र्न त्वा योधो मन्यमानो युयोध ।	
इन्द्र नकिङ्क्षा प्रत्यस्त्येषां विश्वा जातान्यभ्यासि तानि	५ [१९]

स पत्यत उभयोर्नृम्णमयो—र्यदी वेधसः समिथे हवन्ते ।	
वृत्रे वा महो नुवति क्षये वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तसैते	६
अर्ध स्मा ते चर्षणयो यदेजा—निन्द्र त्रातोत भवा वरुता ।	
अस्माकासो ये नृतमासो अर्य इन्द्र सूरयो दधिरे पुरो नः	७
अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये ।	
अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रे—न्द्र देवेभिरनु ते नृपहो	८ (२८०)

एवा नः स्पृधः समजा सम—त्स्विन्द्र रारन्धि मिथतीरदेवीः ।
विद्याम वस्तोरवसा गुणन्तो भरद्वाजा उत त इन्द्र नूनम्

९ [२०] (१८९)

(२६)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

श्रुधी न इन्द्र हवामासि त्वा महो वाजस्य सातौ वावृषाणाः ।
सं यद् विशोऽयन्त शूरसाता उग्रं नोऽवः पार्ये अहन् दाः
त्वां वाजी हवते वाजिनेयो महो वाजस्य गध्यस्य सातौ ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं तरुत्रं त्वां चष्टे मुष्टिहा गोषु युध्यन्
त्वं कविं चोदयोऽर्कसातौ त्वं कुत्साय शुष्णं दाशुषे वर्क ।
त्वं शिरो अमर्मणः पराह—न्नतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन्
त्वं रथं प्र भरो योधमृष्व—मावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् ।
त्वं तुग्रं वेतसवे सचाहन् त्वं तुजिं गुणन्तमिन्द्र तूतोः
त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा कः प्र यच्छता सहसा शूर दार्षि ।
अव गिरेर्दासं शम्बरं हन् प्रावो दिवोदासं चित्राभिरूती

१

२

३

४

५ [२१]

त्वं श्रन्द्राभिर्मन्दसानः सोमै—र्कुभीतये चुमुरिमिन्द्र सिष्वप् ।
त्वं रजिं पिठीनसे दशस्यन् षष्टिं सहस्रा शच्या सचाहन्
अहं चन तत् सूरिभिरानश्यां तव ज्याय इन्द्र सुन्नमोजः ।
त्वया यत् स्तवन्ते सधवीर वीरा—स्त्रिवरुथेन नहुषा शविष्ठ
वयं ते अस्यामिन्द्र द्युम्रहूतौ सखायः स्याम महिन प्रेष्ठाः ।
प्रातर्दनिः क्षत्रश्रीस्तु श्रेष्ठो घने वृत्राणां सनये धनानाम्

६

७

८ [२२] (१८९)

(२७)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः, ८ अभ्यावर्ती चायमानः (दानं) । त्रिष्टुप् ।

किमस्य मध्वे किम्वस्य पीता—विन्द्रः किमस्य सख्ये चकार ।
रणा वा ये निषद्वि किं ते अस्य पुरा विविद्वे किमु नूतनासः
सदस्य मध्वे सध्वस्य पीता—विन्द्रः सदस्य सख्ये चकार ।
रणा वा ये निषद्वि सत् ते अस्य पुरा विविद्वे सदु नूतनासः

१

२

(२९१)

नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन् मघवत्त्वस्य विद्म ।
 न राधसोराधसो नूतनस्येन्द्र न किर्ददृश इन्द्रियं ते ३
 एतत् त्यत् ते इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशिखस्य शेषः ।
 वज्रस्य यत् ते निहतस्य शुष्मात् स्वनाच्चिदिन्द्र परमो वृदार ४
 वधीदिन्द्रो वरशिखस्य शेषो ऽभ्यावर्तिने चायमानाय शिक्षन् ।
 वृचीवतो यद्धरियूपीयायां हन् पूर्वे अर्धे भियसापरो दत् ५ [२३]

त्रिंशच्छतं वर्मिणं इन्द्र साकं यव्यावत्यां पुरुहूत श्रवस्या ।
 वृचीवन्तः शरवे पत्यमानाः पात्रा भिन्वाना न्यर्थान्यायन् ६
 यस्य गावावरुषा सूर्यवस्यू अन्तरू पु चरतो रेरिहाणा ।
 स सृञ्जयाय तुर्वशं परादाद् वृचीवतो दैववाताय शिक्षन् ७
 द्वयाँ अग्ने रथिनो विंशतिं गा वधूमतो मघवा मह्यं सम्राट् ।
 अभ्यावर्ती चायमानो ददाति दूणाश्रेयं दक्षिणा पार्थवानाम् ८ [२४] (२९७)

(२८)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । गावः; २, ८ इन्द्रो गावो वा । त्रिष्टुप्, २-४ जगती, ८ अनुष्टुप् ।

आ गावो अगमन्नुत भद्रमक्रन् त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे ।
 प्रजावर्तीः पुरूरुषा इह स्यु—रिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः १
 इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्ष—त्युपेद् ददाति न स्वं मुषायति ।
 भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धय—न्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् २
 न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामभिन्नो व्यथिरा दधर्षति ।
 देवाँश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित् ताभिः सचते गोपतिः सह ३
 न ता अर्वा रेणुककाटो अश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि ।
 उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ४
 गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।
 इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीद्भृदा मनसा चिदिन्द्रम् ५
 यूयं गावो मेदयथा कुशं चि—दश्रीरं चित् कृणुथा सुप्रतीकम् ।
 भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद् वो वयं उच्यते सभासु ६ (३०३)

प्रजावतीः सुयवसं रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।

मा वः स्तेन ईशत माघशंसः परि वो हेती रुद्रस्य वृज्याः

७

उपेदमुपपर्चनमासु गोषूप पृच्यताम् ।

उप ऋषभस्य रेतस्युपेन्द्र तव वीर्ये

८ [२५] (३०५)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३५]

(२९)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं वो नरः सख्याय सेपुर्महो यन्तः सुमतये चक्रानाः ।

महो हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महामु रणवमवसे यजध्वम्

१

आ यस्मिन् हस्ते नर्या मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्ठाः ।

आ रश्मयो गर्भस्त्योः स्थूरयो राध्वन्नश्वासो वृषणो युजानाः

२

श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्री शर्वसा दक्षिणावान् ।

वसानो अत्कं सुरभिं हृशे कं स्वर्णं नृतविषिरो बभूथ

३

स सोम आमिश्रतमः सुतो भूद् यस्मिन् पक्तिः पच्यते सन्ति धानाः ।

इन्द्रं नरः स्तुवन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो वेवर्वाततमाः

४

न ते अन्तः शर्वसो धाय्यस्य वि तु बावधे रोदसी महित्वा ।

आ ता सूरिः पृणति तूतुजानो यूथेवाप्सु समीजमान ऊती

५

एवेदिन्द्रः सुहव ऋष्वो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा ।

एवा हि जातो असमात्योजाः पुरु च वृत्रा हनति नि दस्यून

६ [१] (३११)

(३०)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

भूय इद् बावधे वीर्याय एको अजुर्यो दयते वसूनि ।

प्र रिचिरे विव इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उभे

१

अर्धा मन्ये ब्रह्मसुर्यमस्य यानि वृधार नकिरा मिनाति ।

दिवेदिवे सूर्यो दर्शतो भूद् वि सन्नान्युर्विया सुक्रतुर्धात्

२

अद्या चिन्न चित् तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गातुमिन्द्र ।

नि पर्वता अद्वासवो न सेदुस्त्वया हृळ्हानि सुक्रतो रजांसि

३

(३१४)

सत्यमित् तन्न त्वाँ अ॒न्यो अ॒स्तीन्द्र॑ दे॒वो न म॒र्त्यो ज्य॑या॒यान् ।

अ॒ह॒न्नहिँ॑ परि॒श्या॒नम॑र्णो॒ ऽवा॑सृ॒जो अ॒पो अ॒च्छा॑ समु॒द्रम् ४

त्वम॒पो वि दुरो॑ वि॒षू॒चीरिन्द्र॑ ह॒व्हम॑रु॒जः पर्व॑तस्य ।

राजा॑भवो जग॒तश्च॑र्ष॒णीनां॑ सा॒कं सूर्य॑ ज॒नय॑न् द्यामु॒षास॑म् ५ [२] (३१६)

(३१)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ४ शक्वरी ।

अ॒भूरे॑को रयि॒पते रयी॑णा—मा ह॒स्तयो॑रधि॒था इन्द्र॑ कृ॒ष्टीः ।

वि तो॑के अ॒प्सु तन॑ये च॒ सूर॑े ऽवा॑च॒न्त च॑र्ष॒णयो॑ वि॒वाचः॑ १

त्वद् भि॒येन्द्र॑ पा॒र्थिवा॑नि वि॒श्वा ऽच्यु॑ता चि॒च्छा॒वय॑न्ते रजा॑सि ।

द्या॒वाक्षा॑मा पर्व॒तासो॑ वना॒नि वि॒श्वं ह॒व्हं भ॑यते अ॒जम॑न्ना ते २

त्वं कु॒त्से॒नाभि॑ शु॒ष्णमिन्द्रा॑—ऽशु॒षं यु॒ध्य कुर्य॑वं गवि॒ष्टौ ।

दश॑ प्र॒पित्वे॑ अध॒ सूर्य॑स्य मु॒षाय॑श्च॒क्रम॑वि॒वे रपा॑सि ३

त्वं ज्ञा॒तान्य॑व श॒म्बर॑स्य पु॒रो जघ॑न्थाप्र॒तीनि॑ द॒स्योः ।

अ॒शि॒क्षो य॒त्र श॒च्या श॒चीवो॑ दि॒वोदा॑साय सु॒न्वते॑ सु॒तक्रे॑ भ॒रद्वा॑जाय गृ॒णते॑ व॒सूनि॑ ४

स स॒त्यस॑त्वन् मह॒ते रणा॑य रथ॒मा ति॑ष्ठ तुवि॒नृम्ण॑ भी॒मम् ।

या॒हि प्र॑प॒थि॒न्नव॑सोर्प॒ मद्रि॑क् प्र च॑ श्रुत श्रावय च॒र्षणि॑भ्यः ५ [३] (३११)

(३२)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अ॒पू॒र्व्या पुरु॑तमा॒न्यस्मै॑ म॒हे वी॒राय॑ त॒वसे॑ तुरा॒य ।

वि॒रि॒ग्निने॑ व॒ज्जि॒णे श॑न्तमा॒नि व॒चास्या॑सा स्थवि॒राय॑ तक्ष॒म् १

स मा॒तरा॑ सूर्ये॒णा क॒वीना॑—मवा॑सयद् रु॒जद॑द्रि॒ गृणा॑नः ।

स्वा॒धीभि॑र्क्क॒भिर्वा॑व॒ज्ञान॑ उ॒दुस्त्रि॑या॒णाम॑सृ॒जन्नि॑दान॒म् २

स व॒ह्निभि॑र्क्क॒भिर्गो॑षु श॒श्वन् मित॑जु॒भिः पुरु॑कृ॒त्वा जि॑गाय ।

पु॒रः पु॒रोहा॑ स॒खिभिः॑ स॒खीय॑न् ह॒व्हारु॑ज क॒विभिः॑ क॒विः सन् ३

स नी॒व्याभि॑र्जि॒रितार॑म॒च्छा॑ म॒हो वा॒जेभि॑र्म॒हद्भि॑श्च शु॒ष्मैः ।

पु॒रु॒वीरा॑मि॒वृष॑म क्षि॒तीना॑—मा गि॒र्वणः॑ सु॒विता॑य प्र या॒हि ४ (३२५)

स सर्गेण शर्वसा तक्तो अत्यैरप इन्द्रो दक्षिणतस्तुराषाद् ।
इत्था सृजाना अर्नपावृद्धं दिवेदिवे विविषुरप्रमुष्यम्

५ [४] (३२६)

(३३)

५ शुनहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो वृ मदो वृषन् त्वभिष्टिर्वास्वान् ।
सौर्वश्यं यो वनवत् स्वश्वो वृत्रा समत्सु सासहृदुमित्रान् १
त्वां हीन्द्रावसे विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरसातौ ।
त्वं विप्रैभिर्वि पुणोरंशाय—स्त्वोत इत् सनिता वाजमर्वा २
त्वं तां इन्द्रोभयां अमित्रान् दासा वृत्राण्यार्या च शूर ।
वधीर्वनेव सुधितेभिरत्कैरा पृत्सु दर्षि नृणां नृतम ३
स त्वं न इन्द्राकवाभिरुती सखा विश्वायुरविता वृधे भूः ।
स्वर्षाता यद्धव्यामसि त्वा युध्यन्तो नेमार्धिता पृत्सु शूर ४
नूनं न इन्द्रापराय च स्या भवा मृळीक उत नो अभिष्टौ ।
इत्था गुणन्तो महिनस्य शर्मन् दिवि व्याम पार्ये गोषतमाः ५ [५] (३३१)

(३४)

५ शुनहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सं च त्वे जग्मुर्गिरि इन्द्र पूर्वीर्वि च त्वद् यन्ति विभ्वो मनीषाः ।
पुरा नूनं च स्तुतय ऋषीणां पस्पृध इन्द्रे अर्धुक्थार्का १
पुरुहूतो यः पुरुगूर्त ऋभ्वा एकः पुरुप्रशस्तो अस्ति यज्ञैः ।
स्थो न महे शर्वसे युजानोऽस्माभिरिन्द्रो अनुमाद्यो भूत् २
न यं हिंसन्ति धीतयो न वाणीरिन्द्रं नक्षन्तीवृभि वर्धयन्तीः ।
यदि स्तोतारः शतं यत् सहस्रं गुणन्ति गिर्वणसं शं तदस्मै ३
अस्मा एतद् दिव्यं चैव मासा मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः ।
जनं न धन्वन्नभि सं यदापः सत्रा वावृधुर्हवनानि यज्ञैः ४
अस्मा एतन्मह्याङ्गुष्मस्मा इन्द्राय स्तोत्रं मतिभिरवाचि ।
असद् यथा महति वृत्रतूर्य इन्द्रो विश्वायुरविता वृधश्च ५ [६] (३३६)

(३५)

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कदा भुवन् रथक्षयाणि ब्रह्म	कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः ।	
कदा स्तोमं वासयोऽस्य राया	कदा धियः करसि वाजरताः	१
कर्हिं स्वित् तदिन्द्र यन्नृभिर्नृन्	वीरैर्वीरान् नीळयासे जयाजीन् ।	
त्रिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्र द्युम्नं स्वर्वद् धेह्यस्मे		२
कर्हिं स्वित् तदिन्द्र यज्जग्निरे	विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः शविष्ट ।	
कदा धियो न नियुतो युवासे	कदा गोमघा हवनानि गच्छाः	३
स गोमघा जग्निरे अश्वंश्चन्द्रा	वाजश्रवसो अधि धेहि पृक्षः ।	
पीपिहीषः सुदुघामिन्द्र धेनुं	भरद्वाजेषु सुरुचो रुरुच्याः	४
तमा नूनं वृजनमन्यथा चिच्छूरो यच्छक्र	वि दुरो गृणीषे ।	
मा निररं शुक्रदुघस्य धेनो	राङ्गिरसान् ब्रह्मणा विप्र जिन्व	५ [७] (३४१)

(३६)

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः	सत्रा रायोऽध ये पार्थिवासः ।	
सत्रा वाजानामभवो विभक्ता	यद् देवेषु धारयथा असुर्यम्	१
अनु प्र येजे जन ओजो अस्य	सत्रा दधिरे अनु वीर्याय ।	
स्यूमगृभे दुधयेऽर्वते च	क्रतुं वृञ्जन्त्यपि वृत्रहत्ये	२
तं सध्रीचीरुतयो वृष्ण्यानि	पौस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् ।	
समुद्रं न सिन्धव उक्थशृण्मा	उरुव्यचंसं गिर आ विशन्ति	३
स रायस्वामुप सृजा गृणानः	पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः ।	
पतिर्बभूथासमो जनाना मेको	विश्वस्य भुवनस्य राजा	४
स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयु	द्यौर्न भूमाभि रायो अर्यः ।	
असो यथा नः शवसा चक्रानो	युगेयुगे वयसा चेकितानः	५ [८] (३४६)

(३७)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अर्वाग्रथं विश्ववारं त उग्रेन्द्र युक्तासो	हरयो वहन्तु ।	
कीरिशिचिद्धि त्वा हवते स्वर्वा	नृधीमहिं सधमादस्ते अय	१ (३४७)

प्रो द्रोणे हरयः कर्मगमन् पुनानास ऋज्यन्तो अभूवन् ।	
इन्द्रो नो अस्य पूर्यः पपीयाद् द्युक्षो मदस्य सोम्यस्य राजा	२
आसन्नाणासः शवसानमच्छेन्द्रं सुचक्रे रथ्यासो अश्वाः ।	
अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुर्न चिन्तु वायोरमृतं वि दस्येत्	३
वरिष्ठो अस्य दक्षिणामियतीन्द्रो मघोनां तुविकूर्मितमः ।	
यया वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृणो दयसे वि सूरीन्	४
इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य द्रुतेन्द्रो गीभिर्वर्धतां वृद्धमहाः ।	
इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा ऽऽ ता सूरिः पृणाति तूतुजानः	५ [९] (३५१)

(३८)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अपाङ्कित उदु नश्चित्रतमो महीं भषेद् द्युमतीमिन्द्रहृतिम् ।	
पन्यसीं धीतिं देव्यस्य यामञ्जनस्य रातिं वनते सुदानुः	१
दूराच्चिदा वसतो अस्य कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्यति ब्रुवाणः ।	
एयमेनं देवहूतिर्ववृत्यान्मद्याग्निद्रमियमृच्यमाना	२
तं वो धिया परमया पुराजा मजरमिन्द्रमभ्यनूयकैः ।	
ब्रह्मा च गिरो दधिरे समस्मिन् महाँश्च स्तोमो अधि वर्धदिन्द्रे	३
वर्धाद् यं यज्ञ उत सोम इन्द्रं वर्धाद् ब्रह्म गिर उक्था च मन्म ।	
वर्धाहैनमुषसो यामन्नक्तो वर्धान् मासाः शरवो द्याव इन्द्रम्	४
एवा जज्ञानं सहसे अस्मि वावृधानं राधसे च श्रुताय ।	
महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम वृत्रतूर्येषु	५ [१०] (३५६)

(३९)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

मन्द्रस्य कवेर्विव्यस्य वहेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः ।	
अपा नस्तस्य सचनस्य देवेषो युवस्व गृणते गोअग्राः	१
अयमुज्ञानः पर्यद्रिमुन्ना ऋतधीतिभिर्कृतयुग्युज्ञानः ।	
रुजदरुगुणं वि वलस्य सानुं पूर्णोर्वचोभिरभि योध्दिन्द्रः	२ (३५८)

अयं द्योतयदुद्युतो व्य॑क्तून् क्रोषा वस्तोः शरव॑ इन्दुरिन्द्र ।

इमं केतुर्मदधु॑र्नू चिद॒ह्नां शुचि॑जन्मन उपस॑श्चकार

३

अयं रोचयदुरुचो॑ रुचानो॒ऽयं वास॑यद् व्यृ॑तेन पूर्वीः ।

अयमी॑यत ऋत॒युग्भि॑रश्वैः स्ववि॑क्षा नाभि॒ना चर्ष॑णिप्राः

४

नू गृ॒णानो गृ॑णते प्र॒त राज॑—न्निषः पि॒न्व वसु॑देयाय पूर्वीः ।

अप ओष॑धीरविषा वना॒नि गा अर्व॑तो नृ॒नृच॑से रिरिहि

५ [११] (३६१)

(४०)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र पि॒ब तुभ्यं॑ सुतो म॒दाया—ऽव॑ स्य ह॒री वि मु॑चा सखा॒या ।

उ॒त प्र गा॑य ग॒ण आ नि॒षद्या—ऽथा॑ य॒ज्ञाय॑ गृ॒णते वयो॑ धाः

१

अस्य॑ पि॒ब यस्य॑ ज॒ज्ञान इ॑न्द्र म॒दाय॑ क्र॒त्वे अपि॑बो विर॒प्तिन् ।

तमु॑ ते गा॒वो न॒र आपो॑ अ॒द्रि—रि॒न्दुं स॒म॒ह्यन् पी॑तये स॒म॒स्मै

२

स॒मि॒न्द्रे अ॒ग्नौ सु॒त इ॑न्द्र सोम॒ आ त्वा॑ वहन्तु ह॒रयो॑ वहि॒ष्ठाः ।

त्वा॒यता म॑न॒सा जो॒हवी॑मी॒न्द्रा या॒हि सु॒विता॑य॒ महे नः॑

३

आ या॒हि श॒श्वदु॑शता य॒याथे—न्द्र॑ म॒हा म॑न॒सा सोम॑पेयम् ।

उ॒प ब॒ह्माणि॑ शृ॒णव॑ इ॒मा नो॑ ऽथा॑ ते य॒ज्ञस्त॑न्वे॒ऽवयो॑ धा॒त्

४

यदि॑न्द्र वि॒वि पा॑र्ये य॒दध॑—ग्यद् वा॒ स्वे स॑द॒न्ते यत्र॑ वा॒सि ।

अतो॑ नो य॒ज्ञम॑व॒से नि॒यु॒त्वान् त॒स्रजो॑षाः पा॒हि गि॑र्व॒णो म॒रुद्भिः॑

५ [१२] (३६६)

(४१)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अहे॑लमान॒ उप॑ या॒हि य॒ज्ञं तुभ्यं॑ पवन्त॒ इन्द्र॑वः सु॒तासः॑ ।

गा॒वो न व॑ज्रि॒न् त्वमो॑क्रो अ॒च्छे—न्द्रा ग॒हि प्रथ॑मो य॒ज्ञिया॑नाम्

१

या ते॑ का॒कुत् सु॒कृता॑ या वरि॑ष्ठा य॒या श॒श्वत् पि॑ब॒सि म॒ध्वं ऊ॒र्मिम् ।

तया॑ पा॒हि प्र ते॑ अध्व॒र्युर॑स्था॒त् सं ते॑ वज्रो॑ वर्ततामिन्द्र ग॒व्युः

२

ए॒ष द्र॒प्सो वृ॑ष॒भो वि॒श्वरू॑प॒ इन्द्रा॑य वृ॒ष्णे स॒म॒का॒रि सोमः॑ ।

ए॒तं पि॑ब ह॒रि॒वः स्था॑तरु॒ग्र यस्ये॑शिषि प्र॒दिवि॑ यस्ते अ॒न्नम्

३

(३६९)

सुतः सोमो असुतादिन्द्र वस्या—नयं श्रेयाञ्चिकितुषे रणाय ।

एतं तितिर्व उप याहि यज्ञं तेन विश्वास्तविषीरा पूणस्व

४

ह्वयामसि त्वेन्द्र याह्यर्वा—डरं ते सोमस्तन्वे भवाति ।

शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु प्रास्माँ अव पृतनासु प्र विश्व

५ [१३] (३७१)

(४२)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ४ बृहती ।

प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर । अरंगमाय जग्मये ऽपश्चाद्दध्वने नरे १

एमेनं प्रत्येतन सोमेभिः सोमपातमम् । अमत्रेभिर्ऋजीषिण—मिन्द्रं सुतेभिरिन्दुभिः २

यदीं सुतेभिरिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ । वेदा विश्वस्य मेधिरो धूषत् तंतमिदेषते ३

अस्माअस्मा इदन्धसो ऽध्वर्यो प्र भरा सुतम् । कुवित् समस्य जेन्यस्य शर्धतो ऽभिर्शस्तेरवस्परत् ४

[१४] (३७५)

(४३)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयः । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब १

यस्य तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तं च रक्षसे । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब २

यस्य गा अन्तरश्मनो मदे हृळ्हा अवासृजः । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ३

यस्य मन्वानो अन्धसो माघोनं दधिषे शवः । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ४ [१५] (३७९)

(४४)

। चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ४४-४९]

२४ शंयुर्बार्हस्पत्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-६ अनुष्टुप्, ७-९ (८ वा) विराट् ।

यो रयिवो रयितमो यो द्युमैर्युन्नवत्तमः ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मदः १

यः शग्मस्तुविशग्म ते रायो वृामा मतीनाम् ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मदः २

येन वृद्धो न शवसा तुरो न स्वाभिरुतिभिः ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मदः ३

त्यमु वो अप्रहणं गृणीषे शवसस्पतिम् ।

इन्द्रं विश्वासाहं नरं मंहिष्ठं विश्वचर्षणिम् ४

४

(३८३)

यं वर्धयन्तीद् गिरः पतिं तुरस्य राधसः ।

तमिद्वस्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः

५ [१६]

तद् व उक्थस्य बर्हणेन्द्रायोपस्तृणीषणि ।

विपो न यस्योतयो वि यद् रोहन्ति सक्षितः

६

अविदुद् दक्षं मित्रो नवीयान् पपानो देवेभ्यो वस्यो अचैत् ।

ससवान् तस्तौलाभिर्धौतरीभि रुरुग्या पायुरभवत् सखिभ्यः

७

ऋतस्य पथि वेधा अपायि श्रिये मनांसि देवासो अक्रन् ।

दधानो नाम महो वचोभिर्वपुर्हृशये वेन्यो व्यावः

८

द्युमत्तमं दक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वीररातीः ।

वर्षीयो वयः कृणुहि शचीभिर्धनस्य सातावस्मां अविद्धि

९

इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं द्वात्रे हरिवो मा वि वेनः ।

नकिरापिर्दृशे मर्त्यत्रा किमङ्ग रध्रचोदनं त्वाहुः

१० [१७]

मा जस्वने वृषभ नो ररीथा मा ते रेवतः सख्ये रिषाम ।

पूर्वाष्ट इन्द्र निष्पिधो जनेषु जह्यसुष्वीन् प्र वृहापृणतः

११

उद्व्राणीव स्तनयन्त्रियतीन्द्रो राधांस्यश्व्यानि गव्या ।

त्वमसि प्रदिवः कारुधाया मा त्वाङ्गमान आ दभन् मघोनः

१२

अध्वर्यो वीर प्र महे सुताना मिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा ।

यः पूर्याभिरुत नूतनाभिर्गीर्भिर्वीवृधे गृणतामृषीणाम्

१३

अस्य मदे पुरु वर्षीसि विद्रा निन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघान

तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिबध्यै

१४

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः ।

गन्ता यज्ञं परावर्तश्चिदच्छा वसुर्धीनामविता कारुधायाः

१५ [१८]

इदं त्यत् पात्रमिन्द्रपान मिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि ।

मत्सद् यथा सौमनसाय देवं व्यस्मद् द्वेषो युयवद् व्यंहः

१६

एना मन्दानो जहि शूर शत्रू आमिमजामिं मघवन्नमित्रान् ।

अभिषेणां अभ्यादेदिशानान् पराच इन्द्र प्र मृणा जही च

१७

आसु ष्मा णो मघवन्निन्द्र पूत्स्वस्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः ।

अपां तोकस्य तनयस्य जेष इन्द्र सूरीन् कृणुहि स्मा नो अर्धम्

१८

(३९७)

आ त्वा हरयो वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽत्याः ।	
अस्मत्राञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदीय सुयुजो वहन्तु	१९
आ ते वृषन् वृषणो द्रोणमस्थुर्धृतप्रुषो नोर्मयो मदन्तः ।	
इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति वृषभाय सोमम्	२० [१९]
वृषांसि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम् ।	
वृष्णे त इन्दुर्वृषभ पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वराय	२१
अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पणिमस्तभायत् ।	
अयं स्वस्य पितुरायुधानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः	२२
अयमकृणोदुषसः सुपत्नीरयं सूर्ये अदधाज्ज्योतिरन्तः ।	
अयं त्रिधातुं दिवि रोचनेषु त्रितेषु विन्ददुमृतं निगूळहम्	२३
अयं द्यावापृथिवी विष्कभाय कुयं रथमयुनक् सप्तरश्मिम् ।	
अयं गोषु शच्या पक्कमन्तः सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम्	२४ [२०] (४०३)

(४१)

३३ शंयुर्बाहस्पत्यः । इन्द्रः, ३१-३३ वृषुस्तक्षा । गायत्री, २९ अतिनिचृत्,
३१ पादनिचृत्, ३३ अनुष्टुप् ।

य आनयत् परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा	१
अविप्रे चिद् वयो दधदनाशुना चिदर्वता । इन्द्रो जेता हितं धनम्	२
महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । नास्य क्षीयन्त ऊतयः	३
सखायो ब्रह्मवाहसे ऽर्चत प्र च गायत । स हि नः प्रमतिर्मही	४
त्वमेकस्य वृत्रहन्नविता द्वयोरेसि । उतेदृशे यथा वयम्	५ [२१]
नयसीद्वति द्विषः कृणोप्युक्थशंसिनः । नृभिः सुवीर उच्यसे	६
ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृगिर्यम् । गां न कुहसे हुवे	७
यस्य विश्वानि हस्तयो रूचुर्वसूनि नि द्विता । वीरस्य पृतनाषहः	८
वि हृळ्हानि चिदद्विवो जनानां शचीपते । बृह माया अनानत	९
तमुं त्वा सत्य सोमपा इन्द्रं वाजानां पते । अहूमहि श्रवस्यवः	१० [२२]
तमुं त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने । हव्यः स श्रुधी हवम्	११ (४१४)

धीभिर्विद्विर्वितो वाजाँ इन्द्र श्रवाय्यान् । त्वया जेष्म हितं धनम् १२
अभूरु वीर गिर्वणो महाँ इन्द्र धने हिते । भरे वितन्तसाय्यः १३
या त ऊतिरमित्रहन् मक्षूर्जवस्तमासति । तया नो हिनुही रथम् १४
स रथेन रथीतमो ऽस्माकेनाभियुग्वना । जेषि जिष्णो हितं धनम् १५ [२३]

य एक इत् तमु ण्दुहि कृष्टीनां विचर्षणिः । पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः १६
यो गृणतामिदासिंथा—ऽऽपिरुती शिवः सखा । स त्वं न इन्द्र मृळय १७
धिष्व वज्रं गभस्त्यो रक्षोहत्याय वज्रिवः । सासहीष्ठा अभि स्पृधः १८
प्रत्नं रयीणां युजं सखायं कीरिचोर्दनम् । ब्रह्मवाहस्तमं हुवे १९
स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसूनि पत्यते । गिर्वणस्तमो अधिगुः २० [२४]

स नो नियुद्धिरा पृण कामं वाजेभिरश्विभिः । गोमद्भिर्गोपते धूपत् २१
तद् वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शं यद् गवे न शाकिने २२
न घा वसुर्नि यमते वानं वाजस्य गोमतः । यत् सीमुप श्रवद् गिरः २३
कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् २४
इमा उ त्वा शतक्रतो ऽभि प्र णोनुवुर्गिरः । इन्द्र वत्सं न मातरः २५ [२५]

दूणाशं सख्यं तव गौरसि वीर गव्यते । अश्वो अश्वायते भव २६
स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः २७
इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । वत्सं गावो न धेनवः २८
पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां विवाचि । वाजेभिर्वाजयताम् २९
अस्माकमिन्द्र भूतु ते स्तोमो वार्हिष्ठो अन्तमः । अस्मान् राये महे हिनु ३०
अधि ब्रुवुः पणीनां वरिष्ठे मूर्धन्नस्थात् । उरुः कक्षो न गाङ्ग्यः ३१
यस्य वायोर्विव द्रवद् भद्रा रातिः सहस्रिणी । सद्यो वानाय मंहते ३२
तत् सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः । ब्रुवुं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम् ३३ [२६] (४३६)

(४६)

१४ शंयुर्बार्हस्पत्यः । इन्द्रः । प्रगाथः (=विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

त्वामिन्द्रि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।

त्वां वृत्रेभ्यिन्द्र सत्पतिं नर—स्त्वां काष्ठास्वर्वतः

१

(४३७)

- स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महः स्तवानो अद्रिवः ।
गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किं सत्रा वाजं न जिग्युषे २
- यः सत्राहा विचर्षणि—रिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।
सहस्रमुष्क तुर्विन्मृण सत्पते भवा समत्सु नो वृधे ३
बार्धसे जनान् वृषभेव मन्युना घृषी मीळ्ह कंचीषम ।
अस्माकं बोध्यविता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये ४
- इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरं ओजिष्ठं पपुरि श्रवः ।
येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः ५ [२७]
- त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन् देवेषु हूमहे ।
विश्वा सु नो विथुरा पिब्वुना वसो ऽमित्रान् त्सुषहान् कृधि ६
- यदिन्द्र नाहुषीष्वौ ओजो नृम्णं च कृष्टिषु ।
यद् वा पञ्च क्षितीनां द्युम्नमा भर सत्रा विश्वानि पौंस्या ७
यद् वा तृक्षौ मघवन् दुह्यावा जने यत् पूरौ कच्च वृष्ण्यम् ।
अस्मभ्यं तद् रिरीहि सं नृषाह्ये ऽमित्रान् पृत्सु तुर्वणे ८
- इन्द्र त्रिधातुं शरणं त्रिवरुथं स्वस्तिमत ।
छर्दिर्यच्छ मघवन्त्यश्च मह्यं च यावयां दिद्युमेभ्यः ९
ये गव्यता मनसा शत्रुमादुभु—रभिप्रघ्नन्ति धृष्णुया ।
अर्धं स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वण—स्तनूपा अन्तमो भव १० [२८]
- अर्धं स्मा नो वृधे भवे—न्द्र नायमवा युधि ।
यदुन्तरिक्षे पतर्यन्ति पर्णिनो दिद्युर्वस्तिग्ममूर्धानः ११
यत्र शूरांसस्तन्वो वितन्वते प्रिया शर्म पितृणाम् ।
अर्धं स्मा यच्छ तन्वे—इ तने च छर्दि—रचितं यावय द्वेषः १२
- यदिन्द्र सर्गे अर्वत—श्चोदयासे महाधने ।
असमने अध्वनि वृजिने पथि श्येना इव श्रवस्यतः १३
सिन्धूरिव प्रवण आश्रुया यतो यदि क्लेशमनु ष्वणि ।
आ ये वयो न वर्वृत्यामिषि गृभीता बाह्वोर्गवि १४ [२९] (४५०)

(४७)

३१ गगो भारद्वाजः । इन्द्रः, १-५ सोमः, २० देव-भूमि-बृहस्पतीन्द्राः, २२-२५ सार्जयः प्रस्तोकः
(दानस्तुतिः), २६-२८ रथः, २९-३० दुंदुभिः, ३१ दुंदुभीन्द्रौ । त्रिष्टुप् ; १९ बृहती, २३ अनुष्टुप्,
२४ गायत्री, २५ द्विपदा त्रिष्टुप्, २७ जगती ।

स्वादुष्किलायं मधुमाँ उतायं तीवः किलायं रसवाँ उतायम् ।
उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन संहत आहवेपु १
अयं स्वादुरिह मर्दिष्ठ आस यस्येन्द्रो वृत्रहत्ये ममाद ।
पुरुणि यश्चयौत्ता शम्बरस्य वि नवतिं नव च वेद्योऽ हन् २
अयं मे पीत उदियति वाचमयं मनीषामुशतीमजीगः ।
अयं षळुर्वीरमिमीत धीरो न याभ्यो भुवनं कच्चनारे ३
अयं स यो वरिमाणं पृथिव्या वर्ष्माणं द्विवो अकृणोदयं सः
अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम् ४
अयं विदच्चित्रहशीकमर्णः शुक्रसंघनामुपसामनीके ।
अयं महान् महता स्कम्भेनोद् द्यामस्तभ्राद् वृषभो मरुत्वान् ५ [३०]

धृषत् पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् ।
माध्यंदिने सर्वन् आ वृषस्व रयिस्थानो रयिमस्मासु धेहि ६
इन्द्र प्र णः पुरएतेव पश्य प्र नो नय प्रतरं वस्यो अच्छ ।
भवा सुपारो अतिपारयो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः ७
उरुं नो लोकमनु नेषि विद्वान् त्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति ।
ऋष्वा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता ८
वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावन्नश्वयोरा ।
इषमा वक्षीषां वर्षिष्ठां मा नस्तारीन्मघवन् रायो अयः ९
इन्द्र मूळ मह्यं जीवातुमिच्छ चोदय धियमयसो न धाराम् ।
यत् किं चाहं त्वायुरिदं वदामि तज्जुषस्व कृधि मा वेवन्तम् १० [३१]

त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् ।
ह्वयामि शक्रं पुरद्वृतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ११
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः समृलीको भवतु विश्ववेदाः ।
बार्धतां द्वेषो अभयं कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम १२ (४६२)

तस्य वयं सुमत्तौ यज्ञियस्याऽपि भद्रे सौमनसे स्याम ।
 स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्छिद द्वेषः सनुतयुयोतु १३
 अव त्वे इन्द्र प्रवतो नोर्मि—गिरो ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते ।
 उरू न राधः सर्वना पुरुष्य—पो गा वज्रिन् युवसे समिन्दून् १४
 क ईं स्तवत् कः पृणात् को यजाते यदुग्रमिन्मघवा विश्वहावेत् ।
 पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शचीभिः १५ [३२]

शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमाय—न्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः ।
 एधमानद्विष्टुभयस्य राजा चोष्कूयते विश इन्द्रो मनुष्यान् १६
 परा पूर्वेषां सख्या वृणक्ति वितर्तुराणो अपरेभिरेति ।
 अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्वीरिन्द्रः शरदस्तर्तरीति १७
 रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाय ।
 इन्द्रो मायाभिः पुरुरूपं ईयते युक्ता ह्यस्य हरयः शता दश १८
 युजानो हरिता रथे भूरि त्वष्टेह राजति ।

को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सूरिषु १९
 अगव्यूति क्षेत्रमार्गन्म देवा उर्वी सती भूमिरंहूणाभूत् ।
 बृहस्पते प्र चिकित्सा गर्विष्ठा—वित्था सते जरित्र इन्द्र पन्थाम् २० [३३]

दिवेदिवे सहशीरन्यमर्धं कृष्णा असेधदप सद्यनो जाः ।
 अहन् दासा वृषभो वस्नयन्तो—दवजे वर्चिनं शम्बरं च २१
 प्रस्तोक इन्नु राधसस्त इन्द्र दश कोशयीदश वाजिनोऽदात् ।
 दिवोदासादतिथिग्वस्य राधः शम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म २२
 दशाश्वान् दश कोशान् दश वस्त्रार्धिभोजना ।

दशो हिरण्यपिण्डान् दिवोदासादसानिषम् २३
 दश रथान् प्रष्टिमतः शतं गा अर्थवर्भ्यः । अश्वथः पायवेऽदात् २४
 महि राधो विश्वजन्त्यं दधानान् भरद्वाजान् त्साञ्ज्यो अभ्ययष्ट २५ [३४]

वनस्पते वीङ्मङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।
 गोभिः सन्नद्धो असि वीळयस्वा—ऽऽस्थाता ते जयतु जेत्वानि २६
 दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।
 अपामोज्मानं परि गोभिरावृत—मिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज २७ (४७७)

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।	
सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देवं रथं प्रति हव्या गृभाय	२८
उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् ।	
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दवीयो अपं सेध शत्रून्	२९
आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निः ष्टनिहि दुरिता बाधमानः ।	
अपं प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व	३०
आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद् दुन्दुभिर्वीवदीति ।	
समश्वपर्णाश्वरन्ति नो नरो ऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु	३१ [३५] (४८१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३२]

(४८)

१२ शंयुर्बाहस्पत्यः (तृणपाणिः) । १-१० अग्निः; ११-१५, २०-२१ मरुतः (१३-१५ लिङोक्ता वा), १६-१९ पूषा, २२ द्यावाभूमी वा पृथिवी । प्रगाथः = (१, ३ बृहती; २, ४ सतो बृहती; ५ बृहती, ६ महासतो बृहती; ७ महाबृहती, ८ महासतो बृहती; ९ बृहती, १० सतो बृहती; ११ ककुप्, १२ सतो बृहती), १३ पुरउष्णिक्, १४ बृहती, १५ अतिजगती, १६ ककुप्, १७ सतो बृहती, १८ पुरउष्णिक्, १९-२० बृहती, २१ महाबृहती यवमध्या, २२ अनुष्टुप् ।

यज्ञार्यज्ञा वो अग्रये गिरागिरा च दक्षसे । प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् १
ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये ।

भुवद् वाजेष्वविता भुवद् वृध उत ज्ञाता तनूनाम्

२

वृषा हग्नि अजरो महान् विभास्यर्चिषा ।

अजस्रेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुवीतिभिः सु दीदिहि

३

महो देवान् यजसि यक्ष्यानुषक् तव क्रत्वोत दुंसना ।

अर्वाचः सीं कृणुह्यग्नेऽवसे रास्व वाजोत वैस्व

४

यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिप्रति ।

सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानंवि

५ [१]

आ यः प्रपौ भानुना रोदसी उभे धूमेन धावते विवि ।

तिरस्तमो ददृश ऊर्म्यास्वा श्यावास्वरूपो वृषा श्यावा अरूपो वृषा ६

बृहद्भिरग्ने अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा ।

भरद्वाजे समिधानो यविष्ठ्य रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत पावक दीदिहि ७

विश्वासां गृहपतिर्विशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम् ।

शतं पुर्भिर्यविष्ठ पाह्यंहसः समेद्धारं शतं हिमाः स्तोतृभ्यो ये च ददति ८

(४८९)

त्वं नश्चित्र ऊत्या वसो राधांसि चोदय ।

अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरांसि विदा गाधं तुचे तु नः

९

परिं तोकं तनयं पतृभिश्च मदब्धैरप्रयुत्वभिः ।

अग्ने हेळांसि दैव्या युयोधि नो ऽदेवानि ह्वरांसि च

१० [२]

आ सखायः सवर्धुवां धेनुमजध्वमुप नव्यसा वचः । सृजध्वमनपस्फुराम् ११

या शर्धाय मारुताय स्वभानवे श्रवोऽमृत्यु धुक्षत । या मृळीके मरुतां तुराणां या सुमैरेवेयावरी १२

भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता । धेनुं च विश्वदोहस मिषं च विश्वभोजसम् १३

तं व इन्द्रं न सुक्रतुं वरुणमिव मायिनम् । अर्यमणं न मन्द्रं सुप्रभोजसं विष्णुं न स्तुष आदिशे १४
त्वेषं शर्धो न मारुतं तुविष्व ण्यनर्वाणं पूषणं सं यथा ज्ञता ।

सं सहस्रा कारिषन्वर्षणिभ्य आँ आविर्गूळहा वसू करत् सुवेदा नो वसू करत् १५

आ मां पूषन्नुप द्रव शंसिषं नु ते अपिकर्ण आघृणे । अघा अर्यो अरातयः १६ [३]

मा काकम्बीरमुद् वृहो वनस्पति मशस्तीर्वि हि नीनशः ।

मोत सूरौ अह एवा चन ग्रीवा आदधते वेः

१७

दृतेरिव तेऽवृकमस्तु सख्यम् । अच्छिद्रस्य दधन्वतः सुपूर्णस्य दधन्वतः १८

परो हि मर्त्यैरसि समो देवैरुत श्रिया । अभि ख्यः पूषन् पृतनासु नस्त्व मवा नूनं यथा पुरा १९

वामी वामस्य धूतयः प्रणीतिरस्तु सूनृता । देवस्य वा मरुतो मर्त्यस्य वे जानस्य प्रयज्यवः २०

सद्यश्चिद् यस्य चर्कृतिः परि द्यां देवो नैति सूर्यः ।

त्वेषं शवो दधिरे नाम यज्ञियं मरुतो वृत्रहं शवो ज्येष्ठं वृत्रहं शवः २१

सकृद् द्यौरजायत सकृद् भूमिरजायत । पृश्न्या दुग्धं सकृत् पयस्तद्वन्यो नानु जायते २२ [४]

(४९)

(५०३)

१५ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १५ शकरी ।

स्तुषे जनं सुव्रतं नव्यसीभिर्गीर्भिमित्रावरुणा सुमनयन्ता ।

त आ गमन्तु त इह श्रुवन्तु सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः

१

विशोविश ईड्यमध्वरे प्वहसक्रतुमरतिं युवत्योः ।

दिवः शिशुं सहस्रः सूनुमग्निं यज्ञस्य केतुमरुषं यजध्वै

२

अरुषस्य दुहितरा विरूपे स्तुभिरन्या पिपिशे सूरौ अन्या ।

मिथस्तुरा विचरन्ती पावके मन्म श्रुतं नक्षत ऋच्यमाने

३

(५०६)

प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रथिं विश्ववारं रथप्राम् ।
 द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविर्मियक्षसि प्रयज्यो ४
 स मे वपुश्छदयदुश्विनोर्यो रथो विरुक्मान् मनसा युजानः ।
 येन नरा नासत्येषुधैर्वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ५ [५]

पर्जन्यवाता वृषभा पृथिव्याः पुरीषाणि जिन्वतमप्यानि ।
 सत्यश्रुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जगतः स्थातर्जगदा कृणुध्वम् । ६
 पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात ।
 ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुग्धं गृणते शर्म यंसत ७
 पथस्पर्धः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानल्लकम् ।
 स नो रासच्छ्रुधश्चन्द्राग्रा धियं धियं सीषधाति प्र पूषा ८
 प्रथमभाजं यशसं वयोधां सुपाणिं देवं सुगभस्तिमृभ्वम् ।
 होता यक्षद् यजतं पस्त्यानामग्निस्त्वष्टारं सुहवं विभावा ९
 भुवनस्य पितरं गीर्भिराभी रुद्रं दिवा वर्धया रुद्रमक्तौ ।
 बृहन्तमृष्वमजरं सुषुम्नमृधग्धुवेम कविनेपितासः १० [६]

आ युवानः कवयो यज्ञियासो मरुतो गन्त गृणतो वरस्याम् ।
 अचित्रं चिद्धि जिन्वथा वृधन्त इत्था नक्षन्तो नरो अङ्गिरस्वत ११
 प्र वीराय प्र तवसे तुरायाऽजा यूथेव पशुरक्षिरस्तम् ।
 स पिस्पृशति तन्वि श्रुतस्य स्तृभिर्न नाकं वचनस्य विपः १२
 यो रजांसि विममे पार्थिवा नि त्रिश्चिद् विष्णुर्मनवे बाधिताय ।
 तस्य ते शर्मन्नुपदृद्यमाने राया मदेम तन्वाऽतनां च १३
 तन्नोऽहिर्बुध्न्यो अद्भिरकैस्तत् पर्वतस्तत् सविता चनो धात ।
 तदोषधीभिर्भि रातिषाचो भगः पुरंधिर्जिन्वतु प्र राये १४

नू नो रथिं रथ्यं चर्षणिप्रां पुरुवीरं मह क्रतस्य गोपाम् ।

क्षयं दाताजरयेन जनान् त्स्पृधो अदेवीरभि च क्रमाम विश आदेवीरभ्यऽश्रवांम १५ [७] (५१८)

(५०)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥ सू० ५०-६१]

१५ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

द्वे वो देवीमदिति नमोभिर्मृळीकाय वरुणं मित्रमग्निम् ।
 अभिक्षदामर्यमणं सुशेवं त्रातृन् देवान् सवितारं भगं च

१ (५१९)

सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृ—ननागास्वे सुमहो वीहि देवान् ।
 द्विजन्मानो य ऋतसापः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः २
 उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद् रोदसी शरणं सुषुम्ने ।
 महस्करथो वरिवो यथा नो ऽस्मे क्षयाय धिषणे अनेहः ३
 आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्ता मद्या हूतासो वसवोऽधृष्टाः ।
 यक्वीमर्भं महति वा हितासो बाधे मरुतो अह्वाम देवान् ४
 मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिषक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा ।
 श्रुत्वा हवँ मरुतो यद्ध याथ भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रवित्ते ५ [८]

अभि त्यं वीरं गिर्वेणसमर्चं—न्द्रं ब्रह्मणा जरितर्नवेन ।
 श्रवदिद्विवमुपं च स्तवानो रासद् वाजाँ उपं महो गृणानः ६
 ओमानमापो मानुषीरमृक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः ।
 यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ७
 आ नो देवः सविता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् ।
 यो दत्रवोँ उषसो न प्रतीकं व्यूर्णते वृशुषे वार्याणि ८
 उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः ।
 स्यामहं ते सवुमिद् रातौ तव स्यामग्नेऽवसा सुवीरः ९
 उत त्या मे हवमा जगम्यातं नासत्या धीभिर्युवमङ्ग विप्रा ।
 अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूर्वतं नरा दुरितादुभीके १० [९]

ते नो रायो द्युमतो वाजवतो वृतारो भूत नुवतः पुरुक्षोः ।
 वृशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मूळता च देवाः ११
 ते नो रुद्रः सरस्वती सजोषा मीळहुष्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः ।
 ऋभुक्षा वाजो देव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः १२
 उत स्य देवः सविता भगो नो ऽपां नपादवतु दानु परिः ।
 त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः सजोषा द्यौर्वेवेभिः पृथिवी संमुद्रैः १३
 उत नोऽहिर्बुध्नयः शृणो—त्वज एकपात् पृथिवी संमुद्रः ।
 विश्वे देवा ऋतावृधो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु १४
 एवा नपातो मम तस्य धीभिर्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यर्केः ।
 मा हूतासो वसवोऽधृष्टा विश्वे स्तुतासो भूता यजत्राः १५ [१०] (५३३)

(५१)

१६ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति प्रियं वरुणयोरदब्धम् ।
 ऋतस्य शुचिं दर्शतमनीकं रुक्मो न विव उदिता व्यद्यौत १
 वेदु यस्त्रीणि विदथान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः ।
 ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नाभि चष्टे सूरौ अर्य एवान् २
 स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपा नदिंति मित्रं वरुणं सुजातान् ।
 अर्यमणं भगमदब्धधीती नच्छा वोचे सधन्यः पावकान् ३
 रिशादसः सत्पतीरदब्धान् महो राज्ञः सुवसनस्य व्रातृन् ।
 यूनः सुक्षत्रान् क्षयतो विवो नृ नोदित्यान् याम्यदिंति दुवोयु ४
 द्यौर्द्विपितः पृथिवि मातरधु गग्ने भ्रातर्वसवो मृळता नः ।
 विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त ५ [११]

मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः ।
 यूयं हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां यूयं दक्षस्य वचसो बभूव ६
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चयध्वे ।
 विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिषीष्ट ७
 नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत ग्राम् ।
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे ८
 ऋतस्य वो रथ्यः पूतदक्षा नृतस्य पस्त्यसवो अदब्धान् ।
 ताँ आ नमोभिरुरुचक्षसो नृन् विश्वान्व आ नमे महो यजत्राः ९
 ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ न स्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति ।
 सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि ऋतधीतयो वक्मराजसत्याः १० [१२]

ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन् पूषा भगो अदिंतिः पञ्च जनाः ।
 सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः ११
 नू सन्नानं विव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।
 आसानेभिर्यजमानो मियेधे देवानां जन्म वसूयुर्ववन्द १२
 अप त्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । वृविष्ठमस्य सत्पते कुधी सुगम् १३ (५४६)

ग्रावाणः सोम नो हि कं सखित्वनायं वावशुः । जही न्यत्रिणिं पणिं वृको हि षः १४
युयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः । कर्ता नो अध्वन्ना सुगं गोपा अमा १५
अपि पन्थागमन्महि स्वस्तिगामनेहसम् । येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु १६ [१३]
(५४९)

(५२)

१७ ऋजिश्वा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ७-१२ गायत्री, १४ जगती ।

न तद् दिवा न पृथिव्यानु मन्ये न यजेन नोत शमीभिराभिः ।
उज्जन्तु तं सुभ्वः पर्वतासो नि हीयतामतिराजस्य यष्टा १
अतिं वा यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्रियमाणं निनिंत्सात् ।
तपूषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः २
किमङ्ग त्वा ब्रह्मणः सोम गोपां किमङ्ग त्वाहुरभिशस्तिपां नः ।
किमङ्ग नः पश्यसि निद्यमानान् ब्रह्मद्विषे तपुषि हेतिमस्य ३
अवन्तु मामुषसो जायमाना अवन्तु मा सिन्धवः पिन्वमानाः ।
अवन्तु मा पर्वतासो ध्रुवासो ऽवन्तु मा पितरो देवहूतौ ४
विश्वदानीं सुमनसः स्याम पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् ।
तथा करद् वसुपतिर्वसूनां देवां ओहानोऽवसागमिष्ठः ५ [१४]

इन्द्रो नेदिष्ठमवसागमिष्ठः सरस्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना ।
पर्जन्यो न ओषधीभिर्मयोभुरग्निः सुशंसः सुहवः पितेव ६
विश्वे देवास आ गतं शृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि धीदत ७
यो वो देवा घृतस्नुना हव्येन प्रतिभूषति । तं विश्व उप गच्छथ ८
उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमूलीका भवन्तु नः ९
विश्वे देवा क्रतावध ऋतुभिर्हवनश्रुतः । जुषन्तां युज्यं पयः १० [१५]

स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणस्त्वष्टमान् मित्रो अर्यमा । इमा हव्या जुषन्त नः ११
इमं नो अग्ने अध्वरं होतर्वयुनशो यज । चिकित्वान् दैव्यं जनम् १२
विश्वे देवाः शृणुतेमं हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ ।
ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् १३
विश्वे देवा मम शृण्वन्तु यज्ञिया उभे रोदसी अपां नपाच्च मनम् ।
मा वो वचांसि परिचक्ष्याणि वोचं सुमेध्विद् वो अन्तमा मदेम १४ (५६३)

ये के च उमा महिनो अहिमाया विवो जजिरे अपां सधस्थे ।

ते अस्मभ्यमिषये विश्वमायुः क्षप उसा वरिवस्यन्तु देवाः १५

अग्नीपर्जन्याववतं धियं मे ऽस्मिन् हवे सुहवा सुष्टुतिं नः ।

इळामन्यो जनयद् गर्भमन्यः प्रजावतीरिष आ धत्तमस्मे १६

स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्नौ सूक्तेन महा नमसा विवासे ।

अस्मिन् नो अद्य विदथे यजत्रा विश्वे देवा हविषि मादयध्वम् १७ [१६] (५६६)

(५३)

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ८ अनुष्टुप् ।

वयमु त्वा पथस्पते रथं न वार्जसातये । धिये पूषन्नयुज्महि १

अभि नो नयं वसु वीरं प्रयतदक्षिणम् । वामं गृहर्षति नय २

अदित्सन्तं चिदाघृणे पूषन् दानाय चोदय । पणेशिचिद् वि ब्रूवा मनः ३

वि पथो वार्जसातये चिनुहि विमृधो जहि । सार्धन्तामुग्र नो धियः ४

परि तृन्धि पणीना मारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ५ [१७]

वि पूषन्नारया तुद् पणेशिच्छ हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय ६

आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ७

यां पूषन् ब्रह्मचोदनी मारां बिभर्ष्याघृणे । तया समस्य हृदय मा रिख किकिरा कृणु ८

या ते अष्टा गोओपशा ऽऽघृणे पशुसार्धनी । तस्यास्ते सुम्रमीमहे ९

उत नो गोषणिं धियं मश्वसां वाजसामुत । नृवत् कृणुहि वीतये १० [१८] (४७६)

(५४)

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

सं पूषन् विदुषा नय यो अञ्जसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवत् १

समु पूष्णा गमेमहि यो गृह्णा अभिशासति । इम एवेति च ब्रवत् २

पूष्णश्चक्रं न रिष्यति न कोशोऽर्व पद्यते । नो अस्य व्यथते पविः ३

यो अस्मै हविषाविधुन्न तं पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु ४

पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः । पूषा वाजं सनोतु नः ५ [१९]

पूषन्न प्र गा इहि यजमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतामुत ६

(५८९)

माकिर्नेशन्माकीं रिषन्माकीं सं शारि केवटे । अथारिष्टाभिरा गहि	७
शृण्वन्तं पूषणं वयमिर्यमनष्टवेदसम् । ईशानं राय ईमहे	८
पूषन् तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि	९
परि पूषा परस्ताद्धस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु	१० [२०] (५८६)

(५५)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

एहि वां विमुचो नपादाघृणे सं संचावहे । रथीर्कृतस्य नो भव	१
रथीतमं कपर्दिनमीशानं राधसो महः । रायः सखायमीमहे	२
रायो धारास्याघृणे वसो राशिरजाश्व । धीवतोधीवतः सखा	३
पूषणं न्वजाश्वमुप स्तोषाम वाजिनम् । स्वसुर्यो जार उच्यते	४
मातुर्दिधिषुमब्रवं स्वसुर्जारः शृणोतु नः । भ्रातेन्द्रस्य सखा मम	५
आजासः पूषणं रथे निशुम्भास्ते जनश्रियम् । देवं वहन्तु बिभ्रतः	६ [२१] (५९१)

(५६)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ६ अनुष्टुप् ।

य एनमादिदेशति करम्भादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे	१
उत घा स रथीतमः सख्या सत्पतिर्युजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते	२
उतादः परुषे गवि सूरश्चक्रं हिरण्यराम् । न्यैरयद् रथीतमः	३
यदुद्य त्वा पुरुष्टुत ब्रवाम दस्य मन्तुमः । तत् सु नो मन्म साधय	४
इमं च नो गवेषणं सातये सीषधो गणम् । आरात् पूषन्नसि श्रुतः	५
आ ते स्वस्तिमीमह अरेअधामुपावसुम् । अद्या च सर्वतातये श्वश्च सर्वतातये	६ [२२] (५९८)

(५७)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रापूषणौ । गायत्री ।

इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये	१
सोममन्य उपासदुत् पातवे चम्बोः सुतम् । करम्भमन्य ईच्छति	२
अजा अन्यस्य वह्नयो हरी अन्यस्य संभृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्रते	३
यदिन्द्रो अनयद् रितो महीरपो वृषन्तमः । तत्र पूषाभवत् सचा	४ (६०१)

तां पूष्णः सुमतिं वयं वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चारभामहे ५
उत् पूष्णं युवामहे ऽभीशूँरिव साराथिः । मह्या इन्द्रं स्वस्तये ६ [२३] (६०४)

(५८)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

शुक्रं ते अन्यद् यजतं ते अन्यद् विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि ।
विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु १
अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो धियंजिन्वो भुवने विश्वे अर्पितः
अष्टां पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत् संचक्षाणो भुवना देव ईयते २
यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति ।
ताभिर्यासि दूत्यां सूर्यस्य कामेन कृतं श्रवं इच्छमानः ३
पूषा सुबन्धुर्विव आ पृथिव्या इळस्पतिर्मघवा दुस्मवर्चाः ।
यं देवासो अर्ददुः सूर्यायै कामेन कृतं त्वसं स्वश्रमम् ४ [२४] (६०८)

(५९)

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । बृहती, ७-१० अनुष्टुप् ।

प्र नु वोचा सुतेषु वां वीर्याँ यानि चक्रथुः ।
हतासो वां पितरो देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम् १
बळित्था महिमा वा—मिन्द्राग्नी पनिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता भ्रातरा युवं यमाविहेहमातरा २
ओक्किवांसां सुते सचां अश्वा सती इवादने ।
इन्द्रा न्वग्नी अवसेह वज्रिणा वयं देवा हवामहे ३
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत् तेष्वृतावृधा ।
जोषवाकं वदतः पञ्चहोषिणा न देवा भसथश्चन ४
इन्द्राग्नी को अस्य वां देवौ मर्तश्चिकेतति ।
विषूचो अश्वान् युयुजान ईयत् एकः समान आ रथे ५ [२५]

इन्द्राग्नी अपावियं पूर्वागात् पद्वतीभ्यः । हित्वी शिरो जिह्वया वावकुच्चरत् त्रिंशत् पदा न्यक्रमीत ६
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि बाह्वोः । मा नो अस्मिन् महाधने परा वक्तुं गविंष्टिषु

७ (६१५)

इन्द्राग्नी तर्पन्ति मा—ऽघा अर्यो अरातयः । अप द्वेषांस्या कृतं युयुतं सूर्यावधि ८
 इन्द्राग्नी युवोरपि वसुं दिव्यानि पार्थिवा । आ न इह प्र यच्छतं रयिं विश्वायुपोषसम् ९
 इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमेभिर्हवनश्रुता । विश्वाभिर्गीर्भिरा गत—मस्य सोमस्य पीतये १०
 [२६] (६१८)

(६०)

१५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । गायत्री; १-३, १३ त्रिष्टुप्, १४ बृहती, १५ अनुष्टुप् ।

श्रथद् वृत्रमुत संनोति वाज—मिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् ।
 इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता १
 ता योधिष्टमभि गा इन्द्र नून—मपः स्वरूपसो अग्न ऊळ्हाः ।
 दिशः स्वरूपस इन्द्र चित्रा अपो गा अग्ने युवसे नियुत्वान् २
 आ वृत्रहणा वृत्रहभिः शुष्मै—रिन्द्र यातं नमोभिर्ग्रे अर्वाक् ।
 युवं राधोभिर्कवेभिरिन्द्रा—ऽग्ने अस्मे भवतमुत्तमेभिः ३
 ता हुवे ययोरिदं पग्ने विश्वं पुरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः ४
 उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृळात ईदृशे ५ [२७]

हतो वृत्राण्यार्या हतो दासानि सत्पती । हतो विश्वा अप द्विषः ६
 इन्द्राग्नी युवामिमेऽभि स्तोमा अनूषत । पिबतं शंभुवा सुतम् ७
 या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो वाशुपे नरा । इन्द्राग्नी ताभिरा गतम् ८
 ताभिरा गच्छतं नरो—पेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ९
 तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजन्त । कृष्णा कृणोति जिह्वा १० [२८]

य इन्द्र आविवासति सुम्रमिन्द्रस्य मर्त्यः । द्युम्राय सुतरा अपः ११
 ता नो वाजवतीरिष आशून् पिपृतमर्वतः । इन्द्रमग्निं च वोळ्हेवे १२
 उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह माव्यध्वै ।
 उभा वाताराविषां रयीणा—मुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् १३
 आ नो गव्येभिरश्व्यै—र्वसव्यैरुप गच्छतम् ।

सखायौ देवौ सख्याय शंभुवे—न्द्राग्नी ता हवामहे १४

इन्द्राग्नी शृणुतं हवं यजमानस्य सुन्वतः । वीतं हव्यान्या गतं पिबतं सोम्यं मधु १५

[२९] (६३३)

(६१)

१४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सरस्वती । गायत्री, १-३, १३ जगती; १४ त्रिष्टुप् ।

इयमददाद् रभसर्मृणच्युतं दिवोदासं वध्यश्वायं दाशुषे ।

या शश्वन्तमाचखादावसं पणिं ता ते दात्राणि तविषा सरस्वति १

इयं शुष्मेभिर्बिसखा इवारुजत् सानुं गिरीणां तविषेभिर्भूमिभिः ।

पारावतघ्नीमवसे सुवृक्तिभिः सरस्वतीमा विवासेम धीतिभिः २

सरस्वति देवनिदो नि बर्हय प्रजां विश्वस्य वृसयस्य मायिनः ।

उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषमेभ्यो अस्रवो वाजिनीवति ३

प्र णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु ४

यस्त्वा देवि सरस्वत्युपब्रूते धने हिते । इन्द्रं न वृत्रतूर्ये ५ [३०]

त्वं देवि सरस्वत्यवा वाजेषु वाजिनि । रदा पूषेवं नः सनिम् ६

उत स्या नः सरस्वती घोरा हिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नी वष्टि सुष्टुतिम् ७

यस्या अनन्तो अहूतस्त्वेषश्चरिण्णुरणवः । अमश्चरति रोरुवत् ८

सा नो विश्वा अति द्विषः स्वसृरन्या क्रतावरी । अतन्नहेव सूर्यः ९

उत नः प्रिया प्रियासु सप्तस्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत् १० [३१]

आपप्रुषी पार्थिवा न्युरु रजो अन्तरिक्षम् । सरस्वती निदस्पातु ११

त्रिषधस्था सप्तधातुः पञ्च जाता वर्धयन्ती । वाजेवाजे हव्या भूत् १२

प्र या महिम्ना महिनासु चेकिते द्युम्नेभिरन्या अपसामपस्तमा ।

रथ इव बृहती विश्वने कृतोपस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती १३

सरस्वत्यभि नो नेषि वस्यो मार्ष स्फरीः पर्यसा मा न आ धक ।

जुषस्व नः सख्या वेश्या च मा त्वत् क्षेत्राण्यरणानि गन्म १४ [३२] (६४७)

॥ इति चतुर्थोऽष्टकः ॥ ३ ॥

॥ अथ पञ्चमोऽष्टकः ॥ ५ ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-२७]

(६२)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ६२-७५]

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

स्तुषे नरा विवो अस्य प्रसन्ता ऽश्विना हुवे जरमाणो अर्केः ।

या सद्य उसा व्युषि ज्मो अन्तान् युर्युषतः पर्युरु वरांसि १

ता यज्ञमा शुचिभिश्चक्रमाणा रथस्य भानुं हरुचू रजोभिः ।

पुरु वरांस्यमिता मिमाना ऽपो धन्वान्यति याथो अजान् २

(६४९)

ता ह त्यद् वर्तिर्यदरध्रमुग्रे—त्या धिय ऊहथुः शश्वदश्वैः ।
 मनोजवेभिरिषिरैः शयध्वै परि व्यथिर्दाशुषो मर्त्यस्य ३
 ता नव्यसो जरमाणस्य मन्मो—प भूषतो युयुजानसंसी ।
 शुभं पृक्षमिषमूर्जं वहन्ता होता यक्षत् प्रत्नो अभ्रग्युवाना ४
 ता वल्गू वृक्षा पुरुशाकतमा प्रत्ना नव्यसा वचसा विवासे ।
 या शंसते स्तुवते शंभविष्ठा बभूवतुर्गृणते चित्रराती ५ [१]

ता भुज्युं विभिरन्ध्रः समुद्रात् तुर्यस्य सूनूमूहथू रजोभिः ।
 अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिरर्णसो निरुपस्थात् ६
 वि जयुषा रथ्या यातमाद्रिं श्रुतं हवं वृषणा वधिमत्याः ।
 वृशस्यन्ता शयवे पिप्यथुर्गामिति च्यवाना सुमतिं भुरण्यू ७
 यद् रोदसी प्रदिवो अस्ति भूमा हेळो देवानामुत मर्त्यत्रा ।
 तदादित्या वसवो रुद्रियासो रक्षोयुजे तपुरुधं दधात ८
 य ई राजानावृतुथा विदधद् रजसो मित्रो वरुणश्चिकेतत् ।
 गम्भीराय रक्षसे हेतिमस्य द्रोघाय चिद् वचस आनवाय ९
 अन्तरैश्चक्रैस्तनयाय वर्ति—द्युमता यातं नृवता रथेन ।
 सनुत्येन त्यजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि शीर्षा ववृक्तम् १०
 आ परमाभिर्रुत मध्यमाभिर्नियुद्धिर्यातमवमाभिरर्वाक् ।
 हृक्कहस्य चिद् गोमतो वि वजस्य दुरो वर्त गृणते चित्रराती ११ [२] (६५८)

(६३)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अश्विनौ । त्रिष्टुप्, १ विराट्, ११ एकपदा त्रिष्टुप् ।

क१ त्या वल्गू पुरुहूताद्य दूतो न स्तोमोऽविवृन्नमस्वान् ।
 आ यो अर्वाङ्गासत्या वर्त प्रेष्ठा ह्यसथो अस्य मन्मन् १
 अरं मे गन्तं हवनायास्मै गृणाना यथा पिबाथो अन्धः ।
 परि ह त्यद् वर्तिर्याथो रिषो न यत् परो नान्तरस्तुतुर्यात् २
 अकारि वामन्धसो वरीमन्नस्तारि बर्हिः सुप्रायणतमम् ।
 उत्तानहस्तो युवयुर्ववन्दा ऽऽ वां नक्षन्तो अद्रय आश्रन् ३ (६६१)

ऊर्ध्वो वामगिरिध्वरेष्वस्थात् प्र रातिरेति जूणिनी घृताची ।	
प्र होता गूर्तमना उराणो ऽयुक्त यो नासत्या हवीमन्	४
अधि श्रिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुभुजा शतोतिम् ।	
प्र मायाभिर्मायिना भूतमन्न नरा नृतु जनिमन् यज्ञियानाम्	५ [३]
युवं श्रीभिर्दशताभिराभिः शुभे पुष्टिमूहथुः सूर्यायाः ।	
प्र वां वयो वपुषेऽनु पप्तन् नक्षद् वाणी सुष्टुता धिष्ण्या वाम्	६
आ वां वयोऽश्वासो वहिष्ठा अभि प्रयो नासत्या वहन्तु ।	
प्र वां रथो मनोजवा असर्जीषः पृक्ष इषिधो अनु पूर्वीः	७
पुरु हि वां पुरुभुजा देष्णं धेनुं न इषं पिन्वतमसक्राम् ।	
स्तुतश्च वां माध्वी सुष्टुतिश्च रसाश्च ये वामनु रातिमग्मन्	८
उत मं ऋत्रे पुरयस्य रध्वी सुमीळ्हे शतं पेरुके च पक्वा ।	
शाण्डो दाद्विरणिनः स्मद्विष्टीन् दशं वशासो अभिषाच ऋष्वान्	९
सं वां शता नासत्या सहस्रा ऽश्वानां पुरुपन्था गिरे दात ।	
भरद्वाजाय वीर नू गिरे दाद्भुता रक्षांसि पुरुदंससा स्युः	१०
आ वां सुम्ने वरिमन्त्सूरिभिः प्याम्	११ [४] (६६९)

(६४)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उष्मः । त्रिष्टुप् ।

उदु श्रिय उषसो रोचमाना अस्थुरपां नोर्मयो रुशन्तः ।	
कृणोति विश्वा सुपथा सुगान्यभूदु वस्वी दक्षिणा मघोनी	१
भद्रा ददृक्ष उर्विया वि भास्युत ते शोचिर्भानवो द्यामपसन् ।	
आविर्वक्षः कृणुषे शुम्भमानोषो देवि रोचमाना महोभिः	२
वहन्ति सीमरुणासो रुशन्तो गावः सुभर्गामुर्विया प्रथानाम् ।	
अपेजते शूरो अस्तेव शत्रून् बाधते तमो अजिरो न वोळ्हा	३
सुगोत ते सुपथा पर्वतेष्ववाते अपस्तरसि स्वभानो ।	
सा न आ वह पृथुयामन्नृष्वे रयिं दिवो दुहितरिष्यध्वै	४
सा वह योक्षभिरवातोषो वरं वहसि जोषमनु ।	
त्वं दिवो दुहितर्या ह देवी पूर्वहूतौ मंहना दर्शता भूः	५ (६७४)

उत् ते वयश्चिद् वसतेरपन्तन् नरश्च ये पितृभाजो व्युष्टौ ।
अमा सते वहसि भूरि वाम—मुषो देवि दाशुषे मर्त्याय

६ [५] (६५५)

(६५)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उषाः । त्रिष्टुप् ।

एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः क्षितीरुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।

या भानुना रुशता राम्या—स्वज्ञायि तिरस्तमसश्चिदुक्तून्

१

वि तद् ययुररुणयुग्भिर्भ्रुवै—श्चित्रं भान्त्युषसश्चन्द्ररथाः ।

अग्रं यज्ञस्य बृहतो नयन्ती—र्वि ता बाधन्ते तम् ऊर्म्यायाः

२

श्रवो वाजमिषमूर्जं वहन्ती—र्नि दाशुषं उषसो मर्त्याय ।

मघोनीर्विरिवत् पत्यमाना अवो धात विधते रत्नमद्य

३

इदा हि वो विधते रत्नमस्ती—दा वीराय दाशुषं उपासः ।

इदा विप्राय जरते यदुक्था नि ष्म मावते वहथा पुरा चित्

४

इदा हि तं उषो अद्रिसानो गोत्रा गवामङ्गिरसो गृणन्ति ।

व्युर्केण बिभिदुर्ब्रह्मणा च सत्या नृणामभवद् देवहृतिः

५

उच्छा दिवो दुहितः प्रत्नवन्नो भरद्वाजवद् विधते मघोनि ।

सुवीरं रयिं गृणते रिरिह्यु—रुगायमधि धेहि श्रवो नः

६ [६] (६८१)

(६६)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

वपुर्नु तच्चिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् ।

मर्तेष्वन्यद् दोहसे पीपाय सकृच्छुक्रं दुदुहे पृश्निरुधः

१

ये अग्रयो न शोशुचन्निधाना द्विर्यत् त्रिर्मरुतो वावृधन्त ।

अरेणवो हिरण्ययास एषां साकं नृमणैः पौंस्येभिश्च भूवन्

२

रुद्रस्य ये मीळहुषः सन्ति पुत्रा यांश्चो नु दाधृविर्भरधै ।

विदे हि माता महो मही णा सेत् पृश्निः सुभ्वेऽर्गर्भमाधात्

३

न य ईषन्ते जनुषोऽया न्वु—ऽन्तः सन्तोऽवद्यानि पुनानाः ।

निर्यद् दुहे शुचयोऽनु जोष—मनु श्रिया तन्वमुक्षमाणाः

४

(६८५)

मक्षू न येषु क्रोहसे चिद्वया आ नाम धृष्णु मारुतं दर्धानाः ।

न ये स्तौना अयासो म्हा नू चित सुदानुरव यासदुग्रान्

५ [७]

त इदुग्राः शर्वसा धृष्णुषेणा उभे युजन्त रोदसी सुमेके ।

अध स्मैषु रोदसी स्वशोचि रामवत्सु तस्थौ न रोकः

६

अनेनो वो मरुतो यामो अस्त्व नश्वश्चिद् यमजत्यरथीः ।

अनवसो अनभीशू रजस्तू वि रोदसी पथ्या याति सार्धन्

७

नास्य वर्ता न तरुता न्वस्ति मरुतो यमवथ वार्जसातौ ।

तोके वा गोषु तनये यमसु स व्रजं दर्ता पार्ये अध द्योः

८

प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् ।

ये सहांसि सहसा सहन्ते रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः

९

त्विषीमन्तो अध्वरस्येव विद्युत् तृषुच्यवसो जुहोऽग्नेः ।

अर्चत्रयो धुनयो न वीरा भ्राजज्जन्मानो मरुतो अधृष्टाः

१०

तं वृधन्तं मारुतं भ्राजहृष्टिं रुद्रस्य सूनुं हवसा विवासे ।

दिवः शर्धीय शुचयो मनीषा गिरयो नार्प उग्रा अस्पृधन्

११ [८] (६९२)

(६७)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

विश्वेषां वः सुतां ज्येष्ठतमा गीर्भिर्मित्रावरुणा वावृधध्वै ।

सं या रुमेव यमतर्यमिष्टा द्वा जना असमा बाहुभिः स्वैः

१

इयं मद वां प्र स्तुणीते मनीषो प प्रिया नमसा बर्हिर्च्छ ।

यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं छर्दिर्यद् वां वरुथ्यं सुदानू

२

आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्यु प प्रिया नमसा ह्वयमाना ।

सं यावज्जन्स्थो अपसेव जना ऋधुधीयतश्चिद् यतथो महित्वा

३

अश्वा न या वाजिना पूतबन्धू ऋता यद् गर्भमदितिर्भरध्वै ।

प्र या महि महान्ता जार्यमाना घोरा मतीय रिपवे नि दीधः

४

विश्वे यद् वां मंहना मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अर्दधुः सजोषाः ।

परि यद् भूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अर्दन्धासो अमूराः

५ [९]

ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून् हहेथे सानुमुपमादिव द्योः ।

हृळ्हो नक्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमातान् द्यां धासिनायोः

६

(६९८)

ता विग्रं धैथे जठरं पूणध्या आ यत् सञ्ज सभृतयः पूणन्ति ।	
न मृष्यन्ते युवतयोऽवाता वि यत् पयो विश्वजिन्वा भरन्ते	७
ता जिह्वया सकुमेदं सुमेधा आ यद् वां सत्यो अरतिर्कृते भूत ।	
तद् वां महित्वं घृतान्नावस्तु युवं द्वाशुषे वि चयिष्टमंहः	८
प्र यद् वां मित्रावरुणा स्पर्धन् प्रिया धाम युवधिता मिनन्ति ।	
न ये देवास ओहसा न मर्ता अयज्ञसाचो अप्यो न पुत्राः	९
वि यद् वाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के चिन्निविदो मन्तानाः ।	
आद् वां ब्रवाम सत्यान्युक्था नर्किर्वेभिर्यतथो महित्वा	१०
अवोरिस्था वां छर्दिषो अभिष्टौ युवोर्मित्रावरुणावस्कृधोयु ।	
अनु यद् गावः स्फुरानृजिप्यं धूष्णं यद् रणे वृषणं युनर्जन	११ [१०] (७०३)

(६८)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, ९-१० जगती ।

श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजोषा मनुष्वद् वृक्तबर्हिषो यजधै ।	
आ य इन्द्रावरुणाविषे अद्य महे सुम्नाय मह आववर्तत	१
ता हि श्रेष्ठा देवताता तुजा शूराणां शविष्ठा ता हि भूतम् ।	
मघोनां महिष्ठा तुविशुष्म ऋतेन वृत्रतुरा सर्वसेना	२
ता गृणीहि नमस्येभिः शूषैः सुम्नेभिरिन्द्रावरुणा चक्राना ।	
वज्रेणान्यः शवसा हन्ति वृत्रं सिषक्त्यन्यो वृजनेषु विप्रः	३
ग्राश्च यन्नरश्च वावृधन्त विश्वे देवासो नरां स्वगूर्ताः ।	
प्रैभ्य इन्द्रावरुणा महित्वा द्यौश्च पृथिवि भूतमुर्वी	४
स इत् सुदानुः स्ववां ऋतावेन्द्रा यो वां वरुण दाशति त्मन् ।	
इषा स द्विषस्तरिद् दास्वान् वंसद् रयिं रयिवर्तश्च जनान्	५ [११]
यं युवं द्वाश्वध्वराय देवा रयिं धत्थो वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।	
अस्मे स इन्द्रावरुणावपि प्यात् प्र यो भनक्ति वनुषामशस्तीः	६
उत नः सुत्रात्रो देवगोपाः सूरिभ्य इन्द्रावरुणा रयिः प्यात् ।	
येषां शुष्मः पृर्तनासु साह्वान् प्र सद्यो द्युम्ना तिरते ततुरिः	७ (७१०)

नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पूङ्गं रयिं सौश्रवसाय देवा ।

इत्था गृणन्तो महिनस्य शर्धो ऽपो न नावा दुर्गिता तरेम

८

प्र सम्राजं बृहते मन्म नु प्रिय—मर्चं देवाय वरुणाय सप्रथः ।

अयं य उर्वी महिना महिंवतः कत्वा विभात्यजरो न शोचिषा

९

इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतव्रता ।

युवो रथो अध्वरं देववीतये प्रति स्वसरमुप याति पीतये

१०

इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ।

इदं वामन्धः परिषिक्तमस्मे आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयेथाम्

११ [१२] (७१४)

(६९)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राविष्णू । त्रिष्टुप् ।

सं वां कर्मणा समिषा हिंनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य ।

जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्त—मरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता

१

या विश्वासां जनितारा मतीनामिन्द्राविष्णू कलशा सोमधाना ।

प्र वां गिरः शस्यमाना अवन्तु प्र स्तोमांसो गीयमानासो अर्कैः

२

इन्द्राविष्णू मदपती मदानामा सोमं यातं द्रविणो दधाना ।

सं वामञ्जन्त्वक्तुभिर्मतीनां सं स्तोमांसः शस्यमानास उक्थैः

३

आ वामश्वांसो अभिमातिषाह इन्द्राविष्णू सधमादो वहन्तु ।

जुषेथां विश्वा हवना मतीनामुप ब्रह्माणि शृणुतं गिरं मे

४

इन्द्राविष्णू तत् पनयाय्यं वां सोमस्य मदं उरु चक्रमाथे ।

अकृणुतमन्तरिक्षं वरीयो ऽप्रथतं जीवसे नो रजांसि

५

इन्द्राविष्णू हविषा वावृधाना ऽग्राद्वाना नमसा रातहव्या ।

घृतासुती द्रविणं धत्तमस्मे समुद्रः स्थः कलशः सोमधानः

६

इन्द्राविष्णू पिबतं मध्वो अस्य सोमस्य दत्ता जठरं पृणेथाम् ।

आ वामन्धांसि मविराण्यग्मन्नुप ब्रह्माणि शृणुतं हवं मे

७

उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः ।

इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्

८ [१३] (७२०)

(७०)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । द्यावापृथिवी । जगती ।

घृतवती भुवनानामभिश्चिरो—वीं पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा	१
असंश्चन्ती भूरिधारे पर्यस्वती घृतं दुहाते सुकृते शुचिब्रते । राजन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी अस्मे रेतः सिञ्चतं यन्मनुर्हितम्	२
यो वामुजवे कर्मणाय रोदसी मतीं दुदाश धिषणे स साधति । प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि युवोः सिक्ता विषुरूपाणि सव्रता	३
घृतेन द्यावापृथिवी अभीवृते घृतश्रिया घृतपृचा घृतावृधा । उर्वी पृथ्वी होतुर्वी पुरोहिते ते इद विप्रा ईळते सुम्रमिष्टये	४
मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षतां मधुश्रुता मधुदुघे मधुव्रते । दधाने यज्ञं द्रविणं च देवता महि श्रवो वार्जमस्मे सुवीर्यम्	५
ऊर्जं नो द्यौश्च पृथिवी च पिन्वतां पिता माता विश्वविदा सुदंससा । संरराणे रोदसी विश्वशम्भुवा सनि वाजं रयिमस्मे समिन्वताम्	६ [१४] (७२८)

(७१)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सविता । जगती, ४-६ त्रिष्टुप् ।

उदु प्य देवः सविता हिरण्यया बाहू अयंस्त सर्वनाय सुकृतुः । घृतेन पाणी अभि पुष्णुते मखो युवा सुदक्षो रजसो विधर्मणि	१
देवस्य वयं सवितुः सर्वामनि श्रेष्ठे स्याम वसुनश्च द्वावने । यो विश्वस्य द्विपदो यश्चतुष्पदो निवेशने प्रसवे चासि भूमनः	२
अर्द्धधोभिः सवितः पायुभिश्च शिवेभिर्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत	३
उदु प्य देवः सविता दमूना हिरण्यपाणिः प्रतिदोषमस्थान् । अयोहनुर्यजतो मन्द्रजिह्व आ दाशुषे सुवति भूरि वामम्	४ (७३२)

उद्धू अयाँ उपवक्तेव ब्राह्म हिरण्यया सविता सुप्रतीका ।
 द्विवो रोहांस्यरुहत् पृथिव्या अरीरमत पतयत् कच्चिदध्वम्
 वाममद्य सवितर्वामसु श्वो द्विवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः ।
 वामस्य हि क्षयस्य देव भूरे रया धिया वामभाजः स्याम

५

६ [१५] (७३४)

(७२)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रासोमौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रासोमा महि तद् वां महित्वं युवं महानि प्रथमानि चक्रथुः ।
 युवं सूर्यं विविदथुर्युवं स्वः—विश्वः तमांस्यहतं निदध्वं
 इन्द्रासोमा वासयथ उषास—मुत् सूर्यं नयथो ज्योतिषा सह ।
 उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भनेना—प्रथतं पृथिवीं मातरं वि
 इन्द्रासोमावहिमपः परिष्ठां हथो वृत्रमनु वां द्यौरमन्यत ।
 प्राणींस्यैरयतं नदीना—मा समुद्राणि पप्रथुः पुरुणि
 इन्द्रासोमा पक्रमामास्वन्त—नि गवामिद् दधथुर्वक्षणासु ।
 जगृभथुरनपिनद्धमासु रुशच्चित्रासु जगतीष्वन्तः
 इन्द्रासोमा युवमङ्ग तरुत्र—मपत्यसाचं श्रुत्यं रराथे ।
 युवं शुष्मं नयं चर्षणिभ्यः सं विव्यथुः पृतनाषाहमुग्रा

१

२

३

४

५ [१६] (७३५)

(७३)

३ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यो अद्विभित् प्रथमजा क्रतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।
 द्विर्हज्मा प्राघर्मसत् पिता न आ रोदसी वृषभो रोरवीति
 जनाय चिद् य ईवत उ लोकं बृहस्पतिर्विवहूतौ चकार ।
 घ्नन् वृत्राणि वि पुरो दर्दरीति जयच्छत्रैर्मित्रान् पृतसु साहन
 बृहस्पतिः समजयद् वसूनि महो ब्रजान् गोमतो देव एषः ।
 अपः सिषासन् त्व्वरप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमकैः

१

२

३ [१७] (७३६)

(७४)

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । सोमारुद्रौ । त्रिष्टुप् ।

सोमारुद्रा धारयेथामसुर्यं । प्र वामिष्टयोऽरमश्रुवन्तु ।

दमेदमे सप्त रत्ना दधाना शं नो भूतं द्विपदे शं चतुष्पदे १

सोमारुद्रा वि वृहतं विषूची ममीवा या नो गयमाविवेश ।

आरे बधिथां निक्किति पराचै रस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु २

सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् ।

अव स्यतं मुञ्चतं यज्ञो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ३

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृळतं नः ।

प्र नो मुञ्चतं वरुणस्य पाशाद् गोपायतं नः सुमनस्यमाना ४ [१८] (७४६)

(७५)

१९ पायुर्भरद्वाजः । (संग्रामाशिषः) १ वर्म, २ धनुः, ३ ज्या, ४ आर्त्ता, ५ इषुधिः, ६ (पूर्वार्धः)

सारथिः, ६ (उत्तरार्धः) रश्मयः, ७ अश्वाः, ८ रथः, ९ रथगोपाः, १० ब्राह्मण-पितृ-सोम-द्यावा-

पृथिवी-पूषाणः, ११-१२, १५-१६ इषवः, १३ प्रतोदः, १४ हस्तघ्नः,

१७ युद्धभूमि-कवच-ब्रह्मणस्पत्यादयः, १८ वर्म-सोम-वरुणाः,

१९ देवब्रह्माणि । त्रिष्टुप्; ६, १० जगती; १२, १३, १५, १६, १९

अनुष्टुप्, १७ पङ्क्तिः ।

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद् वर्मी याति समदांमुपस्थे ।

अनाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु १

धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम ।

धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम २

वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिष्वजाना ।

योषेव शिङ्गे वितताधि धन्वञ्ज्या इयं ममने पारयन्ती ३

(७४९)

ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं विभृतामुपस्थे ।
 अप शत्रून् विध्यतां संविद्वाने आर्त्ता इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ४
 बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्वा कृणोति समनावगत्य ।
 इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनन्दो जयति प्रसूतः ५ [१९]

रथे तिष्ठन् नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयन्ते सुषारथिः ।
 अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ६
 तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो ऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः ।
 अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रून् रणपव्ययन्तः ७
 रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म ।
 तत्रा रथमुप शग्मं संदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः ८
 स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेभितः शक्तीवन्तो गभीराः ।
 चित्रसेना इषुबला अमृधाः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः ९
 बाह्वणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
 पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत १० [२०]

सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता ।
 यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन् ११
 ऋजीते परि वृद्धि नो ऽश्मा भवतु नस्तनूः ।
 सोमो अर्धि ब्रवीतु नो ऽर्दितिः शर्म यच्छतु १२
 आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्रते ।
 अश्वाजनि प्रचेतसो ऽश्वान् त्समत्सु चोदय १३
 अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायां हेतिं परिबार्धमानः ।
 हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पातु विश्वतः १४
 आलाक्ता या रुरुशीर्ण्यथो यस्या अयो मुखम् ।
 इदं पर्जन्यरितस इष्वै देव्यै बृहन्नमः १५ [२१] (७६१)

अर्वसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते ।	
गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिषः	१६
यत्र बाणाः संपतन्ति कुमारा विशिखा इव ।	
तत्रा नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु	१७
ममीणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।	
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु वेवा मदन्तु	१८
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ट्यो जिघांसति ।	
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम्	१९ [२२] (७६५)

॥ इति षष्ठं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

पञ्चममण्डलस्यान्तपर्यन्तं ४३६८

षष्ठमण्डलस्य ७६५

सर्वयोगः- ५१३३

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१७]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । विराट्, १९-२५ त्रिष्टुप् ।

अग्निं नरो दीर्घितिभिरुरण्यो—हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहर्पतिमथर्युम् १
 तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन् त्सुप्रतिचक्षमवसे कृतश्चित् । दृक्षाय्यो यो दम आस नित्यः २
 प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नो ऽजस्रया सूम्या यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ३
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासते सुजाताः ४
 दा नो अग्ने धिया रथिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं यावा तरति यातुमावान् ५[२३]

उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ६
 विश्वा अग्नेऽपं दूहाराती—येभिस्तपोभिरदहो जरुथम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ७
 आ यस्ते अग्न इधते अनीकं वसिष्ठ शुक्र दीदिवः पावक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ८
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मर्ता नरः पित्र्यासः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः ९
 इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि संन्तु मायाः । ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् १०[२४]

मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां माशेषसोऽवीरता परि त्वा । प्रजावतीषु दुर्योसु दुर्य ११
 यमश्वी नित्यमुपयाति यज्ञं प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् १२
 पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्टात् पाहि धूर्तेररुषो अघायोः । त्वा युजा पृतनार्यूरभि प्याम् १३
 सेवृग्निर्ग्रीरत्यस्त्वन्यान् यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः । सहस्रपाथा अक्षरां समेति १४
 सेवृग्नियो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमंहस उरुष्यात् । सुजातासः परि चरन्ति वीराः १५[२५]

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिद्विन्धे हविष्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता १६
 त्वे अग्न आहवनानि भूरी—शानास आ जुहुयाम नित्या । उभा कृण्वन्तो वहतू मियेधे १७
 इमो अग्ने वीततमानि हव्या ऽजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ । प्रति न ईं सुरभीणि व्यन्तु १८

मा नो अग्नेऽवीरते परा दा दुर्वाससेऽमृतये मा नो अस्यै ।

मा नः क्षुधे मा रक्षसं क्रतावो मा नो दमे मा वन आ जुहूर्थाः

१९ (१९)

नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवन्धः सुषूदः ।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः २० [२६]

त्वमग्ने सुहवो रणवसंहक सुदीती सूनो सहसो दिदीहि ।
मा त्वे सचा तनये नित्य आ ध—ङ्गा वीरो अस्मन्नयो वि दासीत् २१

मा नो अग्ने दुर्भुतये सचेषु देवेद्वेष्ट्वग्निषु प्र वोचः ।
मा ते अस्मान् दुर्मतयो भूमाच्चिद् देवस्य सूनो सहसो नशन्त २२

स मर्तो अग्ने स्वनीक रेवा—नमर्त्ये य आजुहोति हव्यम् ।
स देवता वसुवर्नि दधाति यं सूरिरर्थो पृच्छमान एति २३

महो नो अग्ने सुवितस्य विद्वान् रयिं सूरिभ्य आ वहा बृहन्तम् ।
येन वयं सहसावन् मदेमा—ऽविक्षितास आयुषा सुवीराः २४

नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवन्धः सुषूदः ।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः २५ [२७] (२५)

— ३७९८ —

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-३०]

(२)

११ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आप्रीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इळः, ४ बर्हिः,
५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । त्रिष्टुप् ।

जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद् यजत धूममुण्वन् ।

उप स्पृश द्विव्यं सानु स्तूपैः सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य १

नराशंसस्य महिमानमेषा—मुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः ।

ये सुक्रतवः शुचयो धियंधाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या २

ईळेन्यं वो असुरं सुदक्षं—मन्तर्दूतं रोदसी सत्यवाचम् ।

मनुष्वदुग्निं मनुना समिद्धं समध्वराय सदुमिन्महेम ३

सपर्यवो भरमाणा अभिजु प्र वृञ्जते नमसा बर्हिरग्नौ ।

आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषद्व—दध्वर्यवो हविषा मर्जयध्वम् ४

स्वाध्वोऽ वि दुरो देवयन्तो ऽशिश्नू रथयुर्देवताता ।

पूर्वी शिशुं न मातरां रिहाणे समग्रुवो न समनेष्वञ्जन् ५ [१]

उत योषणे द्विव्ये मही न उपासानक्ता सुदुधेव धेनुः ।

बर्हिषदा पुरुहूते मघोनी आ यज्ञिये सुवितार्य श्रयेताम् ६ (३१)

विप्रां यज्ञेषु मानुषेषु कारू	मन्ये वां जातवेदसा यजध्वै ।	
ऊर्ध्वं नो अध्वरं कृतं हवेषु	ता देवेषु वनथो वार्याणि	७
आ भारती भारतीभिः सजोषा	इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः ।	
सरस्वती सारस्वतेभिर्वाक्	तिस्रो देवीर्विहिरेदं सदन्तु	८
तन्नस्तुरीपमधं पोषयित्तु	देवं त्वष्टां रराणः स्यस्व ।	
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो	युक्तग्रावा जायते देवकामः	९
वनस्पतेऽव सृजोप देवा	नग्निर्हविः शमिता सृदयाति ।	
सेदु होता सत्यतरो यजाति	यथा देवानां जनिमानि वेदं	१०
आ याह्यग्ने समिधानो अर्वा	डिन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः ।	
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा	स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्	११ [२] (३६)

(३)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा	यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम् ।	
यो मर्त्येषु निधुर्विर्कृतावा	तपुर्मूर्धा घृतान्नः पावकः	१
प्रोथदध्वो न यवसेऽविष्यन्	यदा महः संवरणाद् व्यस्थात् ।	
आदस्य वातो अनु वाति शोचि	रधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति	२
उद् यस्य ते नवजातस्य वृष्णो	ऽग्रे चरन्त्यजरा इधानाः ।	
अच्छा ग्रामरूपो धूम एति	सं दूतो अग्र ईर्यसे हि देवान्	३
वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो	अश्रेत् तृषु यदन्ना समवृक्तं जम्भैः ।	
सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ट एति	यवं न दस्म जुह्वा विवेक्षि	४
तमिद् वृषा तमुषसि यविष्ठ	मग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः ।	
निशिशाना अतिथिमस्य योनौ	दीदार्य शोचिराहुतस्य वृष्णः	५ [३]

सुसंष्टकृ ते स्वनीक प्रतीकं वि यद् रुक्मो न रोचंस उपाके ।
 द्विवो न ते तन्यतुरेति शुष्मं श्वित्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुम्
 यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम परीळाभिर्घृतवद्भिश्च हव्यैः ।
 तेभिर्नो अग्रे अमितैर्महोभिः शतं पूभिर्भार्यसीभिर्नि पाहि

७ (४३)

या वा ते सन्ति दाशुपे अधृष्टा गिरो वा याभिर्नृवतीरुरुष्याः ।
 ताभिर्नः सूनो सहसो नि पाहि स्मत् सूरिश्चरितृञ्जातवेदः ८
 निर्यत् पूतेव स्वधितिः शुचिर्गात् स्वया कृपा तन्वाङ् रोचमानः ।
 आ यो मात्रोरुशेन्यो जनिष्ट देवयज्याय सुक्रतुः पावकः ९
 एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्य—पि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।
 विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [४] (४६)

(४)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वं हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतम् ।
 यो दैव्यानि मानुषा जनूयन्तर्विश्वानि विद्वाना जिगाति १
 स गृत्सो अग्निस्तरुणाश्चिदस्तु यतो यविष्ठो अजनिष्ट मातुः ।
 सं यो वना युवते शुचिदुन् भूरि चिदन्ना समिदन्ति सद्यः २
 अस्य देवस्य संसद्यनीके यं मर्तासः श्येतं जगृभ्रे ।
 नि यो गृभं पौरुषेयीमुवोच दुरोकमग्निरायवे शुशोच ३
 अयं कविरकविषु प्रचेता मर्तेष्वग्निर्मृतो नि धायि ।
 स मा नो अत्र जुहुरः सहस्वः सदा त्वे सुमनसः स्याम ४
 आ यो योनिं देवकृतं ससादु कत्वा ह्यग्निर्मृता अतारीत् ।
 तमोषधीश्च वनिनश्च गर्भं भूमिश्च विश्वधायसं विभर्ति ५ [५]

ईशे ह्यग्निर्मृतस्य भूरे—रीशे रायः सुवीर्यस्य दातोः ।
 मा त्वा वयं सहसावन्नवीरा माप्सवः परि पदाम मादुवः ६
 परिषद्यं ह्यरणस्य रेक्णो नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।
 न शेषो अग्ने अन्यजातमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुक्षः ७
 नहि ग्रभारणः सुशेवो ऽन्योदर्यो मनसा मन्तवा उ ।
 अधा चिदोक्तः पुनरित् स एत्या ऽऽ नो वाज्यभीषाळेतु नव्यः ८
 त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमुं नः सहसावन्नवद्यात् ।
 सं त्वा ध्वस्मन्वदुभ्येतु पाथः सं रायिः स्पृहयाय्यः सहस्री ९ (५५)

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्य—पि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।

विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१० [६] (५६)

(५)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्रये तवसे भरध्वं गिरं द्विवो अरतये पृथिव्याः ।

यो विश्वेषाममृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जागृवद्भिः

१

पृष्ठो द्विवि धाय्यग्निः पृथिव्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम् ।

स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वानरो वावृधानो वरेण

२

त्वद् भिया विश आयन्नसिक्ती—रसमना जहतीर्भोजनानि ।

वैश्वानर पूरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने दुरयन्नदीदेः

३

तव त्रिधातु पृथिवी उत द्यौ—वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त ।

त्वं भासा रोदसी आ ततन्था—ऽजस्रेण शोचिषा शोशुचानः

४

त्वामग्ने हरितो वावशाना गिरः सचन्ते धुनयो घृताचीः ।

पतिं कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुपसां केतुमह्वाम्

५ [७]

त्वे असुर्यं वसवो नृण्वन् क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त ।

त्वं दस्युरोक्तसो अग्र आज उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय

६

स जायमानः परमे व्योमन् वायुर्न पाथः परि पासि सद्यः ।

त्वं भुवना जनयन्नभि क्र—न्नपत्याय जातवेदो दशस्यन्

७

तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर द्युमतीं जातवेदः ।

यया राधः पिन्वासि विश्ववार पृथु श्रवो दाशुषे मर्त्याय

८

तं नो अग्ने मघवज्यः पुरुक्षुं रयिं नि वाजं श्रुत्यं युवस्व ।

वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुद्रेभिरग्ने वसुभिः सजोषाः

९ [८] (६५)

(६)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र सम्राजो असुरस्य प्रशस्तिं पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य ।

इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दे वारुं वन्दमानो विवक्त्रिम

१

(६६)

कविं केतुं धासिं भानुमद्रे—हिंन्वन्ति शं राज्यं रोदस्योः ।	
पुंरुरस्य गीर्भिरा विवासे ऽग्नेर्वतानि पूर्या महानि	२
न्यक्रतून् ग्रथिनो मूधवाचः पर्णारंश्चन्द्राँ अवुधाँ अयुज्ञान् ।	
प्रप्र तान् दस्यूरग्निर्विवाय पूर्वश्चकारापराँ अयज्यून	३
यो अपाचीने तमसि मर्दन्तीः प्राचींश्चकार नृतमः शचीभिः ।	
तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषे ऽनानतं दुमयन्तं पृतन्यून	४
यो देह्योऽं अनमयद् वधस्यै—र्यो अर्यपत्नीरूपसश्चकार ।	
स निरुध्या नहुपो यहो अग्नि—विशश्चक्रे बलिहतः सहोभिः	५
यस्य शर्मन्नुप विश्वे जनांस एवैस्तस्थुः सुमतिं भिक्षमाणाः ।	
वैश्वानरो वरमा रोदस्यो—राग्निः संसाद पित्रोरुपस्थम्	६
आ देवो ददे बुध्याऽं वसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य ।	
आ समुद्रादवरादा परस्मा—दाग्निर्ददे दिव आ पृथिव्याः	७ [९] (७१)

(७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र वो देवं चित् सहसानमग्नि—मश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः ।	
भवां नो दूतो अध्वरस्य विद्वान् त्मना देवेषु विविदे मितदुः	१
आ याह्यग्ने पथ्याऽं अनु स्वा मन्द्रो देवानां सख्यं जुषाणः ।	
आ सानु शुष्मैर्नदयन् पृथिव्या जम्भेभिर्विश्वमुशधग्वनानि	२
प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि बर्हिः प्रीणीते अग्निरीळितो न होता ।	
आ मातरा विश्ववारो हुवानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः	३
सद्यो अध्वरे रथिरं जनन्त मानुषासो विचेतसो य एषाम् ।	
विशामंधायि विशपतिर्दुरोणेऽं ऽग्निर्मन्द्रो मधुवचा कृतावा	४
असादि वृतो वह्निराजगन्वा—नग्निर्ब्रह्मा नृषदने विधर्ता ।	
द्यौश्च यं पृथिवी वावृधाते आ यं होता यजति विश्ववारम्	५
एते द्युम्नेभिर्विश्वमार्तिरन्त मन्त्रं ये वारं नर्या अर्तक्षन् ।	
प्र ये विशस्तिरन्त श्रोषमाणा आ ये मे अस्य दीर्धयन्नृतस्य	६ (७८)

नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनाम् ।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्न्य आनङ् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७ [१०] (७९)

(८)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

इन्धे राजा समर्यो नमोभि—र्यस्य प्रतीकमाहुतं घृतं ।
नरो हव्येभिरीळते सबाध आग्निरग्र उपसामशोचि १
अयमु प्य सुमहौ अवोद्वि होता मन्द्रो मनुषो यद्वो अग्निः ।
वि भा अकः ससृजानः पृथिव्यां कृष्णपविरोषधीभिर्ववक्षे २
कया नो अग्रे वि वसः सुवृत्तिं कामु स्वधामृणवः शस्यमानः ।
कदा भवेम पतयः सुदत्र रायो वन्तारो दुष्टरस्य साधोः ३
प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचते बृहद् भाः ।
अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ द्युतानो देव्यो अतिथिः शुशोच ४
असन्नित् त्वे आहव्नानि भूरि भुवो विश्वेभिः सुमना अनीकैः ।
स्तुतश्चिदग्रे शृण्विषे गृणानः स्वयं वर्धस्व तन्वं सुजात ५
इदं वचः शतसाः संसहस्र—मुदग्रये जनिषीष्ट द्विर्वाहाः ।
शं यत् स्तोतृभ्य आपये भवति द्युमदमीव चार्तनं रक्षोहा ६
नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनाम् ।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्न्य आनङ् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ [११] (८६)

(९)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अबोधि जार उपसामुपस्था—द्धोता मन्द्रः कवितमः पावकः ।
दधाति केतुमुभयस्य जन्तो—हव्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु १
स सुकृतुर्यो वि दुरः पणीनां पुनानो अर्कं पुरुभोजसं नः ।
होता मन्द्रो विशां दमूना—स्तिरस्तमो ददृशे राम्याणाम् २
अमूरः कविरिदितिर्विवस्वान् त्सुसंसन्मित्रो अतिथिः शिवो नः ।
चित्रभानुरुषसां भात्यग्रे ऽपां गर्भः प्रस्व आ विवेश ३
इळेन्यो वो मनुषो युगेषु समनगा अंशुचज्जातवेदाः ।
सुसंहशा भानुना यो विभाति प्रति गावः समिधानं बुधन्त ४ (९०)

अग्ने॑ याहि॒ दूत्यं॑ । मा रि॑षण्यां॒ कुंवाँ॑ अ॒च्छा॑ ब्रह्म॒कृता॑ गु॒णेन॑ ।
 सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॑पो॒ यक्षि॑ दे॒वान् र॑त्न॒धेया॑य वि॒श्वान्
 त्वाम॑ग्ने॒ समि॑धानो वसि॑ष्ठो॒ जरू॑थं ह॒न् यक्षि॑ रा॒ये पु॑रं॒धिम् ।
 पु॒रुणी॑था जा॒तवे॑दो जरस्व॒ यूयं॑ पा॒त स्व॒स्तिभिः॑ सदा॒ नः

५

६ [१२] (९९)

(१०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

उ॒षो न जा॒रः पृ॒थु पा॑जो॒ अश्रे॑द् द॒र्विद्यु॑त्तद् दी॒द्यच्छो॑शु॒चानः॑ ।
 वृषा॑ ह॒रिः शु॒चिरा॑ भा॒ति भा॒सा धि॑यो॒ हिन्वा॑न उ॒गती॑र॒जीगः॑
 स्व॑र्णं वस्तो॒रुषसा॑मरोचि॒ यज्ञं॑ त॒न्वाना॑ उ॒शिजो॑ न म॒न्म ।
 अ॒ग्निर्जन्मा॑नि दे॒व आ वि॑ वि॒द्वान् द्र॒वद् दू॒तो दे॒वया॒वा वनि॑ष्ठः
 अ॒च्छा गि॑रो म॒तयो॑ दे॒वय॑न्ती॒ रग्निं॑ य॒न्ति द्र॒विणं॑ भि॒क्षमा॑णाः ।
 सु॒सं॒दृशं॑ सु॒प्रती॑कं स्व॒श्र्वं ह॒व्यवा॑ह॒मरा॑तिं मा॒नुषा॑णाम्
 इन्द्रं॑ नो अ॒ग्ने वसु॑भिः स॒जोषा॑ रु॒द्रं रु॒द्रेभि॑रा व॒हा बृ॒हन्त॑म् ।
 आ॒दित्ये॑भि॒रदि॑तिं वि॒श्वज॑न्यां बृ॒हस्प॑ति॒मृक्क॑भिर्वि॒श्ववार॑म्
 म॒न्द्रं हो॒तार॑मु॒शिजो॑ यवि॑ष्ठ—म॒ग्निं वि॒श ई॒ळते॑ अध्व॒रेषु॑ ।
 स हि॑ क्षपा॒वाँ अभ॑वद् र॒यीणा॑—म॒तन्द्रो॑ दू॒तो य॒जथा॑य दे॒वान्

१

२

३

४

५ [१३] (९७)

(११)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

म॒हाँ अ॒स्यध्व॑रस्य॒ प्रके॑तो॒ न ऋ॑ते त्वदु॒मृता॑ मा॒दय॑न्ते ।
 आ वि॒श्वेभिः॑ स॒रथं॑ याहि॒ देवै॑—न्य॒ग्ने हो॒ता प्रथ॑मः स॒दे॒ह
 त्वामी॑ळते अ॒जिरं॑ दू॒त्याय॑ ह॒विर्म॑न्तः स॒दुमि॑न्मा॒नुषा॑सः ।
 यस्य॑ दे॒वैरा॑स॒दो ब॒र्हिर्ग॑ने ऽहान्य॒स्मै सु॑दि॒ना भ॑वन्ति
 त्रि॒श्रि॒वृक्तोः॑ प्र चि॒कितु॑र्वसू॒नि त्वे अ॒न्तर्वा॑शुषे म॒र्त्याय॑ ।
 म॒नुष्व॑र्द॒ग्न इ॒ह य॑क्षि दे॒वान् भ॒वा नो॑ दू॒तो अ॑भि॒शस्ति॑पा॒वा
 अ॒ग्निरी॑शे बृ॒हतो॑ अध्व॒रस्या॑—ऽग्निर्वि॒श्वस्य॑ ह॒विषः॑ कृ॒तस्य॑ ।
 क॒तुं ह्य॑स्य॒ वस॑वो जुष॒न्ता—ऽथा॑ दे॒वा द॑धिरे ह॒व्यवा॑ह॒म्

१

२

३

४

(१०१)

आग्नें वह हविरद्याय देवा—निन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्ताम् ।
इमं यज्ञं विवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

५ [१४] (१०२)

(१०)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अर्गन्म महा नमसा यविष्ठं यो वीदाय समिन्द्रः स्वे दुरोणे ।
चित्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यश्रम्
स महा विश्वा दुरितानि साहा—नग्निः पृथ्वे दम आ जातवेदाः ।
स नो रक्षिषद् दुरितादवद्या—कुस्मान् गृणत उत नो मघोनः
त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः ।
त्वे वसु सुषणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१५] (१०५)

(१३)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्रये विश्वशुचं धियंधे ऽसुरघ्ने मन्म धीतिं भरध्वम् ।
भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्
त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जार्यमानः ।
त्वं देवाँ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा
जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशून् न गोपा इर्यः परिज्मा ।
वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१६] (१०८)

(१४)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ बृहती ।

समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः ।
हविर्भिः शुक्रशोचिषे नमस्विनो वयं दाशेमाग्रये
वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम सुष्टुती यजत्र ।
वयं घृतेनाध्वरस्य होत—वयं देव हविषा भद्रशोचे
आ नो देवेभिरुप देवहूति—मग्ने याहि वर्षद्वृतिं जुषाणः ।
तुभ्यं देवाय दाशतः स्याम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३ [१७] (१११)

(१५)

१५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । गायत्री ।

उपसद्याय मीळहुषं	आस्ये जुहुता हविः	।	यो नो नेदिष्ठमाप्यम्	१
यः पञ्च चर्षणीराभि	निषसाद् दमेदमे	।	कविर्गृहर्पतिर्युवा	२
स नो वेदो अमात्यमग्नी	रक्षतु विश्वतः	।	उतास्मान् पात्वंहसः	३
नवं नु स्तोममग्रये	दिवः श्येनार्य जीजनम्	।	वस्वः कुविद् वनाति नः	४
स्पर्हा यस्य श्रियो हृशे	रयिर्वीरवतो यथा	।	अग्रे यज्ञस्य शोचतः	५ [१८]

सेमां वेतु वर्षद्वृतिमग्निर्जुषत नो गिरः	।	यजिष्ठो हव्यवाहनः	६
नि त्वा नक्ष्य विशपते द्युमन्तं देव धीमहि	।	सुवीरमग्र आहुत	७
क्षप उस्त्रश्च दीदिहि स्वग्नयस्त्वया वयम्	।	सुवीरस्त्वमस्मयुः	८
उप त्वा सातये नरो विप्रांसो यन्ति धीतिभिः	।	उपाक्षरा सहस्रिणी	९
अग्नी रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः	।	शुचिः पावक ईज्यः	१० [१९]

स नो राधांस्या भरे शानः सहसो यहो	।	भर्गश्च दातु वार्यम्	११
त्वमग्ने वीरवद् यशो देवश्च सविता भर्गः	।	दितिश्च दाति वार्यम्	१२
अग्रे रक्षा णो अंहसः प्रति ण्म देव रीषतः	।	तपिष्ठैरजरो दह	१३
अधा मही न आयस्य नाधृष्टो नृपीतये	।	पूर्भवा शतभुजिः	१४
त्वं नः पाह्यंहसो दोषावस्तरघायतः	।	दिवा नक्तमदाभ्य	१५ [२०] (१२६)

(१६)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । प्रगाथः (=विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

एना वो अग्निं नमसो ज्यो नपात्मा हुवे ।	
प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्	१
स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः ।	
सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम्	२
उदस्य शोचिरस्था द्राजुह्वानस्य मीळहुषः ।	
उद् धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः	३
तं त्वा दूतं कृण्महे यशस्तमं देवा आ वीतये वह ।	
विश्वा सूनो सहसो मर्तभोजना रास्व तद् यत् त्वेमहे	४ (१३०)

त्वमग्ने गृहर्पति—स्त्वं होता नो अध्वरे ।

त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेषि च वार्यम्

५

कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि ।

आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते

६ [२१]

त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः ।

यन्तारो ये मघवानो जनाना—मूर्वान् दयन्त गोनाम्

७

येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आँ अपि प्राता निषीदति ।

ताँस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत्

८

स मन्द्रया च जिह्या वह्निरासा विदुष्टरः ।

अग्ने रयिं मघवन्ज्यो न आ वह हव्यदातिं च सूदय

९

ये राधाँसि ददृत्यश्रया मघा कामेन श्रवसो महः ।

ताँ अंहसः पिपृहि पृतृभिष्टं शतं पूर्मिर्यविष्ण्य

१०

देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवण्ट्यासिचम् ।

उद् वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्व—मादिद् वो देव ओहते

११

तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत ।

दधाति रत्नं विधते सुवीर्य—मग्निर्जनाय वृशुषे

१२ [२२] (१३८)

(१७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अग्निः । द्विपदा त्रिष्टुप् ।

अग्ने भवं सुषमिधा समिद्ध उत बर्हिर्हविषा वि स्तृणीताम्

१

उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्ता—मुत देवाँ उशत आ वहेह ॥१॥

२

अग्ने वीहि हविषा यक्षि देवान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः

३

स्वध्वरा करति जातवेदा यक्षद् देवाँ अमृतां पिप्रयच्च ॥२॥

४

वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवन्त्वाशिषो नो अद्य

५

त्वामु ते दधिरे हव्यवाहं देवासो अग्न ऊर्ज आ नपातम् ॥३॥

६

ते ते देवाय दाशतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः ॥४॥

७ [२३] (१४५)

(१८)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १८-३३]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः, २२-२५ सुदाः पैजवनः । त्रिष्टुप् ।

त्वे ह यत् पितरश्चिन्न इन्द्र विश्वा वामा जरितारो असन्वन् ।
 त्वे गावः सुदुधास्त्वे ह्यश्वास्त्वं वसु देवयते वर्निष्ठः १
 राजेव हि जनिभिः क्षेप्येवाऽव द्युभिरभि विदुष्कविः सन् ।
 पिशा गिरो मघवन् गोभिरश्वैस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् २
 इमा उ त्वा पस्पृधानासो अत्र मन्द्रा गिरो देवयन्तीरुप स्थुः ।
 अर्वाचीं ते पथ्या राय एतु स्याम ते सुमताविन्द्र शर्मन् ३
 धेनुं न त्वां सूयवसे दुदुक्षन्नुप ब्रह्माणि ससृजे वसिष्ठः ।
 त्वामिन्मे गोपतिं विश्व आहा ऽऽ न इन्द्रः सुमतिं गन्त्वच्छ ४
 अणींसि चित् पप्रथाना सुदास इन्द्रो गाधान्यकृणोत् सुपारा ।
 शर्धन्तं शिम्युमुचर्थस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोदशस्तीः ५ [२४]

पुरोळा इत् तुर्वशो यक्षुरासीद् राये मत्स्यासो निशिता अपीव ।
 श्रुष्टिं चक्रुर्भृगवो द्रुह्यवश्च सखा सखायमतरद् विषूचोः ६
 आ पक्थासो भलानसो भनन्ता ऽलिनासो विषाणिनः शिवासः ।
 आ योऽनयत् सधमा आर्यस्य गव्या तृत्सुभ्यो अजगन् युधा नृन् ७
 दुराध्योऽदितिं स्नेवयन्तो ऽचेतसो वि जंगृभ्रे परुष्णीम् ।
 महाविष्यक् पृथिवीं पत्यमानः पशुष्कविरशयच्चायमानः ८
 इयुर्थं न न्यर्थं परुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वं जंगाम ।
 सुदास इन्द्रः सुतुकां अमित्रा नरन्धयन्मानुषे वधिवाचः ९
 इयुर्गावो न यवसादगोपा यथाकृतमभि मित्रं चितासः ।
 पृश्निगावः पृश्निनिप्रेषितासः श्रुष्टिं चक्रुर्नियुतो रन्तयश्च १० [२५]

एकं च यो विंशतिं च श्रवस्या वैकर्णयोर्जनान् राजा न्यस्तः ।
 दुस्मो न सद्यन् नि शिशति बर्हिः शूरः सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम् ११
 अध श्रुतं कवषं वृद्धमप्स्वन्नु द्रुह्यं नि वृणग्वज्रबाहुः ।
 वृणाना अत्र सख्याय सख्यं त्वायन्तो ये अमदन्ननु त्वा १२ (१५७)

वि सद्यो विश्वा हंहितान्येषा—मिन्द्रः पुरः सहसा सप्त दर्दः ।
 व्यानवस्य तृत्सवे गयं भा—ग्जेष्म पूरुं विदथे मूधवाचम् १३
 नि गव्यवोऽनवो द्रुह्यवश्च षष्टिः शता सुषुपुः पट् सहस्रा ।
 षष्टिर्वीरासो अधि षड् दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या कृतानि १४
 इन्द्रेणैते तृत्सवो वेविषाणा आपो न सृष्टा अधवन्त नीचीः ।
 दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमाना जहुर्विश्वानि भोजना सुदासे १५ [२६]

अर्धं वीरस्य शूतपामनिन्द्रं परा शर्धन्तं नुनुदे अभि क्षाम् ।
 इन्द्रो मन्युं मन्युम्यो मिमाय भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः १६
 आध्रेण चित् तद्वेकं चकार सिंहीं चित् पेत्वेना जघान ।
 अव सक्तीर्विश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद् विश्वा भोजना सुदासे १७
 शश्वन्तो हि शत्रवो रारधुष्टे भेदस्य चिच्छर्धतो विन्दु रन्धिम् ।
 मर्ता एनः स्तुवतो यः कृणोति त्रिमं तस्मिन् नि जहि वज्रमिन्द्र १८
 आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च प्रात्र भेदं सर्वताता मुपायत् ।
 अजासश्च शिग्रवो यक्षवश्च बलिं शीर्षाणि जभ्रुरश्वयानि १९
 न त इन्द्र सुमतयो न रायः संचक्षे पूर्वा उपसो न नूताः ।
 देवंकं चिन्मान्यमानं जघन्था—ऽव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् २० [२७]

प्र ये गृहादमेमदुस्त्वाया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः ।
 न ते भोजस्य सख्यं मृषन्ता—ऽधा सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान् २१
 द्वे नप्तुर्द्वैवतः शते गो—र्धा रथा वधूमन्ता सुदासः ।
 अर्हन्नग्रे पैजवनस्य दानं होतेव सद्य पर्येमि रेभन् २२
 चत्वारो मा पैजवनस्य दानाः स्मर्दिष्टयः कृशनिनो निरेके ।
 ऋज्रासो मा पृथिविष्ठाः सुदास—स्तोकं तोकाय श्रवसे वहन्ति २३
 यस्य श्रवो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णीशीर्ष्णी विबभार्जा विभक्ता ।
 सप्तेदिन्द्रं न स्रवतो गृणन्ति नि युध्यामधिर्मशिशद्भीके २४
 इमं नरो मरुतः सश्रतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः ।
 अविष्टना पैजवनस्य केतं दूणाशं क्षत्रमजरं दुवोयु २५ [२८](१७०)

(१९)

११ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्ठीश्रयावयति प्र विश्वाः ।
यः शश्वतो अदाशुषो गर्यस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः १
त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये ।
दासं यच्छुष्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन् २
त्वं धृष्णो धृपता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरूतिभिः सुदासम् ।
प्र पौरुकुत्सि त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पूरुम् ३
त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि ।
त्वं नि दस्युं चुमुरिं धुनिं चाऽस्वापयो दुभीतये सुहन्तु ४
तव च्योत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो नवतिं च सद्यः ।
निवेशने शततमाविवेपी रहश्च वृत्रं नमुचिमुताहन् ५ [२९]

सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे ।
वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ६
मा ते अस्यां सहसावन् परिण्टा वघाय भूम हरिवः परादे ।
त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरुथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम ७
प्रियास इत् ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः ।
नि तुर्वशं नि याद्वं शिशी ह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ८
सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशास उक्था ।
ये ते हवेभिर्वि पणीरदाश त्रस्मान् वृणीष्व युज्याय तस्मै ९
एते स्तोमा नरा नृतम् तुभ्य मस्मद्यश्चो ददतो मुघानि ।
तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् १०
नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधस्व ।
उप नो वाजान् मिमीह्युप स्तीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ११ [३०] (१८१)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३०]

(२०)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधावा—अक्रिरपो नर्यो यत् करिष्यन् ।
 जग्मिर्युवा नृषदन्मवोभि—स्त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित १
 हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूशुवानः प्रावीन्नु वीरो जरितारंमूती ।
 कर्ता सुदासे अह वा उँ लोकं दाता वसु मुदुरा दाशुपे भूत् २
 युध्मो अनर्वा खजकृत् समद्रा शूरः सत्राषाङ् जनुपेमपाळ्हः ।
 व्यास इन्द्रः पृतनाः स्वोजा अधा विश्वं शत्रूयन्तं जघान ३
 उभे चिदिन्द्र रोदसी महित्वा ऽऽ पंप्राथ तविषीभिस्तुविष्मः ।
 नि वज्रमिन्द्रो हरिवान् मिमिक्षन् त्समन्धसा मदेषु वा उवोच ४
 वृषा जजान वृषणं रणाय तमुँ चिन्नारी नर्यं ससूव ।
 प्र यः सेनानीरध नृभ्यो अस्ती—नः सत्वा गवेपणः स धृष्णुः ५ [१]

नू चित् स भ्रेषते जनो न रेपन् मनो यो अस्य घोरमाविवासात् ।
 यज्ञैर्य इन्द्रे दधते दुवांसि क्षयत् स राय क्रतुपा क्रतेजाः ६
 यदिन्द्र पूर्वो अपराय शिक्ष—न्नयज्ज्यायान् कर्नीयसो देष्णम् ।
 अमृत इत् पर्यासीत दूर—मा चित्र चित्र्यं भरा रयि नः ७
 यस्त इन्द्र प्रियो जनो ददाश—दसन्निरेके अद्रिवः सखा ते ।
 वयं ते अस्यां सुमतौ चनिष्ठाः स्याम वरुथे अघ्नतो नृपीतौ ८
 एष स्तोमो अचिक्रदुद् वृषा त उत स्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट ।
 रायस्कामो जरितारं त आगन् त्वमङ्ग शक्र वस्व आ शको नः ९
 स न इन्द्र त्वर्यताया इषे धा—स्मना च ये मघवानो जुनन्ति ।
 वस्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्ति—र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [२] (१९१)

(२१)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असावि देवं गोक्रजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनुपेमुवोच ।
 बोधामसि त्वा हर्यश्च यज्ञै—र्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु १
 प्र यन्ति यज्ञं विपर्यन्ति बर्हिः सोममादो विदथे दुधवाचः ।
 न्यु भ्रियन्ते यशसो गृभादा दूरउपव्वो वृषणो नृपाचः २ (१९३)

त्वमिन्द्र सवि॑त॒वा अ॒पस्कः॑ परि॑ष्ठिता अहि॑ना शूर॒ पूर्वाः॑ ।
 त्वद् वा॑क्के रथ्यो॑ऽ न धेना॒ रेज॑न्ते विश्वा॑ कृत्रि॒माणि भी॑षा ३
 भी॒मो वि॒वेषा॑यु॒धेभिरेषा॑मपा॑सि विश्वा॑ नर्या॒णि वि॒द्वान् ।
 इन्द्रः॑ पुरो॒ जर्ह॑षाणो वि दू॒धोत् वि वज्र॑हस्तो महि॑ना जघान ४
 न या॒तव॑ इन्द्र॒ जूजुवु॑र्नो न वन्द॑ना शवि॑ष्ठ वेद्याभिः ।
 स श॑र्धदुर्यो विषु॑णस्य ज॒न्तोर्मा॑ शिश्रदे॒वा अपि॑ गु॒र्कतं॑ नः ५ [३]

अ॒भि क॒र्त्वेन्द्र॑ भूर॒ध ज॒मन् न ते॑ वि॒व्यङ् महि॑मानं रजा॑सि ।
 स्वेना॑ हि वृ॒त्रं शव॑सा जघन्थ॒ न शत्रु॑रन्तं वि॒विद॑द् यु॒धा ते॑ ६
 दे॒वाश्चित् ते॑ असु॒र्याय॑ पूर्वे॒ ऽनु॑ क्षत्राय॑ ममिरे सहा॑सि ।
 इन्द्रो॑ म॒घानि॑ दयते वि॒षह्ये॑न्द्रं वाज॑स्य जोहु॒वन्त सा॒तौ ७
 की॒रिश्चि॒द्धि त्वा॒मव॑से जुहावे॒ शान॑मिन्द्र सौभ॑गस्य भूरेः ।
 अ॒वो ब॒भूथ॑ शत॒मूते अ॒स्मे अ॒भि॒क्षत्तु॑स्त्वाव॒तो वरु॑ता ८
 सखा॑यस्त इन्द्र॒ विश्व॑ह॒ स्याम॑ नमो॒ वृधा॑सो महि॑ना तरु॒त्र ।
 व॒न्वन्तु॑ स्मा॒ तेऽव॑सा समी॒केऽ ऽभी॑ति॒मर्यो॑ व॒नुषां॑ शवा॑सि ९
 स न॑ इन्द्र॒ त्वर्य॑ताया इषे धा॒स्मना॑ च॒ ये म॒घवा॑नो जु॒नन्ति॑ ।
 वस्वी॑ पु॒ ते ज॒रित्रे॑ अस्तु शक्ति॒र्यूयं॑ पा॒त स्वा॑स्तिभिः सदा॑ नः १० [४] (२०१)

(२२)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । विराट्, ९ त्रिष्टुप् ।

पि॒बा सोम॑मिन्द्र मन्द॑तु त्वा॒ यं ते॑ सु॒पाव॑ हर्य॒श्वादिः॑ ।
 सो॒तुर्बा॑हु॒भ्यां सु॒र्यतो॑ ना॒र्वा १
 यस्ते॑ म॒क्रो यु॒ज्यश्चा॒रुरा॑स्ति॒ येन॑ वृ॒त्राणि॑ हर्य॒श्च हंसि॑ ।
 स त्वा॑मिन्द्र प्रभू॒वसो॑ मम॒त्तु २
 बो॒धा सु॑ मे म॒घव॑न् वा॒चमे॑मां॒ यां ते॑ वसि॑ष्ठो अ॒र्चति॑ प्रश॑स्तिम् ।
 इ॒मा ब्र॒ह्म स॒धमा॑दे॒ जुष॑स्व ३
 श्रु॒धी ह॒वं वि॒पिपा॑नस्या॒द्रेर्बो॒धा वि॒प्रस्या॑र्चतो मनी॒षाम् ।
 कृ॒ष्वा दु॒वांस्य॑न्त॒मा स॒चे॒मा ४
 न ते॑ गि॒रो अपि॑ मृ॒ष्ये तुर॑स्य॒ न सु॑ष्टुति॒मसु॑र्यस्य वि॒द्वान् ।
 सदा॑ ते॒ नाम॑ स्वय॒शो वि॒वक्मि॑ ५ [५] (२०६)

भूरि हि ते सर्वना मानुषेषु भूरि मनीषी हवन्त त्वामित ।

मारे अस्मन्मघवञ्छुयोक् कः

६

तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि ।

त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि

७

नू चिन्तु ते मन्यमानस्य दुस्मो—दभ्रुवन्ति महिमानमुग्र ।

न वीर्यमिन्द्र ते न राधः

८

ये च पूर्वं ऋषयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः ।

अस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

९ [६] (२१०)

(२३)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उदु ब्रह्माण्येरत श्रवस्ये—न्द्रं समर्थं महया वसिष्ठ ।

आ यो विश्वानि शर्वसा ततानो—पश्रोता म इवन्ता वचांसि

१

अयामि घोषं इन्द्र देवजामि—रिरज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि ।

नहि स्वमायुश्चिकित्ते जनेषु तानीदंहांस्यति पर्णस्मान्

२

युजे रथं गवेषणं हरिभ्या—मुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः ।

वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वे—न्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान्

३

आर्पश्चित् पिप्युः स्तर्यो—न गावो नक्षत्रातं जरितारस्त इन्द्र ।

याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान्

४

ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधसं जरित्रे ।

एको देवत्रा दयसे हि मर्ता—नस्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व

५

एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्केः ।

स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

६ [७] (२१६)

(२४)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

योनिष्ट इन्द्र सदेने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत प्र याहि ।

असो यथा नोऽविता वृधे च ददु वसूनि ममदश्च सोमैः

१

(२१७)

गृभीतं ते मन इन्द्र द्विर्बर्हाः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि । विसृष्टधेना भरते सुवृक्तिरियमिन्द्रं जोहुवती मनीषा	२
आ नो दिव आ पृथिव्या कंजीपिन्निदं बर्हिः सोमपेयाय याहि । वहन्तु त्वा हरयो मर्त्यश्चमाङ्गुपमच्छा तवसं मदाय	३
आ नो विश्वाभिरुतिभिः सजोषा ब्रह्म जुषाणो हर्यश्च याहि । वरीवृजत् स्थविरभिः सुशिप्राऽस्मे दधद् वृषणं शुष्ममिन्द्र	४
एष स्तोमो मह उग्राय वाहे धुरीन्वात्यो न वाजयन्नधायि । इन्द्र त्वायमर्क ईद्वे वसूनां द्विवीच्यामधि नः श्रोमंतं धाः	५
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूर्धि प्र ते महीं सुमतिं वैविदाम । इषं पिन्व मघवञ्च्यः सुवीरां यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [८] (२१२)

(२५)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ ते मह इन्द्रोत्युगं समन्यवो यत् समरन्त सेनाः । पताति द्रियुन्नर्यस्य बाहोर्मा ते मनो विष्वद्यग्नि चारीत	१
नि दुर्ग इन्द्र श्रथिह्यमित्रानभि ये नो मतीसो अमन्ति । आरे तं शंसं कृणुहि निनित्सांरा नो भर संभरणं वसूनाम्	२
शतं ते शिप्रिन्नूतयः सुदासे सहस्रं शंसा उत गतिरस्तु । जहि वर्ध्वनुषो मर्त्यस्याऽस्मे द्युममधि रत्नं च धेहि	३
त्वावतो हीन्द्र कत्वे अस्मि त्वावतोऽवितुः शूर रातौ । विश्वेदहानि तविषीव उग्रं ओकः कृणुष्व हरिवो न मर्धीः	४
कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिन्द्रे सहो देवजूतमियानाः । सत्रा कृधि सुहनां शूर वृत्रा वयं तरुत्राः सनुयाम वाजम्	५
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूर्धि प्र ते महीं सुमतिं वैविदाम । इषं पिन्व मघवञ्च्यः सुवीरां यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [९] (२१८)

(२६)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- न सोम इन्द्रमसुतो ममाद् नाब्रह्माणो मघवानं सुतासः ।
तस्मा उक्थं जनये यज्जुजोषन्नुवन्नवीयः शृण्वद् यथा नः १
- उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद् नीथेनीथे मघवानं सुतासः ।
यदीं सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवसं हवन्ते २
- चकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधसः सुतेषु ।
जनीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः ३
- एवा तमाहुरुत शृण्व इन्द्र एको विभक्ता तरणिर्मघानाम् ।
मिथस्तुर ऊतयो यस्य पूर्वीरस्मे भद्राणि सश्रत प्रियाणि ४
- एवा वसिष्ठ इन्द्रमूतये नृन् कृष्णीनां वृषभं सुते गृणाति ।
सहस्रिण उप नो माहि वाजान् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१०] (२३३)

(२७)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- इन्द्रं नरो नेमधिंता हवन्ते यत् पार्या युनजते धियस्ताः ।
शूरो नृषांता शर्वसश्चक्रान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः १
- य इन्द्र शुष्मो मघवन् ते अस्ति शिक्षा सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः
त्वं हि ह्रव्हा मघवन् विचेता अपा वृधि परिवृतं न राधः २
- इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विषुरूपं यदस्ति ।
ततो ददाति काशुषे वसूनि चोदद् राध उपस्तुतश्चिदुर्वाक् ३
- नू चिन्न इन्द्रो मघवा सहूती दानो वाजं नि यमते न ऊती ।
अनूना यस्य दक्षिणा पीपाय वामं नृभ्यो अभिवीता सखिभ्यः ४
- नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी न आ ते मनो ववृत्याम मघाय ।
गोमदश्वावद् रथवद् व्यन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [११] (२३८)

(२८)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- ब्रह्मा ण इन्द्रोऽपि याहि विद्रा—नर्वाञ्चस्ते हरयः सन्तु युक्ताः ।
विश्वे चिन्द्रि त्वा विहवन्त मतीं अस्माकमिच्छृणुहि विश्वमिन्व १
- हवं त इन्द्र महिमा व्यानङ् ब्रह्म यत् पासि शवसिन्नृषीणाम् ।
आ यद् वज्रं दधिषे हस्त उग्र घोरः सन् कत्वा जनिष्ठा अपाळ्हः २
- तव प्रणीतीन्द्र जोहुवानान् त्वं यन्नृन् न रोदसी निनेथ ।
महे क्षत्राय शवसे हि जज्ञे ऽतूतुजिं चित् तूतुजिरशिश्नत् ३
- एभिर्न इन्द्राहभिर्दशस्य दुर्मित्रासो हि क्षितयः पवन्ते ।
प्रति यच्चष्टे अनृतमनेना अव द्विता वरुणो मायी नः सात् ४
- वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१२] (२४३)

(२९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्व आ तु प्र याहि हरिवस्तदोकाः ।
पिबा त्वस्य सुषुतस्य चारो—र्ददो मघानि मघवन्नियानः १
- ब्रह्मन् वीर ब्रह्मकृतिं जुषाणो ऽर्वाचीनो हरिभिर्याहि तूर्यम् ।
अस्मिन्न पु सवने मादयस्वो—प ब्रह्माणि शृणव इमा नः २
- का ते अस्त्यरंकृतिः सूक्तैः कदा नूनं ते मघवन् दाशेम ।
विश्वा मतीरा ततने त्वाया ऽधा म इन्द्र शृणवो हवेमा ३
- उतो घा ते पुरुष्याऽ इदासन् येषां पूर्वेषामशृणोर्ऋषीणाम् ।
अधाहं त्वा मघवन्नोहवीमि त्वं न इन्द्रासि प्रमतिः पितेव ४
- वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः ।
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ५ [१३] (२४८)

(३०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नो देव शर्वसा याहि शुष्मिन् भवा वृध इन्द्र रायो अस्य ।	
महे नृम्णाय नृपते सुवज्र महि क्षत्राय पौस्याय शूर	१
हवन्त उ त्वा हव्यं विवाचि तनूषु शूराः सूर्यस्य सातौ ।	
त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया सुहन्तु ।	२
अहा यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान् दधो यत् केतुमुपमं समत्सु ।	
न्यग्निः सीवदसुरो न होता हुवानो अत्र सुभगाय देवान्	३
वयं ते त इन्द्र ये च देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि ।	
यच्छा सूरिभ्य उपमं वरुथं स्वाभुवो जरणामश्रवन्त	४
वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः ।	
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [१४] (२५३)

(३१)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः । गायत्री, १०-१२ विराट् ।

प्र व इन्द्राय मार्दनं हर्यश्वाय गायत । सखायः सोमपात्रे	१
शंसेदुक्थं सुदानवं उत द्युक्षं यथा नरः । चक्रुमा सत्यराधसे	२
त्वं न इन्द्र वाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रनो । त्वं हिरण्ययुर्वसो	३
वयमिन्द्र त्वायवो ऽभि प्र णोनुमो वृषन् । विन्द्री त्वस्य नो वसो	४
मा नो निदे च वक्तवे ऽर्यो रन्धीररावणे । त्वे अपि क्रतुर्मम	५
त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति ब्रुवे युजा	६ [१५]

महाँ उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहः । मन्नाते इन्द्र रोदसी	७
तं त्वा मरुत्वती परि भुवद् वाणी सयावरी । नक्षमाणा सह द्युभिः	८
ऊर्ध्वासस्त्वान्विन्दवो भुवन् दुस्ममुप द्यवि । सं ते नमन्त कृष्टयः	९

प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् ।

विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः

१०

(२६३)

उरुव्यचसे महिने सुवृक्ति—मिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः ।

तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः

११

इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा राजानं दधिरे सहधै ।

हर्यश्वाय बर्हया समापीन्

१२ [१६] (२६५)

(३२)

२७ (१-२५) मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः, २६ पूर्वार्धर्चस्य शक्तिर्वासिष्ठो वा (शाठ्यायने ब्राह्मणे),

२६-२७ शक्तिर्वासिष्ठो वा (ताण्डके ब्राह्मणे) । इन्द्रः । प्रगाथः— (बृहती, सतोबृहती), ३ द्विपदा विराट् ।

मो षु त्वां वाघतश्चना—ऽऽरे अस्मान्नि रीरमन् ।

आरात्ताञ्चित सधमादं न आ गही—ह वा सन्नुप श्रुधि

१

इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सचा मधौ न मक्ष आसते ।

इन्द्रे कामं जरितारो वसूयवो रथे न पादुमा दधुः

२

रायस्कामो वज्रहस्तं सुदक्षिणं पुत्रो न पितरं हुवे

३

इम इन्द्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः ।

तां आ मदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्योक आ

४

श्रवच्छ्रुत्कर्ण ईयते वसूनां नू चिन्नो मधिषद् गिरः ।

सद्यश्चिद् यः सहस्राणि शता ददु—न्नकिर्दित्सन्तमा मिनत्

५ [१७]

स वीरो अप्रतिष्कुत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः ।

यस्ते गभीरा सर्वनानि वृत्रहन् त्सुनोत्या च धावति

६

भवा वरुथं मघवन् मघोनां यत् समजासि शर्धतः ।

वि त्वाहतस्य वेदनं भजेम—ह्या दूणाशो भग गयम्

७

सुनोता सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे ।

पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित् पूणन्नि पृणते मयः

८

मा स्नेधत सोमिनो दक्षता महे कृणुध्वं राय आतुजे ।

तरणिरिर्जयति क्षेति पुष्यति न देवासः कवन्नवे

९

नर्किः सुदासो रथं पर्यास न रीरमत् ।

इन्द्रो यस्याविता यस्य मरुतो गमत् स गोमति व्रजे

१० [१८] (२७५)

गमद् वाजं वाजयन्निन्द्र मर्त्यो यस्य त्वमविता भुवः ।

अस्माकं बोध्यविता रथानां—मस्माकं शूर नृणाम् ११

उदिह्वस्य रिच्यते—ऽशो धनं न जिग्युषः ।

य इन्द्रो हरिवान् न दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि १२

मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशंसं दधात यज्ञियेष्वा ।

पूर्वाश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवन्त १३

कस्तमिन्द्र त्वावसु—मा मर्त्यो दधर्षति ।

श्रद्धा इत् ते मघवन् पार्ये द्विवि वाजी वाजं सिषासति १४

मघोनः स्म वृत्रहत्येषु चोदय ये ददति प्रिया वसु ।

तव प्रणीती हर्यश्व सूरिभिर्विश्वा तरेम दुरिता १५ [१९]

तवेदिन्द्रावमं वसु त्वं पुण्यासि मध्यमम् ।

सन्ना विश्वस्य परमस्य राजसि नकिंष्ट्वा गोषु वृण्वते १६

त्वं विश्वस्य धनदा असि श्रुतो य ई भवन्त्याजयः ।

तवायं विश्वः पुरुहूत पार्थिवो ऽवस्युर्नाम भिक्षते १७

यदिन्द्र यावत्स्त्व—मेतावदुहमीशीय ।

स्तोतारमिद् दिधिषेय रदावसो न पापत्वाय रासीय १८

शिक्षेयमिन्महयते द्विवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे ।

नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन १९

तरणिरित् सिषासति वाजं पुरंध्या युजा ।

आ व इन्द्रं पुरुहूतं नमे गिरा नेमिं तप्तेव सुद्वम् २० [२०]

न तुष्टुती मर्त्यो विन्दते वसु न स्नेधन्तं रयिर्नशत् ।

सुशक्तिरिन्मघवन् तुभ्यं मावते वृष्णं यत् पार्ये द्विवि २१

अभि त्वां शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः ।

ईशानमस्य जगतः स्वर्हश—मीशानमिन्द्र तस्थुषः २२

न त्वावाँ अन्यो द्विव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते ।

अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे २३

अभी षतस्तदा भरेन्द्र ज्यायः कनीयसः ।

पुरुवसुर्हि मघवन् त्सनादसि भरेभरे च हव्यः २४

परां णुदस्व मघवन्नमित्रान् त्सुवेदां नो वसू कृधि ।

अस्माकं बोध्यविता महाधने भवा वृधः सखीनाम्

२५

इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।

शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि

२६

मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽऽ माशिवासो अव क्रमुः ।

त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपो ऽति शूर तरामसि

२७ [२१] (२९२)

(३३)

१४ (१-९) मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः, १०-१४ वसिष्ठपुत्राः । १-९ वसिष्ठपुत्राः इन्द्रो वा;

१०-१४ वसिष्ठः । त्रिष्टुप् ।

श्वित्यश्रौं मा दक्षिणतस्कपर्दा धियंजिन्वासो अभि हि प्रमन्दुः ।

उत्तिष्ठन् वोचे परि बर्हिषो नृन् न मे दूरादवितवे वसिष्ठाः

१

दूरादिन्द्रमनयन्ना सुतेन तिरो वैशन्तमति पान्तमुग्रम् ।

पाशद्युम्नस्य वायतस्य सोमात् सुतादिन्द्रोऽवृणीता वसिष्ठान्

२

एवेन्नु कं सिन्धुमेभिस्ततारे वेन्नु कं भेदमेभिर्जघान ।

एवेन्नु कं दाशराज्ञे सुदासं प्रावदिन्द्रो ब्रह्मणा वो वसिष्ठाः

३

जुष्टीं नरो ब्रह्मणा वः पितृणा मक्षमव्ययं न किला रिषाथ ।

यच्छक्ररीषु बृहता रवेणे न्दे शुष्ममदधाता वसिष्ठाः

४

उद् द्यामिवेत् तृष्णजो नाथितासो ऽदीधुर्दाशराज्ञे वृतासः ।

वसिष्ठस्य स्तुवत इन्द्रो अश्रो दुरं तृत्सुभ्यो अकृणोदु लोकम्

५ [२२]

दृण्डा इवेद् गोअजनास आसन् परिच्छिन्ना भरता अर्भकासः ।

अर्भवच्च पुरेता वसिष्ठ आदित् तृत्सूनां विशो अप्रथन्त

६

त्रयः कृण्वन्ति भुवनेषु रेतस्तिष्ठः प्रजा आर्या ज्योतिरग्राः ।

त्रयो घर्मास उषसं सचन्ते सर्वा इत् तां अनु विदुर्वसिष्ठाः

७

सूर्यस्येव वक्षथो ज्योतिरेषां समुद्रस्थेव महिमा गभीरः ।

वार्तस्येव प्रजवो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्वेतवे वः

८

त इन्निष्यं हृदयस्य प्रक्रेतैः सहस्रवल्शमभि सं चरन्ति ।

यमेन तत् परिधिं वर्यन्तो ऽप्सरस उप सेदुर्वसिष्ठाः

९

(३०१)

विद्युतो ज्योतिः परि संजिहानं मित्रावरुणा यदर्पश्यतां त्वा ।
तत् ते जन्मोतैकं वसिष्ठा—ऽगस्त्यो यत् त्वा विश आजभार

१० [२३]

उतासि मैत्रावरुणो वसिष्ठो—वश्या ब्रह्मन् मनसोऽधि जातः ।

द्विषं स्कन्नं ब्रह्मणा देव्येन विश्वे देवाः पुष्करे त्वाददन्त

११

स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वान् त्सहस्रदान उत वा सदानः ।

यमेन तत् परिधिं वयिष्य—न्नप्सरसः परि जज्ञे वसिष्ठः

१२

सत्रे ह जाताविषिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिपिचतुः समानम् ।

ततो ह मान उर्दिषाय मध्यात् ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम्

१३

उक्थभृतं सामभृतं बिभर्ति ग्रावाणं बिभ्रत् प्र वदुत्यग्रे ।

उर्पणमाध्वं सुमनस्यमाना आ वो गच्छाति प्रतृड्णो वसिष्ठः

१४ [२४] (३०६)

(३४)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३४-५५]

२५ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । विश्वे देवाः, १६ अहिः, १७ अहिर्बुध्न्यः । द्विपदा विराट्, २२-२५ त्रिष्टुप् ।

प्र शुक्रैतु देवी मनीषा अस्मत् सुतष्टो रथो न वाजी

१

विदुः पृथिव्या दिवो जनित्रं शुण्वन्त्यापो अध क्षरन्तीः

२

आर्षश्चिदस्मै पिन्वन्त पृथ्वी—वृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः

३

आ धूर्षस्मै दधाताश्वा—निन्द्रो न वज्री हिरण्यवाहुः

४

अभि प्र स्थाताहेव यज्ञं यातेव पत्मन् त्मनां हिनोत

५

त्मनां समत्सु हिनोत यज्ञं दधात केतुं जनाय वीरम्

६

उर्दस्य शुष्माद् भानुर्नार्त बिभर्ति भारं पृथिवी न भूम

७

ह्वयामि देवां अयातुरग्रे साधन्नृतेन धियं दधामि

८

अभि वो देवीं धियं दधिध्वं प्र वो देवत्रा वाचं कृणुध्वम्

९

आ चष्ट आसां पार्थो नदीनां वरुण उग्रः सहस्रचक्षाः

१० [२५]

राजां राष्ट्रानां पेशो नदीना—मनुत्तमस्मै क्षत्रं विश्वायु

११

अविष्टो अस्मान् विश्वासु विक्ष्व—द्युं कृणोत शंसं निनित्सोः

१२

व्येतु विद्युद् द्विषामशेवा युयोत विष्वग्रपस्तनूनाम्

१३

अवीन्नो अग्निर्हव्यान्नमोभिः प्रेष्ठो अस्मा अधायि स्तोमः

१४

सजूर्देवैर्भिरपां नपातं सखायं कृध्वं शिवो नो अस्तु

१५

(३११)

अञ्जामुक्थैरहिं गृणीषे बुध्ने नदीनां रजःसु षीदन्	१६
मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धा—न्मा यज्ञो अस्य सिधद्वतायोः	१७
उत न एषु नृषु श्रवो धुः प्र राये यन्तु शर्धन्तो अर्यः	१८
तपन्ति शत्रुं स्वर्णं भूमा महासेनासो अमेभिरेषाम्	१९
आ यन्नः पत्नीर्गमन्यच्छा त्वष्टा सुपाणिर्दधातु वीरान्	२० [२६]

प्रति नः स्तोमं त्वष्टा जुषेत स्यादुस्मे अरमतिर्वसूयुः	२१
ता नो रासन् रातिषाचो वसू—न्या रोदसी वरुणानी शृणोतु ।	
वरुत्रीभिः सुशरणो नो अस्तु त्वष्टा सुदत्रो वि दधातु रायः	२२
तन्नो रायः पर्वतास्तन्न आप—स्तद् रातिषाच ओषधीरुत द्यौः ।	
वनस्पतिभिः पृथिवी सजोषा उभे रोदसी परि पासतो नः	२३
अनु तदुर्वी रोदसी जिहाता—मनु द्युक्षो वरुण इन्द्रसखा ।	
अनु विश्वे मरुतो ये सहासो रायः स्याम धरुणं धियधै	२४
तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्नि—राप् ओषधीर्वनिनो जुषन्त ।	
शर्मन् त्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	२५ [२७](३३१)

(३५)

१५ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।	
शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापूषणा वाजसातौ	१
शं नो भगः शम् नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शम् सन्तु रायः ।	
शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु	२
शं नो धाता शम् धर्ता नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्वधाभिः ।	
शं रोदसी बृहती शं नो अद्विः शं नो देवानां सुहवानि सन्तु	३
शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणावश्विना शम् ।	
शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि वातु वार्तः	४
शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं हृशये नो अस्तु ।	
शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः	५ [२८] (३३६)

शं न इन्द्रो वसुभिर्बुधो अस्तु	शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।	
शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः	शं नस्त्वष्टा ग्राभिर्गृह शृणोतु	६
शं न सोमो भवतु ब्रह्म शं नः	शं नो ग्रावाणः शमु सन्तु यज्ञाः ।	
शं नः स्वरूपां मितर्यो भवन्तु	शं नः प्रस्वः शम्बस्तु वेदिः	७
शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु	शं नश्चतस्रः प्रदिशो भवन्तु ।	
शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु	शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वापः	८
शं नो अदितिर्भवतु वृतेभिः	शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।	
शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु	शं नो भवित्रं शम्बस्तु वायुः	९
शं नो देवः सविता त्रायमाणः	शं नो भवन्तूपसो विभातीः ।	
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः	शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः	१० [२९]
शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु	शं सरस्वती सह धीभिरस्तु ।	
शमभिषाचः शमु रातिषाचः	शं नो द्विष्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः	११
शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु	शं नो अर्वन्तः शमु सन्तु गावः ।	
शं नः ऋभवं सुकृतः सुहस्ताः	शं नो भवन्तु पितरो हवेषु	१२
शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु	शं नोऽहिर्बुध्न्यः शं समुद्रः ।	
शं नो अपां नपात् पेरुरस्तु	शं नः पृश्निर्भवतु देवगोपा	१३
आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्ते	दं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः ।	
शृण्वन्तु नो द्विष्याः पार्थिवासो	गोजाता उत ये यज्ञियांसः	१४
ये देवानां यज्ञियां यज्ञियानां	मनोर्यजत्रा अमृता क्रतुज्ञाः ।	
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य	ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	१५ [३०] (३४६)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३०]

(३६)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र ब्रह्मैतु सदेनाहृतस्य	वि रश्मिभिः ससृजे सूर्यो गाः ।	
वि सानुना पृथिवी संस्र उर्वी	पृथु प्रतीकमध्येधे अग्निः	१
इमां वां मित्रावरुणा सुवृक्ति	मिषं न कृण्वे असुरा नवीयः ।	
इनो वामिन्यः पद्वीरदब्धो	जनं च मित्रो यतति ब्रुवाणः	२
आ वार्तस्य धर्जतो रन्त इत्या	अपीपयन्त धेनवो न सूदाः ।	
महो द्विवः सदेने जायमानो	ऽर्चिक्रदद् वृषभः सस्मिन्नूधन्	३ (३४९)

गिरा य एता युनजद्धरीं त इन्द्र प्रिया सुरथा शूर धाय ।
 प्र यो मन्युं रिरिक्षतो मिना—त्या सुक्रतुमर्यमणं ववृत्याम् ४
 यजन्ते अस्य सख्यं वर्यश्च नमस्विनः स्व क्रतस्य धामन् ।
 वि पृक्षो बाबधे नृभिः स्तवान इदं नमो रुद्राय प्रेष्ठम् ५ [१]

आ यत् साकं यशसो वावशानाः सरस्वती सप्तथी सिन्धुमाता ।
 याः सुष्वयन्त सुदुवाः सुधारा अभि स्वेन पर्यसा पीप्यानाः ६
 उत त्ये नो मरुतो मन्दसाना धियं तोकं च वाजिनोऽवन्तु ।
 मा नः परि ख्यदक्षरा चरन्त्यवीवृधन् युज्यं ते रयिं नः ७
 प्र वो महीमरमतिं कृणुध्वं प्र पूषणं विदुथ्यं न वीरम् ।
 भगं धियोऽवितारं नो अस्याः सातौ वाजं रातिपाचं पुरंधिम् ८
 अच्छायं वो मरुतः श्लोक एत्वच्छा विष्णुं निषिक्तपामवोभिः ।
 उत प्रजायै गृणते वयो धुर्य्यं पात स्वस्तिभिः सदा नः ९ [२] (३५५)

(३७)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ वो वाहिष्ठो बहतु स्तवधै रथो वाजा ऋभुक्षणो अमृक्तः ।
 अभि त्रिपृष्ठैः सर्वनेषु सोमैर्मदे सुशिप्रा महभिः पूषध्वम् १
 यूयं ह रतं मघवत्सु धत्थ स्वर्हशं ऋभुक्षणो अमृक्तम् ।
 सं यज्ञेषु स्वधावन्तः पिबध्वं वि नो राधांसि मतिभिर्दयध्वम् २
 उवोचिथ हि मघवन् केष्णं महो अर्भस्य वसुनो विभागे ।
 उभा ते पूर्णा वसुना गभस्ती न सुनृता नि यमते वसव्या ३
 त्वमिन्द्र स्वयंशा ऋभुक्षा वाजो न साधुरस्तमेप्यृक्वा ।
 वयं नु ते द्वाश्वासः स्याम ब्रह्म कृण्वन्तो हरिवो वसिष्ठाः ४
 सानितासि प्रवतो द्वाशुपे चिद् याभिर्विवेषो हर्यश्व धीभिः ।
 ववन्मा नु ते युज्याभिरूती कदा न इन्द्र राय आ देशस्येः ५ [३]

वासयसीव वेधसस्त्वं नः कदा न इन्द्र वचसो बुबोधः ।
 अस्तं तात्या धिया रयिं सुवीरं पृक्षो नो अवा न्युहीत वाजी ६ (३६१)

अभि यं देवी निर्ऋतिश्चिदीशे नक्षन्त इन्द्रं शरदः सुपृक्षः ।

उप त्रिबन्धुर्जरदंष्ट्रिमेत्यस्ववेशं यं कृणवन्त मतीः

७

आ नो राधांसि सवितः स्तवध्या आ रायो यन्तु पर्वतस्य रातौ ।

सदा नो दिव्यः पायुः सिषक्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८ [४] (३६३)

(३८)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १-६ सविता, ६ उत्तरार्धस्य भगो वा, ७-८ वाजिनः । त्रिष्टुप् ।

उदु ण्य देवः सविता ययाम हिरण्ययीममतिं यामशिश्नेत ।

नूनं भगो हव्यो मानुषेभिर्वि यो रत्नां पुरुवसुर्दधाति

१

उदु तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हिरण्यपाणे प्रभृतावृतस्य ।

व्युर्वी पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः

२

अपि ष्टुतः सविता देवो अस्तु यमा चिद विश्वे वसवो गृणन्ति ।

स नः स्तोमान् नमस्यश्चनो धाद विश्वेभिः पातु पायुभिर्नि सृगीन्

३

अभि यं देव्यदितिर्गृणाति सवं देवस्य सवितुर्जुषाणा ।

अभि सम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि मित्रासो अर्यमा सजोषाः

४

अभि ये मिथो वनुषः सर्पन्ते रातिं दिवो रातिपाचः पृथिव्याः ।

अहिर्बुध्न्य उत नः शृणोतु वरुण्येकधेनुभिर्नि पातु

५

अनु तन्नो जास्पतिर्मसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियानः ।

भगमुग्रोऽवसे जोहवीति भगमनुग्रो अध याति रत्नम्

६

शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।

जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद् युयवन्नमीवाः

७

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता क्रतज्ञाः ।

अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः

८ [५] (३७१)

(३०.)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

ऊर्ध्वो अग्निः सुमतिं वसवो अश्रेत् प्रतीची जूणिर्देवतातिमेति ।

भेजाते अद्रीं रथ्येव पन्थां मृतं होता न इषितो यजाति

१

प्र वावृजे सुप्रया बहिरेषा मा विश्पतीव बीरिष्ट इयाते ।

विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान

२

(३७३)

जमया अत्र वसवो रन्त देवा उरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः ।	
अर्वाक् पथ उरुजयः कृणुध्वं श्रोता दूतस्य जग्मुषो नो अस्य	३
ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमाः सधस्थं विश्वे अभि सन्ति देवाः ।	
तां अध्वर उशतो यक्ष्यग्ने श्रुष्टी भगं नासत्या पुरंधिम्	४
आग्ने गिरो दिव आ पृथिव्या मित्रं वह वरुणमिन्द्रमग्निम् ।	
आर्यमणमर्दिति विष्णुमेपां सरस्वती मरुतो मादयन्ताम्	५
ररे हव्यं मतिभिर्यज्ञियानां नक्षत्र कामं मर्त्यानामसिन्वन् ।	
धाता रयिमविदुस्यं सदासां संक्षीमहि युज्येभिर्नु देवैः	६
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठैः—ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [६] (३७८)

(४०)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

ओ श्रुष्टिर्विदुश्याऽ समेतु प्रति स्तोमं दधीमहि तुराणाम् ।	
यदुद्य देवः सविता सुवाति स्यामांस्य रत्निनो विभागे	१
मित्रस्तन्नो वरुणो रोदसी च द्युभक्तमिन्द्रो अर्यमा ददातु ।	
दिदेष्टु देव्यदिती रेक्णां वायुश्च यन्नियुवैते भगश्च	२
सेदुग्रो अस्तु मरुतः स शुष्मी यं मर्त्यं पृषदश्वा अवाथ ।	
उतेमग्निः सरस्वती जुनन्ति न तस्य रायः पर्येतास्ति	३
अयं हि नेता वरुण ऋतस्य मित्रो राजानो अर्यमाणो धुः ।	
सुहवा देव्यदितिरनर्वा ते नो अंहो अति पर्यन्नरिष्टान्	४
अस्य देवस्य मीळ्हुषो वया विष्णोरिषस्य प्रभूथे हविर्भिः ।	
विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत्	५
मात्रं पूषन्नाघृण इरस्यो वरुञ्जी यद् रतिपाचंश्च रासन् ।	
मयोभुवो नो अर्वन्तो नि पान्तु वृष्टिं परिज्मा वातो ददातु	६
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठैः—ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [७] (३८५)

(४१)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १ अग्नीन्द्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्राः, २-६ भगः,
७ उपसः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना ।	
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हुवेम	१
प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधृता ।	
आधश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद् राजा चिद् यं भगं भक्षीत्याह	२
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।	
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम	३
उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्वाम् ।	
उतोदिता मघवन् त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम	४
भग एव भगवाँ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम ।	
तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीति स नो भग पुरेता भवेह	५
समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय ।	
अवाचीनं वसुविदुं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु	६
अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।	
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [८] (३९२)

(४२)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र क्रन्दुनुर्नभन्यस्य वेतु ।	
प्र धेनवं उवृपुतो नवन्त युज्यातामद्रीं अध्वरस्य पेशः	१
सुगस्ते अग्रे सनवित्तो अध्वा युक्ष्वा सुते हरितो रोहितश्च ।	
ये वा सन्नन्नरूषा वीरवाहो हुवे देवानां जनिमानि सन्तः	२
समु वो यज्ञं महयन् नमोभिः प्र होता मन्द्रो रिरिच उपाके ।	
यजस्व सु पुर्वणीक देवाना यज्ञियांमरमतिं ववृत्याः	३
यदा वीरस्य रेवतो दुरोणे स्योनशीरतिथिराचिकेतत ।	
सुप्रीतो अग्निः सुधितो दम आ स विशे दाति वार्यमियत्यै	४ (३९६)

इ॒मं नो॑ अ॒ग्ने अ॒ध्वरं॑ जुष॒स्व म॒रुत्स्वि॒न्द्रं य॒शसं॑ कृ॒धी नः॑ ।
 आ न॒क्ता ब॒र्हिः स॒दता॑मुषासो—श॒न्ता मि॒त्रावरु॑णा यजे॒ह
 ए॒वाग्निं स॒हस्यं॑ वसि॒ष्ठो रा॒यस्का॑मो वि॒श्वप्स्य॑स्य स्तौत् ।
 इषं॑ रा॒यि प॑प्रथ॒द् वाज॑म॒स्मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः

५

६ [९] (३९८)

(४३)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र वो॑ य॒ज्ञेषु॑ दे॒वय॑न्तो अ॒र्चन् द्या॒वा नमो॑भिः पृथि॒वी इ॒षधै॑ ।
 येषां॑ ब्र॒ह्माण्य॑स॒मानि॑ वि॒प्रा वि॒ष्वग्वि॑यन्ति व॒निनो॑ न शाखाः
 प्र य॒ज्ञ ए॒तु हे॒त्वो न स॑प्ति—रु॒द्यच्छ॑ध्वं स॒मन॑सो घृ॒ताचीः॑ ।
 स्तृ॒णीत ब॒र्हिर॑ध्वराय॑ सा॒धू—ध्वा शो॒चींषि॑ दे॒वयू॑न्यस्थुः
 आ पु॒त्रासो॑ न मा॒तरं॑ विभृ॒त्राः सा॒ना दे॒वासो॑ ब॒र्हिषः॑ स॒दन्तु॑ ।
 आ वि॒श्वाचीं॑ विदु॒थ्याम॑न॒क्त्व—ग्ने मा नो॑ दे॒वता॑ता मृ॒धस्कः॑
 ते सी॒षप॑न्त॒ जोष॑मा य॒जत्रा॑ ऋ॒तस्य॑ धा॒राः सु॒दुघा॑ दु॒हानाः॑ ।
 ज्ये॒ष्ठं वो अ॒द्य मह॑ आ वसू॒ना—मा ग॑न्त॒न स॒मन॑सो यति॒ ण
 ए॒वा नो॑ अ॒ग्ने वि॒श्वा द॑शस्य॒ त्वया॑ व॒यं स॑हसाव॒न्नास्काः॑ ।
 रा॒या यु॒जा स॑ध॒मादो॑ अरि॒ष्टा यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः

१

२

३

४

५ [१०] (४०३)

(४४)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । दधिक्राः, १ दधिक्राश्च्युपोऽग्निभोगन्द्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यापः ।
 त्रिष्टुप्, १ जगती ।

दु॒धिकां॑ वः प्रथ॒मम॑श्विनोषसं—म॒ग्निं स॑मि॒न्द्रं भ॑र्ग॒मूतये॑ हुवे ।
 इ॒न्द्रं वि॒ष्णुं पू॒षणं॑ ब्र॒ह्मण॑स्पतिं—मा॒दित्या॑न् द्या॒वापृथि॑वी अ॒पः स्वः॑
 दु॒धिक्रा॑मु नर्मसा बो॒धय॑न्त॒ उदी॑राणा य॒ज्ञमु॑पप्रयन्तः ।
 इ॒ळां दे॒वीं ब॒र्हिषि॑ सा॒दय॑न्तो ऽश्वि॒ना वि॒प्रा सु॒हवा॑ हुवेम
 दु॒धिका॑वाणं बु॒बुधानो॑ अ॒ग्नि—मुप॑ ब्रुव उ॒षसं॑ सू॒र्यं गा॑म् ।
 ब॒ध्नं म॑श्वतोर्व॒रुण॑स्य ब॒ध्नं ते वि॒श्वास्म॑द् दु॒रिता॑ यावयन्तु
 दु॒धिका॑वा प्रथ॒मो वा॒ज्यवा॑ ऽग्ने र॒थानां॑ भ॒वति॑ प्र॒जान॑न् ।
 सं॒विद्वान॑ उ॒षसा॑ सू॒र्येणा॑—ऽऽदित्ये॒भिर्वसु॑भि॒रङ्गि॑रोभिः

१

२

३

४ (४०७)

आ नो दधिकाः पथ्यामनक्त्वु—तस्य पन्थामन्वेतवा उ ।

शृणोतु नो दैव्यं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमूराः

५ [११] (४०८)

(४५)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । सविता । त्रिष्टुप् ।

आ देवो यातु सविता सुरतोऽन्तरिक्षप्रा वहमानो अश्वैः ।

हस्ते दर्धानो नर्या पुरुणि निवेशयश्च प्रसुवश्च भूम

१

उदस्य बाहू शिथिरा बृहन्ता हिरण्यया विवो अन्तो अनष्टाम् ।

नूनं सो अस्य महिमा पणिष्ट सूरश्चिदस्मा अनु दादपस्याम्

२

स वा नो देवः सविता सहावा ऽऽ साविषद् वसुपतिर्वसूनि ।

विश्रयमाणो अमर्तिमुरुचीं मर्तभोजनमर्धं रासते नः

३

इमा गिरः सवितारं सुजिह्वं पूर्णगंभस्तिमीळते सुपाणिम् ।

चित्रं वयो बृहदस्मे दधातु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

४ [१२] (४११)

(४६)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । रुद्रः । जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः क्षिप्रैषवे देवाय स्वधात्रे ।

अषाढहाय सहमानाय वेधसे तिम्रायुधाय भरता शृणोतु नः

१

स हि क्षयेण क्षम्यस्य जन्मनः साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति ।

अवन्नवन्तीरुप नो दुरश्वराऽनमीवो रुद्र जासु नो भव

२

या ते दिद्युदवसृष्टा दिवस्परि क्षमया चरति परि सा वृणक्तु नः ।

सहस्रं ते स्वपिवात भेषजा मा नस्तोकेषु तर्जयेषु रीरिषः

३

मा नो वधी रुद्र मा परा वा मा ते भूम प्रसितो हीळितस्य ।

आ नो भज बर्हिषि जीवशंसे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

४ [१३] (४१६)

(४७)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आपः । त्रिष्टुप् ।

आपो यं वः प्रथमं देवयन्तं इन्द्रपानमूर्मिमकृण्वतेळः ।

तं वो वयं शुचिमरिप्रमद्य घृतपुषं मधुमन्तं वनेम

१

(४१७)

तमूर्भिर्मापो मधुमत्तमं वो ऽपां नपादवत्वाशुहेमा ।
 यास्मिन्निन्द्रो वसुभिर्मादयाति तमश्याम देवयन्तो वो अद्य २
 शतपवित्राः स्वधया मदन्ती—र्देवीर्देवानामपि यन्ति पार्थः ।
 ता इन्द्रस्य न भिनन्ति व्रतानि सिन्धुभ्यो हव्यं घृतवज्जुहोत ३
 याः सूर्यो रश्मिभिराततान याभ्य इन्द्रो अरदद् गातुमूर्मिम् ।
 ते सिन्धवो वरिवो धातना नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१४] (४२०)

(४८)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । ऋभवः, ४ विश्वे देवा वा । त्रिष्टुप् ।

ऋभुक्षणो वाजा मादयध्व—मस्मे नरो मघवानः सुतस्य ।
 आ वोऽर्वाचः कर्तवो न यातां विभवो रथं नयं वर्तयन्तु १
 ऋभुर्ऋभुभिरभि वः स्याम विभवो विभुभिः शवसा शवांसि ।
 वाजो अस्मा अंवतु वाजसाता—विन्द्रेण युजा तरुषेम वृत्रम् २
 ते चिद्धि पूर्वीरभि सन्ति शासा विश्वा अयं उपरताति वन्वन् ।
 इन्द्रो विश्वा ऋभुक्षा वाजो अयः शत्रोर्मिथ्या कृणवन् वि नृष्णम् ३
 नू देवासो वरिवः कर्तना नो भूत नो विश्वेऽवसे सजोषाः ।
 समस्मे इषं वसवो ददीरन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१५] (४२४)

(४९)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आपः । त्रिष्टुप् ।

समुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य मध्यात पुनाना यन्त्यनिविशमानाः ।
 इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद् ता आपो देवीरिह मामवन्तु १
 या आपो विव्या उत वा स्रवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्वयंजाः ।
 समुद्रार्था याः शुचयः पावका—स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु २
 यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् ।
 मधुश्रुतः शुचयो याः पावका—स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ३
 यासु राजा वरुणो यासु सोमो विश्वे देवा यासूर्जं मदन्ति ।
 वैश्वानरो यास्वग्निः प्रविष्ट—स्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ४ [१६] (४५८)

(५०)

४ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १ मित्रावरुणौ, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४ नद्यः ।
जगती, ४ अतिजगती शकरी वा ।

आ मां मित्रावरुणेह रक्षतं कुलाययद् विश्वयन्मा न आ गन् ।
अजकावं दुर्हशीकं तिरो दधे मा मां पद्येन रपसा विदुत् त्सरुः १
यद् विजामन् परुषि वन्दनं भुव—दृष्टीवन्तौ परि कुल्फौ च देहत् ।
अग्निष्टच्छोचन्नप बाधतामितो मा मां पद्येन रपसा विदुत् त्सरुः २
यच्छलमलौ भवन्ति यन्नदीषु यदोषधीभ्यः परि जायते विषम् ।
विश्वे देवा निरितस्तत् सुवन्तु मा मां पद्येन रपसा विदुत् त्सरुः ३
याः प्रवतो निवत उद्वत उदुन्वतीरनुदुकाश्च याः ।

ता अस्मभ्यं पर्यसा पिन्वमानाः शिवा देवीरशिषदा भवन्तु सर्वा नद्यो अशिमिदा भवन्तु ४
[१७] (४३९)

(५१)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

आकृत्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शंतमेन ।
अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः १
आकृत्यासो अदितिर्मादयन्तां मित्रो अर्यमा वरुणो रजिष्ठाः ।
अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पिबन्तु सोममवसे नो अद्य २
आकृत्या विश्वे मरुतश्च विश्वे देवाश्च विश्वं ऋभवश्च विश्वे ।
इन्द्रो अग्निरश्विना तुष्टुवाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३ [१८] (४३५)

(५२)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । आदित्याः । त्रिष्टुप् ।

आकृत्यासो अदितयः स्याम पूर्वेवत्रा वसवो मर्त्यत्रा ।
सनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवेम द्यावापृथिवी भवन्तः १
मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त शर्म तोकाय तनयाय गोपाः ।
मा वो भुजेमान्यजातमेनो मा तत् कर्म वसवो यच्चयध्वे २
तुरण्यवोऽङ्गिरसो नक्षन्त रत्नं देवस्य सवितुरियानाः ।
पिता च तन्नो महान् यजत्रो विश्वे देवाः समनसो जुषन्त ३ [१९] (४३८)

(५३)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः सबाध ईळे बृहती यजत्रे ।	
ते चिद्धि पूर्वे कवयो गृणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे	१
प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदाने ऋतस्य ।	
आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महिं वां वरूथम्	२
उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरूणि द्यावापृथिवी सुदासे ।	
अस्मे धत्तं यदसदस्कृधोयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२०] (४४१)

(५४)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप् ।

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान् त्वाविशो अनमीवो भवा नः ।	
यत् त्वमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	१
वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्द्रो ।	
अजरासस्ते सख्ये स्याम पितेव पुत्रान् प्रति नो जुषस्व	२
वास्तोष्पते शग्मया संसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या ।	
पाहि क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२१] (४४४)

(५५)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वास्तोष्पतिः, २-८ इन्द्रः (२-८ प्रस्वापिनी उपनिषद्) ।

१ गायत्री, २-४ उपरिष्ठाद्बृहती, ५-८ अनुष्टुप् ।

अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन् । सखा सुशेव एधि नः	१
यदर्जुन सारमेय वृतः पिशङ्ग यच्छसे ।	
वीव भ्राजन्त ऋण्टय उप स्रक्तेषु बप्सतो नि षु स्वप	२
स्तेनं राय सारमेय तस्करं वा पुनःसर ।	
स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि षु स्वप	३
त्वं सूकरस्य दर्हहि तव दर्दतु सूकरः ।	
स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान् दुच्छुनायसे नि षु स्वप	४ (४४८)

सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विश्पतिः ।

ससन्तु सर्वे जातयः सस्त्वयमभितो जनः

५

य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः ।

तेषां सं हन्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा

६

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।

तेना सहस्येना वयं नि जनान् त्वापयामसि

७

प्रोष्टेशया वह्नेशया नारीयास्तल्पशीवरीः

स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वापयामसि

८ [२२] (४५२)

(५६)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ५६ ७०]

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । त्रिष्टुप्, १-११ छिपदा विराट् ।

क ई व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अधा स्वश्वाः

१

नकिर्ह्येषां जनूपि वेदु ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम्

॥१॥ २

अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्त वातस्वनसः इयेना अस्पृधन्

३

एतानि धीरो निण्या चिकेत पृश्निर्यदूधो मही जभारं

॥२॥ ४

सा विट् सुवीरा मरुद्भिस्तु सभात् सहन्ती पुण्यन्ती नृम्णम्

५

यामं येष्ठाः शुभा शोभिष्ठाः श्रिया संमिश्रा ओजोभिरुग्राः

॥३॥ ६

उग्रं व ओजः स्थिरा शवांस्यधा मरुद्भिर्गणस्तुविष्मान्

७

शुभ्रो वः शुष्मः क्रुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धूष्णोः

॥४॥ ८

सनेभ्यस्मद् युयोतं विद्युं मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ्गः

९

प्रिया वो नाम हुवे तुराणा मा यत् तूष्ममरुतो वावशानाः

॥५॥ १० [२३]

स्वायुधासं इष्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शुभ्रमानाः

॥६॥ ११

शुचीं वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचिभ्यः ।

ऋतेन सत्यमृतसापं आय ऊर्ध्वचिजन्मानः शुचयः पावकाः

१२

अंसेष्वा मरुतः खादयो वो वक्षःसु रुक्मा उपशिथ्रियाणाः ।

वि विद्युतो न वृष्टिर्भी रुचाना अनु स्वधामायुर्धैर्यच्छमानाः

१३

प्र बुध्या व ईरते महींसि प्र नामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम ।

सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम

१४

(४६६)

यदि स्तुतस्य मरुतो अधीथे—तथा विप्रस्य वाजिनो हवीमन् ।
मक्ष्ण रायः सुवीर्यस्य दात नू चिद् यमन्य आदभदरावा

१५ [२४]

अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः ।
ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीळिनः पयोधाः

१६

दृशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके ।
आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुन्नेभिरस्मे वसवो नमध्वम्

१७

आ वो होता जोहवीति सत्तः सत्राचीं रातिं मरुतो गृणानः ।
य ईवतो वृषणो अस्ति गोपाः सो अद्रयावी हवते व उक्थैः

१८

इमे तुरं मरुतो रामयन्ती—मे सहः सहस आ नमन्ति ।

इमे शंसं वनुप्यतो नि पान्ति गुरु द्वेषो अरुरुषे दधन्ति

१९

इमे रधं चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद् यथा वसवो जुषन्त ।

अप बाधध्वं वृषणस्तमांसि धत्त विश्वं तनयं तोकमस्मे

२० [२५]

मा वो दात्रान्मरुतो निरराम मा पश्चाद् दध्म रथ्यो विभागे ।

आ नः स्पार्हे भजतना वसव्येऽं यदीं सुजातं वृषणो वो अस्ति

२१

सं यद्धनन्त मन्युभिर्जनांसः शूरा यद्दीप्त्वोषधीषु विश्व ।

अर्ध स्मा नो मरुतो रुद्रियास—स्त्रातारो भूत पृतनास्वर्यः

२२

भूरिं चक्र मरुतः पित्र्याण्यु—कथानि या वः शस्यन्ते पुरा चित् ।

मरुद्भिरुग्रः पृतनासु साळ्हा मरुद्भिरित् सनिता वाजमर्वा

२३

अस्मे वीरो मरुतः शुण्यस्तु जनानां यो असुरो विधर्ता ।

अपो येन सुक्षितये तरेमा—ऽध स्वमोको अभि वः स्याम

२४

तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्नि—राप ओषधीर्वनिनो जुषन्त ।

शर्मन् तस्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

२५ [२६] (४७७)

(५७)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

मध्वो वो नाम मारुतं यजत्राः प्र यज्ञेषु शर्वसा मदन्ति ।

ये रेजयन्ति रोदसी चिदुर्वी पिन्वन्त्युत्सं यदयासुरुग्राः

१

(४७८)

निचेतारो हि मरुतो गूणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्म ।	
अस्मार्कमद्य विदथेषु बर्हि—रा वीतये सदत पिप्रियाणाः	२
नैतावदुन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः ।	
आ रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमञ्जयञ्जते शुभे कम्	३
ऋधक् सा वो मरुतो विद्युदस्तु यद् व आगः पुरुषता करांम ।	
मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे वो अस्तु सुमतिश्चनिष्ठा	४
कृते चिदत्र मरुतो रणन्ता—ऽनवद्यासः शुचयः पावकाः ।	
प्र णोऽवत सुमतिभिर्यजत्राः प्र वाजेभिस्तिरत पुण्यसे नः	५
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हवीषि ।	
ददात नो अमृतस्य प्रजयि जिगृत रायः सूनृता मघानि	६
आ स्तुतासो मरुतो विश्व ऊती अच्छा सूरिन् त्सर्वताता जिगात ।	
ये नस्मना शतिनो वर्धयन्ति यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२७] (४८४)

(५८)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । त्रिष्टुप् ।

प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय यो देव्यस्य धाम्नस्तुर्विष्मान् ।	
उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाकं निर्ऋतेरवंशात्	१
जन्नुश्चिद् वो मरुतस्त्वेण्येण भीमास्तुर्विमन्यवोऽयांसः ।	
प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विश्वो वो यामन् भयते स्वर्दक्	२
बृहद् वयो मघवज्यो दधात जुजोषन्निन्मरुतः सुष्टुतिं नः ।	
गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र णः स्पार्हाभिरुतिभिस्तिरेत	३
युष्मोतो विप्रो मरुतः शतस्वी युष्मोतो अवा सहुरिः सहस्री ।	
युष्मोतः सम्राळुत हन्ति वृत्रं प्र तद् वो अस्तु धूतयो देष्णम्	४
ताँ आ रुद्रस्य मीळहुषो विवासे कुविन्नसन्ते मरुतः पुनर्नः ।	
यत् सस्वता जिहीळिरे यदावि—रव तदेन ईमहे तुराणाम्	५
प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोना—मिदं सूक्तं मरुतो जुषन्त ।	
आराच्चिद् द्वेषो वृषणो युयोत यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२८] (४९०)

(५९)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १-११ मरुतः; १२ रुद्रः (मृत्युविमोचनी ऋक्) ।

प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती); ७-८ त्रिष्टुप्, ९-११ गायत्री, १२ अनुष्टुप् ।

यं त्रायध्व इदमिदं देवासो यं च नयथ ।

तस्मा अग्ने वरुण मित्रार्यमन् मरुतः शर्म यच्छत १

युष्माकं देवा अवसाहनि प्रिय ईजानस्तरति द्विषः ।

प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति २

नहि वंश्चरमं चन वसिष्ठः परिमंसते ।

अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा विश्वं पिबत कामिनः ३

नहि व ऊतिः पृतनासु मर्धति यस्मा अराध्वं नरः ।

अभि व आवर्त् सुमतिर्नवीयसी तूयं यात पिपीषवः ४

ओ पु घृष्ट्विराधसो यातनान्धांसि पीतये ।

इमा वो हव्या मरुतो ररे हि कं मो ष्वन्यत्र गन्तन ५

आ च नो बर्हिः सर्दताविता च नः स्पर्हाणि दातवे वसु ।

अस्रेधन्तो मरुतः सोम्ये मधौ स्वाहेह मादयाध्वे ६ [२९]

सस्वश्चिद्वि तन्वः शुम्भमाना आ हंसासो नीलपृष्ठा अपप्तन् ।

विश्वं शर्धो अभितो मा नि षेदु नरो न रण्वाः सर्वन्ते मर्दन्तः ७

यो नो मरुतो अभि दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति ।

द्रुहः पाशान् प्रति स मुचीष्ट तपिण्ठेन हन्मना हन्तना तम् ८

सातंपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोती रिशादसः ९

गृहमेधास आ गत मरुतो माप भूतन । युष्माकोती सुदानवः १०

इहेह वः स्वतवसः कवयः सूर्यत्वचः । यज्ञं मरुत आ वृणे ११

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् ।

उर्वारुकमिव बन्धना न्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् १२ [३०] (५०२)

- ७०६ -

[पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५॥ व० १- २७]

(६०)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १ सूर्यः, २-१२ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

यद्वद्य सूर्य ब्रवोऽनागा उद्यन् मित्राय वरुणाय सत्यम् ।

वयं देवत्रादिते स्याम तव प्रियासो अर्यमन् गृणन्तः १ (५०३)

एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षा उभे उदेति सूर्यो अभि जमन् ।
विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च गोपा ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् २
अयुक्त सप्त हरितः सधस्थाद् या ई वहन्ति सूर्यं घृताचीः ।
धामानि मित्रावरुणा युवाकुः सं यो यूथेव जनिमानि चष्टे ३
उद् वां पृक्षासो मधुमन्तो अस्थुरा सूर्यो अरुहच्छुक्रमर्णः ।
यस्मा आदित्या अध्वनो रदन्ति मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ४
इमे चेतारो अनृतस्य भूरे—मित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति ।
इम ऋतस्य वावृधुर्दुरोणे शग्मासः पुत्रा अदितेरदध्याः ५
इमे मित्रो वरुणो द्रुळभासो ऽचेतसं चिञ्चितयन्ति दक्षैः ।
अपि क्रतुं सुचेतसं वर्तन्त—स्तिरश्विदंहः सुपथा नयन्ति ६ [१]

इमे त्रिवो अनिमिषा पृथिव्या—श्रिकित्वांसो अचेतसं नयन्ति ।
प्रवाजे चिञ्चद्यो गाधर्मस्ति पारं नो अस्य विष्पितस्य पर्षन् ७
यद् गोपावददितिः शर्म भद्रं मित्रो यच्छन्ति वरुणः सुदासं ।
तस्मिन्ना तोकं तनयं दधाना मा कर्म देवहेळनं तुरासः ८
अव वेकिं होत्राभिर्यजेत रिपः काश्चिद् वरुणधृतः सः ।
परि द्वेषोभिर्यमा वृणक्तू—रुं सुदासे वृषणा उ लोकम् ९
सस्वश्चिद्धि समृतिस्त्वेज्येषा—मपीच्येन सहसा सहन्ते ।
युष्मद् भिया वृषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्महिना मृळता नः १०
यो ब्रह्मणे सुमतिमायजति वाजस्य सातौ परमस्य रायः ।
सीक्षन्त मन्युं मघवानो अर्य उरु क्षयाय चकिरे सुधातु ११
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि ।
विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १२ [२] (५१४)

(६१)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

उद् वां चक्षुर्वरुण सुप्रतीकं देवयोरेति सूर्यस्ततन्वान् ।
अभि यो विश्वा भुवनानि चष्टे स मन्युं मर्त्येष्ववा चिकेत १ (५१५)

प्र वां स मित्रावरुणावृतावा विप्रो मन्मानि दीर्घश्रुदियर्ति ।	
यस्य ब्रह्माणि सुकृतु अवाथ आ यत् क्रत्वा न शरदः पूणैथे	२
प्रोरोमित्रावरुणाः पृथिव्याः प्र दिव ऋग्वाद् बृहतः सुदानू ।	
स्पशो दधाथ्रे ओषधीषु विश्वृधग्यतो अनिमिषं रक्षमाणा	३
शंसा मित्रस्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी बद्धधे महित्वा ।	
अयन् मासा अयज्वनामवीराः प्र यज्ञमन्मा वृजनं तिराते	४
अमूरा विश्वा वृषणाविमा वां न यासु चित्रं ददृशे न यक्षम् ।	
दुहः सचन्ते अनृता जनानां न वां निणयान्यचिते अभूवन्	५
समु वां यज्ञं महयं नमोभिर्द्वे वां मित्रावरुणा सुबाधः ।	
प्र वां मन्मान्यचसे नवानि कृतानि ब्रह्म जुजुषन्निमानि	६
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि	
विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [३] (५२१)

(६०)

६ मित्रावरुणर्वसिष्ठः । १-३ सूर्यः । ४-६ मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

उत सूर्यो बृहदुर्चीर्ष्यश्चेत पुरु विश्वा जनिम् मानुषाणाम् ।	
समो दिवा ददृशे रोचमानः क्रत्वा कृतः सुकृतः कर्तृभिर्भूत	१
स सूर्यं प्रति पुरो न उद् गा एभिः स्तोमेभिरेतशेभिरेवैः ।	
प्र नो मित्राय वरुणाय वांचो ऽनागसो अर्यम्णे अग्रये च	२
वि नः सहस्रं शुरुधो रदन्त्वृतावानो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कमा नः कामं पूपुरन्तु स्तवानाः	३
द्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नो ये वां जजुः सुजनिमान ऋग्वे ।	
मा हेळे भूम वरुणस्य वायोर्मा मित्रस्य प्रियतमस्य नृणाम्	४
प्र बाहवां सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यतिमुक्षतं घृतेन ।	
आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा	५
नू मित्रो वरुणो अर्यमा नस्मने तोकाय वरिवो दधन्तु ।	
सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [४] (५२७)

(६३)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १-४ सूर्यः, ५ सूर्य-मित्रावरुणाः, ६ मित्रावरुणौ अर्यमा च । त्रिष्टुप् ।

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् ।	
चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्य देव—श्चर्मैव यः समविव्यक् तमांसि	१
उद्वेति प्रसवीता जनानां महान् केतुरणवः सूर्यस्य ।	
समानं चक्रं पर्याविवृत्सन् यदेतशो वहति ध्रुव युक्तः	२
विभ्राजमान उषसामुपस्थाद् रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः ।	
एष मे देवः सविता चच्छन्दु यः समानं न प्रमिनाति धाम	३
द्विवो रुक्म उरुचक्षा उदेति दूरेअर्थस्तरणिभ्राजमानः ।	
नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि	४
यत्रा चक्रमृता गातुमस्मै श्येनो न दीयन्नन्वेति पार्थः ।	
प्रति वां सूर उदिते विधेम नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यैः	५
नू मित्रो वरुणो अर्यमा न—स्मने तोकाय वरिवो दधन्तु ।	
सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [५] (५३३)

(६४)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

द्विवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वां घृतस्य निर्णिजो ददीरन् ।	
हव्यं नो मित्रो अर्यमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुपन्त	१
आ राजाना मह क्रतस्य गोपा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक् ।	
इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टि—मव द्विव इन्वतं जीरदानू	२
मित्रस्तन्नो वरुणो देवो अर्यः प्र साधिष्ठेभिः पथिभिर्नयन्तु ।	
ब्रवद् यथा न आदुरिः सुदास इषा मदेम सह देवगोपाः	३
यो वां गर्त मनसा तक्ष्वेत—मूर्ध्वा धीतिं कृणवद् धारयच्च ।	
उक्षेथां मित्रावरुणा घृतेन ता राजाना सुक्षितीस्तपयेथाम्	४
एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि ।	
अविष्टं धियो जिगृतं पुंन्धी—र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [६] (५३४)

(६५)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

प्रति वां सूर उदिते सूक्तैर्मित्रं हुवे वरुणं पूतदक्षम् ।	
ययोरसुर्यमक्षितं ज्येष्ठं विश्वस्य यामन्नाचिता जिगत्नु	१
ता हि देवानामसुरा तावर्या ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः ।	
अश्याम मित्रावरुणा वयं वां द्यावा च यत्र पीपयन्नहा च	२
ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू दुरत्येतू रिपवे मर्त्याय ।	
ऋतस्य मित्रावरुणा पथा वा मपो न नावा दुरिता तरेम	३
आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं घृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिच्छाभिः ।	
प्रति वामत्र वरमा जनाय पृणीतमुद्गो विव्यस्य चारोः	४
एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि ।	
अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [७] (५४३)

(६६)

१९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मित्रावरुणौ, ४-१३ आदित्याः, १४-१६ सूर्यः ।

गायत्री; १०-१५ प्रगाथः = (समा बृहती, विषमा सतोबृहती,)

१६ पुर उष्णिक् ।

प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमो न एतु शूष्यः । नमस्वान् तुविजातयोः	१
या धारयन्त देवाः सुदक्षा दक्षपितरा । असुर्याय प्रमहसा	२
ता नः स्तिपा तनूपा वरुण जरितृणाम् । मित्र साधयतं धियः	३
यदद्य सूर उदिते ऽनांगा मित्रो अर्यमा । सुवार्ति सविता भगः	४
सुप्रावीरस्तु स क्षयः प्र नु यामन् त्सुदानवः । ये नो अंहोऽतिपिप्रति	५ [८]

उत स्वराजो अदिति रदब्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते	६
प्रति वां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम्	७
राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शवसे । इयं विप्रा मेधसांतये	८
ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह । इयं स्वश्च धीमहि	९

बहवः सूरचक्षसो ऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।

त्रीणि ये येमुर्विदथानि धीतिभिर्विश्वानि परिभूतिभिः

१० [९] (५५३)

वि ये वृधुः शरकुं मासमादह—र्यज्ञमक्तुं चादृचम् ।

अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत ११

तद् वो अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते ।

यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमृतस्य रथ्यः १२

ऋतावान् ऋतजाता ऋतावृधो घोरासो अनृतद्विषः ।

तेषां वः सुम्ने सुच्छर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सुरयः १३

उदु त्यद् दर्शतं वपुर्दिव एति प्रतिह्वरे ।

यदीमाशुर्वहति देव एतशो विश्वस्मै चक्षसे अरम् १४

शीर्ष्णः शीर्ष्णो जगतस्तस्थुषस्पतिं समया विश्वमा रजः ।

सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो रथे १५ [१०]

तच्चक्षुर्द्विहितं शुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् १६

काव्येभिरवृभ्या ऽऽ यातं वरुण द्युमत् । मित्रश्च सोमपीतये १७

द्विवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमदुहा । पिबतं सोममातुजी १८

आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा । पातं सोममृतावृधा १९ [११] (५६२)

(६७)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

प्रति वां रथं नृपती जरध्रै हविष्मता मनसा यज्ञियेन ।

यो वां द्रुतो न धिष्ण्यावजीग—रच्छां सुनुर्न पितरा विवक्त्रिम् १

अशोच्यग्निः समिधानो अस्मे उपो अदृश्नन् तमसाश्चिदन्ताः ।

अचेति केतुरुषसः पुरस्ताच्छ्रिये द्विवो दुहितुर्जायमानः २

अभि वां नूनमश्विना सुहोता स्तोमैः सिषक्ति नासत्या विवक्त्रान् ।

पूर्वीभिर्यातं पश्याभिरर्वाक् स्वर्विदा वसुमता रथेन ३

अवोवां नूनमश्विना युवाकुर्ह्वे यद् वां सुते माध्वी वसूयुः ।

आ वां वहन्तु स्थविरासो अश्वाः पिबाथो अस्मे सुपुता मधूनि ४

प्राचीमु देवाश्विना धियं मे ऽमृधां सातये कृतं वसूयुम् ।

विश्वा अविष्टं वाज आ पुरंधी—स्ता नः शक्तं शचीपती शचीभिः ५ [१२] (५६७)

अविष्टं धीष्वाश्विना न आसु प्रजावद् रेतो अद्वयं नो अस्तु ।

आ वां तोके तनये तूतुजानाः सुरत्नांसो देववीतिं गमेम ६

एष स्य वां पूर्वगत्वेव सख्ये निधिर्हितो माध्वी रातो अस्मे ।

अहेळता मनसा यातमर्वा गश्नन्ता हव्यं मानुषीषु विश्व ७

एकस्मिन् योगे भुरणा समाने परि वां सप्त स्रवतो रथो गात ।

न वायन्ति सुभ्वो देवयुक्ता ये वां धूर्षु तरणयो वहन्ति ८

असश्वाता मघवद्भ्यो हि भूतं ये राया मघदेयं जुनन्ति ।

प्र ये बन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते गव्या पृश्नन्तो अश्व्या मघानि ९

नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ।

धत्तं रत्नानि जरतं च सूरीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [१३] (५७९)

(६८)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । विराट्, ८-९ त्रिष्टुप् ।

आ शुभ्रा यातमश्विना स्वश्वा गिरो दस्रा जुजुषाणा युवाकोः ।

हव्यानि च प्रतिभृता वीतं नः १

प्र वामन्ध्रांसि मद्यान्यस्थुररं गन्तं हविषो वीतये मे ।

तिरो अर्यो हवनानि श्रुतं नः २

प्र वां रथो मनोजवा इयति तिरो रजांस्यश्विना शतोतिः ।

अस्मभ्यं सूर्यावसू इयानः ३

अयं ह यद् वां देवया उ अद्रि रूध्वो विवक्ति सोमसुद् युवभ्याम ।

आ वल्गू विप्रो ववृतीत हव्यैः ४

चित्रं ह यद् वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिष्वन्तं युयोतम् ।

यो वामोमानं दधते प्रियः सन् ५ [१४]

उत त्यद् वां जुरते अश्विना भू च्छ्यवानाय प्रतीत्यं हविर्दे ।

अधि यद् वर्ष इत ऊति धत्थः ६

उत त्यं भुज्युमश्विना सखायो मध्ये जहुदुरेवासः समुद्रे ।

निरीं पर्षदगावा यो युवाकः ७ (५७९)

वृकाय चिज्जसमानाय शक्तमुत श्रुतं शयवे हूयमाना ।
 यावद्वयामपिन्वतमपो न स्तर्यं चिच्छक्त्यश्विना शचीभिः
 एष स्य कारुर्जरते सूक्तैरग्रे बुधान उषसां सुमन्मा ।
 इषा तं वर्धवृध्न्या पयोभिर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८

९ [१५] (५८१)

(६९)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषभिर्यात्वश्वैः ।
 घृतवर्तनिः पविभीं रुचान इषां वोळ्हा नृपतिर्वाजिनीवान्
 स पंप्रथानो अभि पञ्च भूमा त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः ।
 विशो येन गच्छथो देवयन्तीः कुत्रा चिद् याममश्विना दधाना
 स्वश्वा यशसा यातमर्वाग् दसा निधिं मधुमन्तं पिबथः ।
 वि वां रथो वध्वाड् यादमानो ऽन्तान् दिवो बाधते वर्तनिभ्याम्
 युवोः श्रियं परि योषावृणीत सूरौ दुहिता परितक्म्यायाम् ।
 यद् देवयन्तमवथः शचीभिः परि घ्नंसमामना वां वयो गात
 यो ह स्य वां रथिरा वस्त उस्त्रा रथो युजानः पंगियाति वर्तिः ।
 तेन नः शं योरुषसो व्युष्टौ न्यश्विना वहतं यज्ञे अस्मिन्
 नरा गौरेव विद्युतं तृषाणा ऽस्माकमद्य सवनोप यातम् ।
 पुरुत्रा हि वां मतिभिर्हवन्ते मा वामन्ये नि यमन् देवयन्तः
 युवं भुज्युमर्वाविद्धं समुद्र उदूहथुरर्णसो अस्त्रिधानैः ।
 पतत्रिभिरश्रमैरव्यथिभिर्दुसनाभिरश्विना पारयन्ता
 नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत ।
 धत्तं रत्नानि जरतं च सूरीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५

६

७

८ [१६] (५८९)

(७०)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

आ विश्ववाराश्विना गतं नः प्र तत् स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।
 अश्वो न वाजी शुनपृष्ठो अस्थादा यत् सेदथुर्ध्रुवसे न योनिम्

१

(५९०)

सिषंक्ति सा वां सुमतिश्चनिष्ठा	स्तापि घर्मो मनुषो दुराणे ।	
यो वां समुद्रान् त्सरितः पिपत्ये	तग्वा चिन्न सुयुजा युजानः	२
यानि स्थानान्यश्विना वृधाथे	दिवो यहीष्वोषधीषु विश्व ।	
नि पर्वतस्य मूर्धनि सकुन्ते	पं जनाय दाशुषे वहन्ता	३
चनिष्टं देवा ओषधीष्वप्सु	यद् योग्या अश्ववैथे ऋषीणाम् ।	
पुरूणि रत्ना दधतौ न्यस्मे	अनु पूर्वाणि चख्यथुर्युगानि	४
शुश्रुवांसां चिदश्विना पुरूण्यभि	ब्रह्माणि चक्षाथे ऋषीणाम् ।	
प्रति प्र यातं वरमा जनाया	स्मे वामस्तु सुमतिश्चनिष्ठा	५
यो वां यज्ञो नासत्या हविष्मान्	कृतब्रह्मा समयोऽ भवाति ।	
उप प्र यातं वरमा वसिष्ठ	मिमा ब्रह्माण्यृच्यन्ते युवभ्याम्	६
इयं मनीषा इयमश्विना गी	रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् ।	
इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन्	यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [१७] (५९६)

(७१)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ७१-८१]

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

अप स्वसुरुषसो नरिजिहीति	रिणक्ति कृष्णीररूषाय पन्थाम् ।	
अश्वामघा गोमघा वां हुवेम	दिवा नक्तं शरुमस्मद् युयोतम्	१
उपायातं दाशुषे मर्त्याय	रथेन वाममश्विना वहन्ता ।	
युयुतमस्मदनिराममीवां	दिवा नक्तं माध्वी त्रासीथां नः	२
आ वां रथमवमस्यां व्युष्टौ	सुम्नायवो वृषणो वर्तयन्तु ।	
स्यूमगभस्तिमृतयुगिभरश्चै	राश्विना वसुमन्तं वहेथाम्	३
यो वां रथो नृपती अस्ति वोळ्हा	त्रिवन्धुरो वसुमाँ उन्नयामा ।	
आ न एना नासत्योप यातमभि	यद् वां विश्वप्स्यो जिगाति	४
युवं च्यवानं जरसोऽमुमुक्तं	नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम् ।	
निरंहसस्तमसः स्पर्तमत्रि	नि जाहुषं शिथिरे धातमन्तः	५
इयं मनीषा इयमश्विना गी	रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् ।	
इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन्	यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [१८] (६०२)

(७२)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ गोमता नासत्या रथेना—ऽश्वावता पुरुश्चन्द्रेण यातम् ।	
अभि वां विश्वा नियुतः सचन्ते स्पर्हया श्रिया तन्वा शुभाना	१
आ नो देवेभिरुप यातमर्वाक् सजोषसा नासत्या रथेन ।	
युवोर्हि नः सख्या पित्र्याणि समानो बन्धुरुत तस्य वित्तम्	२
उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध—आमि ब्रह्माण्युपसंश्च देवीः ।	
आविवांसन् रोदसी धिष्ण्येमे अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति	३
वि चेदुच्छन्त्यश्विना उपासः प्र वां ब्रह्माणि कारवो भरन्ते ।	
ऊर्ध्व भानुं सविता देवो अश्वेद् बृहदुग्रयः समिधा जरन्ते	४
आ पश्वातान्नासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् ।	
आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	५ [१९] (६०७)

(७३)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

अतारिष्म तमसस्पा रमस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो दधानाः ।	
पुरुदंसा पुरुतमा पुराजा ऽमर्त्या हवते अश्विना गीः	१
न्यु प्रियो मनुषः सावि होता नासत्या यो यजते वन्दते च ।	
अश्रीतं मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे विदथेषु प्रयस्वान	२
अहेम यज्ञं पथामुराणा इमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम् ।	
श्रुष्टीवेव प्रेषितो वामबोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः	३
उप त्या वहीं गमतो विशं नो रक्षोहणा संभृता वीळुपाणी ।	
समन्धाँस्यगमत मत्सराणि मा नो मधिष्टमा गतं शिवेन	४
आ पश्वातान्नासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् ।	
आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	५ [२०] (६१२)

(७४)

६ मैत्रारुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । प्रगाथः=(विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

इमा उ वां दिविष्टय उस्मा हवन्ते अश्विना ।

अयं वांमहेऽवसे शचीवसू विशांविशं हि गच्छथः १

युवं चित्रं ददथुर्भोजनं नरा चोदेथां सुनृतावते ।

अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतं पिबतं सोम्यं मधु २

आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना ।

दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्षिष्टमा गतम् ३

अश्वांसो ये वामुप दाशुषो गृहं युवां दीर्यन्ति बिभ्रतः ।

मक्षूयुभिर्नरा हयैभिरश्विना ऽऽ देवा यातमस्मयू ४

अधो ह यन्तो अश्विना पृक्षः सचन्त सूरयः ।

ता यंसतो मध्वज्यो ध्रुवं यशश्छर्दिस्मभ्यं नासत्या ५

प्र ये ययुरवृकासो रथा इव नृपातारो जनानाम् ।

उत स्वेन शर्वसा शूशुवुर्नर उत क्षियन्ति सुक्षितिम् ६ [२१] (६१८)

(७५)

८ मैत्रारुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

व्युपा आवो दिविजा ऋतेना ऽऽविष्कृण्वाना महिमानमागात् ।

अप दुहस्तम आवरजुष्टमङ्गिरस्तमा पथ्या अजीगः १

महे नो अद्य सुविताय बोध्युषो महे सौभगाय प्र यन्धि ।

चित्रं रायिं यशसं धेह्यस्मे देवि मर्तेषु मानुषि श्रवस्युम् २

एते त्वे भानवो दर्शतायाश्चित्रा उपसो अमृतास आगुः ।

जनयन्तो दैव्यानि व्रतान्यापूणन्तो अन्तरिक्षा व्यस्थुः ३

एषा स्या युजाना पराकात् पथ्वं क्षितीः परि सद्यो जिगाति ।

अभिपश्यन्ती व्युना जनानां दिवो दुहिता भुवनस्य पत्नी ४

वाजिनीवती सूर्यस्य योषा चित्रामघा राय ईशे वसूनाम् ।

ऋषिण्डुता जरयन्ती मधो न्युपा उच्छति वह्निभिर्गृणाना ५ (६२३)

प्रति द्युतानामरुषासो अश्वा—श्चित्रा अहश्चक्षुषसं वहन्तः ।

यार्ति शुभ्रा विश्वपिशा रथेन दधाति रत्नं विधते जनाय

६

सत्या सत्येभिर्महती महद्भि—र्वेवी देवेभिर्यजता यजत्रैः ।

रुजद् दृळ्हानि दददुस्त्रियाणां प्रति गाव उपसं वावशन्त

७

नू नो गोमद् वीरवद् धेहि रत्न—मुपो अश्वावत् पुरुभोजो अस्मे ।

मा नो बर्हिः पुरुपतां निदे क—र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८ [२२] (६२६)

(७६)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

उदु ज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत ।

क्रत्वा देवानामजनिष्ट चक्षु—राविरकभुवनं विश्वमुपाः

१

प्र मे पन्था देवयानां अहश्च—न्नमर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः ।

अभूदु केतुरुषसः पुरस्तात् प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः

२

तानीदहानि बहुलान्यासन् या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य ।

यतः परिं जार इवाचर—न्त्युषो ददृक्षे न पुनर्यतीव

३

त इद् देवानां सधमाद् आस—न्नृतावानः कवयः पूर्यासः ।

गूळ्हं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन् तस्यमन्त्रा अजनयन्नुपासम्

४

समान ऊर्वे अधि संगतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते ।

ते देवानां न मिनन्ति व्रता—न्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः

५

प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठा उपबुधः सुभगे तुष्टुवांसः ।

गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छो—षः सुजाते प्रथमा जरस्व

६

एषा नेत्री राधसः सूनृतांना—मुपा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठैः ।

वीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७ [२३] (६३३)

(७७)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

उपो रुरुचे युवतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्तीं चरायं ।

अभूदग्निः समिधे मानुषाणा—मक्रज्योतिर्बाधमाना तमांसि

१

(६३४)

विश्वं प्रतीची सप्रथा उदस्थाद् रुडाद् वासो बिभ्रती शुक्रमश्वैत् ।	
हिरण्यवर्णा सुहृशीकसंहृग् गवां माता नेत्र्यहामरोचि	२
देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ती श्वेतं नयन्ती सुहृशीकमश्वम् ।	
उषा अदृशि रश्मिभिर्व्यक्ता चित्रामघा विश्वमनु प्रभूता	३
अन्तिवामा दूरे अमित्रमुच्छोर्वी गव्यतिमभयं कृधी नः ।	
यावय द्वेध आ भरा वसूनि चोदय राधो गृणते मघोनि	४
अस्मे श्रेष्ठेभिर्भानुभिर्वि भाह्युपो देवि प्रतिरन्ती न आयुः ।	
इषं च नो दधती विश्ववारे गोमदश्वावद् रथवच्च राधः	५
यां त्वा दिवो दुहितवर्धयन्त्युषः सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः ।	
सास्मासु धा रयिमृष्वं ब्रह्मन्तं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२४] (६३९)

(७८)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

प्रति केतवः प्रथमा अदृशन्नुध्वा अस्या अञ्जयो वि श्रयन्ते ।	
उपो अर्वाचा बृहता रथेन ज्योतिष्मता वाममस्मभ्यं वक्षि	१
प्रति पीमग्निर्जरते समिन्द्रः प्रति विप्रासो मतिभिर्गुणन्तः ।	
उषा याति ज्योतिषा बाधमाना विश्वा तमांसि दुरिताप देवी	२
एता उ त्याः प्रत्यदृशन् पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छन्तीरुपसो विभातीः ।	
अजीजनन् त्सूर्यं यज्ञमग्निमपाचीनं तमो अगादजुष्टम्	३
अचेति दिवो दुहिता मघोनी विश्वे पश्यन्त्युषसं विभातीम् ।	
आस्थाद् रथं स्वधया युज्यमानमा यमश्वासः सुयुजो वहन्ति	४
प्रति त्वाद्य सुमनसो बुधन्ताऽस्माकांसो मघवानो वयं च ।	
तित्विलायध्वमुषसो विभातीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [२५] (६४४)

(७९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

व्युषा आवः पथ्या इ जनानां पञ्च क्षितीर्मानुषीर्बोधयन्ती ।	
सुसंहग्भिर्रुक्षभिर्भानुमश्रेद् वि सूर्यो रोदसी चक्षसावः	१ (६४५)

व्यञ्जते द्विवो अन्तेष्वक्तून् विशो न युक्ता उषसो यतन्ते ।	
सं ते गावस्तम आ वर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेव बाहू	२
अभूदुषा इन्द्रतमा मघो न्यजीजनत् सुविताय श्रवांसि ।	
वि द्विवो देवी दुहिता दधात्यङ्गिरस्तमा सुकृते वसूनि	३
तावदुषो राधो अस्मभ्यं रास्व यावत् स्तोतृभ्यो अरदो गृणाना ।	
यां त्वा जज्ञवृषभस्या रवेण वि हव्हस्य दुरो अद्रेरीणोः	४
देवदेवं राधसे चोदयन्त्यस्मद्वक् सूनृता ईरयन्ती ।	
व्युच्छन्ती नः सनये धियो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [२६] (६४९)

(८०)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उषसः । त्रिष्टुप् ।

प्रति स्तोमेभिरुपसं वसिष्ठा गीर्भेर्विप्रासः प्रथमा अनुधन् ।	
विवर्तयन्तीं रजसी समन्ते आविष्कृण्वतीं भुवनानि विश्वा	१
एषा स्या नव्यमायुर्दधाना गूढ्वी तमो ज्योतिषोषा अबोधि ।	
अग्र एति युवतिरह्वयाणा प्राचिकितत् सूर्यं यज्ञमग्निम्	२
अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।	
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२७] (६५२)

[अथ षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-२५]

(८१)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । उषसः । प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

प्रत्यु अदर्श्यायत्यु च्छन्ती दुहिता द्विवः ।	
अपो महि व्ययति चक्षसे तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरीं	१
उदुस्रियाः सृजते सूर्यः सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् ।	
तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि	२
प्रति त्वा दुहितर्दिव उषो जीरा अभुत्समहि ।	
या वहसि पुरु स्पार्ह वनन्वति रत्नं न दाशुषे मयः	३
उच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्रत्यै देवि स्वर्हृशे ।	
तस्यास्ते रत्नभार्ज ईमहे वयं स्याम मातुर्न सूनवः	४ (६५६)

तच्चित्रं राध आ भरो—षो यद् दीर्घश्रुतमम् ।

यत् ते दिवो दुहितर्मतभोजनं तद् रास्व भुनजामहे

५

श्रवः सूरिभ्यो अमृतं वसुत्वनं वाजो अस्मभ्यं गोमतः ।

चोदुयित्री मघोनः सूनृतावत्यु—पा उच्छदप सिधः

६ [१] (६५८)

(८२)

१० मैत्रावरुणर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ।

दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः

१

सम्राळन्यः स्वराळन्य उच्यते वां महान्ताविन्द्रावरुणा महावसू ।

विश्वे देवासः परमे व्योमनि सं वामोजो वृषणा सं बलं दधुः

२

अन्वपां खान्यतृन्तमोजसा सूर्यमैरयतं दिवि प्रभुम् ।

इन्द्रावरुणा मदं अस्य मायिनो ऽपिन्वतमपितः पिन्वतं धियः

३

युवामिद् युत्सु पृतनासु वह्नयो युवां क्षेमस्य प्रसवे मितज्ञवः ।

ईशाना वस्वं उभयस्य कारव इन्द्रावरुणा सुहवा हवामहे

४

इन्द्रावरुणा यद्विमानि चक्रथु—विश्वा जातानि भुवनस्य मज्मना ।

क्षेमेण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुद्भिरुग्रः शुभमन्य ईयते

५ [२]

महे शुल्काय वरुणस्य नु त्विष ओजो मिमाते ध्रुवमस्य यत् स्वम् ।

अजामिमन्यः श्रथर्यन्तमातिरद् दुभ्रेभिरन्यः प्र वृणोति भूयसः

६

न तमहो न दुरितानि मर्त्य—मिन्द्रावरुणा न तपः कुतश्चन ।

यस्य देवा गच्छन्थो वीथो अध्वरं न तं मर्तस्य नशते परिहृतिः

७

अर्वाङ्नारा दैव्येनावसा गतं शृणुतं हवं यदि मे जुजोषथः ।

युवोर्हि सख्यमुत वा यदाप्यं मारुतीर्मिन्द्रावरुणा नि यच्छतम्

८

अस्मार्कमिन्द्रावरुणा भरेभरे पुरोयोधा भवतं कृष्ट्योजसा ।

यद् वां हवन्त उभये अध स्पृधि नरस्तोकस्य तनयस्य सातिषु

९

अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः ।

अवधं ज्योतिरदितेर्कतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे

१० [३] (६६८)

(८३)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गव्यन्तः पृथुपर्शवो ययुः ।
 दासा च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम् १
 यत्रा नरः समर्यन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं चन प्रियम् ।
 यत्रा भर्यन्ते भुवना स्वर्हशस्तत्रा न इन्द्रावरुणाधि वोचतम् २
 सं भूम्या अन्ता ध्वसिरा अदृक्षते इन्द्रावरुणा द्विवि घोष आरुहत् ।
 अस्थुर्जनानामुप मामरातयो ऽर्वागवसा हवनश्रुता गतम् ३
 इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदासमावतम् ।
 ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सुनामभवत् पुरोहितिः ४
 इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति माघान्यर्यो वनुषामरातयः ।
 युवं हि वस्व उभयस्य राजथो ऽधं स्मा नोऽवतं पार्ये द्विवि ५ [४]

युवां हवन्त उभयास आजिष्विन्द्रं च वस्वो वरुणं च सातये ।
 यत्र राजभिर्दशभिर्निबाधितं प्र सुदासमावतं तृत्सुभिः सह ६
 दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः ।
 सत्या नृणामद्भ्यसद्गामुषस्तुतिर्देवा एषामभवन् देवहूतिषु ७
 काशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सुदास इन्द्रावरुणावशिक्षतम् ।
 श्वित्यश्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो असपन्त तृत्सवः ८
 वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा ।
 हवामहे वां वृषणा सुवृक्तिभिर्ऋस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम् ९
 अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युमन् यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः ।
 अवधं ज्योतिरादितेर्ऋतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे १० [५] (६७८)

(८४)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां राजानावध्वरे ववृत्यां हव्येभिर्इन्द्रावरुणा नमोभिः ।
 प्र वां घृताचीं बाह्वोर्दधाना परि त्मना विषुरुपा जिगाति १ (६७९)

युवो गष्टं बृहदिन्वति द्यौर्यौ सेतुभिररज्जुभिः सिनीथः ।	
परि नो हेळो वरुणस्य वृज्या उरुं न इन्द्रः कृणवदु लोकम्	२
कृतं नो यज्ञं विदथेषु चारुं कृतं ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता ।	
उपो रयिर्देवजूतो न एतु प्र णः स्पार्हाभिरुतिभिस्तिरेतम्	३
अस्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं रयिं धत्तं वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।	
प्र य आदित्यो अनृता मिनात्यमिता शूरो दयते वसूनि	४
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत् तोके तनये तूतुजाना ।	
सुरत्नासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	५ [६] (६८३)

(८५)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

पुनीषे वामरक्षसं मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वत् ।	
घृतप्रतीकामुषसं न देवीं ता नो यामन्तुरुष्यतामभीके	१
स्पर्धन्ते वा उ देवहूये अत्र येषु ध्वजेषु दिद्यवः पतन्ति ।	
युवं तां इन्द्रावरुणावमित्रान् हतं पराचः शर्वा विषूचः	२
आपश्चिद्धि स्वयंशसः सदांसु देवीरिन्द्रं वरुणं देवता धुः ।	
कृष्टीरन्यो धारयति प्रविक्ता वृत्राण्यन्यो अप्रतीनि हन्ति	३
स सुक्रतुर्कृतचिदस्तु होता य आदित्य शर्वसा वां नमस्वान् ।	
आववर्तदवसे वां हविष्मानसदित स सुविताय प्रयस्वान्	४
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत् तोके तनये तूतुजाना ।	
सुरत्नासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	५ [७] (६८८)

(८६)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

धीरा त्वस्य महिना जनूषि वि यस्तस्तम्भ रोदसी चिदुर्वी ।	
प्र नार्कमुष्वं नुनुदे बृहन्तं द्विता नक्षत्रं पप्रथच्च भूमं	१
उत स्वया तन्वाऽसं वदे तत् कदा न्वन्तर्वरुणे मुवानि ।	
किं मे हव्यमहृणानो जुषेत कदा मृळीकं सुमना अभि ख्यम्	२ (६९०)

पृच्छे तदेनो वरुण विदक्षु—पो एमि चिकितुषो विपृच्छम् ।	
समानमिन्मे कवयश्चिदाहु—रयं ह तुभ्यं वरुणो हणीते	३
किमार्ग आस वरुण ज्येष्ठं यत् स्तोतारं जिघांससि सखायम् ।	
प्र तन्मे वोचो दूळभ स्वधावो ऽव त्वानेना नमसा तुर इयाम्	४
अव द्रुग्धानि पित्र्या सृजा नो ऽव या वयं चक्रुमा तनूभिः ।	
अव राजन् पशुतृपं न तायुं सृजा वत्सं न दाम्नो वसिष्ठम्	५
न स स्वो दक्षो वरुण धृतिः सा सुरा मन्युर्विभीदको अचित्तिः ।	
अस्ति ज्यायान् कनीयस उपारे स्वप्नश्चेदनृतस्य प्रयोता	६
अरं दासो न मीळहुषे कराण्यहं देवाय भूर्णयेऽनागाः ।	
अचेतयदचितो देवो अर्यो गृत्सं राये कवितरो जुनाति	७
अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु ।	
शं नः क्षेमे शम्भु योगे नो अस्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	८ [८] (६९६)

(८७)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

रदत् पथो वरुणः सूर्याय प्राणांसि समुद्रिया नदीनाम् ।	
सर्गो न सुष्टो अर्वतीर्कृताय—श्चकार महीरवनीरहभ्यः	१
आत्मा ते वातो रज आ नवीनोत् पशुर्न भूर्णिर्यवसे ससवान् ।	
अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम वरुण प्रियाणि	२
परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा उभे पश्यन्ति रोदसी सुमेके ।	
ऋतावानः कवयो यज्ञधीराः प्रचेतसो य इषयन्त मनम्	३
उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाघ्या बिभर्ति ।	
विद्वान् पदस्य गुह्या न वोचद् युगाय विप्र उपराय शिक्षन्	४
तिस्रो द्यावो निर्हिता अन्तरस्मिन् तिस्रो भूमिरुपराः षड्विधानाः ।	
गृत्सो राजा वरुणश्चक्र एतं द्विवि प्रेङ्खं हिरण्ययं शुभे कम्	५
अव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थाद् द्रुप्सो न श्वेतो मृगस्तुविष्मान् ।	
गम्भीरशंसो रजसो विमानः सुपारक्षत्रः सतो अस्य राजा	६ (७०२)

यो मृळ्याति चक्रुषे चिदागो वयं स्याम वरुणे अनागाः ।
अनु व्रतान्यदितैर्ऋधन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

७ [९] (७०३)

(८८)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः, (७ पाशविमोचनी) । त्रिष्टुप् ।

प्र शुन्ध्युवं वरुणाय प्रेष्ठां मतिं वसिष्ठ मीळहुषे भरस्व ।
य ईमवाञ्चं करते यजत्रं सहस्रामघं वृषणं बृहन्तम् १
अधा न्वस्य संहशं जगन्वा—नग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि ।
स्व॑र्यदश्मन्नधिपा उ अन्धो ऽभि मा वपृह्शये निनीयात २
आ यद् रुहाव वरुणश्च नावं प्र यत् समुद्रमीरयाव मध्यम् ।
अधि यदुपां स्नुभिश्चराव प्र प्रेह्व ईह्वयावहै शुभे कम् ३
वसिष्ठं ह वरुणो नाव्याधा—दृषिं चकार स्वपा महोभिः ।
स्तोतारं विप्रः सुदिनत्वे अह्नां यान्नु द्यावस्ततनन् यादुपासः ४
क्व॑ त्यानिं नौ सख्या बभूवुः सचावहे यद्वृकं पुरा चित् ।
बृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते ५
य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः सन् त्वामागांसि कृणवत् सखा ते ।
मा त एनस्वन्तो यक्षिन् भुजेम यन्धि ष्मा विप्रः स्तुवते वरुथम् ६
ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु क्षियन्तो व्य॑स्मत् पाशं वरुणो मुमोचत् ।
अवो वन्वाना अदितेरुपस्थाद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ [१०] (७१०)

(८९)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वरुणः । गायत्री, ५ जगती ।

सो पु वरुण मृन्मयं गृहं राजन्नहं गमम् । मृळा सुक्षत्र मृळयं १
यदेमि प्रस्फुरन्निव दृतिर्न धमातो अद्रिवः । मृळा सुक्षत्र मृळयं २
क्रत्वः समह दीनता प्रतीपं जगमा शुचे । मृळा सुक्षत्र मृळयं ३
अपां मध्ये तस्थिवांसं तृष्णाविदज्जरितारम् । मृळा सुक्षत्र मृळयं ४
यत् किं चेदं वरुण दैव्ये जने ऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि ।
अचिन्ती यत् तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ५ [११] (७१५)

(९०)

[पण्डोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ९०-१०४]

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वायुः, ५-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

प्र वीरया शुचयो दद्विरे वा—मध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः ।	
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय	१
ईशानाय प्रहुतिं यस्त आनद्र शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो ।	
कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं जातोजातो जायते वाज्यस्य	२
राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति देवम् ।	
अध वायुं नियुतः सश्वत स्वा उत श्वेतं वसुधितिं निरेके	३
उच्छन्नपसः सुदिना अरिप्रा उरु ज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः ।	
गव्यं चिदूर्वमुशिजो वि वव्रु—स्तेपामनु प्रदिवः समुराणः	४
ते सत्येन मनसा दीध्यानाः स्वेन युक्तासः क्रतुना वहन्ति ।	
इन्द्रवायू वीरवाहं रथं वा—मीशानयोर्भि पृक्षः सचन्ते	५
ईशानासो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः ।	
इन्द्रवायू सूरयो विश्वमायु—रर्वन्दिर्वीरैः पृतनासु सद्युः	६
अर्वन्तो न श्रवसो भिक्षमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः ।	
वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः	७ [१२] (७२२)

(९१)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १, ३ वायुः; २, ४-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

कुविदुङ्ग नमसा ये वृधासः पुरा देवा अनवद्यास आसन् ।	
ते वायवे मनवे बाधिताया—ऽवासयन्नुपसं सूर्येण	१
उशन्ता कूता न दभाय गोपा मासश्च पाथः शरदश्च पूर्वीः ।	
इन्द्रवायू सुष्टुतिर्वामियाना माहीकमीद्वे सुवितं च नव्यम्	२
पीवोअन्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिथ्रीः ।	
ते वायवे समनसो वि तस्थु—र्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः	३
यावत् तरस्तन्वोऽ यावदोजो यावन्नरश्चक्षसा दीध्यानाः ।	
शुचिं सोमं शुचिपा पातमस्मे इन्द्रवायू सदतं बहिरेदम्	४ (७२६)

नियुवाना नियुतः स्पार्हवीरा इन्द्रवायू सरथं यातमर्वाक् ।
 इदं हि वां प्रभृतं मध्वो अग्रमर्धं प्रीणाना वि मुमुक्तमस्मे
 या वां शतं नियुतो याः सहस्रमिन्द्रवायू विश्ववाराः सचन्ते ।
 आभिर्यातं सुविदत्राभिरर्वाक् पातं नरा प्रतिभृतस्य मध्वः
 अर्वन्तो न श्रवसो भिक्षमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः ।
 वाजयन्तः स्वर्वसे हुवेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

५

६

७ [१३] (७२९)

(९२)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वायुः, २, ४ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

आ वायो भूष शुचिपा उर्ष नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार ।
 उर्षो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्
 प्र सोता जीरो अध्वरेष्वस्थात् सोममिन्द्राय वायवे पिबध्वै ।
 प्र यद् वां मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो देवयन्तः शचीभिः
 प्र याभिर्यासिं द्वाश्वासमच्छा नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे ।
 नि नो रयिं सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः
 ये वायव इन्द्रमार्दनास आदेवासो नितोशनासो अर्यः ।
 घ्नन्तो वृत्राणि सूरिभिः प्याम सासह्वासो युधा नृभिरमित्रान्
 आ नो नियुद्धिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् ।
 वायो अस्मिन् त्सर्वने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५ [१४] (७३४)

(९३)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप् ।

शुचिं नु स्तोमं नर्वजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम् ।
 उभा हि वां सुहवा जोह्वीमि ता वाजं सद्य उञ्जते धेष्ठा
 ता सानसी शवसाना हि भूतं साकंवृधा शवसा शूशुवांसा ।
 क्षयन्तौ रायो यवसस्य भूरैः पूङ्गं वाजस्य स्थविरस्य घृष्ट्वैः
 उर्षो ह यद् विदथं वाजिनो गुर्धीभिर्विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः ।
 अर्वन्तो न काष्ठां नक्षमाणा इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते

१

२

३

(७३७)

गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान ईद्रे रयिं यशसं पूर्वभाजम् ।

इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नव्येभिस्तिरतं देष्णैः

४

सं यन्मही मिथ्यती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते ।

अदेवयुं विदथे देवयुभिः सत्रा हतं सोमसुता जनेन

५ [१५]

इमामु षु सोमसुतिमुप न एन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ।

नू चिद्धि परिमन्नाथे अस्माना वां शश्वद्विर्ववृतीय वाजैः

६

सो अग्न एना नमसा समिद्धो ऽच्छा मित्रं वरुणमिन्द्रं वोचे ।

यत् सीमार्गश्चक्रुमा तत् सु मृळ तदर्थमादितिः शिश्रथन्तु

७

एता अग्न आशुषाणास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् ।

मेन्द्रो नो विष्णुर्मरुतः परि ख्यन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

८ [१६] (७४२)

(९४)

१२ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । इन्द्राग्नी । गायत्री, १२ अनुष्टुप् ।

इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूर्यस्तुतिः

। अभ्राद् वृष्टिरिवाजनि

१

शृणुतं जरितुर्हवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः

। ईशाना पिप्यतं धियः

२

मा पापत्वाय नो नरेन्द्राग्नी माभिशास्तये

। मा नो रीरधतं निदे

३

इन्द्रे अग्रा नमो बृहत् सुवृक्तिमेरयामहे

। धिया धेना अवस्यवः

४

ता हि शश्वन्त ईळत इत्था विप्रास ऊतये

। सबाधो वाजसातये

५

ता वां गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे

। मेधसाता सनिष्यवः

६ [१७]

इन्द्राग्नी अवसा गतमस्मभ्यं चर्षणीसहा

। मा नो दुःशंस ईशत

७

मा कस्य नो अररुषो धूर्तिः प्रणङ्गार्त्यस्य

। इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्

८

गोमद्विरण्यवद् वसु यद् वामश्वावदीमहे

। इन्द्राग्नी तद् वनेमहि

९

यत् सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवुः

। ससीवन्ता सपर्यवः

१०

उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्वाना चिदा गिरा

। आङ्गुषैराविवासतः

११

ताविद् दुःशंसं मर्त्यं दुर्विद्वांसं रक्षास्विनम् । आभोगं हन्मना हतमुदधिं हन्मना हतम् १२

[१८] (७५४)

(९५)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । सरस्वती, ३ सरस्वान् । त्रिष्टुप् ।

प्र क्षोदसा धायसा सप्त एषा सरस्वती धरुणमायसी पूः ।	
प्रबाबधाना रथ्येव याति विश्वा अपो महिना सिन्धुरन्याः	१
एकचित्तत् सरस्वती नदीनां शुचिर्यती गिरिभ्य आ समुद्रात् ।	
रायश्चेतन्ती भुवनस्य भूरे—घृतं पयो दुदुहे नाहुषाय	२
स वावृधे नर्यो योषणासु वृषा शिशुर्वृषभो यज्ञियासु ।	
स वाजिनं मघवन्धो दधाति वि सातर्ये तन्वं मामृजीत	३
उत स्या नः सरस्वती जुषाणो—प श्रवत् सुभगा यज्ञे अस्मिन् ।	
मितजुभिर्नमस्यैरियाना राया युजा चिदुत्तरा सखिभ्यः	४
इमा जुह्वाना युष्मदा नमोभिः प्रति स्तोमं सरस्वति जुषस्व ।	
तव शर्मन् प्रियतमे दधाना उप स्थेयाम शरणं न वृक्षम्	५
अयमु ते सरस्वति वसिष्ठो द्वारावृतस्य सुभगे व्यावः ।	
वर्धं शुभ्रे स्तुवते रासि वाजान् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [१९] (७६०)

(९६)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । सरस्वती, ४-६ सरस्वान् । १-२ प्रगाथः = (१ बृहती, २ सतो बृहती), ३ प्रस्तारपङ्क्तिः, ४-६ गायत्री ।

बृहदु गायिषे वचो ऽसुर्या नदीनाम् ।	
सरस्वतीमिन्महया सुवृक्तिभिः स्तोमैर्वसिष्ठ रोदसी	१
उभे यत् ते महिना शुभ्रे अन्धसी अधिक्षियन्ति पूरवः ।	
सा नो बोध्यवित्री मरुत्सखा चोदु राधो मघोनाम्	२
भद्रमिद् भद्रा कृणवत् सरस्व—त्यकंवारी चेतति वाजिनीवती ।	
गृणाना जमदग्निवत् स्तुवाना च वसिष्ठवत्	३
जनीयन्तो न्वग्रवः पुत्रीयन्तः सुदानवः । सरस्वन्तं हवामहे	४
ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः । तेभिर्नोऽविता भव	५
पीपिवांसं सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । भक्षीमहिं प्रजामिषम्	६ [२०] (७६६)

(९७)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १ इन्द्रः; २, ४-८ बृहस्पतिः; ३, ९ इन्द्राब्रह्मणस्पती,
१० इन्द्राबृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

यज्ञे द्विवो नृषदने पृथिव्या नरो यत्र देवयवो मदन्ति ।
इन्द्राय यत्र सर्वनानि सुन्वे गमन्मदाय प्रथमं वयश्च १
आ दैव्या वृणीमहेऽवांसि बृहस्पतिर्नो मह आ सखायः ।
यथा भवेम मीळहुषे अनागा यो नो कृता परावतः पितेव २
तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे ।
इन्द्रं श्लोको महि दैव्यः सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ३
स आ नो योनिं सदतु प्रेष्ठो बृहस्पतिर्विश्ववारो यो अस्ति ।
कामो रायः सुवीर्यस्य तं दातु पर्षन्नो अति सश्वतो अरिष्टान् ४
तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे धासुरमृतासः पुराजाः ।
शुचिक्रन्दं यजतं पस्त्यानां बृहस्पतिमनर्वाणं हुवेम ५ [२१]

तं शग्मासो अरुपासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहो वहन्ति ।
सहश्चिद् यस्य नीलवत् सधस्थं नभो न रूपमरूपं वसानाः ६
स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्युर्हिरण्यवाशीरिषिरः स्वर्षाः ।
बृहस्पतिः स स्वविश ऋष्वः पुरु सखिभ्य आसुतिं करिष्ठः ७
देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा ।
दृक्षायाय दक्षता सखायः कर्द् ब्रह्मणे सुतरा सुगाधा ८
इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृक्तिर्ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे अकारि ।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधीर्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः ९
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो द्विव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [२२] (७७६)

(९८)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । इन्द्रः, ७ इन्द्राबृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभार्य क्षितीनाम् ।
गौराद् वेदीयाँ अवपानमिन्द्रो विश्वाहेद् याति सुतसोममिच्छन् १ (७७७)

यद् दधिषे प्रदिवि चार्वन्नं विवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि ।	
उत हृदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान् पाहि सोमान्	२
जजानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।	
एन्द्र पपाथोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ	३
यद् योधया महतो मन्यमानान् त्साक्षाम तान् बाहुभिः शाशदानान् ।	
यद् वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम	४
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मघवा या चकार ।	
यदेदेवीरसाहिष्ट माया अथाभवत् केवलः सोमो अस्य	५
तवेदं विश्वमभितः पशव्यं यत् पश्यासि चक्षसा सूर्यस्य ।	
गवामसि गोपतिरेकं इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः	६
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।	
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२३] (७८३)

(९९)

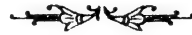
७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विष्णुः, ४-६ इन्द्राविष्णू । त्रिष्टुप् ।

परो मात्रया तन्वा वृधान न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति ।	
उभे ते विद्म रजसी पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य वित्से	१
न ते विष्णो जायमानो न जातो देव महिम्नः परमन्तमाप ।	
उदस्तम्ना नाकमुष्वं बृहन्तं दाधर्थं प्राचीं ककुभं पृथिव्याः	२
इरावती धेनुमती हि भूतं सूर्यवसिनी मनुषे दशस्या ।	
व्यस्तम्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थं पृथिवीमभितो मयूखैः	३
उरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकं जनयन्ता सूर्यमुषासमग्निम् ।	
दासस्य चिद् वृषशिप्रस्य माया जघ्नथुर्नरा पृतनाज्येषु	४
इन्द्राविष्णू हंहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवति च श्रथिष्टम् ।	
शतं वर्चिनः सहस्रं च साकं हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्	५
इयं मनीषा बृहती बृहन्तो रुक्रमा तवसा वर्धयन्ती ।	
ररे वां स्तोमं विदथेषु विष्णो पिन्वतमिषो वृजनेष्विन्द्र	६
वर्षट् ते विष्णवाः आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।	
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२४] (७९०)

(१००)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

नू मर्तो दयते सनिष्यन् यो विष्णव उरुगायाय दाशत् ।	
प्र यः सत्राचा मनसा यजात एतावन्तं नर्यमाविवासात्	१
त्वं विष्णो सुमतिं विश्वजन्त्या मप्रयुतामेवयावो मतिं दाः	
पर्चो यथा नः सुवितस्य भूरे रश्वावतः पुरुश्चन्द्रस्य रायः	२
त्रिर्वैवः पृथिवीमेष एतां वि चक्रमे शतर्चसं महित्वा ।	
प्र विष्णुरस्तु तवसस्तवीयान् त्वेषं ह्यस्य स्थविरस्य नाम	३
वि चक्रमे पृथिवीमेष एतां क्षेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन् ।	
ध्रुवासो अस्य कीरयो जनांस उरुक्षितिं सुजनिमा चकार	४
प्र तत् ते अद्य शिपिविष्ट नामा ऽर्यः शंसामि वयुनानि विद्वान् ।	
तं त्वा गृणामि तवसमर्तव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके	५
किमित् ते विष्णो परिचक्ष्यं भूत् प्र यद् ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि ।	
मा वर्षो अस्मदप गूह एतद् यदन्यरूपः समिथे बभूथ	६
वर्षद् ते विष्णवांस आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।	
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२५] (७९.७)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३३]

(१०१)

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः (वृष्टिकामः), कुमार आग्नेयो वा । पर्जन्यः । त्रिष्टुप् ।

तिस्रो वाचः प्र वदु ज्योतिरग्रा या एतद् दुह्ने मधुदोघमूधः ।	
स वत्सं कृण्वन् गर्भमोषधीनां सद्यो जातो वृषभो रौरवीति	१
यो वर्धन ओषधीनां यो अपां यो विश्वस्य जगतो देव ईशे ।	
स त्रिधातुं शरणं शर्म यंसत् त्रिवर्तु ज्योतिः स्वभिष्ट्यस्मे	२
स्तरीरु त्वद् भवति सूत उ त्वद् यथावशं तन्वं चक्र एषः ।	
पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः	३
यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थु स्तिस्रो द्यावस्त्रेधा ससुरारपः ।	
त्रयः कोशांस उपसेचनासो मध्वः श्रोतन्त्यभितो विरप्शम्	४
इदं वचः पर्जन्याय स्वराजे हृदो अस्त्वन्तरं तज्जुजोषत् ।	
मयोभुवो वृष्टयः सन्त्वस्मे सुपिप्पला ओषधीर्वैवर्गोपाः	५ (८०१)

स रेतोधा वृषभः शश्वतीनां तस्मिन्नात्मा जगतस्तस्थुषश्च ।

तन्म ऋतं पातु शतशारदाय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

६ [१] (८०३)

(१०२)

३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः (वृष्टिकामः), कुमार आग्नेयो वा । पर्जन्यः । गायत्री, २ पादनिष्पत् ।

पर्जन्याय प्र गायत दिवस्पुत्राय मीळहुषे । स नो यवसमिच्छतु १

यो गर्भमोषधीनां गवां कृणोत्यर्वताम् । पर्जन्यः पुरुषीणाम् २

तस्मा इद्रास्ये हविर्जुहोता मधुमत्तमम् । इळां नः संयतं करत ३ [२] (८०६)

(१०३)

१० मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मण्डूकाः (पर्जन्यः) । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप् ।

संवत्सरं शश्याना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूकां अवादिषुः १

दिव्या आपो अभि यदेनमायन् दृतिं न शुष्कं सरसी शयानम् ।

गवामह न मायुर्वत्सिनीनां मण्डूकानां वग्नुरत्रा समेति २

यदीमेनो उशतो अभ्यवर्षति तृष्यावतः प्रावृष्यागतायाम् ।

अक्खलीकृत्या पितरं न पुत्रो अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति ३

अन्यो अन्यमनु गृभ्णात्येनो रपां प्रसर्गे यदमन्दिषाताम् ।

मण्डूको यदुभिवृष्टः कनिष्कन् पृश्निः संपृङ्के हरितेन वाचम् ४

यदेषामन्यो अन्यस्य वाचं शाक्तस्यैव वदति शिक्षमाणः ।

सर्वं तदेषां समृधेव पर्व यत् सुवाचो वदथनाध्यप्सु ५ [३]

गोमायुरेको अजमायुरेकः पृश्निरेको हरित एका एषाम् ।

समानं नाम बिभ्रतो विरूपाः पुरुत्रा वाचं पिपिशुर्वदन्तः ६

ब्राह्मणासो अतिरात्रे न सोमे सरो न पूर्णमभितो वदन्तः ।

संवत्सरस्य तदहः परि ण्ट यन्मण्डूकाः प्रावृषीणं बभूव ७

ब्राह्मणासः सोमिनो वाचमक्रत ब्रह्म कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।

अध्वर्यवो घर्मिणः सिष्विद्वाना आविर्भवन्ति गुह्या न के चित् ८

देवहितं जुगुप्सुर्विशस्य ऋतुं नरो न प्र मिनन्त्येते ।

संवत्सरे प्रावृष्यागतायां तप्ता घर्मा अश्रुवते विसर्गम् ९

गोमायुरदावजमायुरदात् पृश्निरेवाद्धरितो नो वसूनि ।

गवां मण्डूका ददतः शतानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः १० [४] (८१६)

(१०४)

२५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । (राक्षोघ्नं) इन्द्रासोमौ; ८, १६, १९-२२ इन्द्रः; ९, १२-१३ सोमः;
१०, १४ अग्निः; ११ देवाः, १७ ग्रावाणः, १८ मरुतः, २३ (पूर्वार्धस्य) वासिष्ठाशीः, (उत्तरार्धस्य)
पृथिव्यन्तरिक्षे । त्रिष्टुप्; १-६, १८, २१, २३ जगती; ७ जगती त्रिष्टुप्वा; २५ अनुष्टुप् ।

- इन्द्रासोमा तर्पतं रक्षं उज्जतं न्यर्पयतं वृषणा तमोवृधः ।
परां शृणीतमचितो न्योषतं हतं नुदेथां नि शिंशीतमत्रिणः १
इन्द्रासोमा समघशंसमभ्यधं तर्पयस्तु चरुरगिवाँ इव ।
ब्रह्मद्विषे क्वव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने २
इन्द्रासोमा दुष्कृतो ववे अन्तर्नारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् ।
यथा नातः पुनरेकश्चनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ३
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम् ।
उत् तक्षतं स्वर्यं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वथः ४
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्यगितसेभिर्युवमश्महन्मभिः ।
तर्पुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ५ [५]
इन्द्रासोमा परिं वां भूतु विश्वतं इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिना ।
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतम् ६
प्रतिं स्मरेथां तुजयद्भिरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः ।
इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद् यो नः कदा चिदभिदासति द्रुहा ७
यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः ।
आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता ८
ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः ।
अहये वा तान् प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्रक्तेरुपस्थं ९
यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने यो अश्वानां यो गवां यस्तनूनाम् ।
रिपुः स्तेनः स्तेयकृद् दृभ्रमेतु नि ष हीयतां तन्वाँ तनां च १० [६]
परः सो अस्तु तन्वाँ तनां च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः ।
प्रतिं शुष्यतु यशो अस्य देवा यो नो दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ११
सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते ।
तयोर्यत् सत्यं यतरहजीयस्तदित सोमोऽवति हन्त्यासत् १२ (८२८)

न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् ।

हन्ति रक्षो हन्त्यासद् वदन्त—मुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते १३

यदि वाहमनृतदेव आस मोघं वा देवाँ अप्यूहे अग्ने ।

किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं सचन्ताम् १४

अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यद्वि वायुस्तप पूरुषस्य ।

अधा स वीरैर्दुशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह १५ [७]

यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।

इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट १६

प्र या जिगाति खर्गलेव नक्त—मर्षं द्रुहा तन्वं गूहमाना ।

वत्राँ अनन्ताँ अव सा पदीष्ट ग्रावाणो घ्नन्तु रक्षसं उपच्चैः १७

वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्विच्छत गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन ।

वयो ये भूत्वी पतयन्ति नक्तभि—र्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे १८

प्र वर्तय दिवो अश्मानमिन्द्र सोमशितं मधवन् त्सं शिशाधि ।

प्राक्तादपाक्तादधरादुदक्ता—दुभि जहि रक्षसः पर्वतेन १९

एत उ त्वे पतयन्ति श्वयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोऽदाभ्यम् ।

शिशीति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदुशनिं यातुमज्यः २० [८]

इन्द्रो यातूनामभवत् पराशरो हविर्मथीनामभ्याऽविवांसताम् ।

अभीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन् त्सत एति रक्षसः २१

उलूकयातुं शुश्रूलूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।

सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र २२

मा नो रक्षो अभि नड्यातुमावता—मपोच्छतु मिथुना या किमीदिना ।

पृथिवी नः पार्थिवात् पात्वंहसो ऽन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान् २३

इन्द्रं जहि पुमांसं यातुधान—मुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् ।

विप्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु मा ते दृशन् त्सूर्यमुच्चरन्तम् २४

प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वे—न्द्रश्च सोम जागृतम् । रक्षोभ्यो वधमस्यत—मशनिं यातुमज्यः २५ [९] (८४१)

॥ इति सप्तमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र--संख्या

षष्ठमण्डलस्यान्तपर्यन्तं ५१३३

सप्तममण्डलस्य ८४१

सर्वयोगः— ५९७४

अथाष्टमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-५]

(३४) १-२ प्रगाथो (घौरः) काण्वः, ३-२९ मेधातिथि-मेध्यातिथी काण्वो, ३०-३३ प्लायोगि-
रासङ्गः, ३४ आङ्गिरसी शश्वती ऋषिका । इन्द्रः, ३०-३४ आसङ्गः । १-४ प्रगाथ =
(विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ५-३२ बृहती, ३३-३४ त्रिष्टुप् ।

मा चिद्वन्यद् वि शंसत सखायो मा रिषण्यत ।

इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत १

अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्पणीसहम् ।

विद्वेषणं संवर्ननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविनम् २

यच्चिद्धि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये ।

अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु ते ऽहा विश्वा च वर्धनम् ३

वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विपश्चितो ऽर्यो विपो जनानाम् ।

उप क्रमस्व पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ४

महे चन त्वामद्विवः परां शुल्काय देयाम् ।

न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शतार्य शतामघ ५ [१०]

वस्यो इन्द्रासि मे पितु रूत भ्रातुरभुञ्जतः ।

माता च मे छदयथः समा वसो वसुत्वनाय राधसे ६

क्वेयथ केदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः ।

अलर्षि युध्म खजकृत् पुरंदर प्र गायत्रा अंगासिषुः ७

प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुरंदरः ।

याभिः काण्ववृषोर् बर्हिषासदं यासद् वज्री भिनत् पुरः ८

ये ते सन्ति दशग्विनः शतिनो ये सहस्रिणः ।

अश्वासो ये ते वृषणो रघुदुवस्तेभिर्नस्तूयमा गहि ९

(९)

आ त्व॑द्य स॑बर्दु॒घां हु॒वे गा॒यत्र॑वे॒पसम् ।	
इन्द्रं॑ धे॒नुं सु॒दुघा॑म॒न्यामिष॑—म॒रुधा॑राम॒रंकृत॑म्	१० [११]
यत् त॒दत् सूर॑ ए॒तंशं व॒ङ्कू वा॒तस्य॑ प॒र्णिना॑ ।	
व॒हत् कु॒त्समा॑र्जु॒नेयं श॒तक्र॑तुः त्स॒रंद् गन्ध॑र्वमस्तृ॒तम्	११
य ऋ॒ते चि॑द॒भि॒श्रिषः॑ पु॒रा ज॒त्रुभ्य॑ आ॒तृदः॑ ।	
सं॒धाता॑ सं॒धिं म॒घवा॑ पु॒रुव॑सु—रि॒ष्क॒र्ता वि॒हृतं॑ पु॒नः	१२
मा भू॑म॒ नि॒ष्ट्या इ॒वेन्द्र॑ त्वद॒रणा॑ इव ।	
वना॑नि न प्र॒जहि॑तान्य॒द्रिवो॑ दु॒रोषा॑सो अम॒न्महि	१३
अम॑न्म॒हीद॑ना॒शवो॑ ऽनु॒ग्रास॑श्च वृ॒त्रह॑न् ।	
स॒कृत् सु॒ ते म॒हता॑ शूर॒ राध॑सा ऽनु॒ स्तोमं॑ मु॒दीमा॑हि	१४
यद्वि॑ स्तोमं॑ म॒म श्र॑व—दु॒स्माक॑मिन्द्र॒मिन्द्र॑वः ।	
तिरः॑ प॒वित्रं॑ स॒सृवांस॑ आ॒शवो॑ म॒न्दन्तु॑ तु॒ग्यावृ॑धः	१५ [१२]
आ त्व॑द्य स॒धस्तु॑तिं वा॒वातुः॑ स॒ख्युरा॑ ग॒हि ।	
उप॑स्तुति॒र्मघो॑नां प्र त्वाव॑—त्वधा॑ ते व॒श्मि सु॒ष्टुति॑म्	१६
सो॒ता हि सो॒मम॒द्रिभि॑—रेमे॑नम॒प्सु धा॑वत ।	
ग॒व्या व॒स्त्रेव॑ वा॒सय॑न्त इ॒न्नरो॑ नि॒धुक्ष॑न् व॒क्षणा॑भ्यः	१७
अध॑ ज॒मो अध॑ वा दि॒वो बृ॑हतो रो॒चना॑दधि ।	
अ॒या व॑र्धस्व त॒न्वा गि॒रा म॒मा ऽऽ जा॒ता सु॑क्रतो पृ॒ण	१८
इन्द्रा॑य सु॒ मदि॑न्त॒मं सो॒मं सो॒ता वरे॑ण्यम् ।	
श॒क्र ए॑णं पी॒पय॑द् वि॒श्वया॑ धि॒या हि॒न्वानं॑ न वा॒जयु॑म्	१९
मा त्वा॑ सोम॒स्य ग॒ल्दया॑ स॒दा या॑र्च॒न्नहं॑ गि॒रा ।	
भू॒षिं मृ॒गं न स॑र्वनेपु चु॒क्रुधं॑ क ई॒शानं॑ न या॑चिषत्	२० [१३]
मदे॑नेषि॒तं म॒दं मु॒ग्रमु॒ग्रेण॑ शर्व॒सा ।	
वि॒श्वेषां॑ त॒रुता॑रं म॒दुच्यु॑तं म॒दे हि॑ प्मा द॒दाति॑ नः	२१
शे॒वारि॑ वा॒र्या पुरु॑ दे॒वो म॑र्तीय॒ दृशु॑षे ।	
स सु॑न्वते च॑ स्तु॒वते च॑ रा॒सते॑ वि॒श्वगू॑र्तो अ॒रिष्टु॑तः	२२ •
एन्द्र॑ या॒हि म॒त्स्व चि॒त्रेण॑ दे॒व रा॑ध॒सा ।	
स॒रो न प्रा॑म्य॒दरं॑ स॒पीति॑भि—रा सोमे॑भिर॒रु स्फि॑रम	२३ (१३)

आ त्वा सहस्रमा ज्ञातं युक्ता रथे हिरण्यये ।
 ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोमपीतये २४
 आ त्वा रथे हिरण्यये हरी मयूरशेप्या ।
 शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अन्धसो विवक्षणस्य पीतये २५ [१४]

पिबा त्वस्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव ।
 परिष्कृतस्य रसिन इयमासुतिश्चारुर्मदाय पत्यते २६
 य एको अस्ति वृंसना महां उग्रो अभि व्रतैः ।
 गमत् स शिप्री न स योषदा गमद्भवं न परि वर्जति २७
 त्वं पुरं चरिष्णवं वधेः शुष्णस्य सं पिणक् ।
 त्वं भा अनु चरो अध द्विता यदिन्द्र हव्यो भुवः २८
 मम त्वा सूर उदिते मम मध्यंदिने दिवः ।
 मम प्रपित्वे अपिशर्विरे वसुवा स्तोमासो अवृत्सत २९
 स्तुहि स्तुहीदेते वा ते मंहिष्ठासो मघोनाम् ।
 निन्विताश्वः प्रपथी परमज्या मघस्य मेध्यातिथे ३० [१५]

आ यदश्वान् वनन्वतः श्रद्धयाहं रथे रुहम् ।
 उत वामस्य वसुनश्चिकेतति यो अस्ति याद्वः पशुः ३१
 य ऊज्रा मह्यं मामहे सह त्वचा हिरण्यया ।
 एष विश्वान्यभ्यस्तु सौभगा ऽऽ संगस्य स्वनद्रथः ३२
 अध प्रायोगिरिति दासदुन्यानासंगो अग्ने दशभिः सहस्रैः ।
 अधोक्षणो दश मह्यं रुशन्तो नळा इव सरसो निरतिष्ठन् ३३
 अन्वस्य स्थूरं दृष्टो पुरस्तादनुस्थ ऊरुरवरम्बमाणः ।
 शश्वती नार्यभिचक्ष्याह सुभद्रमर्य भोजनं बिभर्षि ३४ [१६] (३४)

(२)

(४२) १-४० मेधातिथिः काण्वः, आङ्गिरसः प्रियमेधश्च, ४१-४२ मेधातिथिः काण्वः ।

इन्द्रः, ४१-४२ विभिन्दुः । गायत्री, २८ अनुष्टुप् ।

इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन् ररिमा ते १
 नृभिर्धूतः सुतो अश्वैरव्यो वारैः परिपूतः । अश्वो न निक्तो नदीषु २
 तं ते यवं यथा गोभिः स्वादुर्मकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वास्मिन् त्सधमादे ३ (३७)

इन्द्र इत् सोमपा एक इन्द्रः सुतपा विश्वायुः । अन्तर्देवान् मर्त्यांश्च ४
 न यं शुक्रो न दुराशीर्न तृपा उरुव्यचंसम् । अपस्पृण्वते सुहार्दम् ५ [१७]
 गोभिर्यदीमन्ये अस्मन् मृगं न वा मृगयन्ते । अभित्सरन्ति धेनुभिः ६
 त्रय इन्द्रस्य सोमाः सुतासः सन्तु देवस्य । स्वे क्षये सुतपात्रः ७
 त्रयः कोशासः श्रोतन्ति तिस्रश्चम्बः सुपूर्णाः । समाने अधि भार्मन् ८
 शुचिरसि पुरुनिष्ठाः क्षीरैर्मध्यत आशीर्तः । दध्ना मन्दिष्ठः शूरस्य ९
 इमे त इन्द्र सोमास्तीवा अस्मे सुतासः । शुक्रा आशिरं याचन्ते १० [१८]

तां आशिरं पुरोळाशमिन्द्रेमं सोमं श्रीणीहि । रेवन्तं हि त्वां शृणोमि ११
 हत्सु पीतासो युध्यन्ते दुर्मदासो न सुरायाम् । ऊर्ध्वं नग्ना जरन्ते १२
 रेवाँ इद् रेवतः स्तोता स्यात् त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः श्रुतस्य १३
 उक्थं च न शस्यमानमगोररिरा चिकेत । न गायत्रं गीयमानं १४
 मा न इन्द्र पीयत्तवे मा शर्धते परा दाः । शिक्षा शचीवः शचीभिः १५ [१९]

वयमु त्वा तदिदंथा इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते १६
 न घेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत १७
 इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्राय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादुमतन्द्राः १८
 ओ पु प्र याहि वाजेभिर्मा हृणीथा अभ्यस्मान् । महौ इव युवजानिः १९
 मो ष्वद्य दुर्हणावान् त्सायं करद्वारे अस्मत् । अश्रीर इव जामाता २० [२०]

विद्वा ह्यस्य वीरस्य भूरिदावरीं सुमतिम् । त्रिषु जातस्य मनांसि २१
 आ तू पिंश्च कण्वमन्तं न घा विद्वा शवसानात् । यशस्तरं शतमूतेः २२
 ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं वीराय शक्राय । भरा पिबन्नर्याय २३
 यो वेदिष्ठो अव्यथिष्वश्वावन्तं जरितुभ्यः । वाजं स्तोतृभ्यो गोमन्तम् २४
 पन्यं पन्यमिन् सोतार आ धावत् मद्याय । सोमं वीराय शूराय २५ [२१]

पाता वृत्रहा सुतमा घा गमन्नारे अस्मत् । नि यमते शतमूतिः २६
 एह हरी ब्रह्मयुजा शग्मा वक्षतः सखायम् । गीर्भिः श्रुतं गर्विणसम् २७

स्वादवः सोमा आ याहि श्रीताः सोमा आ याहि ।

शिप्रिन्नृषीवः शचीवो नायमच्छा सधमादम् २८
 स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति महे राधसे नृम्णाय । इन्द्र कारिणं वृधन्तः २९

गिरश्च यास्ते गिर्वाह उक्था च तुभ्यं तानि । सत्रा दधिरे शर्वांसि ३० [२२]

एवेदेष तुविकूर्मि—र्वाजाँ एको वज्रहस्तः । सनादमृक्तो दयते ३१
हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः पुरु पुरुहूतः । महान् महीभिः शचीभिः ३२
यस्मिन् विश्वाश्चर्षण्य उत च्यौत्ता जयांसि च । अनु घेन्मन्दी मघोनः ३३
एष एतानि चकारेन्द्रो विश्वा योऽति शृण्वे । वाजदावा मघोनाम् ३४
प्रभर्ता रथं गव्यन्तं मपाकाच्चिद् यमवति । इनो वसु स हि वोळ्हा ३५ [२३]

सर्निता विप्रो अर्वन्दि—हन्ता वृत्रं नृभिः शूरः । सत्योऽविता विधन्तम् ३६
यजध्वैनं प्रियमेधा इन्द्रं सत्राचा मनसा । यो भूत् सोमैः सत्यमद्रा ३७
गाथश्रवसं सत्पतिं श्रवस्कामं पुरुत्मानम् । कण्वांसो गात वाजिनम् ३८
य ऋते चिद् गास्पदेभ्यो दात सखा नृभ्यः शचीवान् । ये अस्मिन् काममश्रियन् ३९
इत्था धीवन्तमद्रिवः काण्वं मेध्यातिथिम् । मेपो भूतोऽभि यन्नयः ४०
शिक्षा विभिन्दो अस्मै चत्वार्ययुता ददत् । अष्टा परः सहस्रा ४१
उत सु त्ये पयोवृधा माकी रणस्य नृपत्या । जनित्रिनाय मामहे ४२ [२४] (७६)

(३)

२४ मेध्यातिथिः काण्वः । इन्द्रः, २१-२४ कौर्याणः पाकस्थामा । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), २१ अनुष्टुप्, २२-२३ गायत्री, २४ बृहती ।

पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः ।

आपिनो बोधि सधमाद्यो वृधेऽऽस्माँ अवन्तु ते धियः १

भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नः स्तरभिमातये ।

अस्माश्चित्राभिरवतावुभिष्टिभि—रा नः सुज्ञेषु यामय २

इमा उ त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।

पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितो ऽभि स्तोमैरनूषत ३

अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे ।

सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ४

इन्द्रमिद् देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ५ [२५] (८१)

- इन्द्रो म॒हा रो॒दसी॑ पप्रथ॒च्छव॑ इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।
 इन्द्रे॑ ह॒ विश्वा॑ भुव॒नानि॑ येमि॒र इन्द्रे॑ सु॒वाना॑स इन्द्रवः ६
- अ॒भि त्वा॑ पू॒र्वपी॑तय॒ इन्द्र॑ स्तोमे॑भिरा॒यवः॑ ।
 स॒मीची॑नास॒ ऋभ॑वः स॒मस्वर॑न् रु॒द्रा गृ॑णन्त॒ पू॒र्व्यम् ७
 अ॒स्येदिन्द्रो॑ वावृ॒धे वृ॑ष्ण्यं शवो॒ मदे॑ सु॒तस्य॑ वि॒ष्णावि॑ ।
 अ॒द्या त॑मस्य॒ महि॑मान॒माय॑वो ऽनु॑ षु॒वन्ति॑ पू॒र्वथा॑ ८
- तत॑ त्वा॒ यामि॑ सु॒वीर्यं॑ तद् ब्र॒ह्म पू॒र्वचि॑त्तये ।
 येना॒ यति॑भ्यो भृ॒गवे॑ धने॒ हिते॑ येन॒ प्रस्क॑ण्व॒मावि॑थ ९
 येना॑ समु॒द्रम॑सृ॒जो म॒हीर॑प—स्तदिन्द्र॒ वृष्णि॑ ते शवः ।
 स॒द्यः सो॑ अस्य॒ महि॑मा न॒ संन॑शे॒ यं क्षो॑णी॒रेनु॑चक्र॒दे १० [२६]
- श॒ग्धी न॑ इन्द्र॒ यत् त्वा॑ र॒यिं या॑मि॒ सुवी॑र्यम् ।
 श॒ग्धि वा॒जाय॑ प्रथ॒मं सि॑षा॒सते॑ श॒ग्धि स्तो॑मा॒य पू॒र्व्य ११
 श॒ग्धी नो॑ अ॒स्य य॒न्द्र पौ॑र॒मावि॑थ॒ धिय॑ इन्द्र॒ सिषा॑सतः ।
 श॒ग्धि यथा॑ रु॒शमं॑ श्याव॒कं कृ॑प—मिन्द्र॒ प्रावः॑ स्व॒र्णर॑म् १२
- क॒न्नव्यो॑ अत॒सीनां॑ तु॒रो गृ॑णीत॒ मर्त्यः॑ ।
 न॒ही न्व॑स्य॒ महि॑मान॒मिन्द्रि॑यं स्व॒र्गुण॑न्त॒ आन॑शुः १३
 क॒र्तु॑ स्तु॒वन्त॑ क्रत॒यन्त॑ कु॒वत् ऋ॑पिः को वि॒प्र ओ॑हते ।
 क॒दा ह॑वं मघव॒न्निन्द्र॑ सु॒न्वतः॑ क॒र्तु॑ स्तु॒वत् आ॑ गमः १४
- उ॒दु त्ये॑ मधु॒मत्त॑मा॒ गिरः॑ स्तो॒मास॑ ई॒रते॑ ।
 स॒त्राजि॑तो॒ धन॑सा अ॒क्षितो॑तयो॒ वाज॑यन्तो॒ रथा॑ इव १५ [२७]
- क॒र्णा इ॒व भृ॑गवः॒ सूर्यो॑ इ॒व विश्व॑मि॒द् धी॑त॒मान॑शुः ।
 इन्द्रं॑ स्तोमे॑भिर्म॒हय॑न्त॒ आय॑वः॒ प्रिय॑मे॒धासो॑ अ॒स्वर॑न् १६
- यु॒क्ष्वा हि॑ वृ॒त्रह॑न्त॒म ह॑री॒ इन्द्र॑ प॒राव॑तः ।
 अ॒र्वाची॑नो मघव॒न् त्सो॑मपी॒तय॑ उ॒ग्र ऋ॑ष्वे॒भिरा॑ ग॒हि १७
 इ॒मे हि॑ ते॒ का॒रवो॑ वाव॒शुर्धिया॑ वि॒प्रासो॑ मे॒धसा॑तये ।
 स त्वं॑ नो॒ मघ॑व॒न्निन्द्र॑ गि॒र्वणो॑ वे॒नो न॑ शृ॒णु॒धी ह॑र्वम् १८
- नि॒रिन्द्र॑ बृ॒हती॑भ्यो॒ वृ॒त्रं ध॑नु॒भ्यो अ॑स्फुरः ।
 नि॒रबु॑दस्य॒ मृ॒गय॑स्य॒ मा॒यिनो॑ निः पर्व॑तस्य॒ गा आ॑जः १९ (९५)

निरग्रयो रुरुचुर्निरु सूर्यो निः सोम इन्द्रियो रसः ।
निरन्तरिक्षादधमो महामहि कृषे तदिन्द्र पौंस्यम्

२० [२८]

यं मे दुरिन्द्रो मरुतः पाकस्थामा कौरयाणः ।

विश्वेषां त्मना शोभिष्ठमुपेव विवि धावमानम्

२१

रोहितं मे पाकस्थामा सुधुरं कक्ष्यप्राम् ।

अदाद् रायो विबोधनम्

२२

यस्मा अन्ये दश प्रति धुरं वहन्ति वह्नयः ।

अस्तं वयो न तुयम्

२३

आत्मा पितुस्तनूर्वास ओजोदा अभ्यस्तनम् ।

तृतीयमिद् रोहितस्य पाकस्थामानं भोजं कृतारमब्रवम्

२४ [२९] १००)

(४)

२१ देवानिधिः काण्वः । इन्द्रः, १५-१८ पूषा वा, १९-२१ कुरुङ्गः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), २१ पुन उष्णिक् ।

यदिन्द्र प्रागपागुदुङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः ।

सिमा पुरु नृषूतो अस्यानवे ऽसिं प्रशर्धं तुर्वशे

१

यद् वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।

कण्वांसस्त्वा बह्वभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि

२

यथा गौरो अपा कृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् ।

आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गहि कण्वेषु सु सचा पिबं

३

मन्दन्तु त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधोदेयाय सुन्वते ।

आमुष्या सोममपिबश्चमू सुतं ज्येष्ठं तद् दधिषे सहः

४

प्र चक्रे सहसा सहो बभञ्ज मन्युमोजसा ।

विश्वे त इन्द्र पृतनायवो यहो नि वृक्षा इव येमिरे

५ [३०]

सहस्रेणेव सचते यवीयुधा यस्त आनळुपस्तुतिम् ।

पुत्रं प्रावर्गं कृणुते सुवीर्यं कृश्रोति नमउक्तिभिः

६

मा भेम मा श्रमिष्मो—ग्रस्य सस्ये तव ।

महत् ते वृष्णो अभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम्

७

(१०७)

सव्यामनुं स्फिग्यं वावसे वृषा न दानो अस्य रोषति ।	
मध्वा संपृक्ताः सारधेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिब	८
अश्वी रथी सुरूप इद गोमां इदिन्द्र ते सखा ।	
श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रो याति सभामुपं	९
कश्यो न तृप्यन्नवपानमा गहि पिबा सोमं वशां अनु ।	
निमेघमानो मघवन् द्विवेदिव ओजिष्ठं दधिषे सहः	१० [३१]
अध्वर्यो द्रावया त्वं सोममिन्द्रः पिपासति ।	
उप नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा	११
स्वयं चित्र स मन्यते दाशुरिर्जनो यत्रा सोमस्य तृप्सि ।	
इदं ते अन्नं युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्र द्रवा पिब	१२
रथेष्ठायाध्वर्यवः सोममिन्द्राय सोप्तन ।	
अधि ब्रध्नस्याद्रयो वि चक्षते सुन्वन्तो वाश्वध्वरम्	१३
उप ब्रध्नं वावाता वृषणा हरी इन्द्रमपसु वक्षतः ।	
अर्वाश्च त्वा सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुपं	१४
प्र पूषणं वृणीमहे युज्याय पुरुवसुम् ।	
स शक्र शिक्ष पुरुहूत नो धिया तुजे राये विमोचन	१५ [३२]
सं नः शिशीहि भुरिजोस्वि क्षुरं रास्व रायो विमोचन ।	
त्वे तन्नः सुवेदमुस्रियं वसु यं त्वं हिनोपि मर्त्यम्	१६
वेमि त्वा पूषन्नृञ्से वेमि स्तोतव आघृणे ।	
न तस्य वेम्यरणं हि तद वसो स्तुषे पञ्चाय साम्ने	१७
परा गावो यवसं कच्चिदाघृणे नित्यं रेक्णो अमर्त्य ।	
अस्माकं पूषन्नविता शिवो भव मंहिष्ठो वाजसातये	१८
स्थूरं राधः शताश्वं कुरुङ्गस्य दिविष्टिषु ।	
राज्ञस्त्वेषस्य सुभगस्य रातिषु तुर्वशैष्वमन्महि	१९
धीभिः सातानि काण्वस्य वाजिनः प्रियमैधेरभिद्युभिः ।	
षष्टिं सहस्रान् निर्मजामजे निर्यूथानि गवामृषिः	२०
वृक्षाश्विन्मे अभिपित्वे अरारणुः ।	
गां भजन्त मेहना ऽश्वं भजन्त मेहना	२१ [३३] (१२१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३६]

(५)

३९ ब्रह्मातिथिः काण्वः । अश्विनौ, ३७ (उत्तरार्धस्य)-३९ चैद्यः कशुः ।
गायत्री, ३७-३८ बृहती, ३९ अनुष्टुप् ।

दुरादिहेव यत् स—त्यरुणप्पुरशिश्चितत्	। वि भानुं विश्वधातनत्	१
नृवद् दस्रा मनोयुजा रथेन पृथुपार्जसा	। सचेथे अश्विनोषसम्	२
युवाभ्यां वाजिनीवसू प्रति स्तोमा अदृक्षत	। वाचं दूतो यथोहिषे	३
पुरुप्रिया ण ऊतये पुरुमन्द्रा पुरुवसू	। स्तुषे कण्वांसो अश्विना	४
मंहिष्ठा वाजसातमे—षयन्ता शुभस्पती	। गन्तारा दाशुषो गृहम्	५ [१]
ता सुदेवाय दाशुषे सुमेधामवितारिणीम्	। घृतेर्गव्यतिमुक्षतम्	६
आ नः स्तोममुप द्रवत् तूयं श्येनोभिराशुभिः	। यातमश्वेभिरश्विना	७
येभिस्तिष्ठः परावतो द्विवो विश्वानि रोचना	। त्रीरक्तून् परिदीयथः	८
उत नो गोमतीरिष उत सातीरहर्विदा	। वि पथः सातये सितम्	९
आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुरथं रयिम्	। वोळ्हमश्वावतीरिषः	१० [२]
वावृधाना शुभस्पती दस्रा हिरण्यवर्तनी	। पिबतं सोम्यं मधु	११
अस्मभ्यं वाजिनीवसू मघवज्यश्च सप्रथः	। छर्दिर्यन्तमदाभ्यम्	१२
नि षु ब्रह्म जनानां याविष्टं तूयमा गतम्	। मो ष्वान्या उपारतम्	१३
अस्य पिबतमश्विना युवं मदस्य चारुणः	। मध्वो रातस्य धिष्ण्या	१४
अस्मे आ वहतं रयिं शतवन्तं सहस्रिणम्	। पुरुक्षुं विश्वधायसम्	१५ [३]
पुरुत्रा चिद्धि वां नरा विह्वयन्ते मनीषिणः	। वाघद्विरश्विना गतम्	१६
जनांसो वृक्तबर्हिषो हविष्मन्तो अरंकृतः	। युवां हवन्ते अश्विना	१७
अस्माकमद्य वामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः	। युवाभ्यां भूत्वश्विना	१८
यो ह वां मधुनो वृति—राहितो रथचर्षणे	। ततः पिबतमश्विना	१९
तेन नो वाजिनीवसू पश्वे तोकाय शं गवे	। वहतं पीवरीरिषः	२० [४]
उत नो द्विव्या इष उत सिन्धूरहर्विदा	। अप द्वारेव वर्षथः	२१
कदा वां तौग्रयो विधत् समुद्रे जहितो नरा	। यद् वां रथो विभिष्पतां	२२
युवं कण्वाय नासत्या ऽपिरिप्ताय हर्म्ये	। शश्वदूतीर्दिशस्यथः	२३
ताभिरा यातमूतिभिर्नव्यसीभिः सुशस्तिभिः	। यद् वां वृषण्वसू ह्रुवे	२४ (१४५)

यथा चित् कण्वमावतं प्रियमेधमुपस्तुतम् । आत्रिं शिञ्जारमश्विना २५ [५]

यथोत कृत्वये धने—ऽशुं गोव्वगस्त्यम् । यथा वाजेषु सोभरिम् २६

एतावद् वां वृषण्वसू अतो वा भूयो अश्विना । गृणन्तः सुम्रमीमहे २७

रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्याभीशुमश्विना । आ हि स्थाथो दिविस्पृशम् २८

हिरण्ययीं वां रभि—रीषा अक्षो हिरण्ययः । उभा चक्रा हिरण्ययां २९

तेन नो वाजिनीवसू परावतश्विदा गतम् । उपेमां सुप्टुतिं मम ३० [६]

आ वहिथे पराकात् पूर्वोरश्रन्तावश्विना । इषो दासीरमर्त्या ३१

आ नो द्युमैरा श्रवोभि—रा राया यातमश्विना । पुरुश्वन्द्वा नासत्या ३२

एह वां प्रुषितप्सवो वयो वहन्तु पर्णिनः । अच्छा स्वध्वरं जनम् ३३

रथं वामनुगायसं य इषा वर्तते सह । न चक्रमभि बाधते ३४

हिरण्ययेन रथेन द्ववत्पाणिभिरश्वैः । धीजवना नासत्या ३५ [७]

युवं मृगं जागृवांसं स्वदथो वा वृषण्वसू । ता नः पृङ्गमिषा रयिम् ३६

ता मे अश्विना सनीनां विद्यातं नवानाम् ।

यथा चिच्चैद्यः कशुः शतमुष्ट्रानां ददत् सहस्रा दश गोनाम् ३७

यो मे हिरण्यसंहशो दश राज्ञो अमंहत ।

अधस्पदा इच्चैद्यस्य कृष्टय—श्चर्मन्ना अभितो जनाः ३८

मार्किरेना पथा गाद् येनेमे यन्ति चेदयः ।

अन्यो नेत् सूरिरोहते भूरिदावत्तरो जनः ३९ [८] (१६०)

(६)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ६-११]

४८ वत्सः काण्वः । इन्द्रः , ४६-४८ तिरिन्द्रिः पार्श्व्यः । गायत्री ।

महाँ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे १

प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद् भरन्त वह्नयः । विप्रा ऋतस्य वाहसा २

कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य सार्धनम् । जामि ब्रुवत आयुधम् ३

समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः ४

ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत् समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मैव रोदसी ५ [९]

वि चिद् वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो बिभेद वृष्णिना ६ (१६६)

इमा अभि प्र णोऽनुमो विषामग्रेषु धीतर्यः । अग्रेः शोचिर्न विद्युतः ७
 गुहा सतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतर्यः । कण्वा ऋतस्य धारया ८
 प्र तमिन्द्र नशीमहि रयिं गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्म पूर्वचित्तये ९
 अहमिन्द्रि पितुषपरि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि १० [१०]

अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुष्मामि कण्ववत । येनेन्द्रः शुष्ममिद् वृधे ११
 ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुः—कर्मयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुतः १२
 यदस्य मन्युरध्वनीद् वि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत् १३
 नि शुष्ण इन्द्र धर्षसि वृत्रं जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्युग्र शृण्विषे १४
 न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त भूमयः १५ [११]

यस्त इन्द्र महीरपः स्तभूयमान आशयत् । नि तं पद्यासु शिश्रथः १६
 य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीत् । तमोभिरिन्द्र तं गुहः १७
 य इन्द्र यतयस्त्वा भृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुंश्च श्रुधी हवम् १८
 इमास्त इन्द्र पृश्नयो घृतं दुहत आशिरम् । एनामृतस्य पिण्युपीः १९
 या इन्द्र प्रस्वस्त्वा ऽऽसा गर्भमचक्रिरन् । परि धर्मेव सूर्यम् २० [१२]

त्वामिच्छेवसस्पते कण्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुतास इन्दवः २१
 तवेदिन्द्र प्रणीतिषू—त प्रशस्तिरद्विवः । यज्ञो वितन्तसाय्यः २२
 आ न इन्द्र महीमिपं पुरं न दर्षि गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम् २३
 उत त्यदाश्वश्वयं यदिन्द्र नाहुषीष्वा । अग्रे विश्व प्रदीदयत् २४
 अभि व्रजं न तन्निषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मूळयासि नः २५ [१३]

यदुङ्ग तविषीयस इन्द्र प्रराजसि क्षितीः । मह्यं अपार ओजसा २६
 तं त्वा हविष्मतीर्विश उप ब्रुवत ऊतये । उरुजयसमिन्दुभिः २७
 उपह्वरे गिरीणां संगथे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत २८
 अतः समुद्रमुद्वत—श्रिकित्वां अव पश्यति । यतो विपान एजति २९
 आदित प्रत्नस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । परो यद्विध्यते दिवा ३० [१४]

कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ण्यम् ३१
 इमां म इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम् ३२
 उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृन्द्र वज्रिवः । विप्रो अतक्षम जीवसे ३३
 अभि कण्वा अनूषता—ऽऽपो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वर्नन्वती मतिः ३४ (१९४)

इन्द्रमुक्थानि वावृधुः समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम्	३५ [१५]
आ नो याहि परावतो हरिभ्यां हर्यताभ्याम् । इमामिन्द्र सुतं पिब	३६
त्वामिदं वृत्रहन्तम् जनसो वृक्तबर्हिषः । हवन्ते वार्जसातये	३७
अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं न वर्त्येतशम् । अनु सुवानास इन्द्रवः	३८
मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति । मत्स्वा विवस्वतो मती	३९
वावृधान उप द्यवि वृषा वज्रयरोरवीत् । वृत्रहा सोमपातमः	४० [१६]

ऋषिर्हि पूर्वजा अस्येक ईशान ओजसा । इन्द्रं चोष्कूयसे वसु	४१
अस्माकं त्वा सुतां उप वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु हरयः	४२
इमां सु पूर्या धियं मधोर्धृतस्य पिप्युषीम् । कण्वा उक्थेन वावृधुः	४३
इन्द्रमिदं विमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यः । इन्द्रं सनिप्युरुतये	४४
अर्वाञ्च त्वा पुरुषदुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः	४५
शतमहं तिरिन्दिरे सहस्रं पर्शावा ददे । राधांसि याद्वानाम्	४६
त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् । वृदुप्पजाय साम्ने	४७
उदान्द्र ककुहो दिवमुष्ट्राञ्चतुर्युजो ददत । श्रवसा याद्वं जनम्	४८ [१७] (१०८)

(७)

३६ पुनर्वत्सः काण्वः । मरुतः । गायत्री ।

प्र यद् वस्त्रिण्डुभमिषं मरुतो विप्रो अक्षरत् । वि पर्वतेषु राजथ	१
यदुङ्ग तविपीयवो यामं शुभ्रा अचिध्वम् । नि पर्वतो अहासत	२
उदीरयन्त वायुभिर्वाश्रासः पृश्निमातरः । धुक्षन्त पिप्युषीमिषम्	३
वर्पन्ति मरुतो मिहं प्र वेपयन्ति पर्वतान् । यद् यामं यान्ति वायुभिः	४
नि यद् यामाय वो गिरिर्नि सिन्धवो विधर्मणे । महे शुष्माय येमिरे	५ [१८]

युष्मां उ नक्तमूतये युष्मान् दिवा हवामहे । युष्मान् प्रयत्यध्वरे	६
उदु त्ये अरुणप्सवश्चित्रा यामेभिरीरते । वाश्रा अधि ण्णुना विवः	७
सृजन्ति रश्मिमोर्जसा पन्थां सूर्याय यातवे । ते भानुभिर्वि तस्थिरे	८
इमां मे मरुतो गिरिर्मिमं स्तोममृभुक्षणः । इमं मे वनता हवम्	९
त्रीणि सरांसि पृश्नयो वृदुहे वज्रिणे मधु । उत्सं कवन्धमुद्रिणाम्	१० [१९]

मरुतो यन्द्रं वो विवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ तू न उप गन्तन	११ (११९)
--	----------

यूयं हि ष्ठा सुदानवो रुद्रा ऋभुक्षणो दमे । उत प्रचेतसो मदं १२
 आ नो रयिं मकुच्युतं पुरुक्षुं विश्वधायसम् । इयंता मरुतो विवः १३
 अधीव यद् गिरीणां यामं शुभ्रा अचिध्वम् । सुवानैर्मन्दध्व इन्दुभिः १४
 एतावतश्चिदेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः । अदाभ्यस्य मन्मभिः १५ [२०]

ये हप्सा इव रोदसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः । उत्सं दुहन्तो अक्षितम् १६
 उदुं स्वानेभिरीरत उद् रथैरुदुं वायुभिः । उत स्तोमैः पृश्निमातरः १७
 येनाव तुर्वशं यदुं येन कण्वं धनस्पृतम् । राये सु तस्य धीमहि १८
 इमा उ वः सुदानवो घृतं न पिप्युषीरिषः । वर्धान् काण्वस्य मन्मभिः १९
 कं नूनं सुदानवो मदथा वृक्तबर्हिषः । ब्रह्मा को वः सपर्यति २० [२१]

नहि ष्म यद्ध वः पुरा स्तोमैर्भिवृक्तबर्हिषः । शर्धो ऋतस्य जिवन्थ २१
 समु त्ये महतीरपः सं क्षोणी समु सूर्यम् । सं वज्रं पर्वशो दधुः २२
 वि वृत्रं पर्वशो ययुर्वि पर्वता अराजिनः । चक्राणा वृष्णि पौंस्यम् २३
 अनु त्रितस्य युध्यतः शुष्ममावन्नत क्रतुम् । अन्विन्द्रं वृत्रतूर्यं २४
 विद्युद्धस्ता अभिद्यवः शिप्राः शीर्षन् हिरण्ययीः । शुभ्रा व्यञ्जत श्रिये २५ [२२]

उशना यत् परावत उक्ष्णो रन्ध्रमयातन । द्यौर्न चक्रदद् भिया २६
 आ नो मस्वस्य दावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः । देवास उषं गन्तन २७
 यदेषां पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहितः । यान्ति शुभ्रा रिणन्नपः २८
 सुषोमे शर्यणावत्यार्जीके पस्त्यावति । ययुर्निचक्रया नरः २९
 कदा गच्छाथ मरुत इत्था विप्रं हवमानम् । मर्डीकेभिर्नाधमानम् ३० [२३]

कद्ध नूनं कंधप्रियो यदिन्द्रमजहातन । को वः सखित्व ओहते ३१
 सहो षु णो वज्रहस्तैः कण्वांसो अग्निं मरुद्भिः । स्तुपे हिरण्यवाशीभिः ३२
 ओ षु वृष्णः प्रयज्युना नव्यसे सुविताय । ववृत्यां चित्रवाजान् ३३
 गिर्यश्चिन्नि जिहते पर्शानासो मन्यमानाः । पर्वताश्चिन्नि येमिरे ३४
 आक्षण्यावानो वहन्त्यन्तरिक्षेण पततः । धातारः स्तुवते वयः ३५
 अग्निर्हि जानि पूर्व्यश्छन्वो न सूर्यो अर्चिषा । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ३६ [२४] (२४४)

(८)

२३ सध्वंसः काण्वः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

आ नो विश्वाभिरुतिभिर्—रश्विना गच्छतं युवम् ।

दस्रा हिरण्यवर्तनी पिबतं सोम्यं मधु १

आ नूनं यातमश्विना रथेन सूर्यत्वचा ।

भुजी हिरण्यपेशसा कवी गम्भीरचेतसा २

आ यातं नहुषस्पर्या ऽऽन्तरिक्षात् सुवृक्तिभिः ।

पिबाथो अश्विना मधु कण्वानां सर्वने सुतम् ३

आ नो यातं त्रिवस्पर्या ऽन्तरिक्षादधप्रिया ।

पुत्रः कण्वस्य वामिह सुषाव सोम्यं मधु ४

आ नो यातमुपश्रुत्यश्विना सोमपीतये ।

स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्र कवी धीतिभिर्नरा ५ [२५]

यच्चिन्द्रि वां पुर ऋषयो जुहुरेऽवसे नरा ।

आ यातमश्विना गतमुपेमां सुष्टुतिं मम ६

त्रिवश्विद् रोचनादध्या नो गन्तं स्वर्विदा ।

धीभिर्वत्सप्रचेतसा स्तोमैर्भिर्हवनश्रुता ७

किमन्ये पर्यासते ऽस्मत् स्तोमैभिरश्विना ।

पुत्रः कण्वस्य वामृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ८

आ वां विप्र इहावसे ऽह्वत् स्तोमैभिरश्विना ।

अरिप्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं मयोभुवा ९

आ यद् वां योषणा रथमतिष्ठद् वाजिनीवसू ।

विश्वान्यश्विना युवं प्र धीतान्यगच्छतम् १० [२६]

अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ।

वत्सो वां मधुमद् वचो ऽशीसीत् काव्यः कविः ११

पुरुमन्द्रा पुरुवसू मनोतरा रयीणाम् ।

स्तोमं मे अश्विनाविममभि वहीँ अनूषाताम् १२

आ नो विश्वान्यश्विना धत्तं राधांस्यह्वया ।

कृतं न ऋत्विगावतो मा नो रीरधतं निदे १३

यन्नासत्या परावति यद् वा स्थो अध्यम्बरे ।

अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना

१४

यो वा नासत्यावृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ।

तस्मै सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्रुतम्

१५ [२७]

प्रास्मा ऊर्जं घृतश्रुतमश्विना यच्छतं युवम् ।

यो वा सुम्नाय तुष्टवद् वसूयाद् दानुनस्पती

१६

आ नो गन्तं रिशादसेमं स्तोमं पुरुभुजा ।

कृतं नः सुश्रियो नरेमा दातमभिष्टये

१७

आ वा विश्वाभिरूतिभिः प्रियमेधा अहूषत ।

राजन्तावध्वराणामश्विना यामहूतिषु

१८

आ नो गन्तं मयोभुवाऽश्विना शंभुवा युवम् ।

यो वा विपन्यू धीतिभिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत्

१९

याभिः कण्वं मेधातिथिं याभिर्वशं दर्शव्रजम् ।

याभिर्गोशर्यमावतं ताभिर्नोऽवतं नरा

२० [२८]

याभिर्नरा त्रसदस्युमावतं कृत्वये धने ।

ताभिः प्वस्माँ अश्विना प्रावतं वाजसातये

२१

प्र वा स्तोमाः सुवृक्तयो गिरो वर्धन्त्वश्विना

पुरुत्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं पुरुस्पृहा

२२

त्रीणि पदान्यश्विनोराविः सान्ति गुहा परः ।

कवी ऋतस्य पत्न्यभिर्वाग्जीविभ्यस्परि

२३ [२९] (२६७)

(९)

२१ शशकर्णः काण्वः । अश्विनौ । अनुष्टुप्; १, ४, ६, १४-१५ बृहती; २, ३, २०, २१ गायत्री;

५ ककुप्, १० त्रिष्टुप्; ११ विराट्; १२ जगती ।

आ नूनमश्विना युवं वत्सस्य गन्तमवसे ।

प्रास्मै यच्छतमवुकं पृथु च्छर्दिर्गुयुतं या अरातयः

१

यदुन्तरिक्षे यद् दिवि यत् पञ्च मानुषाँ अनु । नृम्णं तद् धत्तमश्विना

२

ये वा दंसाँस्यश्विना विप्रासः परिमामृशुः । एवेत काण्वस्य बोधतम्

३

(२७०)

अयं वां घर्मो अश्विना स्तोमेन परि षिच्यते ।

अयं सोमो मधुमान् वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः

४

यदुप्सु यद् वनस्पतौ यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् ।

तेन माविष्टमश्विना

५ [३०]

यन्नासत्या भुरण्यथो यद् वा देव भिषज्यथः ।

अयं वां वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः

६

आ नूनमश्विनोऽर्कपिः स्तोमं चिकेत वामया ।

आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चादथर्वणि

७

आ नूनं रघुवर्तनि रथं तिष्ठथो अश्विना ।

आ वां स्तोमा इमे मम नभो न चुच्यवीरत

८

यदुद्य वां नासत्यो—कथैराचुच्युवीमहि ।

यद् वा वाणीभिरश्विने—वेत् काण्वस्य बोधतम्

९

यद् वां कक्षीवा उत यद् व्यश्च ऋषिर्यद् वां दूधर्तमा जुहाव ।

पृथी यद् वां वैन्यः सार्दनेष्वे—वेदतो अश्विना चेतयेथाम्

१० [३१]

यातं छर्दिष्णा उत नः परस्पा भूतं जगत्पा उत नस्तनूपा ।

वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम्

११

यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद् वा वायुना भवथः समोकसा ।

यदादित्येभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद् वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः

१२

यदुद्याश्विनावहं हुवेय वाजसातये ।

यत् पूत्सु तुर्वणे सह—स्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः

१३

आ नूनं यातमश्विने—मा हव्यानि वां हिता ।

इमे सोमासो अधि तुर्वणे यदा—विमे कण्वेषु वामथ

१४

यन्नासत्या पराके अवाके अस्ति भेषजम् ।

तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम्

१५ [३२]

अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः ।

व्यावर्देव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः

१६

प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनृते महि ।

प्र यज्ञहोतरानुषक् प्र मदाय श्रवो बृहत्

१७

(१८४)

यदुषो यासि भानुना सं सूर्येण रोचसे ।

आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्याति नृपाय्यम्

१८

यदापीतासो अंशवो गावो न दुह ऊर्धभिः ।

यद् वा वाणीरनूषत् प्र देवयन्तो अश्विना

१९

प्र द्युम्नाय प्र शर्वसे प्र नृपाह्याय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा

२०

यन्नूनं धीभिरश्विना पितुर्योना निपीदथः । यद् वा सुम्नेभिर्ब्रह्मया

२१ [३३] (२८८)

(१०)

६ प्रगाथो (घौगः) काण्वः । अश्विनौ । १ बृहती, २ मध्येज्योतिः, ३ अनुष्टुप् (पिंगलमतेन-शंकुमती),

४ आस्तारपंक्तिः, ५-६ प्रगाथः = (५ बृहती, ६ सप्तोबृहती) ।

यत् स्थो कीर्धप्रसन्नानि यद् वादो रोचने दिवः ।

यद् वा समुद्रे अध्याकृते गृहे ऽत आ यातमश्विना

१

यद् वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षु रेवेत् काण्वस्य बोधतम् ।

बृहस्पतिं विश्वान् देवाँ अहं हुव इन्द्राविष्णूँ अश्विनावाशुहेपसा

२

त्या न्वश्विना हुवे सुदंससा गृभे कृता ।

ययोरस्ति प्र णः सख्यं देवेष्वध्याप्यम्

३

ययोरधि प्र यज्ञा असूरे सन्ति सूर्यः ।

ता यज्ञस्याध्वरस्य प्रचेतसा स्वधाभिर्या पिबंतः सोम्यं मधु

४

यदद्याश्विनावपाग् यत् प्राक् स्थो वाजिनीवसू ।

यद् दुह्यव्यनवि तुर्वशे यदौ हुवे वामथ मा गतम्

५

यद्वन्तरिक्षे पतथः पुरुभुजा यद् वेमे रोदसी अनु ।

यद् वा स्वधाभिरधितिष्ठथो रथमत आ यातमश्विना

६ [३४] (२९४)

(११)

१० वत्सः काण्वः । अग्निः । गायत्री, १ प्रतिष्ठा, २ वर्धमाना, १० त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व

। त्वं यज्ञेष्वीड्यः

१

त्वमसि प्रशस्यो विदथेषु सहन्त्य

। अग्ने रथीरध्वराणाम्

२

स त्वमस्मदप द्विषो युयोधि जातवेदः

। अदेवीरग्ने अरांतीः

३

(२९७)

अन्ति चित् सन्तमहं यज्ञं मर्तस्य रिपोः । नोप वेषि जातवेदः ४
मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मनामहे । विप्रासो जातवेदसः ५ [३५]

विप्रं विप्रासोऽवसे देवं मर्तास ऊतये । अग्निं गीर्भिर्हवामहे ६
आ ते वत्सो मनो यमत् परमाञ्चित सधस्थात् । अग्ने त्वाकामया गिरा ७
पुरुत्रा हि सदङ्कुसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे ८
समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्राधसम् ९

प्रतो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।

स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रयस्वा—ऽस्मभ्यं च सौभगमा यजस्व

१० [३६] (३०४)

[इति पंचमोऽष्टकः ॥५॥]

— ० —

[अथ षष्ठोऽष्टकः ॥६॥]

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-४०]

(१२)

३३ पर्वतः काण्वः । इन्द्रः । उष्णिक्, ३३ शंकुमती (पिंगलमतेन) ।

य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हंसि न्यत्रिणं तमीमहे १
येना दशग्वमाधिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा तमीमहे २
येन सिन्धुं महीरपो रथो इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ३
इमं स्तोममभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः । येना नु सद्य ओजसा ववक्षिथ ४
इमं जुषस्व गर्वणः समुद्र इव पिन्वते । इन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्ववक्षिथ ५ [१]

यो नो देवः परावतः सखित्वनाय मामहे । दिवो न वृष्टिं प्रथयन् ववक्षिथ ६
ववक्षुरस्य केतव उत वज्रो गर्भस्त्योः । यत् सूर्यो न रोदसी अवर्धयत् ७
यदि प्रवृन्द्र सत्पते सहस्रं महिषां अघः । आदित् ते इन्द्रियं महि प्र वावृधे ८
इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यर्शसानमोषति । अग्निर्वनेव सासहिः प्र वावृधे ९
इयं ते ऋत्वियावती धीतिरेति नवीयसी । सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत इत् १० [२]

गर्भो यज्ञस्य देवयुः क्रतुं पुनीत आनुपक् । स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत् ११
सनिर्मित्रस्य पप्रथ इन्द्रः सोमस्य पीतये । प्राची वाशीव सुन्वते मिमीत इत् १२
यं विप्रा उक्थवाहसो ऽभिप्रमन्दुरायवः । घृतं न पिप्य आसन्पूतस्य यत् १३
उत स्वराजे अदितिः स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुप्रशस्तमूतयं क्रतस्य यत् १४
अभि वह्नय ऊतये ऽनूषत् प्रशस्तये । न देव विव्रता हरी क्रतस्य यत् १५ [३]

यत् सोममिन्द्र विष्णवि यद् वा घ त्रित आप्तये । यद् वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः १६
यद् वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित सुते रणा समिन्दुभिः १७ (३११)

यद् वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सन्पते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः १८
 देवंदेवं वोऽवस इन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि । अधा यज्ञाय तुर्वणे व्यानशुः १९
 यजेभिर्यज्ञवाहसं सोमेभिः सोमपातमम् । होत्राभिरिन्द्रं वावृधुर्यानशुः २० [४]

महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । विश्वा वसूनि द्वाशुपे व्यानशुः २१
 इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवासो दधिरे पुरः । इन्द्रं वाणीरनूषता समोजसे २२
 महान्तं महिना वयं स्तोमेभिर्हवनश्रुतम् । अर्केरभि प्र णोनुमः समोजसे २३
 न यं विविक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । अमादिदस्य तित्विपे समोजसः २४
 यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्वा दधिरे पुरः । आदित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २५ [५]

यदा वृत्रं नदीवृतं शर्वसा वज्रिन्नवधीः । आदित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २६
 यदा ते विष्णुरोजसा त्रीणि पदा विचक्रमे । आदित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २७
 यदा ते हर्यता हरी वावृधाते दिवेदिवे । आदित ते विश्वा भुवनानि येमिरे २८
 यदा ते मारुतीर्विशस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे । आदित ते विश्वा भुवनानि येमिरे २९
 यदा सूर्यममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः । आदित ते विश्वा भुवनानि येमिरे ३०
 इमां त इन्द्र सुष्टुतिं विप्र इयति धीतिभिः । जामि पदेव पिप्रीतीं प्राध्वरे ३१
 यदस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नाभा यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ३२
 सुवीर्यं स्वश्व्यं सुगव्यमिन्द्र दद्धि नः । होतैव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ३३ [६] (३३७)

(१३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १३-२०]

३३ नारदः काण्वः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

इन्द्रः सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीत उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षसो महान् हि पः १
 स प्रथमे व्योमनि देवानां सद्ने वृधः । सुषारः सुश्रवस्तमः समप्सुजित २
 तमहे वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् । भवा नः सुम्ने अन्तमः सखा वृधे ३
 इयं त इन्द्रं गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः । मन्दानो अस्य बर्हिषो वि राजसि ४
 नूनं तदिन्द्र दद्धि नो यत् त्वा सुन्वन्त ईमहे । रयिं नश्चित्रमा भरा स्वविदम् ५ [७]

स्तोता यत् ते विचर्षणि रतिप्रशर्धयद् गिरः । वया इवानु रोहते जुषन्त यत् ६
 प्रत्नवर्जनया गिरः शृणुधी जस्तिर्हवम् । मदेमदे ववक्षिथा सुकृत्वने ७
 क्रीळन्त्यस्य सनुता आपो न प्रवता यतीः । अया धिया य उच्यते पतिर्दिवः ८
 उतो पतिर्य उच्यते कृष्टीनामेक इद् वशी । नमोवृधैरवस्युभिः सुते रण ९ (३४६)

स्तुहि श्रुतं विपश्चितं हरी यस्य प्रसक्षिणा ।	गन्तारा दाशुषो गृहं नमस्विनः १० [८]
तूतुजानो महेमते ऽश्वेभिः प्रुषितप्सुभिः ।	आ याहि यज्ञमाशुभिः शमिद्धि ते ११
इन्द्रं शविष्ठ सत्पते रयिं गृणत्सु धारय ।	श्रवः सूरिभ्यो अमृतं वसुत्वनम् १२
हवे त्वा सूर उदिते हवे मध्यंदिने किवः ।	जुषाण इन्द्र सत्तिभिर्न आ गहि १३
आ तू गहि प्र तु द्रव मत्स्वा सुतस्य गोमतः ।	तन्तुं तनुष्व पूर्य यथा विदे १४
यच्छक्रासि परावति यदवावति वृत्रहन् ।	यद् वा समुद्रे अन्धसोऽवितेदसि १५ [९]
इन्द्रं वर्धन्तु नो गिर इन्द्रं सुतास इन्द्रवः ।	इन्द्रे हविष्मतीर्विशो अराणिषुः १६
तमिद् विप्रा अवस्यवः प्रवत्स्वतीभिरुतिभिः ।	इन्द्रं क्षोणीरवर्धयन् वया इव १७
त्रिकदुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमन्तत ।	तमिद् वर्धन्तु नो गिरः सदावृधम् १८
स्तोता यत् ते अनुव्रत उक्थान्यृतुथा दधे ।	शुचिः पावक उच्यते सो अद्भुतः १९
तदिद् रुद्रस्य चेतति यद्वा प्रत्नेषु धामसु ।	मनो यत्रा वि तद् बहुर्विचेतसः २० [१०]
यदि मे सख्यमावर इमस्य पाह्यन्धसः ।	येन विश्वा अति द्विषो अतारिम २१
कदा तं इन्द्रं गिर्वणः स्तोता भवति शंतमः ।	कदा नो गव्ये अश्व्ये वसो दधः २२
उत ते सुष्टुता हरी वृषणा वहतो रथम् ।	अजुर्यस्य मदिन्तमं यमीमहे २३
तमीमहे पुरुष्टुतं यद्वा प्रत्नाभिरुतिभिः ।	नि बर्हिषि प्रिये सद्बुधं द्विता २४
वर्धस्वा सु पुरुष्टुत ऋषिण्डुताभिरुतिभिः ।	धुक्षस्व पिप्युषीमिपमवा च नः २५ [११]
इन्द्र त्वमवितेदसी—त्वा स्तुवतो अद्रिवः ।	ऋतादियमि ते धियं मनोयुजम् २६
इह त्या संधमाद्या युजानः सोमपीतये ।	हरी इन्द्र प्रतद्रसू अभि स्वर २७
अभि स्वरन्तु ये तव रुद्रासः सक्षत श्रियम् ।	उतो मरुत्स्वतीर्विशो अभि प्रयः २८
इमा अस्य प्रतूरयः पदं जुपन्त यद् किवि ।	नाभा यज्ञस्य सं दधुर्यथा विदे २९
अयं कीर्वाय चक्षसे प्राचि प्रयत्यध्वरे ।	मिमीते यज्ञमानुषविविचक्ष्य ३० [१२]
वृषायमिन्द्र ते रथ उतो ते वृषणा हरी ।	वृषा त्वं शतक्रतो वृषा हवः ३१
वृषा ग्रावा वृषा मद्रो वृषा सोमो अयं सुतः ।	वृषा यज्ञो यमिन्वासि वृषा हवः ३२
वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिश्चित्राभिरुतिभिः ।	वावन्थ हि प्रतिण्डुतिं वृषा हवः ३३ [१३]

(३७०)

(१४)

१५ गोषूक्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोषखा स्यात् १ (३७१)

शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदुहं गोपतिः स्याम् २
 धेनुष्ट इन्द्र सुनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषीं दुहे ३
 न ते वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद् दित्ससि स्तुतो मघम् ४
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् यद् भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं द्विवि ५ [१४]

बावुधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ६
 व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद् वलम् ७
 उद् गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहां सतीः । अर्वाश्च नुनुदे वलम् ८
 इन्द्रेण रोचना द्विवो ह्रळ्हानि हंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ९
 अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः १० [१५]

त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुत भद्रकृत् ११
 इन्द्रमित केशिना हरीं सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुरार्धसम् १२
 अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजयः स्पृधः १३
 मायाभिरुत्सिसृप्सत् इन्द्र द्यामारुरुक्षतः । अव दस्यूरधूनुथाः १४
 असुन्वामिन्द्र संसुवं विषूचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् १५ [१६] (३८५)

(१५)

१३ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तम्वाभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुहूतं । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत १
 यस्य द्विर्बहसो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरिरज्जो अपः स्ववृषत्वना २
 स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ३
 तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्विवो हरिश्रियम् ४
 येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्त्रानो अस्य बर्हिषो वि राजसि ५ [१७]

तदद्या चित् त उक्थिनो ऽनु द्रुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया द्विवेदिवे ६
 तव त्यादिन्द्रियं बृहत् तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ७
 तव द्यौरिन्द्र पौर्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ८
 त्वां विष्णुर्बृहन् क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्धो मदृत्यनु मारुतम् ९
 त्वं वृषा जनानां मंहिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे । सत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिषे १० [१८]

सत्रा त्वं पुरुष्टुतं एको वृत्राणि तोशसे । नान्य इन्द्रात् करणं भूय इन्वति ११ (३९६)

यदिन्द्र मन्मशस्त्वा नाना हवंत ऊतये । अस्माकंभिर्नृभिरत्रा स्वर्जय १२
अरं क्षयाय नो महे विश्वा रूपाण्याविशन् । इन्द्रं जैत्राय हर्षया शचीपतिम् १३ [१९] (३९८)

(१६)

१२ इरिम्बिठिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र सम्राजं चर्षणीना—मिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृपाहं मंहिष्ठम् १
यस्मिन्नृक्थानि रण्यन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न समुद्रे २
तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्नुम् । महो वाजिनं सनिभ्यः ३
यस्यानूना गभीरा मदा उरवस्तरुत्राः । हर्षुमन्तः शूरसातो ४
तमिद् धनेषु हिते—ष्वधिवाकाय हवन्ते । येषामिन्द्रस्ते जयन्ति ५
तमिच्चयौत्तरार्यन्ति तं कृतेभिश्चर्षणयः । एष इन्द्रो वरिवस्कृत ६ [२०]

इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र ऋषि—रिन्द्रः पुरू पुरुहूतः । महान् महीभिः शचीभिः ७
स स्तोम्यः स हव्यः सत्यः सत्वा तुविकूर्मिः । एकश्चित् सन्नभिभूतिः ८
तमर्केभिस्तं सामभि—स्तं गायत्रैश्चर्षणयः । इन्द्रं वर्धन्ति क्षितयः ९
प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्तारं ज्योतिः समत्सु । सासद्वांसं युधामित्रान् १०
स नः परिः पारयाति स्वस्ति नावा पुरुहूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ११
स त्वं न इन्द्र वाजेभि—र्दशस्या च गातुया च । अच्छा च नः सुमं नैषि १२ [२१] (४१०)

(१७)

१५ इरिम्बिठिः काण्वः । इन्द्रः । १४ वास्तोष्पतिर्वा । गायत्री, प्रगाथः = (१४ बृहती, १५ सतोबृहती) ।

आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः संदो मम १
आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु २
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ३
आ नो याहि सुतावतो ऽस्माकं सुष्टुतीरुप । पिबा सु शिप्रिन्नन्धसः ४
आ ते सिञ्चामि कुक्ष्यो—रनु गात्रा वि धावतु । गृभाय जिह्वया मधु ५ [२२]

स्वादुष्टे अस्तु संसुद्रे मधुमान् तन्वेऽत तव । सोमः शर्मस्तु ते हृदे ६
अयमु त्वा विचर्षणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोम इन्द्र सर्पतु ७
तुविग्रीवो वपोदरः सुबाहुरन्धसो मदं । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते ८ (४१८)

इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान ओजसा । वृत्राणि वृत्रहञ्जहि ९
व्रीधस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसु प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते १० [२३]

अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ११
शाचिङ्गो शाचिपूजना—ऽयं रणाय ते सुतः । आखण्डल प्र ह्वयसे १२
यस्ते शृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डपाथ्यः । न्यास्मिन् दध आ मनः १३

वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणां—ऽसत्रं सोम्यानाम् ।

द्वप्सो भेत्ता पुरां शश्वतीना—मिन्द्रो मुनीनां सखा १४

पृदाकुसानुर्यजतो गवेर्पण एकः सन्नाभि भूर्यसः ।

भूर्णिमश्वं नयत् तुजा पुरो गृभे—न्द्रं सोमस्य पीतये १५ [२४] (४२५)

(१८)

२२ इरिम्बिठिः काण्वः । आदित्याः ४-६, ७, अदितिः ८ अश्विनौ ९ अग्निसूर्यानिताः । उष्णिक् ।

इदं ह नूनमेषां सुभ्रं भिक्षेत मर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यं सर्वांमनि १
अनर्वाणो ह्येषां पन्था आदित्यानाम् । अदब्धाः सन्ति पायवः सुगेवृधः २
तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथो यदीमहे ३
देवेर्भिर्देव्यदिते ऽरिष्टभर्मन्ना गहि । स्मत् सूरिभिः पुरुप्रिये सुशर्मभिः ४
ते हि पुत्रासो अदिते—विदुर्द्रेपांसि योतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोऽनेहसः ५ [२५]

अदितिर्नो दिवा पशु—मदितिर्नक्तमद्वयाः । अदितिः पात्वंहसः सदावृधा ६
उत स्या नो दिवा मति—रदितिरूत्या गमत् । सा शंताति मयस्करदप सिधः ७
उत त्या दैव्या भिषजा शं नः करतो अश्विना । युयुयातामितो रपो अप सिधः ८
शमग्निरग्निभिः कर—च्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वातो वात्वरपा अप सिधः ९
अपामीवामप सिध—मप सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो युयोतना नो अंहसः १० [२६]

युयोता शरुमस्मदौ आदित्यास उतामतिम् । ऋधग्द्वेषः कृणुत विश्ववेदसः ११
तत् सु नः शर्म यच्छता—ऽऽदित्या यन्मुमोचति । एनस्वन्तं चिदेनसः सुदानवः १२
यो नः कश्चिद् रिरिक्षति रक्षस्त्वेन मर्त्यः । स्वैः प एवै रिरिषीष्ट युर्जनः १३
समित् तमघमश्रवद् दुःशंसं मर्त्यं रिपुम् । यो अस्मन्ना दुर्हणावाँ उप ह्वयुः १४
पाकृत्रा स्थन देवा हत्सु जानीथ मर्त्यम् । उप ह्वयुं चाद्वयुं च वसवः १५ [२७]

आ शर्म पर्वताना—मोतापां वृणीमहे । द्यावाक्षामारे अस्मद् रपस्कृतम् १६

(४४१)

ते नो भद्रेण शर्मणा युष्मार्कं नावा वंसवः । अति विश्वानि दुरिता पिपर्तन १७
 तुचे तनाय तत् सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः सुमहसः कृणोतन १८
 यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मूळत । युष्मे इद् वो अपि ष्मसि सजात्ये १९
 बृहद् वरूथं मरुतां देवं त्रातारमश्विना । मित्रमीमहे वरुणं स्वस्तये २०
 अनेहो मित्रार्यमन् नृवद् वरुण शंस्यम् । त्रिवरूथं मरुतो यन्त नश्छर्दिः २१
 ये चिद्धि मृत्युबन्धव आदित्या मनवः स्मसि । प्र सू न आयुर्जीवसे तिरेतन २२ [२८] (४४७)

(१९)

३७ सोमरिः काण्वः । अग्निः, ३४-३५ आदित्याः; ३६-३७ वसदस्युः पौरुकुत्स्यः ।

१-२६ प्रगाथः = (विषमा ककुप्, समा सतोबृहती), २७ द्विपदा विराट्,

२८-३३ प्रगाथः = (समा ककुप्, विषमा सतोबृहती), ३४ उष्णिक्,

३५ सतोबृहती, ३६ ककुप्; ३७ पङ्क्तिः ।

तं गूर्धया स्वर्णरं देवासो देवमरुतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमोहिरे १
 विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिप—मग्निमीळिष्व यन्तुरम् ।
 अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोमरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् २
 यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ३
 ऊर्जो नपाति सुभगं सुदीदिति—मग्निं श्रेष्ठशोचिपम् ।
 स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपा—मा सुन्नं यक्षते द्विवि ४
 यः समिधा य आहुती यो वेदेन दृदाश मर्तो अग्रये । यो नमसा स्वध्वरः ५ [२९]
 तस्येदर्वन्तो रंहयन्त आशव—स्तस्य द्युम्नितमं यशः ।
 न तमंहो देवकृतं कृतश्चन न मर्त्यकृतं नशत् ६
 स्वग्रयो वो अग्निभिः स्याम सूनो सहस ऊर्जा पते । सुवीरस्त्वमस्मयुः ७
 प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियो ऽग्नी रथो न वेद्यः ।
 त्वे क्षेमासो अपि सन्ति साधव—स्त्वं राजा रयीणाम् ८
 सो अन्द्रा वृश्वध्वरो ऽग्रे मर्तः सुभग स प्रशंस्यः । स धीभिरस्तु सनिता ९
 यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय तिष्ठासि क्षयद्वीरः स साधते ।
 सो अर्वद्धिः सनिता स विपन्युभिः स शूरैः सनिता कृतम् १० [३०]
 यस्याग्निर्वपुर्गृहे स्तोमं चनो दधीत विश्ववार्यः । हव्या वा वेविषद् विषः ११ (४५८)

विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यो मक्षूतमस्य रातिषु ।
 अवोदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः १२
 यो अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमाविवासति । गिरा वाजिरशोचिषम् १३
 समिधा यो निशिती दाशददिति धामभिरस्य मर्त्यः ।
 विश्वेत् स धीभिः सुभगो जनाँ अति युमैरुद्र इव तारिषत् १४
 तदग्ने युममा भर यत् सासहत् सदेने कं चिद्विणिमम् । मन्युं जनस्य दृढ्यः १५ [३१]

येन चण्डे वरुणो मित्रो अर्यमा येन नासत्या भगः ।
 वयं तत् ते शर्वसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि १६
 ते घेदग्ने स्वाध्वोऽ ये त्वा विप्र निदधिरे नृचक्षसम् । विप्रांसो देव सुक्रतुम् १७
 त इद् वेदिं सुभग त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे दिवि ।
 त इद् वाजेभिर्जिग्युर्महद् धनं ये त्वे कामं न्येरिरे १८
 भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः १९
 भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहः ।
 अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टिभिः २० [३२]

ईळे गिरा मनुहितं यं देवा दूतमरातिं न्येरिरे । यजिष्ठं हव्यवाहनम् २१
 तिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्रये ।
 यः पिंशते सूनृताभिः सुवीर्यमग्निर्धूतेभिराहुतः २२
 यदीं घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चाव च । असुर इव निर्णिजम् २३
 यो हव्यान्यैर्यता मनुहितो देव आसा सुगन्धिना ।
 विवासते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः २४
 यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्यामहं मित्रमहो अमर्त्यः । सहसः सूनवाहुत २५ [३३]

न त्वा रासीयाभिर्शस्तये वसो न पापत्वाय सन्त्य ।
 न मे स्तोतामतीवा न दुहितः स्यादग्ने न पापया २६
 पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवाँ एतु प्र णो हविः २७
 तवाहमग्न ऊतिभिर्नेदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो । सदा देवस्य मर्त्यः २८
 तव क्रत्वा सनेयं तव रातिभिर्रग्ने तव प्रशस्तिभिः ।
 त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने हर्षस्व दातवे २९

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजर्भर्मभिः । यस्य त्वं सग्यमावरः ३० [३४] (४७७)

तव द्रुप्तो नीलवान् वाश ऋत्विय इन्धानः सिष्णवा ददे ।

त्वं महीनामुषसामसि प्रियः क्षपो वस्तुषु राजसि ३१

तमार्गन्म सोभरयः सहस्रमुष्कं स्वभिष्टिमवसे । सम्राजं त्रासदस्यवम् ३२

यस्य ते अग्ने अन्ये अग्रय उपक्षितो वया इव ।

विपो न द्युम्ना नि युवे जनानां तव क्षत्राणि वर्धयन् ३३

यमादित्यासो अद्भुहः पारं नयथ मर्त्यम् । मघोनां विश्वेषां सुदानवः ३४

यूयं राजानः कं चिच्चर्षणीसहः क्षयन्तं मानुषाँ अनु ।

वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन् तस्यामेहृतस्य रथ्यः ३५

अदान्मे पौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं त्रसदस्युर्वधूनाम् । मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ३६

उत मे प्रयियोर्वयियोः सुवास्त्वा अधि तुर्वानि ।

तिसृणां सप्ततीनां श्यावः प्रणेता भुवद् वसुर्दियानां पतिः ३७ [३५] (४८४)

(२०)

२६ सोभरिः काण्वः । मरुतः । प्रगाथः = (विषमा ककुप्, समा सतोवृहती); १४ सतो विराद ।

आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो मापं स्थाता समन्यवः । स्थिरा चिन्नमयिष्णवः ?

वीळुपविभिर्मरुत ऋभुक्षण आ रुद्रासः सुदीतिभिः ।

इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः २

विद्या हि रुद्रियाणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम् । विष्णोरिषस्य मीळहुषाम् ३

वि द्वीपानि पापतन् तिष्ठद् दुच्छुनो—भे युजन्त रोदसी ।

प्र धन्वान्यैरत शुभ्रखादयो यदेजथ स्वभानवः ४

अच्युता चिद् वो अज्मन्ना नानदति पर्वतासो वनस्पतिः । भूमिर्यामेषु रेजते ५ [३६]

अमाय वो मरुतो यातवे द्यौ—जिहीत उत्तरा ब्रूहत् ।

यत्रा नरो देदिशते तनू—ष्वा त्वक्षांसि बाह्वोजसः ६

स्वधामनु श्रियं नरो महि त्वेषा अमवन्तो वृषत्सवः । वहन्ते अहृतत्सवः ७

गोभिर्वाणो अज्यते सोभरीणां रथे कोशे हिरण्यये ।

गोबन्धवः सुजातास इषे भुजे महान्तो नः स्पर्से नु ८

प्रति वो वृषदञ्जयो वृष्णे शर्धाय मारुताय भरध्वम् । हव्या वृषप्रयाणो ९

(४९३)

- वृषणश्वेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना ।
 आ श्येनासो न पक्षिणो वृथा नरो हव्या नो वीतये गत १० [३७]
- समानमश्वेषां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अधि बाहुषु । दविद्युतयुष्टयः ११
 त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नकिष्टनूपु येतिरे ।
 स्थिरा धन्वान्यार्युधा रथेषु वो ऽनीकेष्वधि श्रियः १२
 येषामर्णो न सप्रथो नाम त्वेषं शश्वतामेकमिदं भुजे । वयो न पित्र्यं सहः १३
 तान् वन्दस्व मरुतस्तां उप स्तुहि तेषां हि धुनीनाम् ।
 अराणां न चरमस्तदैषां वृना मृहा तदैषाम् १४
 सुभगः स व ऊतिप्लास पूर्वासु मरुतो व्युष्टिषु । यो वा नूनमुतासति १५ [३८]
- यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गथ ।
 अभि प द्युमैरुत वाजसातिभिः सुम्ना वो धूतयो नशत् १६
 यथा रुद्रस्य सूनवो द्विवो वशन्त्यसुरस्य वेधसः । युवानस्तथेदसत् १७
 ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळहुषश्चरन्ति ये ।
 अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् १८
 यूयं ऊ षु नविष्ठया वृष्णाः पावकां अभि सोमरे गिरा । गाय गा इव चक्रेषत् १९
 साहा ये सन्ति मुष्टिहिव हव्यो विश्वासु पृत्सु होतृषु ।
 वृष्णाश्चन्द्रान्न सुश्रवस्तमान् गिरा वन्दस्व मरुतो अहं २० [३९]
- गावश्चिद् घा समन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः । रिहते ककुभो मिथः २१
 मर्तश्चिद् वो नृतवो रुक्मवक्षस उप भ्रातृत्वमारयति ।
 अधि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति निधुवि २२
 मरुतो मरुतस्य न आ भेषजस्य वहता सुदानवः । यूयं संखायः सप्तयः २३
 याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिर्दशस्यथा क्रिर्विम् ।
 मर्यो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरसचद्विषः २४
 यत् सिन्धौ यदसिक्न्यां यत् समुद्रेषु मरुतः सुबर्हिषः । यत् पर्वतेषु भेषजम् २५
 विश्वं पश्यन्तो बिभृथा तनूष्वा ऽऽ तेना नो अधि वोचत ।
 क्षमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विहृतं पुनः २६ [४०] (५१०)

[द्वितीयोऽध्यायः ॥१॥ व० १-४०]

(२१)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० २१-३०]

१८ सोमरिः काण्वः । इन्द्र, १७-१८ चित्रः । प्रगाथः = (विषमा ककुप्, समा सतोबृहती) ।

वयमु त्वाम्पूर्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोऽवस्यवः । वाजे चित्रं हवामहे १

उप त्वा कर्मन्नुतये स नो युवो—ग्रश्चक्राम यो धृषत् ।

त्वामिद्धयवितारं ववमहे सखाय इन्द्र सानसिम् २

आ याहिम इन्द्रवो ऽश्वपते गोपत उर्वरापते । सोमं सोमपते पिब ३

वयं हि त्वा बन्धुमन्तमबन्धवो विप्रास इन्द्र येमिम ।

या ते धामानि वृषभ तेभिरा गहि विश्वेभिः सोमपीतये ४

सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीति मधौ मदुरे विवक्षणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ५ [१]

अच्छा च त्वैना नमसा वदामसि किं मुहुश्चिद् वि दीधयः ।

सन्ति कामासो हरिवो वृदिष्टं स्मो वयं सन्ति नो धियः ६

नूत्ना इदिन्द्र ते वय—मूती अभूम नहि नू ते अद्रिवः । विद्मः पुरा परीणसः ७

विद्मः सखित्वमुत शूर भोज्य—मा ते ता वज्रिन्नीमहे ।

उतो समस्मिन्ना शिशीहि नो वसो वाजे सुशिप्र गोमति ८

यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु वः स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ९

हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ण्मा यो अमन्दत ।

आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् १० [२]

त्वया ह स्विद् युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ ब्रुवीमहि । संस्थे जनस्य गोमतः ११

जयेम कारे पुरुहूत कारिणो ऽभि तिष्ठेम दूढ्यः ।

नृभिर्वृत्रं हन्याम शूशुयाम चा—ऽवेरिन्द्र प्र णो धियः १२

अभ्रातृव्यो अना त्व—मनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे १३

नकी रेवन्तं सखाय विन्दसे पीयन्ति ते सुराश्वः ।

यदा कृणोषि नदुनुं समूहस्या—दित् पितेव हूयसे १४

मा ते अमाजुरो यथा मूरास इन्द्र सख्ये त्वावतः । नि षदाम सचा सुते १५ [३]

मा ते गोदत्र निरराम राधस इन्द्र मा ते गृहामहि ।

हृळ्हा चिदुर्यः प्र मृशाभ्या भर न ते वामान आदभे १६

इन्द्रो वा घेदिर्यन्मघं सरस्वती वा सुभगा वृदिर्वसु । त्वं वा चित्र वाशुषे १७

चित्र इद् राजा राजका इदंन्यके यके सरस्वतीमनु ।

पर्जन्य इव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददत्

१८ [४] (५२८)

(२२)

१८ सोमरिः काण्वः । अश्विनौ । १-६ प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ११ ककुप्, १२ मध्येज्योतिः, प्रगाथः = (९, १३, १५, १७ ककुप्; १०, १४, १६, १८ सतोबृहती) ।

ओ त्यमह आ रथ—मद्या दंसिष्ठमूतये ।

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सूर्याये तस्थथुः

१

पूर्वापुषं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ।

सचनावन्तं सुमतिभिः सोमरे विद्वेषसमनेहसम्

२

इह त्या पुरुभूतमा देवा नमोभिरश्विना ।

अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा वाशुषो गृहम्

३

युवो रथस्य परि चक्रमीयत ईमान्यद् वामिपण्यति ।

अस्माँ अच्छा सुमतिवाँ शुभस्पती आ धेनुरिव धावतु

४

रथो यो वाँ त्रिवन्धुरो हिरण्याभीशुरश्विना ।

परि द्यावापृथिवी भूषति श्रुत—स्तेन नासत्या गतम्

५ [५]

दुशस्यन्ता मनवे पूर्व्यं द्विवि यवं वृकेण कर्षथः ।

ता वामद्य सुमतिभिः शुभस्पती अश्विना प्र स्तुवीमहि

६

उप नो वाजिनीवसू यातमृतस्य पृथिभिः ।

येभिस्तृक्षिं वृषणा त्रासदस्यवं महे क्षत्राय जिन्वथः

७

अयं वामद्रिभिः सुतः सोमो नरा वृषण्वसू ।

आ यातं सोमपीतये पिबतं वाशुषो गृहे

८

आ हि रुहतमश्विना रथे कोशे हिरण्यये वृषण्वसू । युञ्जाथां पीवरीरिषः

९

याभिः पक्थमवथो यामिरधिगुं यामिर्बभुं विजोषसम् ।

ताभिर्नो मक्षू तूर्यमश्विना गतं मिषज्यतं यदातुरम्

१० [६]

यदधिगावो अधिगू इदा चिदहो अश्विना हवामहे । वयं गीभिर्विपन्यवः

११

ताभिरा यातं वृषणोप मे हवं विश्वप्सुं विश्ववार्यम् ।

इषा मंहिष्ठा पुरुभूतमा नरा यामिः क्रिर्वि वावृधुस्ताभिरा गतम्

१२

(५४०)

ताविदा चिदहानां तावश्विना वन्दमान उप ब्रुवे । ता ऊ नमोभिरीमहे १३
 ताविद् कोषा ता उपसि शुभस्पती ता यामन् रुद्रवर्तनी ।
 मा नो मर्ताय रिपवे वाजिनीवसू परो रुद्रावति ख्यतम् १४
 आ सुगम्याय सुगम्यं प्राता रथेनाश्विना वा सक्षणी । हुवे पितेव सोमरी १५ [७]

मनोजवसा वृषणा मदच्युता मक्षुगमाभिरुतिभिः ।
 आराताच्चिद् भूतमस्मे अवसे पूर्वाभिः पुरुभोजसा १६
 आ नो अश्वावदश्विना वर्तिर्यासिष्टं मधुपातमा नरा । गोमद् दस्रा हिरण्यवत् १७
 सुप्रावर्गं सुवीर्यं सुष्ठु वार्यमनाधृष्टं रक्षस्विना ।
 अस्मिन्ना वामायाने वाजिनीवसू विश्वा वामानि धीमहि १८ [८] (५४६)

(२३)

३० विश्वमना वैयश्वः । अग्निः । उष्णिक् ।

ईळिष्वा हि प्रतीव्यं यजस्व जातवेदसम् । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिपम् १
 द्रामानं विश्वचर्षणे अग्निं विश्वमनो गिरा । उत स्तुषे विष्पर्धसो रथानाम् २
 येषामाबाध ऋमिय इषः पृक्षश्च निग्रमे । उपविद्वा वह्निर्विन्दते वसु ३
 उदस्य शोचिरस्थाद् दीदियुषो व्यजरम् । तपुर्जम्भस्य सुद्युतो गणश्रियः ४
 उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा । अभिर्याभासा बृहता शुशुक्रनिः ५ [९]

अग्ने याहि सुशस्तिभिर्हव्या जुह्वान आनुषक् । यथा दूतो बभूथ हव्यवाहनः ६
 अग्निं वः पूर्य हुवे होतारं चर्षणीनाम् । तमया वाचा गृणे तमु वः स्तुषे ७
 यज्ञेभिरद्धतक्रतुं यं कृपा सूदयन्त इत् । मित्रं न जने सुधितमृतावनि ८
 क्रतावानमृतायवो यज्ञस्य सार्धनं गिरा । उपो एनं जुजुषुर्नमसस्पदे ९
 अच्छा नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः । होता यो अस्ति विश्वा यशस्तमः १० [१०]

अग्ने तव त्वे अजरेन्धानासो बृहद् भाः । अश्वा इव वृषणस्तविषीयवः ११
 स त्वं न ऊर्जा पते रथि रास्व सुवीर्यम् । प्राव नस्तोके तनये समत्स्वा १२
 यद् वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि । विश्वेदुग्निः प्रति रक्षांसि सेधति १३
 श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विश्पते । नि मायिनस्तपुषा रक्षसो दह १४
 न तस्य मायया चन रिपुरीशीति मर्त्यः । यो अग्रये वृदाश हव्यदातिभिः १५ [११]

व्यश्वस्त्वा वसुविद् मुक्षण्युरप्रीणादृषिः । महो राये तमु त्वा समिधीमहि १६ (५६२)

उशनां काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् । आयजिं त्वा मनवे जातवेदसम् १७
 विश्वे हि त्वा सजोषसो वेवासो द्रुतमकत । श्रुष्टी देव प्रथमो यज्ञियो भुवः १८
 इमं घा वीरो अमृतं द्रुतं कृण्वीत मर्यः । पावकं कृष्णवर्तनिं विहायसम् १९
 तं हवेम यत्सुचः सुभासं शुक्रशोचिषम् । विशामग्निमजरं प्रत्नमीड्यम् २० [१२]

यो अस्मै हव्यदातिभि—राहुतिं मर्तोऽविधत् । भूरि पोषं स धत्ते वीरवद् यशः २१
 प्रथमं जातवेदस—मग्निं यज्ञेषु पूर्यम् । प्रति सुगेति नमसा हविष्मती २२
 आभिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभिव्यश्ववत् । मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिषे २३
 नूनमर्चं विहायसे स्तोमैभिः स्थूरयूपवत् । ऋषे वैयश्व दम्यायाग्नये २४
 अतिथिं मानुषाणां सूनुं वनस्पतीनाम् । विप्रां अग्निमवसे प्रत्नमीळते २५ [१३]

महो विश्वां अभि पतोऽभि हव्यानि मानुषा । अग्ने नि पत्सि नमसार्धि बर्हिषि २६
 वंस्वा नो वार्या पुरु वंस्वं रायः पुरुस्पृहः । सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः २७
 त्वं वीरो सुषाम्णे अग्ने जनाय चोदय । सदा वसो रातिं यविष्ठ शश्वते २८
 त्वं हि सुप्रतूरसि त्वं नो गोमतीरिषः । महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि २९
 अग्ने त्वं यशा अस्या मित्रावरुणा वह । ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ३० [१४] (५७६)

(२४)

३० विश्वमना वैयश्वः । इन्द्रः, २८-३० वरुः सौषाम्निः । उष्णिक्, ३० अनुष्टुप् ।

सखाय आ शिषामहि ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । स्तुष ऊ पु वो नृतमाय धृष्णवे १
 शर्वसा ह्यसिं श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा । मघैर्मघोनो अतिं शूर दाशसि २
 स नः स्तवान आ भर रायिं चित्रश्रवस्तमम् । निरेके चिद् यो हरिवो वसुर्दुदिः ३
 आ निरेकमुत प्रिय—मिन्द्र दर्पि जनानाम् । धृषता धृष्णो स्तवमान आ भर ४
 न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आमुरः । न परिबाधो हरिवो गर्विष्टिषु ५ [१५]

आ त्वा गोभिरेव व्रजं गीर्भिक्रणोम्यदिवः । आ स्मा कामं जरितुरा मनः पृण ६
 विश्वानि विश्वमनसो धिया नो वृत्रहन्तम । उग्रं प्रणेतरधि पू वसो गहि ७
 वयं ते अस्य वृत्रहन् विद्याम शूर नव्यसः । वसोः स्पर्हस्य पुरुहूत राधसः ८
 इन्द्र यथा ह्यस्ति ते उपरीतं नृतो शर्वः । अमृक्ता रातिः पुरुहूत वाशुपे ९
 आ वृषस्व महामह महे नृतम राधसे । हृळहश्चिद् दृह्य मघवन् मघत्तये १० [१६]

नू अन्यत्रा चिददिव—स्त्वन्नो जग्मुराशसः । मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतिभिः ११ (५८७)

नह्य॑ङ्ग नृतो त्व॒द्वन्यं वि॒न्दामि राध॑से । राये द्यु॒मनाय॑ शर्व॑से च गिर्व॑णः १२
एन्दु॑मिन्द्राय॒ सिञ्च॑त पि॒बति॑ सोम्यं मधु॑ । प्र राध॑सा चोद॒याते महि॑त्वना १३
उपो॑ हरी॒णां पतिं॑ दक्षं॑ पृ॒श्नन्तम॑ब्रवम् । नूनं॑ श्रु॒धि स्तुव॑तो अ॒भ्यस्य॑ १४
नह्य॑ङ्ग पुरा च॒न जज्ञे॑ वी॒रतर॑स्त्वत् । नकीं॑ रा॒या नैव॑था न भ॒न्दना॑ १५ [१७]

एदु॑ मध्वो॑ म॒दिन्तरं॑ सिञ्च॑ वा॒ध्वर्यो॑ अन्ध॑सः । ए॒वा हि वी॒रः स्तव॑ते स॒दावृ॑धः १६
इन्द्रं॑ स्थात॒र्हरी॑णां नकि॑ष्टे पू॒र्व्यस्तु॑तिम् । उ॒दानं॑श शर्व॑सा न भ॒न्दना॑ १७
तं वो॑ वा॒जा॒नां पति॑—महू॑महि श्रव॑स्यवः । अप्रा॑युभि॒र्यज्ञेभि॑र्वावृ॒धेन्य॑म् १८
एतो॑ न्विद्वं॒ स्तवाम्॑ सखा॑यः स्तोम्यं॑ नर॑म् । कृ॒ण्टीर्यो॑ वि॒श्वा अ॒भ्यस्त्येक॑ इत् १९
अगो॑रुधाय ग॒विषे॑ द्यु॒क्षाय॑ दस्म्यं॑ वचः॑ । घृ॒तात् स्वादी॑यो मधु॑नश्च वोच॑त २० [१८]

यस्यामि॑तानि वी॒र्या॑ङ् न राधः॑ पर्येत॒वे । ज्योति॑र्न वि॒श्वम॒भ्यस्ति॑ दक्षि॑णा २१
स्तुहीन्द्रं॑ व्य॒श्वव॒—दनू॑र्मि वा॒जिनं॑ यम॑म् । अ॒र्यो ग॒यं मंह॑मानं॒ वि द्रा॑शुषे॑ २२
ए॒वा नूनमु॑प॒ स्तुहि॑ वैर्य॑श्च द॒शमं॑ नव॑म् । सु॒विद्वांसं॑ च॒कृत्यं॑ च॒रणी॑नाम् २३
वे॒त्था हि नि॑र्क॒तीनां॑ व॒ज्रह॑स्त प॒रिवृ॑जम् । अ॒हर॑हः शु॒न्ध्युः प॑रि॒पदा॑मिव २४
तक्वि॑द्राव आ भ॑र॒ येना॑ दंसि॒ष्ठ कृ॒त्वेन॑ । द्वि॒ता कु॒त्साय॑ शि॒श्रथो॑ नि चोद॑य २५ [१९]

तमु॑ त्वा नूनमी॑महे नव्यं॑ दंसि॒ष्ठ स॒न्यसे॑ । स त्वं॑ नो वि॒श्वा अ॒भिमा॑तीः स॒क्षणिः॑ २६
य ऋ॒क्षादंह॑सो मुच॑द् यो वा॒र्यात् सप्त॑ सि॒न्धुषु॑ । व॒धर्दु॑सस्य॒ तुवि॑नृ॒म्ण नी॑नमः २७
यथा॑ वरो सु॒षाम्णे॑ स॒निभ्यु॑ आ॒वहो॑ रयि॑म् । व्य॒श्वेभ्यः॑ सु॒भगे॑ वा॒जिनी॑वति २८
आ ना॒र्यस्य॑ दक्षि॒णा व्य॒श्वा एतु॑ सोमि॑नः । स्थू॒रं च राधः॑ श॒तव॑त् स॒हस्र॑वत् २९
यत् त्वा॑ पृ॒च्छादी॑जानः कु॒हया॑ कु॒हया॑कृते । ए॒षो अप॑श्रितो व॒लो गो॑म॒तीम॑व तिष्ठ॑ति ३०

[२०] (६०६)

(२५)

२४ विश्वमना वैयश्वः । मित्रावरुणौ, १०-१२ विश्वे देवाः । उष्णिक्, २३ उष्णिग्गर्भा ।

ता वां वि॒श्वस्य॑ गो॒षा दे॒वा दे॒वेषु॑ य॒ज्ञिया॑ । ऋ॒तावा॑ना यज॑से पू॒तद॑क्षसा १
मि॒त्रा त॒ना न र॑थ्या॑ङ् वरु॑णो यश्च सु॒क्रतुः॑ । स॒नात् सु॑जा॒ता त॒नया॑ धू॒तव॑रता २
ता मा॒ता वि॒श्ववे॑दसा ऽसु॒र्याय॑ प्रम॑हसा । म॒ही ज॑जा॒नादि॑ति॒र्कता॑वरी ३
म॒हान्ता॑ मि॒त्रावरु॑णा स॒म्राजा॑ दे॒वावसु॑रा । ऋ॒तावा॑नावृ॒तमा॑ घो॒षतो॑ बृ॒हत् ४
नपा॑ता शर्व॑सो म॒हः सूनू॑ दक्ष॑स्य सु॒क्रतू॑ । सु॒प्रदा॑नू इ॒षो वा॑स्त्वधि॒ क्षितः॑ ५ [२१]

सं या दानू॑नि येमथु॑—वि॒व्याः पा॒र्थिवी॑रिषः । नभ॑स्वती॒रा वां च॑रन्तु वृ॒ष्टयः॑ ६ (६११)

अधि या बृहतो दिवोऽ ॥ अभि यूथेव पश्यतः । ऋतावाना सम्राजा नमसे हिता ७
 ऋतावाना नि षेदतुः साम्राज्याय सुकृतं । धृतवता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः ८
 अक्षणाश्चिद् गातुर्वित्तरा ऽनुत्बणेन चक्षसा । नि चिन्मिषन्ता निचिरा नि चिक्यतुः ९
 उत नो देव्यदिति रुरुष्यतां नासत्या । उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः १० [२२]

ते नो नावमुरुष्यत दिवा नक्तं सुदानवः । अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि ११
 अघ्नते विष्णवे वयमरिष्यन्तः सुदानवे । श्रुधि स्वयावन् त्सिन्धो पूर्वचित्तये १२
 तद् वार्यं वृणीमहे वरिष्ठं गोपयत्यम् । मित्रो यत् पान्ति वरुणो यदर्यमा १३
 उत नः सिन्धुरपां तन्मरुतस्तदुश्विना । इन्द्रो विष्णुर्माद्विंसः सजोषसः १४
 ते हि ष्मा वनुषो नरो ऽभिमातिं कयस्य चित् । तिग्मं न क्षोदः प्रतिघ्नन्ति भूर्णयः १५ [२३]

अयमेक इत्था पुरूरु चण्टे वि विश्पतिः । तस्य व्रतान्यनु वश्वरामसि १६
 अनु पूर्वाण्योक्र्या साम्राज्यस्य सश्विम । मित्रस्य व्रता वरुणस्य दीर्घश्रुत् १७
 परि यो रश्मिना दिवो ऽन्तान् ममे पृथिव्याः । उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा १८
 उदुष्य शरणे दिवो ज्योतिरयस्त सूर्यः । अग्निर्न शुक्रः समिधान आहुतः १९
 वचो दीर्घप्रसङ्गानीशो वाजस्य गोमतः । ईशे हि पित्वोऽविपस्य द्वावने २० [२४]

तत् सूर्यं रोदसी उभे द्रोषा वस्तोरुपं ब्रुवे । भोजेष्वस्मां अभ्युच्चरा सदा २१
 ऋज्रमुक्षण्यायने रजतं हरयाणे । रथं युक्तमसनाम सुपामणि २२
 ता मे अश्व्यानां हरीणां नितोशना । उतो नु कृत्व्यानां नृवाहसा २३
 स्मदभीशू कशावन्ता विप्रा नविष्ठया मती । महो वाजिनावर्वन्ता सचासनम् २४ [२५] (६३०)

(२६)

२५ विश्वमना वैयश्वः, व्यश्वो वाङ्मिरसः । अश्विनौ, २०-२५ वायुः । उष्णिक्;
 १६-१९, २१, २५ गायत्री; २० अनुष्टुप् ।

युवोरु षू रथं हुवे सधस्तुत्याय सूरिषु । अतूतदक्षा वृषणा वृषण्वसू १
 युवं वरो सुषाम्णो महे तने नासत्या । अवोभिर्याथो वृषणा वृषण्वसू २
 ता वामद्य हवामहे हव्येभिर्वाजिनीवसू । पूर्वीरिष इषयन्तावति क्षपः ३
 आवां वाहिष्ठो अश्विना रथो यातु श्रुतो नरा । उप स्तोमान् तुरस्य दर्शथः श्रिये ४
 जुहुराणा चिदश्विना ऽऽ मन्येथां वृषण्वसू । युवं हि रुद्रा पर्षथो अति द्विपः ५ [२६]

वृक्षा हि विश्वमानुषङ् मक्षूभिः परिदीयथः । धियंजिन्वा मधुवर्णा शुभस्पती ६ (६३६)

उप नो यातमश्विना राया विश्वपुषा सह । मघवाना सुवीरावनपच्युता ७
 आ मे अस्य प्रतीव्य । मिन्द्रनासत्या गतम् । देवा देवेभिरद्य सचनस्तमा ८
 वयं हि वां हवामह उक्षण्यन्तो व्यश्ववत् । सुमतिभिरुप विप्रविहा गतम् ९
 अश्विना स्वृषे स्तुहि कुवित ते श्रवतो हवम् । नेदीयसः कूळयातः पर्णारूत १० [२७]

वैयश्वस्य श्रुतं नरोतो मे अस्य वेदथः । सजोषसा वरुणो मित्रो अर्यमा ११
 युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः । अहरहर्वृषणा मह्यं शिक्षतम् १२
 यो वां यज्ञेभिरावृतो ऽधिबन्ना वधूरिव । सपर्यन्ता शुभे चक्राते अश्विना १३
 यो वामुरुच्यचस्तमं चिकेतति नृपाय्यम् । वर्तिराश्विना परि यातमस्मयू १४
 अस्मभ्यं सु वृषण्वसू यातं वर्तिनृपाय्यम् । विषुदुहेव यज्ञमूहथुर्गिरा १५ [२८]

वाहिष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वश्विना १६
 यदुदो विवो अर्णव इषो वा मदथो गृहे । श्रुतमिन्मे अमर्त्या १७
 उत स्या श्वेतयावरी वाहिष्ठो वां नदीनाम् । सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः १८
 स्मदेतया सुकीर्त्या ऽश्विना श्वेतया धिया । वहैथे शुभ्रयावाना १९
 युक्ष्वा हि त्वं रथासहा युवस्व पोष्या वसो ।
 आन्नो वायो मधु पिबा ऽस्माकं सवना गंहि २० [२९]

तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवांस्या वृणीमहे २१
 त्वष्टुर्जामातरं वयमीशानं राय ईमहे । सुतावन्तो वायुं द्युम्ना जनांसः २२
 वार्यो याहि शिवा विवो वहस्वा सु स्वश्वयम् । वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे २३
 त्वां हि सुप्सरस्तमं नृषदनेषु हूमहे । ग्रावाणं नाश्वपृष्ठं मंहना २४
 स त्वं नो देव मनसा वार्यो मन्द्वानो अग्रियः । कृधि वाजा अपो धियः २५ [३०] (६५५)

(२७)

२२ मनुर्वैवस्यतः । विश्वे देवाः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

अग्निरुक्थे पुरोहितो ग्रावाणो बर्हिरध्वरे ।

ऋचा यामि मरुतो ब्रह्मणस्पतिं देवाँ अवो वरेण्यम् १

आ पशुं गांसि पृथिवीं वनस्पतीं नृषासा नक्तमोषधीः ।

विश्वे च नो वसवो विश्ववेदसो धीनां भूत प्रावितारः २ (६५७)

प्र सू न एत्वध्वरोऽऽग्रा वेवेषु पूर्यः ।

आदित्येषु प्र वरुणे धृतव्रते मरुत्सु विश्वभानुषु ३

विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो भुवन् वृधे रिशादसः ।

अरिष्टेभिः पायुभिर्विश्ववेदसो यन्ता नोऽवृकं छर्दिः ४

आ नो अद्य समनसो गन्ता विश्वे सजोषसः ।

ऋचा गिरा मरुतो देव्यदिते सदने पस्त्ये महि ५ [३१]

अभि प्रिया मरुतो या वो अश्व्या हव्या मित्र प्रयाथन ।

आ बर्हिन्द्रो वरुणस्तुरा नर आदित्यासः सदन्तु नः ६

वयं वो वृक्तबर्हिषो हितप्रयस आनुषक् ।

सुतसोमासो वरुण हवामहे मनुष्वदिन्द्राग्रयः ७

आ प्र यात मरुतो विष्णो अश्विना पूषन् मार्कीनया धिया ।

इन्द्र आ यातु प्रथमः संनिप्युभिर्वृषा यो वृत्रहा गृणे ८

वि नो देवासो अद्भुहो ऽच्छिद्वं शर्म यच्छत ।

न यद् दुराद् वसवो नू चिदन्तितो वरुथमादुधर्षति ९

अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो अस्त्याप्यम् ।

प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मक्ष सुन्नाय नव्यसे १० [३२]

इदा हि व उपस्तुतिमिदा वामस्य भक्तये ।

उप वो विश्ववेदसो नमस्युरा असृक्ष्यन्यामिव ११

उदु प्य वः सविता सुप्रणीतयो ऽस्थादुध्वो वरेण्यः ।

नि द्विपादुश्चतुष्पादो अर्थिनो ऽविश्वन् पतयिष्णवः १२

वेवंदेवं वोऽवसे वेवंदेवमभिष्टये ।

वेवंदेवं हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया १३

देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकं सरातयः ।

ते नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः १४

प्र वः शंसाम्यद्भुहः संस्थ उपस्तुतीनाम् ।

न तं धूर्तिर्वरुण मित्र मर्त्यं यो वो धामभ्योऽविधत् १५

प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति ।

प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्पर्यरिष्टः सर्व एधते १६ [३३] (६७१)

ऋते स विन्दते युधः सुगोभिर्यात्यध्वनः ।

अर्यमा मित्रो वरुणः सरातयो यं त्रायन्ते सजोषसः १७

अत्रे चिदस्मै कृणुथा न्यञ्चनं दुर्गे चिदा सुसरणम् ।

एषा चिदस्मादृशनिः परो नु सास्त्रेधन्ती वि नश्यतु १८

यदुद्य सूर्य उद्यति प्रियक्षत्रा ऋतं दध ।

यन्निष्पुचिं प्रबुधिं विश्ववेदसो यद् वा मध्यंदिने विवः १९

यद् वाभिपित्वे असुरा ऋतं यते हृदिरेम वि दाशुषे ।

वयं तद् वा वसवो विश्ववेदस उप स्थेयाम मध्य आ २०

यदुद्य सूर उदिते यन्मध्यंदिन आतुचि ।

वामं धत्थ मनवे विश्ववेदसो जुह्वानाय प्रचेतसे २१

वयं तद् वः सम्राज आ वृणीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् ।

अश्याम तदादित्या जुह्वतो हविरेन वस्योऽनशामहे २२ [३४] (६७७)

(२८)

५ मनुर्वेवस्वतः । विश्वे देवाः । गायत्री, ४ पुरउष्णिक् ।

ये त्रिंशति त्रयस्पुरो देवासो बहिरासदन् । विदन्नह द्वितासनन् १

वरुणो मित्रो अर्यमा स्मद्रातिपाचो अग्रयः । पत्नीवन्तो वर्षद्रुताः २

ते नो गोपा अपाच्यास्त उदुक्त इत्था न्यक् । पुरस्तात् सर्वया विशा ३

यथा वशन्ति देवास्तथेदसत् तदेषां नकिरा मिनत् । अरावा चन मर्त्यः ४

सप्तानां सप्त ऋष्टयः सप्त द्युम्नान्येषाम् । सप्तो अधि श्रियो धिरे ५ [३५] (६८१)

(२९)

१० मनुर्वेवस्वतः, कश्यपो वा मारीचः । विश्वे देवाः । द्विपदा विराद् ।

बभुरेको विष्णुः सूनरो युवाञ्ज्यङ्गे हिरण्ययम् १

योनिमेक आ संसाद द्योतनो ऽन्तर्देवेषु मेधिरः ॥१॥ २

वाशीमेको बिभर्ति हस्त आयसीमन्तर्देवेषु निधुविः ३

वज्रमेको बिभर्ति हस्त आर्हितं तेन वृत्राणि जिघ्रते ॥२॥ ४

तिग्ममेको बिभर्ति हस्त आयुधं शुचिरुग्रो जलाषभेषजः ५

(६८७)

प॒थ ए॒कः पी॒पाय॒ तस्क्र॑रो यथौ ए॒ष वे॒द नि॒धीना॑म	॥३॥	६
त्री॒ण्येकं॑ उ॒रुगा॒यो वि च॑क्रमे यत्र॑ दे॒वासो॑ म॒दन्ति॑		७
वि॒भिर्द्वा च॑रत॒ एक॑या सह प्र॒वासे॑र्व वसतः	॥४॥	८
स॒वो द्वा च॑क्राते उ॒पमा॑ वि॒वि स॒म्राजा॑ स॒र्पिरो॑सुती		९
अर्च॑न्त॒ एके॑ म॒हि साम॑ मन्वत॒ तेन॑ सूर्य॑मरोचयन्	॥५॥	१० [३६] (६९०)

(३०)

४ मनुर्वैवस्वतः । विश्वे देवाः । १ गायत्री, २ पुरउष्णिक्, ३ बृहती, ४ अनुष्टुप् ।

न॒हि वो॑ अस्त्य॑र्भको दे॒वासो॑ न कु॒मार॑कः । विश्वे॑ स॒तोम॑हान्त॒ इत॑	१
इति॑ स्तुता॒सो अस॑था रिशा॒दसो॑ ये स्थ॒ त्रय॑श्च त्रि॒ंशच्च॑ । म॒नोर्दे॒वा य॒ज्ञिया॑सः २	
ते न॑स्त्राध्वं ते॒ऽवत॑ त उ॒ नो अ॑धि वोचत ।	
मा नः॑ प॒थः पि॒त्र्यान्मा॑न॒वादि॑ धि दूरं नै॒ष्ट परा॑वतः ३	
ये दे॒वास इ॒ह स्थ॑न विश्वे॑ वैश्वान॒रा उ॒त ।	
अ॒स्मभ्यं॑ शर्म॒ सप्र॑थो गवे॒ऽश्वाय॑ यच्छत ४ [३७] (६९६)	

(३१)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ३१-४०]

१८ मनुर्वैवस्वतः । १-४ यज्ञः यजमानश्च, ५-९ दंपती, १०-१८ दंपत्याशिषः ।

गायत्री; ९, १४ अनुष्टुप्, १० पादनिचृत्, १५-१८ पङ्क्ति ।

यो य॒जाति॑ य॒जात॑ इत॒ सु॒नर्व॑च्च प॒चाति॑ च । ब्र॒ह्मेदि॑न्द्रस्य चा॒कन॑त १	
पु॒रोळा॑शं यो अ॒स्मै सोमं॑ रर॑त आ॒शिर्गम॑ । पा॒दित॑ तं श॒क्रो अ॑हंसः २	
तस्य॑ द्यु॒माँ अ॒सद् रथो॑ दे॒वजू॑तः स शू॒शुव॑त् । विश्वा॑ व॒न्वन्न॑मि॒त्रिया॑ ३	
अस्य॑ प्र॒जाव॑ती गृ॒हे ऽस॑श्चन्ती वि॒वेदि॑वे । इ॒ळा धे॑नु॒मती॑ दु॒हे ४	
या द॑र्प॒ती स॑र्म॒नसा॑ सु॒नुत॑ आ च॒ धाव॑तः । दे॒वासो॑ नि॒त्यया॑शि॒रा ५ [३८]	

प्रति॑ प्रा॒शव्यौ॑ इतः स॒म्यश्चा॑ ब॒र्हिरो॑शाते । न ता॑ वा॒जेषु॑ वा॒यतः॑ ६	
न दे॒वाना॑मपि॒ ह्रुतः॑ सु॒मतिं॑ न जु॒गुक्ष॑तः । श्रवो॑ बृ॒हद् वि॑वासतः ७	
पु॒त्रिणा॑ ता कु॒मारि॑णा विश्व॒मायु॑र्व्य॒श्रुतः॑ । उ॒भा हि॑रण्यपे॒शसा॑ ८	
वी॒तिहो॑त्रा कृत॒द्वसू॑ द॒शस्य॑न्ता॒मृता॑य॒ कम् । समू॑धो॒ रोम॑शं ह॒तो दे॒वेषु॑ कृ॒णुतो॑ दु॒वः ९	
आ शर्म॑ पर्व॒तानां॑ वृ॒णीम॑हे न॒दीना॑म् । आ वि॒ष्णोः स॒चाभु॑वः १० [३९]	

ऐतुं॑ पू॒षा र॒यिर्भगः॑ स्व॒स्ति सर्व॑धा॒तमः॑ । उ॒रु॒रध्वा॑ स्व॒स्तये॑ ११ (७०७)

अरमतिरनर्वणो विश्वो देवस्य मनसा । अदित्यानामनेह इत्	१२
यथा नो मित्रो अर्यमा वरुणः सन्ति गोपाः । सुगा क्रतस्य पन्थाः	१३
अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीळे वसूनाम् ।	
सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्	१४
मक्षू देववर्तो रथः शूरो वा पृत्सु कासु चित् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इर्यक्ष—त्यभीदयज्वनो भुवत्	१५
न यजमान रिप्यसि न सुन्वान न देवयो ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इर्यक्ष—त्यभीदयज्वनो भुवत्	१६
नकिण्टं कर्मणा नश—न्न प्र योषन्न योषति ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इर्यक्ष—त्यभीदयज्वनो भुवत्	१७
असदत्र सुवीर्य—मुत् त्यदाश्वश्च्यम् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इर्यक्ष—त्यभीदयज्वनो भुवत्	१८ [४०](७१४)

— ३७९८ —

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-४९]

(३२)

३० मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र कृतान्यृजीषिणः कण्वा इन्द्रस्य गार्थया । मदे सोमस्य वोचत	१
यः सृविन्दुमनर्शनिं पिपुं दासमहीशुवम् । वधीदुग्रो रिणन्नपः	२
न्यबुदस्य विष्टपं वर्ष्माणं बृहतस्तिर । कृपे तदिन्द्र पौंस्यम्	३
प्रति श्रुतार्य वो धृषत् तूर्णांशं न गिरेरधि । हुवे सुशिप्रमूतये	४
स गोरश्वस्य वि व्रजं मन्दानः सोम्येभ्यः । पुरं न शूर दर्शसि	५ [१]
यदि मे रारणः सुत उक्थे वा दधसे चनः । आरादुपं स्वधा गहि	६
वयं घां ते अपि ण्मसि स्तोतारं इन्द्र गिर्वणः । त्वं नो जिन्व सोमपाः	७
उत नः पितुमा भर संरराणो अविक्षितम् । मघवन भूरि ते वसु	८
उत नो गोमतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः । इळाभिः सं रभेमहि	९
बृबर्दुक्थं हवामहे सृप्रकरस्मूतये । साधु कृण्वन्तमवसे	१० [२]
यः संस्थे चिच्छतक्रतु—रादीं कृणोति वृत्रहा । जरितृभ्यः पुरुवसुः	११
स नः शक्रश्चिदा शक्रद् दानवाँ अन्तराभरः । इन्द्रो विश्वाभिरुतिभिः	१२
यो रायोऽवनिर्महान् त्सुपारः सुन्वतः सखा । तमिन्द्रमभि गायत	१३ (७२७)

आयन्तारं महिं स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । भूरेरीशानमोजसा १४
नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् । नकिर्वक्ता न वृादिति १५ [३]

न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पपे १६
पन्य इदुषं गायत पन्य उक्थानिं शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत् १७
पन्य आ दर्दिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो वृधः १८
वि पू चर स्वधा अनुं कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिब सुतानाम् १९
पिब स्वधैनवाना—मुत यस्तुष्टये सचा । उतायमिन्द्र यस्तव २० [४]

अतीहि मन्युषाविणं सुपुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पिब २१
इहि तिस्रः परावत इहि पञ्च जना अति । धेना इन्द्रावचाकेशत् २२
सूर्यो रश्मिं यथा सृजा ऽऽ त्वा यच्छन्तु मे गिरः । निम्नमापो न सध्वक् २३
अध्वर्यवा तु हि पित्र सोमं वीराय शिप्रिणे । भरा सुतस्य पीतये २४
य उद्रः फलिगं भिन—र्यक् सिन्धूरवासृजत । यो गोषु पक्वं धारयत २५ [५]

अहन् वृत्रमृचीषम और्णवाभमहीशुवम् । हिमेनाविध्यदबुदम् २६
प्र व उग्राय निष्ठुरे ऽषाळ्हाय प्रसक्षिणे । देवत्तं ब्रह्म गायत २७
यो विश्वान्यभि वृता सोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो देवेषु चेतति २८
इह त्या सधमाद्या हरी हिरण्यकेश्या । वोळ्हामाभि प्रयो हितम् २९
अर्वाञ्च त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ३० [६] (७४४)

(३३)

१९ मेध्यातिथिः काण्वः । इन्द्रः । बृहती, १६-१८ गायत्री, १९ अनुष्टुप् ।

वयं घं त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः ।
पवित्रस्य प्रसवणेषु वृत्रहन् परिं स्तोतार आसते १
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।
कदा सुतं तृषाण ओक् आ गम् इन्द्र स्वब्दीव वंसगः २
कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद् वाजं दधि सहस्रिणाम् ।
पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ३
पाहि गायान्धसो मक् इन्द्राय मेध्यातिथे ।
यः संमिश्लो ह्यर्योः सुते सचा वञ्ची रथो हिरण्ययः ४ (७४८)

यः सुप॒व्यः सु॒दक्षि॑ण इ॒नो यः सु॒कतु॑र्गुणे ।

य आ॒करः स॒हस्रा॑ यः श॒ताम॑घ इन्द्रो यः पू॒र्भिदा॑रितः

५ [७]

यो धृ॒षितो॑ योऽवृ॒ततो॑ यो अस्ति॑ श्मश्रु॒षु श्रि॑तः ।

वि॒भूत॑द्यु॒म्नश्च॑य॒र्वनः॑ पु॒रुषु॑तः क॒त्वा गौ॑रि॒व शा॑कि॒नः

६

क ई॑ वेद सु॒ते स॒चा पि॒बन्तं॑ कद् वयो॑ द॒धे ।

अ॒यं यः पु॒रो वि॒भि॒न॒त्त॒योज॑सा म॒न्वानः॑ शि॒ष्यन्ध॑सः

७

दा॒ना मृ॒गो न वा॑र॒णः पु॑रु॒त्रा च॒रथं॑ द॒धे ।

न॒कि॑द्वा नि य॒मदा॑ सु॒ते ग॑मो म॒हाँश्च॑र॒स्योज॑सा

८

य उ॒ग्रः स॒न्ननि॑ष्ट॒तः स्थि॑रो र॒णा॒य सं॑स्कृतः ।

यदि॑ स्तो॒तुर्म॑घवा॑ शृ॒णव॑द्ध॒वं नेन्द्रो॑ यो॒प॒त्या ग॑मत्

९

स॒त्यमि॑त्था वृषे॒दसि॑ वृष॒ज॒तिर्नो॑ऽवृ॒तः

वृषा॑ ह्यु॒ग्र शृ॒ण्वि॒षे प॑रा॒वति॑ वृषो॑ अवा॒वति॑ श्रु॒तः

१० [८]

वृष॑णस्ते अ॒भीश॑वो वृषा॑ कशा॑ हि॒र॒ण्ययी॑ ।

वृषा॑ रथो॑ मघवन् वृष॑णा ह॒री वृषा॑ त्वं श॒तक्र॑तो

११

वृषा॑ सोता॑ सु॒नोतु॑ ते वृष॑न्नृजी॒पि॒न्ना भ॑र ।

वृषा॑ दध॒न्वे वृष॑णं न॒दी॒ष्वा तु॒भ्यं स्था॑त॒र्हरी॑णाम्

१२

एन्द्र॑ याहि पी॒तये॑ मधु॑ शवि॒ष्ठ सो॑म्यम् ।

ना॒यम॑च्छा॑ मघवा॑ शृ॒णव॑द् गि॒रो ब्र॒ह्मो॒क्था च॑ सु॒कतु॑ः

१३

व॒ह॑न्तु॒ त्वा रथे॑ष्ठा—मा ह॒रयो॑ रथ॒युजः॑

ति॒रश्चि॑दु॒र्यं स॑र्व॒नानि॑ वृ॒त्रह॑—न्न॒न्येषां॑ या श॒तक्र॑तो

१४

अ॒स्माक॑म॒द्यान्त॑मं स्तोमं॑ धि॒ष्व म॒हाम॑ह ।

अ॒स्माकं॑ ते स॑र्व॒ना स॑न्तु श॒तमा॑ मदा॒य द्यु॑क्ष सोम॒पाः

१५ [९]

न॒हि प॑स्तव॒ नो म॑म॒ शास्त्रे॑ अ॒न्यस्य॑ रण॒यति॑ । यो अ॒स्मान् वी॒र आ॑न॒यत् १६

इन्द्र॑श्चिद् घा॒ तद॑ब्रवी॒त स्त्रि॒या अ॑शा॒स्यं म॑नः । उ॒तो अ॒ह क्र॑तुं रघु॒म् १७

स॒प्ती चि॑द् घा॒ मकु॑च्यु॒ता मि॒थुना॑ व॒हतो॑ रथ॒म् । ए॒वेद् धूर्व॑ष्ण उ॒त्तरा॑ १८

अ॒धः प॑श्यस्व॒ मोप॑रि॒ सं॒तरां॑ पा॒दु॒कौ ह॑र ।

मा ते॑ क॒श॒प्ल॒कौ दृ॑शन् त्वी॒हि ब॒ह्मा ब॒भूवि॑थ

१९ [१०] (७६३)

(३४)

(१८) १ १५ नीपातिथिः काण्वः, १६-१८ सहस्रं वसुरोचिषोऽङ्गिरसः । इन्द्रः ।
अनुष्टुप्, १६-१८ गायत्री ।

एन्द्र याहि हरिभि—रुप कण्वस्य सुष्टुतिम् ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १

आ त्वा गावा वदन्निह सोमी घोषेण यच्छतु ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो २

अत्रा वि नेमिरेपा—मुरां न धूनुते वृकः ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ३

आ त्वा कण्वा इहावसे हवन्ते वार्जसातये ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ४

दधामि ते सुतानां वृष्णे न पूर्वपाय्यम् ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ५ [११]

स्मत्पुंरंधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ६

आ नो याहि महेमते सहस्रोते शतामघ ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ७

आ त्वा होता मनुर्हितो देवत्रा वक्षदीड्यः ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ८

आ त्वा मदृच्युता हरी श्येनं पक्षेव वक्षतः ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ९

आ योह्यर्य आ परि स्वाहा सोमस्य पीतये ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १० [१२]

आ नो याह्युपश्रु—त्युक्थेषु रणया इह ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ११

सरूपैरा सु नो गहि संभृतैः संभृताश्वः ।

दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो १२ (७७५)

आ याहि पर्वतेभ्यः समुद्रस्याधिं विष्टपः ।	
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१३
आ नो गव्यान्यश्व्या सहस्रा शूर दर्दहि ।	
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१४
आ नः सहस्रशो भ॑रा—ऽयुतानि शतानि च ।	
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१५
आ यदिन्द्रश्च दद॑हे सहस्रं वसुरोचिषः । ओजिष्ठमश्व्यं पशुम्	१६
य ऋ॒ज्जा वा॒तरंह॑सो ऽरू॒पासो रघु॑ण्यदः । भ्राज॑न्ते सूर्या इव	१७
पारा॑वतस्य रा॒तिषु द्ववच्च॑क्रेष्वाशुषु । तिष्ठ॑ वनस्य मध्य आ	१८ [१३] (७८१)

(३५)

२४ इयावाश्व आत्रेयः । अश्विनौ । उपरिष्ठाज्ज्योतिः (त्रिष्टुप्), २२, २४ पशुक्तिः, २३ महाबृहती ।

अग्निनेन्द्रेण वरुणेन विष्णुना ऽऽदित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	१
विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेन वाजिना दिवा पृथिव्याद्रिभिः सचाभुवा ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	२
विश्वैर्वैस्त्रिभिरेकादशैरिहा—ऽद्भिर्मरुद्भिर्भृगुभिः सचाभुवा ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	३
जुषेथां यजं बोधतं हवस्य मे विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण चे—पं नो वोळ्हमश्विना	४
स्तोमं जुषेथां युवशेव कन्यनां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण चे—पं नो वोळ्हमश्विना	५
गिरो जुषेथामध्वरं जुषेथां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण चे—पं नो वोळ्हमश्विना	६ [१४]

हारिद्रवेव पतथो वनेदुष सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यातमश्विना	७
हंसाविव पतथो अध्वगाविव सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।	
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यातमश्विना	८ (७८९)

इयेनाविव पतथो हव्यदातये सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।

सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना १

पिबतं च तृष्णुतं चा च गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चो—जं नो धत्तमश्विना १०

जयतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चो—जं नो धत्तमश्विना ११

हतं च शत्रून् यततं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चो—जं नो धत्तमश्विना १२ [१५]

मित्रावरुणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽऽदित्यैर्यातमश्विना १३

अङ्गिरस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽऽदित्यैर्यातमश्विना १४

ऋभुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽऽदित्यैर्यातमश्विना १५

ब्रह्म जिन्वतमुत जिन्वतं धियो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः ।

सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १६

क्षत्रं जिन्वतमुत जिन्वतं नृन् हतं रक्षांसि सेधतममीवाः ।

सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १७

धेनूजिन्वतमुत जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः

सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना १८ [१६]

अत्रेखिव शृणुतं पूर्व्यस्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम् १९

सर्गा इव सृजतं सुष्टुतीरुष श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम् २०

रश्मीरिव यच्छतमध्वरा उष श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता ।

सजोषसा उषसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम् २१

अर्वाग् रथं नि यच्छतं पिबतं सोम्यं मधु ।

आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि वृशुषे २२ (८०३)

नमोवाके प्रस्थिते अध्वरे नरा विवर्क्षणस्य पीतये ।

आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे

२३

स्वाहाकृतस्य तृम्पतं सुतस्य देवावन्धसः ।

आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे

२४ [१७] (८०५)

(३६)

७ इयावाश्व आत्रेयः । इन्द्रः । शकरी, ७ महापङ्क्तिः ।

अवितासिं सुन्वतो वृक्तवर्हिषः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते १

प्राव स्तोतारं मघवन्नव त्वां पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते २

ऊर्जा देवाँ अवस्यो जसा त्वां पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ३

जनिता द्विवो जनिता पृथिव्याः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ४

जनिताश्वानां जनिता गवामसि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ५

अत्रीणां स्तोममद्विवो महस्कृधि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।

यं ते भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ६

इयावाश्वस्य सुन्वतस्तस्था गृणु यथागृणो रत्रेः कर्माणि कृण्वतः ।

प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्द्राणां वर्धयन्

७ [१८] (८१२)

(३७)

७ इयावाश्व आत्रेयः । इन्द्रः । महापङ्क्तिः, १ अतिजगती ।

प्रेदं ब्रह्म वृत्रतूर्येष्वविथ प्र सुन्वतः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।

माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः

१

सेहान उग्र पृतना अभि दुहः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।

माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः

२

(८१४)

एकरालस्य भुवनस्य राजसि शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	३
सस्थावाना यवयसि त्वमेक इच्छचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	४
क्षेमस्य च प्रयुजश्च त्वमीशिषे शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	५
क्षत्राय त्वमवसि न त्वमाविथ शचीपत इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	६
इयावाश्वस्य रेभंतस्तथा शृणु यथाशृणो रत्रेः कर्माणि कृण्वतः ।	
प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्द्रापाह्य इन्द्र क्षत्राणि वर्धयन्	७ [१९] (८१९)
(३८)	

१० इयावाश्च आत्रेयः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	१
तोशासा रथयावाना वृत्रहणापराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	२
इदं वां मविरं मध्वधुक्षन्नादिभिर्नरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	३
जुषेथां यज्ञमिष्टये सुतं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	४
इमा जुषेथां सर्वना येभिर्हव्यान्युहथुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	५
इमां गायत्रवर्तनिं जुषेथां सुष्टुतिं मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	६ [२०]
प्रातर्यावभिरा गतं देवेभिर्जेन्यावसु । इन्द्राग्नी सोमपीतये	७
इयावाश्वस्य सुन्वतो ऽत्रीणां शृणुतं हवम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये	८
एवा वामह्व ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः । इन्द्राग्नी सोमपीतये	९
आहं सरस्वतीवतो रिन्द्राग्न्योरवो वृणे । याभ्यां गायत्रमुच्यते	१० [२१] (८२९)
(३९)	

१० नाभाकः काण्वः । अग्निः । महापङ्क्तिः ।

अग्निमस्तोष्युग्मियमग्निमीळा यजध्वै ।

अग्निर्वैवाँ अनक्तु न उमे हि विदथे कवि रन्तश्चरति दुत्यं । नभन्तामन्यके समे १ (८३०)

न्यग्ने नव्यसा वच—स्तनूषु शंसमेषाम् ।

न्यराती ररावणां विश्वा अर्यो अराती—रितां युच्छन्त्वामुरो नभन्तामन्यके संमे २

अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि ।

स देवेषु प्र चिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्यः शिवो दूतो विवस्वतो नभन्तामन्यके संमे ३

तत्तदृग्निर्वयो दधे यथायथा कृण्वयति ।

ऊर्जाहुतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे विश्वस्यै देवहृत्यै नभन्तामन्यके संमे ४

स चिकेत सहीयसा ऽग्निश्चित्रेण कर्मणा ।

स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिरभीवृत इनोति च प्रतीव्यं नभन्तामन्यके संमे ५ [२२]

अग्निर्जाता देवानां—मग्निर्वेदु मतीनामपीच्यम् ।

अग्निः स द्रविणोदा अग्निर्द्वारा व्यूर्णते स्वाहुतो नवीयसा नभन्तामन्यके संमे ६

अग्निर्वेवेषु संवसुः स विश्वु यज्ञियास्वा ।

स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पुण्यति देवो देवेषु यज्ञियो नभन्तामन्यके संमे ७

यो अग्निः सप्तमानुषः श्रितो विश्वेषु सिन्धुषु ।

तमार्गन्म त्रिपस्यं मन्धातुर्दस्युहन्तम—मग्निं यज्ञेषु पूर्य नभन्तामन्यके संमे ८

अग्निस्त्रीणि त्रिधातू—न्या क्षेति विदथा कविः ।

स त्रीरेकादृशाँ इह यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतो नभन्तामन्यके संमे ९

त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्य वस्व एक इरज्यसि ।

त्वामापः परिस्रुतः परि यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके संमे १० [२३] (८३९)

(४०)

१२ नाभाकः काण्वः । इन्द्राग्नी । महापंक्तिः, १ शकरी, १२ त्रिष्टुप ।

इन्द्राग्नी युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् ।

येन हृळ्हा समत्स्वा वीळु चित् साहिपीमह्य—ग्निर्वेनेव वात इ—न्नभन्तामन्यके संमे १

नहि वाँ ववयामहे ऽथेन्द्रमिद् यजामहे शर्विणं नृणां नरम् ।

स नः कदा चिद्वता गमदा वाजसातये गमदा मेधसातये नभन्तामन्यके संमे २

ता हि मध्यं भराणा—मिन्द्राग्नी अधिक्षितः ।

ता उ कवित्वना कवी पृच्छयमाना सखीयते सं धीतमश्रुतं नग नभन्तामन्यके संमे ३

(८४१)

अभ्यर्च नभाकव—दिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।

ययोर्विश्वमिदं जग—क्रियं द्यौः पृथिवी मह्युः—पस्थे बिभ्रतो वसु नभन्तामन्यके संमे ४

प्र ब्रह्माणि नभाकव—दिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।

या सप्तबुधमर्णवं जिह्वारमपोर्णत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके संमे ५

अपि वृश्च पुराणवद् व्रततेरिव गुप्पित—मोजो दासस्य दम्भय ।

वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजेमहि नभन्तामन्यके संमे ६ [२४]

यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना गिरा ।

अस्माकेभिर्नृभिर्वयं सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके संमे ७

या नु श्वेताववो विव उच्चरात उप द्युभिः ।

इन्द्राग्न्योरनु व्रत—मुहाना यन्ति सिन्धवो यान् त्सीं बन्धादमुञ्चतां नभन्तामन्यके संमे ८

पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः सूनो हिन्वस्य हरिवः ।

वस्वो वीरस्यापृचो या नु सार्धन्त नो धियो नभन्तामन्यके संमे ९

तं शिंशीता सुवृक्तिभि—स्त्वेयं सत्वानमृग्निर्यम् ।

उतो नु चिद् य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति जेषत् स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे १०

तं शिंशीता स्वध्वरं सत्यं सत्वानमृत्त्विर्यम् ।

उतो नु चिद् य ओहत आण्डा शुष्णस्य भेदु—त्यजेः स्वर्वतीरपां नभन्तामन्यके संमे ११

एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि ।

त्रिधातृना शर्मणा पातमस्मान् वयं स्याम पतया रयीणाम् १२ [२५] (८५६)

(४१)

१० नभाका काण्वः । वरुणः । महापङ्क्तिः ।

अस्मा ऊ पु प्रभूतये वरुणाय मरुद्भ्यो ऽचीं विदुष्टरेभ्यः ।

यो धीता मानुषाणां पश्वो गा इव रक्षति नभन्तामन्यके संमे १

तमू पु संमना गिरा पितृणां च मन्मभिः ।

नाभाकस्य प्रशस्तिभि—र्यः सिन्धूनामुपोद्वये सप्तस्वसा स मध्यमो नभन्तामन्यके संमे २

स क्षपः परि पस्वजे न्युःस्रो मायया दधे स विश्वं परि दर्शतः ।

तस्य वेनीरनु व्रत—मुषस्तिस्त्रो अवर्धयन् नभन्तामन्यके संमे ३ (८५४)

यः ककुभो^१ निधारयः पृथिव्यामधि^२ दर्शतः ।

स माता^३ पूर्वं पदं तद् वरुणस्य सप्त्यं स हि गोपा इवेर्यो^४ नभन्तामन्यके संमे ४

यो धर्ता भुवनानां य उस्त्राणामपीच्या^५ वेदु नामानि गुह्या ।

स कविः काव्या^६ पुरु रूपं द्यौरिव पुण्यति नभन्तामन्यके संमे ५ [२६]

यस्मिन् विश्वानि काव्या^७ चक्रे नाभिरिव श्रिता ।

त्रितं जूती संपर्यत व्रजे गावो न संयुजे^८ युजे अश्वौ^९ अयुक्षत नभन्तामन्यके संमे ६

य आस्वत्कं आशये विश्वा^{१०} जातान्येषाम् ।

परि धामानि मर्मृशद् वरुणस्य पुरो गये विश्वे देवा अनु व्रतं नभन्तामन्यके संमे ७

स समुद्रो अपीच्यंस्तुरो द्यामिव रोहति नि यदासु यजुर्दधे ।

स माया अर्चिना पदाऽस्तृणान्नाक्रमारुहन्नभन्तामन्यके संमे ८

यस्य श्वेता विचक्षणा तिस्रो भूमीरधिक्षितः ।

त्रिरुत्तराणि पप्रतुर्वरुणस्य ध्रुवं सदुः स सप्तानामिरज्यति नभन्तामन्यके संमे ९

यः श्वेता^{११} अधिनिर्णिजश्चक्रे कृष्णौ अनु व्रता ।

स धामं पूर्वं ममे यः स्कम्भेन वि रोदसी अजो न द्यामधारयन्नभन्तामन्यके संमे १०

[२७] (८६१)

(४१)

६ नाभाकः काण्वः, अर्चनाना आत्रेयो वा । १-३ वरुणः, ४-६ अश्विनौ । १-३ त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अस्तंभ्नाद् द्यामसुरो विश्ववेदु^१ अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।

आसीदुद् विश्वा भुवनानि सग्राड् विश्वे तानि वरुणस्य व्रतानि १

एवा वन्दस्व वरुणं बृहन्तं नमस्या धीरममृतस्य गोपाम् ।

स नः शर्म त्रिवरुथं वि यंसत् पातं नो द्यावापृथिवी उपस्थे २

इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुणं सं शिशाधि ।

ययाति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावं रुहेम ३

आ वां ग्रावाणो अश्विना धीभिर्विप्रो अचुच्यवुः ।

नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके संमे ४

यथा वामत्रिरश्विना गीभिर्विप्रो अजोहवीत् ।

नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके संमे ५

(८६६)

एवा वामह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके संमे

६ [२८] (८६७)

(४३)

[पष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ४३-४८]

३३ विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

इमे विप्रस्य वेधसो ऽग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरः स्तोमांस ईरंत १
अस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे । अग्ने जनामि सुष्टुतिम् २
आरोका ईव घेदहं तिग्मा अग्ने तव त्विषः । वृद्धिर्वनानि बप्सति ३
हरयो धूमकेतवो वार्तजूता उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्रयः ४
एते त्वे वृथगग्रय इन्द्रासः समदक्षत । उपसामिव केतवः ५ [२९]

कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयाणे जातवेदसः । अग्निर्यद् रोधति क्षमि ६
धासिं कृण्वान ओषधी बप्सदग्निर्न वायति । पुनर्यन् तरुणीरपि ७
जिह्वाभिरह नन्नम दुर्चिषा जञ्जणाभवन् । अग्निर्वनेषु रोचते ८
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ९
उदग्ने तव तद् घृता दुर्ची रोचत आहुतम् । निसानं जुहोऽ मुखे १० [३०]

उक्षान्नाय वक्षान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्रये ११
उत त्वा नमसा वयं होतवरेण्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे १२
उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदग्र आहुत । अङ्गिरस्वद्धवामहे १३
त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन् त्सता । सखा सख्या समिध्यसे १४
स त्वं विप्राय द्वाशुषे रयिं देहि सहस्रिणम् । अग्ने वीरवतीमिषम् १५ [३१]

अग्ने भ्रातः सहस्कृत रोहिदश्च शुचिव्रत । इमं स्तोमं जुषस्व मे १६
उत त्वाग्ने मम स्तुतो वाश्राय प्रतिहर्यते । गोष्ठं गाव इवाशत १७
तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे १८
अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः । अन्नसद्याय हिन्विरे १९
तं त्वामज्मेषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् । वह्निं होतारमीळते २० [३२]

पुरुत्रा हि सदङ्कुसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे २१
तमीळिष्व य आहुतो ऽग्निर्विभ्राजते घृतैः । इमं नः शृणवद्धवम् २२
तं त्वा वयं हवामहे शृणवन्तं जातवेदसम् । अग्ने घ्नन्तमप द्विषः २३

(८९०)

विशां राजानमद्भुत—मध्यक्षं धर्मेणामिमम् । अग्निमीळे स उ श्रवत्	२४
अग्निं विश्वायुवेपसं मयं न वाजिनं हितम् । सप्तिं न वाजयामसि	२५ [३३]
घ्नन् मुधाण्यप द्विषो दहन् रक्षांसि विश्वहा । अग्ने तिग्मेन दीदिहि	२६
यं त्वा जनास इन्धते मनुष्वदङ्गिरस्तम । अग्ने स बोधि मे वचः	२७
यदग्ने दिविजा अस्य—सुजा वा सहस्कृत । तं त्वा गीर्भिर्हवामहे	२८
तुभ्यं घेत ते जना इमे विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । धासिं हिन्वन्त्यत्तवे	२९
ते घेदग्ने स्वाध्वो ऽहा विश्वा नृचक्षसः । तरन्तः स्याम दुर्गहा	३० [३४]
अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं शीरं पावकशोचिपम् । हृद्धिर्मन्द्रेभिरीमहे	३१
स त्वमग्ने विभार्वसुः सृजन् त्सूर्यो न रुश्मिभिः । शर्धन् तमांसि जिघ्रसे	३२
तत् ते सहस्व ईमहे दात्रं यन्नोपदस्यति । त्वदग्ने वार्यं वसु	३३ [३५] (९००)

(४४)

३० विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन	१
अग्ने स्तोमं जुषस्व मे वर्धस्वानेन मन्मना । प्रति सूक्तानि हर्य नः	२
अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहुमुप जुवे । देवाँ आ सादयाविह	३
उत् ते बृहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रास ईरते	४
उप त्वा जुहोऽ मम घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुषस्व नः	५ [३६]
मन्द्रं होतारमृत्विजं चित्रभानुं विभार्वसुम् । अग्निमीळे स उ श्रवत्	६
प्रत्नं होतारमीड्यं जुष्टमग्निं कविक्रतुम् । अध्वराणामभिश्चियम्	७
जुषाणो अङ्गिरस्तमे—मा हव्यान्यानुषक् । अग्ने यज्ञं नय क्रतुथा	८
समिधान उ सन्त्य शुक्रशोच इहा वह । चिकित्वान् दैव्यं जनम्	९
विप्रं होतारमद्रुहं धूमकेतुं विभार्वसुम् । यज्ञानां केतुमीमहे	१० [३७]
अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति ष्म देव रीपतः । भिन्धि द्वेषः सहस्कृत	११
अग्निः प्रत्नेन मन्मना शुम्भानस्तन्वं स्वाम् । कविर्विप्रेण वावृधे	१२
ऊर्जो नपातमा हुवे ऽग्निं पावकशोचिपम् । अस्मिन् यज्ञे स्वध्वरे	१३
स नो मित्रमहस्व—मग्ने शुकेण शोचिषा । देवैरा सत्सि बर्हिषि	१४
यो अग्निं तन्वोऽ दमे देवं गर्तः सपर्यति । तस्मा इद दीदयद् वसु	१५ [३८] (९१५)

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति १६
 उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीष्यर्चयः १७
 ईशिषि वार्यस्य हि वात्रस्यग्ने स्वर्पतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि १८
 त्वामग्ने मनीषिणस्त्वां हिन्वन्ति चित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः १९
 अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सख्यं वृणीमहे २० [३९]

अग्निः शुचिर्वततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुचीं रोचत आहुतः २१
 उत त्वा धीतयो मम गिरो वर्धन्तु विश्वहा । अग्ने सख्यस्य बोधि नः २२
 यदग्ने स्यामहं त्वं त्वं वा घा स्या अहम् । स्युष्टे सत्या इहाशिषः २३
 वसुर्वसुपतिर्हि क—मस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुमतावपि २४
 अग्ने धृतव्रताय ते समुद्रायैव सिन्धवः । गिरो वाश्रास ईरते २५ [४०]

युवानं विश्पतिं कविं विश्वादं पुरुवेपसम् । अग्निं शुभामि मन्मभिः २६
 यज्ञानां रथ्ये वयं तिग्मजम्भाय वीळवे । स्तोमैरिषेमाग्र्ये २७
 अयमग्ने त्वे अपि जरिता भूतु सन्त्य । तस्मै पावक मृळय २८
 धीरो ह्यस्यद्भ्यः विप्रो न जागृविः सदा । अग्ने दीदयसि द्यवि २९
 पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृधेभ्यः कवे । प्र ण आयुर्वसो तिर ३० [४१] (९३०)

(४५)

४२ त्रिशोकः काण्वः । इन्द्रः; १ अग्नीन्द्रो । गायत्री ।

आ घा ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा १
 बृहन्निविध्म एषां भूरिं शस्तं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा २
 अयुद्ध इद युधा वृतं शूर आजति सत्वभिः । येषामिन्द्रो युवा सखा ३
 आ बुन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छद् वि मातरम् । क उग्राः के हं शृण्वरे ४
 प्रति त्वा शवसी वदद् गिरावप्सो न योधिषत् । यस्ते शत्रुत्वमाचके ५ [४२]

उत त्वं मघवः शृणु यस्ते वष्टि ववक्षि तत् । यद् वीळयासि वीळु तत् ६
 यदुजिं यात्याजिकृ—दिन्द्रः स्वस्वयुरूपं । रथीतमो रथीनाम् ७
 वि षु विश्वा अभियुजो वज्रिन् विष्वग्यथा बृह । भवा नः सुश्रवस्तमः ८
 अस्माकं सु रथं पुर इन्द्रः कृणोतु सातये । न यं धूर्वन्ति धूर्तयः ९
 वृज्याम ते परि द्विषो इरं ते शक्र वावने । गमेमेदिन्द्र गोमतः १० [४३] (९४०)

शनैश्चिद् यन्तो अद्विवा	ऽश्वावन्तः शतग्विनः । विवक्षणा अनेहसः	११
ऊर्ध्वा हि ते दिवेदिवे	सहस्रा सूनृता शता । जरितृभ्यो विमहते	१२
विद्वा हि त्वा धनंजय—मिन्द्रं हृळ्हा चिदारुजम् । आदारिणं यथा गयम्		१३
ककुहं चित् त्वा कवे	मन्दन्तु धृष्णविन्दवः । आ त्वा पणिं यदीमहे	१४
यस्ते रेवाँ अदाशुरिः	प्रममर्षं मघत्तये । तस्य नो वेदु आ भर	१५ [४४]
इम उ त्वा वि चक्षते	सखाय इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम्	१६
उत त्वाबधिरं वयं	श्रुत्कर्णं सन्तमूतये । दूरादिह हवामहे	१७
यच्छुश्रूया इमं हवं	दुर्मर्षं चक्रिया उत । भवेरापिर्नो अन्तमः	१८
यच्चिच्छि ते अपि व्यथि—जगन्वांसो अमन्महि	गोदा इदिन्द्र बोधि नः	१९
आ त्वा रम्भं न जिवयो	ररम्भा शवसस्पते । उश्मसि त्वा सधस्थ आ	२० [४५]
स्तोत्रमिन्द्राय गायत	पुरुनुम्णाय सत्वने । नक्रियं वृण्वते युधि	२१
अभि त्वा वृषभा सुते	सुतं सृजामि पीतये । तृम्पा व्यश्रुही मदम्	२२
मा त्वा मूरा अविष्यवो	मोपहस्वान् आ दभन् । मार्की ब्रह्मद्विषो वनः	२३
इह त्वा गोपरीणसा	महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब	२४
या वृत्रहा परावति	सना नवा च चुच्युवे । ता संसत्सु प्र वोचत	२५ [४६]
अपिबत कद्रुवः सुत—मिन्द्रः सहस्रबाहे	अत्रादिदिष्ट पौंस्यम्	२६
सत्यं तत तुर्वशे यद्वै	विदानो अहवाय्यम् । व्यानद्र तुर्वणे शमि	२७
तरणिं वो जनानां	त्रदं वाजस्य गोमतः । समानम् प्र शंसिषम्	२८
ऋभुक्षणं न वर्तव	उक्थेषु तुष्ट्यावृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते	२९
यः कृन्तदिद् वि योन्यं	त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरैतवे	३० [४७]
यद् दाधिषे मनस्यसि	मन्द्वानः प्रेदियक्षसि । मा तत् करिन्द्र मृळय	३१
वृश्रं चिच्छि त्वावतः	कृतं शृण्वे अधि क्षमि । जिगात्विन्द्र ते मनः	३२
तवेदु ताः सुकीर्तयो	ऽसन्नृत प्रशस्तयः । यदिन्द्र मृळयासि नः	३३
मा न एकस्मिन्नागसि	मा द्रयोर्नूत त्रिषु । वधीर्मा शूर भूरिषु	३४
बिभया हि त्वावत	उग्रादभिप्रभङ्गिणः । दुस्मावृहमृतीपहः	३५ [४८]
मा सख्युः शूनमा विद्वे	मा पुत्रस्य प्रभूवसो । आवृत्वद् भूतु ते मनः	३६
को नु मर्या अमिथितः	सखा सखायमब्रवीत् । जहा को अस्मदीषते	३७
एवारं वृषभा सुते	ऽसिन्वन् भूयीवयः । श्वघ्नीव निवता चरन्	३८

आ त एता वचोयुजा	हरीं गृभ्णे सुमद्रथा	। यदीं ब्रह्मभ्य इददः	३९
भिन्धि विश्वा अप द्विषः	परि बाधो जही मृधः	। वसु स्पार्हं तदा भर	४०
यद्रीळाविन्द्र यत् स्थिरे	यत् पर्शानि पराभृतम्	। वसु स्पार्हं तदा भर	४१
यस्य ते विश्वमानुषो	भूरैर्वृत्तस्य वेदति	। वसु स्पार्हं तदा भर	४२ [४९] (९७०)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-५४]

(४६)

३३ वशोऽश्वयः । इन्द्रः, २१-२४ कानीतः पृथुश्रवाः, २५-२८, ३२ वायुः । गायत्री, १ पादनिचृत्,
 ५ ककुप्, ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ९ सतोबृहती, ११-१२ विपरीतोत्तरः प्रगाथः = (बृहती, विपरीता),
 १३ द्विपदा जगती, १४ बृहती पिपीलिकमध्या, १५ ककुम्यकुशिरा, १६ विराट्, १७ जगती,
 १८ उपरिष्ठाद् बृहती, १९ बृहती, २० विषमपदा बृहती; २१, २४ पङ्क्तिः; २२ संस्तारपङ्क्तिः,
 २५-२८ प्रगाथः = (बृहती, सतोबृहती), ३० द्विपदा विराट्, ३१ उष्णिक्, ३२ पङ्क्तिः ।

त्वावतः पुरुवसो	वयमिन्द्र प्रणेतः	। स्मसिं स्थातर्हरीणाम्	१
त्वां हि सत्यमाद्रिवो	विद्म दातारमिषाम्	। विद्म दातारं रयीणाम्	२
आ यस्य ते महिमानं	शतमूते शतक्रतो	। गीर्भिर्गुणन्ति कारवः	३
सुनीथो घा स मर्त्यो	यं मरुतो यमर्यमा	। मित्रः पान्त्यद्रुहः	४
दधानो गोमदश्ववत्	सुवीर्यमावित्यजूत एधते । सदा राया पुरुस्पृहा		५ [१]

तमिन्द्रं दानमीमहे	शवसानमभीर्वम्	। ईशानं राय ईमहे	६
तास्मिन् हि सन्त्युतयो	विश्वा अभीरवः सचा ।		
तमा वहन्तु सप्तयः	पुरुवसुं मदाय हरयः सुतम्		७
यस्ते मद्रो वरेण्यो	य इन्द्र वृत्रहन्तमः ।		
य आवृदिः स्वर्नृभिर्	र्यः पृतनासु दुष्टरः		८
यो दुष्टरो विश्ववार	श्रवाय्यो वाजेष्वस्ति तरुता ।		
स नः शविष्ठ सवना	वसो गहि गमेम गोमति व्रजे		९
गव्यो पु णो यथा पुरा	ऽश्वयोत रथया । वरिवस्य महामह		१० [२]

नहि ते शूर राधसो	ऽन्तं विन्दामि सत्रा ।		
वृशस्या नो मघवन्नू	चिदद्रिवो धियो वाजेभिराविथ		११
य ऋष्वः श्रावयत्सखा	विश्वेत् स वेदु जनिमा पुरुष्टुतः ।		
तं विश्वे मानुषा युगे	न्द्रं हवन्ते तविषं यत्सुचः		१२
स नो वाजेष्वविता	पुरुवसुः पुरःस्थाता मघवा वृत्रहा भुवत्		१३ (९८५)

अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महा विचेतसम् ।
 इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा १४
 वृदी रेक्णस्तन्वे वृदिर्वसु वृदिर्वाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथ १५ [३]

विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासद्वांसं चिदस्य वर्षसः । कृपयतो नूनमत्यथ १६
 महः सु वो अरमिषे स्तवामहे मीळहुषे अरंगमाय जग्मये ।
 यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुतामियक्षसि गायं त्वा नमसा गिरा १७
 ये पातर्यन्ते अज्मभिर्गिरीणां स्नुभिरेषाम् ।
 यज्ञं महिष्वणीनां सुम्नं तुविष्वणीनां प्राध्वरे १८
 प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्रं शविष्ठा भर । रयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते १९
 सनितः सुसनितरुग्र चित्र चेतिष्ठ सूनृत ।
 प्रासहा सम्राट् सहुरिं सहन्तं भुज्युं वाजेषु पूर्यम् २० [४]

आ स एतु य ईवदौ अदेवः पुतमावृदे ।
 यथा चिद्वशो अश्वयः पृथुश्रवसि कानीतिऽस्या व्युष्यावृदे २१
 पष्टिं सहस्राश्वस्यायुतासनमुष्ट्राणां विंशतिं शता ।
 दश श्यावीनां शता दश त्र्यरुषीणां दश गवां सहस्रा २२
 दश श्यावा ऋध्रयो वीतवारास आशवः । मथा नेमिं नि वावृतुः २३
 दानासः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुरार्धसः ।
 रथं हिरण्यं दनुन्महिष्ठः सूरिरभूद्वर्षिष्ठमकृत श्रवः २४
 आ नो वायो महे तने याहि मखाय पार्जसे ।
 वयं हि ते चक्रमा भूरिं वावने सद्यश्चिन्महि वावने २५ [५]

यो अश्वेभिर्वहते वस्त उस्त्रास्त्रिः सप्त सप्ततीनाम् ।
 एभिः सोमेभिः सोमसुद्धिः सोमपा वानाय शुक्रपूतपाः २६
 यो म इमं चिदु त्मनामन्दच्चित्रं वावने ।
 अरद्वे अक्षे नहुषे सुकृत्वानि सुकृत्तराय सुकृतुः २७
 उचथ्येऽवपुषि यः स्वराळुत वायो घृतस्त्राः ।
 अश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं प्राज्म तद्विदं नु तत् २८ (१०००)

अध प्रियमिषिराय षष्टिं सहस्रासनम् । अश्वानामिन्न वृष्णाम्	२९
गावो न यूथमुप यन्ति वधय उप मा यन्ति वधयः	३०
अध यच्चारथे गणे शतमुष्ट्रौ अचिक्रदत् । अध श्वितेषु विंशतिं शता	३१
शतं दासे बल्बूथे विप्रस्तरुक्ष आ ददे ।	
ते ते वायविमे जना मदन्तीन्द्रगोपा मदन्ति देवगोपाः	३२
अध स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वयम् । अधिक्रमा वि नीयते	३३ [६] (१००५)

(४७)

१८ त्रित आण्यः । आदित्याः, १४-१८ आदित्योषसः (दुःस्वप्न) । महापङ्क्तिः ।

महि वो महतामवो वरुण मित्रं दाशुषे ।
यमादित्या अभि दुहो रक्षथा नेमघं नेश—दनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १
विदा देवा अघाना—मादित्यासो अपाकृतिम् ।
पक्षा वयो यथोपरि व्य॑स्मे शर्म यच्छता—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः २
व्य॑स्मे अधि शर्म तत् पक्षा वयो न यन्तन ।
विश्वानि विश्ववेदसो वरुथ्या मनामहे ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ३
यस्मा अरासत् क्षयं जीवातुं च प्रचेतसः ।
मनोर्विश्वस्य घेद्विम आदित्या राय ईशते ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ४
परि णो वृणजन्नघा दुर्गाणि रथ्यो यथा ।
स्यामेदिन्द्रस्य शर्म—ण्यादित्यानामुतावस्य—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ५ [७]

परिह्वतेवृना जनो युष्मादत्तस्य वायति ।
देवा अर्दध्रमाश वो यमादित्या अहेतना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ६
न तं तिग्मं चन त्यजो न द्रासदुभि तं गुरु ।
यस्मा उ शर्म सप्रथ आदित्यासो अराध्व—मनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ७
युष्मे देवा अपि ष्मसि युध्यन्त इव वर्मसु ।
यूयं महो न एनसो यूयमर्भादुरुष्यता—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ८ (१०१३)

आदितिर्न उरुष्यत्व—दितिः शर्म यच्छतु ।

माता मित्रस्य रेवतो ऽर्यम्णो वरुणस्य चा—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ९

चदेवाः शर्म शरणं यद्भद्रं यदनातुरम् ।

त्रिधातु यद्वरुथ्यं तदस्मासु वि यन्तना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १० [८]

आदित्या अव हि ख्यता—धि कूलादिव स्पशः ।

सुतीर्थमर्वतो यथा—नु नो नेषथा सुग—मनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ११

नेह भद्रं रक्षास्विने नावयै नोपया उत ।

गवे च भद्रं धेनवे वीराय च श्रवस्यते ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १२

यत्राविर्यदपीच्यं देवासो अस्ति दुष्कृतम् ।

त्रिते तद्विश्वमाप्त्य अरे अस्मद् दधातना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १३

यच्च गोषु दुष्प्वप्यं यच्चास्मे दुहितर्दिवः ।

त्रिताय तद्विभावया—प्त्याय परा वहा—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १४

निष्कं वा घा कृणवते स्रजं वा दुहितर्दिवः ।

त्रिते दुष्प्वप्यं सर्व—माप्त्ये परि दद्मस्य—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १५ [९]

तदन्नाय तदपसे तं भागमुपसेदुषे ।

त्रिताय च द्विताय चो—षो दुष्प्वप्यं वहा—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १६

यथा कलां यथा शफं यथ कृणं संनयामसि ।

एवा दुष्प्वप्यं सर्व—माप्त्ये सं नयामस्य—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १७

अजैष्माद्यासनाम चा—भूमानांगसो वयम् ।

उषो यस्माद् दुष्प्वप्या—दभैष्माप तदुच्छत्व—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १८ [१०]

(१०९३)

(४८)

१५ प्रगाथो घोरः काण्वः । सोमः । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः स्वाध्वो वरिवोवित्तरस्य ।

विश्वे यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभि संचरन्ति १

अन्तश्च प्रागा अदितिर्भवास्य—वयाता हरसो देव्यस्य ।

इन्दुविन्द्रस्य सख्यं जुषाणः श्रौष्टीव धुरमनु राय क्रध्याः २

(१०९५)

अपा॑म॒ सोम॑म॒मृता॑ अभू॒मा—ग॑न्म॒ ज्योति॑रवि॒दाम॑ दे॒वान् ।
 किं॑ नून॒मस्मान् कृ॑णव॒दरा॑तिः किमु॑ धृति॑र॒मृत॑ म॒र्त्यस्य॑ ३
 शं नो॑ भव॒ हृद् आ पी॑त इ॒न्दो पि॑तेव॒ सोम॑ सूनवे॒ सुशे॑वः ।
 सखे॑व सख्य॒ उरु॑शंस॒ धीरः॑ प्र ण॒ आयु॑र्जीवसे॒ सोम॑ तारीः ४
 इमे॑ मा पी॒ता य॒शसं॑ उरु॒ण्यवो॑ रथं॒ न गावः॑ सम॒नाह॑ पर्व॒सु ।
 ते मा॑ रक्षन्तु॒ विस्र॑स॒श्चरि॑त्रा—दुत॒ मा॒ सामा॑द्यवय॒न्तिव॑न्द॒वः ५ [११]

अग्निं॑ न मा॑ मथि॒तं सं दि॑दीपः प्र च॑क्षय॒ कृणु॑हि व॒स्यसो॑ नः ।
 अथा॑ हि ते म॒दु आ सो॑म॒ मन्ये॑ रेवाँ इ॒व प्र च॑रा पु॒ष्टिम॑च्छ' ६
 इषि॑रेण॒ ते मन॑सा सु॒तस्य॑ भक्षी॒माहि पि॒त्र्यस्ये॑व रा॒यः ।
 सोम॑ राज॒न् प्र ण॒ आयू॑षि तारी—रहा॑नीव॒ सूर्यो॑ वा॒सरा॑णि ७
 सोम॑ राज॒न् मृ॒ळया॑ नः स्व॒स्ति तव॑ स्मसि॒ व॒त्याऽस्तस्य॑ वि॒द्भि ।
 अल॑र्ति॒ दक्ष॑ उ॒त म॒न्युरि॑न्दो मा नो॑ अ॒र्यो अनु॑क्रामं॒ परा॑ दाः ८
 त्वं हि न॑स्तन्वः सोम॒ गोपा॑ गात्रे॒गात्रे नि॑ष॒स्था नृ॑चक्षाः ।
 यत् ते॑ व॒यं प्र॑मि॒नाम॑ व॒तानि॑ स नो॑ मृ॒ळ सु॑ष॒खा दे॒व व॒स्यः ९
 ऋ॒दूदे॑रेण॒ सख्या॑ सचे॒य यो मा॑ न रि॒ष्येऽर्ध॑र्यश्च पी॒तः ।
 अ॒यं यः सोमो॑ न्य॒धा॒य्यस्मे॑ तस्मा॒ इन्द्रं॑ प्र॒तिर॑मे॒म्यायुः॑ १० [१२]

अप॒ त्या अ॑स्थुरनि॒रा अमी॑वा॒ निर॑त्र॒सन् तमि॑षी॒चीर॑भैषुः
 आ सोमो॑ अ॒स्माँ अ॑रुह॒द् विहा॑या अ॒गन्म॑ यत्र॒ प्रति॑रन्त॒ आयुः॑ ११
 यो न॒ इन्द्रुः॑ पि॒तरो॑ हृत्सु पी॒तो ऽम॑र्त्यो॒ मर्त्यो॑ आ॒विवेश॑ ।
 तस्मै॑ सोमा॒य ह॒विषा॑ विधेम॒ मृ॒ळीके॑ अस्य सु॒मतौ॑ स्याम॒ १२
 त्वं सोम॑ पि॒तृभिः॑ संवि॒द्वानो॑ ऽनु द्यावा॒पृथि॒वी आ त॑तन्थ ।
 तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ विधेम॒ व॒यं स्याम॑ पत॒यो र॒यीणाम्॑ १३
 त्राता॑रो दे॒वा अ॒धि वो॑चता नो॒ मा नो॑ नि॒द्रा ई॑शत॒ मोत॑ जलिपः
 व॒यं सोम॑स्य वि॒श्वह॑ प्रि॒यासः॑ सु॒वीरा॑सो वि॒दथ॑मा व॒देम॑ । १४
 त्वं नः॑ सोम वि॒श्वतो॑ वयो॒धा—स्त्वं स्व॑र्वि॒दा वि॑शा नृ॒चक्षाः॑ ।
 त्वं न॑ इन्द्र॒ ऊ॒तिभिः॑ स॒जोषाः॑ पा॒हि प॒श्चाता॑दुत वा॒ पुर॑स्तात् १५ [१३] (१०३८)

अथ बालखिल्यम् ।

(४९) [१]

१० प्रस्कण्वः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोषृहती) ।

अभि प्र वः सुरार्धस—मिन्द्रमर्च यथा विदे ।

यो जरितृभ्यो मघवा पुरुवसुः सहस्रेणैव शिक्षति १

शतानीकेव प्र जिगाति धृष्ण्या हन्ति वृत्राणि द्वाशुषे ।

गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः २

आ त्वा सुतास इन्द्रवो मवा य इन्द्र गिर्वणः ।

आपो न वज्रिन्नन्वोक्थं सरः पुणन्ति शूर राधसे ३

अनेहसं प्रतरणं विवक्षणं मध्वः स्वादिष्ठमीं पिब ।

आ यथा मन्दसानः किरासिं नः प्र क्षुद्रेव त्मना धूषत् ४

आ नः स्तोममुप द्रव—द्वियानो अश्वो न सोतृभिः ।

यं ते स्वधावन् त्वदयन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु रातयः ५ [१४]

उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमक्षितावसुम् ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः ६

यद्ध नूनं यद्वा यज्ञे यद्वा पृथिव्यामधि ।

अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गहि ७

अजिरासो हरयो ये ते आशवो वाता इव प्रसक्षिणः ।

येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिविश्वं स्वर्हृशे ८

एतावतस्त ईमह इन्द्र सुमनस्य गोमतः ।

यथा प्रावो मघवन् मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने ९

यथा कण्वे मघवन् त्रसदस्यवि यथा पक्थे दशवजे ।

यथा गोशर्ये अर्सनोर्ऋजिश्वनी—न्द्र गोमद्विरण्यवत् १० [१५] (१०४८)

(५०) [१]

१० पुष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

प्र सु श्रुतं सुरार्धस—मर्चा शक्रमभिष्टये ।

यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेव मंहते १

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिषो महीः ।

गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदी सुता अमन्दिषुः २

यदी सुतास इन्द्रवो ऽभि प्रियममन्दिषुः ।

आपो न धायि सर्वनं म आ वसो दुधाइवोप वाशुपे ३

अनेहसं वो हवमानमूतये मध्वः क्षरन्ति धीतर्यः ।

आ त्वा वसो हवमानास इन्द्रव उप स्तोत्रेषु दधिरे ४

आ नः सोमे स्वध्वर इयानो अत्यो न तोशते ।

यं ते स्वदावन् त्वदन्ति गूर्तर्यः पौरे छन्दयसे हवम् ५ [१६]

प्र वीरमुग्रं विविचिं धनस्पृतं विभूतिं राधसो महः ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो वसुत्वना सदा पीपेथ वाशुपे ६

यद्ध नूनं परावति यद् वा पृथिव्यां द्विवि ।

युजान इन्द्र हरिर्भिर्महेमत ऋष्व ऋष्वेभिरा गंहि ७

रथिरासो हरयो ये ते अस्त्रिध ओजो वातस्य पिप्रति ।

येभिर्नि दस्युं मनुषो निघोषयो येभिः स्वः परीर्यसे ८

एतावतस्ते वसो विद्याम शूर नव्यसः ।

यथा प्राव एतं कृत्वये धने यथा वशं दशवजे ९

यथा कण्वे मघवन् मेधे अध्वरे वीर्यनीथे दमूनसि ।

यथा गोशर्ये असिषासो अद्रिवो मयि गोत्रं हरिभिर्यम् १० [१७] (१०५८)

(५१) [३]

१० भृष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

यथा मनौ सांवरणौ सोममिन्द्रार्पिबः सुतम् ।

नीपातिथौ मघवन् मेध्यातिथौ पुष्टिगौ भृष्टिगौ सचा १ (१०५९)

पार्थिवाणः प्रस्कृण्वं समसादयच्छयानं जित्रिमुद्धितम् ।

सहस्राण्यसिषासद् गवामृषिस्त्वोतो दस्यवे वृकः

२

य उक्थेभिर्न विन्धते चिकिद्य ऋषिचोदनः ।

इन्द्रं तमच्छां वदु नव्यस्या मृत्यरिप्यन्तं न भोजसे

३

यस्मा अर्कं सप्तशीर्षाणमानृचुस्त्रिधातुमुत्तमे पदे ।

स त्विमा विश्वा भुव्नानि चिक्रदुदादिर्जनिष्ट पौंस्यम्

४

यो नो द्वाता वसूनामिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।

विद्महा ह्यस्य सुमतिं नवीयसीं गमेम गोमति वजे

५ [१८]

यस्मै त्वं वसो दानाय शिक्षसि स रायस्पोषमश्रुते ।

तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे

६

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे ।

उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते

७

प्र यो ननक्षे अभ्योजसा क्रिविं वधैः शुष्णं निघोषयन् ।

यदेदस्तम्भीत् प्रथयन्नमूं दिवमादिर्जनिष्ट पार्थिवः

८

यस्यायं विश्व आर्यो दासः शेवधिपा अरिः ।

तिरश्चिदुर्ये रुशमि पवीरवि तुभ्येत् सो अज्यते रुयिः

९

तुरण्यवो मधुमन्तं घृतश्रुतं विप्रासो अर्कमानृचुः ।

अस्मे रुयिः पप्रथे वृष्ण्यं शवो ऽस्मे सुवानास इन्द्रवः

१० [१९] (१०६८)

(५२) [४]

१० आयुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

यथा मनो विवस्वति सोमं शक्रापिबः सुतम् ।

यथा त्रिते छन्द इन्द्र जुजोषस्यायौ मादयसे सचा

१

पृषध्रे मेध्ये मातरिष्वनीन्द्र सुवाने अमन्दथाः ।

यथा सोमं दशशिप्रे दशोण्ये स्यूमरश्मावृजूनासि

२

य उक्था केवला वृधे यः सोमं धृषितापिबत् ।

यस्मै विष्णुस्त्रीणि पदा विचक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः

३

(१०७१)

- यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिच्छतक्रतो ।
तं त्वा वयं सुदुर्घामिव गोदुहो जुहुमसि श्रवस्यवः ४
- यो नो दाता स नः पिता महौ उग्र ईशानकृत ।
अयामन्नुग्रो मघवा पुरुवसु—गोरिश्वस्य प्र दातु नः ५ [२०]
- यस्मै त्वं वसो वानाय मंहसे स रायस्पोषमिन्वति ।
वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ६
- कदा चन प्र युच्छस्यु—भे नि पासि जन्मनी ।
तुरीयादित्य हवनं त इन्द्रिय—मा तस्थावमृतं द्विवि ७
- यस्मै त्वं मघवन्निन्द्र गिर्वणः शिक्षो शिक्षसि वाशुषे ।
अस्माकं गिर उत सुष्टुतिं वसो कण्ववच्छृणुधी हवम् ८
- अस्तावि मन्म पूव्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।
पूर्वीकृतस्य बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ९
- समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।
सं शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः १० [२१] (१०७८)

(५३) [५]

८ मध्यः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतांबृहती) ।

- उपमं त्वा मघोनां ज्येष्ठं च वृषभाणाम् ।
पुर्भित्तमं मघवन्निन्द्र गोविदु—मीशानं राय ईमहे १
- य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृधानो द्विवेदिवे ।
तं त्वा वयं हर्यश्वं शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे २
- आ नो विश्वेषां रसुं मध्वः सिञ्चन्त्वद्रयः ।
ये परावति सुन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्दवः ३
- विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्वन्त्वा वसु ।
शीष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवो यत्रा सोमस्य तृप्पसि ४ [२२]
- इन्द्र नेदीय एदिहि मितमेधाभिरुतिभिः ।
आ शीतम् शंतमाभिरभिष्टिभि—रा स्वापे स्वापिभिः ५ (१०८३)

आजितुरं सत्पतिं विश्वचर्षणिं कृधि प्रजास्वाभगम् ।	
प्र सू तिरा शचीभिर्ये त उक्थिनः क्रतुं पुनत आनुषक्	६
यस्ते साधिष्ठोऽवसे ते स्याम भरेषु ते ।	
वयं होत्राभिरुत देवहूतिभिः ससवांसो मनामहे	७
अहं हि ते हरिवो ब्रह्म वाजयु—राजिं यामि सक्वातिभिः ।	
त्वामिदेव तममे समश्वयु—र्गव्युर्ये मथीनाम्	८ [२३] (१०८६)

(५४) [६]

८ मातरिश्वा काण्वः । इन्द्रः, ३-४ विश्वे देवाः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

एतत् त इन्द्र वीर्यं गीर्भिर्गुणन्ति कारवः ।	
ते स्तोभन्त ऊर्जमावन् घृतश्रुतं पौरासो नक्षन् धीतिभिः	१
नक्षन्त इन्द्रमवसे सुकृत्यया येषां सुतेषु मन्दसे ।	
यथा संवर्ते अमवो यथा कुश एवास्मे इन्द्र मत्स्व	२
आ नो विश्वे सजोषसो देवासो गन्तनोष नः	
वसवो रुद्रा अवसे न आ गम—ऊर्ध्ववन्तु मरुतो हवम्	३
पूषा विष्णुर्हवन् मे सरस्व—त्यवन्तु सप्त सिन्धवः ।	
आपो वातः पर्वतासो वनस्पतिः शृणोतु पृथिवी हवम्	४ [२४]

यदिन्द्र राधो अस्ति ते माघोनं मघवत्तम ।	
तं नो बोधि सधमाद्यो वृधे भगो दानाय वृत्रहन्	५
आजिपते नृपते त्वमिन्द्रि नो वाज आ वक्षि सुक्रतो ।	
वीती होत्राभिरुत देववीतिभिः ससवांसो वि शृण्विरे	६
सन्ति ह्यर्य आशिष इन्द्र आयुर्जनानाम् ।	
अस्मान् नक्षस्व मघवन्नृपावसे धुक्षस्व पिप्युषीमिषम्	७
वयं त इन्द्र स्तोमेभिर्विधेम त्वमस्माकं शतक्रतो ।	
महिं स्थूरं शशयं राधो अह्वयं प्रस्कण्वाय नि तोशय	८ [२५] (१०९४)

(५५) [७]

५ कुशः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च । गायत्री, ३, ५ अनुष्टुप् ।

- भूरीदिन्द्रस्य वीर्यं । व्यस्यमभ्यारयति । राधस्ते दस्यवे वृक १
 शतं श्वेतासं उक्षणो विवि तारो न रोचन्ते । म्हा दिवं न तस्तभुः २
 शतं वेणूच्छतं शुनः शतं चर्माणि म्लातानि ।
 शतं मे बल्बजस्तुका अरुषीणां चतुःशतम् ३
 सुदेवाः स्थ काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वासो न चङ्क्रमत ४
 आदित् साप्तस्य चर्किरन्नानूनस्य महि श्रवः ।
 श्यावीरतिध्वसन् पथश्चक्षुषा चन संनशे ५ [२६] (१०९९)

(५६) [८]

५ पृषधः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च ५ अग्निमूर्यो । गायत्री, ५ पङ्क्ति ।

- प्रति ते दस्यवे वृक राधो अदृश्यह्वयम् । द्यौर्न प्रथिना शवः १
 दश मह्यं पौतक्रतः सहस्रा दस्यवे वृकः । नित्याद्रायो अमंहत २
 शतं मे गर्दभानां शतमूर्णीवतीनाम् । शतं दासाँ अति स्रजः ३
 तत्रो अपि प्राणीयत पूतक्रतायै व्यक्ता । अश्वानामिन्न यूथ्याम् ४
 अचेत्यग्निश्चिकितुर्हव्यवाद् स सुमद्रथः ।
 अग्निः शुकेण शोचिषा बृहत् सूरौ अरोचत विवि सूर्यो अरोचत ५ [२७] (११०४)

(५७) [९]

४ मेध्यः काण्वः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

- युवं देवा क्रतुना पूर्व्येण युक्ता रथेन तविषं यजत्रा ।
 आगच्छतं नासत्या शचीभिर्दिदं तृतीयं सर्वनं पिबाथः १
 युवां देवास्त्रय एकादृशासः सत्याः सत्यस्य ददृशे पुरस्तात ।
 अस्माकं यज्ञं सर्वनं जुषाणा पातं सोममश्विना दीद्यग्नी २
 पनाय्यं तदश्विना कृतं वां वृषभो द्विवो रजसः पृथिव्याः ।
 सहस्रं शंसा उत ये गर्विष्ठा सर्वा इत ताँ उप याता पिबध्ये ३ (११०७)

अयं वां भागो निहितो यजत्रे—मा गिरो नासत्योप यातम् ।

पिबतं सोमं मधुमन्तमस्मे प्र द्वाश्वसंमवतं शचीभिः

४ [२८] (११०८)

(५८) [१०]

३ मेध्यः काण्वः । विश्वे देवाः, १ ऋत्विजो वा । त्रिष्टुप् ।

यमृत्विजो बहुधा कल्पयन्तः सचेतसो यज्ञमिमं वहन्ति ।

यो अनूचानो ब्राह्मणो युक्त आसीत् का स्वित् तन्न यजमानस्य संवित् १

एक एवाग्निर्बहुधा समिद्ध एकः सूर्यो विश्वमनु प्रभूतः ।

एकैवोषाः सर्वमिदं वि भा—त्येकं वा इदं वि बभूव सर्वम् २

ज्योतिष्मन्तं केतुमन्तं त्रिचक्रं सुखं रथं सुषुप्तं भूरिवारम् ।

चित्रामघा यस्य योगेऽधिजज्ञे तं वां हुवे अतिं रिक्तं पिबध्ये ३ [२९] (११११)

(५९) [११]

७ सुपर्णः काण्वः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

इमानि वां भागधेयानि सिंस्रत इन्द्रावरुणा प्र महे सुतेषु वाम् ।

यज्ञेयज्ञे ह सर्वना भुरण्यथो यत् सुन्वते यजमानाय शिक्षथः १

निष्पिध्वरीरोषधीराप आस्ता—मिन्द्रावरुणा महिमानमाशत ।

या सिंस्रतू रजसः पारे अध्वनो ययोः शत्रुर्नकिरादेव ओहते २

सत्यं तदिन्द्रावरुणा कृशस्य वां मध्व ऊर्मि दुहते सप्त वाणीः ।

ताभिर्द्वाश्वसंमवतं शुभस्पती यो वामदधो अभि पाति चित्तिभिः ३

घृतपुषः सौम्या जीरदानवः सप्त स्वसारः सदन क्रतस्य ।

या ह वामिन्द्रावरुणा घृतश्रुत—स्ताभिर्धत्तं यजमानाय शिक्षतम् ४ [३०]

अवोचाम महते सौभगाय सत्यं त्वेषाभ्यां महिमानमिन्द्रियम् ।

अस्मान् त्विन्द्रावरुणा घृतश्रुत—स्त्रिभिः साप्तेभिरवतं शुभस्पती ५

इन्द्रावरुणा यदृषिभ्यो मनीषां वाचो मतिं श्रुतमदत्तमग्रे ।

यानि स्थानान्यसृजन्त धीरा यज्ञं तन्वानास्तपसाभ्यपश्यम् ६

इन्द्रावरुणा सौमनसमहंसं रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् ।

प्रजां पुष्टिं भूतिमस्मासु धत्तं दीर्घायुत्वाय प्र तिरतं न आयुः ७ [३१] (१११८)

॥ इति वालखिल्यं समाप्तम् ॥

(६०)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥ सू० ६०-६९]

१० भर्गः प्रागाथः । अग्निः । प्रागाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

अग्र आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिंरासदे १

अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे ।

ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहे ऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् २

अग्ने कविर्वेधा असि होता पावक यक्ष्यः ।

मन्द्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यो विप्रैभिः शुक्र मन्मभिः ३

अद्रोघमा बहोशतो यविष्ठ्य देवाँ अजस्र वीतये ।

अभि प्रयांसि सुधिता वंसो गहि मन्दस्व धीतिभिर्हितः ४

त्वमित् सप्रथा अस्यग्ने त्रातर्कतस्कविः ।

त्वां विप्रासः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः ५ [३२]

शोचां शोचिष्ठ दीदिवि विशे मयो रास्व स्तोत्रे महौ असि ।

देवानां शर्मन् मम सन्तु सूरयः शत्रूपाहः स्वग्रयः ६

यथा चिद् वृद्धमृतसमग्ने संजूर्वसि क्षमि ।

एवा दह मित्रमहो यो अस्मधुग् दुर्मन्मा कश्च वेनति ७

मा नो मर्ताय रिपवे रक्षस्विने माघशंसाय रीरधः ।

अस्त्रेधन्दिस्तरणिभिर्यविष्ठ्य शिवेभिः पाहि पायुभिः ८

पाहि नो अग्र एकया पाह्युत द्वितीयया ।

पाहि गीर्भिस्तिष्ठसृभिर्ऊर्जा पते पाहि चतसृभिर्वसो ९

पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्याः प्र स्म वाजेषु नोऽव ।

त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतातय आपि नक्षामहे वृधे १० [३३]

आ नो अग्ने वयोवृधं रयिं पावक शंस्यम् ।

रास्वा च न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीती स्वयंशस्तरम ११

येन वंसाम पृतनासु शर्धतस्तरन्तो अर्य आदिशः ।

स त्वं नो वर्ध प्रयसा शचीवसो जिन्वा धियो वसुविदः १२

शिशानो वृषभो यथाग्निः शृङ्गे दविध्वत् ।

तिग्मा अस्य हनवो न प्रतिधृषे सुजम्भः सहसो यदुः १३

(६६३६)

नहि ते अग्रे वृषभ प्रतिधूषे जम्भासो यद्वितिष्ठसे । स त्वं नो होतः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्या पुरु	१४
शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मर्तास इन्धते । अतन्द्रो हव्या वहसि हविष्कृत आदिद् देवेषु राजसि	१५ [३४]
सप्त होतारस्तमिदीळते त्वा ऽग्ने सुत्यजमह्वयम् । भिनत्स्याद्रिं तर्पसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जनाँ अतिं	१६
अग्निमग्निं वो अधिगुं हुवेम वृक्तवर्हिषः । अग्निं हितप्रयसः शश्वतीष्वा ऽऽ होतारं चर्षणीनाम्	१७
केतेन शर्मन् त्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना । इषण्यया नः पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये	१८
अग्ने जरितर्विस्पतिस्तेपानो देव रक्षसः । अप्रोषिवान् गृहर्पतिर्महौ असि दिवस्पायुर्दुरोणयुः	१९
मा नो रक्ष आ वेशीदाघृणीवसो मा यातुर्यातुमावताम । परोगव्यूत्यनिगमप क्षुधमग्ने सेध रक्षस्विनः	२० [३५] (११३८)

(६१)

१८ भर्गः प्रागाथः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती,) १७ शंकुमती ।

उभयं शूणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवा सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत्	१
तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे निष्ठतक्षतुः । उतोपमानां प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः	२
आ वृषस्व पुरुवसो सुतस्येन्द्रान्धसः । विद्मा हि त्वा हरिवः पुत्सु सासहिमधृष्टं चिद् दधृष्वणिम	३
अप्रामिसत्य मघवन् तथेदसदिन्द्र क्रत्वा यथा वशः । सनेम वाजं तव शिप्रिन्नवसा मक्षू चिद्यन्तो अद्विवः	४
शग्ध्युडेषु शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगं न हि त्वा यशसं वसुविवमनु शूर चरामसि	५ [३६] (११४३)

- पौरो अश्वस्य पुरुकृद् गवाम्—स्युत्सो देव हिरण्ययः ।
 नकिर्हि दानं परिमर्धिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर ६
 त्वं ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये ।
 उद् वावृषस्व मघवन् गर्विष्टय उक्विन्द्राश्वमिष्टये ७
 त्वं पुरुह सहस्राणि शतानि च यूथा दानाय मंहसे ।
 आ पुरंदुरं चकृम विप्रवचस इन्द्रं गायन्तोऽवसे ८
 अविप्रो वा यदविध—द्विप्रो वेन्द्र ते वचः ।
 स प्र ममन्दत् त्वाया शतक्रतो प्राचामन्यो अहंसन ९
 उग्रबाहुर्भक्षकृत्वा पुरंदुरो यदि मे शृणुवद्भवम् ।
 वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे १० [३७]
 न पापासो मनामहे नारायासो न जल्हवः ।
 यदिन्विन्द्रं वृषणं सचा सुते सखायं कृणवामहे ११
 उग्रं युयुज्म पृतनासु सासहि—मृणकृतिमदाभ्यम् ।
 वेदा भूमं चित् सनिता रथीतमो वाजिनं यमिदू नशत १२
 यत् इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।
 मघवच्छृग्धि तव तन्न ऊतिभिर्वि द्विपो वि मृधो जहि १३
 त्वं हि राधस्पते राधसो महः क्षयस्यासि विधतः ।
 तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे १४
 इन्द्रः स्पळुत वृत्रहा परस्पा नो वरेण्यः ।
 स नो रक्षिषच्चरमं स मध्यमं स पश्चात् पातु नः पुरः १५ [३८]
 त्वं नः पश्चादधरादुत्तरात् पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः ।
 अरे अस्मत् कृणुहि दैव्यं भय—मारे हेतीरदेवीः १६
 अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः ।
 विश्वा च नो जरितृन् त्सत्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः १७
 प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीर्मघः संमिश्रो वीर्याय कम् ।
 उभा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः १८ [३९] (११५६)

(६२)

१२ प्रगाथो घोरः काण्वः । इन्द्रः । पङ्क्तिः, ७-९ बृहती ।

प्रो अस्मा उपस्तुतिं भरता यज्जुजोषति ।	
उक्थैरिन्द्रस्य माहिनां वयो वर्धन्ति सोमिनो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	१
अयुजो असमो नृभिरेकः कृष्ठीरयास्यः ।	
पूर्वारति प्र वावृधे विश्वा जातान्योजसा भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	२
अहितेन चिदर्वता जीरदानुः सिपासति ।	
प्रवाच्यमिन्द्र तत् तव वीर्याणि करिष्यतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	३
आ याहि कृण्वाम त इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।	
येभिः शविष्ठ चाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	४
धूषतश्चिद् धूषन्मनः कृणोषीन्द्र यत् त्वम् ।	
तीवैः सोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूषतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	५
अव चष्ट ऋचीषमो ऽवताँ इव मानुषः ।	
जुष्टी दक्षस्य सोमिनः सखायं कृणुते युजं भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	६ [४०]

विश्वे त इन्द्र वीर्यं देवा अनु क्रतुं ददुः ।	
भुवो विश्वस्य गोपतिः पुरुषदुत भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	७
गृणे तदिन्द्र ते शव उपमं देवतातये ।	
यद्धंसि वृत्रमौजसा शचीपते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	८
समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा ।	
विदे तदिन्द्रश्चेतनमर्धं श्रुतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	९
उज्जातमिन्द्र ते शव उत त्वामुत तव क्रतुम् ।	
भूरिगो भूरि वावृधुर्मर्धवन् तव शर्मणि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	१०
अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सं युज्याव सनिभ्य आ ।	
अरातीवा चिदद्विवो ऽनु नौ शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	११
सत्यमिद् वा उ तं वयमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् ।	
महाँ असुन्वतो वधो भूरि ज्योतीषि सुन्वतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।	१२ [४१] (११६८)

(६३)

१२ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः, १२ देवाः । गायत्री, १, ४-५, ७ अनुष्टुप्; १२ त्रिष्टुप् ।

स पूर्यो महानां वेनः क्रतुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुष्पिता देवेषु धिर्य आनजे १
 इवो मानं नोत्सद्वन् त्सोमपृष्ठासो अद्रयः । उक्था ब्रह्म च शंस्या २
 । विद्रौ अङ्गिरोभ्य इन्द्रो गा अवृणोदप । स्तुषे तदस्य पौंस्यम् ३
 स प्रत्नथा कविवृध इन्द्रो वाकस्य वृक्षणिः । शिवो अर्कस्य होम—न्यस्मत्रा गन्त्ववसे ४
 आदू नु ते अनु क्रतुं स्वाहा वरस्य यज्यवः । श्वात्रमर्का अनूपते—न्द्र गोत्रस्य दावने ५
 न्दे विश्वानि वीर्या कृतानि कर्त्वीनि च । यमर्का अध्वरं विदुः ६ [४२]

यत् पाश्चजन्यया विशे—न्द्रे घोषा असृक्षत । अस्तृणाद्धर्हणा विपोऽ ७
 यमु ते अनुष्टुति—श्चकूषे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रस्य वर्तनिम् ८
 तस्य वृष्णो व्योदन उरु क्रमिष्ट जीवसे । यवं न पश्व आ ददे ९
 द्वधाना अवस्यवो युष्माभिर्दक्षपितरः । स्याम मरुत्वतो वृधे १०
 ष्टुत्वियाय धाम्न ऋक्भिः शूर नोनुमः । जेषामेन्द्र त्वया युजा ११
 अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः ।
 यः शंसते स्तुवते धारि पञ्च इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु देवाः १२ [४३] (११८०)

(६४)

१२ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

इत् त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विपो जहि १
 । दा पर्णीरराधसो नि बाधस्व महौ असि । नहि त्वा कश्चन प्रति २
 वमीशिषे सुताना—मिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ३
 । हि प्रेहि क्षयौ वि—व्याऽघोषश्चर्षणीनाम् । ओमे पृणासि रोदसी ४
 यं चित् पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्रिणाम् । वि स्तोतृभ्यो रुरोजिथ ५
 । यमु त्वा दिवा सुते वयं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पृण ६ [४४]
 ह । स्य वृषभो युवा तुविग्रीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं संपर्यति ७
 तस्य स्वित्र सर्वनं वृषा जुजुष्वौ अव गच्छति । इन्द्रं क उ स्विदा चके ८
 । ते वाना असक्षत वृत्रहन् कं सुवीर्या । उक्थे क उ स्विदन्तमः ९ (११८९)

अयं ते मानुषे जने सोमः पूरुषु सूर्यते । तस्येहि प्र द्रवा पिब	१०
अयं ते शर्यणावति सुपोमायामधि प्रियः । आर्जीकीये मदिन्तमः	११
तमुद्य राधसे महे चारुं मदाय घृण्वये । एहीमिन्द्र द्रवा पिब	१२ [४५] (११९९)

(६५)

१२ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्र प्रागपागुदुङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः । आ याहि तूर्यमाशुभिः	१
यद्वा प्रस्रवणे विवो मादयासे स्वर्णरे । यद्वा समुद्रे अन्धसः	२
आ त्वा गीर्भिर्महामुरुं हुवे गामिव भोजसे । इन्द्र सोमस्य पीतये	३
आ त इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः । रथे वहन्तु बिभ्रतः	४
इन्द्रं गृणीष उ स्तुपे महौ उग्र ईशानकृत । एहि नः सुतं पिब	५
सुतावन्तस्त्वा वयं प्रयस्वन्तो हवामहे । इदं नो बर्हिरासदे	६ [४६]
यच्चिन्द्रि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे	७
इदं ते सोम्यं मध्वधुक्षन्नाद्रिभिर्नरैः । जुषाण इन्द्र तत् पिब	८
विश्वो अर्यो विपश्चितो ऽति ख्यस्तूयमा गहि । अस्मे धेहि श्रवो बृहत्	९
दाता मे पृषतीनां राजा हिरण्यवीनाम् । मा देवा मघवा रिषत्	१०
सहस्रे पृषतीनामधि श्रन्द्रं बृहत् पृथु । शुक्रं हिरण्यमा ददे	११
नपातो दुर्गहस्य मे सहस्रेण सुराधसः । श्रवो देवेष्वक्रत	१२ [४७] (११०४)

(६६)

१५ कलिः प्रागाथः । इन्द्रः । प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), १५ अनुष्टुप् ।

तरोभिर्वो विदद्रसुमिन्द्रं सबाध ऊतये ।	
बृहद्वायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरं न कारिणम्	१
न यं दुधा वरन्ते न स्थिरा मुरो मदे सुशिप्रमन्धसः ।	
य आहृत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यम्	२
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यो यो वा कीजो हिरण्ययः ।	
स ऊर्वस्य रेजयत्यपावृतिमिन्द्रो गव्यस्य वृत्रहा	३
निखातं चिद्यः पुरुसंभूतं वसूदिद्वर्पति दाशुषे ।	
वज्री सुशिप्रो हर्यश्व इत् करदिन्द्रः क्रत्वा यथा वशत्	४ (११०८)

यद्वावन्थ पुरुहूत पुरा चिच्छूर नृणाम् ।

वयं तत् तं इन्द्र सं भ्रामासि यज्ञमुक्थं तुरं वचः

५ [४८]

सचा सोमेषु पुरुहूत वज्रिवो मदाय द्युक्ष सोमपाः ।

त्वमिद्धि ब्रह्मकृते काम्यं वसु देष्टः सुन्वते भुवः

६

वयमेनमिदा ह्यो ऽपीपेमेह वज्रिणम् ।

तस्मा उ अद्य समना सुतं भ्रा ऽऽ नूनं भूषत श्रुते

७

वृकश्चिदस्य वारण उरामथि रा वयुनेषु भूषति ।

सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया

८

कद्रु न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।

केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुषः परि वृत्रहा

९

कद्रु महीरधृष्टा अस्य तविषीः कद्रु वृत्रघ्नो अस्तृतम् ।

इन्द्रो विश्वान् बेकनाटौ अहर्हश उत क्रत्वा पूर्णारभि

१० [४९]

वयं घा ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माणि वृत्रहन् ।

पुरुतमासः पुरुहूत वज्रिवो भूतिं न प्र भ्रामासि

११

पूर्वाश्चिद्धि त्वे तुविकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः ।

तिरश्चिद्वयः सवना वसो गहि शविष्ठ श्रुधि मे हवम्

१२

वयं घा ते त्वे इन्द्रिन्द्र विप्रा अपि ष्मसि ।

नहि त्वकुन्यः पुरुहूत कश्चन मघवन्नस्ति मर्दिता

१३

त्वं नो अस्या अमतेरुत क्षुधोऽभिर्शस्तेरव स्पृधि ।

त्वं न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षा शचिष्ठ गातुवित्

१४

सोम इद्वः सुतो अस्तु कलयो मा बिभीतन ।

अपेक्षे ध्वस्मारयति स्वयं घैषो अपायति

१५ [५०] (१२१९)

(६७)

११ मत्स्यः साम्मदः, मैत्रावरुणिर्मान्यः, बहवो वा मत्स्या जालनद्धाः ।

आदित्याः, १०-१२ अदितिः । गायत्री ।

त्यान् नु क्षत्रियाँ अव आदित्यान् याचिषामहे । समुळ्ळीकाँ अभिष्टये १

मित्रो नो अत्यंहतिं वरुणः पर्षदयमा । आदित्यासो यथा विदुः २

तेषां हि चित्रमुक्थयं वरुथमस्ति वाशुषे । आदित्यानामरंकृते ३

(१२२२)

महिं वो महतामवो वरुण मित्रार्यमन् । अवांस्या वृणीमहे	४
जीवान् नो अभि धेतनाऽऽदित्यासः पुरा हथात् । कद्धं स्थ हवनश्रुतः	५ [५१]
यद्वः श्रान्ताय सुन्वते वरुथमस्ति यच्छर्दिः । तेना नो अधि वोचत	६
अस्ति देवा अंहोरुर्वस्ति रत्नमनागसः । आदित्या अद्भुतैनसः	७
मा नः सेतुः सिषेवुयं महे वृणक्तु नस्परि । इन्द्र इन्द्रि श्रुतो वशी	८
मा नो मूचा रिपूणां वृजिनानामविष्यवः । देवा अभि प्र मृक्षत	९
उत त्वामदिते म—ह्यहं देव्युप बुवे । सुमूळीकामभिष्टये	१० [५२]
परिं दीने गभीर आँ उग्रपुत्रे जिघांसतः । मार्किस्तोकस्य नो रिषत्	११
अनेहो न उरुवज उरुचि वि प्रसर्तवे । कृधि तोकार्य जीवसे	१२
ये मूर्धानः क्षितीनामदध्वासः स्वयंशसः । व्रता रक्षन्ते अद्भुतः	१३
ते न आभ्रो वृकाणांमादित्यासो मुमोचत । स्तेनं बद्धमिवादिते	१४
अपो पु ण इयं शरु—रादित्या अप दुर्मतिः । अस्मदेत्वजघनुषी	१५ [५३]
शश्वन्दि वः सुदानव आदित्या ऊतिभिर्वयम् । पुरा नूनं बुभुज्महे	१६
शश्वन्तं हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कृणुथ जीवसे	१७
तत् सु नो नव्यं सन्यस आदित्या यन्मुमोचति । बन्धाद्बद्धमिवादिते	१८
नास्मार्कमस्ति तत् तर आदित्यासो अतिष्कदे । यूयमस्मभ्यं मृळत	१९
मा नो हेतिर्विवस्वत आदित्याः कृत्रिमा शरुः । पुरा नु जरसो वधीत्	२०
वि पु द्वेषो व्यंहति—मादित्यासो वि संहितम् । विष्वग्वि वृंहता रपः	२१ [५४] (१२४०)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-३८]

(६८)

१९ प्रियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः १४-१९ ऋक्षाश्वमेधौ । गायत्री, अनुष्टुप्मुखः प्रगाथः=

(अनुष्टुप्+गायत्र्यौ) १, ४, ७, १० अनुष्टुप्, १६ शंकुमती ।

आ त्वा रथं यथोतये सुन्नायं वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीपह—मिन्द्र शर्विष्ठ सत्पते १	
तुर्विशुष्म तुर्विक्रतो शचीवो विश्वया मते । आ पंप्राथ महित्वना	२
यस्य ते महिना महः परि जमायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हिरण्ययम्	३
विश्वानरस्य वस्पति—मनानतस्य शर्वसः । एवैश्च चर्षणीना—मूती हुवे रथानाम्	४
अभिष्टये सदावृधं स्वर्मीळहेषु यं नरः । नाना हवन्त ऊतये	५ [१]

परोमात्रमृचीपम—मिन्द्रमुग्रं सुरार्धसम् । ईशानं चिद्रसूनाम्

६

तंतमिद्रार्धसे मह इन्द्रं चोदामि पीतये । यः पूर्व्यामनुष्टुति—मीशं कृष्टीनां नृतुः ७ (१२४७)

न यस्य ते शवसान सख्यमानंश मर्त्यः । नक्तिः शवांसि ते नशत् ८

त्वोतासस्त्वा युजा ऽप्सु सूर्ये महद्भनम् । जयेम पृत्सु वज्रिवः ९

तं त्वा यज्ञेभिरीमहे तं गीर्भिर्गिर्वणस्तम ।

इन्द्र यथा चिदाविथ वाजेषु पुरुमाय्यम् १० [२]

यस्य ते स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिरद्विवः । यज्ञो वितन्तसाय्यः ११

उरु णस्तन्वेऽ तन उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु णो यन्धि जीवसे १२

उरु नृभ्य उरु गव उरु रथाय पन्थाम् । देववीतिं मनामहे १३

उप मा षड् द्वाद्वी नरः सोमस्य हर्ष्या । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः १४

ऋज्राविन्द्रोत आ ददे हरी ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता १५ [३]

सुरथा आतिथिग्वे स्वभीशूराक्षे । आश्वमेधे सुपेशसः १६

पलश्वो आतिथिग्व इन्द्रोते वधूमतः । सचा पूतक्रतौ सनम् १७

ऐषु चेतद्वृषण्वत्यन्तऋज्रेष्वरुषी । स्वभीशुः कशावती १८

न युष्मे वाजबन्धवो निनित्सुश्चन मर्त्यः । अवद्यमधि दीधरत् १९ [४] (१२५९)

(६९)

१८ प्रियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः, ११ (अर्धर्चस्य) विश्वे देवाः, ११ (उत्तरार्धस्य)- १२ वरुणः ।

अनुष्टुप्, २ उष्णिक्, ४-६ गायत्री, ११, १६ पङ्क्तिः, १७-१८ बृहती ।

प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिषं मन्दद्वीरायेन्दवे । धिया वो मेधसातये पुरंध्या विवासति १

नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अधन्यानां धेनूनामिषुध्यसि २

ता अस्य सूददोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।

जन्मन् देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ३

अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनं सत्यस्य सत्पतिम् ४

आ हरयः समृजिरे ऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे ५ [५]

इन्द्राय गाव आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपहरे विदत् ६

उद्यद्वधस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वाहि ।

मध्वः पीत्वा संचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे ७

अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धृष्ण्वर्चत ८

अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् ।

पिङ्गा परि चानिष्कवृदिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ९ (१२६८)

आ यत् पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः । अपस्फुरं गृभायत् सोममिन्द्राय पातवे १० [६]

अपादिन्द्रो अपावृग्निर्विश्वे देवा अमत्सत ।

वरुण इद्विह क्षयत् तमापो अभ्यनूषत वत्सं संशिश्वरीरिव ११

सुवेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्यं सुषिरामिव १२

यो व्यतीरफाणयत् सुयुक्तां उप द्वाशुषे । तको नेता तदिद्वपुर्—रुपमा यो अमुच्यत १३

अतीदुं शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ।

भिनत् कनीनं ओदुनं पच्यमानं परो गिरा १४

अर्भको न कुमारको ऽधि तिष्ठन् नवं रथम् । स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्तुम् १५

आ तू सुशिप्र दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् ।

अर्धं द्युक्षं संचेवहि सहस्रपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम् १६

तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते ।

अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति व्रावने १७

अनु प्रत्नस्यौकसः प्रियमेधास एषाम् ।

पूर्वामनु प्रयतिं वृक्तबर्हिषो हितप्रयस आशत

१८ [७] (१२७७)

(७०)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥ सू० ७०-८०]

१५ पुरुहन्मा आङ्गिरसः । इन्द्रः । बृहती; १-६ प्रगाथा= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती),

१२ शंकुमती, १३ उष्णिक्, १४ अनुष्टुप्, १५ पुरउष्णिक् ।

यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरधिगुः ।

विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे १

इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रवसे यस्य द्विता विधर्तरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो विवे न सूर्यः २

नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम् ।

इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वस—मधृष्टं धृष्णवोजसम् ३

अषाव्हमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन् महीरुरुजयः ।

सं धेनवो जायमाने अनोनवु—द्यावः क्षामो अनोनवुः ४

यद्द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूर्मीरुत स्युः ।

न त्वा वज्रिन् त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमण्ट रोदसी

५ [८] (१२८१)

आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा शविष्ठ शर्वसा ।

अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रिञ्चित्राभिरुतिभिः ६

न सीमदेव आप—दिषं दीर्घायो मर्त्यः ।

एतग्वा चिद्य एतशा युयोजते हरी इन्द्रो युयोजते ७

तं वो महो महाव्य—मिन्द्रं वानार्य सक्षणिम् ।

यो गाधेषु य आरणेषु हव्यो वाजेष्वास्ति हव्यः ८

उदू षु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे ।

उदू षु महौ मघवन् मघत्तय उदिन्द्र श्रवसे महे ९

त्वं न इन्द्र क्रतुयु—स्त्वानिदो नि तृप्सि ।

मध्ये वसिष्व तुविनुम्णोर्वो—र्नि दासं शिश्रथो हथैः १० [९]

अन्यवतममानुष—मयज्वानमदेवयुम् ।

अव स्वः सखा दुधुवीत पर्वतः सुघ्नाय दस्युं पर्वतः ११

त्वं न इन्द्रासां हस्ते शविष्ठ वाने । धानानां न सं गृभायास्मयु—र्द्धिः सं गृभायास्मयुः १२

सखायः क्रतुमिच्छत कथा राधाम शरस्य । उपस्तुतिं भोजः सूरियो अह्नयः १३

भूरिभिः समह कर्षिभि—र्बर्हिष्मद्भिः स्तविष्यसे ।

यद्वित्थमेकमेकमि—च्छर वत्सान् पराददः १४

कर्णगृह्या मघवा शौरवेव्यो वत्सं नस्त्रिभ्य आनयत् । अजां सूरिर्न धातवे १५ [१०] (१२९२)

(७१)

१५ सुवीति-पुरुमीळहावाङ्गिरसौ, तयोर्वान्यतरः । अग्निः । गायत्री,

१०-१५ प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि विश्वस्या अरतिः । उत द्विषो मर्त्यस्य १

नहि मन्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात । त्वमिदं सि क्षपावान् २

स नो विश्वेभिर्वेवेभि—रुजो नपाद्भद्रशोचे । रयिं देहि विश्ववारम् ३

न तमग्ने अरातयो मर्तं युवन्त रायः । यं त्रायसे वृश्वांसम् ४

यं त्वं विप्र मेधसाता—वग्ने हिनोषि धनाय । स तवोती गोषु गन्ता ५ [११]

त्वं रयिं पुरुवीर—मग्ने वाशुषे मर्तीय । प्र णो नय वस्यो अच्छ ६

उरुष्या णो मा परा दा अघायते जातवेदः । दुराध्येडं मर्तीय ७

(१२९२)

अग्ने माकिष्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत । त्वमीशिपे वसूनाम्	८
स नो वस्व उप मा—स्यूर्जो नपान्माहिंस्य । सखे वसो जरितृभ्यः	९
अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यन्तु दर्शतम् ।	
अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवसुं पुरुप्रशस्तमृतये	१० [१२]
अग्निं सुनुं सहसो जातवेदसं वृणाय वार्याणाम् ।	
द्विता यो भूवृष्टो मर्त्येष्वा होता मन्द्रतमो विशि	११
अग्निं वो देवयज्यया ऽग्निं प्रयत्यध्वरे ।	
अग्निं धीषु प्रथममग्निमर्व—त्यग्निं क्षेत्राय साधसे	१२
अग्निरिषां सख्ये ददातु न ईशे यो वार्याणाम् ।	
अग्निं तोके तनये शश्वदीमहे वसुं सन्तं तनूपाम्	१३
अग्निमीळिष्वार्वसे गाथाभिः शीरशोचिषम् ।	
अग्निं राये पुरुमीळ्ह श्रुतं नरो ऽग्निं सुदीतये छर्दिः	१४
अग्निं द्वेषो योतवै नो गृणीम—स्यग्निं शं योश्च दातवै ।	
विश्वासु विश्ववितेव हव्यो भुवद्रस्तुर्ऋषूणाम्	१५ [१३] (१३०७)

(७९)

१८ हर्यतः प्रागाथः । अग्निः हवींषि वा । गायत्री ।

हविष्कृणुध्वमा गम—दध्वर्युर्वनते पुनः । विद्राँ अस्य प्रशासनम्	१
नि तिग्ममभ्यंशुं सीदुद्धोता मनावधि । जुषाणो अस्य सख्यम्	२
अन्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया । गृभ्णन्ति जिह्वया ससम्	३
जाम्यतीतपे धनुर्वयोधा अरुहद्वनम् । हृषदं जिह्वयावधीत्	४
चरन् वत्सो रुशन्निह निवृतातरं न विन्दते । वेति स्तोतव अम्व्यम्	५ [१४]
उतो न्वस्य यन्मह—दश्वावद्योजनं बृहत् । वृमा रथस्य दृष्टो	६
दुहन्ति सप्तैका—मुप द्वा पञ्च सृजतः । तीर्थे सिन्धोरधि स्वरे	७
आ वृशभिर्विवस्वत् इन्द्रः कोशमचुच्यवीत् । खेदया त्रिवृता विवः	८
परि त्रिधातुरध्वरं जूर्णिरिति नवीयसी । मध्वा होतारो अञ्जते	९
सिञ्चन्ति नमसावत—मुच्चाचक्रं परिज्मानम् । नीचीनवारमक्षितम्	१० [१५]
अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुंकरे मधु । अवतस्य विसर्जने	११ (१३१८)

गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा ।	उभा कर्णा हिरण्यया ।	१२
आ सुते सिञ्चत श्रियं रोदस्योरभिभियम् ।	रसा दधीत वृषभम् ।	१३
ते जानत स्वमोक्षयं सं वत्सासो न मातृभिः ।	मिथो नसन्त जामिभिः ।	१४
उप स्रक्तेषु बप्सतः कृण्वते धरुणं द्विवि ।	इन्द्रे अग्रा नमः स्वः ।	१५ [१६]
अधुक्षत पिप्युषीमिष—मूर्जं सप्तपदीमरिः ।	सूर्यस्य सप्त रश्मिभिः ।	१६
सोमस्य मित्रावरुणो—दिता सूर आ ददे ।	तदातुरस्य भेषजम् ।	१७
उतो न्वस्य यत् पदं हर्यतस्य निधान्यम् ।	परि द्यां जिह्वयातनत् ।	१८ [१७] (१३२५)

(७३)

१८ गोपवन आत्रेयः सप्तवधिर्या । अश्विनौ । गायत्री ।

उदीराथामृतायते युञ्जाथामश्विना रथम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१
निमिषाश्चिज्जवीयसा रथेना यातमश्विना ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	२
उप स्तृणीतमत्रये हिमेन घर्ममश्विना ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	३
कुह स्थः कुह जग्मथुः कुह श्येनेव पेतथुः ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	४
यदृद्य कर्हि कर्हि चिच्छुश्रूयातमिमं हवम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	५ [१८]

अश्विना यामहूतमा नेदिष्ठं याम्याप्यम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	६
अवन्तमत्रये गृहं कृणुतं युवमश्विना ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	७
वरेथे अग्निमातपो वदते वल्गवत्रये ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	८
प्र सप्तवधिराशसा धारामग्नेरशायत ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	९
इहा गतं वृषण्वसू शृणुतं म इमं हवम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१० [१९]

किमिदं वां पुराणवज्जरंतोरिव शस्यते ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	११
समानं वां सजात्यं समानो बन्धुरश्विना ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१२
यो वां रजांस्यश्विना रथो वियाति रोदसी ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१३
आ नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्रैरुप गच्छतम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१४
मा नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्रैर्भिरति ख्यतम् ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१५
अरुणप्सुरुषा अभूदकृज्योतिर्कृतावरी ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१६
अश्विना सु विचारकशद्वृक्षं परशुमां इव ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१७
पुरं न धृष्णवा रुज कृष्ण्या बाधितो विशा ।	अन्ति षड्भूतु वामवः ।	१८ [२०] (१३४३)

(७४)

१५ गोपवन आत्रेयः । अग्निः, १३-१५ आर्क्षः श्रुतर्वा । १-१२ अनुष्टुप्मुखः
प्रगाथः = (अनुष्टुप् + गायत्र्यौ), १३-१५ अनुष्टुप् ।

विशोविंशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् ।

अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्य मन्मभिः १

यं जनासो हविष्मन्तो मित्रं न सर्पिरासुतिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः २

पन्यांसं जातवेदसं यो देवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयद्विवि ३

आगन्म वृत्रहन्तमं ज्येष्ठमग्निमानवम् ।

यस्य श्रुतर्वा बृहन्नाक्षो अनीक एधते ४

अमृतं जातवेदसं तिरस्तमांसि दर्शतम् । घृताहवनमीड्यम् ५ [२१]

सबाधो यं जना इमेऽग्निं हव्येभिरीळते । जुह्वानासो यतसुचः ६

इयं ते नव्यंसी मतिरग्रे अधाग्यस्मदा ।

मन्द्र सुजात सुक्रतोऽमूर दस्मातिथे ७

सा ते अग्रे शंतमा चनिष्ठा भवतु प्रिया । तया वर्धस्व सुष्टुतः ८

सा द्युमैर्युग्मिनी बृहदुपोऽश्रवसि श्रवः । दधीत वृत्रतूर्ये ९

अश्वमिद्वां रथप्रां त्वेषमिन्द्रं न सत्पतिम् ।

यस्य श्रवांसि तूर्वथ पन्यंपन्यं च कृष्टयः १० [२२]

यं त्वा गोपवनो गिरा चनिष्ठदग्ने अङ्गिरः । स पावक श्रुधी हवम् ११

यं त्वा जनास ईळते सबाधो वाजसातये । स बोधि वृत्रतूर्ये १२

अहं हुवान आर्क्षे श्रुतर्वाणि मद्व्युतिं ।

शर्धासीव स्तुकाविनां मृक्षा शीर्षा चतुर्णाम् १३

मां चत्वार आशवः शर्विष्ठस्य द्रविन्तवः ।

सुरथासो अभि प्रयो वक्षन् वयो न तुभ्यम् १४

सत्यमिह त्वा महेनदि परुण्यव देदिशम् ।

नेमापो अश्वदातरः शर्विष्ठादस्ति मर्त्यः १५ [२३] (१३५८)

(७५)

१६ विरूप आङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

युक्ष्वा हि देवहूतमां अश्वान् अग्रे रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः १

उत नो देव देवां अच्छा वोचो विदुष्टरः । श्रद्धिश्वा वार्या कृधि २ (१३६०)

त्वं ह यद्यविष्ठ्य सहसः सूनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो भुवः ३
अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् ४
तं नेमिमुभवो यथा ऽऽ नमस्व सहतिभिः । नेदीयो यज्ञमङ्गिरः ५ [२४]
तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् ६
कमुं प्विदस्य सेनया ऽग्नेरपाकचक्षसः । पणिं गोपुं स्तरामहे ७
मा नो वृवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः । कृशं न हासुरघ्नाः ८
मा नः समस्य दृढ्यः । परित्वेषसो अंहतिः । ऊर्मिर्न नावमा बधीत् ९
नमस्ते अग्न ओजसे गुणन्ति देव कृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय १० [२५]
कुवित् सु नो गविष्ठये ऽग्ने संवेपिषो रयिम् । उरुकृदुरु णस्कृधि ११
मा नो अस्मिन् महाधने परा वर्गर्भभृद्यथा । संवर्गं सं रयिं जय १२
अन्यमस्मद्भिया इय—मग्ने सिषक्तु दुच्छुना । वर्धा नो अमवच्छवः १३
यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा । तं घेदुग्निर्वृधावति १४
परस्या अधि संवतो ऽवरा अभ्या तर । यत्राहमस्मि तां अंव १५
विद्वा हि ते पुरा वय—मग्ने पितुर्यथावसः । अधा ते सुम्रमीमहे १६ [२६] (१३७४)

(७६)

१२ कुरुसुतिः काणवः । इन्द्रः । गायत्री ।

इमं नु मायिनं हुव इन्द्रमीशानमोजसा । मरुत्वन्तं न वृत्रमे १
अयमिन्द्रो मरुत्सखा वि वृत्रस्याभिनच्छिरः । वज्रेण शतपर्वणा २
वावृधानो मरुत्सखे—न्द्रो वि वृत्रमैरयत् । सृजन् त्समुद्रिया अपः ३
अयं ह येन वा इदं स्वमरुत्वता जितम् । इन्द्रेण सोमपीतये ४
मरुत्वन्तमृजीषिण—मोजस्वन्तं विरुप्तिनम् । इन्द्रं गीर्भिह्वामहे ५
इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना मरुत्वन्तं हवामहे । अस्य सोमस्य पीतयं ६ [२७]
मरुत्वाँ इन्द्र मीङ्कः पिबा सोमं शतक्रतो । अस्मिन् यज्ञे पुरुष्टुत ७
तुभ्येदिन्द्र मरुत्वते सुताः सोमासो अद्रिवः । हृदा हूयन्त उक्थिनः ८
पिबेदिन्द्र मरुत्सखा सुतं सोमं दिविष्ठिषु । वज्रं शिशान ओजसा ९
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् १०
अनु त्वा रोदसी उभे कक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यदस्युहामवः ११
वाचमृष्टापदीमहं नवस्रक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात् परि तन्वं ममे १२ [२८] (१३८६)

(७७)

११ कुरुसुतिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री, १०-११ प्रगाथः=(बृहती, सतोबृहती) ।

जज्ञानो नु शतक्रतुर्वि पृच्छदिति मातरम्	। क उग्राः के ह शृण्वरे	१
आदीं शवस्यब्रवीदौर्णवाभर्महीशुवम्	। ते पुत्र सन्तु निष्ठुरः	२
समित तान् वृत्रहाखिवत् खे अराँ इव खेदया	। प्रवृन्द्रो दस्युहाभवत्	३
एकया प्रतिधापिबत् साकं सरांसि त्रिंशतम्	। इन्द्रः सोमस्य काणुका	४
आभि गन्धर्वमतृणदबुधेषु रजःस्वा	। इन्द्रो ब्रह्मभ्य इदृधे	५ [२९]

निराविध्यद्विरिभ्य आ धारयत् पक्रमोदुनम्	। इन्द्रो बुन्दं स्वाततम्	६
शतब्रध्न इषुस्तव सहस्रपर्ण एक इत्	। यमिन्द्र चक्रुषे युजम्	७
तेन स्तोतृभ्य आ भर नृभ्यो नारिभ्यो अत्तवे	। सद्यो जात क्रभुष्ठिर	८
एता च्यौत्तानि ते कृता वर्षिष्ठानि परीणसा	। हृदा वीङ्गधारयः	९

विश्वेत् ता विष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेषितः ।

शतं महिषान् क्षीरपाकमोदुनं वराहमिन्द्र एमुषम्	१०
तुविक्षं ते सुकृतं सूमयं धनुः साधुबुन्दो हिरण्ययः ।	
उभा ते बाहू रण्या सुसंस्कृत ऋदूषे चिद्वद्वृधा	११[३०](१३९७)

(७८)

१० कुरुसुतिः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री, १० बृहती ।

पुरोळाशं नो अन्धस इन्द्र सहस्रमा भर	। शता च शूर गोनाम्	१
आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम्	। सचा मना हिरण्यया	२
उत नः कर्णशोभना पुरुणि धृणवा भर	। त्वं हि शृण्विषे वसो	३
नकीं वृधीक इन्द्र ते न सुषा न सुदा उत	। नान्यस्त्वच्छूर वाघतः	४
नकीमिन्द्रो निकर्तवे न शक्रः परिशक्तवे	। विश्वं शृणोति पश्यति	५ [३१]

स मन्युं मर्त्यानामदब्धो नि चिकीषते	। पुरा निदश्विकीषते	६
क्रत्व इत् पूर्णमुदरं तुरस्यास्ति विधतः	। वृत्रघ्नः सोमपात्रः	७
त्वे वसूनि संगता विश्वा च सोम सौभगा	। सुदात्वपरिहृता	८
त्वामिद्यव्युर्मम कामो गव्युर्हिरण्ययुः	। त्वामश्वयुरेषते	९

तवेदिन्द्राहमाशसा हस्ते दात्रं चना देदे ।

दिनस्य वा मघवन् त्संभृतस्य वा पुर्धि यवस्य काशिना	१० [३२](१४०७)
---	---------------

(७९)

९ कृत्नुर्भागवः । सोमः । गायत्री, ९ अनुष्टुप् ।

अयं कृत्नुरगृभीतो विश्वजिदुद्भिदित सोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येन १
 अभ्यूर्णीति यन्नग्रं भिषक्ति विश्वं यत् तुरम् । प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूतर २
 त्वं सोम तनुकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः । उरु यन्तासि वरूथम् ३
 त्वं चित्ती तव दक्षैर्विव आ पृथिव्या ऋजीषिन् । यावीरघस्य चिद् द्वेषः ४
 अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानिदुषो रातिम् । ववृज्युस्तृष्यतः कामम् ५ [३३]

विदद्यत् पूव्यं नष्टमुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तारीदतीर्णम् ६
 सुशेवो नो मृळयाकुर्वहसक्रतुरवातः । भवा नः सोम शं हृदे ७
 मा नः सोम सं वीविजो मा वि बीभिषथा राजन् । मा नो हार्दि त्विषा वधीः ८
 अव यत् स्वे सधस्थे देवानां दुर्मतीरीक्षे ।
 राजन्नप द्विषः सेध मीढो अप सिधः सेध ९ [३४] (१४१६)

(८०)

१० एकद्युर्नोधसः । इन्द्रः, १० देवाः । गायत्री, १० त्रिष्टुप् ।

नह्यन्यं बळाकरं मडितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मृळय १
 यो नः शश्वत् पुराविथाऽमृधो वाजसातये । स त्वं न इन्द्र मृळय २
 किमङ्ग रधचोर्दनः सुन्वानस्यावितेदसि । कुवित् स्विन्द्र णः शकः ३
 इन्द्र प्र णो रथमव पश्चाच्चित् सन्तमद्विवः । पुरस्तादिनं मे कृधि ४
 हन्तो नु किमाससे प्रथमं नो रथं कृधि । उपमं वाजयु श्रवः ५ [३५]

अवा नो वाजयुं रथं सुकरं ते किमित् परि । अस्मान् त्सु जिग्युषस्कृधि ६
 इन्द्र दृष्टस्व पूरसि भद्रा त एति निष्कृतम् । इयं धीर्ऋत्वियावती ७
 मा सीमवद्य आ भागुर्वी काष्ठा हितं धनम् । अपावृक्ता अरत्तयः ८
 तुरीयं नाम यज्ञियं यदा करस्तदुश्मसि । आदित् पतिर्न ओहसे ९
 अवीवृधद्वो अमृता अमन्दी देक्यूर्देवा उत याश्व देवीः ।

तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् १० [३६] (१४१६)

(८१)

[नवमोऽनुवाकः ॥९॥ सू० ८१-९३]

९ कुसीदी काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं चित्रं ग्राभं सं गृभाय । महाहस्ती दक्षिणेन १
 विद्महि त्वा तुविकूर्मिं तुविदेष्णं तुवीमघम् । तुविमात्रमवोभिः २
 नहि त्वा शूर वेवा न मर्तोसो दित्सन्तम् । भीमं न गां वारयन्ते ३
 एतो न्विन्द्रं स्तवामे—शानं वस्वः स्वराजम् । न राधसा मर्धिषन्नः ४
 प्र स्तोषदुषं गासिष—च्छवत् सामं गीयमानम् । अभि राधसा जुगुत् ५ [३७]

आ नो भर दक्षिणेना—ऽभि सव्येन प्र मृश । इन्द्र मा नो वसोर्निर्भीक् ६
 उप क्रमस्वा भर धृषता धृष्णो जनानाम् । अदाशूष्तरस्य वेदः ७
 इन्द्र य उ नु ते अस्ति वाजो विप्रैभिः सन्तित्वः । अस्माभिः सु तं सनुहि ८
 सद्योजुवस्ते वाजा अस्मभ्यं विश्वश्चन्द्राः । वशैश्च मक्षू जरन्ते ९ [३८] (१४३५)

[षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३८]

(८२)

९ कुसीदी काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ प्र द्रव परावतो ऽर्वावतश्च वृत्रहन् । मध्वः प्रति प्रभर्मणि १
 तीव्राः सोमांस आ गहि सुतासो मादयिष्णवः । पिबा वृधृग्यथोचिषे २
 इषा मन्वस्वादु ते ऽरं वराय मन्यवे । भुवन्त त इन्द्र शं हृदे ३
 आ त्वंशत्रवा गहि न्युक्थानि च हूयसे । उपमे रोचने विवः ४
 तुभ्यायमर्द्रिभिः सुतो गोभिः श्रुतो मदाय कम् । प्र सोम इन्द्र हूयते ५ [१]

इन्द्र श्रुधि सु मे हव—मस्मे सुतस्य गोमतः । वि पीतिं तृप्तिमश्रुहि ६
 य इन्द्र चमसेष्वा सोमश्चमूषु ते सुतः । पिबेदस्य त्वमीशिषे ७
 यो अप्सु चन्द्रमा इव सोमश्चमूषु ददृशे । पिबेदस्य त्वमीशिषे ८
 यं ते श्येनः पदाभरत् तिरो रजांस्यस्पृतम् । पिबेदस्य त्वमीशिषे ९ [२] (१४४४)

(८३)

९ कुसीदी काण्वः । विश्वे देवाः । गायत्री ।

वेवानामिदवो महत् तदा वृणीमहे वयम् । वृष्णामस्मभ्यमूतये १
 ते नः सन्तु युजः सदा वरुणो मित्रो अर्यमा । वृधासश्च प्रचेतसः २
 अति नो विष्णिता पुरु नौभिरपो न पर्षथ । यूयमूतस्य रथयः ३ (१४४७)

वामं नो अस्त्वयमन् वामं वरुण शंस्यम्	। वामं ह्यावृणीमहे	४
वामस्य हि प्रचेतस ईशानासो रिशादसः	। नेमादित्या अघस्य यत्	५ [३]
वयमिद्वः सुदानवः क्षियन्तो यान्तो अध्वन्ना	। देवा वृधाय हूमहे	६
अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम्	। इता मरुतो अश्विना	७
प्र भ्रातृत्वं सुदानवो ऽर्धं द्विता समान्या	। मातुर्गर्भे भरामहे	८
यूयं हि ण्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः	। अधा चिद्व उत ब्रुवे	९ [४] (१४५३)

(८४)

९ उशना काव्यः । अग्निः । गायत्री ।

प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियम्	। अग्निं रथं न वेद्यम्	१
कविमिव प्रचेतसं यं देवासो अर्धं द्विता	। नि मर्त्येष्वावुधुः	२
त्वं यविष्ठ द्वाशुषो नूतः पाहि शृणुधी गिरः	। रक्षां तोकमुत त्मना	३
करा ते अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम्	। वराय देव मन्यवे	४
दाशेम कस्य मनसा यज्ञस्य सहसो यहो	। कर्तुं वोच इदं नमः	५ [५]
अधा त्वं हि नस्करो विश्वा अस्मभ्यं सुक्षितीः	। वाजद्रविणसो गिरः	६
कस्य नूनं परीणसो धियो जिन्वसि दंपते	। गोषाता यस्य ते गिरः	७
तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु	। स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्	८
क्षेति क्षेमभिः साधुभिर्नकिर्यं घ्नन्ति हन्ति यः	। अग्ने सुवीर एधते	९ [६] (१४६९)

(८५)

९ कृष्ण आङ्गिरसः । अश्विनो । गायत्री ।

आ मे हवँ नासत्या ऽश्विना गच्छतं युवम्	। मध्वः सोमस्य पीतये	१
इमं मे स्तोममश्विने मं मे शृणुतं हवम्	। मध्वः सोमस्य पीतये	२
अयं वां कृष्णो अश्विना हवते वाजिनीवसू	। मध्वः सोमस्य पीतये	३
शृणुतं जस्तिर्हवं कृष्णस्य स्तुवतो नरा	। मध्वः सोमस्य पीतये	४
छर्दियन्तमदाभ्यं विप्राय स्तुवते नरा	। मध्वः सोमस्य पीतये	५ [७]
गच्छतं द्वाशुषो गृह मित्था स्तुवतो अश्विना	। मध्वः सोमस्य पीतये	६
युआथां रासमं रथे वीङ्गङ्गे वृषण्वसू	। मध्वः सोमस्य पीतये	७ (१४६९)

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेना यातमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ८
 न मे गिरो नासत्या ऽश्विना प्रावतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ९ [८] (१४७१)

(८६)

५ कृष्ण आङ्गिरसः, विश्वको वा कार्ष्णिः । अश्विनौ । जगती ।

उभा हि वृसा भिषजा मयोभुवो—भा दक्षस्य वचसो बभूवथुः ।
 ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् १
 कथा नूनं वां विमना उप स्तव—द्युवं धियं ददथुर्वस्यइष्टये ।
 ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् २
 युवं हि ष्मा पुरुभुजेममेधतुं विष्णाप्वे ददथुर्वस्यइष्टये ।
 ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ३
 उत त्यं वीरं धनसामृजीषिणं दूरे चित् सन्तमवसे हवामहे ।
 यस्य स्वादिष्टा सुमतिः पितुर्यथा मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ४
 ऋतेन देवः सविता शमायत ऋतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे ।
 ऋतं सासाह महिं चित् पृतन्यतो मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ५ [९] (१४७६)

(८७)

६ कृष्ण आङ्गिरसो, वासिष्ठो वा द्युम्नीकः, प्रियमेध आङ्गिरसो वा । अश्विनौ ।
 प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

द्युम्नी वां स्तोमो अश्विना क्रिविर्न सेक आ गतम् ।
 मध्वः सुतस्य स द्विवि प्रियो नरा पातं गौराविवेरिणे १
 पिबतं घर्मं मधुमन्तमश्विना ऽऽ बर्हिः सीदतं नरा ।
 ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ नि पातं वेदसा वयः २
 आ वां विश्वाभिरूतिभिः प्रियमेधा अहूषत ।
 ता वर्तिर्यातमुप वृक्तबर्हिषो जुष्टं यज्ञं दिविष्टिषु ३
 पिबतं सोमं मधुमन्तमश्विना ऽऽ बर्हिः सीदतं सुमत् ।
 ता वावृधाना उप सुष्टुतिं द्विवो गन्तं गौराविवेरिणम् ४
 आ नूनं यातमश्विना ऽश्वेभिः प्रुषितप्सुभिः ।
 वसा हिरण्यवर्तनी शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ५ (१४८१)

वयं हि वां हवामहे विपन्यवो विप्रांसो वाजसातये ।

ता वल्गू वृक्षा पुरुदंससा धिया ऽश्विना श्रुष्ट्या गतम्

६ [१०] (१४८२)

(८८)

६ नोधा गौतमः । इन्द्रः । प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

तं वो वृस्ममृतीषहं वसोर्मन्वानमन्धसः ।

अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे

१

द्युक्षं सुदानुं तर्विषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।

क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे

२

न त्वा बृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीळवः ।

यद्वित्सांसि स्तुवते मावते वसु नकिष्टदा मिनाति ते

३

योन्द्रांसि कृत्वा शर्वसोत वंसना विश्वा जाताभि मज्मना ।

आ त्वायमर्क ऊतये ववर्तति यं गोतमा अजीजनन्

४

प्र हि रिरिक्ष ओजसा विवो अन्तेभ्यस्परि ।

न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमनु स्वधां ववक्षिथ

५

नकिः परिष्टिर्मघवन् मघस्य ते यद्वाशुषे दशस्यसि ।

अस्माकं बोध्युचथस्य चोद्विता मंहिष्ठो वाजसातये

६ [११] (१४८८)

(८९)

७ नृमेध-पुरुमेधावाङ्गिरसौ । इन्द्रः । १-४ प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती),

५-६ अनुष्टुप्, ७ बृहती ।

बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् ।

येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि

१

अपाधमदुभिर्शस्तीरशस्तिहा ऽथेन्द्रो द्युह्याभवत् ।

देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण

२

प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत ।

वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा

३

अभि प्र भर धृषता धृषन्मनः श्रवश्चित् ते असद्बृहत् ।

अर्धन्वापो जर्वसा वि मातरो हनो वृत्रं जया स्वः

४

(१४९२)

यज्जायथा अपूर्व्यं मघवन् वृत्रहत्याय ।

तत् पृथिवीमप्रथय—स्तदस्तभ्रा उत ग्राम्

५

तत् ते यज्ञो अजायत तवुर्क उत हस्कृतिः ।

तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम्

६

आमासु पक्रमैरय आ सूर्यं रोहयो विवि ।

घर्मं न सामन् तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे बृहत्

७ [१२] (१४९५)

(९०)

६ नृमेध-पुरुमेधावाङ्गिरसौ । इन्द्रः । प्रगाथः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

आ नो विश्वांसु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु ।

उप ब्रह्माणि सर्वानानि वृत्रहा परमज्या ऋचीषमः

१

त्वं वृता प्रथमो राधंसामस्यसि सत्य ईशानकृत् ।

तुविद्युन्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो महः

२

ब्रह्मा त इन्द्र गिर्वणः क्रियन्ते अनतिद्भुता ।

इमा जुपस्व हर्यश्व योजनेन्द्र या ते अमन्महि

३

त्वं हि सत्यो मघवन्ननानतो वृत्रा भूरि न्युञ्जसे ।

स त्वं शविष्ठ वज्रहस्त दाशुषे ऽर्वाञ्चं रयिमा कृधि

४

त्वमिन्द्र यशा अस्यृजीषी शवसस्पते ।

त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इदनुत्ता चर्षणीधृता

५

तमु त्वा नूनमसुर प्रचेतसं राधो भागमिवेमहे ।

महीव कृत्तिः शरणा त इन्द्र प्र ते सुम्ना नो अश्रवन्

६ [१३] (१५०१)

(९१)

७ आत्रेयी अपाला । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १-२ पङ्क्तिः ।

कन्याऽं वारवायती सोममपि सुताविदत् ।

अस्तं भरन्त्यब्रवीदिन्द्राय सुनवै त्वा शक्राय सुनवै त्वा

१

असौ य एषि वीरको गृहंगृहं विचारकशत् ।

इमं जम्भसुतं पिब धानावन्तं कम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम्

२

(१५०१)

आ चन त्वा चिकित्सामो ऽधि चन त्वा नेमसि ।

शनैरिव शनकैरिवेन्द्रयिन्वो परि स्रव ३

कुविच्छकत् कुवित् करत् कुविन्नो वस्यसस्करत् ।

कुवित् पतिद्विषो यतीरिन्द्रेण संगमामहै ४

इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय ।

शिरस्ततस्योर्वरा माद्रिदं म उपोदरे ५

असौ च या न उर्वरा द्विमां तन्वं मम ।

अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि ६

खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो ।

अपालामिन्द्र त्रिष्पूतव्यकृणोः सूर्यत्वचम् ७ [१४] (१५०८)

(९२)

३३ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा आङ्गिरसः । इन्द्रः । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभि प्र गायत । विश्वासाहं शतक्रतुं मंहिष्ठं चर्पणीनाम् १

पुरुहूतं पुरुष्टुतं गाथान्यं सनश्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवीतन २

इन्द्र इन्नो महानां वाता वाजानां नृतुः । महौ अभिज्ञा यमत ३

अपादु शिष्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्दोरिन्द्रो यवाशिरः ४

तम्बभि प्रार्चतेन्द्रं सोमस्य पीतये । तदिन्द्रस्य वर्धनम् ५ [१५]

अस्य पीत्वा मदानां देवो देवस्यौजसा । विश्वाभि भुवना भुवत् ६

त्यमु वः सत्रासाहं विश्वासु गीर्वायतम् । आ च्यावयस्युतये ७

युध्मं सन्तमनर्वाणं सोमपामनपच्युतम् । नरमवार्यक्रतुम् ८

शिक्षा ण इन्द्र राय आ पुरु विद्रां क्रचीषम । अवा नः पार्ये धने ९

अतश्चिदिन्द्र ण उपा ऽऽ याहि शतवाजया । इषा सहस्रवाजया १० [१६]

अयाम् धीवतो धियो ऽर्विन्द्रिः शक्र गोदरे । जयेम पूत्सु वज्रिवः ११

वयमु त्वा शतक्रतो गावो न यवसेष्वा । उक्थेषु रणयामसि १२

विश्वा हि मर्त्यत्वना ऽनुकामा शतक्रतो । अगन्म वज्रिन्नाशसः १३

त्वे सु पुत्र शवसो ऽवृत्रन् कामकातयः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते १४

स नो वृषन् त्सनिष्ठया सं घोरया द्रवित्वा । धियावीङ्गि पुरंध्या १५ [१७] (१५२३)

यस्ते नूनं शतक्रतुर्विन्द्रं द्युन्नितमो मदः । तेन नूनं मदे मदः १६
 यस्ते चित्रश्रवस्तमो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य ओजोदातमो मदः १७
 विद्या हि यस्ते अद्रिवस्त्वादत्तः सत्य सोमपाः । विश्वासु दस्म कृष्टिषु १८
 इन्द्राय मद्रने सुतं परि ष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः १९
 यस्मिन् विश्वा अधि श्रियो रणान्ति सप्त संसदः । इद्रं सुते हवामहे २० [१८]

त्रिकद्वकेषु चेतनं देवासो यज्ञमन्त्रत । तमिद्वर्धन्तु नो गिरः २१
 आ त्वा विशन्तिवन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते २२
 विव्यक्थं महिना वृषन् भक्षं सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते २३
 अरं त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु वृत्रहन् । अरं धामभ्य इन्दवः २४
 अरमश्वाय गायति श्रुतकक्षो अरं गवे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने २५
 अरं हि प्मा सुतेषु णः सोमेष्विन्द्र भूषसि । अरं ते शक्र दावने २६ [१९]

पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वां नक्षन्त नो गिरः । अरं गमाम ते वयम् २७
 एवा ह्यसि वीर्युरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः २८
 एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातुभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा २९
 मो पु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ३०
 मा न इन्द्राभ्या इदिशः सूरौ अक्तुष्वायमन् । त्वा युजा वनेम तत् ३१
 त्वयेदिन्द्र युजा वयं प्रति बुवीमहि स्पृधः । त्वमस्माकं तव स्मासि ३२
 त्वामिद्धि त्वायवो ऽनुनोनुवतश्चरान् । सखाय इन्द्र कारवः ३३ [२०] (१५४१)

(९३)

३४ सुकक्ष आङ्गिरसः । इन्द्रः, ३४ इन्द्र-श्रमभवश्च । गायत्री ।

उद्धेकुभि श्रुतामघं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेषि सूर्य १
 नव यो नवतिं पुरो बिभेद बाह्वोजसा । आहिं च वृत्रहावधीत् २
 स न इन्द्रः शिवः सखा ऽश्वावद्गोमयवमत् । उरुधारिव दोहते ३
 यदुद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ४
 यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे । उतो तत् सत्यमित् तव ५ [२१]

ये सोमांसः परावति ये अवीवतिं सुन्विरे । सर्वास्तां इन्द्र गच्छसि ६
 तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् ७ (१५४८)

इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ८
गिरा वज्रो न संभृतः सबलो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः ९
दुर्गे चिन्नः सुगं कृधि गृणान इन्द्र गिर्वणः । त्वं च मघवन् वशः १० [२२]

यस्य ते नू चिवादिशं न मिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाधिगुर्जनः ११
अधा ते अप्रतिष्कृतं देवी शुष्मं सपर्यतः । उभे सुशिप्र रोदसी १२
त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च । परुष्णीषु रुशत् पर्यः १३
वि यदहेरधं त्विषो विश्वे देवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य ताँ अमः १४
आर्दु मे निवरो भुव—द्वृत्रहादिष्ट पौंस्यम् । अजातशत्रुरस्तृतः १५ [२३]

श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्र शर्धं चर्षणीनाम् । आ शुषे राधसे महे १६
अया धिया च गव्यया पुरुणामन् पुरुष्टुत । यत् सोमसोम आभवः १७
बोधिन्मना इदस्तु नो वृत्रहा भूर्यासुतिः । शृणोतु शक्र आशिषम् १८
कया त्वं न ऊत्या ऽभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भर १९
कस्य वृषा सुते सचा नियुत्वान् वृषभो रणत् । वृत्रहा सोमपीतये २० [२४]

अभी पु णस्त्वं रयिं मन्दसानः सहस्रिणाम् । प्रयन्ता बोधि द्वाशुषे २१
पत्नीवन्तः सुता इम उशन्तो यन्ति वीतये । अपां जग्मिर्निचुम्पुणः २२
इष्टा होत्रा असृक्षते—न्द्रं वृधासो अध्वरे । अच्छावभूथमोर्जसा २३
इह त्या संधमाद्या हरी हिरण्यकेश्या । वोळ्हामभि प्रयो हितम् २४
तुभ्यं सोमाः सुता इमे स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्य इन्द्रमा वह २५ [२५]

आ ते दक्षं वि रोचना दधद्रत्ना वि द्वाशुषे । स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत २६
आ ते दधामीन्द्रिय—मुक्था विश्वा शतक्रतो । स्तोतृभ्य इन्द्र मृळय २७
भद्रंभद्रं न आ भरे—षमूर्जं शतक्रतो । यदिन्द्र मृळयासि नः २८
स नो विश्वान्या भर सुवितानि शतक्रतो । यदिन्द्र मृळयासि नः २९
त्वामिद्वृत्रहन्तम् सुतावन्तो हवामहे । यदिन्द्र मृळयासि नः ३० [२६]

उप नो हरिभिः सुतं याहि मदानां पते । उप नो हरिभिः सुतम् ३१
द्विता यो वृत्रहन्तमो विद इन्द्रः शतक्रतुः । उप नो हरिभिः सुतम् ३२
त्वं हि वृत्रहन्नेषां पाता सोमानामसि । उप नो हरिभिः सुतम् ३३
इन्द्र इषे ददातु न ऋभुक्षणमृभु रयिम् । वाजी ददातु वाजिनम् ३४ [२७] (१५७५)

(९४)

[दशमोऽनुवाकः ॥१०॥ सू० ९४-१०३]

१२ बिन्दुः पूतदक्षो वा आङ्गिरसः । मरुतः । गायत्री ।

गौर्धयाति मरुतां श्रवस्युर्माता मघोनाम् । युक्ता वह्नी रथानाम् १
 यस्या देवा उपस्थे वता विश्वे धारयन्ते । सूर्यामासा हृशे कम् २
 तत् सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः । मरुतः सोमपीतये ३
 अस्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः । उत स्वराजो अश्विना ४
 पिबन्ति मित्रो अर्यमा तना पूतस्य वरुणः । त्रिषधस्थस्य जावतः ५
 उतो न्वस्य जोषमाँ इन्द्रः सुतस्य गोमंतः । प्रातर्होतेव मत्सति ६ [२८]

कदत्विषन्त सूरय—स्तिर आप इव सिधः । अर्षन्ति पूतदक्षसः ७
 कद्रो अद्य महानां देवानामवो वृणे । त्मना च कुस्मवर्चसाम् ८
 आ ये विश्वा पार्थिवानि पप्रथन् रोचना द्विवः । मरुतः सोमपीतये ९
 त्यान् नु पूतदक्षसो द्विवो वो मरुतो हुवे । अस्य सोमस्य पीतये १०
 त्यान् नु ये वि रोदसी तस्तभुर्मरुतो हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ११
 त्यं नु मारुतं गणं गिरिष्ठां वृषणं हुवे । अस्य सोमस्य पीतये १२ [२९] (१५८७)

(९५)

९ तिरश्चीराङ्गिरसः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

आ त्वा गिरो रथीरिवा—ऽस्थुः सुतेषु गिर्वणः ।
 अभि त्वा समनूषते—न्द्र वत्सं न मातरः १
 आ त्वा शुक्रा अचुच्यवुः सुतासं इन्द्र गिर्वणः ।
 पिबा त्वस्यान्धस इन्द्र विश्वासु ते हितम् । २
 पिबा सोमं मदाय क—मिन्द्र श्येनाभृतं सुतम् ।
 त्वं हि शश्वतीनां पती राजा विशामसि ३
 श्रुधी हवँ तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति ।
 सुवीर्यस्य गोमंतो रायस्पूधि महौ असि ४
 इन्द्र यस्ते नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत् ।
 चिकित्विन्मनसं धियं प्रत्नामृतस्य पिप्युषीम् ५ [३०]
 तमुं ष्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः ।
 पुरुण्यस्य पौस्या सिषासन्तो वनामहे ६ (१५९३)

एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना ।

शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसं शुद्ध आशीर्वान् ममत्तु

७

इन्द्रं शुद्धो न आ गहि शुद्धः शुद्धाभिरूतिभिः ।

शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो ममद्वि सोम्यः

८

इन्द्रं शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि वाशुषे ।

शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सिपाससि

९ [३१] (१५९६)

(९६)

११ तिरश्चीराङ्गिरसो, घृतानो वा मारुतः । इन्द्रः, १४ इन्द्रामरुतः १५ इन्द्रावृहस्पती ।

त्रिष्टुप्, ४ विराट्, २१ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

अस्मा उपास आतिरन्त याम—मिन्द्राय नक्तमूर्म्याः सुवाचः ।

अस्मा आपो मातरः सप्त तस्थु—नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः

१

अतिविद्धा विधुरेणा चिदस्त्रा त्रिः सप्त सानु संहिता गिरीणाम् ।

न तद्देवो न मर्त्यस्तुतुर्या—द्यानि प्रवृद्धो वृषभश्चकार

२

इन्द्रस्य वज्रं आयसो निमिश्ल इन्द्रस्य बाह्वोर्भूर्यिष्ठमोजः ।

शीर्षन्निन्द्रस्य क्रतवो निरेक आसन्नेपन्त श्रुत्या उपाके

३

मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियानां मन्ये त्वा च्यवनमच्युतानाम् ।

मन्ये त्वा सत्त्वनामिन्द्र केतुं मन्ये त्वा वृषभं चर्षणीनाम्

४

आ यद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र धत्से मदच्युतमहये हन्तवा उ ।

प्र पर्वता अनवन्त प्र गावः प्र ब्रह्माणो अभिनक्षन्त इन्द्रम्

५ [३२]

तमु ष्टवाम य इमा जजान विश्वा जातान्यवराण्यस्मात् ।

इन्द्रेण मित्रं दिधिषेम गीर्भि—रूपो नमोभिर्वृषभं विशेम

६

वृत्रस्य त्वा श्वसथादीर्षमाणा विश्वे देवा अजहुये सखायः ।

मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्व—थेमा विश्वाः पृतना जयासि

७

त्रिः षष्टिस्त्वा मरुतो वावृधाना उस्मा इव राशयो यज्ञियासः ।

उप त्वेमः कृधि नो भागधेयं शुष्मं त एना हविषा विधेम

८

तिग्ममार्युधं मरुतामनीकं कस्त इन्द्र प्रति वज्रं दधर्ष ।

अनायुधासो असुरा अदेवा—श्चक्रेण तां अप वप ऋजीषिन्

९

मह उग्राय तवसे सुवृक्ति प्रेरय शिवतमाय पश्वः ।

गिर्षाहसे गिर इन्द्राय पूर्वी—र्धेहि तन्वे कुविदुङ्ग वेदत्

१० [३३] (१६०६)

- उक्थवाहसे विभ्वे मनीषां द्रुणा न पारमीरया नदीनाम् ।
 नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य जुष्टतरस्य कुविवृङ्ग वेदत् ११
- तद्विविद्धि यत् त इन्द्रो जुजोषत् स्तुहि सुष्टुतिं नमसा विवास ।
 उप भूष जरितर्मा रुवण्यः श्रावया वाचं कुविवृङ्ग वेदत् १२
- अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठ—दियानः कृष्णो वृशभिः सहस्रैः ।
 आवत् तमिन्द्रः शच्या धमन्त—मप स्नेहितीर्नुमणा अधत् १३
- द्रप्समपश्यं विषुणे चरन्त—मुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः ।
 नभो न कृष्णमवतस्थिवांस—मिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ १४
- अध द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थे ऽधारयत् तन्वं तित्विषाणः ।
 विशो अदेवीरभ्याऽचरन्ती—बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे १५ [३४]
- त्वं ह त्यत् सप्तभ्यो जायमानो ऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।
 गूळहे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमन्द्रयो भुवनेभ्यो रणं धाः १६
- त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृषितो जघन्थ ।
 त्वं शुष्णस्यावातिरो वर्धत्रै—स्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्द्रः १७
- त्वं ह त्यद्वृषभ चर्षणीनां घ्नो वृत्राणां तविषो बभूथ ।
 त्वं सिन्धूरसृजस्तस्तभानान् त्वमपो अजयो दासपत्नीः १८
- स सुक्रू रणिता यः सुतेष्व—नुत्तमन्युर्यो अहेव रेवान् ।
 य एक इन्नर्यपांसि कर्ता स वृत्रहा प्रतीकून्यमाहुः १९
- स वृत्रहेन्द्रश्चर्षणीधृत् तं सुष्टुत्या हव्यं हुवेम ।
 स प्राविता मघवा नोऽधिवक्ता स वाजस्य श्रवस्यस्य दाता २०
- स वृत्रहेन्द्रं ऋभुक्षाः सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव ।
 कृण्वन्नपांसि नर्या पुरूणि सोमो न पीतो हव्यः सखिभ्यः २१ [३५] (१६१७)

(९७)

१५ रेभः काश्यपः । इन्द्रः । बृहती, १०, १३ अतिजगती, ११-१२ उपरिष्टाद्बृहती,
 १४ त्रिष्टुप्, १५ जगती ।

या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वाँ असुरेभ्यः
 स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः १ (१६१८)

यमिन्द्र दधिषे त्व—मश्वं गां भागमव्ययम् ।

यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा णो

२

य इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापमदेवयुः ।

स्वैः प एवैर्मुमुरत् पोष्यं रयिं सनुतर्धेहि तं ततः

३

यच्छक्रासि परावति यदवावति वृत्रहन् ।

अतस्त्वा गीर्भिर्द्युगदिन्द्र केशिभिः सुतावाँ आ विवासति

४

यद्वासि रोचने विवः समुद्रस्याधि विष्टपि ।

यत् पार्थिवे सदेने वृत्रहन्तम् यदुन्तरिक्ष आ गहि

५ [३६]

स नः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसस्पते ।

भादयस्व राधसा सूनृतावते—न्द्र राया परीणसा

६

मा न इन्द्र परा वृण—ग्भवा नः सधमाद्यः ।

त्वं न ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परा वृणक्

७

अस्मे इन्द्र सचा सुते नि षदा पीतये मधु ।

कृधी जरित्रे मधवन्नवो मह—वस्मे इन्द्र सचा सुते

८

न त्वा देवास आशत न मर्त्यासो अद्विवः ।

विश्वा जातानि शर्वसाभिभूरसि न त्वा देवास आशत

९

विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सजू—स्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।

क्रत्वा वरिष्ठं वरं आमुरिमुतो—ग्रमोजिष्ठं तवसं तरस्विनम्

१० [३७]

समीं रेभासो अस्वर—न्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।

स्वर्पतिं यदीं वृधे धुतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः

११

नेमिं नमन्ति चक्षसा मेघं विप्रा अभिस्वरा ।

सुवीतयो वो अद्रुहो ऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्त्रभिः

१२

तमिन्द्रं जोहवीमि मधवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कुतं शवांसि ।

मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो वर्ततद्राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री

१३

त्वं पुर इन्द्र चिकिदेना व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयधै ।

त्वद्विश्वानि भुवनानि वज्रिन् द्यावा रेजेते पृथिवी च भीषा

१४

तन्म ऋतमिन्द्र शूर चित्र पात्व—पो न वज्रिन् दुरितातिं पर्षि भूरि ।

कदा न इन्द्र राय आ दशस्ये—र्विश्वस्न्यस्य स्पृहयार्यस्य राजन्

१५ [३८] (१६३२)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३९]

(९८)

१२ नृमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः । उष्णिक्: ७, १०-११ ककुप्: ९, १२ पुरउष्णिक् ।

इन्द्राय सामं गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे १
 त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महां असि २
 विभ्राजश्च्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । वेवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ३
 एन्द्रं नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः ४
 अभि हि संत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो बृधः पतिर्दिवः ५
 त्वं हि शश्वतीनामिन्द्रं दुर्तो पुरामसि । हन्ता दस्योर्मनोबृधः पतिर्दिवः ६[१]

अधा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा कामान् महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदभिः ७
 वारं त्वा यव्यामिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वासं चिदद्विवो विवेदिवे ८
 युस्तन्ति हरीं इषिरस्य गार्थयो रौ रथ उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ९
 त्वं न इन्द्रा भर् ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनापहम् १०
 त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुन्नमीमहे ११
 त्वां शुष्मिन् पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् १२[२](१६४४)

(९९)

८ नृमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विपमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

त्वामिदा ह्यो नरो ऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णयः
 स इन्द्र स्तोमवाहसामिह श्रुध्युप स्वसरमा गहि १
 मत्स्वा सुशिप्र हरिवस्तदीमहे त्वे आ भूषन्ति वेधसः ।
 तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतेष्विन्द्र गिर्वणः २
 श्रायन्त इव सूर्य विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ।
 वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ३
 अनेशरातिं वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातर्यः ।
 सो अस्य कामं विधतो न रोषति मनो वानाय चोदयन् ४
 त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः ।
 अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुयतः ५ (१६४९)

अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।

विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वासि

६

इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।

आशुं जेतारं हेतारं रथीतम्—मतूर्तं तुष्ट्यावृधम्

७

इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूर्तिं शतक्रतुम् ।

समानमिन्द्रमवसे हवामहे वसवानं वसूजुवम्

८ [३] (१३५२)

(१००)

(१२) १-३, ६-१२ नेमो भार्गवः, ४-५ इन्द्रः, ८ सुपर्णः, ९ वज्रो वा, १० ११ वाक् ।

त्रिष्टुप्, ६ जगती, ७-९ अनुष्टुप् ।

अयं त एमि तन्वा पुरस्ता—द्विध्वे वेवा अभि मा यन्ति पश्चात् ।

यदा मह्यं दीर्घरो भागमिन्द्रा—ऽऽदिन्मया कृणवो वीर्याणि

१

दधामि ते मधुनो भक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः ।

असंश्च त्वं दक्षिणतः सखा मे ऽर्धा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि

२

प्र सु स्तोमं भरत वाजयन्त इन्द्राय सत्यं यदि सत्यमस्ति ।

नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई ददर्श कमभि ण्टवाम

३

अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वा जातान्यभ्यस्मि मद्वा ।

ऋतस्य मा प्रदिशो वर्धय—न्त्यादर्विरो भुवना ददर्शमि

४

आ यन्मा वेना अरुहन्नृतस्यै एकमासीनं हर्यतस्यै पृष्ठे ।

मनश्चिन्मे हृद् आ प्रत्यवोच—दचिक्रवृञ्छिशुमन्तः सखायः

५

विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या या चकर्थ मघवान्निन्द्र सुन्वते ।

पारावतं यत् पुरुसंभूतं व—स्वपावृणोः शरभाय ऋषिबन्धवे

६ [४]

प्र नूनं धावता पृथङ् नेह यो वो अवावरीत् ।

नि षीं वृतस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत्

७

मनोजवा अर्यमान आयसीमन्तर्त् पुरम् ।

दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत्

८

समुद्रे अन्तः शयत उद्गा वज्रो अभीवृतः ।

भरन्त्यस्मै संयतः पुरःप्रस्रवणा बलिम्

९

(१६६६)

यद्वाग्वदन्त्याविचेतनानि राष्ट्रीं देवानां निषसाद मन्द्रा ।	
चतस्र ऊर्जं दुदुहे पयांसि कं स्वित्स्याः परमं जंगाम	१०
देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति ।	
सा नो मन्द्रेषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुप सुष्टुतैतु	११
सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्वेहि लोकं वज्राय विष्कभे ।	
हनाव वृत्रं रिणचाव सिन्धूनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः	१२ [५] (१६६४)

(१०१)

१६ जमदग्निर्भागवः । मित्रावरुणौ, ५ मित्रावरुणादित्याः, ६ आदित्याः, ७-८ अश्विनौ, ९-१० वायुः,
११-१२ सूर्यः, १३ उषाः सूर्यप्रभा वा, १४ पवमानः, १५-१६ गौः । १-२ प्रगाथः =
(बृहती, सतोबृहती), ३ गायत्री, ४ सतोबृहती, ५-१३ प्रगाथः = (विषमा बृहती,
समा सतोबृहती,) १४-१६ त्रिष्टुप् ।

ऋधंगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये ।	
यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये	१
वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुत्तमा ।	
ता बाहुता न दुंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः	२
प्र यो वां मित्रावरुणा ऽजिरो दूतो अद्रवत् । अयःशीर्षा मदरेघुः	३
न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते ।	
तस्मान्नो अद्य समृतेरुण्यतं बाहुभ्यां न उरुण्यतम्	४
प्र मित्राय प्रार्यम्णे संचथ्यमृतावसो ।	
वरुथ्यं वरुणे छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत	५ [६]

ते हिंन्विरे अरुणं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं तिसृणाम् ।	
ते धामान्यमृता मर्त्यानामदब्धा अभि चक्षते	६
आ मे वचांस्युद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वा ।	
उभा यातं नासत्या सजोषसा प्रति हव्यानि वीतये	७
रातिं यद्गामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू ।	
प्राचीं होत्रां प्रतिरन्तावितं नरा गृणाना जमदग्निना	८
आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ।	
अन्तः पवित्रं उपरि श्रीणानोऽयं शुक्रो अयामि ते	९ (१६७३)

वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये ।

अधा नियुत्व उभयस्य नः पिब शुचिं सोमं गवाशिरम् १० [७]

बण्महाँ असि सूर्य बळादित्य महाँ असि ।

महस्ते सतो महिमा पनस्यते ऽन्द्रा देव महाँ असि ११

बट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि ।

मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् १२

इयं या नीच्यकिर्णी रूपा रोहिण्या कृता ।

चित्रेव प्रत्यदर्शयत्युन्तर्दशसु बाहुषु १३

प्रजा ह तिस्रो अत्यायमीयुर्न्या अर्कमभितो विविशे ।

बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तः पर्वमानो हरित आ विवेश १४

माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः ।

प्र नु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागामदितिं वधिष्ट १५

वचोविदं वाचमुक्रीरयन्तीं विश्वामिधींभिरुपतिष्ठमानाम् ।

देवीं देवेभ्यः पर्येयुषीं गा—मा मावृक्त मर्त्यो बभ्रचेताः १६ [८] (१६८०)

(१०९)

२२ भार्गवः प्रयोगः, अग्निर्बाह्वस्पत्यः, पावको वा, सहस्रः पुत्रौ गृहपति-यविष्ठौ
तयोर्वान्यतरः । अग्निः । गायत्री ।

त्वमग्ने बृहद्रयो दधासि देव दाशुषे ।

कविर्गृहपतिर्युवा १

स न ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा ।

चिकिद्विभानवा वह २

त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्ठेन यविष्ठ्य ।

अभि ष्मो वार्जसातये ३

और्वभृगुवच्छुचिं—मप्रवानवदा हुवे ।

अग्निं समुद्रवाससम् ४

हुवे वार्तस्वनं कविं पर्जन्यक्रन्द्यं सहः ।

अग्निं समुद्रवाससम् ५ [९] (१६८५)

आ स॒वं स॑वि॒तुर्य॑था भ॒गस्ये॑व भुजिं हु॒वे ।

अ॒ग्निं स॑मु॒द्रवा॑ससम्

६

अ॒ग्निं वो वृ॑धन्त॒मध्व॑राणां पु॒रुत॑मम् ।

अ॒च्छा न॑ष्ट्रे स॒हस्व॑ते

७

अ॒यं यथा॑ न आ॒भुव॑त् त्व॒ष्टा रू॒पेव॑ तक्ष्या ।

अ॒स्य क॑त्वा यश॑स्वतः

८

अ॒यं विश्वा॑ अ॒भि श्रियो॑ ऽग्नि॒र्द्वेषु॑ पत्यते ।

आ वा॒जैरु॑प॒ नो ग॑मत्

९

वि॒श्वेषा॑मि॒ह स्तु॑हि होत॑र्यां य॒शस्त॑मम् ।

अ॒ग्निं य॒ज्ञेषु॑ पू॒र्व्यम्

१० [१०]

शी॒रं पा॑व॒कशो॑चिषं ज्ये॒ष्ठो यो द॑मे॒ष्वा ।

वी॒दाय॑ दी॒र्घश्रु॑त्तमः

११

तम॑र्वन्तं न सा॒नसिं॑ गृ॒णीहि॑ वि॒प्र शु॒ष्मिण॑म् ।

मि॒त्रं न या॑तय॒ज्जन॑म्

१२

उप॑ त्वा जा॒मयो॑ गि॒रो दे॑दि॒शती॑र्ह॒विष्कृ॑तः ।

वा॒यो र॒नीके॑ अ॒स्थिर॑न्

१३

यस्य॑ त्रि॒धा त्व॑वृ॒तं ब॒र्हिस्त॑स्थाव॒संदि॑नम् ।

आप॑श्चि॒न्नि दे॑धा प॒दम्

१४

प॒दं दे॒वस्य॑ मी॒ळहु॑षो ऽना॒धृष्टा॑भि॒रुति॑भिः ।

भ॒द्रा सूर्य॑ इ॒वोप॑ट्क

१५ [११]

अ॒ग्ने घृ॑तस्य॑ धी॒तिभि॑स्ते॒षानो॑ दे॒व शो॑चिषा ।

आ दे॒वान् व॑क्षि यक्षि च

१६

तं त्वा॒ज न॑न्त मा॒तरः॑ क॒विं दे॒वासो॑ अ॒ङ्गिरः॑ ।

ह॒व्यवा॑ह॒ममर्त्य॑म्

१७

प्र॒चेत॑सं त्वा क॒वे ऽग्ने॑ द्रु॒तं वरे॑ण्यम् ।

ह॒व्यवा॑हं नि षे॒दिरे

१८

न॒हि मे॑ अ॒स्त्यद्भ्या॑ न स्व॒र्धिति॑र्व॒नन्व॑ति ।

अथै॒ता॒ह ग॑भ॒रामि॑ ते

१९ (१६९९)

यदग्ने कानि कानि चि—दा ते दारुणि दध्मसि ।

ता जुषस्व यविष्ठ्य

२०

यदच्युपजिह्विका यद्वन्नो अतिसर्पति ।

सर्वं तदस्तु ते घृतम्

२१

अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत मर्त्यः ।

अग्निमीधे विवस्वभिः

२२ [१२] (१७०२)

(१०३)

१४ सोभरिः काण्वः । अग्निः, १४ अग्न्यामृतः । बृहती; ५ विराड्रूपा; ७, ९, ११, १३ सतोबृहती;
८, १२ ककुप्; १० हसीयसी; १४ अनुष्टुप् ।

अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन् व्रतान्यादधुः ।

उपो षु जातमार्यस्य वर्धन—मग्निं नक्षन्त नो गिरः

१

प्र दैवोदासो अग्नि—र्वैवाँ अच्छा न मज्मना ।

अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नार्कस्य सानवि

२

यस्माद्रेजन्त कृष्टय—श्चकृत्यानि कृण्वतः ।

सहस्रसां मेधसाताविव त्मना ऽग्निं धीभिः संपर्यत

३

प्र यं राये निनीषसि मर्तो यस्ते वसो दाशत् ।

स वीरं धत्ते अग्न उक्थशंसिनं त्मना सहस्रपोषिणम्

४

स दृळ्हे चिदुभि तृणन्ति वाजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः ।

त्वे देवत्रा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि

५ [१३]

यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् ।

मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्यग्रये

६

अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मज्यन्ते देवयवः ।

उभे तोके तनये दस्म विश्पते पर्षि राधो मघोनाम्

७

प्र मंहिष्ठाय गायत ऋताव्रे बृहते शुक्रशोचिषे ।

उपस्तुतासो अग्रये

८

आ वंसते मघवा वीरवद्यशः समिन्द्रो द्युमन्याहुतः ।

कुविन्नो अस्य सुमतिर्नवीयस्य—च्छा वार्जेभिरागमत्

९

(१७११)

प्रेष्ठमु प्रियाणां स्तुह्यासावार्तिथिम् ।
अग्निं रथानां यमम्

१० [१४]

उदिता यो निदिता वेदिता व—स्वा यज्ञियो ववर्तति ।

दुष्टरा यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया वाजं सिषासतः

११

मा नो हृणीतामर्तिथि—र्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः ।

यः सुहोता स्वध्वरः

१२

मो ते रिषन्ये अच्छोक्तिभिर्वसो ऽग्ने केभिश्चिदेवैः ।

कीरिश्चिद्धि त्वामीदृं दूत्याय रातर्हव्यः स्वध्वरः

१३

आग्ने याहि मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये ।

सोमर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे

१४[१५](१७१६)

॥ इत्यष्टमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र—संख्या

सप्तममण्डलस्यान्तपर्यन्तं

५९७४

अष्टममण्डलस्य (वालखिल्यसहिता)

१७१६

,, (वालखिल्यरहिता १६३६)

सर्वयोगः ७६९०

अथ नवमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥ १॥ सू० १-२४]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स्वादिष्ठया मदिष्ठया	पवस्व सोम धारया	। इन्द्राय पातवे सुतः	१
रक्षोहा विश्वचर्षणि	रभि योनिमयोहतम्	। द्रुणा सधस्थमासदत्	२
वरिवोधातमो भव	महिष्ठो वृत्रहन्तमः	। पर्षि राधो मघोनाम्	३
अभ्यर्ष महानां	कुवानां वीतिमन्धसा	। अभि वार्जमुत श्रवः	४
त्वामच्छा चरामसि	तदिदर्थं द्विवेदिवे	। इन्द्रो त्वे न आशसः	५ [१६]
पुनाति ते परिस्रुतं	सोमं सूर्यस्य दुहिता	। वारेण शश्वता तना	६
तमीमणवीः समर्य आ	गृभ्णन्ति योषणो दश	। स्वसारः पार्ये द्विवि	७
तमीं हिन्वन्त्यगुवो	धमन्ति बाकुरं दृतिम्	। त्रिधातु वारणं मधु	८
अभीर्दममद्या उत	श्रीणन्ति धेनवः शिशुम्	। सोममिन्द्राय पातवे	९
अस्येदिन्द्रो मदेष्वा	विश्वा वृत्राणि जिघ्रते	। शूरो मघा च मंहते	१० [१७] (१०)

(२)

१० मेधातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व देववीरतिं	पवित्रं सोम रंह्या	। इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश	१
आ वच्यस्व महि प्सरो	वृषेन्दो द्युम्वत्तमः	। आ योनिं धर्णासिः सदः	२
अधुक्षत प्रियं मधु	धारा सुतस्य वेधसः	। अपो वसिष्ठ सुक्रतुः	३
महान्तं त्वा महीर	न्वापो अर्षन्ति सिन्धवः	। यद्रोभिर्वासयिष्यसे	४
समुद्रो अप्सु मामृजे	विष्टम्भो धरुणो द्विवः	। सोमः पवित्रे अस्मयुः	५ [१८]
अचिक्रवृद्धा हरिं	महान् मित्रो न दर्शतः	। सं सूर्येण रोचते	६
गिरस्त इन्दु ओजसा	मर्मज्यन्ते अपस्युवः	। याभिर्मदाय शुम्भसे	७
तं त्वा मदाय घृष्वय	उ लोककृत्नुमीमहे	। तव प्रशस्तयो महीः	८
अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रयु	र्मध्वः पवस्व धारया	। पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव	९
गोषा इन्द्रो नृषा अस्य	श्वसा वाजसा उत	। आत्मा यज्ञस्य पूर्यः	१० [१९] (१०)

(३)

१० आजीगर्तिः शुनःशेषः, कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष देवो अमर्त्यः	पर्णवीरिव दीयति	। अ॒भि द्रो॒णान्या॒सद॑म्	१
एष देवो वि॒पा कृ॒तो	ऽति ह॒रांसि धा॒वति	। प॒र्वमा॒नो अ॒दाभ्यः	२
एष देवो वि॒प॒न्युभिः	प॒र्वमा॒न ऋ॒तायु॒भिः	। ह॒रिर्वा॒जाय मृ॒ज्यते	३
एष वि॒श्वानि वा॒र्या	शू॒रो य॒न्निव स॒त्त्वभिः	। प॒र्वमा॒नः सि॒षास॒ति	४
एष देवो र॑थर्यति	प॒र्वमा॒नो द॒शस्य॒ति	। आ॒विष्कृ॑णोति व॒ग्वनु॒म्	५ [२०]
एष वि॒प्रैर॑भिष्टुतो	ऽपो दे॒वो वि गा॑हते	। द॒ध॒द्र॒त्नानि वृ॒शुषे	६
एष दि॒वं वि धा॑वति	ति॒रो र॒जांसि धा॑रया	। प॒र्वमा॒नः क॒र्निक॑दत्	७
एष दि॒वं व्या॑सरत्	ति॒रो र॒जांस्य॑स्पृतः	। प॒र्वमा॒नः स्व॒ध्वरः	८
एष प्र॒त्नेन॑ जन्मना	दे॒वो दे॒वेभ्यः सु॒तः	। ह॒रिः प॒वित्रे॑ अ॒र्षति	९
एष उ॒ स्य पु॑रुवतो	ज॒ज्ञानो॑ ज॒नय॑न्निषः	। धा॑रया प॒वते सु॒तः	१० [२१] (३०)

(४)

१० हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स॒ना च सो॒म जे॒षि च	प॒र्वमा॒न म॒हि श्र॑वः	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	१
स॒ना ज्यो॑तिः स॒ना स्व॑—वि॒श्वं च सो॒म सौ॑भगा ।	अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	२	
स॒ना दक्ष॑मु॒त क्र॒तु—म॒प सो॒म मृ॒धो ज॒हि	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	३	
प॒वीता॑रः पु॒नीत॑न॒ सोम॑मिन्द्राय पा॒तवे	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	४	
त्वं सू॒र्ये न॒ आ भ॑ज॒ तव॑ क्र॒त्वा तवो॑तिभिः	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	५ [२२]	
तव॑ क्र॒त्वा तवो॑तिभि—ज्यो॒क् पश्ये॑म॒ सू॒र्यम्	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	६	
अ॒भ्यर्ष॑ स्वायु॒ध सोम॑ द्वि॒र्हसं॑ र॒यिम्	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	७	
अ॒भ्यर्ष॑र्षान॒पच्यु॑तो र॒यिं स॒मत्सु॑ सा॒सहिः	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	८	
त्वां य॒ज्ञैर॑वीवृ॒धन् प॒र्वमा॒न वि॒धर्म॑णि	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	९	
र॒यिं न॑श्चि॒त्रम॑श्वि॒न—मि॒न्दो वि॒श्वायु॑मा भ॑र	। अ॒था नो॒ वस्य॑सस्कृ॒धि	१० [२३] (४०)	

(५)

११ काश्यपोऽसितो देवलो वा । आप्रीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्धारः, ६ उपासानकता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभाग्न्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री, ८-११ अनुष्टुप् ।

समिद्धो विश्वतस्पतिः पर्वमानो वि रंजति । प्रीणन् वृषा कर्निकदत् १
तनूनपात् पर्वमानः शृङ्गे शिशानो अर्षति । अन्तरिक्षेण रारंजत् २
ईळेन्यः पर्वमानो रयिर्वि रंजति द्युमान् । मधोर्धाराभिरोजसा ३
बर्हिः प्राचीनमोजसा पर्वमानः स्तृणन् हरिः । देवेषु देव ईयते ४
उदैर्तैर्जिहते बृहद् द्वारो देवीर्हिरण्ययीः । पर्वमानेन सुष्टुताः ५ [२४]

सुशिल्पे बृहती मही पर्वमानो वृषण्यति । नक्तोषासा न दर्शते ६
उभा देवा नृचक्षसा होतारा दैव्या हुवे । पर्वमान इन्द्रो वृषा ७
भारती पर्वमानस्य सरस्वतीळा मही ।
इमं नो यज्ञमा गमन् तिस्रो देवीः सुपेशसः ८
त्वष्टारमग्रजां गोपां पुरोयावानमा हुवे ।
इन्दुरिन्द्रो वृषा हरिः पर्वमानः प्रजापतिः ९
वनस्पतिं पर्वमान मध्वा समङ्गिध धारया ।
सहस्रवल्शं हरितं भारजमानं हिरण्ययम् १०
विश्वे देवाः स्वाहाकृतिं पर्वमानस्या गत ।
वायुर्बृहस्पतिः सूर्यो ऽग्निरिन्द्रः सजोषसः ११ [२५] (५६)

(६)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

मन्द्रया सोम धारया वृषा पवस्व देवयुः । अव्यो वारेण्वस्मयुः १
अभि त्यं मद्यं मकु—मिन्दुविन्द्र इति क्षर । अभि वाजिनो अर्वतः २
अभि त्यं पूर्यं मदं सुवानो अर्ष पवित्र आ । अभि वाजमुत श्रवः ३
अनु द्वप्सास इन्द्रव आपो न प्रवतासरन् । पुनाना इन्द्रमाशत ४
यमत्यमिव वाजिनं मृजन्ति योषणो दश । वने क्रीळन्तमत्यविम् ५ [२६]
तं गोभिर्वृषणं रसं मदीय देववीतये । सुतं भराय सं सृज ६ (५७)

देवो देवाय धारये—न्द्राय पवते सुतः । पयो यदस्य पीपयन्तु ७
 आत्मा यज्ञस्य रंह्या सुष्वाणः पवते सुरः । प्रत्नं नि पाति काव्यम् ८
 एवा पुनान इन्द्रयु—र्मदं मदिष्ठ वीतये । गुहां चिद्दधिषे गिरः ९ [२७] (६०)

(७)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

असृष्टमिन्द्रवः पथा धर्मन्तृतस्य सुश्रियः । विद्वाना अस्य योजनम् १
 प्र धारा मध्वो अग्रियो महीरपो वि गाहते । हविर्हविष्णु वन्द्यः २
 प्र युजो वाचो अग्रियो वृषाव चक्रवृद्धने । सद्भाभि सत्यो अध्वरः ३
 परि यत् काव्या कवि—नृम्णा वसानो अर्षति । स्वर्वाजी सिषासति ४
 पवमानो अभि स्पृधो विशो राजेव सीदति । यदीमृण्वन्ति वेधसः ५ [२८]

अव्यो वारं परि प्रियो हरिर्वनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते मती ६
 स वायुमिन्द्रमश्विना साकं मदेन गच्छति । रणा यो अस्य धर्मभिः ७
 आ मित्रावरुणा भगं मध्वः पवन्त ऊर्मयः । विद्वाना अस्य शक्मभिः ८
 अस्मभ्यं रोदसी रयिं मध्वो वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि सं जितम् ९ [२९] (६१)

(८)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमा अभि प्रिय—मिन्द्रस्य काममक्षरन् । वर्धन्तो अस्य वीर्यम् १
 पुनानासश्चमुषदो गच्छन्तो वायुमश्विना । ते नो धान्तु सुवीर्यम् २
 इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो हार्दिं चोदय । क्रतस्य योनिमासदम् ३
 मृजन्ति त्वा दश क्षिपो हिन्वति सप्त धीतयः । अनु विप्रा अमादिषुः ४
 देवेभ्यस्त्वा मदाय कं सृजानमति मेघ्यः । सं गोभिर्वासयामसि ५ [३०]

पुनानः कलशेष्वा वस्त्राण्यरुषो हरिः । परि गव्यान्पव्यत ६
 मघोन आ पवस्व नो जहि विश्वा अप द्विषः । इन्द्रो सखायमा विश ७
 वृष्टिं दिवः परि स्रव द्युम्नं पृथिव्या अधि । सहो नः सोम पुत्सु धाः ८
 नृचक्षसं त्वा वय—मिन्द्रपीतं स्वर्विदम् । भक्षीमहि प्रजामिषम् ९ [३१] (७८)

(९)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रिया विवः कविर्वयांसि नप्त्योर्हितः । सुवानो याति कविक्रतुः १
 प्रप्र क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्भुहे । वीत्यर्ष चनिष्ठया २
 स सूनुर्मातरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान् मही क्रतावृधा ३
 स सप्त धीतिभिर्हितो नद्यो अजिन्वदुद्भुहः । या एकमक्षि वावृधुः ४
 ता अभि सन्तमस्तृतं महे युवानमा दधुः । इन्दुमिन्द्र तव व्रते ५ [३२]

अभि वह्निरमर्त्यः सप्त पश्यति वारवहिः । क्रिविर्द्वीवीरतर्पयत् ६
 अवा कल्पेषु नः पुमस्तमांसि सोम योध्या । तानि पुनान जङ्घनः ७
 नू नव्यसे नवीयसे सूक्ताय साधया पथः । प्रत्नवद्रोचया रुचः ८
 पवमान महि श्रवो गामश्वं रासि वीरवत् । सना मेधां सना स्वः ९ [३३] (६७)

(१०)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र स्वानासो रथा इवाऽर्वन्तो न श्रवस्यवः । सोमासो राये अक्रमुः १
 हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गर्भस्तयोः । भरांसः कारिणामिव २
 राजानो न प्रशस्तिभिः सोमासो गोभिरञ्जते । यज्ञो न सप्त धातृभिः ३
 परि सुवानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा । सुता अर्पन्ति धारया ४
 आपानासो विवस्वतो जनन्त उपसो भगम् । सूर अण्वं वि तन्वते ५ [३४]

अप द्वारा मतीनां प्रत्ना क्रण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आयवः ६
 समीचीनास आसते होतारः सप्तजामयः । पदमेकस्य पिप्रतः ७
 नाभा नाभिं न आ दवे चक्षुश्चित् सूर्ये सचा । कवेरपत्यमा दुहे ८
 अभि प्रिया विवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा ९ [३५] (९६)

(११)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उपोस्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवा इयक्षते १
 अभि ते मधुना पयो ऽथर्वाणो अशिश्युः । देवं देवाय देवयु २
 स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते । शं राजन्नोषधीभ्यः ३ (९९)

दध्रवे नु स्वतवसे ऽरुणाय दिविस्पृशे । सोमाय गाथमर्चत	४
हस्तच्युतेभिरद्रिभिः सुतं सोमं पुनीतन । मधावा धावता मधु	५ [३६]
नमसेदुप सीदत कुभेकुभि श्रीणीतन । इन्दुमिन्द्रे दधातन	६
अमित्रहा विचर्षणिः पर्वस्व सोम शं गवे । देवेभ्यो अनुकामकृत्	७
इन्द्राय सोम पातवे मदाय परि पिच्यसे । मनश्चिन्मनस्स्पतिः	८
पर्वमान सुवीर्यं रयिं सोम रिरिहि नः । इन्दुविन्द्रेण नो युजा	९ [३७] (१०५)

(१२)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमा असृग्रमिन्दवः सुता कृतस्य सादने । इन्द्राय मधुमत्तमाः	१
अभि विप्रा अनूषत गावो वत्सं न मातरः । इन्द्रं सोमस्य पीतये	२
मदुच्युत क्षेति सादने सिन्धोरुर्मा विपश्चित् । सोमो गौरी अधि श्रितः	३
विबो नाभा विचक्षणो ऽव्यो वारं महीयते । सोमो यः सुक्रतुः कविः	४
यः सोमः कुलशेष्वौ अन्तः पवित्र आहितः । तमिन्दुः परि पस्वजे	५ [३८]
प्र वाचमिन्दुरिष्यति समुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन् कोशं मधुश्चुतम्	६
नित्यंस्तोत्रो वनस्पतिर्धीनामन्तः सवर्धुघः । हिन्वानो मानुषा युगा	७
अभि प्रिया विवस्पदा सोमो हिन्वानो अर्षति । विप्रस्य धारया कविः	८
आ पवमान धारय रयिं सहस्रवर्चसम् । अस्मे इन्दो स्वाभुवम्	९ [३९] (११४)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३३]

(१३)

९ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमः पुनानो अर्षति सहस्रधारो अत्यविः । वायोरिन्द्रस्य निष्कृतम्	१
पर्वमानमवस्यवो विप्रमभि प्र गायत । सुष्वाणं देववीतये	२
पर्वन्ते वार्जसातये सोमाः सहस्रपाजसः । गुणाना देववीतये	३
उत नो वार्जसातये पर्वस्व बृहतीरिषः । द्युमदिन्दो सुवीर्यम्	४
ते नः सहस्रिणं रयिं पर्वन्तामा सुवीर्यम् । सुवाना देवास इन्दवः	५ [१]
अत्या हिंयाना न हेतुभि रसृग्रं वार्जसातये । वि वारमव्यमाशवः	६
वाश्वा अर्षन्तीन्दवो ऽभि वत्सं न धेनवः । कुधन्विरे गर्भस्त्योः	७
जुष्ट इन्द्राय मत्सरः पर्वमान कनिक्कदत् । विश्वा अप द्विषो जहि	८
अपघ्नन्तो अराव्णः पर्वमानाः स्वर्हशः । योनावृतस्य सीदत	९ [२] (१२३)

(१४)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रासिष्यदत् कविः सिन्धोरूमावार्धं श्रितः । कारं बिभ्रत् पुरुस्पृहम् १
 गिरा यद्वी सर्वन्धवः पञ्च वार्ता अपस्यवः । परिष्कृण्वन्ति धर्णसिम् २
 आदस्य शुष्मिणो रसे विश्वे देवा अमत्सत । यद्वी गोभिर्वसायते ३
 निरिणानो वि धावति जहच्छर्याणि तान्वा । अत्रा सं जिघ्रते युजा ४
 नप्तीभिर्यो विवस्वतः शुभ्रो न मामृजे युवा । गाः कृण्वानो न निर्णिजम् ५ [३]

अतिं श्रिती तिरश्चता गव्या जिगात्यण्व्या । वगनुभियति यं विदे ६
 अभि क्षिपः समगमत मर्जयन्तीरिपस्पतिम् । पृष्ठा गृभ्णत वाजिनः ७
 परिं दिव्यानि मर्मृशद् विश्वानि सोम पार्थिवा । वसूनि याह्यस्मयुः ८ [४] (१३१)

(१५)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष धिया यात्यण्व्या शूरो रथेभिराशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् १
 एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । यत्रामृतासु आसते २
 एष हितो वि नीयते ऽन्तः शुभ्रावता पथा । यदीं तुञ्जन्ति भूर्णयः ३
 एष शृङ्गाणि दोधुवच्छिशीति यूथ्योऽ वृषा । नृम्णा दधान ओजसा ४
 एष रुक्मिभिरीयते वाजी शुभ्रेभिर्गुभिः । पतिः सिन्धूनां भवन् ५
 एष वसूनि पिबुना परुषा ययिवाँ अति । अव शादेषु गच्छति ६
 एतं मृजन्ति मर्ज्यमुप द्रोणेष्वायवः । प्रचक्राणं महीरिषः ७
 एतमु त्यं दश क्षिपो मृजन्ति सप्त धीतर्यः । स्वायुधं मदिन्तमम् ८ [५] (१३२)

(१६)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते सोतार ओण्योऽ रसं मदाय घृष्वये । सर्गो न तक्त्येतशः १
 कृत्वा दक्षस्य रथ्यमपो वसानमन्धसा । गोषामण्वेषु सश्रिम २
 अर्नतमप्सु दुष्टरं सोमं पवित्र आ सृज । पुनीहीन्द्राय पातवे ३
 प्र पुनानस्य चेतसा सोमः पवित्रे अर्षति । कृत्वा सधस्थमासदत् ४ (१४३)

प्र त्वा नमोभिरिन्द्व इन्द्र सोमा असृक्षत । महे भराय कारिणः	५
पुनानो रूपे अग्नये विश्वा अर्पन्नभि श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठति	६
दिवो न सानु पिप्युषी धारा सुतस्य वेधसः । वृथा पवित्रे अर्पति	७
त्वं सोम विपश्चितं तना पुनान आयुषु । अव्यो वारं वि धावसि	८ [६] (१४७)

(१७)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र निम्नेनैव सिन्धवो घ्नन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा असृग्रमाश्वः	१
अभि सुवानास इन्द्वो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन्	२
अत्यूर्मिर्मत्सरो मदुः सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः	३
आ कुलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते	४
अति त्री सोम रोचना रोहन् न भ्राजसे दिवम् । इष्णन् त्सूर्यं न चोदयः	५
अभि विप्रा अनूषत मूर्धन् यज्ञस्य कारवः । दधानाश्चक्षसि प्रियम्	६
तमु त्वा वाजिनं नरो धीभिर्विप्रा अवस्यवः । मृजन्ति देवतातये	७
मधोर्धारामनु क्षर तीवः सधस्थमासदः । चारुक्रताय पीतये	८ [७] (१५५)

(१८)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सुवानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षाः । मर्देषु सर्वधा असि	१
त्वं विप्रस्त्वं कविर्मधु प्र जातमन्धसः । मर्देषु सर्वधा असि	२
तव विश्वे सजोषसो देवासः पीतिमाशत । मर्देषु सर्वधा असि	३
आ यो विश्वानि वार्या वसूनि हस्तयोर्वुधे । मर्देषु सर्वधा असि	४
य इमे रोदसी मही सं मातरैव दोहते । मर्देषु सर्वधा असि	५
परि यो रोदसी उभे सद्यो वाजेभिरर्षति । मर्देषु सर्वधा असि	६
स शुष्मी कलशेष्वा पुनानो अचिक्रदत् । मर्देषु सर्वधा असि	७ [८] (१६२)

(१९)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यत् सोम चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आ भर	१
युवं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोर्पती । ईशाना पिप्यतं धियः	२ (१६४)

वृषा पुनान आयुषु	स्तनयन्नाधि बर्हिषि	। हरिः सन् योनिमासदत्	३
अवावशन्त धीतयो	वृषभस्याधि रेतसि	। सूनोर्वत्सस्य मातरः	४
कुविद्वृषण्यन्तीभ्यः	पुनानो गर्भमादधत्	। याः शुक्रं दुहते पर्यः	५
उप शिक्षापतस्थुषो	भियसमा धेहि शत्रुषु	। पवमान विदा रयिम्	६
नि शत्रोः सोम वृण्यं	नि शुष्मं नि वयस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा		७ [९] (१६९)

(२०)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र कुविर्वृवतीये	ऽव्यो वारोभिरर्पति	। साह्वान् विश्वा अभि स्पृधः	१
स हि ष्मा जरितृभ्य आ	वाजं गोमन्तमिन्वति । पवमानः सहस्रिणम्		२
परि विश्वानि चेतसा	मृशसे पर्वसे मती	। स नः सोम श्रवो विदः	३
अभ्यर्ष बृहद्यशो	मघवज्यो ध्रुवं रयिम्	। इषं स्तोतृभ्य आ भर	४
त्वं राजेव सुवतो	गिरः सोमा विवेशिथ	। पुनानो वहे अद्भुत	५
स वह्निरप्सु दुष्टरो	मृज्यमानो गर्भस्त्योः	। सोमश्चमूषु सीदति	६
क्रीलुर्मखो न मंहयुः	एवित्रं सोम गच्छसि	। दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	७ [१०] (१७६)

(२१)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते धावन्तीन्दवः	सोमा इन्द्राय घृण्वयः	। मत्सरासः स्वविदः	१
प्रवृण्वन्तो अभियुजः	सुण्वये वरिवोविदः	। स्वयं स्तोत्रे वयस्कृतः	२
वृथा क्रीलन्त इन्दवः	सधस्थमभ्येकुमित	। सिन्धोरुर्मा व्यक्षरन्	३
एते विश्वानि वार्या	पवमानास आशत	। हिता न सप्तयो रथे	४
आस्मिन् पिशङ्गमिन्दवो	दधाता वेनमादिशे	। यो अस्मभ्यमरावा	५
ऋभुर्न रथ्यं नवं	दधाता केतमादिशे	। शुक्राः पवध्वमर्णसा	६
एत उ त्वे अवीवशन्	काष्ठां वाजिनो अक्रत । सतः प्रासाविपुर्मतिम्		७ [११] (१८३)

(२२)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमास आशवो	रथा इव प्र वाजिनः	। सर्गाः सृष्टा अहेषत	१
एते वाता इवोरवः	पर्जन्यस्येव वृष्टयः	। अग्नेरिव भ्रमा वृथा	२

(१८५)

एते पूता विपश्चितः सोमांसो दध्याशिरः । विपा व्यानशुर्धियः ३	
एते मूष्ठा अमर्त्याः ससृवांसो न शश्रमुः । इर्यक्षन्तः पथो रजः ४	
एते पूष्ठानि रोदंसो—विप्रयन्तो व्यानशुः । उतेदमुत्तमं रजः ५	
तन्तुं तन्वानमुत्तम—मनु प्रवर्त आशत । उतेदमुत्तमाय्यम् ६	
त्वं सोम पणिभ्य आ वसु गव्यानि धारयः । ततं तन्तुमचिक्रदः ७ [१२] (१९०)	

(२३)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सोमा असृग्रमाशवो मधोर्मदस्य धारया । अभि विश्वानि काव्या १	
अनु प्रत्तास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्त सूर्यम् २	
आ पवमान नो भरा—ऽर्यो अदाशुषो गर्यम् । कृधि प्रजावतीरिषः ३	
अभि सोमांस आयवः पर्वन्ते मद्यं मदम् । अभि कोशं मधुश्रुतम् ४	
सोमो अर्पति धर्णसि—र्दधान इन्द्रियं रसम् । सुवीरो अभिशस्तिपाः ५	
इन्द्राय सोम पवसे देवेभ्यः सधमाद्यः । इन्द्रो वाजं सिषाससि ६	
अस्य पीत्वा मदाना—मिन्द्रो वृत्राण्यप्रति । जघान जघनच्च नु ७ [१३] (१९७)	

(२४)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो अधन्विषुः पवमानास इन्द्रवः । श्रीणाना अंसु मृञ्जत १	
अभि गावो अधन्विषु—रापो न प्रवर्ता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत २	
प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय पातवे । नृभिर्यतो वि नीयसे ३	
त्वं सोम नृमादनः पर्वस्व चर्षणीसहे । सस्त्रियो अनुमाद्यः ४	
इन्द्रो यदद्रिभिः सुतः पवित्रं परिधावसि । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ५	
पर्वस्व वृत्रहन्तमो—क्थेभिरनुमाद्यः । शुचिः पावको अद्भुतः ६	
शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतस्य मध्वः । देवावीरघशंसहा ७ [१४] (२०४)	

(२५)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १५-६०]

६ दृळ्हच्युत आगस्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पर्वस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः १	
पवमान धिया हितोऽभि योनिं कनिक्रदत् । धर्मेणा वायुमा विश २ (२०६)	

सं देवैः शोभते वृषा	कविर्योनावधि प्रियः । वृत्रहा देववीतमः	३
विश्वा रूपाण्याविशन् पुनानो याति हर्यतः । यत्रामृतास आसते		४
अरुषो जनयन् गिरः सोमः पवत आयुषक् । इन्द्रं गच्छन् कविकृतुः		५
आ पवस्व मदन्तम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम्		६ [१५] (२६०)

(२६)

६ इध्मवाहो दार्ढ्युतः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तममृक्षन्त वाजिनमुपस्थे अदितेरधि । विप्रासो अण्व्या धिया	१
तं गावो अभ्यनूषत सहस्रधारमक्षितम् । इन्दुं धर्तारमा विवः	२
तं वेधा मेधयाह्यन् पवमानमधि द्यवि । धर्णसिं भूरिधायसम्	३
तमह्यन् भुरिजोर्धिया संवसानं विवस्वतः । पतिं वाचो अदाभ्यम्	४
तं सानावधि जामयो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । हर्यतं भूरिचक्षसम्	५
तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः पवमान गिरावृधम् । इन्दुविन्द्राय मत्सरम्	६ [१६] (२१६)

(२७)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष कविरभिष्टुतः पवित्रे अधि तोशते । पुनानो घ्नन्नप सिधः	१
एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित् परि विच्यते । पवित्रे दक्षसाधनः	२
एष नृभिर्वि नीयते दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु विश्ववित्	३
एष गव्युरचिक्रवृत् पवमानो हिरण्ययुः । इन्दुः सत्राजिदस्तुतः	४
एष सूर्येण हासते पवमानो अधि द्यवि । पवित्रे मत्सरो मदः	५
एष शुष्मसिष्यद्वन्तरिक्षे वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा	६ [१७] (२२२)

(२८)

६ प्रियमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष वाजी हितो नृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अव्यो वारं वि धावति	१
एष पवित्रे अक्षरत् सोमो देवेभ्यः सुतः । विश्वा धामान्याविशन्	२
एष देवः शुभायते ऽधि योनावमर्त्यः । वृत्रहा देववीतमः	३
एष वृषा कनिक्रद्वदशभिर्जामिभिर्यतः । अभि द्रोणानि धावति	४ (२२३)

एष सूर्यमरोचयत् पवमानो विचर्षणिः । विश्वा धामानि विश्ववित् ५
 एष शुष्म्यदाभ्यः सोमः पुनानो अर्पति । देवावीरघशंसहा ६ [१८] (२२८)

(२९)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्रास्य धारा अक्षरन् वृष्णः सुतस्यौजसा । देवाँ अनु प्रभूषतः १
 सप्ति मृजन्ति वेधसो गूणन्तः कारवो गिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यम् २
 सुषहा सोम तानि ते पुनानाय प्रभूवसो । वर्धा समुद्रमुक्थ्यम् ३
 विश्वा वसूनि संजयन् पवस्व सोम धारया । इनु द्वेषांसि सध्यक् ४
 रक्षा सुनो अररूपः स्वनात् समस्य कस्य चित् । निदो यत्र मुमुच्चमहे ५
 एन्दो पार्थिवं रयिं दिव्यं पवस्व धारया । द्युमन्तं शुष्ममा भर ६ [१९] (२३४)

(३०)

६ विन्दुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र धारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वाचमिष्यति १
 इन्दुर्हियानः सोतृभिर्मृज्यमानः कनिक्रदत् । इयति वग्नमिन्द्रियम् २
 आ नः शुष्मं नृपाह्यं वीरवन्तं पुरुस्पृहम् । पवस्व सोम धारया ३
 प्र सोमो अति धारया पवमानो असिष्यदत् । अभि द्रोणान्यासदम् ४
 अप्सु त्वा मधुमत्तमं हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुविन्द्राय पीतये ५
 सुनोता मधुमत्तमं सोममिन्द्राय वज्रिणे । चारुं शर्धाय मत्सरम् ६ [२०] (२४०)

(३१)

६ गोतमो राहुगणः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमासः स्वाध्यः पवमानासो अक्रमुः । रयिं कृण्वन्ति चेतनम् १
 दिवस्पृथिव्या अधि भवेन्दो द्युमनवर्धनः । भवा वाजानां पतिः २
 तुभ्यं वाता अभिप्रियस्तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः । सोम वर्धन्ति ते महः ३
 आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृण्यम् । भवा वाजस्य संगथे ४
 तुभ्यं गावो घृतं पयो बभ्रो दुदुह्ने अक्षितम् । वर्षिष्ठे अधि सानवि ५
 स्वायुधस्य ते सतो भुवनस्य पते वयम् । इन्दो सखित्वमुश्मासि ६ [२१] (२४६)

(३२)

६ इयावाश्व आत्रेयः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो मकुच्युतः	श्रवसे नो मघोनः	।	सुता विदथे अक्रमुः	१
आदीं त्रितस्य योषणो	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः	।	इन्दुमिन्द्राय पीतये	२
आदीं हंसो यथा गणं	विश्वस्यावीवशन्मतिम्	।	अत्यो न गोभिरज्यते	३
उभे सोमावचाकशन्	मृगो न तक्तो अर्षसि	।	सीदन्नृतस्य योनिमा	४
अभि गावो अनूपत	योषां जारमिव प्रियम्	।	अगन्नाजिं यथा हितम्	५
अस्मे धेहि द्युमद्यशो	मघवञ्च मह्यं च	।	सनिं मेधामृत श्रवः	६ [२२] (२५२)

(३३)

६ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो विपश्चितो	ऽपां न यन्त्यूर्मयः	।	वनानि महिषा इव	१
अभि द्रोणानि बभ्रवः	शुक्रा क्रतस्य धारया	।	वाजं गोमन्तमक्षरन्	२
सुता इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुद्भ्यः	।	सोमा अर्पन्ति विष्णवे	३
तिस्रो वाच उदीरते	गावो मिमान्ति धेनवः	।	हीररेति कनिक्रदत्	४
अभि ब्रह्मीरनूपत	यद्दीर्घतस्य मातरः	।	मर्मृज्यन्ते दिवः शिशुम्	५
रायः समुद्रांश्चतुरो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	।	आ पवस्व सहास्रिणः	६ [२३] (२५८)

(३४)

६ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सुवानो धारया तने	न्दुर्हिन्वानो अर्पति	।	रुजद्वल्ला व्योजसा	१
सुत इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुद्भ्यः	।	सोमो अर्पति विष्णवे	२
वृषाणं वृषभिर्यतं	सुन्वन्ति सोममद्रिभिः	।	दुहन्ति शक्मना पयः	३
भुवत् त्रितस्य मज्यो	भुवदिन्द्राय मत्सरः	।	सं रूपैरज्यते हरिः	४
अभीमृतस्य विष्टपं	दुहते पृश्निमातरः	।	चारुं प्रियतमं हविः	५
समेनमहुता इमा	गिरो अर्पन्ति ससृतः	।	धेनूर्वाश्रो अवीवशत्	६ [२४] (२६४)

(३५)

६ प्रभूवसुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आ नः पवस्व धारया	पवमान रयिं पृथुम्	।	यया ज्योतिर्विदासिं नः	१
इन्द्रो समुद्रीङ्गय	पवस्व विश्वमेजय	।	रायो धर्ता न ओजसा	२ (२६६)

त्वया वीरेण वीरवो	ऽभि ज्याम पृतन्यतः	। क्षरा णो अभि वार्यम्	३
प्र वाजमिन्दुरिष्यति	सिषासन् वाजसा ऋषिः	। व्रता विद्वान आयुधा	४
तं गीर्भिर्वाचमीङ्मन्यं	पुनानं वासयामसि	। सोमं जनस्य गोपतिम्	५
विश्वो यस्य व्रते जनो	दाधार धर्मणस्पतेः	। पुनानस्य प्रभूवसोः	६ [२५] (१७०)

(३६)

६ प्रभूवसुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

असर्जि रथ्यो यथा	पवित्रे चम्बोः सुतः	। कार्पमन् वाजी न्यक्रमीत्	१
स वह्निः सोम जागृविः	पर्वस्व देववीरति	। अभि कोशं मधुश्रुतम्	२
स नो ज्योतींषि पूर्य	पर्वमान वि रोचय	। क्रत्वे दक्षाय नो हिनु	३
शुभमान क्रतायुभिर्मृज्यमानो	गर्भस्योः	। पर्वते वारे अव्यये	४
स विश्वा दाशुषे वसु	सोमो विव्यानि पार्थिवा	। पर्वतामान्तरिक्ष्या	५
आ विवस्पृष्ठमश्वयुर्गव्ययुः	सोम रोहसि	। वीरयुः शवसस्पते	६ [२६] (१७६)

(३७)

६ रहूगण आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स सुतः पीतये वृषा	सोमः पवित्रे अर्षति	। विघ्नन् रक्षांसि देवयुः	१
स पवित्रे विचक्षणो	हरिरर्षति धर्णासिः	। अभि योनिं कर्निकदत्	२
स वाजी रोचना दिवः	पर्वमानो वि धावति	। रक्षोहा वारमव्ययम्	३
स त्रितस्याधि सानवि	पर्वमानो अरोचयत्	। जामिभिः सूर्य सह	४
स वृत्रहा वृषा सुतो	वरिवोविददाभ्यः	। सोमो वाजमिवासरत्	५
स देवः कविर्नैषितोऽ	ऽभि द्रोणानि धावति	। इन्दुरिन्द्राय मंहना	६ [२७] (१८१)

(३८)

६ रहूगण आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष उ स्य वृषा रथो	ऽव्यो वारैर्भिरर्षति	। गच्छन् वाजं सहस्रिणम्	१
एतं त्रितस्य योषणो	हरिं हिन्वन्त्यद्विभिः	। इन्दुमिन्द्राय पीतये	२
एतं त्यं हरितो दश	मर्मृज्यन्ते अप्सुवः	। यामिर्मदाय शुभन्ते	३
एष स्य मानुषीप्वा	श्येनो न विक्षु सीदति	। गच्छन्तारो न योषितम्	४
एष स्य मद्यो रसो	ऽव चष्टे दिवः शिशुः	। य इन्दुर्वारमाविशत्	५
एष स्य पीतये सुतो	हरिरर्षति धर्णासिः	। कन्दुन् योनिमभि प्रियम्	६ [२८] (१८८)

(३९)

६ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आशुरर्षं बृहन्मते	परि प्रियेण धाम्ना	। यत्र वेवा इति ब्रवन्	१
परिष्कृण्वन्नानिष्कृतं	जनाय यातयन्निषः	। वृष्टिं विवः परि स्रव	२
सुत एति पवित्र आ	त्विषिं दधान ओजसा	। विचक्षाणो विरोचयन्	३
अयं स यो विवस्परि	रघुयामा पवित्र आ	। सिन्धोरुर्मा व्यक्षरत्	४
आविवांसन् परावतो	अथो अर्वावतः सुतः	। इन्द्राय सिच्यते मधु	५
समीचीना अनूषत	हरिं हिन्वन्त्याद्रिभिः	। योनावृतस्य सीदत	६ [२९] (२९४)

(४०)

६ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पुनानो अक्रमीदुभि	विश्वा मृधो विचर्षणिः	। शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः	१
आ योनिमरुणो रुह—	द्रमदिन्द्रं वृषा सुतः	। ध्रुवे सदासि सीदति	२
नू नो रयिं महामिन्वो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	। आ पवस्व सहस्रिणाम्	३
विश्वा सोम पवमान	द्युम्नानीन्दुवा भर	। विदाः सहस्रिणीरिषः	४
स नः पुनान आ भर	रयिं स्तोत्रे सुवीर्यम्	। जरितुर्वर्धया गिरः	५
पुनान इन्दुवा भर	सोमं द्विचर्हसं रयिम्	। वृषन्निन्दो न उक्थ्यम्	६ [३०] (३००)

(४१)

६ मेध्यातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ये गावो न भूर्णय—	स्त्वेषा अयासो अक्रमुः	। घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम्	१
सुवितस्य मनामहे	ऽति सेतुं दुराव्यम्	। साह्वांसो दस्युमव्रतम्	२
शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः	पवमानस्य शुष्मिणः	। चरन्ति विद्युतो विवि	३
आ पवस्व महीमिषं	गोर्मदिन्वो हिरण्यवत्	। अश्वावद्वाजवत् सुतः	४
स पवस्व विचर्षण	आ मही रोदसी पूण	। उषाः सूर्यो न रुश्मिभिः	५
परि णः शर्मयन्त्या	धारया सोम विश्वतः	। सरा रसेव विष्टपम्	६ [३१] (३०६)

(४२)

६ मेध्यातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

जनयन् रोचना विवो	जनयन्नप्सु सूर्यम्	। वसानो गा अपो हरिः	१
एष प्रत्नेन मन्मना	वेवो वेवेभ्यस्परि	। धारया पवते सुतः	२ (३०८)

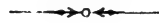
वावृधानाय तूर्वाये	पवन्ते वाजसातये । सोमाः सहस्रपाजसः	३
दुहानः प्रत्नमित् पर्यः	पवित्रे परि पिच्यते । क्रन्दन् देवाँ अजीजनत्	४
अभि विश्वानि वार्या	ऽभि देवाँ क्रतावृधः । सोमः पुनानो अर्षति	५
गोमन्नः सोम वीरव	दश्वावद्राजवत् सुतः । पवस्व बृहतीरिषः	६ [३२] (३१२)

(४३)

६ मेध्यातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यो अत्य इव मृज्यते	गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्वासयामसि	१
तं नो विश्वा अवस्युवो	गिरः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्दुमिन्द्राय पीतये	२
पुनानो याति हर्यतः	सोमो गीर्भिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेध्यातिथेः	३
पवमान विदा रयि	मस्मभ्यं सोम सुभ्रियम् । इन्दो सहस्रवर्चसम्	४
इन्दुरत्यो न वाजसृत्	कनिक्रन्ति पवित्र आ । यदक्षारति देवयुः	५
पवस्व वाजसातये	विप्रस्य गृणतो वृधे । सोम रास्व सुवीर्यम्	६ [३३] (३१८)

॥ इति षष्ठोऽष्टकः ॥६॥

॥ अथ सप्तमोऽष्टकः ॥७॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-४१]

(४४)

६ अयास्य आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ण इन्दो महे तन	ऊर्मि न विभ्रदर्षसि । अभि देवाँ अयास्यः	१
मती जुष्टो धिया हितः	सोमो हिन्वे परावति । विप्रस्य धारया कविः	२
अयं देवेषु जागृविः	सुत एति पवित्र आ । सोमो याति विचर्षणिः	३
स नः पवस्व वाजयु	श्चक्राणश्चारुमध्वरम् । बर्हिष्मो आ विवासति	४
स नो भगाय वायवे	विप्रवीरः सदावृधः । सोमो देवेष्वा यमत्	५
स नो अद्य वसुत्तये	क्रतुविद्रातुवित्तमः । वाजं जेषि श्रवो बृहत	६ [१] (३२४)

(४५)

६ अयास्य आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स पवस्व मदाय कं	नृचक्षा देववीतये । इन्दुविन्द्राय पीतये	१
स नो अर्षाभि द्रुत्यं	त्वमिन्द्राय तोशसे । देवान् त्सर्विभ्य आ वरम्	२
उत त्वामरुणं वयं	गोभिरञ्जमो मदाय कम् । वि नो राये दुरो वृधि	३
अत्यू पवित्रमक्रमीद्	वाजी धुरं न यामनि । इन्दुर्वेवेषु पत्यते	४
समी सखायो अस्वरन्	वने क्रीलन्तमत्यविम् । इन्दुं नावा अनूषत	५
तया पवस्व धारया	यया पीतो विचक्षसे । इन्दो स्तोत्रे सुवीर्यम्	६ [२] (३३०)

(४६)

६ अयास्य आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

असृग्रन् देववीतये	ऽत्यासः कृत्या इव	। क्षरन्तः पर्वतावृधः	१
परिष्कृतास इन्द्रवो	योषेव पित्र्यावती	। वायुं सोमा असृक्षत	२
एते सोमास इन्द्रवः	प्रयस्वन्तश्चमू सुताः	। इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः	३
आ धावता सुहस्यः	शुक्रा गृभ्णीत मन्थिना	। गोभिः श्रीणीत मत्सरम्	४
स पवस्व धनंजय	प्रयन्ता राधसो महः	। अस्मभ्यं सोम गातुवित्	५
एतं मृजन्ति मर्ज्यं	पवमानं दश क्षिपः	। इन्द्राय मत्सरं मदम्	६ [३] (३३६)

(४७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया सोमः सुकृत्या	महश्चिदुभ्यवर्धत	। मन्दान उद्वृषायते	१
कृतानीदस्य कर्त्वा	चेतन्ते दस्युतर्हणा	। ऋणा च धृष्णुश्चयते	२
आत् सोम इन्द्रियो रसो	वज्रः सहस्रसा भुवत्	। उक्थं यदस्य जायते	३
स्वयं कविर्विधर्तरि	विप्राय रत्नमिच्छति	। यदी मर्मज्यते धियः	४
सिषासतू रयीणां	वाजेष्वर्वतामिव	। भरेषु जिग्युषामसि	५ [४] (३४१)

(४८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तं त्वा नृम्णानि विभ्रतं	सधस्थेषु महो दिवः	। चारुं सुकृत्ययेमहे	१
संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं	महामहिवतं मदम्	। शतं पुरो रुरुक्षाणिम्	२
अतस्त्वा रयिमभि	राजानं सुक्रतो दिवः	। सुपर्णो अव्यथिर्भरत्	३
विश्वस्मा इत् स्वेष्टो	साधारणं रजस्तुरम्	। गोपामृतस्य विर्भरत्	४
अधा हिन्वान इन्द्रियं	ज्यायो महित्वमानशे	। अभिष्टिकृद्विचर्षणिः	५ [५] (३४६)

(४९)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व वृष्टिमा सु नः	ऽपामूर्मिं दिवस्परि	। अयक्ष्मा बृहतीरिषः	१
तया पवस्व धारया	यया गाव इहागमन्	। जन्यास उप नो गृहम्	२
घृतं पवस्व धारया	यज्ञेषु देववीतमः	। अस्मभ्यं वृष्टिमा पव	३
स न ऊर्जे व्यय्ययं	पवित्रं धाव धारया	। देवासः शृणवन् हि कम्	४
पवमानो असिष्यद्	द्रक्षीत्यपजङ्घनत्	। प्रत्नवद्रोचयन् रुचः	५ [६] (३५१)

(५०)

५ उचथ्य आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत ते शुष्मांस ईरते	सिन्धोरुर्मेरिव स्वनः ।	वाणस्य चोदया पविम्	१
प्रसवं त उदीरते	तिस्रो वाचो मखस्युवः ।	यदव्य एषि सानवि	२
अव्यो वारे परि प्रियं	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः ।	पवमानं मधुश्रुतम्	३
आ पवस्व मदिन्तम्	पवित्रं धारया कवे ।	अर्कस्य योनिमासदम्	४
स पवस्व मदिन्तम्	गोभिरञ्जानो अक्तुभिः ।	इन्वुविन्द्राय पीतये	५ [७] (३५६)

(५१)

५ उचथ्य आ रिसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं	सोमं पवित्र आ सृज ।	पुनीहीन्द्राय पातवे	१
द्विवः पीयूषमुत्तमं	सोममिन्द्राय वज्रिणे ।	सुनोता मधुमत्तमम्	२
तव त्य इन्वो अन्धसो	देवा मधौर्व्यश्नते ।	पवमानस्य मरुतः	३
त्वं हि सोम वर्धयन्	त्सुतो मदाय भूणये ।	वृषन् त्स्रोतारमूतये	४
अभ्यर्षे विचक्षण	पवित्रं धारया सुतः ।	अभि वाजमुत श्रवः	५ [८] (३६१)

(५२)

५ उचथ्य आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि द्युक्षः मनद्रयि—भरद्वाजं नो अन्धसा	। सुवानो अर्षे पवित्र आ	१
तव प्रत्नेभिरध्वभि—रव्यो वारे परि प्रियः	। सहस्रधारो यात् तना	२
चरुर्न यस्तमीह्वये—न्वो न दानमीह्वय	। वधैर्वधस्त्रवीह्वय	३
नि शुष्ममिन्दवेपां पुरुहूत जनानाम्	। यो अस्माँ आदिदेशति	४
शतं न इन्द ऊतिभिः सहस्रं वा शुचीनाम्	। पवस्व मंहयद्रयिः	५ [९] (३६६)

(५३)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत ते शुष्मांसो अस्थू	रक्षो भिन्दन्तो अद्रिवः ।	नुदस्व याः परिस्पृधः	१
अया निजघ्निरोजसा	रथसङ्गे धने हिते ।	स्तवा अर्बिभ्युषा हृदा	२
अस्य व्रतानि नाधृषे	पवमानस्य दूढ्या ।	रुज यस्त्वा पृतन्यति	३
तं हिन्वन्ति मवृच्युतं	हरिं नदीपु वाजिनम् ।	इन्दुमिन्द्राय मत्सरम्	४ [१०] (३७०)

(५४)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुह्ने अह्नयः । पर्यः सहस्रसामृषिम्	१
अयं सूर्य इवोपहृग्यं सरांसि धावति । सप्त प्रवत आ दिवम्	२
अयं विश्वानि तिष्ठति पुनानो भुवनोपरि । सोमो देवो न सूर्यः	३
परि णो देववीतये वाजं अर्षसि गोमतः । पुनान इन्दविन्द्रयुः	४ [११] (३७४)

(५५)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यवयवं नो अन्धसा पुष्टं पुष्टं परि स्रव । सोम विश्वा च सौभगा	१
इन्द्रो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः । नि बर्हिषि प्रिये सन्दः	२
उत नो गोविदश्ववित् पवस्व सोमान्धसा । मक्षूर्तमेभिरहभिः	३
यो जिनाति न जीर्यते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित्	४ [१२] (३७८)

(५६)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सोमं कृतं बृहद्वाशुः पवित्रं अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः	१
यत् सोमो वाजमर्षति शतं धारा अपस्युवः । इन्द्रस्य सुख्यमाविशन्	२
अभि त्वा योषणो दशं जारं न कन्यानूपत । मुज्यसे सोम सातये	३
त्वमिन्द्राय विष्णवे स्वादुरिन्द्रो परि स्रव । नृन् त्स्रोतृन् पाह्यंहसः	४ [१३] (३८२)

(५७)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते धारा असश्चतो द्विवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वाजं सहस्रिणम्	१
अभि प्रियाणि काव्या विश्वा चक्षाणो अर्पति । हरिस्तुञ्जान आयुधा	२
स मर्मृजान आयुभि रिभो राजेव सुव्रतः । श्येनो न वंसु पीदति	३
स नो विश्वा द्विवो वसूतो पृथिव्या आधि । पुनान इन्द्रवा भर	४ [१४] (३८६)

(५८)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तरत् स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः । तरत् स मन्दी धावति	१
उस्रा वेव वसूनां मर्तस्य देव्यवसः । तरत् स मन्दी धावति	२ (३८८)

ध्वस्रयोः पुरुषन्त्यो—रा सहस्राणि दद्वहे । तरत् स मन्दी धावति ३
 आ ययोस्त्रिंशतं तना सहस्राणि च दद्वहे । तरत् स मन्दी धावति ४ [१५] (३९०)

(५९)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व गोजिदश्वजि—द्विंश्वजित् सोम रणयजित् । प्रजावद्वत्नमा भर १
 पवस्वान्द्रयो अदाभ्युः पवस्वौषधीभ्यः । पवस्व धिषणाभ्यः २
 त्वं सोम पवमानो विश्वानि दुरिता तर । कविः सीवु नि बर्हिषि ३
 पवमान स्वर्विदो जायमानोऽभवो महान् । इन्द्रो विश्वा अभीदसि ४ [१६] (३९४)

(६०)

४ अवत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री, ३ पुरउष्णिक् ।

प्र गायत्रेण गायत पवमानं विचर्षणिम् । इन्द्रं सहस्रचक्षसम् १
 तं त्वा सहस्रचक्षस—मथो सहस्रभर्णसम् । अति वारमपाविषुः २
 अति वारान् पवमानो असिष्यदत् कलशां अभि धावति । इन्द्रस्य हाद्यां विशन् ३
 इन्द्रस्य सोम राधसे शं पवस्व विचर्षणे । प्रजावद्वेत् आ भर ४ [१७] (३९८)

(६१)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ६१-६७]

३० अमहीयुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया वीती परि स्रव यस्त इन्द्रो मदेष्वा । अवाहन् नवतीर्नवं १
 पुरः सद्य इत्थार्धये दिवोदासाय शम्बरम् । अध त्यं तुर्वशं यदुम् २
 परि णो अश्वमश्ववि—द्रोमदिन्द्रो हिरण्यवत् । क्षरा सहस्रिणीरिपः ३
 पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युन्दुतः । सखित्वमा वृणीमहे ४
 ये ते पवित्रमूर्योः ऽभिक्षरन्ति धारया । तेभिर्नः सोम मृळय ५ [१८]

स नः पुनान आ भर राधं वीरवतीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ६
 एतमु त्यं दश क्षिपो मृजन्ति सिन्धुमातरम् । समावृत्त्येभिरेख्यत ७
 समिन्द्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ । सं सूर्यस्य रश्मिभिः ८
 स नो भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान् । चारुर्मित्रे वरुणे च ९
 उच्चा ते जातमन्धसो विवि षड्भ्या ददे । उग्रं शर्म महि श्रवः १० [१९]
 एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ११ (४०९)

स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुच्चः । वरिवोवित् परिं स्रव १२
 उपो पु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः १३
 तमिद्वर्धन्तु नो गिरो वत्सं संशिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हवंसनिः १४
 अर्षा णः सोमं शं गवे धुक्षस्व पिप्युषीमिषम् । वर्धा समुद्रमुक्थ्यम् १५ [२०]

पर्वमानो अजीजन—द्विवश्चित्रं न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् १६
 पर्वमानस्य ते रसो मदो राजन्नदुच्छ्रुतः । वि वारमव्यमर्षति १७
 पर्वमान रसस्तव दक्षो वि राजति द्युमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वर्हृशे १८
 यस्ते मद्रो वरेण्य—स्तेना पवस्वान्धसा । देवावीरघशंसहा १९
 जघ्निर्वृत्रममित्रियं सस्निर्वाजं दिवेदिवे । गोषा उ अश्वसा असि २० [२१]

संमिथ्लो अरुणो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः । सीदञ्छयेनो न योनिमा २१
 स पवस्व य आविथे—न्द्रं वृत्राय हन्तवे । वत्रिवांसं महीरपः २२
 सुवीरांसो वयं धना जयेम सोम मीढुः । पुनानो वर्ध नो गिरः २३
 त्वोतासस्तवावसा स्याम वन्वन्त आमुरः । सोमं व्रतेषु जागृहि २४
 अपघ्नन् पवते मृधो ऽप सोमो अरावणः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् २५ [२२]

महो नो राय आ भर पर्वमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवद्यशः २६
 न त्वा शतं च न ह्यतो राधो दित्सन्तमा मिनन् । यत् पुनानो मखस्यसे २७
 पर्वस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि २८
 अस्य ते सख्ये वयं तवेन्दो द्युम्न उतमे । सासुह्याम पृतन्यतः २९
 या ते भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ३० [२३] (४२८)

(६२)

३० जमदग्निर्भार्गवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते असृगमिन्दव—स्तिरः पवित्रमाशवः । विश्वान्यभि सौभगा १
 विघ्नन्तो दुरिता पुरु सुगा तोकार्य वाजिनः । तना कृण्वन्तो अर्वते २
 कृण्वन्तो वरिवो गवे ऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम् । इळामस्मभ्यं संयतम् ३
 असाव्यंशुर्मदाया—ऽप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमासदत् ४
 शुभ्रमन्धो देववात—मप्सु धूतो नृभिः सुतः । स्वदन्ति गावः पयोभिः ५ [२४]

आक्वीमश्वं न हेतारो ऽशूशुभन्नमुताय । मध्वो रसं सधमादे ६ (४३४)

यास्ते धारां मधुश्चुतो ऽसृग्रमिन्द ऊतये । ताभिः पवित्रमासदः	७
सो अर्षेन्द्राय पीतये तिरो रोमाण्यव्यया । सीदुन् योना वनेष्वा	८
त्वमिन्दो परि स्रव स्वादिष्ठो अङ्गिरोभ्यः । वरिवोविद्धृतं पर्यः	९
अयं विचर्षणिर्हितः पवमानः स चेतति । हिन्वान आप्यं ब्रूहत्	१० [२५]
एष वृषा वृषवतः पवमानो अशस्तिहा । करद्वसूनि वृशुषे	११
आ पवस्व सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्विनम् । पुरुश्चन्द्रं पुरुस्पृहम्	१२
एष स्य परि पिच्यते मर्मज्यमान आयुभिः । उरुगायः कविकृतुः	१३
सहस्रोतिः शतामघो विमानो रजसः कविः । इन्द्राय पवते मदः	१४
गिरा जात इह स्तुत इन्दुरिन्द्राय धीयते । वीर्योना वसताविं	१५ [२६]
पवमानः सुतो नृभिः सोमो वाजमिवासरत् । चमूषु शकमनासदम्	१६
तं त्रिपृष्ठे त्रिवन्धुरे रथे युञ्जन्ति यातवे । ऋषीणां सप्त धीतिभिः	१७
तं सोतारो धनस्पृतमाशुं वाजाय यातवे । हरिं हिनोत वाजिनम्	१८
आविशन् कलशं सुतो विश्वा अर्षन्नभि श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठति	१९
आ त इन्दो मदाय कं पयो दुहन्त्यायवः । देवा देवेभ्यो मधुं	२० [२७]
आ नः सोमं पवित्र आ सृजता मधुमत्तमम् । देवेभ्यो देवश्रुतमम्	२१
एते सोमा असृक्षत गृणानाः श्रवसे महे । मदिन्तमस्य धारया	२२
अभि गव्यानि वीतये नृम्णा पुनानो अर्षसि । सनद्राजः परि स्रव	२३
उत नो गोमतीरिषो विश्वा अर्ष परिष्टुभः । गृणानो जमदग्निना	२४
पवस्व वाचो अग्रियः सोमं चित्राभिरूतिभिः । अभि विश्वानि काव्या	२५ [२८]
त्वं समुद्रिया अपो ऽग्रियो वाच ईरयन् । पवस्व विश्वमेजय	२६
तुभ्येमा भुवना कवे महिम्ने सोम तस्थिरे । तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः	२७
प्र ते विवो न वृष्टयो धारा यन्त्यसश्चतः । अभि शुक्रामुपस्तिरम्	२८
इन्द्रायेन्दुं पुनीतनो ग्रं दक्षाय साधनम् । ईशानं वीतिराधसम्	२९
पवमान ऋतः कविः सोमः पवित्रमासदत् । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	३० [२९] (४५८)

(६३)

३० निध्रुविः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आ पवस्व सहस्रिणं रयिं सोम सुवीर्यम् । अस्मे श्रवांसि धारय	१
इषमूर्जं च पिन्वस इन्द्राय मत्सरिन्तमः । चमूष्वा नि षीदसि	२ (४६०)

सुत इन्द्राय विष्णवे सोमः कुलशो अक्षरत् । मधुमाँ अस्तु वायवे ३	
एते असृग्रमाश्वो ऽति हरांसि बभ्रवः । सोमाँ ऋतस्य धारया ४	
इन्द्रं वर्धन्तो अप्तुरः कृण्वन्तो विश्वमार्यम् । अपघ्नन्तो अरावणः ५ [३०]	
सुता अनु स्वमा रजो ऽभ्यर्षन्ति बभ्रवः । इन्द्रं गच्छन्त इन्द्रवः ६	
अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरपः ७	
अयुक्त सूर एतशं पर्वमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ८	
उत त्या हरितो दश सूरौ अयुक्त यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ९	
परीतो वायवे सुतं गिर इन्द्राय मत्सरम् । अव्यो वारेषु सिञ्चत १० [३१]	

पर्वमान विदा रयि—मस्मभ्यं सोम दुष्टरम् । यो दूणाशो वनुष्यता ११	
अभ्यर्ष सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्विनम् । अभि वार्जमुत श्रवः १२	
सोमो देवो न सूर्यो ऽद्रिभिः पवते सुतः । दधानः कुलशे रसम् १३	
एते धामान्यार्या शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् १४	
सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमाँसो दध्याशिरः । पवित्रमत्यक्षरन् १५ [३२]	
प्र सोम मधुमत्तमो राये अर्ष पवित्र आ । मद्रो यो देववीतमः १६	
तमीं मृजन्त्यायवो हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् १७	
आ पवस्व हिरण्यव—दश्वावत् सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमा भ्रर १८	
परि वाजे न वाजयु—मव्यो वारेषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् १९	
कविं मृजन्ति मर्ज्यं धीभिर्विप्रा अवस्यवः । वृषा कनिकदरपति २० [३३]	

वृषणं धीभिरप्तुरं सोममृतस्य धारया । मती विप्राः समस्वरन् २१	
पवस्व देवायुष—गिन्द्रं गच्छतु ते मद्रः । वायुमा रोह धर्मणा २२	
पर्वमान नि तोशसे रयिं सोम श्रवाय्यम् । प्रियः समुद्रमा विश २३	
अपघ्नन् पवसे मृधः क्रतुवित् सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जनम् २४	
पर्वमाना असृक्षत् सोमाँः शुक्रास इन्द्रवः । अभि विश्वानि काव्या २५ [३४]	
पर्वमानास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्द्रवः । घ्नन्तो विश्वा अप द्विषः २६	
पर्वमाना विवस्प—र्यन्तरिक्षादसृक्षत् । पृथिव्या अधि सानवि २७	
पुनानः सोम धारये—न्वो विश्वा अप सिधः । जहि रक्षांसि सुक्रतो २८	
अपघ्नन् त्सोम रक्षसो ऽभ्यर्ष कनिकदत् । द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम् २९	
अस्मे वसूनि धारय सोमं दिव्यानि पार्थिवा । इन्द्रो विश्वानि वार्या ३० [३५] (४८८)	

(६४)

३० कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

वृषा सोम द्युमाँ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिपे १
वृष्णस्ते वृष्ण्यं शवो वृषा वनं वृषा मदः । सत्यं वृषन् वृषेदसि २
अश्वो न चक्रवो वृषा सं गा इन्द्रो समर्वतः । वि नो राये दुरो वृधि ३
असृक्षत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया । शुक्रासो वीरयाशवः ४
शुम्भमाना क्रतायुभिर्मृज्यमाना गभस्तयोः । पर्वन्ते वारो अव्यये ५ [३६]

ते विश्वा द्वाशुषे वसु सोमा दिव्यानि पार्थिवा । पर्वन्तामान्तरिक्ष्या ६
पर्वमानस्य विश्ववित् प्र ते सर्गा असृक्षत । सूर्यस्येव न रश्मयः ७
केतुं कृण्वन् दिवस्पारि विश्वा रूपाभ्यर्षसि । समुद्रः सोम पिन्वसे ८
हिन्वानो वार्चमिष्यसि पर्वमान विधर्मणि । अक्रान् देवो न सूर्यः ९
इन्द्रः पविष्ट चेतनः प्रियः कवीनां मती । सृजदश्वं रथीरिव १० [३७]

ऊर्मिर्यस्ते पवित्र आ देवावीः पर्यक्षरत् । सीदन्नृतस्य योनिमा ११
स नो अर्ष पवित्र आ मदो यो देववीतमः । इन्द्रविन्द्राय पीतये १२
इषे पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः । इन्द्रो रुचाभि गा इहि १३
पुनानो वरिवस्कृध्यूर्जं जनाय गिर्वणः । हरे सृजान आशिरम् १४
पुनानो देववीतय इन्द्रस्य याहि निष्कृतम् । द्युतानो वाजिभिर्यतः १५ [३८]

प्र हिन्वानास इन्द्रवो ऽच्छा समुद्रमाशवः । धिया जूता असृक्षत १६
मर्मृजानास आयवो वृथा समुद्रमिन्द्रवः । अग्नन्नृतस्य योनिमा १७
परि णो याह्यस्मयुर्विश्वा वसून्योर्जसा । पाहि नः शर्म वीरवत् १८
मिमांति वह्निरेतशः पदं युजान क्रकृभिः । प्र यत् समुद्र आहितः १९
आ यद्योनिं हिरण्यं माशुर्कृतस्य सीदति । जहात्यप्रचेतसः २० [३९]

अभि वेना अनूषते यक्षन्ति प्रचेतसः । मज्जन्त्यविचेतसः २१
इन्द्रायेन्द्रो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । क्रतस्य योनिमासदम् २२
तं त्वा विप्रा वचोविदुः परिष्कृण्वन्ति वेधसः । सं त्वा मृजन्त्यायवः २३
रसं ते मित्रो अर्यमा पिबन्ति वरुणः कवे । पर्वमानस्य मरुतः २४
त्वं सोम विप्रश्चितं पुनानो वार्चमिष्यसि । इन्द्रो सहस्रभर्णसम् २५ [४०] (५१३)

उतो सहस्रभर्णसं वाचं सोम मखस्युर्वम् । पुनान इन्दुवा भर	२६
पुनान इन्दवेषां पुरुहूत जनानाम् । प्रियः समुद्रमा विश	२७
दर्विद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्त्या कुपा । सोमाः शुक्रा गवाशिरः	२८
हिन्वानो हेतृभिर्यत आ वाजं वाज्यक्रमीत् । सीदन्तो वनुषो यथा	२९
ऋधक् सोम स्वस्तये संजग्मानो दिवः कविः । पर्वस्व सूर्यो दृशे	३० [४१] (५१८)

- ३००६ -

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ व० १-३३]

(६५)

३० भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्भार्गवो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

हिन्वन्ति सूरमुख्यः स्वसारो जामयस्पतिम् । महामिन्दुं महीयुवः	१
पवमान रुचारुचा देवो देवेभ्यस्पतिं । विश्वा वसून्वा विश	२
आ पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुवः । इषे पवस्व संयतम्	३
वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वाध्यः	४
आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध । इहो धिन्दुवा गहि	५ [१]

यदृद्धिः परिषिच्यसे मृज्यमानो गर्भस्त्योः । दृणां सधस्थमश्रुपे	६
प्र सोमाय व्यश्ववत् पवमानाय गायत । महे सहस्रचक्षसे	७
यस्य वर्णं मधुश्रुतं हरिं हिन्वन्त्यद्विभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये	८
तस्य ते वाजिनो वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । सखित्वमा वृणीमहे	९
वृषा पवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा	१० [२]

तं त्वा धर्तारमोण्योऽः पवमान स्वदृशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्	११
अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया । युजं वाजेषु चोदय	१२
आ न इन्द्रो महीमिषं पवस्व विश्वदर्शतः । अस्मभ्यं सोम गातुवित्	१३
आ कुलशा अनूषतेन्द्रो धाराभिरोजसा । एन्द्रस्य पीतये विश	१४
यस्य ते मद्यं रसं तीव्रं दुहन्त्यद्विभिः । स पवस्वाभिमातिहा	१५ [३]

राजा मेधाभिरीयते पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे	१६
आ न इन्द्रो शतग्विनं गवां पोषं स्वद्वयम् । वहा भर्गन्तिमृतये	१७
आ नः सोम सहो जुवो रूपं न वर्चसे भर । सुष्वाणो देववीतये	१८
अर्षी सोम द्युमन्तमो ऽभि द्रोणानि रोरुवत् । सीदञ्छयेनो न योनिमा	१९
अप्सा इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमो अर्षति विष्णवे	२० [४] (५३८)

इपं तोकाय नो दध—कुस्मभ्यं सोम विश्वतः ।	आ पवस्व सहस्रिणम्	२१
ये सोमासः परावति ये अवावति सुन्विरे ।	ये वादः शर्यणावति	२२
य अर्जिकेषु कृत्वसु ये मध्ये पस्त्यानाम् ।	ये वा जनेषु पञ्चसु	२३
ते नो वृष्टिं दिवस्पारि पवन्तामा सुवीर्यम् ।	सुवाना देवास इन्दवः	२४
पवते हर्यतो हरि—गृणानो जमदग्निना ।	हिन्वानो गोरधि त्वचि	२५ [५]

प्र शुक्रासो वयोजुवो हिन्वानासो न सप्तयः ।	श्रीणाना अप्सु मृशत	२६
तं त्वा सुतेष्वाभुवो हिन्विरे देवतातये ।	स पवस्वानया रुचा	२७
आ ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	२८
आ मन्द्रमा वरेण्य—मा विप्रमा मनीषिणम् ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	२९
आ रयिमा सुचेतुन—मा सुक्रतो तनूष्वा ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	३० [६] (५४८)

(६६)

३० शतं वैखानसाः । पवमानः सोमः, १९-२१ अग्निः पवमानः । गायत्री, १८ अनुष्टुप् ।

पवस्व विश्वचर्पणे ऽभि विश्वानि काव्या ।	सखा सखिभ्य ईड्यः	१
ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धार्मनी ।	प्रतीची सोम तस्थतुः	२
परि धामानि यानि ते त्वं सोमासि विश्वतः ।	पवमान क्रतुभिः कवे	३
पवस्व जनयन्निपो ऽभि विश्वानि वार्या ।	सखा सखिभ्य ऊतये	४
तव शुक्रासो अर्चयो दिवस्पृष्टे वि तन्वते ।	पवित्रं सोम धार्मभिः	५ [७]

तवेभे सप्त सिन्धवः प्रशिषं सोम सिस्रते ।	तुभ्यं धावन्ति धेनवः	६
प्र सोम याहि धारया सुत इन्द्राय मत्सरः ।	दधानो अक्षिति श्रवः	७
समु त्वा धीभिरस्वरन् हिन्वतीः सप्त जामयः ।	विप्रमाजा विवस्वतः	८
मृजन्ति त्वा समग्रुवो ऽव्ये जीरावधि प्वणि ।	रेभो यदुज्यसे वने	९
पवमानस्य ते कवे वाजिन् त्सर्गा असृक्षत ।	अर्वन्तो न श्रवस्यवः	१० [८]

अच्छा कोशं मधुश्रुत—मसृग्रं वारं अव्यये ।	अवावशन्त धीतयः	११
अच्छा समुद्रमिन्द्रुवो ऽस्तं गावो न धेनवः ।	अगमन्मृतस्य योनिमा	१२
प्र ण इन्द्रो महे रण आपो अर्षन्ति सिन्धवः ।	यद्गोभिर्वासयिष्यसे	१३
अस्य ते सख्ये वय—मिर्यक्षन्तस्त्वोतयः ।	इन्द्रो सखित्वमुश्मसि	१४
आ पवस्व गविष्ठये महे सोम नृचक्षसे ।	एन्द्रस्य जठरे विश	१५ [९] (५६३)

महाँ असि सोम ज्येष्ठ उग्राणामिन्द्र ओजिष्ठः । युध्वा सञ्छश्वजिगेथ १६	
य उग्रेभ्यश्चिदोजीया ऊर्ध्वरेभ्यश्चिच्छूरतरः । भुरिदाभ्यश्चिन्मंहीयान् १७	
त्वं सोम सूर एष स्तोकस्य साता तनूनाम् । वृणीमहे सख्याय वृणीमहे युज्याय १८	
अग्र आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । अरे बाधस्व दुच्छुनाम् १९	
अग्निर्ऋषिः पवमानः पार्श्वजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् २० [१०]	
अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधद्वयि मयि पोषम् २१	
पवमानो अति स्निधो ऽभ्यर्षति सुष्टुतिम् । सूर्यो न विश्वदर्शतः २२	
स मर्मृजान आयुभिः प्रयस्वान् प्रयसे हितः । इन्दुरत्यो विचक्षणः २३	
पवमान ऋतं ब्रूह चक्षुकं ज्योतिरजीजनत । कृष्णा तमांसि जङ्घनत् २४	
पवमानस्य जङ्घतो हरिश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिषः २५ [११]	
पवमानो रथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः २६	
पवमानो व्यश्रव द्रश्मभिर्वाजसातमः । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम् २७	
प्र सुवान इन्दुरक्षाः पवित्रमत्यव्ययम् । पुनान इन्दुरिन्द्रमा २८	
एष सोमो अर्धि त्वचि गवां क्रीळत्यद्रिभिः । इन्द्रं मदाय जोहुवत् २९	
यस्य ते द्युम्रवत् पयः पवमानाभृतं दिवः । तेन नो मृळ जीवसे ३० [१२] (५७८)	

(६७)

(१-३२) १-३ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः, ४-६ कश्यपो मारीचः, ७-९ गोतमो राहुगणः, १०-१२ अत्रिर्भौमः, १३-१५ विश्वामित्रो गार्थिनः, १६-१८ जमदग्निर्भागवः, १९-२१ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः, २२-३२ पवित्र आङ्गिरसो वा वसिष्ठो वा उभौ वा । पवमानः सोमः, १०-१२ पवमानः पूषा वा, २३-२७ पवमानोऽग्निः, २५ पवमानः सविता वा, २६ पवमानाग्निसवितारः, २७ विश्वे देवा वा, ३१-३२ पावमान्यध्येता । गायत्री, १६-१८ नित्यद्विपदा गायत्री, ३० पुरउष्णिक्; २७, ३१, ३२, अनुष्टुप् ।

त्वं सोमासि धारयुर्मन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे । पवस्व मंहयद्रयिः १	
त्वं सुतो नृमार्दनो दधन्वान् मत्सरिन्तमः । इन्द्राय सूरिरन्धसा २	
त्वं सुष्वाणो अद्रिभिर्भ्यर्ष कनिक्रदत् । द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम् ३	
इन्दुर्हिन्वानो अर्षति तिरो वाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ४	
इन्द्रो व्यव्यमर्षसि वि श्रवांसि वि सौभगा । वि वाजान् त्सोम गोमंतः ५ [१३]	
आ न इन्द्रो शतग्विनं रयिं गोमन्तमश्विनम् । भरा सोम सहस्रिणम् ६	
पवमानास इन्द्रवस्तिरः पवित्रमाश्रवः । इन्द्रं यामेभिराशत ७	

(५८५)

ककुहः सोम्यो रस	इन्दुरिन्द्राय पूर्यः	। आयुः पवत आयवे	८
हिन्वन्ति सूरमुस्रयः	पर्वमानं मधुश्रुतम्	। अभि गिरा समस्वरन्	९
अविता नो अजाश्वः	पूषा यामनियामनि	। आ भक्षत् कन्यासु नः	१० [१४]
अयं सोमः कपर्दिने	घृतं न पवते मधु	। आ भक्षत् कन्यासु नः	११
अयं त आघृणे सुतो	घृतं न पवते शुचि	। आ भक्षत् कन्यासु नः	१२
वाचो जन्तुः कवीनां	पर्वस्व सोम धारया	। देवेषु रत्नधा असि	१३
आ कलशेषु धावति	श्येनो वर्म वि गाहते	। अभि द्रोणा कर्निकदत्	१४
परि प्र सोम ते रसो	ऽसर्जि कलशे सुतः	। श्येनो न तक्तो अर्पति	१५ [१५]

पर्वस्व सोम मन्दय—न्निन्द्राय मधुमत्तमः	१६
असृग्रन् देववीतये वाजयन्तो रथा इव	१७
ते सुतासो मदिन्तमाः शुक्रा वायुमंसृक्षत	१८
ग्राव्णा तुन्नो अभिष्टुतः पवित्रं सोम गच्छसि । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	१९
एष तुन्नो अभिष्टुतः पवित्रमति गाहते । रक्षोहा वारमव्ययम्	२० [१६]
यदन्ति यच्च दूरके भयं विन्दति मामिह । पर्वमान वि तज्जहि	२१
पर्वमानः सो अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु नः	२२
यत् ते पवित्रमर्चिष्य—ग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनीहि नः	२३
यत् ते पवित्रमर्चिर्व—दग्ने तेन पुनीहि नः । ब्रह्मसवैः पुनीहि नः	२४
उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । मां पुनीहि विश्वतः	२५ [१७]
त्रिभिष्ट्वं देव सवित—र्वर्षिष्ठैः सोम धामभिः । अग्ने दक्षैः पुनीहि नः	२६

पुनन्तु मां देवजनाः	पुनन्तु वसवो धिया ।	
विश्वे देवाः पुनीत मा	जातवेदः पुनीहि मा	२७
प्र प्यायस्व प्र स्यन्दस्व	सोम विश्वेभिरंशुभिः ।	देवेभ्य उत्तमं हविः
उप प्रियं पनिप्रतं	युवानमाहुतीवृधम्	। अगन्म बिभ्रतो नमः

अलाप्यस्य परशुर्ननाश	त—मा पर्वस्व देव सोम ।	आखुं चिदेव देव सोम	३०
यः पावमानीरध्ये—	त्यृषिभिः संभृतं रसम् ।		
सर्वं स पूतमश्नाति	स्वदितं मातरिर्श्वना		३१
पावमानीर्यो अध्ये—	त्यृषिभिः संभृतं रसम् ।		
तस्मै सरस्वती दुहे	क्षीरं सर्पिर्मधूदुकम्		३२ [१८] (६१०)

(६८)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ६८-८५]

१० वत्सप्रिर्भालन्दनः । पवमानः सोमः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

प्र देवमच्छा मधुमन्त इन्दुवो ऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।
 बहिषदो वचनार्वन्त ऊर्धभिः परिस्रुतमुस्रिया निर्णिजं धिरे १
 स रोर्वदुभि पूर्वा अचिक्रद दुपारुहः श्रथयन् त्स्वादते हरिः ।
 तिरः पवित्रं परियन्नुरु ज्रयो नि शर्याणि दधते देव आ वरम् २
 वि यो ममे यम्या संयती मदः साकंवृधा पर्यसा पिन्वदक्षिता ।
 मही अपारे रजसी विवेविद दभिव्रजन्नक्षितं पाज आ ददे ३
 स मातरा विचरन् वाजयन्नपः प्र मेधिरः स्वधया पिन्वते पदम् ।
 अंशुर्यवेन पिपिशे यतो नृभिः सं जामिभिर्नसते रक्षते शिरः ४
 सं दक्षेण मनसा जायते कवि कृतस्य गर्भो निर्हितो यमा परः ।
 यूना ह सन्ता प्रथमं वि जज्ञतु गुहा हितं जनिम नेममुद्यतम् ५ [१९]

मन्द्रस्य रूपं विविदुर्मनीषिणः श्येनो यदन्धो अभरत् परावतः ।
 तं मर्जयन्त सुवृधं नदीष्वा उशन्तमंशुं परियन्तमृगिमयम् ६
 त्वां मृजन्ति दश योषणः सुतं सोम ऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितम् ।
 अव्यो वारोभिरुत देवहूतिभिर्नृभिर्यतो वाजमा दर्षि सातये ७
 परिप्रयन्तं व्ययं सुषंसदं सोमं मनीषा अभ्यनूपत स्तुभः ।
 यो धारया मधुमाँ ऊर्मिणा विव इयति वाचं रयिषालमर्त्यः ८
 अयं विव इयति विश्वमा रजः सोमः पुनानः कलशेषु सीदति ।
 अद्भिर्गोभिर्मृज्यते अद्भिभिः सुतः पुनान इन्दुर्वरिवो विदत् प्रियम् ९
 एवा नः सोम परिषिच्यमानो वयो दधच्चित्रतमं पवस्व ।
 अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् १० [२०] (६२०)

(६९)

१० हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती, ९-१० त्रिष्टुप् ।

इषुर्न धन्वन् प्रति धीयते मतिर्वत्सो न मातुरुषं सज्यूर्धनि ।
 उरुधारेव दुहे अग्र आयत्यस्य व्रतेष्वपि सोम इष्यते १
 उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधु मन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि ।
 पवमानः संतनिः प्रध्नतामिव मधुमान् द्रप्सः परि वारमर्षति २ (६२१)

अव्ये वधूयुः पवते परि त्वचि - श्रथ्नीते नसीरदितेऋतं यते ।
 हरिरक्रान् यजतः संयतो मदी नृम्णा शिशानो महिषो न शोभते ३
 उक्षा मिमाति प्रति यन्ति धेनवो देवस्य देवीरुपं यन्ति निष्कृतम् ।
 अत्यक्रमीदजुनं वारमव्ययमत्कं न निवतं परि सोमो अव्यत ४
 अमृत्केन रुशता वाससा हरिरमर्त्यो निर्णिजानः परि व्यत ।
 द्विवस्पृष्टं बर्हणा निर्णिजे कृतोपस्तरणं चम्बोर्नभस्मयम् । ५ [२१]

सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयित्वा मत्सरासः प्रसुपः साकमीरते ।
 तन्तुं ततं परि सर्गास आशवो नेन्द्राहते पवते धाम किं चन ६
 सिन्धोरिव प्रवणे निम्न आशवो वर्षच्युता मदासो गातुमाशत ।
 शं नो निवेशे द्विपदे चतुष्पदे ऽस्मे वाजाः सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ७
 आ नः पवस्व वसुमद्विरण्यवदश्वावद्गोमद्यवमत् सुवीर्यम् ।
 यूयं हि सोम पितरो मम स्थनं द्विवो मूर्धानः प्रस्थिता वयस्कृतः ८
 एते सोमाः पवमानास इन्द्रं रथा इव प्र ययुः सातिमच्छ ।
 सुताः पवित्रमतिं यन्त्यव्यं हित्वी वविं हरितो वृष्टिमच्छ ९
 इन्वुविन्द्राय बृहते पवस्व सुमृलीको अनवद्यो रिशादाः ।
 भरा चन्द्राणि गृणते वसूनि देवैर्यावापृथिवी प्रावतं नः १० [२२] (६३०)

(७०)

१० रेणुर्वंश्वाभिन्नः । पवमानः सोमः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुहे सत्यामाशिरं पूर्ये व्योमनि ।
 चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारुणि चक्रे यहतैरवर्धत १
 स भिक्षमाणो अमृतस्य चारुण उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे ।
 तेजिष्ठा अपो महना परि व्यत यदी देवस्य श्रवसा सदी विदुः २
 ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्यवो ऽदाभ्यासो जनुषी उभे अनु ।
 येभिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत ३
 स मृज्यमानो रुशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृषु प्रमे सचा ।
 व्रतानि पानो अमृतस्य चारुण उभे नृचक्षा अनु पश्यते विशी ४
 स मर्मजान इन्द्रियाय धार्यस ओभे अन्ता रोदसी हर्षते हितः ।
 वृषा शुभ्रेण बाधते वि दुर्मती रादेदिशानः शर्यहेव शुरुधः ५ [२३] (६३५)

स मातरा न ददृशान उम्रियो नानददेति मरुतामिव स्वनः ।

जानन्नृतं प्रथमं यत् स्वर्णरं प्रशस्तये कर्मवृणीत सुकृतुः ६

रुवति भीमो वृषभस्तविष्यया शृङ्गे शिशानो हरिणी विचक्षणः ।

आ योनिं सोमः सुकृतं नि षीदति गव्ययी त्वग्भवति निर्णिगव्ययी ७

शुचिः पुनानस्तन्वमरेपसमव्ये हरिर्न्यधाविष्ट सानवि ।

जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे त्रिधातु मधु क्रियते सुकर्मभिः ८

पवस्व सोम देववीतये वृषेन्द्रस्य हार्दिं सोमधानमा विश ।

पुरा नो बाधादुरितति पारय क्षेत्रविद्धि दिश आहा विपृच्छते ९

हितो न सप्तिरभि वाजर्मर्षेन्द्रस्येन्दो जठरमा पवस्व ।

नावा न सिन्धुमतिं पर्षि विद्राञ्छूरो न युध्यन्नव नो निदः स्पः १० [२४] (६४०)

(७१)

९ ऋषभो वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

आ दक्षिणा सृज्यते शुष्म्याऽसदं वेति दुहो रक्षसः पाति जागृविः ।

हरिरोपशं कृणुते नभस्पयं उपस्तिरे चम्बोऽर्बह्न निर्णिजे १

प्र कृष्टिहेव शूष एति रोरुवदसुर्यं वर्णं नि रिणीते अस्य तम् ।

जहाति वविं पितुरेति निष्कृतमुपप्रुतं कृणुते निर्णिजं तना २

अद्रिभिः सुतः पवते गर्भस्त्योवृषायते नभसा वेपते मती ।

स मोदते नसते साधते गिरा नैनिकते अप्सु यजते परीमणि ३

परिं द्युक्षं सहसः पर्वतावृधं मध्वः सिञ्चन्ति हर्म्यस्य सक्षणिम् ।

आ यस्मिन् गावः सुहुताव ऊर्धनि मूर्धञ्छृणन्त्यग्रियं वरीमभिः ४

समी रथं न भुरिजोरहेपत दश स्वसारो अदितेरुपस्थ आ ।

जिगादुप जयति गोरपीच्यं पदं यदस्य मतुथा अजीजनन् ५ [२५]

श्येनो न योनिं सदनं धिया कृतं हिरण्ययमासदं देव एषति ।

ए रिणन्ति बर्हिषि प्रियं गिरा ऽश्वो न देवा अप्येति यज्ञियः ६

परा व्यक्तो अरुषो द्विवः कविर्वृषा त्रिपृष्ठो अनविष्ट गा अभि ।

सहस्रणीतिर्यतिः परायती रेभो न पूर्वीरुषसो वि राजति ७

त्वेषं रूपं कृणुते वर्णो अस्य स यत्राशयत् समृता सेधति सिधः ।

अप्सा याति स्वधया दैव्यं जनं सं सुन्दुती नसते सं गोअग्रया ८ (६४८)

उक्षेव युथा परियन्त्रावी—दधि त्विषीरधित सूर्यस्य ।

द्विव्यः सुपर्णोऽव चक्षत क्षां सोमः परि क्रतुना पश्यते जाः

९ [२६] (६४९)

(७२)

९ हरिमन्त आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

हरिं मृजन्त्यरुषो न युज्यते सं धेनुभिः कलशे सोमो अज्यते ।

उद्वाचमीरयति हिन्वते मती पुरुष्टुतस्य कति चित् परिप्रियः

१

साकं वदन्ति बहवो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जठरे यदादुहुः ।

यदी मृजन्ति सुगमस्तयो नरः सनीळाभिर्कुशभिः काम्यं मधु

२

अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य प्रियं दुहितुस्तिरो रवम् ।

अन्वस्मै जोषमभरद्विनंगुसः सं द्रयीभिः स्वसृभिः क्षेति जामिभिः

३

नृधूतो अद्रिषुतो बर्हिषि प्रियः पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्कृत्वियः ।

पुरंधिवान् मनुषो यज्ञसाधनः शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते

४

नृबाहुभ्यां चोक्वितो धारया सुतो ऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते ।

आप्राः क्रतून् त्समजैरध्वरे मती—र्वेन द्रुषच्चम्वोऽरासदुद्धरिः

५ [२७]

अंशुं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितं कविं कवयोऽपसो मनीषिणः ।

समी गावो मतयो यन्ति संयतं क्रतस्य योना सदाने पुनर्भुवः

६

नाभा पृथिव्या धरुणो महो द्विवोऽऽपामूर्मो सिन्धुष्वन्तरुक्षितः ।

इन्द्रस्य वज्रो वृषभो विभूर्वसुः सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः

७

स तू पवस्व परि पार्थिवं रजः स्तोत्रे शिक्षन्नाधून्वते च सुक्रतो ।

मा नो निर्भाग्वसुनः सादनस्पृशो रायं पिशङ्गं बहुलं वसीमहि

८

आ तू न इन्दो शतव्रात्वश्यं सहस्रदातु पशुमद्धिरण्यवत् ।

उप मास्व बृहती रेवतीरिषो ऽधि स्तोत्रस्य पवमान नो गहि

९ [२८] (६५८)

(७३)

९ पवित्र आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

स्रक्ते द्रुप्तस्य धमतः समस्वर—न्वृतस्य योना समरन्त नाभयः ।

त्रीन् त्स मुर्धो असुरश्चक्र आरभे सत्यस्य नावः सुकृतमपीपरन्

१

(६५९)

सम्यक् सम्यञ्चो महिषा अहेषत सिन्धोरुर्मावधि वेना अवीविपन् ।
 मधोर्धाराभिर्जनयन्तो अर्कमित् प्रियामिन्द्रस्य तन्वमवीवृधन् २
 पवित्रवन्तः परि वाचमासते पितृषां प्रतो अभि रक्षति व्रतम् ।
 महः संमुद्रं वरुणस्तिरो दधे धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम् ३
 सहस्रधारेऽव ते समस्वरन् दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतः ।
 अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवः ४
 पितुर्मातुरध्या ये समस्वरन् ब्रूचा शोचन्तः संदहन्तो अव्रतान् ।
 इन्द्रद्विष्टामप धमन्ति मायया त्वचमसिक्नीं भूमनो दिवस्परि ५ [२९]

प्रत्नान्मानादध्या ये समस्वरन्—उल्लोकेयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः ।
 अपानक्षासो बधिरा अहासत ऋतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः ६
 सहस्रधारे वितते पवित्र आ वाचं पुनन्ति कवयो मनीषिणः ।
 रुद्रास एषामिषिरासो अद्रुहः स्पशः स्वञ्चः सुदृशो नृचक्षसः ७
 ऋतस्य गोपा न दभाय सुकृतु—स्त्री प पवित्रा हृद्यन्तरा दधे ।
 विद्वान् त्स विश्वा भुवनाभि पश्य—त्यवाजुष्टान् विध्यति कर्ते अव्रतान् ८
 ऋतस्य तन्तुर्विततः पवित्र आ जिह्वाया अग्रे वरुणस्य मायया ।
 धीराश्चित् तत् समिनक्षन्त आशता—ऽत्रा कर्तमव पदात्यप्रभुः ९ [३०] (६६७)

(७४)

९ कक्षीवान् दैर्घतमसः । पवमानः सोमः । जगती, ८ त्रिष्टुप् ।

शिशुर्न जातोऽव चक्रदुद्वने स्वर्ग्यद्वाज्यरुपः सिपासति ।
 दिवो रेतसा सचते पयोवृधा तमीमहे सुमती शर्म सप्रथः १
 दिवो यः स्कम्भो धरुणः स्वातत आपूर्णो अंशुः पर्येति विश्वतः ।
 सेमे मही रोदसी यक्षदावृता समीचीने दाधार समिषः कविः २
 महि प्सरः सुकृतं सोम्यं मधु—वीं गव्यूतिरदितेऋतं यते ।
 ईशे यो वृष्टेरित उस्त्रियो वृषा ऽपां नेता य इतऊतिर्ऋग्मियः ३
 आत्मन्वन्नभो दुह्यते घृतं पयं ऋतस्य नाभिरमृतं वि जायते ।
 समीचीनाः सुदानवः प्रीणन्ति तं नरो हितमव मेहन्ति पेरवः ४
 अरावीदंशुः सचमान ऊर्मिणा देवाव्यं मनुषे पिन्वति त्वचम् ।
 दधाति गर्भमदितेरुपस्थ आ येन लोकं च तनयं च धामहे ५ [३१] (६७२)

सहस्रधारेऽव ता असश्चतस्तूतीये सन्तु रजसि प्रजावतीः ।	
चतस्रो नाभो निहिता अवो द्विवो हविर्भरन्त्यमृतं घृतश्चुतः	६
श्वेतं रूपं कृणुते यत् सिषासति सोमो मीढ्वा असुरो वेदु भूमनः ।	
धिया शमी सचते सेमभि प्रवद्—दिवस्कर्तुमव दर्पदुद्रिणम्	७
अर्धं श्वेतं कलशं गोभिरक्तं कार्मन्ना वाज्यक्रमीत् ससवान् ।	
आ हिंन्विरे मनसा देवयन्तः कक्षीवते शतहिमाय गोनाम्	८
अद्भिः सोम पपृचानस्य ते रसो ऽव्यो वारं वि पवमान धावति ।	
स मृज्यमानः कविभिर्मदिन्तम् स्वदुस्वेन्द्राय पवमान पीतये	९ [३२] (६७६)

(७५)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि यद्वा अधि येषु वर्धते ।	
आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नाधि रथं विष्वश्चमरुहद्विचक्षणः	१
ऋतस्य जिह्वा पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाभ्यः ।	
दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्यं नाम तृतीयमधि रोचने द्विवः	२
अव द्युतानः कलशा अचिक्रद्वृभिर्धमानः कोश आ हिंरण्यये ।	
अभीमृतस्य द्रोहना अनूपता—ऽधि त्रिपृष्ठ उपसो वि राजति	३
अद्भिभिः सुतो मतिभिश्चनोहितः प्ररोचयन् रोदसी मातरा शुचिः ।	
रोमाण्यव्या समया वि धावति मधोधारा पिन्वमाना द्विवेदिवे	४
परि सोम प्र धन्वा स्वस्तये नृभिः पुनानो अभि वासयाशिरम् ।	
ये ते मदा आहनसो विहायस्—स्तेभिरिन्द्रं चोदय दातवे मघम्	५ [३३] (६८१)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२६]

(७६)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

धर्ता द्विवः पवते कृत्वयो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः ।	
हरिः सृजानो अत्यो न सत्त्वभिर्वृथा पाजांसि कृणुते नदीष्वा	१
शूरो न धन्त आयुधा गभस्त्योः स्वः सिषासन् रथिरो गर्विष्ठाषु ।	
इन्द्रस्य शुष्ममीरयन्नपस्युभि—रिन्दुहिंन्वानो अज्यते मनीषिभिः	२ (६८३)

इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणा तविष्यमाणो जठरेष्वा विश ।	
प्र णः पिन्व विद्युदुभ्रेव रोदसी धिया न वाजाँ उप मासि शश्वतः	३
विश्वस्य राजा पवते स्वर्हश ऋतस्य धीतिमृषिषाळीवशत् ।	
यः सूर्यस्यासिरेण मृज्यते पिता मतीनामसंमष्टकाव्यः	४
वृषेव यूथा परि कोशमर्षस्यपामुपस्थे वृषभः कनिकदत् ।	
स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम समिधे त्वोतयः	५ [१] (६८६)

(७७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

एष प्र कोशे मधुमाँ अचिक्रवु—दिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः ।	
अभीमूतस्य सुदुघा घृतश्रुतो वाश्रा अर्षन्ति पर्यसेव धेनवः	१
स पूर्यः पवते यं द्विस्परि श्येनो मथायदिषितस्तिरो रजः ।	
स मध्व आ युवते वेविजान इत् कुशानोरस्तुर्मनसाह बिभ्युषा	२
ते नः पूर्वास उपरास इन्दवो महे वाजाय धन्वन्तु गोमते ।	
ईक्षेण्यासो अह्योऽ न चारवो ब्रह्मब्रह्म ये जुजुषुर्हविर्हविः	३
अयं नो विद्वान् वनवद्वनुष्यत इन्दुः सत्राचा मनसा पुरुष्टुतः	
इनस्य यः सदेने गर्भमावुधे गवामुरुजमभ्यर्षति व्रजम्	४
चक्रिर्विवः पवते कृत्व्यो रसो महौ अदध्धो वरुणो हुरुग्यते ।	
असावि मित्रो वृजनेषु यज्ञियो ऽत्यो न यूथे वृषयुः कनिकदत्	५ [२] (६९६)

(७८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

प्र राजा वाचं जनयन्नसिष्यद—दुषो वसानो अभि गा इयक्षति ।	
गृभ्णाति रिप्रमविरस्य तान्वा शुद्धो देवानामुप याति निष्कृतम्	१
इन्द्राय सोम परि पिच्यसे नृभिर्नृचक्षा ऊर्मिः कविरज्यसे वने ।	
पूर्वीर्हि ते सुतयः सन्ति यातवे सहस्रमश्वा हरयश्चमूपदः	२
समुद्रिया अप्सरसो मनीषिणामासीना अन्तरभि सोममक्षरन् ।	
ता ईं हिन्वन्ति हर्म्यस्य सक्षणिं याचन्ते सुभ्रं पवमानमक्षितम्	३ (६९४)

गोजिन्नः सोमो रथजिद्धिरण्यजित् स्वर्जिद्वजित् पवते सहस्रजित् ।
 यं देवासश्चक्रिरे पीतये मदुं स्वादिष्टं द्रुप्समरुणं मयोभुवम्
 एतानि सोम पर्वमानो अस्मयुः सत्यानि कृण्वन् द्रविणान्यर्षसि ।
 जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उर्वी गव्यूतिमभयं च नस्कृधि

४

५ [३] (६९६)

(७९)

५ कविर्भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बृहद्विवेषु हरयः ।
 वि च नशन् न इषो अरातयो ऽर्यो नशन्त सनिषन्त नो धिर्यः
 प्र णो धन्वन्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येभिरर्वतो जुनीमसि ।
 तिरो मर्तस्य कस्य चित् परिहृतिं वयं धनानि विश्वधा भरेमहि
 उत स्वस्या अरात्या अरिर्हि ष उतान्यस्या अरात्या वृको हि षः ।
 धन्वन् न तृष्णा समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः
 द्विवि ते नाभा परमो य आदुदे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः ।
 अद्रयस्त्वा बप्सति गोरधि त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुदुहुर्मनीषिणः
 एवा त इन्दो सुभ्वं सुपेशंसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अभिश्रियः ।
 निदंनिदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः

१

२

३

४

५ [४] (७०१)

(८०)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षंस ऋतेन देवान् हवते विवस्परि ।
 बृहस्पते र्वथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः
 यं त्वा वाजिन्नद्या अभ्यनूषता ऽयोहतं योनिमा रोहसि द्युमान् ।
 मघोनामायुः प्रतिरन् महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः
 एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
 प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन् हरिरत्यः स्यन्दते वृषा
 तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
 नृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावाभिः सुतो विश्वान् देवा आ पवस्वा सहस्रजित्
 तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।
 इन्द्रं सोम मादयन् दैव्यं जनं सिन्धोरिवोर्मिः पर्वमानो अर्षसि

१

२

३

४

५ [५] (७०६)

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

प्र सोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः ।	
वृधा यद्वीमुन्नीता यशसा गवां वानाय शूरमुदमन्दिषुः सुताः	१
अच्छा हि सोमः कलशाँ असिष्यदु—दत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा ।	
अथा देवानामुभयस्य जन्मनो विद्वाँ अश्रोत्यमुत इतश्च यत्	२
आ नः सोम पवमानः किरा व—स्विन्दो भव मघवा राधसो महः ।	
शिक्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गर्यमारे अस्मत् परा सिचः	३
आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।	
बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती	४
उभे द्यावापृथिवी विश्वमिन्वे अर्यमा देवो अदितिर्विधाता ।	
भगो नृशंस उर्व—न्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुषन्त	५ [६] (७११)

(८२)

५ वसुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दुस्मो अभि गा अचिक्रदत् ।	
पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम्	१
कविर्वेधस्या पर्येषि माहिन्—मत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि ।	
अपसेधन् दुरिता सोम मृळय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम्	२
पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे ।	
स्वसार आपो अभि गा उतासरन् त्सं ग्रावभिर्नसते वीते अध्वरे	३
जायेव पत्यावधि शेव महसे पत्राया गर्भं शृणुहि ब्रवीमि ते ।	
अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसे ऽनिन्द्यो वृजने सोम जागृहि	४
यथा पूर्वभ्यः शतसा अमृधः सहस्रसाः पर्यया वाजमिन्दो ।	
एवा पवस्व सुविताय नव्यसे तव व्रतमन्वापः सचन्ते	५ [७] (७१६)

(८३)

५ पवित्र आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः ।	
अतस्ततनूर्न तदामो अश्रुते शूतास इद्वहन्तस्तत् समाशत	१ (७१७)

तपोष्पवित्रं विततं दिवस्पदे शोचन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् ।	
अवन्त्यस्य पवीतारमाशवो दिवस्पृष्ठमधि तिष्ठन्ति चेतसा	२
अरुरुचदुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा बिभर्ति भुवनानि वाजयुः ।	
मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमा दधुः	३
गन्धर्व इत्था पदमस्य रक्षति पाति देवानां जनिमान्यद्भुतः ।	
गृभ्णाति रिपुं निधया निधापतिः सुकृत्तमा मधुनो भक्षमाशत	४
हविर्हविष्मो महि सद्य दैव्यं नभो वसानः परि यास्यध्वम् ।	
राजा पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रभृष्टिर्जयसि श्रवो बृहत्	५ [८] (७२१)

(८४)

५ वाच्यः प्रजापतिः । पवमानः सोमः । जगती ।

पवस्व देवमादन्नो विचर्षणि—रप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे ।	
कूधी नो अद्य वरिवः स्वस्तिम—दुरुक्षितौ गृणीहि दैव्यं जनम्	१
आ यस्तस्थौ भुवनान्यमर्त्यो विश्वानि सोमः परि तान्यर्षति ।	
कृण्वन् त्संचृतं विचृतमभिष्टय इन्दुः सिषक्त्युपसं न सूर्यः	२
आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीष्वा देवानां सुम्न इषयन्नुपावसुः ।	
आ विद्युता पवते धारया सुत इन्द्रं सोमो मादयन् दैव्यं जनम्	३
एष स्य सोमः पवते सहस्रजि—द्विन्वानो वाचमिषिरामुपबुधम् ।	
इन्दुः समुद्रमुदिर्यति वायुभि—रेन्द्रस्य हार्दि कलशेषु सीदति	४
अभि त्यं गावः पर्यसा पयोवृधं सोमं श्रीणन्ति मतिभिः स्वर्चिदम् ।	
धनंजयः पवते कृत्यो रसो विप्रः कविः काव्येना स्वर्चनाः	५ [९] (७२६)

(८५)

१२ वेनो भार्गवः । पवमानः सोमः । जगती, ११-१२ त्रिष्टुप् ।

इन्द्राय सोम सुपुतः परि स्रवा—ऽपामीवा भवतु रक्षसा सह ।	
मा ते रसस्य मत्सत द्याविनो द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः	१
अस्मान् त्समर्ये पवमान चोदय दक्षो देवानामसि हि प्रियो मदः ।	
जहि शत्रूरभ्या भन्दनायतः पिबेन्द्र सोममव नो मृधो जहि	२ (७२८)

अदब्ध इन्द्रो पवसे मदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः ।

अभि स्वरन्ति ब्रह्मो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निंसते ३

सहस्रणीथः शतधारो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु ।

जयन् क्षेत्रमभ्यर्षा जयन्नप उरुं नो गातुं कृणु सोम मीढ्वः ४

कर्निकदत्त कलशे गोभिरज्यसे व्यव्ययं समया वारमर्षसि ।

मर्मज्यमानो अत्यो न सानसि—रिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः ५

स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने ।

स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमाँ अदाभ्यः ६ [१०]

अत्यं मृजन्ति कलशे दश क्षिपः प्र विप्राणां मतयो वाच ईरते ।

पर्वमाना अभ्यर्षन्ति सुष्टुति—मेन्द्रं विशन्ति मदिरास इन्द्रवः ७

पर्वमानो अभ्यर्षा सुवीर्यं—मुवीं गव्यूतिं महि शर्म सप्रथः ।

मार्किर्नो अस्य परिषूतिरीशते—न्द्रो जयेम त्वया धनं धनम् ८

अधि द्यामस्थाद्वृषभो विचक्षणो ऽरुरुचद्वि दिवो रोचना कविः ।

राजा पवित्रमत्येति रोरुवद्—दिवः पीयूषं दुहते नृचक्षसः ९

दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतो वेना दुहन्युक्षणं गिरिष्ठां ।

अप्सु द्रप्सं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरूमा मधुमन्तं पवित्र आ १०

नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं गिरो वेनानामकृपन्त पूर्वीः ।

शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्रतं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम् ११

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाद्—विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य ।

भानुः शुक्रेण शोचिषा व्यद्यौत प्रारुरुचद्रोदसी मातरा शुचिः १२ [११] (७३८)

(८६)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ८६-९६]

(१-४८) १-१० अकृष्टा माषाः, ११-२० सिकता निवावरी, २१-३० पृश्नियोऽजाः, ३१-४० अकृष्टमाषादय-
स्त्रयः, ४१-४५ भौमोऽत्रिः, ४६-४८ गृत्समदः शौनकः । पवमानः सोमः । जगती ।

प्र त आशवः पवमान धीजवो मदा अर्षन्ति रघुजा इव त्मना ।

दिव्याः सुपर्णा मधुमन्त इन्द्रवो मदिन्तमासः परि कोशमासते १

प्र ते मदासो मदिरास आशवो ऽसृक्षत रथ्यासो यथा पृथक् ।

धेनुर्न वत्सं पर्यसाभि वज्रिण—मिन्द्रमिन्द्रवो मधुमन्त ऊर्मयः २

(७४०)

अत्यो न हिया॒नो अ॒भि वाज॑र्मर्ष स्वर्वित् कोशं॑ वि॒वो अ॒द्रिमा॑तरम् ।
वृषा॑ प॒वित्रे अ॒धि सा॒नो अ॒व्यये सोमः॑ पु॒नान इ॑न्द्रियाय॒ धाय॑से ३
प्र त आ॒श्विनीः प॒वमान॑ धी॒जुवो॑ वि॒व्या अ॑सृ॒ग्रन् पय॑सा॒ धरी॑मणि ।
प्रा॒न्तर्क॑षयः स्था॒विरी॑रसृक्षत॒ ये त्वा॑ मृ॒जन्त्यृषि॑षाण वे॒धसः॑ ४
वि॒श्वा धा॒मानि वि॒श्वच॑क्ष ऋ॒भ्वसः॑ प्र॒भोस्ते॑ स॒तः परि॑ यन्ति के॒तवः॑ ।
व्या॒नशिः प॑वसे सोम॒ धर्म॑भिः पति॒र्विश्व॑स्य भु॒वन॑स्य राज॒सि ५ [१२]

उ॒भय॑तः प॒वमान॑स्य र॒श्मयो॑ ध्रु॒वस्य॑ स॒तः परि॑ यन्ति के॒तवः॑ ।
यदी॑ प॒वित्रे अ॒धि मृ॒ज्यते॑ हरिः स॒त्ता नि यो॒ना क॒लशे॑षु सी॒दति॑ ६
य॒ज्ञस्य॑ के॒तुः प॑वते स्व॒ध्वरः॑ सोमो॑ दे॒वानामु॑र्ष याति निष्कृ॒तम् ।
स॒हस्र॑धारः परि॒ कोश॑र्मर्षति॒ वृषा॑ प॒वित्रम॑त्येति रो॒रुवत् ७
राजा॑ समु॒द्रं नद्यो॑ऽ वि गा॒हते॑ ऽपामू॒र्मि संच॑ते सिन्धु॒षु श्रि॑तः ।
अ॒ध्यस्था॑त् सानु प॒वमानो॑ अ॒व्ययं॑ नाभा॑ पृथि॒व्या ध॑रु॒णो म॒हो वि॒वः ८
वि॒वो न सा॒नु स्तन॑यन्नचि॒क्रदृ॑द् द्यौश्च॒ यस्य॑ पृथि॒वी च॒ धर्म॑भिः ।
इन्द्र॑स्य स॒ख्यं प॑वते वि॒वेवि॑दुत् सोमः॑ पु॒नानः क॒लशे॑षु सी॒दति॑ ९
ज्योति॑र्य॒ज्ञस्य॑ प॒वते म॑धु॒ प्रियं॑ पि॒ता दे॒वानां॑ ज॒निता वि॒भूव॑सुः ।
द॒धाति॑ रत्नं स्व॒धयो॑रपी॒च्यं म॒दिन्त॑मो मत्सर इ॒न्द्रियो॑ रसः॒ १० [१३]

अ॒भिक्र॑न्दन् क॒लशं॑ वा॒ज्यर्ष॑ति॒ पति॑र्द्वि॒वः श॒तधा॑रो वि॒चक्ष॑णः ।
ह॒रिर्मि॑त्रस्य स॒दने॑षु सी॒दति॑ म॒र्मृजानो॑ऽवि॒भिः सिन्धु॑भिर्वृषा॑ ११
अ॒ग्रे सिन्धू॑नां प॒वमानो॑ अ॒र्ष—त्य॒ग्रे वा॒चो अ॑ग्रि॒यो गोषु॑ गच्छति ।
अ॒ग्रे वा॒जस्य॑ भज॒ते म॒हाध॑नं स्वा॒युधः॑ सो॒तृभिः॑ पू॒यते॑ वृषा॑ १२
अ॒यं म॒तवा॑ञ्छकु॒नो यथा॑ हि॒तो ऽग्रे॑ स॒सार॒ प॒वमान॑ ऊ॒र्मिणा॑ ।
तव॑ क॒त्वा रो॑दसी अ॒न्तरा॑ के॒वे शु॒चिर्धि॑या प॒वते॑ सोम॑ इन्द्र ते १३
द्वापि॑ व॒सानो॑ य॒ज्ञतो॑ दि॒विस्पृ॑श—मन्तरि॒क्षप्रा॑ भु॒वने॑ष्वर्षितः ।
स्व॒र्जज्ञा॑नो नभ॑साभ्य॒क्रमी॑त् प्र॒त्नम॑स्य पि॒तर॑मा वि॒वास॑ति १४
सो अ॑स्य वि॒शे म॒हि श॑र्मं यच्छति॒ यो अ॑स्य॒ धाम॑ प्रथ॒मं व्या॑न॒शे ।
प॒दं यद॑स्य पर॒मे व्यो॑मन् यतो॒ विश्वा॑ अ॒भि सं या॑ति सं॒यतः॑ १५ [१४]

प्रो अ॒यासी॑दिन्द्रि॒न्द्रस्य॑ निष्कृ॒तं स॒खा स॒ख्युर्न प्र मि॑नाति सं॒गिर॑म् ।
म॒र्यं इ॒व यु॒वति॑भिः स॒मर्ष॑ति॒ सोमः॑ क॒लशं॑ श॒तया॑न्ना प॒था १६

प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपूयुवः पनस्युवः संवसेनेष्वक्रमुः ।
 सोमं मनीषा अभ्यनूततु स्तुभो ऽभि धेनवः पयसेमशिथ्युः १७
 आ नः सोम संयतं पिब्युषीमिष—मिन्दो पर्वस्व पर्वमानो अस्त्रिधम् ।
 या नो दोहते त्रिरहन्नसंश्रुषी क्षुमद्वाजवन्मधुमत सुवीर्यम् १८
 वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नः प्रतरीतोषसो दिवः ।
 क्राणा सिन्धूनां कलशां अवीवश—दिन्द्रस्य हार्द्याविशन् मनीषिभिः १९
 मनीषिभिः पवते पूर्यः कवि—नृभिर्यतः परि कोशां अचिक्रदत ।
 त्रितस्य नाम जनयन् मधु क्षर—दिन्द्रस्य वायोः सख्याय कर्तवे २० [१५]

अयं पुनान उषसो वि रोचय—कृत्यं सिन्धुभ्यो अभवदु लोककृत ।
 अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः २१
 पर्वस्व सोम दिव्येषु धामसु सृजान इन्दो कलशे पवित्र आ ।
 सीकृन्निन्द्रस्य जठरे कनिक्रदु—नृभिर्यतः सूर्यमारोहयो दिवि २२
 अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र आ इन्द्रविन्द्रस्य जठरेष्वाविशन् ।
 त्वं नृचक्षा अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरप २३
 त्वां सोम पर्वमानं स्वाध्यो ऽनु विप्रासो अमदन्नवस्यवः ।
 त्वां सुपर्ण आभरद् दिवस्परी—न्दो विश्वाभिर्मतिभिः परिष्कृतम् २४
 अय्ये पुनानं परि वारं ऊर्मिणा हरिं नवन्ते अभि सप्त धेनवः ।
 अपामुपस्थे अध्यायवः कवि—मृतस्य योना महिषा अहेषत २५ [१६]

इन्दुः पुनानो अति गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन् त्सुपथानि यज्यवे ।
 गाः कृण्वानो निर्णिजं हर्यतः कवि—रत्यो न क्रीळन् परि वारमर्षति २६
 असश्वतः शतधारा अभिभियो हरिं नवन्तेऽव ता उकुन्युवः ।
 क्षिपो मृजन्ति परि गोभिरावृतं तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः २७
 तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतस—स्त्वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि ।
 अथेदं विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धामधा असि २८
 त्वं समुद्रो असि विश्ववित् कवे तवेमाः पञ्च प्रदिशो विधर्मणि ।
 त्वं द्यां च पृथिवीं चार्तिं जग्मिषे तव ज्योतींषि पवमान सूर्यः २९
 त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि देवेभ्यः सोम पवमान पूयसे ।
 त्वामुशिजः प्रथमा अगृभ्णत तुभ्येमा विश्वा भुवनानि येमिरे ३० [१७] (७६८)

प्र रेभ एत्यति वारमव्ययं वृषा वनेष्वव चक्रवृद्धरिः ।
 सं धीतयो वावशाना अनूषत शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्रतम् ३१
 स सूर्यस्य रश्मिभिः परि व्यत तन्तुं तन्वानस्त्रिवृतं यथा विदे ।
 नयन्नृतस्य प्रशिषो नवीयसीः पतिर्जनीनामुप याति निष्कृतम् ३२
 राजा सिन्धूनां पवते पतिर्दिव ऋतस्य याति पथिभिः कनिकदत् ।
 सहस्रधारः परि पिच्यते हरिः पुनानो वाचं जनयन्नुपावसुः ३३
 पर्वमान मह्यर्णो वि धावसि सूरौ न चित्रो अव्ययानि पव्यया ।
 गर्भस्तिपूतो नृभिराद्रिभिः सुतो महे वाजाय धन्याय धन्वसि ३४
 इपमूर्जं पवमानाभ्यर्षसि श्येनो न वंसु कलशेषु सीदसि ।
 इन्द्राय मद्रा मद्यो मदः सुतो दिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ३५ [१८]

सप्त स्वसारो अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञानं जेन्यं विपश्चितम् ।
 अपां गन्धर्वं दिव्यं नृचक्षंसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य राजसे ३६
 ईशान इमा भुवनानि वीर्यसे युजान इन्दो हरितः सुपर्ण्यः ।
 तास्ते क्षरन्तु मधुमद्धृतं पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ३७
 त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः पर्वमान वृषभ ता वि धावसि ।
 स नः पवस्व वसुमद्भिरण्यवद्वयं स्याम भुवनेषु जीवसे ३८
 गोवित पवस्व वसुविद्विरण्यविद्वरेतोधा इन्वो भुवनेष्वर्पितः ।
 त्वं सुवीरो असि सोम विश्ववित तं त्वा विप्रा उप गिरेम आसते ३९
 उन्मध्व ऊर्मिर्विनना अतिष्ठिपदुपो वसानो महिषो वि गाहते ।
 राजा पवित्ररथो वाजमारुहत् सहस्रभृष्टिर्जयति श्रवो ब्रूहत् ४० [१९]

स भन्दना उदियति प्रजावती विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि ।
 ब्रह्म प्रजावद्वयिमश्वपस्त्यं पीत इन्वुविन्द्रमस्मभ्यं याचतात् ४१
 सो अग्रे अह्नां हरिर्हर्यतो मदुः प्र चेतसा चेतयते अनु द्युभिः ।
 द्वा जना यातर्यन्नन्तरीयते नरा च शंसं दैव्यं च धर्तरि ४२
 अश्रते व्यश्रते समश्रते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यश्रते ।
 सिन्धोरुच्छ्रवासे पतर्यन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्णते ४३
 विपश्चिते पर्वमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्षति ।
 अहिर्न जूर्णामति सर्पति त्वचमत्यो न क्रीळन्नसरदृषा हरिः ४४ (७८९)

अग्नेगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अह्नां भुवनेष्वर्पितः ।

हरिर्धृतस्नुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्थः

४५ [२०]

असर्जि स्कम्भो द्विव उद्यतो मवुः परि त्रिधातुर्भुवनान्यर्षति ।

अंशुं रिहन्ति मतयः पर्निप्रतं गिरा यदि निर्णिजमृग्मिणो ययुः

४६

प्र ते धारा अत्यण्वानि मेघ्यः पुनानस्य संयतो यन्ति रंहयः ।

यद्गोभिर्इन्दो चम्बोः समज्यस आ सुवानः सोम कलशेषु सीदसि

४७

पवस्व सोम क्रतुविन्न उक्थ्यो ऽव्यो वारे परि धाव मधु प्रियम् ।

जहि विश्वान् रक्षस इन्दो अत्रिणो बृहद्वेदेम विदथे सुवीराः

४८ [२१] (७८६)

(८७)

९ उशना काव्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र तु द्रव परि कोशं नि पीव नृभिः पुनानो अभि वार्जमर्ष ।

अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयन्तो ऽच्छा बर्ही रशनाभिर्नयन्ति

१

स्वायुधः पवते देव इन्दु रशस्तिहा वृजनं रक्षमाणः ।

पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो द्विवो धरुणः पृथिव्याः

२

ऋषिर्विप्रः पुरेता जनानां मृभुर्धिर उशना काव्येन ।

स चिद्विवेव निहितं यदासा मपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम्

३

एष स्य ते मधुमां इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परि पवित्रे अक्षाः ।

सहस्रसाः शतसा भूरिदावा शश्वत्तमं बर्हिरा वाज्यस्थात्

४

एते सोमा अभि गव्या सहस्रा महे वाजायामृताय श्रवांसि ।

पवित्रेभिः पवमाना असृग्र ञ्छ्वस्ववो न पृतनाजो अत्याः

५ [२२]

परि हि ष्मा पुरुद्वतो जनानां विश्वासरुद्धोर्जना पूयमानः ।

अथा भर श्येनभृत प्रयांसि रयिं तुश्नानो अभि वार्जमर्ष

६

एष सुवानः परि सोमः पवित्रे सर्गो न सृष्टो अदधावदवा ।

तिग्मे शिशानो महिषो न शृङ्गे गा गव्यन्नाभि शूरो न सत्वा

७

एषा ययौ परमावुन्तरद्रेः कूचित् सतीरुर्वे गा विवेद ।

द्विवो न विद्युत् स्तनयन्त्यभैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारा

८

उत स्म राशिं परि यासि गोना मिन्द्रेण सोम सरथं पुनानः ।

पूर्वीरिषो बृहतीर्जीरदानो शिक्षा शचीवस्तव ता उपन्दुत्

९ [२३] (७९५)

(८८)

८ उशना काव्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अयं सोमं इन्द्र तुभ्यं सुन्वे	तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि ।	
त्वं ह यं चकृषे त्वं ववृष	इन्द्रं मदाय युज्याय सोमम्	१
स ई रथो न भुरिषाळ्योजि	महः पुरुणि सातये वसूनि ।	
आदीं विश्वा नहुष्याणि जाता	स्वर्षाता वन ऊर्ध्वा नवन्त	२
वायुर्न यो नियुत्वा इष्टयामा	नासत्येव हव आ शंभविष्ठः ।	
विश्ववारो द्रविणोदा इव त्मन्	पूषेवं धीजर्वनोऽसि सोम	३
इन्द्रो न यो महा कर्माणि चक्रि	हन्ता वृत्राणामासि सोम पूर्भित ।	
पैद्वो न हि त्वमहिनाम्नां हन्ता	विश्वस्यासि सोम दस्योः	४
अग्निर्न यो वन आ सृज्यमानो	वृथा पाजांसि कृणुते नदीषु ।	
जनो न युध्वा महत उपब्धि	रिर्यति सोमः पवमान ऊर्मिम्	५
एते सोमा अति वाराण्यव्या	दिव्या न कोशासो अभ्रवर्षाः ।	
वृथा समुद्रं सिन्धवो न नीचीः	सुतासो अभि कलशा असृग्रन्	६
शुष्मी शर्धो न मारुतं पवस्वा	ऽनभिश्वास्ता दिव्या यथा विद्रः ।	
आपो न मक्षू सुमतिर्भवा नः	सहस्राप्साः पृतनाषाणन यज्ञः	७
राजो नु ते वरुणस्य व्रतानि	बृहद्व्रभीरं तव सोम धाम ।	
शुचिद्वमसि प्रियो न मित्रो	दृक्षाय्यो अर्यमेवांसि सोम	८ [२४] (८०३)

(८९)

७ उशना काव्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्रो स्य वह्निः पथ्याभिरस्यान्	दिवो न वृष्टिः पवमानो अक्षाः ।	
सहस्रधारो असवृद्धयस्मे	मातुरुपस्थे वन आ च सोमः	१
राजा सिन्धूनामवसिष्ठ वास	ऋतस्य नावमारुहद्रजिष्ठाम् ।	
अप्सु द्वप्सो वावृधे श्येनजूतो	दुह ई पिता दुह ई पितुर्जाम्	२
सिंहं नसन्त मध्वो अयासं	हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम् ।	
शूरो युत्सु प्रथमः पृच्छते गा	अस्य चक्षसा परि पात्युक्षा	३ (८०६)

मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋण्वम् ।	
स्वसार ई जामयो मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति	४
चर्तस ई घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निषत्ताः ।	
ता ईमर्षन्ति नमसा पुनाना—स्ता ई विश्वतः परि षन्ति पूर्वीः	५
विष्टम्भो द्विवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य ।	
असत् त उत्सो गृणते नियुत्वान् मध्वो अंशुः पवत इन्द्रियाय	६
वन्वन्नवातो अभि देववीति—मिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व ।	
शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम	७ [२५] (८१०)
(९०)	

६ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र हिन्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सन्निप्यन्नयासीत ।	
इन्द्रं गच्छन्नायुधा संशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः	१
अभि त्रिपुष्टं वृषणं वयोधा—माङ्गवाणामवावशन्त वाणीः ।	
वना वसानो वरुणो न सिन्धून् वि रत्नधा दयते वार्याणि	२
शूरग्रामः सर्ववीरः सहावा—अता पवस्व सनिता धनानि ।	
तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्व—पाळ्हः साह्वान् पृतनासु शत्रून्	३
उरुगव्यूतिरभयानि कृण्वन् तसमीचीने आ पवस्वा पुरंधी ।	
अपः सिपासन्नृषसः स्वर्गाः सं चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान्	४
मत्सि सोम वरुणं मत्सि मित्रं मत्सीन्द्रमिन्द्रो पवमान विष्णुम् ।	
मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि महामिन्द्रमिन्द्रो मदाय	५
एवा राजेव क्रतुमां अमेन विश्वा घनिघ्नदुरिता पवस्व ।	
इन्द्रो सूक्ताय वचसे वयो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२६] (८१६)
[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२८]	(९१)

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

असर्जि वक्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी ।	
दश स्वसारो अधि सानो अव्ये ऽजन्ति वह्निं सदनान्यच्छे	१
वीती जनस्य द्विव्यस्य कव्यै—रधि सुवानो नहुष्यैभिरिन्दुः ।	
प्र यो नृभिरमृतो मर्त्येभि—मर्मृजानोऽविभिर्गोभिरिन्द्रिः	२ (८१८)

वृषा वृष्णे रोरुवदंशुरस्मै पवमानो रुशदीर्ते पयो गोः ।	
सहस्रमृका पथिभिर्वचोविदध्वस्मभिः सूरौ अण्वं वि याति	३
रुजा हृळ्हा चिद्वक्षसः सदांसि पुनान इन्द ऊर्णुहि वि वाजान् ।	
वृश्चोपरिष्ठात् तुजता वधेन ये अन्ति दूरादुपनायमेषाम्	४
स प्रतनवन्नव्यसे विश्ववार सूक्ताय पथः कृणुहि प्राचः ।	
ये दुष्पेहासो वनुषा ब्रूहन्तस्तांस्ते अश्याम पुरुकृत् पुरुक्षो	५
एवा पुनानो अपः स्वर्गा अस्मभ्यं तोका तनयानि भूरि ।	
शं नः क्षेत्रमरु ज्योतींषि सोम ज्योङ्गः सूर्यं हृशये रिरिहि	६ [१] (८१२)

(९२)

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

परि सुवानो हरिरंशुः पवित्रे रथो न सर्जि सनये हियानः ।	
आपच्छ्लोर्कमिन्द्रियं पूयमानः प्रति देवाँ अजुषत् प्रयोभिः	१
अच्छा नृचक्षा असरत् पवित्रे नाम दधानः कविरस्य योनौ ।	
सीदन् होतेव सदेने चमूषू—पेमगमन्नृषयः सप्त विप्राः	२
प्र सुमेधा गातुविद्विष्वदेवः सोमः पुनानः सद् एति नित्यम् ।	
भुवद्विष्वेषु काव्येषु रन्ता ऽनु जनान् यतते पञ्च धीरः	३
तव त्ये सोम पवमान निण्ये विश्वे देवास्त्रय एकादृशासः ।	
दश स्वधाभिरधि सानो अव्ये मृजन्ति त्वा नद्यः सप्त यहीः	४
तन्न सत्यं पवमानस्यास्तु यत्र विश्वे कारवः संनसन्त ।	
ज्योतिर्यदहे अकृणोदु लोकं प्रावन्मनुं दस्यवे करभीकम्	५
परि सद्येव पशुमान्ति होता राजा न सत्यः समितीरियानः ।	
सोमः पुनानः कलशाँ अयासीत् सीदन् मृगो न महियो वनेषु	६ [२] (८१८)

(९३)

५ नोधा गौतमः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

साकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः ।	
हरिः पर्यद्रवजाः सूर्यस्य द्रोणं ननक्षे अत्यो न वाजी	१
सं मातृभिर्न शिशुर्ववाशनो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः ।	
मर्यो न योषामभि निष्कृतं यन् त्सं गच्छते कलश उस्त्रियाभिः	२ (८३०)

उत् प्र पिप्य ऊधरघ्न्याया इन्दुर्धाराभिः सचते सुमेधाः ।	
मूर्धानं गावः पयसा चमूष्वभि श्रीणान्ति वसुभिर्न निकतैः	३
स नो देवेभिः पवमान रदेन्दो रयिमश्विनं वावशानः ।	
रथिरायतामुशती पुरंधि—रस्मद्युगा वावने वसूनाम्	४
नू नो रयिमुप मास्व नूवन्तं पुनानो वाताप्यं विश्वश्चन्द्रम् ।	
प्र वन्वितुरिन्दो तार्यायुः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्	५ [३] (८३३)

(९४)

५ कण्वो घौरः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अधि यदस्मिन् वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः ।	
अपो वृणानः पवते कवीयन् व्रजं न पशुवर्धनाय मनम्	१
द्विता व्यूर्ण्वन्नमृतस्य धाम स्वर्विदे भुर्वनानि प्रथन्त ।	
धियः पिन्वानाः स्वसरे न गाव ऋतायन्तीरभि वावश्च इन्दुम्	२
परि यत् कविः काव्या भरते शूरो न रथो भुर्वनानि विश्वा ।	
देवेषु यशो मर्ताय भूषन् दक्षाय रायः पुरुभूषु नव्यः	३
श्रिये जातः श्रिय आ निरियाय श्रियं वयो जरितृभ्यो दधाति ।	
श्रियं वसाना अमृतत्वमायन् भवन्ति सत्या समिथा मितर्द्रा	४
इषमूर्जमभ्यर्षाश्वं गा—मुरु ज्योतिः कृणुहि मत्सि देवान् ।	
विश्वानि हि सुषहा तानि तुभ्यं पवमान बाधसे सोम शत्रून्	५ [४] (८३८)

(९५)

५ प्रस्कण्वः काण्वः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

कर्निक्रान्ति हरिरा सृज्यमानः सीदुन् वनस्य जठरे पुनानः ।	
नृमिर्यतः कृणुते निर्णिजं गा अतो मतीर्जनयत स्वधाभिः	१
हरिः सृजानः पथ्यामृतस्येयंति वाचमरितेव नावम् ।	
देवो देवानां गुह्यानि नामा—ऽऽविष्कृणोति बर्हिषि प्रवाचे	२
अपामिदेदूर्मयस्तर्तुराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ ।	
नमस्यन्तीरुप च यन्ति सं चा ऽऽ च विशन्त्युशतीरुशन्तम्	३ (८४१)

तं मर्मजानं महिषं न साना—वंशुं दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् ।

तं वावशानं मतयः सचन्ते त्रितो बिभर्ति वरुणं समुद्रे

४

इष्यन् वाचमुपवक्तेव होतुः पुनान इन्द्रो वि ष्या मनीषाम् ।

इन्द्रश्च यत् क्षयथः सौभगाय सुवीर्यस्य पतयः स्याम

५ [५] (८४३)

(९६)

१४ दैवोदासिः प्रतर्दनः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप ।

प्र सेनानीः शूरो अग्रे रथानां गव्यन्नोति हर्षते अस्य सेना ।

भद्रान् कृण्वन्निन्द्रहवान् त्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते

१

समस्य हरिं हरयो मृजन्त्य—श्वहयैरनिशितं नमोभिः ।

आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य सखा विद्रा एना सुमतिं यात्यच्छ

२

स नो देव देवताते पवस्व महे सोम प्सरस इन्द्रपानः ।

कृण्वन्नपो वर्षयन् द्यामुतेमा—मुरोरा नो वरिवस्या पुनानः

३

अजीतयेऽहृतये पवस्व स्वस्तये सर्वतातये बृहते ।

तदुशन्ति विश्व इमे सखाय—स्तदुहं वंश्मि पवमान सोम

४

सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः

जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः

५ [६]

ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीना—मृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्

श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः पवित्रमत्येति रेभन्

६

प्रावीविपद्वाच ऊर्मिं न सिन्धु—गिरः सोमः पवमानो मनीषाः ।

अन्तः पश्यन् वृजनेमावरा—ण्या तिष्ठति वृषभो गोपु जानन्

७

स मत्सरः पृत्सु वन्वन्नवातः सहस्रेता अभि वाजमर्ष ।

इन्द्रयिन्द्रो पवमानो मनी—ष्यं शोरूमिमीरय गा इष्ययन्

८

परि प्रियः कलशे देववात इन्द्राय सोमो रण्यो मदाय ।

सहस्रधारः शतवाज इन्दु—वाजी न सप्तिः समना जिगाति

९

स पूर्व्यो वसुविज्जार्यमानो मृजानो अप्सु दुदुहानो अद्रौ ।

अभिशास्तिपा भुवनस्य राजा विदद्रातुं ब्रह्मणे पूयमानः

१० [७]

त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।

वन्वन्नवातः परिधीरपौर्ण वीरेभिरश्वैर्मघवा भवा नः

११

(८५४)

यथापवथा मनवे वयोधा अमित्रहा वरिवोविन्द्रविष्मान् ।
 एवा पवस्व द्रविणं दधान इन्द्रे सं तिष्ठ जनयायुधानि १२
 पवस्व सोम मधुमाँ कृतावा ऽपो वसानो अधि सानो अव्ये ।
 अब द्रोणानि घृतवान्ति सीद मद्विन्तमो मत्सर इन्द्रपानः १३
 वृष्टिं दिवः शतधारः पवस्व सहस्रसा वाजयुर्देववीतौ ।
 सं सिन्धुभिः कुलशे वावशानः समुस्त्रियाभिः प्रतिरन् न आयुः १४
 एष स्य सोमो मतिभिः पुनानो ऽत्यो न वाजी तरतीदरातीः ।
 पयो न दुग्धमदितेरिषिरमुर्विव गातुः सुयमो न वोळ्हा १५[८]

स्वायुधः सोतृभिः पूयमानो ऽभ्यर्षे गुह्यं चारु नाम ।
 अभि वाजं सतिरिव श्रवस्या ऽभि वायुमभि गा देव सोम १६
 शिशुं जज्ञानं हर्यतं मृजन्ति शुम्भन्ति वह्निं मरुतो गणेन ।
 कविर्गीर्भिः काव्येना कविः सन् त्सोमः पवित्रमत्येति रेभन् १७
 ऋषिमना य ऋषिकृत् स्वर्षाः सहस्रणीथः पदवीः कवीनाम् ।
 तृतीयं धाम महिषः सिषासन् त्सोमो विराजमनु राजति ष्टुप् १८
 चमूषच्छयेनः शकुनो विभृत्वा गोविन्दुर्द्वप्स आयुधानि बिभ्रत् ।
 अपामूर्मिं सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति १९
 मर्यो न शुभ्रस्तन्वं मृजानो ऽत्यो न सृत्वा सनये धनानाम् ।
 वृषेव यूथा परि कोशमर्षन् कनिक्रदच्चम्बोऽरा विवेश २० [९]

पवस्वेन्वो पवमानो महोभिः कनिक्रदुत् परि वाराण्यर्ष ।
 क्रीळञ्चम्बोऽरा विश पूयमान इन्द्रं ते रसो मद्विरो ममत्तु २१
 प्रास्य धारा बृहतीरसृग्रञ्जक्तो गोभिः कुलशाँ आ विवेश ।
 साम कृण्वन् त्सामन्यो विपश्चित् क्रन्दन्नेत्यभि सख्युर्न जामिम् २२
 अपघ्नन्नेषि पवमान शत्रून् प्रियां न जारो अभिगीत् इन्दुः ।
 सीवन् वनेषु शकुनो न पत्वा सोमः पुनानः कुलशेषु सत्ता २३
 आ ते रुचः पवमानस्य सोम योषेव यन्ति सुदुधाः सुधाराः ।
 हरिरानीतः पुरुवारो अपस्वचिक्रदत् कुलशे देवयूनाम् २४ [१०] (८६७)

(९७)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ९७-१०३]

(५८) १-३ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः, ४-६ वासिष्ठ इन्द्रप्रमतिः, ७-९ वासिष्ठो वृषगणः,
१०-१२ वासिष्ठो मन्युः, १३-१५ वासिष्ठ उपमन्युः, १६-१८ वासिष्ठो व्याघ्रपादः,
१९-२१ वासिष्ठः शक्तिः, २२-२४ वासिष्ठः कर्णश्रुद्, २५-२७ वासिष्ठो मृळीकः,
२८-३० वासिष्ठो वसुक्रः, ३१-४४ पराशरः शाकत्यः, ४५-५८ कुत्स
आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अस्य प्रेषा हेमनां पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् ।
सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मितेव सद्गं पशुमान्ति होता १
भद्रा वस्त्रा समन्याः वसानो महान् कविर्निर्वचनानि शंसन् ।
आ वच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागृविर्वैवर्तितौ २
समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे ।
अभि स्वरं धन्वां पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३
प्र गांयताभ्यर्चामि देवान् त्सोमं हिनोत महते धनाय ।
स्वादुः पवाते अति वारमव्यमा सीदाति कलशं देवयुर्नः ४
इन्दुर्वैवानामुप सख्यमायन् त्सहस्रधारः पवते मदाय ।
नृभिः स्तवानो अनु धाम पूर्वमगन्निन्द्रं महते सौभगाय ५ [११]

स्तोत्रे राये हरिरर्षा पुनान इन्द्रं मदो गच्छतु ते भराय ।
देवैर्याहि सरथं राधो अच्छा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ६
प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।
महिं वतः शुचिबन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ७
प्र हंसासंस्तृपलं मन्युमच्छा मादस्तं वृषगणा अयासुः ।
आङ्गूष्यं पवमानं सखायो दुर्मर्षं साकं प्र वेदन्ति वाणम् ८
स रंहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीळन्तं मिमते न गावः ।
परीणसं कृणुते तिग्मशृङ्गो दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृजः ९
इन्दुर्वाजी पवते गोन्योद्या इन्द्रे सोमः सह इन्वन् मदाय ।
हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातीर्वरिवः कृण्वन् वृजनस्य राजा १० [१२]

अध धारया मध्वां पृचानस्तिरो रोमं पवते अद्रिदुग्धः ।
इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय ११ (८७८)

अभि प्रियाणि पवते पुनानो देवो देवान् त्वेन रसेन पृश्नन् ।
 इन्दुर्धर्माण्यृतुथा वसानो दश क्षिपो अव्यत सानो अव्ये १२
 वृषा शोणो अभिकर्निक्रवुद्रा नदयन्नेति पृथिवीमुत द्याम् ।
 इन्द्रस्येव वग्नुरा शृण्व आजौ प्रचेतयन्नर्षति वाचमेमाम् १३
 रसाय्यः पर्यसा पिन्वमान ईरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम् ।
 पवमानः संतनिमेषि कृण्वन्निन्द्राय सोम परिषिच्यमानः १४
 एवा पवस्व मत्तिरो मदायो दग्नाभस्य नमयन् वधस्रैः ।
 परि वर्णं भरमाणो रुशन्तं गव्युनीं अर्षं परि सोम सिक्तः १५ [१३]

जुष्टी न इन्दो सुपथा सुगा न्युरौ पवस्व वरिवांसि कृण्वन् ।
 घनेव विष्वग्दुरितानि विघ्नन्नाधि ण्णुना धन्व सानो अव्ये १६
 वृष्टिं नो अर्षं दिव्यां जिगत्नु मिळावतीं शंगयीं जीरदानुम् ।
 स्तुकेव वीता धन्वा विचिन्वन् बन्धूरिमाँ अवराँ इन्दो वायून् १७
 ग्रन्थिं न विष्यं ग्रथितं पुनान ऋजुं च गातुं वृजिनं च सोम ।
 अत्यो न क्रवो हरिरा सृजानो मयीं देव धन्व पस्त्यावान् १८
 जुष्टो मदाय देवतात इन्को परि ण्णुना धन्व सानो अव्ये ।
 सहस्रधारः सुरभिरदब्धः परि स्रव वाजसातौ नृपह्ये १९
 अरश्मानो येऽरथा अयुक्ता अत्यासो न संसृजानास आजौ ।
 एते शुक्रासो धन्वन्ति सोमा देवासस्ताँ उप याता पिबध्वे २० [१४]

एवा न इन्दो अभि देववीतिं परि स्रव नभो अर्णश्चमूषु ।
 सोमो अस्मभ्यं काम्यं बृहन्तं रयिं ददातु वीरवन्तमुग्रम् २१
 तक्षद्यद्वी मनसो वेनतो वाग्ज्येष्ठस्य वा धर्मणि क्षोरनीके ।
 आदीमायन् वरमा वावशाना जुष्टं पतिं कलशे गाव इन्दुम् २२
 प्र दानुदो दिव्यो दानुपिन्व ऋतमृताय पवते सुमेधाः ।
 धर्मा भुवद्वृजन्यस्य राजा प्र रश्मिभिर्वृशभिर्भारि भूमं २३
 पवित्रेभिः पवमानो नृचक्षा राजा देवानामुत मर्त्यानाम् ।
 द्विता भुवद्रयिपती रयीणा मृतं भरत् सुभृतं चार्विन्दुः २४
 अवीँ इव श्रवसे सातिमच्छेन्द्रस्य वायोरभि वीतिमर्ष ।
 स नः सहस्रा बृहतीरिषो द्वा भवा सोम द्रविणोवित पुनानः २५ [१५] (८९, ९)

देवाव्यो नः परिषिच्यमानाः क्षयं सुवीरं धन्वन्तु सोमाः ।	
आयज्यवः सुमतिं विश्ववारा होतारो न दिवियजो मन्द्रतमाः	२६
एवा देव देवताते पवस्व महे सोम प्सरसे देवपानः ।	
महाश्चिद्धि प्ससि हिताः समर्ये कूधि सुष्ठाने रोदसी पुनानः	२७
अश्वो न क्रदो वृषभिर्युजानः सिंहो न भीमो मनसो जवीयान् ।	
अवाचीनैः पृथिभिर्ये रजिष्ठा आ पवस्व सौमनसं न इन्दो	२८
शतं धारा देवजाता असृग्रन् त्सहस्रमेनाः कवयो मृजन्ति ।	
इन्दो सनित्रं द्विव आ पवस्व पुरएतासि महतो धनस्य	२९
द्विवो न सर्गा अससृग्रमह्ना राजा न मित्रं प्र मिनाति धीरः ।	
पितुर्न पुत्रः क्रतुभिर्यतान आ पवस्व विशे अस्या अजीतिम्	३० [१६]
प्र ते धारा मधुमतीरसृग्रन् वारान् यत् पूतो अत्येप्यव्यान् ।	
पवमान पवसे धाम गोनां जज्ञानः सूर्यमपिन्वो अर्केः	३१
कनिक्रदुदनु पन्थामृतस्य शुक्रो वि भास्यमृतस्य धाम ।	
स इन्द्राय पवसे मत्सरवान् हिन्वानो वाचं मतिभिः कवीनाम्	३२
द्विव्यः सुपर्णोऽव चक्षि सोम पिन्वन् धाराः कर्मणा देववीतौ ।	
एन्दो विश कलशं सोमधानं क्रन्दन्निहि सूर्यस्योप रश्मिम्	३३
तिस्रो वाच ईरयति प्र वह्निः क्रतस्य धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् ।	
गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मतयो वावशानाः	३४
सोमं गावो धेनवो वावशानाः सोमं विप्रा मतिभिः पृच्छमानाः ।	
सोमः सुतः पूयते अज्यमानः सोमे अर्कास्त्रिष्टुभः सं नवन्ते	३५ [१७]
एवा नः सोम परिषिच्यमान आ पवस्व पूयमानः स्वास्ति ।	
इन्द्रमा विश बृहता रवेण वर्धया वाचं जनया पुरंधिम्	३६
आ जागृविर्विप्र क्रता मतीनां सोमः पुनानो असदच्चमूषु ।	
सपन्ति यं मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः सुहस्ताः	३७
स पुनान उप सूरे न धातो मे अप्रा रोदसी वि प आवः ।	
प्रिया चिद्यस्य प्रियसास ऊती स तू धनं कारिणे न प्र यंसत्	३८
स वर्धिता वर्धनः पूयमानः सोमो मीढ्वा अभि नो ज्योतिषावीत् ।	
येना नः पूर्वे पितरः पवृजाः स्वर्विदो अभि गा अद्रिमुष्णन्	३९

अक्रान् त्समुद्रः प्रथमे विधर्म—अनयन् प्रजा भुवनस्य राजा ।
वृषा पवित्रे अधि सानो अव्ये बृहत् सोमो वावृधे सुवान इन्दुः ४० [१८]

महत् तत् सोमो महिषश्चकारा—ऽपां यद्गर्भोऽवृणीत देवान् ।
अर्द्धादिन्द्वे पर्वमान ओजो ऽजनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ४१

मत्सि वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।
मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी देव सोम ४२

ऋजुः पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामीवां बाधमानो मृधश्च ।
अभिश्चीणन् पयः पयसाभि गोना—मिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः ४३

मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भगं च ।
स्वदुस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ४४

सोमः सुतो धारयात्यो न हित्वा सिन्धुर्न निम्नमभि वाज्यक्षाः ।
आ योनिं वन्यमसदत् पुनानः समिन्दुर्गोभिरसरत् समद्भिः ४५ [१९]

एष स्य ते पवत इन्द्र सोम—श्चमूपु धीर उशते तवस्वान् ।
स्वर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसर्जि ४६

एष प्रत्नेन वयसा पुनान—स्तिरो वर्षासि दुहितुर्दधानः ।
वसानः शर्म त्रिवरुथमप्सु होतेव याति समनेषु रेभन् ४७

नू नस्त्वं रथिरो देव सोम परि स्रव चम्बोः पूयमानः ।
अप्सु स्वादिष्ठो मधुमां ऋतावा देवो न यः सविता सत्यमन्मा ४८

अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानोऽभि मित्रावरुणा पूयमानः ।
अभी नरं धीजवनं रथेष्ठा—मभीन्द्रं वृषणं वज्रचाहुम् ४९

अभि वस्त्रा सुवसनान्यर्षा—ऽभि धेनूः सुदुघाः पूयमानः ।
अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्या ऽभ्यश्वान् रथिनो देव सोम ५० [२०]

अभी नो अर्ष त्रिव्या वसू—न्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः
अभि येन द्रविणमश्रवांमा—ऽभ्यर्षियं जमदग्निवन्नः ५१

अया पवा पवस्वैना वसूनि मांश्चत्व इन्वो सरसि प्र धन्व ।
ब्रध्नश्चिदत्र वातो न जूतः पुरुमेधश्चित् तर्कवे नरं दात् ५२

उत न एना पवया पवस्वा—ऽधि श्रुते श्रवाग्यस्य तीर्थे ।
षष्टिं सहस्रा नैगुतो वसूनि वृक्षं न पक्कं धूनवद्वणांय ५३

महीमे अस्य वृषनाम शूषे माँश्चत्वे वा पृशने वा वर्धन्ने ।	
अस्वापयन्निगुतः स्नेहयन्ना—ऽपामित्राँ अपाचितो अचेतः	५४
सं त्री पवित्रा विततान्येष्य—न्वेकं धावसि पूयमानः ।	
असि भगो असि वृत्रस्य वृता ऽसि मघवा मघवन्द्ध्य इन्दो	५५ [२१]
एष विश्ववित पवते मनीषी सोमो विश्वस्य भुवनस्य राजा ।	
द्रप्साँ ईरयन् विदथेष्विन्दु—र्वि वारमव्यं समयार्ति याति	५६
इन्दुं रिहन्ति महिषा अर्द्धधाः पदे रेभन्ति कवयो न गृध्राः ।	
हिन्वन्ति धीरा वृशभिः क्षिपाभिः समञ्जते रूपमपां रसेन	५७
त्वया वयं पर्वमानेन सोम भरे कृतं वि चिनुयाम शश्वत् ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	५८ [२२] (९२५)
(९८)	

१९ अम्बरीषो वार्षागिरः, ऋजिश्वा भारद्वाजश्च । पवमानः सोमः । अनुष्टुप्, ११ बृहती ।

अभि नो वाजसातमं रयिमर्ष पुरुस्पृहम् ।	
इन्दो सहस्रभर्णसं तुविद्युन्नं विश्वासहम्	१
परि ण्य सुवानो अव्ययं रथे न वर्माव्यत ।	
इन्दुरभि दुणा हितो हियानो धाराभिरक्षाः	२
परि ण्य सुवानो अक्षा इन्दुरव्ये मर्दच्युतः ।	
धारा य ऊर्ध्वो अर्ध्वरे भ्राजा नैति गव्ययुः	३
स हि त्वं देव शश्वते वसु मर्ताय वृशुषे ।	
इन्दो सहस्रिणं रयिं शतात्मानं विवाससि	४
वयं ते अस्य वृत्रहन् वसो वस्वः पुरुस्पृहः ।	
नि नेदिष्ठतमा इषः स्याम सुम्रस्याधिगो	५
द्विर्यं पञ्च स्वयंशसं स्वसारो अद्रिसंहतम् ।	
प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रस्नापयन्त्युर्मिणम्	६ [२३]
परि त्यं हर्यतं हरिं बभ्रुं पुनन्ति वारेण ।	
यो देवान् विश्वाँ इत् परि मर्देन सह गच्छति	७
अस्य वो ह्यवसा पान्तो दक्षसार्धनम् ।	
यः सूरिषु श्रवो बृहद्—वृधे स्वर्णं हर्यतः	८ (९३३)

स वाँ यज्ञेषु मानवी इन्दुर्जनिष्ट रोदसी ।

देवो देवी गिरिष्ठा अस्त्रेधन् तं तुविष्वणि

९

इन्द्राय सोम पार्तवे वृत्रघ्ने परि पिच्यसे ।

नरे च दक्षिणावते देवाय सदनासदे

१०

ते प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् ।

अप्रथोथन्तः सनुतर्हुरश्वितः प्रातस्तौ अप्रचेतसः

११

तं संखायः पुरोरुचं यूयं वयं च सूरयः ।

अश्याम वाजगन्धं सनेम वाजपस्त्यम्

१२ [२४] (९३७)

(९९)

८ रेभसून् काश्यपौ । पवमानः सोमः । अनुष्टुप्, १ बृहती ।

आ हर्यताय धृष्णवे धनुस्तन्वन्ति पौंस्यम् ।

शुक्रां वयन्त्यसुराय निर्णिजं विपामग्रे महीयुवः

१

अर्ध क्षपा परिष्कृतो वाजौ अभि प्र गाहते ।

यदी विवस्वतो धियो हरिं हिन्वन्ति यातवे

२

तमस्य मर्जयामसि मद्रो य इन्द्रपार्तमः ।

यं गाव आसभिर्वधुः पुरा नूनं च सूरयः

३

तं गार्थया पुराण्या पुनानमभ्यनूषत ।

उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम बिभ्रतीः

४

तमुक्षमाणमव्यये वारं पुनन्ति धर्णासिम् ।

दूतं न पूर्वचित्तय आ शासते मनीषिणः

५ [२५]

स पुनानो मदिन्तमः सोमश्चमूषु सीदति ।

पशौ न रेत आदधत् पतिर्वचस्यते धियः

६

स मृज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः ।

विदे यदासु संवृदि महीरपो वि गाहते

७

सुत इन्दो पवित्र आ नृभिर्यतो वि नीयसे ।

इन्द्राय मत्सरिन्तमश्चमूष्वा नि षीदसि

८ [२६] (९४५)

(१००)

९ रेभसूनु काश्यपो । पवमानः सोमः । अनुष्टुप् ।

अभी नवन्ते अद्बुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।

वत्सं न पूर्व आरुन्ति जातं रिहन्ति मातरः ।

१

पुनान इन्वुवा भर सोमं द्विर्हंसं रयिम् ।

त्वं वसूनि पुण्यसि विश्वानि द्वाशुषो गृहे

२

त्वं धियं मनोयुजं सृजा वृष्टिं न तन्यतुः ।

त्वं वसूनि पार्थिवा दिव्या च सोम पुण्यसि

३

परि ते जिग्युषो यथा धारा सुतस्य धावति ।

रंहमाणा व्यव्यं वारं वाजीव सानसिः

४

क्रत्वे दक्षाय नः कवे पर्वस्व सोम धारया ।

इन्द्राय पातवे सुतो मित्राय वरुणाय च

५

[२७]

पर्वस्व वाजसातमः पवित्रे धारया सुतः ।

इन्द्राय सोम विष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तमः

६

त्वां रिहन्ति मातरो हरिं पवित्रे अद्बुहः ।

वत्सं जातं न धेनवः पवमान विधर्मणि

७

पवमान महि श्रवश्चित्रेभिर्यासि रश्मिभिः ।

शर्धन् तमांसि जिघ्रसे विश्वानि द्वाशुषो गृहे

८

त्वं द्यां च महिमत पृथिवीं चाति जभिषे ।

प्रति द्वापिममुश्चथाः पवमान महित्वना

९

[२८] (९५४)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ व० १-३३]

(१०१)

(१६) १-३ अन्धीगुः श्यावाश्विः, ४-६ ययातिर्नाहुषः, ७-९ नहुषो मानवः, १०-१२ मनुः सांवरणः,

१३-१६ वैश्वामित्रो वाच्यो वा प्रजापतिः । पवमानः सोमः । अनुष्टुप्, २-३ गायत्री ।

पुरोजिती वो अन्धसः सुताय मादयित्वे ।

अप श्वानं श्रथिष्टन सखायो दीर्घजिह्वम्

१

यो धारया पावकया परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्यः

२

तं दुरोधमभी नरः सोमं विश्वाच्या धिया । यज्ञं हिन्वन्त्यद्रिभिः

३

(९५७)

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः ।
 पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ४
 इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् ।
 वाचस्पतिर्मस्वस्यते विश्वस्येशान ओजसा ५ [१]

सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीह्वयः ।
 सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य द्विवेदिवे ६
 अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्पति ।
 पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यस्यद्रोदसी उभे ७
 समु प्रिया अनूषत गावो मदाय घृष्वयः ।
 सोमासः कृण्वते पथः पर्वमानास इन्दवः ८
 य ओजिष्ठस्तमा भर पर्वमान श्रवाय्यम् ।
 यः पञ्च चर्षणीरभि रयिं येन वनामहे ९
 सोमाः पवन्त इन्दवो ऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः ।
 मित्राः सुवाना अरेपसः स्वाध्यः स्वर्विदः १० [२]

सुष्वाणासो व्यद्विभि—श्चिताना गोरधिं त्वचि ।
 इषमस्मभ्यमभितः समस्वरन् वसुविदः ११
 एते पूता विपश्चितः सोमासो दध्याशिरः ।
 सूर्यासो न दर्शितासो जिगत्तवो ध्रुवा घृते १२
 प्र सुन्वानस्यान्धसो मर्तो न वृत तद्वचः ।
 अप श्वानमराधसं हता मुखं न भृगवः १३
 आ जामिरत्के अव्यत भुजे न पुत्र ओण्योः
 सरज्जज्जरो न योषणां वरो न योनिमासदम् १४
 स वीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तम्भ रोदसी ।
 हरिः पवित्रे अव्यत वेधा न योनिमासदम् १५
 अव्यो वारोभिः पवते सोमो गव्ये अधि त्वचि ।
 कनिक्कद्वृषा हरि—रिन्द्रस्याभ्येति निष्कृतम् १६ [३] (९७०)

(१०२)

८ त्रित आप्त्यः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्नृतस्य दीर्घितिम् । विश्वा परिं प्रिया भुवदधं द्विता १
 उप त्रितस्य पाप्योऽ—रभक्तु यदुहा पदम् । यज्ञस्य सप्त धामभिरधं प्रियम् २
 त्रीणि त्रितस्य धारया पूष्टेष्वेरया रयिम् । मिमीते अस्य योजना वि सुक्रतुः ३
 जज्ञानं सप्त मातरों वेधामशासत श्रिये । अयं ध्रुवो रयीणां चिकेत यत् ४
 अस्य व्रते सजोषसो विश्वे देवासो अदुहः । स्पार्हा भवन्ति रन्तयो जुषन्त यत् ५ [४]

यमी गर्भमृतावृधो हृशे चारुमजीजनन् । कविं मंहिष्ठमध्वरे पुरुस्पृहम् ६
 समीचीने अभि त्मना यही क्रतस्य मातरां । तन्वाना यज्ञमानुषग्यदञ्जते ७
 कत्वा शुकेभिरक्षभि—र्कणोरप व्रजं द्विवः । हिन्वन्नृतस्य दीर्घितिं प्राध्वरे ८ [५] (९७८)

(१०३)

६ द्वित आप्त्यः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उद्यतम् । भूतिं न भरा मतिभिर्जुजोषते १
 परि वाराण्यव्यया गोभिरञ्जानो अर्पति । त्री पधस्था पुनानः कृणुते हरिः २
 परि कोशं मधुश्रुत—मव्यये वारं अर्पति । अभि वाणीर्कषीणां सप्त नूषत ३
 परि णेता मतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः । सोमः पुनानश्चम्बोविशन्द्रिः ४
 परि देवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् । पुनानो वाघद्वाघद्विरमर्त्यः ५
 परि सप्तिर्न वाजयु—र्देवो देवेभ्यः सुतः । व्यानशिः पर्वमानो वि धावति ६ [६] (९८४)

(१०४)

[सप्तमोऽनुवाकः॥७॥ सू० १०४-११४]

६ पर्वतनारदौ काण्वौ, काश्यप्यौ शिखण्डिन्यावप्सरसौ वा । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

सखाय आ नि पीदत पुनानाय प्र गांयत । शिशुं न यज्ञैः परिं भूषत श्रिये १
 समी वत्सं न मातृभिः सृजतां गयसाधनम् । देवाव्यं मर्दमभि द्विशवसम् २
 पुनाता दक्षसाधनं यथा शर्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शंतमः ३
 अस्मभ्यं त्वा वसुविद—मभि वाणीरनूषत । गोभिष्टे वर्णमभि वासयामसि ४
 स नो मदानां पत इन्दो देवप्सरा असि । सखेव सख्ये गातुवित्तमो भव ५
 सनेमि कृध्यस्मदा रक्षसं कं चिद्विणिम । अपादेवं द्रुयुमंहो युयोधि नः ६ [७] (९९०)

(१०५)

६ पर्वतनारदौ काण्वौ । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

तं वः सखायो मदाय पुनानमभि गायत । शिशुं न यज्ञैः स्वदयन्त गूर्तिभिः १
 सं वत्स इव मातृभि—रिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो मतिभिः परिष्कृतः २
 अयं दक्षाय साधनो ऽयं शर्धाय वीतये । अयं देवेभ्यो मधुमत्तमः सुतः ३
 गोमन्त्र इन्द्रो अश्ववत् सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्णमधि गोपुं दीधरम् ४
 स नो हरीणां पत इन्द्रो देवप्सरस्तमः । सखेव सख्ये नर्यो रुचे भव ५
 सनेमि त्वमस्मदाँ अदेवं कं चिद्वत्रिणम् । साह्वौ इन्द्रो परि बाधो अपद्वयुमद [८] (९९६)

(१०६)

(१४) १-३, १०-१४ अग्निश्वाश्रुपः, ४-६ चक्षुर्मनिवः, ७-९ मनुगांसवः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुण्टी जातास इन्द्रवः स्वर्विदः १
 अयं भराय सानसि—रिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे २
 अस्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्राभं गृभ्णीत सानसिम् । वज्रं च वृषणं भरत् समप्सुजित् ३
 प्र धन्वा सोम जागृवि—रिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव । द्युमन्तं शुष्ममा भरा स्वर्विदम् ४
 इन्द्राय वृषणं मधुं पवस्व विश्वदर्शतः । सहस्रयामा पथिकृद्विचक्षणः ५ [९]

अस्मभ्यं गातुवित्तमो देवेभ्यो मधुमत्तमः । सहस्रं याहि पथिभिः कनिक्रदत् ६
 पवस्व देववीतय इन्द्रो धाराभिरोजसा । आ कलशं मधुमान् त्सोम नः सदः ७
 तव द्रप्सा उवृषुत इन्द्रं मदाय वावृधुः । त्वां देवासो अमृताय कं पपुः ८
 आ नः सुतास इन्द्रवः पुनाना धावता रयिम् । वृष्टिद्यावो रीत्यापः स्वर्विदः ९
 सोमः पुनान ऊर्मिणा ऽव्यो वारं वि धावति । अग्रे वाचः पवमानः कनिक्रदत् १० [१०]

धीभिर्हिन्वन्ति वाजिनं वने क्रीळन्तमत्यविम् । अभि त्रिपृष्ठं मतयः समस्वरन् ११
 असर्जि कलशाँ अभि मीळहे सप्तिर्न वाजयुः । पुनानो वाचं जनयन्नसिष्यदत् १२
 पवते हर्यतो हरि—रति हरांसि रंहा । अभ्यर्पन् त्सोतृभ्यो वीरवद्यशः १३
 अया पवस्व देवयु—मधोधारा असृक्षत । रेभन् पवित्रं पर्येषि विश्वतः १४ [११] (१०१०)

(१०७)

२६ सप्तर्षयः (१ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः, २ कश्यपो मारीचः, ३ गोतमो राहगणः, ४ भौमोऽत्रिः,

५ विश्वामित्रो गाथिनः, ६ जमदग्निर्भागवः, ७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः) । पवमानः सोमः ।

प्रगाथः= (१, ४, ६, ८, ९, १०, १२, १४, १७ बृहतीः, २, ५, ७, ११, १३,

१५, १८ सतोबृहती,) ३, १६ द्विपदा विराट्, १९-२६ प्रगाथः=

(विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

परीतो पिंश्रुता सुतं सोमो य उत्तमं हविः ।

दुधन्वाँ यो नर्यो अप्स्व॑न्तरा सुषाव सोममद्रिभिः १

नूनं पुनानोऽविभिः परि स्रवा—ऽदब्धः सुरभितरः ।

सुते चित् त्वाप्सु मदामो अन्धसा श्रीणन्तो गोभिरुत्तरम् २

परि सुवानश्चक्षसे देवमादनः क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ३

पुनानः सोम धारया ऽपो वसानो अर्षसि ।

आ रत्नधा योनिमृतस्य सीदु—स्युत्सो देव हिरण्ययः ४

दुहान ऊर्ध्वदिव्यं मधु प्रियं प्रत्नं सधस्थमासदत् ।

आपृच्छयँ धरुणं वाज्यर्षति नृभिर्धूतो विचक्षणः ५ [१२]

पुनानः सोम जागृवि—रव्यो वारे परि प्रियः ।

त्वं विप्रो अभवोऽङ्गिरस्तमो मध्वा यज्ञं मिमिक्ष नः ६

सोमो मीढ्वान् पवते गातुवित्तम् ऋषिर्विप्रो विचक्षणः ।

त्वं कविरभवो देववीतम् आ सूर्यं रोहयो द्विवि ७

सोम उ पुवाणः सोतृभि—रधि ण्गुभिरवीनाम् ।

अश्वयेव हरिता याति धारया मन्द्रया याति धारया ८

अनूपे गोमान् गोभिरक्षाः सोमो दुग्धाभिरक्षाः ।

समुद्रं न संवरणान्यग्मन् मन्दी मदीय तोशते ९

आ सोम सुवानो अद्रिभि—स्तिरो वाराण्यव्यया ।

जनो न पुरि चम्बोर्विशन्द्ररिः सद्रो वनेषु दधिषे १० [१३]

स मामृजे तिरो अण्वानि मेष्यो मीळहे सप्तिर्न वाज्रयुः ।

अनुमाद्यः पवमानो मनीषिभिः सोमो विप्रैर्भिक्रकभिः ११

प्र सोम देववीतये सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा ।

अंशोः पर्यसा मविरो न जागृवि—रच्छा कोशं मधुश्रुतम् १२ (१०२२)

आ ह॑र्यतो अ॒र्जुने॑ अ॒त्के॑ अ॒व्यत॑ प्रि॒यः सु॒नुर्न॑ म॒र्ज्यः ।

तमी॑ं हि॒न्वन्त्य॑प॒सो यथा॑ रथं न॒दीष्वा॑ ग॒र्भस्त्योः

१३

अ॒भि सोमा॑स आ॒यवः॑ प॒र्वन्ते॑ म॒द्यं म॒दम् ।

स॒मुद्र॑स्याधि॒ वि॒ष्टपि॑ म॒नीषि॑णो म॒त्स॒रासः॑ स्व॒र्विदः॑

१४

त॒रत् स॒मुद्रं॑ प॒र्वमा॑न ऊ॒र्मिणा॑ रा॒जा दे॒व ऋ॑तं बृ॒हत ।

अ॒र्षेन्मि॒त्रस्य॑ व॒रुण॑स्य ध॒र्मणा॑ प्र हि॒न्वान॑ ऋ॑तं बृ॒हत

१५ [१४]

नृ॒भि॒र्ये॒मानो॑ ह॑र्यतो वि॒चक्ष॑णो रा॒जा दे॒वः स॒मुद्रि॑यः

१६

इ॒न्द्राय॑ प॒वते॑ म॒दुः सोमो॑ म॒रुत्व॑ते सु॒तः ।

स॒हस्र॑धा॒रो अ॒त्यव्य॑म॒र्षति॑ तमी॑ मृ॒जन्त्या॑यवः

१७

पु॒नान॑श्च॒मू ज॒नय॑न् म॒तिं क॒विः सोमो॑ दे॒वेषु॑ रण॒यति॑ ।

अ॒पो व॒सानः॑ प॒रि गो॒भिरु॑त्त॒रः सी॒दुन् व॒नेष्व॑व्यत

१८

त॒वाहं॑ सोम॒ रार॑ण स॒ख्य इ॒न्दो दि॒वेदि॑वे ।

पु॒रूणि॑ ब॒भ्रो नि॑ च॒रन्ति॑ मा॒मव॑ प॒रिधा॑रति ताँ इ॒हि

१९

उ॒ताहं॑ न॒क्तमु॑त सोम॒ ते दि॒वा स॒ख्याय॑ ब॒भ्र ऊ॒र्धनि॑ ।

घृ॒णा त॑प॒न्तम॑ति सू॒र्यं प॒रः श॑कु॒ना इ॒व प॑प्तिम

२० [१५]

मृ॒ज्यमा॑नः सु॒हस्त्य॑ स॒मुद्रे॑ वा॒चमि॑न्वसि ।

र॒यिं पि॒शङ्गं॑ ब॒हुलं॑ पु॒रु॒स्पृहं॑ प॒र्वमा॑नाभ्य॒र्षसि॑

२१

मृ॒जा॒नो वा॒रे प॒र्वमा॑नो अ॒व्यये॑ वृषा॒व च॑क्र॒दो व॒ने ।

दे॒वानां॑ सोम॒ पव॑मान निष्कृ॒तं गो॒भिर॒श्नानो॑ अ॒र्षसि॑

२२

प॒र्वस्व॑ वा॒जसा॑तये ऽभि वि॒श्वानि॑ का॒व्या ।

त्वं स॒मुद्रं॑ प्र॒थमो॑ वि धा॒रयो॑ दे॒वैभ्यः॑ सोम॒ मत्स॑रः

२३

स तू॑ प॒र्वस्व॑ प॒रि पा॒र्थिवं॑ र॒जो दि॒व्या च॑ सोम॒ धर्म॑भिः ।

त्वां वि॒प्रासो॑ म॒तिभिर्वि॑चक्ष॒ण शु॒भ्रं हि॒न्वन्ति॑ धी॒तिभिः॑

२४

प॒र्वमा॑ना अ॒सृक्ष॑त प॒वित्र॑म॒ति धा॑रया ।

म॒रुत्व॑न्तो म॒त्स॒रा इ॒न्द्रिया॑ ह॒या मे॒धाम॑भि प्र॒यांसि॑ च

२५

अ॒पो व॒सानः॑ प॒रि को॒शम॑र्ष॒ती न्दु॑र्हि॒यानः॑ सो॒तृभिः॑ ।

ज॒नय॑न्कु॒योर्ति॑म॒न्दना॑ अ॒वीव॑श॒द् गाः कृ॑ण्वानो न नि॒र्णिज॑म्

२६ [१६] (१०३६)

(१०८)

(१-१६) १-२ गौरिवीतिः शाक्यः; ३, १४-१६ शक्तिर्वासिष्ठः; ४-५ ऊरुराङ्गिरसः,

६-७ ऋजिश्वा मारद्वाजः, ८-९ ऊर्ध्वसद्वा आङ्गिरसः, १०-११ कृतयशा आङ्गिरसः,

१२-१३ ऋणचयो राजर्षिः । पवमानः सोमः । काकुभः प्रगाथः= (विषमा

ककुप्, समा सतोवृहती), १३ यवमध्या गायत्री ।

- पवस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि द्युक्षतमो मदः १
 यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायते ऽस्य पीता स्वर्विदः ।
 स सुप्रकैतो अभ्यक्रमीदिषो ऽच्छा वाजं नैतशः २
 त्वं ह्यङ्ग दैव्या पवमानं जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयः ३
 येना नवग्वो वृध्यङ्गुपोणुते येन विप्रांस आपिरे ।
 देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानशुः ४
 एष स्य धारया सुतो ऽव्यो वारैभिः पवते मदिन्तमः । क्रीळन्नूमिरेषामिव ५ [१७]
 य उस्त्रिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदोजसा ।
 अभि व्रजं तन्निषे गव्यमश्व्यं वर्मीव धृष्णवा रुज ६
 आ सोता परि पिञ्चता ऽश्वं न स्तोममपतुरं रजस्तुरम् । वनक्रक्षमुवृषुतम् ७
 सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने ।
 क्रतेन य क्रतजातो विवावृधे राजा देव क्रतं बृहत् ८
 अभि द्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिक्वीहि देव देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९
 आ वच्यस्व सुदक्ष चम्बोः सुतो विशां वह्निर्न विस्पतिः ।
 वृष्टिं विवः पवस्व रीतिमपां जिन्वा गविष्टये धियः १० [१८]
 एतमु त्यं मद्रुच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विभ्रतम् ११
 वृषा वि जज्ञे जनयन्नमर्त्यः प्रतपञ्ज्योर्तिषा तमः ।
 स सुष्टुतः कविभिर्निर्णिजं दधे त्रिधात्वस्य दंससा १२
 स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् १३
 यस्य न इन्द्रः पिबाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ।
 आ येन मित्रावरुणा करा मह एन्द्रमवसे महे १४
 इन्द्राय सोम पातवे नृभिर्यतः स्वायुधो मदिन्तमः । पवस्व मधुमत्तमः १५
 इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश समुद्रमिव सिन्धवः ।
 जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे विवो विष्टम्भ उत्तमः १६ [१९] (१०५२)

(१०९)

२२ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः । पवमानः सोमः । द्विपदा विराट् ।

परि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय	१
इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः	॥१॥ २
एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्ष द्विव्यः पीयूषः	३
पवस्व सोम महान् त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम	॥२॥ ४
शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम द्विवे पृथिव्यै शं च प्रजायै	५
द्विवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन् वाजी पवस्व	॥३॥ ६
पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्यः	७
नृभिर्येमानो जजानः पूतः क्षरद्विश्वा नि मन्द्रः स्वर्वित्	॥४॥ ८
इन्दुः पुनानः प्रजामुराणः करद्विश्वा नि द्रविणानि नः	९
पवस्व सोम क्रत्वे दक्षायाऽश्वो न निक्तो वाजी धनाय	॥५॥ १० [२०]

तं ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नाय	११
शिशुं जजानं हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्	॥६॥ १२
इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायाऽपामुपस्थे कविर्भगाय	१३
बिभर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान	॥७॥ १४
पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य	१५
प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधारस्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम्	॥८॥ १६
स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अद्भिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः	१७
प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो अद्भिभिः सुतः	॥९॥ १८
असर्जि वाजी तिरः पवित्रमिन्द्राय सोमः सहस्रधारः	१९
अञ्जन्येनं मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय	॥१०॥ २०
देवेभ्यस्त्वा वृथा पाजसे ऽपो वसानं हरिं मृजन्ति	२१
इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तोशते श्रीणन्नुग्रो रिणन्नपः	॥११॥ २२ [२१] (१०७५)

(११०)

१९ ऽयरुणस्त्रैवृष्णः, त्रसदस्युः पारुकुत्स्यः । पवमानः सोमः । १-३ पिपीलिकमध्या अनुष्टुप्,
४-९ ऊर्ध्वबृहती, १०-१९ विराट् ।

पर्यु पु प्र धन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः ।

द्विषस्तरध्या ऋणया न ईयसे

१

अनु हि त्वा सुतं सोम मदामसि महे समर्यराज्ये ।

वाजा अभि पवमान प्र गाहसे

२

अजीजनो हि पवमान सूर्य विधारे शकमना पर्यः ।

गोजीरया रंहमाणः पुरंध्या

३

अजीजनो अमृत मर्त्येष्वौ ऋतस्य धर्मन्नमृतस्य चारुणः ।

सदासरो वाजमच्छा सनिष्यदत्

४

अभ्यभि हि श्रवसा ततर्क्थोत्सं न कं चिज्जनपानमक्षितम् ।

शर्याभिर्न भरमाणो गर्भस्त्योः

५

आर्क्विं के चित् पश्यमानास आप्यं वसुरुचो दिव्या अभ्यनूषत ।

वारं न देवः सविता व्यूणुते

६ [२२]

त्वे सोम प्रथमा वृक्तबर्हिषो महे वाजाय श्रवसे धियं दधुः ।

स त्वं नो वीर वीर्याय चोदय

७

दिवः पीयूषं पूर्य यदुक्थ्यं महो गाहाद्विव आ निरधुक्षत ।

इन्द्रमभि जायमानं समस्वरन्

८

अध यद्विमे पवमान रोदसी इमा च विश्वा भुवनाभि मज्जमा ।

यूथे न निःपठा वृषभो वि तिष्ठसे

९

सोमः पुनानो अव्यये वारे शिशुर्न क्रीळन् पवमानो अक्षाः ।

सहस्रधारः शतवाज इन्दुः

१०

एष पुनानो मधुमौ ऋतावेन्द्रायेन्दुः पवते स्वादुरुर्मिः ।

वाजसनिर्वरिवोविद्वयोधाः

११

स पवस्व सहमानः पृतन्यन् त्सेधन् रक्षांस्यप दुर्गहाणि ।

स्वायुधः सासह्वान् त्सौम शत्रून्

१२ [२३] (१०८६)

(१११)

३ अनानतः पारुच्छेपिः । पवमानः सोमः । अत्यष्टिः ।

अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तरति स्वयुग्वभिः सूरौ न स्वयुग्वभिः ।

धारा सुतस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः ।

विश्वा यदूपा परियात्युक्राभिः सप्तास्येभिर्ऋकाभिः १

त्वं त्यत् पणीनां विद्वो वसु सं मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दमं ऋतस्य धीतिभिर्दमे ।

परावतो न साम तद् यत्रा रणन्ति धीतर्यः ।

त्रिधातुभिररुषीभिर्वयो दधे रोचमानो वयो दधे २

पूर्वामनु प्रदिशं याति चेकितत् सं रश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो दैव्यो दर्शतो रथः ।

अग्नेन्नुक्थानि पौंस्ये—न्द्रं जैत्राय हर्षयन् ।

वज्रश्च यद्भवथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता ३ [२४] (१०८९)

(११२)

४ शिशुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

नानानं वा उ नो धियो वि व्रतानि जनानाम् ।

तक्षा रिष्टं रुतं भिषग् ब्रह्मा सुन्वन्तमिच्छतीन्द्रायेन्वो परि स्रव १

जरतीभिरोषधीभिः पूर्णेभिः शकुनानाम् ।

कार्मारो अश्मभिर्द्युभिर्हिरण्यवन्तमिच्छतीन्द्रायेन्वो परि स्रव २

कारुरहं ततो भिष—गुपलप्रक्षिणीं नना ।

नानाधियो वसूयवो ऽनु गा इव तस्थिमेन्द्रायेन्वो परि स्रव ३

अश्वो वोळ्हा सुखं रथं हसनामुपमन्त्रिणः ।

शेपो रोमण्वन्तौ भेदौ वारिन्मण्डूकं इच्छतीन्द्रायेन्वो परि स्रव ४ [२५] (१०९३)

(११३)

११ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

शर्यणावति सोम—मिन्द्रः पिबतु वृत्रहा ।

बलं दधानं आत्मनि करिष्यन् वीर्यं मह—दिन्द्रायेन्वो परि स्रव १

आ पवस्व दिशां पत आर्जिकात् सोम मीढ्वः ।

ऋतवाकेन सत्येन श्रद्धया तपसा सुत इन्द्रायेन्वो परि स्रव २

पर्जन्यवृद्धं महिषं तं सूर्यस्य दुहिताभरत् ।

तं गन्धर्वाः प्रत्यगृभ्णन् तं सोमे रसमादधु—रिन्द्रायेन्वो परि स्रव ३ (१०९६)

ऋतं वदन्नृतद्युम्न सत्यं वदन् तस्यकर्मन् ।

अद्भ्यां वदन् त्सोम राजन् धात्रा सोमं परिष्कृत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ४

सत्यमृगस्य बृहतः सं स्रवन्ति संस्रवाः ।

सं यन्ति रग्निनो रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ५ [२६]

यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्यां वाचं वदन् ।

धावणा सोमं महीयते सोमेनानन्दं जनयन्त्रिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ६

यत्र ज्योतिरजस्रं यस्मिन् लोके स्वरहितम् ।

तास्मिन् मां धेहि पवमानाऽमृते लोके अक्षित इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ७

यत्र राजा वैवस्वतो यत्राविरोधनं दिवः ।

यचामूर्यहतीरापस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ८

यत्रानुक्कामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः ।

लोका यत्र ज्योतिष्मन्तस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ९

यत्र कामा निकामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपम् ।

रमुधा च यत्र नृषिश्च तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव १०

यत्रानन्दश्च मोदश्च मुदः प्रमुद आसते ।

कामस्य यत्राप्ताः कामास्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ११ [२७] (११०४)

(११४)

४ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पङ्क्तिः ।

य इन्द्रोः पवमानस्याऽनु धामान्यक्रमीत् ।

तमाहुः सुप्रजा इति यस्ते सोमाविधन्मन् इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव १

ऋषे मन्त्रकृतां स्तोमैः कश्यपोद्धर्धयन् गिरः ।

सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव २

सप्त दिशो नानासूर्याः सप्त होतार ऋत्विजः ।

देवा आदित्या ये सप्त तेभिः सोमाभि रक्ष न इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ३

यत ते राजञ्छृतं हविस्तेन सोमाभि रक्ष नः ।

अगतीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ४ [२८] (११०८)

॥ इति नवमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या

अष्टममण्डलस्यान्तपर्यन्तं ७६९०

नवममण्डलस्य ११०८

सर्वयोगः ८७९८

अथ दशमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१६]

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्रे बृहन्नृषसामूर्ध्वो अस्था—न्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।

अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सन्नान्यप्राः

१

स जातो गर्भो असि रोदस्यो—रग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।

चित्रः शिशुः परि तमांस्यक्तून् प्र मातृभ्यो अधि कनिकदद्वाः

२

विष्णुरित्था परममस्य विद्वा—ञ्जातो बृहन्नभि पाति तृतीयम् ।

आसा यदस्य पयो अकृतं स्वं सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र

३

अत उ त्वा पितुभृतो जनित्री—रन्नावृधं प्रति चरन्त्यन्नैः ।

ता ई प्रत्येषि पुनरन्यरूपा असि त्वं विश्व मानुषीषु होता

४

होतारं चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।

प्रत्यर्धि देवस्यदेवस्य महा श्रिया त्वग्निमतिथिं जनानाम्

५

स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ।

अरुपो जातः पद इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान्

६

आ हि द्यावापृथिवी अग्न उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्थ ।

प्र याह्यच्छोशतो यविष्ठा—ऽथा वह सहस्येह देवान्

७ [२९] (७)

(२)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

पिप्रीहि देवाँ उशतो यविष्ठ विद्वाँ ऋतूँऋतुपते यजेह ।

ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिर्रग्ने त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः

१

वेषि होत्रमुत पोत्रं जनानां मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा ।

स्वाहा वयं कृणवामा हवीषि देवो देवान् यजत्वग्निर्हन्

२

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनु प्रवौळुहम् ।

अग्निर्विद्वान् त्स यजात् सेदु होता सो अध्वरान् त्स ऋतून् कल्पयाति

३

(६०)

यद्रो वयं प्रमिनाम ब्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।	
अग्निष्टद्विष्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्वैवाँ ऋतुभिः कल्पयाति	४
यत् पाकत्रा मनसा वीनदक्षा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः ।	
अग्निष्टद्वोतां क्रतुविद्विजानन् यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजाति	५
विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान ।	
स आ यजस्व नृवतीरन् क्षाः स्पर्हा इषः क्षुमतीर्विश्वजन्याः	६
यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वापस्त्वष्टा यं त्वा सुजनिमा जजान ।	
पन्थामनु प्रविद्वान् पितृयाणं द्युमदग्ने समिधानो वि भाहि	७ [३०] (१४)

(३)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुषुमाँ अदर्शि ।	
चिकिद्वि भाति भासा बृहता ऽसिंक्लीमेति रुशतीमपाजन्	१
कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा भूज्जनयन् योषां बृहतः पितुर्जाम् ।	
ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन् दिवो वसुभिररतिर्वि भाति	२
भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात् ।	
सुप्रकेतैर्युभिरग्निर्वितिष्ठन् रुशद्भिर्वर्णैरभि राममस्थान्	३
अस्य यामासो बृहतो न वरनूनिन्धाना अग्नेः सख्युः शिवस्य ।	
ईड्यस्य वृष्णां बृहतः स्वासो भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे	४
स्वना न यस्य भामासः पवन्ते रोचमानस्य बृहतः सुदिवः ।	
ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीलुमद्भिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षति द्याम्	५
अस्य शुष्मासो ददृशानपवेर्जहमानस्य स्वनयन् नियुद्धिः ।	
प्रत्नेभिर्यो रुशद्भिर्वैवर्तमो वि रेभद्भिररतिर्भाति विभ्वा	६
स आ वक्षि महिं न आ च सत्सि द्विस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः ।	
अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वै रभस्वद्धी रभस्वाँ एह गम्याः	७ [३१] (११)

(४)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु ।	
धन्वान्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूर्वै प्रत्न राजन्	१ (११)

यं त्वा जनांसो अभि संचरन्ति गावं उष्णमिव ब्रजं यविष्ठ ।

दूतो देवानामसि मर्त्याना—मन्तर्मह्यंश्चरसि रोचनेन २

शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता विभर्ति सचनस्यमाना ।

धनोरधि प्रवता यासि हर्य—अग्नीषोसे पशुरिवावसृष्टः ३

मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्रे त्वमङ्ग वित्से ।

शये विश्वरति जिह्यादन् रेहिहते युवतिं विशपतिः सन् ४

कूचिज्जायते सनयासु नव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।

अस्नातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्त मतीः ५

तनूत्यजेव तस्करा वनगू रशनाभिर्दृशभिरभ्यधीताम् ।

इयं ते अग्रे नव्यसी मनीषा युक्ष्वा रथं न शुचयद्विरङ्गैः ६

ब्रह्म च ते जातवेदो नमश्चे—यं च गीः सदुमिद्वर्धनी भूत् ।

रक्षा णो अग्रे तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ७ [३२] (१८)

(५)

७ इति आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

एकः समुद्रो धरुणो रयीणा—मस्मद्भृदो भूरिजन्मा वि चण्टे ।

सिषक्क्यूधर्निण्योरुपस्थ उत्सस्य मध्ये निहितं पदं वेः १

समानं नीलं वृषणो वसानाः सं जग्मिरे महिषा अर्वतीभिः ।

ऋतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे पराणि २

ऋतायिनी मायिनी सं दधाते मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती ।

विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य कवेश्चित् तन्तुं मनसा वियन्तः ३

ऋतस्य हि वर्तनयः सुजात—मिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते ।

अधीवासं रोदसी वावसाने घृतैरन्नैर्वावृधाते मधूनाम् ४

सप्त स्वसृरुषीर्वावशानो विद्वान् मध्व उज्जभारा हृशे कम ।

अन्तर्यमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन् वविमविदत् पूषणस्य ५

सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षु—स्तासामेकामिदुभ्यंहरो गात् ।

आयोर्ह स्कम्भ उपमस्य नीले पथा विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ६

असच्च सच्च परमे व्योमन् दक्षस्य जन्मन्नदितेरुपस्थे ।

अग्निर्ह नः प्रथमजा ऋतस्य पूर्व आयुनि वृषभश्च धेनुः ७ [३३] (३५)

[षष्ठोऽध्याय ॥६॥ व० १-२८]

(६)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अयं स यस्य शर्मन्नवोभि—रग्रेरेधते जरिताभिष्टौ ।	
ज्येष्ठेभिर्यो भानुभिर्कृष्णां पर्येति परिवीतो विभावा	१
यो भानुभिर्विभावा विभा—त्यग्निर्देवेभिर्कृतावाजस्रः ।	
आ यो विवायं सख्या सखिभ्यो ऽपरिहृतो अत्यो न सतिः	२
ईशे यो विश्वस्या देववीति—रीशे विश्वायुरुपसो व्युष्टौ ।	
आ यस्मिन् मना हवींष्यग्ना—वरिष्टरथः स्कुभ्राति शूपैः	३
शूपेभिर्वृधो जुषाणो अर्के—र्देवाँ अच्छां रघुपत्वा जिगाति ।	
मन्द्रो होता स जुह्वाँ यजिष्ठः संमिश्लो अग्निरा जिघर्ति देवान्	४
तमुसामिन्द्रं न रेजमान—मग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कृणुध्वम् ।	
आ यं विप्रासो मतिभिर्गृणन्ति जातवेदसं जुह्वं सहानाम्	५
सं यस्मिन् विश्वा वसूनि जग्मु—र्वाजे नाश्वाः सतीवन्त एवैः ।	
अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना अग्न आ कृणुष्व	६
अधा ह्यग्ने महा निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ ।	
तं ते देवासो अनु केतमाय—न्नधावर्धन्त प्रथमास ऊमाः	७ [१] (४२)

(७)

७ त्रित आप्त्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव ।	
सचैमहि तव दस्म प्रकेतै—रुरुष्या ण उरुभिर्देव शंसैः	१
इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं जाता गोभिरश्वैरभि गृणन्ति राधः ।	
यदा ते मर्तो अनु भोगमानङ्—वसो दधानो मतिभिः सुजात	२
अग्निं मन्ये पितरमग्निमापि—मग्निं भ्रातरं सदमित् सखायम् ।	
अग्रेरनीकं बृहतः संपर्यं द्विवि शुक्रं यजतं सूर्यस्य	३
सिधा अग्ने धियो अस्मे सनुत्री—र्यं त्रायसे दम आ नित्यहोता ।	
ऋतावा स रोहिदश्वः पुरुक्षु—र्युभिर्रस्मा अहर्भिर्वा ममस्तु	४ (४६)

द्युभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्नमृत्विजमध्वरस्य जारम ।
 बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विश्वु होतारं न्यसादयन्त ५
 स्वयं यजस्व दिवि देव देवान् किं ते पाकः कृणवदप्रचेताः ।
 यथायज ऋतुभिर्देव देवा—नेवा यजस्व तन्वं सुजात ६
 भवा नो अग्नेऽवितो गोपा भवा वयस्कृदुत नो वयोधाः ।
 रास्वा च नः सुमहो हव्यदाति त्रास्वोत नस्तन्वो—अप्रयुच्छन् ७ [२] (४९)

(८)

९ त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः । अग्निः, ७-९ इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र केतुना बृहता यात्यग्नि—रा रोदसी वृषभो रोरवीति ।
 दिवश्चिदन्ता उपमां उदान—लपामुपस्थे महिषो ववर्ध १
 मुमोवृ गर्भो वृषभः ककुद्गा—नसेमा वत्सः शिमीवा अरावीत ।
 स देवतात्युद्यतानि कृण्वन् त्वेषु क्षयेषु प्रथमो जिगाति २
 आ यो मूर्धानं पित्रोरब्ध न्यध्वरे दधिरे सूरौ अर्णः ।
 अस्य पत्मन्नरूपीरश्वबुधा ऋतस्य योनौ तन्वो जुपन्त ३
 उषउषो हि वसो अग्रमेषि त्वं यमयोरभवो विभावा ।
 ऋताय सप्त दधिषे पदानि जनयन् मित्रं तन्वे—स्वार्य ४
 भुवश्चक्षुर्मह ऋतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेपि ।
 भुवो अपां नपाज्जातवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः ५ [३]

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।
 दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ६
 अस्य त्रितः क्रतुना ववे अन्त—रिच्छन् धीतिं पितुरेवैः परस्य ।
 सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि बुवाण आयुधानि वेति ७
 स पित्र्याणयायुधानि विद्वा—निन्द्रेषित आप्त्यो अभ्ययुध्यत् ।
 त्रिशिर्षाणं सप्तरीशिमं जघन्वान् त्वाष्ट्रस्य चिन्निः संसृजे त्रितो गाः ८
 भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्तमोजो ऽवाभिनत् सत्पतिर्मन्यमानम् ।
 त्वाष्ट्रस्य चिद्विश्वरूपस्य गोना—माचक्राणस्त्रीणि शिर्षा परा वर्क् ९ [४] (५८)

(९)

९ त्रिशिरास्त्वाष्टः, सिन्धुद्वीप आम्बरीषो वा । आपः । गायत्री, ५ वर्धमाना गायत्री,
७ प्रतिष्ठा गायत्री, ८-९ अनुष्टुप् ।

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे	१
यो वः शिवर्तमो रस्स्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः	२
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः	३
शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः	४
ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम्	५
अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशंभुवम्	६
आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वेडु मम । ज्योक् च सूर्यं हृशे	७
इदमापः प्र वहत यत् किं च दुरितं मयि ।	
यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेष उतानृतम्	८
आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्माहि ।	
पर्यस्वानग्ना आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा	९ [५] (६७)

(१०)

१४ नवमीवर्ज्यानामयुजां षष्ठ्याश्च वैवस्वती यमी ऋषिका । यमः । षष्ठीवर्ज्यानां
युजां नवम्याश्च वैवस्वतो यमः ऋषिः । यमी । त्रिष्टुप्, १३ विरादस्थाना ।

ओ चित् सखायं सख्या ववृत्यां तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्वान् ।	
पितुर्नर्पातमा दधीत वेधा अधि क्षमिं प्रतरं दीध्यानः	१
न ते सखा सख्यं वष्टयेतत् सलक्ष्मा यद्विषुरुपा भवाति ।	
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा द्विवो धर्तार उर्विया परि ख्यन्	२
उशन्ति घा ते अमृतास एत देकस्य चित् त्यजसं मर्त्यस्य ।	
नि ते मनो मनसि धाद्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः	३
न यत् पुरा चकुमा कद्ध नूनमृता वदन्तो अनृतं रपेम् ।	
गन्धर्वो अप्सवण्या च योषा सा नो नाभिः परमं जामि तन्नौ	४
गर्भे नु नौ जनिता दंपती कर्व्वस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ।	
नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः	५ [६] (७२)

को अस्य वेद प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् ।
 बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कर्तुं ब्रव आहनो वीच्या नृन् ६
 यमस्य मा यम्यं काम आगन् त्समाने योनौ सहशेय्याय ।
 जायेव पत्ये तन्वं रिश्च्यां वि चिद्वहेव रथ्येव चक्रा ७
 न तिष्ठन्ति न नि मिषन्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति ।
 अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ८
 रात्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् ।
 द्विवा पृथिव्या मिथुना सवन्धू यमीर्यमस्य बिभृयादजामि ९
 आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
 उप बर्बहि वृषभाय बाहु मन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत १० [७]

किं भ्रातासद्यर्दनाथं भवति किमु स्वसा यन्निर्कृतिर्निगच्छति ।
 काममूता बृहदंतद्रपामि तन्वा मे तन्वं सं पृथिधि ११
 न वा उ ते तन्वा तन्वं सं पृथ्यां पापमाहुयः स्वसारं निगच्छति ।
 अन्येन मत प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्ट्येतत् १२
 बतो बतसि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम ।
 अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परिं प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् १३
 अन्यम् पु त्वं यम्यन्य उ त्वां परिं प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ।
 तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवा—ऽधा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् १४ [८] (८१)

(११)

९ आङ्गिर्हविर्धानः । अग्निः । जगती, ७ ९ त्रिष्टुप् ।

वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा द्विवः पयांसि यद्वो अदितेरदाभ्यः ।
 विश्वं स वेदु वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियो ऋतून् १
 रपद्वन्धर्वीरण्या च योषणा नदस्य नादे परिं पातु मे मनः ।
 इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति २
 सो चित्रु भद्रा क्षुमती यशस्व—त्युषा उवास मनवे स्वर्वती ।
 यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतु—मग्निं होतारं विदथाय जीर्जनन् ३ (८४)

अध॒ त्यं द्रु॒प्सं वि॒श्वं विच॒क्षणं॑ वि॒राभ॑रदि॒षितः॑ श्ये॒नो अध्व॑रे ।
य॒द्वी वि॒शो वृ॒णते॑ द्रु॒स्ममा॑र्या अ॒ग्निं हो॒ता॒रम॒ध धी॑रजायत ४
सदा॑सि र॒णवो॑ यव॒सेव॑ पु॒ण्यते॑ हो॒त्राभि॑र॒ग्रे मनु॑षः स्वध्व॒रः ।
विप्र॑स्य वा यच्छ॒शमा॑न उ॒क्थ्यं॑ वाजं स॒सवाँ॑ उ॒पया॑सि भूरि॒भिः ५ [९]

उदी॑रय पि॒तरां॑ जा॒र आ भ॑ग—मि॒र्यक्ष॑ति ह॒र्यतो॑ हृ॒त्त इ॒ष्यति॑ ।
वि॒व॒क्रित॑ वाहि॒ः स्व॒प॒स्यते॑ म॒ख—स्त॑वि॒ष्यते॑ असु॒रो वे॑पते म॒ती ६
यस्ते॑ अ॒ग्रे सु॒मातिं॑ म॒तो अक्ष॑त् स॒हसः॑ सू॒नो अति॑ स प्र शृ॒ण्वे ।
इ॒पं द॒धानो॑ वह॒मानो॑ अ॒श्वै—रा स द्यु॒मौ अ॑म॒वान् भूष॑ति द्यून ७
यद॑ग ए॒षा समि॑तिर्भवाति दे॒वी दे॒वेपुं॑ यज॒ता य॑जत्र ।
रतां॑ च यद्वि॒भजा॑सि स्वधा॒वो भा॑गं नो अत्र वसु॑मन्तं वी॒तात ८
श्रु॒धी नो॑ अ॒ग्रे स॒दने॑ स॒धस्थे॑ यु॒क्ष्वा रथ॑म॒मृत॑स्य द्रवि॒त्तुम् ।
आ नो॑ वह॒ रोद॑सी दे॒वपु॑त्रे मा॒किर्दे॒वाना॑मप॒ भूरि॑ह स्याः ९ [१०] (९०)

(१२)

९ आङ्गिर्हविर्धानः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

द्या॒वां ह क्षा॑मा प्रथ॒मे ऋ॑तेना—ऽभि॒श्वावे॑ भ॒वतः॑ सत्य॒वाचा॑ ।
दे॒वो यन्म॑र्तान् यज॒थाय॑ कृ॒ण्वन् त्सीद॑द्भो॒ता प्र॒त्यङ् स्व॑मसुं यन् १
दे॒वो दे॒वान् परि॑भू॒र्कते॑न॒ वहा॑ नो ह॒व्यं प्र॑थ॒मश्चि॑क्रित्वान् ।
धूम॑केतुः स॒मिधा॑ भा॒र्कजी॑को म॒न्द्रो हो॒ता नित्यो॑ वा॒चा य॒जीयान् २
स्वा॒वृ॒दे॒वस्या॑मृतं य॒द्वी गो—रतो॑ जा॒तासो॑ धारयन्त उ॒र्वी ।
वि॒श्वे दे॒वा अनु॑ तत ते यजु॑र्गु—र्देहे॑ यदे॒नी वि॒व्यं घृ॑तं वाः ३
अ॒र्चामि॑ वां व॒र्धाया॑पो घृ॒तस्नू॑ द्या॒वाभू॑मी शृ॒णुतं॑ रोद॑सी मे ।
अहा॑ यद॒ द्यावो॑ऽसु॒नीति॑मयन् म॒ध्वा नो॑ अत्र पि॒तरां॑ शि॒शीता॑म् ४
किं स्वि॒न्नो राजा॑ जगृ॒हे क॒दस्या—ऽति॑ व॒तं च॑कृ॒मा को वि॑ वे॒द ।
मि॒त्रश्चि॒द्धि ण्मा॑ जुहु॒राणो॑ दे॒वा—ऽङ्गो॑को न या॒तामपि॑ वा॒जो अ॑स्ति ५ [११]

दु॒र्मन्त्व॑त्रामृत॑स्य नाम॒ सल॑क्ष्मा यद्वि॒पुरु॑षा भवाति ।
य॒मस्य॑ यो म॒नव॑ते सु॒म—न्त्व॑ग्रे तमृ॒ष्व पा॒ह्यप्र॑युच्छन् ६ (९६)

यस्मिन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदाने धारयन्ते ।
 सूर्ये ज्योतिरधुर्मास्यः क्तून् परि द्योतनिं चरतो अजस्रा ७
 यस्मिन् देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्छेदं न वयमस्य विद्म ।
 मित्रो नो अत्रादितिरनागान् त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ८
 श्रुधी नो अग्रे सदाने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।
 आ नो वह रोदसी देवपुत्रे मार्किर्देवानामप भूरिह स्याः ९ [१२] (९९)

(१३)

५ अङ्गिर्हविर्धानः, विवस्वानादित्यो वा । हविर्धानं । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि श्लोकं एतु पथ्येव सूरः ।
 शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः १
 यमे इव यतमाने यदैतं प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तः ।
 आ सीदतं स्वमु लोकं विदानि स्वासस्थे भवतमिन्दवे नः २
 पञ्च पदानि रूपो अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन ।
 अक्षरेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावधि सं पुनामि ३
 देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युं प्रजायै कममृतं नावृणीत ।
 बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वं प्रारिरेचीत ४
 सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्नृतम् ।
 उभे इदस्योभयस्य राजत उभे यतेते उभयस्य पुण्यतः ५ [१३] (१०४)

(१४)

१६ वैवस्वतो यमः । यमः, ६ अङ्गिरःपित्रथर्वभृगुसोमाः, ७-९ लिङ्गोक्तदेवताः, पितरो वा, १०-१२ श्वानौ । त्रिष्टुप्, १३, १४, १६, अनुष्टुप्, १५ बृहती ।

परेयिवांसं प्रवतो महीरन् बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् ।
 वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य १
 यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यतिरपभर्तवा उ ।
 यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पथ्यादं अनु स्वाः २
 मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋभिर्वावृधानः ।
 यौश्च देवा वावृधुर्ये च देवान् त्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति ३ [१४] (१०७)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदा—ऽङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः ।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व ४
 अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभि—र्यम वैरूपैरिह मादयस्व ।
 विवस्वन्तं हुवे यः पिता ते ऽस्मिन् यज्ञे बर्हिण्या निषद्य ५ [१४]

अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियाना—मपि भद्रे सौमनसे स्याम ६
 प्रेहि प्रेहि पृथिभिः पूर्येभि—र्यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुः ।
 उभा राजाना स्वधया मर्दन्ता यमं पश्यासि वरुणं च देवम ७
 सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेने—ष्टापूतेन परमे व्योमन् ।
 हित्वायावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः ८
 अपेत वीत वि च सर्पतातो ऽस्मा एतं पितरो लोकमक्रन् ।
 अहोभिरिन्द्रिक्तुभिर्यक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै ९
 अति द्रव सारमेयौ श्वानौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा ।
 अथा पितृन् त्सुविदत्राँ उपेहि यमेन ये संधमादुं मर्दन्ति १० [१५]

यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षी नृचक्षसौ ।
 ताभ्यामिनं परि देहि राजन् त्वस्ति चास्मा अनमीवं च धेहि ११
 उरूणसारवसुतृपा उदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनाँ अनु ।
 तावस्मभ्यं हृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम १२

यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः ।
 यमं ह यज्ञो गच्छ—त्यग्निदूतो अरंकृतः १३
 यमाय घृतवद्धवि—र्जुहोत प्र च तिष्ठत ।
 स नो देवेष्वा यमद् दीर्घमायुः प्र जीवसे १४

यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतन ।
 इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृज्यः १५

त्रिकंठुकेभिः पतति पल्लुर्वीरेकमिद्वहत् ।

त्रिष्टुब्गायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता

१६ [१६] (११०)

(१५)

१४ शङ्खो यामायनः । पितरः । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

उदीरतामवर उत परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।	
असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु	१
इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः ।	
ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विश्व	२
आहं पितृन् त्सुविदत्राँ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।	
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः	३
बर्हिषदः पितर उत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रमा जुषध्वम् ।	
त आ गुतावसा शंतमेनाऽथा नः शं यारपो दधात	४
उपहृताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।	
त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तैऽवन्त्वस्मान्	५ [१७]
आच्या जानुं दाक्षिणतो निषद्ये मं यज्ञमभि गृणीत विश्वे ।	
मा हिंसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्वा आगः पुरुषता करांम	६
आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुपे मर्त्याय ।	
पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात	७
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।	
तेभिर्धर्मः संरराणो हवींष्युः शत्रुशान्तिः प्रतिकाममन्तु	८
ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमं तष्टासो अर्केः ।	
आग्ने याहि सुविदत्रेभिर्वाङ् सत्यैः कव्यैः पितृभिर्धर्मसन्धिः	९
ये सत्यासो हविरदो हविष्णा इन्द्रेण देवैः सरथं दधानाः ।	
आग्ने याहि सहस्रं देववन्दैः परैः पूर्वैः पितृभिर्धर्मसन्धिः	१० [१८]

अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः ।

अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिं सर्ववीरं दधातन	११
त्वमग्न ईळितो जातवेदोऽवाङ्मयानि सुरभीणि कृत्वी ।	
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षज्ञद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि	१२
ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँ उ च न प्रविद्म ।	
त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं सुकृतं जुषस्व	१३ (१३३)

ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये विवः स्वधया मादयन्ते ।
तेभिः स्वराळसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयस्व

१४ [१९] (१३४)

(१६)

१४ दमनो यामायनः । अग्निः । त्रिष्टुप्, ११-१४ अनुष्टुप् ।

मैनमग्ने वि दहो माभि शोचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।

यदा शृतं कृणवो जातवेदो ऽथेमैनं प्र हिणुतात् पितृभ्यः

१

शृतं यदा करसि जातवेदो ऽथेमैनं परि दत्तात् पितृभ्यः ।

यदा गच्छात्यसुनीतिमेतामथा देवानां वशनीर्भवाति

२

सूर्यं चक्षुर्गच्छतु वातमात्मा द्यां च गच्छ पृथिवीं च धर्मणा ।

अपो वा गच्छ यवि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः

३

अजो भागस्तपसा तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः ।

यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहैनं सुकृतां लोके

४

अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधाभिः ।

आयुर्वसान उप वेतु शेषः सं गच्छतां तन्वा जातवेदः

५ [२०]

यत् ते कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः ।

अग्निष्टद्विश्वादगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणां आविवेश

६

अग्नेर्वर्मं परि गोभिर्व्ययस्व सं प्रोर्णुष्व पीवसा मेदसा च ।

नेत् त्वा धृष्णुर्हरसा जहृषाणो दधृग्विधक्ष्यन् पर्यङ्क्ष्यति

७

इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।

एष यश्चमसो देवपानस्तस्मिन् देवा अमृता मादयन्ते

८

क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।

इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्

९

यो अग्निः क्रव्यात् प्रविवेश वो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।

तं हरामि पितृयज्ञाय देवं स घर्ममिन्वात् परमे सधस्थे

१० [२१]

यो अग्निः क्रव्यवाहनः पितृन् यक्षतावृधः ।

प्रेतु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ

११

उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि ।

उशन्तुशत आ वह पितृन् हविषे अत्तवे

१२

(१४६)

यं त्वमग्ने समदह—स्तमु निर्वापया पुनः ।

कियाम्ब्वत्र रोहतु पाकदूर्वा व्यल्कशा

१३

शीतिके शीतिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति ।

मण्डूक्याऽ सु सं गम इमं स्वग्निं हर्षय

१४ [२२] (१४८)

(१७)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० १७-२९]

१४ देवश्रवा यामायनः । १-२ सरण्यूः, ३-६ पूषा, ७-९ सरस्वती, १०-१४ आपः,
११-१३ सोमो वा । त्रिष्टुप्, १३-१४ अनुष्टुप्, १३ पुरस्ताद्बृहती वा ।

त्वष्टा दुहित्रे वहतुं कृणोती—तीदं विश्वं भुवनं समेति ।

यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश

१

अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वी सर्वर्णामददुर्विस्वते ।

उताश्विनावभरद्यत् तदासी—दजहादु द्वा मिथुना सरण्यूः

२

पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्रा—ननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः ।

स त्वैतेभ्यः परि ददत् पितृभ्यो ऽग्निर्देवेभ्यः सुविदुत्रियेभ्यः

३

आयुर्विश्वायुः परि पासति त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययु—स्तत्र त्वा देवः सविता दधातु

४

पूषेमा आशा अनु वेदु सर्वाः सो अस्माँ अभयतमेन नेषत ।

स्वस्तिदा आघृणिः सर्ववीरो ऽप्रयुच्छन् पुर एतु प्रजानन्

५ [२३]

प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे विवः प्रपथे पृथिव्याः ।

उभे अभि प्रियतमे सधस्थे आ च परा च चरति प्रजानन्

६

सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमानि ।

सरस्वतीं सुकृतो अह्वयन्त सरस्वती दाशुषे वार्यं दात

७

सरस्वति या सरथं ययार्थ स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।

आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयस्वा—ऽनमीवा इष आ धेह्यस्मे

८

सरस्वतीं यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यजमभिनक्षमाणाः ।

सहस्रार्धमिळो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानेषु धेहि

९

आपो अस्मान् मातरः शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु ।

विश्वं हि रिपं प्रवहन्ति देवी—रुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि

१० [२४] (१५८)

द्रप्सश्चस्कन्द प्रथमौ अनु द्यू—निमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ।

समानं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ११

यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अंशु—र्बाहुच्युतो धिषणाया उपस्थात ।

अध्वर्योर्वी परि वा यः पवित्रात् तं ते जुहोमि मनसा वर्षद्रुतम् १२

यस्ते द्रप्सः स्कन्नो यस्ते अंशु—रवश्च यः परः सुचा ।

अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु राधसे १३

पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मामकं वचः ।

अपां पर्यस्वदित् पयस्तेन मा सह शुन्धत १४ [२५] (१६२)

(१८)

१४ संकुसुको यामायनः । १-४ मृत्युः, ५ धाता, ६ त्वष्टा, ७-१४ पितृमेधा, १४ प्रजापतिर्वा ।

त्रिष्टुप्, ११ प्रस्तारपङ्क्तिः, १३ जगती, १४ अनुष्टुप् ।

परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात् ।

चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरिपो मोत वीरान् १

मृत्योः पदं योपर्यन्तो यदैत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।

आप्यार्यमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः पूता भवत यज्ञियासः २

इमे जीवा वि मृतैराववृत्र—न्नभूद्द्रा देवहूतिर्नो अद्य ।

प्राञ्चो अगाम नूतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ३

इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् ।

ज्ञातं जीवन्तु शरदः पुरुची—रन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ४

यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथं क्रतव क्रतुभिर्यन्ति साधु ।

यथा न पूर्वमपरो जहात्ये—वा धातरायँपि कल्पयैषाम् ५ [२६]

आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति ष्ठ ।

इह त्वष्टा सुजनिमा सजोषा कृर्धमायुः करति जीवसे वः ६

इमा नारीरविधवाः सुपत्नी—रास्त्रनेन सर्पिषा सं विशन्तु ।

अनश्रवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ७

उदीर्ष्व नार्यभि जीवलोकं गतासुमेतमुप शेष एहि ।

हस्तग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ ८ (१७)

धनुर्हस्ताद्वा ददानो मृतस्या—ऽस्मे क्षत्राय वर्चसे बलाय ।

अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वाः स्पृधो अभिमातीर्जयेम १

उप सर्प मातरं भूमिमेता—मुरुव्यचंसं पृथिवीं सुशेवाम ।

ऊर्णम्रदा युवतिर्दक्षिणावत एषा त्वा पातु निर्ऋतेरुपस्थात १० [२७]

उच्छ्वस्व पृथिवि मा नि बाधथाः सूपायनास्मै भव सूपवञ्चना ।

माता पुत्रं यथा सिचा ऽभ्येनं भूम ऊर्णुहि ११

उच्छ्वस्वमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् ।

ते गृहासो घृतश्रुतो भवन्तु विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र १२

उत् ते स्तभ्रामि पृथिवीं त्वत् परी—मं लोमं निदधन्मो अहं रिषम् ।

एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः सादना ते मिनोतु १३

प्रतीचीने मामहनी—ज्वाः पर्णमिवा दधुः ।

प्रतीचीं जग्रभा वाच—मश्वं रशनया यथा १४ [२८] (१७६)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३०]

(१९)

८ मथितो यामायनः, भृगुर्वारुणिर्वा, भार्गवश्च्यवने वा । आपः, गावो वा,

१ उत्तरार्धर्चस्य अग्नीषोमौ । अनुष्टुप्, ६ गायत्री ।

नि वर्तध्वं मानु गाता—ऽस्मान् त्सिषक्त रेवतीः ।

अग्नीषोमा पुनर्वसू अस्मे धारयतं रयिम् १

पुनरेना नि वर्तय पुनरेना न्या कुरु ।

इन्द्र एणा नि यच्छ—त्वग्निरेना उपाजतु २

पुनरेता नि वर्तन्ता—मस्मिन् पुष्यन्तु गोपतो ।

इहैवाग्ने नि धारये—ह तिष्ठतु या रयिः ३

यन्नियानं न्ययनं संज्ञानं यत् परायणम् ।

आवर्तनं निर्वर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे ४

य उदानइ व्ययनं य उदानइ परायणम् ।

आवर्तनं निर्वर्तनं—मपि गोपा नि वर्तताम् ५

आ निवर्त नि वर्तय पुनर्न इन्द्र गा देहि । जीवाभिर्भुनजामहे ६

(१८९)

परिं वो विश्वतो दध ऊर्जा घृतेन पर्यसा ।

ये देवाः के च यज्ञियास्ते रय्या सं सृजन्तु नः

७

आ निवर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तय ।

भूम्याश्चतसः प्रदिशस्ताभ्य एना नि वर्तय

८ [१] (१८४)

(२०)

१० ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । अग्निः । गायत्री, १ एकपदा विराट्
(एष मन्त्रः शान्त्यर्थः), २ अनुष्टुप्, ९ विराट् १० त्रिष्टुप् ।

भद्रं नो अपि वातय मनः

१

अग्निमीळे भुजां यविष्ठं शासा मित्रं दुर्धरीतुम् ।

यस्य धर्मन् त्वरेनीः सपर्यन्ति मातुरुधः

२

यमासा कृपनीळं भासाकेतुं वर्धयन्ति

। भ्राजते श्रेणिदन्

३

अर्यो विशां गातुरेति प्र यदानं द्विबो अन्तान् । कविरभं दीद्यानः

४

जुषद्भ्या मानुषस्योर्ध्वस्तस्थावृभ्वा यज्ञे

। मिन्वन् त्सन्नं पुर एति

५

स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुष्टीदस्य गातुरेति

। अग्निं देवा वाशीमन्तम्

६

[२]

यजासाहं दुर्व इषे ऽग्निं पूर्वस्य शेवस्य

। अद्रेः सूनुमायुमाहुः

७

नरो ये के चास्मदा विश्वेत् ते वाम आ स्युः

। अग्निं हविषा वर्धन्तः

८

कृष्णः श्वेतोऽरुणो यामो अस्य ब्रध्न क्रत्र उत शोणो यशस्वान् ।

हिरण्यरूपं जनिता जजान

९

एवा ते अग्ने विमदो मनीषा—मूर्जो नपादमृतेभिः सजोषाः ।

गिर आ वक्षत् सुमतीरियान इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः

१० [३]

(१९४)

(२१)

८ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । अग्निः । आस्तारपङ्क्तिः ।

आग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

यज्ञाय स्तीर्णबर्हिषे वि वो मदं शीरं पावकशोचिषं विवक्षसे

१

त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्वराधसः ।

वेति त्वामुपसेचनी वि वो मदं ऋजीतिरग्ना आहुतिर्विवक्षसे

२

त्वे धर्माण आसते जुहूभिः सिञ्चतीरिव ।

कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा अधि श्रियो धिषे विवक्षसे

३

(१९७)

यमग्ने मन्यसे रयिं सहसावन्नमत्य ।

तमा नो वाजसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भरा विवक्षसे

४

अग्निर्जातो अथर्वणा विद्विश्वा नि काव्या ।

भुवद्भूतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे

५ [४]

त्वां यज्ञेष्वीळते ऽग्ने प्रयत्यध्वरे ।

त्वं वसूनि काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि द्वाशुषे विवक्षसे

६

त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने नि पेदिरे ।

घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षभिर्विवक्षसे

७

अग्ने शुक्लेण शोचिषो—रु प्रथयसे बृहत् ।

अभिकन्दन् वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे

८ [५] (२०२)

(२२)

१५ ऐन्द्रो विमदः प्राजापत्यो वा, वासुक्रो वसुकृदा । इन्द्रः । पुरस्ताद्बृहती, ५, ७, ९ अनुष्टुप्, १५ त्रिष्टुप् ।

कुहं श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न श्रूयते ।

ऋषीणां वा यः क्षये गुहा वा चर्कषे गिरा

१

इह श्रुत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवे वज्रयुचीषमः ।

मित्रो न यो जनेष्वा यशश्चक्रे असाभ्या

२

महो यस्पतिः शर्वसो असाभ्या महो नृम्णस्य तूतुजिः ।

भर्ता वज्रस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव प्रियम्

३

युजानो अश्वा वातस्य धुनीं देवो देवस्य वज्रिवः ।

स्यन्ता पथा विरुक्मता सृजानः स्तोप्यध्वनः

४

त्वं त्या चिद्धात्स्याश्वागा ऋज्वा त्मना वहध्वै ।

ययोर्विवो न मर्त्यो यन्ता नकिर्विदार्यः

५ [६]

अधु गमन्तोशना पृच्छते वां कदर्था न आ गृहम् ।

आ जग्मथुः पराकाद् दिवश्च गमश्च मर्त्यम्

६

आ न इन्द्र पृक्षसे ऽस्माकं बहोद्यतम् ।

तत् त्वा याचामहेऽवः शुष्णं यद्धन्नमानुषम्

७

(२०३)

अ॒क॒र्मा द॒स्युर॒भि नो॑ अ॒म॒न्तु—र॒न्यव॑तो अ॒मा॒नुषः ।

त्वं तस्या॑भि॒त्रह॑न् व॒ध॒र्वास॑स्य द॒म्भ॒य ८

त्वं न॑ इन्द्र शूर शूरे॑—रुत त्वो॒ता॒सो ब॒र्हणा॑ ।

पुरु॑त्रा ते वि पू॒र्तयो॑ नव॑न्त क्षो॒णयो॑ यथा ९

त्वं तान् वृ॒त्रह॑त्ये चो॒दयो॑ नृन् का॒र्पा॒णे शूर॑ वज्रि॒वः ।

गुहा॑ यदी॑ कवी॒नां वि॒शां नक्ष॑त्रश॒वसाम् १० [७]

म॒क्षू ता त॑ इन्द्र दाना॑प्र॒स आ॒क्षा॒णे शूर॑ वज्रि॒वः ।

य॒द्ध शु॒ष्णस्य॑ दु॒म्भयो॑ जा॒तं वि॒श्वं स॒याव॑भिः ११

माकु॑र्ध्यागिन्द्र शूर॒ वस्वी॑—र॒स्मे भू॒वन्न॑भि॒ष्टयः॑ ।

व॒यं व॒यं त आ॑सां सु॒म्ने स्या॑म वज्रि॒वः १२

अ॒स्मे ता त॑ इन्द्र सन्तु स॒त्या ऽहि॑स॒न्तीरु॑प॒स्पृशः॑ ।

वि॒द्याम॒ यासां॑ भु॒जो धे॒नूनां॑ न व॑ज्रि॒वः १३

अ॒हस्ता॑ यदु॒पदी॑ व॒ध॒त॒क्षाः श॒ची॑भिर्वे॒द्याना॑म् ।

शु॒ष्णं परि॑ प्र॒दक्षि॑णिद् वि॒श्वाय॑वे नि शि॒श्रथः॑ १४

पि॒वापि॑वेदिन्द्र शूर॒ सोमं॑ मा रि॒पण्यो॑ वस॒वान॒ वसुः॑ सन् ।

उ॒त त्रा॑यस्व गृ॒णतो॑ म॒घो नो॑ म॒हश्च॑ रा॒यो रे॒वत॑स्कृ॒धी नः॑ १५ [८] (२१७)

(२३)

७ ऐन्द्रो विमदः प्राजापत्यो वा, वासुक्रो वसुकृष्ण । इन्द्रः । जगती; १, ७ त्रिष्टुप्, ५ अभिसारिणी ।

यजाम॑ह इन्द्रं वज्र॑दक्षि॒णं ह॒रीणां॑ र॒थ्यं वि॒व्रता॑नाम् ।

प्र श्म॑श्चु दोधु॑वदु॒र्ध्वथा॑ भूद् वि से॒नाभि॑र्दय॒मानो॑ वि रा॒धसा॑ १

ह॒री न्व॑स्य या वने॑ वि॒दे व॒स्विन्द्रो॑ म॒घैर्म॑घवा॒ वृत्र॑हा भुवत् ।

ऋ॒भुर्वा॑ज ऋ॒भुक्षाः प॑त्यते श॒वो ऽव॑ क्ष॒णौमि॑ दा॒सस्य॑ ना॒म चि॒त् २

यदा॑ वज्रं हि॒रण्य॑मि॒दथा॑ रथं ह॒री य॑मस्य॒ वह॑तो वि सू॒रिभिः॑ ।

आ ति॑ष्ठति म॒घवा॑ स॒नश्चु॒त इन्द्रो॑ वा॒जस्य॑ क्री॒र्धश्च॑व॒सस्प॑तिः ३

सो चि॒न्नु वृ॒ष्टिर्य॑थ्या॒इ स्वा स॒चा इन्द्रः॑ श्मश्रू॒णि ह॑रि॒ताभि॑ प्रु॒णुते॑ ।

अव॑ वेति सु॒क्षयं॑ सु॒ते मधू॑—दि॒द्धनो॑ति वा॒तो यथा॑ व॒नम् ४

यो वा॒चा वि॒वाचो॑ मृ॒धवा॑चः पुरु॒ सह॑स्राशि॒वा ज॒घान॑ ।

तत्तदि॑दस्य॒ पौंस्यं॑ गृणी॒मसि॑ पि॒तेव॑ यस्तवि॒षीं वा॒वृधे॑ श॒वः ५ (२१२)

स्तोमं त इन्द्र विमदा अजीजन—न्नपूर्व्यं पुरुतमं सुदानवे ।

विद्वा ह्यस्य भोजनमिनस्य य—दा पशुं न गोपाः करामहे

६

माकिर्न एना सख्या वि यौषु—स्तव चेन्द्र विमदस्य च क्रथेः ।

विद्वा हि ते प्रमतिं देव जामिव—वस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि

७ [९] (२२४)

(२४)

६ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । इन्द्रः, ४-६ अश्विनौ ।

आस्तारपङ्क्तिः, ४-६ अनुष्टुप ।

इन्द्र सोममिमं पिब मधुमन्तं चमू सुतम् ।

अस्मे रयिं नि धारय वि वो मदे सहस्रिणं पुरुवसां विवक्षसे

१

त्वां यज्ञेभिरुक्थै—रुप हव्येभिरीमहे ।

शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे

२

यस्पतिर्वार्याणा—मसि रधस्य चोद्विता ।

इन्द्र स्तोतृणामविता वि वो मदे द्विषो नः पाह्यंहसो विवक्षसे

३

युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् ।

विमदेन यदीळिता नासत्या निरमन्थतम्

४

विश्वे देवा अकृपन्त समीच्योर्निष्पतन्त्योः ।

नासत्यावब्रुवन् देवाः पुनरा वहतादिति

५

मधुमन्मे परार्यणं मधुमत् पुनरार्यनम् ।

ता नो देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम्

६ [१०] (२३०)

(२५)

११ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । सोमः । आस्तारपङ्क्तिः ।

भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् ।

अधा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणन् गावो न यवसे विवक्षसे

१

हृक्विस्पृशस्त आसते विश्वेषु सोम धामसु ।

अधा कामा इमे मम वि वो मदे वि तिष्ठन्ते वसूयवो विवक्षसे

२

उत व्रतानि सोम ते प्राहं मिनामि पाक्या ।

अधा पितेव सूनवे वि वो मदे मृळा नो अभि चिद्वधाद्विवक्षसे

३

(२३३)

समु प्र यन्ति धीतयः सर्गासोऽवताँ इव ।

क्रतुँ नः सोम जीवसे वि वो मदे धारया चमसाँ इव विवक्षसे

४

तव त्ये सोम शक्तिभिर्निकामासो व्यृण्वरे ।

गृत्सस्य धीरास्तवसो वि वो मदे व्रजं गोमन्तमश्विनं विवक्षसे

५ [११]

पशुं नः सोम रक्षसि पुरुत्रा विष्टितं जगत् ।

समाकृणोषि जीवसे वि वो मदे विश्वा संपश्यन् भुवना विवक्षसे

६

त्वं नः सोम विश्वतो गोपा अदाभ्यो भव ।

सेधं राजन्नप सिधो वि वो मदे मा नो दुःशंस ईशता विवक्षसे

७

त्वं नः सोम सुक्रतुर्वयोधेयाय जागृहि ।

क्षेत्रवित्तरो मनुषो वि वो मदे द्रुहो नः पाह्यंहसो विवक्षसे

८

त्वं नो वृत्रहन्तमेन्द्रस्येन्दा शिवः सखा ।

यत् सीं हवन्ते समिधे वि वो मदे युध्यमानास्तोकसातौ विवक्षसे

९

अयं घ स तुरो मद्रु इन्द्रस्य वर्धत प्रियः ।

अयं कक्षीर्वतो महो वि वो मदे मतिं विप्रस्य वर्धयद्विवक्षसे

१०

अयं विप्राय द्वाशुषे वाजाँ इयति गोमंतः ।

अयं सप्तभ्य आ वरं वि वो मदे प्रान्धं श्रोणं च तारिषद्विवक्षसे

११ [१२] (२४१)

(२६)

९ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । पूषा । अनुष्टुप्; १, ४ उष्णिक् ।

प्र ह्यच्छा मनीषाः स्पर्हा यन्ति नियुतः ।

प्र दुस्त्रा नियुद्वथः पूषा अविष्टु माहिनः

१

यस्य त्यन्महित्वं वाताप्यमयं जनः ।

विप्र आ वंसद्भ्रीतिभिश्चिकेत सुष्टुतीनाम्

२

स वेद सुष्टुतीनामिन्दुर्न पूषा वृषा ।

अभि प्सुरः प्रुषायति व्रजं न आ प्रुषायति

३

मंसीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् ।

मतीनां च साधनं विप्राणां चाध्वम्

४

प्रत्यर्थिर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।

ऋषिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य यावयत्सखः

५ [१३] (२४६)

आधीषमाणायाः पतिः शुचायाश्च शुचस्य च ।

वासोवायोऽवीनामा वासांसि मर्मजत

६

इनो वाजानां पतिरिनः पुंष्टीनां सखा ।

प्र श्मश्रु हयतो दूधोद वि वृथा यो अदाभ्यः

७

आ ते रथस्य पूषन्नजा धुरं ववृत्युः ।

विश्वस्यार्थिनः सखा सनोजा अनपच्युतः

८

अस्माकमूर्जा रथं पूषा अविष्टु माहिनः ।

भुवद्वाजानां वृध इमं नः शृणवद्ववम्

९ [१४] (२५०)

(२७)

२४ ऐन्द्रो वसुकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असत् सु मे जरितः साभिवेगो यत् सुन्वते यजमानाय शिक्षम् ।

अनाशीर्दामहमस्मि प्रहन्ता संत्यध्वृतं वृजिनायन्तं ग्राभुम्

१

यदीवृहं युधये संनयान्यदेवयून् तन्वाः शूशुजानान् ।

अमा ते तुष्टं वृषभं पचानि तीव्रं सुतं पञ्चदशं नि पित्रम्

२

नाहं तं वेदु य इति ब्रवीत्यदेवयून् त्समरणे जघन्वान् ।

यदावाख्यत् समरणमृधावदादिद्ध मे वृषभा प्र ब्रुवन्ति

३

यदज्ञातेषु वृजनेष्वासं विश्वे सतो मघवानो म आसन् ।

जिनामि वेत् क्षेम आ सन्तमाभुं प्र तं क्षिणां पर्वते पादुगृह्य

४

न वा उ मां वृजने वारयन्ते न पर्वतासो यद्वहं मनस्ये ।

मम स्वनात् कृधुकर्णो भयात् एवेदन् द्यून् किरणः समेजात

५ [१५]

दर्शन्वत्र शृतपां अनिन्द्रान् बाहुक्षदुः शरवे पत्यमानान् ।

घृष्टं वा ये निनिदुः सखायमध्यु न्वेषु पवयो ववृत्युः

६

अभूर्वीक्षीव्युः आयुरानद् दर्षन्तु पूर्वं अपरो नु दर्षत् ।

द्वे पवस्ते परि तं न भूतो यो अस्य पारे रजसो विवेष

७

गावो यवं प्रयुता अर्यो अक्षन् ता अपश्यं सहगोपाश्चरन्तीः ।

हवा इवुर्यो अभितुः समायन् कियदासु स्वर्पतिश्छन्दयाते

८

(२५८)

सं यद्वयं यवसादो जनानां—महं यवाद् उर्वज्रे अन्तः ।

अत्रा युक्तोऽवसातारमिच्छा—दथो अयुक्तं युनजद्ववन्वान् ९

अत्रेदु मे मंससे सत्यमुक्तं द्विपाच्च यच्चतुष्पात् संसृजानि ।

स्त्रीभिर्यो अत्र वृषणं पृतन्या—दयुद्धो अस्य वि भजानि वेदः १० [१६]

यस्यानक्षा दुहिता जात्वाम् कस्तां विद्रां अभि मन्याते अन्धाम् ।

कतरो मेनि प्रति तं मुचाते य ई वहति य ई वा वरेयात् ११

क्रियती योषा मर्यतो वंधूयोः परिप्रीता पन्यसा वार्येण ।

भद्रा वधूर्भवति यत् सुपेशाः स्वयं सा मित्रं वनुते जने चित् १२

पत्तो जगार प्रत्यञ्चमत्ति शीर्ष्णा शिरः प्रति दधौ वरुथम् ।

आसीन ऊर्ध्वामुपसि क्षिणाति न्यङ्कुत्तानामन्वेति भूमिम् १३

बृहन्नच्छायो अपलाशो अवी तस्थौ माता विषितो अत्ति गर्भः ।

अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरुधः १४

सप्त वीरासो अधरादुदाय—नृष्टोत्तरात्तात् समजगिमरन्ते ।

नवं पश्चातात् स्थिविमन्त आयन् दश प्राक् सानु वि तिरन्त्यश्वः १५ [१७]

दृशानामेकं कपिलं समानं तं हिन्वन्ति क्रतवे पार्याय ।

गर्भं माता सुधितं वक्षणा—स्ववेनन्तं तुषयन्ती बिभर्ति १६

पीवानं मेषमपचन्त वीरा न्युप्ता अक्षा अनु दूिव आसन् ।

द्वा धनुं बृहतीमप्स्वन्तः पवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता १७

वि क्रोशनासो विष्वश्च आयन् पचाति नेमो नहि पक्षवृधः ।

अयं मे देवः सविता तदाह दृष्ट इद्वनवत् सर्पिरन्नः १८

अपश्यं ग्रामं वहमानमारा—दचक्रया स्वधया वर्तमानम् ।

सिषक्त्यर्यः प्र युगा जनानां सद्यः शिश्रा प्रमिनानो नवीयान् १९

एतौ मे गावौ प्रमरस्य युक्तौ मो षु प्र सेधीर्मुहुर्निर्ममन्धि ।

आपश्चिदस्य वि नशन्त्यर्थं सूरश्च मर्क उपरो बभूवान् २० [१८]

अयं यो वज्रः पुरुधा विवृत्तो ऽवः सूर्यस्य बृहतः पुरीषात् ।

श्रव इद्रेना पुरो अन्यदस्ति तदव्यथी जरिमाणस्तरन्ति २१

वृक्षेवृक्षे निर्यता मीमयद्वौ—स्ततौ वयः प्र पतान् पूरुषादः ।

अथेदं विश्वं भुवनं भयात् इन्द्राय सुन्वदृषये च शिक्षत २२

देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन् कृन्तत्रादिषामुपरा उदायन ।
 त्रयस्तपन्ति पृथिवीर्मनुषा द्वा बृहूकं वहतः पुरीषम्
 सा ते जीवातुरुत तस्य विद्धि मा स्मैतादृगर्ष गूहः समर्थ ।
 आविः स्वः कृणुते गूहते ब्रुसं स पादुरस्य निर्णिजा न मुच्यते

२३

२४ [१९] (२७४)

(२८)

(१२) ? इन्द्रस्नुषा वसुकपर्त्वा ऋषिका, २,६,८,१०,१२ इन्द्र ऋषिः; ३,४,५,७,९,११ ऐन्द्रो वसुक ऋषिः ।
 २,६,८,१०,१२ ऐन्द्रो वसुको देवता, १,३,४,५,७,९,११ इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् ।

विश्वो ह्यन्यो अरिराजगाम ममेदह श्वशुगे ना जगाम ।
 जक्षीयाद्भाना उत सोमं पपीयात् स्वाशितः पुनरस्तं जगायात् ?
 स रोरुवद्वृषभस्तिग्मशृङ्गो वर्धन् तस्थौ वरिमन्ना पृथिव्याः ।
 विश्वेष्वेनं वृजनेषु पामि यो मे कुक्षी सुतसोमः पूणाति २
 अद्रिणा ते मन्दिन इन्द्र तूयान् त्सुन्वन्ति सामान् पिबंसि त्वमेषाम् ।
 पचन्ति ते वृषभा अस्मि तेषां पृक्षेण यन्मघवन् हूयमानः ३
 इदं सु मे जरितरा चिकिद्धि प्रतीपं शापं नद्यो वहन्ति ।
 लोपाशः सिंहं प्रत्यश्रमत्साः क्रोष्टा वराहं निरतक्त कक्षात ४
 कथा त एतदुहमा चिकेतं गृत्सस्य पार्कस्तवसो मनीषाम् ।
 त्वं नो विद्रा कृतुथा वि वोचो यमर्धं ते मघवन् क्षेम्या धूः ५
 एवा हि मां तवसं वर्धयन्ति दिवश्चिन्मे बृहत उत्तरा धूः ।
 पुरु सहस्रा नि शिशामि साक—मशत्रुं हि मा जानिता जजान ६ [२०]

एवा हि मां तवसं जजुरुग्रं कर्मन्कर्मन् वृषणमिन्द्र देवाः ।
 वधीं वृत्रं वज्रेण मन्दसानो ऽप व्रजं महिना दाशुपे वम् ७
 देवास आयन् परशूरविभ्रन् वना वृश्चन्तो अभि विङ्गिरायन् ।
 नि सुहृदं दधतो वक्षणासु यत्रा कृपीटमनु तदहन्ति ८
 जशः क्षुरं प्रत्यश्रं जगारा—ऽद्रिं लोकेन व्यभेदमारात ।
 बृहन्तं चिदहते रन्धयानि वयद्वत्सो वृषभं शूशुवानः ?
 सुपर्ण इत्था नखमा सिषाया—वरुद्धः परिपदं न सिंहः ।
 निरुद्धश्चिन्महिषस्तर्प्यावान् गोधा तस्मा अयथं कर्षद्वेत १० (२८४)

तेभ्यो गोधा अयथं कर्षवेत—द्ये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यन्नैः ।

सिम उक्ष्णोऽवसृष्टौ अदन्ति स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः

११

एते शमीभिः सुशमी अभूवन् ये हिन्विरे तन्वः सोम उक्थेः ।

नृवद्वद्वृक्षुर्ष नो माहि वाजान् द्विवि श्रवो दधिषे नाम वीरः

१२ [२१] (२८६)

(२९)

८ ऐन्द्रो वसुकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वने न वा यो न्यधायि चाक—ज्जुचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः ।

यस्येदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावान्

१

प्र ते अस्या उषसः प्रापरस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणाम् ।

अनु त्रिशोकः शतमावहन्नृन् कुत्सेन रथो यो असत् ससवान्

२

कस्तं मद इन्द्र रन्त्यो भू—दुरो गिरो अभ्युग्रो वि धाव ।

कद्वाहो अर्वागुर्ष मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः

३

कटु द्युम्नमिन्द्र त्वावतो नृन् कया धिया कर्से कन्न आगन् ।

मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अन्नै समस्य यदसेन् मनीषाः

४

पेरय सूर्यो अर्थं न पारं ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् ।

गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वी—नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः

५ [२२]

मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन ।

वराय ते घृतवन्तः सुतासः स्वादन्नं भवन्तु पीतये मधूनि

६

आ मध्वो अस्मा असिचन्नमन्न—मिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः ।

स वावृधे वरिमन्ना पृथिव्या अभि कृत्वा नर्यः पौर्यैश्च

७

व्यानञ्जिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सख्याय पूर्वीः ।

आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे

८ [२३] (२९४)

(३०)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ३०-४१]

१५ कवष ऐतृषः । आपः, अपां न पात् वा । त्रिष्टुप् ।

प्र देवत्रा ब्रह्मणे गातुरे—त्वपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति ।

महीं मित्रस्य वरुणस्य धासिं पृथुज्यसे रीरधा सुवुक्तिम्

१

(२९५)

अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि भूता—ऽच्छाप इतोऽशतीरुशन्तः ।
 अव याश्चष्टे अरुणः सुपर्ण—स्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ताः २
 अध्वर्यवोऽप इता समुद्र—मपां नपातं हविषा यजध्वम् ।
 स वो दददूर्मिमद्या सुपूतं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत ३
 यो अनिधमो दीदयवृष्वन्त—र्यं विप्रास ईळते अध्वरेषु ।
 अपां नपान्मधुमतीरपो वृा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्याय ४
 याभिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मर्यः ।
 ता अध्वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात ५ [२४]

एवेद्यूने युवतयो नमन्त यदीमुशञ्चुशतीरेत्यच्छ ।
 सं जानते मनसा सं चिकित्ते ऽध्वर्यवो धिषणापश्च देवीः ६
 यो वो वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो मद्या अभिशस्तेरमुञ्चत् ।
 तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादन् प्र हिणोतनापः ७
 प्रास्मै हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः ।
 घृतपृष्ठमीड्यमध्वरेष्वा—ऽऽपो रेवतीः शृणुता हवं मे ८
 तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपान—मूर्मिं प्र हेत य उभे इर्यति ।
 मदच्युतमौशानं नभोजां परि त्रितन्तुं विचरन्तमुत्सम ९
 आववृत्ततीरध नु द्विधारा गोपयुधो न नियवं चरन्तीः ।
 ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नी—रपो वन्दस्व सवृधः सयोनीः १० [२५]

हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म सनये धनानाम् ।
 ऋतस्य योगे वि प्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीभूतनास्मभ्यमापः ११
 आपो रेवतीः क्षयथा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं विभृथामृतं च ।
 रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तदृणते वर्यो धात । १२
 प्रति यदापो अहश्चमायती—घृतं पर्यासि बिभ्रतीर्मधूनि ।
 अध्वर्युभिर्मनसा संविद्वाना इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तीः १३
 एमा अगमन् रेवतीर्जीविधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः ।
 नि बर्हिषि धत्तन सोम्यासो ऽपां नप्त्रा संविद्वानास एनाः १४
 आगमन्नाप उशतीर्बर्हिरेदं न्यध्वरे असदन् देवयन्तीः ।
 अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोम—मभूदु वः सुशका देवयज्या १५ [२६] (३०७)

(३१)

११ कवप ऐलूपः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ नो देवानामुप वेतु शंसो विश्वेभिस्तुरैरवसे यजत्रः ।
 तेभिर्वयं सुषखायो भवेम तरन्तो विश्वा दुरिता स्याम १
 परि चिन्मर्तो द्रविणं ममन्या—हृतस्य पथा नमसा विवासेत ।
 उत स्वेन क्रतुना सं वदेत श्रेयांसं दक्षं मनसा जगृभ्यात २
 अधायि धीतिरसंसृष्टमंशा—स्तीर्थे न दुस्ममुप यन्त्यूमाः ।
 अभ्यानश्म सुवितस्य शूषं नवेदसो अमृतानामभूम ३
 नित्यश्चाकन्यात स्वपतिर्दमूना यस्मा उ देवः सविता जजान ।
 भगो वा गोभिरयमेमनज्यात सो अस्मे चारुश्छदयदुत स्यात ४
 इयं सा भूया उपसांभिव क्षा यद्ध क्षुमन्तः शर्वसा समायन् ।
 अस्य स्तुतिं जरितुर्भिक्षमाणा आ नः शग्मास उप यन्तु वाजाः ५ [२७]

अस्येदेपा सुमतिः पप्रथाना ऽभवत पूर्या भूमना गौः ।
 अस्य सनीळा असुरस्य यानां समान आ भरणे विभ्रमाणाः ६
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
 संतस्थाने अजरे इतऊती अहानि पूर्वीरुपसो जरन्त ७
 नैतावदेना परो अन्यद—स्त्युक्षा स द्यावापृथिवी बिभर्ति ।
 त्वचं पवित्रं कृणुत स्वधावान् यदीं सूर्यं न हरितो वहन्ति ८
 स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीं मिहं न वातो वि ह वाति भूम ।
 मित्रो यत्र वरुणो अज्यमानो ऽग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् ९
 स्तरीर्यत् सूत सद्यो अज्यमाना व्यथिरव्यथीः कृणुत स्वर्गोपा ।
 पुत्रो यत् पूर्वः पित्रोर्जनिष्ट शम्यां गौर्जगार यद्ध पृच्छान् १०
 उत कण्वं नृपदः पुत्रमाहु—रुत श्यावो धनमादत्त वाजी ।
 प्र कृष्णाय रुशदपिन्वतोर्ध—ऋतमत्र नकिरस्मा अपीपेत् ११ [२८] (३२०)

(३२)

९ कवप ऐलूपः । इन्द्रः । जगती, ६-९ त्रिष्टुप् ।

प्र सु गमन्ता धियसानस्य सक्षणि वरेभिर्वरा अभि षु प्रसीदतः ।
 अस्माकमिन्द्र उभयं जुजोषति यत् सोम्यस्यान्धसो बुबोधति १ (३२१)

वीन्द्र यासि दिव्यानि रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुष्टुत ।
 ये त्वा वहन्ति मुहुरध्वराँ उप ते सु वन्वन्तु वग्वनाँ अराधसः २
 तदिन्मे छन्तसद्रपुषो वपुष्टरं पुत्रो यज्जानं पित्रोर्धीयति ।
 जाया पतिं वहति वग्वनां सुमत पुंस इन्द्रो वहतुः परिष्कृतः ३
 तदित् सधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन् वहतुं न धेनवः ।
 माता यन्मन्तुर्युथस्य पूर्या ऽभि वाणस्य सप्तधातुरिज्जनः ४
 प्र वोऽच्छाँ रिरिचे देवयुष्पद—मेको रुद्रेभिर्याति तुर्वणिः ।
 जरा वा येष्वमृतेषु दावने परि व ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु ५ [२५]

निधीयमानमपंगूळहमप्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
 इन्द्रो विद्राँ अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम ६
 अक्षेत्रवित् क्षेत्रविदुं ह्यप्राद स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः ।
 एतद्वै भद्रमनुशासनस्यो—त सुति विन्दत्यञ्जसीनाम् ७
 अद्येदु प्राणीदममग्निमाहा ऽपीवृता अधयन्मातुरुधः ।
 एमेनमाप जरिमा युवान्—महेळन् वसुः सुमना बभूव ८
 एतानि भद्रा कलश क्रियाम कुरुश्रवण ददतो मघानि ।
 वान इद्रो मघवानः सो अ—स्त्वयं च सोमो हृदि यं चिभर्भि ९ [३०] (३३०)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-२९]

(३३)

९ कवय पेल्लवः । १ विश्वे देवाः, २-३ इन्द्रः, ४-५ कुरुश्रवणस्त्रासदस्यवः, ६-९ उपमश्रवा मैत्रातिथिः ।

१ त्रिष्टुप्, प्रगायः - (२ वृहती, ३ सतोवृहती), ४-९ गायत्री ।

प्र मा युयुजे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पूषणमन्तरेण ।
 विश्वे देवासो अध मामरक्षन् दुःशासुरागादिति घोषं आसीत १
 सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पशिवः ।
 नि बाधते अमतिर्नग्नता जसु—र्वेन वैवीयते मतिः २
 मूषो न शिश्रा व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो ।
 सकृत् सु नो मघवन्निन्द्र मृळ्या—ऽधा पितेर्व नो भव ३
 कुरुश्रवणमावृणि राजानं त्रासदस्यवम् । मंहिष्ठं वाघतामृषिः ४
 यस्य मा हरितो रथं तिस्रो वहन्ति साधुया । स्तर्व सहस्रदक्षिणे ५ [१] (३३४)

यस्य प्रस्वादसो गिरं उपमश्रवसः पितुः । क्षेत्रं न रण्वमूचुषे	६
अधि पुत्रोपमश्रवो नपान्मित्रातिथेरिहि । पितुष्टे अस्मि वन्विता	७
यदीशीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम् । जीवेदिन्मघवा मम	८
न देवानामति व्रतं शतात्मा च न जीवति । तथा युजा वि वावृते	९ [२] (३३८)
(३४)	

१४ कवच ऐन्दुपः अश्रो मौजवान् वा । १, ७, ९, १२ अक्षाः, १३ कृषिः, २-६, ८, १०, ११, १४ अक्ष-कितव-निन्दा । त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

प्रावेपा मां बृहतो मादयन्ति प्रवातेजा इरिणे वर्वृतानाः ।	
सोमस्येव मौजवतस्य भक्षो विभीर्दको जागृविर्मह्यमच्छान्	१
न मां मिमेथ न जिहीळ एषा शिवा सखिभ्य उत मह्यमासीत् ।	
अक्षस्याहमेकपरस्य हेतो रनुव्रतामप जायामरोधम्	२
द्वेष्टि श्वश्रुरप जाया रुणाद्धि न नाथितो विन्दते मर्डितारम् ।	
अश्वस्येव जरतो वस्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम्	३
अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य यस्यागृधद्वेदेने वाज्यक्षः ।	
पिता माता भ्रातर एनमाहुर्न जानीमो नयता बद्धमेतम्	४
यदादीध्ये न दविषाण्येभिः परायद्धयोऽव हीये सखिभ्यः ।	
न्युप्ताश्च बभ्रवो वाचमक्रतु एमीदेपां निष्कृतं जारिणीव	५ [३]
सभामेति कितवः पृच्छमानो जेप्यामीति तन्वाऽशूशुजानः ।	
अक्षासो अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीप्ते दधत आ कृतानि	६
अक्षास इदङ्कुशिनो नितोदिनो निकृत्वानस्तपनास्तापयिष्णवः ।	
कुमारदेष्णा जयतः पुनर्हणो मध्वा संपृक्ताः कितवस्य बर्हणा	७
त्रिपञ्चाशः क्रीळति व्रात एषां देव इव सविता सत्यधर्मा ।	
उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजां चिदेभ्यो नम इत् कृणोति	८
नीचा वर्तन्त उपरि स्फुरन्त्य हस्तासो हस्तवन्तं सहन्ते ।	
विष्या अङ्गारा इरिणे न्युप्ताः शीताः सन्तो हृदयं निर्देहन्ति	९
जाया तप्यते कितवस्य हीना माता पुत्रस्य चरतः क्व स्वित ।	
ऋणावा बिभ्यद्धनमिच्छमानो ऽन्येषामस्तमुप नक्तमेति	१० [४] (३४८)

स्त्रियं हृद्धार्यं कितवन् ततापा—ऽन्येषां जायां सुकृतं च योनिम् पूर्वाह्ने अश्वान् युजुजे हि बभूवन् तसो अग्रेरन्ते वृषलः पपाद	११
यो वः सेनानीर्महतो गणस्य राजा वार्तस्य प्रथमो बभूव । तस्मै कृणोमि न धना रुणधिम दशाहं प्राचीस्तद्वत् वंदामि	१२
अक्षैर्मा दीव्यः कृषिमित् कृषस्व वित्ते रमस्व बहु मन्यमानः । तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सवितायमर्थः	१३
मित्रं कृणुध्वं खलु मृळता नो मा नो घोरेण चरताभि धृष्णु । नि वो नु मन्युर्विशतामराति—रन्यो बभूणां प्रसितो न्वस्तु	१४ [५] (३५२)

(३५)

१४ लुशो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ त्रिष्टुप् ।

अबुधमु त्य इन्द्रवन्तो अग्रयो ज्योतिर्भरन्त उपसो व्युष्टिषु । मही द्यावापृथिवी चेततामपो ऽद्या देवानामव आ वृणीमहे	१
द्विस्पृथिव्योरव आ वृणीमहे मातृन् त्सिन्धून् पर्वताञ्छर्यणावतः । अनागास्त्वं सूर्यमुपासमीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः	२
द्यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रायेतां सविताय मातरा । उषा उच्छन्त्यर्ष बाधतामघं स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	३
इयं न उस्मा प्रथमा सुदेव्यं रेवत् सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु । आरे मन्युं दुर्विदत्रस्य धीमहि स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	४
प्र याः सिन्नते सूर्यस्य रश्मिभि—ज्योतिर्भरन्तीरुपसो व्युष्टिषु । भद्रा नो अद्य श्रवसे व्युच्छत स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	५ [६]

अनमीवा उपस आ चरन्तु न उदग्रयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् । आयुक्षातामश्विना तूतुजिं रथं स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	६
श्रेष्ठं नो अद्य सवितर्वरेण्यं भागमा सुव स हि रत्नधा असि । रायो जनित्रीं धिषणामुषं ब्रुवे स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	७
पिपर्तु मा तद्वत्स्यं प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्याः अमन्महि । विश्वा इदुस्माः स्पल्ल्वेति सूर्यः स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे	८ (३६०)

अद्वेषो अद्य बर्हिषः स्तरीमणि ग्रावणां योगे मन्मनः सार्धं ईमहे ।

आदित्यानां शर्मणि स्था भुरण्यसि स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे १

आ नो बर्हिः सधमादे बृहद्वि देवाँ ईळे सादया सप्त होतृन् ।

इन्द्रं मित्रं वरुणं सातये भगं स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे १० [७]

॥ आदित्या आ गता सर्वतातये बृधे नो यज्ञमवता सजोषसः ।

हस्पतिं पूषणमश्विना भगं स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे ११

अन्नो देवा यच्छत सुप्रवाचनं छर्दिरादित्याः सुभरं नृपाय्यम ।

अश्वे तोकाय तनयाय जीवसे स्वस्त्य॑ग्निं समिधानमीमहे १२

विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः ।

विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे १३

यं देवासोऽवध वाजसातो यं त्रायध्वे यं पिपृथात्यंहः ।

यो वो गोपीश्वे न भयस्य वेदु ते स्याम देववीतये तुरासः १४ [८] (३६६)

(३६)

१४ नृशो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ त्रिष्टुप् ।

उषासानक्ता बृहती सुपेशसा द्यावाक्षामा वरुणो मित्रो अर्यमा ।

इन्द्रं हुवे मरुतः पर्वता अप आदित्यान् द्यावापृथिवी अपः स्वः १

द्यौश्च नः पृथिवी च प्रचेतस ऋतावरी रक्षतामंहसो रिपः ।

मा दुर्विदत्रा निऋतिर्न ईशत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे २

विश्वस्मान्नो अदितिः पात्वंहसो माता मित्रस्य वरुणस्य रवतः ।

स्वर्वज्ज्योतिरवूकं नशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ३

ग्रावा वदन्नप रक्षांसि सेधतु दुष्पवभ्यं निऋतिं विश्वमत्रिणम ।

आदित्यं शर्म मरुतामशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ४

एन्द्रो बर्हिः सीदतु पिन्वतामिळा बृहस्पतिः सामभिर्ऋक्रो अर्चतु ।

सुप्रकेतं जीवसे मन्म धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ५ [९]

द्विविस्पृशं यज्ञमस्मार्कमश्विना जीराध्वरं कृणुतं सुम्रमिष्टये ।

प्राचीनरश्मिमाहुतं घृतेन तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ६ (३७१)

उप ह्वये सुहवम् मारुतं गणं पावकमृष्वं सख्याय शंभुवम् ।
 रायस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे ७
 अपां पेरुं जीवधन्यं भरामहे देवाय सुहवमध्वरश्रियम् ।
 सुराशिम सोममिन्द्रियं यमीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे ८
 सनेम तत् सुसनितां सनित्वभिर्वयं जीवा जीवपुत्रा अनागसः
 ब्रह्मद्विषो विष्वगेनो भरेरत तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे ९
 ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शृणोतन यद्वो देवा ईमहे तद् दातन ।
 जैत्रं क्रतुं रयिमद्वीरव्यशस्तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे १० [१०]

महद्वद्य महतामा वृणीमहे ऽवो देवानां बृहतामनर्वणाम् ।
 यथा वसु वीरजातं नशामहे तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे ११
 महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये ।
 श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे १२
 ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वे मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः ।
 ते सौभगं वीरवद्वोमदप्नो दधातन द्रविणं चित्रमस्मे १३
 सविता पश्चातात् सविता पुरस्तात् सवितोत्तरात्तात् सविताधरात्तात् ।
 सविता नः सुवतु सर्वताति सविता नो रासतां दीर्घमायुः १४ [११] (३८०)

(३७)

१२ सौयोंऽभितपाः । सूर्यः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तद्वतं संपर्यत ।
 दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत १
 सा मा सत्योक्तिः परि पातु विश्वतो द्यावा च यत्र ततनन्नहानि च ।
 विश्वमन्यन्नि विशते यदेजति विश्वाहापो विश्वाहोदेति सूर्यः २
 न ते अदेवः प्रदिवो नि वासते यदेतशोभिः पतरै रथर्यसि ।
 प्राचीनमन्यदनु वर्तते रज उदुन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य ३
 येन सूर्य ज्योतिषा बार्धसे तमो जगच्च विश्वमुदियर्षि भानुना ।
 तेनास्मद्विश्वामनिशमनाहुतिमपामीवामप दुष्ववज्यं सुव ४
 विश्वस्य हि प्रेषितो रक्षसि व्रतमहेळयन्नुच्चरासि स्वधा अनु ।
 यद्वद्य त्वा सूर्योपब्रवामहे तं नो देवा अनु मंसीरतु क्रतुम् ५

(३८५)

१ नो आवापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हवं वचः ।
२ शूने भूम सूर्यस्य संहृति भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि

६ [१२]

विश्वाहा त्वा सुमनसः सुचक्षसः प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः ।
उद्यन्तं त्वा मित्रमहो दिवेदिव ज्योग्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
महि ज्योतिर्विभ्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्तं चक्षुषेचक्षुषे मयः ।
आरोहन्तं बृहन्तः पाजसस्पर्शि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य
प्रस्यंते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चरन्ति नि च विशन्ते अकतुभिः ।
अनागास्त्वेन हरिकेश सूर्या—ऽह्नाह्ना नो वस्यसावस्यसोदिहि
शं नो भव चक्षसा शं नो अह्ना शं भानुना शं हिमा शं वृणेन ।
यथा शमध्वच्छमसदं दुरोणे तत सूर्य द्रविणं धेहि चित्रम्
अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शर्म यच्छत द्विपदं चतुष्पदे ।
अदन् पिबदुर्जयमानमाशितं तदुम्भे शं योरगपो दधातन
यद्वो देवाश्चक्रुम जिह्वा गुरु मनसो वा प्रयुती देवहेळनम् ।
अरावा यो नो अभि दुच्छुनायते तस्मिन् तदेनो वसवो नि धेतन

७

८

९

१०

११

१२ [१३] (३९२)

(३८)

१ मुष्कवानिन्द्रः । इन्द्रः । जगती ।

अस्मिन् न इन्द्र पृत्सुतो यशस्वति शिमीवति कन्दसि प्राव सातये ।
यत्र गोपाता धृषितेषु खादिषु विष्वक् पतन्ति दिद्यवो नृपाहो
स नः क्षुमन्तं सदेने व्यूर्णहि गोअर्णसं रयिभिन्द्र श्रवाय्यम् ।
स्याम ते जयतः शक्र मेदिनो यथा वयमुश्ममि तद्वसो कृधि
यो नो दास आर्यो वा पुरुषुता—ऽदं इन्द्र युधये चिकेतति ।
अस्माभिष्टे सुपहाः सन्तु शत्रवस्त्वया वयं तान् वनुयाम संगम
यो दुभ्रेभिर्हव्यो यश्च भूरिभि—र्यो अभीके वरिवोविन्नृपाहो ।
तं विखादे सस्त्रिमद्य श्रुतं नर—मर्वाअमिन्द्रमवसे करामहे
स्ववृजं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रवा—नानुदं वृषभ रधचोदनम् ।
प्र मुञ्चस्व परि कुत्सादिहा गहि किमु त्वावान् मुष्कयोर्विन्द्र आसते

१

२

३

४

५ [१४] (३९७)

(३९)

१४ काक्षीवती घोषा । अश्विनौ । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

- यो वां परिज्मा सुवृदश्विना रथो द्रोपामुपासो हव्यो हविष्मता ।
 शश्वत्तमासस्तमुं वामिदं वयं पितुर्न नाम सुहवं हवामहे १
 चोदयतं सूनृताः पिन्वतं धिय उत पुरंधीरीरयतं तदुश्मसि ।
 यशसं भागं कृणुतं नो अश्विना सोमं न चारुं मघवत्सु नस्कृतम् २
 अमाजुराश्विन्द्रवथो युवं भगो ऽनाशोश्चिदवितारापमस्य चित ।
 अन्धस्य चिन्नासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुभिषजा रुतस्य चित ३
 युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः ।
 निष्टौड्यमूहथुरन्द्रचस्पति विश्वेत् ता वां सर्वनेषु प्रवाच्या ४
 पुराणा वां वीर्याऽ प्र ब्रवा जने ऽथो हासथुभिषजा मयोभुवा ।
 ता वां नु नव्याववसे करामहे ऽयं नासत्या श्रदुरिर्यथा दधत ५ [१५]
- इयं वामहे शृणुतं मे अश्विना पुत्रायैव पितरा मह्यं शिक्षतम् ।
 अनापिरज्ञा असजात्यामतिः पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्पृतम् ६
 युवं रथेन विमदाय शुन्ध्युवं न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम् ।
 युवं हवं वधिमत्या अगच्छतं युवं सुषृतिं चक्रथुः पुरंधये ७
 युवं विप्रस्य जरणामपेयुषः पुनः कलेरकृणुतं युवद्वयः ।
 युवं वन्दनमृश्यदादुद्रूपथु—युवं सद्यो विश्पलामतवे कृथः ८
 युवं ह रेभं वृषणा गुहां हितमुदरयतं ममूवासंमश्विना ।
 युवमृबीसमुत तप्तमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सप्तवध्रय ९
 युवं श्वेतं पेदवेऽश्विनाश्वं नवभिर्वाजिनवती च वाजिनम् ।
 चकृत्यं ददथुर्द्रावयत्सखं भगं न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् १० [१६]
- न तं राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति दुरितं नकिर्भयम् ।
 यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथं कृणुथः पत्न्या सह ११
 आ तेन यातं मनसो जवीयसा रथं यं वामभवंश्चक्रुश्विना ।
 यस्य योगे दुहिता जायते दिव उभे अहनी सुदिने विवस्वतः १२
 ता वर्तिर्यातं जयुषा वि पर्वतमपिन्वतं शयवे धेनुमश्विना ।
 वृकस्य चिद्वर्तिका मन्तरास्या—युवं शचीभिर्गसिताममुश्वतम् १३

एतं वां स्तोममश्विनावकर्मा—तक्षाम भृगवो न रथम् ।

न्यमृक्षाम योषणां न मर्ये नित्यं न सूनुं तनयं दधानाः

१४ [१७] (४११)

(४०)

१४ काक्षीवती घोषा । अश्विनौ । जगती ।

रथं यान्तं कुह को ह वां नरा प्रति द्युमन्तं सुविताय भूपति ।

प्रातर्यावाणं विभ्वं विशेविशे वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शमि १

कुह स्विद् घोषा कुह वस्तोरश्विना कुहाभिपित्वं करतः कुहोषतुः ।

को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा कृणुते सधस्थ आ २

प्रातर्जरेथे जरणेव कार्पया वस्तोर्वस्तोर्यजता गच्छथो गृहम् ।

कस्य ध्वस्ना भवथः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनाव गच्छथः ३

युवां मृगेव वारणा मृगण्यवो घोषा वस्तोर्हविषा नि ह्वयामहे ।

युवं होत्रामृतुथा जुह्वते नरे—पं जनाय वहथः शुभस्पती ४

युवां ह घोषा पर्यश्विना यती राज ऊचे दुहिता पृच्छे वां नरा ।

भूतं मे अहं उत भूतमकतवे श्वावते रथिने शक्तमर्वते ५ [१८]

युवं कवी ष्ठः पर्यश्विना रथं विशो न कुत्सो जरितुर्नशायथः ।

युवोर्ह मक्षा पर्यश्विना मध्वा—सा भरत निष्कृतं न योषणा ६

युवं ह भुज्युं युवमश्विना वशं युवं शिञ्जारमुशानामुपारथुः ।

युवो ररावा परि सख्यमासते युवारहमर्वसा सुम्रमा चके ७

युवं ह कृशं युवमश्विना शयुं युवं विधन्तं विधवामुरुण्यथः ।

युवं सनिभ्यः स्तनयन्तमश्विना ऽपं व्रजमूर्णुथः सप्तास्यम् ८

जनिष्ट योषा पतयत् कनीनको वि चारुहन् वीरुधो दुंसना अनु ।

आस्मे रीयन्ते निवनेव सिन्धवो ऽस्मा अहं भवति तत् पतित्वनम् ९

जीवं रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे दूर्धामनु प्रसितिं दीधियुर्नरः ।

वामं पितृभ्यो य इदं समेरि मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे १० [१९]

न तस्य विद्म तदु पु प्र वोचत् युवा ह यद्युवत्याः क्षेति योनिषु ।

प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेतिनो गृहं गमेमाश्विना तदुश्मसि ११

आ वामगन् त्सुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हत्सु कामा अयंसत ।

अभूतं गोषा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्या अशीमहि १२ (४१३)

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे ।

कृतं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथेष्ठा मर्षं दुर्मतिं हतम्

१३

कं स्विदुद्य कतमास्वश्विना विश्वे दुस्त्रा मादयेते शुभस्पती ।

क ई नि येमे कतमस्य जग्मतुर्विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्

१४ [२०] (४२५)

(४१)

३ सहस्यो घौपेयः । अश्विनौ । जगती ।

समानमु त्वं पुरुहूतमुक्थ्यं । रथं त्रिचक्रं सर्वना गनिगमतम् ।

परिज्मानं विदुथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसो हवामहे

१

प्रातर्युजं नासत्याधि तिष्ठथः प्रातर्यावाणं मधुवाहनं रथम् ।

विशो येन गच्छथो यज्वरीररा कीरेश्विद्यज्ञं होतुमन्तमश्विना

२

अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्यं मग्निं वा धृतदक्षं दर्शनसम

विप्रस्य वा यत सर्वनानि गच्छथो ऽत आ यातं मधुपर्यमश्विना

३ [२१] (४२८)

(४२)

११ कृष्ण आङ्गिरसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तं व सु प्रतरं लायमस्यन् भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै ।

वाचा विप्रास्तरत् वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्

१

दोहेन गामुषं शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जागमिन्द्रम् ।

कोशं न पूर्णं वसुना न्युष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम्

२

किमङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि ।

अप्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुवितुं भगमिन्द्रा भरा नः

३

त्वा जना ममस्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ।

अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान् नासुन्वता सख्यं वष्टि शूरः

४

धनं न स्पन्दं घृहलं यो अस्मै तीवान् त्सोमा आसुनोति प्रयस्वान् ।

तस्मै शत्रून् त्सुतुकान् प्रातरद्वो नि स्वष्ट्रान् युवति हन्ति वृत्रम्

५ [२२]

यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा काममस्मै ।

आराच्चित् सन् भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै द्युता जन्या नमन्ताम्

६

(४३४)

आराच्छन्नुमर्षं बाधस्व दूर—मुग्रो यः शम्भः पुरुहूत तेन ।	
अस्मे धेहि यवमद्गोमदिन्द्रं कृधी धियं जग्ने वाजरत्नाम्	७
प्र यमन्तवृषसवासो अगमन् तीव्राः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् ।	
नाहं वामानं मघवा नि यंस—न्नि मुन्वते वहति भूरि वामम्	८
उत प्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छुग्नी विचिनोति काले ।	
यो देवकामो न धना रुणद्धि समित् तं राया सृजति स्वधावान्	९
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।	
वयं राजभिः प्रथमा धना—न्यस्माकेन वृजनैना जयेम	१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चा—दुतोत्तरस्मादधरादघायाः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यता नः सखा मग्निभ्यो वरिवः कृणोतु	११ [२३] (४३९)

(४३)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ४३-६०]

११ कृष्ण आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

अच्छां म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सधीचीर्विश्वा उशतीरनूपत ।	
परि प्वजन्ते जनयो यथा पतिं मयं न शुन्ध्युं मघवानमृतये	१
न घा त्वद्विगर्ष वेति मे मन—स्त्वे इत कामं पुरुहूत शिश्रय ।	
राजेंव दस्म नि पदोऽधि बर्हि—ष्यस्मिन् त्सु सोमेऽवपानमस्तु ते	२
विष्वद्विन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व ईशते ।	
तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः	३
वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन् त्सोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः ।	
प्रेषामनीकं शर्वसा दविद्युत—द्विदत् स्वर्गमनेव ज्योतिरार्थम	४
कृतं न श्वग्नी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् ।	
न तत् ते अन्यो अनु वीर्यं शक्—न्न पुराणो मघवन नात नूतनः	५ [२४]

विंशविंशं मघवा पर्यशायत् जनानां धेना अवचाकंशदृषा ।	
यस्याहं शक्रः सर्वनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः	६
आपो न सिन्धुमभि यत् समक्षरन् त्सोमास इन्द्रं कुल्या इव ह्रदम् ।	
वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सादने यवं न वृष्टिर्विव्येन दानुना	७ (४४६)

वृषा न कुन्द्रः पतयद्रजःस्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः ।	
स सुन्वते मघवा जीरदानवे ऽविन्दुज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते	८
उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुघा पुराणवत ।	
वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत सन्पतिः	९
गोभिष्टरेमामर्तिं दुरेवां यवेन शुभं पुरुहूत विश्वाम ।	
वयं राजभिः प्रथमा धना न्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधगदद्यायोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणांतु	११ [२५] (४५०)

(४४)

११ कृष्ण आङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; १-३, १०-११ त्रिष्टुप् ।

आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मणा तूतुजानस्तुविष्मान ।	
प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहांस्यपारेण महता वृण्येन	१
सुष्ठामा रथः सुयमा हरीं ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्तो ।	
शीर्षं राजन् त्सुपथा याह्यर्वाङ् वधीम ते पपुषो वृण्यानि	२
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम ।	
प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मन्ना सधमादो वहन्तु	३
एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्जः स्क्रुभं धरुण आ वृषायसे ।	
ओजः कृष्णं सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे	४
गमन्नस्मे वसून्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः ।	
त्वमीशिषे सास्मिन्ना सत्सि बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा	५ [२६]

पृथक् प्रायन् प्रथमा देवहूतयो ऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।	
न ये शेकुर्यजियां नार्वमारुहमीमेव ते न्यविशन्त केपयः	६
एवैवापागपरे सन्तु दूह्यो ऽश्वा येषां दुर्यज आयुयुजे ।	
इत्था ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना	७
गिरिरञ्जान् रेजमानां आधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कंपयत ।	
समीचीने धिषणे वि ष्कभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति	८ (४५८)

इमं बिभर्मि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवच्छफारुजः ।
 अस्मिन् त्सु ते सर्वेने अस्त्वोक्त्यं सुत इष्टौ मघवन् बोध्याभंगः
 गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धना न्यस्माकेन वृजनेना जयेम
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्वा दुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु

९

१०

११ [२७] (४६१)

(४५)

१२ वन्सप्रिभालिन्दन । अग्निः । शिष्टम् ।

त्रिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्नि रस्मद द्वितीयं परि जातवेदाः ।
 तृतीयमप्सु नृमणा अजस्र मिन्धान एनं जरते स्वाधीः
 विद्वा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते धाम विभृता पुरुत्रा ।
 विद्वा ते नाम परमं गुहा य द्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ
 समुद्रे त्वा नृमणा अप्सवन्त नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊर्धन् ।
 तृतीयं त्वा रजसि तस्थिवांसं मपामुपस्थे महिषा अवर्धन्
 अक्रन्ददुग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन ।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिन्द्रो अरुय दा रोदसी भानुना भात्यन्तः
 श्रीणामुदुरो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रापणः सोमंगोपाः ।
 वसुः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उपसामिधानः
 विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ।
 वीळुं चिदद्रिमभिनत् पराय अज्ञा यदुग्निमयजन्त पञ्च

१

२

३

४

५

६ [२८]

उशिकू पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि ।
 इयति धूममरुषं भरिभ्र दुच्छुक्तेण शोचिषा द्यामिनक्षन्
 हुशानो रुक्म उर्विया व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ।
 अग्निरमृतो अभवद्वयोभि र्यदेनं द्यौर्जनयत् सुरेताः
 यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचे ऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने ।
 प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छा ऽभि सुन्नं देवभक्तं यविष्ठ

७

८

९

(४७०)

आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भज शस्यमनि ।

प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवा—त्युज्जातेन भिनदुज्जानित्वैः १०

त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसु दधिरे वार्याणि ।

त्वया सह द्रविणामिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः ११

अस्ताव्यग्निर्नरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ।

अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् १२ [२९] (४७३)

॥ इति सप्तमोऽष्टकः ॥ ७ ॥

॥ अथाष्टमोऽष्टकः ॥ ८ ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥ १॥ व० १-३०]

(४६)

१० वत्सप्रिर्भालन्दनः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र होता जातो महान् नभोवि—नृषद्वा सीददुपासुपस्थे ।

दधिर्यो धायि स ते वर्यासि यन्ता वसूनि विधत्ते तनूपाः १

इमं विधन्तो अपां सधस्थे पशुं न नष्टं पदैरनु गमन् ।

गुहा चर्तन्तमुशिजो नमोभि—रिच्छन्तो धीरा भृगवोऽविन्दन् २

इमं त्रितो भूर्यविन्दविच्छन् वैभूवसो मूर्धन्यद्वयायाः ।

स शेवृधो जात आ हर्म्येषु नाभिर्युवा भवति रोचनस्य ३

मन्द्रं होतारमुशिजो नमोभिः प्राञ्चं यज्ञं नेतारमध्वराणाम् ।

विशामकृण्वन्नरतिं पावकं हव्यवाहं दधतो मानुषेषु ४

प्र भूर्जयन्तं महां विषोधां मूरा अमूरं पुरां दुर्माणाम् ।

नयन्तो गर्भं वनां धियं धु—हिरिश्मश्रुं नार्याणं धनर्चम् ५ [१]

नि पुस्त्यासु त्रितः स्तभूयन् परिवीतो योनौ सीददुन्तः ।

अतः संगृभ्या विशां दर्मना विधर्मणायन्त्रैरीयते नृन् ६

अस्याजरासो दुमामरित्रा अर्चद्धूमासो अग्रयः पावकाः ।

श्वितीचर्यः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ७

प्र जिह्वया भरते वेपो अग्निः प्र वयुनानि चेतसा पृथिव्याः ।

तमायवः शुचयन्तं पावकं मन्द्रं होतारं दधिरे यजिष्ठम् ८

द्यावा यमाग्निं पृथिवी जनिष्ठा—मापस्त्वष्टा भृगवो यं सहोभिः ।

ईळेन्यं प्रथमं मातरिश्वा देवास्ततक्षुर्मनवे यजत्रम् ९

पं त्वा देवा दधिरे हव्यवाहं पुरुस्पृहो मानुषासो यजत्रम् ।

स यामन्नग्रे स्तुवते वर्यो धाः प्र देवयन् यशसः सं हि पूर्वीः १० [२] (४८३)

(४७)

८ सप्तगुणागिरसः । वैकुण्ठ इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

जगृभ्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् । विद्मा हि त्वा गोपतिं शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	१
स्वायुधं स्ववसं सुनीथं चतुःसमुद्रं धरुणं रयीणाम् । चकृत्यं शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	२
सुब्रह्माणं देववन्तं बृहन्तं मुरुं गभीरं पृथुबुधमिन्द्र । श्रुतकृषिमुग्रमभिमातिषाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	३
सनद्वाजं विप्रवीरं तरुत्रं धनस्पृतं शूशुवासं सुदक्षम् । दुस्युहनं पूभिदमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	४
अश्ववन्तं रथिनं वीरवन्तं सहस्रिणं शतिनं वाजमिन्द्र । भद्रवातं विप्रवीरं स्वर्षामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	५ [३]

प्र सप्तगुमृतधीतिं सुमेधां बृहस्पतिं मतिरच्छा जिगाति । य आङ्गिरसो नमसोपसद्यो ऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	६
वनीवानो मम दूतास इन्द्रं स्तोमाश्चरन्ति सुमतीरियानाः । हुविस्पृशो मनसा वच्यमाना ऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	७
यत् त्वा यामि दुद्धि तन्न इन्द्र बृहन्तं क्षयमसमं जनानाम् । अभि तद् द्यावापृथिवी गृणीतामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः	८ [४] (४९१)

(४८)

११ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगती; ७, १०-११ त्रिष्टुप् ।

अहं भुवं वसुनः पूर्व्यस्पतिं रहं धनानि सं जयामि शश्वतः । मां हवन्ते पितरं न जन्तवो ऽहं दाशुषे वि भजामि भोजनम्	१
अहमिन्द्रो रोधो वक्षो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहेरधि । अहं दस्युभ्यः परि नृम्णमा ददे गोत्रा शिक्षन् दधीचे मातरिश्वने	२
मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षदायसं मयि देवासोऽवृजन्नपि क्रतुम् । ममानीकं सूर्यस्येव दुष्टरं मामार्यन्ति कृतेन कर्त्वेन च	३ (४९४)

अहमेतं गव्ययमश्वयं पशुं पुरीषिणं सार्यकेना हिरण्ययम् ।
 पुरु सहस्रा नि शिंशामि वृशुषे यन्मा सोमास उक्थिनो अमन्दिषुः ४
 अहमिन्द्रो न परा जिग्य इन्द्रं न मृत्यवेऽव तस्थे कदा चन ।
 सोममिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूरवः सख्ये ग्निपाथन ५ [५]

अहमेताञ्छाश्वंसतो द्वाद्वे—न्द्रं ये वज्रं युधयेऽकृणवत ।
 आह्वयमानां अव हन्मनाहनं हृळ्हा वदुन्ननमस्युर्नमस्विनः ६
 अभीदमेकमेको अस्मि निष्पा—ळमी द्वा किमु त्रयः करन्ति ।
 खले न पर्षान् प्रति हन्मि भूरि किं मा निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्राः ७
 अहं गुङ्गुभ्यो अतिथिग्वमिष्कर—मिषं न वृत्रतुरं विक्षु धारयम् ।
 यत् पर्णयन्न उत वा करञ्हे प्राहं महे वृत्रहत्ये अशुश्रवि ८
 प्र मे नमी साप्य इषे भुजे भू—द्रवामेषे सख्या कृणुत द्विता ।
 विद्युं यदस्य समिधेषु मंहय—मादिदेनं शंस्यमुक्थ्यं करम् ९
 प्र नेमस्मिन् ददृशे सोमो अन्त—र्गोपा नेममाविरस्था कृणोति ।
 स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् द्रुहस्तस्थो बहुले बद्धो अन्तः १०
 अदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां देवो देवानां न मिनामि धाम ।
 ते मा भद्राय शवसे ततक्षु—रपराजितमस्मृतमपाळहम् ११ [६] (५००)

(४९)

११ वेकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगती; २, ११ त्रिष्टुप् ।

अहं दां गृणते पूर्यं वस्व—हं ब्रह्म कृणवं मह्यं वर्धनम् ।
 अहं भुवं यजमानस्य चोदिता—ऽयंज्वनः साक्षि विश्वस्मिन् भरे १
 मां धुरिन्द्रं नाम देवतां दिवश्च गमश्चापां च जन्तवः ।
 अहं हरी वृषणा विवता रघू अहं वज्रं शवसे धूष्णवा ददे २
 अहमत्कं कवये शिश्रथं हथै—रहं कुत्समावमाभिरुतिभिः ।
 अहं शुष्णस्य श्रथिता वर्धयमं न यो रर आर्यं नाम दस्यवे ३
 अहं पितेव वेतसूरभिष्टये तुग्रं कुत्साय स्मदिभं च रन्धयम् ।
 अहं भुवं यजमानस्य राजनि प्र यन्द्रे तुजये न प्रियाधृषे ४ (५०६)

अहं रन्धयं मृगयं श्रुतर्वणे यन्माजिहीत व्युना चनानुषक् ।

अहं वेशं नम्रमायवेऽकरमहं सव्याय पङ्गुभिमरन्धयम्

५ [७]

अहं स यो नववास्त्वं बृहद्वथं सं वृत्रेव दासं वृत्रहारुजम् ।

यद्वर्धयन्तं प्रथयन्तमानुषग्दूरे पारे रजसो रोचनाकरम्

६

अहं सूर्यस्य परि याम्याशुभिः प्रैतशेभिर्वहमान ओजसा ।

यन्मा सावो मनुष आह निर्णिज ऋधक् कृषे दासं कृत्वयं हथैः

७

अहं सप्तहा नहुषो नहुष्टरः प्राश्रावयं शर्वसा तुर्वशं यदुम्

अहं न्यन्यं सहसा सहस्करं नव वाधतो नवतिं च वक्षयम्

८

अहं सप्त स्रवतो धारयं वृषा द्रवित्वः पृथिव्यां सीरा अधि ।

अहमणीसि वि तिरामि सुक्रतुर्युधा विदुं मनवे गातुमिष्टये

९

अहं तदासु धारयं यदासु न केवश्चन त्वष्टाधारयदुशत् ।

स्पाहं गवामूधःसु वक्षणास्वा मधोर्मधु श्वात्र्यं सोममाशिरम्

१०

एवा केवाँ इन्द्रो विव्ये नृन् प्र च्यौत्नेन मघवा सत्यराधाः ।

विश्वेत् ता ते हरिवः शचीवो ऽभि तुरासः स्वयशो गृणन्ति

११ [८] (५१३)

(५०)

७ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगतीः ३, ४ अभिसारिणी, ५ त्रिष्टुप् ।

प्र वो महे मन्दमानायान्धसो ऽर्ची विश्वानराय विश्वाभुवे ।

इन्द्रस्य यस्य सुमखं सहो महि श्रवो नृमणं च रोदसी सपर्यतः

१

सो चिन्नु सख्या नर्य इनः स्तुतश्चर्कृत्य इन्द्रो मावते नरे ।

विश्वासु धूर्षु वाजकृत्येषु सत्पते वृत्रे वाप्स्वभि शूर मन्दसे

२

के ते नर इन्द्र ये त इषे ये ते सुमं सधन्यमियक्षान् ।

के ते वाजायासुर्याय हिन्विरे के अप्सु स्वासूर्वरासु पौंस्ये

३

भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान् भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः ।

भुवो नृश्च्यौत्नो विश्वस्मिन् भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे ।

४

अवा नु कं ज्यायान् यज्ञर्वनसो मही त ओमात्रा कृष्टयो विदुः ।

असो नु कं मजरो वर्धाश्च विश्वेदेता सर्वना तूतुमा कृषे

५

(५१८)

एता विश्वा सर्वना तूतुमा कृषे स्वयं सूनो सहसो यानि दधिषे ।

वराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः

६

ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च द्वावने ।

प्र ते सुमनस्य मनसा पथा भुवन् मदं सुतस्य सोम्यस्यान्धसः

७ [९] (५२०)

(५१)

(९) १, ३, ५, ७, ९ देवाः; २, ४, ६, ८ सौचीकोऽग्निः । २, ४, ६, ८ देवाः,
१, ३, ५, ७, ९ अग्निः । त्रिष्टुप् ।

महत् तदुल्लं स्थविरं तदासी—द्येनाविष्टितः प्रविवेशिंथापः ।

विश्वा अपश्यद्बहुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एकः

१

को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत ।

क्वाह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वाः समिधो देवयानीः

२

ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अण्वोषधीषु ।

तं त्वा यमो अचिकेच्चित्रभानो दशान्तरुप्यादतिरोचमानम्

३

होत्रादुहं वरुण बिभ्यदायं नेदेव मा युनजन्नत्र देवाः ।

तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः

४

एहि मनुर्देवयुर्यज्ञकामो ऽरंकृत्या तमसि क्षेप्यग्ने ।

सुगान् पथः कृणुहि देवयानान् वहं हव्यानि सुमनस्यमानः

५ [१०]

अग्नेः पूर्वे भ्रातरो अर्थमेतं रथीवाध्वानमन्वावरीवुः ।

तस्मान्द्रिया वरुण दूरमायं गौरो न क्षेप्रोरविजे ज्यायाः

६

कुर्मस्त आयुरजरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो न रिप्याः ।

अथा वह्नासि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात

७

प्रयाजान् मे अनुयाजाँश्च केवला—नूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् ।

घृतं चापां पुरुषं चौषधीना—मग्रेष्वं दीर्घमायुरस्तु देवाः

८

तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः ।

तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सर्व—स्तुभ्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रः

९ [११] (५२९)

(५२)

६ सौचीकोऽग्निः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

विश्वे देवाः शास्तन मा यथेह होता वृतो मनवै यन्निषद्य ।	
प्र मे ब्रूत भागधेयं यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि	१
अहं होता न्यसीदुं यजीयान् विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति ।	
अहरहरश्विनाध्वर्यवं वां ब्रह्मा समिन्द्रवति साहुतिर्वाम्	२
अयं यो होता किरु स यमस्य कमप्यूहे यत् समञ्जन्ति देवाः ।	
अहरहर्जायते मासिमास्य—था देवा दधिरे हव्यवाहम्	३
मां देवा दधिरे हव्यवाह—मपस्तुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् ।	
अग्निर्विद्वान् यज्ञं नः कल्पयाति पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम्	४
आ वो यक्षयमृतत्वं सुवीरं यथा वो देवा वरिवः कराणि ।	
आ बाहोर्वज्रमिन्द्रस्य धेया—मथेमा विश्वाः पृतना जयाति	५
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नवं चासपर्यन् ।	
औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिर्स्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त	६ [१२] (५३५)

(५३)

११ देवाः, ४-५ सौचीकोऽग्निः । अग्निः, ४-५ देवाः । १-५, ८ त्रिष्टुप्; ६-७, ९-११ जगती ।

यमैच्छाम मनसा सोऽयमागा—यज्ञस्य विद्वान् परुषश्चिकित्वान् ।	
स नो यक्षद् देवताता यजीयान् नि हि षत्सदन्तरः पूर्वी अस्मत्	१
अराधि होता निषदा यजीया—नभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत् ।	
यजामहै यज्ञियान् हन्त देवा ईळामहा ईड्याँ आज्येन	२
साध्वीर्मकर्कुववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम् ।	
स आयुरागात् सुरभिर्वसानो भद्रामकर्कुवहूतिं नो अद्य	३
तदुद्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुराँ अभि देवा असीम ।	
ऊर्जाद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम्	४
पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः ।	
पृथिवी नः पार्थिवात् पात्वंहसो ऽन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान्	५ [१३] (५४०)

तन्तुं तन्वन् रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान् ।	
अनुत्खणं वयत् जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्	६
अक्षानहो नह्यतनोत सोम्या इष्कृणुध्वं रश्ना ओत पिशत ।	
अष्टावन्धुरं वहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नभि प्रियम्	७
अश्मन्वती रीयते सं रभध्व—मुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।	
अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान् वयमुत्तरेमाभि वाजान् ।	८
त्वष्टा माया वेदुपसामपस्तमो बिभ्रत् पात्रा देवपानानि शतमा ।	
शिशीति नूनं परशु स्वायसं येन वृश्वादेतशो ब्रह्मणस्पतिः	९
सतो नूनं कवयः सं शिशित वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ ।	
विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन येन देवासो अमृतत्वमानशुः	१०
गर्भे योषामदधुर्वत्समास—न्यपीच्येन मनसोत जिह्वया ।	
स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिषासनिर्वनते कार इजितिम्	११ [१४] (५४६)

(५४)

६ बृहदुक्थो वामदेव्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तां सु ते कीर्तिं मघवन् महित्वा यत् त्वा भीति रोदसी अह्वयेताम् ।	
प्रावो देवा आतिरो दासमोजः प्रजायै त्वस्यै यदशिक्ष इन्द्र	१
यदचरस्तन्वा वावृधानो बलानीन्द्र प्रब्रुवाणो जनेषु ।	
मायेत् सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा विवित्से	२
क उ नु ते महिमनः समस्या—ऽस्मत् पूर्वं ऋपयोऽन्तमापुः ।	
यन्मातरं च पितरं च साक—मर्जनयथास्तन्वः स्वायाः	३
चत्वारि ते असुर्याणि नामा—ऽदाभ्यानि महिषस्य सन्ति ।	
त्वमङ्ग तानि विश्वानि वित्से येभिः कर्माणि मघवश्चकथ	४
त्वं विश्वा दधिषे केवलानि यान्याविर्या च गुहा वसूनि ।	
काममिन्मे मघवन् मा वि तारी—स्त्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि वृता	५
यो अर्द्धाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्त—र्यो असृजन्मधुना सं मधूनि ।	
अर्धं प्रियं शूषमिन्द्राय मन्म ब्रह्मकृतो बृहदुक्थादवाचि	६ [१५] (५५२)

(५५)

८ बृहदुक्थो वामदेव्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

बूरे तन्नाम गुह्यं पराचैर्यत् त्वा भीते अह्वयेतां वयोधै ।
 उदस्तभ्राः पृथिवीं द्यामभीके भ्रातुः पुत्रान् मघवन् तित्विषाणः १
 महत् तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृग् येन भूतं जनयो येन भव्यम् ।
 प्रत्नं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त पञ्च २
 आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च देवाँ क्रतुशः सप्तसप्त ।
 चतुर्विंशता पुरुधा वि चष्टे सरूपेण ज्योतिषा विव्रतेन ३
 यदुष औच्छः प्रथमा विभाना मर्जनयो येन पुष्टस्य पुष्टम् ।
 यत् ते जामित्वमवरं परस्या महन्महत्या असुरत्वमेकम् ४
 विधुं दंष्ट्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जंगार ।
 देवस्य पश्य काव्यं महित्वा ऽद्या ममार स ह्यः समान ५ [१६]

शाकर्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीलः ।
 यच्चिकेत सत्यमित् तन्न मोघं वसु स्पार्हमुत जेतोत दाता ६
 ऐभिर्देवै वृष्ण्या पौस्यानि येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री ।
 ये कर्मणः क्रियमाणस्य मह कृतेकर्ममुदजायन्त देवाः ७
 युजा कर्माणि जनयन् विश्वौजा अशस्तिहा विश्वमनास्तुराषाट् ।
 पीत्वी सोमस्य द्विव आ वृधानः शूरो निर्युधार्धमदस्यून ८ [१७] (५६०)

(५६)

७ बृहदुक्थो वामदेव्यः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ४-६ जगती ।

इदं त एकं पर ऊं त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व ।
 संवेशने तन्वः श्वारुरोधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे १
 तनूष्टे वाजिन् तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम् ।
 अह्वतो महो धरुणाय देवान् द्विर्विव ज्योतिः स्वमा भिमीयाः २
 वाज्यासि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः ।
 सुवितो धर्मं प्रथमानु सत्या सुवितो देवान् त्सुवितोऽनु पत्नम् ३
 महिम्न एषां पितरश्चनेशिरे देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम् ।
 समविद्यचुरुत यान्यत्विषु रैषां तनूषु नि विविशुः पुनः ४ (५६४)

सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मिमांसाः ।
 तनूषु विश्वा भुवना नि येमिरे प्रासारयन्त पुरुध प्रजा अनु ५
 द्विधा सूनवोऽसुरं स्वर्विदुमास्थापयन्त तृतीयेन कर्मणा ।
 स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं सह आवरेष्वदधुस्तन्तुमाततम् ६
 नावा न क्षोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।
 स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वा ऽऽ वरेष्वदधादा परेषु ७ [१८] (५६७)

(५७)

६ बन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुर्गौपायनाः । विश्वे देवाः । गायत्री ।

मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्तः स्थुर्नो अरातयः १
 यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्वेष्ववाततः । तमाहुतं नशीमहि २
 मनो न्वा हुवामहे नाराशंसेन सोमेन । पितृणां च मन्मभिः ३
 आ त एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं हृशे ४
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि ५
 वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ६ [१९] (५७३)

(५८)

१२ बन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुर्गौपायनाः । मन आवर्तनम् । अनुष्टुप् ।

यत् ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १
 यत् ते दिवं यत् पृथिवीं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे २
 यत् ते भूमिं चतुर्भृष्टिं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ३
 यत् ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ४
 यत् ते समुद्रमर्णवं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ५
 यत् ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ६ [२०]
 यत् ते अपो यदोषधीर्मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ७
 यत् ते सूर्यं यदुषसं मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ८
 यत् ते पर्वतान् बृहतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ९
 यत् ते विश्वमिदं जगन्मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १०
 यत् ते पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ११
 यत् ते भूतं च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १२
 [२१] (५८५)

(५९)

१० बन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुर्गौपायनाः । १-३ निर्व्रतिः, ४ निर्व्रतिः सोमश्च, ५-६ असुनीतिः,
७ पृथिवी-द्वयन्तरिक्ष-सोम-पूष-पथ्या-स्वस्तयः, ८-१० द्यावापृथिवी, १० (पूर्वार्धस्य)
इन्द्र-द्यावापृथिव्यः । त्रिष्टुप्, ८ पङ्क्तिः, ९ महापङ्क्तिः, १० पङ्क्त्युत्तरा ।

प्र तार्यायुः प्रतरं नवीयः स्थातरिव क्रतुमता रथस्य ।

अध च्यवान् उत तवीत्यर्थं परातरं सु निर्व्रतिर्जिहीताम् १

सामन् नु राये निधिमन्नवन्नं करामहे सु पुरुध श्रवांसि ।

ता नो विश्वानि जरिता ममत्तु परातरं सु निर्व्रतिर्जिहीताम् २

अभी प्वर्यः पौंस्यैर्भवेम द्यौर्न भूमिं गिरयो नाजान् ।

ता नो विश्वानि जरिता चिकेत परातरं सु निर्व्रतिर्जिहीताम् ३

मो पु णः सोम मृत्यवे परा द्वाः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् ।

द्युर्भिर्हितो जरिमा सू नो अस्तु परातरं सु निर्व्रतिर्जिहीताम् ४

असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे सु प्र तिरा न आयुः

रारन्धि नः सूर्यस्य संहृशि घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व ५ [२२]

असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् ।

ज्योक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्त-मनुमते मूळया नः स्वस्ति ६

पुनर्नो असुं पृथिवी ददातु पुनर्द्यौर्विपु पुनरन्तरिक्षम् ।

पुनर्नः सोमस्तन्वं ददातु पुनः पूषा पथ्यां द्या स्वस्तिः ७

शं रोदसी सुबन्धवे यत्नी क्रतस्य मातरा ।

भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् ८

अव द्वके अव त्रिका विवश्वरन्ति भेषजा ।

क्षमा चरिष्णवेककं भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् ९

समिन्द्रेय गामनङ्गाहं य आवहदुशीनराण्या अनः ।

भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् १० [२३] (५९५)

(६०)

१२ बन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुर्गौपायनाः, ६ अगस्त्यस्वसा एषां माता ऋषिका । १-४, ६ असमातिः,
५ इन्द्रः, ७-११ जीवः, १२ हस्तः । अनुष्टुप्, १-५ गायत्री, ८-९ पङ्क्तिः ।

आ जनं त्वेषसंहृशं माहीनानामुपस्तुतम् । अगन्म बिभ्रतो नमः १

असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम् । भजेरथस्य सत्पतिम् २ (५९७)

यो जनान् महिषाँ इवा—ऽतितस्थौ पर्वीरवान् । उतापर्वीरवान् युधा ३

यस्येक्ष्वाकुरूपं वृते रेवान् मराग्येधते । विवीव पञ्च कृष्टयः ४

इन्द्रं क्षत्रासमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय । विवीव सूर्यं हृशे ५

अगस्त्यस्य नद्भ्यः सप्ती युनक्षि रोहिता ।

पणीन् न्यक्रमीरभि विश्वान् राजन्नराधसः ६ [२४]

अयं मातायं पिता ऽयं जीवातुरागमत् । इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिंहि ७

यथा युगं वरत्रया नह्यन्ति धरुणाय कम् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये ८

यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान् वनस्पतीन् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये ९

यमाकुहं वैवस्वतात् सुबन्धोर्मन आभरम् । जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये १०

न्यग्वातोऽव वाति न्यक् तपति सूर्यः । नीचीनमध्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ११

अयं मे हस्तो भगवा—नयं मे भगवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजो ऽयं शिवाभिमर्शनः १२

[२५] (६०७)

(६१)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ६१-६८]

१७ नाभानेदिष्टो मानवः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

इदमित्था रौद्रं गूर्तवचा ब्रह्म कृत्वा शच्यामन्तराजौ ।

क्राणा यदस्य पितरा मंहनेष्ठाः पर्यत् पक्थे अहन्ता सप्त होतृन् १

स इहानाय दभ्याय वन्व—उच्यवान्नः सूर्यरमिमीत वेदिम् ।

तूर्वयाणो गूर्तवचस्तमः क्षोवो न रेत इत ऊति सिञ्चत् २

मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता ।

आ यः शर्याभिस्तुविनुम्णो अस्या—ऽश्रीणीतादिशं गर्भस्तौ ३

कृष्णा यद्रोष्वरुणीषु सीदद् विवो नपाताश्विना हुवे वाम् ।

वीतं मे यज्ञमा गतं मे अन्नं ववन्वासा नेपमस्मृतधू ४

प्रथिष्ट यस्य वीरकर्मभिष्ण—दनुष्ठितं नु नर्यो अपौहत् ।

पुनस्तदा वृहति यत् कनाया दुहितुरा अनुभृतमनवा ५ [२६]

मध्या यत् कर्त्वमभवद्वभीके कामं कृण्वाने पितरि युवत्याम् ।

मनानग्रेतो जहतुर्वियन्ता सानौ निषिक्तं सुकृतस्य योनौ ६

(६१३)

पिता यत् स्वां दुहितरमधिष्कन् क्षमया रेतः संजग्मानो नि पिञ्चत् ।

स्वाध्याऽजनयन् ब्रह्म देवा वास्तोष्पतिं व्रतपां निरतक्षन्

७

स ह्ये वृषा न फेनमस्यदाजौ स्मदा परैदपं वृभ्रचेताः ।

सरत् पदा न दक्षिणा परावृद्ध न ता नु मे पृशन्वो जगृभ्रे

८

मक्षू न वह्निः प्रजाया उपब्धि—रग्निं न नग्न उप सीवदूधः ।

सन्तिधेम् सन्तितोत वाजं स धर्ता जजे सहसा यवीयुत्

९

मक्षू कनायाः सख्यं नवगवा ऋतं वदन्त ऋतयुक्तिमगमन् ।

द्विबर्हसो य उप गोपमागु—रदक्षिणासो अच्युता दुदुक्षन्

१० [२७]

मक्षू कनायाः सख्यं नवीयो राधो न रेत ऋतमित् तुरणयन् ।

शुचि यत् ते रेक्ण आर्यजन्त सबर्द्धायाः पर्य उस्त्रियायाः

११

पश्वा यत् पश्वा वियुता बुधन्ते—तिं ब्रवीति वक्तरी रराणः ।

वसोर्वसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रविणमुप क्षु

१२

तदिह्रवस्य परिषद्दानो अगमन् पुरू सदन्तो नार्षदं विभित्सन् ।

वि शुष्णस्य संग्रथितमनर्वा विदत् पुरुप्रजातस्य गुहा यत्

१३

भर्गो ह नामोत यस्य देवाः स्वर्ण ये त्रिषधस्थे निषेदुः ।

अग्निर्ह नामोत जातवेदाः श्रुधी नो होतर्ऋतस्य होताधुक्

१४

उत त्या मे रौद्रावर्चिमन्ता नासत्याविन्द्र गूर्तये यजधै ।

मनुष्वद्वृक्तवर्हिषे रराणा मन्द्रू हितप्रयसा विश्वु यज्य

१५ [२८]

अयं स्तुतो राजा वन्दि वेधा अपश्च विप्रस्तरति स्वसेतुः ।

स कक्षीवन्तं रेजयत् सो अग्निं नेमिं न चक्रमवतो रघुदु

१६

स द्विबन्धुर्वैतरणो यष्टा सबर्धु धेनुमस्वं दुहधै ।

सं यन्मित्रावरुणा वृञ्ज उक्थै—ज्येष्ठोभिरयमणं वरुथैः

१७

तद्वन्धुः सूरिर्दिवि ते धियंघा नाभानेदिष्ठो रपति प्र वेनन् ।

सा नो नाभिः परमास्य वा घा—ऽहं तत् पश्वा कतिथश्चिदास

१८

इयं मे नाभिरिह मे सधस्थ—मिमे मे देवा अयमस्मि सर्वः ।

द्विजा अहं प्रथमजा ऋतस्ये—दं धेनुरदुहज्जायमाना

१९

अधासु मन्द्रो अरतिर्विभावा स्व स्यति द्विवर्तनिर्वनेषाद् ।

ऊर्ध्वा यच्छ्रेणिर्न शिशुर्दन् मक्षू स्थिरं शेवृधं सूत माता

२० [२९] (६२७)

अधा गाव उ॒पमा॑तिं क॒नाया॑ अनु॑ श्वान्तस्य कस्य॑ चि॒त् परे॑युः ।

श्रु॒धि त्वं सु॒द्रवि॑णो न॒स्त्वं या॑—ळाश्व॒ग्नस्य॑ वावृ॒धे सु॒नृता॑भिः २१

अध॑ त्वभि॒न्द्र वि॒द्व्य॑स्मान् म॒हो रा॒ये नृ॑पते वज्र॑बाहुः । २२

रक्षा॑ च नो म॒घोर्नः पा॒हि सू॒री—न॒नेह॑स॒स्ते ह॒रिवो॑ अ॒भिष्टौ॑ २२

अध॑ यद्रा॒जाना॑ गवि॒ष्टौ सर॑त् सर॒ण्युः का॒रवे॑ जर॒ण्युः । २३

विप्रः॑ प्रेष्ठः स ह्ये॒षां ब॒भूव॑ परा॑ च वक्ष॑दुत प॒र्षदे॑नान् २३

अधा॑ न्व॒स्य जे॒न्यस्य॑ पु॒ष्टौ वृ॒था रेभ॑न्त ई॒महे॑ तद् नु । २४

सर॒ण्युरस्य॑ सु॒नुरश्वो॑ विप्र॑श्चा॒सि श्रव॑सश्च सा॒तौ २४

यु॒वोर्यदि॑ स॒ख्याया॑स्मे श॒र्धाय॑ स्तोमं जु॒जुषे॑ नम॑स्वान् । २५

वि॒श्वत्र॑ यस्मि॒न्ना गिरः॑ समी॒चीः पूर्वी॑व॒ गातु॑र्दा॒शत् सु॒नृता॑यि २५

स गृ॒णानो॑ अ॒द्भिर्वृ॑वानि॒ति सु॒बन्धु॑र्म॒मसा॑ सू॒क्तैः । २६

व॒र्धदु॒क्थैर्व॒चोभिरा॑ हि नूनं॑ व्य॒ध्वैति॑ प॒यस॑ उ॒स्रिया॑याः २६

त ऊ॒ षु णो॑ म॒हो य॑जत्रा भू॒त दे॒वास ऊ॒तये॑ स॒जोषाः॑ । २७

ये वा॒जाँ अ॒नय॑ता वि॒यन्तो॑ ये स्था नि॒चेता॑रो अ॒मूराः॑ २७ [३०] (६३४)

— ३० —

[द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ व० १-२४] (६२)

११ नाभानेदिष्टो मानवः । विश्वे देवाः, १-६ अङ्गिरसो वा, ८-११ सावर्णेर्दानम् । जगती;

५, ८, ९ अनुष्टुप्; प्रगाथः= (६ बृहती, ७ सतोबृहती); १० गायत्री, ११ त्रिष्टुप् ।

ये य॒जेन॑ दक्षि॒णया॑ सम॒क्ता इन्द्र॑स्य स॒ख्यम॑मृत॒त्वमा॑न॒श । १

तेभ्यो॑ भ॒द्रम॑ङ्गिर॒सो वो॑ अस्तु॒ प्रति॑ गृ॒भ्णीत॑ मान॒वं सु॑मे॒धसः॑ १

य उ॒दाज॑न् पि॒तरो॑ गो॒मयं॑ वस्वु॒—तेना॑भि॒न्दन् परि॑वत्स॒रे व॒लम् । २

द्वी॒र्घायु॑त्वम॒ङ्गिर॒सो वो॑ अस्तु॒ प्रति॑ गृ॒भ्णीत॑ मान॒वं सु॑मे॒धसः॑ २

य ऋ॒तेन॑ सूर्य॒मारो॑हयन् दि॒व्य—प्र॑थयन् पृथि॒वीं मा॒तरं॑ वि । ३

सुप्र॒जास्त्वम॑ङ्गिर॒सो वो॑ अस्तु॒ प्रति॑ गृ॒भ्णीत॑ मान॒वं सु॑मे॒धसः॑ ३

अ॒यं नाभा॑ वदति व॒ल्गु वो॑ गृहे दे॒वपु॒त्रा ऋष॑यस्तच्छृ॒णोत॑न । ४

सुब्र॒ह्मण्य॑म॒ङ्गिर॒सो वो॑ अस्तु॒ प्रति॑ गृ॒भ्णीत॑ मान॒वं सु॑मे॒धसः॑ ४

वि॒रूपा॑स इ॒दृष॑य॒स्त इ॒द्र॑म॒भीर॑वे॒पसः॑ । ते अ॒ङ्गिर॑सः सु॒नव॑स्ते अ॒ग्नेः परि॑ ज॒ज्ञिरे॑ ५ [१]

ये अ॒ग्नेः परि॑ ज॒ज्ञिरे॑ वि॒रूपा॑सो दि॒वस्प॑रि । ६

नव॑ग्वो नु द॒शग्वो॑ अ॒ङ्गिर॑स्तमः स॒चा दे॒वेषु॑ म॒हते॑ ६ (६४०)

इन्द्रेण युजा निः सृजन्त वाचतो ब्रजं गोमन्तमश्विनम् ।	
सहस्रं मे ददतो अष्टकुर्यः श्रवो देवेष्वकत	७
प्र नूनं जायतामयं मनुस्तोक्मेव रोहतु । यः सहस्रं शताश्वं सद्यो वानाय मंहते ८	
न तमश्नोति कश्चन दिव इव सान्वारभम् ।	
सावर्ण्यस्य दक्षिणा वि सिन्धुरिव पप्रथे	९
उत वासा परिषिषे स्मद्विष्टी गोपरीणसा । यदुस्तुर्वश्च मामहे	१०
सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः सूर्येणास्य यतमानैतु दक्षिणा	
सावर्णेर्देवाः प्र तिरन्वायु—र्यस्मिन्नश्रान्ता असनाम वाजम्	११ [२] (६४५)

(६३)

१७ गयः प्लातः । विश्वे देवाः. १५-१६ पथ्या स्वस्तिः । जगती, १५ त्रिष्टुप्वा, १६-१७ त्रिष्टुप् ।

परावतो ये दिधिषन्त आप्यं मनुप्रीतासो जनिमा विवस्वतः ।	
ययातेर्ये नहुष्यस्य बर्हिषि देवा आसन्ते ते अधि ब्रुवन्तु नः	१
विश्वा हि वो नमस्यानि वन्द्या नामानि देवा उत यज्ञियानि वः ।	
ये स्थ जाता अदितेरज्यस्परि ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम्	२
येभ्यो माता मधुमन् पिन्वते पयः पीयूषं द्यौरदितिरद्विर्बर्हाः ।	
उक्थशुष्मान् वृषभरान् त्वप्रस—स्तां आदित्यां अनु मदा स्वस्तये	३
नृचक्षंसो अनिमिषन्तो अर्हणा बृहद्वेवासो अमृतत्वमानशुः ।	
ज्योतीरथा अहिमाया अनागसो विवो वर्ष्माणं वसते स्वस्तये	४
सम्राजो ये सुवृधो यज्ञमाययु—रपरिहृता दधिरे दिवि क्षयम् ।	
तां आ विवास नमसा सुवृक्तिभि—महो आदित्यां अदितिं स्वस्तये	५ [३]

को वः स्तोमं राधति यं जुजोषथ विश्वे देवासो मनुषो यति ण्ठन ।	
को वोऽध्वरं तुविजाता अरं करद यो नः पर्षदत्यंहः स्वस्तये	६
येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिन्द्राग्निर्मनसा सप्त होतृभिः ।	
त आदित्या अभयं शर्म यच्छत सुगा नः कर्त सुपथा स्वस्तये	७
य ईशिरे भुवनस्य प्रचेतसो विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः ।	
ते नः कृतादकृतादेनसस्पर्श—द्या देवासः पिपृता स्वस्तये	८ (६५३)

भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहे—ऽहोमुचं सुकृतं देव्यं जनम् ।
 अग्निं मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये ९
 सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमर्दिति सुप्रणीतिम् ।
 दैवीं नावं स्वरित्रामनांगस—मस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये १० [४]

विश्वे यजत्रा अर्धि वोचतोतये त्रायध्वं नो दुरेवाया अभिहृतः ।
 सत्यया वो देवहूत्या हुवेम शृण्वतो देवा अवसे स्वस्तये ११
 अपामीवामप विश्वामनाहुति—मपाराति दुर्विदत्रामघायतः ।
 अरे देवा द्वेषो अस्मद्युयोतनो—रु णः शर्म यच्छता स्वस्तये १२
 अरिष्टः स मर्तो विश्व एधते प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि ।
 यमादित्यासो नयथा सुनीतिभि—रति विश्वानि दुरिता स्वस्तये १३
 यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं शूरसाता मरुतो हिते धने ।
 प्रातर्यावाणं रथमिन्द्र सानसि—मरिष्यन्तमा रुहेमा स्वस्तये १४
 स्वस्ति नः पथ्यासु धन्वसु स्वस्त्यप्सु वृजने सर्व्वति ।
 स्वस्ति नः पुत्रकृथेषु योनिषु स्वस्ति राये मरुतो दधातन १५
 स्वस्तिरिन्द्रि प्रपथे श्रेष्ठा रेक्णस्वत्यभि या वाममेति ।
 सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा भवतु देवगोपा १६
 एवा प्लुतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्व आदित्या अदिते मनीषी ।
 ईशानासो नरो अमर्त्येना—ऽस्तावि जनो दिव्यो गर्येन १७ [५] (६६२)

(६४)

१७ गयः प्लातः । विश्वे देवाः । जगती; १२, १६, १७ त्रिष्टुप् ।

कथा देवानां कतमस्य यामेनि सुमन्तु नाम शृण्वतां मनामहे ।
 को मृळाति कतमो नो मयस्करत् कतम ऊती अभ्या ववर्तति १
 क्रतूयन्ति क्रतवो हृत्सु धीतयो वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः ।
 न मर्दिता विद्यते अन्य एभ्यो देवेषु मे अधि कामा अयंसत २
 नरा वा शंसं पूषणमगोह्य—मग्निं देवेद्धमभ्यर्चसे गिरा ।
 सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वार्तमुषसं मक्तुमश्विना ३ (६६५)

कथा कविस्तुवीरवान् कया गिरा बृहस्पतिर्वावृधते सुवृक्तिभिः ।

अज एकपात् सुहवेभिर्ऋक्भि—रहिः शृणोतु बुधयोऽ हवीमनि
दक्षस्य वादिते जन्मनि व्रते राजाना मित्रावरुणा विवाससि ।

४

अतूर्तपन्थाः पुरुरथो अर्यमा सप्तहोता विषुरूपेषु जन्मसु

५ [६]

ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ।

सहस्रसा मेधसाताविव त्मना महो ये धनं समिथेषु जभिरे
प्र वो वायुं रथयुजं पुरंधिं स्तोमैः कृणुध्वं सखायं पूषणम् ।

६

ते हि देवस्य सवितुः सर्वामनि क्रतुं सचन्ते सचितः सचेतसः

७

त्रिः सप्त सप्ता नद्यो महीरपो वनस्पतीन् पर्वताँ अग्रिमूतये ।

कृशानुमस्तृन् तिष्यं सुधस्थ आ रुद्रं रुद्रेषु रुद्रियं हवामहे
सरस्वती सरयुः सिन्धुरुर्मिभि—महो महीरवसा यन्तु वक्षणीः ।

८

देवीरापो मातरः सूदयित्वो घृतवत् पयो मधुमन्नो अर्चत

९

उत माता बृहद्दिवा शृणोतु न—स्त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः पिता वचः ।

ऋभुक्षा वाजो रथस्पतिर्भगो रणवः शंसः शशमानस्य पातु नः

१० [७]

रणवः संहृष्टौ पितुमाँ इव क्षयो भद्रा रुद्राणां मरुतामुपस्तुतिः ।

गोभिः प्याम यशसो जनेष्वा सदा देवास इळया सचेमहि

११

यां मे धियं मरुत इन्द्र देवा अर्ददात वरुण मित्र यूयम् ।

तां पीपयत् पर्यसेव धेनुं कुविद्धिरो अधि रथे वहाथ

१२

कुविवृङ्ग प्रति यथा चिदस्य नः सजात्यस्य मरुतो बुबोधथ ।

नाभा यत्र प्रथमं संनसामहे तत्र जामित्वमदितिर्दधातु नः

१३

ते हि द्यावापृथिवी मातरा मही देवी देवाञ्जन्मना यज्ञिये इतः ।

उभे बिभृत उभयं भरीमाभिः पुरु रतांसि पितृभिश्च सिञ्चतः

१४

वि षा होत्रा विश्वमश्नोति वार्यं बृहस्पतिररमतिः पर्नीयसी ।

ग्रावा यत्र मधुषुदुच्यते बृह—दवीवशन्त मतिभिर्मनीषिणः

१५

एवा कविस्तुवीरवाँ क्रतज्ञा द्रविणस्युर्द्रविणसश्चक्रानः ।

उक्थेभिरत्र मतिभिश्च विप्रो ऽपीपयद्भयो विव्यानि जन्म

१६

एवा प्लतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्व आदित्या अदिते मनीषी ।

ईशानासो नरो अमर्त्येना—ऽस्तावि जनो विव्यो गयेन

१७ [८]

(६७९)

(६५)

१५ वसुकर्णो वासुकः । विदेवे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

अग्रिरिन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सरस्वती सजोषसः ।
 आवित्या विष्णुर्मरुतः स्वर्बृहत् सोमो रुद्रो अदितिर्ब्रह्मणस्पतिः १
 इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्पती मिथो हिंन्वाना तन्वाऽ समोकसा ।
 अन्तरिक्षं मह्या पप्रुरोजसा सोमो घृतश्रीर्महिमानमीरयन् २
 तेषां हि म्हा महतामनवणां स्तोमौ इर्यमृतज्ञा क्रतावृधाम ।
 ये अप्सवमर्णवं चित्राधसस्ते नो रासन्तां महये सुमित्र्याः ३
 स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमी पृथिवी स्कम्भुरोजसा ।
 पूक्षा इव मह्यन्तः सुरातयो देवाः स्तवन्ते मनुषाय सूरयः ४
 मित्राय शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राजा मनसा न प्रयुच्छतः ।
 ययोर्धाम धर्मणा रोचते बृहद् ययोरुभे रोदसी नाधसी वृता ५ [९]

या गोर्वतानि पर्येति निष्कृतं पयो दुहाना व्रतनीरवारतः ।
 सा प्रब्रुवाणा वरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशद्भविषा विवस्वते ६
 विवक्षसो अग्रिजिह्वा क्रतावृध क्रतस्य योनिं विमृशन्त आसते ।
 द्यां स्कमित्व्यप आ चक्रुरोजसा यज्ञं जनित्वी तन्वीऽ नि मांमृजुः ७
 परिक्षिता पितरा पूर्वजावरी क्रतस्य योना क्षयतः समोकसा ।
 द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते घृतवत् पयो महिषाय पिन्वतः ८
 पर्जन्यावार्ता वृषभा पुरीषिणेन्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 देवाँ आवित्याँ अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो विव्यासो अप्सु ये ९
 त्वष्टारं वायुर्मभवो य ओहते दैव्या होतारा उषसं स्वस्तये ।
 बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसं—मिन्द्रियं सोमं धनसा उ ईमहे १० [१०]

ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधीर्वनस्पतीन् पृथिवीं पर्वता अपः ।
 सूर्यं विवि रोहयन्तः सुदानव आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि ११
 भुज्युमंहसः पिपृथो निरश्विना श्यावं पुत्रं वधिमत्या अजिन्वतम् ।
 क्रमद्युवं विमदायोहथुर्युवं विष्णाप्वं विश्वकायाव सृजथः १२
 पावीरवी तन्यतुरेकपावृजो द्विवो धर्ता सिन्धुरापः समुद्रियः ।
 विश्वे देवासः शृणवन् वचांसि मे सरस्वती सह धीभिः पुरंध्या १३

(६९२)

विश्वे देवाः सह धीभिः पुरंध्या मनोर्यजत्रा अमृतां क्रतुज्ञाः ।

रातिषाचो अभिषाचः स्वर्विदुः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुषेरत १४

देवान् वसिष्ठो अमृतान् ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः ।

ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १५ [११] (६९४)

(६६)

१५ वसुकर्णो वासुकः । विश्वे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

देवान् हुवे बृहच्छ्रवसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः ।

ये वावृधुः प्रतरं विश्ववेदस इन्द्रज्येष्ठासो अमृतां क्रतावृधः १

इन्द्रप्रसूता वरुणप्रशिष्टा ये सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः ।

मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि माघेने यज्ञं जनयन्त सूरयः २

इन्द्रो वसुभिः परिं पातु नो गर्यमादित्यैर्नो अदितिः शर्मं यच्छतु ।

रुद्रो रुद्रेभिर्देवो मृळयाति न स्त्वष्टा नो ग्रामिः सुवितार्य जिन्वतु ३

अदितिर्द्यावापृथिवी क्रतं महदिन्द्राविष्णू मरुतः स्वर्बृहत ।

देवा आदित्या अवसे हवामहे वसून् रुद्रान् त्सवितारं सुदंससम् ४

सरस्वान् धीभिर्वरुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरश्विना ।

ब्रह्मकृतो अमृता विश्ववेदसः शर्मं नो यंसन् त्रिवरूथमंहसः ५ [१२]

वृषा यज्ञो वृषणः सन्तु यज्ञिया वृषणो देवा वृषणो हविष्कृतः ।

वृषणा द्यावापृथिवी क्रतावरी वृषा पर्जन्यो वृषणो वृषस्तुभः ६

अग्नीषोमा वृषणा वार्जसातये पुरुषशस्ता वृषणा उप ब्रुवे ।

यावीजिरे वृषणो देवयज्यया ता नः शर्मं त्रिवरूथं वि यंसतः ७

धृतव्रताः क्षत्रिया यज्ञानिष्कृतो बृहद्दिवा अध्वराणामभिभ्रियः ।

अग्निहोतार क्रतुसापो अद्रुहो ऽपो असृजन्ननु वृत्रतूर्य ८

द्यावापृथिवी जनयन्नभि व्रता ऽऽप ओषधीर्विनानि यज्ञिया ।

अन्तरिक्षं स्वरा पर्पुरुतये वशं देवासस्तन्वीः नि मामृजुः ९

धर्तारो दिव ऋभवः सुहस्ता वातापर्जन्या महिषस्य तन्यतोः ।

आप ओषधीः प्र तिरन्तु नो गिरो भगो रातिर्वाजिनो यन्तु मे हवम् १० [१३] (७०४)

समुद्रः सिन्धू रजो अन्तरिक्ष—मज एकपात् तनयितुरर्णवः ।

अहिर्बुध्न्यः शृणवद्भवांसि मे विश्वे देवास उत सूरयो मम ११

स्याम वो मनवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णयत साधुया ।

आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा ब्रह्म शस्यमानानि जिन्वत १२

दैव्या होतारा प्रथमा पुरोहित ऋतस्य पन्थामन्वेमि साधुया ।

क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान् देवाँ अमृताँ अप्रयुच्छतः १३

वसिष्ठासः पितृवद्वाचमक्रत देवाँ ईळाना ऋषिवत् स्वस्तये ।

प्रीता इव जातयः काममेत्या—ऽस्मे देवासोऽव धूनुता वसु १४

देवान् वसिष्ठो अमृतान् ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः ।

ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १५[१४](७०९)

(६७)

१२ अयास्य आङ्गिरसः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत ।

तुरीयं स्वज्जनयद्विश्वजन्यो ऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् १

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीगः ।

विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त २

हंसैरिव सखिभिर्वावदद्भि—रश्मन्मयानि नहन्ता व्यस्यन् ।

बृहस्पतिरभिकनिक्रदुद्रा उत प्रास्तौदुच्च विद्वौ अगायत् । ३

अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ ।

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छ—नुदुस्त्रा आकर्वि हि तिस आवः ४

विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकमुदुधेरकृन्तत ।

बृहस्पतिरुषसं सूर्यं गा—मर्कं विवेद स्तनयन्निव द्यौः ५

इन्द्रो वलं रक्षितारं दुर्घानां करेणैव वि चकर्ता रवेण ।

स्वेदाञ्जिभिराशिरमिच्छमानो ऽरोदयत् पणिमा गा अमुष्णात् ६ [१५]

स ईं सत्येभिः सखिभिः शुचद्भि—गोधायसं वि धनसैरददः ।

ब्रह्माणस्पतिर्वृषाभिर्वराहै—र्धमस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानद्र ७

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इषणयन्त धीभिः ।

बृहस्पतिर्मिथो अवद्यपेभि—रुदुस्त्रिया असृजत स्वयुग्भिः ८ (७१७)

तं वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंहमिव नानदतं सधस्थे ।	
बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अनु मदेम जिष्णुम्	९
यदा वाजमसन्नद्विश्वरूपमाद्यामरुक्षदुर्तराणि सद्यः ।	
बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो बिभ्रतो ज्योतिरासा	१०
सत्यामाशिषं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्भ्यवथ स्वेभिरेवैः ।	
पश्वा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद्रोदसी शृणुतं विश्वमिन्वे	११
इन्द्रो मद्वा महतो अर्णवस्य वि मूर्धानमभिनदद्बुदस्य ।	
अहन्नहिमरिणात् सप्त सिन्धून् द्वैर्व्यावापृथिवी प्रावतं नः	१२ [१६] (७२१)

(६८)

१२ अयास्य आङ्गिरसः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप ।

उवृषुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभिर्यस्येव घोषाः ।	
गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् ।	१
सं गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भग इवेदयमणं निनाय ।	
जने मित्रो न दंपती अनाक्ति बृहस्पते वाजयाशूरिवाजौ	२
साध्वर्या अतिथिनीरिषिराः स्पर्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।	
बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः	३
आपुषायन् मधुन क्रतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः ।	
बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गा भूम्या उद्रेव वि त्वचं बिभेद	४
अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षा दुद्रः शीपालमिव वात आजत् ।	
बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याऽभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः	५
यदा वलस्य पीर्यतो जसुं भेद बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः ।	
दुद्धिर्न जिह्वा परिविष्टमाद द्वाविर्निधीरकृणोदुस्त्रियाणाम्	६ [१७]
बृहस्पतिरमत हि त्यदासां नाम स्वरीणां सदने गुहा यत् ।	
आण्डेवं भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्त्रियाः पर्वतस्य तमनाजत्	७
अश्रापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न दूनि उदनि क्षियन्तम ।	
निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य	८ (७२९)

सोषामविन्दुत् स स्वः१ः सो अग्निं सो अर्केण वि बवाधे तमांसि ।

बृहस्पतिर्गोवपुषो वलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ९

हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्वलो गाः ।

अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरातः १०

अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिंशन् ।

रात्र्यां तमो अदधुज्योतिरहन् बृहस्पतिर्भिनदद्भिं विदद्भाः ११

इदमकर्म नमो अभियाय यः पूर्वीरन्वानोनवीति ।

बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात् १२ [१८] (७३३)

(६९)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ६९-८४]

१२ सुमित्रो वाध्यश्वः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १-२ जगती ।

भद्रा अग्नेर्वध्यश्वस्य संहशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः ।

यदीं सुमित्रा विशो अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जरते दर्विद्युतत् १

घृतमग्नेर्वध्यश्वस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्बस्य मेदनम् ।

घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्य इव रोचते सर्पिरासुतिः २

यत् ते मनुयदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तद्विदं नवीयः ।

स रेवच्छोच स गिरो जुषस्व स वाजं दर्षि स इह श्रवो धाः ३

यं त्वा पूर्वमीलितो वध्यश्वः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व ।

स नः स्तिपा उत भवा तनूपा वृत्रं रक्षस्व यद्विदं ते अस्मे ४

भवा द्युम्नी वाध्यश्वोत गोपा मा त्वा तारिदुभिर्मातिर्जनानाम् ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वोचं वाध्यश्वस्य नाम ५

समज्या पर्वत्याऽ वसूनि दासा वृत्राण्यार्या जिगेथ ।

शूर इव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनायूरभि ष्याः ६ [१९]

वीर्यतन्तुर्बृहदुक्षायमग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ ऋभवा ।

द्युमान् द्युमत्सु नृभिर्मज्जमानः सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु ७

त्वे धेनुः सुदुघा जातवेदो ऽसश्चतेव समना संबर्धुक् ।

त्वं नृभिर्दक्षिणावद्विरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्भिः ८

देवाश्चित् ते अमृता जातवेदो महिमानं वाध्यश्व प्र वोचन् ।

यत् संपृच्छं मानुषीर्विश आयन् त्वं नृभिरजयस्त्वामृधेभिः ९ (७४१)

पितेव पुत्रमविभरुपस्थे त्वामग्ने वध्यश्वः सपर्यन् ।

जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठो—त पूर्वा अवनोर्वाधतश्चित् १०

शश्वद्वृग्निर्वध्यश्वस्य शत्रून् नृभिर्जिगाय सुतसोमवद्भिः ।

समनं चिददहश्चित्रभानो ऽव वाधन्तमभिनद्वृधश्चित् ११

अयमग्निर्वध्यश्वस्य वृत्रहा सनकात् प्रेद्धो नमसोपवाक्यः ।

स नो अजामीरुत वा विजामी—नभि तिष्ठ शर्धतो वाध्यश्व १२ [२०] (७४५)

(७०)

११ सुमित्रो वाध्यश्वः । आप्रीसूक्तं= (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इळः,

४ बर्हिः, ५ देवीर्हिरः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः

सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । शिष्टम् ।

इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वे—ळस्पदे प्रति हया घृताचीम् ।

वर्ष्मन् पृथिव्याः सुदिनत्वे अह्ना—मूर्ध्वो भव सुक्रतो देवयज्या १

आ देवानामग्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरश्वैः ।

ऋतस्य पथा नमसा मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुषूदत् २

शश्वत्तममीळते द्रुत्याय हविर्ष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।

वहिष्ठैरश्वैः सुवृता रथेना ऽऽ देवान् वक्षि नि पदेह होता ३

वि प्रथतां देवजुष्टं तिरश्चा दीर्घं द्वाधमा सुरभि भूत्वस्मे ।

अहेळता मनसा देव बर्हि—रिन्द्रज्येष्ठा उशतो यक्षि देवान् ४

दिवो वा सानु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।

उशतीर्द्वीरो महिना महद्भि—र्वेवं रथं रथयुधीरयध्वम् ५ [२१]

देवी दिवो दुहितरा सुशिल्पे उपासानक्ता सदतां नि योनौ ।

आ वां देवास उशती उशन्त उरौ सीदन्तु सुभगे उपस्थे ६

ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः समिद्धः प्रिया धामान्यदितेरुपस्थे ।

पुरोहितावृत्विजा यज्ञे अस्मिन् विदुष्टरा द्रविणमा यजेथाम् ७

तिस्रो देवीर्बर्हिर्दं वरीय आ सीदत चक्रमा वः स्योनम् ।

मनुष्वद्यज्ञं सुधिता हवींषी—ळा देवी घृतपदी जुपन्त ८

देव त्वष्टर्यद्ध चारुत्वमान—ज्यदङ्गिरसामभवः सचाभूः ।

स देवानां पाथ उप प्र विद्वा—नुशन् यक्षि द्रविणोदः सुरत्नः ९ (७५४)

वनस्पते रक्षानया नियूया देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान् ।
 स्वदाति देवः कृणवन्द्वावीष्यवतां द्यावापृथिवी हवं मे
 आग्ने वह वरुणामिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् ।
 सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्

१०

११ [२२] (७५६)

(७१)

११ बृहस्पतिराङ्गिरसः । ज्ञानम् । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत् प्रैरत नामधेयं दधानाः ।
 यदेषां श्रेष्ठं यदरिप्रमासीत् प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः
 सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरा मनसा वाचमक्रेत ।
 अत्रा सखायः सख्यानि जानते भद्रैषां लक्ष्मीर्निहिताधि वाचि
 यजेन वाचः पदवीर्यमायन् तामन्वविन्दुवृषिषु प्रविण्टाम् ।
 तामाभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते
 उत त्वः पश्यन् न ददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम् ।
 उतो त्वस्मै तन्वं वि संसे जायेव पत्यं उशती सुवासाः
 उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।
 अधेन्वा चरति माययैष वाचं शुश्रुवाँ अफलामपुष्पाम्

१

२

३

४

५ [२३]

यस्तित्याज सच्चिविदुं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति ।
 यदीं शृणोत्यलकं शृणोति नहि प्रवेद सुकृतस्य पन्थाम्
 अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायो मनोजवेष्वासमा बभूवुः ।
 आदुग्रास उपकक्षास उ त्वे हृदा इव स्नात्वा उ त्वे ददृशे
 हृदा तृष्टेषु मनसो ज्वेषु यद्वाह्यणाः संयजन्ते सखायः ।
 अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माणो वि चरन्त्यु त्वे
 इमे ये नार्वाङ्ग परश्वरन्ति न ब्राह्मणासो न सुतेकरासः ।

६

७

८

त एते वाचमभिपद्य पापया सिरीस्तन्त्रं तन्वते अप्रजज्ञयः

९

सर्वे नन्दन्ति यशसागतेन सभासाहेन सख्या सखायः ।

क्विलिषस्पृत् पितृषणिर्ह्येषा मरं हितो भवति वाजिनाय

१०

ऋचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान् गायत्रं त्वो गायति शक्करीषु ।

ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः

११ [२४] (७६७)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२८]

(७२)

१ लोक्यो बृहस्पतिः, बृहस्पतिराङ्गिरसो वा, दाक्षायणी अदितिर्वा । देवाः । अनुष्टुप् ।

देवानां नु वयं जाना प्र वोचाम विपन्यया ।

उक्थेषु शस्यमानेषु यः पश्यादुत्तरे युगे

१

ब्रह्मणस्पतिरेता सं कर्मारं इवाधमत ।

देवानां पूर्वे युगे ऽसतः सदाजायत

२

देवानां युगे प्रथमे ऽसतः सदाजायत ।

तदाशा अन्वजायन्त तदुत्तानपदुस्परि

३

भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।

अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाद्वदितिः परि

४

अदितिर्ह्यजनिष्ट दक्ष या दुहिता तव ।

तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः

५ [१]

यद्देवा अदः सलिले सुसंरब्धा अतिष्ठत ।

अत्रा वो नृत्यतामिव तीव्रो रेणुरपायत

६

यद्देवा यतयो यथा भुवनान्यपिन्वत ।

अत्रा समुद्र आ गूळहमा सूर्यमजभर्तन

७

अष्टौ पुत्रासो अदिते—र्ये जातास्तन्व—स्परि ।

देवाँ उप प्रैत् सप्तभिः परा मार्ताण्डमास्यत्

८

सप्तभिः पुत्रैरदिति—रुप प्रैत् पुण्यं युगम् ।

प्रजायै मृत्यवे त्वत् पुनर्मार्ताण्डमाभरत्

९ [२] (७७६)

(७३)

११ गौरिवीतिः शाक्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ।

अवर्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं वृधनन्द्रनिष्ठा

१

दुहो निषत्ता पृशनी चिदैवैः पुरु शंसेन वावृधुष्ट इन्द्रम् ।

अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात् प्रपित्वादुदरन्त गर्भाः

२

ऋषा ते पादा प्र यजिगा—स्यवर्धन् वाजा उत ये चिदत्र ।

त्वमिन्द्र सालावृकान् त्सहस्रमासन् दधिषे अश्विना ववृत्याः

३

(७७९)

समना तूर्णिरूपं यासि यज्ञमा नासत्या सख्याय वक्षि ।
 वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्रा ऽश्विना शूर ददतुर्मघानि ४
 मन्दमान क्रतादधि प्रजायै सखिभिर्निन्द्र इषिरेभिरर्थम् ।
 आभिर्हि माया उप दस्युमागा—न्मिहः प्र तन्ना अवपत् तमांसि ५ [३]

सनामाना चिद्धवसयो न्यस्मा अवाहन्निन्द्र उपसो यथानः ।
 ऋष्वैरगच्छः सखिभिर्निकमिः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ ६
 त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युं दासं कृण्वान ऋषये विमायम् ।
 त्वं चकर्थ मनवे स्योनान् पथो देवत्राश्वसेव यानान् ७
 त्वमेतानि पप्रिषे वि नामे—शान इन्द्र दधिषे गभस्तौ ।
 अनु त्वा देवाः शर्वसा मदन्त्युपरिबुधान् वनिनश्चकर्थ ८
 चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्त—मुतो तदस्मै मध्विच्चच्छद्यात् ।
 पृथिव्यामतिपितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु ९
 अश्वादिषायेति यद्वदन्त्योजसो जातमुत मन्य एनम् ।
 मन्योरियाय हर्म्येषु तस्थौ यतः प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद १०
 वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः ।
 अप ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षु—र्ममुग्ध्यस्मान् निधयेव बुद्धान् ११ [४] (७८७)

(७४)

६ गौरिवीतिः शाकत्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वसूनां वा चर्कृष इयक्षन् धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः ।
 अर्वन्तो वा ये रयिमन्तः सातौ वनुं वा ये सुश्रुणं सुश्रुतो धुः १
 हव एषामसुरो नक्षत द्यां श्रवस्येता मनसा निंसत क्षाम् ।
 चक्षाणा यत्र सुविताय देवा द्यौर्न वारंभिः कृणवन्त स्वैः २
 इयमेषाममृतानां गीः सर्वताता ये कृपणन्त रत्नम् ।
 धियं च यज्ञं च सार्धन्तस्ते नो धान्तु वसव्यमसामि ३
 आ तत् त इन्द्रायवः पनन्ता—ऽभि य ऊर्व गोमन्तं तितृत्सान् ।
 सकृत्स्वं ये पुरुषत्रां महीं सहस्रधारां बृहतीं दुर्दुक्षन् ४ (७९१)

शचीं॑ व इन्द्रम॑र्वसे कृणु॑ध्व—मनान॑तं द्रुम॑यन्तं पृत॑न्यून् ।

ऋभु॑क्ष्णं म॒घवा॑नं सुवृ॑क्तिं भ॒र्ता यो वज्रं॑ नर्यं॑ पुरु॑क्षुः

५

यद्वा॑वानं पुरु॑तमं पुरा॑णा—ळा वृ॒त्रहेन्द्रो॑ नामान्य॑प्राः ।

अचे॑ति प्रा॒सह॑स्पतिस्तुवि॑ष्मान् यदा॑मु॒श्मसि॑ कर्त॑वे क॒रत् तत्

६ [५] (७९३)

(७५)

९ सिन्धुक्षित् प्रयमेधः । नद्यः । जगती ।

प्र सु॑ व आपो॑ महि॒मान॑मुत्त॑मं का॒रुर्वो॑चाति॑ स॒दने॑ वि॒वस्व॑तः ।

प्र स॒प्तस॑प्त त्रेधा॑ हि च॒क्रमुः॑ प्र सृ॒त्वरी॑णाम॒ति सिन्धु॑रोज॑सा

१

प्र तेऽरु॑द्रु॒द्रुणो॑ यात॑वे प॒थः सिन्धो॑ यद्वा॒जौ अ॒भ्यद्र॑वस्त्वम् ।

भूम्या॑ अधि॑ प्र॒वता॑ यासि॒ सानु॑ना यदे॒षाम॑ग्रं ज॒गता॑मि॒रज्या॑सि

२

द्विवि॑ स्वनो॑ यत॑ते भूम्यो॒प—र्य॑नन्तं शु॒ष्ममु॑दियति॑ भानु॑ना ।

अ॒भ्रादि॑व प्र स्त॑नयन्ति वृ॒ष्टयः॑ सिन्धु॑र्यदेति॑ वृष॒भो न रो॑रुवत्

३

अ॒भि त्वा॑ सिन्धो॑ शिशु॒मिन्न॑ मा॒तरो॑ वा॒श्वा अ॑र्पन्ति॒ पय॑सेव॒ धेनवः॑ ।

राजै॑व यु॒ध्वा नय॑सि॒ त्वमि॑त् सि॒चौ यदा॑सा॒मग्रं॑ प्र॒वता॑मि॒नक्ष॑सि

४

इ॒मं मे॑ ग॒ङ्गे यमु॑ने सर॒स्वति॑ शु॒तु॒द्वि स्तो॑मं स॒चता॑ परू॒ष्ण्या ।

अ॒सि॒कन्या॑ मरु॒द्वृधे॑ वि॒तस्त॑या ऽऽर्जी॑कीये शृ॒णु॒ह्या सु॑षो॒मया॑

५ [६]

तृ॒ष्टाम॑या प्रथ॑मं यात॑वे स॒जूः सु॑स॒र्त्वा र॑सया॑ श्वेत्या॒ त्या ।

त्वं सिन्धो॑ कु॒र्भया॑ गो॒मतीं॑ कुमुं॑ मे॒हत्वा॑ स॒रथं॑ या॒भिरी॑यसे

६

ऋ॒जीत्ये॑नी रु॒शती॑ महि॒त्वा परि॑ ज्रयांसि॒ भर॑ते रजांसि ।

अ॒द॒ध्या सिन्धु॑र॒पसाम॑पस्त॒मा ऽश्वा॑ न चि॒त्रा व॑पु॒षीव॑ दर्श॒ता

७

स्व॒श्वा सिन्धुः॑ सु॒रथा॑ सु॒वासा॑ हि॒र॒ण्ययी॑ सु॒कृता॑ वा॒जिनी॑वती ।

ऊ॒र्णा॒वती॑ यु॒वतिः॑ सी॒लमा॑व—त्यु॒ताधि॑ वस्ते सु॒भगा॑ मधु॒वृध॑म्

८

सु॒खं रथं॑ यु॒युजे॑ सिन्धु॒राश्वि॑नं ते॒न वा॒जं स॑निषव॒स्मिन्ना॒जौ ।

म॒हान् ह्य॑स्य॒ महि॑मा प॒नस्य॑ते ऽद॒ब्धस्य॑ स्व॒यश॑सो वि॒रि॒क्षिनः॑

९ [७] (८०१)

(७६)

८ सर्पं पेरवतो जरत्कर्णः । ग्रावाणः । जगती ।

आ व' ऋञ्जस ऊर्जा व्युष्टि—ष्विन्द्रं मरुतो रोदसी अनक्तन ।	
उभे यथा नो अहनी सचाभुवा सद्ःसदो वरिवस्यात उद्भिदा	१
तदु श्रेष्ठं सर्वनं सुनोतना—ऽत्यो न हस्तयतो अद्रिः सोतरि ।	
विदन्द्रचर्यो अभिभूति पौंस्यं महो राये चित् तरुते यदर्वतः	२
तदिन्द्रचरस्य सर्वनं विवेरपो यथा पुरा मनवे गातुमश्वेत् ।	
गोअर्णसि त्वाप्रे अश्वनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वध्वराँ अशिभ्रयुः	३
अप हत रक्षसो भङ्गुरावतः स्कभायत निक्कतिं सेधतामतिम् ।	
आ नो रयिं सर्ववीरं सुनोतन देवाव्यं भरत श्लोकमद्रयः	४
दिवश्चिदा वोऽमवत्तरेभ्यो विभवना चिदाश्वपस्तेभ्यः ।	
वायोश्चिदा सोमरभस्तेभ्यो ऽग्नेश्चिदर्व पितृकृत्तरेभ्यः	५ [८]

भुरन्तु नो यशसः सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा द्विविता द्विवित्मता ।	
नरो यत्र दुहते काम्यं मध्वा—घोषयन्तो अभितो मिथस्तुरः	६
सुन्वान्ति सोमं रथिरासो अद्रयो निरस्य रसं गविषो दुहन्ति ते ।	
दुहन्त्यूधरुपसेचनाय कं नरो हव्या न मर्जयन्त आसभिः	७
एते नरः स्वपसो अभूतन य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रयः ।	
वामंवांमं वो दिव्याय धाम्ने वसुवसु वः पार्थिवाय सुन्वते	८ [९] (८१०)

(७७)

८ स्यूमरदिमर्भागवः । मरुतः । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अभ्रप्रुषो न वाचा प्रुषा वसु हविष्मन्तो न यज्ञा विजानुषः ।	
सुमारुतं न ब्रह्माणमर्हसे गणमस्तोष्येषां न शोभसे	१
श्रिये मर्यासो अश्वीरकृण्वत सुमारुतं न पूर्वीरति क्षपः ।	
दिवस्पुत्रास एता न येतिर आदित्यासस्ते अक्रा न वावृधुः	२
प्र ये दिवः पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिग्निरे अभ्रान्न सूर्यः ।	
पार्जस्वन्तो न वीराः पनस्यवो रिशादसो न मर्या अभिद्यवः	३ (८१३)

युष्माकं बुध्ने अपां न यामनि विथुर्यति न मही श्रथर्यति ।
 विश्वप्सुर्यज्ञो अर्वाग्यं सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत ४
 यूयं धूर्पु प्रयुजो न रश्मिभिर्ज्योतिष्मन्तो न भासा व्युष्टिषु ।
 श्येनासो न स्वर्यशसो रिशादसः प्रवासो न प्रसितासः परिप्रुषः ५ [१०]

प्र यद्गृहध्वे मरुतः पराकाद् यूयं महः संवरणस्य वस्वः ।
 विद्वानासो वसवो राध्यस्याऽऽराच्चिद् द्वेषः सनुतयुयोत ६
 य उद्वचि यज्ञे अध्वरेष्ठा मरुद्भ्यो न मानुषो ददाशत् ।
 रेवत् स वयो दधते सुवीरं स देवानामपि गोपीथे अस्तु ७
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमा आदित्येन नाम्ना शंभविष्ठाः ।
 ते नोऽवन्तु रथतूर्मनीषां महश्च यामन्नध्वरे चक्रानाः ८ [११] (८१८)

(७८)

८ स्यूमरश्मिर्भागवः । मरुतः । त्रिष्टुप्, २, ५-७ जगती ।

विप्रासो न मन्मभिः स्वाध्वो देवाव्योऽ न यज्ञैः स्वप्सः ।
 राजानो न चित्राः सुसंहशः क्षितीनां न मर्या अरेपसः १
 अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसो वातासो न स्वयुजः सद्यऊतयः ।
 प्रजातारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सुशर्माणो न सोमा ऋतं यते २
 वातासो न ये धुनयो जिगत्तवोऽग्नीनां न जिह्वा विरोकिणः ।
 वर्मण्वन्तो न योधाः शिमीवन्तः पितृणां न शंसाः सुरातयः ३
 रथानां न येऽराः सनाभयो जिगीवांसो न शूरा अभिद्यवः ।
 वरेयवो न मर्या घृतप्रुषोऽभिस्वतारो अकं न सुष्टुभः ४
 अश्वो न ये ज्येष्ठास आशवो दिधिषवो न रथ्यः सुदानवः ।
 आपो न निमैरुदभिर्जिगत्तवो विश्वरूपा अङ्गिरसो न सामभिः ५ [१२]
 ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदङ्गिरासो अद्रयो न विश्वहा ।
 शिशूला न क्रीळयः सुमातरौ महाग्रामो न यामन्नुत त्विषा ६
 उपसां न केतवोऽध्वरश्रियः शुभंयवो नास्त्रिभिर्व्यश्वितन् ।
 सिन्धवो न ययियो भ्राजदृष्टयः परावतो न योजनानि ममिरे ७
 सुभागान्नो देवाः कृणुता सुरता नस्मान् त्स्तोतृन् मरुतो वावृधानाः ।
 अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गात सनाद्धि वो रत्नधेयानि सन्ति ८ [१३] (८१६)

(७९)

७ सौचीकोऽग्निर्वैश्वानरो वा, सप्तिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अपश्यमस्य महतो महित्व—मर्मर्त्यस्य मर्त्यासु विश्व ।	
नाना हनु विभृते सं भरेते असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः	१
गुहा शिरो निहितमृधगक्षी असिन्वन्नत्ति जिह्वया वनानि ।	
अत्राण्यस्मै पद्भिमिः सं भर—न्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विश्व	२
प्र मातुः प्रतरं गुह्यामिच्छन् कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः ।	
ससं न एकमविदच्छुचन्तं रिरिह्वासं रिप उपस्थे अन्तः	३
तद्गामूतं रोदसी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति ।	
नाहं देवस्य मर्त्यश्चिकेता—ऽग्निरङ्ग विचेताः स प्रचेताः	४
यो अस्मा अन्नं तृप्वाद्दधा—त्याज्यैर्घृतैर्जुहोति पुष्यति ।	
तस्मै सहस्रमक्षभिर्वि चक्षे ऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्मुसि त्वम्	५
किं देवेषु त्यज एनश्चकृथा—ऽग्ने पृच्छामि नु त्वामविद्वान् ।	
अक्रीळन् क्रीळन् हरिरत्तवेऽदन् वि पर्वशश्चकर्त गामिवासिः	६
विषूचो अश्वान् युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रशनाभिर्गृभीतान् ।	
चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानृधे पर्वभिर्वावृधानः	७ [१४] (८३३)

(८०)

७ सौचीकोऽग्निः वैश्वानरो वा, सप्तिर्वाजंभरो वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्निः सप्तिं वाजंभरं ददा—त्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मनिष्ठाम् ।	
अग्नी रोदसी वि चरत् समञ्ज—न्नाग्निराग्नीं वीरकुक्षिं पुरंधिभ्	१
अग्नेरप्रसः समिदस्तु भद्रा ऽग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।	
अग्निरैकं चोदयत् सम—त्स्वग्निर्वृत्राणि दयते पुरुणि	२
अग्निहं त्यं जरतः कर्णमावा—ऽग्निरद्भ्यो निरदहज्जरूथम् ।	
अग्निरत्रिं घर्म उरुण्यदन्त—रग्निर्नृमेधं प्रजयासृजत् सम	३
अग्निर्वाद् द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रा सनोति ।	
अग्निर्विवि हव्यमा तताना—ऽग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा	४ (८३७)

अग्निमुक्थैर्कषयो वि ह्वयन्ते	अग्निं नरो यामनि बाधितासः ।	
अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तो	अग्निः सहस्रा परि याति गोनाम्	५
अग्निं विश ईळते मानुषीर्या	अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः ।	
अग्निगन्धर्वी पथ्यामृतस्या	अग्नेर्गव्यूतिर्घृत आ निषत्ता	६
अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततक्षुर	अग्निं महामवोचामा सुवृक्तिम् ।	
अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठा	अग्ने महि द्रविणमा यजस्व	७ [१५] (८४०)

(८१)

७ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, २ विराड् रूपा ।

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्व	दृषिर्होता न्यसीदत् पिता नः ।	
स आशिषा द्रविणमिच्छमानः	प्रथमच्छदवराँ आ विवेश	१
किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं	कतमत स्वित् कथासीत् ।	
यतो भूमिं जनयन् विश्वकर्मा	वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः	२
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो	विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।	
सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रै	द्यावाभूमीं जनयन् देव एकः	३
किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस	यतो द्यावापृथिवी निष्ठतक्षुः ।	
मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्	यदुध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्	४
या ते धामानि परमाणि यावमा	या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा ।	
शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः	स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः	५
विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः	स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।	
मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास	इहास्माकं मधवा सूरिरस्तु	६
वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये	मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम ।	
स नो विश्वानि हवनानि जोषद्	विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा	७ [१६] (८४७)

(८२)

७ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप् ।

चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो	घृतमेने अजन्मन्माने ।	
यदेदन्ता अददहन्त पूर्व	आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्	१
विश्वकर्मा विमना आद्विहाया	धाता विधाता परमोत संहक् ।	
तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति	यत्रा सप्तऋषीन् पर एकमाहुः	२ (८४९)

यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेवु भुवनानि विश्वा ।	
यो देवानां नामधा एक एव तं संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या	३
त आर्यजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।	
असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि	४
परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति ।	
कं स्विद्वर्भं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वे	५
तमिद्वर्भं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ।	
अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थुः	६
न तं विदाथ य इमा जजाना—ऽन्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।	
नीहारेण प्रार्वता जल्प्या चा—ऽसुतृप उक्थशासश्चरन्ति	७ [१७] (८५४)

(८३)

७ मन्युस्तापसः । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुण्यति विश्वमानुषक् ।	
साह्याम दासमार्यं त्वया युजा सहस्रकृतेन सहसा सहस्वता	१
मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।	
मन्युं विश ईळते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तपसा सजोषाः	२
अभीहि मन्यो तवसस्तवीयान् तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।	
अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या भरा त्वं नः	३
त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः ।	
विश्वचर्षणिः सहुरिः सहावा—नस्मास्वोजः पृतनासु धेहि	४
अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव कृत्वा तविषस्य प्रचेतः ।	
तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीळा—हं स्वा तनूर्बलदेयाय मेहि	५
अयं ते अस्म्युप मेह्यर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायः ।	
मन्यो वज्रिन्नभि मामा ववृत्स्व हनाव दस्यूरुत बोध्यापेः	६
अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा मे ऽधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ।	
जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्र—मुभा उपांशु प्रथमा पिबाव	७ [१८] (८६१)

(८४)

७ मन्युस्तापसः । मन्युः । जगती, १-३ त्रिष्टुप् ।

- त्वया॑ मन्यो सरथ॑मारुजन्तो हर्ष॑माणासो धृषि॑ता मरुत्वः ।
 तिग्मे॑षव आयु॑धा संशिशाना॑ अभि॒ प्र यन्तु॑ नरो॑ अग्निरू॒पाः १
 अ॒ग्निरि॑व मन्यो त्विषि॑तः सह॑स्व से॒नानी॑र्नः सहुरे॑ हूत ए॒धि ।
 ह॒त्वाय॑ शत्रून् वि भ॑जस्व वेदु॒ ओजो॑ मिमानो॒ वि मृ॒धो नुद॑स्व २
 सह॑स्व मन्यो अ॒भिमा॑तिम॒स्मे रुजन्॑ मृणन् प्रमृणन् प्रेहि॑ शत्रून् ।
 उग्रं॑ ते पाजो॑ न॒न्वा रुरु॑धे वशी॑ वशीं नयस॑ एकज॒ त्वम् ३
 एको॑ बहूनाम॑सि मन्यवी॒ळितो॑ वि॒शंवि॑शं युधये॑ सं शि॒शाधि॑ ।
 अकृ॑त्त॒रुक् त्वया॑ युजा वयं द्युमन्तं॑ घोषं॑ विज॒याय॑ कृण्महे ४
 विजे॑षकृदिन्द्र॒ इवानव॑ब्रवोऽ॒ऽस्माकं॑ मन्यो अधि॒पा भवे॑ह ।
 प्रियं॑ ते नाम॑ सहुरे॑ गृणीमसि॒ विद्वा॑ तमुत्सं॑ यत॑ आब्रूथ ५
 आ॒भूत्या॑ सहजा वज्र॑ सायक॒ सहो॑ बिभर्ष्य॑भिभूत॒ उत्तर॑म् ।
 क्रत्वा॑ नो मन्यो सह॑ मे॒द्येधि॑ महा॒धन॑स्य॒ पुरु॑हूत॒ संसृ॑जि ६
 संसृ॑ष्टं धन॑मुभयं॒ समा॑कृत॒ म॒स्मभ्यं॑ दत्तां वरु॑णश्च॒ मन्युः॑ ।
 भियं॑ दधाना॒ हृदये॑षु शत्र॑वः परा॑जितासो अप॒ नि ल॑यन्ताम् ७ [१९] (८६८)

(८५)

[सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७॥ सू० ८५-९०]

- ४७ सावित्री सूर्या ऋषिका । १-५ सोमः, ६-१६ सूर्याविवाहः, १७ देवाः, १८ सोमाकौ, १९ चन्द्रमाः,
 २०-२८ नृणां विवाहमन्त्रा आशीःप्रायाः, २९-३० वधूवासःसंस्पर्शनिन्दा,
 ३१ दम्पत्योर्यक्षप्रनाशनं, ३२-४७ सूर्या सावित्री । अनुष्टुप्; १४, १९-२१, २३-२४,
 २६, ३६-३७, ४४ त्रिष्टुप्; १८, २७, ४३ जगती; ३४ उरोबृहती ।

- स॒त्येनो॑त्त॒मिता॑ भूमिः सूर्ये॑णोत्त॒मिता॑ द्यौः ।
 ऋ॒तेना॑वित्यास्तिष्ठन्ति॒ वि॒वि सोमो॑ अधि॒ श्रितः॑ १
 सोमे॑नावित्या ब॒लिनः॑ सोमे॑न पृथि॒वी म॒ही ।
 अथो॑ नक्ष॑त्राणामे॒षा—मु॒पस्थे॑ सोम॒ आर्हितः॑ २
 सोमं॑ मन्यते प॒पिवान् यत् संपि॑षन्त्योषधिम् ।
 सोमं॑ यं ब्र॒ह्माणो॑ विदु॒र्न तस्या॑श्नाति॒ कश्चन॑ ३
 आ॒च्छद्वि॑धानैर्गु॒पितो॑ बर्हि॒तैः सोम॑ रक्षितः ।
 ग्रा॒व्णामि॑च्छ॒णवन् ति॑ष्ठसि॒ न ते॑ अश्नाति॒ पार्थि॑वः ४ (८७१)

यत् त्वा देव प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः

५ [२०]

रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद्रासो गार्थयैति परिष्कृतम् ६

चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यद्यात् सूर्या पतिम् ७

स्तोमा आसन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।

सूर्याया अश्विना वरा ऽग्निंसीत् पुरोगवः

८

सोमो वधूयुरभवद्दश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ९

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः । शुक्रावन्द्वाहावास्तां यद्यात् सूर्या गृहम् १० [२१]

ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावो ते सामनावितः ।

श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां द्विवि पन्थाश्चराचरः

११

शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः । अनां मनस्मयं सूर्या ऽऽरोहत प्रयती पतिम् १२

सूर्याया वहतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । अधासु हन्यन्ते गावो ऽर्जुन्योः पर्युह्यते १३

यदश्विना पुच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।

विश्वे देवा अनु तद्वामजानन् पुत्रः पितराववृणीत पूषा

१४

यद्यातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप । कैकं चक्रं वामासीत् कं वेष्टाय तस्थथुः १५ [२२]

द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं क्रतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यदुहा तदद्भ्रातय इद्विदुः १६

सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरं नमः १७

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीळन्तौ परि यातो अध्वरम् ।

विश्वान्यन्यो भुवनाभिचष्टं ऋतूरन्यो विदधज्जायते पुनः

१८

नवोनवो भवति जायमानो ऽह्नां केतुरुषसांमेत्यग्रम् ।

भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरते दीर्घमायुः

१९

सुकिंशुकं शल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् ।

आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पत्ये वहतुं कृणुष्व

२० [२३]

उद्वीर्षातः पतिवती ह्येष्टा विश्वावसुं नमसा गीर्भिरीळे ।

अन्यामिच्छ पितृषद्वं व्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि

२१

उद्वीर्षातो विश्वावसो नमसेलामहे त्वा ।

अन्यामिच्छ प्रफर्व्यं सं जायां पत्यां सृज

२२

(८९०)

अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम् ।
 समर्यमा सं भगो नो निनीयात् सं जास्पत्यं सुयर्ममस्तु देवाः २३
 प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाबध्नात् सविता सुशेवः ।
 ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके ऽरिष्टां त्वा सह पत्या दधामि २४
 प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् ।
 यथेयमिन्द्र मीढः सुपुत्रा सुभगासन्ति २५ [२४]

पूषा त्वेतो नयतु हस्तगृह्या—ऽश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।
 गृहान् गच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वदासि २६
 इह प्रियं प्रजया ते समृध्यता—मस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।
 एना पत्या तन्वं । सं सृजस्वा—ऽधा जिह्वी विदथमा वदाथः २७
 नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
 एधन्ते अस्या जातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते २८
 परा देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भजा वसु ।
 कृत्यैषा पद्वती भूत्या जाया विशते पतिम् २९
 अश्रीरा तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
 पतिर्यद्वध्वोऽ वाससा स्वमङ्गमभिधित्सते ३० [२५]

ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनादनु ।
 पुनस्तान् यज्ञिया देवा नयन्तु यत आगताः ३१
 मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ।
 सुगोभिर्दुर्गमतीता—मप द्रान्त्वरातयः ३२
 सुमङ्गलीरियं वधू—रिमां समेत पश्यत ।
 सौभाग्यमस्यै कुत्वाया—ऽथास्तं वि परेतन ३३
 तृष्टमेतत् कटुकमेत—दपाण्डवद्विषवन्नैतदत्तवे ।
 सूर्या यो ब्रह्मा विद्यात् स इन्द्राधूयमर्हति ३४
 आशसनं विशसन—मथो अधिविकर्तनम् ।
 सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्धति ३५ [२६]

गृभ्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदण्डिर्यथासः ।
 भगो अर्यमा सविता पुरंधि—मह्यं त्वादुर्गार्हपत्याय देवाः

तां पूषञ्जिह्वतमा मेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याऽवपन्ति ।	
या न ऊरू उशती विश्रयति यस्यामुशन्तः प्रहराम शेषम	३७
तुभ्यमग्रे पर्यवहन् त्सूर्या वहतुना सह ।	
पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्रे प्रजया सह	३८
पुनः पत्नीमग्निं द्या—दायुषा सह वर्चसा ।	
क्रीर्घायुरस्या यः पति—जीवाति शरदः शतम्	३९
सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविदु उत्तरः ।	
तृतीयो अग्निष्टे पति—स्तुरीयस्ते मनुष्यजाः	४० [२७]
सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो दददुग्रये ।	
रयिं च पुत्राँश्चादा—दग्निर्मह्यमथो इमाम्	४१
इहैव स्तं मा वि यैष्टं विश्वमायुर्व्यश्रुतम् ।	
क्रीळन्तौ पुत्रैर्नप्तृभि—र्मोदमानौ स्वे गृहे	४२
आ नः प्रजां जनयतु प्रजापति—राजरसाय समनक्त्वयमा ।	
अदुर्मङ्गलीः पतिलोकमा विंश शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	४३
अघोरचक्षुरपतिष्ठयेधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।	
वीरसूर्वेवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	४४
इमां त्वमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रां सुभगां कृणु ।	
दशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेकादशं कृधि	४५
सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी श्वश्रवां भव ।	
ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधि देवृषु	४६
समञ्जन्तु विश्वे देवाः समापो हृदयानि नौ ।	
सं मातरिश्वा सं धाता समु देष्ट्रीं दधातु नौ	४७ [२८] (९१५)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३१]

(८६)

(२३) इन्द्रः ७, १३, २३ ऐन्द्रो वृषाकपिः २-६, ९-१०, १५-१८ इन्द्राणी । इन्द्रः । पशुक्तिः ।

वि हि सोतोरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत ।

यत्रामद्वृषाकपि—रयः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः

१ (९१६)

परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः ।

नो अहं प्र विन्द—स्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २

किमयं त्वां वृषाकपि—श्चकार हरितो मृगः ।

यस्मा इरस्यसीदु न्व१र्यो वा पुष्टिमद्वसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ३

यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।

श्वा न्वस्य जम्भिष—दपि कर्णे वराहयु—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ४

प्रिया तष्टानि मे कपि—व्यक्ता व्यदूदुषत् ।

शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ५ [१]

न मत् स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् ।

न मत् प्रतिच्यवीयसी न सक्थयुद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ६

उवे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।

भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ७

किं सुबाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजाघने ।

किं शूरपति नस्त्व—मभ्यमीषि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ८

अवीरामिव मामयं शरारुभि मन्यते ।

उताहमस्मि वीरिणी—न्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ९

संहोत्रं स्मं पुरा नारी समनं वाव गच्छति ।

वेधा ऋतस्य वीरिणी—न्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १० [२]

इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगांमहमश्रवम् ।

नह्यस्या अपरं चन जरसा मरते पति—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ११

नाहमिन्द्राणि रारण सस्युर्वृषाकपेर्कृते ।

यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १२

वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुसुनुषे ।

घसत् त इन्द्र उक्ष्णः प्रियं काचित्करं हवि—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १३

उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् ।

उताहमस्मि पीव इ—दुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १४

वृषभो न तिग्मशृङ्गो ऽन्तर्यूथेषु रोहवत् ।

मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयु—विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १५ [३] (९३०)

न से॒शे यस्य॑ र॒म्बते॑	ऽन्तरा॑ स॒क्थ्या॑ऽ क॒पृत् ।	
सेदी॑शे यस्य॑ रोम॒शं	निषे॑दुषो॑ विजृ॒म्भते॑	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः १६
न से॒शे यस्य॑ रोम॒शं	निषे॑दुषो॑ विजृ॒म्भते॑ ।	
सेदी॑शे यस्य॑ र॒म्बते॑	ऽन्तरा॑ स॒क्थ्या॑ऽ क॒पृद्	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः १७
अ॒यमिन्द्र॑ वृषाक॒पिः	पर॑स्वन्तं ह॒तं वि॑दत् ।	
अ॒सिं सूनां॑ न॒वं च॒रु—	मादे॑धस्यान॒ आचि॑तं	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः १८
अ॒यमे॑मि वि॒चार॑क॒शद्	विचि॑न्वन् दा॒समा॑र्यम् ।	
पि॒त्रामि॑ पा॒कसृ॑त्वनो॒ ऽभि	धीर॑म॒चाक॒शं	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः १९
धन्वं॑ च॒ यत् कृ॑न्त॒त्रं च॒	क॒र्तिं स्वि॑त् ता वि॒ योर्ज॑ना ।	
नेदी॑यसो वृषाक॒पे	ऽस्त॑मेहि॒ गृहाँ॑ उप॒	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः २०
पुन॑रोहि॒ वृषा॑क॒पे	सु॒विता॑ क॒ल्पया॑वहे ।	
य ए॒ष स्व॑प्न॒नंश॑नो॒ ऽस्त॑मेपि॒ प॒था पुन॑—	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः २१	
यदु॑र्द॒श्चो वृषा॑क॒पे	गृह॑मिन्द्राज॒गन्त॑न ।	
क॒र्त॒स्य पु॑ल्व॒घो मृ॒गः	क॒र्मग॑श्च॒नयो॑र्प॒नो	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः २२
प॒र्शुर्हि॑ ना॒म मान॑वी॒ साकं॑ संसू॒व विं॑शतिम् ।		
भ॒द्रं भ॑ल॒ त्यस्या॑ अभू॒द्	यस्या॑ उ॒दर॑मा॒मय॑द्	विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः २३ [४] (९३८)

(८७)

२५ पायुर्भारद्वाजः । रक्षोहाग्निः । त्रिष्टुप्, २२-२५ अनुष्टुप् ।

र॒क्षो॒ह॒णं वा॒जिन॒मा जि॑घर्मि॒ मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठमुप॒ यामि॑ शर्म ।	
शि॒शानो॑ अ॒ग्निः क॒र्तु॑भिः स॒मिन्द्रः॑	स नो॑ दि॒वा स रि॑पः पा॒तु न॑क्त॒म १
अयो॑र्द॒ष्टो अ॒र्चिषा॑ यातु॒धाना॑—नुप॒ स्पृश॑ जा॒तवे॑वुः स॒मिन्द्रः॑ ।	
आ जि॒ह्वा मूर्दे॑वान् र॒भस्व॑	क्र॒व्यादो॑ वृ॒क्त्वपि॑ ध॒त्स्वा॒सन् २
उ॒भोभ॑यावि॒त्रुप॑ धेहि॒ दंष्ट्रा॑	हिंस्रः॑ शि॒शानो॑ऽव॒रं परं॑ च ।
उ॒तान्तरि॑क्षे॒ परि॑ याहि॒ राज॑—	अ॒भ्यैः सं धे॑ह्यभि॒ यातु॑धानान् ३
य॒ज्ञैरि॑षूः सं॒नम॑मानो अ॒ग्ने वा॒चा श॒त्याँ अ॒शनि॑भिर्दि॒हानः॑ ।	
ताभि॑र्वि॒ध्य हृ॒दये॑ यातु॒धानान्॑	प्रती॑चो बा॒हून् प्रा॑ति॒ भङ्ध्ये॑षाम् ४
अ॒ग्ने त्वचं॑ यातु॒धानस्य॑ भि॒न्धि	हिंसा॑श॒निर्हर॑सा ह॒न्त्वेन॑म् ।
प्र प॒र्षाणि॑ जा॒तवे॑दः शृणी॒हि	क्र॒व्यात् क॑वि॒ष्णुर्वि चि॑नोतु वृ॒क्णम् ५ [५] (९४३)

यत्रेदानीं पश्यसि जातवेद—स्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् ।
यद्वा न्तरिक्षे पथिभिः पतन्तं तमस्तां विध्य शर्वा शिशानः ६
उतालब्धं स्पृणुहि जातवेद आलेभानाहृष्टिभिर्यातुधानात् ।
अग्ने पूर्वं नि जहि शोशुचान आमावुः श्विङ्कास्तमद्वन्त्वेनीः ७
इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो य इदं कृणोति ।
तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्धयैनम् ८
तीक्ष्णेनग्निं चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
हिंसं रक्षांस्यग्निं शोशुचानं मा त्वा दभन् यातुधानां नृचक्षः ९
नृचक्षा रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा ।
तस्याग्ने पृष्ठीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च १० [६]

त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त ए—त्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।
तमर्चिषा स्फूर्जयन्तातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृद्धि ११
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् ।
अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष १२
यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।
मन्योर्मनसः शरव्या उ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् १३
परां शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।
परार्चिषा मूरदेवाऽऽशृणीहि परासुतृपो अभि शोशुचानः १४
पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथां यन्तु तृष्टाः ।
वाचास्तेनं शरवं ऋच्छन्तु मर्मन् विश्वस्येतु प्रसितिं यातुधानः १५ [७]

यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्के यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।
यो अघ्न्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च १६
संवत्सरीणं परं उस्त्रियाया—स्तस्य माशीद्यातुधानो नृचक्षः ।
पीयूषमग्ने यतमस्तिवृप्सात् तं प्रत्यश्चमर्चिषा विध्य मर्मन् १७
विषं गवां यातुधानाः पिबन्त्वा वृश्च्यन्तामदितये दुरेवाः ।
परैरान् देवः सविता ददातु परां भागमोषधीनां जयन्ताम् १८
सनादग्ने मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।
अनु दह सहमूरान् क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः १९ (९५७)

त्वं नो अग्ने अधरादुदक्तात् त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।

प्रति ते ते अजरासस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु २० [८]

पश्चात् पुरस्तादधरादुदक्तात् कविः काव्येन परि पाहि राजन् ।

सखे सखायमजरो जरिम्णे ऽग्ने मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः २१

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।

धूषद्वर्णं द्विवेदिवे हन्तारं भङ्गगुरावताम् २२

विषेणं भङ्गगुरावतः प्रति ण्म रक्षसो दह ।

अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुर्ग्राभिक्रीडिभिः २३

प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधाना किमीदिना ।

सं त्वा शिशामि जागृह्यदब्धं विप्र मन्माभिः २४

प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति ।

यातुधानस्य रक्षसो बलं वि रुज वीर्यम् २५ [९] (९६३)

(८८)

१९ आङ्गिरसो मूर्धन्वान् वामदेव्यो वा । सूर्य-वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

हविष्पान्तमजरं स्वर्विदि दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ ।

तस्य भर्मणे भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त १

गीर्णं भुवनं तमसापगूळहमाविः स्वरभवज्जाते अग्नौ ।

तस्य देवाः पृथिवी द्यौरुतापो ऽरण्यन्नोषधीः सुख्ये अस्य २

देवेभिर्निविषितो यज्ञियेभिर्गग्निं स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् ।

यो भानुना पृथिवीं द्यामुतेमा मातृतान् रोदसी अन्तरिक्षम् ३

यो होतासीत् प्रथमो देवजुष्टो यं समाश्नन्नाज्येना वृणानाः ।

स पतन्नीत्वरं स्था जगद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः ४

यज्ञातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने सह रोचनेन ।

तं त्वाहिम मतिभिर्गीर्भिरुक्थैः स यज्ञियो अभवो रोदसिप्राः ५ [१०]

मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् ।

मायाम् तु यज्ञियानामेतामपो यत् तूर्णिश्चरति प्रजानन् ६

हृशेन्यो यो महिना समिद्धो ऽरोचत विवियोनिर्विभावा ।

तस्मिन्मग्नौ सूक्तवाकेन देवा हविर्विश्व आजुहवुस्तनूपाः ७ (९७०)

सूक्तवाकं प्रथममादिवृग्निमादिद्विविरजनयन्त देवाः ।	
स एषां यज्ञो अभवत् तनूपास्तं द्यौर्वेदं तं पृथिवी तमारपः	८
यं देवासोऽर्जनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानि विश्वा ।	
सो अर्चिषा पृथिवीं द्यामुतेमामृज्यमानो अतपन्महित्वा	९
स्तोमेन हि द्विवि देवासो अग्निमर्जीजनच्छक्तिभी रोदसिप्राम् ।	
तमू अकृण्वन् त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति विश्वरूपाः	१० [११]
यदेदेनमर्धुर्यज्ञियासो द्विवि देवाः सूर्यमादितेयम् ।	
यदा चरिष्णू मिथुनावभूतामादित प्रापश्यन् भुवनानि विश्वा	११
विश्वस्मा अग्निं भुवनाय देवा वैश्वानरं केतुमह्लामकृण्वन् ।	
आ यस्ततानोषसो विभातीरपो ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन्	१२
वैश्वानरं कवयो यज्ञियासो अग्निं देवा अर्जनयन्नजुर्यम् ।	
नक्षत्रं प्रत्नममिनच्चरिष्णु यक्षस्याध्यक्षं तविषं बृहन्तम्	१३
वैश्वानरं विश्वहा दीदृवांसं मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः ।	
यो महिम्ना परिबभूवोर्वी उतावस्तादुत देवः परस्तात्	१४
द्वे सुती अशृणवं पितृणां महं देवानामुत मर्त्यानाम् ।	
ताभ्यामिदं विश्वमेजत् समेति यदन्तरा पितरं मातरं च	१५ [१२]
द्वे समीची बिभृतश्चरन्तं शीर्षतो जातं मनसा विमृष्टम् ।	
स प्रत्यङ् विश्वा भुवनानि तस्थावप्रयुच्छन् तरणिभ्राजमानः	१६
यत्रा वदेते अवरः परश्च यज्ञन्योः कतरो नो वि वेद ।	
आ शैकुरित् सधमावुं सखायो नक्षन्त यज्ञं क इदं वि वोचत	१७
कत्यग्रयः कति सूर्यासः कत्युषासः कत्यु स्विदापः ।	
नोपस्पिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विद्वाने कम्	१८
यावन्मात्रमुषसो न प्रतीकं सुपण्योऽवसते मातरिष्वः ।	
तावद्दधात्युप यज्ञमायन् ब्राह्मणो होतुरखरो निषीदन्	१९ [१३] (९८९)

(८९)

१८ रेणुवैश्वामित्रः । इन्द्रः, ५ इन्द्रासोमौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं स्तवा नृतमं यस्य मह्ना विब्रजाधे रोचना वि जमो अन्तान् ।	
आ यः प्रपौ चर्षणीधृद्वरोभिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा	१ (९८३)

स सूर्यः पर्युक्तं वरांस्येन्द्रो ववृत्यादृथ्येव चक्रा ।
 अतिष्ठन्तमपस्यं न सर्गं कृष्णा तमांसि त्विष्या जघान २
 समानमस्मा अनपावृद्धं क्षमया विवो असमं ब्रह्म नव्यम् ।
 वि यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिकाय न सखायमीषे ३
 इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रेरयं सगरस्य बुध्नात् ।
 यो अक्षेणेव चक्रिया शचीभिर्विष्वक् तस्तम्भं पृथिवीमुत द्याम् ४
 आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाँ ऋजीपी ।
 सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः ५ [१४]

न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः सोमो अक्षाः ।
 यदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणाति वीळु रुजति स्थिराणि ६
 जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव रुरोज पुरो अरकुन्न सिन्धून् ।
 बिभेद गिरिं नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः ७
 त्वं ह त्यह्णया इन्द्र धीरो ऽसिर्न पर्वं वृजिना शृणासि ।
 प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जनां मिनन्ति मित्रम् ८
 प्र ये मित्रं प्रार्यमणं दुरेवाः प्र संगिरः प्र वरुणं मिनन्ति ।
 न्यमित्रेषु वधमिन्द्र तुभ्रं वृषन् वृषाणमरुषं शिशीहि ९
 इन्द्रो विव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत् पर्वतानाम् ।
 इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिंराणामिन्द्रः क्षेमे योगे हव्य इन्द्रः १० [१५]

प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहंभ्यः प्रान्तरिक्षात् प्र समुद्रस्य धासेः ।
 प्र वार्तस्य प्रथसः प्र जमो अन्तात् प्र सिन्धुभ्यो रिरिचे प्र क्षितिभ्यः ११
 प्र शोशुचत्या उषसो न केतुरसिन्वा ते वर्ततामिन्द्र हेतिः ।
 अश्मेव विध्य विव आ सृजानस्तपिण्ठेन हेषसा द्रोघमित्रान् १२
 अन्वह मासा अन्विद्वना न्यन्वोषधीरनु पर्वतासः ।
 अन्विन्द्रं रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम् १३
 कर्हिं स्वित् सा त इन्द्र चेत्यासं दुधस्य यद्भिन्नवो रक्ष एषत् ।
 मित्रक्रवो यच्छसने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते १४
 शत्रूयन्तो अभि ये नस्ततस्त्रे महि बाधन्त ओगणास इन्द्र ।
 अन्धेनामित्रास्तमसा सचन्तां सुज्योतिषो अक्तवस्तां अभि व्युः १५

पुरुणि हि त्वा सर्वना जनानां ब्रह्माणि मन्दन् गृणतामृषीणाम् ।

इमामाघोषन्नवसा संहतिं तिरो विश्वाँ अर्चतो याह्यर्वाङ् १६

एवा ते वयमिन्द्र भुञ्जतीनां विद्याम सुमतीनां नवानाम् ।

विद्याम वस्तोर्वसा गुणन्तो विश्वामित्रा उत ते इन्द्र नूनम् १७

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतमं वाजसातो ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् १८ [१६] (१०००)

(१०)

१६ नारायणः । पुरुषः । अनुष्टुप्, १६ त्रिष्टुप् ।

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वा ऽत्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् १

पुरुष एवेदं सर्वं यद्धृतं यच्च भव्यम् ।

उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति २

एतावानस्य महिमा ऽतो ज्यायँश्च पूरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं विवि ३

त्रिपादूर्ध्व उदैत् पुरुषः पादोऽस्येहाभवत् पुनः ।

ततो विष्वङ् व्यक्रामत् साशनानशने अभि ४

तस्माद्विराळजायत विराजो अधि पूरुषः ।

स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिथो पुरः ५ [१७]

यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमर्तन्वत ।

वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरन्द्वाविः ६

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः ।

तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ७

तस्माद्यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ।

पशून् ताँश्चक्रे वायव्या—नारण्यान् ग्राम्याश्च ये ८

तस्माद्यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ९

तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ।

गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः १० [१८] (१०१०)

यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ११

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।

ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत १२

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।

मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत १३

नाभ्या आसीदुन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोकाँ अकल्पयन् १४

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम् १५

यजेन् यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः १६ [१९] (१०६३)

(९१)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥ सू० ९१-९९]

१५ अरुणो वेतहव्यः । अग्निः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

सं जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इषयन्निलस्पदे ।

विश्वस्य होता हविषो वरेण्यो विभुर्विभावा सुपस्वा सखीयते १

स दर्शतश्चरतिथिर्गृहेर्गृहे वनेवने शिश्रिये तक्ववीरिव ।

जनंजनं जन्यो नार्ति मन्यते विश आ क्षेति विश्योऽं विशांविशम् २

सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुरग्रे कविः काव्येनासि विश्ववित ।

वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इदं द्यावा च यानि पृथिवी च पुण्यतः ३

प्रजानन्नग्रे तव योनिमृत्वियमिळायास्पदे घृतवन्तमासदः ।

आ ते चिकित्र उषसामिवेतयो ऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ४

तव श्रियो वृष्यस्येव विद्युतश्चित्राश्चिकित्र उषसां न केतवः ।

यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमास्ये ५ [२०]

तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।

तमित् समानं वनिनश्च वीरुधो ऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ६

वातोपधूत इषितो वशाँ अनु तूषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे ।

आ ते यतन्ते रथ्योऽं यथा पृथक् शर्धांस्यग्रे अजराणि धक्षतः ७

(१०२३)

मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।	
तमिदमे हविष्या समानमित् तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत्	८
त्वामिदत्र वृणते त्वायवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः ।	
यदेव्यन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तबर्हिषः	९
तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमुत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निहंतायतः ।	
तव प्रशस्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे	१० [२१]
यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृति ।	
तस्य होता भवसि यासि दूत्यः—मुषं ब्रूषे यजस्यध्वरीयसि	११
इमा अस्मै मतयो वाचो अस्मदाँ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्मत ।	
वसूयवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद्वर्धनो यासु चाकनत्	१२
इमां प्रताय सुष्टुतिं नवीयसीं वोचेयमस्मा उशते शृणोतु नः ।	
भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे जायेव पत्य उशती सुवासाः	१३
यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्ष्णो वशा मेपा अवसृष्टास आहुताः ।	
कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्रये	१४
अहोव्यग्ने हविरास्ये ते सुचीव घृतं चर्म्बीव सोमः ।	
वाजसानि रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम्	१५ [२२] (१०३१)

(९२)

१५ शार्यातो मानवः । विश्वे देवाः । जगती ।

यज्ञस्य वो रथ्यं विश्पतिं विशां होतारमक्तोरतिथिं विभावसुम् ।	
शोचञ्छुष्कासु हरिणीषु जर्भुरद् वृषां केतुर्यजतो द्यामशायत	१
इममञ्जस्पाभुभये अकृण्वत धर्माणमग्निं विदथस्य साधनम् ।	
अक्तुं न यह्ममुषसः पुरोहितं तनूनपातमरुषस्य निसते	२
बलस्य नीथा वि पणेश्वं मन्महे वया अस्य प्रहुता आसुरत्तवे ।	
यदा घोरासो अमृतत्वमाशतादिज्जनस्य दैव्यस्य चर्किरन्	३
ऋतस्य हि प्रसितिर्द्यौरुरु व्यचो नमो मह्यः रमतिः पनीयसी ।	
इन्द्रो मित्रो वरुणः सं चिकित्रिरे ऽथो भगः सविता पूतदक्षसः	४
प्र रुद्रेण ययिना यन्ति सिन्धवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे ।	
येभिः परिज्मा परियन्तुरु ज्ञयो वि रोवज्जठरे विश्वमुक्षते	५ [२३] (१०३६)

क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो विवः श्येनासो असुरस्य नील्यः ।
 तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवेभिरर्वशेभिरर्वशः ६
 इन्द्रे भुजं शशमानास आशत सूरौ दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।
 प्र ये न्वस्यार्हणां ततक्षिरे युजं वज्रं नृषदनेषु कारवः ७
 सूरश्चिदा हरितो अस्य रीरम्—दिन्द्रादा कश्चिन्द्रयते तवीयसः ।
 भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो द्विवेदिवे सहुरिः स्तन्नबाधितः ८
 स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्से क्षयद्वीराय नर्मसा दिदिष्टन ।
 येभिः शिवः स्ववाँ एवयार्वभि—द्विवः सिषक्ति स्वयंशा निकामभिः ९
 ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभः सोमजामयः ।
 यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारय—देवा दक्षैर्भृगवः सं चिकिचिरे १० [२४]

ते हि द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।
 देवस्त्वष्टा द्रविणोदा ऋभुक्षणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुरहिरे ११
 उत स्य न उशिजामुर्विया कवि—रहिः शृणोतु बुध्योऽहवीमनि ।
 सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् १२
 प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्यो ऽपां नपादवतु वायुरिष्टये ।
 आत्मानं वस्यो अभि वार्तमर्चत तदश्विना सुहवा यामनि श्रुतम् १३
 विशामासामभयानामधिक्षितं गीभिर्ब्रु स्वयंशसं गृणीमसि ।
 ग्राभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वण—मक्तोर्युवानं नृमणा अधा पतिम् १४
 रेभदत्र जनुषा पूर्वो अङ्गिरा ग्रावाण ऊर्ध्वा अभि चक्षुरध्वरम् ।
 येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पार्थः सुमेकं स्वधितिर्वनन्वति १५ [२५] (१०४६)

(९३)

१५ तान्वः पार्थः । विश्वे देवाः । प्रस्तारपंक्तिः, २, ३, १३ अनुष्टुप्; ९ अक्षरैः पंक्तिः,
 ११ न्यङ्कुसारिणी, १५ पुरस्ताद्बृहती ।

महि द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारी यही न रोदसी सदै नः ।
 तेभिर्नः पातं सहस एभिर्नः पातं शूषणि १
 यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो देवान् त्सर्पयति । यः सुन्नेदींश्श्रुत्तम् आविवासात्येनान् २
 विश्वेषामिरज्यवो देवानां वारमहः । विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ३ (१०४९)

ते घा राजानो अमृतस्य मन्द्रा अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा ।

कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः

४

उत नो नक्तमपां वृषण्वसू सूर्यामासा सदर्नाय सधन्या ।

सचा यत् साद्येषा—महिर्बुधेषु बुध्यः

५ [२६]

उत नो देवावश्विना शुभस्पती धामभिर्मित्रावरुणा उरुण्यताम् ।

महः स राय एषते ऽति धन्वेव दुरिता

६

उत नो रुद्रा चिन्मृळतामश्विना विश्वे देवासो रथस्पतिर्भगः ।

ऋभुर्वाजं ऋभुक्षणः परिज्मा विश्ववेदसः

७

ऋभुर्ऋभुक्षा ऋभुर्विधतो मद आ ते हरीं जूजुवानस्य वाजिना ।

दुष्टरं यस्य सामं चि—दृधग्यज्ञो न मानुषः

८

कृधी नो अह्नयो देव सवितः स च स्तुपे मघोनाम् ।

सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येषां चर्षणीनां चक्रं रश्मिं न योयुवे

९

ऐषु द्यावापृथिवी धातं मह—दुस्मे वीरेषु विश्वचर्षणि श्रवः ।

पृक्षं वाजस्य सातये पृक्षं रायोत तुर्वणे

१० [२७]

एतं शंसमिन्द्रास्मयुष्टं कूचित सन्तं सहसावन्नभिष्टये सदा पाह्यभिष्टये ।

मेदतां वेदता वसो

११

एतं मे स्तोमं तना न सूर्ये द्युतद्यामानं वावृधन्त नृणाम् ।

संवर्ननं नाश्व्यं तष्टेवानपच्युतम्

१२

वावर्त येषां राया युक्तैषां हिरण्ययी । नेमधिता न पौस्या वृथेव विष्टान्ता १३

प्र तद्दुःशीमे पृथ्वाने वेने प्र रामे वोचमसुरे मघवत्सु ।

ये युक्त्वाय पञ्च शता—स्मयु पथा विश्राव्येषाम्

१४

अधीह्वत्र सप्ततिं च सप्त च ।

सद्यो दिदिष्ट तान्वः सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः १५ [२८] (१०६१)

(९४)

१४ अर्बुदः काद्रवेयः सर्पः । ग्रावाणः । जगती; ५, ७, १४ त्रिष्टुप् ।

प्रैते वदन्तु प्र वयं वदाम ग्रावभ्यो वाचं वदता वदन्त्यः ।

यदद्वयः पर्वताः साकमाशवः श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय सोमिनः

१

(१०६२)

एते वदन्ति शतवत् सहस्रव—दुभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः ।
 विष्णीं ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्यया होतुश्चित् पूर्वे हविरद्यमाशत २
 एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्यूङ्क्ष्यन्ते अधि पक्व आमिषि ।
 वृक्षस्य शाखामरुणस्य बप्सत—स्ते सूभर्वा वृषभाः प्रेमराविषुः ३
 बृहद्वदन्ति मदिरेण मन्दिने—न्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु ।
 सरभ्या धीराः स्वसृभिरनर्तिषु—राघोषयन्तः पृथिवीमुपवृद्धिभिः ४
 सुपर्णा वार्चमक्रतोप द्यव्या—खरे कृष्णा इषिरा अनर्तिषुः ।
 न्य॑ङ्क्षि यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्चितः ५ [२९]

उग्रा इव प्रवहन्तः समायमुः साकं युक्ता वृषणो बिभ्रतो धुरः ।
 यच्छ्वसन्तो जग्रसाना अराविषुः शृण्व एषां प्रोथथो अर्वतामिव ६
 दशावनिभ्यो दशकक्ष्येभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्यः ।
 दशाभीशुभ्यो अर्चताजरेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहद्भ्यः ७
 ते अद्रयो दशयन्त्रास आशव—स्तेषामाधानं पर्येति हर्यतम् ।
 त ऊ सुतस्य सोम्यस्यान्धसां—ऽशोः पीयूषं प्रथमस्य भेजिरे ८
 ते सोमादो हरी इन्द्रस्य निसर्ते—ऽशुं दुहन्तो अध्यासते गवि ।
 तेभिर्दुग्धं पपिवान् त्सोम्यं मध्वि—न्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते ९
 वृषा वो अंशुर्न किला रिषाथने—ळावन्तः सद्रुमित् स्थनाशिताः ।
 रैवत्येव महसा चारवः स्थन यस्य ग्रावाणो अजुषध्वमध्वरम १० [३०]

तृदिला अतृदिलासो अद्रयो ऽश्रमणा अशृथिता अमृत्यवः ।
 अनातुरा अजराः स्थामविष्णवः सुपीवसो अतृषिता अतृणजः ११
 ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे क्षेमकामासः सद्रसो न युञ्जते ।
 अजुर्यासो हरिषाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रुवुः १२
 तदिद्रदन्त्यद्रयो विमोचने यामन्नञ्जस्पा इव घेदुपवृद्धिभिः ।
 वर्पन्तो बीजमिव धान्याकृतः पूञ्जन्ति सोमं न मिनन्ति बप्सतः १३
 सुते अध्वरे अधि वार्चमक्रता ऽऽ क्रीळयो न मातरं तुदन्तः ।
 वि षू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषां वि वर्तन्तामद्रयश्चायमानाः १४ [३१] (१०७५)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-२७]

(९५)

१८ पेलः पुरूरवाः । उर्वशी देवता । २, ४-५, ७, ११, १३, १५-१६, १८,
उर्वशी ऋषिका । पुरूरवा देवता । त्रिष्टुप् ।

हये जाये मनसा तिष्ठ घोरे वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु ।
न नौ मन्त्रा अनुदितास एते मयस्करन् परंतरे चनाहन् १
किमेता वाचा कृणवा तवाहं प्राक्रमिषमुपसामग्रियेव ।
पुरूरवः पुनरस्तं परेहि दुरापना वार्त इवाहमस्मि २
इषुर्न श्रिय इषुधेरसना गोषाः शतसा न रंहिः ।
अवीरे क्रतौ वि दविद्युतन्नोरा न मायुं चितयन्त धुनयः ३
सा वसु दधती श्वशुराय वय उषो यदि वष्ट्यन्तिगृहात् ।
अस्तं ननक्षे यस्मिञ्चाकन् दिवा नक्तं श्रथिता वैतसेन ४
त्रिः स्म माह्नः श्रथयो वैतसेनोत स्म मेऽव्यत्यै पृणासि ।
पुरूरवोऽनु ते केतमायं राजा मे वीर तन्वस्तदासीः ५ [१]

या सुजूणिः श्रेणिः सुम्रआपि हृदेचक्षुर्न ग्रन्थिनीं चरण्युः ।
ता अश्रयोऽरुणयो न संसुः श्रिये गावो न धेनवोऽनवन्त ६
समस्मिञ्चायमान आसत् ग्रा उतेमवर्धन् नद्यः स्वगूर्ताः ।
महे यत् त्वा पुरूरवो रणाया ऽवर्धयन् दस्युहत्याय देवाः ७
सचा यदासु जहतीष्वक्मममानुषीषु मानुषो निषेवे ।
अप स्म मत् तरसन्ती न भुज्युस्ता अत्रसन् रथस्पृशो नाश्वाः ८
यदासु मतो अमृतासु निस्पृक् सं क्षोणीभिः क्रतुभिर्न पृङ्क्ते ।
ता आतयो न तन्वः शुम्भत् स्वा अश्वासो न क्रीळयो दन्दशानाः ९
विद्युन्न या पतन्ती दविद्योद्भरन्ती मे अप्या काम्यानि ।
जनिष्ठो अपो नयः सुजातः प्रोर्वशीं तिरत् दीर्घमायुः १० [२]

जजिष इत्या गोपीथ्याय हि दुधाथ तत् पुरूरवो म ओजः ।
अशासं त्वा विदुषी सस्मिन्नहन् न म आशृणोः किमभुग्वदासि ११
कदा सूनुः पितरं जात इच्छाच्चक्रन्नाश्रु वर्तयद्विजानन् ।
को दंपती समनसा वि यूयोदध यदग्निः श्वशुरेषु दीदयत् १२ (१०८७)

प्रति ब्रवाणि वर्तयते अश्रु चक्रन् न क्रन्दद्वाध्ये शिवायै ।
 प्र तत् ते हिनवा यत् ते अस्मे परेह्यस्तं नहि मूर मापः १३
 सुवेवो अद्य प्रपतेदनावृत् परावतं परमां गन्तवा उ ।
 अधा शयीत निर्ऋतेरुपस्थे ऽधैनं वृका रभसासो अद्युः १४
 पुरुरवो मा मृथा मा प्र पन्तो मा त्वा वृकासो अशिवास उ क्षन् ।
 न वै स्त्रीणानि सख्यानि सन्ति सालावृकाणां हृदयान्येता १५ [३]

यद्विरूपाचरं मर्त्ये—ष्ववसं रात्रीः शरदुश्चतस्रः ।
 घृतस्य स्तोत्रं सकृदहं आश्रां तादेवेदं तातृपाणा चरामि १६
 अन्तरिक्षप्रां रजसो विमानी—मुपं शिक्षाम्युर्वशीं वसिष्ठः ।
 उप त्वा रातिः सुकृतस्य तिष्ठा—न्नि वर्तस्व हृदयं तप्यते मे १७
 इति त्वा देवा इम आहुरैल्ल यथेमेतद्भवसि मृत्युर्वन्धुः ।
 प्रजा ते देवान् हविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे १८ [४] (१०९३)

(९६)

१३ बरुराङ्गिरसः, सर्वहरिर्वा ऐन्द्रः । हरिः । जगती, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

प्र ते महे विदथे शंसिषं हरी प्र ते वन्वे वनुषो हर्यतं मदम् ।
 घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत् आ त्वां विशन्तु हरिवर्षसं गिरः १
 हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन् हिन्वन्तो हरीं द्विव्यं यथा सद्ः ।
 आ यं पुणन्ति हरिभिर्न धेनव इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत २
 सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गर्भस्त्योः ।
 युष्मि सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ३
 द्विवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यचद्वज्रो हरितो न रक्षा ।
 तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवन्द्वरिभरः ४
 त्वंत्वमह्यथा उपस्तुतः पूर्वेभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः ।
 त्वं हर्यसि तव विश्वमुक्थ्य—मसामि राधो हरिजात हर्यतम् ५ [५]

ता वज्रिणं मन्दिनं स्तोम्यं मवु इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरी ।
 पुरुष्यस्मै सर्वनानि हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ६
 अरं कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरी तुरा ।
 अर्धद्विर्यो हरिभिर्जेषमीर्यते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ७ (११००)

हरिश्मशारुहरिकेश आयस—स्तुरस्पेये यो हरिपा अवर्धत । अर्विद्भिर्यो हरिभिर्वाजिनीवसु—रति विश्वा दुःरिता पारिषुद्धरी	८
सुवेव यस्य हरिणी विपेततुः शिप्रे वाजाय हरिणी दविध्वतः । प्र यत् कृते चमसे मर्मजुद्धरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः	९
उत स्म सन्न हर्यतस्य पस्त्योऽ—रत्यो न वाजं हरिवाँ अचिक्रदत् । मही चिद्धि धिषणाहर्यदोजसा बृहद्वयो दधिपे हर्यतश्चिदा	१० [६]
आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा नव्यनव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् । प्र पस्त्यमसुर हर्यतं गो—राविष्कृधि हरये सूर्याय	११
आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिंशिप्रमिन्द्र । पिबा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन् यजं संधमावे दशोणिम्	१२
अपाः पूर्वेषां हरिवः सुताना—मथो इदं सवनं केवलं ते । ममद्धि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषञ्जठर आ वृषस्व	१३ [७] (११०६)
(९७)	
२३ आथर्वणो भिषग् । ओषधयः । अनुष्टुप् ।	
या ओषधीः पूर्वा जाता कुवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनै नु बभूणामहं ज्ञतं धामानि सप्त च	१
ज्ञतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अधा शतक्रत्वो यूय—मिमं मे अगदं कृत	२
ओषधीः प्रति मोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः । अश्वा इव सजित्वरी—वीरुधः पारयिष्णवः	३
ओषधीरिति मातर—स्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे । सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष	४
अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम्	५ [८]
यत्रौषधीः समगमत राजानः समिताविव । विप्रः स उच्यते भिषग् रक्षोहामीवचातनः	६ (११११)

अश्वावतीं सोमावती—मूर्जर्यन्तीमुदोजसम् । आवित्सि सर्वा ओषधी—रस्मा अरिष्टतातये ७
 उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनं सन्धिष्यन्तीना—मात्मानं तव पूरुष ८
 इष्कृतिर्नाम वो माता ऽथो यूयं स्थ निष्कृतीः ।
 सीराः पतत्रिणीः स्थन यदामयति निष्कृथ ९
 अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमक्रमुः । ओषधीः प्राचुर्यवु—र्यत् किं च तन्वोऽं रपः १०[९]

यद्विमा वाजयन्तह—मोषधीर्हस्त आदुधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ११
 यस्यौषधीः प्रसर्पथा—ङ्गमङ्गं परुष्परुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव १२

साकं यक्ष्म प्र पत चाषेण किकिद्विना ।
 साकं वार्तस्य धाज्या साकं नश्य निहाक्या १३
 अन्या वो अन्यामव—त्वन्यान्यस्या उपावत ।
 ताः सर्वाः संविद्वाना इदं मे प्रार्वता वचः १४
 याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः
 बृहस्पतिप्रसूता—स्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः १५ [१०]

मुञ्चन्तु मा शपथ्याऽ—दथो वरुण्यादुत ।
 अथो यमस्य पङ्कीशात् सर्वस्माद्देवकिल्बिपात् १६
 अवपतन्तीरवदन् दिव ओषधयस्परि । यं जीवमश्रवामहे न स रिष्याति पूरुषः । १७
 या ओषधीः सोमराज्ञी—बह्वीः शतविचक्षणाः । तासां त्वमस्युत्तमा—रं कामाय शं हृदे १८
 या ओषधीः सोमराज्ञी—विष्टिताः पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूता अस्यै सं दत्त वीर्यम् १९
 मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः । द्विपञ्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् २०
 याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः संगत्य वीरुधो ऽस्यै सं दत्त वीर्यम् २१
 ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै कृणोति ब्राह्मण—स्तं राजन् पारयामसि २२
 त्वमुत्तमास्यौषधे तव वृक्षा उपस्तयः ।
 उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्माँ अभिदासति २३[११](११२९)

(९८)

१२ अष्टिषेणो देवापिः (वृष्टिकामः) । देवाः । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्वरुणो वासि पूषा ।

आदित्यैर्वा यद्वसुभिर्मरुत्वान् त्स पर्जन्यं शतनवे वृषाय

१ (११३०)

आ देवो द्रुतो अजिरश्चिकित्वान् त्वद्देवापे अभि मामगच्छत् ।

प्रतीचीनः प्रति मामा ववृत्स्व दधामि ते द्युमतीं वाचमासन् २

अस्मे धेहि द्युमतीं वाचमासन् बृहस्पते अनमीवामिषिराम् ।

यया वृष्टिं शंतनवे वनाव द्विवो द्रप्सो मधुमाँ आ विवेश ३

आ नो द्रप्सा मधुमन्तो विशन्तिवन्द्र देहाधिरथं सहस्रम् ।

नि पीद होत्रमृतुथा यजस्व देवान् देवापे हविषा सपर्य ४

आष्टिषेणो होत्रमृषिर्निपीदन् देवापिर्देवसुमतिं चिकित्वान् ।

स उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजद्रूप्या अभि ५

अस्मिन् त्समुद्रे अद्युत्तरस्मिन्नापो देवेभिर्निवृता अतिष्ठन् ।

ता अद्रवन्नाष्टिषेणेन सृष्टा देवापिना प्रेषिता मृक्षिणीषु ६ [१२]

यद्देवापिः शंतनवे पुरोहितो होत्राय द्रुतः कृपयन्नदीधेत् ।

देवश्रुतं वृष्टिर्वनि रराणो बृहस्पतिर्वाचमस्मा अयच्छत् ७

यं त्वा देवापिः शुशुचानो अग्र आष्टिषेणो मनुष्यः समीधे ।

विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानः प्र पर्जन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ८

त्वां पूर्व ऋषयो गीर्भिरायन् त्वामध्वरेषु पुरुहूत विश्वे ।

सहस्राण्यधिरथान्यस्मे आ नो यज्ञं रोहिदुश्वोष याहि ९

एतान्यग्ने नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्रा ।

तेभिर्वधस्व तन्वः शूर पूर्वी द्विवो नो वृष्टिर्मिषितो रिरीहि १०

एतान्यग्ने नवतिं सहस्रा सं प्र यच्छ वृष्ण इन्द्राय भागम् ।

विद्वान् पथ क्रतुशो देवयानानप्यौलानं द्विवि देवेषु धेहि ११

अग्ने बाधस्व वि मृधो वि दुर्गहा ऽपामीवामप रक्षांसि सेध ।

अस्मात् समुद्राद्बृहतो द्विवो नो ऽपां भूमानमुषं नः सृजेह १२ [१३] (११४१)

(९९)

१२ वस्रो वैखानसः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कं नश्चित्रमिषण्यासि चिकित्वान् पृथुमानं वाश्रं वावृधध्यै ।

कत् तस्य दातु शर्वसो व्युष्टौ तक्षद्वज्रं वृत्रतुरमपिन्वत् १

स हि द्युता विद्युता वेति सामं पृथुं योनिमसुरत्वा संसाद ।

स सनीळेभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न क्रते सप्तथस्य मायाः २ (११४३)

स वाजं यातापदुष्पक्वा यन् त्वर्षाता परि षदत् सनिष्यन् ।
 अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो घञ्जिह्वदेवाँ अभि वर्षसा भूत् ३
 स यद्वयोऽवनीर्गोष्वर्वा ऽऽ जुहोति प्रधन्यासु सस्रिः ।
 अपावो यत्र युज्यासोऽरथा द्रोण्यश्वास ईरते घृतं वाः ४
 स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभवा हित्वी गर्यमारे अवद्य आगात् ।
 वम्रस्य मन्ये मिथुना विवव्री अन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन् ५
 स इद्दासं तुवीरवं पतिर्दन् षलक्षं त्रिशीर्षाणं दमन्यत् ।
 अस्य त्रितो न्वोर्जसा वृधानो विपा वराहमयो अग्रया हन् ६ [१४]

स दुहणे मनुष ऊर्ध्वसान आ साविषदर्शसानाय शरुम् ।
 स नृतमो नहुषोऽस्मत् सुजातः पुरोऽभिनदहन् दस्युहत्ये ७
 सो अभ्रियो न यवस उदुन्यन् क्षयाय गातुं विदन्नो अस्मे ।
 उप यत् सीवृदिन्दुं शरीरैः श्येनोऽयोपाष्टिर्हन्ति दस्यून् ८
 स ब्राधतः शवसानेभिरस्य कुत्साय शुष्णं कूपणे परादात् ।
 अयं कविर्मनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सनितोत नृणाम् ९
 अयं दशस्यन् नर्योभिरस्य दुस्मो देवेभिर्वरुणो न मायी ।
 अयं कनीन ऋतुपा अवेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात् १०
 अस्य स्तोमैभिरौशिज ऋजिश्वा व्रजं दरयदृषभेण पिप्रोः ।
 सुत्वा यद्यजतो वीदयद्रीः पुर इयानो अभि वर्षसा भूत् ११
 एवा महो असुर वक्षथाय वम्रकः पङ्क्तिरुप सर्पादिन्द्रम् ।
 स इयानः करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जी सुक्षितिं विश्वमाभाः १२ [१५] (११५३)

(१००)

[नवमोऽनुवाकः ॥९॥ सू० १००-११२]

१२ दुवस्युर्वान्दनः । विश्वे देवाः । जगती, १२ त्रिष्टुप् ।

इन्द्र दृह्य मघवन् त्वावदिन्द्रज इह स्तुतः सुतपा बोधि नो वृधे ।
 देवेभिर्नः सविता प्रावतु श्रुतमा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे १
 भराय सु भरत भागमृत्वियं प्र वायवे शुचिपे क्रन्ददिष्टये ।
 गौरस्य यः पर्यसः पीतिमानश आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे २ (११५५)

आ नो देवः सविता साविषद्वयं ऋजूयते यजमानाय सुन्वते ।
 यथा देवान् प्रतिभूषेम पाकव—दा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ३
 इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु विश्वहा राजा सोमः सुवितस्याध्येतु नः ।
 यथायथा मित्रधितानि संवधु—रा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ४
 इन्द्र उक्थेन शर्वसा परुर्दधे बृहस्पते प्रतरीतास्यायुषः ।
 यज्ञो मनुः प्रमतिर्नः पिता हि क—मा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ५
 इन्द्रस्य नु सुकृतं दैव्यं सहो ऽग्निर्गृहे जरिता मेधिरः कविः ।
 यज्ञश्च भूद्विदधे चारुरन्तम आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ६ [१६]

न वो गुहा चकृम भूरि दुष्कृतं नाविष्ण्यं वसवो देवहेळनम् ।
 मार्किर्नो देवा अनृतस्य वर्षस आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ७
 अपामीवां सविता साविषद्वयं—ग्वरीय इदं सेधन्वद्रयः
 ग्रावा यत्र मधुषुदुच्यते बृह—दा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ८
 ऊर्ध्वो ग्रावा वसवोऽस्तु सोतरि विश्वा द्वेषांसि सनुतयुयोत ।
 स नो देवः सविता पायुरीड्य आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ९
 ऊर्जं गावो यवसे पीवो अत्तन ऋतस्य याः सदेने कोशे अद्भध्वे ।
 तनूरेव तन्वो अस्तु भेषज—मा सर्वतातिमदिति वृणीमहे १०
 क्रतुप्रावा जरिता शर्वतामव इन्द्र इन्द्रा प्रमतिः सुतावताम् ।
 पूर्णमूर्धादिव्यं यस्य सिक्तय आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ११
 चित्रस्ते भानुः क्रतुप्रा अभिष्टिः सन्ति स्पृधो जरणिप्रा अधृष्टाः ।
 रजिष्ठया रज्या पश्व आ गो—स्तूर्तूषति पर्यग्रं दुवस्युः १२ [१७](११६५)

(१०१)

१२ बुधः सौम्यः । विश्वे देवा, ऋत्विजो वा । त्रिष्टुप्; ४, ६ गायत्री; ५ बृहती; ९, १२ जगती ।

उद्धृध्यध्वं समनसः सखायः समग्निमिन्ध्वं बृहवः सनीळाः ।
 वृधिक्रामग्निमुपसं च देवी—मिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः १
 मन्द्रा कृणुध्वं धिय आ तनुध्वं नावमरित्रपरणीं कृणुध्वम् ।
 इष्कृणुध्वमायुधारं कृणुध्वं प्राञ्चं यज्ञं प्र णयता सखायः २ (११६७)

युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् ।
 गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत् सृण्यः पक्वमेयात् ३
 सीरा युञ्जन्ति क्वयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुमनया ४
 निराहावान् कृणोतन् सं वरत्रा दधातन् ।
 सिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वयं सुषेकमनुपक्षितम् ५
 इष्कृताहावमवतं सुवरत्रं सुषेचनम् । उद्रिणं सिञ्चे अक्षितम् ६ [१८]

प्रीणीताश्वान् हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथमित् कृणुध्वम् ।
 द्रोणाहावमवतमश्मचक्र—मंसत्रकोशं सिञ्चता नृपाणाम् ७
 व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।
 पुरः कृणुध्वमार्यसीरधृष्टा मा वः सुसोच्चमसो दंहता तम् ८
 आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवा देवीं यजतां यज्ञियामिह ।
 सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पर्यसा मही गौः ९
 आ तू षिञ्च हरिमीं द्रोपस्थे वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः ।
 परि प्वजध्वं दर्श कक्ष्याभि—रुमे धुरौ प्रति वह्निं युनक्त १०
 उमे धुरौ वह्निरपिबद्मानो ऽन्तर्योनेव चरति द्विजानिः ।
 वनस्पतिं वन आस्थापयध्वं नि पू दधिध्वमखनन्त उत्सम् ११
 कपृन्नरः कपृथमुदधातन् चोदयत् खुदत् वाजसातये ।
 निष्टिद्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सबाध इह सोमपीतये १२ [१९] (११७७)

(१०९)

११ मुद्गलो भार्ग्यश्वः । द्रुघण, इन्द्रो वा । त्रिष्टुप्, १, ३, १२ बृहती ।

प्र ते रथं मिथूकृत—मिन्द्रोऽवतु धृष्णुया ।
 अस्मिन्नाजौ पुरुहूत श्रवाय्ये धनभक्षेषु नोऽव १
 उत् स्म वातो वहति वासो अस्या अधिरथं यदजयत् सहस्रम् ।
 रथीरभून्मुद्गलानी गविष्टौ भरे कृतं व्यचेदिन्द्रसेना २
 अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राभिदासतः ।
 दासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतर्यवया वधम् ३ (११८०)

उद्गो हृदमपिबज्जहृषाणः कूटं स्म तृहकुभिमातिमेति ।

प्र मुष्कभारः श्रवं इच्छमानो ऽजिरं बाहू अभरत् सिषासन् ४

न्यक्रन्दयन्नुपयन्त एन—ममेहयन् वृषभं मध्यं आजेः ।

तेन सूभर्वं शतवत् सहस्रं गवां मुद्गलः प्रधने जिगाय ५

कृकद्वे वृषभो युक्त आसी—दवावचीत् सारथिरस्य केशी ।

दुधैर्युक्तस्य द्रवतः सहानस ऋच्छन्ति ष्मा निष्पदो मुद्गलानीम् ६ [२०]

उत प्रधिमदहन्नस्य विद्रा—नुपायुनग्वंसंगमत्र शिक्षन् ।

इन्द्र उदावत् पतिमघ्याना—मरंहत् पद्याभिः ककुद्भान् ७

शुनमष्ट्राव्यचरत् कपर्दी वरत्रायां दार्वानह्यमानः ।

नृम्णानि कृण्वन् बहवे जनाय गाः पस्पशानस्तविषीरधत् ८

इमं तं पश्य वृषभस्य युञ्जं काष्ठाया मध्ये दुघणं शयानम् ।

येन जिगाय शतवत् सहस्रं गवां मुद्गलः पृतनाज्येषु ९

आरे अघा को न्वि—त्था ददर्श यं युञ्जन्ति तम्वा स्थापयन्ति ।

नास्मै तृणं नोदुकमा भर—न्त्युत्तरो धुरो वहति प्रदेदिशत् १०

परिवृक्तेव पतिविद्यमानद्र पीप्याना कूर्चकेणेव सिञ्चन् ।

एषैष्यां चिद्वथ्यां जयेम सुमङ्गलं सिनवदस्तु सातम् ११

त्वं विश्वस्य जगत्—श्चक्षुरिन्द्रासि चक्षुषः ।

वृषा यदाजिं वृषणा सिषाससि चोदयन् वध्रिणा युजा १२ [२१](११८९)

(१०३)

१३ ऐन्द्रोऽप्रतिरथः । इन्द्रः, ४ बृहस्पतिः, १२ अप्वा देवी, १३ मरुतो वा । त्रिष्टुप्, १३ अनुष्टुप् ।

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।

संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत् साकमिन्द्रः १

संक्रन्दनैनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चयवनेन धृष्णुना ।

तदिन्द्रेण जयत् तत् सहध्वं युधो न इषुहस्तेन वृष्णा २

स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन ।

संस्रष्टजित् सोमपा बाहुशर्धु—ग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ३ (११९९)

बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रौ अपबाधमानः ।	
प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्तस्मार्कमेध्यविता रथानाम्	४
बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।	
अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित	५
गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा ।	
इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम्	६ [२२]
अभि गोत्राणि सहसा गाहमानो ऽदृयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।	
दुश्च्यवनः पृतनाषाळयुध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु	७
इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।	
देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम्	८
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आकृत्यानां मरुतां शर्ध उग्रम् ।	
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात	९
उद्धर्षय मघवन्नायुधा न्युत सत्त्वानां मामकानां मनांसि ।	
उद्धृत्रहन् वाजिनां वाजिना न्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः	१०
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेऽप्यस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।	
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ उ देवा अवता हवेषु	११
अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यध्वे परेहि ।	
अभि प्रेहि निर्दह हत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम	१२
प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु ।	
उग्रा वः सन्तु बाहवो ऽनाधूष्या यथासंथ	१३ [२३] (१२०२)

(१०४)

११ अष्टको वैद्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असावि सोमः पुरुहूत तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुप याहि तूर्यम् ।	
तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिबा सुतस्य	१
अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व ।	
मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वधस्व मदमुक्थवाहः	२
प्रोग्रां पीतिं वृष्ण इयमि सत्यां प्रये सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।	
इन्द्र धेनाभिरेह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः	३ (१२०५)

ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिजं कृतज्ञाः ।
 प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गुणन्तः सधमाद्यासः ४
 प्रणीतिभिष्टे हर्यश्व सुष्टोः सुपुन्नस्य पुरुचो जनासः ।
 मंहिंष्ठामूतिं वितिरे दधानाः स्तोतारं इन्द्र तव सुनृताभिः ५ [२४]

उप ब्रह्माणि हरिवो हरिभ्यां सोमस्य याहि पीतये सुतस्य ।
 इन्द्र त्वा यज्ञः क्षममाणमानङ् द्वाश्वौ अस्यध्वरस्य प्रकेतः ६
 सहस्रवाजमभिमातिषाहं सुतेरेण मधवानं सुवृक्तिम् ।
 उप भूषन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्रं नमस्या जरितुः पनन्त ७
 सप्तापो देवीः सुरणा अमृक्ता याभिः सिन्धुमतर इन्द्र पूर्भित ।
 नवति स्रोत्या नव च सर्वन्ती देवेभ्यो गातुं मनुषं च विन्दः ८
 अपो महीरभिर्शस्तेरमुश्चो ऽजागरास्वधिं देव एकः
 इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूर्यं चकर्थ ताभिर्विश्वायुस्तन्वं पुपुष्याः ९
 वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेना पुरुहूतमीडे ।
 आदियद्वृत्रमकृणोदु लोकं ससाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः १०
 शुनं हुवेम मधवानमिन्द्रमस्मिन् भरं नृतमं वाजसातौ ।
 शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम ११ [२५] (१२१३)

(१०५)

११ काँत्सो दुर्मित्राः सुमित्रो वा । इन्द्रः । उष्णिक्; १ गायत्री वा, २, ७ पिपीलिकमध्या; ११ त्रिष्टुप् ।

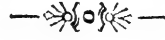
कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आवं श्मशा रुधद्राः । वीर्यं सुतं वाताप्याय १
 हरी यस्य सुयुजा विव्रता वेरर्वन्तानु शेपा । उभा रजी न केशिना पतिर्दन् २
 अप योरिन्द्रः पापज आमर्तो न शश्रमाणो विभीवान् । शुभे यद्युयुजे तविषीवान् ३
 सचायोरिन्द्रश्चकृप आँ उपानसः सपर्यन् । नदयोर्विव्रतयोः शूर इन्द्रः ४
 अधि यस्तस्थौ केशवन्ता व्यचस्वन्ता न पुष्ट्यै । वनोति शिप्राभ्यां शिप्रिणीवान् ५ [२६]

प्रास्तोहृष्वौजा ऋग्वेभिस्तुतश्च शूरः शवसा । ऋभुर्न क्रतुभिर्मातरिश्वा ६
 वज्रं यश्चक्रे सुहनाय दस्यवे हिरीमशो हिरीमान् । अरुतहनुरद्धतं न रजः ७
 अव नो वृजिना शिशी ह्यृचा वनेमानृचः । नाब्रह्मा यज्ञ ऋध्वजोषति त्वे ८
 ऊर्ध्वा यत ते त्रेतिनी भूद्यज्ञस्य धूर्षु सवन् । सजूर्नावं स्वयंशंसं सचायोः ९ (१२२२)

श्रिये ते पृश्निरूपसेचनी भू—च्छ्रिये दर्विरेपाः । यया स्वे पात्रे सिञ्चस उत १०

शतं वा यदसुर्य प्रति त्वा सुमित्र इत्थास्तौर्दुर्मित्र इत्थास्तौत ।

आवो यदस्युहत्ये कुत्सपुत्रं प्रावो यदस्युहत्ये कुत्सवत्सम् ११ [२७] (१००४)

[षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-२७]

(१०६)

११ भूतांशः काश्यपः । अश्विनो । त्रिष्टुप ।

उभा उ नूनं तदिदर्थयेथे वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव ।

सध्रीचीना यातवे प्रेमजीगः सुदिनेव पृक्ष आ तंसयेथे १

उष्टारेव फर्वरेषु श्रयेथे प्रायोगेव श्वात्र्या शासुरेथः ।

दूतेव हि ष्ठो यशसा जनेषु मापं स्थातं महिषेवावपानात् २

साक्युजां शकुनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम् ।

अग्निरिव देवयोर्दीदृवांसा परिजमानेव यजथः पुरुत्रा ३

आपी वो अस्मे पितरेव पुत्रो—येव रुचा नृपतीव तुर्ये ।

इर्येव पुष्ट्यै किरणेव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ४

वंसगेव पूष्यां शिम्बाता मित्रेव क्रता शतरा शार्तपन्ता ।

वाजेवोच्चा वयसा घर्म्येष्टा मेपेवेपा संपर्याऽपुरीषा ५ [१]

सृण्येव जर्भरीं तुर्फरीतू नैतोशेव तुर्फरीं पर्फरीका ।

उवून्यजेव जेमना मदेरू ता मे जराय्वजरं मरायु ६

पजेव चर्चरं जारं मरायु क्षत्रेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा ।

क्रमू नापत् खरमज्जा खरज्जु—र्वायुर्न पर्फरत क्षयद्रयीणाम ७

घर्मेव मधु जठरे सनेरू भगेविता तुर्फरी फारिवारम् ।

पतरेव चचरा चन्द्रनिर्णि—ङ्गनक्रङ्गा मनन्याऽन जग्मी ८

बृहन्तेव गम्भरेषु प्रतिष्ठां पादेव गाधं तरते विदाथः ।

कर्णेव शासुरनु हि स्मराथो—ऽशैव नो भजतं चित्रमग्रः ९

आरङ्गरेव मध्वरेथे सारधेव गवि नीचीनबारे ।

कीनारेव स्वेदमासिष्विद्वाना क्षामेवोर्जा सूयवसात् सचेथे १०

क्रध्याम स्तोमं सनुयाम वाज—मा नो मन्त्रं सरथेहोप यातम् ।

यशो न पक्वं मधु गोष्वन्त—रा भूतांशो अश्विनोः काममप्राः ११ [२] (१०३५)

(१०७)

११ दिव्य आक्रिसः, दक्षिणा वा प्राजापत्या । दक्षिणा, दक्षिणादातारो वा ।
डिण्डुप्, ४ जगती ।

- आविरभून्महि माघोनमेषां विश्वं जीवं तमसो निरमोचि ।
महि ज्योतिः पितृभिर्दुत्तमागा—दुरुः पन्था दक्षिणाया अदर्शि १
- उच्चा क्विवि दक्षिणावन्तो अस्थुर्ये अश्वदाः सह ते सूर्येण ।
हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः सोमं प्र तिरन्त आयुः २
- दैवी पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते पूणन्ति ।
अथा नरः प्रयतदक्षिणासो ऽवद्यभिया ब्रह्मवः पूणन्ति ३
- ज्ञतधारं वायुमकं स्वविदं नुचक्षस्ते अभि चक्षते हविः ।
ये पूणन्ति प्र च यच्छन्ति संगमे ते दक्षिणां दुहते सप्तमातरम् ४
- दक्षिणावान् प्रथमो हूत एति दक्षिणावान् ग्रामणीरग्रमेति ।
तमेव मन्ये नृपतिं जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवाय ५ [३]
- तमेव ऋषिं तमु ब्रह्माणमाहु—र्यजन्यं सामगामुकथशासम् ।
स शुक्रस्य तन्वो वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया रराध ६
- दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां ददाति दक्षिणा चन्द्रमुत यद्विरण्यम् ।
दक्षिणाघ्नं वनुते यो न आत्मा दक्षिणां वर्म कृणुते विजानन् ७
- न भोजा मम्रुर्न न्यर्थमीयुर्न रिष्यन्ति न व्यथन्ते ह भोजाः ।
इदं यद्विश्वं भुवनं स्वश्चै—तत् सर्वं दक्षिणैभ्यो ददाति ८
- भोजा जिग्युः सुरभिं योनिमग्रे भोजा जिग्युर्वध्वं या सुवासाः ।
भोजा जिग्युरन्तःपेयं सुराया भोजा जिग्युर्ये अहूताः प्रयन्ति ९
- भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुं भोजायास्ते कन्याः शुभ्रमाणा ।
भोजस्येदं पुष्करिणीव वेदम् परिष्कृतं देवमानेव चित्रम् १०
- भोजमश्वाः सुष्ठुवाहो वहन्ति सुवृद्धो वर्तते दक्षिणायाः ।
भोजं देवासोऽवता भरेषु भोजः शत्रून्त्समनीकेषु जेता ११ [४] (१२४६)

(१०८)

११ पणयोऽसुराः । सरमा देवता । २, ४, ६, ८, १०-११ सरमा देवशुनी ऋषिका ।
पणयो देवता । त्रिष्टुप् ।

किमिच्छन्तीं सरमा प्रेदमानङ् दूरे ह्यध्वा जगुरिः पराचैः ।
कास्मेहिंतिः का परितक्म्यासीत् कथं रसाया अतरः पयांसि १
इन्द्रस्य दूतीरिषिता चरामि मह इच्छन्तीं पणयो निधीन् वः ।
अतिष्कदो भियसा तन्न आवत् तथा रसाया अतरं पयांसि २
कीहङ्किन्द्रः सरमे का हंशीका यस्येदं दूतीरसरः पराकात् ।
आ च गच्छान्मित्रमेना दधामा—ऽथा गवां गोपतिर्नो भवाति ३
नाहं तं वेदु दभ्यं दभत् स यस्येदं दूतीरसरं पराकात् ।
न तं गूहन्ति स्रवतो गभीरा हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे ४
इमा गावः सरमे या ऐच्छः परि दिवो अन्तान् सुभगे पतन्ती ।
कस्त एना अव सृजादयुध्व्यु—तास्माकमायुधा सन्ति त्रिमा ५ [५]

असेन्या वः पणयो वचांस्य—निषद्यास्तन्वः सन्तु पापीः ।
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृळात् ६
अयं निधिः सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्न्यृण्टः ।
रक्षन्ति तं पणयो ये सुगोपा रेकु पदमलंकुमा जगन्थ ७
एह गमन्नृषयः सोमशिता अयास्यो अङ्गिरसो नवग्वाः ।
त एतमूर्ध्वं वि भजन्त गोना—मथैतद्वचः पणयो वमन्ति ८
एवा च त्वं सरम आजगन्थ प्रबाधिता सहसा दैव्येन ।
स्वसारं त्वा कृण्वे मा पुनर्गा अप ते गवां सुभगे भजाम ९
नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्व—मिन्द्रो विदुरङ्गिरसश्च घोराः ।
गोकांमा मे अच्छदयन् यदाय—मपात् इत् पणयो वरीयः १०
दूरमित पणयो वरीय उद्गावो यन्तु मिनतीर्कतेन ।
बृहस्पतिर्या अविन्दुन्निगूळ्हाः सोमो ग्रावाण ऋषयश्च विप्राः ११ [६] (१२५७)

(१०९)

७ जुह्वर्ब्रह्मजाया, ब्राह्मः ऊर्ध्वनाभा वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ६-७ अनुष्टुप् ।

तेऽवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषे ऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।

वीळुहरास्तप उग्रो मयोभू—रापो देवीः प्रथमजा ऋतेन १

सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहणीयमानः ।

अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसी—दुग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय २

हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन् ।

न दूताय प्रह्ये तस्थ एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ३

देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसे ये निषेदुः ।

भीमा जाया ब्राह्मणस्योपनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ४

ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।

तेन जायामन्वविन्दुद्वहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ५

पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या उत ।

राजानः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ६

पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वी देवैर्निकिल्बिषम् ।

ऊर्जं पृथिव्या भक्त्वायो—रुगायमुपासते ७ [७] (१२६४)

(११०)

११ जमदग्निर्भागवः, जामदग्न्यो रामो वा । आप्रीसूक्तं = (१ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्,

३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वागः, ६ उपासानक्ता, ७ दैव्यो होतारो प्रचेतसो, ८ तिस्रो देव्यः

सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । त्रिष्टुप् ।

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान् यजसि जातवेदः ।

आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान् त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः १

तनूनपात् पथ ऋतस्य यानान् मध्वा समञ्चन्त्स्वदया सुजिह्व ।

मन्मानि धीभिरुत यज्ञमून्धन् देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः २

आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्वा ऽऽ याह्यग्रे वसुभिः सजोषाः ।

त्वं देवानामसि यह होता स एनान् यक्षीषितो यजीयान् ३

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् ।

व्यु प्रथते वितरं वरीयो वृवेभ्यो अदितये स्योनम ४

(१२६८)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुभ्रमानाः ।

देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः

५ [८]

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योर्ना ।

दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने

६

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्ये ।

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशां विशन्तां

७

आ नो यज्ञं भारती तूयमे—त्वित्वा मनुष्वदिह चेतयन्ती ।

तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वर्पसः सदन्तु

८

य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशुद्धवर्नानि विश्वां ।

तमद्य होतरिषितो यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान्

९

उपावसृज त्मन्यां समञ्जन् देवानां पार्थ क्रतुथा हवींषि ।

वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन

१०

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्वैवानामभवत् पुरोगाः ।

अस्य होतुः प्रदिश्युतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः

११ [९] (१२७५)

(१११)

१० वैरूपोऽष्टादंष्ट्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां यथायथा मतयः सन्ति नृणाम् ।

इन्द्रं सत्यैरेरयामा कृतेभिः स हि वीरो गिर्वणस्युर्विदानः

१

ऋतस्य हि सदसो धीतिरद्यौत् सं गार्ष्ट्यो वृषभो गोभिरानद् ।

उदतिष्ठत् तविषेणा रवेण महान्ति चित् सं विव्याचा रजांसि

२

इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेदु स हि जिष्णुः पथिकृत् सूर्याय ।

आन्मेनां कृण्वन्नच्युतो भुवद्भोः पतिर्विवः सनजा अप्रतीतः

३

इन्द्रो मंहा महतो अर्णवस्य व्रतामिनादङ्गिरोभिर्गृणानः ।

पुरुणि चिन्नि तताना रजांसि दाधार यो धरुणं सत्यताता

४

इन्द्रो विवः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वां वेदु सर्वना हन्ति शुष्णाम् ।

महीं चिद् द्यामातनोत् सूर्येण चास्कम्भं चित् कम्भनेन स्कभीयान्

५ [१०]

वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमस्त—रदेवस्य शूशुवानस्य मायाः ।

वि धृष्णो अत्र धृषता जघन्था—ऽर्थाभवो मधवन् बाह्वीजाः

६

(१२८१)

सचन्त यदुषसः सूर्येण चित्रामस्य केतवो रामविन्दन् ।	
आ यन्नक्षत्रं ददृशे दिवो न पुनर्यतो नकिरन्द्वा नु वेद	७
दूरं किल प्रथमा जग्मुरासा—मिन्द्रस्य याः प्रसवे ससुरापः ।	
कं स्विदग्रं कं बुध आसा—माणो मध्यं कं वो नूनमन्तः	८
सृजः सिन्धूरहिना जग्रसानां आदिवेताः प्र विविजे जवेन ।	
मुमुक्षमाणा उत या मुमुत्रे ऽधेवेता न रमन्ते नितित्ताः	९
सधीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन् त्सनाज्जार अस्तिः पूर्भिदासाम् ।	
अस्तमा ते पार्थिवा वसू—न्यस्मे जग्मुः सुनृता इन्द्र पूर्वीः	१० [११] (१२८५)

(११२)

१० वैरूपा नभःप्रभेदनः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र पिब प्रतिक्रामं सुतस्य प्रातःसावस्तव हि पूर्वपीतिः ।	
हर्षस्व हन्तवे शूर शत्रू—नुक्थेभिष्टे वीर्याऽ प्र ब्रवाम	१
यस्ते रथो मर्नसो जवीया—नेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि ।	
तूयमा ते हरयः प्र द्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्दमानः	२
हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठं रूपैस्तन्वं स्पर्शयस्व ।	
अस्माभिरिन्द्र सखिभिर्हुवानः संधीचीनो मादयस्वा निषद्य	३
यस्य त्यत् ते महिमानं मदे—ष्विमे मही रोदसी नाविंविक्ताम् ।	
तदोक आ हरिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छ	४
यस्य शश्वत् पपिवाँ इन्द्र शत्रू—ननानुकृत्या रण्या चकथ ।	
स ते पुरंधिं तविषीमियति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः	५ [१२]
इदं ते पात्रं सनवित्तमिन्द्र पिबा सोममेना शतक्रतो ।	
पूर्ण आहावो मकिरस्य मध्वो यं विश्व इदंभिहयन्ति देवाः	६
वि हि त्वामिन्द्र पुरुधा जनासो हितप्रयसो वृषभ ह्वयन्ते ।	
अस्माकं ते मधुमत्तमानी—मा भुवन्त्सर्वना तेषु हर्य	७
प्र त इन्द्र पूर्व्याणि प्र नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कृतानि ।	
सतीनमन्युरश्रथायो अद्रि सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे गाम्	८ (१२९३)

नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् ।

न ऋते त्वत् क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवश्चित्रमर्च

९

अभिख्या नो मघवन् नाधमानान् त्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् ।

रणं कृधि रणकृत् सत्यशुष्मा ऽमर्क्ते चिदा भजा राये अस्मान्

१० [१३] (१२९५)

(११३)

[दशमोऽनुषाकः ॥१०॥ सू० ११३-१२८]

१० वैरूपः शतप्रभेदनः । इन्द्रः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावताम् ।

यदैत् कृष्णानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुमाँ अवर्धत

१

तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसां—ऽशुं दधन्वान् मधुनो वि रंशते ।

देवेभिरिन्द्रो मघवा स्यावभि—वृत्रं जघन्वाँ अभवद्वरेण्यः

२

वृत्रेण यदहिना बिभ्रदायुधा समस्थित्वा युधये शंसमाविदे ।

विश्वे ते अत्र मरुतः सह त्मना ऽवर्धन्त्य महिमानमिन्द्रियम्

३

जज्ञान एव व्यबाधत स्पृधः प्रापश्यद्वीरो अभि पौंस्यं रणम् ।

अवृश्चदद्विमव सस्यदः सृज—दस्तभ्नान्नाकं स्वपस्यया पृथुम्

४

आदिन्द्रः सत्रा तविषीरपत्यत् वरीयो द्यावापृथिवी अबाधत ।

अवाभरन्दृषितो वज्रमायसं शेवं मित्राय वरुणाय वृशुषे

५ [१४]

इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो विरप्तिनं ऋधायतो अरंहयन्त मन्यवे ।

वृत्रं यदुग्रो व्यवृश्चदोजसा ऽपो बिभ्रतं तमसा परीवृतम्

६

या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः ।

ध्वान्तं तमोऽव दध्वसे हत इन्द्रो मत्वा पूर्वद्वृतावपत्यत

७

विश्वे देवासो अध वृष्ण्यानि ते ऽवर्धयन्त्सोमवत्या वचस्यया ।

रुद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मना ऽग्निर्न जम्भैस्तृप्स्वन्नमावयत्

८

भूरि दक्षेभिर्वचनेभिर्कक्रभिः सख्येभिः सख्यानि प्र वोचत ।

इन्द्रो धुनिं च चुमुनिं च दम्भय—ज्छद्दामनस्या शृणुते वृभीतये

९

त्वं पुरुण्या भरा स्वश्या येभिर्मसै निवचनानि शंसन् ।

सुगोभिर्विश्वा दुरिता तरेम विदो षु ण उर्विया गाधमद्य

१० [१५] (१३०५)

(११४)

१० वरूपः साधिः, तापसां घर्मो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

- यमां समन्ता त्रिवृतं व्यापतु—स्तयोर्जुष्टि मातरिश्वां जगाम ।
 त्रिवस्पयो दिधिषाणा अवेपन् विदुर्देवाः सहसामानमर्कम् १
 तिस्रो देन्द्राय निर्क्रंतीरुपासते दीर्घश्रुतो वि हि जानन्ति वह्नयः ।
 तासां नि चिक्युः कवयो निदानं परेषु या गुह्येषु व्रतेषु २
 चतुष्कपदा युवतिः सुपेशा घृतप्रतीका वयुनानि वस्ते ।
 तस्यां सुपर्णा वृषणा नि षेदतु—र्यत्र देवा दधिरे भागधेयम् ३
 एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश स इदं विश्वं भुवनं वि चण्ट ।
 तं पाकेन मनसापश्यमन्तित—स्तं माता रेळ्हि स उ रेळ्हि मातरम् ४
 सुपर्णं विप्राः कवयो वचोभि—रेकं सन्तं बहुधा कल्पयन्ति ।
 छन्दांसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्सोमस्य मिमते द्वादश ५ [१६]
 पद्मत्रिंशश्च चतुरः कल्पयन्त—छन्दांसि च दधत आद्वाकुशम् ।
 यज्ञं विमार्य कवयो मनीष क्रक्सामाभ्यां प्र रथं वर्तयन्ति ६
 चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्र णयन्ति सप्त ।
 आप्रानं तीर्थं क इह प्र वोच—द्येन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य ७
 सहस्रधा पञ्चदशान्युक्था यावद् द्यावापृथिवी तावदित् तत ।
 सहस्रधा महिमानः सहस्रं यावद्ब्रह्म विष्ठितं तावती वाक् ८
 कश्छन्दसां योगमा वेदु धीरः को धिष्ण्यां प्रति वाचं पपाद ।
 कमृत्विजामष्टमं शूरमाहु—हरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः स्विन ९
 भूम्या अन्तं पर्येके चरन्ति रथस्य धूर्षु युक्तासो अस्थुः ।
 शर्मस्य द्वायं वि भजन्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः १० [१७] (११५)

(११५)

९ वारिहव्य उपस्तुतः । अग्निः । जगती, ८ त्रिष्टुप्, ९ शकरी ।

- चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे ।
 अनूधा यदि जीर्जनदधा च नु ववक्ष सद्यो महि दूत्यं चरन् १
 अग्निर्ह नाम धायि दक्षपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना कृता ।
 अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा २ (११६)

तं वो विं न द्रुषदं देवमन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवर्पन्तमर्णवम् ।
 आसा वह्निं न शोचिषां विरप्तिनं महिषतं न सरजन्तमध्वनः ३
 वि यस्य ते जयसानस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः ।
 आ रण्वासो युयुधयो न संत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्टये ४
 स इवृग्निः कण्वतमः कण्वसखा ऽर्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ।
 अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरि—नशिर्ददातु तेषामवो नः ५ [१८]

वाजिन्तमाय सहस्रे सुपिड्य तृषु च्यवानो अनु जातवेदसे ।
 अनुद्रे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ६
 एवाग्निर्मतैः सह सूरिभिर्वसुः पृथ्वे सहसः सूनरो नृभिः ।
 मित्रासो न ये सुधिता ऋतायवो द्यावो न द्युमैरभि सन्ति मानुषान् ७
 ऊर्जो नपात् सहसावन्निति त्वो—पस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् ।
 त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ८

इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास ऋषयोऽवोचन् ।
 तौश्च पाहि गृणतश्च सूरिन् वपङ्गुषल्लित्यूध्वासो अनक्षन् नमो नम इत्युध्वासो अनक्षन् ९ [१९]

(११६)

(१२४४)

९ स्थौरोऽग्नियुतः स्थौरोऽग्नियूपो वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

पिब सोमं महत इन्द्रियाय पिब वृत्राय हन्तवे शविष्ठ ।
 पिब राये शवसे हूयमानः पिब मध्वस्तुपदिन्द्रा वृषस्व १
 अस्य पिब क्षुमतः प्रस्थितस्ये—न्द्र सोमस्य वरमा सुतस्य ।
 स्वस्तिदा मनसा मादयस्वा—र्वाचीनो रेवते सौभगाय २
 ममत्तु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममत्तु यः सूयते पार्थिवेषु ।
 ममत्तु येन वरिवश्चकथं ममत्तु येन निरिणासि शत्रून् ३
 आ द्विर्हो अमिनो यात्विन्द्रो वृषा हरिभ्यां परिषिक्तमन्धः ।
 गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदामरुशहा वृषस्व ४
 नि तिग्मानि भ्राशयन् भ्राश्या—न्यव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् ।
 उग्रार्य ते सहो बलं ददामि प्रतीत्या शत्रून् विगदेषु वृश्च ५ [२०] (१३४९)

व्य॑र्य इन्द्र तनुहि श्रवा॑स्यो—जः स्थिरे॑व धन्व॑नोऽभिमा॑तीः अ॒स्मद्वा॑ग्वधृ॒धानः स॒होभि॑—रनि॒भृष्ट॑स्तन्वं वावृ॑धस्व	६
इदं ह॒विर्म॑धवन् तुभ्यं रा॒तं प्रति॑ स॒म्राळ॑हृणानो गृ॒भाय । तुभ्यं सु॒तो म॑धवन् तुभ्यं प॒क्वोऽ॒ऽन्दीन्द्र॑ पिबे च प्र॒स्थित॑स्य	७
अ॒न्दीर्दिन्द्र॑ प्र॒स्थिते॑मा ह॒वींषि॑ च॒नो दधि॑ष्व प॒चतो॑त सोम॑म् । प्रय॑स्वन्तः प्रति॑ ह॒र्याम॑सि त्वा स॒त्याः स॑न्तु य॒जमान॑स्य का॒माः	८
प्रेन्द्रा॑ग्निभ्यां सुव॒चस्या॑मि॒यमि॑ सिन्धा॒विव प्रेर॑यं नाव॑म॒कैः । अया॑ इव परि॑ चरन्ति दे॒वा ये अ॒स्मभ्यं॑ धन॒दा उ॒द्भिद॑श्च	९ [२१] (१३३३)

(११७)

९ भिक्षुराक्षिरसः । धनान्नदानं । त्रिष्टुप्, १-२ जगती ।

न वा उ॑ दे॒वाः क्षु॒धमि॑द्वधं द॒दु—रु॒ताशि॑तमुप॑ गच्छन्ति मू॒त्यवः॑ । उ॒तो र॒यिः पृ॑णतो नोप॑ दस्य—त्यु॒तापृ॑णन् म॒र्द्धितारं॑ न वि॒न्दते॑	१
य आ॒धाय॑ च॒कमा॑नाय॑ पि॒त्वो ऽन्न॑वा॒न्त्सन् र॑फितायो॑प॒जग्मु॑षे । स्थि॒रं मनः॑ कृणुते से॒वते पु॒रो—तो चि॒त् स म॑र्द्धितारं॑ न वि॒न्दते॑	२
स इन्द्रो॑जो यो गृह॒वे द॒दा—त्यन्न॑कामाय॑ च॒रते॑ कृ॒शाय॑ । अ॒र॑मस्मै भवति॑ या॒मह॑ता उ॒ताप॑रीषु॑ कृणुते स॒खाय॑म्	३
न स स॒खा यो न द॑दाति स॒ख्ये स॒चाभु॑वे स॒चमा॑नाय॑ पि॒त्वः । अपा॑स्मात् प्रे॒यान्न॑ तदो॒को अ॑स्ति पृ॒णन्त॑म॒न्यम॑रणं चिदिच्छे॒त्	४
पृ॒णीया॑दि॒न्नाध॑मानाय॑ तव्यान् द्रा॒घीयां॑स॒मनु॑ पश्ये॒त् पन्था॑म् । ओ हि वर्त॑न्ते रथ्ये॒व च॒क्रा ऽन्य॑म॒न्यमु॑प॑ तिष्ठन्त॒ रायः॑	५ [२२]

मोघ॑मन्नं वि॒न्दते॑ अप्र॑चेताः स॒त्यं ब्र॑वीमि व॒ध इ॒त् स तस्य॑ । ना॒र्यम॑णं पु॒ष्यति॑ नो स॒खायं॑ के॒वला॑घो भवति॑ के॒वला॑दी	६
कृ॒षान्नित् फा॒ल आ॑शि॒तं कृ॑णोति॒ यन्न॑ध्वा॒नम॑प॑ वृ॒द्धक्ते॑ च॒रित्रैः॑ । व॒दन् ब्र॑ह्माव॒दतो॑ वनी॒यान् पृ॑ण॒न्नापि॑रपृ॒णन्त॑मा॒भि प्या॑त्	७
ए॒कपा॑द्भूयो॑ द्वि॒पदो॑ वि च॒क्रमे॑ द्वि॒पात् त्रि॑पा॒दम॑भ्येति प॒श्चात् । चतु॑ष्पादेति द्वि॒पदाम॑भि॒स्वरे स॑प॒श्यन् प॒ङ्क्ती॑रु॒पति॑ष्ठमानः	८ (१३४१)

समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः संमातरां चिन्न समं ब्रूहाते ।
यमयोश्चिन्न समा वीर्याणि जाती चित सन्तौ न समं पृणीतः

९ [२३] (१३४२)

(११८)

९ उरुक्षय आमहीयवः । रक्षोहाऽग्निः । गायत्री ।

अग्ने हंसि न्यःत्रिणं दीद्यन्मर्त्येण्वा । स्वे क्षये शुचिव्रत १
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो घृतानि प्रति मोदसे । यत् त्वा सुचः समस्थिरन २
स आहुतो वि रोचते ऽग्निरीलेन्यो गिरा । सुचा प्रतीकमज्यते ३
घृतेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीक आहुतः । रोचमानो विभावसुः ४
जरमाणः समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ५ [२४]

तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं संपर्यत । अदाभ्यं गृहपतिम् ६
अदाभ्येन शोचिषा ऽग्ने रक्षस्त्वं देह । गोपा कृतस्य दीदिहि ७
स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योप यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत ८
तं त्वा गीर्भिरुरुक्षया हव्यवाहं समीधिरे । यजिष्ठं मानुषे जने ९ [२५] (१३५१)

(११९)

१३ ऐन्द्रो लवः । आत्मा (इन्द्रः) । गायत्री ।

इति वा इति मे मनो गामश्वं सनुयामिति । कुवित सोमस्यापामिति १
प्र वाता इव दोधत उन्मा पीता अयंसत । कुवित् सोमस्यापामिति २
उन्मा पीता अयंसत रथमश्वा इवाशवः । कुवित् सोमस्यापामिति ३
उप मा मतिरस्थित वाश्रा पुत्रमिव प्रियम् । कुवित् सोमस्यापामिति ४
अहं तष्टेव वन्धुरं पर्यचामि हृदा मतिम् । कुवित् सोमस्यापामिति ५
नहि मे अक्षिपच्चना—ऽच्छान्तसुः पञ्च कृण्टयः । कुवित् सोमस्यापामिति ६ [२६]

नहि मे रोदसी उभे अन्यं पक्षं चन प्रति । कुवित् सोमस्यापामिति ७
अभि द्यां महिना भुव—मभीऽमां पृथिवीं महीम् । कुवित् सोमस्यापामिति ८
हन्ताहं पृथिवीमिमां नि दधानीह वेह वा । कुवित् सोमस्यापामिति ९
ओषमित् पृथिवीमहं जङ्घनानीह वेह वा । कुवित् सोमस्यापामिति १०
विवि मे अन्यः पक्षोऽहं ऽधो अन्यमचीकृषम् । कुवित् सोमस्यापामिति ११ (१३६२)

अहमस्मि महामहो ऽभिनभ्यमुदीषितः । कुवित् सोमस्यापामिति १२
गृहो याम्यरंकृतो देवेभ्यो हव्यवाहनः । कुवित् सोमस्यापामिति १३ [२७] (१३६४)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ व० १-३०]

(१२०)

९ आश्वर्वणो बृहद्विः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेष्टनृमणः ।
सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून् ननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः १
वावृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति ।
अव्यनच्च व्यनच्च सस्मि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु २
त्वे क्रतुमपि वृश्नन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः ।
स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा स—मदः सु मधु मधुनाभि योधीः ३
इति चिद्धि त्वा धना जयन्तं मदमदे अनुमदन्ति विप्राः ।
ओजीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् यातुधाना दुरेवाः ४
त्वया वयं शाशद्गहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।
चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयसि ५ [१]
स्तुषेय्यं पुरुवर्षसमृभ्व—मिनतममाप्यमाप्यानाम् ।
आ दधते शर्वसा सप्त दानून् प्र साक्षते प्रतिमानानि भूरि ६
नि तद्दधिषेऽवरं परं च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।
आ मातरां स्थापयसे जिगत्नू अत इनोपि कर्वरा पुरुणि ७
इमा ब्रह्म बृहद्विो विवक्ती—न्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः ।
महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजो दुरेश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः ८
एवा महान् बृहद्विो अथवा ऽवोचत स्वां तन्वामिन्द्रमेव ।
स्वसारो मातरिर्भ्वरीरिप्रा हिन्वन्ति च शर्वसा वर्धयन्ति च ९ [२] (१३७३)

(१२१)

१० हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः । कः (प्रजापतिः) । त्रिष्टुप् ।

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम १
य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
यस्य द्यायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम २ (१३७५)

यः प्राणतो निमिषतो महित्वे—क इद्राजा जगतां बभूव ।	
य ईशो अस्य द्विपवृश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम	३
यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सहाहुः ।	
यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम	४
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृळ्हा येन स्वः स्तभितं येन नाकः ।	
यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम	५ [३]
यं कन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमानं ।	
यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम	६
आपो ह यद्वृहतीर्विश्वमायन गभं दधाना जनयन्तीरुग्निम ।	
ततो देवानां समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम	७
यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद् दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम ।	
यो देवेष्वधि देव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम	८
मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा जजान ।	
यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम	९
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि पणि ता बभूव ।	
यत् कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम्	१० [४] (१३८३)

(१२२)

८ चित्रमहा वासिष्ठः । अग्निः । जगती १. ५ त्रिष्टुप् ।

वसुं न चित्रमहसं गृणीष वामं शेवमतिथिमद्विषेण्यम् ।	
स रासते शूरुधो विश्वधायसो ऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम्	१
जुषाणो अग्ने प्रति हर्य मे वचो विश्वानि विद्वान् वयुनानि सुक्रतां ।	
घृतनिर्णिग्ब्रह्मणे गातुमेरय तव देवा अजनयन्ननु व्रतम्	२
सप्त धामानि परियन्नमर्त्यो दाशद्वाशुषे सुकृते मामहस्व ।	
सुवीरेण रयिणाग्ने स्वाभुवा यस्त आनद्र समिधा तं जुषस्व	३
यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त ईळते सप्त वाजिनम् ।	
शृण्वन्तमग्निं घृतपृष्ठमुक्षणं पुणन्तं देवं पृणते सुवीर्यम्	४ (१३८७)

त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः स हूयमानो अमृताय मत्स्व ।

त्वां मर्जयन् मरुतो द्वाशुषो गृहे त्वां स्तोमेभिर्भृगवो वि रुरुचुः ५ [५]

इषं दुहन्त्सुदुधां विश्वधांसं यजप्रिये यजमानाय सुक्रतो ।

अग्ने घृतस्नुस्त्रिर्कृतानि दीद्य—द्वर्तिर्यज्ञं परियन्त्सुक्रतूयसे ६

त्वामिदस्या उपसो व्युष्टिषु दूतं कृण्वाना अयजन्त मानुषाः ।

त्वां देवा महयाप्याय वावृधु—राज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे ७

नि त्वा वसिष्ठा अह्वन्त वाजिनं गुणन्तो अग्ने विदथेषु वेधसः ।

रायस्पोषं यजमानेषु धारय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ८ [६] (१३९१)

(१२३)

८ वेनो भार्गवः । वेनः । त्रिष्टुप् ।

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने ।

इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मतिभीं रिहन्ति १

समुद्रादूर्मिमुदियति वेनो नभोजाः पृष्ठं हर्यतस्य दर्शि ।

ऋतस्य सानावार्धिं विष्टपि भ्रातृ समानं योनिमभ्यनूषत् वाः २

समानं पूर्वारभि वावशाना—स्तिष्ठन् वत्सस्य मातरः सनीळाः ।

ऋतस्य सानावार्धिं चक्रमाणा रिहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणीः ३

जानन्तो रूपमकृपन्त विप्रा मृगस्य घोषं महिषस्य हि गमन् ।

ऋतेन यन्तो अधि सिन्धुमस्थु—विदद्वन्ध्वो अमृतानि नाम ४

अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा योषां बिभर्ति परमे व्योमन् ।

चरत् प्रियस्य योनिषु प्रियः सन् त्सीदत् पक्षे हिरण्यये स वेनः ५ [७]

नाके सुपर्णमुप यत् पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा ।

हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ६

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थात् प्रत्यङ् चित्रा बिभ्रवृस्यायुधानि ।

वसानो अत्कं सुरभिं दृशे कं स्वर्णं नाम जनत प्रियाणि ७

द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन् गृध्रस्य चक्षसा विधर्मन् ।

भानुः शुक्रेण शोचिषा चकान—स्तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ८ [८] (१३९९)

(१२४)

१ अग्निः, १, ५-९ अग्नि-वरुण-सोमाः । १ अग्निः; २-४ अग्नेरात्मा; ५, ७-८ वरुणः;
६ सोमः, ९ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

इमं नो अग्र उष यज्ञमेहि पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् ।
असौ हव्यवाळुत नः पुरोगा ज्योगेव दीर्घं तम आशयिष्ठाः १
अदेवाद्देवः प्रचता गुहा यन् प्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि ।
शिवं यत् सन्तमशिवो जहामि स्वात् सख्यादरणीं नाभिमेमि २
पश्यन्नन्यस्या अतिथिं व्याया ऋतस्य धाम वि मिमे पुरुणि ।
शंसांमि पित्रे असुराय शेवमयजियाद्यज्ञियं भागमेमि ३
बह्वीः समा अकरमन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि ।
अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्यावर्द्वाष्ट्रं तदवाम्यायन् ४
निर्माया उ त्वे असुरा अभूवन् त्वं च मा वरुण कामयासे ।
ऋतेन राजन्ननृतं विविञ्चन् मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ५ [९]

इदं स्वरिदमिदास वाममयं प्रकाश उर्वरन्तरिक्षम् ।
हनाव वृत्रं निरेहि सोम हविष्ठा सन्तं हविषा यजाम ६
कविः कविता विवि रूपमासजदप्रभूती वरुणो निरपः सृजत् ।
क्षेमं कृण्वाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभ्रति ७
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं संचन्ते ता इमा क्षेति स्वधया मदन्तीः ।
ता ई विशो न राजानं वृणाना बीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन् ८
बीभत्सूनां सयुजं हंसमाहु रपां दिव्यानां सख्ये चरन्तम् ।
अनुष्टुभमनु चर्चुर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्वुः कवयो मनीषा ९ [१०] (१४०८)

(१२५)

८ वागाम्भृणी । आत्मा । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराभ्यहमावित्यैरुत विश्वेदेवैः ।
अहं मित्रावरुणोभा बिभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा १
अहं सोममाहनसं बिभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् ।
अहं दधामि द्रविणं हविष्मते सुप्रान्येयं यजमानाय सुन्वते २ (१४१०)
म० ९३

अहं राष्नीं संगमनी वसूनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् ।	
तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यवे शयन्तीम्	३
मया सो अन्नमन्ति यो विपश्यति यः प्राणिति य ईं शृणोत्युक्तम् ।	
अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धिं तं वदामि	४
अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवेभिरुत मानुषेभिः ।	
यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम्	५ [११]
अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।	
अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश	६
अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन् मम योनिरप्स्वन्तः समुद्रे ।	
ततो वि तिष्ठे भुवनानु विश्वोतामूं द्यां वर्मणोप स्पृशामि	७
अहमेव वात इव प्र वास्या रभमाणा भुवनानि विश्वा ।	
परो दिवा पर एना पृथिव्ये तावती महिना सं बभूव	८ [१२] (१४१६)

(१२६)

८ शैलुषिः कुलमलवर्हिषो, वामदेव्योऽहोमुखा । विश्वे देवाः । उपरिष्ठाद्बृहती, ८ त्रिष्टुप् ।

न तमंहो न दुरितं देवांसो अष्ट मर्त्यम् ।	
सजोषसो यमर्यमा मित्रो नयन्ति वरुणो अति द्विषः	१
तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्यमन् ।	
येना निरंहसो यूयं पाथ नेथा च मर्त्यमति द्विषः	२
ते नूनं नोऽयमूतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।	
नयिष्ठा उ नो नेषणि पर्षिष्ठा उ नः पर्षण्यति द्विषः	३
यूयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा ।	
युष्माकं शर्मणि प्रिये स्याम सुप्रणीतयोऽति द्विषः	४
आदित्यासो अति सिधो वरुणो मित्रो अर्यमा ।	
उग्रं मरुद्भी रुद्रं हुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः	५
नेतार ऊ पु णस्तिरो वरुणो मित्रो अर्यमा ।	
अति विश्वानि दुरिता राजानश्चर्षणीनामति द्विषः	६
शुनमस्मभ्यमूतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।	
शर्मं यच्छन्तु सप्रथ आदित्यासो यदीमहे अति द्विषः	७ (१४११)

यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित् पदि षिताममुञ्चता यजत्राः ।

एवो प्वस्मन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः

८ [१३] (१४२४)

(१२७)

८ कुशिकः सौभरः, रात्रिर्वा भारद्वाजी । रात्रिः । गायत्री ।

रात्री व्यख्यदायती पुरुत्रा वेद्यक्षभिः । विश्वा अधि भ्रियोऽधित १

ओर्विप्रा अमर्त्या निवतो वेव्युद्धतः । ज्योतिषा बाधते तमः २

निरु स्वसारमस्कृतोऽपसं वेव्यायती । अपेदु हासते तमः ३

सा नो अद्य यस्या वयं नि ते यामन्नविक्षमहि । वृक्षे न वसति वयः ४

नि ग्रामासो अविक्षत नि पद्वन्तो नि पक्षिणः । नि श्येनासंश्चिदर्थिनः ५

यावया वृक्यं वृकं यवय स्तेनमूर्म्ये । अथा नः सुतरां भव ६

उप मा पेपिशत तमः कृष्णं व्यक्तमस्थित । उप ऋणेव यातय ७

उप ते गा इवाकरं वृणीष्व दुहितर्दिवः । रात्रि स्तोमं न जिग्युषे ८ [१४] (१४३२)

(१२८)

९ विहव्य आङ्गिरसः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

ममग्नि वचो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम ।

मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम १

मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।

ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् २

मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः ।

दैव्या होतारो वनुषन्त पूर्वे ऽरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ३

मह्यं यजन्तु मम यानि हव्या ऽऽकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु ।

एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता नः ४

देवीः षळुर्वीरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीर्यध्वम् ।

मा होस्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम द्विषते सोम राजन् ५ [१५]

अग्ने मन्युं प्रतिनुदन् परेषा मदेधो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् ।

प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः पुनस्ते उमैषां चित्तं प्रबुधां वि नेशत ६ (१४३८)

धाता धातृणां भुवनस्य यस्पति—र्वेवं त्रातारमभिमातिषाहम् ।

इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पति—र्वेवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् ७

उरुव्यचा नो महिषः शर्म यंस—वस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षुः ।

स नः प्रजाये हयश्व मृळये—न्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ८

ये नः सपत्ना अप ते भवन्ति—न्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् ।

वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोघं चेतारमधिराजमक्रन् ९ [१६] (१४४१)

(१२९) [एकादशोऽनुवाकः ॥११॥ सू० १२९-१५१]

७ प्रजापतिः परमेष्ठी । भाववृत्तम् । त्रिष्टुप् ।

नासदासीन्नो सदासीत् तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परो यत् ।

किमावरीवः कुह कस्य शर्म—न्नम्भः किमासीद्गहनं गभीरम् १

न मृत्युरासीदमृतं न तर्हि न रात्र्या अहं आसीत् प्रकेतः ।

आनीदवातं स्वधया तदेकं तस्माद्भान्यन्न परः किं चनासं २

तम आसीत् तमसा गूळ्हमग्रे ऽप्रकेतं संलिलं सर्वमा इदम् ।

तुच्छयेनाभवपिहितं यदासीत् तपसस्तन्महिनाजायतैकम् ३

कामस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।

सतो बन्धुमसति निरविन्दन् हृदि प्रतीच्या कवयो मनीषा ४

तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषा—मधः स्विदासीद्दुपरि स्विदासीत् ।

रेतोधा आसन् महिमानं आसन् त्वधा अवस्तात् प्रयतिः परस्तात् ५

को अन्द्रा वेदु क इह प्र वोचत् कुत आजाता कुत इयं विसृष्टिः ।

अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनेना—ऽथा को वेदु यत आबभूव ६

इयं विसृष्टिर्यत आबभूव यदि वा दधे यदि वा न ।

यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन् त्सो अङ्ग वेदु यदि वा न वेद ७ [१७] (१४४८)

(१३०)

७ यज्ञः प्राजापत्यः । भाववृत्तम् । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यो यज्ञो विश्वतस्तन्तुभिस्तत् एकशतं देवकर्मभिरायतः ।

इमे वयन्ति पितरो य आययुः प्र व्याप वयेत्यासते तते १ (१४४९)

पुमौ एनं तनुत् उत कृणत्ति पुमान् वि तन्ने अधि नाके अस्मिन् ।	
इमे मयूखा उप सेदुरु सवः सामानि चक्रुस्तसराण्योतवे	२
कासीत् प्रमा प्रतिमा किं निदान—माज्यं किमासीत् परिधिः क आसीत् ।	
छन्दुः किमासीत् प्रउगं किमुक्थं यद्देवा देवमयजन्त विश्वे	३
अग्नेर्गायत्र्यभवत् सयुग्वो—णिहया सविता सं बभूव ।	
अनुष्टुभा सोम उक्थैर्महस्वान् बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत्	४
विराणिमित्रावरुणयोरभिथ्री—रिन्द्रस्य त्रिष्टुबिह भागो अह्नः ।	
विश्वान् देवाः श्रगत्या विवेश तेन चाकलप्र ऋषयो मनुष्याः	५
चाकलप्रे तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे ।	
पश्यन् मन्ये मनसा चक्षसा तान् य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वे	६
सहस्तोमाः सहछन्दस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः ।	
पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालोभिरे रथ्योऽ न रश्मीन्	७ [१८] (१४५५)

(१३१)

७ सुकीर्तिः काक्षीयतः । इन्द्रः, ४-५ अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अप प्राच इन्द्र विश्वा अमित्रा—नपापाचो अभिभूते नुदस्व ।	
अपोदीचो अप शूराधराच उरौ यथा तव शर्मन् मदेम	१
कुविदुङ्ग यवमन्तो यवं चि—यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ।	
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृत्तिं न जग्मुः	२
नहि स्थूर्युतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेपु ।	
गव्यन्त इन्द्र सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः	३
युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।	
विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम्	४
पुत्रमिव पितरावश्विनोभे—न्द्रावथुः कार्ष्यैर्कुसनाभिः ।	
यत् सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक्	५
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः ।	
बार्धतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम	६ (१४६१)

तस्य वयं सुमौ यज्ञियस्या—ऽपि भद्रे सीमनसे स्याम ।

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद् द्रेषः सनुतयुयोतु

७ [१९] (१४६९)

(१३२)

७ शकपूतो नामेधः । मित्रावरुणौ, १ द्युभूम्यश्विनः । विराडूपा, १ न्यङ्कुसारिणी,

२, ६ प्रस्तापङ्क्तिः, ७ महासतोबृहती ।

ईजानमिद् द्यौर्गुतावसु—रीजानं भूमिरभि प्रभूषणि ।

ईजानं वेवावश्विना—वभि सुमैरवर्धताम्

१

ता वाँ मित्रावरुणा धारयत्क्षिती सुषुम्नेषितत्वता यजामसि ।

युवोः क्राणाय सख्यै—रभि प्याम रक्षसः

२

अधा चिन्नु यदिधिषामहे वा—मभि प्रियं रेक्णः पत्यमानाः ।

दुद्वौ वा यत् पुष्यति रेक्णः सम्वारन् नकिरस्य मघानि

३

असावन्यो असुर सूयत् द्यौ—स्त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ।

मूर्धा रथस्य चाकृन् नैतावतैनसान्तकधृक्

४

अस्मिन्त्स्वेतच्छकपूत एनो हिते मित्रे निर्गतान् हन्ति वीरान् ।

अवोर्वा यन्द्रात् तनूष्ववः प्रियासु यज्ञियास्वर्वा

५

युवोर्हि मातादितिर्विचेतसा द्यौर्न भूमिः पयसा पुपूतनि ।

अव प्रिया दिदिष्टन् सूरौ निनित्क रश्मिभिः

६

युवं ह्यप्नराजावसीदत् तिष्ठद्रथं न धूर्षदं वनर्षदम् ।

ता नः कणूकयन्ती—नृमेधस्तत्रे अंहसः सुमेधस्तत्रे अंहसः

७ [२०] (१४६९)

(१३३)

७ सुदाः पैजवनः । इन्द्रः । शकरी, ४-६ महापङ्क्तिः, ७ त्रिष्टुप् ।

प्रो ष्वस्मै पुरोरथ—मिन्द्राय शूषमर्चत ।

अभीके चिदु लोककृत् संगे समत्सु वृत्रहा ऽस्माकं बोधि चोविता

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

१

त्वं सिन्धूरवासृजो ऽधराचो अहन्नहिम् ।

अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि वार्यं तं त्वा परि ष्वजामहे

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

२

(१४७१)

वि षु विश्वा अरांतयो ऽर्यो नंशन्त नो धियः ।

अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति या तं रातिर्वृद्धिर्वसु

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु

३

यो न इन्द्राभितो जनो वृकायुरादिदेशति ।

अधस्पदं तमीं कृधि विबाधो असि सासहि—नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ४

यो न इन्द्राभिदासति सनाभिर्यश्च निष्क्यः ।

अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरध तमना नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ५

वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रभामहे ।

कृतस्य नः पथा नया—ऽति विश्वानि दुरिता नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ६

अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्रति वरं जग्निवे ।

अच्छिद्रोद्गोभी पीपयद्यथा नः सहस्रधारा पर्यसा मही गाः

७ [२१] (१४७६)

(१३४)

७, १-६ (पूर्वार्धस्य) मान्धाता यावनाश्वः, ६ (उत्तरार्धस्य)- ७ गोधा ऋषिका । इन्द्रः ।

महापङ्क्तिः, ७ पंक्तिः ।

उभे यद्विन्द्र रोदसी आपप्राथोषा इव ।

महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीनां देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् १

अव स्म दुर्हणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् ।

अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मां आदिदेशति देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् २

अव त्या बृहतीरिषो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् ।

शचीभिः शक्र धूनुही—न्द्र विश्वाभिरूतिभिर्—देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् ३

अव यत् त्वं शतक्रतु—विन्द्र विश्वानि धूनुषे ।

रयिं न सुन्वते सचा सहस्रिणीभिरूतिभिर्—देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् ४

अव स्वेदा इवाभितो विष्वक् पतन्तु द्विद्यवः ।

दूर्वाया इव तन्तवो व्युस्मदेतु दुर्मति—देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् ५

दूर्घं ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं बिभर्षि मन्तुमः ।

पूर्वेण मघवन् पदा ऽजो वयां यथा यमो देवी जनित्र्यजीजन—द्वाद जनित्र्यजीजनत् ६

नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ।

पक्षेभिरपिपक्षेभि—रत्राभि सं रभामहे

७ [२२] (१४८३)

(१३५)

७ कुमारो यामायनः । यमः । अनुष्टुप् ।

यस्मिन् वृक्षे सुपलाशे देवैः संपिबन्ते यमः ।

अत्रा नो विश्पतिः पिता पुराणौ अनु वेनति १

पुराणौ अनुवेनन्तं चरन्तं पापयामुया । असूयन्नभ्यचाकशं तस्मा अस्पृहयं पुनः २

यं कुमारं नवं रथं—मचक्रं मनसाकृणोः । एकैषं विश्वतः प्राञ्च—मपश्यन्नधि तिष्ठसि ३

यं कुमारं प्रवर्तयो रथं विप्रैभ्यस्परि । तं सामानु प्रवर्तत समितो नाव्याहितम् ४

कः कुमारमजनय—द्रथं को निर्वर्तयत् । कः स्वित्र तदुद्य नो ब्रूया—दनुदेयी यथाभवत् ५

यथाभवदनुदेयी ततो अग्रमजायत । पुरस्ताद्बुध आततः पश्चान्निरयणं कृतम् ६

इदं यमस्य सार्दनं देवमानं यदुच्यते ।

इयमस्य धम्यते नाली—रयं गीर्भिः परिष्कृतः

७ [२३] (१४९०)

(१३६)

[७] १ जूतिः, २ वातजूतिः, ३ विप्रजूतिः, ४ वृषाणकः, ५ करिकतः, ६ एतशः, ७ ऋष्यशृङ्गः

(एते वातरशना मुनयः) । केशिनः= अग्नि-सूर्य-वायवः । अनुष्टुप् ।

केश्यग्निं केशी विषं केशी बिभर्ति रोदसी ।

केशी विश्वं स्वर्हृशे केशीदं ज्योतिरुच्यते १

मुनयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मला ।

वातस्यानु धार्जिं यन्ति यद्देवासो अविक्षत २

उन्मदिता मौनेयेन वाता आ तस्थिमा वयम् ।

शरीरेदुस्माकं यूयं मर्तासो अभि पश्यथ ३

अन्तरिक्षेण पतति विश्वा रूपावचाकशत् ।

मुनिर्वैवस्यदेवस्य सौकृत्याय सखा हितः ४

वातस्याश्वो वायोः सखा ऽथो देवेषितो मुनिः ।

उभौ समुद्रावा क्षेति यश्च पूर्वं उतापरः ५

अप्सरसां गन्धर्वाणां मृगाणां चरणे चरन् ।

केशी केतस्य विद्वान् तसखा स्वादुर्मदिन्तमः ६

वायुरस्मा उपांमन्थत् पिनाष्टि स्मा कुनन्त्रमा ।

केशी विषस्य पात्रेण यद्वेदेणापिचत् सह

७ [२४] (१४९७)

(१३७)

७, १ भरद्वाजः, २ कदयपः, ३ गोतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जमदग्निः,
७ वसिष्ठः । विश्वे देवा । अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।
उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः ?
द्राविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।
दक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपः २
आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।
त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईर्यसे ३
आ त्वागमं शन्तातिभि—रथो अरिष्टतातिभिः
दक्षं ते भद्रमाभार्षि परा यक्ष्मं सुवामि ते ४
त्रार्यन्तामिह देवा—स्त्रार्यतां मरुतां गणः ।
त्रार्यन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत ५
आप इद्वा उ भेषजी—रापो अमीवचातनीः ।
आपः सर्वस्य भेषजी—स्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ६
हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।
अनामयित्नुभ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ७ [२५] (१५०४)

(१३८)

६ अङ्ग औरवः । इन्द्रः । जगती ।

तव त्य इन्द्र सख्येषु बह्वय ऋतं मन्वाना व्यदर्विरुर्वलम् ।
यत्रा दशस्यन्नुषसो रिणन्नपः कुत्साय मन्मन्त्रह्यश्च दुंसयः ?
अवासृजः प्रस्वः श्वश्र्वयो गिरी—नुदाज उस्मा अपिबो मधु प्रियम् ।
अवर्धयो वनिनो अस्य दंससा शुशोच सूर्य ऋतजातया गिरा २
वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथं विवो विदद्वासाय प्रतिमानमार्थः ।
दृळ्हानि पिप्रोरसुरस्य मायिन इन्द्रो व्यास्यच्चक्रुवाँ ऋजिश्चरना ३
अनाधृष्टानि धृषितो व्यास्य—न्निधीरदेवाँ अमृणवुयास्यः ।
मासेव सूर्यो वसु पुर्यमा ददे गृणानः शत्रूरशृणाद्विरुक्मता ४ (१५०८)

अयुद्धसेनो विश्वा विभिन्दता दशद्वित्रहा तुज्यानि तेजते ।
इन्द्रस्य वज्राद्विभेदभिभ्रथः प्राक्रामच्छुन्ध्यूरजहादुषा अनः
एता त्या ते श्रुत्यानि केवला यदेक एकमकृणोरयज्ञम् ।
मासां विधानमदधा अधि द्यवि त्वया विभिन्नं भरति प्रधिं पिता

५

६ [२६] (१५१०)

(१३९)

६ देवगन्धर्वो विश्वावसुः । सविता, ४-६ आत्मा । त्रिष्टुप् ।

सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात् सविता ज्योतिरुदयौ अजस्रम् ।
तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान् त्संपश्यन् विश्वा भुवनानि गांषाः
नृचक्षा एष द्विवो मध्य आस्त आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् ।
स विश्वाचीरभि चण्डे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्
रायो बुध्नः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चण्डे शचीभिः ।
देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम्
विश्वावसुं सोम गन्धर्वमापो ददृशुषीस्तद्वतेना व्यायन् ।
तदुन्ववैदिन्द्रो रारहाण आसां परि सूर्यस्य परिधीरंपश्यत
विश्वावसुरभि तन्नो गृणातु द्विव्यो गन्धर्वो रजसो विमानः ।
यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्याः
सस्मिमविन्दुच्चरणे नदीनामपावृणोदुगो अश्मव्रजानाम् ।
प्रासां गन्धर्वो अमृतानि वोच दिन्द्रो दक्षं परि जानावृहीनाम्

१

२

३

४

५

६ [२७] (१५१३)

(१४०)

६ अग्निः पावकः । अग्निः । सतोबृहती, १-२ विष्टारपङ्क्तिः, ६ उपरिष्टाज्ज्योतिः ।

अग्रे तव श्रवो वयो महिं भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शर्वसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे
पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना ।
पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पूणक्षि रोदसी उभे
ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे इषः सं दधुर्भूरिवर्षसश्चित्रोतयो वामजाताः

१

२

३

(१५१९)

इरज्यन्नग्ने प्रथथस्व जन्तुभि—रस्मे रायो अमर्त्य ।

स दर्शितस्य वपुषो वि राजसि पूषाक्षि सानसिं क्रतुम्

४

इष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षर्यन्तं राधसो महः ।

रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिं रयिम्

५

ऋतावानं महिषं विश्वदर्शित—मग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।

श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा देव्यं मानुषा युगा

६ [२८] (१५००)

(१४१)

६ अग्निस्तापसः । विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।

प्र नो यच्छ विशस्पते धनदा असि नस्त्वम्

१

प्र नो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।

प्र देवाः प्रोत सुनृता रायो देवी ददातु नः

२

सोमं राजानमवसे ऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।

आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्

३

इन्द्रवायू बृहस्पतिं सुहवेह हवामहे ।

यथा नः सर्व इज्जनः संगत्यां सुमना असत

४

अर्यमणं बृहस्पति—मिन्द्रं दानाय चोदय ।

वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम्

५

त्वं नो अग्ने अग्निभि—र्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।

त्वं नो देवतातये रायो दानाय चोदय

६ [२९] (१५२८)

(१४२)

८ शार्ङ्गाः— १-२ जरिता, ३-४ द्रोणः, ५-६ सारिस्तृकः, ७-८ स्तम्भमित्रः । अग्नि ।

त्रिष्टुप्, १-२ जगती, ७-८ अनुष्टुप् ।

अर्यमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहसः सूनो नह्यन्यदस्त्याप्यम् ।

भद्रं हि शर्म त्रिवरुथमस्ति त आरे हिंसां नामर्षं विद्युमा कृधि

१

प्रवत् ते अग्ने जनिमा पितूयतः साचीव विश्वा भुवना न्युञ्जसे ।

प्र सप्तयः प्र सनिषन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपा इव त्मना

२

(१५३०)

उत वा उ परि वृणक्षि बप्स—द्वहोरग उलपस्य स्वधावः ।	
उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेतिं तविषीं चुकुधाम	३
यदुद्धतो निवतो यासि बप्सत् पृथगेपि प्रगार्धिनीव सेना ।	
यदा ते वातो अनुवार्ति शोचि—र्वसेव श्मश्रु वपसि प्र भूम	४
प्रत्यस्य श्रेणयो दृष्टश्च एकं नियानं बहवो रथासः ।	
बाहू यदग्ने अनुमर्मृजानो न्यङ्कुत्तानामन्वेषि भूमिम्	५
उत् ते शुष्मा जिहतामुत् ते अर्चि—रुत ते अग्ने शशमानस्य वाजाः ।	
उच्छ्वस्व नि नम वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सवन्तु	६
अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् ।	
अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेन याहि वशां अनु	७
आयने ते परायणे दूवी रोहन्तु पुष्पिणीः ।	
हृदाश्च पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे	८ [३०] (१५३६)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-४९]

(१४३)

६ अग्निः स्नांष्य । अश्विनो । अनुष्टुप ।

त्यं चिदत्रिमृतजुर—मर्थमश्वं न यातव ।	
कक्षीर्वन्तं यदी पुना रथं न कृणुथो नवम्	१
त्यं चिदश्वं न वाजिन—मरेणवो यमन्तत ।	
हृळ्हं ग्रन्थि न वि प्यत—मत्रिं यविष्ठमा रजः	२
नरा दंसिष्ठावत्रये शुभ्रा सिपासतं धियः ।	
अथा हि वां द्विवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे	३
चिते तद्वां सुराधसा रातिः सुमतिरश्विना ।	
आ यज्ञः सदेने पृथो समने पर्यथो नरा	४
युवं भुज्युं समुद्र आ रजसः पार ईक्षितम् ।	
यातमच्छा पतत्रिभि—र्नासत्या सातये कृतम्	५
आ वां सुमैः शंयू इव मंहिष्ठा विश्ववेदसा ।	
समस्मे भूषतं नरो—त्सं न पिप्युषीरिषः	६ [१] (१५४२)

(१४४)

६ नाक्षर्यः सुपर्णः, यामायन ऊर्ध्वकृशानो वा । इन्द्रः । गायत्री, २ बृहती,
५ सनोबृहती, ६ विष्टारपङ्क्तिः ।

अयं हि ते अमर्त्य इन्द्रतयो न पत्यते । दक्षो विश्वार्युर्वधसे	१
अयमस्मासु काव्यं ऋभुर्वज्रो दास्वते ।	
अयं विभर्त्यूर्ध्वकृशानं मद—मृभुर्न कृत्वयं मदम्	२
घृषुः श्येनाय कृत्वन् आसु स्वासु वंसंगः । अव दीधेदहीशुवः	३
यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत । शतचक्रं योऽह्यो वर्तनिः	४
यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभर—दरुणं मानमन्धसः ।	
एना वयो वि तार्यायुर्जीवस एना जागार बन्धुतां	५
एवा तदिन्द्र इन्दुना देवेषु चिन्द्रारयाते महि त्यजः ।	
कृत्वा वयो वि तार्यायुः सुक्रतो कृत्वायमस्मदा सुतः	६ [२] (१५४८)

(१४५)

६ इन्द्राणी । सपत्नीवाधनम् (उपनिषत्) । अनुष्ण, ६ पङ्क्तिः ।

इमां खेनाभ्योषधिं वीरुधं बलवत्तमाम् ।	
यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम्	१
उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।	
सपत्नीं मे परा धम पतिं मे केवलं कुरु	२
उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।	
अथा सपत्नी या ममा—ऽधरा साधराभ्यः	३
नह्यस्या नाम गृभ्णामि नो अस्मिन् रमते जने ।	
पराभिव परावतं सपत्नीं गमयामसि	४
अहमस्मि सहमाना ऽथ त्वमसि सासहिः ।	
उभे सहस्वती भूत्वी सपत्नीं मे सहावहै	५
उप तेऽधां सहमाना—मभि त्वाधां सहीयसा ।	
मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु	६ [३] (१५५४)

(१४६)

६ ऐरम्भदो देवमुनिः । अरण्यानी । अनुष्टुप् ।

अरण्यान्यरण्या—न्यसौ या प्रेव नश्यसि ।

कथा ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीरिव विन्दतीऽ

१

वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्चिकः ।

आघाटिभिरिव धावय—न्नरण्यानिर्महीयते

२

उत गाव इवाद—न्त्युत वेश्मेव दृश्यते ।

उतो अरण्यानिः सायं शकटीरिव सर्जति

३

गामङ्गैष आ ह्वयति दार्वङ्गैषो अपावधीत् ।

वसन्नरण्यान्यां साय—मकुक्षदिति मन्यते

४

न वा अरण्यानिर्ह—न्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति ।

स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते

५

आश्रनगन्धिं सुरभिं बह्वन्नामकृषीवलाम ।

प्राहं मृगाणां मातरं—मरण्यानिर्मशंसिषम्

६ [४] (१५६०)

(१४७)

५ सुवेदाः जैरीपिः । इन्द्रः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

श्रते दधामि प्रथमाय मन्यवे ऽहन्यद्वृत्रं नयं विवेरपः ।

उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात् पृथिवी चिदद्विवः

१

त्वं मायाभिरनवद्य मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमर्दयः ।

त्वामिन्नरो वृणते गर्विष्टिषु त्वां विश्वासु हव्यास्विष्टिषु

२

ऐषु चाकन्धि पुरुहूत सूरिषु वृधासो ये मघवन्नानशुर्मघम् ।

अर्चन्ति तोके तनये परिष्टिषु मेधसाता वाजिनमह्वये धने

३

स इन्नु रायः सुभृतस्य चाकन—न्मकुं यो अस्य रंहं चिकेतति ।

त्वार्वधो मघवन् कुश्वध्वरो मक्षू स वाजं भरते धना नृभिः

४

त्वं शर्धाय महिना गृणान उरु कृधि मघवञ्छग्धि रायः ।

त्वं नो मित्रो वरुणो न मायी पित्वो न दस्म दयसे विभक्ता

५ [५] (१५६५)

(१४८)

५ पृथुर्वैभ्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सुष्वाणासं इन्द्रं स्तुमसिं त्वा ससर्वासंश्च तुविनृम्णं वाजम् । आ नो भर सुवितं यस्य चाकन् त्मना तनां सनुयाम त्वोताः	१
ऋष्वस्त्वामिन्द्र शूर जातो दासीर्विशः सूर्येण सहाः । गुहां हितं गुह्यं गूळहमप्सु बिभ्रुमसिं प्रसवणे न सोमम्	२
अर्यो वा गिरो अभ्यर्च विद्रा—नृषीणां विप्रः सुमतिं चकानः । ते स्याम ये रणयन्त सोमै—रेनोत तुभ्यं रथोळ्ह भक्षेः	३
इमा ब्रह्मेन्द्र तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः । तेभिर्भव सक्रतुर्येषु चाक—न्नुत त्रायस्व गृणत उत स्तीन	४
श्रुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्यार्केः । आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वा—रुमिर्न निमैर्द्वयन्त वक्राः	५ [६] (१५७०)

(१४९)

५ अर्चन् हिरण्यस्तूपः । सविता । त्रिष्टुप् ।

सविता यन्त्रैः पृथिवीमरम्णा—दस्कम्भने सविता द्यामहंहत । अश्वमिवाधुक्षद्भुनिमन्तरिक्ष—मतूर्ते बद्धं सविता समुद्रम्	१
यत्रां समुद्रः स्कम्भितो व्यौन—दपां नपात् सविता तस्य वेद । अतो भूरत आ उत्थितं रजो ऽतो द्यावापृथिवी अप्रथेताम्	२
पश्चेदमन्यदभवद्यजत्र—ममर्त्यस्य भुवनस्य भूना । सुपर्णो अङ्गः सवितुर्गरुत्मान् पूर्वी जातः स उ अस्यानु धर्मं	३
गाव इव ग्रामं यूर्युधिरिवाश्वान् वाश्रेव वत्सं सुमना दुहाना । पतिरिव जायामभि नो न्येतु धर्ता विवः सविता विश्ववारः	४
हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वा ऽऽङ्गिरसो जुह्वे वाजे अस्मिन् । एवा त्वार्चन्नवसे वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रति जागराहम्	५ [७] (१५७१)

(१५०)

५ मृळीको वासिष्ठः । अग्निः । बृहती, ४-५ उपरिष्ठाज्ज्योतिः, ४ जगती वा ।

समिन्द्रश्चित् समिध्यसे देवेभ्यो हन्यवाहन । आवित्यै रुद्रैर्वसुमिर्न आ गहि मृळीकायं न आ गहि	१ (१५७६)
--	----------

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।

मतीसस्त्वा समिधान हवामहे मृत्नीकार्यं हवामहे २

त्वामु जातवेदसं विश्ववारं गृणे धिया ।

अग्ने देवाँ आ वह नः प्रियवतान् मृत्नीकार्यं प्रियवतान ३

अग्निर्देवा देवानां भवत् पुरोहितो ऽग्निं मनुष्याः कषयः समीधिर ।

अग्निं महो धनसातावहं हुवे मृत्नीकं धनसातये ४

अग्निरात्रिं भरद्वाजं गर्विष्ठिरं प्रावन्नः कषवं त्रसदस्युमाहवे ।

अग्निं वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृत्नीकार्यं पुरोहितः ५ [८] (१५८०)

(१५१)

१ अद्वा कामायनी । अद्वा । अनुष्टुप् ।

अद्भ्याग्निः समिध्यते अद्भ्या हूयते हविः ।

अद्भ्यां भगस्य मूर्धनि वचसा वेदयामसि १

प्रियं अद्भे ददतः प्रियं अद्भे दिदासतः ।

प्रियं भोजेषु यज्वस्वि—दं म उक्तिं कृधि २

यथा देवा असुरेषु अद्भ्यामुग्रेषु चक्रिरे ।

एवं भोजेषु यज्वस्व—स्माकमुक्तिं कृधि ३

अद्भ्यां देवा यजमाना वायुगोपा उपासते ।

अद्भ्यां हृदय्ययाकूत्या अद्भ्यां विन्दते वसु ४

अद्भ्यां प्रातर्हवामहे अद्भ्यां मध्यंदिनं परि ।

अद्भ्यां सूर्यस्य निमृचि अद्भे अद्भ्यापयेह नः ५ [९] (१५८१)

(१५२)

[द्वादशोऽनुवाकः ॥११॥ सू० १५२-१९१]

५ शासो भारद्वाजः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

शास इत्था महौ अस्य—मित्रखादो अद्भुतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीर्यते कदा चन १

स्वस्तिदा विशस्पति—वृत्रहा विमूधो वशी ।

वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयंकरः २ (१५८७)

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।	
वि मन्युमिन्द्र वृत्रह—हमित्रस्याभिदासतः	३
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।	
यो अस्माँ अभिदास—त्यधरं गमया तमः	४
अपेन्द्र द्विषतो मनो ऽप जिज्यासतो वधम् ।	
वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो यवया वधम्	५ [१०] (१५९०)

(१५३)

५ देवजामय इन्द्रमातरः । इन्द्रः । गायत्री ।

ईङ्ग्वन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । भेजानासः सुवीर्यम्	१
त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः । त्वं वृषन् वृषेदसि	२
त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्यन्तरिक्षमतिरः । उद् द्यामस्तभ्ना ओजसा	३
त्वमिन्द्र सजोषस—मर्कं बिभर्षि बाह्वोः । वज्रं शिशान ओजसा	४
त्वमिन्द्राभिभूरासि विश्वा जातान्योजसा । स विश्वा भुव आभवः	५ [११] (१५९५)

(१५४)

५ यमी वैवस्वती । भाववृत्तम् । अनुष्टुप् ।

सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते ।	
येभ्यो मधु प्रधावति ताँश्चिदेवार्पि गच्छतात्	१
तर्पसा ये अनाधृष्या—स्तर्पसा ये स्वर्ययुः ।	
तपो ये चक्रिरे मह—स्ताँश्चिदेवार्पि गच्छतात्	२
ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः ।	
ये वा सहस्रदक्षिणा—स्ताँश्चिदेवार्पि गच्छतात्	३
ये चित् पूर्व क्रतुसाप क्रतावान क्रतावृधः ।	
पितृन् तर्पस्वतो यम ताँश्चिदेवार्पि गच्छतात्	४
सहस्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् ।	
कधीन् तर्पस्वतो यम तपोजाँ अपि गच्छतात्	५ [१२] (१६००)

(१५५)

५ गिरिस्त्रिंशो भारद्वाजः । अलक्ष्मीघ्नम्, २-३ ब्रह्मणस्पतिः, ५ विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

अरायि काणे विकीटे गिरिं गच्छ सदान्वे ।	
गिरिम्बिठस्य सत्त्वमि—स्तेभिश्चा चातयामसि	१
चत्तो इतश्चत्तामुतः सर्वा भूणान्यारूपी ।	
अराय्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषन्निहि	२
अदो यदारु पर्वते सिन्धोः पारे अपूरुषम् ।	
तदा रभस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम्	३
यद्ध प्राचीरजगन्तो—रो मण्डूरधाणिकीः ।	
हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धुदयाशवः	४
परीमे गार्मनेषत पर्यग्निमहपत ।	
देवेष्वेकत श्रवः क इमाँ आ दधर्षति	५ [१३] (१६०५)

(१५६)

५ केतुराग्नेयः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं हिन्वन्तु ना धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु	। तेन जेष्म धनं धनम्	१
यया गा आकरामहे सेनयाग्रे तवोत्या	। तां नो हिन्व मघत्तये	२
आग्ने स्थूरं रायिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम्	। अङ्घ्रि खं वर्तया पणिम्	३
अग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो द्विवि	। दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः	४
अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत्	। बोधा स्तोत्रे वयो दधत	५ [१४] (१६१०)

(१५७)

५ भुवन आपत्यः, साधनो वा भौवनः । विश्वे देवाः । द्विपदा त्रिष्टुप् ।

इमा नु कं भुवना सीपधामे—न्द्रश्च विश्वे च देवाः		१
यज्ञं च नस्तुवं च प्रजां चा—ऽऽदित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति	॥१॥	२
आदित्यैरिन्द्रः सर्गणो मरुद्भि—रस्माकं भूत्वविता तनूनाम्		३
हत्वाय देवा असुरान् यदार्यन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः	॥२॥	४
प्रत्यञ्चमर्कमनयच्छचीभि—रादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन्	॥३॥	५ [१५] (१६१५)

(१५८)

५ चक्षुः सौर्यः । सूर्यः । गायत्री, २ स्वराद् ।

सूर्यो नो विवस्पातु वातो अन्तरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः १
 जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सवाँ अर्हति । पाहि नो विद्युतः पतन्त्याः २
 चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उत पर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ३
 चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे चक्षुर्विष्यै तनूभ्यः । सं चेदं वि च पश्येम ४
 सुसंहशं त्वा वयं प्रति पश्येम सूर्य । वि पश्येम नृचक्षसः ५ [१६] (१६००)

(१५९)

६ पौलोमी शची । शची (आत्मानं तुष्टाय) । अनुष्टुप् ।

उदसौ सूर्यो अगा—दुवयं मामको भगः ।
 अहं तद्विद्वला पति—मभ्यसाक्षि विपासहिः १
 अहं केतुरहं मूर्धा ऽहमुया विवाचनी ।
 ममेदनु कर्तुं पतिः सेहानाया उपाचरेत् २
 मम पुत्राः शत्रुहणो ऽथो मे दुहिता विराट् ।
 उताहमस्मि संजया पत्यौ मे श्लोकं उत्तमः ३
 येनेन्द्रो हविषा कृत्य—भवद् द्युमन्युत्तमः ।
 इदं तदकि देवा असपत्ना किलाभुवम् ४
 असपत्ना सपत्नघ्नी जयन्त्यभिभूवरी ।
 आवृक्षमन्यासां वर्चो राधो अस्थेयसामिव ५
 समजैषमिमा अहं सपत्नीरभिभूवरी ।
 यथाहमस्य वीरस्य विराजानि जनस्य च ६ [१७] (१६०६)

(१६०)

५ पूरणो वैश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तीव्रस्याभिर्वयसो अस्य पाहि सर्वरथा वि हरीं इह मुञ्च ।
 इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन् तुभ्यमिमे सुतासः १
 तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु सोत्वांस—स्त्वां गिरः श्वात्र्या आ ह्वयन्ति ।
 इन्द्रेदमद्य सर्वान् जुषाणो विश्वस्य विद्राँ इह पाहि सोमम् २
 य उंशता मनसा सोममस्मै सर्वहृदा देवकामः सुनोति ।
 न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रशस्तमिच्चारुमस्मै कृणोति ३ (१६२९)

अनुस्पष्टो भवत्येषो अस्य यो अस्मै र्वान् न सुनोति सोमम् ।

निररन्तौ मघवा तं दधाति ब्रह्मद्विषो हन्यनानुदिष्टः

४

अश्वायन्तो गव्यन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोपगन्तवा उ ।

आभूषन्तस्ते सुमतौ नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम

५ [१८] (१६३१)

(१६१)

५ प्राजापत्यो यक्ष्मनाशनः । इन्द्राग्नी, राजयक्ष्मघ्नं वा । त्रिष्टुप्, ५ अनुष्टुप् ।

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय क—मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात ।

ग्राहिर्जग्राह यदि वैतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम्

१

यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।

तमा हरामि निक्कितेरुपस्था—दस्पर्षमेनं शतशारदाय

२

सहस्राक्षेण शतशारदेन शतायुषा हविषाहर्षमेनम् ।

शतं यथेमं शरकु नयातीन्द्रो विश्वस्य दुरितस्य पारम्

३

शतं जीव शरकु वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छतमु वसन्तान् ।

शतमिन्द्राग्नी सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषेमं पुनर्दुः

४

आहर्षं त्वाविदं त्वा पुनरागाः पुनर्नव ।

सर्वाङ्गः सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम्

५ [१९] (१६३६)

(१६२)

६ ब्राह्मो रक्षोहा । रक्षोहा । अनुष्टुप् ।

ब्रह्मणाग्निः संविद्वानो रक्षोहा बाधतामितः ।

अमीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाशये

१

यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये ।

अग्निष्टं ब्रह्मणा सह निष्क्रव्यादमनीनशत्

२

यस्ते हन्ति पतर्यन्तं निष्त्सुं यः सरीसृपम् ।

जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि

३

यस्त ऊरू विहरत्यन्तरा दंपती शये ।

योनिं यो अन्तरारोळिह तमितो नाशयामसि

४

यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते ।

प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि

५

(१६४१)

यस्त्वा स्वप्नेन तमसा माहयित्वा निपद्यति ।
प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशियामसि

६ [२०] (१६४०)

(१६३)

६ विवृहा काश्यपः । यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुकादधि ।

यक्षमं शीर्षण्यं मस्तिष्का—जिह्वाया वि वृहामि ते १

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् ।

यक्षमं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते २

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोर्हदयादधि ।

यक्षमं मतस्त्राभ्यां यक्रः प्लाशिभ्यो वि वृहामि ते ३

ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां पाष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्षमं श्रोणिभ्यां भासका—द्धंससो वि वृहामि ते ४

मेहनाद्वनंकरणा—लोमभ्यस्ते नखेभ्यः ।

यक्षमं सर्वस्मात्कात्मन—स्तमिदं वि वृहामि ते ५

अङ्गादङ्गालोमोलोमो जातं पर्वणिपर्वणि ।

यक्षमं सर्वस्मात्कात्मन—स्तमिदं वि वृहामि ते ६ [२१] (१६४८)

(१६४)

५ प्रचेता आङ्गिरसः । दुःस्वप्ननाशनम् । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

अपेहि मनसस्पते ऽपं काम परश्वर ।

परो निर्क्रत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः १

भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जन्ति दक्षिणम् ।

भद्रं वैवस्वते चक्षु—बहुत्रा जीवतो मनः २

यदाशसा निःशसाभिशसो—पारिम जाग्रतो यत् स्वपन्तः ।

अग्निर्विश्वान्यपं दुष्कृता—न्यजुष्टान्यारे अस्मद दधातु ३

यदिन्द्र ब्रह्मणस्पते ऽभिद्वोहं चरामसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पात्वंहसः ४

अजैष्माद्यासनाम् चा—ऽभूमानागसो वयम् ।

जाग्रत्स्वप्नः संकल्पः पापो यं द्विष्मस्तं स क्रच्छतु यो नो द्वेष्टि तमुच्छतु ५ [२२] (१६५३)

(१६५)

५ नैर्ऋतः कपोतः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोतं इषितो यदिच्छन् दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।	
तस्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे	१
शिवः कपोतं इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु ।	
अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु	२
हेतिः पक्षिणी न दभात्यस्मान्नाष्ट्यां पदं कृणुते अग्निधाने ।	
शं नो गोभ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसीद्विह देवाः कपोतः	३
यदुलूको वदति मोघमेतद्यत् कपोतः पदमग्नौ कृणोति ।	
यस्य दूतः प्रहित एष एतत् तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे	४
ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदुमिषं मदन्तः परि गां नयध्वम् ।	
संयोरपर्यन्तो दुरितानि विश्वा हित्वा न ऊर्जं प्र पतात् पतिष्ठः	५ [२३] (१६५८)

(१६६)

५ ऋषभो वैराजः, ऋषभः आकरो वा । सपत्नघ्नम् । अनुष्टुप्, ५ महापङ्क्तिः ।

ऋषभं मा समानानां सपत्नानां विपासहिम् ।	
हन्तारं शत्रूणां कृधि विराजं गोपतिं गवाम्	१
अहमस्मि सपत्नहेन्द्र इवारिष्टो अक्षतः ।	
अधः सपत्ना मे पदो रिमे सर्वे अभिष्ठिताः	२
अत्रैव वोऽपि नह्याम्युभे आत्नी इव ज्यया ।	
वार्चस्पते नि षेधेमान् यथा मदधरं वदान्	३
अभिभूरहमागमं विश्वकर्मण धाम्ना ।	
आ वंश्चित्तमा वो व्रतमा वोऽहं समितिं दे	४
योगक्षेमं व आदायाऽहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमक्रमीम् ।	
अधस्पदान्म उद्वदत मण्डूका इवोदुका न्मण्डूका उदुकादिव	५ [२४] (१६६३)

(१६७)

४ विश्वामित्र-जमदग्नी । इन्द्रः, ३ सोम-वरुण-वृहस्पति-अनुमति-मघवत्-धातृ-विधातारः । जगती ।

तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते मधु त्वं सुतस्य कलशस्य राजसि ।	
त्वं रायं पुरुवीरामु नस्कृधि त्वं तपः परितप्याजयः स्वः	१ (१६६४)

स्वर्जितं महि मन्दानमन्धसो हवामहे परि शक्रं सुतां उप ।	
इमं नो यज्ञमिह बोध्या गहि स्पृधो जयन्तं मधवानमीमहे	२
सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मणि बृहस्पतेरनुमत्या उ शर्मणि ।	
तवाहमद्य मधवन्नृपस्तुतौ धातर्विधातः कलशां अभक्षयम्	३
प्रसूतो भक्षमकरं चरावपि स्तोमं चेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे ।	
सुते सातेन यद्यागमं वां प्रति विश्वामित्रजमदग्नी दमे	४ [२५] (१६६७)

(१६८)

४ अनिलो वातायनः । वायुः । त्रिष्टुप् ।

वार्तस्य नु महिमानं रथस्य रुजन्नेति स्तनयन्नस्य घोषः ।	
द्विविस्पृग्यात्यरुणानि कृण्वन्नुतो एति पृथिव्या रेणुमस्यन्	१
सं प्रेरते अनु वार्तस्य विष्ठा ऐनं गच्छन्ति समनं न योषाः ।	
ताभिः सयुक् सरथं देव ईयते ऽस्य विश्वस्य भुवनस्य राजा	२
अन्तरिक्षे पथिभिरीयमानो न नि विशते कतमच्चनाहः ।	
अपां सखा प्रथमजा कृतावा कं स्विज्जातः कुत आ बभूव	३
आत्मा देवानां भुवनस्य गर्भो यथावशं चरति देव एषः ।	
घोषा इदस्य शृण्विरे न रूपं तस्मै वाताय हविषा विधेम	४ [२६] (१६७१)

(१६९)

४ शबरः काक्षीयतः । गावः । त्रिष्टुप् ।

मयोभूर्वातो अभि वातून्ना ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम् ।	
पीवस्वतीर्जीविधन्याः पिबन्त्ववसाय पद्वते रुद्र मृळ	१
याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद ।	
या अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ	२
या देवेषु तन्वमैरयन्त यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेद ।	
ता अस्मभ्यं पर्यसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र गोष्ठे रिरीहि	३
प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविद्वानः ।	
शिवाः सतीरुप नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सं संवेम	४ [२७] (१६७५)

(१७०)

४ विभ्राद् सौर्यः । सूर्यः । जगती, ४ आस्वारपङ्क्तिः ।

विभ्राद् बृहत पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् ।	
वार्तजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुषोष पुरुधा वि राजति	१
विभ्राद् बृहत सुभृतं वाजसातमं धर्मन् द्विवो धरुणे सत्यमर्पितम् ।	
अमित्रहा वृत्रहा दस्युहंतमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा सपत्नहा	२
इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धनजिदुच्यते बृहत ।	
विश्वभ्राद् भ्राजो महि सूर्यो हृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम्	३
विभ्राजञ्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं द्विवः ।	
येनेमा विश्वा भुवन्नान्याभृता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता	४ [२८] (१६७९)

(१७१)

४ इटो भार्गवः । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं त्यमिदतो रथमिन्द्र प्रावः सुतावतः । अशृणोः सोमिनो हवम्	१
त्वं मखस्य दोधतः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्	२
त्वं त्यमिन्द्र मर्त्यमास्त्रबुधाय वेन्यम् । मुहुः श्रश्ना मनस्यवे	३
त्वं त्यमिन्द्र सूर्यं पश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम्	४ [२९] (१६८३)

(१७२)

४ संवर्ने आङ्गिरसः । उषाः । द्विपदा विराट् ।

आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूर्धभिः	१
आ याहि वस्व्या धिया मंहिष्ठो जारयन्मखः सुदानुभिः	॥१॥ २
पितृभृतो न तन्तुमित सुदानवः प्रतिं दध्मो यजामसि	३
उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता	॥२॥ ४ [३०] (१६८७)

(१७३)

६ ध्रुव आङ्गिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

आ त्वाहार्षमन्तरेधि ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ।	
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्वाष्ट्रमधि भ्रशत्	१ (१६८८)

इहैवैधि मापं च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः ।	
इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठे—ह राष्ट्रमु धारय	२
इममिन्द्रो अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।	
तस्मै सोमो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः	३
ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वतो इमे ।	
ध्रुवं विश्वमिदं जगद् ध्रुवो राजा विशामयम्	४
ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।	
ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम्	५
ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ऽभि सोमं मृशामसि ।	
अथो त इन्द्रः केवली—विशो बलिहृतस्करत्	६ [३१] (१६९३)

(१७४)

५ अभीवर्त आङ्गिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।	
तेनास्मान् ब्रह्मणस्पते ऽभि राष्ट्राय वर्तय	१
अभिवृत्य सपत्ना—नभि या नो अरांतयः ।	
अभि पृतन्यन्तं तिष्ठा—ऽभि यो न इरस्यति	२
अभि त्वा देवः सविता ऽभि सोमो अवीवृतत् ।	
अभि त्वा विश्वा भूता—न्यभीवर्तो यथासंसि	३
येनेन्द्रो हविषा कृत्य—भवद् द्युमन्युत्तमः ।	
इदं तदकि देवा असपत्नः किलाभुवम्	४
असपत्नः सपत्नहा ऽभिराष्ट्रो विषासहिः ।	
यथाहमेषां भूतानां विराजानि जनस्य च	५ [३२] (१६९८)

(१७५)

४ ऊर्ध्वग्रावा सर्प आर्षुदिः । ग्रावाणः । गायत्री ।

प्र वो ग्रावाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्षु युज्यध्वं सुनुत	१
ग्रावाणो अपं दुच्छुना—मपं सेधत दुर्मतिम् । उस्त्राः कर्तन भेषजम् .	२ (१७००)

ग्रावाण उपरिष्वा महीयन्ते सजोषसः । वृष्णे दधतो वृष्ण्यम् ३
ग्रावाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मणा । यजमानाय सुन्वते ४ [३३](१७०२)

(१७६)

४ सूनुगर्भवः । १ ऋभव, २-४ अग्निः । अनुष्टुप्, २ गायत्री ।

प्र सुनर्वं क्रभूणां बृहन्नवन्त वृजना ।
क्षामा ये विश्वधायसो ऽश्रन् धेनुं न मातरम् १
प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् ।
हव्या नो वक्षदानुपक् २
अयमु प्य प्र देव्युर्होता यज्ञाय नीयते ।
रथो न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति तमना ३
अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः ।
सहसश्चित सहीयान देवो जीवातवे कृतः ४ [३४](१७०६)

(१७७)

३ पतङ्गः प्राजापत्यः । मायाभेदः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

पतङ्गमक्तमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः ।
समुद्रे अन्तः कवयो वि चक्षते मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः १
पतङ्गो वाचं मनसा विभर्ति तां गन्धर्वोऽवदुर्ध्वं अन्तः ।
तां द्योतमानां स्वयं मनीषा मृतस्य पदे कवयो नि पान्ति २
अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परां च पथिभिश्चरन्तम् ।
स सध्रीचीः स विपूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ३ [३५](१७०९)

(१७८)

३ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः । तार्क्ष्यः । त्रिष्टुप् ।

त्यमू पु वाजिनं देवजुतं सहावानं तरुतारं रथानाम् ।
अरिष्टनेमिं पृतनार्जमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम १
इन्द्रस्येव रातिमाजोहुवानाः स्वस्तये नार्वमिवा रुहेम ।
उर्वी न पृथ्वी बहुले गर्भीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिषाम २ (१७११)

सद्यश्चिद्यः शर्वसा पञ्च कृष्टीः सूर्यं इव ज्योतिषापस्ततान् ।
सहस्रसाः शतसा अस्य रंहिर्न स्मा वरन्ते युवतिं न शयीम्

३ [३६] (१७९२)

(१७९)

३ क्रमेण- गिबिरौशीनरः, काशिराजः प्रतर्दनः, रौहिदश्वो वसुमनाः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यते—न्द्रस्य भागमृत्विर्यम् ।

यदि श्रातो जुहोतन यद्यश्रातो ममत्तन

१

श्रातं हविरो ष्विन्द्र प्र याहि जगाम सूरौ अध्वनो विमध्यम् ।

परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न वाजपतिं चरन्तम्

२

श्रातं मन्य ऊर्ध्वानि श्रातमग्नौ सुश्रातं मन्ये तदृतं नवीयः ।

माध्यंदिनस्य सर्वनस्य कृधः पिबेन्द्र वज्रिन् पुरुकृज्जुषाणः

३ [३७] (१७९५)

(१८०)

३ जय पेन्द्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रू—ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु ।

इन्द्रा भर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्

१

मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः ।

सूकं संशायं पविर्मिन्द्र तिग्मं वि शत्रून् ताळिह वि मृधो नुदस्व

२

इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजो ऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।

अपानुवो जनममित्रयन्तं—मुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्

३ [३८] (१७९८)

(१८१)

३ क्रमेण- प्रथो वासिष्ठः, सप्रथो भारद्वाजः, धर्मः सौर्यः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामा—ऽऽनुष्टुभस्य हविषो हविर्यत् ।

धातुर्द्युतानात् सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभारा वसिष्ठः

१

अविन्वृन्ते अतिहितं यदासी—द्यज्ञस्य धाम परमं गुहा यत् ।

धातुर्द्युतानात् सवितुश्च विष्णो—भरद्वाजो बृहदा चक्रे अग्नेः

२

तेऽविन्वृन् मनसा दीध्याना यजुः ऋन्नं प्रथमं देवयानम् ।

धातुर्द्युतानात् सवितुश्च विष्णो—रा सूर्यादभरन् धर्ममेते

३ [३९] (१७९९)

(१८१)

३ तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा त्रिरः पुनर्नेषदुघशंसाय मन्म ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह—न्नथां करद्यजमानाय शं योः

१

नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं नो अस्त्वनुयाजो हवेषु ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह—न्नथां करद्यजमानाय शं योः

२

तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो ये ब्रह्मद्विषः शरवे हन्तवा उ ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं ह—न्नथां करद्यजमानाय शं योः

३ [४०] (१७१४)

(१८३)

३ प्रजावान् प्राजापत्यः । १ यजमानः, २ यजमानपत्नी, ३ होत्राशिषः । त्रिष्टुप् ।

अपश्यं त्वा मनसा चेर्कितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् ।

इह प्रजामिह रयिं रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम

१

अपश्यं त्वा मनसा दीध्यानां स्वायां तनू ऋत्वे नाधमानाम् ।

उप मामुच्चा युवतिर्वभूयाः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकामे

२

अहं गर्भमदधामोषधी—व्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।

अहं प्रजा अजनयं पृथिव्या—महं जनिभ्यो अपरीषु पुत्रान्

३ [४१] (१७१७)

(१८४)

३ त्वष्टा गर्भकर्ता, विष्णुर्वा प्राजापत्यः । १ विष्णु-त्वष्ट-प्रजापति-धातारः, २ मिनीवाली-सरस्वत्यश्विनः, ३ अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु ।

आ सिञ्चतु प्रजापति—र्धाता गर्भं दधातु ते

१

गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनौ देवा—वा धत्तां पुष्करस्रजा

२

हिरण्ययी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विना ।

तं ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सूतवे

३ [४२] (१७१०)

(१८५)

३ सत्यधृतिर्वारुणिः । आदित्यः (स्वस्त्ययनम्) । गायत्री ।

महिं त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः

। दुराधर्षं वरुणस्य

१

नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशंसः २
यस्मै पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ३ [४३](१७३३)

(१८६)

३ वातायन उलः । वायुः । गायत्री ।

वात आ वातु भेषजं शंभु मयोभु नो हृदे । प्र ण आयूषि तारिषत् १
उत वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा । स नो जीवातवे कृधि २
यदुदो वात ते गृहेऽमृतस्य निधिर्हितः । ततो नो देहि जीवसे ३ [४४](१७३६)

(१८७)

५ आग्नेयो वत्सः । अग्निः । गायत्री ।

प्राग्रये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः १
यः परस्याः परावत—स्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः २
यो रक्षांसि निजूर्वति वृषा शुक्रेण शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः ३
यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ४
यो अस्य परे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ५ [४५](१७४१)

(१८८)

३ आग्नेयः इयेनः । जातवेदा अग्निः । गायत्री ।

प्र नूनं जातवेदस—मश्वं हिनोत वाजिनम् । इदं नो बर्हिःसदे १
अस्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य मीळहुषः । महीमियमि सुष्टुतिम् २
या रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः । ताभिर्नो यज्ञमिन्वतु ३ [४६](१७४४)

(१८९)

३ सार्षपाङ्गी । आत्मा, सूर्यो वा । गायत्री ।

आयं गौः पृश्निरकमी—दसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्स्वः १
अन्तश्चरति रोचना ऽस्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् २
त्रिंशद्धाम वि राजति वाक् पतङ्गार्य धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ३ [४७](१७४७)

(१९०)

३ माधुच्छन्दसोऽघमर्षणः । भाववृत्तम् । अनुष्टुप् ।

ऋतं च सत्यं चाभीन्द्रात् तपसोऽध्यजायत । ततो रात्र्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः १
समुद्रादर्णवादिधि संवत्सरो अजायत । अहोरात्राणि विदध—द्विष्वस्य मिषतो वशी २
सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं च पृथिवीं चा—ऽन्तरिक्षमथो स्वः ३ [४८] (१७५०)

(१९१)

४ संवनन आङ्गिरसः । १ अग्निः, २-४ संज्ञानम् । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

संसमिद्युवसे वृष—न्नग्ने विश्वान्यर्य आ ।
इळस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर १
सं गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।
देवा भागं यथा पूर्वं संजानाना उपासते २
समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।
समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ३
समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।
समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ४ [४९] (१७५४)

॥ इति दशमं मण्डलं समाप्तम् ॥

॥ ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

मन्त्रसंख्या

नवममण्डलस्यान्तपर्यन्तं	८७९८
दशममण्डलस्य	१७५४
(वालखिल्यसहितः) सर्वयोगः	१०५५२
वालखिल्यमन्त्राः	८०
(वालखिल्यरहितः) सर्वयोगः	१०४७२

ऋग्वेदे मण्डलानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

मण्डलानि ।	सूक्तसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
प्रथममण्डलस्य	१९१	२००६
द्वितीयमण्डलस्य	४३	४२९
तृतीयमण्डलस्य	६२	६१७
चतुर्थमण्डलस्य	५८	५८९
पञ्चममण्डलस्य	८७	७२७
षष्ठमण्डलस्य	७५	७६५
सप्तममण्डलस्य	१०४	८४१
अष्टममण्डलस्य	९२	१६३६
नवममण्डलस्य	११४	११०८
दशममण्डलस्य	१९१	१७५४
	<hr/>	<hr/>
	१०१७	१०४७२
वाल्खिल्यसूक्तानाम्	११	८०
	<hr/>	<hr/>
	१०२८	१०५५२

*

अष्टकानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

अष्टकानाम् ।	सूक्तानि ।	वर्गाः ।	ऋचः ।	अक्षराणि ।
प्रथमाष्टकस्य	१२१	२६५	१३७०	४८९३१
द्वितीयाष्टकस्य	११९	२२१	११४७	५१७१८
तृतीयाष्टकस्य	१२२	२२५	१२०९	४७६३६
चतुर्थाष्टकस्य	१४०	२५०	१२८९	४२७६२
पञ्चमाष्टकस्य	१२९	२३८	१२६३	४८०२२
षष्ठाष्टकस्य	१२४	३१३	१६५०	४८४१२
सप्तमाष्टकस्य	११६	२४८	१२६३	४७५६२
अष्टमाष्टकस्य	१४६	२४६	१२८१	५२१७८
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	१०१७	२००६	१०४७२	३९४२२१
वाल्खिल्यसूक्तानाम्	११	१८	८०	३०४४
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	१०२८	२०२४	१०५५२	३९७२६५

*

ऋग्वेदे गायत्र्यादिछन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	अक्षरसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	अक्षराणि ।
१ गायत्री	२४	२४४९	५८,७७०
२ उष्णिक्	२८	३९८	११,१४४
३ अनुष्टुप्	३२	८५८	२७,४५६
४ बृहती	३६	३७१	१३,३०६
५ पङ्क्तिः	४०	४९८	१२,९२०
६ त्रिष्टुप्	४४	४२५१	१,८७,००४
७ जगती	४८	१३४६	६४,६०८
८ अतिजगती	५२	१७	८८४
९ शकरी	५६	१९	१,०६४
१० अतिशकरी	६०	१०	६००
११ अष्टिः	६४	७	४४८
१२ अत्यष्टिः	६८	८२	५,५७६
१३ धृतिः	७२	२	१४४
१४ अतिधृतिः	७६	१	७६
१५ द्विपदा गायत्री	१६	३	४८
१६ द्विपदा विराट्	२०	१३९	२,७८०
१७ द्विपदा त्रिष्टुप्	२२	१४	३०८
१८ द्विपदा जगती	२४	१	२४
१९ एकपदा विराट्	१०	५	५०
२० एकपदा त्रिष्टुप्	११	१	११
		<hr/> १०४७२	<hr/> ३,९४,२२१

वाल्खिल्यादि सूक्तानां छन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	अक्षरसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	अक्षराणि ।
१ गायत्री	२४	७	१६८
२ अनुष्टुप्	३२	२	६४
३ बृहती	३६	५६	२१२८
४ पङ्क्तिः	४०	१	४०
५ त्रिष्टुप्	४४	७	३०८
६ जगती	४८	७	३३६
		<hr/> ८०	<hr/> ३०४४
		सर्वयोगः १०५५२	३९,७२६५

अथ परिशिष्टानि ।

(अथ खिलसूक्तानि ।)

(१) [क्र० अ० १-४-८] [क्र० म० १।५० सूक्तस्यानन्ताम्]

शनैश्चिदद्य सूर्येणा—ऽऽदित्येन सहीयसा । अहं यशस्विनां यशो विद्यारूपमुपा ददे १
उद्यन्नद्य वि नो भज पिता पुत्रेभ्यो यथा । दीर्घायुत्वस्य हेशिषे तस्य नो धेहि सूर्य २
उद्यन्तं त्वा मित्रमह आरोहन्तं विचक्षण । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् ३

(२) [क्र० अ० २-५-१६] [ऋग्वेदस्य प्रथममण्डलस्यान्ते ।]

मा त्रिभेर्न मरिष्यसि परि त्वा पामि सर्वतः । घनेन हन्मि वृश्चिक—महिं दृण्डेनागन्तम् १
आदित्यरथवेगेन विष्णुर्बाहुबलेन च । गरुडपक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायशाः २
गरुडस्य पातमात्रेण त्रयो लोकाः प्रकंपिताः । प्रकंपिता मही सर्वा सशैलवनकानना ३
गगनं नष्टचन्द्रार्कं ज्योतिषं न प्रकाशते ।

वेवता भयभीताश्च मारुतो न प्लवार्यति [मारुतो न प्लवार्यत्यां नमः] ४

भो सर्प भद्रं भद्रं ते दूरं गच्छ महाविष । जन्मेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ५

आस्तीकवचनं श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिशवृक्षफलं यथा ६

नर्मदायै नमः प्रातर्नर्मदायै नमो निशि । नमोऽस्तु नर्मदे तुभ्यं त्राहि मां विपसन्तः ७

यो जरत्कारुणा जातो जरत्कार्वा महायशाः । तस्य स्मरामि भद्रं ते दूरं गच्छ महाविष ८

[असितं चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत् । दिवा वा यदि वा रात्रौ नास्ति सर्पभयं भवेत् ९]

अगस्तिर्माध्वश्चैव मुचुकुंदो महामुनिः । कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशायिनः १०]

खिललक्षणं= “ परशाखीयं स्वशाखायामपेक्षावशान्पठ्यते तत्खिलमुच्यते । ”

[म० भा० शां० ३२३।१० (कुं०) नीलकण्ठ टीका]

सू० १ पाठभेदाः— १ शनैश्चित्सूर्येण आ० । ०रूपाण्या ददे । २ । देहि (तै० ब्रा० ७।६।२२) ।

सू० २ पाठभेदाः— १-०महं दण्डेना० । [१ घनेन० । अथर्व० १०।४।९] ३ जातमात्रेण । ४ भयविव्रस्ता ।

५ महायशाः । जनमेजयस्य । १० अगस्त्यो माधव० । [१-१० बहुषु पुस्तकेषु नोपलभ्यते ।]

(५-६ महाभारते आदि० ५८।२५-२६ कुं०)—

सर्पापसर्पं भद्रं ते गच्छ सर्प महाविष । जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ॥

आस्तीकस्य वचः श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मूर्ध्ना शिशवृक्षफलं यथा ॥

८ जरत्कारुणाज्जातो, जगत्कारुणाज्जातो । भूमिं गच्छ । महायशाः ।

(महाभारते आदि० ५८।२४ कुं०) यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारौ महायशाः ।

८-९ हरेत् । (महाभारते आदि० ५८।२३ कुं०)

असितं चार्तिमन्तं च सुनीथं चापि यः स्मरेत् । दिवा वा यदि रात्रौ वा नास्य सर्पभयं भवेत् ॥

क्र० ९७

(३) [ऋ० अ० २-७-१५] [ऋ० मं० २ ३२ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

८ हिरण्यगर्भः । १-२ कुहूः, ३-४ अनुमतिः, ५-८ धाता ।

त्रिष्टुप्, ५ गायत्रीः ३, ४, ७ अनुष्टुप् ।

कुहूमहं सुवृत्तं विद्मनापसमस्मिन् यजे सुहवां जोहवीमि ।	
सा नो ददातु श्रवणं पितॄणां तस्यै ते देवि हविषा विधेम	१
कुहूर्देवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषः शृणोतु ।	
सं दाशुषे किरतु भूरि वामं रायस्पोषं यजमाने दधातु	२
अनु नोऽद्यानुमतिर्यजं देवेषु मन्यताम् ।	
अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषे मयः	३
अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शं च नस्कृधि ।	
क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूषि तारिषत	४
धाता दधातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः । स नः पूर्णेन वाचनन	५
धाता ददातु दाशुषे वसूनि प्रजाकामाय मीळहुषे दुरोणे ।	
तस्मै देवा अमृताः सं व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः	६
धाता ददातु दाशुषे प्राचीं जीवातुमक्षिताम् ।	
वयं देवस्य धीमहि सुमतिं वाजिनीवतः	७
धाता प्रजानामुत राय ईशे धातेदं विश्वं भुवनं जजान ।	
धाता कृष्णीरनिमिवाभिचष्टे धात्र इन्द्रव्यं घृतवज्जुहोत	८

(४) [ऋ० अ० २-८-१२] [ऋग्वेदस्य द्वितीयमण्डलस्यान्ते ।]

भद्रं वद दक्षिणतो भद्रमुत्तरतो वद । भद्रं पुरस्तान्नो वद भद्रं पश्चात् कपिंजल	१
भद्रं वद पुत्रैर्भद्रं वद गृहेषु च । भद्रमस्माकं नो वद भद्रं नो अभयं वद	२
भद्रमधरतान्नो वद भद्रमुपरिष्ठात् नो वद । भद्रंभद्रं न आ वद भद्रं नः सर्वतो वद	३
असपत्नः पुरस्तान्नः शिवं दक्षिणतस्कृधि । अभयं सततं पश्चाद् भद्रमुत्तरतो गृहे	४
यौवनानि महयसि जिग्युषामिव दुन्दुभिः । शकुंतक प्रदक्षिणं शतपत्राभि नो वद	५
आवकुंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं चिकिन्द्रि नः ।	
यदुत्पतन् वदसि कर्करियथा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः	६

सू० ४ पाठभेदाः- १ क-पिंजलः (निरु० ३।४।१८) । २ ऽस्माकं वदः ऽभयं कृधि । ४ असपत्नं ।
६ (ऋ० २।४।३२) ॥

(५) [क्र० अ० ४-२-२५] [क्र० मं० ५।४४ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

जागर्षि त्वं भुवने जातवेदो जागर्षि यत्र यजने हविष्मान् ।
इदं हविः श्रद्धधानो जुहोमि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम् १

(६) [क्र० अ० ४-३-३] [क्र० मं० ५।४९ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्रा—विरिणे वोवृकेऽपि वा । यदुस्तृणैरधीतं तत् तृणानि भवति ध्रुवम् १
वापीकृपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [अग्निं गच्छ स्वाहा] २

(७) [क्र० अ० ४-३-७] [क्र० मं० ५।५१ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

स्वस्त्ययनं ताक्ष्यमरिष्टनेमिं महद्भूतं वायुसं कुवतानाम् ।
असुरघ्नमिन्द्रसखं समत्सु बृहद्यशो नारामिवा रुहेम १
अंहोमुचमाङ्गिरसं गयं च स्वस्त्यात्रियं मनसा च ताक्ष्यम् ।
प्रयतपाणिः शरणं प्र पद्ये स्वस्ति संवाधेष्वाभयं नो अस्तु २

(८) [क्र० अ० ४-४-२९] [क्र० ५।८४ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

वर्षन्तु ते विभावरी विवो अभ्रस्य विद्युतः । रोहन्तु सर्वबीजा—न्यव ब्रह्माद्विपां जहि १

(९) [क्र० अ० ४-४-३४] [क्र० अ० ५।८४ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

आ ते गर्भो योनिमैतु पुमान् बाण इवेपुधिम् ।
आ वीरो जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः १
करोमि ते प्राजापत्य—मा गर्भो योनिमैतु ते
अनूनः पूर्णो जायता—मश्लोणोऽपिशाचधीतः २
पुमस्ते पुत्रो नारि तं पुमाननुजायताम् ।
तानि भद्राणि बीजा—न्युषभा जनयन्ति नौ ३
यानि भद्राणि बीजा—न्युषभा जनयन्ति नः ।
तैस्त्वं पुत्रान् विन्दस्व सा प्रसूधेनुका भव ४

सू० ५।१ (क्र० ५।३।३) ' तेन पासि० ' । सू० ६ पाठभेदाः— १ [निक्षिपेत्तत्प्रयत्नेन त्यक्तेऽन्यत्र भयावहम् । (ऋग्विधाने) । २ तृणं हस्ते धृत्वा उदके निक्षिपेत् ।] यत् स्तृणैरधीतं तदधीतं स्तृणानि भव ते भव । सू० ७ पाठभेदाः— १ महादभुतं । २ अभयं च नो ।

कामः समृद्धयतां मह्यमपराजितमेव मे ।

यं कामं कामये देव तं मे वायो समर्द्धय

५

(१०) [क्र० अ० ४-४-३४] [ऋग्वेदस्य पञ्चममण्डलस्यान्ते ।]

अग्रिरैतु प्रथमो देवतानां सोऽस्यै प्रजां मुञ्चतु मृत्युपाशात् ।

तदयं राजा वरुणोऽनुमन्यतां यथेयं स्त्री पौत्रमघं न रोदात् १

इमामग्निस्त्रायतां गार्हपत्यः प्रजामस्यै नयतु दीर्घमायुः ।

अशून्योपस्था जीवतामस्तु माता पौत्रमानन्दमभि प्रबुद्धयतामियम् २

मा ते गृहे निशि घोष उत्थादन्यत्र त्वद्दुर्त्यः सं विशन्तु ।

मा त्वं विकेश्युर आवधिष्ठा जीवपत्नी पतिलोके विराज

पश्यन्ती प्रजां सुमनस्यमाना ३

अप्रजस्तां पौत्रमृत्युं पाप्मानमुत वाधम् ।

शीर्ष्णः स्रजमिवोन्मुच्य द्विषद्भ्यः प्रतिमुञ्चामि पाशम् ४

देवकृतं ब्राह्मणं कल्पमानं तेन हन्मि योनिषदः पिशाचान् ।

क्रव्यादो मृत्यूनधरान् पातयामि दीर्घमायुस्तव जीवन्तु पुत्राः ५

(११) [क्र० अ० ४-४-३४] [ऋग्वेदस्य पञ्चममण्डलस्यान्ते ।]

॥ अध श्रीसूक्तम् ॥

(ऋषयः- आनन्द-कर्म-श्रीद-चिकीताः श्रीपुत्राः । देवता- श्रीरग्निश्च ।

छन्दः- अनुष्टुप्, ४ बृहती, ५-६ त्रिष्टुप्, १५ आस्तारपंस्तिः)

हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् । चन्द्रां हिरण्ययीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह १

तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् । यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम् २

अश्वपूर्वा रथमध्यां हस्तिनादप्रमोदिनीम् । श्रियं देवीमुप ह्वये श्रीर्मा देवी जुषताम् ३

कां सोस्मितां हिरण्यप्राकारामार्द्रां ज्वलन्तीं तृतां तर्पयन्तीम् ।

पद्मेस्थितां पद्मवर्णां तामिहोप ह्वये श्रियम् ४

चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टामुदाराम् ।

तां पद्मिनीमीं शरणं प्र पद्ये ऽलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृणे ५ [१]

सू० ११. पाठभेदाः- १ ० स्रजम्; ममा वह । ३ अश्वपूर्णाः, ० प्रमोदिनीम्, देवीर्जु० । ५ पद्मनेमि, पद्मनेमी, शरणमहं प्र०, वृणोमि ।

आदित्यवर्णे तपसोऽधि जातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः ।

तस्य फलानि तपसा नुदन्तु या अन्तरा याश्च बाह्या अलक्ष्मीः ६
उपैतु मां देवसखः—कीर्तिश्च मणिना सह । प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं वृद्धातु मे ७
क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठा—मलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अभूतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् ८
गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपे ह्वये श्रियम् ९
मनसुः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः १० [२]

कर्दमेन प्रजा भूता मयि संभव कर्दम । श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ११
आपः सृजन्तु स्निग्धानि चिकीर्त वस मे गृहे । नि च देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले १२
आर्द्रा पुष्करिणीं पुष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह १३
आर्द्रा यः करिणीं यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वह १४
तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।

यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानहम् १५ [३]

यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् । सूक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् १६
पद्मानने पद्मविपद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ।

विश्वप्रिये विष्णुमनोऽनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सं नि धत्स्व १७
पद्मानने पद्मऊरु पद्माक्षि पद्मसंभवे । तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम्यहम् १८
अश्वदायि गोदायि धनदायि महाधने । धनं मे जुषतां देवि सर्वकामांश्च देहि मे १९
पुत्रपौत्रधनं धान्यं हस्त्यश्वाश्वतरि रथम् । प्रजानां भवसि माता आयुष्मन्तं करोतु मे २०
धनमग्निधनं वायु—धनं सूर्यो धनं वसुः । धनमिन्द्रो बृहस्पति—वरुणो धनमश्विना २१ [४]

वैनतेय सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा । सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिनः २२
न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।

भवन्ति कृतपुण्यानां भक्त्या श्रीसूक्तजापिनाम् । २३

६ मा यान्तरा०, ममान्तरा । ७ भूतःसु, ० भूतोऽस्तु, ० भूतोऽसि । ऋद्धि, वृद्धि । ११ मे गृहे । १२ सृजन्तु, सृजन्ति । १३ यः करि० । यष्टीं, पुष्टीं० । पिङ्गलां पद्म०, चन्द्रां हिर० । ममा वह । १४, ० यष्टीं, पुष्करिणीं यष्टीं, यः करिणी यष्टिं, पुष्करिणीं पुष्टीं, पुष्करिणीं पुष्टि । १५, लक्ष्मी मलय० । प्रभूतिं । १६ श्रियः पञ्च० । १८ पद्मासने पद्म । पद्मिनि पद्मपत्रे० । १९ अश्वदायै च गोदायै धनदायै, लभतां । २० हस्त्यश्वादिगवैडकम् । करोतु मां । २१ वरुणं धनमस्तु मे, वरुण धनममस्तु ते, ० धनमश्नुते । २२ मघ्नं । २३ श्रीसूक्तजपकारिणाम्, भक्तानां श्रीसूक्तं जपेत् ।

सरसिजनिलये सरोजहस्ते धवलतरांशुकगंधमाल्यशोभे ।
 भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्र सीद मह्यम् २४
 विष्णुपत्नीं क्षमां देवीं माधवीं माधवप्रियाम् । लक्ष्मीं प्रियसखीं भूमिं नमाम्यच्युतवल्लभाम् २५
 महालक्ष्म्यै च विद्महे—विष्णुपत्न्यै च धीमहि । तन्नो लक्ष्मीः प्र चोदयात् २६
 आनंदः कर्दमः श्रीद—श्चिकीर्त इति विश्रुताः । ऋषयः श्रियः पुत्राश्च श्रीर्देवीर्देवता मताः २७
 ऋणरोगादिदारिद्र्य—पापक्षुद्रपमृत्यवः । भयंशोकमनस्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा २८ [५]
 श्रीवर्चस्वमार्युष्यमारोग्यमाविधा—च्छोभमानं महीयते ।
 धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं कीर्धमार्युः २९

॥ इति श्रीसूक्तम् ॥ ×

२४ धवलतरा । शुभगन्धमाल्यशोभे, ०शुकगन्धमाल्यशो(शु)भे । ०भूतिकरी । २५ विष्णोः प्रिय० ।
 २६ महादेव्यै । २७ मा विधाच्छुभमानं, ०माविधाच् शुभमानं । २८ आनन्दकर्दमश्रीदचि० । २९ रोगशोक० ।

× श्रीसूक्तस्यान्ते एते श्लोकाः केषुचित्पुस्तकेषु दृश्यन्ते—

(१)

विश्वेश्वर विरूपाक्ष विश्वरूप सदाशिव । शरणं भव भूतेश करुणाकर शंकर १
 हर शंभो महादेव विश्वेशामरवल्लभ । शिव शंकर सर्वात्मन् नीलकंठ नमोऽस्तु ते २
 मृत्युंजयाय रुद्राय नीलकंठाय शंभवे । अमृतेशाय शर्वाय महादेवाय ते नमः ३
 एतानि शिवनामानि यः पठेन्नियतः सकृत् । नास्ति मृत्युभयं तस्य पापरोगादि किंचन ४

(२)

यज्ञेशाच्युत गोविन्द माधवानन्त केशव । कृष्ण विष्णो हृषीकेश वासुदेव नमोऽस्तु ते १
 कृष्णाय गोपिनाथाय चक्रिणे मुरवैरिणे । अमृतेशाय गोपाय गोविन्दाय नमो नमः २
 एतान्यनन्तनामानि मण्डलान्ते (सदा) पठेत् । ३

(३)

वासनाद् वासुदेवोऽसि वासितं ते जगत्त्रयं । सर्वभूतनिवासोऽसि वासुदेव नमोऽस्तु ते १
 दश सप्त च नामानि मण्डलान्तेषु यः पठेत् । स शिवस्य पदं गत्वा शिवलोके महीयते २
 एतानि शिवनामानि मण्डलान्ते सकृत्पठेत् ।

(१) ३ श्रीमहादेवाय० ।

(१०) [क्र० अ० ४-७-२०] [क्र० मं० ६।४४ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

चक्षुश्च भोत्रं च मनश्च वाक् च प्राणापानौ देह इदं शरीरम् ।
 द्वौ प्रत्यश्चावनुलोमौ विसर्गावितं तं मन्ये दशयन्त्रमुत्सम् १
 नखश्च पृष्ठश्च करौ च बाहू जघे चोरु उदरं शिरश्च ।
 रोमाणि मांसं रुधिरास्थिमज्जमेतच्छरीरं जलबुद्बुदोर्पमम् २
 भ्रुवौ ललाटे च तथा च कर्णौ हनू कपोलौ द्युबुकेस्तथा च ।
 ओष्ठौ च वृन्ताश्च तथैव जिह्वा मे तच्छरीरं मुखरत्नकोशम् ३

(१३) [क्र० अ० ४-८-४] [क्र० मं० ६।४८ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्रा—विरिणे वोदुकेऽपि वा । यदुस्तृणैरधीतं तत् तृणानि भवति ध्रुवम् ?
 वापीकूपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [अग्निं गच्छ स्वाहा] २

(१४) [क्र० अ० ५-३-३०] [क्र० मं० ७।३५ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

शंवतीः पारयन्त्येते तं पृच्छन्ति वचो युजा । अभ्यारं तं यमाक्रेतुं य एवेदमिति ब्रवन् १
 भासाक्रेतुं परिसृतं भारतीर्ब्रह्मवर्धनीः । संजानाना मही माता य एवेदमिति ब्रवन् २
 इन्द्रस्तं किं विभुं प्रभुं भानुनेयं सरस्वतीम् । येन सूर्यमरोचय—येनेमे रोदसी उभे ३
 जुषस्वाग्ने अङ्गिरः काण्वं मेध्यातिथिम् । मा त्वा सोमस्य बर्बृहत सुतस्य मधुमत्तमः ४
 त्वमग्ने अङ्गिरः शोचस्व देववीतमः । आ शंतम शंतमाभि—रभिष्टिभिः शान्तिः स्वस्तिमकुर्वत ५
 शं नः कर्निकदद देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ।
 शं नो ग्यावापृथिवी शं प्रजाभ्यः शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे ६

(१५) [क्र० अ० ५-४-२२] [क्र० मं० ७।५५ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

स्वप्न स्वप्नाधिकरणे सर्वं नि ज्वापया जनम् । आसूर्यमन्यान् त्वापया—व्युषं जाग्रियामहम् ?
 अजगरो नाम सर्पः सर्पिरविषो महान् । तस्मिन् हि सर्पः सुधित—स्तेन त्वा स्वापयामसि २
 सर्पः सर्पो अजगरः सर्पिरविषो महान् । तस्य सर्पात् सिन्धव—स्तस्य गाधमंशीमहि ३

सू० १२ पाठभेदाः— १ उरश्च पृष्ठीश्च, उरश्च पृष्ठश्च, उरश्च पृष्टिश्च । लोमानि । ३ हनुः ।

सू० १३ पाठभेदाः— १ यस्तृणैरध्ययनं तदधीति ०; यस्तृणैरध्ययनस्तदधीतं तृणानि भवते भव ।
 तृणान्य ० । यत् तृणैरध्ययनं ० । सूक्तान्ते तृणान्यग्रा ० ॥ २ ॥ (पद्य षष्ठे परिशिष्टम्)

सू० १४ पाठभेदाः— १ ०यन्त्येतं तं, यन्त्येतेदं । अभ्यारं सं । ब्रवन् । २ पुरुस्पृहं । ३ सरस्वती ।
 ५ शान्तिं स्व०; शान्तिं स्व० ।

सू० १५ पाठभेदाः— १ स्वप्नः, यामिनं । ०व्युषं यद्व्युषं १०हं । ३ यस्य शुष्कात्सिन्धव ० ।

काळिको नाम सर्पो नवनागसहस्रबलः । यमुनहृदे ह सो जातोऽ ४ यो नारायणवाहनः
 यदि काळिकदूतस्य यदि काःकाळिकान्द्रयात् ।
 जन्मभूमिर्मतिक्रान्तो निर्विषो याति काळिकः ५
 आ याहीन्द्र पृथिभिरीळितेभिर्—र्यज्ञमिमं नो भागधेयं जुषस्व ।
 तृप्तां जहृर्मातुलस्येव योषां भागस्ते पैतृष्वसेयी वषामिव ६
 यशस्कुरं बलवन्तं प्रभुत्वं तमेव राजाधिपतिर्बभूव ।
 संकीर्णनागाश्वपतिर्नराणां सुमंगल्यं सततं दीर्घमायुः ७
 कर्कोटिको नाम सर्पो यो दृष्टीविष उच्यते । तस्य सर्पस्य सर्पत्वं तस्मै सर्प नमोऽस्तु ते ८
 येऽदो रोचने द्विवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ९
 या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीननु । ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः १०
 नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये द्विवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ११
 उग्रायुधाः प्रमतिनः प्रवीरा मायाविनो बलिनो मिच्छमानाः ।
 ये देवानसुराः पराभवन् तांस्त्वं वज्रेण मघवन् निवारय १२

(१६) [ऋ० अ० ५।६।२०] [ऋ० मं० ७।९६ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः ।
 यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निर्विष्ट—स्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम १

(१७) [ऋ० अ० ५।७।४] [ऋ० मं० ७।१०३ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

उपप्लवत मण्डूकि वर्षमा वद तादुरि । मध्ये हृदस्य प्लवस्व निगृह्य चतुरः पदः १

(१८) [ऋ० अ० ७।१।१८] [ऋ० मं० ९।६७ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुदुघा हि घृतश्रुतः । ऋषिभिः संभृतो रसो ब्राह्मणेष्वामृतं हितम् १
 पावमानीर्दिशन्तु न इमं लोकमर्थो अमुम् । कामान् त्समर्धयन्तु नो देवीर्देवैः समाहिताः २
 येन देवाः पवित्रेणा—त्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु माम् । ३

४ यामुनहृदे संजातो ह । ५ काकाळिकान्द्रयात्, काकाळिकान्द्रयम्, काःकाळिकान्द्रयम् । ० भूमिपरिक्रान्तो ।
 × ९-११ ये वामी (वा० य० १३-८, ७, ६) । (१६) १ [श्री० सू० पृ० अ० ३।८]
 सू० १७ पाठभेदाः— १ उपप्लवद । मण्डूकी । प्लवस्य । निगृह्य । परः ।
 सू० १८ पाठभेदाः— १ म इमं । देवैर्देवीः । ३ सहस्रेण धारेण ।

प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिशुण्मयम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे	४
इन्द्रः पुनीती सह मा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या ।	
यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा जातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु	५
ऋषयस्तु तपस्तेषु सर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीर्ऋचोऽब्रुवन्	६ [१]
यन्मे गर्भे वसंतः पापमुग्रं यज्जायमानस्य च किञ्चिदन्यत् ।	
जातस्य च यच्चापि च वर्धतो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	७
मातापित्रोर्यन्न कृतं वचो मे यत् स्थावरं जुद्धममाब्रूव ।	
विश्वस्य तत् प्रहृषितं वचो मे तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	८
गोघ्नात् तस्करत्वात् स्त्रीवधाद्यच्च किल्बिषम् ।	
पापकं च चरणेभ्यस् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	९
ब्रह्मवधात् सुरापानात् स्वर्णस्तेयाद् वृषलिगमनमैथुनसंगमात् ।	
गुरोर्द्वाराधिगमनाच्च तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	१०
बालधनान्मातृपितृवधान्द्रुमितस्करात् सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् ।	
पापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्यः प्रहरति सर्वदुष्कृतं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	११
क्रयविक्रयाद्योनिदोषाद् भक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् ।	
असंभोजनाच्चापि नृशंसं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	१२
दुर्यष्टं दुरधीतं पापं यच्चाज्ञानतो कृतम् ।	
अयजिताश्वासंयाज्यास् तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	१३
अमन्त्रमन्त्रं यत् किञ्चिद्धूयते च हुताशने ।	
संवत्सरकृतं पापं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	१४
ऋतस्य योनयोऽमृतस्य धाम विश्वा देवेभ्यः पुण्यगन्धाः ।	
ता न आपः प्र वहन्तु पापं शुद्धा गच्छामि सुकृतामु लोकं तत् पावमानीभिर्हं पुनामि	१५ [२]
पावमानीः स्वस्त्ययनीर्याभिर्गच्छति नान्द्रुनम् ।	
पुण्यांश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति	१६
पावमानीः पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् । पितृस्तस्योप वर्तेत क्षीरं सर्पिर्मधूवुकम्	१७

५ सुनीती, पुनीहि । मां । मूर्जयन्त्या, ऊर्जयन्त्या । १० वृषलि(ली)गमन० । १० दाराद्धि ग०, दाराभिग० ।
१७ पावमानीः, पावमानीं, पावमानं । ऋषींस्तस्योप तिष्ठे० ।

पावमानं परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनम् । ऋषींस्तस्योप तिष्ठेत क्षीरं सर्पिर्मधूवुकम् १८
 पावमानं परं ब्रह्म ये पठन्ति मनीषिणः । सप्त जन्म भवेद्विप्रो धनाढ्यो वेदुपारगः १९
 दशोत्तराण्यृचांश्चैव पावमानीः शतानि षट् । एतज्जुहुन्जपेन् मन्त्रं घोरमृत्युभयं हरेत् २०
 एतत्पुण्यं पापहरं रोगमृत्युभयापहम् । पठतां शृण्वतां चैव वृदाति परमां गतिम् । २१[३]

(१९) [ऋ० अ० ६।७।२०] [ऋ० मं० ९।३।५ मन्त्रस्यानन्तरम्]

इष्टेव वामनु वस्तां घृतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः ।
 घृतपदी शक्ररी सोमपृष्ठो—प यज्ञमस्थित वैश्वदेवी १
 वैश्वदेवी पुनती देव्या गा—यस्यामिमा ब्रह्मचस्तन्वो वीतपृष्ठाः ।
 तया मदनतः सधुमादेपु वयं स्याम पतयो रयीणाम् २

(२०) [ऋ० अ० ७।१।२८] [ऋग्वेदस्य नवममण्डलस्यान्ते ।]

यत्र तत् परमं पदं विष्णोर्लोकं महीयते ।
 देवैः सुकृतकर्मभि—स्तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव १
 यत्र तत् परमाप्यं भूतानामधिपतिम् ।
 भावभावी च योगीश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव २
 यत्र लोकास्तनृत्यजः श्रद्धया तपसा जिताः ।
 तेजश्च यत्र ब्रह्म च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव ३
 यत्र देवा महात्मानः सेन्द्राश्च समरुद्राणाः ।
 ब्रह्मा च यत्र विष्णुश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव ४
 यत्र गंगा च यमुना च यत्र प्राची सरस्वती ।
 यत्र सोमेश्वरो देव—स्तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव ५
 यत्र तद्विष्णुर्महीयते नराणामधिपतिम् ।
 यत्र शङ्खचक्रगदाधरस्मरणं मुक्तिश्च तत्र माममृतं कृधी—न्द्रायिन्वो परि स्रव ६

(२१) [ऋ० अ० ७।६।५] [ऋ० मं० १०।९ सूक्तस्यानन्तरम्]

ससुषीस्तदपसो दिवा नक्तं च ससुषीः । वरेण्यक्रतूरहमा देवीरवसि हुवे १

१८ पितृस्तस्योप वर्ते । १९ सप्तजन्मा । २० ण्यृचश्चैव; घोरं मृत्युम् । सू० १९ पाठभेदाः— १ इनेव ।
 पदेषु न । ण्यृष्ठो । सू० २० पाठभेदाः— २ ण्माढ्यं । भूतानामधिपतिः, देवानामधिपतिः, भूतानामधिपतिः ।
 भावभावि । च योगी च, वयो गीश्च । ३ त्यजाः । ब्रह्मा । ४ ब्रह्म च । [१९।२] (वा० य० १९।४४)

(२२) [क्र०अ०८।३।६] [क्र० सं० १०।७५।५ मन्त्रस्यानन्तरम् ।]

सितासिते सरिते यत्र संगथे तत्रापुतासो दिवमुत्पतन्ति ।

ये वै तन्वं वि सृजन्ति धीरास्ते जनासो अमृतत्वं भजन्ते

१

(२३) [क्र०अ०८।३।२८] [क्र० सं० १०।८।५ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

अविधवा भव वर्षाणि शतं साग्रं तु सुव्रता । तेजस्वी च यशस्वी च धर्मपत्नी पतिव्रता १
जनयद्बहुपुत्राणि मा च दुःखं लभेत् क्वचित् । भर्ता ते सोमपा नित्यं भवेद्धर्मपरायणः २
अष्टपुत्रा भव त्वं च सुभगा च पतिव्रता । भर्तुश्चैव पितुर्भ्रातु हृदयानंदिनी सदा ३
इन्द्रस्य तु यथेन्द्राणीं श्रीधरस्य यथा श्रिया । शंकरस्य यथा गौरीं तद्भर्तुरपि भर्तारि ४
अत्रैर्यथानुसूया स्याद् वसिष्ठस्याप्यरुन्धती । कौशिकस्य यथा सतीं तथा त्वमपि भर्तारि ५
ध्रुवैधि पोष्या मयि मह्यं त्वाद्वाद्बृहस्पतिः । मया पत्या प्रजावती सं जीव शरदः शतम् ६

(२४) [क्र०अ०८।५।२३] [क्र० सं० १०।१०३ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति न ओजसा स्पर्धमाना ।

तां गूहत तमसापवतेन यथामीषामन्यो अन्यं न जानात्

१

अन्धा अमित्रा भवताशीर्षाणा अहय इव ।

तेषां वो अग्निर्दग्धाना मग्निमूळहानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम्

२

(२५) [क्र०अ०८।६।१] [क्र० सं० १०।१०६ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

हविर्भिरैके स्वरितः सचन्ते सुन्वन्त एके सर्वेषु सोमान् ।

शचीर्मदन्त उत दक्षिणाभिर्नेज्जिह्वायन्त्यो नरैके पताम

१

(२६) [क्र०अ०८।७।१४] [क्र० सं० १०।१२७ सूक्तस्यानन्तरम् ।]

॥ अथ रात्रासूक्तम् ॥

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितरः प्रायु धामभिः ।

दिवः सदांसि बृहती वि तिष्ठस आ त्वेषं वर्तते तमः

१

ये ते रात्रि नृचक्षसो युक्तासो नवतिर्नव । अशीतिः संत्वष्टा उतो ते सप्त सप्ततीः २

रात्रिं प्र पद्ये जननीं सर्वभूतनिवेशिनीम् । भद्रां भगवतीं कृष्णां विश्वस्य जगतो निशाम् ३

सू० २१ पाठभेदाः— १ सरितो । संगते ।

सू० २३ पाठभेदः— ३ ०नंदनी । [सू० २४] १ यथामीषा अन्यो । १ [अथ० ३।२।६; वा० य० १७।४७; साम० १८६०] २ [अथ० ६।६।७२; साम० १८७१] [सू० २५] नरकं । सू० २६ पाठभेदाः— १ पितुरः प्रायि, पितरप्रायु, पितुरप्रायि, पितुरः प्रायु, । २ सन्त्यष्टा । सप्ततिः, सप्तति । ३ दिशां ।

संवेशिनीं संयमिनीं ग्रहनक्षत्रमालिनीम् ।

प्रपन्नोऽहं शिवां रात्रीं भद्रे पारमशीमहि [भद्रे पारमशीमह्यो नमः]

४

स्तोष्यामि प्रयतो देवीं शरण्यां बहुचप्रियाम् ।

सहस्रसंमितां दुर्गां जातवेदसे सुनवाम सोमम्

५ [१]

शान्त्यर्थं तद् द्विजातीनां मृषिभिः सोमपाश्रिताः ।

ऋग्वेदे त्वं समुत्पन्नाऽरातीयतो नि दहाति वेदः

६

ये त्वां देवि प्र पद्यन्ति ब्राह्मणा हव्यवाहनीम् ।

अविद्या बहुविद्या वा स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा

७

ये अग्निवर्णां शुभां सौम्यां कीर्तयिष्यन्ति ये द्विजाः ।

तांस्तारयति दुर्गाणि नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः

८

दुर्गेषु विषमे घोरे संग्रामे रिपुसंकटे । अग्निचोरनिपातेषु दुष्टग्रहनिवारिणि

९

दुर्गेषु विषमेषु त्वं संग्रामेषु वनेषु च ।

मोहयित्वा प्र पद्यन्ते तेषां मे अभयं कुरु [तेषां मे अभयं कुर्वो नमः]

१० [२]

केशिनीं सर्वभूतानां पञ्चमीति च नाम च ।

सा मां समा निशा देवीं सर्वतः परि रक्षतु [सर्वतः परि रक्षत्वो नमः]

११

तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टां ।

दुर्गां देवीं शरणमहं प्र पद्ये सुतरसि तरसे नमः सुतरसि तरसे नमः

१२

दुर्गां दुर्गेषु स्थानेषु शं नो देवीरभिष्टये । य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं रात्रौरात्री सदा पठेत् १३

[रात्रिः कुशिकः सोभरो रात्रिर्वा भारद्वाजो रात्रिस्तवो गायत्री ।]

रात्रीसूक्तं जपेन्नित्यं तत्कालमुपपद्यते ।

न योनिं पुनरायाति सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

१४

सू० २६ पाठभेदाः— ४ संवेशनीं, संयमनीं । गृह० । ६ समुपाश्रिताः । ७ त्वां देव । प्रपद्यन्ते ? सा नः । ८ अग्निवर्णां सौम्यां । ९ ०दुष्टग्रहनिवारणे, ०षु सर्वग्रहनिवारणे, अग्निचोरनिपाते च सर्वग्रह-निवारणे (रिणि) सर्व (दुष्ट) ग्रहनिवार (रि) ण्यो नमः । १० त्वां ? कुरु; तेषां मे अभयं कुर्वो (कृण्वो) नमः । ११ नामुत । समां दिशां देवीं देवी । १३ गुण्यं । रात्रीसूक्तं जपेत्सदा । १४ रात्रिः कुशिकः सोभरो रात्रिस्तवो गायत्री, रात्रि कुशिकं सोभरो रात्रिर्वा भारद्वाजी रात्रिस्तवं गायत्रं; रात्रिः कुशिकसोभरो रात्रिस्तवो गायत्री । तत्काल उपपद्यते ।

क्षीरेण स्नापिता दुर्गा चन्दनेन विलेपिता बिल्वपत्रकृतापीडा नमो दुर्गे नमो नमः	१५ [३]
सर्वभूतपिशाचेभ्यः सर्वसर्पसरीसृपैः । दैवेभ्यो मानुषेभ्यश्च उभयेभ्योऽभिरक्ष माम्	१६
या ऋग्वेदे स्तुता देवी काश्यपेन उदाहृता । जातवेदप्रभा गौरी जातवेदसे सुनवाम सोमम्	१७
सुरासुरैर्द्विजवरैः पिशाचोरगराक्षसैः । अरातिभय उत्पन्ने अरातीयतो नि दहाति वेदः	१८
गजद्वारेऽपथे घोरे संग्रामेषु च गौतमी । सर्वं रक्षतु दुरितं स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा	१९
महाभये समुत्पन्ने स्मरन्ति च जपन्ति च । सर्वं तारयते दुर्गा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्रिः	२० [४]
य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं शृण्वन्ति च जपन्ति च । त्रिषु लोकेषु विख्यातं त्रिषु लोकेषु पूजितम्	२१
अपुत्रो लभते पुत्रान् धनहीनो धनं लभेत् । अचक्षुर्लभते चक्षुर्बन्धो मुच्येत बन्धनात्	२२
व्याधितो मुच्यते रोगादुरोगी श्रियमाप्नुयात् । ददाति कामितं सर्वं कात्यायनि नमोऽस्तु ते	२३ [५]

[उलूकयातुं शुश्रूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।

सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं हृषदेव प्रमृण रक्ष इन्द्र [क्र० मं० ७।१०४।२१] १

पिशङ्गभृष्टिमम्भुणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण । सर्वं रक्षो निर्बह्य] [क्र० मं० १।१३३।५] २

(२७) [क्र० अ० ८।७।१६] [क्र० मं० २०।१२८ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

११ सनक-सनन्दन-सनाननादयः । हिरण्यम् । अनुष्टुप् ; ५, ८-९ त्रिष्टुप्, ७ अतिशकरी, ११ जगती ।

आयुष्यं वर्चस्यं रायस्पोषमौद्धिदम् । इदं हिरण्यं वर्चस्व-जैत्राया विशताद्रिमाम् १

उच्चैर्वाजि पृतनाषाट् सभासाहं धनंजयम् ।

सर्वाः समग्रा ऋद्धयो हिरण्येऽस्मिन् समाहिताः २

[उलूकयातुं १-२ इमौ मन्त्रौ ऋग्वेदस्थौ स्त्रिकेषु गणयितुं न योग्यौ ।]

सू० १७ पाठभेदाः- १ विशताडु मां० । (वा० य० ३४।५०) २ त्समाहिताः ।

शुनमहं हिरण्यस्य पितुर्मानेव जग्रभं । तेन मां सूर्यत्वचमकरं पुरुषं प्रियम्	३
सम्राजं च विराजं चाभिष्टिर्या च मे ध्रुवा ।	
लक्ष्मी राष्ट्रस्य या मुखे तया मामिन्द्र सं सृज	४
अग्नेः प्रजातं परि यद्विरण्यममृतं यज्ञे अधि मर्त्येषु ।	
य एनद्रेव स इदेनमर्हति जरामृत्युर्भवति यो बिभर्ति	५ [१]
यद्वेव राजा वरुणो यदु देवी सरस्वती । इन्द्रो यद्वृत्रहा वेव तन्मे वर्चस आयुषे	६
न तद्रक्षांसि न पिशाचाश्चरन्ति देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।	
यो बिभर्ति दाक्षायणा हिरण्यं स देवेषु कृणुते कीर्धमायुः स मनुष्येषु कृणुते कीर्धमायुः	७
यदाबध्नन् दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमाना ।	
तन्न आ बध्नामि शतशारवायायुष्मान् जरदंष्टिर्यथासत्	८
घृतादुल्लुप्तं मधुमत्सुवर्णं धनंजयं धरुणं धारयिष्णु ।	
ऋणक् सपत्नादधरांश्च कृण्वदाऽऽरोह मां महते सौभगाय	९
प्रियं मा कुरु देवेषु प्रियं राजसु मा कुरु । प्रियं विश्वेषु गोप्त्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम्	१०
अग्निर्येन विराजति सूर्यो येन विराजति ।	
विराज्येन विराजति तेनास्मान् ब्रह्मणस्पते विराज समिधं कुरु	११ [२]

(२८) [ऋ० अ० ८।७।१६] [ऋ० मं० १।१२८ सूक्तस्थानन्तरम्]

(विहव्य आंगिरसः । इन्द्रः । जगती ।)

अर्वाश्चमिन्द्रममृतो हवामहे यो गोजिन्द्रं नजिदं श्वजिद्यः ।

इमं नो हव्यं विहवे जुषस्वाऽस्म कुल्मो हरिवो मेदिनं त्वा

१

(२९) [ऋ० अ० ८।७।१६] [ऋ० मं० १०।१२८ सूक्तस्थानन्तरम्]

यां कल्पयन्ति नोऽरयः कूरां कृत्यां वधूमिव ।

तां ब्रह्मणार्पं निर्णुन्नः प्रत्यक्कर्तारमृच्छतु

१

शीर्षण्वतीं कर्णवतीं विषुरूपां भयंकरीम् ।

यः प्राहिणोविहाद्य त्वां वि तं त्वं योजयासुभिः

२

[२७] ३ हिरण्यस्वपितुर्मानेव, । ०र्नामेव । पुरुषप्रियं । ५ इदेयमर्हति, इदेनमर्हति, इवेदमर्हति, इदेनदर्हति ।
 ७ दाक्षायणं हिरण्यं । (वा० य० ३४।५१) ८ ०मानाः । तन्म आ, तत्ते, तदा । यथासन्, ०सन्, ०सत् वा,
 यथासम् । (वा० य० ३४।५२) ९ घृतादुल्लुप्तं, घृतादुल्लुप्तं । सपत्नानध० । (अथ० १९।६१।१) १० गोप्त्रेषु ।
 ११ विराज्येन । [तै० सं० ४।७।१४।४; तै० ब्रा० १।४।३।३]

येन दिष्टेह बहसि प्रतिकूलमघार्थिनि ।
तमेवेतो निर्वर्तस्व मास्मान् मृच्छो अनागसः ३
अभिवर्तस्व कर्तारं निरस्तास्माभिरोजसा ।
आयुरस्य निकृन्तस्व प्रजां च पुरुषादिनि ४
यस्त्वा कृत्ये चकारेह तं त्वं गच्छ पुनर्नवे ।
अरातीः कृत्ये नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ५ [१]

क्षिप्रं कृत्ये निर्वर्तस्व कर्तुरेव गृहान् प्रति ।
पशूँश्चैवास्य नाशय वीराँश्चास्य नि बर्हय ६
यस्त्वा कृत्ये प्रजिघाय विद्रौ अविदुषो गृहान् ।
तस्यैवेतः परेत्याशु तनुं कृधि परुष्परुः ७
प्रतीचीं त्वापसेधतु ब्रह्म रोचिष्णवमित्रहा ।
अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा रिप्रहा चाज एकपात ८
यथा त्वाङ्गिरसः पूर्वे भृगवश्चाप सेधिरे ।
अत्रयश्च वसिष्ठाश्च तथैव त्वाप सेधिम ९
यस्ते परुषि सन्दधौ रथस्येव विभुर्धिया ।
तं गच्छ तत्र तेऽयं न मज्ञातस्ते अयं जनः १० [२]

यो नः कश्चिद्वृणस्थो वा कश्चिद्वान्योऽभि हिंसति ।
तस्य त्वं द्रोर्विवेद्धोऽग्निस्तनूमृच्छस्व हेळिता ११
भवाशर्वा देवहेळि मस्यत पापकृत्वने ।
हरस्वती त्वं च कृत्ये मोच्छिषस्तस्य किंचन १२
यो नः कश्चिदुहाराति मर्नसा प्रतिभूषति ।
दूरस्थो वान्तिकस्थो वा तस्य हृद्यमसृक् पिव १३
येनासि कृत्ये प्रहिता दूढ्येनास्मज्जिघांसया ।
तस्य व्यानच्चाव्यानञ्च हिनस्तु हरसाशनिः १४
ये नः शिवासः पन्थानः परायन्ति परावतम् ।
तैर्देवि रात्र्याः कृत्या नो गुमर्यस्वानुकृत्ये १५ [३]
यदि वैषिं द्विपद्यस्मान् यदि वैषि चतुष्पदी ।
निरस्तेतो व्रजास्माभिः कर्तुरष्टापदी गृहान् १६

यो नः शपादशपतो यश्च नः शपतः शपात् ।
 वृक्षमिव विद्युदाशु तमामूलादनु शोषय १७
 यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्ट्यघायुर्यश्च नः शपात् ।
 शुने पिष्टमिव क्षामं तं प्रत्यस्य स्वमृत्यवे १८
 यश्च सापत्नः शपथो यश्च यामी शपाति नः ।
 ब्रह्मा च यत् क्रुद्धः शपात् सर्वं तत् कृध्यधस्पदम् १९
 सर्वन्धुश्चाप्यबन्धुश्च यो अस्माँ अभि दासति ।
 तस्य त्वं भिन्ध्यधिष्ठाय पदा विस्फूर्य तच्छिरः २० [४]

अभि प्रोहि सहस्राक्षं युक्त्वा तु शपथं रथे ।
 शत्रूनन्विच्छती कृत्ये वृकीवाविमतो गृहान् २१
 परि णो वृद्धाधि शपथान् दहन्नग्निरिव हृदम् ।
 शत्रूनेवाभितो जहि विव्या वृक्षमिवाशनिः २२
 शत्रून् मे प्रोथ शपथात् कृत्याश्च सुहृदोऽसुहृत् ।
 जिह्वाः श्लक्षणाश्च दुर्हृदुः समिद्धं जातवेदसम् २३
 असपत्नं पुरस्तान्नः शिवं दक्षिणतः कृधि ।
 अभयं सततं पश्चात् भद्रमुत्तरतो गृहे २४
 परेहि कृत्ये मा तिष्ठ विद्धस्येव पदं नय ।
 मृगस्य हि मृगारिप्रो न त्वा नीकर्तुमर्हति २५ [५]

अघ्न्यास्येव घोररूपे विपुरुषेऽविनाशिनि ।
 जृम्भिता प्रतिगृष्णीष्व स्वयमादाय चाद्धतम् २६
 त्वमिन्द्रो यमो वरुणस्त्वमापोऽग्निरथानिलः ।
 त्वं ब्रह्मा चैव रुद्रश्च त्वष्टा चैव प्रजापतिः २७
 आवर्तध्वं निर्वर्तध्वमृतवः परिवत्सराः ।
 अहोरात्राश्चाब्दाश्च त्वं दिशः प्रदिशश्च मे २८
 त्वं यमं वरुणं सोमं त्वमापोऽग्निर्मथानिलम् ।
 अत्राहृत्य पशूंश्चैव मुत्पादयसि चाद्धतम् २९

ये मे दमे दारुगर्भे शयानं धिया सहितं पुरुषं निजह्नुः ।
 कुम्भीपाकं नरकं ग्रीवबद्धं हता एवं पुरुषासो यमस्य

अभ्यक्ताक्ता स्वलङ्कृता सर्वं नो दुरितं दह ।	
जानीथाश्चैवं कृत्यानां कर्तुन् नृन् पापचेतसः ।	३१
यथा हन्ति पुरासीनं तथैवेष्वा सुकृन्नरः ।	
तथा त्वया युजा वयं निकृण्म स्थास्नु जङ्गमम्	३२
उत्तिष्ठैव परेहीतो ऽज्ञति किमिहेच्छसि ।	
ग्रीवास्ते कृत्ये पावौ चा—ऽभि कर्त्स्यामि विद्रव	३३
स्वायसाः सन्ति नोऽसयो विद्म चैव परूषि ते ।	
तैस्ते निकृण्मस्तान्युग्रे यदि नो जीवयस्वरीन्	३४
मास्योच्छिषो द्विषदं मोत किञ्चित्चतुष्पदम् ।	
मा जातीननुजान् पूर्वान् मा वेशि प्रतिवेशिनौ	३५ [७]

शत्रूयता प्रहितासि दूढयेनाभि यथायतः ।	
ततस्तथा त्वा नुदतु योऽयमन्तर्मयि श्रितः	३६
एवं त्वं निकृतास्माभि—ब्रह्मणा देवि सर्वशः ।	
यथेतमाश्रिता गत्वा पापधीनिव नो जाहि	३७
यथा विद्युद्धतो वृक्ष आमूलादनु शुष्यति ।	
एवं स प्रतिशुष्यतु यो मे पापं चिकीर्षति	३८
यथा प्रतिशुको भूत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पापं तमेवं धावतु यो मे पापं चिकीर्षति	३९
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्टयो जिघांसति ।	
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु बह्व वर्म ममान्तरम्	+ ४० [८]

उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्विवः । अव बह्वद्विषो जहि	४१
कुबेर ते मुखं रौद्रं नन्दिन्नानन्वुमावह ।	
ज्वरमृत्युभयं घोरं विश नाशय मे ज्वरम्	४२
यो मे करोति प्रद्वारे यो गृहे यो निवेशने ।	
यो मे केशनखे कुर्या—वृश्चने दन्तधावने	४३
प्रतिसर प्रतिधाव कुमारीव पितुर्गृहान् ।	
मूर्धानमेषां स्फोटय पदमेषां कुले कृधि	४४

ये नो रयिं दुश्चरितासो अग्रे जह्नुर्मतीसो अनृतं वदन्तः ।	
तेषां वपूँष्यर्चिषा जातवेदः शुष्कं न वृक्षमभि सं दहस्व	४५
कृष्णवर्णे महद्रूपे बृहत्कर्णे महद्भये । देवि देवि महादेवि मम शत्रून् विनाशय	४६
खट् फट् जहि महाकृत्ये विधूमाग्निसमप्रभे ।	
जहि शत्रून्त्रिशूलेन क्रुध्यस्व पिब शोणितम्	४७
ये द्रुह्युर्कजवे मह्यमग्रे कदाधियो दुर्मदा अश्मनासः ।	
आब्रुधैतान् शोचिषा विध्य तन्तून् वैवस्वतस्य सदनं नयस्व	४८ [९]

(३०) [ऋ० अ० ८।७।३०] [ऋ० मं० १०।१४२ सूक्तस्यानन्तरम्।]

हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि । [उत हृदो हि नो धियो ऽग्निर्देदातु भेषजम्*]१	
शीतहृदो हि नो धियो ऽग्निर्देदातु भेषजम् । अन्तिकामग्निमजनय दूर्वादः शशहागमत्	
अजातपुत्रपक्षाया हृदयं मम दूयते । विपुलं वनं ब्रह्माकाशं चर जातवेदुः कामाय	३
मां च रक्ष पुत्रांश्च शरणमभूत् तव । पिंगाक्ष लोहितग्रीव कृष्णवर्ण नमोऽस्तु ते	४
अस्मान्निबर्हणस्योनां सागरस्योर्मयो यथा । इन्द्रः क्षत्रं ददातु वरुणमभि पिचतु	५
शत्रवो निधनं यान्तु जय त्वं ब्रह्मतेजसा ।	६[१]

कपिलजटीं सर्वभक्षं चाग्निं प्रत्यक्षदैवतम् ॥	७
वरुणं च वशाम्यग्रे मम पुत्रांश्च रक्षतु [मम पुत्रांश्च रक्षत्वो नमः ।]	८
साग्रं वर्षशतं जीव पिब खाद च मोद च	९
दुःखितांश्च द्विजांश्चैव प्रजां च पशु पालय	१०
यावदादित्यस्तपति यावद्भ्राजति चन्द्रमाः । यावद्वायुः प्रवायति तावज्जीव जया जय	११

सू० ३० पाठभेदाः— १ जरायुणाग्ने । भुवोऽग्नि०, तुवोऽग्नि०, भवोऽग्नि०, भियोऽग्नि० । २ शीतहृदो, शीतहृदा । ०जरदूर्वादः, ०जनयदूर्वासः, ०जनपूर्वादः, ०जनयदूर्वादः ०जनयदूर्वारः । शिशुरागमत् । ३ धूयते, हूयते । ४ मांश्च । ५ अस्मान्नि बर्ह स्योनां, अस्यान्निबर्हणस्योनां, अस्मान्नि बर्हणस्योनां, अस्यान्निबर्हणस्योनां, अस्यान्नि वर्जय स्थानं । इन्द्रं, इन्द्र शस्त्रं । ६ जयस्त्वं, जय त्वं । १० दुःखितां च, दुःखितांत०, ०ताम् । ११ वायुः प्रवाजति । जय तावज्जीव जया जय ।

× [३०।१] नैष मन्त्रस्य भागः, पाठभेद एषः ।

येन केन प्रकारेण को हि नाम नु जीवति ।

परैषामुपकारार्थं यज्जीवति स जीवति । एतां वैश्वानरीं सर्वदेवान्नमोऽस्तु ते

१२

न चोरभयं न च सर्पभयं न च व्याघ्रभयं न च मृत्युभयम् ।

यस्यापमृत्युर्न च मृत्युः सर्वं लभते सर्वं जयते

१३ [२]

(३१) [क्र० अ० ८।८।९] [क्र० मं० १०।१५ सूक्तस्यानन्तरम् ।

अथ मेधा-सूक्तम् ।

मेधां मह्यमङ्गिरसो मेधां सप्त ऋषयो ददुः । मेधामिन्द्रश्चाग्निश्च मेधां धाता ददातु ते १

मेधां ते वरुणो राजा मेधां देवी सरस्वती । मेधां ते अश्विनौ देवा—वा धत्तां पुष्करस्रजा २

या मेधा अप्सरस्सु गन्धर्वेषु च यन्मनः । देवी या मानुषी मेधा सा मामा विशतादुमाम ३

यन्मे नोक्तं तद्रमतां शक्यं यदनुब्रुवे ।

निशामतं नि शामहै मयि व्रतं सह व्रतेषु भूयासं ब्रह्मणा सं गमेमहि ४

शरीरं मे विचक्षणं वाङ् मे मधुमद् दुहाम् ।

अवृद्धमहमसौ सूर्यो ब्रह्मणानी स्थः श्रुतं मे मा प्र हासीः ५ [१]

मेधां देवीं मनसा रेजमानां गन्धर्वजुष्टां प्रति नो जुषस्व ।

मह्यं मेधां वद मह्यं श्रियं वद मेधावी भूयासमजरारिण्यु ६

सदस्स्पतिमद्धतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिपम् ७

यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया मामद्यमेधया—ऽग्ने मेधाविनं कुरु ८

मेधाव्यहं सुमनाः सुप्रतीकः श्रद्धामनाः सत्यमतिः सुशेवः ।

महायशा धारयिण्युः प्रवक्ता भूयासमस्मै शरया प्रयोगे ९

सू० ३० पाठभेदाः—१२ विनामनु, हि नाम न, विनामनु, हीनमनु । वैश्वानरं०, वैश्वानरं देवं सर्वदेव अग्निं वैश्वानरं वन्दे सर्वदेव नमोऽस्तु ते । १३ यस्यापि मृ० । स सर्वं लभते स सर्वं जयते ।

सू० ३० पाठभेदाः— १ मेधां मह्यं दधातु ते, ददातु मे । २ मेधां मे । ३ अप्सरासु, अप्सरासो, अप्सरेषु मानुषी युगा । सा माया; मेधा विशतादुमां, मामा विशतादिह । ४ तद्रमतां । यदनुब्रुवे । निशाम मयि व्रतं सह ब्रह्मणा संगमेमहि, निशामयि मयि... प्रियेण भूयासं ब्र० । ५ विचक्षण, मधुमद्दुह ०मद्रहा, ०मद्रुहां, मधुमत्तमा । अवृत्तम० । प्र हासीत् । ६ देवीमनसो, देवी समनसां । मेधावि ०जरिण्युः । ८ ०मेधया मेधा०, ०मामह्यमेधाग्ने मेधाविनयं ९ ०समनाः, मेधाव्यसगणः, मेधाव सुमनः । ०मनाः सत्यमुपः सु०, ०मनास्यप्रमतिं सुवीरः । प्रवक्ता-भूयासमस्ये, ०समये, स्वधया प्रयोगे

३१७-८ (वा० य० ३१।१३-१४) २ (वा० य० ३१।१५ सदृशः)

नाशायित्री पलाशस्या—रुषसौ पथिकामसु । अथो ततस्य यक्षमाण—मपापा रोगनाशिनी १०
ब्रह्मवृक्ष पलाश त्वं श्रद्धां मेधां च देहि मे । वृक्षाधिप नमस्तेऽस्तु अत्र त्वं संनिधौ भव ११ [२]

(३२) [ऋ० अ० ८।८।१९] [ऋ० मं० १०।१६१ सूक्तस्यानन्तरम्]

ऊर्ध्वरेखा प्र दहन्ते विष्णुरिममिन्द्राग्नी अमृतं जुषेथाम् ।
मह्यं दधाना उप दीर्घमायुरस्मे धत्तं पुरुभुजा पुरन्धिः ।

(३३) [ऋ० अ० ८।८।२४] [ऋ० मं० १०।१६६ सूक्तस्यानन्तरम्]

येनेदं भूतं भुवनं भविष्यत् परिं गृहीतममृतेन सर्वम् ।
येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १
येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः ।
यदपूर्वं यक्षमन्तःप्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २
यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवेति ।
दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ३
यत् प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।
यस्मान्न ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ४
यस्मिन्नृचः साम यजूंषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविंवाराः
यस्मिंश्चित्तं सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ५
सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान् नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन इव ।
हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं यविष्ठं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ६ [१]

ये पञ्च पञ्चाशतः शतं च सहस्रं च नियुतं चार्बुदं च ।
ते यज्ञचित्तेष्टकाटं शरीरं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ७
वेदाहमेतं पुरुषं महान्तं—मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तस्य योनिं परिपश्यन्ति धीरा—स्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ८
येन कर्माणि प्रचरन्ति धीरा विप्रा वाचा मनसा कर्मणा वा ।
यत् स्वां दिशमनु संयन्ति प्राणिन—स्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ९
ये मे मनो हृदयं ये च देवा ये अन्तरिक्षं बहुधा कल्पयन्ति ।
ये श्रोत्रं च चक्षुषी संचरन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १०

यस्येदं धीराः पुनन्ति कवयो ब्रह्माणमेतं व्यावृणत इन्दुम् । स्थावरं जङ्गमं च द्यौराकाशं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	११ [२]
येन द्यौरुग्रा पृथिवी चान्तरिक्षं येन पर्वताः प्रदिशो दिशश्च । येनेदं सर्वं जगद्व्याप्तं प्रजानत् तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१२
अव्यक्तं चाप्रमेयं च व्यक्ताव्यक्तपरं शिवम् । सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१३
कैलासशिखरे रम्ये शंकरस्य गृहालयम् । देवतास्तत् प्रमोदुन्ते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१४
आदित्यवर्णं तपसा ज्वलन्तं यत् पश्यसि गुहासु जायमानः । शिवरूपं शिवमुदितं शिवालयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१५
येनेदं सर्वं जगतो बभूव यद्देवा अपि महतो जातवेदाः । यद्देवाऽयं तपसो ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१६ [३]
गोभिर्जुष्टो धनेन ह्यायुषा च बलेन च । प्रजया पशुभिः पुष्करार्धं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१७
योऽसौ सर्वेषु वेदेषु पठ्यतेऽनन्द ईश्वरः । अकार्यो निर्वृणो ह्यात्मा तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१८
यो वेदादिषु गायत्री सर्वव्यापी महेश्वरः । तदुक्तं च यदा ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१९
प्रयत्प्राणं ओंकारं प्रणवं च महेश्वरम् । यः सर्वं यस्य चित् सर्वं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२०
यो वै वेद महादेवं प्रणवं पुरुषोत्तमम् । ओंकारं परमात्मानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२१ [४]
ओंकारं चतुर्भुजं लोकनाथं नारायणम् । सर्वस्थितं सर्वगतं सर्वव्याप्तं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२२
तत् परात् परतो ब्रह्मा तत् परात् परतो हरिः । परात् परतरं ज्ञानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२३
य इदं शिवसंकल्पं सदाधीयन्ति ब्राह्मणाः । ते परं मोक्षमाप्स्यन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२४

अस्ति नास्ति शयित्वा सर्वमिदं नास्ति पुनस्तथैव दृष्टं ध्रुवम् ।
 अस्ति नास्ति हितं मध्यमं पदं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २५
 अस्ति नास्ति विपरीतो प्रवादो ऽस्ति नास्ति गुह्यं वा इदं सर्वम् ।
 अस्ति नास्ति परात् परो यत् परं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २६ [५]

(३४) [ऋ० अ० ८।८।४३] [ऋ० मं० १०।१८४ सूक्तस्थानन्तरम् ।

त्वष्टारूपकर्ता (नेजमेषः) । विष्णुः । अनुष्टुप् ।

नेजमेष परां पत् सुपुत्रः पुनरा पत । अस्यै मे पुत्रकामायै गर्भमा धेहि यः पुमान् १
 यथेयं पृथिवी मह्यु—त्ताना गर्भमावुधे । एवं तं गर्भमा धेहि दशमे मासि सूतवे २
 विष्णोः श्रेष्ठेन रूपेणा—ऽस्यां नार्यां गवीन्याम् । पुमांसं पुत्राना धेहि दशमे मासि सूतवे ३

(३५) [ऋ० अ० ८।८।४५] [ऋ० मं० १०।१८७ सूक्तस्थानन्तरम्

वत्स आग्नेयः । अग्निः । गायत्री ।

अनीकवन्तमृतयेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे । स नः पर्षदति द्विषः १

(३६) [ऋ० मं० ८।८।४९] [ऋग्वेदस्य दशममण्डलस्यान्ते ।]

संज्ञानमुशनावदत् संज्ञानं वरुणोऽवदत् । संज्ञानमिन्द्रश्चाग्निश्च संज्ञानं सवितावदत् १
 संज्ञानं वः स्वेभ्यः संज्ञानमरणेभ्यः । संज्ञानमश्विना युव मिहास्मासु नि यच्छताम् २
 यत् कक्षीवां संवननं पुत्रो अङ्गिरसां भवेत् । तेन नोऽद्य विश्वे देवाः सं प्रियां समजीजनन् ३
 सं वो मनांसि जानतां समाकूतिर्मनामसि । असौ यो विमना मनः सं समावर्तयामसि ४
 नैर्हस्त्यं सेनादरणं परि वर्तेतु यद्ध्रुविः । तेनामित्राणां बाहून् हविषा शोषयामसि ५
 परिवर्त्मान्येषामिन्द्रः पूषा च सस्रतुः ।
 तेषां वो अग्निर्दग्धानामग्निर्मूळहाना मिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ६
 ऐषु नह्यवृषाजिनं हरिणस्य धियं यथा । परां अमित्रां ऐष त्व—वाचीं गौरुपाजतु ७
 प्राध्वराणां पते वसो होतवरेण्यक्रतो । तुभ्यं गायत्रमृच्यते ८

सू० ३४ पाठभेदः— १ दशास्यां पुत्राना ।

सू० ३६ पाठभेदः— १ वः स्वेभ्यः, वस्वभ्यः, नः स्वेभ्यः । ३ ०वांसंवननो, ०वांसंवननो । ०सामं ०सामवेत् समचीचरन् । ४ नमामसि । ५ जनस्तं समावर्त० ।

गोका॒मो अन्न॑कामः प्र॒जाका॑म उ॒त कश्य॑पः ।

भू॒तं भ॒विष्य॑त् प्र॒स्तौति॑ स॒ह ब्र॑ह्मैक॒मक्षरं॑ बहु॒ब्रह्मैक॑मक्षरम् ९

यदु॒क्षरं॑ भू॒तकृ॑तं वि॒श्वेदे॒वा उ॒पास॑ते । मह॑ क॒षिम॑स्य गो॒प्तारं॑ ज॒मद॑गिरि॒कुर्व॑तम् १०

ज॒मद॑गिरा॒प्याय॑ते छ॒न्दोभि॑श्चतु॒रुत्त॑रैः । राजा॑ सोम॑स्य भ॒क्षेण॑ ब्रह्म॑णा वी॒र्या॑वता ११

शि॒वा नः॑ प्रदि॒शो दि॒शः स॒त्या नः॑ प्रदि॒शो दि॒शः ।

अ॒जो यत् ते॒जो द॑द॒श्रे शु॒क्रं ज्यो॑तिः प॒रो गुहा॑ १२

यदृ॒षिः कश्य॑पः स्तौ॒ति स॒त्यं ब्र॑ह्म च॒राच॑रं ध्रु॒वं ब्र॑ह्म च॒राच॑रम् ।

त्र्या॒युषं॑ ज॒मद॑ग्रेः कश्य॑पस्य त्र्या॒युषम्—ऽग॑स्त्यस्य त्र्या॒युषम् १३

यद्दे॒वानां॑ त्र्या॒युषं॑ तन्मे॒ अस्तु॑ त्र्या॒युषं॑ स॒र्वम॑स्तु श॒तायु॑षं ब॒लायु॑षम् । १४

तच्छ्रं॒योरा वृ॑णीमहे गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तये ।

दै॒वी स्व॑स्तिरस्तु नः स्व॑स्तिर्मानु॒षेभ्यः॑ ।

ऊ॒र्ध्वं जि॑गातु भे॒पजं॑ शं नो॑ अस्तु द्वि॒पदे॑ शं चतु॑र॒पदे॑ १५

॥ इति परिशिष्टानि ॥

अष्टौ विकृतयः ।

संहितालक्षणम् ।

परः सन्निकर्षः संहिता । (अष्टाध्याय्यां १।४।१०९ पाणिनिः) (वर्णानामतिशयितः संनिधिः संहितासंज्ञः स्यात्)

[१] संहितामन्त्रः ।

ओषधयः संवदन्ते सोमेन सह राजा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ॥

(ऋ० अष्टक ८, अ० ५, व० ११; मं० १०, सू० ९७, मं० २२)

(पदच्छेदपूर्वको) मंत्रपाठः ।

ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राजा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणम् तं राजन् पारयामसि ॥

पदसंहितालक्षणम् ।

पदविच्छेदोऽसंहितः ॥ (प्रातिशाख्यसूत्रे कात्यायनः)

[२] पदपाठः ।

ओषधयः । सं । वदन्ते । सोमेन । सह । राजा ।

१ २ ३ ४ ५ ६

यस्मै । कृणोति । ब्राह्मणः । तं । राजन् । पारयामसि ॥ १ ॥

७ ८ ९ १० ११ १२

क्रमलक्षणम् ।

क्रमेण पदद्वयस्य पाठः । क्रमपाठो 'योगरूढा संहिता' इत्युच्यते । 'क्रमः स्मृतिप्रयोजनः' (प्रा०सू० ४।१८ कात्यायन)

[३] क्रमपाठः ।

ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा । राज्ञेति राजा ॥

१ २ २ ३ ३ ४ ४ ५ ५ ६ ६ ६

यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।

७ ८ ८ ९ ९ १० १० ११ ११ १२

पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥

१२ १२

[४] पञ्चसन्धिः ।

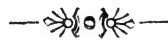
पञ्चसंधिलक्षणम् ।

अनुक्रमश्चोत्क्रमश्च व्युत्क्रमोऽभिक्रमस्तथा । संक्रमश्चाति पञ्चैते जटायान् कथिताः क्रमाः ॥

क्रमः= १ + २; २ + ३ । उत्क्रमः= २ + २, ३ + ३ । व्युत्क्रमः= २ + १, ३ + २ ।

अभिक्रमः= १+१; २ + २ । संक्रमः= १ + २; २ + ३ ।

(क्रमः)	(उत्क्रमः)	(व्युत्क्रमः)	(अभिक्रमः)	(संक्रमः)
१-०	२-२	२-१	१-१	१-२
ओषधयः सं ।	सं सं ।	समोषधयः ।	ओषधय ओषधयः ।	ओषधयः सं ।
१ २	२ २	२ १	१ १	१ ०
सं वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सं ।	सं सं ।	सं वदन्ते ।
२ ३	३ ३	३ ०	२ २	२ ३
वदन्ते सोमेन ।	सोमेन सोमेन ।	सोमेन वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सोमेन ।
३ ४	४ ४	४ ३	३ ३	३ ४
सोमेन सह ।	सह सह ।	सह सोमेन ।	सोमेन सोमेन ।	सोमेन सह ।
४ ५	५ ५	५ ४	४ ४	४ ५
सह राज्ञा ।	राज्ञा राज्ञा ।	राज्ञा सह ।	सह सह ।	सह राज्ञा ।
५ ६	६ ६	६ ५	५ ५	५ ६
राज्ञेति राज्ञा ।				
६ ६				

‘ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । ’ (ऋ० अ० ३।४।१०, म० ३।६०।१०) इत्यस्य—

पञ्चसन्धिः ।

तत्सवितुः ।	सवितुस्सवितुः ।	सवितुस्तत् ।	तत्तत् ।	तत्सवितुः ।
सवितुर्वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं सवितुः ।	सवितुस्सवितुः ।	सवितुर्वरेण्यं ।
वरेण्यं भर्गः ।	भर्गो भर्गः ।	भर्गो वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं भर्गः ।
भर्गो देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य भर्गः ।	भर्गो भर्गः ।	भर्गो देवस्य ।
देवस्य धीमहि ।	धीमहि धीमहि ।	धीमहि देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य धीमहि ।
धीमहीति धीमहि ।				

(एवमग्रेऽपि)

विकृति-लक्षणानि ।

शैशिरीये समाम्नाये व्यालिनैव महर्षिणा ।

जटाया विकृतीरष्टौ लक्ष्यन्ते नातिविस्तरम् ॥ १ ॥

जटा माला शिखा रेखा ध्वजो दण्डो रथो घनः ।

अष्टौ विकृतयः प्रोक्ताः क्रमपूर्वा महर्षिभिः ॥ २ ॥

अष्टौ विकृतयः क्रमपूर्वा भवन्ति । तासु जटा-दण्डसंज्ञके द्वे विकृती मुख्ये । यत एताभ्यामेवान्या विकृतयः संभवन्ति । तत्र जटां शिखाऽनुसरति । तथा च दण्डं माला-रेखा-ध्वज-रथा अनुसरन्ति । घनस्तु जटादण्डानुसरति ।

[१] जटा ।

प्रथमं जटालक्षणम् ।

अनुलोमविलोमाभ्यां त्रिवारं हि पठेत् क्रमम् । विलोमे पदवत्संधिः अनुलोमे यथाक्रमम् ॥

द्वितीयं जटालक्षणम् ।

क्रमे यथोक्ते पदजातमेव द्विरभ्यसेदुत्तरमेव पूर्वम् ।

अभ्यस्य पूर्वं च तथोत्तरे पदे ऽवसानमेवं हि जटाभिधीयते ॥

जटा= अनुलोमः १-२ + विलोम २-१ + अनुलोमः १-२ ॥ [क्रमः १-२ + व्युत्क्रमः २-१ + संक्रमः १-२]

जटापाठः ।

ओषधयम् सं, समोषधय, ओषधयम् सम् ॥
१ २ २ १ १ २

सं वदन्ते, वदन्ते सं, सं वदन्ते ॥
२ ३ ३ २ २ ३

वदन्ते सोमेन, सोमेन वदन्ते, वदन्ते सोमेन ॥
३ ४ ४ ३ ३ ४

सोमेन सह, सह सोमेन, सोमेन सह ॥
४ ५ ५ ४ ४ ५

सह राज्ञा, राज्ञा सह, सह राज्ञा ॥
५ ६ ६ ५ ५ ६

राज्ञेति राज्ञा ॥
६ ६

यस्मै कृणोति, कृणोति यस्मै, यस्मै कृणोति ॥
७ ८ ८ ७ ७ ८

कृणोति ब्राह्मणो, ब्राह्मणः कृणोति, कृणोति ब्राह्मणः ॥
८ ९ ९ ८ ८ ९

ब्राह्मणस्तं, तं ब्राह्मणो, ब्राह्मणस्तं ॥
९ १० १० ९ ९ १०

तं राजन्, राजस्तं, तं राजन् ॥
१० ११ ११ १० १० ११

राजन्पारयामसि, पारयामसि राजन्, राजन्पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥
११ १२ १२ ११ ११ १२ १२ ११

[२] माला ।

मालाया द्वौ भेदौ पुष्पमाला-क्रममाला चेति । तत्र क्रममालायाः लक्षणम्-

क्रम-मालालक्षणम् ।

अथाक्रमविपर्यासावर्धचस्यादितोऽन्ततः । अन्तं चादि नयेदेव क्रममालेति गीयते ॥

(१ क्रम-माला)

ओषधयः सं । राज्ञेति राज्ञा ॥ सं वदन्ते । राज्ञा सह ॥ वदन्ते सोमेन । सह सोमेन ॥
 १ २ ६ ६ २ ३ ६ ५ ३ ४ ५ ४
 सोमेन सह । सोमेन वदन्ते ॥ सह राज्ञा । वदन्ते सं ॥ राज्ञेति राज्ञा । समोषधयः ॥
 ४ ५ ४ ३ ५ ६ ३ २ ६ ६ २ १
 यस्मै कृणोति । पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति ब्राह्मणः । पारयामसि राजन् ॥
 ७ ८ १२ १२ ८ ९ १२ ११
 ब्राह्मणस्तं । राज्ञस्तं ॥ तं राजन् । तं ब्राह्मणः ॥ राजन्पारयामसि । ब्राह्मणः कृणोति ॥
 ९ १० ११ १० १० ११ १० ९ ११ १२ ९ ८
 पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति यस्मै ॥
 १२ ११

+ क्रम-माला

ओषधयः सं । १ २ राज्ञेति राज्ञा
 सं वदन्ते । ३ ४ राज्ञा सह ।
 वदन्ते सोमेन । ५ ६ सह सोमेन ।
 सोमेन सह । ७ ८ सोमेन वदन्ते ।
 सह राज्ञा । ९ १० वदन्ते सं ।
 राज्ञेति राज्ञा । ११ १२ समोषधयः ।
 यस्मै कृणोति । १३ १४ पारयामसीति पारयामसि ।
 कृणोति ब्राह्मणः । १५ १६ पारयामसि राजन् ।
 ब्राह्मणस्तं । १७ १८ राज्ञस्तं ।
 तं राजन् । १९ २० तं ब्राह्मणः ।
 राजन् पारयामसि । २१ २२ ब्राह्मणः कृणोति ।
 पारयामसीति पारयामसि । २३ २४ कृणोति यस्मै ।

+ क्रममालायाः पठनक्रमोऽन्तर्हितः प्रदर्शितः ।

(क्रम-माला)

[आदितोऽन्ततः] = [अन्तं चादि नयेत्]		[आदितोऽन्ततः] = [अन्तं चादि नयेत्]	
[१]	१ ओषधयः सं — राज्ञेति राज्ञा	६	[२] ७ यस्मै कृणोति — पारयामसीति पारयामसि १
	२ सं वदन्ते — राज्ञा सह	७	८ कृणोति ब्राह्मणः — पारयामसि राजन् १
	३ वदन्ते सोमेन — सह सोमेन	८	९ ब्राह्मणस् तं — राज्ञस्तं १
	४ सोमेन सह — सोमेन वदन्ते	९	१० तं राजन् — तं ब्राह्मणः
	५ सह राज्ञा — वदन्ते सं	१०	११ राजन् पारयामसि — ब्राह्मणः कृणोति
	६ राज्ञेति राज्ञा — समोषधयः	११	१२ पारयामसीति पारयामसि - कृणोति यस्मै

(२ पुष्पमाला ।)

पुष्पमाला-लक्षणम् ।

माला मालेव पुष्पाणां पदानां ग्रन्थिनी हि सा । आवर्तन्ते त्रयस्तस्यां क्रमव्युत्क्रमसंक्रमाः ॥

जटावदेव पुष्पमाला भवति । तत्र प्रतिपदं विराम इतिकारश्चेति विशेषः । केचिच्च पुष्पमालाया-
मितिकारं पदसन्धिस्थानेऽपि वदन्ति । यथा- “समोषधयः” इति ‘सम् ओषधयः’ । “ब्राह्मणस्तं”
इति ‘ब्राह्मणः तम्’ । “राज्ञस्तं” इति राजन् तम् । इत्यादिः ।

(क्रमः)	विरामः	(व्युत्क्रमः)	विरामः	(संक्रमः)
१ ओषधयः सं		समोषधयः		ओषधयः सं । इति । (विराम)
२ सं वदन्ते		वदन्ते सं		सं वदन्ते ” ”
३ वदन्ते सोमेन		सोमेन वदन्ते		वदन्ते सोमेन ” ”
४ सोमेन सह		सह सोमेन		सोमेन सह ” ”
५ सह राज्ञा		राज्ञा सह		सह राज्ञा ” ”
६ राज्ञेति राज्ञा				
७ यस्मै कृणोति		कृणोति यस्मै		यस्मै कृणोति ” ”
८ कृणोति ब्राह्मणः		ब्राह्मणः कृणोति		कृणोति ब्राह्मणः ” ”
९ ब्राह्मणस्तं		तं ब्राह्मणः		ब्राह्मणस्तं ” ”
१० तं राजन्		राज्ञस्तं		तं राजन् ” ”
११ राजन्पारयामसि		पारयामसि राजन्		राजन्पारयामसि
१२ पारयामसीति पारयामसि ।				

[३] शिखा ।

शिखा-लक्षणम् ।

पदोत्तगं जटामेव शिखामार्याः प्रचक्षते ।

ओषधयः सं, समोषधय, ओषधयः सं, — वदन्ते ।
१ २ २ १ १ २ ३सं वदन्ते, वदन्ते सं, सं वदन्ते, — सोमेन ।
२ ३ ३ २ २ ३ ४वदन्ते सोमेन, सोमेन वदन्ते, वदन्ते सोमेन, — सह ।
३ ४ ४ ३ ३ ४ ५सोमेन सह, सह सोमेन, सोमेन सह, — राज्ञा ।
४ ५ ५ ४ ४ ५ ६सह राज्ञा, राज्ञा सह, सह राज्ञा ।
५ ६ ६ ५ ५ ६राज्ञेति राज्ञा ।
६ ६यस्मै कृणोति, कृणोति यस्मै, यस्मै कृणोति, — ब्राह्मणः ।
७ ८ ८ ७ ७ ८ ९कृणोति ब्राह्मणो, ब्राह्मणः कृणोति, कृणोति ब्राह्मणस—तम् ।
८ ९ ९ ८ ८ ९ १०ब्राह्मणस्तं, तं ब्राह्मणो, ब्राह्मणस्तं, — राजन् ।
९ १० १० ९ ९ १० ११तं राजन्, राजंस्तं, तं राजन्, — पारयामसि ।
१० ११ ११ १० १० ११ १२राजन्पारयामसि, पारयामसि राजन्, राजन् पारयामसि ।
११ १२ १२ ११ ११ १२पारयामसीति पारयामसि ।
१२ १२

[४] रेखा ।

रेखा-लक्षणम् ।

क्रमाद् द्वित्रिचतुष्पञ्चपदक्रममुदाहरत् । पृथक्पृथग्विपर्ययस्य लेखामाहुः पुनः क्रमात् ॥

पूर्वार्धस्य—

- २ (पदद्वयं) = ओषधयः सं । समोषधयः । ओषधयः सं ॥
 ३ (पदत्रयं) = सं वदन्ते सोमेन । सोमेन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥
 ४ (पदचतुष्कं) = वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । राज्ञा सह सोमेन वदन्ते । वदन्ते सोमेन ॥
 सोमेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ॥

उत्तरार्धस्य—

- २ = यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै । यस्मै कृणोति ॥
 ३ = कृणोति ब्राह्मणस्तं । तं ब्राह्मणः कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥
 ४ = ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि । पारयामसि राजंस्तं ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं ॥
 तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ॥

[यद्वा सर्वस्य मन्त्रस्य]

- २ (पदद्वयं) = ओषधयः सं । समोषधयः । ओषधयः सम् ॥
 ३ (पदत्रयं) = सं वदन्ते सोमेन । सोमेन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥
 ४ (पदचतुष्कं) = वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । राज्ञा सह सोमेन वदन्ते । वदन्ते सोमेन ॥
 ५ (पदपञ्चकं) = सोमेन सह राज्ञा यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै राज्ञा सह सोमेन । सोमेन सह ।
 ६ (पदषट्कं) = सह राज्ञा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राज्ञा सह ।
 सह राज्ञा ॥

- ७ (पदसप्तकं) = राज्ञा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ।

पारयामसि राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राज्ञा । राज्ञा यस्मै ॥
 यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।
 पारयामसीति पारयामसि ॥

[५] ध्वजः ।

ध्वज-लक्षणम् ।

ब्रूयादादेः कर्म सम्यगन्तादुत्तारयेद्यदि । वर्गे च ऋचि वा यत्र पठनं स ध्वजः स्मृतः ॥

(आदेः क्रमः)

(अन्तादुत्तारणं)

१ ओषधयः सं ।	२ पारयामसीति पारयामसि ।
३ सं वदन्ते ।	४ राजन् पारयामसि ।
५ वदन्ते सोमेन ।	६ तं राजन् ।
७ सोमेन सह ।	८ ब्राह्मणस्तं ।
९ सह राज्ञा ।	१० कृणोति ब्राह्मणः ।
११ राज्ञेति राज्ञा ।	१२ यस्मै कृणोति ।
१३ यस्मै कृणोति ।	१४ राज्ञेति राज्ञा
१५ कृणोति ब्राह्मणः ।	१६ सह राज्ञा ।
१७ ब्राह्मणस्तं ।	१८ सोमेन सह ।
१९ तं राजन् ।	२० वदन्ते सोमेन ।
२१ राजन् पारयामसि ।	२२ सं वदन्ते ।
२३ पारयामसीति पारयामसि ।	२४ ओषधयः सं ।

अत्र विशेषः ।

१ अत्र ध्वजस्य पठनक्रमोऽङ्कैः प्रदर्शितः ।

२ यथा मन्त्रस्यैकस्यैव ध्वजो भवति, तथैव पञ्च-षट्-सप्त-मन्त्रसंख्याकस्य वर्गस्याप्येवमेव ध्वजो भवति ।

तत्र वर्गादिस्थितस्य पदद्वयस्य वर्गान्तस्थेन पदेन द्विरुक्तेनेतिकारसहितेन च संबद्धो ज्ञातव्यः ।

यथा 'अग्निमीळे...आ गमदिति आ गमत्' इति प्रथमस्य वर्गस्य ऋग्वेदस्य ध्वजो बोद्धव्यः ।

[६] दण्डः ।

दण्ड-लक्षणम् ।

क्रममुक्त्वा विपर्यस्य पुनश्च क्रममुत्तरम् । अर्धर्चादेवमुक्तोऽयं क्रमदण्डोऽभिधीयते ॥

पूर्वार्धस्य—

२ = ओषधयः सं ॥ समोषधयः ।

३ = ओषधयः सं । सं वदन्ते ॥ वदन्ते समोषधयः ।

४ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन ॥ सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

५ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह ॥ सह सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

६ = ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा ॥

राजा सह सोमेन वदन्ते समोषधयः ।

ओषधयः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा ॥ राजेति राजा ।

उत्तरार्धस्य—

२ = यस्मै कृणोति ॥ कृणोति यस्मै ।

३ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥ ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

४ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं ॥ तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

५ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् ॥ राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

६ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसि राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसीति पारयामसि

[७] रथः ।

रथ-लक्षणम् ।

पादशोऽर्धचशो वापि सहोक्त्या दण्डवद्रथः ।

रथस्त्रिविधः । द्विचक्रश्चिचक्रश्चतुश्चक्रेति । तत्र द्विचक्रो रथोऽर्धचशो भवति । त्रिचक्रस्तु रथः प्रतिपादे समानपद-
संख्यायुतस्य गायत्रीछन्दस्कस्यैव मन्त्रस्य भवति । चतुश्चक्रो रथस्तु पादश एव भवति ।

(१) द्विचक्रो रथः (अर्धचशः)

(पूर्वार्धः) (उत्तरार्धः)

[१] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(प्रथम एकपाठकः)

समोषधयः । कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[२] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(द्वितीयो द्विपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

वदन्ते समोषधयः । ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[३] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(तृतीयस्त्रिपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

सोमेन वदन्ते समोषधयः । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[४] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(चतुर्थश्चतुष्पाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

(४) सोमेन सह । तं राजन् ।

”

सह सोमेन वदन्ते समोषधयः । राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

(व्युत्क्रमः)

[५] (१) ओषधयः सं । यस्मै कृणोति ।

(पञ्चमः पञ्चपाठकः)

(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।

”

(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्तं ।

”

(४) सोमेन सह । तं राजन् ।

”

(५) सह राज्ञा । राजन् पारयामसि ।

”

राज्ञेति राज्ञा । पारयामसीति पारयामसि ।

(समाप्तिः)

(२) द्विचक्रो रथः ।

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥

ऋ० १।१।१

अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया । अकारि रत्नधातमः ॥

ऋ० १।२०।१

मन्त्रद्वयस्य सहोक्त्याऽपि द्विचक्रो रथो भवति । सहोक्तिपाठभेदेन स द्विधा विभज्यते । तत्र प्रथमः—

(ऋ० १।१।१) (ऋ० १।२०।१)

[१] अग्निमीळे । अयं देवाय ॥

ईळेऽग्निं । देवायायं ॥

[२] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं ॥ अयं देवाय । देवाय जन्मने ॥

पुरोहितमीळेऽग्निं । जन्मने देवायायं ॥

[३] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य ॥ अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः ॥

यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं । स्तोमो जन्मने देवायायं ॥

[४] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः ॥

देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥ विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ॥

[५] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ।

देवमृत्विजं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः । विप्रेभिरासया ॥

ऋत्विजं देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥ आसया विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ॥

[६] अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्य । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्य देवं ।

देवमृत्विजं ॥

अयं देवाय । देवाय जन्मने । जन्मने स्तोमः । स्तोमो विप्रेभिः । विप्रेभिरासया ।

ऋत्विजमित्यृत्विजं । आसयेत्यासया ॥

[७] हातारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥

रत्नधातमं हातारं । रत्नधातमोऽकारि ॥

हातारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥

रत्नधातममिति रत्नऽधातमं । रत्नधातम इति रत्नऽधातमः ॥

(३) द्विचक्रो रथः ।

पूर्वोक्तयोर्द्वयोर्मन्त्रयोः सहोक्तया द्विचक्रो रथो भवति । तस्य द्वितीयः प्रकारो यथा—

(क्र० १।१।१)	(क्र० १।२०।१)	(क्र० १।१।१)	(क्र० १।२०।१)
[१](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	[५](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
ईळेऽग्निं	। देवायायं ॥	(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
[२](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।	
पुरोहितमीळेऽग्निं	। जन्मने देवायायं ॥	(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥
[३](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(५) देवमृत्विजं	। विप्रेभिरासया ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	ऋत्विजं देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ।	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	आसया विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ।	
यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥		[६](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
स्तोमो जन्मने देवायायं ॥		(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
[४](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥
‘पुरोहितमिति पुरःऽहितं’ ।		(५) देवमृत्विजं	। विप्रेभिरासया ॥
(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥	(६) ऋत्विजमित्यृत्विजं	। आसयेत्यासया ॥
देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥		[७](१) होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ॥		रत्नधातमं होतारं । रत्नधातमोऽकारिः ॥	
		होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
		रत्नधातममिति रत्नऽधातमं ।	
		रत्नधातम इति रत्नऽधातमः ॥	

(४) त्रिचक्रो रथः ।

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ (ऋ० १।२२।१९)

इत्येवं त्रिपदागायत्रीछन्दस्कस्य मन्त्रस्य प्रतिपादं समानपदमन्त्रत्वात्त्रिचक्रो रथो भवति, यथा—

(प्रथमः पादः)	(द्वितीयः पादः)	(तृतीयः पादः)	
[१] (१) विष्णोः कर्माणि ।	यतो ब्रतानि ।	इन्द्रस्य युज्यः ।	(प्रथमः क्रमः)
कर्माणि विष्णोः ।	ब्रतानि यतः ।	युज्य इन्द्रस्य ।	(व्युत्क्रमः)
[२] (१) विष्णोः कर्माणि ।	यतो ब्रतानि ।	इन्द्रस्य युज्यः ।	(द्वितीयः क्रमः)
(२) कर्माणि पश्यत ।	ब्रतानि पस्पशे ।	युज्यः सखा ।	"
पश्यत कर्माणि विष्णोः ।	पस्पशे ब्रतानि यतः ।	सखा युज्य इन्द्रस्य ।	(व्युत्क्रमः)
(प्रथमः पादः) विष्णोः कर्माणि ।	कर्माणि पश्यत ।	पश्यतेति पश्यत ।	(समाप्तिः)
(द्वितीयः ") यतो ब्रतानि ।	ब्रतानि पस्पशे ।	पस्पश इति पस्पशे ।	"
(तृतीयः ") इन्द्रस्य युज्यः ।	युज्यः सखा ।	सखेति सखा ।	"

(५) चतुश्चक्रो रथः ।

चतुश्चक्रो रथश्चतुष्पान्मन्त्रस्य पादशो भवति, यथा—

(प्रथमः पादः)	(द्वितीयः पादः)	(तृतीयः पादः)	(चतुर्थः पादः)	
[१] (१) ओषधयः सं ।	सोमेन सह ।	यस्मै कृणोति ।	तं राजन् ।	(प्रथमः क्रमः)
समोषधयः ।	सह सोमेन ।	कृणोति यस्मै ।	राजंस्तं ।	(व्युत्क्रमः)
[२] (१) ओषधयः सं ।	सोमेन सह ।	यस्मै कृणोति ।	तं राजन् ।	(द्वितीयः क्रमः)
(२) सं वदंते ।	सह राजा ।	कृणोति ब्राह्मणः ।	राजन्पारयामसि ।	"
वदंते समोषधयः ।	राजा सह सोमेन ।	ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।	पारयामसि राजंस्तं ।	(व्युत्क्रमः)
(प्रथमः पादः) ओषधयः सं ।	सं वदंते ।	वदंत इति वदन्ते ।		(समाप्तिः)
(द्वितीयः ") सोमेन सह ।	सह राजा ।	राजेति राजा ।		"
(तृतीयः ") यस्मै कृणोति ।	कृणोति ब्राह्मणः ।	ब्राह्मण इति ब्राह्मणः ।		"
(चतुर्थः ") तं राजन् ।	राजन्पारयामसि ।	पारयामसीति पारयामसि ।		"

[८] घनः ।

घनश्चतुर्विधः । घनो घनवल्लभश्च । तौ च प्रत्येकं द्विधा भवतः ।

[१] प्रथमं घन-लक्षणम् ।

अन्तात्क्रमं पठेत्पूर्वमादिपर्यन्तमानयेत् । आदिक्रमं नयेदन्तं घनमाहुर्मनीषिणः ॥

(१) पूर्वार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

[१] राज्ञेति राज्ञा । सह राज्ञा । सोमेन सह । वदन्ते सोमेन । सं वदन्ते । ओषधयः सं—

(आदितोऽन्तपर्यन्तम्)

सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ।

(२) उत्तरार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

[२] पारयामसीति पारयामसि । राजन् पारयामसि । तं राजन् । ब्राह्मणस्तं । कृणोति ब्राह्मणः ।

यस्मै कृणोति—

(आदितोऽन्तपर्यन्तम्)

कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ।

[२] द्वितीयं घनलक्षणम् ।

शिखामुक्त्वा विपर्यस्य तत्पदानि पुनः पठेत् । अयं घन इति प्रोक्त [इत्यष्टौ विकृतीः पठेत्] ॥

[१]

शिखापाठः	तस्य विपर्यायः—	तत्पदानां कुलपाठः—
ओषधयः सं समोषधय	ओषधयः सं वदन्ते वदन्ते समोषधय	ओषधयः सं वदन्ते॥
सं वदन्ते वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन सोमेन वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन ॥
वदन्ते सोमेन सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह सह सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह ॥
सोमेन सह सह सोमेन	सोमेन सह राज्ञा राज्ञा सह सोमेन	सोमेन सह राज्ञा ॥
सह राज्ञा राज्ञा सह	सह राज्ञा ॥ राज्ञेति राज्ञा ॥	

[२]

यस्मै कृणोति कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणः॥
 कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं ॥
 ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् राजंस्तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् ॥
 तं राजन् राजंस्तं तं राजन् पारयामसि पारयामसि राजंस्तं तं राजन् पारयामसि॥
 राजन् पारयामसि पारयामसि राजन् । राजन् पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ।

घनपाठः ।

द्वितीयघनलक्षणस्यान्यदुदाहरणम् ।

(१ शिखापाठः, २ तस्यत्रिपर्ययः, ३ तत्पदानां च पुनः पाठो घनः ।)

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।

ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे । (क्र० १।१०।१)

(१) प्रथमोऽर्धः ।

[१] गायँति त्वा, त्वा गायँति, गायँति त्वा, गायत्रिणो; गायत्रिणस्त्वा गायँति । गायँति त्वा
गायत्रिणः ॥

[२] त्वा गायत्रिणो, गायत्रिणस्त्वा, त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्य;—ऽर्चन्ति गायत्रिणस्त्वा ।
त्वा गायत्रिणोऽर्चन्ति ॥

[३] गायत्रिणोऽर्चन्त्य,—ऽर्चन्ति गायत्रिणो, गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कम—ऽर्कमर्चन्ति गायत्रिणो ।
गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कम ॥

[४] अर्चन्त्यर्कम—ऽर्कमर्चन्त्य—ऽर्चन्त्यर्कम—ऽर्किणो;ऽर्किणोऽर्कमर्चन्त्य—ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ॥

[५] अर्कमर्किणो,—ऽर्किणोऽर्कम—ऽर्कमर्किणः ॥ अर्किण इत्यर्किणः ॥

(२) द्वितीयोऽर्धः ।

[१] ब्रह्माणस्त्वा, त्वा ब्रह्माणो, ब्रह्माणस्त्वा, शतक्रतो; शतक्रतो त्वा ब्रह्माणो, ब्रह्माणस्त्वा
शतक्रतो ॥

[२] त्वा शतक्रतो, शतक्रतो त्वा, त्वा शतक्रत, उदु—च्छतक्रतो त्वा । त्वा शतक्रत उत् ॥

[३] शतक्रत उदुच्छतक्रतो, शतक्रत उद्वंशमिव; वंशमिवोच्छतक्रतो, शतक्रत उद्वंशमिव ॥
शतक्रतो इति शतऽक्रतो ॥

[४] उद्वंशमिव, वंशमिवोदुद्वंशमिव, येमिरे; येमिरे वंशमिवोदु—द्वंशमिव येमिरे ॥

[५] वंशमिव येमिरे, येमिरे वंशमिव, वंशमिव येमिरे ॥

वंशमिवेति वंशमऽइव । येमिर इति येमिरे ॥

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः ।

(घनवल्लभ.)

पदद्वयस्य क्रमोत्क्रमव्युत्क्रमाभिक्रमसंक्रमः पञ्चसन्धिपाठो भवति । अनुलोमविलोमानुलोमैर्जटापाठो जायते । जटया सहोत्तरपदपाठेन शिखापाठो भवति । क्रममुक्त्या, विपर्यय, पुनश्च क्रमपाठे कृते ध्वजो भवति । जटादण्डाभ्यां घनपाठः सिद्ध्यति । सर्वमेवैतत्पञ्चसंधियुक्ते घनपाठे घनवल्लभे समुच्चयेन संगच्छते । पञ्चसंधियुक्तेन अन्तादादि-पर्यन्तमादेरन्तपर्यन्तं च पाठेन द्वितीयो घनवल्लभः सिध्यति ।

परा॑ मे यन्ति धी॒तयो॑ गावो॒ न गव्यू॒तीरनु॑ ।

इच्छन्ती॑रु॒चक्ष॑सम् ॥

(ऋ० १।२।५।६)

१] परा॑ मे । मे॒ मे । मे॒ परा॑ । परा॒ परा॑ । परा॑ मे ॥

परा॑ मे, मे॒ परा॑, परा॑ मे, यन्ति; यन्ति मे॒ परा॑, परा॑ मे यन्ति ॥

२] मे॒ यन्ति । यन्ति॒ यन्ति । यन्ति॒ मे । मे॒ मे । मे॒ यन्ति ॥

मे॒ यन्ति, यन्ति॒ मे, मे॒ यन्ति, धी॒तयो॑; धी॒तयो॑ यन्ति मे, मे॒ यन्ति धी॒तयः॑ ॥

३] यन्ति॒ धी॒तयः॑ । धी॒तयो॑ धी॒तयः॑ । धी॒तयो॑ यन्ति । यन्ति॒ यन्ति । यन्ति॒ धी॒तयः॑ ॥

यन्ति॒ धी॒तयो॑, धी॒तयो॑ यन्ति, यन्ति॒ धी॒तयो॑, गावो॑; गावो॑ धी॒तयो॑ यन्ति, यन्ति॒ धी॒तयो॑ गावः॑ ॥

४] धी॒तयो॑ गावः॑ । गावो॑ गावः॑ । गावो॑ धी॒तयः॑ । धी॒तयो॑ धी॒तयः॑ । धी॒तयो॑ गावः॑ ।

धी॒तयो॑ गावो॑, गावो॑ धी॒तयो॑, धी॒तयो॑ गावो॑, न; न गावो॑ धी॒तयो॑, धी॒तयो॑ गावो॑ न ॥

५] गावो॑ न । न न । न गावः॑ । गावो॑ गावः॑ । गावो॑ न ॥

गावो॑ न, न गावो॑, गावो॑ न, गव्यू॒ती;—गव्यू॒तीर्न गावो॑, गावो॑ न गव्यू॒तीः ॥

६] न गव्यू॒तीः । गव्यू॒तीर्गव्यू॒तीः । गव्यू॒तीर्न । न न । न गव्यू॒तीः ।

न गव्यू॒ती, गव्यू॒तीर्न, न गव्यू॒तीर—ऽन्व;—ऽनु गव्यू॒तीर्न, न गव्यू॒तीरनु॑ ॥

७] गव्यू॒तीरनु॑ । अन्वनु॑ । अनु गव्यू॒तीः । गव्यू॒तीर्गव्यू॒तीः । गव्यू॒तीरनु॑ ।

गव्यू॒तीरन्व—ऽनुगव्यू॒ती—गव्यू॒तीरनु॑ ॥ अन्वित्यनु॑ ॥

८] इच्छन्ती॑रु॒चक्ष॑सं । उ॒रुचक्ष॑समु॒रुचक्ष॑सं । उ॒रुचक्ष॑समिच्छन्ती॑ः । इच्छन्ती॑रिच्छन्ती॑ः ।

इच्छन्ती॑रु॒चक्ष॑सं ॥

इच्छन्ती॑रु॒चक्ष॑सं—मु॒रुचक्ष॑समिच्छन्ती॑—रिच्छन्ती॑रु॒चक्ष॑सम् ॥

उ॒रुचक्ष॑समित्यु॒रुचक्ष॑सं ॥

पञ्चसंध्युक्तो जटापाठः ।

◁ ————— पञ्चसंधिपाठः ————— ▷ ◁ — — — जटापाठः — — ▷

[१] परा मे । मे मे । मे परा । परा परा । परा मे ॥ परा मे, मे परा, परा मे ॥

[२] मे यंति । यंति यंति । यंति मे । मे मे । मे यंति ॥ मे यंति, यंति मे, मे यंति ॥

[३] यंति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यंति । यंति यंति । यंति धीतयः ॥

यंति धीतयो, धीतयो यंति, यंति धीतयः ॥

[४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ॥

धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावः ॥

[५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥ गावो न, न गावो, गावो न ॥

[६] न गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीर्न । न न । न गव्यूतीः ॥ न गव्यूतीर्गव्यूतीर्न न गव्यूतीः ।

[७] गव्यूतीरनु । अन्वनु । अनु गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीरनु ॥

गव्यूतीरन्वनु गव्यूतीर्गव्यूतीरनु ॥ अन्वित्यनु ॥

[८] इच्छंतीरुरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमुरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमिच्छंतीः । इच्छंतीरिच्छंतीः ।

इच्छंतीरुरुचक्षंसं ॥

इच्छंतीरुरुचक्षंसमुरुचक्षंसमिच्छंतीरिच्छंतीरुरुचक्षंसं ।

उरुचक्षंसमित्युरुचक्षंसं ॥

[एवमेव पञ्चसंध्युक्ताः सर्वा अपि विकृतयः पठ्यन्ते वेदविद्भिः ।]

पदक्रमविशेषज्ञो वर्णक्रमविचक्षणः ।

स्वरमात्राविशेषज्ञो गच्छेदाचार्यसंपदम् ॥

संहितापाठतः पुण्यं द्विगुणं पदपाठतः ।

त्रिगुणं क्रमपाठेन जटापाठेन षड्गुणम् ॥ (वराहपुराणे)

अथ भगवत्कात्यायनविरचिता ऋग्वेद-सर्वानुक्रमणी ।

अथ ऋग्वेदान्नाये शाकलके सूक्तप्रतीकऋक्संख्यऋषिदेवतच्छन्दांस्यनुक्रमणियामो यथोपदेशं । न ह्येतज्ज्ञानमृते श्रौतस्मार्तकर्मप्रसिद्धिः । मंत्राणां ब्राह्मणार्षेयच्छन्दोदैवतविद् याजनाध्यापनाभ्यां श्रेयोऽधिगच्छतीति । एताभ्यामेवानेवविदो यातयामानि च्छन्दांसि भवन्ति । स्थाणुं वर्च्छति, गर्ते वा पात्यते, प्रमीयते वा, पापीयान्भवतीति विज्ञायते ॥१॥ [१]

अथ ऋषयः ॥१॥ शतर्चिन आद्ये मंडलं, ऽस्ये क्षुद्रसूक्तमहासूक्ता, मध्यमेषु माध्यमा. ॥२॥ ऋचिऋथं चिद्विशेषितं ब्रह्मर्षिमन्त्रियमनुक्तगोत्रमांगिरसं विद्यात् ॥३॥ यस्य वाक्यं स ऋषिः ॥४॥ या तेनोच्यते सा देवता ॥५॥ यदक्षरपरिमाणं तच्छब्दः ॥६॥ अर्थेऽस्य ऋषयो देवताश्छन्दोभिरुपाधावन् ॥७॥ तिस्र एव देवताः क्षिप्रं त्रिष्वुस्थाना, अग्निर्वायुः सूर्य इति ॥८॥ एवं व्याहृतयः प्रोक्ता व्यस्ताः ॥९॥ समस्तानां प्रजापतिः ॥१०॥ ओंकारः सर्वदेवस्य, पारमेष्ठ्यो वा ब्राह्मो, देव, आध्यात्मिकः ॥११॥ तत्तत्स्थाना अन्यदेवतास्तद्भिभूतयः ॥१२॥ कर्मपृथक्त्वाद्धि पृथग्भिधानस्तुतयो भवन्ति ॥१३॥ एकैव वा महानात्मा देवता ॥१४॥ स सूर्य इत्याचक्षते ॥१५॥ स हि सर्वभूतात्मा ॥१६॥ तदुक्तमृषिणा 'सूर्य आत्मा जगतस्तस्थ-
पश्चेति' ॥१७॥ तद्विभूतयोऽन्या देवताः ॥१८॥ तदप्येतद्वचोक्तं ॥१९॥ 'इदं मित्रं वरुणमग्निमाहुरिति' ॥२०॥ यथाभिधानं त्वनुक्रमणियामः ॥२१॥ प्रायेणैन्द्रे मरुतः ॥२२॥ राज्ञां च दानस्तुतयः ॥२३॥ [२]

अथ च्छन्दांसि ॥१॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बहतीपङ्क्तित्रिष्टुब्जगत्यतिजगतीशक्रयतिशक्रयण्यष्टीष्टत्यतिष्टतयः ॥२॥ चतुर्विंशत्यक्षरादीनि चतुस्तराणि ॥३॥ ऊनाधिकेनैकेन निचृद्भुरिजौ ॥४॥ द्वाभ्यां विराट्स्वरजौ ॥५॥ पादपूरणार्थं तु क्षैप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्ब्यूहेत् ॥६॥ आद्ये तु सप्तवर्गे पादविशेषास्संज्ञविशेषा ॥७॥ ताननुक्रामंत एवोदाहरिण्यामः ॥८॥ विराड्स्वरूपा विराट्स्थानाश्च बहूना अपि त्रिष्टुभ एवेत्युद्देशः ॥९॥ तत्र दशैकादशद्वादशाक्षराणां वैराजत्रैष्टुभजागता इति संज्ञाः ॥१०॥ अनादेशेऽष्टाक्षराः पादाः ॥११॥ चतुष्पादश्चर्चः ॥१२॥ [३]

प्रथमं छंदस्त्रिपदा गायत्री ॥१॥ पंचकाश्चत्वारः षट्कश्चैकश्चतुर्थश्चतुष्को वा पदपङ्क्तिः ॥२॥ षट्सप्तैकादशा उष्णिगगर्भा ॥३॥ त्रयः सप्तकाः पादनिचृत् ॥४॥ मध्यमः षट्कश्चेदतिनिचृत् ॥५॥ दशकश्चेद्यवमध्या ॥६॥ यस्यास्तु षट्सप्तकाष्टकाः सा वर्धमाना ॥७॥ विपरीता प्रतिष्ठा ॥८॥ द्वौ षट्कौ सप्तकश्च ह्रसीयसी ॥९॥ [४]

द्वितीयमुष्णिक् त्रिपदांस्तौ द्वादशकः ॥१॥ आद्यश्चेत्पुरउष्णिक् ॥२॥ मध्यमश्चेत्कुक् ॥३॥ त्रैष्टुभजागतचतुष्काः ककुम्भ्यंकुशिरा ॥४॥ एकादशिनोः परः षट्कस्तनुशिरा ॥५॥ मध्ये चेत्पिपीलिकमध्या ॥६॥ आद्यः पंचकस्तयोऽष्टका अनुष्टुभगर्भा ॥७॥ चतुःसप्तकोष्णिगेव ॥८॥ [५]

तृतीयमनुष्टुप् ॥१॥ पंच पंचकाः षट्कश्चैको महापदपङ्क्तिः ॥२॥ जागतावष्टकश्च कृतिः ॥३॥ मध्ये चेदष्टकः पिपीलिकमध्या ॥४॥ नवकयोर्मध्ये जागतः काविराट् ॥५॥ नववैराजत्रयोदशैर्नष्टरूपी ॥६॥ दशकास्तयो विराट् ॥७॥ एकादशका वा ॥८॥ [६]

चतुर्थं बृहती तृतीयो द्वादशकः ॥१॥ आद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहती ॥२॥ द्वितीयश्चेन्न्यंकुसारिण्युरोबृहती वा स्कंधोम्रीवी वा

[१] ब्राह्मण आर्षेयः । स श्रेयोऽधिगच्छतीत्येताभ्यां । अधिगच्छति । भवंत्यधस्तु विपरीते । स्थाणुमृच्छति ।

[२] (२) क्षुद्रसूक्ता । (३) ब्रह्म ऋषिः । (४) देवताश्छन्दोभिरुपाधावन् । (१०) आर्षं तु प्रजापतिः । (११) आध्या-
त्मिकः । पारमेष्ठ्यो वा । (१२) तत्तत्स्थाना अन्यस्तद्भिभूतयः । (१७) ऋ० १।१।५।१ । (२०) ऋ० १।१।६।४।६

[३] (२) अस्य सूत्रस्यानन्तरमेव मंत्रो दृश्यते । 'कृतिः प्रकृतिराकृतिर्विकृतिः संकृतिस्तथा । षष्ठी चाभिकृतिर्नाम
सप्तम्युत्कृतिरुच्यते ॥' (ऋ० प्राति०) (४) एकेनोनाधिकेन । [४] (९) सप्तकश्चेति । [५] (१) द्वादश ।

॥३॥ अंशश्चेदुपरिष्टाद्बृहती ॥४॥ अष्टिनोर्मध्ये दशकौ विष्टारबृहती ॥५॥ त्रिजागतोर्ध्वबृहती ॥६॥ त्रयोदशिनोर्मध्येऽष्टक
पिपीलिकमध्या ॥७॥ युजावष्टकावयुजौ नवैकादशिनौ बृहती विषमपदा ॥८॥ चतुर्नवका बृहत्येव ॥९॥ [७]

पंचमं पंक्तिः पंचपदा ॥१॥ अथ चतुष्पदा ॥२॥ विराड् दशकै ॥३॥ अयुजौ जागतौ सतोबृहती ॥४॥ युजौ चेद्विपरीत
॥५॥ आद्यौ चेत्प्रस्तारपंक्तिः ॥६॥ अंत्यौ चेदास्तारपंक्तिः ॥७॥ आद्यांत्यौ चेत्संस्तारपंक्तिः ॥८॥ मध्यमौ चेद्विष्टारपंक्तिः ॥९॥ [८]
पष्ठ त्रिष्टुप् त्रैष्टुभपदा ॥१॥ द्वौ तु जागतौ यस्याः सा जागते जगती ॥२॥ त्रैष्टुभे त्रिष्टुप् ॥३॥ वैराजौ जागतौ चाभि-
सारिणी ॥४॥ नवकौ वैराजस्त्रैष्टुभश्च द्वौ वा वैराजौ नवकस्त्रैष्टुभश्च विराट्स्थाना ॥५॥ एकादशिनस्त्रयोऽष्टकश्च विराड्रूपा
॥६॥ द्वादशिनस्त्रयोऽष्टकश्च उयोतिधमती ॥७॥ यतोऽष्टकस्ततो उयोतिः ॥८॥ चत्वारोऽष्टका जागतश्च महाबृहती ॥९॥ मध्ये
चेद्यमध्या ॥१०॥ आद्यौ दशकावष्टकाश्च पंक्त्युत्तरा विराट्पूर्वा वा ॥११॥ [९]

सप्तमं जगती जागतपदा ॥१॥ अष्टिनस्त्रयः स्वौ च द्वौ महासतोबृहती ॥२॥ अष्टकौ सप्तकः षट्को दशको नवकश्च
षलष्टका वा महापंक्तिः ॥३॥ [१०]

अथ प्रगाथाः ॥१॥ बृहतीमतोबृहत्या बार्हतः ॥२॥ ककुप् चेत्पूर्वा काकुभः ॥३॥ महाबृहतीमहासतोबृहत्या महा-
बार्हतः ॥४॥ बृहतीविपरीते विपरीतोत्तरः ॥५॥ अनुष्टुप्गायत्र्यौ चानुष्टुभोऽनुष्टुम्बुखास्तुचा इत्युक्ते ॥६॥ [११]

सूक्तमंख्यानुवर्तते आन्यस्याः सूक्तसंख्यायाः ॥१॥ ऋषिश्चान्यस्मादपेरवाविशिष्टः ॥२॥ तु-हि-ह-वै-तच्छब्दविशिष्टा-
नृषिदेवतच्छंदांसि द्वि-त्रि-चतु-पंच-षट्-सूक्तभोजि यथासंख्यं ॥३॥ अनिरुक्ता संख्या विंशतिः ॥४॥ अनादेशे त्विन्द्रो
देवता ॥५॥ त्रिष्टुप् छंदः ॥६॥ प्रगाथा बार्हता ॥७॥ विंशतिका द्विपदा विराजः ॥८॥ तदर्धमेकपदा ॥९॥ द्विद्विपदास्त्वृचः
समामनन्ति ॥१०॥ अयुक्ष्वत्या द्विपदैव ॥११॥ मंडलादिष्वाग्नेयमैन्द्रात् ॥१२॥ त्रिष्टुबंतस्य सूक्तस्य शिष्टा जगत्यः ॥१३॥ आदौ
गायत्रं प्राग्वेरण्यस्तूपीयात् ॥१४॥ [१२]

॥ इति द्वादशकांडी तु परिभाषा प्रवर्णिता ॥

१ अग्निं नव मधुच्छंदा वैश्वामित्रः । २ वायो वायव्येन्द्रवायवमैत्रावरुणास्तुचाः । ३ अश्विना द्वादशाश्विनैन्द्र-
पैशवेवसारस्यतास्तुचाः । ससेताः प्रउगदेवताः । ४ सुरुपकृत्तुं दशैः । ५ आ तु । ६ युंजत्यादहेत्येताः षण्मास्यो
पीळु चिद्विद्वेत्त्येष्टौ च । ७ इन्द्रमित् । ८ पुंश्च सानसि । ९ इंद्रेहि । १० गायंति द्वादशानुष्टुभं तु । ११ इन्द्रमष्टौ
जेता मधुच्छंदसः । १२ अग्निं द्वादश मेधातिथिः काण्व आग्नेयमग्निनेति पादो अग्निदैवतो निर्मथ्याहवनीयौ । १३
मुनमिन्द्र इतीधमः समिन्द्रो वाग्निस्तनूनपाञ्चराशंस इळो बर्हिर्देवीद्वार उपासानक्ता दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ तिस्रो देव्यः
सरस्वतीलाभागस्यस्वष्टा वनस्पतिः स्वाहाकृतय इति प्रत्यृचं देवताः । एतदाग्नीसूक्तं । एतेनान्यान्युक्तदैवतानि । एकादशकानि
तु नागशंसान्याप्रशब्दोक्तान्यतनूनपाति । १४ ऐभिर्वैश्वदेवं । १५ इन्द्र सोममृतव्यं । तत्रैद्री मारुती त्वाष्ट्याग्नेर्यैद्री
मैत्रावरुणी चतस्रो द्रविणोदस आश्विन्याग्नेरीत्यृतुदेवताः सर्वत्र । १६ आ त्वा नव । १७ इन्द्रावरुणयोरैन्द्रावरुणं युवाकु
पादनिचृतौ इन्द्रो हृसीयसी वा । १८ सोमानमिति पंच ब्राह्मणस्पत्याश्चतुर्थ्यामिन्द्रश्च सोमश्च पंचम्यां दक्षिणा चाम्याः
सादयस्सत्या नाराशंसी वांत्या । १९ प्रति त्यमाग्निमारुतं ॥ [१] (मन्त्राः १९४)

२० अयमष्टावामर्भव । २१ इह षळेंद्राग्निं । २२ प्रातर्युजा सैका चतस्र आश्विन्यस्तथा सावित्र्य आपनेर्यौ द्वे देवीनामे-
कैकेद्राणीवरुणान्यग्नायीनां छावापृथिव्ये पार्थिवी षड्वैष्णव्योऽतो देवा दैवी वा । २३ तीव्राश्चतुर्विंशतिर्वायव्यैकैन्द्रवायव्यौ
मैत्रावरुणमरुत्वतीयवैश्वदेवपौष्णास्तुचाः शिष्टा आप्नोऽत्याध्यर्धाग्नेय्यप्स्वतः पुरउणिक् परानुष्टुप्तिस्त्रांत्या एकविंशति प्रतिष्ठा ।

[७] (३) ऋहती स्कंधोमीवी वा । (८) नवकाष्टकैकादशाष्टिनो विषमपदा; नवकाष्टयेकादश्याष्टिनो विषमपदा ।

[८] चतुष्पादा । (३) दशकाः । वैराजैर्विराट् ।

[१२] (८) विंशिका । (१०) तृचः; ऽदा ऋचः । (१३) शेषा । (१४) प्राग्वेरण्यस्तूपात् ।

(१२) निर्मथ्य; निर्मथ्य । निर्मथ्य आहवनीयश्च । निर्मथ्याहवनीयाभ्याम् ।

(१३) देवता । (१५) ऽग्नेर्यृतुदेवताः । (१८) वा; चान्या । (२२) देवीनामेकैन्द्राणीवरुणानि । (२३) शेषा ।

२४ कस्य पंचोनाजीगतिः शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातो वारुणं तु त्रैष्टुभमादौ काय्यामेय्यो सावित्रस्तृचो गायत्रोऽस्यांत्वा भागी वा । २५ यच्चित्सैका । २६ वसिष्वा दशमेयं तु । २७ अश्वं ससोना गायत्रेऽस्या दैवी त्रिष्टुप् । २८ यत्र प्रावा नव पळनुष्टुपादि यच्चिद्धयौल्लखल्यौ परे मौसल्यौ च प्रजापतेर्हस्तिश्वं दश्यांत्वा चर्मप्रशंसा वा । २९ यच्चित्सस पातं । ३० आ वो अयिकारमाकं पादनिचृच्छश्च त्रिष्टुप्परौ तृचावाशिनोषस्यौ । ३१ त्वमग्ने इयूना हिरण्यस्तूप आग्नेयं त्रिष्टुबंत्वाष्टमीषोळश्यौ च । ३२ इंद्रस्य पंचोना ॥ [२] (मन्त्राः १८९)

३३ एत । ३४ त्रिष्टुद्द्वादशाश्विनं नवम्यंत्वे त्रिष्टुभौ । ३५ ह्याम्येकादश सावित्रं नवमी जगत्याद्या च मा लिङ्गोक्तदेवतपादा । ३६ प्र वो विंशतिः कण्वो घोर आग्नेयं प्रागाथमूर्ध्व ऊ पु यौष्यौ । ३७ क्रीळं पंचोना मारुतं हि गायत्रं तु । ३८ कद्ध । ३९ प्र यद्दश प्रागाथं तु । ४० उत्तिष्ठाष्टौ ब्राह्मणस्पत्यं । ४१ यं रक्षंति नव वरुणमित्रार्यभ्यां मध्ये तृत्न आदित्येभ्यो गायत्रं हि । ४२ सं पूषन्द्दश पौष्णं । ४३ कद्रुद्राय नव रौद्रं तृतीया मैत्रावरुणी चांत्स्यतृचः सौम्योऽयानुष्टुप् । ४४ अग्ने षळूना प्रस्कण्वः काण्व आग्नेयं तु प्रागाथमाद्यौ द्वचोऽभ्युपसां च । ४५ त्वमग्ने दशानुष्टुभमर्धर्चोऽन्यो देव । ४६ एषो पंचोनाश्विनं तु गायत्रं ॥ [३] (मन्त्राः १७३)

४७ अयं दश प्रागाथं तु । ४८ सह षोळशोषस्यं तु । ४९ उपश्चतुष्कमानुष्टुभं तु । ५० उदु त्वं ससोना सौर्यं नवाद्या गायत्र्योऽन्यस्तृचो रोगम उपनिषत् । ५१ अभि त्वं पंचोना सव्यो द्वित्रिष्टुबंतं । अंगिरा इंद्रतुल्यं पुत्रमिच्छन्नभ्यध्यायत्सव्य इतींद्र एवास्य पुत्रोऽजायत । ५२ त्वं सु त्रयोदश्यंत्वे त्रिष्टुभौ । ५३ न्यू ष्वेकादशांत्वे त्रिष्टुभा । ५४ मा नोऽस्या त्रिष्टुप् षष्ठ्यष्टमी नवमी च । ५५ दिवश्चिदष्टौ जागतं हि । ५६ एष प्र पट् । ५७ प्र मंहिष्टाय । ५८ नूचिन्न नोधा गौतम आग्नेयं हि चतुस्त्रिष्टुबंतं । ५९ वया इत्यस वैश्वानरीयं । ६० वलि पंच । ६१ अस्मा इदु षोळश ॥ [४] (मन्त्राः १५२)

६२ प्र ससोना । ६३ त्वं नव । ६४ वृष्णे पंचोना मारुतं त्रिष्टुबंतं । परमाग्नेयमैन्द्रात् । ६५ पश्चा दश पराशरः शाक्यो द्वैपदं तत् । ६६ रयिः । ६७ वनेषु । ६८ श्रीणन् । ६९ शुक्रः । ७० वनेमैकादश । ७१ उप प्र दश । ७२ नि काव्या । ७३ रयिनं । ७४ उपप्रयंतो नव गोतमो राहूगणो गायत्रं तु । ७५ जुपस्व पंच । ७६ का ते । ७७ कथा । ७८ अभि त्वा गायत्रं तु । ७९ हिरण्यकेशो द्वादशाष्टौ तृचौ त्रैष्टुभौगिहौ पूर्वोऽग्नेयं वा मध्यमाय । ८० इत्था षोळशैंद्रं पातं हि यामित्यस्यां निपातिनो दध्यङ्मनुरथर्वा चेति ॥ [५] (मन्त्राः १८५)

८१ इंद्रो नव । ८२ उपो पु षड् जगयंतं । ८३ अश्वावति जागतं । ८४ अमावि विंशतिः पळनुष्टुभ औगिहपांक्त गायत्रत्रैष्टुभास्तृचाः प्रागाथः । ८५ प्र ये द्वादश मारुतं ह पंचम्यंत्वे त्रिष्टुभौ । ८६ मरुतो दश गायत्रं । ८७ प्रवक्षस्य षड् जागतं । ८८ आ विद्युन्मद्गिराद्यां प्रस्तारपंक्ती पंचमी विराड् रूपा । ८९ आ नो दश वैश्वदेवं तु पंचाद्याः ससमी च जगत्यः षष्ठी विराट्स्थाना । ९० ऋजुनीती नव गायत्रमंत्यानुष्टुप् । ९१ त्वं सोम अयिका सौम्यं पचम्यादि गायत्र्यो द्वादशोष्णिक् च । ९२ एता उ त्या द्रयूनोषस्य चतुर्जगत्यादि पळुष्णिगंतं तृचोऽय आश्विन । ९३ अग्नीषोमी द्वादशाष्टमीषोमीयमाद्यास्तिस्रोऽनुष्टुभ उपांत्यास्तिस्रो गायत्र्योऽष्टमी जगती वा । ९४ इमं षोळश कुत्स आग्नेय तद्वित्रिष्टुबंतं पूर्वो देवास्तयः पादा देवास्तन्नो मित्रोऽर्धर्चो लिङ्गोक्तदेवतो यद्देवत्यं वा सूक्तं ॥ [६] (मन्त्राः १६३)

९५ द्वे एकादशौषसाय वाग्नेये । ९६ म प्रत्यथा नव द्वविणोदसे । ९७ अप नोऽष्टौ शुचये गायत्रं । ९८ वैश्वानरस्य तृचं वैश्वानरीयं । ९९ जातवेदस एका जातवेदस्यमेतदादीन्येकभूयांसि सूक्तसहस्रमेतत्कश्यपार्यं । १०० म यो वृषेकोना वार्षांगिरा ऋज्राश्वंबरीषसहदेवभयमानसुराधसः । १०१ प्र मंदिन एकादश कुत्स आद्या गर्भस्त्राविण्युपनिषच्चतुस्त्रिष्टुबंतं ।

(२४) अस्यांता । (२६) वसिष्वा । (२९) यच्चिद्धि । (३०) तृचावाशिनोषस्यं । (३४) नवम्यंते (३५) लिङ्गोक्तदेवताः पादास्त्रयः; दैवतपादाः । (३६) घोर । (५०) उपनिषद् अंत्योऽर्धर्चः शत्रुघ्नश्च द्विषन् । (८५) पंचम्यंते । (९४) देवत्योः नैवतो । यद्देवत्यं । (९५) एकादशौषसाय । (९९) सूक्तसहस्रमेतत् कश्यपार्यं । (१०१) कुत्सश्चतुस्त्रिष्टुबंतामाद्या गर्भस्त्राविण्युपनिषत् ।

१०२ इमां तेंत्या त्रिष्टुप् । १०३ तत्तेऽष्टौ । १०४ योनिर्नव । १०५ चंद्रमा एकोनाष्टस्त्रितो वा वैश्वदेवं हि पांक्तमंशा त्रिष्टुबृहती महाबृहती यवमध्या । १०६ इंद्रं मित्रं सप्त त्रिष्टुबंतं । १०७ यज्ञस्तृचं । १०८ य इन्द्राग्नी सप्तोर्नैद्राग्निं तु । १०९ वि बृहती । ११० तत् नवार्भवं तु पंचम्यंत्ये त्रिष्टुभौ । १११ तक्षन्पंचांसा त्रिष्टुप् । ११२ ईळे पंचाधिकाश्विनमाद्यौ पादौ लिङ्गोक्तदेवतावंत्ये त्रिष्टुभौ ॥ [७] (मन्त्राः १७९)

११३ इदं विंशतिरुषस्यं द्वितीयोऽर्धर्चो रःत्रेश्च । ११४ इमा एकादश रौद्रं द्वित्रिष्टुबंतं । ११५ चित्रं षट् सौर्यं । ११६ नासत्याभ्यां पंचाधिका कक्षीवान्दैर्घतमस उशिकप्रसूत आश्विनं वै । ११७ मध्वः । ११८ आ वामेकादश । ११९ आ वां रथं दश जागतं । १२० का राधद्वादशांस्या दुःस्वप्ननाशिन्याद्या गायत्री द्वितीया ककुप्तृतीयाचतुर्थ्यौ काविराणनष्टरूप्यौ पंचमी तनुशिरा षष्ठ्यक्षरैरुणिग्विष्टारबृहती कृतिर्विराट् तिस्रो गायत्र्यः । १२१ कदिस्था पंचोना वैश्वदेवं वा । [८] (मन्त्राः १३५) [इति प्रथमोष्टकं । मन्त्राः १३७०]

१२२ प्र वो वैश्वदेवमा वो विराड्भूते । १२३ पृथुः सप्तो नोषस्यं तु । १२४ उषा उच्छंती । १२५ प्राता रत्नं सप्त स्वनयस्य दानस्तुतिरुपजगत्यौ । १२६ अमंदानिति कक्षीवान्दानतुष्टः पंचभिर्भावयस्यं तुष्टावांत्ये अनुष्टुभौ भावयव्यरोमशयोर्दंपत्योः संवादः । १२७ अग्निमेकादश परुच्छेपो दैवोदासिराग्नेयं तु पारुच्छेपं सर्वमात्यष्टं तत्रातिष्ठतिः षष्ठी । १२८ अयं जायताष्टौ । १२९ यं त्वमेकादश षष्ठ्येदवी प्रप्ता वोऽतिशक्त्यर्थावष्टिरस्या । १३० इंद्र याहि दशांस्या त्रिष्टुप् । १३१ इंद्राय सप्त । १३२ त्वया षड्युवंतमैद्रापावतोऽर्धर्चः । १३३ उभे सप्तादौ त्रिष्टुसिन्नोऽनुष्टुभो गायत्री धृतिरष्टिः । १३४ आ त्वा षड्वायस्यं त्वंस्याष्टिः । १३५ स्तीर्णं नव चतुर्थाद्याः पंचैष्ट्यश्चोपांत्ये अष्टी । १३६ प्र सु सप्त मैत्रावरुणं त्वंस्ये लिङ्गोक्तदेवत्ये अंस्या त्रिष्टुप् ॥ [९] (मन्त्राः १३७)

१३७ सुषुप्तं तृचमतिशक्तं । १३८ प्र चतुष्कं पौष्णं । १३९ अस्तु श्रीषळेकादश वैश्वदेवी मैत्रावरुण्याश्विन्यस्तिस्रं पेंद्याग्नेयी मारुत्यैद्राग्नी बार्हस्पत्या वैश्वदेव्यंस्या त्रिष्टुपंचमी बृहती वैश्वदेवमेतदेवमन्यासामपि सूक्तप्रयोगे वैश्वदेवत्वं सूक्तभेदप्रयोगे यल्लिङ्गं सा देवता । १४० वेदिषदे सप्तोना दीर्घतमा औचथ्य आग्नेयं तु द्वित्रिष्टुबंतं तु त्रिष्टुदशमी वा । १४१ बलिस्था । १४२ समिद्ध आप्रिय आनुष्टुभमत्यैद्री । १४३ प्र तस्यसीमष्टावानेयं तु तस्त्रिष्टुबंतं । १४४ एति प्र सप्त जागतं । १४५ तं पृच्छत पंचांस्या त्रिष्टुप् । १४६ त्रिमूर्धानं । १४७ कथा । १४८ मथीद्यत् । १४९ महः स वैराजं । १५० पुरु तृचमौष्णिहं । १५१ मित्रं नव मैत्रावरुणं हि जागतं मैत्र्याद्या । १५२ युवं सप्त । १५३ यजामहे चतुष्कं । १५४ विष्णोः षड्वैष्णवं हि । १५५ प्र वो जागतं त्वैंद्रश्चाद्यस्तृचः । १५६ भव पंच । १५७ अबोधि षळाश्विनं त्वंस्ये त्रिष्टुभौ ॥ [१०] (मन्त्राः १४३)

१५८ वसू अंत्यानुष्टुप् । १५९ प्र द्यावा पंच द्यावापृथिवीयं तु जागतं तु । १६० ते हि । १६१ किमु भेष्टः षळुनार्भवं त्रिष्टुबंतं । १६२ मा नो द्वयधिकाश्वस्तुतिस्तु तृतीयाषण्ठ्यौ जगत्यौ । १६३ यदक्रंदः सप्तोना । १६४ अस्य द्विपंचाशदल्पस्तवं स्वेतसंशयोत्थापनप्रश्नप्रतिवाक्यान्यत्र प्रायेण ज्ञानमोक्षाक्षरप्रशंसा च पंचपादं साकंजानां यद्वायत्रेऽयं स शिक्ते सप्तार्धगर्भा गौरीरिति जगत्यः । एतदंतं वैश्वदेवं तस्याः समुद्रा इति वाचः समुद्रा आपोऽक्षरं सा प्रस्तारपंक्तिः शकमयमिति शकधूम उक्षाणं पृश्निमिति सोमस्त्रयः केशिन इत्यग्निः सूर्यो वायुश्च केशिनश्चावारि वाग्वाच इंद्रं मित्रं सौर्यौ द्वादशेति संवत्सरसंस्थं कालचक्रवर्णनं यस्ते सरस्वत्ये यज्ञेन साध्येभ्यः परानुष्टुप्सौरी पर्जन्याग्निदेवता वांस्या सरस्वते सूर्याय वा । १६५ कथा पंचोना संवादोऽगस्त्येन्द्रमरुतां तृतीयाष्टयुजो मरुतां वाक्यमंस्तृचोऽगस्त्यस्य शिष्टा इंद्रस्यैकादशी च मरुत्वास्त्विन्द्रो देवता ॥ [११] (मन्त्राः १३२)

(१०५) त्रिष्टुबंतं । (११०) पंचम्यंतं । (१२०) पंचम्यौ । का राधद्वादशांस्या दुःस्वप्ननाशिनी गायत्रानुष्टुभौष्णिहा बृहती विष्टारबृहती कृतिर्विराट् तिस्रो गायत्र्यो द्वितीयोष्णिगवा तृतीयाचतुर्थ्यौ काविराणनष्टरूप्यौ पंचमी तनुशिरा वा । (१२५) उप चरंति । (१२९) अतिशक्त्यर्थावष्टिरस्या । (१३२) त्वया षयं । (१३६) ० देवते । (१४८) मथीत् । (१५९) द्यावापृथिव्यं । (१६४) ० एतदंतं तु । (१६५) ० संवादसूक्तीयाद्याऽगं । ० संवादस्तृतीयां । च शिष्टां ।

१६६ तन्वगस्यो मारुतं हि द्वित्रिष्टुबंतं मिश्रावरुणयोर्दक्षितयोर्हवीशीमप्सरसं दृष्ट्वा वाससीवरे कुंभे रेतोऽपतत्ततोऽ-
गस्य-वसिष्ठावजायेतां । १६७ सहस्रमेकादशाचैंद्री । १६८ यज्ञायज्ञा दश त्रिष्टुबंतं । १६९ महोऽष्टौ द्वितीया
विराट् । १७० न नूनं पंचागस्येनैन्द्रे हविषि मरुतामुद्यत इन्द्रागस्ययोः संवाद ऐन्द्रस्तत्राद्या तृतीया चैन्द्रवाक्यं चतुर्थी
चादौ बृहती तिस्रोऽनुष्टुभः । १७१ प्रति वः षण्मासं तु चतस्रोऽस्या मरुत्वतीयाः । १७२ चित्रस्तृचं गायत्रं ।
१७३ गायत्ससोना । १७४ एवं राजा दश । १७५ मरिस षड्मासं तु त्रिष्टुबंतं त्वाद्या स्कंधोद्गीवा । १७६ मरिस न ।
१७७ आ चर्षणि प्राः पंच । १७८ यद्ध स्या । १७९ पूर्वीः षड् जाया-पत्योलोपासुद्राया अगस्यस्य च द्रुचाभ्यां रत्यर्थं
संवादं श्रुत्वांतेवासी ब्रह्मचार्यस्य बृहत्यादी अपश्यत् । १८० युवोर्दशाश्विनं वै । १८१ कदु नव । १८२ अभूदिदमष्टौ
षण्मस्ये त्रिष्टुभौ । १८३ तं युंजाथो षट् ॥ [१२] (मन्त्राः १४२)

१८४ ता वां । १८५ कतरैकादश द्यावापृथिवीयं । १८६ आ नो वैश्वदेवं । १८७ पितुं न्वस्रस्तुतिर्गायत्रं त्वाद्या-
नुष्टुभार्भा तृतीया पंचम्याद्यश्च तिस्रोऽनुष्टुभोऽस्या च बृहती वा । १८८ समिद्ध आप्रियः । १८९ अग्ने नयाष्टावाग्नेयं ।
१९० अनवीणं बार्हस्पत्यं । १९१ कंकतः षोडशोपनिषदानुष्टुभमपतृणसौर्यं विपशंकावानगस्य प्राग्रवीद्दशम्याद्यास्तिस्रो
महापंक्तयो महाबृहती च ॥

॥ शतर्चिनां मण्डलं तु समाप्तं प्रथमं त्विति ॥ [प्रथममण्डलस्य मन्त्राः २००६]

य आंगिरसः शौनहोत्रो भूत्वा भार्गवः शौनकोऽभवत्स गृत्समदो द्वितीयं मंडलमपश्यत् । १ त्वमग्ने जागतं तु ।
२ यज्ञेन ससोना । ३ समिद्ध एकादशाग्रं सप्तमी जगती । ४ हुवे नव सोमाहुतिर्भार्गवो ह । ५ होताष्टावानुष्टुभं ।
६ इमां मे गायत्रं हि । ७ श्रेष्ठ षट् । ८ वाजयज्ञिवांत्यानुष्टुप् ॥ [१३] (मन्त्राः १५९)

९ नि होता । १० जोहुत्रः । ११ श्रुधि सैकेंद्रं विराट्स्थानमृतं स्यात् । १२ यो जातः पंचोना । १३ क्रतुः
ससोनांस्या त्रिष्टुप् । १४ अध्वर्यवो द्वादश । १५ प्र ष दश । १६ प्र वो नवांस्या त्रिष्टुप् । १७ तदस्मै द्वित्रिष्टुबंतं ।
१८ प्रातः । १९ अपायि । २० वयं ते स नो विराड्रूपा । २१ विश्वजिते षट् त्रिष्टुबंतं । २२ त्रिकद्रुकेषु चतुष्क-
मष्टयाद्यतिशक्रमंस्याष्टिर्वा । २३ गणानामेकोना ब्राह्मणस्पत्यं ह बार्हस्पत्यास्तु दृष्टलिङ्गाः पंचदश्ये त्रिष्टुभौ ॥ [१४]

(मन्त्राः १५७)

२४ सेमां षोडशांस्या त्रिष्टुद्वादशी च सैंद्री च । २५ इंधानः पंच जागतं तु । २६ क्रतुश्चतुष्कं । २७ इमा-
स्थूना कूर्मो गार्त्समदो हि वादित्येभ्यः । २८ इदमेकादश वारुणं । २९ धृतव्रताः सप्त वैश्वदेवं । ३० क्रतमेकादश
जगत्यंतं षष्ठ्यैन्द्रासोमी सरस्वति त्वमिति सारस्वतोऽर्धर्चो यो नो बार्हस्पत्या तं वो मारुती । ३१ अस्माकं सप्त वैश्वदेवं
त्रिष्टुबंतं । ३२ अस्य मेऽष्टौ जागतं व्यनष्टुबंतं द्यावापृथिव्यैका द्वे ऐंद्र्यौ त्वाष्ट्यौ वा द्वे द्वे राकासिनीवात्योरन्या लिंगोक्त
देवता । ३३ आते पंचोना रौद्रं । ३४ धारावरा मारुतं त्रिष्टुबंतं । ३५ उपेमपोनष्पीयं । ३६ तुभ्यं षट्त्वयं तु
जागतं तु ॥ [१५] (मन्त्राः १३७)

३७ मंदस्व । ३८ उदु ष्य एकादश सावित्रं । ३९ प्रावाणेवाष्टावाश्विनं । ४० सोमापूषणा षट् सोमापौष्णमंत्योऽ-
र्धर्चोऽप्यदितेः । ४१ वायो सैका गायत्रमुक्ता देवताः प्रउगेणाद्ये तु तृचं स्यैन्द्रवायवी द्यावापृथिव्योऽस्यस्तृचो हविर्धानो
वा तृतीयः पादो वामेयोऽबितमेऽनुष्टुभौ बृहती च । ४२ कनिक्रदत्तं । ४३ प्रदक्षिणिज्जागतं मध्येऽतिशक्रयंष्टिर्वा ।
एताभ्यामृषिरध्वनि वाश्यमानं शकुंतं तुष्टाव ॥

॥ इति गार्त्समदं द्वितीयं मंडलं समाप्तम् ॥ [द्वितीयमण्डलस्य मन्त्राः ४२९]

(१६९) ०विराट्पंक्तिः । (१७०) वादौ च बृहती । (१८७) (क्रग्विधाने, १।२।६॥) तृतीयांत्ये । ०अंस्या बृहती-
वानुष्टुभा । (१९१) ०दशम्याद्याश्च तिस्रोः । ०निषदपतृणसौर्यमानुष्टुभं ।

(३) षष्ठ्यादि जगत्यः; जगद्यौ । (२३) ब्राह्मणस्पत्यं ह । (२७) इमा गिरः । वादित्यं । (२८) वारुणमुपांस्या
दुःस्वप्ननाशिनी । (३०) षष्ठ्यैन्द्रासोमी... नो बृहस्पतिस्तवांस्या । (३५) ०नप्त्रियं, ०नप्यं ।

कुशिकस्वैषीरथिरिन्द्रतुस्यं पुत्रमिच्छन्महावयं चचार तस्येन्द्र एव गाधी पुत्रो जज्ञे गायिनो विश्वामित्रः स तृतीयं मंडलम-
पश्यत् । १ सोमस्य त्र्यधिका । २ वैश्वानराय पंचोना वैश्वानरीयं तु जागतं तु । ३ वैश्वानरायैकादश । ४ समिध-
मिदाप्रियः । ५ प्रत्यग्निः । ६ प्र कारवः । इत्याग्नेययोण्यासामपि निपातो दृश्यते ॥ [१६] (मन्त्राः १४०)

[द्वितीयोऽष्टकः । मन्त्राः ११४७]

७ प्रये । ८ अंजति यूपस्तुतिः षष्ठ्याद्याभिर्बहवोऽस्या व्रश्चिन्वष्टमी वैश्वदेवी वा तृतीयासप्तम्यावनुष्टुभौ । ९ सखायो
नव बार्हतं त्रिष्टुवंतं । १० स्वामग्न औष्णिहं । ११ अग्निहोता गायत्रं तु । १२ इंद्राग्नी ऐन्द्राग्नं । १३ प्र वः सप्त
ऋषभस्त्वानुष्टुभं । १४ आ होता । १५ विपाजसा कात्य उत्कीलस्तु । १६ अयमग्निः षट् प्रागाथं । १७ समिध-
मानः पंच कतो वैश्वामित्रस्तु । १८ भवान् । १९ अग्निं होतारं गाधी ह । २० अग्निमुपसमाद्यात्ये वैश्वदेव्यौ । २१
इमं न उपाद्ये अनुष्टुभौ विराड् रूपा सतो बृहती चास्या । २२ अयं स उपात्यानुष्टुपुरीष्येभ्योऽग्निभ्यः । २३ निर्मथितो
देवश्च वा देववातश्च भारतौ तृतीया सतो बृहती । २४ अग्ने सहस्र गायत्रमाद्यानुष्टुप् । २५ अग्ने दिवो वैराजमुपास्या-
ग्नेद्री । २६ वैश्वानरं नव तृचौ वैश्वानरीयमारुतौ जागतौ द्रुच आत्मस्तुतिवां पूर्वात्मगीतांत्योपाध्यायस्तुतिः । २७ प्र
वः पंचोना गायत्रं त्वृतव्या वाद्या । २८ अग्ने जुपस्व षट् तृतीयाद्युष्णिक् त्रिष्टुब्जगत्यः । २९ अस्तीदं षोडशाद्याचतुर्थी-
दशमीद्वादश्योऽनुष्टुभः षष्ठ्येकादशयुपात्ये च जगत्यः पंचम्युत्विग्भ्यो वा ॥ [१७] (मन्त्राः १७६)

३० इच्छंति व्यधिकेन्द्र । ३१ शासत्कुशिको विश्वामित्र एव वा श्रुतेः । ३२ इंद्र सोमं त्र्युता । ३३ प्र पर्वतानां
ससोना संवादां नदीभिर्विश्वामित्रस्योत्तितीपोस्तत्र नदीवाक्यं चतुर्थीषष्ठ्यष्टमीदशम्यः षष्ठीसप्तम्योस्त्विन्द्रस्तुतिरंत्यानुष्टुप् ।
३४ इंद्रः पूर्भिदेकादश । ३५ तिष्ठा हरी । ३६ इमाम् पूर्वात्यां घोरोऽपश्यत्सा निर्दहेच्छस्यमानेति श्रूयते । ३७
वात्रैहत्याय गायत्रमंत्यानुष्टुप् । ३८ अभि तष्टेव दश प्रजापतिः स वैश्वामित्रो वाच्यो वा द्वौ वा तौ न वैकोऽपि । ३९
इंद्रं मतिर्नव ॥ [१८] (मन्त्राः १३७)

४० इंद्र त्वा गायत्रं हि । ४१ आ तू नः । ४२ उप नः । ४३ आ याद्याद्यौ । ४४ अयं ते पंच बार्हतं तु । ४५
आ मंद्रेः । ४६ युधमस्य । ४७ मरुत्वान् । ४८ सद्यो ह । ४९ शंसा महां । ५० इंद्रः स्वाहा । ५१ चर्षणी-
धृतं द्वादशाद्यांत्यौ तृचौ जागतगायत्री । ५२ धानावंतमष्टौ पूर्वाधं गायत्रं षष्ठी जगती । ५३ इंद्रापर्वता चतुर्विंशति-
राद्यैर्द्रापार्वती पंचदश्याद्विदे वाचे सप्तपर्यं चतस्रो रथांगस्तुतयोऽस्या अभिशपास्ता वसिष्ठेऽपिष्यो न वसिष्ठा शृण्वंति ।
दशमीषोडश्यौ जगत्यौ त्रयोदशी गायत्री द्वादशीविंशीद्वादश्योऽनुष्टुभोऽष्टादशी बृहती । ५४ इमं महे व्यधिकोक्तगोत्रः
प्रजापतिर्हि वैश्वदेवं ह । ५५ उषस ॥ [१९] (मन्त्राः १५८)

५६ न ताद्यौ । ५७ प्र मे षट् । ५८ धेनुर्नवाश्विनं । ५९ मित्रो मैत्रं चतुर्गायत्र्यंतं । ६० इहेह वः सप्तार्भवं जागतं
तृचोऽस्य ऐन्द्रश्च । ६१ उष उषस्यं । ६२ इमा उ द्वयनैर्द्रावरुणबार्हस्पत्यपौष्णसावित्रसौम्यमैत्रावरुणास्तृचा अंत्यो
जमदग्न्याषो वा चतुर्ध्याद्या गायत्र्यः ॥

॥ इति वैश्वामित्रं तृतीयं मंडलं समाप्तम् ॥ [तृतीयमण्डलस्य मन्त्राः ६१७]

× वामदेवो गौतमश्चतुर्थं मंडलमपश्यत् । १ त्वां ह्यग्ने विशातिरष्टयतिजगतीधृतय आद्या उपाद्याश्रतस्त्रो वारुण्यश्च
वा । २ यो मर्त्येषु । ३ आ वः षोडशाद्या रौद्री । ४ कृणुष्व पंचोना राक्षोमं ॥ [२०] (मन्त्राः १३५)

५ वैश्वानराय वैश्वानरीयं । ६ ऊर्ध्व ऊ ष्वेकादश । ७ अयमिहादौ जगती पंचानुष्टुभः । ८ दूतं वोऽष्टौ गायत्रं तु ।
९ अग्ने मूल । १० अग्ने तमद्य पदपांक्तं पंचमी महापदपंक्तिरंत्योष्णिक् चतुर्थी षष्ठ्युपांत्या वा सप्तम्याः पंचकौ मुख्यौ
तृतीयः सप्तको नवकश्चाष्टम्याः पंचकः पादश्चतुष्कः सप्तकश्चैष्टुभश्च । ११ भद्रं षट् । १२ यस्त्वा । १३ प्रत्यग्निः
पंच लिंगोक्तदेवतं त्वेके । १४ प्रत्यग्निः । १५ अग्निहोता दश गायत्रमृषिर्बोधदित्याभ्यां सोमकं साहदेव्यमभ्यवदत्परभ्या-

(१५) कात्योस्की० (५३) अभिशपाथांस्ता । (६०) इहेह सप्तार्भवं । (६१) उष औषस्यं ।

(१५) गायत्रमृषिर्बोधदिति द्वाभ्यां । × य पूजयितुं देवपितृमनुष्यान् पेचे आन्त्राणि शुनः इयेनरूपेणेन्द्रो वृत्त्य-
र्थमाहरन्मधु यस्य स वामदेवो० ।

मस्याश्विनावायुरयाचत । १६ आ सत्यः सैकेंद्रं । १७ त्वं महीं असिक्न्यामेकपदा । १८ अयं पंथाः ससोना संवाद
इन्द्रादिति वामदेवानां ॥ [११] (मन्त्राः १४८)

१९ एवैकादश । २० आ नः । २१ आ यातु । २२ यज्ञः । २३ कथोपात्यास्तिस्र ऋतदेव्यो वा । २४ का
सुष्टुतिरुपात्यानुष्टुप् । २५ को अद्याष्टौ । २६ अहं मनुः ससाद्याभिस्तिस्मिन्निद्रमिवात्मानमृषिस्तुष्टावेंद्रो वात्मानं
परा नवाष्टौ वा इयेनस्तुतिः । २७ गर्भे नु पंचोत्था शक्नरी । २८ त्वा युजैद्रासोमं वा । २९ आ नः स्तुतः । ३०
नकिश्चतुर्विंशतिर्दिवाश्चितृच उपस्यश्च गायत्रं दृष्टम्यंते अनुष्टुभौ । ३१ कया पंचोनाभी पु पादनिचृत् । ३२ आ तू नश्च-
तुर्विंशतिरंत्याभ्यामिन्द्राश्वौ स्तुतौ ॥ [२२] (मन्त्राः १५९)

३३ प्र ऋभुभ्य एकादशार्भवं वै । ३४ ऋभुर्विभवा । ३५ इहोप नव । ३६ अनश्रौऽस्या त्रिष्टुप् । ३७ उप नोऽष्टौ
चतुरनुष्टुबंतं । ३८ उतो हि दश दाधिकं हि द्यावापृथिव्याद्या । ३९ आशुं पळंत्यानुष्टुप् । ४० दधिक्रावः पंच चतस्रो-
स्या जगत्स्योऽस्या सौरी । ४१ इन्द्रा को वामेकादशैन्द्रावरुणं तु । ४२ मम द्विता दश त्रसदस्युः पौरुक्कुस्यः पलाद्या
आत्मस्त्वः । ४३ क उ श्रवत्सस पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रां त्वाश्विनं हि । ४४ तं वां । ४५ एष स्य त्रिष्टुबंतं ।
४६ अग्रं वायव्याद्यैन्द्रवायवं तु गायत्रं । ४७ वायो चतुष्कमाद्या वायव्यानुष्टुभं तु । ४८ विहि पंच वायव्यं । ४९ इदं
वां षळैन्द्राबाह्वस्पत्यं गायत्रं । ५० यस्तस्तंभैकादश बाह्वस्पत्यमंते ऐश्वो चोपात्ता जगती ॥ [२३] (मन्त्राः १४४)

५१ इदमुषस्यं तु । ५२ प्रति व्या सप्त गायत्रं । ५३ तदेवस्य सावित्रं तु जागतं । ५४ अभूदेवः षट् त्रिष्टुबंतं ।
५५ को वा दश वैश्वदेवं त्रिगाययंतं तु । ५६ मही सप्त द्यावापृथिवीयं । ५७ क्षेत्रस्याष्टौ तिस्रः क्षेत्रपत्या गुना-
यैका परा पुरउणिक् सात्या च गुनासीराभ्यामुपात्ये सीतायै ते चानुष्टुभावाद्याचतुर्थीं च । ५८ समुद्रादेकादशानेयं
जगत्यंतं सौर्यं वापं वा गव्यं वा घृतस्तुतिर्वा ॥

॥ इति वामदेव्यं चतुर्थं मंडलं समाप्तम् ॥ [चतुर्थमण्डलस्य मन्त्राः ५८९]

नमोऽग्निभ्यो भौमोऽग्निः पंचमे मंडलेऽनुक्तगोत्रमात्रेयं विद्यापंकस्यंतस्य च सूक्तस्य शेषमानुष्टुभं । १ अबोधि द्वादश
बुधगविष्टिरौ । २ कुमारं कुमारो वृशो वा जान उभौ वा शक्यंतं कं वीत्यृचस्तु वृश एव । ३ त्वमग्ने वसुश्रुतः + । ४
त्वामग्ने एकादश । ५ सुसमिद्धायाप्रं गायत्रं । ६ अग्निं तं दश पांक्तं । ७ सखाय इषः पंकस्यंतं । ८ त्वामग्ने सप्त
जागतं ॥ [२४] (मन्त्राः १५२) [इति तृतीयोऽष्टकः । मन्त्राः १२०९]

९ त्वामग्ने गयोऽस्यापंचम्यौ पंक्ती । १० अग्ने भोजिष्ठमंत्याचतुर्थीं च । ११ जनस्य षट् सुतंभरो जागतं । १२
प्रागनये । १३ अचैतो गायत्रं तु । १४ अग्निं स्तोमेन । १५ प्र वेधसे पंचांगिरसो धरुणः । १६ बृहत्पूरुः पंकस्यंतं
हि । १७ आ यज्ञैः । १८ प्रातर्मृक्तवाहा द्वितः । १९ अभ्यवस्था वत्रिर्गायत्र्यावनुष्टुभौ विराड् रूपा । २० यमग्ने
चतुष्कं प्रयस्वंतः पंकस्यंतं ह । २१ मनुष्वत्ससः । २२ प्र विश्वसामन्विश्वसामा । २३ अग्ने शुन्नो विश्वचर्षणि ।
२४ अग्ने त्वं गौपायना लौपायना वा बंधुः सुबंधुः श्रुतबंधुर्विपबंधुश्चैकर्चा द्वैपदं । २५ अच्छा वो नव वसूयव आनु-
ष्टुभं । २६ अग्ने गायत्रमन्त्या लिंगोक्तदेवता । २७ अनस्वंता षट् त्रैवृष्णपौरुक्कुस्यौ द्वौ व्यरुणत्रसदस्यू राजानौ भारत-
श्चाश्वमेधोऽस्यास्तिस्रोऽनुष्टुभो नात्मात्मने दद्यादिति सर्वास्वर्णि केचिदंत्यैन्द्राग्नी । २८ समिद्धो विश्ववारात्रेयी त्रिष्टुजगती
त्रिष्टुबनुष्टुगायत्र्यौ । २९ व्यर्थमा पंचोना गौरिवीति शक्त्य ऐंद्रमुशना यदौशनसो वा पादः । ३० क स्य बभर्क्षण-

(१८) युजैद्रासोमं । (३०) दृष्टम्यंते । (४२) आत्मसंस्तवः । (४७) ० मानुष्टुभं त्वाद्या वायव्या ।
(५७) आद्या चतुर्थीं च; ते अनुष्टुभावाद्या च चतुर्थीं च ।

+ (३) आद्या विराद् तृतीया मारुतरौद्रावैष्णवी ।

(१०) अंत्या चतुर्थीं च । (२१) मनुष्वत्ससः । (२२) प्र विश्वसामा । (२६) अंत्या वैश्वदेवी, अंत्या
वैश्वदेवी वा । (२७) वृष्णिपौरुक्कुस्यौ । त्रैवृष्णः पौरुक्कुस्यो० ।

चयोऽप्यत्र राजा स्तुतः । ३१ इन्द्रो रथाय ससोनावस्युरुग्रमिति कौर्यशानसौ वा पादौ परैर्द्राकौसी । ३२ अर्द्धर्द्धादश गातुः ॥ २५ ॥ (मन्त्राः १६८)

३३ महि दश प्राजापत्यः संवरणः । ३४ अजातशत्रुं नव त्रिष्टुवंतं । ३५ यस्तेऽष्टौ प्रभूवसुरांगिरसः पंकत्यंतं । ३६ स आ गमत् षट् तृतीया जगती । ३७ सं भानुना पंचात्रिः । ३८ उरोरानुष्टुभं । ३९ यद्विद्र पंकत्यंतं । ४० आ याहि नव श्युणिगाद्यं नुष्टुम्मध्ये च सा सौरी तदादीतिहासः स्तुतिकर्मत्वादिर्देवतैव । ४१ को नु विंशतिर्वैश्वदेवं वै तत् षोडश्याद्यतिजगत्यावंलैकपदा । ४२ प्र शंतमा द्वयूनैकादशी रौद्री । ४३ आ धेनवस्यूना । एतयोर्षांलैकपदा । ४४ तं प्रत्यथा पंचोना काश्यपोऽवस्सारोऽन्ये च ऋषयोऽत्र दृष्टलिंगा द्वित्रिष्टुवंतं । ४५ विद्रा एकादश सदाष्टुणः । ४६ हयोऽष्टौ प्रतिभ्रष्ट्रोऽस्यो दृचो देवपत्नीस्तवोऽस्या त्रिष्टुद्वितीया च ॥ [२६] (मन्त्राः १४६)

४७ प्रयुंजती सप्त प्रतिरथः । ४८ कदु पंच प्रतिभानुर्जागतं । ४९ देवं वः प्रतिप्रभोऽस्या तृणपाणिः । ५० विश्वः स्वस्यात्रेयः पंकत्यंतं । ५१ अग्ने पंचोना चतस्रो गायत्र्यः षड्युणिहस्तिस्रो जगत्यस्त्रिष्टुभो वांत्ये अनुष्टुभौ । ५२ प्र इयावाश्च श्यूना इयावाभ्यो मारुतं ह तत्पंकितं षष्ठ्यंत्ये च । ५३ को वेद षोडश ककुब्बहस्यनुष्टुप्पुरदृष्टिक् ककुप्सतो-बृहत्यौ गायत्री सतोबृहती ककुभौ गायत्री सतोबृहत्यौ ककुप्सतोबृहती । ५४ प्र शर्धाय पंचोना जागतमुषांस्या त्रिष्टुप् । ५५ प्रयज्यवो दशांस्या त्रिष्टुप् । ५६ अग्ने नव बार्हतं तृतीयासप्तम्यौ सतोबृहत्यौ । ५७ आ रुद्रासोऽष्टौ द्वित्रिष्टुवंतं । ५८ तमु । ५९ प्र वस्त्रिष्टुवंतं । ६० ईळे द्विजगत्यंतमाग्नेयं च वा । ६१ के छैकोना गायत्रं इयावाश्चोऽत्र वैददश्वी तरंतुरुमीळहौ दारुभ्यं रथवीतिं मरुतश्च दानतुष्टः प्रशशंस बुध्वा च तरंतमहिषीं शशीयसीं पंचम्यनुष्टुप्प्रवमी सतोबृहती । ६२ ऋतेन नव श्रुतविन्मैत्रावरुणं वै तत् ॥ २७ ॥ (मन्त्राः १६४)

६३ ऋतस्य सप्ताचनाना जागतं । ६४ वरुणं पंकत्यंतं तु । ६५ यश्चिकेत षड्रातहव्यः । ६६ आ चिकितानानुष्टुभं तु । ६७ बलिस्था पंच यजतः । ६८ प्र वो गायत्रं । ६९ त्री रोचना चतुष्कमुश्चक्रिः । ७० पुरूणा गायत्रं तु । ७१ आ नस्तृचं बाहुवृक्तः । ७२ आ मित्र औष्णिहं । ७३ यदद्य दश पौर आश्विनं तदानुष्टुभं तु । ७४ कृष्टः । ७५ प्रति नवावस्युः पांक्तं । ७६ आ भाति पंचात्रिः । ७७ प्रातर्यावाणा । ७८ अश्विनौ नव सप्तवध्रिस्त्युणिगादि चतुर्थी त्रिष्टुप्पंचानुष्टुभोऽस्याः पंच गर्भस्त्राविण्युपनिषत् । ७९ महे दश सत्यश्रवा उषस्यं तु पांक्तं । ८० सुतद्यामानं षट् । ८१ युंजते पंच इयावाश्चः सावित्रं तु जागतं । ८२ तत्सवितुर्नव गायत्रमाद्यानुष्टुप् । ८३ अच्छ दशात्रिः पार्जन्य-मुषाद्यास्तिस्रो जगत्य उपात्यानुष्टुप् । ८४ बलिस्था तृचं पार्थिवमानुष्टुभं । ८५ प्र सन्नजिऽष्टौ वारुणं । ८६ इंद्राग्नी षळैर्द्राग्नमानुष्टुभं विराट्पूर्वातं । ८७ प्र वो नवैवयामरुन्मारुतमतिजागतं ।

॥ इति आत्रेयं पंचमं मंडलं समाप्तम् ॥ [पञ्चममण्डलस्य मन्त्राः ७२७]

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः षष्ठं मंडलमपश्यत् । १ एवं ह्यग्ने ससोना ॥ [२८] (मन्त्राः १७७)

२ एवं ह्येकादशानुष्टुभं शक्यंतं । ३ अग्नेऽष्टौ । ४ यथा होतः । ५ हुवे सप्त । ६ प्र नव्यसा । ७ मूर्धनं वैश्वानरीयं हि द्विजगत्यंतं । ८ पृक्षस्यांस्या त्रिष्टुप् । ९ अहश्च । १० पुरो वो द्विपदांतं । ११ यजस्व षट् । १२ मध्ये । १३ त्वद्विष्टा । १४ अग्ना य आनुष्टुभं शक्यंतं । १५ इममू ष्वेकोना वीतहव्य ऋषिर्वा जागतं प्राग्दशम्या-स्तृतीयापंचदश्या शक्यौ षष्ठ्यतिशक्यं नुष्टुब्बृहत्या उपांत्ये । १६ त्वमग्नेऽष्टाचत्वारिंशद्गायत्रं वर्धमानाद्या षष्ठी च सप्त-विंशत्यनुष्टुप्त्रिष्टुप्पूर्वं चांत्ये ॥ [२९] (मन्त्राः १६०)

(४०) तदादीतिहासः स० । अत्रिरेव देवः । (५१) ० पंचोना चतुर्थ्येन्द्रवायवी वायव्यैकैर्द्रवायव्यौ गा० । (५२) षष्ठ्यंतं च; अंत्या च । (६१) दारुभ्यं । (७८) त्रिष्टुप्पंचांस्या अनुष्टुभो गर्भस्त्राविण्यः; त्रिष्टुप्पंचानुष्टुभः । (७) वैश्वानरं ।

१७ पिब पंचोनैत्रं त्रैष्टुभं द्विपदांतं । १८ तमु ब्रुहि । १९ महाभ्यसोना । २० घौर्न वि पिप्रोर्विराट् । २१ इमा उ द्वादश नवम्येकादशौ वैश्वदेव्यौ । २२ य एक एकादश । २३ सुत इदश । २४ वृषा । २५ या ते नव । २६ भुधी नोऽष्टौ । २७ किमस्यास्या चायमानस्याभ्यावर्तिनो दानस्तुतिः । २८ आ गावो गव्यं द्वितीयैद्री वांस्यश्च पादोऽस्यानुष्टुब्जजागतस्तृचो द्वितीयादिः ॥ [३०] (मन्त्राः १३२)

२९ इन्द्रं षट् । ३० भूयः पंच । ३१ अभूरेकः सुहोत्रस्तु चतुर्थी शक्ररी । ३२ अपूर्व्या । ३३ य ओजिष्ठः शुन-होत्रस्तु । ३४ सं च त्वे । ३५ कदा नरस्तु । ३६ सत्रा । ३७ अर्वाक् । ३८ अपात् । ३९ मंद्रस्य । ४० इन्द्रं पिब । ४१ अहेळमानः । ४२ प्रत्यस्मै चतुष्कमानुष्टुभं बहस्यंतं । ४३ यस्यौणिहं । ४४ यो रयिवश्चतुर्विंशतिः शंयुर्बार्हस्पत्यो ह्यादौ षळनुष्टुभस्तिस्त्रश्च विराजो मध्यमैव वासां । ४५ य आनयत्रयस्तिशद्वायत्रं पुरुतममतिनिचू-दधि ब्रुवुः पादनिचूदस्यानुष्टुप्त्तुचैत्ये ब्रुवस्तक्षा देवतं । ४६ त्वामिद्धि षळूना प्रागाथं । ४७ स्वादुरेकत्रिशङ्गः पंचादौ सौम्योऽगव्यस्यर्धर्चो लिङ्गोक्तदेवतः प्रस्तोक इति त्रिष्टुबनुष्टुब्जगायत्री द्विपदा साङ्गयस्य प्रस्तोकस्य दानस्तुतिः परां तृचौ रथदुंदुभिदेवस्थावैद्रीऽस्याऽर्धर्चो युजानो बृहती त्रिष्टुभमहि द्विपदा दिवस्पृथिव्या जगती ॥ [३१] (मन्त्राः १७६)

४८ यज्ञायज्ञा अधिका शयुस्तृणपाणिर्कं पृथिसूक्तं प्रगाथौ बृहती महासतोबृहती महाबार्हतबार्हतौ प्रगाथाविश्याग्नेरयः काकुभः प्रगाथः पुरउष्णिगबृहत्यतिजगतीति मारुथ्योऽस्यास्तिस्रो वासां लिङ्गोक्तदेवताः काकुभः प्रगाथः पुरउष्णिगबृहतीति पौष्ण्यो बृहती महाबृहती यवमध्यास्यानुष्टुम्मारुथ्योऽस्या छावाभूम्योर्वा पृथेर्वा । ४९ स्तुषे पंचोन क्रजिश्वा ह वैश्वदेवं ह शक्रयंतं । ५० हुवे वः । ५१ उदुत्यपोलश व्युष्णिगनुष्टुबंतं । ५२ न तस्यूनो सप्तम्याद्याः षड्वायस्यश्चतुर्दशी जगती । सुहोत्रादयोऽनुक्तगोत्रा भारद्वाजाः पौत्रा बृहस्पतेर्दोऽन्तेर्वा भरतस्य । ५३ वयं दश पौष्णं तद्वायत्रं वै यां पूषन्ननुष्टुप् । ५४ सं पूषन् । ५५ एहि वां षट् । ५६ य एनमंत्यानुष्टुप् । ५७ इन्द्रा न्वैदं च । ५८ शुक्रं चतुष्कं द्वितीया जगती । ५९ प्र नु दशैद्राग्नं तु बार्हतं चतुरनुष्टुबंतं । ६० अथस्पंचोना गायत्रं तु त्रिष्टुब्वादि त्रिष्टुब्जबृहत्यनुष्टुबंतं । ६१ इयं षळूना सारस्वतं त्रिजगत्यादि जगती त्रिष्टुबंतं ॥ [३२] (मन्त्राः १६६) [इति चतुर्थोऽष्टकः । मन्त्राः १२८९]

६२ स्तुष एकादशाभिन्नं तु । ६३ व व त्रैकपदांतं त्रैष्टुभं । ६४ उदु भ्रिये षळुषस्यं तु । ६५ एषा स्या । ६६ वपुर्वेकादश मारुतं । ६७ त्रिषेपां मैत्रावरुणं । ६८ श्रुष्टी वामैद्रावरुणमुपांत्ये जगत्यौ । ६९ सं वामष्टावैद्रावैष्णवं । ७० वृत्तवती षट् छावापृथिवीयं जागतं । ७१ उदु व्य सावित्रं त्रिष्टुबंतं । ७२ इन्द्रासोमा पंचैद्रासोमं । ७३ यो अद्रिमिष्वं बार्हस्पत्यं । ७४ सोमारुद्रा चतुष्कं सौमारौद्रं । ७५ जीमूतस्यैवैकोना पायुर्भारद्वाजः संग्रामांगान्यूक्तशो-भितुष्टाव वर्म धनुर्ज्यामार्नी इषुधि जगत्यर्धे सारथिमर्धे रश्मीनश्चान् रथं रथगोपाञ्जगत्याद्या लिङ्गोक्तदेवता द्वाभ्यामिषून् प्रतोदं हस्तघ्नं द्वाभ्यामिषून् पराः पंक्त्यादयो लिङ्गोक्तदेवताः संग्रामाशिषोऽस्यानुष्टुब्जजीत आलाक्तेति च द्वे द्वे ॥

॥ इति भारद्वाजं षष्ठं मंडलं समाप्तम् ॥ (षष्ठमण्डलस्य मन्त्राः ७६५)

सप्तमं मंडलं X वसिष्ठोऽपश्यत् । १ अग्निं पंचाधिका विराजोऽष्टादशाद्याः ॥ [३३] (मन्त्राः १४३)

२ जुषस्वैकादशाग्रं । ३ अग्निं वो दश । ४ प्र वः । ५ प्राग्नये नव वैश्वानरीयं तु । ६ प्र सम्राजः सप्त । ७ प्र वो देवं । ८ इधे । ९ अबोधि षट् । १० उषो न पंच । ११ महान् । १२ अगन्म तृचं । १३ प्राग्नये वैश्वानरीयं । १४ समिधा बृहत्यादि । १५ उपसद्या पंचोना गायत्रं । १६ एना वो द्वादश प्रागाथं । १७ अग्ने भव सप्त द्वैपदं त्रैष्टुभं । १८ त्वे ह पंचाधिकैर्द्वं सुदासः पैजवनस्याप्याश्रतस्त्रो दानस्तुतिः । १९ यस्तिग्मशृंग एका-दश ॥ [३४] (मन्त्राः १६६)

(२८) द्वितीयैद्री चांस्यश्च । (४७) बृहती त्रिष्टुब्जिपदा । (६३) त्रैष्टुभं आद्या विराट् । (७४) सौमारौद्रं । (७५) गोपाञ्जगत्यादि । ताभ्यामिषूः । X योऽद्भ्यः संभूतो वसतीवरीषु गृह्यमाणानु पुष्करे स्थितवानस्सर्वतः पुष्करं तत्रं विश्वेदेवा अघारयन्नुत्थापयत्ततो महत्तपश्चकारादृष्टमिन्द्रमन्यैर्ऋषिभिर्यो इष्ट्वाँस्तपसा पूर्वं स्तोमभागान्परितुष्टः शक्रः प्रभूते यस्य स गुणतो नाम जज्ञे वसतः श्रेष्ठयकर्मणः स ।

२० उग्रो दश । २१ असावि । २२ पिब नव वैराजमृतेऽस्यां । २३ उदु षट् । २४ योनिः । २५ आ ते । २६ न सोमः पंच । २७ इंद्रं नरः । २८ ब्रह्माणः । २९ अयं सोमः । ३० आ नः । ३१ प्र वो द्वादश गायत्रि विराळंतं । ३२ मो पु सप्ताधिका प्रागाथं तृतीया द्विपदा सौदासैरग्नौ प्रक्षिप्यमाणः शक्तिरस्यं प्रगाथमालेभे सोऽर्धर्च उक्तेऽदह्यत । तं पुत्रोक्तं वसिष्ठः समापयतेति शाक्यायनकं वसिष्ठस्यैव हतपुत्रस्यापमिति तांडकं । ३३ श्रित्यंचः षड्ना संस्तवो वसिष्ठस्य सपुत्रस्येद्रेण वा संवादः । ३४ प्र शुक्रा पंचाधिका वैश्वदेवं हाद्या एकविंशतिर्द्विपदा अञ्जामहेरधर्च उत्तरोऽहिर्बुध्न्याय । ३५ शं नः पंचोना शांतिः ॥ [३५] (मन्त्राः १५५)

३६ प्र ब्रह्म नव । ३७ आ वोऽष्टौ । ३८ उदु ष्य सावित्रमस्ये वाजिन्यौ भगमिति भागो वार्धर्चः । ३९ ऊर्ध्वः सप्त वैश्वदेवं तु । ४० ओ श्रुष्टिः । ४१ प्रातर्भागं जगत्याद्या लिंगोक्तदेवतांस्त्योपस्या । ४२ प्र ब्रह्माणः षड्वैश्वदेवं तु । ४३ प्र वः पंच । ४४ दधिक्रां दाधिकं जगत्याद्या लिंगोक्तदेवता । ४५ आ देवश्चतुष्कं सावित्रं । ४६ इमा रौद्रं त्रिष्टुवंतं । ४७ आपो यमापं । ४८ ऋभुक्षण आर्भवंस्या वैश्वदेवी वा । ४९ समुदयेष्टा आपं । ५० आ मां मैत्रावरुणायानेयी वैश्वदेवी नदीस्तुतिर्जागतमस्यातिजगती शकरी वा । ५१ आदित्यानां तृचमादित्यं तु । ५२ आदित्यामः । ५३ प्र छावा छावापृथिवीयं । ५४ वास्तोष्पते वास्तोष्पत्यं । ५५ अमीवहाष्टौ वास्तोष्पत्याद्या गायत्री शेषाः स्युपरिष्टाद्बृहत्यादयोऽनुष्टुभः प्रस्वापिन्य उपनिपत् । ५६ क इं पंचाधिका मारुतं हाद्या एकादश द्विपदाः । ५७ मध्वः सप्त । ५८ प्र साकमुक्षे षट् । ५९ यं त्रायध्वे द्वादश त्रिप्रगाथादि नवम्याद्या गायत्र्योऽस्यानुष्टुभौद्री स्युविमोचनी ॥ [३६] (मन्त्राः १५६)

६० यदद्य मैत्रावरुणं तु वै सौर्याद्या । ६१ उद्रां सप्त । ६२ उत्सूर्यः षळाद्यास्तिस्रः सौर्यः । ६३ उद्वेतीति चार्ध-पंचमाः । ६४ दिवि पंच । ६५ प्रति वां । ६६ प्र मित्रयोरेकोना गायत्रं दशम्यादयस्त्रयः प्रगाथाः पुरउणिक् चतु-र्थ्याद्या दशादित्यास्तिस्रः सौर्यः । ६७ प्रति वां दशाश्विनं तु तत् । ६८ आ शुभ्रा नव सप्ताद्या विराजः । ६९ आ वां रथोऽष्टौ । ७० आ विश्ववारा सप्त । ७१ अप स्वसुः षट् । ७२ आ गोमता पंच । ७३ अतारिष्म । ७४ इमा उ वां षट् प्रागाथं । ७५ व्युषा अष्टा उपस्यं तु वै । ७६ उदु सप्त । ७७ उपो रुहचे षट् । ७८ प्रति पंच । ७९ व्युषाः । ८० प्रति तृचं ॥ [३७] (मन्त्राः १५०)

८१ प्रत्यु षट् प्रागाथं । ८२ इंद्रावरुणा दशैद्रावरुणं ह जागतं तु । ८३ युवां नरा । ८४ आ वां पंच । ८५ पुनीपे । ८६ धीराष्टौ वारुणं ह । ८७ रदसप्त । ८८ प्र श्रुध्युवमस्या पाशविमोचनी । ८९ मो पु पंच गायत्रं जग-त्यंतं । ९० प्र वीरया सप्त वायव्यं ह्येष्टाश्च या द्विवदुक्ताः । ९१ कुविदंग । ९२ आ वायो पंच । ९३ शुचिं न्वष्टा-र्वेन्द्रागतं तु । ९४ इयं वां द्वादश गायत्रमस्यानुष्टुप् । ९५ प्र श्रोदसा षट् सारस्वतं तु तृतीया सरस्वते । ९६ बृहदु प्रगाथः प्रस्तारपंक्तिः परास्तिस्रो गायत्र्यः सरस्वते । ९७ यजे दशैष्टादि बार्हस्पत्यमथैद्री च तृतीयानवम्यावैन्द्राब्राह्मणस्पत्ये । ९८ अध्वर्यवः सप्तोक्तदेवतास्या । ९९ परो वैष्णवं तूहमित्यैष्टाश्च तिस्रः । १०० नू मर्तः ॥ [३८] (मन्त्राः १४५)

१०१ तिस्रः षट् पार्जन्यं तु । १०२ पर्जन्याय तृचं गायत्रं । एते कुमार आग्नेयोऽपश्यद्वसिष्ठ एव वा बृष्टिकामः । १०३ संवत्सरं दश पर्जन्यस्तुतिसंहृष्टान्मंडूकांस्तुष्टावाद्यानुष्टुप् । १०४ इंद्रासोमा पंचाधिकैन्द्रासौमं राक्षोघ्नं शापाभि-शापप्रायं षट् सप्त वाद्या जगत्य एकविंशतिभ्योविंश्र्यौ चाष्टादशी मारुती च दशमी चतुर्दश्यावाग्नेय्यौ दैव्येकादश्यानुष्टु-भ्रवमी द्वादशी त्रयोदशी सौम्यः सप्तदशी प्राण्यष्टमीषोडश्यावैष्ट्यौ प्र वर्तयेति चतस्र ऐष्ट्यो मा नो रक्ष इत्यृषोरात्मन आशी-रुत्तरोऽर्धर्चः पृथिव्यंतरिक्षदेवताः ॥

॥ इति वासिष्ठं सप्तमं मंडलं समाप्तं ॥ (सप्तममण्डलस्य मन्त्राः ८४१)

परं गायत्रं प्राग्वत्समेः । ऋषिश्चानुक्तगोत्रः प्राज्यास्याकाण्वः । १ मा चिषचतुर्भिर्गान्धेधातिथिमेध्यातिथी ऐंद्रं बार्हतं

(३२) प्रगाथमारंभे । (५४) वास्तोर्वास्तोष्पत्यम् । (१०९) गायत्रं द्वितीया पादनिच्युत । (१०३) पर्जन्यस्तुतिः । (१०४) पंचाधिकैन्द्रासोमं । (१) प्रायोगिश्चासंगो ।

द्विप्रगाथादि द्वित्रिष्टुबन्तमाद्यं द्रुवृषं प्रगाथोऽपश्यत्स घौरः सन्भ्रातुः कणस्य पुत्रनामगात् स्त्रायोगिश्चासंगो यः स्त्रीभूत्वा पुमानभूत्स मेध्यातिथये दानं दत्त्वा स्तुहि स्तुहीति चतसृभिरात्मानं तुष्टाव पत्नी चास्यांगिरमी शश्वरी पुंस्त्वमुपलभ्येनं प्रीतात्यया तुष्टाव । २ इदं वसो द्विचत्वारिंशन्मेधातिथिरांगिरसश्च प्रियमेधः स्वादवोऽनुष्टुबन्त्याभ्यां मेधातिथिर्विभिदोर्दानं तुष्टाव । ३ पिब चतुर्विंशतिर्मेध्यातिथिः प्रागाथं त्वनुष्टुप् गायत्र्यौ बृहती चास्याः कौरयाणस्य पाकस्यान्नो दानस्तुतिः । ४ यद्विद्र सैका देवातिथिस्तृचोऽस्यः पुरउष्णिगन्तः कुरुंगस्य दानस्तुतिस्तत्पूर्वाश्चतस्रः पौष्ण्यो वा ॥ [३९] (मन्त्राः १६५)

५ दूरादेकोनचत्वारिंशद् ब्रह्मातिथिराश्विने द्विवृहत्यनुष्टुबन्तोऽभ्याः पंचार्धर्चाश्चैधस्य कशोर्दानस्तुतिः । ६ महो हंद्रोऽष्टाचत्वारिंशद्वसस्तृचोऽस्यस्तिरिदिरस्य पारशव्यस्य दानस्तुतिः । ७ प्र यद्वः पट्विंशत्पुनर्वसो मारुतं । ८ आ नस्यधिका सध्वंस आश्विनं ह्यानुष्टुभं तु । ९ आ नूनं सैका शशकणोऽभ्या गायत्र्या उपाद्ये चाद्या चतुर्थी षष्ठी चतुर्दश्याद्ये च वृहत्य पंचमी ककुब्दशम्याद्यास्त्रिष्टुब्बिराड् जगत्यः । १० यत्स्थः पट् प्रगाथोऽपश्यद् बृहती मध्यज्योतिरनुष्टुबास्तारपंक्तिः प्रगाथः । ११ त्वमग्ने दश वत्स आग्नेये गायत्रेऽभ्या देवी त्रिष्टुबाद्या प्रतिष्ठोपाद्या वर्धमाना ॥ [४०] (मन्त्राः १८३) [इति पञ्चमोऽष्टकः । मन्त्राः १२६३]

१२ य इन्द्र त्रयस्त्रिंशत्पर्वत औष्णिहं तु । १३ इन्द्रः सुतेषु नारदः । १४ यद्विद्र पंचोना गोपूक्यश्चसूक्तौ काण्व्यायनौ । १५ तत्रभि ससोनौष्णिहं । १६ प्र सन्नाजं द्वादशेरिविष्टिः । १७ आ याहि पंचोना प्रगाथांत । १८ इदं ह्यधिकादित्यमौष्णिहमष्टम्यश्विभ्यां परागिनसूर्यानिळानां देवेभिरित्यदितेरदितिर्न इति च द्वे द्वे । १९ तं गृधये ससत्रिंशत्सौभरिराग्नेयं काकुभं प्रागाथं ह पितुर्न द्विपदांत्ये ककुप्पंक्ती त्रसदस्योर्दानस्तुतिस्तत्पूर्वं उष्णिक्सनोबृहत्यावादिस्थेभ्यः । २० आ गन्ता षड्विंशतिर्मारुतं ॥ [४१] (मन्त्राः २०६)

२१ वयमु द्व्यूनांत्ये द्रुवे चित्रस्य दानस्तुतिः । २२ ओ त्यमाश्विनं त्रिप्रगाथादि बृहत्यनुष्टुबेकादश्याद्ये ककुम्भमध्येज्योतिषी । २३ इळिष्व त्रिंशद्विश्वमना वेष्यश्च आग्नेयमौष्णिहं ह । २४ सखायस्तृचोऽस्यः सौषाग्नस्य वरोर्दानस्तुतिरस्यानुष्टुप् । २५ ता वां चतुर्विंशतिर्मेधाववरुणं दशम्याद्यास्तिस्रो वैश्वदेव्य उपात्योष्णिगग्भा । २६ युवोः पंचार्धका व्यश्वा वांगिरस आश्विनं विंश्याद्या वायव्यास्तत्पूर्वाश्चतस्रो गायत्र्योऽत्यैकविंश्या च विंशत्यनुष्टुप् । २७ अग्निरुक्थे व्यधिका मनुवैवस्वतो वैश्वदेवं ह प्रागाथं । २८ ये त्रिंशति पंचोपांत्या पुरउष्णिक् । २९ बभ्रुदंश कश्यपो वा मारीचो द्वेपदं । ३० नहि वश्चतुष्कं पुरउष्णिग्वृहत्यनुष्टुबन्तं । ३१ यो यजाति द्यून्त्रेज्यास्तवो यजमानप्रशंसा च येत्यादि पंच दंपत्योः शिष्टास्तदाशिषोऽनुष्टुप् चतुष्पंकत्यंतं नवम्यनुष्टुब्दशमी पादनिचृत् ॥ [४२] (मन्त्राः २०४)

३२ प्र कृतानि त्रिंशन्मेधातिथिः । ३३ वयं धेकोना मेध्यातिथिर्बाहंतं त्रिगायत्र्यनुष्टुबन्तं । ३४ पंद्र याहि द्यूना नीपातिथिरानुष्टुभं तृचोऽस्यो गायत्रस्तं सहस्रं वसुरोचिषोऽगिरसोऽपश्यन् । ३५ अग्निना चतुर्विंशतिः श्यावाश्व आश्विनमुपरिष्टाज्योतिषं पंक्तिमहाबृहतीपंकत्यंतं । ३६ अविता यस्य शाक्वरं महापंकत्यंतं । ३७ प्रेदं महापांक्तमाद्यातिजगती । ३८ यज्ञस्य दशैद्राग्नं । ३९ अग्निमस्तोपि नाभाक आग्नेयं महापांक्तं हि । ४० इंद्राग्नी द्वादशैद्राग्नं त्रिष्टुबन्तं द्वितीया शकरी । ४१ अस्मा ऊ पु दश वारुणं तु । ४२ अस्तत्रात्यलर्चनाना वा त्रेष्टुभमेत्यं वा तृचमाश्विनमानुष्टुभमपश्यत् । ४३ इमे त्रयस्त्रिंशद्विरूप आंगिरस आग्नेयं तु । ४४ सभिचारिणं त्रिशत् । ४५ आ घ द्विचत्वारिंशत्त्रिशोऽन आद्याग्नेद्वी ॥ [४३] (मन्त्राः २५८)

(५) ब्रह्मातिथिराश्विनं द्विवृहत्यनुष्टुबन्तं । (६) अन्यस्तिरिदिरस्य पारशव्यस्य । (१८) द्व्यधिकादित्यमौष्णिहं चतुर्ध्याद्याश्चतस्रोऽदितेः अष्टम्यश्विभ्यां, द्व्यधिकादित्यमौष्णिहं चतुर्थीपंचमीषष्ठीसप्तमीध्वदितिः अष्टम्यश्विभ्यां । (१९) ससत्रिंशत्सौभरिराग्नेयं, ससत्रिंशत्सौभरमाग्नेयं । काकुभप्रागाथं, काकुभः प्रागाथः । (२२) ०स्यमश्विनौ । (२५) वैश्वदेव्यो वोपात्योष्णिगग्भा, ०वैश्वदेव । (३५) आश्विनमुपरिष्टाज्योतिषं । (३७-३९) महापांक्तं ।

४६ स्वावतस्त्रयस्त्रिंशद्दशोऽस्य आ स आदि कानीतस्य पृथुश्रवसो दानस्तुतिराद्या पादनिचृत् पंचम्यादि ककुब्गायत्री बृहत्यनुष्टुप् सतोबृहती गायत्री विपरीतोत्तरः प्रगाथो द्विपदा चतुर्विंशिका बृहती पिपीलिकमध्या ककुम्भं कुशिरा विराड्जगत्पु- परिष्टाद्बृहतीबृहत्यौ विषमपदोत्तरे पंक्ती गायत्री पंक्तिः प्रगाथौ च वायव्यौ गायत्री द्विपदोष्णिक् पंक्तिर्वायव्या गायत्री । ४७ महि वो द्व्यूना त्रित आप्त्य आदित्येभ्योऽभ्याः दुःस्वप्नः पंचोषसेऽपि महापांक्तं । ४८ स्वादोः पंचोना प्रगाथः सौम्यं त्रैष्टुभं पंचमी जगती । ४९ अभि प्र दश प्रस्कण्वः प्रागाथं तत् । ५० प्र सुश्रुतं पुष्टिगुः । ५१ यथा मनौ श्रुष्टिगुः । ५२ यथा मनावायुः । ५३ उपमं त्वाष्टौ मेध्यः । ५४ एतत्ते मातरिश्वा नो विश्व इति वैश्वदेवः प्रगाथः । ५५ भूरीत्वं कृशः प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिर्गायत्रं तृतीयापंचम्यावनुष्टुभौ । ५६ प्रति ते पृषध्रोऽस्याग्निः सौरी पंक्तिः । ५७ युवं देवा चतुष्कं मेध्य आश्विनं त्रैष्टुभं । ५८ यमृत्विजस्तृचं वैश्वदेवमाद्य ऋत्विक्स्तुतिर्वा । ५९ इमानि वां सप्त सुपर्णं पेंद्रावरुणं जागतं । ६० अग्न आ विंशतिर्भगः प्रागाथ आग्नेयं प्रागाथं तु । ६१ उभयं द्व्यूना । ६२ प्रो अस्मै द्वादश प्रगाथः पांक्तं सप्तम्याद्या स्तिस्रो बृहत्यः । ६३ स पूर्यो गायत्रमाद्या चतुर्थ्यादिद्वे सप्तमी चानुष्टुभोऽस्या दैवी गायत्रेऽस्या दैवी त्रिष्टुप् । ६४ उरवा । ६५ यदिद्र । ६६ तरोभिः पंचोना कलिः प्रागाथः प्रागाथमस्यानुष्टुप् । ६७ त्याजु सैका मत्स्यः सांमदो मैत्रावरुणिर्मान्यो वा बहवो वा मत्स्या जालनद्धा आदित्यानस्तुवन् दशम्याद्यास्तिस्रोऽप्यदितेः ॥ [४४] (मन्त्राः २६८)

६८ आ त्वंकोना प्रियमेध आदावनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चत्वारोऽभ्याः पळक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिः । ६९ प्रम द्व्यूनानुष्टुभं द्विबृहत्यंतं द्वितीयोष्णिक् चतुर्थ्याद्यास्तिस्रो गायत्र्यः षोडश्येकादश्यौ पंक्ती अपाद्वैश्वदेवोऽर्धचस्त्रयो वारुणाः । ७० यो राजा पंचोना पुरुहन्मा बाहंतं त्रिप्रगाथाद्युष्णिगनुष्टुप्पुरउष्णिगतं । ७१ त्वं नः सुदीतिपुरुमीळही तयोवांन्यतर आग्नेयं तु त्रिप्रगाथांतं । ७२ हविर्द्व्यूना हर्यतः प्रागाथो हविषां स्तुतिर्वा । ७३ उदीराथां गोपवन आत्रेयः सप्तवध्रिर्वाश्विनं । ७४ विशो विशो वः पंचोनाग्नेयं त्वनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चत्वारोऽभ्यास्तिस्रोऽनुष्टुभ आर्क्षस्य श्रुतर्वणो दानस्तुतिः । ७५ युक्त्वा हि षोडश विरूपः । ७६ इमं नु द्वादश कुरुसुतिः काण्वः । ७७ जज्ञान एकादश प्रगाथांतं । ७८ पुरोळाशं दश बृहत्यंतं । ७९ अयं कृत्नुर्नव कृत्नुर्भागीवः सौम्यमस्यानुष्टुप् । ८० न ह्यन्यं दशैकयूनौधसो गायत्रेऽस्या दैवी त्रिष्टुप् । ८१ आ तू नो नव कुसीदी काण्वः ॥ [४५] (मन्त्राः १९५)

८२ आ प्र । ८३ देवानां वैश्वदेवं । ८४ प्रेष्ठमुशना काव्य आग्नेयं । ८५ आ मे कृष्ण आश्विनं हि । ८६ उभा हि पंच विश्वको वा कार्ष्णिजागतं । ८७ युक्ती पड्वासिष्ठो वा युक्तीकः प्रियमेधो वा प्रागाथं ह । ८८ तं वो दस्मं नोधाः । ८९ बृहद्दित्राय सप्त नृमेधपुरुमेधौ द्व्यूनुष्टुम्बृहत्यंतं । ९० आ नो विश्वासु षट् । ९१ कन्या वाः सप्तात्रेयपालेतिहास ऐन्द्र आनुष्टुभं द्विपंक्त्यादि । ९२ पांतं त्रयस्त्रिंशत् श्रुतः सुक्षः सुक्षो वाद्यानुष्टुप् । ९३ उद चतु- स्त्रिंशत्सुकक्षोऽन्यैर्द्रार्भवी । ९४ गौर्धयति द्वादश बिंदुः पूतदक्षो वा मारुतं । ९५ आ त्वा नव तिरश्चीरांगिरस आनुष्टुभं । ९६ अस्मै सैका घृतानो वा मारुतिस्त्रैष्टुभं चतुर्थी विराड्विषामीति मारुतः पादः परैद्राबाहस्पत्या । ९७ या इन्द्र पंचोना रेभः काश्यपो बाहंतमतिजगत्पुष्टिद्बृहत्यावतिजगती त्रिष्टुब्जगतीत्यंततः ॥ [४६] (मन्त्राः १९७)

९८ इन्द्राय द्वादश नृमेध औष्णिहं सप्तम्युपांत्ये च ककुभोऽस्यानवम्यौ पुरउष्णिहौ । ९९ स्वामिदाष्टौ प्रागाथं । १०० अयं ते द्वादश नेमो भार्गवस्त्रैष्टुभं षष्ठी जगती परास्तिस्रोऽनुष्टुभोऽयमिति द्वृचनेन्द्र आत्मानमस्तौदुपांत्ये वाच्यौ ।

(४६) एकविंशी पंक्तिः । द्वाविंशी संस्तारपंक्तिः माहापांक्तं । विषमपदोत्तरा पंक्तिः संस्तारपंक्तिः, विषमपदोत्तरा पंक्तिः संस्तारपंक्तिः । प्रगाथौ वायव्यौ । वायव्यौ बृहत्यौ च । (५६) अस्या सौरी । (६३) स पूर्य आद्या चतुर्थ्यादिद्वे सप्तमी चानुष्टुभो गायत्रेऽस्या दैवी त्रिष्टुप् । स पूर्यो गायत्रमाद्या चतुर्थ्यादिद्वे सप्तमी चानुष्टुभो गायत्रेऽस्या दैवी त्रिष्टुप् । (६७) आदित्यानस्तुवन् दशम्याद्यास्तिस्रोऽप्यदितेः । (७१) त्वं न सुदीतिः पुरुमीळहयो राजोर्गृहपतियविष्टयोवांन्यतर आयं तु त्रिप्रगाथांतं । (७४) आर्क्षस्य । (७४) द्वादश बिंदुः । (९५) तिरश्ची- रानुष्टुभं । (९६) मारुतस्त्रैष्टुभं । (१००) आत्मानमस्तौदृष्टमी सौपर्णी (सौवर्णी) नवमी वज्रसंस्तुतिरुपांत्ये वाच्यौ ।

१०१ ऋषक् षोडश जमदग्निर्भागवो मैत्रावरुणं प्रागाथं त्रिष्टुबन्तं तृतीयादि गायत्री परा सतोबृहती स्तोत्रं राजस्वृक्सपादादि-
त्याश्विन्यौ वायव्ये सौर्यौ बृहत्युपस्या सूर्यप्रभास्तुतिर्वा पावमानी गव्ये । १०२ त्वमग्ने द्वायधिका भार्गवः प्रयोगो बार्ह-
स्पत्यो वामिः पावकः सहसः सुतयोर्बाग्न्योर्गृहपतियविष्ठयोर्वाग्न्यन्तर आग्नेयं तु । १०३ अदार्शि षक्नुना सोभरिर्बाहंतं
पंचमी विराड्रूपा सप्तम्याद्ययुजः सतोबृहत्योऽष्टम्यादि युजः ककुब्भसीयसी ककुब्नुष्टुबन्त्याग्निमाहती ।

॥ इत्यष्टमं मंडलं समाप्तं ॥ [अष्टममण्डलस्य मन्त्राः १७१६]

नवमं मंडलं पावमानं सौम्यं । १ स्वादिष्ठया दश मधुच्छंदाः । २ पवस्व मेधातिथिः । ३ एष शुनःशेषः । ४
सन हिरण्यस्तूपः । ५ समिद्ध एकादश काश्यपोऽसितो देवलो वा विंशतिः सूक्तान्याद्यमाप्रियश्चतुरनुष्टुबन्तं । ६ मंद्रया
नव । ७ अमृगं । ८ एते सोमाः । ९ परि प्रिया । १० प्र स्वानासः । ११ उपास्मै । १२ सोमा अमृगं ॥ [४७]
(मन्त्राः १९८)

१३ सोमः । १४ परि प्राष्टौ । १५ एष धिया । १६ प्र ते । १७ प्र निम्नेनेव । १८ परि सुवानः सप्त ।
१९ यत्सोम । २० प्र कविः । २१ एते धावन्ति । २२ एते सोमासः । २३ सोमा अमृगं । २४ प्र सोमासः ।
२५ पवस्व षड् षड् इत्युत आगस्त्यः । २६ तममृक्षन्तेधमवाहो दार्दच्युतः । २७ एष कविर्नृमेधः । २८ एष वाजी
प्रियमेधः । २९ प्रास्य नृमेधः । ३० प्र धारा बिंदुः । ३१ प्र सोमासो गोतमः । ३२ प्र सोमासः श्यावाश्वः ।
३३ प्र सोमासस्त्रितः । ३४ प्र सुवानः । ३५ आ नः पवस्व प्रभूवसुः । ३६ असर्जि । ३७ स सुतो रहूगणः ।
३८ एष उ स्यः । ३९ आशुरर्षे बृहन्मतिः । ४० पुनानः । ४१ प्र ये गावो मेध्यातिथिः । ४२ जनयन् । ४३ यो
अत्य इव ॥ [४८] (मन्त्राः २०४) [इति षष्ठोऽष्टकः । मन्त्राः १७३०]

४४ प्र णोऽयास्यः । ४५ स पवस्व । ४६ अमृगम् । ४७ अया सोमः पंच कविर्भागवः । ४८ तं स्वा । ४९
पवस्व । ५० उक्ते शुष्मास उचध्यः । ५१ अध्वर्यो । ५२ परि युक्षः । ५३ उक्ते चतुष्कमवसारः । ५४ अस्य
प्रता । ५५ यवंयवं । ५६ परि सोमः । ५७ प्र ते धाराः । ५८ तरसः । ५९ पवस्व । ६० प्र गायत्रेणोपात्या
पुरउणिक् । ६१ अया वीती त्रिंशदमहीयुः । ६२ एते अमृगं जमदग्निः । ६३ आ पवस्व निधुविः काश्यपः । ६४
वृषा सोम कश्यपः ॥ [४९] (मन्त्राः २००)

६५ हिन्वंति भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा । ६६ पवस्व शतं वैखानसा अष्टादश्यनुष्टुपरस्तिस्र आग्नेयः । ६७ त्वं
सोमासि द्वात्रिंशद्भ्राजः काश्यपो गोतमोऽग्निर्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठ इतीह तुचाः सप्त ऋषयः शेषे पवित्रो वसिष्ठो
वोभौ वा पवस्व सोम तिस्रो नित्यद्विपदा गायत्र्योऽविता नस्तिस्रः पौष्ण्यो वा यत्ते पवित्रं पंचाग्नेयः साविश्यग्निसावित्री
वैश्वदेवी वासामंत्यास्त्रिंशो पुरउणिक् सप्तविंश्यनुष्टुबन्त्ये च ते पावमान्यध्येतृस्तुती । जागतमूर्ध्वं प्रागुशनसः । ६८ प्र देवं
दश वत्सप्रिर्भालंदनस्त्रिष्टुबन्तं ह । ६९ इपुर्न हिरण्यस्तूपोऽस्ये त्रिष्टुभौ । ७० त्रिरस्मै रेणुः । ७१ आ दक्षिणा नव
ऋषभः । तौ वैश्वामित्रौ । ७२ हरिं हरिमंतः । ७३ स्वके पवित्रः । ७४ शिशुर्न कक्षीर्वास्त्रिष्टुबन्तमी । ७५ अभि
प्रियाणि पंच कविः ॥ [५०] (मन्त्राः १६३)

७६ धर्ता । ७७ एषः । ७८ प्र राजा । ७९ अचोदसः । ८० सोमस्य वसुर्भारद्वाजः । ८१ प्र सोमस्य । ८२
असावीति त्रिष्टुबन्तं । ८३ पवित्रं ते पवित्रः । ८४ पवस्व वायव्यः प्रजापतिः । ८५ इन्द्राय द्वादश वेनो भार्गवो
द्वित्रिष्टुबन्तं । ८६ प्र तेऽष्टाचत्वारिंशदधिगणा दशर्चा अकृष्टा माषाः प्रथमे सिकता निवावरी द्वितीये पृथग्योऽजास्तृतीयेऽ-

(१०२) गृहपतियविष्ठयः । (१०३) पंचम्याद्ययुजः । ककुब्भसीयसी; ककुब् गायत्री ।

(५८) तरसः । (६८) वत्सप्रिर्भालंदनस्त्रिष्टुबन्तं । (६९) हिरण्यस्तूपोऽस्ये । (८६) अजास्तृतीये त्रयः ।
पंचास्या तिस्रः ।

त्रयश्चतुर्थेऽग्निः पंचास्या गृत्समदः । ८७ प्र तु नवोशना । ८८ अयं सोमोऽष्टौ । ८९ प्रो स्य सप्त । ९० प्र हिन्वानः षड्वसिष्ठः ॥ [५१] (मन्त्राः १३५)

९१ असर्जि कश्यपः । ९२ परि सुवानः । ९३ साकमुक्षः पंच नोधाः । ९४ अधि यत्कण्वः । ९५ कनिक्कति प्रस्कण्वः । ९६ प्र सेनानीश्चतुर्विंशतिर्देवोदासिः प्रतर्दनः । ९७ अस्य त्रेषाष्टापंचाशदथां तृचं वसिष्ठोऽपश्यदुत्तराक्षव पृथग्वासिष्ठा इन्द्रप्रमतिवृषणो मन्युरूपमन्युर्याघ्रपाच्छक्तिः कर्णश्चुन्मृळीको वसुक इति चतुर्दश पराशरोऽस्याः कुत्सः । ९८ अभि नो द्वादशांबरीष ऋजिश्वा चानुष्टुभं ह बृहत्युपांस्या । ९९ आ हर्यतायाष्टौ रेभसून् काश्यपो बृहत्याद्या । १०० अभी नवंते नव ॥ [५२] (मन्त्राः १३८)

१०१ पुरोजिती षोडशांधीगुः इयावाश्चिर्यातिर्नाहुषो नहुषो मानवो मनुः सांवरण इति तृचाः शेषे प्रजापतिरुपाधे गायत्र्यौ । १०२ क्राणाष्टौ त्रित औणिहं वै । १०३ प्र पुनानाय षड् द्वित आप्त्यः । १०४ सखायः पर्वतनारदौ काश्यपौ द्वे शिखंडिन्यौ वाप्सरसौ । १०५ तं वः । १०६ इन्द्रमच्छ षड्नामिश्वाभुवश्चुर्मानवो मनुरापसव इति तृचाः पंचामिः । १०७ परीतः षड्विंशतिः सप्त ऋषयः प्रागाथं तृतीयाषोडश्यौ द्विपदे अष्टम्याघे बृहत्यौ । १०८ पवस्व षोडश गौरिवीतिद्वृचं शक्तिरेकामूरुर्ऋजिश्चोर्ध्वसद्या कृतयशा ऋणंचय इत्यृषयो द्वृचास्तिस्रः शक्तिः काकुभाः प्रगाथाः स सुन्वे गायत्री यवमध्या । १०९ परि प्र ब्यधिकामयो धिष्ण्या ऐश्वर्यो द्वैपदं । ११० पर्यु षु द्वादश त्र्यरुणत्रसदस्यू राजानौ तिस्रोऽनुष्टुभः पिपीलिकमध्याः षड्ध्वर्बृहत्यस्तिस्रश्च विराजः । १११ अया रुचा तृचमनानतः पारुच्छेपिरात्यष्टं । ११२ नानानं चतुष्कं शिशुः पांक्तं हि । ११३ शर्यणावत्येकादश कश्यपः । ११४ य इंदोश्चतुष्कं ॥

॥ इति नवमं मंडलं समाप्तं ॥ (नवममण्डलस्य मन्त्राः ११०८)

१ अग्रे सप्त त्रितः । २ पिप्रीहि । ३ इनः । ४ प्र ते । ५ एकः ॥ [५३] (मन्त्राः १८९)

६ अयं । ७ स्वस्ति । ८ प्र केतुना नव त्रिगिरास्त्वाष्टृतृचोऽस्य ऐंद्रः । ९ आपो हि सिंधुद्वीपो वांबरीष आपं गामत्रं द्व्यनुष्टुबंतं पंचमी वर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा । १० ओ चित्पक्ष्णना वैवस्वतयोर्यमयस्योः संवादः षष्ठययुग्मिर्भर्यमी मिथुनार्थं यमं प्रोवाच स तां नवमीयुग्मिभरनिच्छन् प्रत्याचष्टे । ११ वृषा नवांगिर्हविर्धानं आग्नेयं तु त्रिभिष्टुबंतं । १२ छावा । १३ युजे पंच विवस्वानादित्यो हाविर्धानं जगत्यंतं । १४ परेयिवांसं षोडश यमो यामं षष्ठी लिंगोक्तदेवता पराश्च तिस्रः पित्र्या वा तिस्रः इवभ्यां परा अनुष्टुभो बृहत्युपांस्या । यामायनाः परे पंच । १५ उदीरतां षड्ना शंखः पित्र्यं जगत्येकादशी । १६ मैत्रं दमन आग्नेयं चतुरनुष्टुबंतं । १७ त्वष्टा देवश्चत्रा द्वे सरण्युदेवते पौण्यश्चतस्रः सारस्वत्यस्तिस्रः पंचाप्यो द्रप्पस्तिस्रः सौम्यो वांत्ये अनुष्टुभा उपांस्या पुरस्ताद्बृहती वा । १८ परं मृत्यो संकुसुकश्चतस्रो मृत्युदेवताः परा धात्री परा स्वाष्टी पराः पितृमेधा एकादशी प्रस्तारपंक्तिर्जगत्युपांस्यानुष्टुप् प्राजापत्या वा सानिरुक्ता ॥

[५४] (मन्त्राः १४१)

१९ नि वर्तध्वमष्टौ मथितो मृगुर्वाक्णिर्भागवश्च्यवनो वापं गभ्यं वानुष्टुभमग्नीषोमीयो द्वितीयोऽर्ध्वः षष्ठी गायत्री । सप्तोत्तराण्यैद्रो विमदः प्राजापत्यो वा वासुको वसुकृद्वा । २० भद्रं दशाग्नेयं तु गायत्रमाद्यैकपदा पाद एव वा शांत्यर्थः परानुष्टुबंत्ये विराट् त्रिष्टुभौ । २१ आग्निं नाष्टावास्तारपांक्तं । २२ कुह पंचोना पुरस्ताद्वाहंतं त्रिष्टुबंतं त्वं त्या चिदा नस्त्वं नोऽनुष्टुभः । २३ यजामहे सप्ताथांत्ये त्रिष्टुभौ पंचम्यभिसारिणी । २४ इन्द्र सोमं षळास्तारपांक्तं त्वाश्चिन्योऽस्यास्तिस्रोऽनुष्टुभः । २५ भद्रमेकादश सौम्यं । २६ प्र हि नव पौष्णमानुष्टुभमाद्याचतुर्थ्या उष्णिहौ । २७ असत्सु

(१०१) इयावाश्चिरंधीगुः । (१०८) ० यवमध्या परा सप्तोबृहती । (१०९) ऐश्वरा द्वैपदं ।

(११) तु त्रिभिष्टुबंतं । (१३) विवस्वानादित्यो । हाविर्धानं, हविर्धानं । (१७) वांते । (१९) वानुष्टुभमग्निषोमीयो वा । द्वितीयोऽर्ध्वः आनुष्टुभं षष्ठी । ; षष्ठी गायत्र्यैद्री च । प्राजापत्यो वासुकपुत्रो वा । (२६) आद्या चतुर्थी च ।

चतुर्विंशतिरैन्द्रो वसुकः । २८ विश्वो हि द्वादशैन्द्रवसुकयोः संवाद ऐन्द्रः सूक्तस्य प्रथमयेन्द्रस्य स्तुत्या परोक्षवर्दिद्रमाहेंद्रस्य युजः शिष्टा ऋषेश्चतुर्थी च । २९ वने नाष्टौ । ३० प्र देवत्रा पंचोना कवप पेलूप आपमपोनप्रीयं वा । ३१ आ न एकादश वैश्वदेवं । ३२ प्र सु गमंता नव पंचाद्या जगत्यः ॥ [५५] (मन्त्राः १५३)

३३ प्र माद्या वैश्वदेव्यैन्द्रः प्रगाथः परा गायत्र्यो द्वे कुरुश्रवणस्य त्रासदस्यवस्य दानस्तुतिः पराभिर्मृत्यो मित्रातिथौ राज्ञि तस्त्रेहादृषिरुपमश्रवसं पुत्रमस्य व्यशोकयत् । ३४ प्रावेपाः षड्ना मौजवान्वाक्षोऽश्वकृषिपशंसा चाक्षकितवनिंदा च सप्तमी जगती । ३५ अबुध्रं लुशो धानाको वैश्वदेवं तु द्वित्रिष्टुबंतं तु । ३६ उषासानक्ता । ३७ नमो द्वादश सौर्योऽभितपाः सौर्यं जागतं वै त्रिष्टुब्दशमी । ३८ अस्मिन्नः पंच मुक्कवानिन्द्रः । ३९ यो वां षड्ना काक्षीवती घोषाश्विनं हि त्रिष्टुबंतं । ४० रथं यातं । ४१ समानं तृचं सुहस्यो घोषेयः । ४२ अस्तेवैकादश कृष्णः । ४३ अच्छा मे द्वित्रिष्टुबंतं तु । ४४ आ यातु त्रित्रिष्टुबादि । ४५ दिवस्परि द्वादश वत्सप्रीरानेयं तु ॥ [५६] (मन्त्राः १४४) [इति सप्तमोऽष्टकः । मन्त्राः १२६३]

४६ प्र होता दश । ४७ जगृभ्माष्टौ सप्तगुर्वैकुण्ठमिन्द्रं तुष्टाव । विकुण्ठा नामासुरीन्द्रतुल्यं पुत्रमिच्छन्ती महत्तपस्तेपे तस्याः स्वयमेवेंद्रः पुत्रो जज्ञे । स सप्तगुस्तुतिसंहृष्ट आत्मानमुत्तरैस्त्रिभिस्तुष्टाव । ४८ अहं भुवमेकादशांत्ये त्रिष्टुभौ सप्तमी च । ४९ अहं दामंत्योपाद्ये च त्रिष्टुभौ । ५० प्र वो महे सप्त द्विजगत्याद्यंतं के तेऽभिसारिण्यौ । वषट्कारेण वृक्षेणु भ्रातृषु सौचीकोऽग्निरपः प्रविश्य देवैः समवददुत्तरैस्त्रिभिः । ५१ महत्तज्जवात्र युजोऽग्निवाक्यं । ५२ विश्व इत्युत्तरं च षट्कम-युजो देवानां । ५३ यमैच्छामेत्युत्तरं चैकादशकं तदद्येति तु द्वृचोऽग्नेस्तंतुमाद्या जगत्योऽष्टमीवर्जं । ५४ तां सु षड् बृहदुक्थो वामदेव्यः । ५५ दूरेऽष्टौ । ५६ इदं ते सप्त वैश्वदेवं तु चतुर्थ्याद्यास्तिष्ठो जगत्यः । पगाणि चत्वारि सूक्ता-न्युक्ता ऋषयो द्वैपदे त्वन्निमडले । अथ हैक्ष्वाको राजासमातिर्गां पायनान्बंध्वादीन्पुरोहितांस्यक्त्वान्यौ मायाविनौ श्रेष्ठतमौ मत्वा पुरोदधे । तमितरे क्रुद्धा अभिचेरु । अथ तौ मायाविनौ सुबंधोः प्राणानाचिक्षिपतुरथ हास्य आतरस्त्रयः । ५७ मा प्र गामेति षट्कं गायत्रं स्वस्थयनं जपत्वा । ५८ यत्तं यममिति द्वादशर्चमानुष्टुभं मनभावर्तनं जेपुः । ५९ प्र तारीति दशर्चं चतस्रो निर्ऋत्यपनोदार्थं जेपुश्चतुर्थ्यां सोमं चास्तुवन्मृत्योरपगमायोत्तराभ्यां देवीमसुनीतिं सप्तम्यां किंनोक्तदेवताः शिष्टाभिः पंक्तिमहापंक्तिपंक्युत्तराभिर्गावापृथिव्यौ समिद्रेतींद्रं चार्धर्चनं । ६० आ जनमिति द्वादशर्चं आनुष्टुभे चतसृ-भिरसमातिमस्तुवन् पंचम्येंद्रं षड्यागस्यस्य स्वसा मातैषां राजानमस्तौत्तराभिः सुबंधोर्जीवमाह्वयंस्तमंत्यया लब्धसंज्ञमस्पृशन् पंचाद्या गायत्र्योऽष्टम्याद्ये पंक्ती । ६१ इदमित्या सप्ताधिका नामानेदिष्टो मानवो वैश्वदेवं तत् ॥ [५७] (मन्त्राः १६१)

६२ ये यज्ञेनैकादशाद्याः षळंगिरसां स्तुतिर्वास्या त्रिष्टुपंचम्यनुष्टुप्रगाथोऽनुष्टुभौ गायत्री चतस्रोऽत्याः सावर्णेर्दान-स्तुतिः । ६३ परावतस्यूना गयः प्लातो द्वित्रिष्टुबंतं तु स्वति नस्त्रिष्टुडवा सा सहोत्तरया पथ्यास्वस्तिदेवत्या । ६४ कथा यां मे त्रिष्टुप् । ६५ अग्निरिन्द्रः पंचोना वसुकर्णो वासुकस्त्रिष्टुबंतं तु । ६६ देवान्हुवे । ६७ इमां धियं द्वादशायास्यो बार्हस्पत्यं तु । ६८ उदप्रुतः । ६९ भद्राः सुमित्रो वाध्न्यश्च आग्नेयं द्विजगत्यादि । ७० इमां म एकादशाग्रं । ७१ बृहस्पते बृहस्पतिर्ज्ञानं तुष्टाव नवमी जगती ॥ [५८] (मन्त्राः १३३)

७२ देवानां नव लौक्यो वा बृहस्पतिर्दाक्षायण्यदितिर्वा देवमानुष्टुभं । ७३ जनिष्ठा एकादश गौरिवीतिः । ७४ वसूनां षट् । ७५ प्र सु नव सिंधुक्षित्रैयमेधो नदीस्तुतिर्जागतं तु । ७६ आ वोऽष्टौ सर्प ऐरावतो जरत्कर्णो प्राणोऽ-स्तौत् । ७७ अन्नप्रुषः स्यूरश्मिर्भार्गवो मारुतं तु पंचमी जगती । ७८ विप्रासो द्वितीया पंचम्याद्याश्च तिस्रो जगत्यः ।

(२८) युजः शेषाः । (४१) सुहस्तो । (४५) वत्सपिः । (४७) पुत्रमिच्छन्ति तपस्तेपे तस्याः । (४९) दामंत्योपाद्ये च, दामंत्योपाद्ये च त्रिष्टुभौ । (५१) महत्तज्जव तत्र । (५४) वामदेव्यः वा । (५६) प्राणाना-चिक्षिपतुरथ अस्य भातरः । (५९) चार्धर्चनं । (६०) द्वादशर्चमानुष्टुभं । (६३) सा सहोत्तरया, चोत्तरया, सहोत्तरया । (७१) ज्ञानं तु शिष्टा ।

७९ अपश्यं सप्त सौचीकोऽभिर्वैश्वानरो वा ससिर्वा वाजंभर आग्नेयं तु । ८० अग्निः ससिं । ८१ य इमा विश्वकर्मा भौवनो वैश्वकर्माणं तु द्वितीया विराड् रूपा । ८२ चक्षुषः । ८३ यस्ते मन्यो मन्युस्तापसो मान्यवं त्वाद्या जगती । ८४ त्वया मन्यो चतुर्जगत्यंतं । ८५ सत्येन सप्तचत्वारिंशत्सावित्री सूर्यात्मदैवतमानुष्टुभं पंचभिः सोममस्तौत्पराभिः स्वविवाहं सप्तदश्या देवान्परया सोमाकौ परया चंद्रमसं परा नृणां विवाहमंत्रा आशीः प्रायाः परा देहीति द्वे बधूवासः संस्पर्शमोचन्यौ परा यक्षमनाशिनी दंपत्योर्नवोनवास्तित्वांऽनृक्षरा गृभ्णामीति द्वे द्वे यदश्विना पूषाचोरचक्षुरिति त्रिष्टुभस्त्रिष्टुमुरोबृहती पूर्वा-परमिह प्रियमा नः प्रजां जगत्यः ॥ [५९] (मन्त्राः १४८)

८६ वि हि त्र्यधिकैर्द्रो वृषाकपिरिन्द्राणीन्द्रश्च समूदिरे पांकतं । ८७ रक्षोहणं पंचाधिका पायुराग्नेयं रक्षोघ्नं चतुरनुष्टुबंतं । ८८ हविरेकोनागिरसो मूर्धन्वान्वामदेव्यो वा सौर्यवैश्वानरियं । ८९ इन्द्रं स्तव द्व्यूना रेणुः पंचम्यैर्द्रासौमी । ९० सहस्रशीर्षा षोडश नारायणः पौरुषमानुष्टुभं त्रिष्टुबंतं तु । ९१ सं जागृवद्भिः पंचोनाहणो वेतहव्य आग्नेयं । ९२ यज्ञस्य शार्यातो मानवो वैश्वदेवं तु जागतं । ९३ महि तान्वः पार्थः प्रास्तारपांकतं पुरस्ताद्बृहत्यंतं त्रयोदशयुपाये चानुष्टुभो नवम्यक्षरैः पंक्तिरेकादशी न्यंकुसारिणी । ९४ प्रेते षड्ना सपौर्बुदः काद्रवेयो प्राणोऽस्तौत्पंचम्यं त्रिष्टुभौ सप्तमी च ॥ [६०] (मन्त्राः १६०)

९५ हये द्व्यूनोर्वशमैलः पुरुरवाः पूर्वोषितां कामात्पुनरासाद्यावरोक्षुमैच्छत्सा तमनिच्छंती प्रत्याचष्टे हय इषुर्या कदा सुदेवोऽतरिक्षमां सचेति तिस्रश्चैलवाक्यं शिष्टा उर्वश्याः । ९६ प्र ते सप्तोना बरुः सर्वहरिवैद्रो हरिस्तुतिर्द्वित्रिष्टुबंतं । ९७ या ओषधीर्यधिकार्थवणो भिपगोषधिस्तुतिरानुष्टुभं । ९८ बृहस्पते द्वादशाष्टिषेणो देवापिबृष्टिकामो देवांस्तुष्टाव । ९९ कं नो वज्रो वैखानसः । १०० इन्द्रं दुवस्युर्वादनो वैश्वदेवं तु त्रिष्टुबंतं । १०१ उद्बुध्यध्वं बुधः सौम्य ऋग्विकस्तुतिर्वा नवम्यंये जगत्यौ पंचमी बृहती गायत्र्योर्मध्ये । १०२ प्र ते मुद्गलो भार्ग्यश्चो द्रुघणेन ऋषभेण चाजि जिगायेति द्रौघणं वाद्या तृतीयांत्या च बृहत्यः । १०३ आशुः सप्तोर्नैद्रोऽप्रतिरथश्चतुर्थी बार्हस्पत्योपात्यात्वादेव्यंयानुष्टुम्मास्ती वा । १०४ असाव्येकादशाष्टको वैश्वामित्रः । १०५ कदा कौत्सो दुर्मित्रो नास्त्रा सुमित्रो गुणतः सुमित्रो वा नास्त्रा दुर्मित्रो गुणत औष्णिहं हरी वज्रं पिपीलिकमध्ये त्रिष्टुबंत्याद्या गायत्री वा ॥ [६१] (मन्त्राः १४९)

१०६ उभौ भूतान्शः काश्यप आश्विनं । १०७ आविर्दिश्यो दक्षिणा वा प्राजापत्या दक्षिणां तद्दान्वान्वास्तौचतुर्थी जगती । १०८ किमिच्छंती पणिभिरसुरैर्निरूढा गा अन्वेष्टुं सरमा देवशुनीमिद्रेण प्रहितामयुग्मिभः पणयो मित्रीयन्तः प्रोक्षुः सा तान्युगमांत्याभिरनिच्छंती प्रत्याचष्टे । १०९ तेऽवदंत्सप्त जुहूर्ब्रह्मजाया ब्राह्मो वोध्वनाभा वैश्वदेवं द्वयनुष्टुबंतं । ११० समिद्ध एकादश जमदग्निस्तत्सुतो वा राम आप्रियः । परे चत्वारो वैरूपाः । १११ मनीषिणो दशाष्टादंष्ट्रः । ११२ इन्द्र पिब नभःप्रभेदनः । ११३ तमस्य शतप्रभेदनोऽस्या त्रिष्टुप् । ११४ घर्मा सध्रिस्तापसो वा घर्मो वैश्वदेवं चतुर्थी जगती । ११५ चित्र इक्षव वाष्टिहव्य उपस्तुत आग्नेयं जागतं त्रिष्टुप्शक्यंतं । ११६ पिब स्यौरोऽग्नियुतोऽग्नियूतो वा । ११७ न वा उ भिक्षुर्धनाज्ञदानप्रशंसाये जगत्यौ । ११८ अग्ने हंस्युरुक्षयभामहीयव आग्नेयं राक्षोघ्नं गायत्रं तु । ११९ इति वै सप्तोर्नैद्रो लव आत्मानं तुष्टाव ॥ [६२] (मन्त्राः १४०)

१२० तदिज्ञवाथर्वणो बृहद्विवः । १२१ हिरण्यगर्भो दश हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः कायं । १२२ वसुं नाष्टौ चित्रमहा वासिष्ठ आग्नेयं जागतमाद्यां पंचमीं चर्ते । १२३ अयं वेनो वैन्यं । १२४ इमं नो नवैर्द्रयुत्तमा निहवोऽग्निवरुणसोमाना-

(८५) विवाहमंत्राशीः प्रायाः; विवाहमंत्राआशीः प्रायाः । संस्पर्शनिर्दार्यैः संस्पर्शमोचिन्यौ; परा देहीत्यृग्वेदे बधूवासःस्पर्शनिदा । यक्षमनाशिनी परा । (८९) पंचम्यैर्द्रासौमी । (९१) वीतहव्य । (९३) पार्थ्यैः । चानुष्टुभौ । (९५) पूर्वोषितात् । (१००) त्वंत्या त्रिष्टुप् । (१०२) द्रुघणेन वृषभेन । तृतीयांत्या बृहत्यः । (१०७) दक्षिणा; दक्षिणाः । (१०८) निगूढाः । प्रेषिता अयुग्मिभः । प्रोक्षुः स । तान्युगमांताभिः । (१११) दशाष्टादंष्ट्रः । (११३) त्रिष्टुबंतं । (११६) स्यौलः; स्यौवः । अग्नियूतो । (११७) भिक्षुर्धनाज्ञदानप्रशंसा चाये । (११९) सप्तोर्नैद्रो लव ।

आधामेयी तिष्ठइचाप्रेरारमस्तवः शिष्टा यथानिपातं ससमी जगती । १२५ अहमष्टौ वागांभृणी आत्मानं तुष्टाव द्वितीया जगती । १२६ न तं शैलूषिः कुलमलबर्हिषो वामदेव्यो वांहोमुग्वैश्वदेवमुपरिष्टाद्बार्हतमस्या त्रिष्टुप् । १२७ रात्री कुशिकः सौभरो रात्रिर्वा भारद्वाजी रात्रिस्तवं गायत्रं । १२८ ममाम्रे नव विहस्यो वैश्वदेवं जगत्यंतं । १२९ नामसस प्रजापतिः परमेष्ठी भाववृत्तं तु । १३० यो यज्ञो यज्ञः प्राजापत्यो जगत्याद्या । १३१ अप प्राचः सुकीर्तिः काक्षीवतो मध्येऽनुष्टुप्सोत्तरा चाश्विन्यौ । १३२ ईजानं शकपूतो नार्मेधो मंत्रावरुणमाद्या लिंगोक्तदेवता न्यंकुमारिण्यत्या महासतो- बृहस्पताद्योपात्ये प्रस्तारपंक्ती शेषा विराड्रूपाः । १३३ प्रो पु सुदाः पैजवनः शाकरमहापांक्तावाद्यौ तृचौ त्रिष्टुवंत्या । १३४ उभे यन्मांधाता यौवनाश्वो महापांक्तं पंक्तिरस्या तामध्यर्धं गोधाऽपश्यत् । १३५ यस्मिन्कुमारो यामायनो यामसा- नुष्टुभं हि । १३६ केशी मुनयो वातरशना जूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्वृषाणकः करिक्रत एतश ऋष्यशृगश्चैकर्चाः केशिनं । १३७ उत देवाः सस ऋषय एकर्चा वैश्वदेवं । १३८ तव स्वे पलंग औरवां जागतं । १३९ सूर्यराश्मिर्देवगंधर्वो विश्वा- वसुरात्मानमस्तौत्पूर्वार्धं सवितारं । १४० अमे तवाग्निः पावक आग्नेयं विष्टारपंक्तिस्तस्मः सतोबृहत्य उपरिष्टाज्ज्योतिः । १४१ अमे अच्छानिस्तापसो वैश्वदेवमानुष्टुभं हि । १४२ अयमष्टौ द्रवृचाः शार्ङ्गा जरिता त्र्योणः सारिसृकः स्तंभमित्र- इचाग्नेयमाद्ये जगत्यौ चतस्त्रिष्टुभः ॥ [६३] (मन्त्राः १७२)

१४३ त्वं षट् सांख्योऽत्रिराश्विनं । १४४ अयं हि ताक्ष्यपुत्रः सुपर्णो यामायनो वोध्वंकृशानो गायत्री बृहती गायत्र्यौ सतोबृहती विष्टारपंक्तिः । १४५ इमामिन्द्राण्युपनिषत्सपत्नीयाधनमानुष्टुभं तु पंक्त्यंतं । १४६ अरण्यान्यैरमदो देवमुनि- ररण्यानीं तुष्टाव । १४७ अत्ते पंच सुवेदाः शैरीषिस्त्रिष्टुवंतं । १४८ सुष्वाणासः पृथुर्न्येयः । १४९ सविताचर्न्तैरण्य- स्तूपः सावित्रं । १५० समिद्धो वासिष्ठो मृळीक अग्नेयं बार्हतमस्ये उपरिष्टाज्ज्योतिषी जगत्युपांत्या वा । १५१ श्रद्धया श्रद्धा कामायनी श्रद्धमानुष्टुभं तु । १५२ शासः शासो भारद्वाजः । १५३ ईत्थयंतीर्देवजामय इन्द्रमातरो गायत्रं । १५४ सोमो यमी भाववृत्तमानुष्टुभं तु । १५५ अरायि शिरिबिठो भारद्वाजोऽलक्ष्मीघ्न द्वितीयातृतीये ब्राह्मणस्पत्ये अस्या वैश्वदेवी । १५६ अग्निं केतुराग्नेय आग्नेयं गायत्रं । १५७ इमा नु कं भुवन आप्त्यः साधनो वा भौवनो वैश्वदेवं द्वैपदं त्रैष्टुभं । १५८ सूर्यो नश्वक्षुः सौर्यः सौर्यं गायत्रं । १५९ उदसौ षट् पौलोमी शच्यात्मानं तुष्टावानुष्टुभं । १६० तीव्रस्य पंच पूरणो वैश्वामित्रः । १६१ मुंचामि प्राजापत्यो यक्षमनाशनो राजयक्षमन्नमस्यानुष्टुप् । १६२ ब्रह्मगा षड् ब्राह्मो रक्षोहा गर्भसंस्वावे प्रायश्चित्तमानुष्टुभं हि । १६३ अक्षीभ्यां विवृहा काश्यपो यक्षमन्नं । १६४ अपेहि पंच प्रचेता दुःस्वप्नं पंचयंतं त्रिष्टुभमध्यं । १६५ देवा नैर्ऋतः कपोतः कपोतोपहतां प्रायश्चित्तं वैश्वदेवं । १६६ ऋषभमृषभो वैराजः शाकरो वा सपत्न्यमानुष्टुभं महापंक्त्यंतं । १६७ तुभ्येदं चतुष्कं विश्वामित्रजमदग्नी जागतं तृतीया लिंगोक्तदेवता । १६८ वातस्यानिलो वातायनो वायव्यं । १६९ मयोभूः शंबरः काक्षीवतो गव्यं । १७० विभ्राड्विभ्राड् सौर्यः सौर्यं जागनमास्तारपंक्त्यंतं । १७१ त्वं त्वमिदो भार्गवो गायत्रं । १७२ आ याहि संवर्त उपस्यं द्वैपदं । १७३ आ त्वा षड् भुवो राजः स्तुतिस्त्वानुष्टुभं तु । १७४ अभीवर्तेन पंचाभीवर्तः । १७५ प्र वश्चतुष्कमूर्ध्नि प्रावा सपोऽऽर्बुदिग्मांश्चोऽस्तौ- द्रायत्रं । १७६ प्र सूनवः सूनुरार्भव आग्नेयमानुष्टुभं द्वितीया गायत्र्याद्यार्भवी । १७७ पतंगं तृचं पतंगः प्राजापत्यो मायाभेदं जगत्यादि । १७८ त्वमू ष्वरिष्टनेमिस्ताक्ष्यस्ताक्ष्यं । १७९ उत्तिष्ठतैकर्चाः शिबिरौशीनरः काशिराजः प्रत- र्द्वनो रौहिदश्वो वसुमना आद्यानुष्टुप् । १८० प्र ससाहिपे जय पेद्रः । १८१ प्रथमैकर्चाः प्रथो वासिष्ठः सप्रथो भार- द्वाजो धर्मः सौर्यो वैश्वदेवं । १८२ बृहस्पतिस्तदुर्मुखो बार्हस्पत्यो बार्हस्पत्यं । १८३ अपश्यं प्रजावान्प्राजापत्योऽन्वृचं यजमानपत्नी-होत्राशिषः । १८४ विष्णुस्त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यो गर्भार्थोनील्लिंगोक्तदेवतमानुष्टुभं ।

(१२६) न तं शैलूषः । कुलमलबर्हिषो । (१२७) रात्रिः भारद्वाजो० । (१३३) त्रिष्टुबन्तम् । (१३५) याममानुष्टुभं हि । (१३९) पूर्वार्धं । (१४०) आद्ये विष्टारपंक्तिः, आद्या विष्टारपंक्तिः । (१४२) सारिसृकः । (१४४) वोध्वंकृशानो । (१४९) सविताचर्न्तो हैरण्यस्तूपः, सवितार्थन्दैरण्य० । सविताचर्न्तो० । (१५०) मृळीको वासिष्ठः । (१५५) द्वितीया तृतीया । (१६५) प्रायश्चित्तमिदं वैश्वदेवं । (१६७) लिंगोक्तदेवता वा । (१६९) शंबरः । (१७६) द्वितीयं गायत्र्यार्भवी । (१७९) शिबिरौशीनरः । रौहिदश्वो । (१८४) लिंगोक्तदेवतमानुष्टुभं ।

१८५ महि सत्यभृतिर्वाणिरादित्यं स्वस्वयनं गायत्रं वै । १८६ वातो वातायन उलो वायव्यं । १८७ प्राप्नये पंचाग्नेषो वस्य भाग्नेयं तु । १८८ प्र नूनं तृचमाग्नेयः इयेनो जातवेदस्यं । १८९ आयं गौः सार्पराज्यात्मदैवतं सौर्यं वा । १९० ऋतं च माधुच्छंदसोऽधमर्षेणो भाववृत्तमानुष्टुभं तु । १९१ संसं चतुष्कं संवननः संज्ञानमाद्याग्नेयी तृतीया त्रिष्टुप्, तृतीया त्रिष्टुप् । [६४] (मन्त्राः ११८) (इत्यष्टमाष्टकः । मन्त्राः १२८१)

इति दशमं मण्डलम् । (दशममण्डलस्य मन्त्राः १७१४)

॥ इति कार्यायनमुनिकृता सर्वानुक्रमणी समाप्ता ॥

॥ अथ शौनकाचार्यकृतानुवाकानुक्रमणी ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

सर्वं कर्म सफलं यत्र तुष्टेऽतुष्टे न किञ्चित्तमहं नमामि ।
 निनायकं गिरिराजेंद्रपुत्रीमहेश्वरप्रियसूनुं घृणाद्धि १
 बह्वृचानां जनानां तु शौनकस्य प्रसादतः । अनुवाकानुक्रमणीरूपं किञ्चित्प्रवर्ण्यते २
 पितृदेवर्षिभ्राद्धेभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सर्वशः । आचार्येभ्यो गुरुभ्यश्च प्रणम्य प्रयतः शुचिः ३
 मधुच्छंदः प्रभृतिभिर्ऋषिभिर्हि तपोबलात् । दृष्टानामनुवाकानामृजु वक्ष्याम्यतंत्रितः ४
 सूक्तादिपरिमाणं तु संख्यां च क्रममेव च । मंडले मंडले चैव यावंतो हि समीरिताः ५
 सूक्तसंख्यानुवाकानां सूक्तानामृक्समाहिता । पदाक्षरसमाम्नायं छंदस्येव प्रतिष्ठितं ६
 एकैकमनुवाकं तु खिलानि ब्राह्मणानि च । संवत्सरे संवत्सरे पठेदहरहः शुचिः ७
 श्रावणस्य तु मासस्य पौर्णमास्यामुपक्रमः । समाप्य तर्पयेद्देवानृषीन्पितृनुक्रमान् ८
 ऋग्वेदे शैशिरीयायां संहितायां यथाक्रमं । प्रमाणमनुवाकानां सूक्तैः शृणुत शाकलाः ९

आप्रीद्वष्टारः ।

१ कर्वा^१गिरो^२गस्य^३शुनका^४ विश्वामित्रो^५न्निरेव च । वसिष्ठक^६इयपवा^७भ्यश्वा^८ जमदग्निरोत्तरं १०

आप्रीसूक्तानि ।

श्लोकस्यास्य यथासंख्यं सूक्तानि दश वै विदुः । न आ वहा^१, अ^२ आ वहा^३, अ^४ राजसी^५, र्यमिनिं^६, च ११
 समिस्समिस्सु^७, शोचिवे^८, जुषस्व^९, विश्वतस्तथा । इमां मे, अद्य मन्विमा यथर्विपक्ष आप्रियः १२
 वसिष्ठशुनकौ विना समिद्धसर्वपक्षता । जुषस्वादिद्वितीयया तनूनपाद्विरोधिता ।
 यजुः श्रुतौ तथाश्रुतेः समिद्धसूक्तमध्यतः १३
 प्रजापतेः पशोः सदा भवेयुरद्य मन्विमाः । हस्तीरितं हि बह्वृचैर्यथायं वेति सूत्रतः १४

(१) कर्मफलं । (२) पितृदेवऋषिभ्राद्धेभ्यो; पितृदेवर्षिसाध्येभ्यो, पितृदेवर्षिसिद्धेभ्यो । (४) मधुच्छंदः प्रभृतिभिर्ऋषिभिर्हि; दृष्टानामनुवाकानामृजु । दृष्टानामनुवाकानां संख्यां । (५) आदिं सूक्तपरिमाणं संख्यां च क्रममेव च । (११) यथासंख्यं, राजसीत्यभिहितः । [१०-१२] (१) ऋ० १।१३; (२) ऋ० १।१४२ (दीर्घतमा); (३) ऋ० १।१८८; (४) ऋ० १।३; (५) ऋ० ३।४; (६) ऋ० ५।५; (७) ऋ० ७।२; (८) ऋ० ९।५; (९) ऋ० १०।७०; (१०) ऋ० १०।१२०; (११) जुषस्व द्वितीयया यजू याद्विरोधिनां, जुषस्व द्वितीयया यजू यद्विरोधिनां, यजुः श्रुतौ । (१४) यथो, यशो, यशः । यदा ।

अथानुवाकाः ।

(१) भूमिमीले विसृक्तस्तु (२) सुरूषै (३) द्र चतुःसूक्तौ । (४) अग्निं (५) सोमानमित्येतौ षट्कां (६) कस्यंति सप्तकः १५
 (७) स्वमग्ने पंचकं विद्यात् (८) प्र वो यद्दहमथाष्टकं । (९) अग्ने विवस्वद् (१०) मि त्वं (११) नू चित्ते सप्तकास्त्रयः १६
 (१२) पश्चा न नवकं विद्यात् (१३) उपप्रयंतो दशैकं च । सैलिकानामनादेशोऽस्मिन्ग्रंथेऽनुवाकानां १७
 यस्तु चर्चायते वेदे तस्य संख्येति नः श्रुतिः । (१४) प्र ये शुभंते नवक (१५) मिमं द्वादशकं विद्यात् १८
 (१६) इंद्रं मिमं दशैवाथ (१७) नासत्याभ्यां तु पंचकं । (१८) कदित्था षट् परः सप्ता (१९) मिमा (२०) त्वा जुवः षट्कं १९
 (२१) वेदिषदे सप्तदशा (२२) बोधीत्यष्टौ सूक्तानि । (२३) कथा त्रिपंचसूक्तस्तु (२४) युवोर्द्वादशकं विद्यात् २०
 इत्याद्ये मण्डले दृष्टाश्चत्वारो विंशतिश्च ।

प्रथमे मण्डले बाष्कलसंहिताक्रमः ।

गौतमादौशित्रः कुःसः परच्छेरादयोः परः । कुःसादीर्घतमा इत्येव तु बाष्कलकः क्रमः २१

द्वितीयादिमण्डलानामनुवाकाः ।

(२५) त्वं (२६) यो (२७) गणानामा (२८) ते दश तृतीय एकादशास्त्रयः परे ।
 (२९) सोमस्य मा तवसं द्वादशोक्तं (३०) प्र वो देवायेति सप्तदशकं तु विद्यात् २२
 (३१) इच्छंति त्वा नवं (३२) द्रं मनिस्त्रिपंचको नवक (३३) इमं महे ।
 (३४) त्वां ह्यग्ने दश (३५) भद्रं (३६) यज्ञस्वेकादशकाधुभाविमौ २३
 त्रयोदशायं (३७) प्र क्रभुभ्य ईरितो (३८)ऽग्रं पिबेत्येव चापि त्रयोदश ।
 (३९) अबोधयमिः समिधा चतुर्दशानः परोऽष्टादशकः (४०) प्र वेधसे २४
 (४१) महि महे द्वादशको (४२) विदास्तथा (४३)ऽऽरुद्रासः षोडश (४४) यस्त्रिपंचकः ।
 (४५) त्वं ह्यग्ने पंचदश (४६) स्वमष्टौ (४७) वृषा महो विंशति (४८) यो रयिवस्तु षट्कः २५
 द्विषद् (४९) दुवे (५०) स्तुषेऽथ द्विसप्तकः षष्टः षष्टे मंडले योऽनुवाकः ।
 (५१) अग्निं नरः सप्तदशाथ षोडश (५२) त्वे ह (५३) प्र शुका अघिका तु विंशतिः २६
 (५४) क ई षक्तः पंचदशोना विंशतिर (५५) प स्वसुः पंचदश (५६) प्र वीरया ।
 (५७) मा चिन् (५८) महौ इंद्र (५९) इंद्रः सुतेषु पंचाथ सप्ताष्ट (६०) वयं द्विपंचकः २७
 (६१) यो यजाति द्वादशे (६२) मे ह षट्को (६३)ऽग्ने दशकादशको (६४) य इत्युत ।
 त्रयोदशा (६५) तू न इंद्र क्षुभंतमतः परो दशको (६६) गौर्धयत्ययं २८
 (६७) स्वादिष्टया त्र्यष्टसूक्तः (६८) पवस्व त्रिंशत्सप्तदशकः परः सप्तको (६९)ऽया ।
 (७०) प्राष्टादशैकादशकः (७१) प्र ते (७२)ऽस्य प्रेषा सप्तैकादशकः (७३) सखायः २९
 (७४) अग्ने बृहन् षोडशकस्त्रयोदश (७५) त्वष्टा (७६) प्र देवमेति चाष्टादशा (७७) च्छ ।
 अष्टा (७८) विद्ं षोडशकस्तु (७९) भद्राः (८०) सत्येन षट् (८१) सं नवं (८२) द्र त्रयोदश ३०
 (८३) तमस्य द्वावापृथिवी अष्टकः परस्त्रयोविंशति (८४) नासदासीत् ।

(१५) चतुष्ककां । (१७) उपप्रयंतो दशैवं च, विद्यादुर्पैकादशकं तथा । अस्मिन्ग्रंथेऽनुवाकानामिह स्मृतः ।
 (१८) न श्रुति । नवकमिदं । द्वादशकं विदुः द्वादशकं विदुः । (१९) जुवस्वषट्कं, जुवश्च षट् । (२०) सप्त-
 दशाबोधीत्येषोऽष्टसूक्तः । विदुः । (२१) विंशतिस्तथैव, विंशतिस्तथा । (२१) बाष्कलकः क्रमात् । (२५)
 षोडश । यस्त्रिपंचकः यत् पंचकः । रयिवः षट् । (२६) द्विषद्दुवे । द्विषद्दुवे । द्विः षडस्तु य । षोडश । त्वे ह यत् ।
 (२७) पंचदश ... .. ऊना विंशतिरप । पंचदशैकोनविंशतिरप, पंचदशैको तु विंशतिरपः । (२८) इत्यथ इत्य । इंद्र ...
 अतः । (२९) सप्तकोऽयाः । प्राष्टादशैकादश । (३०) षोडशकस्त्रयोदश । चाष्टादशाथ । चाष्टादशाथ । नाष्टादश ।

ऋग्वेदांशो द्वादशकोऽनुवाकश्चत्वारिंशच् (८५) छास इत्येति चास्मिन् ३१

मण्डलेष्वनुवाकसंख्या ।

[१] आद्ये चतुर्विंशतिर्हानुवाका [२] अतः परं मंडलं यच्चतुष्कं ।

[३-४] द्वे पचके [५-६-७] त्रीणि षट्कानि चैव [८] दशाष्टमं [९] सप्त नवमं [१०] द्वादशांशं ३२

मण्डलेषु सूक्तसंख्या ।

एकाधिका स्यान्नवतिः शतं [१९१] च वदन्ति वै मण्डलमादितो यत् ।

चत्वारिंशत्त्रीणि [४३] चाहुर्द्वितीयं सूक्ते [६२] च पष्टिं च तृतीयमाहुः ३३

अष्टापंचाशदपि [५८] यच्चतुर्थं सप्ताधिकाशीतिरतः [८७] परं स्यात् ।

पंचाधिका [७५] सप्ततिरुत्तरं तु चत्वारि वासिष्ठमथो शतं [१०४] च ३४

द्वे चैव सूक्ते नवतिं [९२] च विद्यादथाष्टमं नवमं वै शतं [११४] स्यात् ।

चतुर्दश त्वाहुरथाधिकान्यप्याद्ये यदुक्तं दशमे [१९१] तथैव ३५

ऋग्वेदस्य सूक्तसंख्या ।

एतत्सहस्रं दश सप्त [१०१७] चैवाष्टावतो बाष्कलकेऽधिकानि [१०२५] ।

वेदपारायणफलम् ।

तान्पारणे शाकले शैशिरीये वदन्ति शिष्टा न खिलेषु विप्राः ३६

पंचाशीनि [८५] दांशतयेऽनुवाका दृष्टाः पुराणैर्ऋषिभिर्महात्मभिः ।

यगान्नुविद्वेद चैवाप्यधीते स नाकपृष्ठं भजते ह शश्वत् ३७

अध्यायानां (६४) चतुः षष्टिर्मंडलानि दशैव (१०) तु । वर्गाणां (२००६) तु सहस्रे द्वे संख्याते च षड्दत्तरे ३८

सहस्रमेतत्सूक्तानां निश्चितं खैलिकैर्विना । दश सप्त च पठ्यन्ते संख्यातं वै पदक्रमं ३९

ऋग्वेदस्य वर्गाः ।

एकचं एकवर्गः (१) स्यादेकश्च (१) नवकस्तथा । द्वौ (२) वर्गौ तु दृचौ जेयां, न्यूनं तृचशतं (९७) स्मृतं ४०

चतुष्कं शतमेकं (१७४) च चत्वारः सप्ततिस्तथा । पंचकानां सहस्रं तु द्वे च सप्तोत्तरं शते (१२०७) ४१

त्रीणि शतानि (३४६) षट्कानां, चत्वारिंशत् षट् च वर्गाः ।

शतमूनविंशतिः (१२९) सप्तकानां न्यूना पष्टिरष्टकानां (५९) ४२

ऋचां दश सहस्राणि ऋचां पंचशतानि च । ऋचामशीतिः पादश्च पारणं संप्रकीर्तितं ॥ (ऋचः १०५८० ।) ४३

अर्धर्चानां सहस्राणामेकविंशतिकं तथा । शतद्वयं तु द्वात्रिंशत्सपादं मुनिभिः पुरा ॥ (अर्धचः २१२३२ ।) ४४

शाकदयष्टे पदलक्षमेकं सार्धं च वेदे त्रिसहस्रयुक्तं ।

शतानि चाष्टौ दशकद्वयं च पदानि षट् चेति हि चर्चितानि ॥ (चर्चितानि पदानि १५३८२६) ४५

एकं च शतसहस्रं दश च सहस्राणि सप्त शतानि चर्चापदानि ज्ञेयानि, पदानि चान्यानि चत्वारि (चर्चापदानि ११०७०४) ।

चत्वारि वाव शतसहस्राणि द्वात्रिंशच्चाक्षरसहस्राणि द्वात्रिंशच्चाक्षरसहस्राणि । (अक्षराणि ४३२०००)

॥ इत्यनुवाकाद्यनुक्रमणी समाप्ता ॥

(३१) छास इत्या चास्मिन् । चत्वारिंशच्छास इत्येति चास्मिन्ऋग्वेदान्ते द्वादशकोऽनुवाकः । (३२) आद्यं ।

चतुर्विंशतिरिहानुवाका अतः । यत् ... अतः परं मंडलं चतुष्कं । द्वादशांशं च । (३५) त्वाहुरथाधिकानि त्वाद्ये ।

(३६) बाष्कलकोऽधिकारे । बाष्कलधिकारो । पारण्ये शाकले शैशिरीय तान्पारणे शाकले शैशिरे तु । शैशिरीया वदन्ति

शिष्टान्खिलेषु विप्रा इति पठंत्यन्ये । (३७) पंचाशीतिर्दांशतये । भजेतेह । (४०) एकवर्गं स्यात् । वर्गौ ...

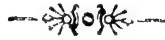
दृचौ । (४२) षट्कवर्गाः । षट्कवर्गाः । शतमूनविंशकं । न्यूनं द्विषष्टिरष्टकानां । (४३) पादश्चैतत्पारायणमुच्यते ।

(४५) सार्धं ... वेदे ।

॥ अथ छन्दःसंख्या ॥

एकपंचाशद्वेदे गायत्र्यः शाकलेयके । सहस्रद्वितयं चैव चत्वार्येव शतानि तु	॥ १ ॥
त्रीणि शतानि सैकानि चत्वारिंशत्थोष्णिहः । अनुष्टुभां शतान्यष्टौ पंचाशत्पंचसंयुता	॥ २ ॥
बृहतीनां शतं ज्ञेयमेकाशीत्यधिकं बुधैः । शतानि त्रीणि पंक्तीनां द्वादशाभ्यधिकानि तु	॥ ३ ॥
पंचाशत्त्रिष्टुभः प्रोक्तास्तिस्त्रयैश्चैव ततोऽधिकाः । सहस्राण्येव चत्वारि विज्ञेयं तु शतद्वय	॥ ४ ॥
चत्वारिंशत्तथाष्टौ च तथा चापि शतत्रयं । जगतीनामियं संख्या सहस्रं तु प्रकीर्तितं	॥ ५ ॥
दशैवातिजगत्थोऽपि तथा सप्त न संशयः । शक्योऽपि तथैवोक्तास्तथा नव विचक्षणैः	॥ ६ ॥
नव चैवातिशक्यैः षडष्ट्यः प्रकीर्तिताः । अशीतिश्च चतस्रश्च तथात्यष्टिऋचः स्मृता	॥ ७ ॥
धृतिद्वयं विनिर्दिष्टमेकातिधृतिरेव च । एकपदास्तु पदं प्रोक्ता द्विपदा दश सप्त च	॥ ८ ॥
प्रगाथा बार्हता येऽत्र तेषां शतमुदाहृतं । चतुर्नवतिरेवोक्तास्तद्वद् द्विचास्त्वसंशय	॥ ९ ॥
काकुभानां तु पंचाशद्विज्ञेया पंचसंयुता । मक्षाबार्हत एवंक एवं सार्धं शतद्वयं	॥ १० ॥
एवं दश सहस्राणि शतानां तु चतुष्टयं । ऋचां व्यधिकमाख्यातमृषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः	॥ ११ ॥

॥ इति छन्दः संख्या समाप्ता ॥

परिभाषा—खण्डौ ।

(१३)

गोधा घांघा विश्ववारा, ऽपालोपनिषत्तिपत् ॥ ब्रह्मजाया जुहुर्नामागस्यस्य स्वमादिति ॥
 इष्टार्णा चंद्रमाता च सरमा रामशोर्वशी ॥ लोपामुद्रा च नद्यश्च यमी नारी च शश्वती ॥
 ध्रालाक्षा सार्वराज्ञी वाक भद्रा मेधा च दक्षिणा ॥ गन्ध्रा सूर्या च मानित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ॥ १३ ॥

(१४)

पादा अतिजगत्थां तु त्रयो द्वादशकाः परौ ॥ अष्टकौ शकरीपादाः सप्तैवाष्टाक्षराः स्मृताः ॥
 अतिशकरीपादौ द्वावादितः षोडशाक्षरा + ॥ जागतश्चाष्टकावष्टिपादाः षोडशकास्त्रय ॥
 अष्टकौ चाष्ट्यष्टिपादौ जागतां चाष्टकास्त्रयः ॥ जागतश्चाष्टकश्चाथ धृतिपादौ तु जागतां ॥
 पादास्त्रयोऽष्टकाश्चाथ षोडशाक्षर एव च ॥ अष्टकश्चाथातिधृती द्वौ पादौ जागतौ ततः ॥
 त्रयोऽष्टका जागतश्च तथैवाष्टक द्वयपि ॥ परः सप्तकपादास्तु प्रसंगात्स्वयमीरिताः ॥ १४ ॥

॥ श्रीः लाक्षा मेधा चेति तिसृणां मन्त्राः संहितायां न दृश्यन्ते । तथा च (१) काश्यप्यौ शिखण्डिन्यौ
 अप्सरसौ (१.१०४) (२) इन्द्रस्तुपा वसुकपली (१.०१८.१), (३) पौलोमी शर्ची (१.०११.००),
 (४) नीवाधरी सिकता (१.८६.११-२०, पृथ्व्योऽजाः ३१-४०) अत्र संग्रहीता न दृश्यन्ते ।

(५) ० क्षराश्च ते । (+) ० पादौ द्वौ कर्तव्यौ षोडशाक्षरौ । (५) जागत षोडशाक्षर ।
 ॥ तथैवाष्टाक्षरावपि ।

अथ छन्दसामुदाहरणानि ।

अयं देवाया, —ऽऽभिष्टे अद्या, —ऽमे तमद्य, ता मे अद्यानां, त्वावतः, पुरुतमं,
स सुन्वे य, ईशाना, आपः पृणीत, प्रेष्ठं दश ॥ ४ ॥ (१)

य इन्द्र, युजंति हरी, शर्धशर्ध वो, वृदी रेक्णः, प्र या घोषे, हरी यस्य, पितुं
नु, मंसीमह्यष्टौ ॥ ५ ॥ (२)

छन्दोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म० सू० मं०
-----------	------------------	------------------	--------	----------------------	---------------------------

१ (४) गायत्री

गायत्री +	२४	८।८।८	(प्रथमं छंदः) त्रिपदा गायत्री ।	अयं देवाय० ।	१ २० ७
पदपंक्तिः ॐ	२६	५।५।५।५।६	पंचकाश्चत्वारः षट्कश्चैकः पदपंक्तिः ।	आभिष्टे अद्या० ।	४ १० ४
पदपंक्तिः	२५	५।५।५।४।६	(वा) चतुर्थश्चतुष्कः पदपंक्तिः ।	अग्ने तमद्य० ।	४ १० १
उष्णिग्गर्भा	२४	६।७।११	षट्सप्तकादशा उष्णिग्गर्भा ।	ता मे अद्यानां० ।	८ २५ २३
पादनिचृत्	२१	७।७।७	त्रयः सप्तकाः पादनिचृत् ।	त्वावतः पुरुवसो० ।	८ ४६ १
अतिनिचृत्	२०	७।६।७	मध्यमः षट्कश्चेत् अतिनिचृत् ।	पुरुतमं पुरुणां० ।	६ ४५ २९
यवमध्या	२४	७।१०।७	दशकश्चेत् यवमध्या ।	स सुन्वे यो वसूनां० ।	९ १०८ १३
वर्धमाना	२१	६।७।८	यस्यास्तु षट्सप्तकाष्टकाः सा वर्धमाना ।	ईशाना वार्याणां० ।	१० ९ ५
प्रतिष्ठा	२१	८।७।६	त्रिपरीता प्रतिष्ठा ।	आपःपृणीत भेषजं० ।	१० ९ ७
ऋसीयसी	१९	६।६।७	द्वौ षट्कौ सप्तकश्च ऋसीयसी ।	प्रेष्ठमु प्रियाणां० ।	८ १०३ १०
[विपरीता ऋसीयसी]	७।६।६			इन्द्रः सहस्रदानां० ।	१ १७ ५]

२ (५) उष्णिक्

उष्णिक्	२८	८।८।१२	(द्वितीयम्) उष्णिक् त्रिपदायो द्वादश ।	य इन्द्र सोम पातमः ।	८ १२ १
पुरउष्णिक्	२८	१२।८।८	आद्यश्चेत् पुरउष्णिक् ।	युजंति हरी इषिर० ।	८ ९८ ९
ककुप्	२८	८।१२।८	मध्यमश्चेत् ककुप् ।	शर्धशर्ध व पर्वा० ।	५ ५३ ११
ककुब्न्यंकुशिरा	२७	११।१२।४	त्रैष्टुभजागतचतुष्काः ककुब् न्यंकुशिरा ।	वृदी रेक्णस्तन्वे० ।	८ ४६ १५
तनुशिरा	२८	११।११।६	एकादशिमोः परः षट्कस्तनुशिरा ।	प्र या घोषे भृगवा० ।	१ १२० ५
पिपीलिकमध्या	२८	११।६।११	मध्ये चेत् पिपीलिकमध्या ।	हरी यस्य सुयुजा० ।	१० १०५ २
अनुष्टुब् गर्भा	२९	५।८।८।८	आद्यः पंचकश्चोष्टका अनुष्टुब्गर्भा ।	पितुं नु इतोषं० ।	१ १८७ १
उष्णिक् x	२८	७।७।७।७	चतुः सप्तकोष्णिगोव ।	मंसीमहि त्वा वयं० ।	१० २६ ४

+ ओमामश्र्वर्षणी० (मं० १, सू० ३, मं० ७) । ॐ ष्टं न पूतं० । (मं० ४, सू० १०, मं० ६) । [उष्णिग्वा]

x नवं व ओदतीनां० । (मं० ८, सू० ३९, मं० ५) ।

अ॒ग्न ओजि॑ष्ठं, त॒व स्वा॑दि॒ष्ट, मा॑ कस्मै, पर्यु॑षु, ता॑ वि॒द्वांसा, वि॑ पृ॒च्छामि,
प्रे॒क्षो अग्ने॑, अ॒ग्निं नरो॑ऽष्टौ ॥ ६ ॥ (३)

मा॑ चि॒द्वन्य॑न्, म॒हो यस्पति॑, री॒जानमि॑द॒क्षौ, र्ये॑ पातय॑न्ते, यु॒वं ह्यास्त॑, म॒ध
यदि॑मे, अ॒भि वो॑ वी॒रं, स॑नि॒तम्, तं॑ त्वा व॒यं पि॑तो न॒व ॥ ७ ॥ (४)

छंदोभिः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू०मं०
---------	------------------	------------------	--------	----------------------	-------------------------

३ (६) अनुष्टुप्

भनुष्टुप्	३२	८।८।८।८	(तृतीयम्) भनुष्टुप् ।	अ॒ग्न ओजि॑ष्ठमा भ॒र० ।	१ १० १
महापदपंक्तिः	३१	५।५।५।५।५	पंचपंचकाः पद्वैकौ महापदपंक्तिः ।	त॒व स्वा॑दि॒ष्टा० ।	४ १० ५
कृतिः	३२	१२।१२।८	जागतावष्टकश्च कृतिः ।	मा॑ कस्मै॒ धात॑मभ्य० ।	१ १२० ८
पिपीलिकमध्या	३२	१२।८।१२	मध्ये चेदष्टकः पिपीलिकमध्या ।	पर्यु॑ष प्र॒धन्व॑ वाज॒सा० ।	९ १२० १
काविराट्	३०	९।१२।९	नवकयोर्मध्ये जागतः काविराट्	ता॑ वि॒द्वांसा॑ ह॒वाम॑हे० ।	१ १२० ३
नष्टरूपी	३२	९।१०।१३	नव वैराजस्त्रयोदशो नष्टरूपी ।	वि॑ पृ॒च्छामि॑ पा॒क्या० ।	१ १२० ४
विराट्	३०	१०।१०।१०	दशकास्त्रयो विराट् ।	प्रे॒क्षो अग्ने॑ दी॒दिहि॑० ।	७ १ ३
विराट्	३३	११।११।११	एकादशका (वा) ।	अ॒ग्निं नरो॑ दी॒धिति॑० ।	७ १ १

४ (७) बृहती

बृहती	३६	८।८।१२।८	(चतुर्थे) बृहती तृतीयो द्वादशकः ।	मा॑ चि॒द्वन्य॑द्वि शं० ।	८ १ १
पुरस्ताद्बृहती	३६	१२।८।८।८	आद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहती ।	म॒हो यस्पतिः॑ श॒व० ।	१० २२ ३
१ म्यंकुसारिणी	३६	८।१२।८।८	द्वितीयश्चेत् (१) म्यंकुसारिणी	इ॒जानमि॑द॒ द्यौ० ।	१० १३२ १
२ उरोबृहती वा + , ,	„	„	(२) उरोबृहती वा	„ „ „	„
३ स्कंधोप्रीवी वा „	„	„	(३) स्कंधोप्रीवी वा ।	„ „ „	„
उपरिष्ठाद्बृहती	३६	८।८।८।१२	अंत्यश्चेत् उपरिष्ठाद्बृहती ।	ये॒ पात॑यन्ते अ॒जम॑० ।	८ ४६ १८
विष्टारबृहती	३६	८।१०।१०।८	अष्टिनोर्मध्ये दशकौ विष्टारबृहती ।	यु॒वं ह्यास्तं॑ म॒हो र॒न्० ।	१ १२० ७
ऊर्ध्वबृहती	३६	१२।१२।१२	त्रिजागतोर्ध्वबृहती ।	अथ॑ यदि॒मे प॒धमा॑० ।	९ १२० ९
पिपीलिकमध्या	३४	१३।८।१३	त्रयोदशिनोर्मध्येऽष्टकः पिपीलिकमध्या ।	अ॒भि वो॑ वी॒रम॑न्ध॒सो० ।	८ ४६ १४
विषमपदा	३६	९।८।११।८	नवकाष्ट्येकादश्यष्टिनो विषमपदा ।	स॑नि॒तः सु॑स॒नित॑० ।	८ ४६ २०
बृहती	३६	९।९।९।९	चतुर्भवका बृहती एव ।	तं॑ त्वा व॒यं पि॑तो व॒चो०	१ १८७ ११

+ एतं षांसमिन्द्रास्मयुः० । (मं० १०, सू० ९३, मं० ११)

„ तृष्टमेतत्कटुकमेतत्० । (मं० १०, सू० ८५, मं० ३४)

„ मत्स्थपायि मे महः । (मं० १, सू० १७५, मं० १)

ॐ शुनमस्मभ्यमूतये० । (मं० १०, सू० १२६, मं० ७)

दानासो, वि पिप्रो, रायं नरो, य ऋष्वम, तस्याः समुद्रा, आग्निं न, पृष्टिं
सहस्रा, —ऽतीयाम निदोऽष्टा ॥ ८ ॥ (५)

कस्य नूनं, यूपवस्का, ये वाजिनं, यो वाचा, स्वस्ति न इन्द्रः, श्रुधी हवँ, श्रुतं
मे, अग्निनेद्रेण, ताभिरा यातं, नवानां, सं मा तपन्त्ये, वेद्वाग्निभ्यां द्वादश ॥ ९ ॥ (६)

छन्दोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू०मं०
-----------	------------------	------------------	--------	----------------------	-------------------------

५ (८) पंक्तिः

पंक्तिः ॐ	४०	८।८।८।८।८	(पञ्चमं) पंक्तिः पञ्चपदा ।	दानासः पृथुश्रवसः ।	८ ४६ २४
विराट्	४०	२०।१०।१०।२०	अथ चतुष्पदा विराट् दशकं ।	वि पिप्रोरहिमायस्य० ।	६ २० ७
सतोबृहती	४०	१२।८।१२।८	अयुजौ जागतौ सतोबृहती ।	आ यं नरः सुदानवो० ।	५ ५३ ६
विपरीता	४०	८।१२।८।१२	युजौ चेत् विपरीता ।	य ऋष्वः श्रावयत्स० ।	८ ४६ २२
प्रस्तारपंक्तिः	४०	१२।१२।८।८	आद्यौ चेत् प्रस्तारपंक्तिः ।	तस्याः समुद्रा अधि० ।	१ १६४ ४२
आस्तारपंक्तिः	४०	८।८।१२।१२	अंश्वौ चेत् आस्तारपंक्तिः ।	आग्निं न स्ववृ० ।	१० २१ १
संस्तारपंक्तिः	४०	१२।८।८।१२	आद्यांश्वौ चेत् संस्तारपंक्तिः ।	पृष्टिं सहस्रा० ।	८ ४६ २२
विष्टारपंक्तिः +	४०	८।१२।१२।८	मध्यमौ चेद् विष्टारपंक्तिः ।	अतीयाम निदस्तिरः ।	५ ५३ १४

६ (९) त्रिष्टुप्

त्रिष्टुप् *	४४	११।११।११।११	(षष्ठं) त्रिष्टुप् त्रैष्टुभपदा ।	कस्य नूनं कतमस्या० ।	१ २४ १
जगती	४६	११।११।११।१२	द्वौ तु जागतौ यस्याः सा जागते जगती ।	यूपवस्का उत ये यू० ।	१ १६२ ६
त्रिष्टुप्	४६	१२।११।१२।११	त्रैष्टुभे त्रिष्टुप् ।	(सनेमि चक्रमजरं० ।	१ १६४ १४)
		११।११।११।१२ वा	“ “ “	ये वाजिनं परिप० ।	१ १६२ १२
अभिसारिणी	४४	२०।१०।१२।१२	वैराजौ जागतौ च अभिसारिणी ।	यो वाचा विवाचो० ।	१० २३ ५
	३९	१।९।१०।११	विराट्स्थाना ।	स्वस्ति न इन्द्रः ।	१ ८९ ६
वैराजत्रिष्टुप्	३९	१०।९।११।१२	नवकौ वैराजस्त्रैष्टुभश्च ।	शंभ्रं नु ते शंभ्रं व० ।	१ ११ ४]
विराट्स्थाना	४०	१०।९।१०।११	द्वौ वा वैराजौ नवकः त्रैष्टुभश्च विराट्स्थाना ।	श्रुधी हवमिद्र मा रि० ।	२ ११ १

[विपरीता विराटरूपा ४१	८।११।११।११	क्रील्लो रश्म आ० । ५ १९ ५]
विराटरूपा ४१	११।११।११।८	एकादशिनस्त्रयोऽष्टकश्च विराटरूपा । श्रुतं मे मित्रावरुणा० । १ १२२ ६
ज्योतिष्मती ४४	१२।१२।१२।८	द्वादशिनस्त्रयोऽष्टकश्च ज्योतिष्मती । अग्निनेद्रेण वरुणेन० । ८ ३५ १

* इत्था हि सोम इन्मदे । (मं० १, सू० ८०, मं० १)

+ अग्रे तव श्रवो वयः । १०।१४०।१

* सो चिन्तु वृष्टिर्युध्या० । (मं० १०, सू० २३, मं० ४)

^१ प्र देवमच्छा, ^२ ऽऽयः पपा, ^३ वियत्तिका, ^४ तदन्नाय चत्वारि ॥ १० ॥

^१ अयं वा, ^२ मा सखायो, ^३ बृहद्भिर्गने, ^४ न हि ते शूरा, ^५ ऽऽत्वा रथं पञ्च ॥ ११ ॥

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	वरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थान म०सू० मं०
ज्योतिः x	४४	१२।८।१२।१२	यतोऽष्टकस्ततो ज्योतिः ।	ताभिरायातं वृषणो० ।	८ २२ १२
महाबृहती	४४	८।८।८।८।१२	चत्वारोऽष्टका जागतश्च महाबृहती ।	नवानां नवतीनां० ।	१ १९१ १३
यवमध्या	४४	८।८।१२।८।८	मध्ये चेत् यवमध्या ।	सं मा तपस्यभितः ।	१ १०५ ८
पंक्त्युत्तरा विराट्पूर्वा	४४	१०।१०।८।८।८	आद्यौ दशकावष्टकास्त्रयः पंक्त्युत्तरा विराट्पूर्वा वा ।	एवैद्वाग्निभ्यामहा० ।	५ ८६ ६

(१०) जगती

जगती	४८	१२।१२।१२।१२	(सप्तमं) जगती जागतपदा ।	प्र देवमच्छा मधुमं० ।	९ ६८ १
महासतोबृहती	४८	१२।८।१२।८।८	अष्टिनस्त्रयः स्वौ च द्वौ महासतोबृहती ।	आ यः पप्रौ भानुना० ।	६ ४८ ६
महापंक्तिः	४८	८।८।७।६।१०।९	अष्टकौ सप्तकः षट्को दशको नवकश्च ।	इयत्तिका शकुन्ति० ।	१ १९१ ११
,,	,,	८।८।८।८।८।८	षष्ठका वा महापंक्तिः ।	तदन्नाय तदपसे० ।	८ ४७ १६

(११) प्रगाथाः

बार्हतः प्रगाथः	७६	८।८।१२।८= ३६	अथ प्रगाथा बृहतीसतोबृहत्यौ बार्हतः ।	अयं वां मधुमत्तमः० ।	१ ४७ १
		((३६+४०) १२।८।१२।८=४०		त्रिषन्धुरण त्रिवृता० ।	२)
काकुभः प्रगाथः	६८	८।१२।८= २८	ककुप् चेत्पूर्वा काकुभः ।	आ सखायः सबर्हु० ।	६ ४८ ११
		((२८+४०) १२।८।१२।८=४०		या शर्धाय मारुताय० ।	१२)
महाबार्हतः प्रगाथः	९२	८।८।१२।८।८=४४	महाबृहतीमहासतोबृहत्यौ महाबार्हतः ।	बृहद्भिर्गने अर्वि० ।	६ ४८ ७
		((४४+४८) १२।८।१२।८।८=४८		विश्वासां गृहपति० ।	८)
विपरीतोत्तरः	७६	८।८।१२।८= ३६	बृहतीविपरीते विपरीतोत्तरः ।	नहि त शूर राधस० ।	८ ४६ ११
प्रगाथः	((३६+४०)	८।१२।८।१२= ४०		य ऋष्वः श्रावयत्० ।	१२)
भानुष्टुभः	८०	८।८।८।८= ३२	भानुष्टुब्गायम्यौ भानुष्टुभः ।	आ त्वा रथं यथोत० ।	८ ६८ १
(गायम्यौ)	((३२+२४)	८।८।८= २४		तुविशुभं तुविक्रतो० ।	२)
प्रगाथः	+२४)	,,	२४	यस्य ते महिना महः ।	३)

x पुरस्ताज्ज्योतिः; मध्येज्योतिः; उपरिष्टाज्ज्योतिः ।

प्र वो महे, प्रोष्वस्मै, साकं जात, त्रिकद्रुके, ध्वग्निं होतार, मवर्मह इन्द्र, स हि शर्धो न सप्त ॥ १२ ॥

छंदोभेदः	अक्षर- संख्या	चरणा- क्षराणि	सूत्रं	उदाहरणमंत्रप्रतीकं ।	मंत्रस्थानं म०सू०मं०
----------	------------------	------------------	--------	----------------------	-------------------------

(१२) संकीर्णम्

१ अतिजगती	५२	१२।१२।१२।८।८	पादा अतिजगत्यां तु त्रयो- द्वादशकाः परौ अष्टकौ ।	प्र वो महे मतयो यंतु० । ५ ८७ १	
२ शकरी	५६	८।८।८।८।८।८।८	शकरीपादाः सप्तैवाष्टाक्षराश्च ते ।	प्रो ष्वस्मै पुरोरथं० । १० १३३ १	
३ अतिशकरी	६०	१६।१६।१२।८।८	अतिशकरीपादौ द्वौ भादितः कर्तव्यौ	साकं जातः क्रतुना० । २ २२ ३	
			षोडशाक्षरौ जागतश्चाष्टकौ ।		
४ अष्टिः	६४	१६।१६।१६।८।८	अष्टिपादाः षोडशकास्त्रयः अष्टकौ च ।	त्रिकद्रुकेषु मर्हषो० । २ २२ १	
५ अस्यष्टिः	६८	१२।१२।८।८।८।१२।८	अस्यष्टिपादौ जागतौ	अग्निं होतारं मन्ये दा० । १ १२७ १	
			चाष्टकास्त्रयः जागतश्चाष्टकश्च ।		
६ धृतिः	७२	१२।१२।८।८।८।१६।८	धृतिपादौ तु जागतौ ।		
			पादास्त्रयोष्टकाश्चाथ षोडशाक्षर	अवर्मह इन्द्र दादहि० । १ १३३ ६	
			एव च अष्टकश्च ॥		
७ अतिधृतिः	७६	१२।१२।८।८।८।१२।८।८	अथातिधृतौ जागतौ ।		
			त्रयोऽष्टका जागतश्च तथैवाष्टकौ इत्यपि ।	स हि शर्धो न मारुतं तु० । १ १२७ ६	

१ कृतिः-	(त्रिगुणधर्मो विभातु मे० । तै० भा० ४।११।१)	[८० अक्षराणि]
२ प्रकृतिः-	(भगो अनुप्रयुक्तां० ।)	[८४ „]
३ आकृतिः-	(तच्चक्षुर्देवहितं० । तै० भा० ४।३५।३२; वा० सं० ३४।२४)	[८८ „]
४ विकृतिः-	(इमे सोमाः सुरामाणः ० । वा० सं० २१।४२)	[९२ „]
५ संकृतिः-	(देवो अग्निः स्वष्टकृत्० । तै० ब्रा० ३।५।९।१)	[९६ „]
६ अभिकृतिः-	(देवो अग्निः स्वष्टकृद्देवान्यक्षत्० । वा० सं० २१।५८)	[१०० „]
७ उत्कृतिः-	(छागस्य हविष आत्तामद्य । वा० सं० २१।४३)	[१०४ „]

ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंशं दुहन्ति स्तनयन्तं ९, ७२, ६
 अंशेषु व ऋषयः ५, ५४, ११
 अंशेष्वामरुतः स्वाद्यो ७, ५६, १३; तै. ब्रा. २, ८, ५, ५
 अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयः ५, १५, ३
 अकर्म ते स्वपसो अभूम ४, २, १९, अथर्व. १८, ३, २४
 अकर्मा वस्युरभि नो अमन्तु १०, २२, ८
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिः १, ६३, ९
 अकारि ब्रह्म समिधान तुभ्यं ४, ६, १६
 अकारि वामन्धसो ६, ६३, ३
 अक्रन्ददक्षिस्तनयन् १०, ४५, ४; वा. य. १२, ६; तै. सं. १, ३, १४, २; ४, २, १; २, २, २
 अक्रविहस्ता सुकृते ५, ६२, ६
 अक्रान्समुद्रः प्रथमे ९, ९७, ४०, साम. ५२९; १२५३, तैत्ति. आर. १०, १, १५; नि. १४, १६
 अक्रो न बभ्रिः समिधे ३, १, १२; नि. ६, १७
 अक्षष्वन्तः कर्णवन्तः सखायो १०, ७१, ७; नि. १, ९
 अक्षक्षमीमदंतं ह्यव १, ८२, २; साम. ४१५; वा. य. ३, ५१, तै. सं. १, ८, ५, २
 अक्षानहो नक्षतनोत १०, ५३, ७
 अक्षास इदं कुशिनः १०, ३४, ७
 अक्षितोति सनेदिमं १, ५, ९; अथर्व. २०, ६९, ७
 अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां १०, १६३, १; अथर्व. २, ३३, ६; २०, ९६, १७
 अक्षेत्रविश्वेष्टविदं १०, ३२, ७
 अक्षैर्मा दीव्यः कृषिभिन् १०, ३४, १३
 अक्षोदयच्छवसा क्षाम ४, १९, ४; तै. ब्रा. २, ४, ५, २
 अक्षो न चक्रयोः झर ६, २४, ३; नि. १, ४
 अक्ष्णश्चित्रातुवित्तरा ८, २५, ९
 अगच्छतं कृपमाणं परावति १, ११९, ८
 अगच्छदु विप्रतमः सखीयन् ३, ३१, ७
 अगन्निन्द्र श्रवो बृहत् ३, ७, १०, अथर्व. २०, २०, ३; २०, ५७, ६
 अगन्म महा नमसा ७, १२, १; साम. १३०४; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २
 अगव्युति क्षेत्रमागन्म ६, ४७, २०
 अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः १, १७९, ६
 अगस्त्यस्य नज्ञयः १०, ६०, ६

अगोरुधाय गविने ८, २४, २०, अथर्व. २०, ६५, २
 अग्न आ याहि वीतये ६, १६, १०; साम. १, ६६०, तै. सं. २, ५, ७, ३; ८, १; तै. ब्रा. ३, ५, २, १
 अग्न आ याह्यग्निभिः ८, ६०, १; साम. १५५२; अथर्व. २०, १०३, २
 अग्न आयुषि पवसे ९, ६६, १९; साम. ६२७, १४६४; १५१८; वा. य. १९, ३८; ३५, १६; तै. ब्रा. २, ६, ३, ४; तै. आ. २, ५, १ तै. सं. १, ३, १४, ७; ४, २९, १; ५, ५, १, ६, ६, २
 अग्न इळा समिध्यसे ३, २४, २
 अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः ५, ४६, २; वा. य. ३३, ४८
 अग्न इन्द्रश्च दाशुषो ३, २५, ४
 अग्न ओजिष्ठमा भर ५, १०, १; साम. ८१
 अग्नये ब्रह्म ऋभवः १०, ८०, ७
 अग्ना यो मर्यां दुवो ६, १४, १
 अग्नि यंतुरमप्युरं ३, २७, ११
 अग्नि वः पूर्यं हुवे ८, २३, ७
 अग्नि वः पूर्यं गिरा ८, ३१, १४; तै. सं. १, ८, २२, ३
 अग्नि वर्धन्तु नो गिरः ३, १०, ६
 अग्नि विश ईळते १०, ८०, ६
 अग्नि विश्वा अभि पृथः १, ७१, ७
 अग्नि विश्वायुवेपसं ८, ४३, २५
 अग्नि वो देवमग्निभिः ७, ३, १; साम. १२१९
 अग्नि वो देवयज्याया ८, ७१, १२
 अग्नि वो वृधन्तं अध्वराणाम् ८, १०२, ७; साम. २१, ९, ४३
 अग्नि सुदीति सुदशं ३, १७, ४; तै. ब्रा. ३, ६, ९, १
 अग्नि सुम्नाय दधिरे पुरो जन ३, २, ५
 अग्नि सूनुं सनश्चतं ३, ११, ४
 अग्नि सूनुं सहसो जातवेदसं ८, ७१, ११; साम. १५५५
 अग्नि स्तोमेन बोधय ५, १४, १; वा. य. २२, १५, तै. सं. ४, १, ११, ४
 अग्नि हिन्वंतु नो धिय १०, १५६, १; साम. १५२७
 अग्नि होतारमीळते वसुधिति १, १२८, ८
 अग्नि होतारं प्र वृणे ३, १९, १
 अग्नि होतारं मन्ये दास्वन्तं १, १२७, १, साम. ४६५; १८१३; अथर्व. २०, ६७, ३, वा. य. १५, ४७, तै. सं. ४, ४, ४, ८, निरुक्तं ६, ८

अग्निः पूर्वभिर्भक्षिभिः १, १, २; नि. ७, १६
 अग्निः प्रत्नेन मन्मना ८, ४४, १२; साम. १७११ तै. ब्रा.
 ३, ५, ६, १
 अग्निः शुचिद्वन्तमः ८ ४४, २१, तै. सं. १, ३, १४, ८;
 ५, ५, ३
 अग्निः सनोति वीर्याणि ३, २५, २
 अग्निः ससिं वाजंभर १०. ८०. १
 अग्निं घृतेन वावृधुः ५, १४, ६
 अग्निनाग्निः समिध्यते १, १२, ६; साम. ८४४; तै. सं.
 १. ४ ४६, ३; ३. ५. ११, ५; तै. ब्रा. २. ७. १२, ३
 अग्निना तुर्वश यदुं १, ३६, १८
 अग्निना रयिमभवात् १, १, ३; तै. सं. ३, १, ११, १;
 ४, ३, १३, ५
 अग्निनेन्द्रेण वरुणेन ८, ३५, १; नि. ५, ५
 अग्निं तं मन्ये यो वसुः ५, ६, १; साम. ४२५; १७३७;
 वा. य. १५, ४१
 अग्निं दूतं वृणीमहे १, १२, १; साम. ३; ७९०; अथर्व
 २०, १०१, १; तै. सं. २, ५, ८, ५; तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 अग्निं दूतं पुरो दधे ८, ४४, ३
 अग्निं दून प्रति यदब्रवीत् न १, १६१, ३
 अग्निं देवासो अग्रियं ६, १६, ४८
 अग्निं देवासो मानुषीषु विश्व २, ४, ३
 अग्निं द्वेषां योतवै नो गृणीममि ८. ७१, १५
 अग्निं धीभिर्मनीषिणः ८, ४३, १९
 अग्नि न मा मथित सं दिदीपः ८, ४८, ६
 अग्निं नरो दीधितिभिः ७, १, १; साम. ७२; १३७३;
 नि. ५. १०
 अग्निमाग्निं वः समिधा ६, १५, ६
 अग्निमाग्निं वो अग्निगु ८. ६०, १७
 अग्निमग्निं हवीमभिः १. १२, २; साम. ७९१; अथर्व.
 २०, १०१. २; तै. सं. ४, ३, १३, ८
 अग्निमच्छा देवयता ५, १, ४
 अग्निमस्तोष्यृग्मिय ८. ३९, १; नि. ५, २३
 अग्निमिधानो मनसा ८, १०२, २२; साम. १९
 अग्निमीळिष्वावसे ८, ७१, १४; साम. ४९; अथर्व.
 २०, १०३. १
 अग्निमीलेन्यं कविं ५, १४, ५
 अग्निमाळे पुरोहितं १, १, १; तै. सं. ४, ३, १३, ३;
 नि. ७, १५
 अग्निमीळे भुजां यविष्ठं १०, २०, २
 अग्निमुक्थैर्ऋषयः १०, ८०, ५

अग्निमुषसमश्चिना ३, २०, १
 अग्निं संदं पुरुप्रियं ८. ४३, ३१
 अग्निं मन्ये पितरमग्निमापि १०, ७, ३
 अग्निरग्निं भरद्वाजं १०. १५०, ५
 अग्निरप्सामृतीषहं ६, १४, ४
 अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा ३, २६, ७; वा. य. १८, ६६;
 नि. १४, २
 अग्निरिद्धिं प्रचेता ६, १४, २
 अग्निरिद्वो वरुणो मित्रः १०, ६५, १
 अग्निरिव मन्यो त्विषितः १०, ८४, २; अथर्व० ४, ३१, २;
 नि. १, १७
 अग्निरिषां सख्ये ददातु नः ८, ७१, १३
 आग्नीरीशे बृहतः क्षत्रियस्य ४, १२, ३
 अग्नीरीशे बृहतो अध्वरस्य ७. ११, ४
 अग्नीरीशे वसव्यस्य ४, ५५, ८
 अग्निरुक्थे पुरोहितः ८. २७, १; साम. ४८
 अग्निर्ऋषिः पवमानः ९, ६६, २०; साम. १५१९; वा. य.
 २, ६, २; तै. आ. २, ५, २
 अग्निर्जज्ञे जुह्वां रेजमानः ३ ३१. ३
 आग्नीर्जागारतमृचः कामयन्ते ५ ४४ १५; साम. १८२७
 अग्निर्जाता देवानां अग्निः ८ ३९, ६
 अग्निर्जातो अथर्वणः १०. २१, ५
 अग्निर्जातो अरोचत ५ १४, ४
 अग्निर्जुषत नो गिरः ५, १३, ३; साम. १४०६
 अग्निर्देदाति सत्पतिं ५. २५, ६
 अग्निर्दाद्विणं १०, ८०, ४; तै. सं. २, २, १२, ६
 अग्निर्देवभिर्मनुषश्च जतुभिः ३, ३, ६
 अग्निर्देवेषु राजति ५ २५, ४
 अग्निर्देवेषु संवसुः ८, ३९, ७
 अग्निर्देवो देवानामभवत् १०, १५०, ४
 अग्निर्द्यावापृथिवी ३. २५, ३
 अग्निर्धिया स चेतति ३. ११, ३
 अग्निर्न ये आजसा १०. ७८, २; नि. ३, १५
 अग्निर्न यो वन आ ९, ८८, ५
 अग्निर्न शुष्कं वनं ६, १८, १०
 अग्निर्नेता भग इव ३. २०, ४
 अग्निर्नो यज्ञमुप वेतु साधुया ५, ११, ४
 अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् ८, ४४, १६; साम. २७; १५३२;
 वा. य. ३, १२; १३. १४; १५, २०; तै. सं.
 १, ५, ५, १; ४. ४, १, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, १
 अग्निर्वंशं सुवीर्यमग्निः १, ३६, १७

अग्निर्वृत्राणि जघनत् ६, १६, ३४; साम. ४; १३९६;
 वा. य. ३३, ९; तै. सं. ४, ३, १३, १; तै. ब्रा. ३, ५, ६, १
 अग्निर्ह त्वं जरतः कर्णम् १०, ८०, ३
 अग्निर्ह नाम धायि १०, ११५, २
 अग्निर्हि जानि पूर्यः ८, ७, ३६
 अग्निर्हि वाजिनं विशे ५, ६, ३; साम. १७३८; तै. ब्रा.
 ३, ११, ६, ४
 अग्निर्हि विघ्नना निदः ६, १४, ५
 अग्निर्होता कविक्रतुः १, १, ५
 अग्निर्होता गृहपतिः ६, १५, १३; तै. ब्रा. ३, ५, १२, १
 अग्निर्होता दास्वतः ५ ९ २
 अग्निर्होता नो अध्वरे ४, १५ १; तै. ब्रा. ३, ६, ४, १
 अग्निर्होता न्यसीदत् ५, १, ६, तै. ब्रा. १, ३, १४, १
 अग्निर्होता पुरोहितो ३, ११, १
 अग्निश्च यन्मरुतो ५, ६०, ७
 अग्निश्चियो मरुतो ३, २६, ५; तै. ब्रा. २, ७, १२, ३
 अग्निष्वात्ताः पितरः १०, १५, ११; अथर्व. १८, ३, ४४;
 वा. य. १९, ५९; तै. सं. २, ६, १२, २
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा ६, १६, २८; साम. २२; वा. य.
 १७, १६; तै. सं. ४, ६, १, ५
 अग्निस्तुविश्वस्तमं ५, २५, ५
 अग्निस्त्रोणि त्रिधातूनि ८ ३९ ९; तै. सं. ३, २, ११, ३
 अग्नीपर्जन्याववत् ६, ५२, १६
 अग्नी रक्षांसि सेधति ७, १५, १०; अथर्व. ८, ३, २६;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ६
 अग्नीषोमा चेति तद् १, ९३, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, १०
 अग्नीषोमा पिपृतं १, ९३, १२
 अग्नीषोमा य आहुतिं १, ९३, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, १०
 अग्नीषोमा यो अथ वां १, ९३, २; तै. ब्रा. २, ८, ७, ९
 अग्नीषोमावनेन वां १, ९३, १०
 अग्नीषोमाविमं सु मे १, ९३, १; तै. सं. २, ३, १४, २
 अग्नीषोमाविमानि नो १, ९३, ११
 अग्नीषोमा वृषणा वाजं १०, ६६, ७
 अग्नीषोमा सवेदसा १, ९३, ९; तै. सं. २, ३, १४, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, २
 अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य १, ९३, ७; तै. सं. २, ३, १४, २
 अग्ने अच्छा वदेह नः १०, १४१, १; अथर्व. ३, २०, २;
 वा. य. ९, २८; तै. सं. १, ७, १०, २
 अग्ने अपां समिध्यसे ३, २५, ५
 अग्ने पूर्वं आतरो १०, ५१, ६
 अग्ने इळा समिध्यसे ३, २४, २

अग्ने कदा त आनुषक् ४, ७, २
 अग्ने कविर्वेधा असि ८, ६०, ३
 अग्ने केतुर्विशामसि १०, १५६, ५; साम. १५३९
 अग्ने घृतस्य धीतिभिः ८, १०२, १६
 अग्ने चिकिद्ध्यस्य नः ५, २२, ४
 अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुनि ३, ३, ७
 अग्ने जरितर्विपतिः ८, ६०, १९; साम. ३९
 अग्ने जुषस्व नो हविः ३, २८, १
 अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचः १, १४४, ७
 अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः ४, १०, १; साम. ४३४; १७७७;
 वा. य. १५, ४४; १७, ७७; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 अग्ने तव त्यदुक्थ्यं १, १०५, १३
 अग्ने तव त्ये भजर ८, २३, ११
 अग्ने तव श्रवो वयः १०, १४०, १; साम. १८१६; वा. य.
 १२, १०६; तै. सं. ४, २, ७, २
 अग्ने तृतीयो सवने हि ३, २८, ५
 अग्ने त्री ते वाजिना ३, २०, २; तै. सं. ३, २, ११, १
 अग्ने त्वं यशा अस्या ८, २३, ३०
 अग्ने त्वचं यातुधानस्य १०, ८७, ५; अथर्व. ८, ३, ४
 अग्ने त्वं नो अंतमः ५, २४, १; साम. ४४८; ११०७;
 वा. य. ३, २५; १५, ४८; २५, ४७; तै. सं.
 १, ५, ६, २; ४, ४, ४, ८
 अग्ने त्वमस्मद्युयोधि १, १८९, ३; तै. ब्रा. २, ८, २, ४
 अग्ने त्वं पारया नव्यः १, १८९, २; तै. सं. १, १, १४, ४;
 तै. ब्रा. २, ८, २, ५; तै. आ. १०, २, १
 अग्ने दा दाशुने रयिं ३, २४, ५, तै. सं. २, २, १२, ६
 अग्ने दिवः सूनुगसि ३, २५, १
 अग्ने दिवो अर्णमच्छा ३, २२, ३; वा. य. १२, ४९;
 तै. सं. ४, २, ४, २
 अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानः १, १२, ३, साम. ७९२;
 अथर्व. २०, १०१, ३; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २
 अग्ने देवाँ इहा वह सादया १, १५, ४
 अग्ने द्युम्नेन जागुवे ३, २४, ३
 अग्ने घृतव्रताय ते ८, ४४, २५
 अग्ने नक्षत्रमजरं १०, १५६, ४; साम. १५३०
 अग्ने नय सुपथा राये १, १८९, १; वा. य. ३, ३६; ७, ४३
 ४०, १६; तै. सं. १, १, १४, ३; ४, ४३, १,
 तै. ब्रा. २, ८, २, ३; तै. आ. १, ८, ८; शत. ब्रा.
 १४, ८, ३, १
 अग्ने नि पाहि नस्त्वं ८, ४४, ११
 अग्ने नेमिराँ इव ५, १३, ६; तै. सं. २, ५, ९, ३

अग्ने पत्नीरिहा वह १, २२, ९; वा. य. २६, २०
 अग्ने पवस्व स्वपाः ९, ६६, २१; साम. १५२०; वा. य.
 ८, ३८; तै. सं. १, ३, १४, ८; ५, ५, २; ६, ६, २;
 तै. ब्रा. २, ६, ३, ४; तै. आ. २, ५, १
 अग्ने पावक रोचिषा ५, २६, १; साम. १५२१; वा. य.
 १७, ८; तै. सं. १, ३, १४, ८; ५, ५, ३; ४, ६, १, २
 अग्ने पूर्वा अनुषसो १, ४४, १०
 अग्ने बाधस्व वि मृधो १०, ९८, १२; तै. ब्रा. २, ५, ८, ११
 अग्ने भव सुषमिधा ७, १७, १
 अग्ने भूरीणि तव ३, २०, ३; तै. सं. ३, १, ११, ६
 अग्ने भ्रातः सहस्कृत ८, ४३, १६
 अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं ८, ३९, ३
 अग्ने मन्युं प्रतिनुदन् १०, १२८, ६. अथर्व. ५, ३, २;
 तै. सं. ४, ७, १४, २
 अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भिः ५, ६०, ८
 अग्ने माकिष्टे देवस्य ८, ७१, ८
 अग्ने मृळ महां असि ४, ९, १; साम. २३
 अग्ने यं यज्ञमध्वरं १, १, ४; तै. सं. ४, १, ११, १
 अग्ने यजस्व हविषा २, ९, ४
 अग्ने यजिष्ठो अध्वरे ३, १०, ७; साम. १००
 अग्ने यत्ते दिवि वर्च ३, २२, २; वा. य. १२, ४८; तै. ब्रा.
 ४, २, ४, २
 अग्ने यदृष विशो ६, १५, १४; तै. सं. ४, ३, १३, ४.
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, ६; ६, १२, २
 अग्ने याहि दूत्यं ७, ९, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ४
 अग्ने याहि सुशस्त्रिभिः ८, २३, ६
 अग्ने युक्त्वा हि ये तवा ६, १६, ४३; साम. २५; १३८३;
 वा. य. १३, ३६; तै. सं. ४, २, ९, ५
 अग्ने रक्षा णो अंहसः ७, १५, १३; साम. २४; तै. ब्रा.
 २, ४, १, ६
 अग्नेरप्रसः समिदस्तु १०, ८०, २
 अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य २, ८, ६
 अग्नेर्गायत्र्यभवत् १०, १३०, ४
 अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां १, २४, २
 अग्नेर्वमं परि गोभिः १०, १६, ७; अथर्व. १८, २, ५८;
 तै. आ. ६, १, ४
 अग्ने वाजस्य गोमतः १, ७९, ४; साम. ९९; १५६१;
 वा. य. १५, ३५; तै. सं. ४, ४, ४, ५
 अग्ने विवस्वदुषसः १, ४४, १; साम. ४०; १७८०
 अग्ने विश्वानि वार्या ३, ११, ९
 अग्ने विश्वेभिः स्वनीक ६, १५, १६; तै. सं. ३, ५, ११, २

अग्ने विश्वेभिरग्निभिः ३, २४, ४
 अग्ने विश्वेभिरा गहि ५, २६, ४
 अग्ने वीहि पुरोकाशं ३, २८, ३
 अग्ने वीहि हविषा ७, १७, ३
 अग्ने वृधान आहुतिं ३, २८, ६
 अग्ने शक्रेम ते वयं ३, २७, ३; तै. ब्रा. २, ४, २, ५
 अग्ने शर्धतमा गणं ५, ५६, १
 अग्ने शर्ध महते सौभगाय ५, २८, ३; अथर्व. ७, ७३, १०;
 वा. य. ३३, १२; तै. ब्रा. २, ४, १, १; ५, २, ४
 अग्ने शुक्लेण शोचिषा विश्वाभिः १, १२, १२
 अग्ने शुक्लेण शोचिषोरु १०, २१, ८
 अग्ने स क्षेपदत्ता ६, ३, १
 अग्ने सहन्तमा भर ५, २३, १; तै. सं. १, ३, १४, ६
 अग्ने सहस्व पृतना ३, २४, १; वा. य. ९, ३७
 अग्ने सुखतमे रथे १, १३, ४; साम. १३५०
 अग्ने सुतस्य पीतये ५, ५१, १
 अग्ने स्तोमं जुषस्व मे ८, ४४, २
 अग्नेः स्तोमं मनामहे ५, १३, २; साम. १४०५
 अग्ने हंसि न्यत्रिणं १०, ११८, १; तै. ब्रा. २, ४, १, ७
 अग्रं पिबा मधूनां सुतं ४, ४६, १
 अग्रेगो राजाप्यस्तविष्य ९, ८६, ४५; साम. १६१६
 अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो १०, १, १; वा. य. १२, १३;
 तै. सं. ४, २, १, ४
 अग्रे विधूनां पवमानः ९, ८६, १२; साम. १०३३
 अगोरचक्षुरपतिघ्न्येधि १०, ८५, ४४; अथर्व. १४, २, १७
 अग्नते विष्णवे वयं ८, २५, १२
 अगादंगाल्लोलोलोः १०, १६३, ६; अथर्व. २, ३३, ७;
 २०, ९६, २२
 अंगिरसो नः पितरः १०, १४, ६; अथर्व. १८, १, ५८;
 वा. य. १९, ५०; तै. सं. २, ६, १२, ६; नि. ११, १९
 अंगिरस्वन्ता उत विष्णुवंता ८, ३५, १४
 अंगिरोभिरा गहि १०, १४, ५; अथर्व. १८, १, ५९;
 तै. सं. २, ६, १२, ६
 अचिकिरवाञ्चिकितुषः १, १६४, ६; अथर्व. ९, ९, ७
 अचिक्रद् वृषा हरिः ९, २, ६; साम. ४९७; १०४२; वा. य.
 ३८, २२; तै. आ. ४, ११, ६
 अचिती यच्चक्रमा ४, ५४, ३; तै. सं. ४, १, ११, १
 अचेति दक्षा द्युनाकमृण्वथः १, १३९, ४
 अचेति दिवो दुहिता मघोनि ७, ७८, ४
 अचेत्यग्निश्चिकितुः ८, ५६, ५; साम. ४४७
 अचोदसो नो धन्वन्तु ९, ७९, १; साम. ५५५

अभ्युता चिह्नो अजमन्ना ८, २०, ५
 अच्छा कषे मारुतं गणं ५, ५२, १४
 अच्छा कविं नृमणो गा ४, १६, ९
 अच्छा कोशं मधुङ्कयुतं ९, ६६, ११; साम. ६५८
 अच्छा गिरो मतयो ७, १०, ३; तै. ब्रा. २, ८, २, ४
 अच्छा च त्वेना नमसा ८, २१, ६
 अच्छा नः शीरशोचिषं ८, ७१, १०; साम. १५५४
 अच्छा नृचक्षा असरत् ९, ९२, २
 अच्छा नो अंगिरस्तमं ८, २३, १०
 अच्छा नो मित्रमहो देव ६, २, ११
 अच्छा नो मित्रमहो देव देवान् ६, १४, ६
 अच्छा नो याद्या वह ६, १६, ४४; साम. १३८४
 अच्छा म इन्द्रं मतयः १०, ४३, १; अथर्व. २०, १७, १
 अच्छा मही बृहती शंतमा ५, ४३, ८
 अच्छायं वो मरुतः ७, ३६, ९
 अच्छा यो गंता नाधमान ४, २९, ४
 अच्छा वदा तना गिरा १, ३८, १३
 अच्छा वद तवसं गीर्भिः ५, ८३, १; तै. ब्रा. २, ४, ५, ५
 अच्छा विचक्षि रोदसी ३, ५७, ४
 अच्छा वो अग्निमवसे ५, २५, १
 अच्छा वोचेय शुशुचानं ४, १, १९
 अच्छा वो देवीमुषसं ३, ६१, ५
 अच्छा समुद्रमिदवः ९, ६६, १२; साम. ६५९
 अच्छा सिंधुं मातृतमां ३, ३३, ३
 अच्छा हि स्वा सहसः सूनो ८, ६०, २; साम. १५५३;
 अथर्व. २०, १०३, ३
 अच्छा हि सोमः कलशान् ९, ८१, २
 अच्छिद्रा शर्म जरितः ३, १५, ५
 अच्छिद्रा सूनो सहसो नो १, ५८, ८
 अजा अन्यस्य वङ्गयः ६, ५७, ३
 अजातशत्रुमजरा स्वर्वती ५, ३४, १
 अजा वृत्त इन्द्र शूरपत्नीः १, १७४, ३
 अजाश्वः पशुपा वाजपत्स्यो ६, ५८, २; तै. ब्रा. २, ८, ५, ४
 अजिरासस्तदप ईयमाना ५, ४७, २
 अजिरासो हरयो येत आशव ८, ४९, ८
 अजीजनस्तमृतं मर्त्यासः ३, २९, १३; तै. ब्रा. १, २, १, १९
 अजीजनो अमृतं ९, ११०, ४; साम. १५०८
 अजीजनो हि पवमान ९, ११०, ३; साम. १३६५;
 वा. य. २२, १८
 अजीतयेऽहतये ९, ९६, ४
 अजैष्माद्यासनाम च ८, ४७, १८; १०, १६४, ५

अजैष्माद्यासनाम च १०, १६४, ५
 अजो न क्षां दाधार पृथिवीं १, ६७, ५
 अजो भागस्तपसा तं १०, १६, ४; अथर्व. १८, २, ८;
 तै. आ. ६, १, ४
 अजोहवीदक्षिना तौग्यो १, ११७, १५
 अजोहवीदक्षिना वर्तिका १, ११७, १६; नि. ५, २१
 अजोहवीक्षासत्या करा वां १, ११६, १३
 अज्येष्ठासो अकनिष्ठासः ५, ६०, ५
 अज्जे चिदस्मै कृणुथा न्यंचनं ८, २७, १८
 अंजते व्यंजते ९, ८६, ४३; साम. ५६४; १६१४; अथर्व.
 १८, ३, १८
 अंजंति त्वामध्वरे ३, ८, १; तै. ब्रा. ३, ६, १, १; नि. ८, १८
 अंजंति यं प्रथयंतो न विप्राः ५, ४३, ७; तै. आ. ४, ५, २
 अजंत्येनं मध्वो रसेन ९, १०९, २०
 अत उ त्वा पितृभृतः १०, १, ४
 अत. परिज्मन्ना गहि १, ६, ९; अथर्व. २०, ७०, ५
 अतः समुद्रमुद्गतः ८, ६, २९
 अत. सहस्रनिर्णिजा ८, ८, ११
 अतप्यमाने अवसावती १, १८५, ४
 अतश्चिदिन्द्र ण उपा ८, ९२, १०; साम. २१५
 अतस्त्वा रयिमभि ९, ४८, ३; साम. ८३८
 अतारिपुर्भरता गव्यवः सं ३, ३३, १२
 अतारिष्म तमसस्पाारमस्य प्रति १, १८३, ६; १, १८४, ६
 अतारिष्म तमसस्पाारमस्य प्रति स्तोमं ७, ७३, १
 अतारिष्म तमसस्पाारमस्योषा १, ९२, ६
 अतितृष्टं ववक्षिथा ३, ९, ३
 अति व्री सोम रोचना ९, १७, ५
 अतिथिं मानुषाणां ८, २३, २५
 अति द्रव सारमेयो १०, १४, १०; अथर्व. १८, २, ११;
 तै. आ. ६, ३, १
 अति नः सश्रुतो नय १, ४२, ७
 अति नो विषिता पुरु ८, ८३, ३
 अति वा यो मरुतो ६, ५२, २; अथर्व. २, १२, ६
 अति वायो ससतो याहि १, १३५, ७
 अति वारान्पवमानो अतिष्यत् ९, ६०, ३
 अतिविद्धा विधुरेणा चिद्विद्धा ८, ९६, २
 अति विश्वाः परिष्ठाः १०, ९७, १०; वा. य. १२, ८४;
 तै. सं. ४, २, ६, ३
 अति श्रिती तिरश्चता ९, १४, ६
 अतिष्ठंतीनामनिवेशानां १, ३२, १०; नि. २, १६
 अतीदु शुक्र ओहत ८, ६९, १४; अथर्व. २०, ९२, ११

अतीयाम निदस्तिरः ५, ५३, १४
 अतीहि मन्युषाविणं ८, ३२, २१; साम. २२३
 अतृणुवंतं वियतम ४, १९, ३
 अतो देवा अवन्तु नः १, २२, १६; साम. १६७४
 अतो न आ नूनतिथी ५, ५०, ३
 अतो वयमंतमेभिर्युजानाः १, १६५, ५
 अतो विश्वान्यद्भुता १, २५, ११
 अत्यं हविः सचते सध्वं धातुः ५, ४४, ३
 अत्यं मृजंति कलशे ९, ८५, ७
 अत्यायातमश्विना ५, ७५, २; साम. १७४४
 अत्या वृधस्नु रोहिता ४, २, ३
 अत्यासो न ये मरुतः ७, ५६, १६; तै. सं. ४, ३, १३, ७
 अत्या हियाना न हेतुभिः ९, १३, ६; साम. ११९१
 अत्यू पवित्रमक्रमीत् ९, ४५, ४
 अत्यूर्मिर्मत्सरो मदः ९, १७, ३
 अत्यो न हियानो अभि ९, ८६, ३
 अत्यो नाजमन्सर्गप्रतक्तः १, ६५, ६
 अत्रा ते रूपमुत्तमं १, १६३, ७, वा. य. २९, १८;
 तै. सं. ४, ६, ७, ३; नि. ६, ८
 अत्रा वि नेमिरेषां ८, ३४, ३; साम. १८०८
 अत्राह गोरमन्वत २, ८४, १५; साम. १४७; ९१५
 अथर्व. २०, ४१, ३; तै. ब्रा. १, ५, ८, १; नि. ४, २५
 अत्राह तद्गृहेथे मध्व आहुति १, १३५, ८
 अत्राह ते हरिवस्ता उ ४, २२, ७
 अत्रिमनु स्वराज्यं २, ८, ५
 अत्रिर्यद्वामवरोहन् ५, ७८, ४
 अत्रीणां स्तोममद्विषो मह ८, ३६, ६
 अत्रेदु मे मंससे सत्यमुक्तं १०, २७, १०
 अत्रेरिव शृणुतं पूर्वस्तुति ८, ३५, १९
 अत्रैव वोपि नह्यामि १०, १६६, ३
 अथा ते अंगिरस्तमः १, ७५, २
 अथा ते अन्तमानाम् १, ४, ३; साम. १०८९; अथर्व.
 २०, ५७, ३; ६८, ३
 अथा न उभयेषां १, २६, ९
 अदत्रया दयते वार्याणि ५, ४९, ३
 अददा अभां महते वचस्यवे १, ५१, १३
 अदब्ध इंदो पवसे ९, ८५, ३
 अदब्धस्य स्वधावतः ८, ४४, २०
 अदब्धेभिः सवितः ६, ७१, ३; वा. य. ३३, ६९, ८४;
 तै. सं. १, ४, २४, १; तै. ब्रा. २, ४, ४, ७
 अदब्धेभिस्तव गोपाभिः ६, ८, ७

अदर्दरुसमसृजो वि खानि ५, ३२, १; साम. ३१५;
 नि. १०, ९
 अदर्शि गातुरुवे वरीयसी १, १३६, २
 अदर्शि गातुवित्तमः ८, १०३, १; साम. ४७; १५१५
 अदान्मे पौरुकुत्स्यः ८, १९, ३६
 अदाभ्यः पुरणता ३, ११, ५; साम. १५५६; तै. ब्रा.
 २, ४, ८, १
 अदाभ्येन शोचिषा १०, ११८, ७
 अदाभ्यो भुवनानि ४, ५३, ४
 अदितिर्द्यौवापृथिवी ऋतं १०, ६६, ४
 अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षं १, ८९, १०; अथर्व. ७, ६, १;
 वा. य. २५, २३; तै. आ. १, १३, २; नि. ४, २३
 अदितिर्न उरुष्यतु ८, ४७, ९; तै. सं. १, ५, ११, ५
 अतिदिर्नो दिवा ८, १८, ६
 अदितिर्ह्यजनिष्ट १०, ७२, ५
 अदिते मित्र वरुणोत २, २७, १४
 अदिस्संतं चिदाष्टुगे ६, ५३, ३
 अदिष्टुतस्त्वपाको ६, ११, ४; अथर्व. ३, ३, १
 अदध्रमस्य केतवः १, ५०, ३; अथर्व. १३, २, १८;
 २०, ४७, १५; वा० य० ८, ४०
 अदष्टान्हंथायती १, १९१, २
 अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गाः ३, ३१, २१
 अदेवादेवः प्रचता १०, १२४, २
 अदेवेन मनसा २, २३, १२
 अदो यद्गारु ऋवते १०, १५५, ३
 अद्वीदिन्द्र प्रस्थितेमा १०, ११६, ८; नि. ६, १६
 अद्भिः सोम पप्रचानस्य ९, ७४, ९
 अद्या चिन्नु चित्तदपो ६, ३०, ३; नि. ४, १७
 अद्या दूतं वृणीमहे १, ४४, ३
 अद्या देवा उदिता सूर्यस्य १, ११५, ६; वा. य. ३३, ४२;
 तै. ब्रा. २, ८, ७, २
 अद्याद्या श्वः इन्द्रः ८, ६१, १७; साम. १४५८
 अद्या नो देव सवितः ५, ८२, ४; साम. १४१; तै. ब्रा.
 २, १४, ६, ३; तै. आ. १०, १०, २
 अद्या सुरीय यदि यातुधानः ७, १०४, १५; अथर्व. ८, ४, १५;
 नि. ७, ३
 अद्येदु प्राणीदममश्विना १०, ३२, ८
 अद्रिणा ते मन्दिनः १०, २८, ३
 अद्रिभिः सुतः पवते गभस्स्योः ९, ७१, ३
 अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र ९, ८६, २३
 अद्रिभिः सुतो मतिभिः ९, ७५, ४

अद्रोघमा वह्नीशतो यविष्ण्य ८, ६०, ४
 अद्रोघ सत्यं तव तन्महित्वं ३, ३१, ९
 अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे १, ७०, ४
 अद्वेषो अथ बहिषः १०, ३५, ९
 अद्वेषो नो मरुतो गातुं ५, ८७, ८
 अधः पश्यस्व मोपरि ८, ३३, १९
 अध कृत्वा मघवन्तुभ्यं देवाः ५, २९, ५
 अध क्षपा परिष्कृतः ९, २९, २; साम. १६३१
 अध र्गमता नहुषो हवं सुरैः १, १२२, ११
 अध र्गमंतोशना पृच्छतेवां १०, २२, ६
 अध जिह्वा पापनीति ६, ६, ५, नि. ४, १७
 अध उमो अध वा दिवः ८, १, १८; साम. ५२
 अध ते विश्वमनु हासदिष्ट १, ५७, २; अथर्व. २०, १५, २
 अध त्वं द्रुप्तं विभ्वं विचक्षणं १०, ११, ४; अथर्व. १८, १, २१
 अध त्वमिन्द्र विद्धि १०, ६१, २२
 अध त्वष्टा ते मह. ६, १७, १०
 अध त्वा विश्वे पुरः ६, १७, ८
 अध त्विषीमो अभ्योजसा २, २२, २, साम. १४८८
 अध ह्युतानः पित्रोः ४, ५, १०
 अध द्यौश्चित्ते अपसा ६, १७, ९
 अध द्रुप्तो अंशुमत्या उपस्थे ८, २६, १५; अथर्व. २०, १३७, ९
 अध धारया मध्वा ९, ९७, ११; साम. १०२०
 अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु १, १२१, ६
 अध प्रियमिषिराय ८, ४६, २९
 अध प्लायोगिरति दासदन्यान् ८, १, ३३
 अध यच्चारथे गणे ८, ४६, ३१
 अध यद्विमे पवमान ९, ११०, ९; साम. १४९६
 अध यद्राजाना गविष्टौ १०, ६१, २३
 अध श्रुतं कवषं वृद्धं ७, १८, १२
 अध श्वेतं कलशं ९, ७४, ८
 अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तम् ४, २७, ५
 अध स्म यस्यार्चयः ५, ९, ५
 अध स्मा ते चर्षणयो ६, २५, ७
 अध स्मा न उद्वता २, ३१, २
 अध स्मा नो वृधे भव ६, ४६, ११
 अध स्मास्य पनयन्ति ६, १२, ५
 अध स्या योषणा मही ८, ४६, ३३
 अध स्वनादुत बिभ्युः १, ९४, ११
 अध स्वनान्मरुतो विश्व १, ३८, १०
 अध स्वप्नस्य निर्विदे १, १२०, १२
 अधाकृणोः पृथिवीं २, १३, ५

अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं २, १७, ३
 अधा गाव उपमातिं १०, ६१, २१
 अधा चिन्नु याद्विषामहे १०, १३२, ३
 अधा ते अप्रतिष्कृतं ८, ९३, १२
 अधा त्वं हि नस्करः ८, ८४, ६; साम. १५५१
 अधा नरो न्योहतेऽधा ५, ५२, ११
 अधा नो विश्वसामग १, ४२, ६
 अधा न्वस्य जेन्यस्य १०, ६१, २४
 अधा न्वस्य संदशं जगन्वान् ७, ८८, २
 अधा मन्ये बृहदसुर्यम् ६, ३०, २
 अधा मन्ये श्रुते अस्मा अधा १, १०४, ७
 अधा मही न आयस्यना ७, १५, १४
 अधा मातुरुपसः सप्त विप्रा ४, २, १५
 अधा यथा नः पितरः परासः ४, २, १६; अथर्व. १८, ३, २१;
 वा. य. १९, ६९; तै. सं. २, ६, १२, ४
 अधायि धीतिरससम् १०, ३१, ३
 अधा यो विश्वा भुवनाभिः २, १७, ४
 अधाय्यग्निर्मानुषीषु विश्व ३, ५, ३
 अधारयतं पृथिवीं ५, ६२, ३
 अधारयतं वह्नयः १, २०, ८
 अधासु मन्द्रो अरति १०, ६१, २०
 अधा ह यद्वयमग्ने त्वया ४, २, १४
 अधा ह यन्तो अश्विना ७, ७४, ५
 अधा हि काव्या युवं ५, ६६, ४
 अधा हिन्वान इन्द्रिय ९, ४८, ५; साम. ८३९
 अधा हि विश्वीन्द्र्योऽसि ६, २, ७
 अधा हीन्द्र गिर्वणः ८, २८, ७; साम. ४०६, ७१०; अथर्व
 २०, १००, १
 अधा होतान्यवीदो ६, १, २; तै. ब्रा. ३, ६, १०, १
 अधा ह्यम एषां ५, १६, ४
 अधा ह्यमे क्रतोर्भद्रस्य ४, १०, २, साम. १७७८, वा. य.
 १५, ४५; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 अधा ह्यमे मह्ना निषद्या १०, ६, ७
 अधि ह्यमस्थाद् वृषभो ९, ८५, ९
 अधि द्वयोरद्धा उक्थं वचः १, ८३, ३; अथर्व. २०, २५, ३
 अधि न इन्द्रैषां ८, ८३, ७, वा. य. ३३, ४७
 अधि पुत्रोपमश्रवः १०, ३३, ७
 अधि पेशांसि वपते नृत्तरिव १, ९२, ४
 अधि वृषुः पणीनां ६, ४५, ३१
 अधि यदस्मिन्वाजिनीव ९, ९४, १; साम. ५३९; तै. सं.
 ७, १, २०, १

अधि यस्तस्यो केशवन्ता १०, १०५, ५
 अधि या बृहतो दिवः ८, २५, ७
 अधि श्रियं नि दधुश्चारु १, ७२, १०
 अधि श्रिये दुहिता ६, ६३, ५
 अधि सानो नि जिघ्रते १, ८०, ६
 अधीन्वन्न ससति च सस च १०, ९३, १५
 अधीव यद्विरीणां ८, ७, १४
 अधीवायं परि मातृ १, १४०, ९
 अधुक्षत प्रियं मधु ९, २, ३; साम. १०३९
 अधुक्षत्पिप्युषीमिष ८, ७२, १६
 अधेनु दत्ता स्तर्यं वि पक्ताम् १, ११७, २०
 अध्वर्यवः कर्तना २, १४, ९
 अध्वर्यवः पयसोधरं २, १४, १०
 अध्वर्यवश्चक्रवांसो मधूनि ५, ४३, ३
 अध्वर्यवा तु हि पिब ८, ३२, २४
 अध्वर्यवोऽप इता समुद्रं १०, ३०, ३
 अध्वर्यवो भरतेन्द्राय २, १४, १, नि. ५, १
 अध्वर्यवो य उरणं २, १४, ४
 अध्वर्यवो यः शतं शंबरस्य २, १४, ६
 अध्वर्यवो यः शतं २, १४, ७
 अध्वर्यवो यः स्वश्नं २, १४, ५
 अध्वर्यवो यं नरः २, १४, ८
 अध्वर्यवो यो अपो वज्रिवांसं २, १४, २
 अध्वर्यवो यो दिव्यस्य २, १४, ११, नि. ३, २०
 अध्वर्यवो यो दृभीकम् २, १४, ३
 अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशु ७, ९८, १; अथर्व. २०, ८७, १
 अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि १०, ३०, २
 अध्वर्युं वा मधुपाणिं १०, ४१, ३
 अध्वर्युभिः पंचभिः ३, ७, ७
 अध्वर्या अद्रिभि सुतं ९, ५१, १; साम. ४९९; १२२५;
 वा. य. २०, ३१
 अध्वर्यां द्रावया त्वं ८, ४, ११, साम. ३०८
 अध्वर्यां वीर प्र महे ६, ४४, १३
 अनच्छये तुरगातु जीवं १, १६४, ३०; अथर्व. ९, १०, ८
 अनसमसु दुष्टुरं ९, १३, ३
 अनमीवा उषस आ १०, ३५, ६
 अनमीवास इळया मदन्तो ३, ५९, ३; तै. सं. २, ८, ७, ५
 अनर्वाणं वृषभं मंद्रजिह्वं १, १९०, १; नि. ६, २३
 अनर्वाणो ह्येषां पन्था ८, १८, २
 अनर्शरातिं वसुदामुप स्तुहि ८, ९९, ४; साम. १३२०;
 अथर्व. २०, ५८, २; नि. ६, २३

अनवद्यैरभि युभि. १, ६, ८; अथर्व. २०, ४०, २, ७०, ४
 अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् ५, ३१, ४; सा. ४३९, ४४०;
 तै. सं. १, ६, १२, ६
 अनश्नो जातो अगमीशुर्वा १, १५२, ५
 अनश्नो जातो अनमीशु ४, ३६, १
 अनस्वन्ता ससतिर्मामहेमं ५, २७, १
 अनागसो अदितये ५, ८९, ६
 अनाधृष्टानि धूषितः १०, १३८, ४
 अनानुदो वृषभो जग्मिः २, २३, ११
 अनानुदो वृषभो दोधतः २, २१, ४
 अनायतो अनिबद्धः कथायं ४, १३, ५; ४, १४, ५
 अनारम्भणे तद्वीरयेथा १, ११६, ५
 अनिरेण वचसा कुरुवेन ४, ५, १४
 अनुकामं तर्पयेथां १, १७, ३
 अनु कृष्णे वसुधितो जिहाते ३, ३१, १७
 अनु कृष्णे वसुधितो येमाते ४, ४८, ३
 अनु तदुर्वी रोदसी ७, ३४, २४
 अनु तन्नो जास्पतिः ७, ३८, ६
 अनु ते दायि मह इन्द्रियाय ६, २५, ८; तै. सं. १, ६, १२, १;
 तै. ब्रा. २, ८, ५, ७
 अनु ते शुष्मं तुरयंतमीयतुः ८, ९९, ६; साम. १६३८;
 अथर्व. २०, १०५, २; वा. य. ३३, ६७
 अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्तुं १, १६५, ९; वा. य. ३३, ७९
 अनु त्रितस्य युध्यतः ८, ७, २४
 अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे १, १२१, ११
 अनु त्वा रथो अनु मर्यां भवेन् १, १६३, ८; वा. य. २९, १९;
 तै. सं. ४, ६, ७, ३
 अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणं ८, ७६, ११; साम. ९८९;
 अथर्व. २०, ४२, २
 अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं ८, ६, ३८
 अनु त्वाहिष्णे अध देव ६, १८, १४
 अनु यात्रापृथिवी ६, १८, १५
 अनु द्रप्साय इंदवः ९, ६, ४
 अनु द्वा जहिता नयः ४, ३०, १९
 अनु पूर्वाण्योक्या ८, २५, १७
 अनु प्रत्नस्यौकसः ८, ६९, १८; अथर्व. २०, ९२, १५
 अनु प्रत्नस्यौकसः १, ३०, ९; साम. ७४४; अथर्व. २०, २६, ३
 अनु प्रत्नास आयवः ९, २३, २; साम. ५०२
 अनु प्र येजे जन आजो ६, ३६, २
 अनु यवीं मरुतो मन्दसानं ५, २९, २
 अनु व्रताय रन्ध्रयज्ञपव्रता १, ५१, ९

अनु श्रुताममतिं वर्षत् ५, ६२, ५
 अनुस्पष्टो भवत्येषः १०, १६०, ४; अथर्व. २०, ९६, ४
 अनु स्वधामक्षरज्ञापो १, ३३, ११; तै. ब्रा. २, ८, ३, ४
 अनु हि त्वा सुतं सोम ९, ११०, २; साम. ४३२; १३६६
 अनूनोद्व हस्तयतो अद्रि ५, ४५, ७
 अनूपे गोमान्गोभिरक्षाः ९, १०७, ९, साम. ९९८; नि. ५, ३
 अनृक्षरा ऋजवः १०, ८५, २३; अथर्व. १४, १, ३४
 अनेमो वो मरुतः ६, ६६, ७
 अनेहसं वो हवमानमूतये ८, ५०, ४
 अनेहसं प्रतरणं वि वक्ष्णं ८, ४२, ४
 अनेहो दात्रमदितेरनवं १, १८५, ३
 अनेहो न उरुव्रजे ८, ६७, १२
 अनेहो मित्रार्यमन् ८, १८, २१
 अन्तरिक्षप्रां रजसो १०, ९५, १७
 अन्तरिक्षेण पतति १०, १३६, ४; अथर्व. ६, ८०, १
 अन्तरिक्षे पथिभिः १०, १६८, ३
 अन्तरिक्षंति तं जने ८, ७२, ३
 अन्तरैश्चैस्तनयाय ६, ६२, १०
 अन्तर्वृतो रोदसी दस्म ईयते ३, ३, २
 अन्तर्यंश्च जिघांसतः १०, १०२, ३
 अन्तर्ह्यं ईयसे २, ६, ७
 अन्तश्च प्रागा अदितिर्भवा ८, ४८, २
 अन्तश्चरति रोचना १०, १८९, २ साम. १३७७; अथर्व.
 ६, ३१, २; २०, ४८, ५; वा. य. ३, ७, तै. सं.
 १, ५, ३, १
 अन्ति चित् संतमह ८, ११४
 अन्तिवामा दूरे अमित्रमुच्छ ७, ७७, ४
 अन्यदद्य कर्वरमन्ददु ६, २४, ५
 अन्यमस्मद्विया ह्यम ८, ७५, १३; तै. सं. २, ६, ११, ३
 अन्यम् सु एवं यम्यन्यः १०, १०, १४; अथर्व. १८, १, १६;
 नि. ११, ३४
 अन्यव्रतममानुषं ८, ७०, ११
 अन्यस्या वसं रिहती ३, ५५, १३
 अन्या वो अन्यामवतु १०, ९७, १४; वा. य. १२, ८८;
 तै. सं. ४, २, ६, ३
 अन्ये जायां परिमृशंत्यस्य १०, ३४, ४
 अन्योऽन्यमनु गृभ्णाति ७, १०३, ४
 अन्यर्पा स्वम्यतृन्तमोजसा ७, ८२, ३
 अन्यस्य स्थूरं ददसो पुरस्तात् ८, १, ३४
 अन्यह मासा अन्विह्नानि १०, ८९, १३; तै. सं. १, ७, १३, १
 अन्येको वदति यदशति २, १३, ३

अपघ्नन्तो अराणः ९, १३, ९; साम. ११९५
 अपघ्नन्नेषि पवमान ९, ९६, २३
 अपघ्नन्पवते मृधः ९, ६१, २५, साम. ५१०; १२१३
 अपघ्नन्पवसे मृधः ९, ६३, २४; साम. ४२२, १२३७
 अपघ्नन्सोम रक्षसः ९, ६३, २९
 अप ज्योतिषा तमो १०, ६८, ५; अथर्व. २०, १६, ५
 अप त्वं वृजिनं रिपुं ६, ५१, १३; साम. १०५
 अप त्व परिपंथिनं १, ४२, ३
 अप त्या अस्थुरनिरा ८, ४८, ११
 अप त्वे ताववो यथा १, ५०, २; अथर्व. १३, २, १७;
 २०, ४७, १४
 अप द्वारा मतीनां ९, १०, ६; साम. ११२४
 अप नः शोमुचदधं १, ९७, १-८, अथर्व. ४, ३३, १; तै. आ.
 ६, १०, १; ११, १
 अप प्राच इंद्र विश्वान् १०, १३१, १ अथर्व. २०, १२५, १.
 तै. ब्रा. २, ४, १, २
 अप योरिन्द्रः पापजे १०, १०५, ३
 अपश्चिदेप विभ्वो दमूताः ३, ३१, १६
 अपश्यं गोपामनिपद्यमानं १, १६४, ३१; १०, १७७, ३.
 ऐ. आ. २, ६, अथर्व. ९, १०, ११, वा. य. ३७, १७;
 तै. आ. ४, ७, १. नि. १४, ३
 अपश्यं ग्रामं वहमानं १०, २७, १९
 अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं १०, १८३, १
 अपश्यं त्वा मनसादीध्यानां १०, १८३, २
 अपश्यमस्य महतः १०, ७९, १. नि. ६, ४
 अप स्वसुरुषमो नगिजहीते ७, ७१, १
 अप हत रक्षसो भंगुरावतः १०, ७६, ४
 अपाः पूर्वेषां हरिवः १०, ९६, १३; अथर्व. १०, ३२, ३
 अपाः सोममस्तमिन्द्र ३, ५३, ६
 अपागूहन्नमृतां १०, १७, २; अथर्व. १८, २, ३३
 नि. १२, १०
 अपां गर्भं दशतम् ३, १, १३
 अपाङ् प्राहेति स्वधया १, १६४, ३८ ऐ. आ. २, ८; अथर्व.
 ९, १०, १६. नि. १४, २३
 अपादहस्तो अपृतन्यत् १, ३२, ७
 अपादित उदु नश्चित्तमः ६, ३८, १
 अपादिद्रो अपादग्निः ८, ६२, ११; अथर्व. २०, ९२, ८
 अपादुशिष्यं धमः ८, ९२, ४; साम. १४५
 अपादेति प्रथमापद्वतीनां १, १५२, ३ अथर्व. ९, १०, २३
 अपाङ्कोत्रादुत पोत्रादमत्र २, ३७, ४
 अपाधमदभिशस्त्री ८, ८९, २; वा. य. ३३, ९५

पां नपातमवसे १, २२, ६
 पां नपादा ह्यस्थानुपस्थ २, ३५, ९; तै. सं. २, ५, १२, १
 पान्यदेत्यभ्याः न्यदेति १, १२३, ७
 पामतिष्ठद्वरुणह्वं तमः १, ५४, १०
 पाम सोमममृता अभूम ८, ४८, ३; तै. सं. ३, २, ५, ४
 पामिदं न्ययनं १०, १४२, ७; अथर्व. ६, १०६, २; तै. सं.
 ४, ६, १, ३; वा. य. १७, ७
 पामिवेदूर्मयस्तुंराणाः ९, ९५, ३; साम. ५४४
 पामीत्रां सविता १०, १००, ८
 पामीवामप विश्वां १०, ६३, १२
 पामीवाप स्त्रिध ८, १८, १०; साम. १०४७
 पामुपस्थे महिषा ६, ८, ४; नि. ७, २६
 गमूर्मिर्मदस्त्रिव ८, १४, १०; अथर्व. २०, २८, ४; ३९, ५
 पां परं जीवधन्यं १०, ३६, ८
 पां केनेन नमुचेः ८, १४, १३; साम. २११; अथर्व.
 २०, २९, ३; वा. य. १९, ७१
 पां मध्ये तस्थिवांस ७, ८९, ४
 पाय्यस्यान्धसः २, १३, १
 पारो वो महिमा ५, ८७, ६
 पि पंथामगन्महि ६, ५१, १६; वा. य. ४, २९; तै. सं.
 १, २, २, १
 पिबत्कद्रुवः सुतम् ८, ४५, २६; साम. १३१
 पि वृश्च पुराणवत् ८, ४०, ६; अथर्व. ७, ९०, १
 पि घृत सविता ७, ३८, ३
 पूर्या पुरुतमानि ६, ३२, १; साम. ३२२
 पत वीत वि च सर्पतात १०, १४, ९; अथर्व. १८, १, ५५;
 वा. य. १२, ४५; तै. सं. ४, २, ४, १; तै. ब्रा.
 १, २, १, १६; तै. आ. १, २७, ५; ६, ६, १
 पद् द्विपतो मनः १०, १५२, ५; अथर्व. १, २१, ४
 पंहि मनसस्पते १०, १६४, १; अथर्व. २०, ९६, २३;
 नि १, १७
 गो देवीरुपह्वये १, २३, १८; अथर्व. १, ४, ३
 गो महीरभिज्ञस्तैः १०, १०४, ९
 गो यदाद्रिं पुरुहूत ४, १६, ८; अथर्व. २०, ७७, ८
 गो वसानः परिकोशमर्पति ९, १०७, २६
 गो वृत्रं वाग्निवांस ४, १६, ७; अथर्व. २०, ७७, ७
 गोषा अनसः सरत्स ४, ३०, १०; नि. ११, ४७
 गो पुण इयं शरुः ८, ६७, १५
 गो सुम्यक्ष वरुण २, २८, ६; नि. १३, १
 गो ह्येपामजुपंत देवाः ४, ३३, ९
 नृयै मरुत आपिः ३, ५१, ९

अमस्वतीमश्विना वाचम् १, ११२, २४; वा. य. ३४, २९
 अप्रक्षितं वसु विभर्षि हस्तयो १, ५५, ८
 अप्रतीतो जयति सं धनानि ४, ५०, ९
 अप्रयुच्छन्न प्रयुच्छन्निरमे १, १४३, ८
 अप्रामिसत्य मघवन् ८, ६१, ४
 अप्सरसां गंधर्वाणां १०, १३६, ६
 अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा १०, १२३, ५
 अप्सा इन्द्राय वायवे ९, ६५, २०; साम. २९५
 अप्सु त्वा मधुमत्तमं ९, ३०, ५
 अप्सु धूतस्य हरिवः १०, १०४, २; अथर्व. २०, ३३, १
 अप्सु मे सोमो अन्नवीत् १, २३, २०; १०, ९, ६; अथर्व.
 १, ६, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, ६
 अप्सवने सधिष्ठव ८, ४३, ९; वा. य. १२, ३६; तै. सं.
 ४, २, ३, २, ११, ३
 अप्सवन्तरमृतमप्सु भेषजं १, २३, १९; अथर्व. १, ४, ४;
 वा. य. ९, ६; तै. सं. १, ७, ७, १
 अबुध्नं राजा वरुणो वनस्य १, २४, ७
 अबुध्नसु त्य इन्द्रवंतः १०, ३५, १
 अबोधि जार उपसां ७, ९, १
 अबोधि होता यजथाय ५, १, २; साम. १७४७; नि. ६, १३
 अबोध्यग्निः समिधा ५, १, १; साम. ७३, १७४६; अथर्व.
 १३, २, ४६; वा. य. १५, २४; तै. सं.
 ४, ४, ४, १
 अबोध्यग्निर्जम् उदेति सूर्यः १, १५७, १; साम. १७५८
 अकजामुकथैरहिं ७, ३४, १६; नि. १०, ४४
 अभागः सन्नप परेतः १०, ८३, ५; अथर्व. ४, ३२, ५
 अभि कण्वा अनूपत ८, ६, ३४
 अभि क्रत्वेन्द्र भूरध ७, २१, ६; तै. सं. ७, ४, १५, १
 अभि क्रदन्कलशं ९, ८६, ११; साम. १०३२
 अभि क्रद स्तनयं ५, ८३, ७; तै. सं. ३, १, ११, ६;
 अथर्व. ४, १५, ६
 अभि क्षिपः समग्मत ९, १४, ७
 अभिहया नो मघवन् १०, ११२, १०
 अभि गंधर्वमनृणत् ८, ७७, ५
 अभि गन्धानि वीतये ९, ६२, २३; साम. १०६२
 अभि गात्रो अधन्विपुः ९, २४, २; साम. ९६२
 अभि गावो अनूपत योषा ९, ३२, ५
 अभि गोत्राणि सहसा १०, १०३, ७; साम. १८५५; अथर्व.
 १९, १३, ७; वा. य. १७, ३९; तै. सं. ४, ६, ४, २
 अभि जैत्रीरसचंत स्पृधानं ३, ३१, ४
 अभि तच्चेव दीधया मनीषां ३, ३८, १

ते मधुना पयः ९, ११, २; साम. ६५२
 त्वं वीरं गिर्वणमं ६, ५०, ६
 त्वं गावः पयसा ९, ८४, ५
 त्वं पूर्यं मदं ९, ६, ३
 त्वं मद्यं मदं ९, ६, २
 त्वं मेघं पुरुहूतमृगिमयं १, ५१, १; साम. ३७६
 त्रिपृष्ठं वृषणं ९, ९०, २; साम. ५२८, १४०८
 त्वा गोतमा गिरा जातवेदः १, ७८, १
 त्वा गोतमा गिरानृषत ४, ३२, ९
 त्वा देवः सविताभिः १०, १७४, ३; अथर्व. १, २९, ३
 त्वा देव सवितः १, २४, ३; तै. सं. ३, ५, ११, ३
 त्वा नक्तीरुषसः २, २, १, २
 त्वा पाजो रक्षसः ६, २१, ७
 त्वा पूर्वपीतये ८, ३, ७; साम. २५६; १५७३;
 अथर्व. २०, ९९, १
 त्वा पूर्वपीतये १, १९, ९; नि. १०, ३७
 त्वा योषणो दश ९, ५६, ३
 त्वा वृषभा सुते ८, ४५, २२; साम. १६१; ७३८;
 अथर्व. २०, २२, १
 त्वा शूर नोनुम. ७, ३२, २२; साम. २३३, ६८०;
 अथर्व. २०, १२१, १; वा. य. २७, ३५; तै. सं.
 २, ४, १४, २
 त्वा मिधो शिशुमि १०, ७५, ४
 त्वा महिना सुवं १०, ११९, ८
 त्वा युम्नं बृहद्यशः ९, १०८, ९; साम. ५७९; १०११
 त्वा युम्नानि वनिनः ३, ४०, ७; अथर्व. २०, ६, ७
 त्वा द्रोणानि बभ्रवः ९, ३३, २; साम. ७६५
 त्वा द्विजन्मा त्रिवृद् १, १४०, २
 त्वा द्विजन्मा श्री रोचनानि १, १४९, ४; साम. १७७५
 त्वा न इळा यथस्य माता ५, ४१, १९; नि. ११, ४९
 त्वा नक्षतो अभि ये तं २, २४, ६
 त्वा नो देवीरवसा १, २२, ११
 त्वा नो नर्यं वसु ६, ५३, २
 त्वा नो वाजसातमं ९, ९८, १; साम. ५४९; १२३८
 त्वा प्र गोपतिं गिरा ८, ६९, ४; साम. १६८; १४८९;
 अथर्व. २०, २२, ४; ९२, १
 त्वा प्र ददुर्जनयो न ४, १९, ५
 त्वा प्र भर धृषता धृषत् ८, ८९, ४
 त्वा प्रयांसि वाहसा ३, ११, ७; साम. १५५७
 त्वा प्रयांसि सुधितानि ६, १५, १५

अभि प्र वः सुराधस ८, ४९, १; साम. २३५, ८११.
 अथर्व. २०, ५१, १
 अभि प्र वंत समनेव ४, ५८, ८; वा. य. १७, ९६; नि. ७, १७
 अभि प्र स्थाताहेव ७, ३४, ५
 अभि प्रियाणि काव्या ९, ५७, २; साम. १७६२
 अभि प्रियाणि पवते ९, ७५, १; साम. ५५४, ७००
 अभि प्रियाणि पवते पुनानः ९, ०७, १२; साम. १०२१
 अभि प्रिया दिवस्पदं ९, १०, ९; साम. ११२७
 अभि प्रिया दिवस्पदा ९, १२, ८; साम. १२०४
 अभि प्रिया मरुतो या ८, २७, ६
 अभि प्रेहि दक्षिणतः १०, ८३, ७; अथर्व. ४, ३२, ७
 अभि ब्रह्मीरनृषत ९, ३३, ५; साम. ८७०
 अभि भुवेऽभिभंगाय २, २१, २
 अभिभूरहमागमं १०, १६६, ४
 अभि यजं गृणीहि नः १, १५, ३; वा. य. २६, २१
 अभि यं देवी निर्कृतिः ७, ३७, ७
 अभि यं देव्यदितिः ७, ३८, ४
 अभि ये त्वा विभावरि ५, ७९, ४
 अभि ये मिथो वनुषः ७, ३८, ५
 अभि यो महिना दिवं ३, ५९, ७; वा. य. ३८, १७ तै. सं.
 ४, १, ६, ३; तै. आ. ४, ३, १
 अभि वस्त्रा सुवसनानि ९, ९७, ५०; साम. १४२७
 अभि वह्नय ऊतये ८, १२, १५
 अभि वह्निरमर्त्यः ९, ९, ६
 अभि वां नूनमश्विना ७, ६७, ३
 अभि वायुं वीत्यर्षा ९, ९७, ४५; साम. १४२६
 अभि विप्रा अनृषत गावः ९, १२, २; साम. ११९७
 अभि विप्रा अनृषत मूर्धन ९, १७, ६
 अभि विश्वानि वार्या ९, ४२, ५
 अभिवृत्य सपत्नान् १०, १७४, २; अथर्व. १, २९, २
 अभि वेना अनृषत ९, ६४, २१
 अभि वो अर्चं पोष्यावतो ५, ४१, ८
 अभि वो देवीं धियं ७, ३४, ९
 अभि वो वीरमन्धसो मदेष्टु ८, ४६, १४; साम. ०, १५
 अभि व्ययस्य खदिरस्य ३, ५३, १९
 अभि व्रजं न तक्षिषे ८, ६, २५
 अभि वृत्त्या चिदद्विवः १, १३३, २
 अभि इथावं न कृशनेभिः १०, ६८, ११; अथर्व. २०, १६, ११
 अभिष्टने ते अद्विवः १, ८०, १४
 अभिष्टये सदावृधं ८, ६८, ५

अभि सिध्मो अजिगात १, ३३, १३, तै. ब्रा. २, ८, ४, ४;
नि. ६, १६
अभि सुवानास इदव ९, १७, २
अभि सूयवसं नय १, ४२, ८
अभि सोमास आयवः ९, २३, ४
अभि सोमास आयवः ९, १०७, १४; साम. ५२८; ८५६
अभि स्वपूरिर्मिथः ७, ५६, ३
अभि स्वरंतु ये तव ८, १३, २८
अभि स्वरुष्टि मदे अस्य युध्य १, ५२, ५
अभि हि सत्य सोमपाः ८, ९८, ५, साम. १२४८; अथर्व.
२०, ६४, २
अभीक आसां पदवीः ३, ५६, ४
अभी३दमेकमेकः १०, ४८, ७, नि. ३, १०
अभी न आ ववृत्स्व ४, ३१, ४
अभी नवंते अद्भुतः ९, १००, १; साम. ५५०
अभी नो अग्न उक्थम् १, १४०, १३
अभी नो अर्पा दिव्या ९, ९७, ५१; साम. १४२८
अभी३ममध्या उत ९, १, ९
अभीमवन्वन्स्वभिष्टिमूतयः १, ५१, २
अभीमृतस्य दोहना अनूषत १, १४४, २
अभीमृतस्य विष्टं ९, ३४, ५
अभीवर्तेन हविषा १०, १७४, १; अथर्व. १, २९, १
अभीवृतं कृशनेर्विश्वरूपं १, ३५, ४, तै. ब्रा. २, ८, ६, १
अभी पतस्तदाभर ७, ३२, २४, साम. ३०९
अभी पु णः सखीनां ४, ३१, ३; साम. ६८४; अथर्व.
२०, १२४, ३, वा. य. २७, ४१; ३६, ६; तै. आ.
४, ४२, ३
अभी पु णस्व रथि ८, ९३, २१
अभीत्वरथ्यं पौरुषैः १०, ५२, ३
अभीहि मन्यो तवसः १०, ८३, ३; अथर्व. ४, ३२, ३
अभुत्सु प्र देव्या ८, ९, १६; अथर्व. २०, १४२, १
अभूदिदं वयुनमो पु भूषत १, १८२, १
अभूदु पारमेतवे १, ४६, ११
अभूदु भा उ अंशवे १, ४६, १०
अभूदु वो विधत्ते रत्नधेयं ४, ३४, ४
अभूदुषा इन्द्रतमा मघोनी ७, ७९, ३
अभूदुषा रुशत्पशुः ५, ७५, ९
अभूदेवः सविता वंशः ४, ५४, १, तै. ब्रा. ३, ७, १३, ४
अभूरु वीरगिर्वणः ६, ४५, १३
अभूरेको रयिपते ६, ३१, १
अभूर्वाक्षीव्युः आयुः १०, २७, ७

अभ्यभि हि श्रवसा ९, ११०, ५; साम. १५०७; नि. ५, ४
अभ्यर्चं नभाकवत् ८, ४०, ४
अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यम् ४, ५८, १०; अथर्व. ७, ८९, १;
वा. य. १७, ९८
अभ्यर्षं बृहद्यशः ९, २०, ४, साम. ९७१
अभ्यर्षं महानां ९, १, ४
अभ्यर्षं विचक्षण ९, ५१, ५
अभ्यर्षं सहस्रिणं ९, ६३, १२
अभ्यर्षं स्वायुध ९, ४, ७; साम. १०५३
अभ्यर्षानपश्युतः ९, ४, ८; साम. १०५४
अभ्यवस्थाः प्रजायंते ५, १९, १
अभ्यारमिद्वयः ८, ७२, ११; साम. १६०३
अभ्यूर्णोति यज्ञग्नं ८, ७९, २
अश्वप्रुषो न वाचा १०, ७७, १
अभ्राजि शर्धो मरुतः ५, ५४, ६; नि. ६, ४
अभ्रातरो न योषणः ४, ५, ५
अभ्रातृव्यो अना त्वं ८, २१, १३; साम. ३९९; १३८९;
अथर्व. २०, ११४, १
अभ्रातेव पुंस एति १, १२४, ७; नि. ३, ५
अमंथिष्टां भारता ३, २३, २
अमंदन्मा मरुत स्तोमः १, १६५, ११
अमंदान्स्तोमान्प्र भेरम १, १२६, १, नि. ९, १०
अमन्महीदनाशवः ८, १, १४; अथर्व. २०, ११६, २;
तांध्यब्रा. ९, १०, १
अमाजुरश्विद्वययो युवं १०, ३९, ३
अमाजुरिव पित्रोः २, १७, ७
अमादेषां भियसा ५, ५९, २
अमाय वो मरुतः ८, २०, ६
अमित्रहा विचर्षणिः ९, ११, ७; साम. १४४७
अमित्रायुधो मरुतामिव ३, २९, १५
अमिनती देव्यानि व्रतानि १, १२४, २
अमी य ऋक्षानि हितामः १, २४, १०; तै. आ. १, ११, २;
नि. ३, २०
अमी ये देवा स्थन १, १०५, ५, साम. ३६८
अमी ये पंचोक्षणः १, १०५, १०
अमी ये सप्त रश्मयः १, १०५, ९
अमीवहा वास्तोष्पते ७, ५५, १; नि. १०, १७
अमीषां चित्तं प्रति १०, १०३, १२; साम. १८६१; अथर्व.
३, २, ५; वा. य. १७, ४४; नि. ६, १२; ९, ३३
अमूरः कविरदितिः ७, ९, ३
अमूरा विश्वा वृषणाविमा ७, ६१, ५

अमूरो होतान्यसादि ४, ६, २
 अमूर्या उप सूर्ये १, २३, १७; अथर्व. १, ४, २; वा. य. ६, २४
 अमृक्तेन रुशता ९, ६९, ५
 अमृतं जातवेदसं ८, ७४, ५
 अमेव नः सुहवा २, ३६, ३; वा. य. २६, २४
 अम्बयो यन्त्यध्वाभिः १, २३, १६; अथर्व. १, ४, १
 अम्बितमे नदीतमे २, ४१, १६
 अम्यक्सा त इन्द्र ऋषिरस्मे १, १६९, ३; नि. ६, १५
 अयं यः संजये पुरः ४, १५, ४
 अयं यज्ञो देवया अयं १, १७७, ४
 अयं यथा न आ भुवत् ८, १०२, ८; साम. ९४७
 अयं यो निश्चक्रमायं वयन्ते ४, ३, २
 अयं यो वज्र. पुरुषा १०, २७, २१
 अयं यो होता किरु स १०, ५२, ३; नि. ६, ३५
 अयं रोचयद्रुचः ६, ३९, ४
 अयं वां कृष्णो अश्विना ८, ८५, ३
 अयं वां घर्मो अश्विना ८, ९, ४; अथर्व. २०, १३९, ४
 अयं वामद्विभिः सुतः ८, २२, ८
 अयं वां परि विच्यते ४, ४९, २; तै. आ. ३, ३, ११, १
 अयं वां भागो निहितः ८, ५७, ४
 अयं वां मधुमत्तमः १, ४७, १; साम. ३०६
 अयं वां मित्रावरुणा २, ४१, ४; साम. ९१०; वा. य. ७, १९;
 तै. सं. १, ४, ५, १
 अयं विचर्षणिर्हितः ९, ६२, १०, साम. ५०८
 अयं विदश्चित्रदशीकं ६, ४७, ५
 अयं विप्राय दाशुषे १०, २५, ११
 अयं विश्वा अभि श्रियः ८, १०२, ९; साम. ९४८
 अयं विश्वानि तिष्ठति ९, ५४, ३; साम. ७५७
 अयं वृत्तश्चातयते ४, १७, ९
 अयं वेनश्चोदयत् १०, १२३, १; वा. य. ७, १६; तै. सं.
 १, ४, ८, १; नि. १०, ३२
 अयं वो यज्ञः ऋभवः ४, ३४, ३
 अयं शृण्वे अधजयन्नुत ४, १७, १०; तै. ब्रा. २, ८, ३, ३
 अयं समह मा तनू १, १२०, ११
 अयं स यस्य शर्मन् १०, ६, १
 अयं स यो दिवस्पति ९, ३९, ४; साम. ९००
 अयं स यो वरिमाणं ६, ४७, ४
 अयं स शिक्ते १, १६४, २९; अथर्व. ९, १०, ७; नि. २, ९
 अयं सहस्रमृषिभिः ८, ३, ४; साम. १६०८; अथर्व.
 २०, १०४, २; वा. य. ३३, ८३
 अयं स होता यो द्विजम्मा १, १४९, ५; साम. १७७६

अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावः ७, ८६, ८
 अयं सूर्य इवोपदक् ९, ५४, २; साम. ७५६
 अयं सो अग्निराहुतः ७, १, १६
 अयं सो अग्निर्यस्मिन् ३, २२, १; वा. य. १२, ४७; तै. सं.
 ४, २, ४, २
 अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे ७, २९, १
 अयं सोम इन्द्र तुभ्यं ९, ८८, १; साम. १४७१
 अयं सोम. कपर्दिने ९, ६७, ११
 अयं सोमश्चमूस्तो ५, ५१, ४
 अयं स्तुतो राजा वंदि १०, ६१, १६
 अयं स्वादुरिह मदिष्ठः ६, ४७, २
 अयं ह यद्वां देवया उ ७, ६८, ४
 अयं ह येन वा इदं ८, ७६, ४
 अयं हि ते अमर्त्यः १०, १४४, १
 अयं हि नेता वरुण ७, ४०, ४
 अयं होता प्रथमः ६, ९, ४
 अयं कविरकविषु ७, ४, ४
 अयं कृत्युरगृभीतः ८, ७९, १; तै. ब्रा. २, ४, ७, ६
 अयं घ स तुरो मदः १०, २५, १०
 अयं चक्रमिषणत्सूर्यस्य ४, १७, १४
 अय जायत मनुषो धरीमणि १, १२८, १
 अय त आ घृणे सुतः ९, ६७, १२
 अयं त इन्द्र सोम. ८, १७, ११; साम. १५९; ७२५;
 अथर्व. २०, ५, ५
 अयं त णुमि तन्वा ८, १००, १
 अयं ते अस्तु हर्यतः ३, ४४, १
 अयं ते अस्म्युपमेह्यर्वाङ् १०, ८३, ६; अथर्व. ४, ३२, ६
 अयं ते मानुषे जने ८, ६४, १०
 अयं ते योनिर्ऋत्विगः ३, २९, १०, अथर्व. ३, २०, १; वा. य.
 ३, १४, १२, ५२; १५, ५६; तै. सं. १, ५, ५, २;
 ४, २, ४, ३; ७, १३, ५; तै. ब्रा. १, २, १, १६;
 २, ५, ८, ८
 अयं ते शर्यणावति ८, ६४, ११
 अयं ते स्तोमो अग्रियः १, १६, ७
 अयं दक्षाय साधनः ९, १०५, ३; साम. ११००
 अयं दशस्यस्त्र्यैभिः १०, ९९, १०
 अयं दिव ह्यति विश्वं ९, ६८, ९
 अयं दीर्घाय चक्षसे ८, १३, ३०
 अयं देवः सहसा ६, ४४, २२
 अयं देवानामपसामपस्त १, १६०, ४
 अयं देवाय जन्मने १, २०, १

अयं देवेषु जागृविः ९, ४४, ३
 अयं द्यावापृथिवी ६, ४४, २४
 अयं द्योतयदद्युतः ६, ३९, ३
 अहं नाभा वदति वल्गु वः १०, ६२, ४
 अयं निधिः सरमे १०, १०८, ७
 अयं नो विद्वान् ९, ७७, ४
 अयमकृणोदुषसः ६, ४४, २३
 अयमग्निं सहस्त्रिणः ८, ७५, ४ वा. य. १५, २१; तै. सं. २, ६, ११, १; ४, ४, ४, १
 अयमग्निः सुवीर्यस्येशो ३, १६, १; साम. ६०
 अयमग्निरुह्यति १०, १७६, ४; तै. सं. ३, ५, ११, १
 अयमग्निर्विधयश्च १०, ६९, १२
 अयमग्ने जरिता त्वे १०, १४२, १
 अयमग्ने त्वे अपि ८, ४४, २८
 अयमस्मान्वनस्पति ३, ५३, २०
 अयमस्मासु काव्यः १०, १४४, २
 अयमस्मि जरितः पश्य ८, १००, ४
 अयमिन्द्र वृषाकपिः १०, ८६, १८; अथर्व. २०, १२६, १८
 अयमिन्द्रो मरुसखा ८, ७६, २
 अयमिह प्रथमो धायि ४, ७, १; वा. य. ३, १५, १५, २६.
 ३३, ६; तै. सं. १, ५, ५, १
 अयमु ते समतसि १, ३०, ४, साम. १८३; १५९९; अथर्व.
 २०, ४५, १; नि. १, १०
 अयमु ते सरस्वति वसिष्ठः ७, ९५, ६
 अयमु त्वा विचर्षणे ८, १७, ७, अथर्व. २०, ५, १
 अयमु वां पुरुतमो रयीणां ३, ६२, २
 अयमुशानः पर्यादि ६, ३९, २
 अयमु व्य प्र देवयुः १०, १७६, ३; तै. सं. ३, ५, ११, १
 अयमु व्य सुमहौ ७, ८, २
 अयमेक इत्या पुरुह ८, २५, १६
 अयमेमि विचाकशत् १०, ८६, १९, अथर्व. २०, १२६, १९
 अयं पंथा अनुवित्ताः ४, १८, १
 अयं पुनान उषसः ९, ८६, २१, साम. ८२३
 अयं पूषा रयिभेगः ९, १०१, ७; साम. ५४६; ८१८
 अयं भराय सानसिः ९, १०६, २; साम. ६९५
 अयं मतवाञ्छकुनः ९, ८६, १३
 अयं मातायं पिता १०, ६०, ७
 अयं मित्रस्य वरुणस्य १, ९४, १२
 अयं मित्राय वरुणाय शंतमः १, १३६, ४
 अयं मित्रो नमस्यः ३, ५९, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, ५
 अयं मे पीत उदियति ६, ४७, ३

अयं मे हस्तो भगवान् १०, ६० १२; अथर्व. ४, १३, ६
 अयांसमग्ने सुक्षितिं २, ३५, १५
 अया चित्तो विपानया ९, ६५, १२; साम. ८०५
 अया ते अग्ने विधेमोर्जे २, ६, २
 अया ते अग्ने सामिधा ४, ४, १५; तै. सं. १, २, १४, ६;
 नि. ३, २१
 अया धिया च गव्यया ८, ९३, १७; साम. १८८
 अया निजघ्निरोजसा ९, ५३, २; साम. १७१५
 अया पवस्व देवयुः ९, १०६, १४; साम. ७७२
 अया पवस्व धारया ९, ६३, ७; साम. ४९३-१२१६
 अया पवा पवस्वना ९, ९७, ५२; साम. ५४१; ११०४
 अयाम धीवतो धिय ८, ९२, ११
 अयामि घोष इन्द्र ७, २३, २; अथर्व. १०, १२, २
 अयामि ते नमउक्तिं ३, १४, २
 अया रुचा हरिण्या ९, १११, १; साम. ४६३; १५९०
 अया वाजं देवहितं ६, १७, १५; साम. ४५४; अथर्व.
 १९, १२, १, २०, ६३, ३; १२४, ६
 अया वीति परि स्वाव ९, ६१, १; साम. ४९५; १२१०
 अया सोम. सुकृत्यया ९, ४७, १. साम. ५०७
 अया ह त्वं मायया वावृधानं ६, २२, ६; अथर्व. २०, ३६, ६;
 अयुक्त सप्त शुंध्युवः १, ५०, ९; अथर्व. १३, २, २४
 २०, ४७, २१; तै. ब्रा. २, ४, ५, ४
 अयुक्तं सप्त हरितः ७, ६०, ३
 अयुक्त सूर एतशं ९, ६३, ८; साम. १२१७
 अयुजो असमो नृभिः ८, ६२, २
 अयुजंत इंद्र विश्वकृष्टीः १, १६९, २
 अयुद्ध इष्टुधा वृतं ८, ४५, ३, साम. १३४०
 अयुद्धसेनो विभ्वा १०, १३८, ५
 अयुयुत्समन्नवद्यस्य सेनां १, ३३, ६
 अयो दंष्ट्रो अर्चिषा १०, ८७, २; अथर्व. ८, ३, २
 अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुह्वे १, ३२, ६; तै. ब्रा. २, ५, ४, ३;
 नि. ६, ४
 अरं हि ऽमा सुतेषु नः ८, ९२, २६
 अरं कामाय हरयः १०, ९६, ७; अथर्व. २०, ३१, २
 अरं कृण्वंतु वेदिं १, १७०, ४
 अरं क्षयाय नो महे ८, १५, १३
 अरण्यान्यरण्यानि १०, १४६, १; तै. ब्रा. २, ५, ५, ६;
 नि. ९, ३०
 अरण्योर्निहितो जातवेदाः ३, २९, २; साम. ७९
 अरं त इन्द्र कुक्ष्ये ८, ९२, २४; साम. १६६२
 अरं दासो न मीळ्हुषे कराणि ७, ८६, ७

अरमतिरनर्षणो ८, ३१, १२
 अरममाणो अत्येति ९, ७२, ३
 अरमयः सरपसः २, १३, १२
 अरमश्वाय गायति ८, २२, २५; साम. ११८
 अरं म उल्लयाष्ण ४, ३२, २४
 अरं मे गन्तं हवनायास्मै ६, ६३, २
 अरश्मानो येऽरथा ९, ९७, २०
 अरा इवेदचरमा ५, ५८, ५; तै. ब्रा. २, ८, ५, ७
 अराधि होता निषदा १०, ५३, २
 अराधि होता स्वर्निषत् १, ७०, ८
 अरायि काणे विकटे १०, १५५, १; नि. ६, ३०
 अरावीदंशुः सचमानः ९, ७४, ५
 अरिं वां दिवस्पृथु १, ४६, ८
 अरिष्टः स मर्तो विश्व १०, ६३, १३
 अरुणप्सुरुषा अभूत् ८, ७३, १६
 अरुणो मा सकृद् वृकः १, १०५, १८; नि. ५, २१
 अरुषस्य दुहितरा ६, ४९, ३
 अरुषो जनयन्गिरो ९, २५, ५
 अरुरुषदुषसः पृभिः ९, ८३, ३; साम. ८७७
 अरोरवीद् वृणो अस्य २, ११ १०
 अर्चत प्रार्चत ८, ६९, ८; साम. ३६२; अथर्व. २०, ९२, ५
 अर्चद् वृषा वृषभिः १, १७३, २
 अर्चत एके महि साम मन्वत ८, २९, १०
 अर्चतस्वा हवामहे ५, १३, १
 अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः १, ९२, ३; साम. १७५७
 अर्चा दिवे बृहते शूष्यं १, ५४, ३; नि. ६, १८
 अर्चामि ते सुमतिं ४, ४, ८; तै. सं. १, २, १४, ३
 अर्चामि वां वर्धायापो १०, १२, ४; अथर्व. १८, १, ३१
 अर्चा शक्राय शक्तिने शची १, ५४, २
 अर्णांसि चित्प्रथाना ७, १८, ५
 अर्थमिद्वा उ अर्थिन १, १०५, २
 अर्थिनो यंति चेदर्थं ८, ७७, ५
 अर्थं वीरस्य शृतपां ७, १८, १६
 अर्भको न कुमारकः ८, ६९, १५; अथर्व. २०, ९२, १२
 अर्यमणं वरुणं मित्रमेषां ४, २, ४
 अर्यमणं बृहस्पतिं १०, १४१, ५; अथर्व. ३, २०, ७;
 वा. य. ९, २७; तै. सं. १, ७, १०, २
 अर्यमा णो अदितिः ३, ५४, १८
 अर्यम्यं वरुणं मित्र्यं वा ५, ८५, ७
 अर्यो वा गिरो अभ्यर्च १०, १४८, ३
 अर्यो विद्यां गातुरेति १०, २०, ४

॥ १०७

अर्वाक्षिरमे अर्वातो नृभिः १, ७३, ९
 अर्वातो न श्रवसो भिक्षमाणा ७, ९०, ७; ९१, ७
 अर्वाग्रथं विश्ववारं ते ६, ३७, १
 अर्वाग्रथं नि यच्छतं ८, ३५, २२
 अर्वाडेहि सोमकामं स्वाहुः १, १०४, ९; अथर्व. २०, ८, २
 अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो १, १५७, ३; साम. १७६०
 अर्वाङ् नरा दैव्येनावसा ७, ८२, ८
 अर्वाचीनं सु ते मनः ३, ३७, २; अथर्व. २०, १९, २
 अर्वाचीनो वसो भव ४, ३२, १४
 अर्वाची मुभगे भव ४, ५७, ६; अथर्व. ३, १७, ८; तै. आ.
 ६, ६, २
 अर्वाचं स्वा पुरुषुत ८, ६, ४५; ३२, ३०
 अर्वाचं स्वा सुखे रथे ३, ४१, ९; अथर्व. २०, २३, ९
 अर्वाच दैव्यं जनं १, ४५, १०
 अर्वाचमद्य ययं नृवाहणं २, ३७, ५
 अर्वाचा वां सप्तयो १, ४७, ८
 अर्वाच्यो अद्या भवता २, २९, ६; वा. य. ३३, ५२
 अर्वा इव श्रवसे सातिं ९, ९७, २५
 अर्वावतो न आ गहि परा ३, ४०, ८; अथर्व. २०, ६, ८
 अर्वावतो न आ गद्यथो शक्र ३, ३७, ११; अथर्व. २० २०.४;
 ५७, ७
 अर्षा णः सोम शं गवे ९, ६१, १५, साम. १३३७
 अर्षा सोम शुमत्तमो ९, ६५, १९; साम. ५०३, ९९४
 अर्हन्तो ये सुदानवः ५, ५२, ५
 अर्हन्तिभर्मि सायकानि २, ३३, १०; तै. आ. ४, ५, ७
 अलातृणो वल इन्द्र ३, ३०, १०; नि. ६, २
 अलायस्य परशुर्ननाश ९, ६७, ३०
 अवशे चामस्तभायद् २, १५, २
 अवः परेण पर एवा १, १६४, १७, अथर्व. ९, ९, १७
 अवः परेण पितरं य. १, १६४, १८; अथर्व. ९, ९, १८
 अवक्रक्षिणं वृषभं यथारं ८, १, २; साम. १३६१; अथर्व.
 २०, ८५, २
 अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां २, ४२, ३
 अव क्षिप दिवो अश्मानं २, ३०, ५
 अव चष्ट ऋचीषमो ८, ६२, ६
 अव ते हेळो वरुण नमोभिः १, २४, १४; तै. स्व. १, ५, ११, ३
 अव स्मना भरते केतवेदाः १, १०४, ३
 अव स्या बृहतीरिषो १०, १३४, ३
 अव स्वे इन्द्र प्रवतो ६, ४७, १४
 अवद्यमिव मन्यमाना ४, १८, ५
 अव द्युतानः कलशां ९, ७५, ३; साम. ७०२

अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठ ८, ९३, १३; साम. ३२३;
 अथर्व. २०, १३७, ७, तै. आ. १, ६, ३
 अव द्रुग्धानि पित्र्या सृजानो ७, ८६, ५
 अव द्रुके अव त्रिका १०, ५९, ९
 अव नो वृजिना शिशोहि १०, १०५, ८
 अवन्तमत्रये गृहं ८, ७३, ७
 अवन्तु न. पितरः सुप्रवाच १, १०६, ३
 अवन्तु मामुषसो ६, ५२, ४
 अवपतन्तीरवदन् १०, ९७, १७; वा. य. १२, ९१; तै. सं.
 ४, २, ६, ५
 अव यच्छयेनो अस्वनीदृ ४, २७, ३
 अव यस्वं शतकृतव १०, १३४, ४
 अव यस्वे सदस्थे ८, ७९, ९
 अवत्यां गुन आत्राणि ४, १८, १३
 अवर्धयन् सुभगं सस यज्ञीः ३, १, ४
 अवर्मह इन्द्र दादहि श्रुधी नः १, १३३, ६
 अवर्षावर्षासुदु ५, ८३, १०
 अवविद्धं तोग्यमाम् १, १८२, ६
 अव वेदिं होत्राभिर्यजेत ७, ६०, ९
 अव सिधुं वरुणो द्यौग्वि ७, ८७, ६
 अवसृजन्नुप स्मना १, १४२, ११
 अवसृज पुनरग्ने १०, १६, ५; अथर्व. १८, २, १०; तै. आ.
 ६, ४, २
 अव सृजा वनस्पते १, १३, ११
 अवसृष्टा परा पत ६, ७५, १६; साम. १८६३; अथर्व. ३, १९, ८;
 वा. य. १७, ४५; तै. सं. ४, ६, ४, ४, तै. ब्रा. ३, ७, ६, २३
 अव स्पृधि पितरं योधि ५, ३, ९
 अव स्य दुर्हणायतः १०, १३४, २; साम. १०९२
 अव स्य यस्य वेषणे ५, ७, ५
 अवस्यते स्तुवते कृष्ण्याय १, ११६, २३
 अव स्य शूराध्वनो नान्ते ४, १६, २, अथर्व. २०, ७७, २
 अव स्यमेव चिन्वती ३, ६१, ४
 अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा १, १६८, ४
 अव स्त्राति गर्गरो ८, ६९, ९, अथर्व. २०, ९२, ६
 अव स्वेदा इवाभितो १०, १३४, ५
 अवा कल्पेपु नः पुमः ९, ९, ७
 अवा चचर्क्ष पदमस्य सखः ५, ३०, २
 अवा नु कं ज्यायान् १०, ५०, ५
 अवा नो अग्न ऊतिभिः १, ७९, ७; साम. १५२४
 अवा नो वाजयुं रथं ८, ८०, ६
 अवावशांत धीनयो ९, १९, ४

अवासां मघवअहि १, १३३, ३
 अवासृजः प्रथः श्वचयः १०, १३८, २
 अवासृजंत जिघ्रयो न ४, १९, २
 अविता नो अजाधः ९, ६७, १०
 अवितासि सुन्वतो ८, ३६, १
 अविद्वक्षं मित्रो ६, ४४, ७
 अविन्दद्विवो निहितं १, १३०, ३
 अविन्दं ते अतिहितं १०, १८१, २
 अविप्रं चिद्वयो दधत् ६, ४५, २
 अविप्रो वा यदविधत् ८, ६१, ९
 अविष्टं धीश्वश्विना ७, ६७, ६, तै. ब्रा. २, ४, ३, ७
 अविष्टो अस्मान्विश्वासु ७, ३४, १२
 अवीक्षो अग्निर्हव्यान् ७, ३४, १४
 अवीरामिव मामयं १०, ८६, ९; अथर्व. २०, १२६, ९;
 नि ६, ३१
 अवीवृधद्वो अमृता ८, ८०, १०
 अवीवृधन्त गोतमा ४, ३२, १२
 अवेयमश्वैषुवतिः १, १२४, ११
 अवोचाम कवये ५, १, १२, वा. य. १५, २५; तै. सं. ४, ४, ४, २
 अवोचाम नमो अस्मा १, ११४, ११
 अवोचाम निवचनानि १, १८९, ८
 अवोचाम महते सौभगाय ८, ५९, ५
 अवोचाम रङ्गाणा १, ७८, ५
 अवो द्वाभ्यां पर एकया १०, ६७, ४ अथर्व. २०, ९१, ४
 अवोरिस्था वां छर्दिपः ६, ६७, ११
 अवोर्वा नूनमश्विना युवाकु. ७, ६७, ४
 अद्ये पुनानं परि वार ९, ८६, २५
 अद्ये वधूयुः पवते ९, ६९, ३
 अद्यो वारे परि प्रियं ९, ५०, ३, साम. १२०७
 अद्यो वारे परि प्रियो ९, ७, ६, साम. ११३३
 अद्यो वारेभिः पवते ९, १०१, १६
 अशोच्यग्निः समिधानो ७, ६७, २
 अश्मापिनद्धं मधु १०, ६८, ८; अथर्व. २०, १६, ८; नि. १०, १२
 अश्मन्वती रीयते १०, ५३, ८; अथर्व. १२, २, २६; वा. य.
 ३५, १०; तै. आ. ६, ३, २
 अश्मास्यमवतं ब्रह्मणः २, २४, ४, नि. १०, १३
 अश्याम तं काममग्ने ६, ५, ७; वा. य. १८, ७४; तै. सं.
 १, ३, १४, ३
 अश्याम ते सुमतिं देव १, ११४, ३
 अश्रवं हि मूरिदावत्तरा वां १, १०९, २; तै. सं. १, १, १४, १;
 नि. ६, ९

अधीरा तनुर्भवति १०, ८५, ३०, अथर्व. १४, १, २७
 अश्वथे वो निषदनं १०, ९७, ५ वा. य. १२, ७९; ३५, ४;
 तै. सं. ४, २, ६, २
 अश्वं न गीर्भी रथ्यं ८, १०३, ७; साम. १५८४
 अश्वं न गृह्णमश्विना १, ११७, ४
 अश्वं न रवा वारवन्तं १, २७, १; साम. १७; १६३४;
 नि. १, २०
 अश्वमित्रां रथमां ८, ७४, १०
 अश्वस्यात्र जनिमास्य २, ३५, ६
 अश्वा इवेदरुषासः ५, ५९, ५
 अश्वादियायति यद्वदन्ति १०, ७३, १०
 अश्वा न या वाजिना ६, ६७, ४
 अश्वायन्तो गश्यन्तो १०, १६०, ५; अथर्व. २०, ९६, ५;
 तै. ब्रा. २, ५, ८, १२
 अश्वावति प्रथमो गोपु १, ८३, १; अथर्व. २०, २५, १
 अश्वावतीं सोमावतीं १०, ९७, ७; वा. य. १२, ८१; तै. सं.
 ४, २, ६, ४
 अश्वावतीर्गोमतीर्न ७, ४१, ७; ८०, ३ अथर्व. ३, १६, ७,
 वा. य. ३४, ४०; तै. ब्रा. २, ८, ९, ९
 अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा १, १२३, १२
 अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदो १, ४८, २
 अश्वावन्तं रथिनं वीरा १०, ४७, ५
 अश्वासो न ये ज्येष्ठास १०, ७८, ५
 अश्वासो ये वासुप ७, ७४, ४
 अश्विना परि वामिषः ३, ५८, ८
 अश्विना पिबतं मधु १, १५, ११; तै. ब्रा. २, ७, १२, १
 अश्विना पुष्टं ससा १, ३, २
 अश्विना मधुमत्तमं १, ४७, ३
 अश्विना मधुपुत्तमो ३, ५८, ९
 अश्विना यज्वरीरिषः १, ३, १
 अश्विना यद्व कर्हिचित् ५, ७४, १०
 अश्विना यामहूतमा ८, ७३, ६
 अश्विना वर्तिरस्मदा १, ९२, १६ साम. १७३४
 अश्विना वाजिनीवसु ५, ७८, ३
 अश्विना वायुना युवं ३, ५८, ७
 अश्विनावेह गच्छतं ५, ७५, ७; नि. ३, २०
 अश्विनावेह गच्छतं ५, ७८, १
 अश्विना सु विचाकशत् ८, ७३, १७
 अश्विना स्वृषे स्तुहि ८, २६, १०
 अश्विना हरिणात्रिव ५, ७८, २
 अश्विनोरसनं रथं १, १२०, १०

अश्वी रथी सुरूप इत् ८, ४, २; साम. २७७
 अश्वेव चित्रारुषी ४, ५२, २; साम. १७२६
 अश्वो न क्रदो वृषभिः ९, ९७, २८
 अश्वो न क्रदन्जनिभिः ३, २६, ३
 अश्वो न चक्रदो वृषा ९, ६४, ३
 अश्वो वोळ्हा सुखं ९, ११२, ४; नि. ९, २
 अश्वस्य रमना रथ्यस्य ४, ४१, १०
 अश्वयो वारो अमवः १, ३२, १२
 अषाढं युत्सु पृतना १, ९१, २१; वा. य. ३४, २० न घा.
 २, ४, ३, ८; ७, ४, १
 अषाढसुग्रं पृतनासु ८, ७०, ४ साम. १२५६ अथर्व
 २०, ९२, १९
 अषाढो अग्ने वृषभो ३, १५, ४
 अष्टा महो दिवो १, १२१, ८
 अष्टौ पुत्रासो अदितेः १०, ७२, ८. तै. आ. १, १३, २.
 तांज्य घा. २४, १२, ६
 अष्टौ व्यख्यत् ककुभ. १, ३५, ८; वा. य. ३४, २४
 असच्च सच्च परमे व्योमन् १०, ५, ७
 असत्सु मे जरितः १०, २७, १
 असदत्र सुवीर्यं ८, ३१, १८
 असन्निवे आहवनानि ७, ८, ५
 असपत्नः सपत्नहा १०, १७४, ५; अथर्व. १, २९, ६
 असपत्न सपत्नघ्नी १०, १५०, ५
 असमं क्षत्रमसमा मनीषा १, ५४, ८
 असमातिं नितोशनं १०, ६०, २
 असंमृष्टो जायसे मात्रोः ५, ११, ३ तै. ब्रा. २, ४, ३, ३
 अमर्जि कलशो अभि ९, १०६, १२. साम. ९४०
 अमर्जि रथो यथा ९, ३६, १. साम. ४९०
 अमर्जि वक्त्रा रथ्ये ९, ९१, १; साम. ५४३
 अमर्जि वां स्त्रिविरा वेधमा १, १८१, ७
 अमर्जि वाजी तिरः पवित्र ९, १०९, १९
 अमर्जि रक्तभो दिव ९, ८६, ४६
 अमश्नत शतधारा ९, ८६, २७
 अमश्नता मघवद्भ्यो हि ७, ६७, ९
 असश्नन्ती भूरिधारे ६, ७०, २, नि. ५, २
 असादि वृषो वह्निः ७, ७, ५
 असाम यथा सुवखाय १, १७३, ९
 असामि हि प्रयज्यवः १, ३९, ९
 असाम्योजो बिभृथा १, ३९, १०; नि. ६, २३
 असावन्यो असुर १०, १३२, ४

असावि ते जुजुषाणाय ५, ४३, ५
 असावि देवं गोक्रजीकं ७, २१, १; साम. ३१३
 असावि सोम इन्द्र ते १, ८४, १; साम. ३४७; १०२८:
 ते. सं. १, ४, ३९, १
 असावि सोमः पुरुहूत १०, १०४, १
 असावि सोमो अरुणो ९, ८२, १; साम. ५६२; १३१६
 असाव्यंशुर्मदायाप्सु ९, ६२, ४; साम. ४७३; १००८
 असिक्न्यां यजमानो ४, १७, १५
 असि यमो अस्यादिष्यः १, १६३, ३; वा. य. २९, १४;
 ते सं. ४, ६, ७, १
 अमि हि वीर सेन्यो १, ८१, २; साम. १००३; अथर्व.
 २०, ५६, २
 असुनीते पुनरस्मासु १०, ५९, ६
 असुनीते मनो अस्मासु १०, ५९, ५; नि. १०, ४०
 असुन्वन्तं समं जहि १, १७६, ४
 असुन्वामिन्द्र संसदं ८, १४, १५; अथर्व. २०, २९, ५
 असूत पूर्वी वृषभो ३, ३८, ५
 असूत पृथिमहते १, १६८, ९
 असूत प्र वाजिनो ९, ६४, ४; साम. ४८२; १०३४
 असूग्रन्देववीतये ९, ४६, १
 असूग्रन्देववीतये वाजयन्तो ९, ६७, १७; साम. १८१२
 असूग्रमिन्द्रवः पथा ९, ७, १; साम. ११२८
 असूग्रमिन्द्र ते गिरः १, ९, ४; साम. २०५; अथर्व.
 २०, ७१, १०
 असेन्या वः पणयो १०, १०८, ६
 असौ च या न उर्वराद ८, ९१, ६
 असौ य ण्यि वीरको ८, ९१, २
 असौ यः पंथा आदित्यो १, १०५, १६
 अस्तभ्राह्मसुरो ८, ४२, १; वा. य. ४, ३० ते. सं.
 १, २, ८, १
 अस्तावी मन्म पूर्व्य ८, ५२, ९; साम. १६७७; अथर्व.
 २०, ११९, १
 अस्ताव्यग्निः शिमीवज्जिः १, १४१, १३
 अस्ताव्यग्निर्नरां सुशोवो १०, ४५, १२; वा. य. १२, २९
 अस्ति देवा अंहोरुः ८, ६७, ७
 अस्ति सोमो अयं सुतः ८, ९४, ४; साम. १७४; १७८५
 अस्ति हि वः सजात्यं ८, २७, १०; नि. ६, १४
 अस्ति हि वामिह स्तोता ५, ७४, ६
 अस्ति हि यमा मदाय १, ३७, १५
 अस्तीदमधिमन्थनं ३, २९, १
 अस्तु श्रौषद् पुरो १, १३९, १; साम. ४६१

अस्तेव सु प्रतरं १०, ४२, १; अथर्व. २०, ८९, १
 अस्तोद्वं स्तोम्या १, १२४, १३
 अस्थुरु चित्रा उपसः ४, ५१, २
 अस्मभ्यं रोदसी रयिं ९, ७, ९; साम. ११३६
 अस्मभ्यं वाजिनीवसू ८, ५, १२
 अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र १०, १३३, ७
 अस्मभ्यं सु वृषण्वसू ८, २६, १५
 अस्मभ्यं गातुवित्तमः ९, १०६, ६
 अस्मभ्यं तद्विो अज्य २, ३८, ११
 अस्मभ्यं तद्वसो दानाय २, १३, १३; १४, १२
 अस्मभ्यं तौ अपा वृधि ४, ३१, १३
 अस्मभ्यं त्वा वसुविदं ९, १०४, ४; साम. ५७५
 अस्मभ्यमिदर्विद्रयुः ९, २, ९; साम. १०४६
 अस्मा-अस्मा इदन्धसो ६, ४२, ४; साम. १४४३
 अस्मा इकाव्यं वचः ५, ३९, ५
 अस्मा इदु र्नाश्चिद १, ६१, ८; अथर्व. २०, ३५, ८
 अस्मा इदु त्यदनु १, ६१, १५; अथर्व. २०, ३५, १५
 अस्मा इदु त्यमुपमं १, ६१, ३; अथर्व. २०, ३५, ३
 अस्मा इदु त्वष्टा तक्षत् १, ६१, ६; अथर्व. २०, ३५, ६
 अस्मा इदु प्र तवसे तुराय १, ६१, १; अथर्व. २०, ३५, १;
 नि. ५, ११
 अस्मा इदु प्र भरा १, ६१, १२; अथर्व. २०, ३५, १२;
 नि. ६, २०
 अस्मा इदु प्रय इव १, ६१, २; अथर्व. २०, ३५, २
 अस्मा इदु सप्तमिव १, ६१, ५; अथर्व. २०, ३५, ५
 अस्मा इदु स्तोमं १, ६१, ४; अथर्व. २०, ३५, ४
 अस्मा उक्थाय पर्वतस्य ५, ४५, ३
 अस्मा उ ते महि महे ६, १, १०; ते. ब्रा. ३, ६, १०, ४
 अस्मा उपास आतिरंत ८, ९६, १
 अस्मा ऊ पु प्रभूतये ८, ४१, १
 अस्मा एतद्विष्य चैव ६, ३४, ४
 अस्मा एतन्मह्यं गूवं ६, ३४, ५
 अस्माकं व इन्द्रसुरममि १, १२९, ४
 अस्माकं शिषिणीनां १, ३०, ११
 अस्माकं सु रथं पुर ८, ४५, ९
 अस्माकं जोष्यध्वरं ४, ९, ७
 अस्माकं त्वा मतीनां ४, ३२, १५
 अस्माकं त्वा सुतां उप ८, ६, ४२
 अस्माकं देवा उभयाय १०, ३७, ११
 अस्माकं धृष्ण्या रथो ४, ३१, १४
 अस्माकमग्रे अध्वरं ५, ४, ८

अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिष्यथ १, १४०, १०
 अस्माकमग्ने मघवत्सु धास्या ६, ८, ६; तै. सं. १, ५, ११, २
 अस्माकमत्र पितरः ४, ४२, ८
 अस्माकमत्र पितरो मनुष्या ४, १, १३
 अस्माकमथ वामयं ८, ५, १८
 अस्माकमथान्तमं ८, ३३, १५
 अस्माकमायुर्वर्धय ३, ६२, १५
 अस्माकमित्सु शृणुहि ४, २२, १०
 अस्माकमिन्द्रः समृतेषु १०, १०३, ११; साम. १८५९;
 अथर्व. १९, १३, ११, वा. य. १७, ४३; तै. सं.
 ४, ६, ४, ३
 अस्माकमिन्द्र दुष्टं ५, ३५, ७
 अस्माकमिन्द्र भूतु ते ६, ४५, ३०
 अस्माकमिन्द्रावरुणा भरे ७, ८२, ९
 अस्माकमिन्द्रेहि नो ५, ३५, ८
 अस्माकमुत्तमं कृधि ४, ३१, १५
 अस्माकमूर्जा रथं १०, २६, ९
 अस्माकं मित्रावरुणावतम् २, ३१, १
 अस्माकेभिः सत्त्वभिः २, ३०, १०
 अस्मादहं तविषादीपमाणः १, १७१, ४
 अस्माँ अवन्तु ते शतं ४, ३१, १०
 अस्माँ अविष्टि विश्वहेन्द्र ४, ३१, १२
 अस्माँ इहा वृणीष्व ४, ३१, ११
 अस्मान्समर्थे पवमान ९, ८५, २
 अस्मान्सु तत्र चोदय १, ९, ६; अथर्व. २०, ७१, १२
 अस्मिन् इन्द्र पृथुसुतौ १०, ३८, १
 अस्मिन्पदे परमे २, ३५, १४
 अस्मिन्पदे अदाभ्या ५, ७५, ८
 अस्मिन्समुद्रे अध्युत्तर १०, ९८, ६
 अस्मिन्स्वेऽतच्छकपूत १०, १३२, ५
 अस्मे आ वहतं रयिं ८, ५, १५
 अस्मे इन्द्र सचा सुते ८, ९७, ८
 अस्मे इन्द्रावृहस्पती ४, ४९, ४; तै. सं. ३, ३, ११, १
 अस्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं ७, ८४, ४
 अस्मे इन्द्रो वरुणो ७, ८२, १०; ८३, १०
 अस्मे ऊ वृषणा १, १८४, २
 अस्मे तदिन्द्रावरुणा ३, ६२, ३
 अस्मे ता त इन्द्र सन्तु १०, २२, १३
 अस्मे धेहि शुमती १०, ९८, ३
 अस्मे धेहि शुमणशो ९, ३२, ६
 अस्मे धेहि श्रवो बृहत् १, ९, ८; अथर्व. २०, ७१, १४

अस्मे प्र यंधि मघवन् ३, ३६, १०; नि. ६, ७
 अस्मे रयिं न स्वर्थं १, १४१, ११
 अस्मे रायो दिवेदिवे ४, ८, ७
 अस्मे रुद्रा मेहना ८, ६३, १२; वा. य. ३३, ५०
 अस्मे वत्सं परि षंतं १, ७२, २
 अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि ४, २२, ९
 अस्मे वसूनि धारय ९, ६३, ३०
 अस्मे वीरो मरुतः ७, ५६, २४
 अस्मे श्रेष्ठेभिर्भानुभिः ७, ७७, ५
 अस्मे सा वा माध्वी रातिः १, १८४, ४
 अस्मे सोम श्रियमधि १, ४३, ७
 अस्मै तिस्रो अद्यध्याय २, ३५, ५
 अस्मै ते प्रतिहर्यते ८, ४३, २
 अस्मै बहूनामवसाय २, ३५, १२
 अस्मै भीमाय नमसा १, ५७, ३; अथर्व. २०, १५, ३
 अस्मै वयं यद्वावान ६, २३, ५
 अस्य क्रत्वा विचेतसो ५, १७, ४
 अस्य घा वीर ईवतो ४, १५, ५
 अस्य ते सख्ये वयं ९, ६१, २९; साम. ७७९
 अस्य ते सख्ये वयमियक्षंतः ९, ६६, १४
 अस्य त्रितः क्रतुना १०, ८, ७
 अस्य त्वेषा अजरा अस्य १, १४३, ३
 अस्य देवस्य मीळहुषः ७, ४०, ५
 अस्य देवस्य संसदि ७, ४, ३
 अस्य पिब क्षुमतः १०, ११६, २
 अस्य पिबतमश्विना ८, ५, १४
 अस्य पिब यस्य जज्जान ६, ४०, २
 अस्य पीत्वा मदानां देवो ८, ९२, ६
 अस्य पीत्वा मदानामिन्द्रो २, २३, ७
 अस्य पीत्वा शतक्रतो १, ४, ८; अथर्व. २०, ६८, ८
 अस्य प्र जातवेदसो १०, १८८, २
 अस्य प्रजावती गृहं ८, ३१, ४
 अस्य प्रत्नामनु युतं ९, ५४, १; साम. ७५५; वा. य.
 ३, १६; तै. सं. १, ५, ५, १
 अस्य प्रेषा हेमना ९, ९७, १; साम. ५२६; १३९९
 अस्य मदे पुरु वर्षासि ६, ४४, १४
 अस्य मदे स्वयं दा क्रताय १, १२१, ४
 अस्य मदानो मध्वो २, १९, २
 अस्य मे द्यावापृथिवी २, ३२, १
 अस्य यामासो बृहतो १०, ३, ४
 अस्य रणवा स्वस्येव पुष्टिः २, ४, ४

अस्य वामस्य पलितस्य १, १६४, १; अथर्व. ९, ९, १;
नि. ४, २६

अस्य वासा उ अर्चिषा ५, १७, ३

अस्य वीरस्य बर्हिषि १, ८६, ४

अस्य वृणो व्योदन ८, ६३, ९

अस्य वो ब्रवसा ९, ९८, ८

अस्य व्रतानि नाष्ट्वे ९, ५३, ३; साम. १७१६

अस्य व्रते सजोषसो ९, १०२, ५

अस्य शासुरुभयासः १, ६०, २

अस्य शुष्मसो दृशानपवे १०, ३, ६

अस्य श्रवो मद्यः सप्त १, १०२, २; तै. ब्रा. २, ८, ९, २

अस्य श्रिये समिधानस्य ४, ५, १५

अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य ४, १, ६

अस्य श्रोषंत्वा भुव १, ८६, ५

अस्य श्लोको दिवीयते १, १९०, ४

अस्य सुवानस्य मन्दिनः २, ११, २०

अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः १, १२२, ८

अस्य स्तोमेभिरौशजः १०, ९९, ११

अस्य स्तोमे मघोनः ५, १६, ३

अस्य हि स्वयशस्तरः ५, १७, २

अस्य हि स्वयशस्तरं ५, ८२, २

अस्या ऊ पुण उप मातये १, १३८, ४; नि. ४, २५

अस्याजरासो दमां १०, ४६, ७; वा. य. ३३, १; तै. ब्रा. २, ७, १२, १

अस्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्रभं ९, १०६, ३; साम. ६९६

अस्येदिन्द्रो मदेष्वा विश्वा ९, १, १०

अस्येदिन्द्रो वावृषे वृष्यंश ८, ३, ८; साम. १५७४:

अथर्व. २०, ९९, २; वा. य. ३३, ९७

अस्येदु त्वेषसा १, ६१, ११; अथर्व. २०, ३५, ११

अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्याणि १, ६१, १३; अथर्व. २०, ३५, १३

अस्येदु भिया गिरयश्च १, ६१, १४; अथर्व. २०, ३५, १४

अस्येदु मातुः सवनेषु १, ६१, ७; अथर्व. २०, ३५, ७;
नि. ५, ४

अस्येदेव प्र रिरिचे १, ६१, ९; अथर्व. २०, ३५, ९; तै. सं. २, ४, १४, २

अस्येदेव शवसा शुषन्तं १, ६१, १०; अथर्व. २०, ३५, १०

अस्येदेवा सुमतिः पप्रथाना १०, ३१, ६

अस्वप्नजस्तरणयः ४, ४, १२; तै. सं. १, २, १४, ५

अस्वापयद्भीतये ४, ३०, २१

अहं रन्ध्रयं मृगयं १०, ४९, ५

अहं राजा वरुणो मद्यां ४, ४२, २

अहं राष्ट्री संगमनी १०, १२५, ३; अथर्व. ४, ३०, २

अहं रुद्राय धनुरा १०, १२५, ६; अथर्व. ४, ३०, ५

अहं रुद्रेभिर्वसुभिः १०, १२५, १; अथर्व. ४, ३०, १

अहं सप्त स्रवतो १०, ४९, ९

अहं सप्तहा नहुषो १०, ४९, ८

अहं स यो नववास्वं १०, ४९, ६

अहं सुवे पितरमस्य १०, १२५, ७; अथर्व. ४, ३०, ७

अहं सूर्यस्य परि यामि १०, ४९, ७

अहं सो अस्मि यः पुरा १, १०५, ७

अहं सोममाहनसं १०, १२५, २; अथर्व. ४, ३०, ६

अहं हि ते हरिवो ब्रह्मा ८, ५३, ८

अहं हुवान आर्क्षे ८, ७४, १३

अहं होता न्यसीदं १०, ५२, २

अहं केतुरहं मूर्धा १०, १५९, २

अहं गर्भमदधां १०, १८३, ३

अहं गुङ्गुभ्यो अतिथिग्वं १०, ४८, ८

अहं च त्वं च वृत्रहन् ८, ६२, ११; तै. सं. ७, ४, १५, १;
नि. १, ४

अहं चन तत्सूरिभिः ६, २६, ७

अहं तदासु धारयं १०, ४९, १०

अहं तष्टेव वन्धुरं १०, १२९, ५

अहं ता विश्वा चकरं ४, ४२, ६

अहं दा गृणते पूर्यं १०, ४९, १

अहन्नहिं परिशयानं ३, ३२, ११; शत. ब्रा. ४, ५, ३, ३

अहन्नहिं पर्वने शिश्रियाणं १, ३२, २; अथर्व. २, ५, ६;
तै. ब्रा. २, ५, ४, २

अहन्निन्द्रो अदहदग्नि ४, २८, ३

अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यंसं १, ३२, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, ३;
नि. ६, ४

अहन्वृत्रमृचीषमः ८, ३२, २६

अहमत्कं कवये १०, ४९, ३

अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा ४, ४२, ४

अहमस्मि महामहो १०, ११९, १२

अहमस्मि सप्तनेहेन्द्र १०, १६६, २

अहमस्मि सहमाना १०, १४५, ५; अथर्व. ३, १८, ५

अहमिद्धि पितुष्यपरि ८, ६, १०; साम. १५२, १५००;
अथर्व. २०, ११५, १

अहमिन्द्रो न परा जिग्य १०, ४८, ५

अहमिन्द्रो रोधो वक्षो १०, ४८, २

अहमिन्द्रो वरुणस्ते मग्नि ४, ४२, ३

अहमेतं गन्धयमश्न्यं १०, ४८, ४
 अहमेताच्छाश्वसतो १०, ४८, ६
 अहमेव वात इव १०, १२५, ८; अथर्व. ४, ३०, ८
 अहमेव स्वयमिदं १०, १२५, ५; अथर्व. ४, ३०, ३
 अहं पितेव वेतसू १०, ४९, ४
 अहं पुरो मंदसानो ४, २६, ३
 अहं प्रत्नेन मन्मना ८, ६, ११, साम. १५०१, अथर्व.
 २०, ११५, २
 अहं भुवं वसुनः १०, ४८, १
 अहं भूमिमददामार्याय ४, २६, २
 अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं ४, २६, १
 अहश्च कृष्णमहरजुनं ६, ९, १; नि. २, २१
 अहस्ता यदपदी १०, २२, १४
 अहानि गृध्राः पर्याव १, ८८, ४
 अहा यदिन्द्र सुदिना ७, ३०, ३
 अहाश्वमे हविरास्ये १०, ९१, १५, वा. य. २०, ७९,
 तै. ब्रा. १, ४, २, १
 अहितेन चिद्वता ८, ६२, ३
 अहिरिव भोगैः पर्येति ६, ७५, १४; वा. य. २९, ५१,
 तै. सं. ४, ६, ६, ५; नि. ९, १५
 अहेळता मनसा श्रुष्टिं २, २३, ३
 अहेळमान उप याहि ६, ४१, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, १२
 अहेम यज्ञं पथामुराणा ७, ७३, ३
 अहेयातारं कमपश्यद्वं १, ३२, १४
 आकरे वसोर्जरिता ३, ५१, ३
 आ कलशा अनूपत ९, ६५, १४
 आ कलशेषु धावति पवित्रे ९, १७, ४
 आ कलशेषु धावति श्येनः ९, ६७, १४
 आर्कीं सूर्यस्य रोचनात् १, १४, ९
 आ कृष्णेन रजसा वर्तमानः १, ३५, २; वा. य. ३३, ४३,
 ३४, ३१; तै. सं. ३, ४, ११, २
 आकेनिपासो अहभिः ४, ४५, ६
 आ क्रन्दय बलमोजो ६, ४७, ३०; अथर्व. ६, १२६, २;
 वा. य. २९, ५६, तै. सं. ४, ६, ७, ७
 आक्षिपूर्वास्वपरा ३, ५५, ५
 आ क्षोदो महि वृत्तं ६, १७, १२
 आक्षणायावानो वहन्ति ८, ७, ३५
 आगधिता परिगधिता १, १२६, ६; नि. ५, १५
 आ गन्ता मा रिषण्यत ८, २०, १; साम. ४०१
 आगन्देव ऋतुभिर्वर्धतु ४, ५३, ७
 आगन्मृभूणामिह ४, ३५, २

आगन्म वृत्रहन्तमं ८, ७४, ४; साम. ८९
 आ गावो अगमन्नुत ६, २८, १, अथर्व. ४, २१, १;
 तै. ब्रा. २, ८, ८, ११
 आ गोमता नासत्या स्थेन ७, ७२, १
 आ ग्ना अग्न इहावसे १, २२, १०
 आग्निं न स्ववृत्तिभिः १०, २१, १; साम. ४२०
 आग्निरगामि भारतो ६, १६, १९
 आग्ने गिरो दिव आ ७, ३९, ५
 आग्ने याहि मरुत्सखा ८, १०३, १४
 अग्ने वह वरुणं १०, ७०, ११
 आग्ने वह हविरायाय ७, ११, ५
 आग्ने स्थूरं रथि भर १०, १५६, ३; साम. १५२९
 आगमन्नाप उशतीर्बर्हिः १०, ३०, १५
 आ ग्रावभिरहन्येभिः ५, ४८, ३
 आ घ त्वावाँ त्मना १, ३०, १४; साम. १०८५; अथर्व.
 २०, १२२, २
 आ घा गमद्यादि श्रवत् १, ३०, ८; साम. ७४५; अथर्व.
 २०, २६, २
 आ घा ता गच्छानुत्तरा १०, १०, १०, अथर्व. १८, १, ११,
 नि. ४, २०
 आ घा ये अग्निमिन्धते ८, ४५, १; साम. १३३; १३३८,
 वा. य. ७, ३२; तै. ब्रा. २, ४, ५, ७; नि. ६, १४
 आ घा योषेव सूतरी १, ४८, ५
 आ च त्वामेता वृषणा ३, ४३, ४
 आ चन त्वा चिकित्सामो ८, ९१, ३
 आ च नो बर्हिः सदता ७, ५९, ६
 आ चर्षणिप्रा वृषभो १, १७७, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ११
 आ च वहसि ताँ इह १, ७४, ६
 आ चष्ट आसां पाथो ७, ३४, १०; नि. ६, ७
 आ चिकितान सुक्रतू ५, ६६, १
 आच्या जानु दक्षिणतो १०, १५, ६; अथर्व. १८, १, ५२;
 वा. य. १९, ६२
 आच्छद्विधानैर्गुपितः १०, ८५, ४; अथर्व. १४, १, ५
 आ जिङ्घन्ति साम्बेषां ६, ७५, १३; वा. य. २९, ५०;
 तै. सं. ४, ६, ६, ५; नि. ९, २०
 आ जनं त्वेषसंहश १०, ६०, १
 आ जनाय दुहणे ६, २२, ८; अथर्व. २०, ३६, ८
 आ जागृविर्विप्र ऋता ९, ९७, ३७; साम. १३५७
 आ जातं जातवेदसि ६, १६, ४२; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 आ जामिरक्के अभ्यत ९, १०१, १४; साम. १३८७
 आज्ञासः पूषणं रथे ६, ५५, ६
 आजितुरं सत्पतिं विश्व ८, ५३, ६

आजिपते जुपते त्वमिद्धि ८, ५४, ६
 आ जुहोता दुवस्यता ५, २८, ६; तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 आ जुहोता स्वध्वरं ३, ९, ८; नि. ४, १४
 आजुह्वान ईक्ष्यो वंशः १०, ११०, ३; अथर्व. ५, १२, ३;
 वा. य. २९, २८, तै. ब्रा. ३, ६, ३, २; नि. ८, ८
 आजुह्वानो न ईक्ष्यो देवाँ १, १८८, ३
 आजुनगन्धि सुरभिं १०, १४६, ६, तै. ब्रा. २, ५, ५, ७
 आ त इन्दो मदाय कं ९, ६२, २०
 आ त इन्द्र महिमानं ८, ६५, ४
 आ त एता वचोयुजा ८, ४५, ३९
 आ त एतु मनः पुनः १०, ५७, ४; वा. य. ३, ५४; तै. सं.
 १, ८, ५, २
 आ तक्षत सातिमस्मभ्यं १, १११, ३
 आ तत्त इन्द्रायवः १०, ७४, ४; वा. य. ३३, २८
 आ तत्ते दक्षमंतुमः १, ४२, ५
 आ तं भज सौश्रवेण १०, ४५, १० वा. य. १२, २७,
 तै. सं. ४, २, २, ३
 आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथः १, १८३, ३
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे ३, ३८, ४; अथर्व. ४, ८, ३; वा. य.
 ३३, २२; तै. ब्रा. २, ७, ८, १
 आ तिष्ठ रथं वृषणं १, १७७, ३
 आ तिष्ठ वृत्रहन् १, ८४, ३, वा. य. ८, ३३; तै. सं.
 १, ४, ३७, १
 आ तू गहि प्र तु द्रव ८, १३, १४
 आ तू न इन्दो शतदातु ९, ७९, ९
 आ तू न इन्द्र कौशिक १, १०, ११
 आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं ८, ८१, १; साम. १६७; ७२८
 आ तू न इन्द्र मश्याग् ३, ४१, १; अथर्व. २०, २३, १
 आ तू न इन्द्र वृत्रहन् ४, ३२, १; साम. १८१; वा. य.
 ३३, ६५
 आ तू भर माकिरेत ३, ३६, ९; तै. सं. १, ७, १३, ३
 आ तू पिच्छ कण्वमतं ८, २, २२
 आ तू पिच्च हरिमिन्द्रो १०, १०१, १०, नि. ४, १९
 आ तू सुशिप्र दम्पते ८, ६९, १६; अथर्व. २०, ९२, १३
 आ ते अग्न इधीमहि ५, ६, ४; साम. ४१९; १०२२; अथर्व.
 १८, ४, ८८; तै. सं. ४, ४, ४, ६
 आ ते अग्न ऋचा हविः ५, ६, ५; साम. १०२३; तै. सं.
 ४, ४, ४, ६
 आ ते अग्न ऋचा हविः ६, १६, ४७
 आ ते कारो शृणवामा ३, ३३, १०; नि. २, २७
 आ ते दक्षं वि रोचना ८, ९३, २६

आ ते दक्षं मयोभुवं ९, ६५, २८; साम. ४९८; ११३७
 आ ते दधामीन्द्रियं ८, ९३, २७
 आ तेन यातं मनसो १०, ३९, १२
 आ ते पितर्मरुतां सुन्न २, ३३, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, ९
 आ ते मह इन्द्रोत्पुम ७, २५, १; तै. सं. १, ७, १३, २
 आ ते रथस्य पूषन् १०, २६, ८
 आ ते रुचः पवमानस्य ९, २६, २४
 आ ते वरसो मनो यमत् ८, ११, ७; साम. ८; ११६६;
 वा. य. १२, ११५
 आ ते वृषन् वृषणो ६, ४४, २०
 आ तेऽवो वरेण्यं ५, ३५, ३
 आ ते क्षुमो वृषभ एतु ६, १९, ९; तै. ब्रा. २, ५, ८, १;
 ८, ५, ९
 आ ते सपर्यु जवसे ३, ५०, २
 आ ते सिञ्चामि कुक्ष्योः ८, १७, ५; अथर्व. २०, ४, २
 आ ते सुपर्णा अभिनन्तं एवै. १, ७९, २, तै. सं. ३, १, ११, ५
 आ ते स्वस्तिमीमह ६, ५६, ६
 आ ते हनू हरिवः शूरशिप्रे ५, ३६, २
 आत्मन्वज्जभो दुहते ९, ७४, ४
 आत्मा ते वातो रज ७, ८७, २
 आत्मा देवानां भुवनस्य १०, १६८, ४
 आत्मानं ते मनसा रादजा १, १६३, ६; वा. य. २९, १७;
 तै. सं. ४, ६, ७, २
 आत्मा पितुस्तनूवासः ८, ३, २४
 आत्मा यज्ञस्य रंहा ९, ६, ८
 आ त्वय्य सधस्तुतिं ८, १, १६
 आ त्वय्य सबर्हुषां ८, १, १०; साम. २९५
 आ त्वत्तत्रवा गहि ८, ८२, ४
 आ त्वा कण्वा अहूषत १, १४, २
 आ त्वा कण्वा इहावसे ८, ३४, ४
 आ त्वागमं शन्तातिभिः १०, १३७, ४; अथर्व. ४, १३, ५
 आ त्वा गिरोरधीरिवास्थुः ८, ९५, १; साम. ३४९
 आ त्वा गीर्भिर्महामुहं ८, ६५, ३
 आ त्वा गोभिरिव व्रजं ८, २४, ६
 आ त्वा ग्रावा वदन्तिह ८, ३४, २; साम. १८०९
 आ त्वा जुवो रारहाणा अभि १, १३४, १
 आ त्वा बृहन्तो हरयो ३, ४३, ६
 आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी ८, १७, २; साम. ६६७; अथर्व.
 २०, ३, २; ३८, २; ४७, ८
 आ त्वा मदयुता हरी ८, ३४, ९

आ त्वा रथं यथोतये ८, ६८, १; साम. ३५४; १७७१;
नि. ५, ३
आ त्वा रथे हिरण्यये ८, १, २५; साम. १३९२
आ त्वा रम्भं न जिघ्र्यो ८, ४५, २०; नि. ३, २१
आ त्वा वहन्तु हरयो १, १६, १
आ त्वा विप्रा अचुष्यवुः १, ४५, ८
आ त्वा विशन्विवाशवः १, ५, ७; अथर्व. २०, ६९, ५
आ त्वा विशन्विवन्दवः ८, ९२, २२; साम. १९७; १६६०
आ त्वा शुक्रा अचुष्यवुः ८, ९५, २
आ त्वा सहस्रमा शतम् ८, १, २४; साम. २४५; १३९१
आ त्वा सुतास इन्दवो ८, ४९, ३
आ त्वा हरयो वृषणो ६, ४४, १९
आ त्वा हर्यंतं प्रयुजो १०, ९६, १२; अथर्व. २०, ३२, २
आ त्वाहार्षमंतरेधि १०, १७३, १; अथर्व. ६, ८७, १;
वा. य. १२, ११; तै. सं. ४, २, १, ४; तै. ब्रा.
२, ४, २, ८
आ त्वा होता मनुर्हितो ८, ३४, ८
आ त्वेता नि षीदत १, ५, १; साम. १६४; ७४०; अथर्व.
२०, ६८, ११
आत्सोम इन्द्रियो रसो ९, ४७, ३
आथर्वणायाधिना दधीचे १, ११७, २२
आ दक्षिणा सृजते ९, ७१, १
आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे १, ८३, ४; अथर्व. २०, २५, ४
आ दधिक्राः शवसा ४, ३८, १०; तै. सं. १, ५, ११, ४;
नि. १०, ३१
आ दशभिर्विवस्वत ८, ७२, ८
आदस्य ते ध्वसयंतो १, १४०, ५
आदस्य शुष्मिणो रसे ९, १४, ३
आ दस्युन्ना मनसा ४, १६, १०
आदह स्वधामनु १, ६, ४; साम. ८५१; अथर्व. २०, ४०, ३;
६२, १२
आदाय इयेनो अभरत् ४, २६, ७; नि. ११, १
आदारो वां मतीनां १, ४६, ५
आदिसे अस्य वीर्यस्य १, १३१, ५; अथर्व. २०, ७५, ३
आदिसे विश्वे क्रतुं १, ६८, ३
आदिपश्चा बुभुधाना ४, १, १८
आदिपस्नस्य रेतसो ८, ६, ३०; साम. २०
आदित्या अव हि र्यता ८, ४७, ११
आदित्यानां वसुनां १०, ४८, ११
आदित्यानामवसा ७, ५१, १; तै. सं. २, १, ११, ६
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा ३, ८, ८

आदित्या रुद्रा वसवो ७, ३५, १४; अथर्व. १९, ११, ४
आदित्या विश्वे मरुतश्च ७, ५१, ३
आदित्यासो अति स्त्रियो १०, १२६, ५
आदित्यासो अदितयः ७, ५२, १
आदित्यासो अदितिः ७, ५१, २
आदित्यैरिन्द्रः सगणो १०, १५७, ३; साम. १११२; अथर्व.
२०, ६३, २; १२४, ५; तै. आ. १, २७, १
आदिस्तासस्य चकिरन् ८, ५५, ५
आदिद्ध नेम इन्द्रियं ४, २४, ५
आदिद्धोतारं वृणते १, १४१, ६
आदिन्द्रः सन्ना तविपीर १०, ११३, ५
आदिन्मातृराविशद् १, १४१, ५
आ दिवस्पृष्टमश्वयुः ९, ३६, ६
आदीं शवस्यब्रवीद् ८, ७७, २
आदीं हंसो यथा गणम् ९, ३२, ३; साम. ७७०
आदीं के चित्पश्यमानास ९, ११०, ६; साम. १४९५
आदीं त्रितस्य योषणो ९, ३२, २; साम. ७७१
आदीमश्वं न हेतारो ९, ६२, ६; साम. १०१०
आदू मे निवरो भुवत् ८, ९३, १५
आदू नु ते अनु क्रतुं ८, ६३, ५
आदध्नोति हविष्कृतिं १, १८, ८
आ देवानामग्रयावेह १०, ७०, २
आ देवानामपि पन्थां १०, २, ३; अथर्व. १९, ५९, ३;
तै. सं. १, १, १४, ३
आ देवानामभवः केतुरमे ३, १, १७
आ देवो ददे बुध्न्या ७, ६, ७
आ देवो कूतो अजिरः १०, ९८, २
आ देवो यातु सविता ७, ४५, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, १
आ दैव्यानि पार्थिवानि ५, ४१, १४
आ दैव्यानि व्रता चिकित्वा १, ७०, २
आ दैव्या वृणीमहे ७, ९७, २
आद्य रथं भानुमो ५, १, ११
आ द्यां तनोषि रश्मिभिः ४, ५२, ७
आद्रोदसी वितरं विष्कंभा ५, २९, ४
आ द्वाभ्यां हरिभ्यां २, १८, ४; नि. ७, ६
आ द्विबर्हा अमिनो १०, ११६, ४
आ धर्णसिबृंह हिवो ५, ४३, १३
आ धावता सुहस्यः ९, ४६, ४; नि. २, ५
आधीषमाणायाः पतिः १०, २६, ६
आ धूर्वस्मै दधाता ७, ३४, ४
आ धेनवः पयसा ५, ४३, १

आ धेनवो धुनयन्ताम् ३, ५५, १६
 आ धेनवो मामतेयं १, १५२, ६
 आध्रेण चित्तेद्वेकं ७, १८, १७
 आ न इळाभिर्विदधे १, १८६, १; वा. य. ३३, ३४, ४७
 आ न इन्द्रो महीमिपं ९, ६५, १३
 आ न इन्द्रो शतग्विनं ९, ६७, ६
 आ न इन्द्रो शतग्विनं गवां ९, ६५, १७; साम. ८३५
 आ न इन्द्र पृथसे १०, २२, ७
 आ न इन्द्र महीमिपं ८, ६, २३
 आ न इन्द्राबृहस्पती ४, ४९, ३
 आ न इन्द्रो दूरादा ४, २०, १, वा. य. २०, ४८
 आ न इन्द्रो हरिभिर्या ४, २०, १; वा. य. २०, ४९
 आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं १, १५७, ४
 आ नः पवस्व धारया ९, ३५, १
 आ नः पवस्व वसुमद् ९, ६९, ८
 आ नः पूषा पवमानः ९, ८१, ४
 आ नः प्रजां जनयतु १०, ८५, ४३
 आ नः शुष्मं नृपाद्यं ९, ३०, ३
 आ नः सहस्रशो भरा ८, ३४, १५
 आ न सुतास इन्द्रवः ९, १०६, ९; साम. १३२८
 आ नः सोम पवमानः किरा ९, ८१, ३
 आ नः सोमं पवित्र आ ९, ६२, २१
 आ नः सोम संयतं ९, ८६, १८; साम. ११५४
 आ नः सोम सहो जुवो ९, ६५, १८; साम. ८३४
 आ नः सोमे स्वध्वर ८, ५०, ५
 आ नपातः शवसो ४, ३४, ६
 आ नस्तुजं रयिं ३, ४५, ४
 आ नस्ते गन्तु मत्सरः १, १७५, २; साम. १४३३
 आ न स्तुत उप वाजेभिः ४, २९, १
 आ न स्तोममुप द्रवत् ८, ५, ७
 आ न स्तोममुप द्रविध्यानो ८, ४९, ५
 आ नामभिर्मरुतो वक्षि ५, ४३, १०
 आ नार्यस्य दक्षिणा ८, २४, २९
 आ नासत्या गच्छन्तं हूयते १, ३४, १०
 आ नासत्या त्रिभिः १, ३४, ११; वा. य. ३४, ४७
 आ निरेकमुत प्रियं ८, २४, ४
 आ निवर्तनं वर्तय १०, १९, ८; तै. सं. ३, ३, १०, १
 आ निवर्तं नि वर्तय पुनः १०, १९, ६
 आ नूनं यातमश्विना रथेन ८, ८, २
 आ नूनं यातमश्विनाश्वभिः ८, ८७, ५
 आ नूनं यातमश्विनेमा ८, ९, १४; अथर्व. २०, १४१, ४

आ नूनं रघुवर्तनिं ८, ९, ८; अथर्व. २०, १४०, ३
 आ नूनमश्विना युवं ८, ९, १, अथर्व. २०, १३९, १
 आ नूनमश्विनोऽश्विभिः ८, ९, ७; अथर्व. २०, १४०, २
 आ नो अग्ने रयिं भर १, ७९, ८; साम. १५२५
 आ नो अग्ने वयोवृधं ८, ६०, ११; साम. ४३
 आ नो अग्ने सुचेतना १, ७९, ९; साम. १५२६; तै. ब्रा. २, ४, ५, ३
 आ नो अथ समनसो ८, २७, ५
 आ नो अश्ववदश्विना ८, २२, १७
 आ नो अश्विना त्रिवृता १, ३४, १२
 आ नो गन्तं रिशादसा ५, ७१, १
 आ नो गन्तं रिशादसेमां ८, ८, १७
 आ नो गन्तं मयोभुवा ८, ८, १९
 आ नो गव्यान्वभ्या ८, ३४, १४
 आ नो गव्येभिरभ्यैः ८, ७३, १४
 आ नो गव्येभिरभ्यैर्वसव्यैः ६, ६०, १४
 आ नो गहि सख्येभिः शिवे ३, १, १९
 आ नो गोत्रा दर्दहि गोपते ३, ३०, २१
 आ नो गोमन्तमश्विना ८, ५, १०
 आ नो दधिक्राः पथ्यां ७, ४४, ५
 आ नो दिव आ पृथिव्या ७, २४, ३
 आ नो दिवो बृहतः ५, ४३, ११; तै. सं. १, ८, २२, १
 आ नो देवः सविता त्रायमाणो ६, ५०, ८
 आ नो देवः सविता साविताद् १०, १००, ३
 आ नो देव शवसा ७, ३०, १
 आ नो देवानामुप वेतु १०, ३१, १
 आ नो देवेभिरुप देवहूतिं ७, १४, ३
 आ नो देवेभिरुप यातं ७, ७२, २
 आ नो शुम्भैराश्रवोभिः ८, ५, ३२
 आ नो द्रप्सा मधुमन्तो १०, ९८, ४
 आ नो नावा मतीनां १, ४६, ७
 आ नो नियुद्धिः शतिनीभिः ७, २२, ५; वा. य. २७, २८; तै. ब्रा. २, ८, १, २
 आ नो नियुद्धिः शतिनीभिः १, १३५, ३
 आ नो बर्हिः सधमादे १०, ३५, १०
 आ नो बर्ही रिशादसो १, २६, ४
 आ नो बृहन्ता बृहतीभिः ४, ४१, ११
 आ नो ब्रह्माणि मरुतः २, ३४, ६
 आ नो भज परमेधु १, २७, ५; साम. १४९९
 आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु १, ८९, १; वा. य. २५, १४; नि. ४, १९

आ नो भर दक्षिणेनामि ८, ८१, ६
 आ नो भर भगमिद्र ३, ३०, १९; तै. ब्रा. २, ५, ४, १;
 नि. ६, ७
 आ नो भर वृषणं शुष्मं ६, १९, ८
 आ नो भर व्यंजनं ८, ७८, २
 आ नो मखल्य दावने ८, ७, २७
 आ नो महीमरमति ५, ४३, ६
 आ नो मित्र सुदीतिभिः ५, ६४, ५
 आ नो मित्रावरुणा घृतैः ३, ६२, १६; साम. २२०; ६६३.
 वा. य. २१, ८; तै. सं. १, ८, २२, ३
 आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं ७, ६५, ४; तै. ब्रा. २, ८, ६, ७
 आ नो यज्ञं दिविस्पृशं ८, १०१, ९; वा. य. ३३, ८५
 आ नो यज्ञं नमोवृधं ३, ४३, ३
 आ नो यज्ञं भारती १०, ११०, ८; अथर्व. ५, १२, ८;
 वा. य. २९, ३३, तै. ब्रा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १३
 आ नो यज्ञाय तक्षत १, १११, २
 आ नो यातं दिवस्पृशं ८, ८, ४
 आ नो यातं दिवो अच्छा ४, ४४, ५, अथर्व. २०, १४३, ५
 आ नो यातमुपश्रुति ८, ८, ५
 आ नो याहि परावतो ८, ६, ३६
 आ नो याहि महेमते ८, ३४, ७
 आ नो याहि सुतावतो ८, १७, ४, अथर्व. २०, ४, १
 आ नो याष्टुपश्रुति ८, ३४, ११
 आ नो रस्नानि विभ्रता ५, ७५, ३; साम. १७४५
 आ नो रथिं मदच्युतं ८, ७, १३
 आ नो राधांसि सवित ७, ३७, ८
 आ नो रुद्रस्य सूनवो ६, ५०, ४
 आ नो वायो महे तने ८, ४६, २५
 आ नो विश्व आस्त्रा १, १८६, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ३
 आ नो विश्वान्यभिना ८, ८, १३
 आ नो विश्वाभिरुतिभिः सजोषा ७, २४, ४; तै. ब्रा.
 १, ४, ३, ६; ७, १३, ४
 आ नो विश्वाभिरुतिभिरभिना ८, ८, १
 आ नो विश्वासु हव्य ८, ९०, १; साम. २६९; १४९२;
 अथर्व. २०, १०४, ३
 आ नो विश्वेषां रसं ८, ५३, ३
 आ नो विश्वे सजोषसो ८, ५४, ३
 आ नोऽवोभिर्मरुतो १, १६७, २
 आत्रेभ्यस्ते १०, १६३, ३; अथर्व. २, ३३, ४; २०, ९६, २०
 आन्यं दिवो मातरिश्वा १, ९३, ६; तै. सं. २, ३, १४, २
 आप इहा उ भेषजी १०, १३७, ६; अथर्व. ३, ७, ५; ६, ९१, ३

आपः पृणीत भेषजं १, २३, २१; १०, ९, ७, अथर्व.
 १, ६, ३
 आपक्थासो भलानसो ७, १८, ७
 आपथयो विपथयो ५, ५२, १०
 आप्राथ महिना ८, ७०, ६; साम. ८६३; अथर्व.
 २०, ८१, २; ९२, २१
 आपप्रुषी पार्थिवान्युरु ६, ६१, ११
 आपप्रुषी विभावरी ४, ५२, ६
 आप्रौ पार्थिवं १, ८१, ५
 आप्रमाभिरुत ६, ६२, ११
 आपर्वतस्य मरुतां ४, ५५, ५
 आपवमान धारय ९, १२, ९; साम. १००३
 आपवमान नो भरायो ९, २३, ३
 आपवमान सुष्टुति ९, ६५, ३; साम. ९०३
 आपवस्व गविष्ठये ९, ६६, १५
 आपवस्व दिशां पत ९, ११३, २
 आपवस्व मदिन्तम ९, २५, ६; ५०, ४, साम. १००८
 आपवस्व महीमिषं ९, ४१, ४, साम. ८९५
 आपवस्व सहस्त्रिं रथिं सोम ९, ६३, १; साम. ५०१
 आपवस्व सहस्त्रिं रथिं गोमन्तं ९, ६२, १२
 आपवस्व सुवीर्यं ९, ६५, ५; साम. ७८६
 आपवस्व हिरण्यवद् ९, ६३, १८; वा. य. ८, ६३
 आपशुं गासि पृथिवीं ८, २७, २
 आपश्वाताज्ञासत्या ७, ७२, ५; ७३, ५
 आपश्चिष्विप्यु स्तर्षो ७, २३, ४; अथर्व. २०, १२, ४;
 वा. य. ३३, १८
 आपश्चिदस्मै पिन्वन्त ७, ३४, ३
 आपश्चिद्धि स्वयशसः ७, ८५, ३
 आपानासो विवस्वतो ९, १०, ५; साम. ११२३
 आपान्तमन्युः १०, ८९, ५; तै. सं. २, २, १२, ३;
 तै. आ. १०, १, ९; नि. ५, १२
 आपी वो अस्मे पितरेव १०, १०६, ४
 आपुत्रासो न मातरं ७, ४३, ३
 आपूर्णो अस्य कलशः ३, ३२, १५; अथर्व. २०, ८, ३
 आपूषश्चित्रवर्हिषं १, २३, १३
 आपो अद्यान्वचारिषं १, २३, २३; १०, ९, ९; वा. य.
 २०, २२; तै. सं. १, ४, ४५, ३, ४६, २; तै. ब्रा.
 २, ६, ६, ५
 आपो अस्मान्मातरः १०, १७, १०; अथर्व. ६, ५१, २;
 वा. य. ४, २, तै. सं. १, २, १, १
 आपो न देवीरुप यंति १, ८३, २; अथर्व. २०, २५, २

आपो न सिंधुमभि यत् १०, ४३, ७; अथर्व. २०, १७, ७
 आपो भूयिष्ठा इत्येको १, १६१, ९
 आपो यं वः प्रथमं ७, ४७, १
 आपो रेवतीः क्षयथा १०, ३०, १२
 आपो ह यद् बृहतीर्विश्व १०, १२१, ७; अथर्व. ४, २, ६;
 वा. य. २७, २५, ३२, ७; तै. सं. २, २, १२, १;
 ४, १, ८, ५; तै. आ. १, २३, ८
 आपो हि ष्ठा मयोभुवः १०, ९, १; साम. १८३७; अथर्व.
 १, ५, १; वा. य. ११, ५०; ३६, १४; तै. सं.
 ४, १, ५, १; ५, ६, १, ४; ७, ४, १९, ४; तै. आ.
 ४, ४२, ४; १०, १, ११; नि. ९, २७
 आ प्यायस्व मदिन्तम १, ९१, १७; वा. य. १२, ११४;
 तै. सं. १, ४, ३२, १; तै. आ. ३, १७, १
 आ प्यायस्व समेतु १, ९१, १६; ९, ३१, ४; वा. य.
 १२, ११२; तै. सं. ३, २, ५, ३; ४, २, ७, ४;
 तांड्य ब्रा. १, ५, ८
 आ प्र द्रव परावतो ८, ८२, १
 आ प्र द्रव हरिवो ५, ३१, २; नि. ३, २१
 आ प्र यात मरुतो ८, २७, ८
 आप्रा रजोसि दिव्यानि ४, ५३, ३
 आप्रुषायन्मधुन १०, ६८, ४; अथर्व. २०, १६, ४
 आ बुन्दं वृत्रहा ८, ४५, ४; साम. २१६
 आ भन्दमाने उपाके १, १४२, ७
 आ भन्दमाने उपसा ३, ४, ६
 आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू १, १०९, ७; तै. ब्रा. ३, ६, ११, १
 आ भात्यग्निरुपसां ५, ७६, १; साम. १७५०
 आ भानुना पार्थिवानि ६, ६, ६
 आ भारती भारतीभिः ३, ४, ८; ७, २, ८
 आभिर्विधेमाग्नये ८, २३, २३
 आभिष्टे अष्ट गीर्भिः ४, १०, ४; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 आभि स्पृधो मिथतीः ६, २५, २; तै. ब्रा. २, ८, ३, ३
 आभूत्या सहजा वज्र १०, ८४, ६; अथर्व. ४, ३१, ६
 आभूषण्यं वो मरुतो ५, ५५, ४
 आभोगयं प्र १, ११०, २
 आ मध्वो अस्मा असिचन् १०, २९, ७; अथर्व. २०, ७६, ७
 आ मनीषामन्तरिक्षस्य १, ११०, ६
 आ मन्द्रमा वरेण्यं ९, ६५, २९; साम. ११३८
 आ मन्द्रस्य सनिष्यतो ३, २, ४
 आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिः ३, ४५, १; साम. २४६; १७१८;
 अथर्व. ७, ११७, १; वा. य. २०, ५३; तै. आ.
 १, १२, २

आ मन्येथामा गतं ३, ५८, ४
 आ मा पृषन्नुप द्रव ६, ४८, १६
 आ मां मित्रावरुणेह ७, ५०, १
 आमासु पक्कमैरय ८, ८९, ७; साम. १४३१; तै. सं.
 १, ६, १२, २; नि. ६, १४
 आ मित्रावरुणा भगं ९, ७, ८; साम. ११३५
 आ मित्रे वरुणे वयं ५, ७२, १
 आमूरज प्रत्यावर्तये ६, ४७, ३१; अथर्व. ६, १२६, ३;
 वा. य. २९, ५७; तै. सं. ४, ६, ६, ७
 आ मे अस्य प्रतीव्यं ८, २६, ८
 आ मे वचांस्युद्यता ८, १०१, ७
 आ मे हवं नासत्याश्विना ८, ८५, १
 आ यं हस्ते न खादिनं ६, १६, ४०; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 आ यः पप्रौ जायमान ६, १०, ४
 आ यः पप्रौ भानुना ६, ४८, ६
 आ यः पुरं नार्मिणीम् १, १४९, ३; साम. १७७४
 आ यः सोमेन जठरं ५, ३४, २
 आ यः स्वर्णं भानुना २, ८, ४
 आयं गौः पृश्नीरक्रीत १०, १८९, १; साम. ६३०, १३७६;
 अथर्व. ६, ३१, १; २०, ४८, ४; वा. य. ३, ६;
 तै. सं. १, ५, ३, १
 आयजी वाजसातमा १, २८, ७; नि. ९, ३६
 आ यज्ञैर्वैव मर्य ५, १७, १
 आयं जना अभिचक्षे ५, ३१, १२
 आ यत्पतंत्येन्यः ८, ६९, १०; अथर्व. २०, ९२, ७
 आ यत्साकं यशसो ७, ३६, ६
 आ यदध्वान्वनन्वतः ८, १, ३१
 आ यद्विद्रश्च दृढहे ८, ३४, १६
 आ यद्विषे नृपतिं तेज आनत् १, ७१, ८; वा. य. ३३, ११;
 तै. सं. १, ३, १४, ६
 आ यद् दुवः शतक्रत १, ३०, १५; साम. १०८६; अथर्व.
 २०, १२२, ३
 आ यद् दुवस्याद् दुवसे न कारुः १, १६५, १४
 आ यद्धरी इन्द्र विमता १, ६३, २
 आ यद्योनिं हिरण्ययं वरुण ५, ६७, २
 आ यद्योनिं हिरण्ययं आशुः ९, ६४, २०
 आ यद्गुहाव वरुणश्च नावं ७, ८८, ३
 आ यद्गजं इन्द्र धरसे ८, ९६, ५
 आ यद्गो योषणा रथं ८, ८, १०
 आ यद्गो सूर्यो रथं ५, ७३, ५
 आ यद्गामीयक्षमा ५, ६६, ६

आद्यने ते परायणे १०, १४२, ८; अथर्व. ६, १०६, १
 आद्यन्तारं महि स्थिरं ८, ३२, १४
 आ यज्ञः पत्नीर्गमन् ७, ३४, २०
 आ यं नरः सदानवो ५, ५३, ६; तै. सं. २, ४, ८, १
 आ यन्मा वेना भरुहन्नृतस्य ८, १००, ५
 आ यन्मे भव्वं २, ४, ५; नि. ६, १७
 आयमथ सुकृतं प्रातरिच्छ १, १२५, ३
 आ यं पृणन्ति दिवि १, ५२, ४
 आ ययोस्त्रिंशतं तना ९, ५८, ४; साम. १०६०
 आ यस्ततन्थ रोदसी ६, १, ११; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ५
 आ यस्तस्यौ भुवनानि ९, ८४, २
 आ यस्ते अग्न इधते ७, १, ८
 आ यस्ते सर्पिरासुते ५, ७, ९
 आ यस्मिन्ते स्वपाके ६, १२, २
 आ यस्मिन्तस रश्मयः २, ५, २
 आ यस्मिन्हस्ते नर्या ६, २९, २
 आ यस्य ते महिमानं ८, ४६, ३
 आ यातं नहुषस्परि ८, ८, ३
 आ यात मरुतो दिव ५, ५३, ८
 आ यातमुप भूषतं ७, ७४, ३; वा. य. ३३, १८
 आ यातं मित्रावरुणा जुषाणा ७, ६६, १९
 आ यातं मित्रावरुणा सुशस्ति ६, ६७, ३
 आ यारिविद्रः स्वपतिः १०, ४४, १; अथर्व. २०, ९४, १
 आ यारिविद्रो दिव आ ४, २१, ३
 आ यारिविद्रोऽवस उप ४, २१, १; वा. य. २०, ४७
 आ याहि कृणवाम त ८, ६२, ४
 आ याहि पर्वतेभ्यः ८, ३४, १३
 आ याहि पूर्वीरति ३, ४३, २
 आ याहि वनसा सह १०, १७२, १; साम. ४४३
 आ याहि वस्या धिया १०, १७२, २
 आ याहि शश्वदुशत ६, ४०, ४
 आ याहि सुषुमा हि ते ८, १७, १; साम. १९१; ६६६; अथर्व.
 २०, ३, १; ३८, १; ४७, ७
 आ याहीम इन्द्रवो ८, २१, ३; साम. ४०२
 आ याज्ञसे पथ्या अनु ७, ७, २
 आ याज्ञसे समिधानो अर्वा ३, ४, ११; ७, २, ११
 आ याज्ञद्रिभिः सुतं ५, ४०, १
 आ याज्ञर्य आ परि ८, ३४, १०
 आ याज्ञर्वाङ् उप ३, ४३, १
 आयुर्विश्वायुः परि १०, १७, ४; अथर्व. १८, २, ५५;
 तै. ब्रा. ६, १, २

आ युवानः कवयो ६, ४९, ११
 आ यूथेव क्षुमति पश्चा ४, २, १८; अथर्व. १८, ३, २३
 आ ये तन्वन्ति राश्मिभिः १, १९, ८
 आ ये तस्थुः पृषतीषु ५, ६०, २
 आ ये रजांसि तविषीभिः १, १६६, ४
 आ ये विश्वा पार्थिवानि ८, ९४, ९
 आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः १, ७२, ९; तै. ब्रा. २, ५, ८, १०
 आ यो गोभिः सृज्यत ९, ८४, ३
 आ योनिमग्निर्धृतवन्तम् ३, ५, ७
 आ योनिमरुणां रुहत् ९, ४०, २; साम. ९२५
 आ यो मूर्धनं पित्रो १०, ८, ३
 आ यो योनिं देवकृतं ७, ४, ५
 आ यो वना तातृषाणो २, ४, ६
 आ यो विवाय सचथाय १, १५६, ५
 आ यो विश्वानि वार्या ९, १८, ४
 आरङ्गरेव मध्वे १०, १०६, १०
 आ रयिमा सुचेतुनं ९, ६५, ३०; साम. ११३९
 आराच्छत्रुमप बाधस्व १०, ४२, ७; अथर्व. २०, ८९, ७;
 तै. ब्रा. २, ८, २, ७; नि. ५, २४
 आ राजाना मह क्रतस्य ७, ६४, २
 आ रिख किकिरा कृणु ६, ५३, ७
 आ रुक्मैरा युधा ५, ५२, ६; नि. ६, १६
 आ रुद्रास इन्द्रवंतः ५, ५७, १; नि. ११, १५
 आरे अघा को न्विक्था १०, १०२, १०
 आरे अरुमदमतिमारे ४, ११, ६
 आरे ते गोघ्नमुत १, ११४, १०; तै. सं. ४, ५, १०, ३
 आरे सा वः सुदानवो १, १७२, २
 आरोका इव घेदहो ८, ४३, ३
 आ रोदसी अपृणदा स्वः ३, २, ७; वा. य. ३३, ७५
 आ रोदसी अपृणा जायमान ३, ६, २
 आ रोदसी अपृणादोत १०, ५५, ३
 आ रोदसी बृहती वेविदानः १, ७२, ४
 आ रोदसी हर्यमाणो १०, ९६, ११; अथर्व. २०, ३२, १
 आ रोहत्यायुः १०, १८, ६; अथर्व. १२, २, २४; तै. आ.
 ६, १० १
 आर्चजत्र मरुतः १, ५२, १५
 आर्ष्टिषेणो होत्रम् १०, ९८, ५; नि. २, ११
 आलाक्ता या रुहशीर्णा ६, ७५, १५
 आ व इन्द्रं क्रिविं यथा १, ३०, १; साम. २१४
 आ व ऋजस ऊर्जा १०, ७६, १; नि. ६, २१

आ वंसते मघवा वीरवद्यश ८, १०३, ९; साम. ८७९
 आवः कुरुमिन्द्र यस्मिन् १, ३३, १४
 आवः शमं वृषभं तुरग्या १, ३३, १५
 आ वक्षि देवाँ इह विप्र २, ३६, ४; अथर्व. २०, ६७, ५
 आ वच्यस्व महि प्सरो ९, २, २; साम. १०३८
 आ वच्यस्व सुदक्ष ९, १०८, १०; साम. १०१२
 आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा २, ४३, ३
 आवद्विद्वं यमुना ७, १८, १९
 आवर्तुततीरध नु १०, ३०, १०
 आवहन्ती पोष्या वार्याणि १, ११३, १५
 आवहन्त्यरुणीर्जोतिषा ४, १४, ३
 आ वह्नेये पराकात् ८, ५, ३१
 आ वां येष्टाश्विना ५, ४१, ३
 आ वां रथं युवतिः १, ११८, ५
 आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य १, ११६, १७
 आ वां रथमवस्यां व्युष्टौ ७, ७१, ३
 आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं १, ११९, १
 आ वां रथो अश्विना १, ११८, १
 आ वां रथो नियुत्वान्वक्षद १, १३५, ४
 आ वां रथो रथानां ५, ७४, ८
 आ वां रथो रोदसी ७, ६२, १; तै. ब्रा. २, ८, ७, ६
 आ वां रथोऽवनिर्न १, १८१, ३
 आ वां राजानावध्वरे ७, ८४, १
 आ वां वयोऽश्वासो ६, ६३, ७
 आ वां वहिष्ठा इह ते ४, १४, ४
 आ वां वाहिष्ठो अश्विना ८, २६, ४
 आ वां विप्र इहावसे ८, ८, ९
 आ वां विश्वाभिरूतिभिः ८, ८७, ३
 आ वां विश्वाभिरूतिभिः ८, ८, १८
 आ वां श्येनासो अश्विना वह १, ११८, ४
 आ वां सहस्रं हरय ४, ४६, ३
 आ वां सुम्ने वरिमन् ६, ६३, ११
 आ वां सुम्नैः शंयू इव १०, १४३, ६
 आ वां ग्रावाणो अश्विना ८, ४२, ४
 आ वाजा यातोप न ऋभुः ४, ३४, ५
 आ वात वाहि भेषजं १०, १३७, ३; अथर्व. ४, १३, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ७; तै. आ. ४, ४२, १
 आ वातस्य ध्रजतो ७, ३६, ३
 आ वां दानाय ववृतीय दक्षा १, १८०, ५
 आ वां धियो ववृत्युरध्वरान् १, १३५, ५
 आ वां नरा मनोयुजो ५, ७५, ६

आ वामगन्धुमतिर्वा १०, ४०, १२; अथर्व. १४, २, ५
 आ वामश्वासः शुचयः १, १८१, २
 आ वामश्वासः सुयुजो ५, ६२, ४
 आ वामश्वासो अभिमातिषाह ६, ६९, ४
 आ वामुपस्थमद्रुहा २, ४१, २१; नि. ९, ३७
 आ वामृताय केशिनीरनुष १, १५१, ६
 आ वां भूषन्क्षितयो जन्म १, १५१, ३
 आ वां मित्रावरुणा हव्यं १, १५२, ७; तै. ब्रा. २, ८, ६, ५
 आ वायो भूष शुचिपा ७, ९२, १; वा. य. ७, ७; तै. सं.
 १, ४, ४, १; ३, ४, २, १
 आ विंशत्या त्रिंशता २, १८, ५
 आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः १, ८८, १; नि. ११, १४
 आ विवाध्या परिरापः २, २३, ३
 आविरभून्महि माघोनं १०, १०७, १
 आ विवामन्परावतो ९, ३९, ५; साम. ९०२
 आविशन्कलशं सुतो ९, ६२, १९; साम. ४८९
 आ विश्वतः प्रत्यञ्चा २, १०, ५; वा. य. ११, २४; तै. सं.
 ४, १, २, ५
 आ विश्वदेवं सत्पतिं ५, ८२, ७; तै. सं. ३, ४, ११, २
 आ विश्ववाराश्विना गतं नः ७, ७०, १
 आ विष्त्रो वर्धते चारुरासु १, ९५, ५; तै. ब्रा. २, ८, ७, ४;
 नि. ८, १५
 आ वृत्रहणा वृत्रहभिः ६, ६०, ३; तै. ब्रा. ३, ६, ८, १
 आ वृषस्व पुरुवसो ८, ६१, ३
 आ वृषस्व महामह ८, २४, १०
 आ वेधसं नीलपृष्ठं बृहन्तं ५, ४३, १२; तै. ब्रा. २, ५, ५, ४
 आ वो धियं यज्ञियां १०, १०१, ९
 आ वो मक्षूतनाय कं १, ३९, ७
 आ वो यक्ष्यमृतस्व १०, ५२, ५
 आ वो यन्तृद्वाहासो ५, ५८, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ३
 आ वो यस्य द्विबर्हसो १, १७६, ५
 आ वो राजानं अध्वरस्य ४, ३, १; साम. ६९; तै. सं.
 १, ३, १४, १
 आ वो रुक्ण्युमौशिजो १, १२२, ५
 आ वो बहंतु सप्तयो रघुष्यदः १, ८५, ६; अथर्व. २०, १३, २
 आ वो वाहिष्ठो बहतु ७, ३७, १
 आ वो होता जोहवीति ७, ५६, १८
 आ शर्म पर्वतानां वृणीमहे ८, ३१, १०
 आ शर्म पर्वतानामोतापां ८, १८, १६
 आशसनं विशसनं १०, ८५, ३५; अथर्व. १४, १, २८
 आशीत्या नवत्याया २, १८, ६

आशुः शिशानो वृषभो १०, १०३, १; साम. १८४९;
 अथर्व. १९, १३, २; वा. य. १७, ३३; तै. सं.
 ४, ६, ४, १; नि. १, १५
 आशुं दधिकां तमु नुष्ट ४, ३९, १
 आशुं कृतं विवस्वतो ४, ७, ४
 आशुभिश्चिष्टान्वि २, ३८, ३
 आशुभा यातमभिनो ७, ६८, १
 आशुरर्षे बृहन्मते ९, ३९, १; साम. ८९८
 आश्रुवते अदपिता ४, ३, ३
 आश्वेनस्य जवसा १, ११८, ११; नि. ६, ७
 आश्रुकर्णं श्रुषी हवं १, १०, ९; नि. ७, ६
 आश्विनावश्वावस्येषा १, ३०, १७
 आश्वेनस्य जंतवो ५, १९, ३
 आस एतु य ईवदा ८, ४६, २१
 आसंयतमिन्द्र नः ६, २२, १०; अथर्व. २०, ३६, १०
 आसस्त्रायः सवर्तुषां ६, ४८, ११
 आसत्यो यातु मघवाँ ४, १६, १; अथर्व. २०, ७७, १
 आसवं सवितुर्यथा ८, १०२, ६; तै. सं. ३, १, ११, ८
 आसस्त्राणासः शवसानं ६, ३७, ३; नि. १०, ३
 आसहस्रं पथिभिर्निन्द्र ६, १८, ११
 आसां पूर्वासामहसु १, १२४, ९
 आसीनासो अरुणीनां १०, १५, ७. अथर्व. १८, ३, ४३;
 वा. य. १९, ६३
 आसीमरोहस्युयमा ३, ७, ३
 आसुग्याय सुगम्यं ८, २२, १५
 आसुते सिंचत श्रियं ८, ७२, १३; साम. १४८०; वा. य.
 ३३, २१
 आसुष्टुती नमसा वर्तयध्वै ५, ४३, २
 आसुष्मा णो मघवन् ६, ४४, १८
 आसुष्यन्ती यजते १०, ११०, ६; अथर्व. ५, १२, ६; वा. य.
 २९, ३१; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, ११
 आसूर्ये न रश्मयो ध्रुवासः १, ५२, ३
 आसूर्यो अरुहच्छुक्रं ५, ४५, १०
 आसूर्यो न भानुमङ्गिः ६, ४, ६
 आसूर्यो यातु सप्ताश्वः ५, ४५, ९
 आसोता परि पिंचता ९, १०८, ७; साम. ५८०; १३९४
 आसोम सुवानो आद्विभिः ९, १०७, १०; साम.
 ५१३; १६८९
 आस्तुतासो मरुतो ७, ५७, ७
 आस्थापयन्त युवतिं युवानः १, १६७, ६
 आस्रो ब्रुकस्य वर्तिकां १, ११६, १४

आस्मा रथं वृषपाणेषु १, ५१, १२
 आस्मिन्पिशंगमिन्द्रो ९, २१, ५
 आस्वमया युवमानो अजरः १, ५८, २
 आहं सरस्वतीवतोः ८, ३८, १०
 आहं पितृन्सुविदत्रो १०, १५, ३; अथर्व. १८, १, ४५;
 वा. य. १९, ५६; तै. सं. २, ६, १२, ३
 आहरयः ससृजिरे ८, ६९, ५; साम. १४९०; अथर्व.
 २०, २२, ५; ९२, २
 आहर्यताय धृष्टवे ९, ९९, १; साम. ५५१
 आहर्यतो अर्जुने अत्के ९, १०७, १३; साम. ७६८
 आहार्यं त्वाविदं त्वा १०, १६१, ५, अथर्व. ८, १, २०;
 २०, ९६, १०
 आहि छावापृथिवी अग्न १०, १, ७
 आहि रुहतमभिना ८, २२, ९
 आहिष्मा याति नर्यः ४, २९, २
 आहिष्मा सूनवे पिता १, २६, ३
 आहोता मन्द्रो विदधानि ३, १४, १
 इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु १, ६८, ८
 इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखा ३, ३०, १; वा. य. ३४, १८
 इच्छन्ति देवाः सुन्वतं ८, २, १८; साम. ७२१; अथर्व.
 २०, १८, ३
 इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः १, ८४, १४; साम. ९१४; अथर्व.
 २०, २१, २; तै. ब्रा. १, ५, ८, १
 इक्षामग्ने पुरुदंसं ३, १, २३; ५, ११; ६, ११; ७, ११;
 १५, ७; २२, ५; २३, ५; साम. ७६; वा. य.
 १२, ५१; तै. सं. ४, २, ४, ३
 इक्षयास्त्वा पदे वयं ३, २९, ४; वा. य. ३४, १५; तै. सं.
 ३, ५, ११, १
 इक्ष्वा सरस्वती मही १, १३, ९; ५, ५, ८
 इत ऊती वो अजरं ८, ९९, ७; साम. २८३; अथर्व.
 २०, १०५, ३
 इति चिद्धि त्वा धना १०, १२०, ४; अथर्व. ५, २, ४
 इति चिन्नु प्रजायै ५, ४१, १७
 इति चिन्मन्युमभिजः ५, ७, १०
 इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य १०, ११५, ९
 इति त्वा देवा इम १०, ९५, १८
 इति वा इति मे मनो १०, ११९, १
 इति स्तुतासो असथा ८, ३०, २
 इतो वा सातिं १, ६, १०; अथर्व. २०, ७०, ६
 इत्था धीवन्तमद्विवः ८, २, ४०; नि. ३, १६

इत्था यथा त ऊतये ५, २०, ४
 इत्था हि सोम इन्मदे १, ८०, १; साम. ४१०
 इदं यमस्य सादनं १०, १३५, ७
 इदं वचः पर्जन्याय ७, १०१, ५; तै. आ. १, २९, १
 इदं वचः शतसाः ७, ८, ६
 इदं वपुर्निवचनं ५, ४७, ५
 इदं वसो सुतमधः ८, २, १; साम. १२४; ७३४
 इदं वामास्ये हविः ४, ४९, १; तै. सं. ३, ३, ११, १
 इदं वां मदिरं मधु ८, ३८, ३; साम. १०७५
 इदं विष्णुर्वि चक्रमे १, २२, १७; साम. २२२; १६६९;
 अथर्व. ७, २६, ४; वा. य. ५, १५; तै. सं.
 १, २, १३, १; नि. १२, १९
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच् १, ११३, १; साम. १७४९;
 नि. २, १९
 इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं १०, १७०, ३; साम. १४५५
 इदं सु मे जरितः १०, २८, ४; नि. ५, ३
 इदं स्वरिदमिदं १०, १२४, ६
 इदं ह नूनमेषां ८, १८, १
 इदं हविर्मघवन् १०, ११६, ७; नि. ७, ६
 इदं हि वां प्रदिवि ५, ७६, ४
 इदं ह्यनवोजसा ३, ५१, १०; साम. १६५; ७३७
 इदं कवेरादित्यस्य २, २८, १
 इदं त एकं पर ऊत १०, ५६, १; साम. ६५; अथर्व.
 १८, ३, ७; तै. ब्रा. ३, ७, १, ३; तै. आ. ६, ३, १, ४, २
 इदं ते पात्रं सनवित्तं १०, ११२, ६
 इदं ते सोम्यं मधु ८, ६५, ८
 इदं स्यत्पात्रमिन्द्रपानं ६, ४४, १६
 इदं यावापृथिवी सत्यं १, १८५, ११; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 इदं नमो वृषभाय १, ५१, १५
 इदमकर्म नमो १०, ६८, १२; अथर्व. २०, १६, १२
 इदमग्ने सुधितं १, १४०, ११
 इदमापः प्र वहत १, २३, २२; १०, ९, ८; अथर्व. ७, ८९, ३;
 वा. य. ६, १७
 इदमित्था रौद्रं १०, ६१, १
 इदमु त्यप्नुतमं ४, ५१, १; नि. ४, २५
 इदमु त्यन्महि महा ४, ५, ९
 इदमुदकं पिबतेति १, १६१, ८
 इदं पितृभ्यो नमो अस्तु १०, १५, २; अथर्व. १८, १, ४६;
 वा. य. १९, ६८; तै. सं. २, ६, १२, ४
 इदं पित्रे मरुतां १, ११४, ६
 इदं मे अग्ने कियते ४, ५, ६

इदा हि त उपो अद्रिसानो ६, ६५, ५
 इदा हि ते वेविषतः ६, २१, ५
 इदा हि व उपस्तुतिं ८, २७, ११
 इदा हि वो विधते ६, ६५, ४
 इदाहः पीति ४, ३३, ११
 इधम यस्ते जभर ४, १२, २
 इध्मेनाम इच्छमानो ३, १८, ३; अथर्व. ३, १५, ३
 इनोत पृच्छ ३, ३८, २
 इनो राजन्नरतिः १०, ३, १; साम. १५४६
 इनो वाजानां पतिः १०, २६, ७
 इन्दविद्राय बृहते ९, ६९, १०
 इन्दुं रिहति महिषा ९, ९७, ५७
 इन्दुः पविष्ट चारुमदाय ९, १०९, १३; साम. ४३१
 इन्दुः पविष्ट चेतनः ९, ६४, १०; साम. ४८१
 इन्दुः पुनान. प्रजां ९, १०९, ९
 इन्दुः पुनानो अति ९, ८६, २६
 इन्दुरास्यो न वाजसूत ९, ४३, ५
 इन्दुरिद्राय तोशते ९, १०९, २२
 इन्दुरिद्राय पवत ९, १०१, ५; साम. ८७३; अथर्व.
 २०, १३७, ५
 इन्दुर्वेवानामुपसस्यं ९, ९७, ५
 इन्दुर्वाजी पवते ९, ९७, १०; साम. ५४०, १०१९
 इन्दुर्हिन्वानो अर्षति ९, ६७, ४
 इन्दुर्हियानः सोतृभिः ९, ३०, २
 इन्दो यथा तव स्तवो ९, ५५, २; साम. ९७६
 इन्दो यद्विभिः सुतः ९, २४, ५; साम. ९६४
 इन्दो व्यव्यमर्षसि ९, ६७, ५
 इन्दो समुद्रमौख्य ९, ३५, २
 इन्द्र आशाभ्यस्परि २, ४१, १२; अथर्व. २०, २०, ७;
 ५७, १०; तै. ब्रा. २, ५, ३, १; नि. ६, १
 इन्द्र आसां नेता १०, १०३, ८; साम. १८५६, अथर्व.
 १९, १३, ९; वा. य. १७, ४०; तै. सं. ४, ६, ४, ३
 इन्द्र इत्सोमपा एक ८, २, ४
 इन्द्र इक्षुर्योः १, ७, २; साम. ५९७; ७९७ अथर्व.
 २०, ३८, ५; ४७, ५; ७०, ८; तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इन्द्र इक्षो महानां ८, ९२, ३; साम. ७१५
 इन्द्र इषे ददातु नः ८, ९३, ३४; साम. १९९
 इन्द्र उक्थेन शवसा १०, १००, ५
 इन्द्र ऋभुभिर्वाजवन्निः ३, ६०, ५
 इन्द्र ऋभुभिर्वाजिभिः ३, ६०, ७
 इन्द्र ऋभुमान्वाजवान् ३, ६०, ६

इन्द्र ओषधीरसनो ३, ३४, १०; अथर्व. २०, ११, १०
 इन्द्रं वयं महाधन १, ७, ११; साम. १३०; अथर्व.
 २०, ७०, ११; तै. ब्रा. २, ७, १३, १
 इन्द्रं वर्धतु नो गिर ८, १३, १६
 इन्द्रं वर्धतो अप्तुरः ९, ६३, ५
 इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव ७, ३१, १२; साम. १७९५
 इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् १, ११, १; साम. ३४३; ८२७;
 वा. य. १२, ५६; १५, ६१; १७, ६१; तै. सं.
 ४, ६, ३, ४; तै. ब्रा. २, ७, १५, ५
 इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवसो ८, १२, २२
 इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतं ३, ३७, ५; अथर्व. २०, १९, ५
 इन्द्रं वो नरः सख्याय ६, २९, १
 इन्द्रं वो विश्वतः परि १, ७, १०; साम. १६२०; अथर्व.
 २०, ३९, १; ७०, १६; तै. सं. १, ६, १२, १
 इन्द्रं सोमस्य पीतये ३, ४२, ४; अथर्व. २०, २४, ४
 इन्द्रं स्तवा नृतमं १०, ८९, १
 इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य १०, १११, ३
 इन्द्रः पूर्णिदातिरद् ३, ३४, १; अथर्व. २०, ११, १, नि. ४, १७
 इन्द्रः स दामने कृत ८, २३, ८; साम. १२२३; अथर्व.
 २०, ४७, २; १३७, १३; तै. ब्रा. १, ५, ८, ३
 इन्द्रः समस्तु यजमानं १, १३०, ८
 इन्द्रः सहस्रदाज्ञां १, १७, ५
 इन्द्रः सीतां नि ४, ५७, ७; अथर्व. ३, १७, ४
 इन्द्रः सुतेषु सोमेषु ८, १३, १; साम. ३८१; ७४६
 इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वां ६, ४७, १२; १०, १३१, ६; अथर्व.
 ७, ९१, १; २०, १२५, ६; वा. य. २०, ५१;
 तै. सं. १, ७, १३, ४
 इन्द्रः सु पूषा वृषणा ३, ५७, २
 इन्द्रः सुशिप्रो मघवा ३, ३०, ३
 इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिः ८, १२, २
 इन्द्रः स्वर्षा जनयन् ३, ३४, ४; अथर्व. २०, ११, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ३, ६
 इन्द्रः स्वाहा पिबतु ३, ५०, १
 इन्द्रं क्रतुं न आ भर ७, ३२, २६; साम. २५९; १४५६;
 अथर्व. १८, ३, ६७; २०, ७९, १; तै. सं. ७, ५, ७, ४
 इन्द्रं क्रतुविदं सुतं ३, ४०, २; अथर्व. २०, ६, २; ७, ४
 इन्द्रं क्षत्रमभि वामं १०, १८०, ३; अथर्व. ७, ८४, २;
 तै. सं. १, ६, १२, ४
 इन्द्रं क्षत्रासमातिषु १०, ६०, ५
 इन्द्रं गुणीष उ स्तुवे ८, ६५, ५
 इन्द्रं कामा वसूयन्तो ४, १६, १५

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं १, १०६, ६
 इन्द्रं जहि पुमांसं ७, १०४, २४; अथर्व. ८, ४, २४
 इन्द्रं जामय उत ये ६, २५, ३
 इन्द्रं ज्येष्ठं न आ भरं ६, ४६, ५; अथर्व. २०, ८०, १
 इन्द्रं ज्येष्ठान्बृहद्भ्यः ४, ५४, ५
 इन्द्रं ज्येष्ठा मरुद्भ्या १, २३, ८; २, ४१, १५
 इन्द्रतमा हि धिष्ण्या १, १८२, २
 इन्द्रं तुभ्यमिदद्विवो १, ८०, ७; साम. ४२२
 इन्द्रं तुभ्यमिन्मघवन् ६, ४४, १०
 इन्द्रं त्रिधातु शरणं ६, ४६, ९; साम. २६६; अथर्व. २०, ८३, १
 इन्द्रं त्वमवितेदसी ८, १३, २६
 इन्द्रं त्वा वृषभं वयं ३, ४०, १; अथर्व. २०, १, १; ६, १
 इन्द्रं त्वोतास आ वयं १, ८, ३; अथर्व. २०, ७०, १९
 इन्द्रं दृष्ट मघवन् १०, १००, १
 इन्द्रं दृष्ट यामकोशा ३, ३०, १५
 इन्द्रं दृष्टस्व पूरसि ८, ८०, ७
 इन्द्रं नेदीय एदिहि ८, ५३, ५; साम. २८२
 इन्द्रं तं शुभं ८, ७०, २; साम. ९३४; अथर्व. २०, २२, १७;
 १०५, ५
 इन्द्रं नरो नेमधिता ७, २७, १; साम. ३१८; तै. सं. १, ६, १२, १
 इन्द्रं नो अग्ने वसुभिः ७, १०, ४
 इन्द्रं पिब तुभ्यं सुतो ६, ४०, १
 इन्द्रं पिब प्रतिकामं १०, ११२, १
 इन्द्रं पिब वृषधूतस्य ३, ४३, ७
 इन्द्रं पिब स्वधया चित्सुतस्य ३, ३५, १०
 इन्द्रं प्र णः पुरएतेव ६, ४७, ७
 इन्द्रं प्र णो धितावानं ३, ४०, ३; अथर्व. २०, ६, ३
 इन्द्रं प्र णो रथमव ८, ८०, ४
 इन्द्रं प्रसूता वरुणप्रशिष्टा १०, ६६, २
 इन्द्रं प्रेहि पुरस्त्वं ८, १७, ९; अथर्व. २०, ५, ३
 इन्द्रं ब्रह्म क्रियमाणा जुषस्व ५, २९, १५
 इन्द्रमग्निं कविच्छदा ३, १२, ३; साम. ६७१
 इन्द्रमच्छ सुता इमे ९, १०६, १; साम. ५६६; ६९४
 इन्द्रं मरुत्व इह पाहि ३, ५१, ७; वा. य. ७, ३५; तै. सं.
 १, ४, १८, १
 इन्द्रमिक्षेशिना हरी ८, १४, १२; अथर्व. २०, २९, २
 इन्द्रमिथा गिरो ३, ४२, ३; अथर्व. २०, २४, ३
 इन्द्रमिद्वाधिनो बृहत् १, ७, १; साम. १९८, ७९६; अथर्व.
 २०, ३८, ४; ४७, ४; ७०, ७; तै. सं. १, ६, १२, २;
 तै. ब्रा. १, ५, ८, १; नि. ७, २

इन्द्रमिहेवतातय ८, ३, ५; साम. २४९; १५८७; अथर्व.

२०, ११८, ३

इन्द्रमिह्वरा वहतो १, ८४, २; साम. १०३०; वा. य. ८, ३५;

तै. सं. १, ४, ३८, १

इन्द्रमिद्विमहीनां ८, ६, ४४

इन्द्रमिवेदुभये ४, ३९, ५

इन्द्रमीशानमोजसामि १, ११, ८; साम. १२५२

इन्द्रमुक्थानि वावृधुः ८, ६, ३५

इन्द्रमृळ मखं ६, ४७, १०

इन्द्रमेव धिषणा ६, १९, २

इन्द्र परेऽवरं ४, २५, ८

इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना ८, ७६, ६

इन्द्रं प्रातर्हवामह १, १६, ३

इन्द्रं मतिर्हृद आ ३, ३९, १

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः १, १६४, ४६, अथर्व.

९, १०, २८; नि. ७, १८

इन्द्र मित्रं वरुणमग्निमूतये १, १०६, १

इन्द्र य उ नु ते अस्ति ८, ८१, ८

इन्द्र यथा ह्यस्ति ते ८, २४, ९

इन्द्र यस्ते नवीयसीं ८, ९५, ५; साम. ८८४

इन्द्र वाजेषु नोऽव १, ७, ४; साम. ५९८; ७९८;

अथर्व. २०, ७०, १०, तै. ब्रा. १, ५, ८, २

इन्द्रवायू अयं सुतः ४, ४६, ६

इन्द्रवायू इमे सुता १, २, ४; वा. य. ७, ८; ३३, ५६;

तै. सं. १, ४, ४, १

इन्द्रवायू बृहस्पति सुहवेह १०, १४१, ४, अथर्व. ३, २०, ६;

वा. य. ३३, ८६

इन्द्रवायू बृहस्पति मित्राग्निम् १, १४, ३; वा. य. ३३, ४५

इन्द्रवायू मनोजुवा १, २३, ३

इन्द्र शविष्ट सत्पते ८, १३, १२

इन्द्र शुद्धो न आ गहि ८, ९५, ८; साम. १४०३

इन्द्र शुद्धो हि नो रयि ८, ९५, ९; साम. १४०४

इन्द्रश्च मृळयातिनः २, ४१, ११; अथर्व. २०, २०, ६; ५७, ९

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां ५, ५१, ६

इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां ४, ४७, २; साम. १६२९

इन्द्रश्च सोमं पिबतं ४, ५०, १०; अथर्व. २०, १३, १

इन्द्रश्चिद्रातदब्रवीत् ८, ३३, १७

इन्द्र भुधि सु मे हव ८, ८२, ६

इन्द्र अष्ठानि द्रविणानि २, २१, ६

इन्द्र सोमं सोमपते ३, ३२, १

इन्द्र सोममिमं पिब १०, २४, १

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना १, १५, १

इन्द्र सोमाः सुता इमे तव ३, ४०, ४; अथर्व. २०, ६, ४

इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् ३, ४२, ५; अथर्व. २०, २४, ५

इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ ३, ३४, ५; अथर्व. २०, ११, ५

इन्द्रस्ते सोम सुतस्य ९, १०९, २; साम. १३६९

इन्द्र स्थातर्हरीणां ८, २४, १७, साम. १६८५; अथर्व.

२०, ६४, ५

इन्द्रः स्पलुत वृत्रहा ८, ६१, १५

इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि ३, ३२, ८

इन्द्रस्य कृतीरिषिता १०, १०८, २

इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्रवोचं १, ३२, १; साम. ६१२; अथर्व.

२, ५, ५; तै. ब्रा. २, ५, ४, १; नि. ७, २

इन्द्रस्य नु सुकृतं दैव्यं १०, १००, ६

इन्द्रस्य वज्र आयसो निमि ८, ९६, ३

इन्द्रस्य वज्रो मरुतां ६, ४७, २८; अथर्व. ६, १२५, ३;

वा. य. २९, ५४; तै. सं. ४, ६, ६, ६

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य १०, १०३, ९; साम. १८५७; अथर्व.

१९, १३, १०; वा. य. १७, ४१; तै. सं. ४, ६, ४, ३

इन्द्रस्य सख्यमृभवः ३, ६०, ३

इन्द्रस्य सोम पवमानं ९, ७६, ३; साम. १२३०

इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो ९, ८, ३; साम. ११८०

इन्द्रस्य सोम राधसे ९, ६०, ४

इन्द्रस्य हार्दि सोमधानं ९, १०८, १६

इन्द्रस्यागिरसां चेष्टौ १, ६२, ३

इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यः १०, ११३, ६

इन्द्रस्येव रातिमा १०, १७८, २

इन्द्राकुत्सा वहमाना रथेन ५, ३१, ९

इन्द्रा को वां वरुणा ४, ४१, १

इन्द्राग्नी अपसस्पर्थुप ३, १२, ७; साम. १५७७; १६९४

इन्द्राग्नी अपादियं ६, ५९, ६; साम. २८१; वा. य. ३३, ९३

इन्द्राग्नी अवसागतं ७, २४, ७

इन्द्राग्नी आगतं सुतं ३, १२, १; साम. ६६९; वा. य. ७, ३१;

तै. सं. १, ४, १५, १

इन्द्राग्नी आहि तन्वते ६, ५९, ७

इन्द्राग्नी उक्थवाहसा ६, ५९, १०

इन्द्राग्नी को अस्य वां ६, ५९, ५

इन्द्राग्नी जरितुः सचा ३, १२, २; साम. ६७०

इन्द्राग्नी तपंति माघा ६, ५९, ८

इन्द्राग्नी तविषाणि वां ३, १२, ८; साम. १५७८; १६९५

इन्द्राग्नी नवतिं पुरो ३, १२, ६; साम. १५७६; १७०४;

तै. सं. १, १, १४, १

इंद्राग्नी मित्रावरुणादिति ५, ४६, ३; वा. य. ३३, ४९
 इंद्राग्नी यमवथ उभा ५, ८६, १
 इंद्राग्नी युवं सु नः ८, ४०, १
 इंद्राग्नी युवामिमे ६, ६०, ७; साम. २९१
 इंद्राग्नी युवोरपि ६, ५९, ९
 इंद्राग्नी रोचना दिवः ३, १२, ९; साम. १६९३; तै. सं.
 ४, २, ११, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 इंद्राग्नी वृषहलेषु १०, ६५, २
 इंद्राग्नी वातदात्रि ५, २७, ६
 इंद्राग्नी शृणुतं हवं ६, ६०, १५
 इंद्राग्नीमासु नारिषु १०, ८६, ११; अथर्व. २०, १२६, ११;
 तै. सं. १, ७, १३, १; नि. ११, ३८
 इंद्रानु पूषणा वयम् ६, ५७, १; साम. २०२
 इंद्रापर्वता बृहता रथेन ३, ५३, १. साम. ३३८
 इंद्राबृहस्पती वयं ४, ४९, ५
 इंद्राय गाव आशिर् ८, ६९, ६. साम. १४९१. अथर्व.
 २०, २२, ६; ९२, ३; तै. ब्रा. २, ७, १३, ४; नि. ६, ८
 इंद्राय गिरो अनिशित १०, ८९, ४; साम. ३३९; तै. ब्रा.
 २, ४, ५, २
 इंद्राय नूनमर्चतो १, ८४, ५. साम. ९५१
 इंद्राय पवते मदः ९, १०७, १७; साम. ५२०
 इंद्राय मद्गने सुतं ८, ९२, १९; साम. १५८. ७२२; अथर्व.
 २०, ११०, १
 इंद्राय वृषणं मदं ९, १०६, ५
 इंद्राय साम गायत ८, ९८, १; साम. ३८८; १०२५;
 अथर्व. २०, ६२, ५; नि. ७, २
 इंद्राय सु मर्दितमं ८, १, १९
 इंद्राय सोम परि पिब्यसे ९, ७८, २
 इंद्राय सोम पवसे ९, २३, ६
 इंद्राय सोम पातवे नृभिः ९, १०८, १५
 इंद्राय सोम पातवे मदाय ९, ११, ८; साम. १४४८
 इंद्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने ९, ९८, १०; साम. १३३१; १६७९
 इंद्राय सोम सुषुतः ९, ८५, १; साम. ५६१
 इंद्राय सोमाः प्र दिवो ३, ३६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १२
 इंद्राय हि घोरसुरो अनज्जत १, १३१, १
 इंद्रा याहि चित्रभानो १, ३, ४; साम. ११४६; अथर्व.
 २०, ८४, १; वा. य. २०, ८७
 इंद्रा याहि तूतुजानः १, ३, ६; साम. ११४८; अथर्व.
 २०, ८४, ३; वा. य. २०, ८९
 इंद्रा याहि धियेषितो १, ३, ५; साम. ११४७; अथर्व.
 २०, ८४, २; वा. य. २०, ८८

इंद्रा युवं वरुणा ४, ४१, ४
 इंद्रा युवं वरुणा भूतं ४, ४१, ५
 इंद्रायेंदुं पुनीतनो ९, ६२, २९
 इंद्रायेंदो मरुत्वते ९, ६४, २२; साम. ४७२; १०७६
 इंद्रावरुण नू नु वां १, १७, ८
 इंद्रावरुणयोरहं १, १७, १; तै. सं. २, ५, १२, २
 इंद्रावरुण वामहं १, १७, ७
 इंद्रावरुणा मधुमत्तमस्य ६, ६८, ११; अथर्व. ७, ५८, २
 इंद्रावरुणा यदामानि चक्रथुः ७, ८२, ५
 इंद्रावरुणा यदधिभ्यो ८, ५९, ६
 इंद्रावरुणा युवमध्वरायो नः ७, ८२, १; तै. सं. २, ५, १२, २;
 तै. ब्रा. २, ८, ४, ५, नि. ५, २
 इंद्रावरुणा वधनाभिरप्रति ७, ८३, ४
 इंद्रावरुणावभ्या तपंति ७, ८३, ५
 इंद्रावरुणा सुतपाविमं ६, ६८, १०; अथर्व. ७, ५८, १
 इंद्रावरुणा सौमनसं ८, ५९, ७
 इंद्राविष्णू तपनयाययं ६, ६९, ५
 इंद्राविष्णू हंहिताः शंबरस्य ७, ९९, ५; तै. सं. ३, २, ११, ३
 इंद्राविष्णू पिबतं ६, ६९, ७
 इंद्राविष्णू मदपती ६, ६९, ३
 इंद्राविष्णू हविषा ६, ६९, ६
 इंद्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, १
 इंद्रासोमा दुष्कृतो ७, १०४, ३; अथर्व. ८, ४, ३
 इंद्रासोमा पक्कमामासु ६, ७२, ४
 इंद्रासोमा परि वां भूतु वि ७, १०४, ६; अथर्व. ८, ४, ६
 इंद्रासोमा महि तद्वां ६, ७२, १
 इंद्रासोमा युवमंग ६, ७२, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवस्परि ७, १०४, ५, अथर्व. ८, ४, ५
 इंद्रासोमा वर्तयतं दिवो ७, १०४, ४; अथर्व. ८, ४, ४
 इंद्रासोमात्रहिमपः ६, ७२, ३
 इंद्रासोमा वासयथ ६, ७२, २
 इंद्रासोमा समघशंसं ७, १०४, २; अथर्व. ८, ४, २,
 नि. ६, ११
 इंद्रा ह यो वरुणा ४, ४१, २
 इंद्रा ह रत्न वरुणा ४, ४१, ३
 इंद्रियाणि शतक्रतो ३, ३७, ९; अथर्व. २०, २०, २;
 ५७, ५; तै. सं. १, ६, १२, १
 इंद्रे अग्रा नमो बृहत् ७, ९४, ४; साम. ८००
 इंद्रेण याथ सरथं सुते ३, ६०, ४
 इंद्रेण युजा निःसृजत १०, ६२, ७
 इंद्रेण रोचना दिवो ८, १४, ९; अथर्व. २०, २८, ३; ३९, ४

इंद्रेण सं हि दक्षसे १, ६, ७; साम. ८५०; अथर्व. २०, ४०, १;
 ७०, ३; नि. ४, १२
 इंद्रेणैते तृप्तवो ७, १८, १५; नि. ६, ६; ७, २
 इंद्रे भुजं शशमानासः १०, ९२, ७
 इंद्रे विश्वानि वीर्यां ८, ६३, ६
 इंद्रेषिते प्रसवं भिक्षमाणे ३, ३३, २
 इंद्रेहि मत्स्यंधसो १, ९, १; साम. १८०; अथर्व. २०, ७१, ७;
 वा. य. ३३, २५
 इंद्रो अंग महद्भय २, ४१, १०; साम. २००; अथर्व.
 २०, २०, ५; ५७, ८
 इंद्रो अश्रापि सुधो निरेके १, ५१, १४; नि. ६, ३१
 इंद्रो अस्मां अरदद्भजबाहुः ३, ३३, ६; नि. २, २६
 इंद्रो अस्मे सुमना अस्तु १०, १००, ४
 इंद्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो ३, ५३ २१; अथर्व. ७, ३१, १
 इंद्रो दधीचो अस्थभिः १, ८४, १३; साम. १७९; ९१३;
 अथर्व. २०, ४१, १; तै. ब्रा. १, ५, ८, १
 इंद्रो दिव इन्द्र इंशे १०, ८९, १०; नि. ७, २
 इंद्रो दिवः प्रतिमानं १०, १११, ५
 इंद्रो दीर्घाय चक्षसे १, ७, ३; साम. ७९९; अथर्व.
 २०, ३८, ६; ४७, ६; ७०, ९. तै. ब्रा. १, ५, ८, २
 इंद्रो न यो महा कर्माणि ९, ८८, ४
 इंद्रो नेदिष्ठमवसा ६, ५२, ६
 इंद्रो ब्रह्मद ऋषि ८, १६, ७
 इंद्रो मदाय वावृधे १, ८१, १. साम. ४११; १००२;
 अथर्व. २०, ५६, १
 इंद्रो मधु संभृतमुस्त्रियायां ३, ३९, ६
 इंद्रो महां सिंधुमाशया २, ११, ९
 इंद्रो महा महतो १०, ६७, १२; अथर्व. २०, ९१, १२
 इंद्रो महा महतो १०, १११, ४
 इंद्रो महा रोदसी पप्रथच्छव ८, ३, ६, साम. १५८८; अथर्व.
 २०, ११८, ४
 इंद्रो यज्वने पृणते ६, २८, २; अथर्व. ४, २१, २; तै. ब्रा.
 २, ८, ८, ११
 इंद्रो यातूतामभवत्पराश ७, १०४, २१; अथर्व. ८, ४, २१.
 नि. ३, २०, ६, ३०
 इंद्रो यातो वसितस्य राजा १, ३२, १५; तै. ब्रा. २, ८, ४, ३
 इंद्रो रथाय प्रवतं कृणोति ५, ३१, १
 इंद्रो राजा जगतः ७, २७, ३; अथर्व. १९, ५, १; तै. ब्रा.
 २, ८, ५, ८
 इंद्रो वलं रक्षितारं १०, ६७, ६; अथर्व. २०, ९१, ६
 इंद्रो वसुभिः परि पातु १०, ६६, ३

इंद्रो वा वेदियन्मघं ८, २१, १७
 इंद्रो वाजस्य स्थविरस्य ६, ३७, ५
 इंद्रो विश्वैर्वीर्यैः ३, ५४, १५
 इंद्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः ३, ३४, ३; अथर्व. २०, ११, ३;
 वा. य. ३३, २६
 इंद्रो वृत्रस्य तविर्षी १, ८०, १०
 इंद्रो वृत्रस्य दोधतः १, ८०, ५
 इंद्रो हरी युयुजे अश्विना रथं १, १६१, ६
 इंद्रो हर्यतमर्जुनं ३, ४४, ५
 इंधन्वभिर्भेनुभिः २, ३४, ५
 इंधानो अग्निं वनवत् २, २५, १; तै. ब्रा. २, ८, ५, २
 इंधे राजा समर्थो ७, ८, १; साम. ७०
 इम आ यातमिदवः १, १३७, २
 इम इन्द्र भरतस्य ३, ५३, २४
 इम इन्द्राय सुन्विरे ७, ३२, ४; साम. २९३
 इम उ स्वा पुरुशाक ६, २१, १०
 इम उ स्वा वि चक्षते ८, ४५, १६; साम. १३६
 इमं यज्ञं सहसावन् ३, १, २२
 इमं यज्ञं चनो धा ६, १०, ६
 इमं यज्ञं स्वमस्मार्कं ४, २०, ३
 इमं यज्ञमिदं वचो १०, १५०, २
 इमं यज्ञमिदं वचो १, ९१, १०
 इमं यम प्रस्तरमा हि १०, १४, ४; अथर्व. १८, १, ६०;
 तै. सं. २, ६, १२, ६
 इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः १, १६४, ३; अथर्व. ९, ९, ३
 इमं विधंतो अपां सधस्थे द्विता २, ४, २
 इमं विधंतो अपां सधस्थे पशुं १०, ४६, २
 इमं स्तोमं रोदसी ३, ५४, १०
 इमं स्तोमं सक्रतवो २, २७, २
 इमं स्तोममभिष्टये ८, १२, ४
 इमं स्तोममर्हते जातवेदसे १, ९४, १; साम. ६६, १०६४;
 अथर्व. २०, १३, ३
 इमं स्वस्यै हृद आ सु तष्टं २, ३५, २
 इमं कामं मंदया गोभिरश्वैः ३, ३०, २०; ३, ५०, ४;
 तै. ब्रा. २, ५, ४, १
 इमं घा वीरो अमृतं ८, २३, १९
 इमं च नो गवेषणं ६, ५६, ५
 इमं जीवेभ्यः परिधिं १०, १८, ४; अथर्व. १२, २, २३;
 वा. य. ३५, १५, तै. ब्रा. ३, ७, ११, ३; तै. आ. ६, १०, २
 इमं जुषस्व गिर्वेणः ८, १२, ५
 इमं तं पश्य वृषभस्य १०, १०२, ९; नि. ९, २४

इमं त्रितो भूर्यबिंदत् १०, ४६, ३
 इमं नराः पर्वतास्तुभ्यमापः ३, ३५, ८
 इमं नरो मरुतः सश्रतातु ७, १८, २५
 इमं नरो मरुतः सश्रता वृधं ३, १६, २
 इमं नु मायिनं हुव ८, ७६, १
 इमं नु सोममंतितो १, १७९, ५; नि. ६, ४
 इमं नो अग्न उप यज्ञं १०, १२४, १
 इमं नो अग्ने अध्वरं होतः ६, ५२, १२
 इमं नो अग्ने अध्वरं जुषस्व ७, ४२, ५
 इमं नो यज्ञममृतेषु ३, २१, १; तै. ब्रा. ३, ६, ७, १
 इममग्ने चमसं मा वि १०, १६, ८; अथर्व. १८, ३, ५३;
 तै. आ. ६, १, ४
 इममंजस्पासुभये १०, ९२, २
 इममिद्र गवाशिरं ३, ४२, ७; अथर्व. २०, २४, ७
 इममिद्र सुतं पिब १, ८४, ४; साम. ३४४; ९४९
 इममिद्रो अदीधरत् १०, १७३, ३, अथर्व. ६, ८७, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, २, ९
 इमसु स्यमथर्ववद् ६, १५, १७
 इमसू पु त्वमस्माकं १, २७, ४; साम. २८; १४९७;
 तै. आ. ४, ११, ८
 इमसू पु वो अतिथिं ६, १५, १
 इमं बिभर्मि सुकृतं ते १०, ४४, ९, अथर्व. २०, ९४, ९
 इमं महे विदध्याय ३, ५४, १
 इमं मे गंगे १०, ७५, ५; तै. आ. १०, १, १३; नि. ९, २६
 इमं मे वरुण भुवि १, २५, १०; साम. १५८५; वा. य.
 २१, १; तै. ब्रा. २, १, ११, ६
 इमं मे स्तोममग्निना ८, ८५, २
 इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं १०, ७, २
 इमा अभि प्र णोनुमो ८, ६, ७
 इमा अस्मै मतयो वाचो १०, ९१, १२
 इमा अस्य प्रतूर्तयः ८, १३, २९
 इमा इंद्रं वरुणं मे ४, ४१, ९
 इमा उ त्वा पस्पृधाना ७, १८, ३
 इमा उ त्वा पुरुतमस्य ६, २१, १
 इमा उ त्वा पुरुशाक ६, २१, १०
 इमा उ त्वा पुरुवसो ८, ३, ३; साम. २५०; १६०७;
 अथर्व. २०, १०४, १; वा. य. ३३, ८१
 इमा उ त्वा शतक्रतो ६, ४५, २५; साम. १४६
 इमा उ त्वा सुतेसुते ६, ४५, २८
 इमा उ वः सुदानवो ८, ७, १९
 इमा उ वां दिविष्टयः ७, ७४, १; साम. ३०४; ७५३
 इमा उ वां भृमयो मभ्यमा ३, ६२, १; नि. ५, ५

इमां वा मित्रावरुणा ७, ३६, २
 इमां सुपूर्या धियं ८, ६, ४३
 इमां गावः सरमेयाः १०, १०८, ५
 इमा गिर आदित्येभ्यो २, २७, १; नि. १२, ३६
 इमा गिरः सवितारं ७, ४५, ४
 इमां खनाम्योषधि १०, १४५, १; अथर्व. ३, १८, १
 इमां गायत्रवर्तनिं ८, ३८, ६
 इमा जुषेथां सवना ८, ३८, ५
 इमा जुह्वाना युष्मदावनो ७, ९५, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 इमां च नः पृथिवीं ३, ५५, २१
 इमा ते वाजिज्ञव मार्जनानि १.१६३, ५; वा. य. २९, १६;
 तै. सं. ४, ६, ७, २
 इमा धाना घृतस्नुवो १, १६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १०
 इमा नारीरविधवाः १०, १८, ७; अथर्व. १२, २, ३१;
 १८, ३, ५७; तै. आ. ६, १०, २
 इमानि त्रीणि विष्टपा ८, ९१, ५
 इमानि वां भागधेयानि ८, ५९, १
 इमा नु कं भुवना १०, १५७, १; साम. ४५२; १११०
 अथर्व. २०, ६३, १; १२४, ४; वा. य. २५, ४६;
 तै. आ. १, २७, १
 इमां त इंद्र सुष्टुतिं ८, १२, ३१
 इमां ते धियं प्र अरे महोमहीम् १, १०२, १; वा. य. ३३, २९;
 तै. ब्रा. २, ७, १३, ४
 इमां ते वाचं वसूयंत आयवो १, १३०, ६
 इमां त्वमिद्र मीद्वः १०, ८५, ४५
 इमां धियं शिक्षमाणस्य देव ८, ४२, ३; तै. सं. १, २, २, २
 इमां धियं सप्तशीर्ष्णाम् १०, ६७, १; अथर्व. २०, ९१, १
 इमा ब्रह्म बृहद्विवो १०, १२०, ८, अथर्व. ५, २, ८;
 २०, १०७, ११
 इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः ३, ४१, ३; अथर्व. २०, २३, ३
 तै. ब्रा. २, ४, ६, २; नि. ४, १९
 इमा ब्रह्म सरस्वति २, ४१, १८
 इमा ब्रह्माणि वर्धना ५, ७३, १०
 इमा ब्रह्मं तुभ्यं शंसि १०, १४८, ४
 इमामग्ने शरणि मीमृषः १, ३१, १६; अथर्व. ३, १५, ४;
 नि. ६, २०
 इमा सु पु सोमसुतिमुप नः ७, ९३, ६
 इमामू नु कवितमस्य ५, ८५, ६; नि. ६, १३
 इमामू पु प्रभृतिं सांतये धाः ३, ३६, १
 इमामू त्वासुरस्य ५, ८५, ५
 इमां प्रानाय सुष्टुतिं १०, ९१, १३

इमां म इन्द्र सुष्टुति ८, ६, ३२
 इमां मे अग्ने समिधं जुषस्व १०, ७०, १
 इमां मे अग्ने समिधमिमां २, ६, १
 इमां मे मरुतो गिरं ८, ७, ९
 इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने १, ११४, १, वा. य. १६, ४८;
 तै. सं. ४, ५, १०, १
 इमा रुद्राय स्थिरधन्वने ७, ४६, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, ८;
 नि. १०, ६
 इमास्त इन्द्र पृथ्वी ८, ६, १९; साम. १८७
 इमे चित्तव मन्यवे १, ८०, ११
 इमे चेतारो अनृतस्य भुरे ७, ६०, ५
 इमे जीवा वि मृतैः १०, १८, ३; अथर्व. १२, २, २२, तै. आ.
 ६, १०, २
 इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत १, ५७, ४; साम. ३७३;
 अथर्व. २०, १५, ४
 इमे त इन्द्र सोमाः ८, २, १०
 इमे सुहं मरुतो ७, ५६, १९; तै. ब्रा. २, ८, ५, ६
 इमे दिवो अनिमिषा ७, ६०, ७; नि. ६, २०
 इमे नरो बृत्रहत्येषु ७, १, १०
 इमे भोजा अंगिरसो ३, ५३, ७
 इमे मा पीता यशस उरुष्यव. ८, ४८, ५
 इमे मित्रो वरुणो दूळभासो ७, ६०; ६
 इमे यामासस्वद्रिगभूवन् ५, ३, १२
 इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसः १, १३५, ९
 इमे ये नावांश्च न परः १०, ७१, ९
 इमे रश्मिं चिन्मरुतो ७, ५६, २०
 इमे वां सोमा अप्स्वा सुता १, १३५, ६
 इमे विप्रस्य वेधसो ८, ४३, १
 इमे सोमास इन्द्रवः १, १६, ६
 इमे हि ते कारवो वावशुधि ८, ३, १८
 इमे हि ते ब्रह्मकृतः ७, ३२, २; साम. १६७६
 इमो अग्ने वीततमानि ७, १, १८; तै. सं. ४, ३, १३, ६
 इमो देवो जायमानौ जुषंत २, ४०, २; तै. सं. १, ८, २२, ५
 इयं या नीच्यर्किणी ८, १०१, १३
 इयं वामस्य मग्मन ७, ९४, १; साम. २१६
 इयं वामह्ने शृणुतं १०, ३९, ६
 इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृष्टिः ७, ९७, ९
 इयं विसृष्टिर्यत आ १०, १२९, ७; तै. ब्रा. २, ८, ९, ६
 इयं वेदिः परो अंतः १, १६४, ३५; अथर्व. ९, १०, १४;
 वा. य. २३, ६२
 इयं शुष्मेभिर्बिमखा ६, ६१, २; तै. ब्रा. २, ८, २, ८; नि. २, २४

इयं सा भूया उपसामिव क्षाः १०, ३१, ५
 इयं सा वो अस्मे दोषितिः १, १८६, ११
 इयत्तकः कुषुभकः १, १९१, १५
 इयत्तिका शकुतिका १, १९१, ११
 इयं त इन्द्र गिर्वेणो ८, १३, ४
 इयं त ऋत्विष्यावती ८, १२, १०
 इयं ते नयसी मतिः ८, ७४, ७
 इयं ते पूषन्ना घृणे ३, ६२, ७
 इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां ७, ६०, १२; ६१, ७
 इयं न उज्जा प्रथमासु १०, ३५, ४
 इयमददादभसं ६, ६१, १
 इयमिन्द्रं वरुणमष्टमे गीः ७, ८४, ५; ८५, ५
 इयसु ते अनुष्टुतिः ८, ६३, ८
 इयमेषा मृतानाम् १०, ७४, ३
 इयं मद्रां प्र स्तृणीते ६, ६७, २
 इयं मनीषा इयमग्निना गीः ७, ७०, ७; ७१, ६
 इयं मनीषा बृहती बृहंतः ७, ९९, ६
 इयं मे नाभिरिह मे १०, ६१, १२
 इरज्यन्नमे प्रथयस्व १०, १४०, ४; साम. १८१९;
 वा. य. १२, १०२; तै. सं. ४, २, ७, २
 इरावती धेनुमती ७, ९९, ३; वा. य. ५, १६; तै. सं.
 १, २, १३, १; तै. आ. १, ८, २
 इरावतीर्वरुण धेनवो वां ५, ६९, २
 इषं तोकाय नो दधत् ९, ६५, २१; साम. ९९६
 इषं दुहन्सुदुघां १०, १२२, ६
 इषमूर्जं च पिन्वस ९, ६३, २
 इषमूर्जं मभ्यर्षा ९, ९४, ५
 इषमूर्जं पवमान ९, ८६, ३५
 इषा मंदस्त्राहु ते ८, ८२, ३
 इषिरेण ते मनसा सुतस्य ८, ४८, ७; नि. ४, ७
 इषुर्न धन्वन्प्रति ९, ६९, १
 इषुर्न श्रिय इषुधेः १०, ९५, ३
 इषे पवस्व धारया ९, ६४, १३; साम. ५०५; ८४१
 इष्कर्तारमध्वरस्य १०, १४०, ५; साम. १८२०; वा. य.
 १२, ११०; तै. सं. ४, २, ७, ३
 इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृत ८, ९९, ८
 इष्कृताहावमवतं १०, १०१, ६; तै. सं. ४, २, ५, ५
 इष्कृतिर्नाम वो माता १०, ९७, ९; वा. य. १२, ८३;
 तै. सं. ४, ५, ६, २
 इष्टा होत्रा असृक्षत ८, ९३, २३; साम. १५१
 इष्यन्वाचमुप वक्तैव ९, ९५, ५

इह त्या पुरुभूतमा देवा ८, २२, ३
 इह त्या पुरुभूतमा पुरु ५, ७३, २
 इह त्या सधमाद्या युजानः ८, १३, २७; नि. ६, २१
 इह त्या सधमाद्या हरी ८, ३२, २९; ९३, २४
 इह त्वं सुनो सहसो नो ४, २, २
 इह त्वष्टारमप्रियं १, १३, १०; तै. सं. ३, १, ११, १
 इह त्वा गोपरीणसा ८, ४५, २४; साम. ७३३; अथर्व. २०, २२, ३
 इह त्वा भूर्य चरेदुप ४, ४, ९; तै. सं. १, २, १४, ४
 इह प्रजामिह रथि ४, ३६, ९
 इह प्रब्रूहि यतमः १०, ८७, ८; अथर्व. ८, ३, ८
 इह प्रयाणमस्तु वां ४, ४६, ७
 इह प्रियं प्रजया ते १०, ८५, २७; अथर्व. १४, १, २१; नि. ३, २१
 इह ब्रवीतु य ईमंग वेद १, १६४, ७; अथर्व. ९, ९, ५
 इह श्रुत इन्द्रो अस्मे १०, २२, २; नि. ६, २३
 इहागतं वृषण्वस् ८, ७३, १०
 इह तिष्ठः परावतः ८, ३२, २२
 इहेंद्राणी उप ह्वये १, २१, १
 इहेंद्राणीमुप ह्वये १, २२, १२; नि. ९, ३४
 इहेव शृण्व एषां १, ३७, ३; साम. १३५
 इहेह जाता समवावशीतां १, १८१, ४; नि. १२, ३
 इहेह यद्वां समना ४, ४३, ७; ४४, ७; अथर्व. २०, १४३, ७
 इहेह वः स्वतवसः ५, ५९, ११; तै. आ. १, ४, ३
 इहेह वो मनसा बंधुता ३, ६०, १
 इहेव सं मा वि यौष्टं १०, ८५, ४२; अथर्व. १४, १, २२; नि. १, १६
 इहेवैधि माप च्योष्टाः १०, १७३, २; अथर्व. ६, ८७, २; तै. ब्रा. २, ४, २, ८
 इहोप यात शवसो नपातः ४, ३५, १
 ईक्षे रायः क्षयस्य ४, २०, ८
 ईक्षयंतीरपस्युवो १०, १५३, १; साम. १७५; अथर्व. २०, ९३, ४
 ईजानमिह्यौर्गूतां वसुः १०, १३२, १
 ईजे यज्ञेभिः शशमे ६, ३, २
 ईळते त्वामवस्यवः १, १४, ५
 ईळानायावस्यवे २, ६, ६
 ईळितो अग्न आ वह १, १४२, ४
 ईळितो अग्न आ वह ५, ५, ३
 ईळितो अग्नो मनसा नः २, ३, ३

ईळिष्वा हि प्रतीव्यं ८, २३, १; साम. १०३
 ईळे अग्नि विपश्चितं ३, २७, २; तै. ब्रा. २, ४, २, ४
 ईळे अग्नि स्ववसं ५, ६०, १ अथर्व. ७, ५०, ३; तै. ब्रा. २, ७, १२, ४
 ईळे गिरा मनुहितं ८, १९, २१
 ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिः ३, १, १५
 ईळे घावापृथिवी पूर्वचित्तये १, ११२, १
 ईळैन्यं वो असुरं ७, २, ३
 ईळैन्यः पवमानो ९, ५, ३
 ईळैन्यो नमस्यः ३, २७, १३; साम. १५३८; अथर्व. २०, १०२, १; तै. ब्रा. ३, ५, २, २
 ईळैन्यो वो मनुषो ७, ९, ४
 ईयिवांसमति स्त्रिधः ३, ९, ४
 ईयुरर्थं न न्यर्थं ७, १८, २
 ईयुर्गावो न यवसाद् ७, १८, १०
 ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् १, ११३, ११; तै. सं. १, ४, ३३, १; तै. आ. ३, १८, १
 ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमा १, १६३, १०; वा. य. २९, २१; तै. सं. ४, ६, ७, ४; नि. ४, १३
 ईर्मान्यद्वपुषे धायि ५, ७३, ३
 ईशान इमा भुवनानि ९, ८६, ३७; साम. ९५७
 ईशानकृतो धुनयो १, ६४, ५
 ईशानाय प्रहुति यस्त आ न ७, ९०, २
 ईशाना वार्याणां १०, ९, ५; अथर्व. १, ५, ४; तै. ब्रा. २, ५, ८, ५; तै. आ. ४, ४२, ४
 ईशानासो ये दधते स्वर्णः ७, ९०, ६
 ईशिषे वार्यस्य हि ८, ४४, १८; साम. १५३३
 ईशे यो विश्वस्या देववीतेः १०, ६, ३
 ईशे ऋग्निरमृतस्य ७, ४, ६
 उक्थ उक्थे सोम इन्द्रं ७, २६, २; तै. सं. १, ४, ४६, १
 उक्थं चन शस्यमानं ८, २, १४; साम. २२५; १८०५
 उक्थभृतं सामभृतं ७, ३३, १४
 उक्थमिन्द्राय शंस्य १, १०, ५; साम. ३६३
 उक्थवाहसे विभ्वे मनीषां ८, ९६, ११
 उक्थेभिरर्वागवसे १, ४७, १०
 उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा ७, ९४, ११; वा. य. ३३, ७६
 उक्थेयिन्नु शूर येषु २, ११, ३
 उक्षंते अश्वौ अत्या इव २, ३४, ३
 उक्षाज्ञाय वशाज्ञाय ८, ४३, ११; अथर्व. ३, २१, ६; २०, १, ३; तै. सं. १, ३, १४, ७

उक्षा महौ अभि ववक्ष एने १, १४६, २
 उक्षा मिमाति प्रति ९, ६९, ४; साम. १३७२
 उक्षा समुद्रो अरुषः ५, ४७, ३; वा. य. १७, ६०; तै. सं.
 ४, ६, ३, ३
 उक्षेव यूथा परियन् ९, ७१, ९
 उक्ष्णो हि मे पंच दश १०, ८६, १४; अथर्व. २०, १२६, १४
 उग्रं युयुज्म पृतनासु सास ८, ६१, १२
 उग्रं व भोजः स्थिरा ७, ५६, ७
 उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम ८, ४२, ६
 उग्रबाहुर्ग्रक्ष कृत्वा पुनंदर ८, ६१, १०
 उग्रस्तुराषाळभि भूत्योजा ३, ४८, ४
 उग्रा इव प्रवहंतः समा यमुः १०, ९४, ६
 उग्रा विघनिना मृध ६, ६०, ५; साम. ८५४; वा. य. ३३, ६१
 उग्रा संता हवामह १, २१, ४
 उग्रेष्व शूर इन्नु २, ११, १७
 उग्रो जज्ञे वीर्योय ७, २०, १
 उग्रो वां ककुहो ययिः ५, ७३, ७
 उचथ्ये वपुषि यः स्वराद् ८, ४६, २८
 उच्चा ते जातमंधसो ९, ६१, १०; साम. ४६७, ६७२;
 वा. य. २६, १६
 उच्चा दिवि दक्षिणावंतो १०, १०७, २
 उच्छिष्टं चम्बोभर १, २८, ९
 उच्छुष्मा ओषधीनां १०, ९७, ८; वा. य. १२, ८२;
 तै. सं. ४, २, ६, ३
 उच्छोचिषा सहसस्पुत्र ३, १८, ४
 उच्छ्रयस्व वनस्पते ३, ८, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १, १
 उच्छ्रवंचमाना पृथिवी १०, १८, १२; अथर्व. १८, ३, ५१;
 तै. आ. ६, ७, १
 उच्छ्रवंचस्व पृथिवि १०, १८, ११; अथर्व. १८, ३, ५०;
 तै. आ. ६, ७, १
 उच्छंती या कृणोति मंहना ७, ८१, ४
 उच्छंतीरथ चितयंत ४, ५१, ३
 उच्छंत्यां मे यजता ५, ६४, ७
 उच्छन्नुषसः सुदिना अरिप्राः ७, ९०, ४
 उच्छा दिवो दुहितः ६, ६५, ६
 उज्जातमिद्र ते शव ८, ६२, १०
 उज्जायतां परशुः १०, ४३, ९; अथर्व. २०, १७, ९
 उत ऋतुभिर्ऋतुपाः ३, ४७, ३
 उत कण्वं नृषदः १०, ३१, ११
 उत गाव ह्वादंति १०, १४६, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ६
 उत मा अग्निध्वर ४, ९, ४

उत मा व्यंतु देवपत्नीः ५, ४६, ८; अथर्व. ७, ४९, २; तै. ब्रा.
 ३, ५, १२, १; नि. १२, ४६
 उत घा नेमो अस्तुतः ५, ६१, ८
 उत घा स रधीतमः ६, ५६, २
 उत ते सुष्ठुता हरी ८, १३, २३
 उत त्वं वीरं धनसामृजीषिणं ८, ८६, ४
 उत त्वं चमसं नवं १, २०, ६
 उत त्वदा स्वभ्यं ८, ६, २४; तै. ब्रा. २, ७, १३, २
 उत त्वद्वां जुरते ७, ६८, ६
 उत त्वन्नो मारुतं शर्धे ५, ४६, ५
 उत त्वं पुत्रममृवः ४, ३०, १६
 उत त्वं भुज्युमश्विना सखा ७, ६८, ७
 उत त्या तुर्वशायदू ४, ३०, १७
 उत त्या दैव्या भिषजा ८, १८, ८; तै. ब्रा. ३, ७, १०, ५
 उत त्या मे यशसाश्वतनायै १, १२२, ४; नि. ६, २१
 उत त्या मे रौद्रावर्चिमन्ता १०, ६१, १५
 उत त्या मे हवमा जग्म्यातं ६, ५०, १०
 उत त्या यजता हरी ४, १५, ८
 उत त्या सद्य भार्या ४, ३०, १८
 उत त्या हरितो दश ९, ६३, ९; साम. १२१८
 उत त्वे देवी सुभगे २, ३१, ५
 उत त्वे नः पर्वतासः सुशस्त ५, ४६, ६
 उत त्वे नो मरुतो ७, ३६, ७
 उत त्वे मा ध्वन्यस्य जुष्टाः ५, ३३, १०
 उत त्वे मा पौरुकुत्सस्य सूरैः ५, ३३, ८
 उत त्वे मा मारुताश्वस्य ५, ३३, ९
 उत त्वं सख्ये स्थिरपीतं १०, ७१, ५; नि. १, ८, १०
 उत त्वं सूनो सहसो ६, ५०, ९
 उत त्वः पश्यन्न ददर्श १, ७१, ४; नि. १, ८, १९
 उत त्वं मघवञ्छृणु ८, ४५, ६
 उत त्वाम्ने मम स्तुतो ८, ४३, १७
 उत त्वा धीतयो मम ८, ४४, २२
 उत त्वा नमसा वयं ८, ४३, १२
 उत त्वा बधिरं वयं ८, ४५, १७
 उत त्वा भृगुवच्छुचे ८, ४३, १३
 उत त्वा मदिते महि ८, ६७, १०
 उत त्वामरुणं वयं ९, ४५, ३
 उत त्वा स्त्री शशीयसी ५, ६१, ६
 उत दासं कौलितरं ४, ३०, १४
 उत दासस्य वशिन्ः ४, ३०, १५
 उत दासा परिविधे १०, ६२, २

उत देवा अवहितं १०, १३७, १; अथर्व. ४, १३, १
 उत धावापृथिवी क्षत्र ६, ५० ३
 उत शुमसुवीर्यं १, ७४, ९
 उत द्वार उशतीः ७, १७, २
 उत न ई खष्टा गन्त्वच्छास्त्र १, १८६, ६
 उत न ई मत्तयोऽश्वयोगाः १, १८६, ७
 उत न ई मरुतो वृद्धसेना १, १८६, ८
 उत न एना पवया ९, ९७, ५३, साम. ११०५
 उत न एषु नृषु ७, ३४, १८
 उत नः कर्णशोभमाना ८, ७८, ३
 उत नः पितुमा भर ८, ३२, ८
 उत नः प्रिया प्रियासु ६, ६१, १०; साम. १४६१, तै. ब्रा.
 २, ४, ६, १
 उत नः सिंधुरपां ८, २५, १४
 उत नः सुत्राग्नौ देव गोपाः ६, ६८, ७
 उत नः सुद्यौरमा जीराश्व. १, १४१, १२
 उत नः सुभगां भरिः १, ४, ६; अथर्व. २०, ६८, ६
 उत नूनं यद्विद्विषं ४, ३०, २३
 उत नो गोमत्तस्कृधि ८, ३२, ९
 उत नो गोमतीरिष आ वहा ५, ७९, ८
 उत नो गोमतीरिष उत ८, ५, ९
 उत नो गोमतीरिषो विश्वा ९, ६२, २४, साम. १०६३
 उत नो गोविदश्ववित् ९, ५५, ३; साम. ९७७
 उत नो गोषणिं धियं ६, ५३, १०, साम. १५९३
 उत नो दिव्या इष ८, ५, २१
 उत नो देव देवान् ८, ७५, २ तै. सं. २, ६, ११, १
 उत नो देवावश्विना १०, ९३, ६
 उत नो देव्यदितिः ८, २५, १०
 उत नो धियो गोभगाः १, ९०, ५
 उत नो नक्तमपां १०, ९३, ५
 उत नो ब्रह्मज्ञविष ३, १३, ६
 उत नो रुद्रा चिन्मृळत १०, ९३, ७
 उत नो वाजसातये ९, १३, ४, साम. ११९०
 उत नो विष्णुरुत वातो अस्मि ५, ४६, ४
 उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोतु ६, ५०, १४; वा. य. ३४, ५३;
 नि. १२, ३३
 उत नोऽहिर्बुध्न्योऽमयस्कः १, १८६, ५
 उत प्रथिमुदहन्नस्य १०, १०२, ७
 उत प्र पिप्य ऊधरध्न्यायाः ९, ९३, ३; साम. १४२०
 उत प्रहामतिदीव्या १०, ४२, ९; अथर्व. ७, ५०, ६; २०, ८९, ९
 उत ब्रह्मण्या वयं ८, ६, ३३

उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्य ५, २९, ३
 उत भुवंतु जंतव १, ७४, ३; साम. १३८२, तै. सं.
 ३, ५, ११, ४
 उत भुवंतु नो निदो १, ४, ५; अथर्व. २०, ६८, ५
 उत म ऋग्रे पुर यस्य ६, ६३, ९
 उत मन्ये पितुरदुहो १, १५९, २
 उत माता बृहद्दिवा १०, ६४, १०
 उत माता महिषमन्ववेन ४, १८, ११, तै. सं. ३, २, ११, ३
 उत मे प्रथियोर्वयियोः ८, १९, ३७; नि. ४, १५
 उत मे रपथुवतिः ५, ६१, ९
 उत मे वीचतादिति ५, ६१, १८
 उत यामि सवितस्त्रीणि ५, ८१, ४
 उत यो मानुषेष्वा १, २५, १५
 उत योषणे दिव्ये मही ७, २, ६
 उत व. शंसमुशिजा २, ३१, ६
 उत वा उ परि वृगक्षि १०, १४२, ३
 उत वां विष्णु मद्यास्वधो १, १५३, ४, नि. ४, १९
 उत वाजिनं पुरुनिष्पिधानं ४, ३८, २
 उत वात पितासि न १०, १८६, २
 उत वा यः सहस्य प्र विद्वान् १, १४७, ५
 उत वा यस्य वाजिनो १, ८६, ३
 उत वा यो नो मर्चयाद् २, २३, ७
 उत व्रतानि सोम ते १०, २५, ३
 उत शुष्णस्य धृष्णुया ४, ३०, १३
 उत सखास्यश्विनोरुत ४, ५२, ३; साम. १७२७
 उत सिंधुं विवालयं ४, ३०, १२
 उत सु त्ये पयोवृधा ८, २, ४२
 उत स्तुतासो मरुतो ७, ५७, ६
 उत स ते परुण्यो ५, ५२, ९; नि. ५, ५
 उत स ते वनस्पते १, २८, ६
 उत स दुर्गृभीयसे ५, ९, ४
 उत स यं शिशुं यथा ५, ९, ३
 उत स राशिं परि ९, ८७, ९
 उत स सप्त हृतस्य १०, ९६, १०; अथर्व. २०, ३१, ५
 उत स्या सद्य इत्परि ४, ३१, ८
 उत स्यासु प्रथमः सरिष्य ४, ३८, ६
 उत स्यास्य तन्यतोरिव ४, ३८, ८
 उत स्यास्य द्रवतस्तुर ४, ४०, ३; वा. य. ९, १५, तै. सं.
 १, ७, ८, ३
 उत स्यास्य पनयंति ४, ३८, ९
 उत स्या हि स्वामाहुः ४, ३१, ७

उत स्मै न वस्त्रमथि नता ४, ३८, ५; नि. ४, २४
 उत स्य देवः सविता ६, ५०, १३
 उत स्य देवो भुवनस्य २, ३१, ४
 उत स्य न हृद्रो विश्व २, ३१, ३
 उत स्य न उशिजामुर्विया १०, ९२, १२
 उत स्य वाजी क्षिपणि ४, ४०, ४; वा. य. ९, १४; तै. सं. १, ७, ८, ३; नि. २, २८
 उत स्य वाजी सहुरिर्ऋता ४, ३८, ७
 उत स्य वाज्यरूपः ५, ५६, ७
 उत स्या नः सरस्वती घोरा ६, ६१, ७
 उत स्या नः सरस्वती जुषाणोप ७, ९५, ४
 उत स्या नो दिवा ८, १८, ७, साम. १०२; तै. ब्रा. ३, ७, १०, ४
 उत स्या वां रुशतो बप्ससो १, १८१, ८
 उत स्या वां मधुमन्मक्षिकार १, ११९, ९
 उत स्या श्वेतयावरी ८, २६, १८
 उत स्वया तन्वा ३ सं वदे तत् ७, ८६, २
 उत स्वराजे अदितिः स्तोमं ८, १२, १४
 उत स्वराजो अदितिः ७, ६६, ६; साम. १३५३
 उत स्वस्य अरात्यः ९, ७२, ३
 उत स्वानासो दिवि ५, २, १०; तै. सं. १, २, १४, ७
 उतादः परुषे गवि ६, ५६, ३; नि. २, ६
 उताभये पुरुहूत श्रवोभिः ३, ३०, ५, नि. ६, १; ७, ६
 उतायातं संगवे प्रातः ५, ७६, ३; साम. १७५४
 उतालब्धं स्पृणुहि १०, ८७, ७; अथर्व. ८, ३, ७
 उताशिष्टा अनु शृण्वन्ति २, २४, १३
 उतासि मैत्रावरुणो ७, ३३, ११; नि. ५, १४
 उताहं नक्तमुत सोम ते दिवा ९, १०७, २०; साम. ९२३
 उतेदानीं भगवंतः ७, ४१, ४; अथर्व. ३, १६, ४, वा. य. ३४, ३७; तै. ब्रा. २, ८, ९, ८
 उतेशिषे प्रमवस्य ५, ८१, ५
 उतो घा ते पुरुष्या ७, २९, ४
 उतो नो अस्य कस्यचित् ५, ३८, ४
 उतो नो अस्या उपसो जुपेत १, १३१, ६; अथर्व. २०, ७२, ३
 उतो न्वस्य जोषमां ८, ९४, ६; साम. १७८७
 उतो न्वस्य यत्पदं ८, ७२, १८
 उतो न्वस्य यन्महत् ८, ७२, ६
 उतो पतिर्ये उच्यते ८, १३, ९
 उतो पितृभ्यां प्रविदानु ३, ७, ६
 उतो स मष्टमिन्दुभिः १, २३, १५
 उतो सहस्रभर्णसं ९, ६४, २६

उतो हि वां रत्नधेयानि ७, ५३, ३
 उतो हि वां दात्रा संति ४, ३८, १
 उतो हि वां पूर्या आ विविद्र ३, ५४, ४
 उत्तराहमुत्तरः १०, १४५, ३; अथर्व. ३, १८, ४
 उत्तानपर्णे सुभगे १०, १४५, २; अथर्व. ३, १८, २
 उत्तानायामजनयन् २, १०, ३
 उत्तानायामव भरा ३, २९, ३; वा. य. ३४, १४
 उत्तिष्ठाव पश्यते १०, १७९, १, अथर्व. ७, ७२, १
 उत्तिष्ठ नूनमेषां ५, ५६, ५
 उत्तिष्ठोजसा सह ८, ७६, १०, साम. ९८८; अथर्व. २०, ४२, ३; वा. य. ८, ३९; तै. सं. १, ४, ३०, १
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते १, ४०, १; वा. य. ३४, ५६; तै. आ. ४, २, २
 उत्तिष्ठसि स्वाहुतो १०, ११८, २
 उत्ते बृहन्तो अर्चयः ८, ४४, ४; साम. १५४१
 उत्ते वयश्चिद्वसतेरपसन् १, १२४, १२; ६, ६४, ६
 उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूय १, १०२, ७
 उत्ते शुष्मा जिहतां १०, १४२, ६
 उत्ते शुष्मास हंरते २, ५०, १; साम. १२०५
 उत्ते शुष्मासो अस्थुः ९, ५३, १; साम. १७१४
 उत्ते स्तत्रामि पृथिवीं १०, १८, १३; अथर्व. १८, ३, ५२; तै. आ. ६, ७, १
 उ त्वा मदंतु स्तोमाः ८, ६४, १; साम. १९४; १३५४; अथर्व. २०, ९३, १
 उत्पुस्तासूर्य १, १९१, ८; अथर्व. ५, २३, ६
 उत्पूषणं युवामहे ६, ५७, ६
 उत्सूर्यो बृहदर्चाव्यश्रेत् ७, ६२, १
 उत्स्र वातो वहति १०, १०२, २
 उद्गादयमादित्यो १, ५०, १३; तै. ब्रा. ३, ७, ६, २३
 उद्गमे तव तद् घृतात् ८, ४३, १०
 उद्गमे तिष्ठ प्रत्यातनुष्व ४, ४४, ४; वा. य. १३, १२; तै. सं. १, २, १४, २
 उद्गमे भारत शुमत ६, १६, ४५; साम. १३८५
 उद्गमे शुचयस्तव ८, ४४, १७; साम. १५३४; तै. सं. १, ३, १४, ८; ५, ५, ३; २, ४, १४, ४
 उद्गपन्तदसौ सूर्यः १, १९१, ९; अथर्व. ६, ५२, १
 उद्गपन्तन्नरुणा भानवो वृथा १, ९२, २; साम. १७५६
 उद्गुप्तो न वयो १०, ६८, १; अथर्व. २०, १६, १; तै. सं. ३, ४, ११, ३
 उद्ग्राणीव स्तनयन् ६, ४४, १२
 उद्गसौ सूर्यो अगात् १०, १५९, १; अथर्व. १, २९, ५

उदस्तंभीस्समिधा ३, ५, १०
 उदस्य बाहू शिथिरा ७, ४५, २
 उदस्य क्षुप्मान्नातुः ७, ३४, ७
 उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वा ७, १६, ३; तै. सं. ४, ४, ४, ५
 उदस्य शोचिरस्थाद् दीदियुषो ८, २३, ४
 उदातैर्जिहते बृहद ९, ५, ५
 उदानस्ककुहो दिवं ८, ६, ४८
 उदावता त्वक्षसा ६, १८, ९
 उदिता यो निदिता वेदिता ८, १०३, ११
 उदिन्वस्स रिच्यते ७, ३२, १२; अथर्व. २०, ५९, ३
 उदीरतां सुनृता उत १, १२३, ६
 उदीरतामवर उत १०, १५, १; अथर्व. १८, १, ४४;
 वा. य. १९, ४९; तै. ब्रा. २, ६, १२, ३; नि. ११, १८
 उदीरय कवितमं ५, ४२, ३
 उदीरयथा मरुतः ५, ५५, ५; तै. सं. २, ४, ८, २
 उदीरयन्त वायुभिः ८, ७, ३
 उदीरय पितरा १०, ११, ६; अथर्व. १८, १, २३; नि. ३, १६
 उदीरायामृतायते ८, ७३, १
 उदीरध्वं जिवो असुः १, ११३, १६
 उदीर्ध्वं नार्यभि १०, १८, ८; अथर्व. १८, ३, २; तै. आ. ६, १, ३
 उदीर्ध्वतः पतिवती १०, ८५, २१; अथर्व. १४, २, ३३
 उदीर्ध्वतो विश्वावसो १०, ८२, २२; अथर्व. १४, २, ३३;
 श. ब्रा. १४, ९, ४, १८
 उदु ज्योतिरमृतं ७, ७६, १; नि. ११, १०
 उदु तिष्ठ सवितः श्रुधि ७, ३८, २
 उदु तिष्ठ स्वधावर ८, २३, ५; वा. य. ११, ४१; तै. सं.
 ४, १, ४, १
 उदुत्तमं वरुण १, २४, १५; अथर्व. ७, ८३, ३; १८, ४, ६९;
 वा. य. १२, १२; तै. सं. १, ५, ११, ३; ४, २, १, ३;
 नि. २, १३
 उदुत्तमं मुमुग्धि नो १, २५, २१; तै. ब्रा. २, ४, २, ६
 उदु त्यच्चक्षुर्मही ६, ५१, १
 उदु त्यं जातवेदसं १, ५०, १; साम. ३१; अथर्व. १३, २, १६;
 २०, ४७, १३; वा. य. ७, ४१, ८, ४१, ३३, ३१;
 तै. सं. १, २, ८, २; ४, ४३, १; नि. १२, १५
 उदु त्यदर्शतं वपुः ७, ६६, १४
 उदु त्ये अरुणत्सव ८, ७, ७
 उदु त्ये मधुमत्तमा गिरा ८, ३, १५; साम. २५१; १३६२;
 अथर्व. २०, १०, १, ५९, १
 उदु त्ये सूनवो गिरः १, ३७, १०; साम. २२१
 उदु ब्रह्माण्यैरत ७, २३, १; साम. ३३०; अथर्व. २०, १२, १

उदु श्रिय उपसो ६, ६४, १
 उदु द्युतः समिधा ३, ५, २
 उदु द्य देवः सविता दमूता ६, ७१, ४
 उदु द्य देवः सविता ययाम ७, ३८, १
 उदु द्य देवः सविता मवाय २, ३८, १
 उदु द्य देवः सविता हिरण्यया ६, ७१, १
 उदु द्य वः सविता ८, २७, १२
 उदु द्य शरणे दिवो ८, २५, १९
 उदु सोमामो अश्विनोः ७, ७२, ३
 उदुस्त्रियाः सृजते सूर्याः ७, ८१, २, साम. ७५२; तै. ब्रा.
 ३, १, ३, २
 उदु स्वानेभिरीत ८, ७, १७
 उदू अयौ उपकतेव ६, ७१, ५
 उदू पु णो वसो महे ८, ७०, ९
 उद्गा आजदङ्गिरोभ्य ८, १४, ८; साम. १६४१ अथर्व.
 २०, २८, २; ३९, ३
 उद्गातेव शकुने २, ४३, २
 उद्देदमि श्रुतामघं ८, ९३, १; साम. १२५; १४५०;
 अथर्व. २०, ७, १
 उद् घामिवेत् तृष्णजो ७, ३३, ५
 उद्धर्षय मघवन् १०, १०३, १०; साम. १८५८, वा. य.
 १७, ४२; तै. सं. ४, ६, ४, ४
 उद्गो हृदमपिबज्जर्हणः १०, १०२, ४
 उद् बुध्यध्वम् १०, १०१, १
 उद्यत् सहः सहस ५, ३१, ३
 उद्यदिन्द्रो महते दानवाय ५, ३२, ७
 उद्यद् ब्रह्मस्य विष्टप ८, ६९, ७; अथर्व. २०, ९२, ४
 उद्यन्नद्य मित्रमह १, ५०, ११; तै. ब्रा. ३, ७, ६, २२
 उद्यम्यमीति १, ९५, ७
 उद्यस्य ते नवजातस्य ७, ३, ३; साम. १२२१
 उद्ग जर्मिः शम्या ३, ३३, १३; अथर्व. १४, २, १६
 उद्गस्वस्मा अकृणोतना १, १६१, ११; नि. ११, १६
 उद्गन्दनमेरतम् १, ११८, ६
 उद्गयं तमसस्परि १, ५०, १०; अथर्व. ७, ५३, ७; वा. य.
 २०, २१, २७, १०; ३५, १४; ३८, २४; तै. सं. ४, १, ७, ४,
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ९; ६, ६, ४; तै. आ. ६, ३, २
 उद्गां चक्षुर्वरुण ७, ६१, १
 उद्गां पृक्षासो मधुमन्त ईरते ४, ४५, २
 उद्गां पृक्षामो मधुमन्तो अस्थुः ७, ६०, ४
 उद्गृहा रक्षः सह ३, ३०, १७, नि. ६, ३
 उद्देति प्रमवीता जनानां ७, ६३, २

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षा. ७, ६३, १
 उनन्ति भूमिं पृथिवीं ५, ८५, ४
 उन्मदिता मौनेयेन १०, १३६, ३
 उन्मध्व ऊर्मिर्वनना ९, ८६, ४०
 उन्मा पीता अयंसत १०, ११९, ३
 उन्मा ममंद वृषभो २, ३३, ६
 उप क्रमस्वा भर ८, ८१, ७
 उप क्षत्रं पृंचीत हंति १, ४०, ८
 उप क्षरन्ति सिधवो मयोभुवः १, १२५, ४; तै.सं. १, ८, २२, ४
 उपक्षेतारस्तव सुप्रणीते ३, १, १६
 उप च्छायामिव घृणे: ६, १६, ३८; तै. ब्रा. २, ४, ४, ६
 उप ते गा इवाकरं १०, १२७, ८; तै. ब्रा. २, ४, ६, १०
 उप तेऽधां सहमाना १०, १४५, ६; अथर्व. ३, १८, ६
 उप ते स्तोमान्पशुषा इवाकरं १, ११४, ९
 उप स्मन्या वनस्पते १, १८८, १०
 उप स्या वह्नी गमतो विशन्ना: ७, ७३, ४
 उप त्रितस्य पाण्यो: ९, १०२, २; साम. १०१४
 उप त्वा कर्मन्मृतये ८, २१, २; साम. ७०९; अथर्व.
 २०, १४, २; ६२, २
 उप त्वाग्ने दिवेदिवे १, १, ७; साम. १४; वा. य. ३, २२,
 तै. सं. १, ५, ६, २
 उप त्वा जामयो गिरो ८, १०२, १३; साम. १३; १५७०;
 तै. ब्रा. १, ८, ८, १
 उप त्वा जुहोरे मम ८, ४४, ५, साम. १५४२
 उप त्वा रण्वसंष्टां ६, १६, ३७; साम. १७०५
 उप त्वा सातये नरो ७, १५, ९
 उप नः पितवा चर १, १८७, ३
 उप नः सवना गहि १, ४, २; साम १०८८; अथर्व.
 २०, ५७, २; ६८, २
 उप नः सुतमागतम् ५, ७१, ३
 उप नः सुतमा गहि सोमं ३, ४२, १; अथर्व. २०, २४, १
 उप नः सुतमा गहि हरिभिः १, १६, ४
 उप नः सूनवो गिरः ६, ५२, ९, साम. १५९५; वा. य.
 ३३, ७७, तै. सं. २, ४, १४, ५
 उप नो देवा अवसा गमंतु १, १०७, २
 उप नो यातमश्विना ८, २६, ७
 उप नो वाजा अध्वर ४, ३७, १
 उप नो वाजिनीवसू ८, २२, ७
 उप नो हरिभिः सुतं ८, ९३, ३१; साम. १५०; १७९०
 उप प्र जिन्वन्नुशती: १, ७१, १

उपप्रयंतो अध्वरं १, ७४, १; साम. १३७९; वा. य. ३, ११,
 तै. सं. १, ५, ५, १
 उप प्रागाच्छसनं वाज्यवां १, १६३, १२; वा. य. २९, २३,
 तै. सं. ४, ६, ७, ४
 उप प्रागात्परमं यत्सधस्थं १, १६३, १३; वा. य. २९, २४
 तै. सं. ४, ६, ७, ५
 उप प्रागात्सुमन्मे धायि म १, १६२, ७; वा. य. २५, ३०
 तै. सं. ४, ६, ८, ३; नि. ६, २२
 उप प्रियं पनिपनतं ९, ६७, २९; अथर्व. ७, ३२, १
 उप प्रेत कुशिकाश्चेतय ३, ५३, ११; नि. ७, २
 उप ब्रध्नं वावाता वृषणा हरी ८, ४, १४
 उप ब्रह्माणि हरिवो १०, १०४, ६
 उपमं त्वा मघोनां ८, ५३, १
 उप मा पेपिपुत्तमः १०, १२७, ७
 उप मा मतिरस्थित १०, ११९, ४
 उप मा इयावा स्वनयेन १, १२६, ३
 उप मा षड् द्वा द्वा ८, ६८, १४
 उप यमेति युवतिः ७, १, ६; तै. सं. ४, ३, १४, ६
 उप यो नमो नमसि ४, २१, ५
 उप व एषे नमसा जिगीषा १, १८६, ४
 उप व एषे वंछेभिः शूषैः ५, ४१, ७
 उप शिक्षाप तस्थुषः ९, १२, ६; साम. ७६१
 उप श्वासय पृथिवीं ६, ४७, २९; अथर्व. ६, १२६, १,
 वा. य. २९, ५५; तै. सं. ४, ६, ६, ६; नि. ९, १३
 उपसद्याय मीळ्हुषः ७, १५, १
 उप सर्पं मातरं भूमिं १०, १८, १०, अथर्व. १८, ३, ४९;
 तै. भा. ६, ७, १
 उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च १, १९०, ३
 उपस्तुतिरौचध्यमुरुये १, १५८, ४
 उपस्तुहि प्रथमं रत्नधेय ५, ४२, ७
 उपस्तृणीतमत्रये ८, ७३, ३
 उपस्थायं चरति यत्समारत १, १४५, ४
 उपस्थाय मातरमन्नं ३, ४८, ३
 उपस्रक्केषु बप्सतः ८, ७२, १५; साम. १४८२
 उपहृताः पितरः सोम्यासः १०, १५, ५; अथर्व. १८, ३, ४५;
 वा. य. १९, ५७; तै. सं. २, ६, १२, ३
 उप ह्वये सुदुवां धेनुमेतां १, १६४, २६; अथर्व. ७, ७३, ७;
 ९, १०, ४; नि. ११, ४३
 उप ह्वये सुहवं मातुतं १०, ३६, ७
 उपह्वरे गिरीणां ८, ६, २८; साम. १४३; वा. य. २६, १५
 उपह्वरेषु यदचिध्वं १, ८७, २; तै. सं. ४, ३, १३, ७

उपाजिरा पुरुहूताय ससिः ३, ३५, २
 उपायातं दाशुषे मर्याय ७, ७१, २
 उपावसृज रम्या १०, ११०, १०, अथर्व. ५, १२, १०;
 वा. य. २९, ३५; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १७
 उपासौ गायता नरः ९, ११, १; साम. ६५१; ७६३; वा. य.
 ३३, ६२; तै. ब्रा. १, ५, ९, ७
 उपेदमुपपचनं ६, २८, ८; अथर्व. ९, ४, २३, तै. ब्रा.
 १, ८, ८, १२
 उपेदहं धनदामप्रतीत १, ३३, २
 उपेम सृक्षि वाजयुः २, ३५, १
 उपो भद्रशि शुन्ध्युवो न वक्षः १, १२४, ४. नि. ४, १६
 उपो नयस्व वृषणा तपुष्पोतेमव ३, ३५, ३
 उपोप मे परा मृश मा मे १, १२६, ७; नि. ३, २०
 उपो मतिः पृच्यते ९, ६९, २; साम. १३७१
 उपो रथेषु पृषतीरयुग्धं १, ३९, ६
 उपो रुरुचे युवतिर्न योषा ७, ७७, १
 उपो पु जातमप्तुरं ९, ६१, १३; साम. ४८७, ७३०;
 १३३५
 उपो पु शृणुही गिरः १, ८२, १; साम. ४१६
 उपो ह यद्विदथं वाजिनो गु. ७, ९३, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १२, १
 उपो हरीणां पतिं ८, २४, १४; साम. १५१०
 उभयं शृणवन् नो ८, ६१, १; साम. २९०; १२३३; अथर्व.
 २०, ११३, १
 उभयतः पवमानस्य ९, ८६, ६; साम. ८८७
 उभयं ते न क्षीयते २, ९, ५
 उभयासौ जातवेदः स्याम २, २, १२
 उभा उ नूनं तदिदं १०, १०६, १
 उभा जिग्यथुर्न परा ६, ६९, ८; अथर्व. ७, ४४, १; तै. सं.
 ३, २, ११, २; ७, १, ६, ७
 उभा देवा दिवि स्पृश १, २३, २
 उभा देवा नृचक्षसा ९, ५, ७
 उभा पिबतमश्विना १, ४६, १५; वा. य. ३४, २८
 उभाभ्यां देव सवितः ९, ६७, २५; वा. य. १९, ४३;
 तै. ब्रा. १, ४, ८, २; २, ६, ३, ४
 उभा वामिन्द्राप्ती आहुवध्या ६, ६०, १३; वा. य. ३, १३;
 तै. सं. १, १, १४, १; ५, ५, १
 उभा शंसा नर्यामामविष्ठा १, १८५, ९
 उभा हि दक्षा भिषजामयो ८, ८६, १
 उभे असौ पीपयतः २, २७, १५
 उभे चिदिद्र रोदसी ७, २०, ४
 उभे वावापृथिवी विश्वमिन्वे ९, ८१, ५

उभे धुरौ वह्निरा पिबमानः १०, १०१, ११
 उभे पुनामि रोदसी ऋतेन १, १३३, १
 उभे भद्रे जोषयेते न मेने १, ९५, ६
 उभे यत्ते महिना शुभ्रे अंध ७, ९६, २
 उभे यदिद्र रोदसी १०, १३४, १; साम. ३७९; १०९०
 उभे सुश्रंद्र सर्पिषो ५, ६, ९; साम. १०२४; वा. य. १५, ४३;
 तै. सं. २, २, १२, ७; ४, ४, ४, ६
 उभे सोमावचाकशन् ९, ३२, ४
 उभोभयाविन्नुपधेहि १०, ८७, ३, अथर्व. ८, ३, ३
 उरं यज्ञाय चक्रधुहिं ७, ९९, ४
 उरं हि राजा वरुणश्चकार १, २४, ८, वा. य. ८, २३;
 तै. सं. १, ४, ४५, १
 उरु गव्यूतिरभयानि ९, ९०, ४; साम. १४१०
 उरं गभीरं जनुषा ३, ४६, ४
 उरु णस्तन्वे ३ तने ८, ६८, १२
 उरु ते ज्ञयः पर्येति बुध्न १, ९५, ९
 उरं नृभ्य उरं गव ८, ६८, १३
 उरं नो लोकमनु नेषि ६, ४७, ८; अथर्व. १९, १५, ४;
 तै. सं. २, ७, १३, ३; नि. ७, ६
 उरु वां रथः परि नक्षति ४, ४३, ५
 उरुच्यचसा महिनी असश्च १, १६०, २
 उरुच्यचसे महिने ७, ३१, ११; साम. १७९४
 उरुच्यचा नो महिषः १०, १२८, ८; अथर्व. ५, ३, ८;
 तै. सं. ४, ७, १४, ३
 उरुशंसा नमोवृधा ३, ६२, १७; साम. ६६४
 उरुष्या णो अभिशस्ते १, ९१, १५
 उरुष्या णो मा परा दाः ८, ७१, ७
 उरुणसावसुतृषा १०, १४, १२; अथर्व. १८, २, १३;
 तै. आ. ६, ३, १
 उरोष्ट इन्द्र राधसो ५, ३८, १; साम. ३६६
 उरौ देवा अनिबाधे स्याम ५, ४२, १७; ४३, १६
 उरौ महौ अनिबाधे ववर्ध ३, १, ११
 उरौ वा ये अंतरिक्षे मदंति ३, ६, ८
 उर्वी पृथिवी बहुले दूरे १, १८५, ७; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 उर्वी सप्तनी बृहती ऋतेन १, १८५, ६
 उल्लूकयातुं शुशुलूकयातुं ७, १०४, २२; अथर्व. ८, ४, २२
 उवाच मे वरुणो मेधिराय ७, ८७, ४
 उवासोषा उच्छाञ्च नु १, ४८, ३
 उवे अम्ब सुलाभिके १०, ८६, ७; अथर्व. २०, १२६, ७
 उवोचिथ हि मघवन् ७, ३७, ३
 उशना काव्यस्वा ८, २३, १७

उशना यत्परावत ८, ७, २६
 उशना यत्सहस्यः ५, २९, ९
 उशतस्त्वा नि धीमहि १०, १६, १२; अथर्व. १८, १, ५६;
 वा. य. १९, ७०; तै. सं. २, ६, १२, १
 उशंता कृता न दभाय गोपा ७, ९१, २
 उशंति घा ते अमृतास १०, १०, ३; अथर्व. १८, १, ३
 उशन्तु पु णः सुमना उपाके ४, २०, ४
 उशिकपावको अरतिः १०, ४५, ७, वा. य. १२, २४;
 तै. सं. ४, २, २, २
 उशिकपावको वसुमां नु १, ६०, ४
 उष भा माहि भानुना १, ४८, ९
 उष उषो हि वसो अग्रं १०, ८, ४
 उषः प्रतीची भुवनानि ३, ६१, ३
 उषसः पूर्वा अध यत् ३, ५५, १
 उषसां न केतवो १०, ७८, ७
 उषस्तच्चित्रमा भरा १, ९२, १३; साम. १७३१; वा. य.
 ३४, ३३; नि. १२, ६
 उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं १, ९२, ८
 उषा अप स्वसुस्तमः १०, १७२, ४; साम. ४५१; अथर्व.
 १९, १२, १
 उषा उच्छन्ती समिधाने १, १२४, १
 उषासानक्ता बृहती १०, ३६, १
 उषो अघेह गोमति १, २२, १४; साम. १७३२
 उषो देव्यमर्या वि माहि ३, ६१, २
 उषो न जारः पृथुपाजो ७, १०, १
 उषो न जारो विभावो १, ६९, ९
 उषो भद्रेभिरा गहि १, ४९, १
 उषो मघोन्या वह सृजते ४, ५५, ९
 उषो यदग्निं समिधे चकर्थ १, ११३, ९
 उषो यदद्य भानुना १, ४८, १५
 उषो ये ते प्र यामेषु १, ४८, ४
 उषो वाजं हि वंस्व १, ४८, ११
 उषो वाजेन वाजिनी प्रचेता ३, ६१, १
 उष्टारेव फर्वरेषु १०, १०६, २
 उक्षा वेद वसूनां २, ५८, २; साम. १०५८
 ऊती देवानां वयमिन्द्रवंतः १, १३६, ७
 ऊती शचीवस्तव १०, १०४, ४; अथर्व. २०, ३३, ३
 ऊरुभ्यां ते अधीवज्या १०, १६३, ४, अथर्व. २, ३३, ५;
 २०, ९६, २०
 ऊर्जं गावो यवसे १०, १००, १०

ऊर्जं नो द्यौश्च पृथिवी ६, ७०, ६
 ऊर्जा देवाँ अवस्योजसा त्वां ८, ३६, ३
 ऊर्जो नपाज्जातवेदः १०, १४०, ३; साम. १८१८; वा. य.
 १२, १०८; तै. सं. ४, २, ७, २
 ऊर्जो नपातं स हिनायं ६, ४८, २; साम. ७०४; वा. य.
 २७, ४४
 ऊर्जो नपातं सुभगं ८, १९, ४, साम. १४१४
 ऊर्जो नपातमध्वरे ३, २७, १२
 ऊर्जो नपातमा हुवे ८, ४४, १३; साम. १७१२
 ऊर्जो नपात्सहसावन् १०, ११५, ८
 ऊर्णम्रदा वि प्रथस्त्राभ्य ५, ५, ४
 ऊर्ध्व उषु ण ऊतये १, ३६, १३; साम. ५७; वा. य.
 ११, ४२; तै. सं. ४, १, ४, २; तै. ब्रा. ३, ६, १, २
 ऊर्ध्व ऊ पु णो अध्वरस्य ४, ६, १
 ऊर्ध्व केतुं सविता देवो ४, १४, २
 ऊर्ध्व नुनुद्वेवतं त ओजसा १, ८५, १०
 ऊर्ध्व भानुं सविता देवो ४, १३, २
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये १, ३०, ६; साम. १६०१; अथर्व.
 २०, ४५, ३
 ऊर्ध्वो धीतिः प्रत्यस्य प्रयाम १, ११९, २
 ऊर्ध्वो यत्तं प्रेतिनी भूत् १०, १०५, ९
 ऊर्ध्वोसस्त्वान्विन्दवः ७, ३१, ९
 ऊर्ध्वो हि ते दिवेदिवो ८, ४५, १२
 ऊर्ध्वो अग्निः सुमति ७, ३९, १
 ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि १०, १२३, ७, साम. १८४४
 ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके ९, ८५, १२
 ऊर्ध्वो प्रावा बृहदग्निः १०, ७०, ७
 ऊर्ध्वो प्रावा वसवो १०, १००, ९
 ऊर्ध्वो नः पाद्वहसो १, ३६, १४; तै. ब्रा. ३, ६, १, २
 ऊर्ध्वो भव प्रति विध्या ४, ४, ५; वा. य. १३, १३;
 तै. सं. १, २, १४, २
 ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकारि ३, ४, ४
 ऊर्ध्वो वामग्निरध्वरेषु ६, ६३, ४
 ऊर्ध्वो ह्यस्यादध्यन्तरिक्षे २, ३०, ३
 ऊर्मिथ्येस्ते पवित्र आ २, ६४, ११
 ऊरुसामाभ्यामभिहितौ १०, ८५, ११; अथर्व. १४, १, ११
 ऊचा कपोतं नुदत १०, १६५, ५; अथर्व. ६, २८, १
 ऊचां त्वः पोषमास्ते १०, ७१, ११, नि. १, ८
 ऊचो अक्षरे परमे व्योमन् १, १६४, ३९; अथर्व. ९, १०, १८;
 तै. ब्रा. ३, १०, ९, १४; तै. आ. २, ११, १;
 नि. १३, १०

ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो ४, २७, ४
 ऋजीते परि वृद्धि ६, ७५, १२; वा. य. २९, ४९; तै. सं. ४, ६, ६, ४
 ऋजीत्येनी इशती १०, ७५, ७
 ऋजीपी इयेनो ददमानो ४, २६, ६
 ऋजीषी वज्री वृषभस्तुराषाट् ५, ४०, ४; अथर्व. २०, १२, ७
 ऋजुः पवस्व वृजिनस्य ९, ९७, ४३
 ऋजुनीती नो वरुणो १, ९०, १; साम. २१८; नि. ६, २१
 ऋजुरिच्छंसो वनवत् २, २६, १
 ऋज्रसुक्षणायने ८, २५, २२; नि. ५, १५
 ऋज्राविन्द्रोत आ ददे ८, ६८, १५
 ऋतं येमान ऋतामिद्वनो ४, २३, १०
 ऋतं वदन्मृतमृन् ९, ११३, ४
 ऋतं वोचे नमसा पृच्छथ ४, ५, ११
 ऋतं शंसन्त ऋजुदीध्यानाः १०, ६७, २; अथर्व. २०, ९१, २
 ऋतज्येन क्षिप्रेण २, २४, ८
 ऋतं च सत्यं चाभीक्षात् १०, १९०, १; तै. आ. १०, १, १३
 ऋतं चिकित्व ऋतमित् ५, १२, २
 ऋतधीतय आ गत ५, ५१, २
 ऋतं दिवे तद्वोचं पृथिव्यै १, १८५, १०
 ऋतं देवाय कृण्वते २, ३०, १
 ऋतमृतेन सपन्तेषिरं ५, ६८, ४; साम. १४६६
 ऋतस्य गोपा न दभाय ९, ७३, ८
 ऋतस्य गोपावधि ५, ६३, १
 ऋतस्य जिह्वा पवते मधु ९, ७५, २; साम. ७०१
 ऋतस्य तन्तुर्विततः ९, ७३, ९
 ऋतस्य इळा धरुणानि ४, २३, ९
 ऋतस्य देवा अनु व्रता १, ६५, ३
 ऋतस्य पथि वेधा ६, ४४, ८
 ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिः १, ६८, ५
 ऋतस्य बुध्न उषसामिषण्य ३, ६१, ७
 ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना १, १२३, १३
 ऋतस्य वा केशिना योग्याभि ३, ६, ६
 ऋतस्य वो रथ्यः पूत ६, ५१, ९
 ऋतस्य हि धेनवो वावशानः १, ७३, ६
 ऋतस्य हि प्रसितिर्धौः १०, २२, ४
 ऋतस्य हि वर्तनयः १०, ५, ४
 ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति ४, २३, ८; नि. ६, १६; १०, ४१
 ऋतस्य हि सदसो १०, १११, २
 ऋतायिनी मायिनी १०, ५, ३
 ऋतावरी दिवो अर्कैरबोध्या ३, ६१, ६

ऋतावान ऋतजाता ऋतावृधो ७, ६६, १३
 ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्यं ३, २, १३
 ऋतावानं विचेतसं ४, ७, ३
 ऋतावानः प्रतिचक्ष्या २, २४, ७
 ऋतावानमृतायवो ८, २३, २
 ऋतावानं महिषं १०, १४०, ६; साम. १८२१; वा. य. १२, १११; तै. सं. ४, २, ७, ३
 ऋतावाना नि पेदतुः ८, २५, ८
 ऋतावा यस्य रोदसी ३, १३, २
 ऋतुर्जनित्री तस्या २, १३, १
 ऋतेन ऋतं धरुणं धारयन्त ५, १५, २
 ऋतेन ऋतं नियतमीळ ४, ३, ९
 ऋतेन ऋतमपिहितं ५, ६२, १
 ऋतेन देवः सविता शमायत ८, ८६, ५
 ऋतेन देवीरमृता ४, ३, १२
 ऋतेन मित्रावरुणा १, २, ८; साम. ८४८
 ऋतेन यावृतावृधा १, २३, ५; साम. ७९४
 ऋतेन हि ष्मा वृषभश्चिदक्तः ४, ३, १०
 ऋतेनाद्रिं व्यसन्मिदन्तः ४, ३, ११
 ऋते स विन्दते युधः ८, २७, १७
 ऋदूदरेण सख्या सचेय ८, ४८, १०; तै. सं. २, २, १२, ३; नि. ६, ४
 ऋधक्सा वो महतो ७, ५७, ४
 ऋधक्सोम स्वस्तये ९, ६४, ३०; साम. ६५६
 ऋधगित्था स मर्त्यः ८, १०२, १; वा. य. ३३, ८७
 ऋधयस्ते सुदानवे ६, २, ४; साम. ३६५
 ऋध्याम स्तोमं सनुयाम १०, १०६, ११
 ऋभुक्षणं न वर्तव ८, ४५, २९
 ऋभुक्षणामिन्द्रमा हुव ऊतये १, १११, ४
 ऋभुक्षणो वाजा ७, ४८, १
 ऋभुतो रयिः प्रथमभव ४, ३६, ५
 ऋभुमन्ता वृषणा वाजवन्ता ८, ३५, १५
 ऋभुमृभुक्षणो रयिं ४, ३७, ५
 ऋभुर्कभुक्षा ऋभुर्विधतः १०, ९३, ८
 ऋभुर्कभुभिरभि वः ७, ४८, २; नि. ५, २
 ऋभुर्न इन्द्रः शवसान १, ११०, ७
 ऋभुर्न रथ्यं नवं ९, २१, ६
 ऋभुर्भराय सं शिशातु साति १, १११, ५
 ऋभुर्विभवा वाज इन्द्रो ४, ३४, १
 ऋभुश्च ईक्ष्यं चारु नाम ३, ५, ६
 ऋदयो न नृष्यन्तव ८, ४, १०

ऋषभं मा समानानां १०, १६६, १
 ऋषिं नरावंहसः पांचजन्यं १, ११७, ३
 ऋषिमना य ऋषिकृत् ९, ९६, १८; साम. ११७६
 ऋषिर्न स्तुभ्वा विश्व प्रशस्तः १, ६६, ४
 ऋषिर्विप्रः पुरस्ता ९, ८७, ३; साम. ६७२
 ऋषिर्हि पूर्वजा असि ८, ६, ४१
 ऋषे मंत्रकृतां स्तोमैः २, ११४, २
 ऋष्टयो वो मरुतो ५, ५७, ६
 ऋष्वस्वमिन्द्र शूर जातः १०, १४८, २
 ऋष्वा ते पादा प्र यजिगासी १०, ७३, ३
 एक एवाग्निर्बहुधा ८, ५८, २
 एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयम् ४, ३६, ४
 एकः समुद्रो धरुणः १०, ५, १
 एकः सुपर्णः स समुद्रं १०, ११४, ४; ऐ. आ. ३, ६;
 नि. १०, ४६
 एकं चमसं चतुरः कृणोतन १, १६१, २
 एकं च यो विंशतिं ७, १८, ११
 एकं नु स्वा सत्पति पांचजन्यं ५, ३२, ११
 एकपाद्भ्यो द्विपदो १०, ११७, ८; अथर्व. १३, २, २७; ३, २५
 एकया प्रतिधापिबन् ८, ७७, ४; नि. ५, १०
 एकराजस्य भुवनस्य राजसि ८, ३७, ३
 एकस्वष्टुरश्वस्याविशस्ता १, १६२, १९; वा. य. २५, ४२;
 तै. सं. ४, ६, ९, ३
 एकस्मिन्योगे भुरणा समाने ७, ६७, ८
 एकस्य चिन्मे विभवस्वोजः १, १६५, १०
 एकस्या वस्तोरावतं रणाय १, ११६, २१
 एकाचेतस्परस्वती नदीनां ७, ९५, २
 एको द्वे वसुमती समीची ३, ३०, ११
 एको बहूनामसि मन्यवीलि १०, ८४, ४; अथर्व. ४, ३१, ४
 एत उ त्वे अवीवशन् ९, २१, ७
 एत उ त्वे पतयन्ति श्वया तवः ७, १०४, २०; अथर्व. ८, ४, २०
 एत उ त्वे प्रत्यदश्रन् १, १९१, ५
 एतं वां स्तोममश्विना १०, ३९, १४
 एतं शंसमिद्रामस्मयुध्वं १०, ९३, ११
 एतं शर्धं धाम यस्य सुरैः १, १२२, १२
 एतच्चन त्वो विचिकेतवेषाम् १, १५२, २
 एतत्त इन्द्र वीर्यम् ८, ५४, १
 एतस्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं १, १००, १७
 एतस्यत्त इन्द्रियं ६, २७, ४
 एतस्यन्न योजनमचेति १, ८८, ५; नि. ५, ४

एतदस्या भनः शये ४, ३०, ११; नि. ११, ४८
 एतद्वेदुत वीर्यं ४, ३०, ८
 एतद्वचो जरितर्माणि मृष्टाः ३, ३३, ८
 एतं ते स्तोतं तुविजात ५, २, ११; तै. ब्रा. २, ४, ७, ४
 एतं त्वं हरितो दश ९, ३८, ३; साम. १२७९
 एतं त्रितस्य योषणो ९, ३८, २; साम. १२७५
 एतमु त्वं दश क्षिपो ९, १५, ८; साम. १२७३
 एतमु त्वं दश क्षिपः ९, ६१, ७; साम. १०८१
 एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रा ९, १०८, ११; साम. ५८१
 एतं मृजन्ति मर्ज्यं पवमानं ९, ४६, ६
 एतं मृजन्ति मर्ज्यमुप द्रोणे ९, १५, ७; साम. १२६८
 एतं मे स्तोमं तना १०, ९३, १२
 एतं मे स्तोममूर्ध्ने ५, ६१, १७
 एता अग्न आशुषाणास इष्टीः ७, ९३, ८
 एता अर्पन्ति हृद्यात् ४, ५८, ५; वा. य. १७, ९३;
 १३, ३८
 एता अर्पन्त्यलला भवन्ती ४, १८, ६
 एता उ त्वा उपसः १, ९२, १; साम. १७५५, नि. १२, ७
 एता उ त्वाः प्रत्यदश्रन् ७, ७८, ३
 एता चिकित्वो भूमा १, ७०, ६
 एता चौत्नानि ते कृता ८, ७७, ९
 एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि १, ७३, १०
 एता ते अग्न उचथानि वेधोऽवोचम ४, २, २०
 एता ते अग्ने जनिमा ३, १, २०
 एता त्वां ते श्रुत्यानि १०, १३८, ६
 एता धियं कृणवामा ५, ४५, ६
 एतानि धीरो निण्या चिकेत ७, ५६, ४
 एतानि भद्रा कलश १०, ३२, ९
 एतानि वां श्रवस्या १, ११७, १०
 एतानि वामश्विना वर्धनानि २, ३९, ८
 एतानि वामश्विना वीर्याणि १, ११७, २५
 एतानि सोम पवमानो ९, ७८, ५
 एता नो अग्ने सौभगा ७, ३, १०; ४, १०
 एतान्यग्ने नवतिं सहस्रा १०, ९८, ११
 एतान्यग्ने नवतिर्नव १०, ९८, १०
 एतायामोप गम्यन्त १, ३३, १
 एतावताश्विदेवां सुभ्रं ८, ७, १५
 एतावतस्त ईमह इन्द्र ८, ४९, ९
 एतावतस्ते वसो विद्याम ८, ५०, ९
 एतावद्वा वृषण्वस् ८, ५, २७
 एतावद्वेदुषस् ५, ७९, १०

एतावानस्य महिमा १०, ९०, ३; अथर्व. १९, ६, ३;
 वा. य. ३१, ३; तै. आ. ३, १२, १
 एता विश्वा चक्रुर्वो ५, २९, १४
 एता विश्वा विदुषे ४, ३, १६
 एता विश्वा सवना वृत्तुमा १०, ५०, ६; नि. ५, २५
 एता वो वश्म्युष्टता २, ३१, ७
 एति प्र होता व्रतमस्य १, १४४, १
 एते असृग्रमाशवो ९, ६३, ४
 एते असृग्रमिन्द्रवः ९, ६२, १; साम. ८३०
 एते त इन्द्र जन्तवो १, ८१, ९, अथर्व. २०, ५६, ६
 एते स्ये भानवो दर्शतायाः ७, ७५, ३
 एते स्ये बृथगमय ८, ४३, ५
 एते शुक्लेभिर्विश्वं ७, ७, ६
 एते धामान्यार्या ९, ६३, १४
 एते धावन्तीन्द्रवः ९, २१, १
 एते नरः स्वपसो १०, ७६, ८
 एतेनाग्ने ब्रह्मणा १, ३१, १८
 एते पूता विपश्चितः (०। विपा) ९, २२, ३
 एते पूता विपश्चितः (०। सूर्यासो) ९, १०१, १२, साम ११०२
 एते पृष्ठानि रोदसोः ९, २२, ५
 एते मृष्टा अमर्त्याः ९, २२, ४
 एते वदन्ति शतवत् १०, ९४, २
 एते वदन्त्यविदमना १०, ९४, ३
 एते वाता हवोरवः ९, २२, २
 एते विश्वानि वार्या ९, २१, ४
 एते शमीभिः सुशमी १०, २८, १२
 एते सोमा अति वाराण्यव्या ९, ८८, ६
 एते सोमा अभि गव्या ९, ८७, ५
 एते सोमा अभि प्रियं ९, ८, १; साम. ११७८
 एते सोमा असृक्षत ९, ६२, २२; साम. १०६१
 एते सोमाः पवमानास ९, ६२, ९
 एते सोमास आशवो ९, २२, १
 एते सोमास इन्द्रवः ९, ४६, ३
 एते स्तोमा नरा नृत्तम ७, १९, १०; अथर्व. २०, ३७, १०
 एतो न्वद्य सुध्यो ५, ४५, ५
 एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं ८, ९५, ७; साम. ३५०; १४०२
 एतो न्विन्द्रं स्तवाम सख्यायः ८, २४, १९; अथर्व.
 २०, ६५, १
 एतो न्विन्द्रं स्तवाममेषानं ८, ८१, ४
 एतौ मे गावौ प्रमरस्य १०, २७, २०
 एदं महतो अभिना ५, २६, ९

॥ १११

एदु मध्वो मदिन्तरं ८, २४, १६; साम. ३८५; १६८४.
 अथर्व. २०, ६४, ४
 एनाङ्गुणेण वयमिन्द्रवन्तो १, १०५, १९, नि. ५, ११
 एना मन्दानो जहि शूर ६, ४४, १७
 एना वयं पयसा ३, ३३, ४
 एना विश्वान्यर्थ आ ९, ६१, ११; साम. ५९४, ६७४;
 वा. य. २६, १८
 एना वो अग्निं नमसो ७, १६, १, साम. ४५, ७४९;
 वा. य. १५, ३२; तै. सं. ४, ४, ४, ४; नि. ३, २१
 एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत ८, २४, १३; साम. ३८६; १५०९
 एन्द्रो पार्थिवं रयि ९, २९, ६
 एन्द्र नो गधि प्रियः ८, ९८, ४; साम. ३९३; १२४७;
 अथर्व. २०, ६४, १
 एन्द्र याहि पीतये ८, ३३, १३
 एन्द्र याहि मस्त्व ८, १, २३
 एन्द्र याहि हरिभिः ८, ३४, १; साम. ३४८; १८०७
 एन्द्र याह्युप नः १, १३०, १, साम. ४५९
 एन्द्रवाहो नृपतिं १०, ४४, ३, अथर्व. २०, ९४, ३
 एन्द्र सानमि रयि १, ८, १, साम. १२९; अथर्व. २०, ७०, १७,
 तै. सं. ३, ४, ११, ३; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 एन्द्रस्य कुक्षा पवते ९, ८०, ३
 एन्द्रो बर्हिः सीदतु १०, ३६, ५
 एभिर्द्युभिः सुमना १, ५३, ४, अथर्व. २०, २१, ४
 एभिर्न इन्द्राहभिः ७, २८, ४
 एभिर्नृभिरिन्द्र त्वायुभिः ४, १६, १९
 एभिर्नो अर्कभेवा ४, १०, ३; साम. १७७२; वा. य.
 १५, ४६; तै. सं. ४, ४, ४, ७
 एभिर्भेव सुमना अग्ने ४, ३, १५
 एमा अगमन्नेवतीः १०, ३०, १४
 एमाशुमाशवे १, ४, ७; अथर्व. २०, ६८, ७
 एमेनं सृजता १, ९, २, अथर्व. २०, ७१, ८; नि. १, १०
 एमेनं प्रत्येतन ६, ४२, २; साम. १४४१
 एवाँ अग्निं वसूयवः ५, २५, ९
 एवाँ अग्निमजुयुसुः ५, ६, १०
 एवा कविस्तुवीरवाँ १०, ६४, १६
 एवाग्निं सहस्यं ७, ४२, ६
 एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा १, ७७, ५
 एवाग्निर्मतैः सह १०, ११५, ७
 एवा च त्वं सरम १०, १०८, ९
 एवा जज्ञानं सहसे ६, ३८, ५
 एवा त इन्द्रो सुभ्वम् ९, ७९, ५

एवा त इन्द्रोचथमहेम २, १९, ७
 एवा तदिन्द्रं इन्द्रुना १०, १४४, ६
 एवा तमाहुस्त ७, २६, ४
 एवा ता विश्वा चक्रवांस ६, १७, १३
 एवा ते अग्ने विमदो १०, २०, १०
 एवा ते अग्ने सुमतिं ५, २७, ३
 एवा ते गृत्समदाः २, १९, ८
 एवा ते वयामिन्द्र भुजतीनां १०, ८९, १७
 एवा ते हारियोजना १, ६१, १६; अथर्व. २०, ३५, १६
 एवा त्वामिन्द्र वज्रिञ्चव ४, १९, १
 एवा देव देवताते ९, ९७, २७
 एवा देवाँ इन्द्रो विव्ये १०, ४९, ११
 एवा न इन्द्रो अभि ९, ९७, २१
 एवा न इन्द्र वार्यस्य ७, २४, ६; २५, ६
 एवा न इन्द्रोतिभिरव ५, ३३, ७
 एवा न इन्द्रो मघवा ४ १७, २०
 एवा न. सोम परिपिच्यमान आ पवस्व ९, ९७, ३६;
 साम. ८६१
 एवा नः सोम परिपिच्यमानो वयो ९, ६८, १०
 एवा नपातो मम तस्य ६, ५०, १५
 एवा न स्पृधः सम ६, २५, ९
 एवा नूनमुप स्तुहि ८, २४, २३; अथर्व. २०, ६६, २
 एवा नृभिस्त्रिन्द्र सुश्रवस्या १, १७८, ४
 एवा नो अग्ने अमृतेषु २, २, ९
 एवा नो अग्ने विक्षा ७, ४३, ५
 एवा नो अग्ने समिधा १, ९५, ११; ९६, ९
 एवा पतिं द्रोणमाचं १०, ४४, ४; अथर्व. २०, ९४, ४
 एवा पवस्व मदिरो ९, ९७, १५; साम. ८०८
 एवा पाहि प्रलया ६, १७, ३; अथर्व. २०, ८, १; तै. ब्रा.
 २, ५, ८, ११
 एवा पित्रे विश्वदेवाय ४, ५०, ६; अथर्व. २०, ८८, ६;
 तै. सं. १, ८, २२, २
 एवा पुनान इन्द्रयुः ९, ६, ९
 एवा पुनानो अपः स्वः ९, ९१, ६
 एवा प्लुतेः सृत्वरवीवृधदः १०, ६३, १७; ६४, १७
 एवा बभ्रो वृषभ २, ३३, १५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ९
 एवा महस्तुविजातः १, १९०, ८
 एवा महान्वृहद्विवो १०, १२०, ९; अथर्व. ५, २, ९;
 २०, १०७, १२
 एवा महो असुर १०, ९९, १२; नि. ५, ३
 एवामृताय महे क्षयाय ९, १०९, ३; साम. १३६८

एवा राजेव क्रतुमाँ ९, ९०, ६
 एवा रातिस्तुवीमघ ८, ९२, २९; साम. ८२५; अथर्व.
 २०, ६०, २
 एवारे वृषभा सुते ८, ४५, ३८
 एवा वन्दस्व वरुणं वृहन्तं ८, ४२, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, ४
 एवा वसिष्ठ इन्द्र ७, २६, ५
 एवा वस्वः इन्द्रः सत्यः ४, २१, १०
 एवा वामह ऊतये (०। इद्राग्नी) ८, ३८, ९
 एवा वामह ऊतये (०। नासत्या) ८, ४२, ६
 एवा सत्यं मघवाना युवं ४. २८, ५
 एवा हि ते विभूतय १. ८. ९; अथर्व. २०, ६०, ५; ७१, ५
 एवा हि ते शं सवना १, १७३, ८
 एवा हि त्वामृतुथा यातयन्त ५, ३२, १२
 एवा हि मां तवसं वर्धयन्ति १०, २८, ६
 एवा हि मां तवसं जज्ञः १०, २८, ७
 एवा ह्यसि वीरयु. ८, ९२, २८; साम. २३२; ८२४;
 अथर्व. २०, ६०, १
 एवा ह्यस्य काम्या १, ८, १०, अथर्व. २०, ६०, ६; ७१, ६
 एवा ह्यस्य सूनृता १, ८, ८, अथर्व. २०, ६०, ४; ७१, ४
 एवेदिन्द्रं वृषणं ७, २३, ६, अथर्व. २०, १२, ६; वा. य.
 २०, ५४
 एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि ६, २३, १०
 एवेदिन्द्र सुहव ६, २९, ६
 एवेदिन्द्राय वृषभाय ४, १६, २०
 एवेदेते प्रति मा १, १६५, १२
 एवेदेप तुविकूर्मिः ८, २, ३१
 एवेदेपा पुरुनमा द्योकं १, १२४, ६
 एवेद्यूने युवतयो नमन्त १०, ३०, ६
 एवेन सद्यः पर्येति १, १२८, ३
 एवेन्द्राग्निभ्यामहावि ५, ८६, ६
 एवेन्द्राग्निभ्या पितृवन् ८, ४०, १२
 एवेन्द्राग्नी पपिवांसा १, १०८, १३
 एवेन्नु कं सिंधुमेभिः ७, ३३, ३
 एवैवापागपरे १०, ४४, ७; अथर्व. २०, ९४, ७
 एष इन्द्राय वायवे ९, २७, २; साम. १२८७
 एष उ स्य पुरुवतो ९, ३, १०; साम. १२६५
 एष उ स्य वृषारथो ९ ३८, १; साम. १२७४
 एष एतानि चकारेन्द्रो ८, २, ३४
 एष कविरभिष्टुतः ९, २७, १; साम. १२८६
 एष क्षेति रथवीतिः ५, ६१, १९
 एष गव्युरचक्रदत् ९, २७, ४; साम. १२८९

एष ग्रावेव जरिता ५, ३६, ४
 एष च्छागः पुरो १, १६२, ३; वा. य. २५, २६; तै. सं.
 ४, ६, ८, १
 एष तुङ्गो अभिष्टुतः ९, ६७, २०
 एष ते देव नेता ५, ५०, ५
 एष दिवं वि धावति ९, ३, ७; साम. १२६२
 एष दिवं व्यासरत् ९, ३, ८; साम. १२६३
 एष देवः शुभायते ९, २८, ३; साम. १२८२
 एष देवो अमल्यः ९, ३, १; साम. १२५६
 एष देवो रथर्यति ९, ३, ५; साम. १२५९; नि. ६, २८
 एष देवो विषन्धुभिः ९, ३, ३; साम. १२६०
 एष देवो विषा कृतो ९, ३, २; साम. १२६१
 एष द्रव्यो वृषभो ६, ४१, ३
 एष धिया यात्यण्या ९, १५, १; साम. १२६६
 एष नृभिर्वि नीयते ९, २७, ३; साम. १२८८
 एष पवित्रे अक्षरत् ९, २८, २; साम. १२८१
 एष पुनानो मधुमो ९, ११०, ११
 एष पुरु धियायते ९, १५, २; साम. १२६७
 एष प्र कोशे मधुमो ९, ७७, १; साम. ५५६
 एष प्रत्नेन जन्मना ९, ३, ९; साम. ७५८; १२६४
 एष प्रत्नेन मन्मना ९, ४२, २; साम. ७५९
 एष प्रत्नेन वयसा ९, ९७, ४७
 एष प्र पूर्विरव १, ५६, १
 एष रुक्मिभिरीयते ९, १५, ५; साम. १२७०
 एष वसूनि पिबन्ना ९, १५, ६; साम. १२७२
 एष व स्तोमो मरुत इयं १, १६५, १५; १६६, १५;
 १६७, ११, १६८, १०
 एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान् १, १७१, २
 एष वां स्तोमो अश्विनावकारि १, १८४, ५
 एष वाजी हितो नृभिः ९, २८, १; साम. १२८०
 एष वां देवावश्विना ४, १५, ९
 एष विप्रैरभिष्टुतो ९, ३, ६; साम. १२५७
 एष विश्वविस्पवते ९, ९७, ५६
 एष विश्वानि वार्या ९, ३, ४; साम. १२५८
 एष वृषा कनिक्कदत् ९, २८, ४; साम. १२८३
 एष वृषा वृषव्रतः ९, ६२, ११
 एष शुष्म्यदाभ्यः ९, २८, ६; साम. १२९१
 एष शुष्म्यसिष्यदत् ९, २७, ६ साम. १२९०
 एष शृङ्गाणि दोधुवत् ९, १५, ४; साम. १२७१
 एष सुवानः परि सोमः ९, ८७, ७
 एष सूर्यमरोचयत् ९, २८, ५; साम. १२८४

एष सूर्येण हासते ९, २७ ५; साम. १२८५
 एष सोमो अधि त्वचि ९, ६६, २९
 एष स्तोम इन्द्र तुभ्य १, १७३, १३
 एष स्तोमो अचिक्रदत् ७, २०, ९
 एष स्तोमो मह उग्राय ७, २४, ५; ऐ. आ. १, २१
 एष स्तोमो मारुतं शर्धो अच्छ ५, ४२, १५
 एष स्तोमो वरुण मित्र ७, ६४, ५; ६५, ५
 एष स्य कारुर्जरते ७, ६८, ९
 एष स्य ते तन्त्रो २, ३६, ५; अथर्व. २०, ६७, ६
 एष स्य ते पवत ९, ९७ ४६
 एष स्य ते मधुमो ९, ८७, ४, साम. ५३१
 एष स्य धारया सुतो ९, १०८, ५; साम. ५८४
 एष स्य परि पिच्यते ९, ६२, १३
 एष स्य पीतये सुतो ९, ३८, ६. साम. १२७८
 एष स्य भानुरुदियति ४, ४५, १
 एष स्य मद्यो रमो ९, ३८, ५, साम. १२७७
 एष स्य मानुषीष्या ९, ३८, ४, साम. १२७६
 एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षाः ७, ६०, २
 एष स्य वां पूर्वगत्वेव सख्ये ७, ६७, ७
 एष स्य सोम. पवते ९, ८४, ४
 एष स्य सोमो मतिभिः ९, ९६, १५
 एष हितो वि नीयते ९, १५, ३; साम. १२६२
 एषा गोभिररुणभिः ५, ८०, ३
 एषा जन दर्शता बोधयन्ती ५, ८०, २
 एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि यथोतिः १, १२४, ३
 एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती १, ११३, ७
 एषा नेत्री राधमः ७, ७६, ७
 एषा प्रतीची दुहिता ५, ८०, ६
 एषा ययौ परमादन्तः ९, ८७, ८
 एषायुक्त परावतः १, ४८, ७
 एषा व्येनी भवति ५, ८०, ४
 एषा शुभ्रा न तन्त्रो ५, ८०, ५
 एषा स्या नव्यमायुर्दधाना ७, ८०, २
 एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः ६, ६५, १
 एषा स्या युजाना ७, ७५, ४
 एषा स्या वो मरुतोऽनुमर्त्री १, ८८, ६
 एषो उषा अपूर्या १, ४६, १; साम. १७८; १७२८
 एह गमन्तृय सोम १०, १०८, ८
 एह देवा मयोमुत्रा १, ९२, १८; साम. १७३५
 एह वां प्रुषितप्लवो ८, ५, ३३

एह हरी ब्रह्मयुजा ८, २, २७; साम. १६५८
 एहि प्रेहि अयो दिवीवि ८, ६४, ४
 एहि मनुर्देवयुः १०, ५१, ५
 एहि वां विमुचो ६, ५५, १, नि. ५, ९
 एहि स्तोमौ अभि स्वराभिः १, १०, ४
 एह्यग्न इह होता नि १, ७६, २
 एह्यु पु व्रवाणि ६, १६, १६, साम. ७: ७०५. वा. य. २६, १३
 ऐच्छाम त्वा बहुधा १०, ५१, ३;
 ऐतात्रथेषु तस्थुषः ५, ५३, २
 ऐतु पूषा रथिर्भगः ८, ३१, ११
 ऐभिरग्ने दुवो गिरो १, १४, १
 ऐभिरग्ने सरथ ३, ६, ९; अथर्व. २०, १३, ४
 ऐभिर्दं वृष्ण्या पौस्यानि १०, ५५, ७; साम. १७८४
 ऐषु चाकन्धि पुरुहूत १०, १४७, ३
 ऐषु चेतद् वृषण्वती ८, ६८, १८
 ऐषु द्यावापृथिवी १०, ९३, १०
 ऐषु धा वीरवद्यशः ५, ७९, ६
 ओकिवांसा सुते सचो ६, ५९, ३
 ओ चित्सखायं मख्या १९, १०, १; साम. ३४०;
 अथर्व. १८, १, १
 ओजस्तदस्य तिस्विपे ८, ६, ५; साम. १८२; १६५३; अथर्व.
 २०, १०७, २
 ओजिष्ठं ते मध्यतो ३, २१, ५, तै. ब्रा. ३, ६, ७, २
 ओ त्यमह्म आ रथं ८, २२, १
 ओ त्ये नर इन्द्र मृतये १, १०४, २
 ओमानमापो मानूषी ६, ५०, ७
 ओमामश्र्वर्षणीधृतो १, ३, ७; ऐ. आ. १, ४; वा. य.
 ७, ३३, तै. सं. १, ४, १६, १; नि. १२, ४०
 ओर्वप्रा भमर्त्या १०, १२७, २
 ओ श्रुष्टिर्विदध्या ७, ४०, १
 ओषधयः सं वदन्ते १०, ९७, २२; वा. य. १२, ९६;
 तै. सं. ४, २, ६, ५
 ओषधीः प्रति मोदध्वं १०, ९७, ३; वा. य. १२, ७७,
 तै. सं. ४, २, ६, १
 ओषधीरिति मातरः १०, ९७, ४; वा. य. १२, ७८; तै. सं.
 ४, २, ६, १; नि. ६, ३
 ओषमित्पृथिवीमहं १०, ११९, १०
 ओ पु वृष्टिराधसो ७, ५९, ७
 ओ पु प्र याहि वाजेभिः ८, २, १९; साम. २२७
 ओ पु वृष्णः प्रयज्युन् ८, ७, ३३

ओ पु स्वसारः कारवे शृणोत ३, ३३, ९
 ओ पू णो अग्ने शृणुहि त्वं १, १३९, ७
 ओष्ठाविव मध्वास्त्रे वदन्ता २, ३९, ६
 ओ सुष्टुत इन्द्र याहि १, १७७, ५
 औच्छत्सा रात्री परितक्म्या ५, ३०, १४
 और्वभृगुवच्छुचिं ८, १०२, ४; साम. १८; तै. सं.
 ३, १, ११, ८
 क इमं बो निण्यमा चिकेत १, ९५, ४
 क इमं दशभिर्मम ४, २४, १०
 क ई वेद सुते सचा ८, ३३, ७; साम. २९७; १६९६;
 अथर्व. २०, ५३, १; ५७, ११
 क ई व्यक्ता नरः सनीलाः ७, ५६, १; साम. ४३३
 क ई स्तवस्कः पृणात्को यजाते ६, ४७, १५
 क ईषते तुज्यते १, ८४, १७, नि. १४, २६
 क उ नु ते महिमनः समस्या १०, ५४, ३
 क उ श्रवस्कतमो यज्ञियानां ४, ४३, १
 कं याथः कं ह गच्छथः कः ५, ७४, ३
 कः कुमारमजनयत् १०, १३५, ५
 कः स्विद् वृक्षो निष्ठितो मध्ये १, १८२, ७
 ककर्दवे वृषभो युक्त आसीत् १०, १०२, ६
 ककुहः सोम्यो रस ९, ६७, ८
 ककुहं चित्वा कवे ८, ४५, १४
 कंकतो न कङ्कतो १, १९१, १
 कण्वा इन्द्रं यदक्रत ८, ६, ३; साम. १३०८; अथर्व.
 २०, १३८, ३
 कण्वा इव भृगवः सूर्या इव ८, ३, १६; साम. १३६३;
 अथर्व. २०, १०, २; ५९, २
 कण्वास इन्द्र ते मति ८, ६, ३१
 कण्वेभिर्धृष्णवा धृषत् ८, ३३, ३; ८६६; अथर्व. २०, ५२, ३;
 ५७, १६
 कतरा पूर्वा कतरा परायोः १, १८५, १; नि. ३, २२
 कत्यग्रयः कति सूर्यासः १०, ८८, १८
 कथा कदस्या उपसो ४, २३, ५
 कथा कविस्तुवीरवान्कया १०, ६४, ४
 कथा त एतदहमा चिकेतं १०, २८, ५
 कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोः १, १४७, १
 कथा दाशेम नमसा सुदानून् ५, ४१, १६
 कथा दाशेमाग्नये १, ७७, १
 कथा देवानां कतमस्य याम १०, ६४, १
 कथा नूनं वा विमना उपस्तव ८, ८६, २

कथा महामवृधत्कस्य होतुः ४, २३, १
 कथामहे पुष्टिं भराय पृष्णे ४, ३, ७
 कथामहे रुद्रियाय ब्रवाम ५, ४१, ११
 कथा राधाम सखाय १, ४१, ७
 कथा शर्धाय मरुतामृताय ४, ३, ८
 कथा शृणोति ह्रूयमानमिन्द्र ४, २३, ३
 कथा सबाधः शशमानो अस्य ४, २३, ४
 कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने ४, ३, ५
 कथो नु ते परिचराणि विद्वान् ५, २९, १३
 कदस्विषन्त सूरयः ८, ९४, ७
 कदा क्षप्रश्रियं नरं १, २५, ५
 कदा गच्छाथ मरुतः ८, ७, ३०
 कदा चन प्रयुच्छस्य ८, ५२, ७. वा. य. ८, ३; तै. सं. १, ४, २२, १
 कदा चन स्तरीरसि ८, ५१, ७; साम. ३००; वा. य. ३, ३४; ८, २; तै. सं. १, ४, २२, १; ५, ६, ४
 कदा त इन्द्र गिर्वेण ८, १३, २२
 कदा भुवन्नथक्षयाणि ब्रह्म ६, ३५, १
 कदा मर्तमराधत्वं १, ८४, ८; साम. १३४३; अथर्व. २०, ६३, ५; नि. ५, १७
 कदा वसो स्तोत्रं हर्यतः १०, १०५, १. साम. २२८; नि. ५, १२
 कदा वां तौग्यो विधत् ८, ५, २२
 कदा सूनुः पितरं जात इच्छात् १०, ९५, १२
 कदित्था नूः पात्र देवयतां १, १२१, १
 कदु शुभ्रमिन्द्र त्वावतो नृन् १०, २९, ४; अथर्व. २०, ७६, ४
 कदु प्रियाय धाम्ने मनामहे ५, ४८, १; नि. ५, ५
 कदु प्रेष्ठा विपां रयीणां १, १८१, १
 कदु स्तुवंत ऋतयन्त देवता ८, ३, १४; अथर्व. २०, ५०, २
 कदू न्वस्याकृतं ८, ६६, ९; अथर्व. २०, ९७, ३
 कदू महीरष्टा अस्य तविषी ८, ६६, १०. नि. ६, २६
 कद्व नूनं कधप्रियः पिता १, ३८, १
 कद्व नूनं कधप्रियो यद् ८, ७, ३१
 कद्विष्यासु वृधसानो अग्ने ४, ३, ६
 कद्वद्राय प्रचेतसे १, ४३, १; तै. आ. १०, १७, १
 कद्व ऋतस्य धर्णसि १, १०५, ६
 कद्वो अथ महानां ८, ९४, ८
 कनिक्कइज्जनुषं प्रब्रुवाणः २, ४२, १, नि. ९, ४
 कनिक्कइक्कल्लो गोभिरउय ९, ८५, ५
 कनिक्कइदनु पन्थामृतस्य ९, ९७, ३२
 कनिक्कन्ति हरिरा सृज्यमानः ९, ९५, १; साम. ५३०

कनीनकेव विद्वधे ४, ३२, २३, नि. ४, १५
 क ते दाना असक्षत ८, ६४, ९
 कन्नग्यो अतसीनां ८, ३, १३; अथर्व. २०, ५०, १
 कं नश्चित्रमिषण्यसि १०, ९९, १
 कन्या इव वहतु मे तवा उ ४, ५८, ९; वा. य. १७, ९७
 कन्या३ वारवायती ८, ९१, १
 कन्येव तन्वा३ शामदाना १, १२३, १०
 कपृथ्वरः कपृथमुद्घातन १०, १०१, १२, अथर्व. २०, १३७, २
 कमु शिदस्य सेनयामः ८, ७५, ७; तै. सं. २, ६, ११, २
 कमेतं त्वं युवते कुमारं ५, २, २
 कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठ ४, २०, ९
 कया ते अग्ने अङ्गिर ८, ८४, ४, साम. १५४९
 कया त्वं न ऊत्याभि ८, ९३, १९, साम. १५८६; वा. य. ३६, ७
 कया नश्चित्र आ भवदूति ४, ३१, १, साम. १६९, ६८२; अथर्व. २०, १२४, १; वा. य. २७, ३९, ३६, ४; तै. सं. ४, २, ११, २, तै. आ. ४, ४२, २
 कया नो अग्न ऋतयन्तृतेन ५, १२, ३
 कया नो अग्ने वि वसः ७, ८, ३
 कया शुभा सवयम १, १६५, १
 करंभ ओषधे भव १, १८७, १०
 कर्णगृह्या मघवा शौरदेव्यः ८, ७०, १५
 कर्हिस्वित्तिन्द्र यज्जस्त्रि ६, ३५, ३
 कर्हिस्वित्तिन्द्र यन्तृभिर्नृन् ६, ३५, २
 कर्हिस्वित्सा त इन्द्र चेत्सासत् १०, ८९, १४
 कविं शशासुः कवयो दग्धा ४, २, १२
 कवि. कवित्वा दिवि रूपमास १०, १२४, ७
 कविं केतुं धासिं भानुमग्ने ७, ६, २
 कविमग्निमुप स्तुहि १, १२, ७; साम. ३२
 कविमिव प्रचेतसं ८, ८४, २; साम. १२४५
 कविं सृजन्ति मज्यं ९, ६३, २०
 कविर्न निष्यम् ४, १६, ३; अथर्व. २०, ७७, ३
 कविर्नृचक्षा अभि पीमचष्ट ३, ५४, ६
 कविर्वेधस्या पर्येषि ९, ८२, २; साम. १३१८
 कवी नो मित्रावरुणा १, २, ९; साम. ८४९
 कइछन्दसां योगं १०, ११४, ९
 कस्त उषः कधप्रिये १, ३०, २०
 कस्तमिन्द्र त्वावसुं ७, ३२, १४; साम. २८०; १६८२
 कस्ते जामिर्जनानां १, ७५, ३; साम. १५३५
 कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो १०, २९, ३; अथर्व. २०, ७६, ३
 कस्ते मातरं विधवामचिक्त् ४, १८, १२

कस्त्वा सत्यो मदानां ४, ३१, २; साम. ६८३; अथर्व. २०, १२४, २; वा. य. २७, ४०; ३६, ५; तै. आ. ४, ४२, ३
 कस्मा अथ सुजाताय ५, ५३, १२
 कस्य नूनं कतमस्यामृतानां १, २४, १
 कस्य नूनं परीणसो ८, ८४, ७, साम. ३४
 कस्य बह्माणि जुजुष्युवा १, १६५, २
 कस्य वृषा सुते सचा ८, ९३, २०; तै. ब्रा. २, ४, ५, १; ७, १३, १
 कस्य स्वित्सवनं वृषा ८, ६४, ८
 का त उपेतिर्मनसो १, ७६, १
 का ते अस्त्वरंकृतिः सूक्तैः ७, २९, ३
 का मर्यादा वयुना कद्ध वामं ४, ५, १३
 कामस्तदग्रे समवर्तताधि १०, १२९, ४; तै. ब्रा. २, ४, १, १०; ८, ९, ४; तै. आ. १, २३, १
 कायमानो वनात्वां ३, ९, २; साम. ५३; नि. ४, १४
 का राधद्वोत्राश्विना १, १२०, १
 कारुरहं ततोऽभिषक् ९, ११२, ३; नि. ६, ६
 का वां भूदुपमातिः कयान. ४, ४३, ४
 काव्येऽभिरदाभ्या ७, ६६, १७
 कासीत्प्रमा प्रतिमा १०, १३०, ३
 का सुष्टुतिः शवसः सूनुमिन्द्रः ४, २४, १
 किं स ऋधक् कृणवथ सहस्रं ४, १८, ४
 किं सुबाहो स्वगुरे १०, ८६, ८; अथर्व. २०, १२६, ८
 किं स्वदासीदधिष्ठानमारभ १०, ८१, २; वा. य. १७, १८; तै. सं. ४, ६, २, ४
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस (०। मनीषिणो) १०, ८१, ४; वा. य. १७, २०, तै. सं. ४, ६, २, ५; तै. ब्रा. २, ८, ९, ६
 किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस (०। संतस्थाने) १०, ३१, ७
 किं स्विन्नो राजा जगृहे १०, १२, ५; अथर्व. १८, १, ३३
 कितवासो यद्रिपुर्न ५, ८५, ८; तै. सं. ३, ४, ११, ६
 किं ते कृण्वन्ति कीकटेपु गावः ३, ५३, १४; नि. ६, ३२
 किं देवेषु त्यज एनश्चकथ १०, ७९, ६
 किं न इन्द्र जिघांससि १, १७०, २
 किं नो अस्य द्रविणं कद्ध रत्नं ४, ५, १२
 किं नो भ्रातरगस्य १, १७०, ३
 किमंग त्वा ब्रह्मणः सोम ६, ५२, ३
 किमंग त्वा मघवन्भोजमाहुः १०, ४२, ३, अथर्व. २०, ८९, ३
 किमङ्ग रध्रचोदनः ८, ८०, ३
 किमत्र दक्षा कृणुथः १, १८२, ३
 किमभ्ये पर्यासते ८, ८, ८

किमयं त्वां वृषाकपिः १०, ८६, ३; अथर्व. २०, १२६, ३
 किमस्य मदे किंस्वस्य ६, २७, १
 किमाग आस वरुण ज्येष्ठं ७, ८६, ४
 किमादमग्रं सख्यं सखिभ्यः ४, २३, ६
 किमादुतासि वृत्रहन् ४, ३०, ७
 किमिच्छती सरमा प्रेदमान १०, १०८, १; नि. ११, २५
 किमिच्छे विष्णो परि चक्ष्य भूत् ७, १००, ६; साम. १६२५; तै. सं. २, २, १२, ५; नि. ५, ८
 किमिदं वां पुराणवत् ८, ७३, ११
 किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठान आ १, १६१, १
 किमु ष्विदस्मै निविदो ४, १८, ७
 किमू नु वः कृणवामा २, २९, ३
 किमेता वाचा कृणवा तवाहं १०, ९५, २; शत. ब्रा. ११, ५, १, ७
 किं भ्रातासद्यदनाथं भवाति १०, १० ११; अथर्व. १८, १, १२
 किमयः शिञ्जमस एष आस ४, ३५, ४
 कियती योषा मर्यतो वधूयो १०, २७, १२
 कियत्स्विदिन्द्रो अध्येति ४, १७, १२
 कियत्स्या यत्समया भवाति १, ११३, १०
 कीदृङ्दिन्द्रः सरमे का दशिका १०, १०८, ३
 कीरिश्चिद्धि त्वामवसे जुहाव ७, २१, ८
 कुतस्वमिन्द्र माहिनः १, १६५, ३; वा. य. ३३, २७
 कुत्राचिद्यस्य समृतौ ५, ७, २; तै. सं. २, १, ११, ३
 कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषं ७, २५, ५
 कुत्साय शुष्णमशुषं निबर्ही ४, १६, १२
 कुमारं माता युवतिः समुब्धं ५, २, १
 कुमारश्चित्पितरं २, ३३, १२
 कुरुश्रवणमावृणि १०, ३३, ४
 कुर्मस्त आयुरजरं यदमे १०, ५१, ७
 कुविच्छक्तकुविस्करत् ८, ९१, ४
 कुविस् देवीः सनयो नवो ४, ५१, ४
 कुविस्सस्य प्र हि व्रज ६, ४५, २४; साम. १६६८; अथर्व. २०, ७८, ३
 कुविस्सु नो गविष्टये ८, ७५, ११; साम. १६४९; तै. सं. २, ६, ११, ३
 कुविदङ्ग नमसा ये वृधासः ७, ९१, १
 कुविदङ्ग प्रति यथा चिदस्यन १०, ६४, १३
 कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचित् १०, १३१, २; अथर्व. २०, १२५, २; वा. य. १०, ३२; १९, ६; २३, ३८, तै. सं. १, ८, २१, १; ५, २, ११, २; तै. ब्रा. २, ६, १, ३
 कुविद् वृषण्यन्तीभ्यः २, १९, ५

कुविष्णो अग्निहव्यस्य १, १४३, ६
 कुविन्मा गोपां करसे जनस्य ३, ४३, ५
 कुपुभक्तस्तद्व्रवीत् १, १९१, १६
 कुह त्या कुह न श्रुता ५, ७४, २
 कुह यान्ता सुष्टुति कान्यस्य १, ११७, १२
 कुह श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नद १०, २२, १
 कुह स्यः कुह जग्मथुः ८, ७३, ४
 कुह स्विहोषा कुह वस्तोरश्चि १०, ४०, २; नि. ३, १५
 कृचिज्जायते सनयासु नव्यः १०, ४, ५
 कृष्टो देवावश्चिनाद्या ५, ७४, १
 कृणुश्च पाजः प्रसितिं न पृथ्वी ४, ४, १; वा. य. १३, ९;
 तै. सं. १, २, १४, १; नि. ६, १२
 कृणोत धूमं वृषणं ३, २९, ९
 कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्या ४, २४, ६
 कृण्वंतो वरिवो गवे ९, ६२, ३; साम ८३२
 कृतं चिद्धि ष्मा मनेमि द्वेष ४, १०, ७
 कृतं न श्रद्धो वि चिनोति देवने १०, ४३, ५; अथर्व.
 २०, १७, ५; नि ५, २२
 कृतं नो यज्ञं विदथेपु चारु ७, ८४, ३
 कृतानीदस्य कर्त्ता २, ४७, २
 कृते चिदत्र मरुतो रणन्त ७, ५७, ५
 कृधि रत्नं यजमानाय ७, १६, ६
 कृधि रत्नं सुमनितः ३, १८, ५
 कृधी नो अहयो देव १०, ९३, ९
 कृषन्तिफाल १०, ११७, ७
 कृष्णः श्वेतोऽरुषो १०, २०, ९
 कृष्णं त एम रुशतः ४, ७, ९
 कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा १, १६४, ४७; अथर्व. ६, २२, १;
 ९, १०, २२; १३, ३, ९; तै. सं. ३, १, ११, ४; नि. ७, २४
 कृष्णपृथ्वी वेविजे अस्य १, १४०, ३
 कृष्णां यदेनीमभि १०, ३, २; साम. १५४७
 कृष्णा यद्गोष्वरुणीपु सोदत् १०, ६१, ४
 कृष्णा रजांसि पस्सुतः ८, ४३, ६
 केतुं यज्ञानां विदथस्य साधनं ३, ३, ३
 केतुं कृण्वन्दिद्वस्परि ९, ६४, ८; साम. ९५९
 केतुं कृण्वन्केतवे १, ६, ३; साम. १४७०; अथर्व. २०, २६, ६;
 ४७, १२; ६९, ११; वा. य. २९, ३७; तै. सं.
 ७, ४, २०, १; तै. ब्रा. ३, ९, ४, ३
 के ते अग्ने रिपवे ५, १२, ४
 के ते नर इन्द्र १०, ५०, ३
 केतेन शर्मन्सचते ८, ६०, १८

के मे मर्यकं वि यवन्त ५, २, ५
 केइयग्निं केशी १०, १३६, १; नि. १२, २६
 के छा नरः श्रेष्ठतमा ५, ६१, १
 को अग्निमीष्टे हविषा १, ८४, १८; नि. १४, २७
 को अद्धा वेद क इह प्र वोचत् कुत १०, १२९, ६; तै. ब्रा.
 २, ८, ९, ५
 को अद्धा वेद क इह प्र वोचद्वेवां ३, ५४, ५
 को अद्य नर्यां देवकामः ४, २५, १
 को अद्य युङ्क्ते १, ८४, १६; साम. ३४१; अथर्व. १८, १, ६;
 तै. सं. ४, २, ११, ३; नि. १४, २५
 को अस्य वीर. सधमादमाप ४, २३, २
 को अस्य वेद प्रथमस्याह. १०, १०, ६; अथर्व. १८, १, ७
 को अस्य शुष्मं तविषीं ५, ३२, ९
 को ददर्श प्रथमं १, १६४, ४; अथर्व. ९, ९, ४
 को देवयन्तमश्रवत् १, ४०, ७
 को देवानामवो अद्या ४, २५, ३
 को नानाम वचसा ४, २५, २
 को नु मर्या अमिथितः ८, ४५, ३७ तै. आ. १, ३, १; नि. ४, २
 को नु वां मित्रावरुणावृतायन् ५, ४१, १
 को नु वां मित्रास्तुतो ५, ६७, ५
 को न्वत्र मरुतो १, १६५, १३
 को मा ददर्श कतमः १०, ५१, २
 को मृळाति कतम ४, ४३, २
 को व स्तोमं राधति १०, ६३, ६
 को वस्त्राता वसवः ४, ५५, १
 को वां दाशस्मुमतये १, १५८, २
 को वामद्या पुरूणां ५, ७४, ७
 को वामद्या करते ४, ४४, ३, अथर्व. २०, १४३, ३
 को वेद जानमेपां ५, ५३, १
 को वेद नूनमेपां ५, ६१, १४
 को वोऽन्तर्मरुत १, १६८, ५
 को वो महान्ति महता ५, ५९, ४
 को वो वर्षिष्ठ आ नरो १, ३७, ६
 क्रतुप्रावा जरिता १०, १००, ११
 क्रतूयन्ति क्रतवो १०, ६४, २
 क्रतूयन्ति क्षितयो ४, २४, ४
 क्रत्व हर्षपूर्णमुदरं ८, ७८, ७
 क्रत्वः समह दीनता ७, ८९, ३
 क्रत्वा दक्षस्य तरुषो ३, २, ३
 क्रत्वा दक्षस्य रथ्यं ९, १६, २
 क्रत्वा दा अस्तु श्रेष्ठः ६, १६, २६; तै. ब्रा. २, ४, ६, २

कृत्वा महौ अनुष्वधं १, ८१, ४; साम. ४२३
 कृत्वा यदस्य तविषीषु १, १२८, ५
 कृत्वा शुक्रेभिरक्षभिः २, १०२, ८
 कृत्वा हि द्रोणे अज्यसे ६, २, ८
 कृत्वे दक्षाय नः कवे ९, १००, ५
 कृव्यादमग्निं प्र हिणोमि १०, १६, ९; अथर्व. १२, २, ८;
 वा. य. ३५, १९
 क्राणा रुद्रा मरुतो १०, ९२, ६
 क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः १, ५८, ३
 क्राणा शिशुर्महीनां ९, १०२, १; साम. ५७०. १०१३
 क्रीळं च शर्धो १, ३७, १, तै. सं. ४, ३, १३, ६; नि. ७, २
 क्रीळं त्यस्य सूनृता ८, १३, ८
 क्रीळन्नो रश्म ५, १९, ५
 क्रीळुर्मन्त्रो ९, २०, ७. साम. ९७४
 कृ१ स्यानि नौ सग्न्या ७, ८८, ५
 क्व१स्या वरुणो पुरुहूताद्य ६, ६३, १
 क्व१ग्री चक्रा त्रिवृतो १, ३४, ९
 क्व नूनं सुदानवो ८, ७, २०
 क्व नूनं कद्रो अर्थ १, ३८, २
 क्व वः सुम्ना नव्यांसि १, ३८, ३
 क्व१ वोऽश्वाः क्वा३भीशवः ५, ६१, २
 क्व१स्य ते रुद्र मृळयाकु २, ३३, ७
 क्व१स्य वीरः को अपश्यद् ५, ३०, १
 क्व१स्य वृषभे युवा ८, ६४, ७; साम. १४२
 क्व१स्या वो मरुतः १, १६५, ६; तै. ब्रा. २, ८, ३, ५
 क्व सिद्ध कतमास्त्रिणा १०, ४०, १४
 क्व स्विदस्य रजसो महः १, १६८, ६
 क्व स्विदामां कतमा पुराणी ४, ५१, ६
 क्वेयथ क्वेदसि ८, १, ७, साम. २७१
 क्षत्रं जिवत्सुत ८, ३५, १७
 क्षत्राय त्वं श्रवसे १, ११३, ६
 क्षत्राय त्वमवसि ८, ३७, ६
 क्षप उरश्च दीदिहि ७, १५, ८
 क्षपो राजन्नुत १, ७९, ६; साम. १५६३; वा. य. १५, ३७;
 तै. सं. ४, ४, ४, ५
 क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं ४, १७, १३
 क्षेति क्षेमेभिः साधुभिः ८, ८४, ९
 क्षेत्रमिव वि मसुः १, ११०, ५
 क्षेत्रस्य पतिना वयं ४, ५७, १; तै. सं. १, १, १४, २;
 नि. १०, १५

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तं ४, ५७, २; तै. सं. १, १, १४, ३;
 नि. १०, १६
 क्षेत्रादपश्यं सनुतः ५, २, ४
 क्षेत्रस्य च प्रयुजश्च ८, ३७, ५
 क्षेमो न साधुः १, ६७, २
 स्वे रथस्य स्वेऽनसः ८, ९१, ७, अथर्व. १४, १, ४१
 गच्छतं दाशुषो गृहं ८, ८५, ६
 गणानां त्वा गणपतिं २, २३, १; तै. सं. २, ३, १४, ३
 गता नो यज्ञं यज्ञियाः ५, ८७, ९
 गन्तारा हि स्थोऽवसे १, १७, २
 गंतैयान्ति सवना हरिभ्यां ६, २३, ४
 गन्धर्व इत्या पदमस्य रक्षति ९, ८३, ४
 गमद्वाज वाजयन्निन्द्र मर्यः ७, ३२, ११
 गमन्नस्य वसुन्या हि शसिपं १०, ४४, ५; अथर्व. २०, ९४, ५
 गंभीरो उद्धीरिव ३, ४५, ३, साम. १७२०
 गंभीरेण न उरुणामन्त्रिभ्यः ६, २४, ९
 गयस्फानो अमीवहा १, ९१, १२; तै. सं. ४, ३, १३, ५
 गर्भं धेहि सिनीवालि १०, १८४, २, अथर्व. ५, २५, ३;
 शत. ब्रा. १४, ९, ४, २०
 गर्भे नौ जनिता दंपती कः १०, १०, ५; अथर्व. १८, १, ५
 गर्भे नु सं नन्वेषामवेद ४, २७, १, ऐ. भा. २, २४
 गर्भे मातुः पितृग्विप्ता ६, १६, ३५; साम. १३९७
 गर्भे योषामदधुर्वत्समासनि १०, ५३, ११
 गर्भो यज्ञस्य देवयुः ८, १२, ११
 गर्भो यो अपां गर्भः १, ७०, ३
 गवामिव श्रियसे शृंगमुत्तमं ५, ५९, ३
 गवाशिरं मन्थिनिभिर्द्र शुक्रं ३, ३२, २
 गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा ४, १७, १६
 गव्यो पु णो यथा पुरा ८, ४६, १०, साम. १८६
 गाथपतिं मेधपतिं १, ४३, ४
 गाथश्रवसं सत्पतिं ८, २, ३८
 गामङ्गेष आ ह्वयति १०, १४६, ४, तै. ब्रा. २, ५, ५, ७
 गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कं १, १६४, २४; अथर्व. ९, १०, २
 गायत्साम नभन्यं १, १७३, १
 गायन्ति त्वा गायत्रिणो १, १०, १; साम. ३४२; १३४४;
 तै. सं. १, ६, १२, २; नि. ५, ५
 गार्हपत्येन संत्य १, १५, १२
 गाव इव ग्रामं यूयुधिरिवाभा १०, १४२, ४
 गाव उपावतावतं ८, ७२, १२; साम. ११७; १६०२;
 वा. य. १३, १९, ७१

गावश्चिद्धा समन्यवः ८, २०, २१; साम. ४०४
 गावो न यूथमुप यन्ति ८, ४६, ३०
 गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छा ६, २८, ५; अथर्व.
 ४, २१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ८, १२
 गावो यवं प्रयुता अर्यो अक्षन् १०, २७, ८
 गिरयश्चिन्नि जिहते ८, ७, ३४
 गिरश्च यास्ते गिर्वाहः ८, २, ३०
 गिरस्त इन्द्र ओजसा ९, २, ७, साम. १०४३
 गिरा जात इह स्तुत ९, ६२, १५
 गिरा य एता युनजद्धरी ते ७, ३६, ४
 गिरा यदी संबंधवः ९, १४, २
 गिरा ब्रह्मो न संभृतः ८, ९३, ९; साम. १२२४; अथर्व.
 २०, ४७, ३; १३७, १४; तै. ब्रा. १, ५, ८, ३
 गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः ४, २०, ६
 गिरीरज्जात्रेजमानाँ आधारय १०, ४४, ८; अथर्व. २०, ९४, ८
 गिरो जुषेथामध्वरं जुषेथाँ ८, ३५, ६
 गिर्वणः पाहि नः सुतं ३, ४०, ६; साम. १९५; अथर्व. २०, ६, ६
 गीर्णं भुवनं तमसापगूळं १०, ८८, २
 गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान ७, ९३, ४; तै. ब्रा. ३, ६, ९, १
 गुहा शिरो निहितमृधगक्षी १०, ७९, २
 गुहा सतीरूप रमना ८, ६, ८
 गुहा हितं गुह्यं गूळं २, ११, ५
 गूहता गुह्यं तमो १, ८६, १०
 गृणाना जमदग्निना ३, ६२, १८; साम. ६६५
 गृणानो अङ्गिरोभिर्दस् १, ६२, ५
 गृणे तदिन्द्र ते शव ८, ६२, ८; साम. ३९१
 गृभीतं ते मन इन्द्र द्विबर्हाः ७, २४, २
 गृभ्णामि ते सौभगावाय हस्तं १०, ८५, ३६; अथर्व. १४, १, ५०
 गृष्टिः सस्रुवः स्थविरं तवागां ४, १८, १०
 गृहं गृहमहना यात्य १, १२३, ४
 गृहमेधास आगत ७, ५२, १०; तै. सं. ४, ३, १३, ५
 गृहो याम्यरंकृतो १०, ११९, १३
 गोजिता बाहू अमितक्रतुः १, १०२, ६
 गोजिज्ञः सोमो रथजिद् ९, ७८, ४
 गोब्रभिर्दं गोविदं वज्रबाहुं १०, १०३, ६; साम. १८५४;
 अथर्व. ६, ९७, ३; १९, १३, ६; वा. य. १७, ३८;
 तै. सं. ४, ६, ४, २
 गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे सुपारं ३, ५०, ३
 गोभिर्यदीमन्ये अस्मत् ८, २, ६; नि. ५, ३
 गोभिर्वाणो अज्यते सोमरी ८, २०, ८

गोभिष्टरेमामर्ति दुरेवां १०, ४२, १०; ४३, १०; ४४, १०;
 अथर्व. ७, ५०, ७; २०, १७, १०; ८९, १०; ९४, १०
 गोमदश्वावद्धवसुवीरं ५, ५७, ७
 गोमदं पु नासत्या २, ४१, ७; वा. य. २०, ८१
 गोमद्विरण्यवद्वसु ७, ९४, ९
 गोमज्ञ इन्द्रो अश्वत्त ९, १०५, ४; साम. ५७४; १६११
 गोमज्ञः सोम वीरवद् ९, ४२, ६
 गोमातरो यच्छुभयन्तं १, ८५, ३
 गोमोँ अग्नेऽविमोँ अग्नी यज्ञः ४, २, ५; तै. सं. १, ६, ६, ४;
 ३, १, ११, १
 गोमायुरदादजमायुरदाद् ७, १०३, १०
 गोमायुरेको अजमायुरेकः ७, १०३, ६
 गोवित्पवस्व वसुवित्पवस्व ९, ८६, ३९; साम. ९५५
 गोपा इन्द्रो नृषा ९, २, १०; साम. १०४५
 गोषु प्रशस्ति वनेषु धिषे १, ७०, ९
 गौरीमीमेदनु वत्सं मिषंतं १, १६४, २८; अथर्व. ९, १०, ६;
 १, ८, नि. ११, ४२
 गौरीर्मिमाय सलिलानि १, १६४, ४१; अथर्व. ९, १०, २१;
 १३, १, ४२; तै. ब्रा. २, ४, ६, ११, तै. आ. १, ९, ४;
 नि. ११, ४०
 गौर्धयति मरुतां ८, ९४, १; साम. १४९
 ग्राश्च यज्ञश्च वावृधन्त ६, ६८, ४
 ग्रन्थि न वि ष्य ग्रथितं ९, ९७, १८
 ग्रावाण उपरेष्वा १०, १७५, ३
 ग्रावाणः सविता नु वो १०, १७५, ४
 ग्रावाणः सोम नो हि कं ६, ५१, १४
 ग्रावाणेव तदिदं जरेथे २, ३९, १
 ग्रावाणो अप दुच्छुनां १०, १७५, २
 ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमात १०, ७८, ६
 ग्रावा वदन्नप रक्षांसि संधतुः १०, ३६, ४
 ग्राव्णा तुष्टो अभि धुतः ९, ६७, १९
 ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपर्य ५, ४०, ८
 ग्रीवाभ्यस्त उणिहाभ्यः १०, १६३, २; अथर्व. २, ३३, २;
 २०, ९६, १८
 घृनेव विष्ववि जह्य १, ३६, १६
 घर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतुः १०, ११४, १
 घर्मेव मधु जठरे सनेरू १०, १०६, ८
 घृतं न पूतं तनूरपाः ४, १०, ६; तै. सं. २, २, १२, ७
 घृतपृष्ठा मनोयुजो १, १४, ६
 घृतप्रतीकं व ज्ञतस्य १, १४३, ७; तै. ब्रा. १, २, १, १२
 घृतपृष्ठः सौम्या ८, ५९, ४

घृतमग्नेर्वध्यश्चस्य वर्धनं १०, ६९, २
 घृतं पवस्व धारया ९, ४९, ३; साम. १४३७
 घृतं मिमिक्षे घृतस्य २, ३, ११; वा. य. १७, ८८; तै. आ.
 १०, १०, २
 घृतवती भुवनानामभिश्चि ६, ७०, १; साम. ३७८;
 वा. य. ३४, ४५
 घृतवन्तः पावक ते ३, २१, २; तै. ब्रा. ३, ६, ७, १
 घृतवन्तमुप मासि १, १४२, २
 घृताहवन दीदिवः १, १२, ५
 घृताहवन संत्येमा १, ४५, ५
 घृतेन छावापृथिवी अभीवृते ६, ७०, ४
 घृतेनाग्निः समज्यते १०, ११८, ४
 घृपुः ज्येनाय कृश्वेन १०, १४४, ३
 घृपु पावकं वानिनं १, ६४, १२
 घृतो वृत्रमतरन्नोदसी १, ३६, ८
 घ्नन्मृषाण्यप द्विषो ८, ४३, २६
 चकार ता कृणवन्नु नमन्या ७, २६, ३
 चक्रवांस ऋभवस्तदपृच्छत १, १६१, ४
 चक्र यदस्याप्स्वा निषत्तं १० ७३, ९; साम. ३३१
 चक्रं न वृत्त पुरुहूत वेपते ५, ३६, ३
 चक्राणासः परीणहं पृथिव्या १, ३३, ८
 चक्राथे हि सध्यञ् नाम भद्र १, १०८, ३
 चाक्रिर्दिवः पवते कुश्वो रसः ९, ७७, ५
 चक्रियो विश्वा भुवना ३, १६, ४
 चक्षुर्नो देवः सविता १०, १५८, ३
 चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे १०, १५८, ४
 चक्षुषः पिता मनसा हि धीरः १०, ८२, १; वा. य. १७ २५;
 तै. सं. ४, ६, २, ४
 चतस्र ई घृतदुहः सचंते ९, ८९, ५
 चतुःसहस्रं गव्यस्य ५, ३०, १५
 चतुरश्रिद्वदमानात् १, ४१, ९; नि. ३, १६
 चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य १०, ११४, ७
 चतुर्भिः साकं नवतिं च नाम १, १५५, ६
 चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेक्षाः १०, ११४, ३; तै. ब्रा.
 १, २, १, २७; ३, ७, ६, ५; ७, १४
 चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देव १, १६२, १८; वा. य. २५, ४१;
 तै. सं. ४, ६, ९, ३
 चत्तो इतश्चत्तामुतः १०, १५५, २
 चत्वार ई बिभ्रति क्षेमयन्तः ५, ४७, ४
 चत्वारिंशद्दशरथस्य १, १२६, ४
 चत्वारि ते असुर्याणि नाम १०, ५४, ४

चत्वारि वाक्परिमिता पदानि १, १६४, ४५; अथर्व.
 ९, १०, २७; तै. ब्रा. २, ८, ८, ५; सात. ब्रा.
 ४, १, ३, १७; नि. १३, ९
 चत्वारि शृंगा त्रयो अस्य पादा ४, ५८, ३; वा. य. १७, ९१;
 तै. आ. १०, १०, २; नि. १३, ७
 चत्वारो मा पैजवनस्य दानाः ७, १८ २३
 चत्वारो मा मशशारस्य १, १२२, १५
 चनिष्टं देवा ओषधीषु ७, ७०, ४
 चन्द्रमग्निं चन्द्रार्थं हरिषत्तं ३, ३, ५
 चन्द्रमा अप्सवन्तरा १, १०५, १; साम. ४१७; अथर्व.
 १८, ४, ८९; वा. य. ३३, ९०
 चन्द्रमा मनसो जातः १०, ९०, १३; अथर्व. १९, ६, ७;
 वा. य. ३१, १२; तै. आ. ३, १२, ६
 चमूपच्छयनः शकुनो ९, ९६, १९; साम. ११७७
 चरन्वत्सो रुशस्निह ८, ७२, ५
 चरित्र हि वेरिवाच्छेदिपर्णं १, ११६, १५
 चरुर्न यस्तर्मीत्य ९, ५२, ३
 चर्कृत्यं मरुतः पृसु १, ६४, १४
 चर्षणीघृतं मघवानमुक्थ्यं ३, ५२, १; साम. ३७४
 चाकल्ये तेन ऋषयो मनुष्याः १०, १३०, ६
 चिकित्स्विन्मनसं ५, २२, ३
 चिते तद्वा सुराधसा १०, १४३, ४
 चित्तिमचित्ति चिनवद् ४, २, ११; तै. सं. ५, ५, ४, ४
 चित्तिरपां दमे विश्वायुः १, ६७, १०
 चित्तिरा उपबर्हणं १०, ८५, ७; अथर्व. १४, १, ६
 चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य १०, ११५, १; साम. ६४
 चित्र इद्राजा राजका इदन्यके ८, २१, १८
 चित्रं ह यद्वा भोजनं न्वस्ति ७, ६८, ५
 चित्रं तद्वा मरुतो याम २, ३४, १०
 चित्रं देवानामुदगादनीकं १, ११५, १; ऐ. आ. ३, ९; अथर्व.
 १३, २, ३५; २०, १०७, १४; वा. य. ७, ४२;
 १३, ४६; तै. सं. १, ४, ४३ १, २, ४, १४, ४; तै. ब्रा.
 २, ८, ७, ३; तै. आ. १, ७, ६; २, १३, १; नि. १२, १६
 चित्रस्ते भानुः क्रतुमा अभि १०, १००, १२
 चित्रा वा येषु दीधितिः ५, १८, ४
 चित्रैरजिभिर्वपुषे १, ६४, ४
 चित्रो यदभ्राद् श्वेतो न विभ्रु १, ६६, ६
 चित्रो वोऽस्तु यामः १, १७२, १
 चोदयतं सृजताः पिन्वतं धिय १०, ३९, २
 चोदयित्री सृजतानां १, ३, ११; वा. य. २०, ८५; तै. सं.
 ४, १, ११, २

दुन्दुभस्तुभः कुम्भन्यवः ५, ५२, १२

कर्द्विर्गन्तमदाभ्यं ८, ८५, ५

जगता सिन्धुं दिव्यस्तभाय १, १६४, २५; अथर्व. ९, १०, ३

जगृम्भा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं १०, ४७, १; साम. ३१७;
तै. ब्रा. २, ८, २, ५

जघने चोद एषां ५, ६१, ३

जघन्वाँ इन्द्र मित्ररुद्रोद० १, १७४, ६

जघन्वाँ ष हरिभिः संभृत १, ५२, ८

जघान वृत्रं स्वधितिवनेव १०, ८९, ७

जग्निर्वृत्रममित्रियं ९, ६१, २०; साम. ८१६

जज्ञान एव व्यबाधत स्पृधः १०, ११२, ४

जज्ञान सप्तमातरो ९, १०२, ४; साम. १०१

जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ ७, ९८, ३; अथर्व. २०, ८७, ३

जज्ञानो नु शतक्रतुः ८, ७७, १

जज्ञानो हरितो वृषा ३, ४४, ४

जज्ञिष इत्था गोपीध्याय हि १०, ९५, ११

जनं वज्रिन्महि चिन् ६, १९, १२

जनयम्रोचना दिवो ९, ४२, १

जनस्य गोपा अजनिष्ट ५, ११, १; साम. ९०७; वा. य.
१५, २७; तै. सं. ४, ४, ४, २

जनाय चिष ईवत उ लोकं ६, ७३, २; अथर्व. २०, ९०, २

जनासो अग्निं दधिरे सहः १, ३६, २

जनासो वृक्कबर्हिषो ८, ५, १७

जनिता दिवो जनिता पृथिव्या ८, ३६, ४

जनिताश्चानां जनिता गवां ८, ३६, ५

जनिष्ट योषा पतयत्कनीनक १०, ४०, ९

जनिष्ट हि जेन्यो अग्ने अह्नां ५, १५, ५; तै. सं. ४, १, ३, ४

जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय १०, ७३, १; वा. य. ३३, ६४;
तै. ब्रा. २, ८, ३, ४

जमिष्वा देववीतये ६, १५, १८

जनीयन्तो म्वग्रवः ७, ९६, ४; साम. १४६०. अथर्व.
१४, २, ७२

जन्विद्भो मरुतस्त्वेष्येण ७, ५८, २

जने न शेव आहूयः १, ६९, ४

जनो यो मित्रावरुणा १, १२२, ९

जन्मजन्ममिहितो जातवेदा ३, १, २१

जम्भयतमभितो १, १८२, ४

जयतं च प्र स्तुतं च ८, ३५, ११

जयतामिव तम्यतुः १, २३, ११

जयेम कारे पुरुहूत कारिणः ८, २१, १२

जरतीभिरोषधीभिः ९, ११२, २

जरमाणः समिध्यसे १०, ११८, ५

जराबोध तद्विविद्धि १, २७, १०; साम. १५; १६६३;
नि. १०, ८

जातवेदसे सुनवाम सोममरानि १, ९९, १; तै. आ. १०, २, १;
नि. १४, ३३

जातो अग्नी रोचते ३, २९, ७

जातो जायते सुदिनत्वे ३, ८, ५; तै. ब्रा. ३, ६, १, ३

जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः ७, १३, ३; तै. सं. १, ५, ११, २

जानत्यहः प्रथमस्य १, १२३, ९

जानन्ति वृष्णो अरुषस्य ३, ७, ५

जानन्तो रूपमकृपन्त विप्राः १०, १२३, ४

जामिः सिन्धूनां आतवे १, ६५, ७

जाम्यतीतपे धनुः ८, ७२, ४

जाया तप्यते कितवस्य हीना १०, ३४, १०

जायेदस्तं मघवन्स्तेदयो निः ३, ५३, ४

जायेव पत्यावधि शेव मंहसे ९, ८२, ४

जिघम्याग्निं हविषा २, १०, ४; वा. य. ११, २३, तै. सं.
४, १, २, ४

जिह्वां नुनुदेऽवतं तथा १, ८५, ११

जिह्वाये चरितवे मघोनी १, ११३, ५

जिह्वाभिरह नक्षमद् ८, ४३, ८

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं ६, ७५, १; वा. य. २९, ३८.
तै. सं. ४, ६, ६, १

जीवं रुन्ति वि मयन्ते १०, ४०, १०; अथर्व. १४, १, ४६

जीवाहो अभि धेतना ८, ६७, ५; नि. ६, २७

जुजुरुषो नासत्यो न वमि १, ११६, १०

जुषद्व्या मानुषस्य १०, २०, ५

जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य ७, २, १

जुषस्व सप्रथस्तमं १, ७५, १, तै. ब्रा. ३, ६, ७, १

जुषस्वाम्न इळया सजोषाः ५, ४, ४

जुषाणो अग्ने प्रति हर्यमेव १०, १२२, २

जुषाणो अङ्गिरस्तमेमा ८, ४४, ८

जुषेथां यज्ञमिष्टये ८, ३८, ४

जुषेथां यज्ञं बोधत हवस्य मे विश्वेह ८, ३५, ४

जुषेथां यज्ञं बोधत हवस्य मे सतो २, ३६, ६

जुष्ट इन्द्राय मत्सरः ९, १३, ८; साम. ११९४

जुष्टो नरो ब्रह्मणा वः पितृणां ७, ३३, ४; तै. ब्रा. २, ४, ३, १

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोणे ५, ४, ५; अथर्व. ७, ७३, ९;
तै. ब्रा. २, ४, १, १; नि. ४, ५

जुष्टो मदाय देवतात इन्दो ९, ९७, १९

जुष्टो हि कृतो असि १, ४४, २; साम. १७८१
जुष्ट्वी न इन्द्रो सुपथा सुगानि ९, ९७, १६
जुहुराणा चिदध्विना ८, २६, ५
जुहुरे वि चितयन्तो ५, १९, २; नि. ४, १९
जैतानृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः १, १७८, ३
जोषद्यदीमसूर्या सचध्ये १, १६७, ५
जोषा सवितर्यस्य ते १०, १५८, २
जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुति २, ३७, ६
जोहून्नो अग्निः प्रथमः २, १०, १
ज्ञेया भागं सहसा नो २, १०, ६
जमया अन्न वसवो रन्त देवा ७, ३९, ३; नि. १२, ४३
ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतु ५, ४४, ८; नि. ६, १५
ज्येष्ठ आह चमसाद्वाक्रेति ४, ३३, ५
ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं ८, २, २३
ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुप्रियं ९, ८६, १०; साम. १०३१
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ३, ३९, ८
ज्योतिर्वृणीत तमसो विजान ३, ३९, ७
ज्योतिष्मतीमदिति धारयत् १, १३६, ३
ज्योतिष्मन्तं केतुमन्तं ८, ५८, ३

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत १, १०६, २
त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो १०, ३५, ११
त आदित्यास उरवो २, २७, ३
त आयजन्त द्रविणं समस्या १०, ८२, ४; वा. य. १७, २८;
तै. सं. ४, ६, २, २; नि. ६, १५
त इदुम्राः शवसा धृष्णुषेणाः ६, ६६, ६
त इद्वेवानां सधमाद् आसन् ७, ७६, ४
त इद्वेदिं सुभग त आहुति ८, १२, १८
त इक्षिण्यं हृदयस्य प्रकेतैः ७, ३३, ९
त इन्वस्य मधुमद्वि विप्र ३, ३२, ४
त उक्षितासो महिमानं १, ८५, २
त उग्राम वृषण ८, २०, १२
त ऊ पु णो महो यजन्नाः १०, ६१, २७
तं यज्ञं बर्हिषि १०, ९०, ७; अथर्व. १२, ६, ११; वा. य.
३१, ९; तै. आ. ३, १२, ३
तं यज्ञसाधमपि १, १२८, २
तं युक्तायां मनसो यो १, १८३, १
तं युवं देवावध्विना ४, १५, १०
तं व इन्द्रं चतिनं ६, १९, ४
तं व इन्द्रं न सुकृतुम् ६, ४८, १४
तं वः शर्धं रथानाम् ५, ५३, १०

तं वः शर्धं रथेभ्यम् ५, ५६, ९
तं वः शर्धं मरुतं २, ३०, ११
तं वः सखायः सं ६, २३, ९
तं वः सखायो मदाय ९, १०५, १; साम. ५६९; १०९८
तं वर्धयन्तो मतिभिः १०, ६७, ९; अथर्व. २०, ९१, ९
तं वश्चराथा १, ६६, ९; नि. १०, २१
तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयम् ४, ४४, १; अथर्व.
२०, १४३, १
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैः १, १८०, १०
तं वृधन्तं मारुतं ६, ६६, ११
तं वेधां मेधयाह्नन् ९, २६, ३
तं वो दस्ममृतीषहम् ८, ८८, १; साम. २३६; ६८५;
अथर्व. २०, २, १; ४९, ४; वा. य. २६, ११
तं वो दीर्घायुशोचिषं ५, १८, ३
तं वो धिया नव्यस्या ६, २२, ७; अथर्व. २०, ३६, ७
तं वो धिया परमया ६, ३८, ३
तं वो महो महाययम् ८, ७०, ८
तं वो वाजानां पतिं ८, २४, १८; साम. १६८६; अथर्व.
२०, ६४, ६
तं वो विं न द्रुषदम् १०, ११५, ३
तं शग्मासो अरुषासो ७, ९७, ६
तं शश्वतीषु मातृषु ४, ७, ६
तं शिशीता सुवृक्तिभिः ८, ४०, १०
तं शिशीता स्वध्वरम् ८, ४०, ११
तं शुभ्रमग्निमवसे ३, २६, २
तं सखायः पुरोहवम् ९, ९८, १२; साम. १६८०; नि. ५, १५
तं सध्रीचीरुतयो ६, ३६, ३; तै. ब्रा. २, ४, ५, २
तं सबाधो यतस्तुच ३, २७, ६; तै. ब्रा. ३, ६, १, ३
तं सानावधि जामयो ९, २६, ५
तं सिन्धवो मत्सरं १०, ३०, ९
तं सुप्रतीकं सुदशम् ६, १५, १०; तै. सं. २, ५, १२, ५
तं सुष्टुत्या विवासे ८, १६, ३; अथर्व. २०, ४४, ३
तं सोतारो धनस्पृतं ९, ६२, १८
तं स्मा रथं मन्ववन् १, १०२, ३
तं हिन्वन्ति मदध्युत ९, ५३, ४; साम. १७१७
तं हि शश्वन्त ईळते ५, १४, ३; तै. सं. ४, ३, १३, ८
तं हि स्वराजं वृषभं ८, ६१, २; साम. १२३४; अथर्व.
२०, ११३, २
तं हुवेम यतस्तुचः ८, २३, २०
तं होतारमध्वरस्य ७, १६, १२; साम. १५१४
तन्ना न भूर्णिः १, ६६, २

तक्षयत्त उशना १, ५१, १०
 तक्षयदी मनसो ९, ९७, २२; साम. ५३७
 तक्षज्ञासत्याभ्यां १, २०, ३
 तक्षत्रयं सुवृत्तं १, १११, १
 तं गाथया पुराण्या ९, ९९, ४; साम. १६३३
 तं गावो अभ्यनूषत ९, २६, २
 तं गीर्भिर्वाचमीङ्गयम् ९, ३५, ५
 तं गूर्तयो नेमज्जिपः १, ५६, २
 तं गूर्धया ८, १९, १; साम. १०९; १६८७
 तं गोभिर्घृषणं रस ९, ६, ६
 तं घेमिस्था (०। अर्थं चिद्) ८, ६९, १७; अथर्व. २०, ९२, १४
 तं घेमिस्था (०। होत्राभिः) १, ३६, ७
 तक्षधुर्देवहितं ७, ६६, १६; वा.य. ३६, २४; तै. आ. ४, ४२, ५
 तक्षित्रं राध आ भरोषो ७, ८१, ५
 तत् मे अपः १, ११०, १; तै. ब्रा. ३, ७, ११, २
 ततुरिर्वीरो नर्यो विचेताः ६, २४, २
 ततृदानाः सिन्धवः ५, ५३, ७
 तत्त इन्द्रियं परमं पराचै. १, १०३, १
 तत्तदभिर्वयो दधे ८, ३९, ४
 तत्तदिदक्षिनो. १, ४६, १२
 तत्तदिदस्य पौर्य १, १५५, ४
 तत्तु ते दंसो १, ६९, ८
 तत्तु प्रयः प्रतथा ते १, १३२, ३
 तत्ते भद्रं यत् १, ९४, १४
 तत्ते यज्ञो अजायत ८, ८९, ६; साम. १४३०
 तत्ते सहस्व ईमहे ८, ४३, ३३
 तत्त्वा यामि ब्रह्मणा १, २४, ११; वा.य. १८, ४९; २१, २;
 तै. सं. २, १, ११, ६
 तत्त्वा यामि शुश्रीर्यम् ८, ३, ९; अथर्व. २०, ९, ३; ४९, ६
 तत्रो अपि प्राणीयत ८, ५६, ४
 तत्सविता वोऽमृतत्वं १, ११०, ३
 तत्सवितुर्वरेण्यम् ३, ६२, १०; साम. १४६२; वा.य. ३, ३५;
 २२, ९; ३०, २; ३६, ३; तै. सं. १, ५, ६, ४;
 ४, १, ११, १; तै. आ. १, ११, २
 तत्सवितुर्वृणीमहे वयं ५, ८२, १; तै. आ. १, ११, ३
 तत्सु नः शर्म यच्छतां ८, १८, १२
 तत्सु नः सविता भगो (०। इन्द्रो) ४, ५५, १०
 तत्सु नः सविता भगो (०। शर्म) ८, १८, ३
 तत्सु नो नव्यं सन्यस ८, ६७, १८
 तत्सु नो विश्वे (०। वृषुम्) ६, ४५, ३३
 तत्सु नो विश्वे (०। मरुतः) ८, ९४, ३

तत्सु वां मित्रावरुणा ५, ६२, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ६
 तत्सूर्य रोदसी उभे ८, २५, २१
 तत्सूर्यस्य देवत्वं १, ११५, ४; अथर्व. २०, १२३, १;
 वा. य. ३३, ३७; तै. ब्रा. २, ८, ७, १; नि. ४, ११
 तथा तदस्तु सोमपाः १, ३०, १२
 तदग्ने चक्षुः प्रति १०, ८७, १२; अथर्व. ८, ३, २१
 तदग्न युञ्जमा भर ८, १९, १५; साम. ११३
 तदद्य वाचः प्रथमं १०, ५३, ४; नि. ३, ८
 तदद्या चित्त उक्थिनो ८, १५, ६; साम. ८८२; अथर्व.
 २०, ६१, ३
 तदज्ञाय तदपसे ८, ४७, १६
 तदस्तु मित्रावरुणा ५, ४७, ७; अथर्व. १९, ११, ६
 तदस्मै नव्यमङ्गिस्वद् २, १७, १
 तदस्य प्रियमभि १, १५४, ५; तै. ब्रा. २, ४, ६, २
 तदस्यानीकमुत चारु २, ३५, ११
 तदस्येदं पश्यता १, १०३, ५
 तदिससधस्थमभि चारु १०, ३२, ४
 तदिसमानमाशान्ते १, २५, ६
 तदिदास भुवनेषु १०, १२०, १; ऐ. आ. १, १२, अथर्व.
 ५, २, १; २०, १०७, ४; नि. १४, २४
 तदिद्धस्य सवनं विवेरपः १०, ७६, ३
 तदिद्धस्य चेतति ८, १३, २०
 तदिद्धदन्त्यद्रयो विमोचने १०, ९४, १३
 तदिन्द्र प्रेव वीर्यं १, १०३, ७
 तदिन्द्राव आ भर ८, २४, २५
 तदिन्नक्तं तद्दिवा मद्यमाहुः १, २४, १२
 तदिन्नु ते करणं ५, ३१, ७
 तदिन्वस्य परिपद्धानो १०, ६१, १३
 तदिन्वस्य वृषभस्य ३, ३८, ७
 तदिन्वस्य सवितुः ३, ३८, ८
 तदिन्मे च्छन्तसद्रूपो १०, ३२, ३
 तदु प्रयक्षतमस्य १, ६२, ६
 तदु श्रेष्ठं सवनं १०, ७६, २
 तद्वृक्षे मानुषेमा १, १०३, ४
 तद्वृषु वामेना कृतं ५, ७३, ४
 तद्वत् पृथिवि बृहत् ५, ६६, ५
 तद्धाना अवस्यवो ८, ६३, १०
 तद्देवस्य सवितुर्वार्यं ४, ५३, १
 तद्देवानो देवतमाय २, २४, ३
 तदि वयं वृणीमहे १०, १२६, २
 तद्वन्धुः सूरिर्दिवि १०, ६१, १८

तद्भद्रं तव दंसना ३, ९, ७
तद्वाधो भय सवितुर्वरेण्यं १, १५९, ५
तद् उक्थस्य बर्हणे ६, ४४, ६
तद्वाः सुजाता मर्हती १, १६६, १२
तद्वां नरा नासत्यावनुष्यात् १, १८२, ८
तद्वां नरा शंस्यं राध्यं १, ११६, ११
तद्वां नरा शंस्यं पञ्जियेण १, ११७, ६
तद्वां नरा सनये १, ११६, १२
तद्वामृतं रोदसी प्र ब्रवीमि १०, ७९, ४
तद्वायं वृणीमहे ८, २५, १३; नि. ५, १
तद्विप्रासो विपन्यवो १, २२, २१; साम. १६७३; वा. य. ३४, ४४
तद्विविडि यत्त इन्द्रो जुजोषत् ८, ९६, १२
तद्विष्णोः परमं पदं १, २२, २०; साम. १६७२; अथर्व.
७, २६, ७; वा. य. ६, ५; तै. सं. १, ३, ६, २; ४, २, ९, ३
तद्वीर्यं वो मरुतो ५, ५४, ५
तद्वो अद्य मनामहे ७, ६६, १२
तद्वो गाय सुते सचा ६, ४५, २२; साम. ११५; १६६६;
अथर्व. २०, ७८, १
तद्वो जामित्वं मरुतः १, १६६, १३
तद्वो दिवो दुहितरो विभातीः ४, ५१, ११
तद्वो यामि द्रविणं ५, ५४, १५
तद्वो वाजा ऋभवः ४, २६, ३
तनूत्यजेव तस्करा १०, ४, ६; नि. ३, १४
तनूनपात्पथ ऋतस्य १०, ११०, २; अथर्व. ५, १२, २; वा. य.
२९, २६; तै. ब्रा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ६
तनूनपात्पवमानः ९, ५, २
तनूनपादुष्यते ३, २९, ११
तनूनपाहतं यते १, १८८, २
तनूष्टे वाजिस्तनवं १०, ५६, २
तं तमिद्राधसे मह ८, ६८, ७
तन्तुं तन्वज्रजसो १०, ५३, ६; तै. सं. ३, ४, २, २
तन्तुं तन्वानमुत्तमं ९, २२, ६
तं ते मर्दं गृणीमसि ८, १५, ४; साम. ३८३; ८८०; अथर्व.
२०, ६१, १
तं ते यवं यथा गोभिः ८, २, ३; साम. ७३६
तं ते सोतारो रसं मदाय ९, १०९, ११; साम. १३३३
तं त्रिपृष्ठं त्रिवंशुरे ९, ६२, १७
तं स्वा गीर्भिरुक्षया १०, ११८, ९
तं स्वा गीर्भिर्गिर्वणसं २, ६, ३
तं स्वा घृतज्ञ वीमहे ५, २६, २; साम. १५२२
तं स्वाजनन्त मातरः ८, १०२, १७

तं स्वा दूतं कृष्महे ७, १६, ४
तं स्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं ९, ८०, ४
तं स्वा धर्तारमोण्योः ९, ६५, ११; साम. ८०४
तं स्वा नरो दम आ १, ७३, ४
तं स्वा नृणानि बिभ्रतं ९, ४८, १; साम. ८३६
तं स्वा मग्नेषु ८, ४३, २०
तं स्वा मदाय घृष्वय ९, २, ८; साम. १०४४
तं स्वा मरुत्वती परि ७, ३१, ८
तं स्वा मर्ता अगृह्णत ३, ९, ६
तं स्वा यज्ञेभिरीमहे ८, ६८, १०
तं स्वा वयं विश्ववारा १, ३०, १०
तं स्वा वयं सुध्यो ६, १, ७; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ३
तं स्वा वयं हवामहे ८, ४३, २३
तं स्वा वयं पतिं १, ६०, ५
तं स्वा वयं पितो १, १८७, ११
तं स्वा वाजेषु वाजिनम् १, ४, ९; अथर्व. २०, ६८, ९
तं स्वा विप्रा वचोविदः ९, ६४, २३; साम. १०७७
तं स्वा विप्रा विपन्यवो ३, १०, ९
तं स्वा शोचिष्ठा दीदिवः ५, २४, ४; साम. ११०९; वा. य.
३, २६; १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३; ४, ४, ४, ८
तं स्वा समिज्जिरङ्गिरो ६, १६, ११; साम. ६६१; वा. य. ३, ३;
तै. सं. २, ५, ८, १; तै. ब्रा. १, २, १, १०; ३, ५, २, १
तं स्वा सहस्रचक्षसं ९, ६०, २
तं स्वा सुतेष्वाभुवो ९, ६५, २७
तं स्वा हविष्मतीः ८, ६, २७
तं स्वा हस्तिनो मधुमन्तं ९, ८०, ५
तं स्वा हिम्वन्ति वेधसः ९, २६, ६
तं दुरोषमभी नरः ९, १०१, ३; साम. ६९९
तं देवा बुभे रजसः २, २, ३
तच्च इन्द्रस्तद्वरुणः १, १०७, ३
तच्च इन्द्रो वरुणो ७, ३४, २५; ५६, २५
तच्च प्रत्नं सख्यं ६, १८, ५
तं नद्यसी हृद् आ १, ६०, ३
तच्चस्तुरीपमजुतं १, १४२, १०; वा. य. २७, २०; तै. सं.
४, १, ८, ३; नि. ६, २१
तच्चस्तुरीपमध ३, ४, ९; ७, २, ९; तै. सं. ३, १, ११, १
तं नाकमर्यो ५, ५४, १२
तन्नु वोचाम रभसाय १, १६६, १
तन्नु सख्यं पवमानस्यास्तु ९, ९२, ५
तं नेमिमृभवो यथा ८, ७५, ५; तै. सं. २, ६, ११, १
तं नो अग्ने अभि नरो ५, ९, ७

तं नो अग्ने मघवद्भयः ७, ५, ९
 तन्नो अनर्वा सविता ५, ४९, ४
 तं नो दात मरुतो २, ३४, ७
 तन्नो देवा यच्छत १०, ३५, १२
 तं नो धावापृथिवी १०, ३७, ६
 तन्नो रायः पर्वताः ७, ३४, २३
 तं नो वाजा ऋभुक्षण ४, ३७, ८
 तन्नो वातो मयोभु १, ८९, ४; वा. य. २५, १७
 तन्नो वि वोवो यदि ६, २२, ४; अथर्व. २०, ३६, ४
 तं नो विश्वा अवस्युवो ९, ४३, २
 तन्नोऽहिर्बुध्न्यो अग्निः ६, ४९, १४
 तन्म ऋतमिद्र शूर ८, ९७, १५
 तन्मित्रस्य वरुणस्याभि १, ११५, ५; अथर्व. २०, १२३, २
 वा. य. ३३, ३८; तै. ब्रा. २, ८, ७, २
 तपन्ति शत्रुं स्वर्णं ७, ३४, १९
 तपसा ये अनाष्टयाः १०, १५४, २; अथर्व. १८, २, १६;
 तै. आ. ६, ३, २
 तपुर्जुम्भो वन आ १, ५८, ५
 तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो १०, १८२, ३
 तपोष्पविश्रं विततं ९, ८३, २, साम. ८७६
 तपोवद्भ्यो अंतरो ३, १८, २; तै. आ. ४, ५, ५
 तम आसीत्तमसा १०, १२९, ३; तै. ब्रा. २, ८, ९, ४; नि. ७, ३
 तमग्निमस्ने ७, १, २; साम. १३७४
 तमग्ने पास्थुत ६, १५, ११
 तमग्ने घृतनाषहं ५, २३, २; तै. सं. १, ३, १४, ७
 तममुवः केशिनीः १, १४०, ८
 तमङ्गिरस्वज्जमसा ३, ३१, १९
 तमद्य राधसे महे ८, ६४, १२
 तमध्वरोष्वीकते ५, १४, २
 तमप्सन्त शवस उत्सवेषु १, १००, ८
 तमसृक्षन्त वाजिनं ९, २६, १
 तमकैभिस्तं सामभिः ८, १६, ९
 तमर्वन्तं न सानसिं गृणीहि ८, १०२, १२
 तमर्वन्तं न सानसिमरुषं ४, १५, ६
 तमस्मेरा युवतयो २, ३५, ४; तै. सं. २, ५, १२, २
 तमस्य धावापृथिवी सचेत १०, ११३, १
 तमस्य पृक्षमुपरासु १, १२७, ५
 तमस्य मर्जयामसि ९, ९९, ३, साम. १६३२
 तमस्य राजा वरुणः १, १५६, ४
 तमस्य विष्णुर्महिमानमोज १०, ११३, २
 तमङ्गान्भुरिजोर्धिया ९, २६, ४

तमङ्गे वाजसातय ८, १३, ३; साम. ७४८
 तमागन्म सोभरयः ८, १९, ३२
 तमानूनं व्रजनमभ्यथा ६, ३५, ५
 तमा नो अर्कममृताय ७, ९७, ५
 तमिच्छयौलैरार्यन्ति ८, १६, ६
 तमिष्टृच्छन्ति न सिमो १, १४५, २
 तमिस्तखिष्व १, १०, ६
 तमिस्तुहव्यमङ्गिरः १, ७४, ५
 तमिष्टृच्छन्ति जुह्वस्तवर्म १, १४५, ३
 तमिष्टुर्भं प्रथमं दध्न आपः १०, ८२, ६; वा. य. १७, ३०;
 तै. सं. ४, ६, २, ३
 तमिहोषा तमुपसि यविष्टं ७, ३, ५
 तमिद्धनेषु हितेषु ८, १६, ५
 तमिद्ध इन्द्रं सुहवं हुवेम ४, १६, १६
 तमिद्धर्धन्तु नो गिरो ९, ६१, १४; साम. १३३६
 तमिद्धिप्रा अवस्यवः ८, १३, १७
 तमिद्धोचेम विदधेषु १, ४०, ६
 तमिन्द्रं वाजयामसि ८, ९३, ७; साम. ११९; १२२२; अथर्व.
 २०, ४७, १; १३७, १२; तै. ब्रा. १, ५, ८, ३; २, ४, १, ३
 तमिन्द्रं जोहवीमि ८, ९७, १३; साम. ४६०; अथर्व.
 २०, ५५, १; तै. ब्रा. २, ५, ८, ९
 तमिन्द्रं दानमीमहे ८, ४६, ६
 तमिन्द्र मद्मा गहि ३, ४२, २; अथर्व. २०, २४, २
 तमिन्नो वि ह्वन्ते समीके ४, २४, ३
 तमिन्वेऽव समना समान ४, ५, ७; नि. ६, १७
 तमीं हिन्वन्ति धीतयो १, १४४, ५
 तमीं हिन्वत्यमुवो ९, १, ८
 तमीं होतारमानुषक् ४, ७, ५
 तमीकृत प्रथमं यज्ञसाधं १, ९६, ३
 तमीलिष्व य आहुतो ८, ४३, २२
 तमीलिष्व यो अर्चिषा ६, ६०, १०; साम. ११४९
 तमीमणवीः समर्थ आ ९, १, ७
 तमीमह इन्द्रमस्य रायः ६, २२, ३; अथर्व. २०, ३६, ३;
 नि. ६, ३
 तमीमहे पुरुष्टुतं ८, १३, २४
 तमी मृजन्त्यायवो ९, ६३, १७
 तमीशानं जगतः १, ८९, ५; वा. य. २५, १८
 तमुक्षमाणं राजसि २, २, ४
 तमुक्षमाणमभ्यये ९, ९९, ५
 तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः ९, ९७, ३
 तमु त्वा गोतमा गिरा १, ७८, २

तमु स्वा दध्यङ् ऋषिः ६, १६, १४; वा. य. ११, ३३; तै. सं. ३, ५, ११, ३; ४, १, ३, २
तमु स्वा नूनमसुर ८, ९०, ६; साम. १४१२, नि. ५, २२
तमु स्वा नूनमीमहे ८, २४, २६
तमु स्वा पाथ्यो वृषा ६, १६, १५; वा. य. ११, ३४, तै. सं. ३, ५, ११, ४; ४, १, ३, ३
तमु स्वा यः पुरासिथ ६, ४५, ११
तमु स्वा वाजसातमं १, ७८, ३
तमु स्वा वाजिनं नरो ९, १७, ७
तमु स्वा वृषहन्तमं १, ७८, ४
तमु स्वा सत्य सोमपा ६, ४५, १०
तमु घुमः ६, १०, २
तमु नः पूर्वे पितरो ६, २२, २; अथर्व. २०, ३६, २
तमु नूनं तविषीमन्तमेपां ५, ५८, १
तमु एवाम य इमा जजान ८, ९६, ५
तमु एवाम यं गिर ८, ९५, ६; साम. ८८५
तमु एहि यः स्विषु सुधन्वा ५, ४२, ११
तमु एहि यो अभिभूत्योजाः ६, १८, १; तै. आ. २, ८, ५, ८
तमु एहीन्द्रं यो ह १, १७३, ५
तमु स्तुष इन्द्रं यो विदानः ६, २१, २
तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे २, २०, ४
तमु स्तोतारः पूर्य १, १५६, ३; तै. आ. २, ४, ३, ९
तमुस्त्रामिन्द्रं न १०, ६, ५
तमूतयो रणयञ्छूरसार्ता १, १००, ७
तमूर्मिमापो ७, ४७, २
तमू षु समना गिरा ८, ४१, २; नि. १०, ५
तमृत्विया उप वाचः १, १९०, २
तमेव ऋषिं तमु १०, १०७, ६
तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं १०, ९१, ६; साम. १८२४
तं पृच्छता स १, १४५, १
तं पृच्छन्ति वज्रहस्त ६, २२, ५; अथर्व. २०, ३६, ५
तं पृच्छन्तोऽवरासः ६, २१, ६
तं प्रलथा पूर्वथा ५, ४४, १; वा. य. ७, १२; तै. सं. १, ४, ९, १; नि. ३, १६
तं मर्जयन्ता सुक्रतुम् ८, ८४, ८; तै. सं. ३, ५, ११, ५
तं मर्ता अमर्त्य १०, ११८, ६
तं मर्त्यजानं महिषं ९, ९५, ४
तम्बभि प्रगायत ८, १५, १; साम. ३८२; अथर्व. २०, ६१, ४; ६२, ८
तम्बभि प्रार्चतेन्द्रं ८, ९२, ५
तया पवस्व धारया यया गाव ९, ४९, २; साम. १४३६

तया पवस्व धारया यया पितो ९, ४५, ६
तयोरिदमवच्छवः ५, ८६, ३
तयोरिदवसा वयं १, १७, ६
तयोरिद् घृतवत्पयः १, २२, १४
तरणिं वो जनानां ८, ४५, २८; साम. २०४
तरणिरित्तिषासति ७, ३२, २०; साम. २३८, ८६७
तरणिविश्वदर्शतो १, ५०, ४; अथर्व. १३, २, १९; २०, ४७, १६; वा. य. ३३, ३६; तै. सं. १, ४, ३१, १; तै. आ. ३, १६, १
तरस्स मन्दी धावति १, ५८, १; साम. ५००, १०५७; नि. १३, ६
तरस्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा ९, १०७, १५; साम. ८५७
तरोभिर्वो विदद्भुं ८, ६६, १; साम. २३७; ६८७
तव क्रत्वा तव तद्भुनाभिः ६, १७, ६
तव क्रत्वा तवोतिभिः २, ४, ६; साम. १०५२
तव क्रत्वा सनेयं ८, १९, २९
तव च्यौस्नानि वज्रहस्त ७, १९, ५; अथर्व. २०, ३७, ५
तव स्य इन्द्रो अन्धसो ९, ५१, ३; साम. १२२६
तव स्य इन्द्र सख्येषु वङ्गयः १०, १३८, १; नि. ४, २५
तव त्यदिन्द्रियं बृहत् ८, १५, ७; साम. १६४५, अथर्व. २०, १०६, १
तव स्यज्ञयं २, २२, ४, साम. ४६६
तव स्ये अग्ने अर्च्यो आजन्तो ५, १०, ५
तव स्ये अग्ने अर्च्यो महि ५, ६, ७
तव स्ये अग्ने हरितो ४, ६, ९
तव स्ये पितो ददतः १, १८७, ५
तव स्ये पितो रसा १, १८७, ४
तव स्ये सोम पवमान ९, ९२, ४
तव स्ये सोम शक्तिभिः १०, २५, ५
तव त्रिधातु पृथिवी ७, ५, ४
तव त्विषो जनिम ४, १७, २
तव घुमन्तो अर्च्यो ५, २५, ८
तव घोरिन्द्र पौंस्यं ८, १५, ८; साम. १६४६, अथर्व. २०, १०६, २
तव द्रप्सा उदमुत ९, १०६, ८; साम. १३२७
तव द्रप्सो नीलवान् ८, १९, ३१; साम. १८२३
तव प्रणीतीन्द्र जोडुवानान् ७, २८, ३
तव प्रत्नेभिरध्वभिः ९, ५२, २
तव प्र यक्षि संष्टो ६, १६, ८
तव प्रयाजा अनुयाजाश्च १०, ५१, ९; नि. ८, २२

तव भ्रमास आश्रया ४, ४, २; वा. य. १३, १०; तै. सं.
१, २, १४, १

तव वायव्यतस्थते ८, २६, २१; वा. य. २७, ३४

तव विश्वे सजोषसो ९, १८, ३; साम. १०९५

तव व्रते सुभगासः २, २८, २

तव शरीरं पतयिष्यवर्चन् १, १६३, ११, वा. य. २९, २२;
तै. सं. ४, ६, ७, ४

तव शुक्रासो अर्चयो दिवः २, ६६, ५

तव श्रिया सुदशो ५, ३, ४

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त ५, ३, ३

तव श्रिये व्यजिहीत २, २३, १८

तव श्रियो वर्णस्येव १०, ९१, ५; साम. २८२

तव स्याम पुरुवीरस्य २, २८, ३

तव स्यादिष्टाग्ने ४, १०, ५

तव ह त्यदिन्द्र विश्वमाजो ६, २०, १३

तवाग्ने होत्रं तव २, १, २; १०, ९१, १०

तवायं सोमस्त्वमेष्ट्याङ् ३, ३५, ६; वा. य. २६, २३

तवाहं शूर रातिभिः १, ११, ६

तवाहं सोम रारण ९, १०७, १९; साम. ५१६; २२२;
तांश्च ब्रा. १२, ९, ३

तवाहमग्न ऊतिभिर्नेदिष्टाभिः ८, १९, २६

तवाहमग्न ऊतिभिर्मित्रस्य ५, ९, ६

तवेदं विश्वमभितः पशव्यं ७, ९८, ६; अथर्व. २०, ८७, ६;
तै. ब्रा. २, ८, २, ६

तवेदिन्द्र प्रणीतिवृत ८, ६, २२

तवेदिन्द्रावमं वसु ७, ३२, १६; साम. २७०

तवेदिन्द्राहमाशसा ८, ७८, १०

तवेदु ताः सुकीर्तयो ८, ४५, ३३

तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतसः ९, ८६, २८

तवेमे सप्त सिन्धवः ९, ६६, ६

तवोतिभिः सचमाना ५, ४२, ८

तस्मा अग्निर्भारत ४, २५, ४

तस्मा अरं गमाम वो १०, ९, ३; साम. १८३९; अथर्व.
१, ५, ३, वा. य. ११, ५२; ३६, १६; तै. सं. ४, १,
५, १; ५, ६, १, ४; ७, ४, १९, ४; तै. आ. ४, ४२, ४,
१०, १, १२

तस्मा अर्पति दिव्या २, २५, ४

तस्मा इदास्ये हविः ७, १०२, ३; तै. ब्रा. २, ४, ५, ६

तस्मा इन्द्रिषे धुनयंत २, २५, ५

तस्मादुष्ठा अजायन्त १०, ९०, १०; अथर्व. १९, ६, १२;
वा. य. ३१, ८; तै. आ. ३, १२, ५

ऋ० ११३

तस्माद्यज्ञास्सर्वहुत ऋचः १०, ९०, ९; अथर्व. १९, ६, १३;
वा. य. ३१, ७, तै. आ. ३, १२, ४

तस्माद्यज्ञास्सर्वहुतः संभृतं १०, ९०, ८; अथर्व. १९, ६, १४;
वा. य. ३१, ६, तै. आ. ३, १२, ४

तस्माद्विरालजायत १०, ९०, ५; अथर्व. १९, ६, ९; वा. य.
३१, ५; तै. आ. ३, १२, २

तस्मिन्ना वेशया गिरो १, १७६, २

तस्मिन्निह सन्त्युतयो ८, ४६, ७

तस्मै तवस्यमनु २, २०, ८

तस्मै नूनमभिषवे ८, ७५, ६; तै. सं. २, ६, ११, २

तस्य ते वाजिनो वयं ९, ६५, ९

तस्य शुभ्रौ असद्रथो ८, ३१, ३

तस्य वज्रः क्रंदति १, १००, १३

तस्य वयं सुमतौ ६, ४७, १३; १०, १३१, ७; अथर्व.
७, ९२, १; २०, १२५, ७; वा. य. २०, ५२, तै. सं.
१, ७, १३, ५; नि. ६, ७

तस्याः समुद्रा १, १६४, ४२; तै. ब्रा. २, ४, ६, ११; नि. ११, ४१

तस्येदर्वन्तो रंहयंत ८, १९, ६

तस्येदिह स्तवथ वृष्ण्यानि ४, २१, २

ता अत्यंत वयुनं ५, ४८, २

ता अभि सन्तमस्तुतं २, ९, ५

ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं १०, १२४, ८

ता अस्य नमसा सहः १, ८४, १२; साम. १००७; अथर्व.
२०, १०९, ३

ता अस्य पृथनायुवः १, ८४, ११; साम. १००६; अथर्व.
२०, १०९, २

ता अस्य वर्णमायुवो २, ५, ५

ता अस्य सुददोहसः ८, ६९, ३; वा. य. १२, ५५; १५, ६०;
तै. सं. ४, २, ४, ४; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २

ता आ चरंति समना ४, ५१, ८

ता इग्नेव समना ४, ५१, ९

ता ह्वं वर्धति मष्टस्य १, १५५, ३

तां वां धेनुं न १, १३७, ३

तां वो देवाः सुमति ५, ४१, १८

तां सु ते कीर्तिम् १०, ५४, १

ता कर्माषतरास्मै १, १७३, ४

ता गृणीहि नमस्येभिः ६, ६८, ३

ता घा ता भद्रा उपसः ४, ५१, ७

ता जिह्वा सदमेदं ६, ६७, ८

तां शुषस्व गिरं मम ३, ६२, ८

ता त्वं त इन्द्र महतो ४, २२, ५

तमु स्वा दध्यङ् ऋषिः ६, १६, १४; वा. य. ११, ३३; तै. सं. ३, ५, ११, ३; ४, १, ३, २
तमु स्वा नूनमसुर ८, ९०, ६; साम. १४१२, नि. ५, २२
तमु स्वा नूनमीमहे ८, २४, २६
तमु स्वा पाथ्यो वृषा ६, १६, १५; वा. य. ११, ३४; तै. सं. ३, ५, ११, ४; ४, १, ३, ३
तमु स्वा यः पुरासिध ६, ४५, ११
तमु स्वा वाजसातमं १, ७८, ३
तमु स्वा वाजिनं नरो ९, १७, ७
तमु स्वा वृत्रहन्तमं १, ७८, ४
तमु स्वा सस्य सोमपा ६, ४५, १०
तमु घुमः ६, १०, २
तमु नः पूर्वे पितरो ६, २२, २; अथर्व. २०, ३६, २
तमु नूनं तविषीमन्तमेपां ५, ५८, १
तमु एवाम य इमा जजान ८, ९६, ५
तमु एवाम यं गिर ८, ९५, ६; साम. ८८५
तमु एहि यः स्विषु सुधन्वा ५, ४२, ११
तमु एहि यो अभिभूत्योजाः ६, १८, १; तै. ब्रा. २, ८, ५, ८
तमु एहीन्द्रं यो ह १, १७३, ५
तमु स्तुष इन्द्रं यो विदानः ६, २१, २
तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे २, २०, ४
तमु स्तोतारः पूर्य १, १५६, ३; तै. ब्रा. २, ४, ३, ९
तमुस्त्रामिन्द्रं न १०, ६, ५
तमूतयो रणयञ्छूरसाता १, १००, ७
तमूर्मिमापो ७, ४७, २
तमू षु समना गिरा ८, ४१, २; नि. १०, ५
तमृत्विद्या उप वाचः १, १९०, २
तमेव ऋषिं तमु १०, १०७, ६
तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्विगं १०, ९१, ६; साम. १८२४
तं पृच्छता स १, १४५, १
तं पृच्छन्ति वज्रहस्तं ६, २२, ५; अथर्व. २०, ३६, ५
तं पृच्छन्तोऽवरासः ६, २१, ६
तं प्रलथा पूर्वथा ५, ४४, १; वा. य. ७, १२; तै. सं. १, ४, ९, १; नि. ३, १६
तं मर्जयन्ता सुक्रतुम् ८, ८४, ८; तै. सं. ३, ५, ११, ५
तं मतां अमर्त्यं १०, ११८, ६
तं मर्त्यजानं महिषं ९, ९५, ४
तम्बभि प्रगायत ८, १५, १; साम. ३८२; अथर्व. २०, ६१, ४; ६२, ८
तम्बभि प्रार्चतेन्द्रं ८, ९२, ५
तया पवस्व धारया यया गाव ९, ४९, २; साम. १४३६

तया पवस्व धारया यया पितो ९, ४५, ६
तयोरिदमवच्छवः ५, ८६, ३
तयोरिदवसा वयं १, १७, ६
तयोरिद् घृतवत्पयः १, २२, १४
तरणिं वो जनानां ८, ४५, २८; साम. २०४
तरणिरित्तिषासति ७, ३२, २०; साम. २३८, ८६७
तरणिविश्वदर्शतो १, ५०, ४; अथर्व. १३, २, १९; २०, ४७, १६; वा. य. ३३, ३६; तै. सं. १, ४, ३१, १; तै. भा. ३, १६, १
तरस्स मन्दी धावति १, ५८, १; साम. ५००, १०५७; नि. १३, ६
तरस्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा ९, १०७, १५; साम. ८५७
तरोभिर्वो विद्वसुं ८, ६६, १; साम. २३७; ६८७
तव क्रत्वा तव तद्दमनाभिः ६, १७, ६
तव क्रत्वा तवोतिभिः २, ४, ६; साम. १०५२
तव क्रत्वा सनेयं ८, १९, २९
तव च्यौस्नानि वज्रहस्त ७, १९, ५; अथर्व. २०, ३७, ५
तव स्य इन्द्रो अन्धसो ९, ५१, ३; साम. १२२६
तव स्य इन्द्र सख्येषु वह्नयः १०, १३८, १; नि. ४, २५
तव स्य दिन्द्रियं बृहत् ८, १५, ७; साम. १६४५; अथर्व. २०, १०६, १
तव स्यैर्यं २, २२, ४; साम. ४६६
तव स्ये अग्ने अर्च्यो आजन्तो ५, १०, ५
तव स्ये अग्ने अर्च्यो महि ५, ६, ७
तव स्ये अग्ने हरितो ४, ६, ९
तव स्ये पितो ददतः १, १८७, ५
तव स्ये पितो रसा १, १८७, ४
तव स्ये सोम पवमान ९, ९२, ४
तव स्ये सोम शक्तिभिः १०, २५, ५
तव त्रिधातु पृथिवी ७, ५, ४
तव त्विषो जनिम ४, १७, २
तव घुमन्तो अर्च्यो ५, २५, ८
तव घोरिन्द्र पौंस्यं ८, १५, ८; साम. १६४६; अथर्व. २०, १०६, २
तव द्रप्सा षट्पुत ९, १०६, ८; साम. १३२७
तव द्रप्सो नीलवान् ८, १९, ३१; साम. १८२३
तव प्रणीतीन्द्र जोहुवानान् ७, २८, ३
तव प्रत्नेभिरध्वभिः ९, ५२, २
तव प्र यक्षि संक्षं ६, १६, ८
तव प्रयाजा अनुयाजाश्च १०, ५१, ९; नि. ८, २२

तव भ्रमास आश्रया ४, ४, २; वा. य. १३, १०; तै. सं.
१, २, १४, १

तव वायव्यतस्तपते ८, २६, २१; वा. य. २७, ३४

तव विश्वे सजोषसो ९, १८, ३; साम. १०९५

तव व्रते सुभगासः २, २८, २

तव शरीरं पतयिष्यवर्चन् १, १६३, ११, वा. य. २९, २२;
तै. सं. ४, ६, ७, ४

तव शुक्रासो अर्चयो दिवः २, ६६, ५

तव श्रिया सुदशो ५, ३, ४

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त ५, ३, ३

तव श्रिये व्यजिहीत २, २३, १८

तव श्रियो वर्णस्येव १०, ९१, ५; साम. २८२

तव स्याम पुरुवीरस्य २, २८, ३

तव स्यादिष्टाग्ने ४, १०, ५

तव ह स्यदिन्द्र विश्वमाजो ६, २०, १३

तवाग्ने होत्रं तव २, १, २; १०, ९१, १०

तवायं सोमस्त्वमेष्ट्याङ् ३, ३५, ६; वा. य. २६, २३

तवाहं शूर रातिभिः १, ११, ६

तवाहं सोम रारण ९, १०७, १९; साम. ५१६; २२२;

तांश्च ब्रा. १२, ९, ३

तवाहमग्न कृतिभिर्नेदिष्टाभिः ८, १९, २६

तवाहमग्न कृतिभिर्मित्रस्य ५, ९, ६

तवेदं विश्वमभितः पञ्चस्य ७, ९८, ६; अथर्व. २०, ८७, ६;
तै. ब्रा. २, ८, २, ६

तवेदिन्द्र प्रणीतिवृत्त ८, ६, २२

तवेदिन्द्रावमं वसु ७, ३२, १६; साम. २७०

तवेदिन्द्राहमाकासा ८, ७८, १०

तवेदु ताः सुकीर्तयो ८, ४५, ३३

तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतसः ९, ८६, २८

तवेमे सप्त सिन्धवः ९, ६६, ६

तवोतिभिः सचमाना ५, ४२, ८

तस्या अग्निर्भारत ४, २५, ४

तस्या अरं गमाम वो १०, ९, ३; साम. १८३९; अथर्व.

१, ५, ३, वा. य. ११, ५२; ३६, १६; तै. सं. ४, १,

५, १; ५, ६, १, ४; ७, ४, १९, ४; तै. आ. ४, ४२, ४,

१०, १, १२

तस्या अर्पति दिव्या २, २५, ४

तस्या इवात्ये हविः ७, १०२, ३; तै. ब्रा. २, ४, ५, ६

तस्या इद्विश्वे धुनयंत २, २५, ५

तस्यादध्या अजायन्त १०, ९०, १०; अथर्व. १९, ६, १२;

वा. य. ३१, ८; तै. आ. ३, १२, ५

ऋ० ११३

तस्याद्यज्ञास्वर्वहुत ऋचः १०, ९०, ९; अथर्व. १९, ६, १३;
वा. य. ३१, ७, तै. आ. ३, १२, ४

तस्याद्यज्ञास्वर्वहुतः संभृतं १०, ९०, ८; अथर्व. १९, ६, १४;

वा. य. ३१, ६; तै. आ. ३, १२, ४

तस्याद्विराजजायत १०, ९०, ५; अथर्व. १९, ६, ९; वा. य.

३१, ५; तै. आ. ३, १२, २

तस्मिन्ना वेशया गिरो १, १७६, २

तस्मिन्निह सन्त्युतयो ८, ४६, ७

तस्यै तवस्यमनु २, २०, ८

तस्यै नूनमभिधवे ८, ७५, ६; तै. सं. २, ६, १२, २

तस्य ते वाजिनो वयं ९, ६५, ९

तस्य शुभौ असद्रथो ८, ३१, ३

तस्य वज्रः क्रंदति १, १००, १३

तस्य वयं सुमतौ ६, ४७, १३; १०, १३१, ७; अथर्व.

७, ९२, १; २०, १२५, ७; वा. य. २०, ५२, तै. सं.

१, ७, १३, ५; नि. ६, ७

तस्याः समुद्रा १, १६४, ४२; तै. ब्रा. २, ४, ६, ११; नि. ११, ४१

तस्येदर्वन्तो रंहयंत ८, १९, ६

तस्येदिह स्तवथ वृण्वानि ४, २१, २

ता अस्तत वयुनं ५, ४८, २

ता अभि सन्तमस्तुतं २, ९, ५

ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं १०, १२४, ८

ता अस्य नमसा सहः १, ८४, १२; साम. १००७; अथर्व.

२०, १०९, ३

ता अस्य पृशनायुवः १, ८४, १६; साम. १००६; अथर्व.

२०, १०९, २

ता अस्य वर्णमायुवो २, ५, ५

ता अस्य सुददोहसः ८, ६९, ३; वा. य. १२, ५५; १५, ६०;

तै. सं. ४, २, ४, ४; तै. ब्रा. ३, ११, ६, २

ता आ चरंति समना ४, ५१, ८

ता इग्वेव समना ४, ५१, ९

ता हं वर्धति मद्यास्य १, १५५, ३

तां वां धेनुं न १, १३७, ३

तां वो देवाः सुमति ५, ४१, १८

तां सु ते कीर्तिम् १०, ५४, १

ता कर्माषतरास्यै १, १७३, ४

ता गृणीहि नमस्येभिः ६, ६८, ३

ता घा ता भद्रा उपसः ४, ५१, ७

ता जिह्वा सदमेवं ६, ६७, ८

तां शुषस्व गिरं मम ३, ६२, ८

ता त्वं त इन्द्र महतो ४, २२, ५

ता तू ते सत्या तुवि ४, २२, ६
ता ते गृणन्ति वेधसो ४, ३२, ११
ता न आ वोळहमश्विना २, ४१, ९; वा. य. २०, ८३
ता नः शक्तं पार्थिवस्य ५, ६८, ३; साम. ११४५; १४६५
ता नः स्तिपा तनूपा ७, ६६, ३
ता नड्यसो जरमाणस्य ६, ६२, ४
तां आ रुद्रस्य मीळुषो ७, ५८, ५; नि. ४, १५
तां आशिरं पुरोकाशं ८, २, ११
तां ह्ययानो महि २, ३४, १४
तानीदृहानि बहुलान्यासन् ७, ७६, ३
तां उशतो वि बोधय १, १२, ४
ता नृभ्य आ सौश्रवसा ६, १३, ५
ता नो अद्य वनस्पती १, २८, ८
ता नो रामप्रातिषाचो ७, ३४, २२; नि. ६, १४
ता नो वाजवतीरिव ६, ६०, १२; साम ११५१
तान्पूर्वया निविदा १, ८९, ३; वा. य. २५, १६
तान्यजत्रो ऋतावृधो १, १४, ७
तान्वन्दस्व मरुतस्तौ ८, २०, १४
तान्वो महो मरुत २, ३४, ११
ता ब्राह्वा सुवेतुना ५, ६४, २
तामिरा गच्छत नरो ६, ६०, ९; साम. ९९३
ताभिरायातं वृषणोप ८, २२, १२
ताभिरायातमूतिभिः ८, ५, २४
ता भुज्यु विभिरद्भ्य ६, ६२, ६
ता भूरिपाशावन्तस्य ७, ६५, ३
नाभ्यां विश्वस्य राजसि ९, ६६, २
तामग्ने अस्मे ह्य ७, ५, ८
ता मन्दमाना मनुषो १०, ४०, १३; अथर्व. १४, २, ६
तामस्य रीतिं ५, ४८, ४
ता महान्ता सदस्पती १, २१, ५
ता माता विश्ववेदसा ८, २५, ३
ता मित्रस्य प्रशस्तये १, २१, ३
ता मे अश्विना सनीनां ८, ५, ३७
ता मे अश्विनानां ८, २५, २३
तां पूषन्निष्ठवतमाम् १०, ८५, ३७; अथर्व. १४, २, ३८; नि. ३, २१
तां पूषणः सुमतिं वय ६, ५७, ६
ता यज्ञमा शुचिभिश्चक्रमा ६, ६२, २
ता यज्ञेषु प्र संमते १, २१, २
ता योधिष्टमभि गा ६, ६०, २
ता राजाना शुचिब्रता ६, १६, २४

ता वज्रिणं मन्दिनं १०, ९६, ६; अथर्व. २०, ३१, १
तावदुषो राधो अस्मभ्यं ७, ७९, ४
ता वर्तिर्यातं जयुषा १०, ३९, १३
ता वरूदस्त्रा पुरु ६, ६२, ५
ता वां वास्तूयुश्मसि १, १५४, ६; वा. य. ६, ३, तै. सं. १, ३, ६, १; नि. २, ७
ता वां विश्वस्य गोपा ८, २५, १
ता वां सम्यगदुह्वाणे ५, ७०, २; साम. ९८६
ता वां गीर्भिर्विपन्यवः ७, ९४, ६; साम ८०२
ता वां धियोऽवसे ४, ४१, ८
ता वां नरा स्ववसे १, ११८, १०
ता वामद्य तावपरं १, १८४, १
ता वामद्य हवामहे ८, २६, ३
ता वामियानोऽवसे ५, ६५, ३
ता वामेषे रथानां इन्द्राग्नी ५, ८६, ४
ता वामेषे रथानां उर्वाम् ५, ६६, ३
ता वां मित्रावरुणा १०, १३२, २
ता विम्रं धेये ६, ६७, ७
ताविदा चिदहानां ८, २२, १३
ताविदुशंसं मर्त्यं ७, ९४, १२
ताविहोषा ता उषमि ८, २२, १४
ता विद्वांसा हवामहे वां १, १२०, ३
ता वृधन्तावनु धृन् ५, ८६, ५
ता सम्राजा घृतासुती २, ४१, ६; साम. ९१२; नि. २, १३
ता सानसी शवसाना ७, ९३, २
ता सुजिह्वा उप ह्वये १, १३, ८
ता सुदेवाय दाशुषे ८, ५, ६
ता ह त्यद्वर्तिर्यद् ६, ६२, ३
ता हि क्षत्रं धारयेथे ६, ६७, ६
ता हि क्षत्रमविहुतं ५, ६६, २
ता हि देवानामसुग ता ७, ६५, २
ता हि मथ्यं भराणां ८, ४०, ३
ता हि शश्वत ईळत ७, २४, ५; साम. ८०१
ता हि श्रेष्ठवर्चसा ५, ६५, २
ता हि श्रेष्ठा देवताता ६, ६८, २
ता हुवे ययोरिदं ६, ६०, ४; साम. ८५३
तिग्मजम्भाय तरुणाय ८, १९, २२
तिग्मं चिदेम ६, ३, ४
तिग्ममायुधं मरुतां ८, ९६, ९
तिग्ममेको बिभर्ति ८, २९, ५
तिग्मा यदन्तरशनिः ४, १६, १७

तिग्मायुधौ तिग्महेती ६, ७४, ४
 तिरः पुरु चिदश्विना ३, ५८, ५
 तिरश्चीनो विनतो १०, १२९, ५; वा. य. ३३, ७४; तै. ब्रा.
 २, ८, ९, ५
 तिष्ठा सु कं मघवन् ३, ५३, २
 तिष्ठा हरी रथ आ ३, ३५, १; तै. ब्रा. २, ७, १३, १
 तिस्त्रः क्षपास्त्रिः १, ११६, ४; तै. आ. १, १०, ३
 तिस्त्रो देवाबर्हिर्दिदं वरीय १०, ७०, ८
 तिस्त्रो देष्टाय १०, ११४, २
 तिस्त्रो धावः सवितुः १, ३५, ६
 तिस्त्रो धावो निहिता ७, ८७, ५
 तिस्त्रो भूमीधोरयन् २, २७, ८; तै. सं. २, १, ११, ५
 तिस्त्रो मातृस्त्रीम्पितृन् १, १६४, १०; अथर्व. ९, ९, १०
 तिस्त्रो यवमे शरदः १, ७२, ३; तै. ब्रा. २, ४, ५, ६
 तिस्त्रो यक्षस्य समिधः ३, २, ९
 तिस्त्रो वाच ईरयति प्र वक्षिः ९, ९७, ३४; साम. ५२५;
 ८५९; नि. १४, १४
 तिस्त्रो वाच उदीरते ९, ३३, ४; साम. ४७१; ८६९
 तिस्त्रो वाचः प्र वद ७, १०१, १
 तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा १०, ८७, ९; अथर्व. ८, ३, ९
 तीक्ष्णस्याभिवयसो १०, १६०, १; अथर्व. २०, ९६, १
 तीव्राः सोमास आ गहि सुतासो ८, ८२, ८
 तीव्राः सोमास आ गह्याशीर्वतः १, २३, १
 तीव्रान्धोषाम्कृण्वते ६, ७५, ७; वा. य. २९, ४४; तै. सं.
 ४, ६, ६, ३
 तीव्रो वो मधुर्मा अयं २, ४१, १४
 तुग्रो ह भुज्युमन्विनो १, ११६, ३; तै. आ. १, १०, २
 तुचे तनाय तसु नो ८, १८, १८; साम. ३९५
 तुजे नस्तने पर्वताः ५, ४१, ९
 तुजेतुजे य १, ७, ७; अथर्व. २०, ७०, १३; नि. ६, १८
 तुभ्यं वाता अभिप्रियः ९, ३१, ३
 तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तु १, १३४, ५
 तुभ्यं श्रोतन्त्यध्रिगो ३, २१, ४; तै. ब्रा. ३, ६, ७, २
 तुभ्यं सुतास्तुभ्यसु १०, १६०, २; अथर्व. २०, ९६, २
 तुभ्यं सोमाः सुता इमे ८, ९३, २५; साम. २१३
 तुभ्यं स्तोका घृत ३, २१, ३; तै. ब्रा. ३, ६, ७, २
 तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ठ २, ३६, १
 तुभ्यं गावो घृतं ९, ३१, ५
 तुभ्यं घेते जना ८, ४३, २९
 तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम ८, ४३, १८; वा. य. १२, ११६;
 तै. सं. १, ३, १४, ३; तै. ब्रा. ३, ७, १, १

तुभ्यं दक्ष कविक्रतो ३, १४, ७
 तुभ्यमग्ने पर्यवहन् १०, ८५, ३८; अथर्व. १४, २, १
 तुभ्यमुषासः शुचयः १, १३४, ४
 तुभ्यं पयो यत् १, १२१, ५
 तुभ्यं ब्रह्माणि गिर ३, ५१, ६
 तुभ्यं भरन्ति क्षितयो ५, १, १०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ९
 तुभ्याय सोमः परिपूतो १, १३५, २
 तुभ्यायमद्रिभिः सुतो ८, ८२, ५
 तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं ५, ११, ५
 तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते १०, १६७, १
 तुभ्येदिन्द्र मरुत्वते ८, ७६, ८
 तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्थे ३, ४२, ८; अथर्व. २०, २४, ८
 तुभ्येदिमा सवना ७, २२, ७, अथर्व. २०, ७३, १
 तुभ्येदेते बहुला १, ५४, ९
 तुभ्येदेते मरुतः ५, ३०, ६
 तुभ्येमा भुवना कवे ९, ६२, २७; साम. ७७७
 तुण्यवोऽङ्गिरसो ७, ५२, ३
 तुण्यवो मधुमन्तं ८, ५१, १०; साम. १६१०, अथर्व.
 २०, ११९, २
 तुरीयं नाम यज्ञियं ८, ८०, ९
 तुविशं ते सुकृतं ८, ७७, ११; नि. ६, ३३
 तुविश्रीवो वपोदरः ८, १७, ८; अथर्व. २०, ५, २
 तुविश्रीवो वृषभो वावृषानो ५, २, १२
 तुविशुष्म तुविक्रतो ८, ६८, २; साम. १७७२
 तुतुजानो महेमते ८, १३, ११
 तुर्वन्नो जीयान् ६, २०, ३
 तृणस्कंदस्य तु विशः १, १७२, ३
 तृनीये धानाः सवने ३, ५२, ६
 तृदिला अतृदिलासो १०, ९४, ११
 तृषु यदन्ना तृषुणा ४, ७, ११
 तृष्टमेतत्कद्रुकमतन् १०, ८५, ३४; अथर्व. १४, १, २९
 तृष्टामया प्रथमं १०, ७५, ६
 ते अज्येष्टा अकनिष्ठास ५, ५९, ६
 ते अद्रयो दशयत्रास १०, ९४, ८
 ते अस्मभ्यं शर्म १, २०, ३
 ते अस्य सन्तु केतवो ९, ७०, ३; साम. १४२५
 ते आचरन्ती समनेव ६, ७५, ४; वा. य. २९, ४१;
 तै. सं. ४, ६, ६, २; नि. ९, ४०
 ते क्षोणीभिरहणेभिः २, ३४, १३
 ते गम्यता मनसा ४, १, १५
 ते घा राजानो अमृतस्य १०, ९३, ४

ते वेदमे स्वाध्याये वेत्वा ८, १९, १७
 ते वेदमे स्वाध्यायेऽहो विश्वा ८, ४३, ३०
 ते चिद्धि पूर्वोरभि ७, ४८, ३
 ते जज्ञिरे दिव ऋत्वांस १, ६४, २
 ते जानत स्वमोक्यं ८, ७२, १४; साम. १४८१
 तेजिष्ठया तपनी २, २३, १४
 तेजिष्ठा यस्यारतिः ६, १२, ३
 ते ते अग्ने त्वोता ६, १६, २७
 ते ते देव नेतः ५, ५०, २
 ते ते देवाय दाशतः ७, १७, ७
 ते त्वा मदा अमदन् १, ५३, ६; अथर्व. २०, २१, ६
 ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु ७, २३, ५; अथर्व. २०, १२, ५
 ते त्वा मदा बृहर्विन्द्र ६, १७, ४
 ते दशग्वाः प्रथमा २, ३४, १२
 ते न आस्तो वृकाणां ८, ६७, १४
 ते न इन्द्रः पृथिवी ६, ५१, ११
 ते नः पूर्वांस उपरांस ९, ७७, ३
 ते नः सन्तु युजः सदा ८, ८३, २
 ते नः सहस्त्रिणं रथिं ९, १३, ५; साम. ११९२
 तेन नासत्या गतं १, ४७, ९
 तेन नो वाजिनीवसू परावतः ८, ५, ३०
 तेन नो वाजिनीवसू पथे ८, ५, २०
 तेन सत्येन जागृतम् १, २१, ६
 तेन स्तोतृभ्य आ भर ८, ७७, ८
 ते नस्त्राध्वं ते ८, ३०, ३
 ते नूनं नोऽयमृतये १०, १२६, ३
 ते नो अर्वातो हवनश्रुतो १०, ६४, ६; वा. य. ९, १७;
 तै. सं. १, ७, ८, २
 ते नो गृणाने महिनी १, १६०, ५
 ते नो गोपा अपाच्यः ८, २८, ३
 ते नो नावमुरुष्यत ८, २५, ११
 ते नो भद्रेण शर्मणा ८, १८, १७
 ते नो मित्रो वरुणो अर्यमा ५, ४१, २
 ते नो रत्नानि धत्तन १, २०, ७
 ते नो रायो शुमतो वाजवतः ६, ५०, ११
 ते नो रुद्रः सरस्वती ६, ५०, १२
 ते नो वसूनि काम्या ५, ६१, १६
 ते नो बृष्टि दिवस्पति ९, ६५, २४; साम. ११६५
 ते प्रत्नासो व्युष्टिषु ९, ९८, ११
 तेभ्यो गोधा अयथं १०, २८, ११
 तेभ्यो शुम्नं बृहद्यशः ५, ७९, ७

ते म आहुय आययुः ५, ५३, ३
 ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोः ४, १, १६
 ते मर्मृजत दृष्टांसो अग्निं ४, १, १४
 ते मायिनो ममिरे १, १५९, ४
 ते राया ते सुवीर्यैः ४, ८, ६
 तेऽरुणेभिर्वरमागैः १, ८८, २
 ते रुद्रासः सुमखा ५, ८७, ७
 तेऽवदन् प्रथमा १०, १०९, १; अथर्व. ५, १७, १
 तेऽवधन्त स्वतवसो १, ८५, ७; तै. सं. ४, १, ११, ३
 तेऽविदन्मनसा १०, १८१, ३
 ते विश्वा दाशुषे वसु ९, ६४, ६; साम. १०३६
 ते वो हृदे मनसे ४, ३७, २
 तेषां हि चित्रमुक्थ्यं ८, ६७, ३
 तेषां हि मङ्गा महतां १०, ६५, ३
 ते सत्येन मनसा गोपतिं १०, ६७, ८; अथर्व. २०, ९१, ८
 ते सत्येन मनसा दीध्यानाः ७, ९०, ५
 ते सीषपन्त जोषम् ७, ४३, ४
 ते सुतासो मदिन्तमाः ९, ६७, १८; साम. १८११
 ते सूनवः स्वपसः १, १५९, ३
 ते सोमादो हरी १०, ९४, ९; नि. २, ५
 ते स्पन्द्रासो नोक्षणो ५, ५२, ३
 ते स्याम देव वरुण ७, ६६, ९; साम. १०६९
 ते स्याम ये अग्नये ४, ८, ५
 ते हि द्यावापृथिवी भूरितेतसः १०, ९२, ११
 ते हि द्यावापृथिवी मातरा १०, ६४, १४
 ते हि द्यावापृथिवी विश्व १, १६०, १
 ते हिन्विरे अरुणं ८, १०१, ६
 ते हि पुत्रासो अदितेः ८, १८, ५
 ते हि प्रजाया अभरन्त १०, ९२, १०
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमा आदित्येन १०, ७७, ८
 ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमाः सधस्थम् ७, ३९, ४; नि. ६, १३
 ते हि वस्त्रो वसवानाः १, ९०, २
 ते हि श्रेष्ठवर्चसः ६, ५१, १०
 ते हि ऽमा वनुषो नरो ८, २५, १५
 ते हि सत्या ऋतस्पृश ५, ६७, ४
 ते हि स्थिरस्य शवसः ५, ५२, २
 तोके हिते तनय ४, ४१, ६
 तोशा बृहद्यशः हुवे ३, १२, ४; साम. १७०२
 तोशासा रथयावाना ८, ३८, २; साम. १०७४
 रमना वहन्तो १, ६९, १०
 रमना समस्तु हिनोत ७, ३४, ६

त्वं सु मेवं १, ५२, १; साम. ३७७
 त्वं चित्पर्वतं गिरिं ८, ६४, ५
 त्वं चिद्विस्मृतसुरं १०, १४३, १
 त्वं चिदर्ण ५, ३२, ८
 त्वं चिदश्वं १०, १४३, २
 त्वं चिदस्य क्रतुभिः ५, ३२, ५
 त्वं चिद्विस्था कल्पयं ५, ३२, ६; नि. ६, ३
 त्वं चिदेषां स्वधया ५, ३२, ४
 त्वं चिद्धा दीर्घं १, ३७, ११
 त्वं नु मारुतं गणं ८, ९४, १२
 त्वमु वः सत्रसाहं ८, ९२, ७; साम. १७०; १६४२
 त्वमु वो अप्रहणं ६, ४४, ४; साम. ३५७
 त्वमूषु वाजिनं १०, १७८, १; साम. ३३२; अथर्व. ७, ८५, १;
 नि. १०, २८
 त्वस्यचिन्महतो निर्मुगस्य ५, ३२, ३
 त्वान्नु क्षत्रियाँ ८, ६७, १; तै. सं. २, १, ११, ५
 त्वान्नु पूतक्षसो ८, ९४, १०
 त्वान्नु ये वि रोदसी ८, ९४, ११
 त्वान्वश्विना हुवे ८, १०, ३
 त्रय इन्द्रस्य सोमाः ८, २, ७
 त्रयः कृण्वन्ति भुवनेषु ७, ३३, ७
 त्रयः केशिन १, १६४, ४४; अथर्व. ९, १०, २६; नि.
 १२, २७
 त्रयः कोशासश्चोतन्ति ८, २, ८
 त्रयः पवयो मधुवाहने १, ३४, २
 त्राता नो बोधि ददशान ४, १७, १७
 त्रातारं त्वा तनूनां २, २३, ८
 त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं ६, ४७, ११; साम. ३३३; अथर्व.
 ७, ८६, १; वा. य. २०, ५०; तै. सं. १, ६, १२, ५
 त्रातारो देवा अधि वोचता ८, ४८, १४
 त्रायन्तामिह देवाः १०, १३७, ५; अथर्व. ४, १३, ४
 त्रिंशच्छतं वर्मिण ६, २७, ६
 त्रिंशद्धाम वि राजति १०, १८९, ३; साम. ६३२; १३७८;
 अथर्व. ६, ३१, ३; २०, ४८, ६; वा. य. ३, ८;
 तै. सं. १, ५, ३, १
 त्रिः षष्टिस्त्वा मरुतो ८, ९६, ८
 त्रिः सप्त मयूर्यः १, १९१, १४
 त्रिः सप्त यज्ञानि १, ७२, ६
 त्रिः सप्त विष्णुलिङ्गा १, १९१, १२
 त्रिः सप्त सक्ता नद्यो १०, ६४, ८
 त्रिः स्मा माह्वः १०, ९५, ५; नि. ३, २१

त्रिकटुकैभिः पतति १०, १४, १६; अथर्व. १८, २, ६;
 तै. आ. ६, ५, ३
 त्रिकटुकेषु चेतनं १० नो गिरः ८, ९२, २१; साम. ७२४;
 अथर्व. २०, ११०, ३
 त्रिकटुकेषु १० नो गिरः सदावृधम् ८, १३, १८; नि. १, १०
 त्रिकटुकेषु महिषो २, २२, १; साम. ४५७; १४८६;
 अथर्व. २०, ९५, १; तै. ब्रा. २, ५, ८, ९
 त्रितः कृपे १, १०५, १७; नि. ६, २७
 त्रिधा हितं पणिभिः ४, ५८, ४; वा. य. १७, २२; तै. आ.
 १०, १०, २
 त्रिपञ्चाशः क्रीळति १०, ३४, ८
 त्रिपाजस्यो वृषभो ३, ५६, ३
 त्रिपादूर्ध्वं १०, ९०, ४; अथर्व. १९, ६, २; वा. य.
 ३१, ४; तै. आ. ३, १२, २
 त्रिभिः पवित्रैरपुषोद् ३, २६, ८
 त्रिभिष्ट्वं देव सवितः ९, ६७, २६
 त्रिमूर्धानं सप्तारिम् १, १४६, १
 त्रिरन्तरिक्षं सविता ४, ५३, ५
 त्रिरश्विना सिंधुभिः १, ३४, ८
 त्रिरस्यै सप्तधेनवो ९, ७०, १; साम. ५६०; १४२३
 त्रिरस्य ता परमा ४, १, ७
 त्रिरा दिवः सवितर्वाण्याणि ३, ५६, ६
 त्रिरा दिवः सविता सोषवीति ३, ५६, ७
 त्रिरुत्तमा वृणशा ३, ५६, ८
 त्रिर्देवः पृथिवी ७, १००, ३; तै. ब्रा. २, ४, ३, ५
 त्रिर्नो अश्विना दिव्यानी १, ३४, ६
 त्रिर्नो अश्विना यजता १, ३४, ७
 त्रिर्नो रथि वहतमश्विना १, ३४, ५
 त्रियातुघ्नानः प्रसितिं १०, ८७, ११; अथर्व. ८, ३, ११
 त्रिर्वर्तियतिं त्रिरनुव्रते १, ३४, ४
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण १, ११८, २
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन यातं ८, ५८, ८
 त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा १, ४७, २
 त्रिविष्टिधातु प्रतिमानं १, १०२, ८
 त्रिश्चिदक्तोः प्र चिकितुः ७, ११, ३
 त्रिश्चिन्नो अद्या १, ३४, १
 त्रिषधस्था सप्तधातुः ६, ६१, १२
 त्रिषधस्ये बर्हिषि १, ४७, ४
 त्रीणि जाना परि १, ९५, ३
 त्रीणि स आहुर्वि १, १६३, ४; वा. य. २९, १५; तै. सं.
 ४, ६, ७, २

श्रीणि त्रितस्य धारया ९, १०२, ३; साम. १०१५
 श्रीणि पदान्यश्विनोः ८, ८, २३
 श्रीणि पदा वि चक्रमे १, २२, १८; साम. १६७०; अथर्व.
 ७, २६, ५; वा. य. ३४, ४३; तै. ब्रा. २, ४, ६, १
 श्रीणि राजाना विदथे ३, ३८, ६
 श्रीणि शता श्री सहस्राणि ३, ९, ९; १०, ५२, ६; वा. य.
 ३३, ७; तै. ब्रा. २, ७, १२, २
 श्रीणि शतान्यवतां ८, ६, ४७
 श्रीणि सगंसि पृथगो ८, ७, १०
 श्रीण्यायुषि तव ३, १७, ३; तै. सं. ३, २, ११, २
 श्रीण्येक उरगायो ८, २९, ७
 श्री यच्छता महिषाणाम् ५, २९, ८
 श्री रोचना दिव्या धारयत २, २७, ९
 श्री रोचना वरुण ५, ६९, १
 श्री वधस्था सिंधवः ३, ५६, ५
 ष्यवकं यजामहे ७, ५९, १२; अथर्व. १४, १, १७; वा. य.
 ३, ६०; तै. सं. १, ८, ६, २; नि. १४, ३५
 ष्यर्थमा मनुषो ५, २९, १
 ष्युदायं देवहितं ४, ३७, ३
 त्वं यविष्ठ दाशुषो ८, ८४, ३; साम. १२४६; वा. य.
 १३, ५२; १८, ७७
 त्वं रथं प्र भरो ६, २६, ४
 त्वं रथि पुरुवीरं ८, ७१, ६
 त्वं राजेन्द्र ये च १, १७४, १
 त्वं राजेव सुमतो ९, २०, ५; साम. ९७९
 त्वं वरुण उत मित्रो ७, १२, ३. साम. १३०६; तै. ब्रा.
 ३, ५, २, ३; ६, १, ३
 त्वं वरो सुषाम्णे ८, २३, २८
 त्वं वमीसि सप्रथः ७, ३१, ६; अथर्व. २०, १८, ६
 त्वं वलस्य गोमतो १, ११, ५; साम. १२५१
 त्वं विष्णु प्रदिवः सीद ६, ५, ३
 त्वं विप्रस्त्वं कविः ९, १८, २; साम. १०९४
 त्वं विश्वस्य जगतश्चक्षुः १०, १०२, १२
 त्वं विश्वस्य धनदा ७, ३२, १७
 त्वं विश्वस्य मेधिरः १, २५, २०
 त्वं विश्वा दधिषे १०, ५४, ५
 त्वं विश्वां वरुणासि २, २७, १०
 त्वं विष्णो सुमतिं विश्व ७, १००, २
 त्वं वृथा नष्ट इन्द्र १, १३०, ५
 त्वं वृध इन्द्र पूर्यो ६, २०, ११
 त्वं वृषा जनानां ८, १५, १०

त्वं शतान्यव शम्बरस्य ६, ३१, ४
 त्वं शर्धाय महिना १०, १४७, ५
 त्वं अङ्गाभिर्मन्दसानः ६, २६, ६
 त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेता १, ६३, ३
 त्वं सद्यो अपिबो जात ३, ३२, १०
 त्वं समुदिया अपो ९, ६२, २६; साम. ७७६
 त्वं समुद्रो असि विश्ववित् ९, ८६, २९
 त्वं सिंघ्रवासृजो १०, १३३, २; साम. १८०२; अथर्व.
 २०, ९५, ३; नि. १, १५
 त्वं सुतस्य पीतये १, ५, ६; अथर्व. २०, ६९, ४; तै. सं.
 ३, ४, ११, ४
 त्वं सुतो नृमादनो ९, ६७, २; साम. १३२४
 त्वं सुषाणो आद्विभिः ९, ६७, ३; साम. १३२५
 त्वं सुकरस्य दर्हहि ७, ५५, ४
 त्वं सूर्यो हरितो रामयो १, १२१, १३
 त्वं सूर्ये न आ भज ९, ४, ५; साम. १०५१
 त्वं सोम क्रतुभिः १, ९१, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, ८
 त्वं सोम तनूकृद्भ्यो ८, ७९, ३; वा. य. ५, ३५; तै. सं.
 १, ३, ४, १
 त्वं सोम नृमादनः ९, २४, ४; साम. ९६५
 त्वं सोम पणिभ्य आ ९, २२, ७
 त्वं सोम पवमानो ९, ५९, ३
 त्वं सोम पितृभिः संविदानो ८, ४८, १३; वा. य. १९, ५४;
 तै. सं. २, ६, १२, २
 त्वं सोम प्र चिकितो १, ९१, १; वा. य. १९, ५२; तै. सं.
 २, ६, १२, १
 त्वं सोम महे १, ९१, ७; तै. ब्रा. २, ४, ५, ३
 त्वं सोम विपश्चितं तना २, १६, ८
 त्वं सोम विपश्चितं पुनानो ९, ६४, २५
 त्वं सोम सूर एषस्तोकस्य ९, ६६, १८
 त्वं सोमासि धारयुः ९, ६७, १; साम. १३२३
 त्वं सोमासि सप्रतिः १, ९१, ५; तै. सं. ४, ३, १३, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ६, १
 त्वं ह त्यससभो जायमानो ८, ९६, १६; साम. ३२६;
 अथर्व. २०, १३७, १०
 त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजः ८, ९६, १७; अथर्व. २०, १३७, ११
 त्वं ह त्यदिन्द्र कुरुमावः ७, १९, २; अथर्व. २०, ३७, २
 त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः १, ६३, ४
 त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त १, ६३, ७
 त्वं ह त्यदिन्द्रा रिषण्यन् १, ६३, ५
 त्वं ह त्यदणया इन्द्र १०, ८९, ८

एवं ह त्यद्वृषभ ८, ९६, १८
 एवं ह तु त्यद्वृषभयो ६, १८, ३
 एवं ह यद्यविष्टय ८, ७५, ३; तै. सं. २, ६, ११, १
 एवं हि क्षैतवणशो ६, २, १; साम. ८४
 एवं हि नः पिता वसो ८, ९८, ११; साम. ११७०; अथर्व.
 २०, १०८, २
 एवं हि नस्तन्वः सोमगोपाः ८, ४८, ९
 एवं हि मन्यो अभिभूत्योजा १०, ८३, ४; अथर्व. ४, ३२, ४
 एवं हि मानुषे जने ५, २१, २
 एवं हि राघस्पते ८, ६१, १४; साम. १३२२
 एवं हि विश्वतोमुख १, ९७, ६; अथर्व. ४, ३३, ६;
 तै. आ. ६, ११, २
 एवं हि वृत्रहक्षपां ८, ९३, ३३; साम. १७९२
 एवं हि शश्वतीनामिन्द्र ८, ९८, ६; साम. १२४९, अथर्व.
 २०, ६४, ३
 एवं हि शूरः सनिता १, १७५, ३; साम. १४३४
 एवं हि ष्मा च्यावयन्नच्युता ३, ३०, ४
 एवं हि सत्यो मघवन्नानतः ८, ९०, ४
 एवं हि सुप्रतरसि ८, २३, २९
 एवं हि सोम वर्षयन् ९, ५१, ४
 एवं हि स्तोमवर्धन ८, १४, ११; अथर्व. २०, २९, १
 एवं होता मनुर्हितोऽग्ने १, १४, ११
 एवं होता मनुर्हितो वह्निः ६, १६, ९
 एवं होता मन्द्रतमो ६, ११, २
 एवं ह्यग्ने अग्निना ८, ४३, १४; तै. सं. १, ४, ४६, ३;
 ३, ५, ११, ५
 एवं ह्यग्ने दिव्यस्य १, १४४, ६
 एवं ह्यग्ने प्रथमो ६, १, १; तै. आ. ३, ६, १०, १
 एवं ह्यङ्ग देव्या ९, १०८, ३; साम. ५८३, ९३८
 एवं ह्येक ईशिष ४, ३२, ७
 एवं ह्येहि चेरवे ८, ६१, ७; साम. २४०, १५८१
 एवं करजुसुत १, ५३, ८; अथर्व. २०, २१, ८
 एवं कविं चोदयो ६, २६, ३
 एवं कुसं शुष्णहत्येषु १, ५१, ६
 एवं कुसेनाभि शुष्णं ६, ३१, ३
 एवं गोत्रमङ्गिरोम्यो १, ५१, ३
 एवं च सोम नो वशो १, ९१, ६; तै. सं. ३, ४, ११, १
 एवं चित्ती तव दक्षैः ८, ७९, ४
 एवं चित्रः क्षम्या ४, ३, ४
 एवं जघन्य नमुचिं १०, ७३, ७
 एवं जामिर्जनानां १, ७५, ४; साम. १५३६

एवं जिगेथ न धना १, १०२, १०
 एवं दग्ने काश्या ४, ११, ३
 एवं पुत्र सहसो ३, १४, ६
 एवं जिया विश आयन्नमि ७, ५, ३
 एवं जियेन्द्र पार्थिवानि ६, ३१, २
 एवं द्वाजी वाजंभरो ४, ११, ४
 एवं द्विप्रो जायते ६, ७, ३
 एवं द्विश्वा सुभगा ६, १३, १
 एवं तदुक्थं ह्यन्द्र ६, २६, ५
 एवं तं देव जिह्वया ६, १६, ३२
 एवं तमग्ने अमृतस्य १, ३१, ७
 एवं तमिन्द्र पर्वतं न १, ५५, ३
 एवं तमिन्द्र पर्वतं महो १, ५७, ६; अथर्व. २०, १५, ६
 एवं तमिन्द्रमर्त्यं ५, ३५, ५
 एवं तमिन्द्र वावृधानो १, १३१, ७
 एवं तं ब्रह्मणस्पते १, १८, ५
 एवं तस्य द्व्याविनो १, ४२, ४
 एवं ताँ अग्न उभयान्वि १, १८९, ७
 एवं ताँ इन्द्रोभयो ६, ३३, ३
 एवं तान्वृत्रहत्ये १०, २२, १०
 एवं तान्सं च प्रति चासि २, १, १५,
 एवं तू न इन्द्र तं १, १६९, ४
 एवं त्यपणीनां विदो ९, १११, २; साम. १५९२
 एवं त्यमिदतो रथ १०, १७१, १
 एवं त्यमिन्द्र मर्त्यम् १०, १७१, ३
 एवं त्यमिन्द्र सूर्यं १०, १७१, ४
 एवं त्या चिद्व्युत्ताने ६, २, ९; तै. सं. ३, १, ११, ६
 एवं त्या चिद्वातस्याश्वा १०, २२, ५
 एवं त्यां न ह्यद्र देव १, ६३, ८
 एवं योमिरा गहि १, ३०, २२
 एवं स्वमहयथा १०, २६, ५; अथर्व. २०, ३०, ५
 एवं दाता प्रथमो ८, ९०, २; साम. १४९३; अथर्व.
 २०, १०४, ४
 एवं दिवो धरुणं धिष १, ५६, ६
 एवं दिवो वृहतः सानु १, ५४, ४
 एवं वृतः प्रथमो १०, १२२, ५
 एवं वृतस्वसु नः २, ९, २; तै. सं. ३, ५, ११, २
 एवं वृतो अमर्त्य आ ६, १६, ६
 एवं देवि सरस्वत्यवा ६, ६१, ६
 एवं द्यां च महिमत ९, १००, ९; साम. १०१८
 एवं धियं मनोयुज ९, १००, ३

एवं धुनिरिन्द्र १, १७४, ९; ६, २०, १२
 एवं धृष्णो धृषता ७, १९, ३; अथर्व. २०, ३७, ३
 एवं न इन्द्र ऋतयुः ८, ७०, १०
 एवं न इन्द्र त्वामिहृती २, २०, २
 एवं न इन्द्र राया तरुषसो १, १२९, १०
 एवं न इन्द्र राया परीणसा १, १२९, ९
 एवं न इन्द्र वाजयुः ७, ३१, ३; साम. ७१८
 एवं न इन्द्र शूर १०, २२, ९
 एवं न इन्द्रा भरँ ओजो ८, ९८, १०; साम. ४०५; ११६९;
 अथर्व. २०, १०८, १
 एवं न इन्द्रासां हस्ते ८, ७०, १२
 एवं नः पश्चादधराद् ८, ६१, १६
 एवं नः पाङ्गहसो जातवेदो ६, १६, ३०
 एवं नः पाङ्गहसो दोषावस्ताः ७, १५, १५
 एवं नः सोम विश्वतो गोपा १०, २५, ७
 एवं नः सोम विश्वतो रक्षा १, ९१, ८; तै. सं. २, ३, १४, १
 एवं नः सोम विश्वतो वयोधाः ८, ४८, १५
 एवं नः सोम सुक्रतुः १०, २५, ८
 एवं नश्चित्र ऊर्या ६, ४८, ९; साम. ४१; १६२३
 एवं नृचक्षा असि सोम ९, ८६, ३८; साम. ९५६
 एवं नृचक्षा वृषभानु ३, १५, ३
 एवं नृभिर्नृमणो ७, १९, ४; अथर्व. २०, ३७, ४; तै. ब्रा.
 २, ५, ८, १०
 एवं नो अग्न आयुषु ८, ३९, १०
 एवं नो अग्न एषां ५, १०, ३
 एवं नो अग्ने अग्निभिः १०, १४१, ६; साम. १५०५; अथर्व.
 ३, २०, ५
 एवं नो अग्ने अङ्गिर स्तुतः ५, १०, ७
 एवं नो अग्ने अङ्गुत ५, १०, २
 एवं नो अग्ने अधराद् १०, ८७, २०; अथर्व. ८, ३, १९
 एवं नो अग्ने तव देव १, ३१, १२; वा. य. ३४, १३
 एवं नो अग्ने पित्रोरुपस्थे १, ३१, २
 एवं नो अग्ने महोभिः ८, ७१, १; साम. ६
 एवं नो अग्ने वरुणस्य ४, १, ४; वा. य. २१, ३; तै. सं.
 २, ५, १२, ३
 एवं नो अग्ने सनये १, ३१, ८
 एवं नो असि भारताग्ने २, ७, ५
 एवं नो अस्या अमतेरुत ८, ६६, १४
 एवं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः १, १२१, १४
 एवं नो अस्या उषसो ३, १५, २
 एवं नो गोपाः पथिकृद् १, २३, ६

एवं नो वायवेषामपूर्वः १, १३४, ६
 एवं नो वृत्रहन्तमे १०, २५, ९
 त्वमग्न इन्द्रो वृषभः २, १, ३
 त्वमग्न ईळितो जातवेदो १०, १५, १२; अथर्व. १८, ३, ४२;
 वा. य. १९, ६६; तै. सं. २, ६, १२, ५
 त्वमग्न उरुशंसाय १, ३१, १४
 त्वमग्न ऋभुराके २, १, १०
 त्वमग्ने अदितिर्वैव २, १, ११
 त्वमग्ने गृहपतिः ७, १६, ५; साम. ६१
 त्वमग्न त्वष्टा २, १, ५
 त्वमग्ने शुभिस्त्वमा २, १, १; वा. य. ११, २७; तै. सं.
 ४, १, २, ५; तै. आ. १०, ७६, १; नि. ६, १, १३, १
 त्वमग्ने द्रविणोदा २, १, ७
 त्वमग्ने पुरुषो ५, ८, ५
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः १, ३१, २
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा १, ३१, १; वा. य. ३४, १२
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्चन १, ३१, ३
 त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं १, ३१, १०
 त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं १, ३१, १५
 त्वमग्ने बृहद्वयो ८, १०२, १; तै. सं. ३, ४, ११, १
 त्वमग्ने मनवे घाम् १, ३१, ४
 त्वमग्ने यज्ञानां ६, १६, १; साम. २; १४७४
 त्वमग्ने यज्यवे पायुः १, ३१, १३
 त्वमग्ने राजा वरुणो २, १, ४
 त्वमग्ने रुद्रो असुरो २, १, ६; तै. सं. १, ३, १४, १; तै. ब्रा.
 ३, ११, २, १
 त्वमग्ने वनुष्यतो ६, १५, १२; ७, ४, ९
 त्वमग्ने वरुणो जायसे ५, ३, १
 त्वमग्ने वर्सूरिह १, ४५, १; साम. ९६
 त्वमग्ने वाघते ४, २, १३
 त्वमग्ने वीरवद्यशो ७, १५, १२
 त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं १, ३१, ६
 त्वमग्ने वृषभः १, ३१, ५
 त्वमग्ने व्रतपा असि ८, ११, १; अथर्व. १९, ५९, १; वा. य.
 ४, १६; तै. सं. १, १, १४, ४; २, ३, १
 त्वमग्ने शशमानाय १, १४१, १०
 त्वमग्ने शोचिषा चानः ७, १३, २; तै. सं. १, ५, ११, २
 त्वमग्ने सप्रथा असि ५, १३, ४; साम. १४०७; तै. ब्रा.
 २, ४, १, ६; नि. ६, ७
 त्वमग्ने सहसा १, १२७, ९
 त्वमग्ने सुभृत् २, १, १२

स्वमग्ने सुहवो ७, १, २१
 स्वमङ्ग जरितारं ५, ३, ११
 स्वमङ्ग प्र शंसिषो १, ८४, १९; साम. २४७; १७२३;
 वा. य. ६, ३७; नि. १४, २८
 स्वमध प्रथमं जायमानः ४, १७, ७
 स्वमध्वर्युरुत होतासि १, ९४, ६
 स्वमपामपिधाना वृणोरप १, ५१, ४
 स्वमपो यद्वे तुर्वशा य० ५, ३१, ८
 स्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वान् ३, ३२, ६
 स्वमपो वि दुरो ६, ३०, ५
 स्वमर्यमा भवसि यत् ५, ३, ०
 स्वमसि प्रशस्यो ८, ११, २
 स्वमस्माकमिन्द्र विश्वध १, १७४, १०
 स्वमस्य पारे रजसो १, ५२, १२
 स्वमायसं प्रति १, १२१, ९
 स्वमाविथ नर्यं तुर्वशं १, ५४, ६
 स्वमाविथ सुश्रवसं १, ५३, १०; अथर्व. २०, २१, १०
 स्वमित्सप्रथा अस्य ८, ६०, ५; साम. ४०
 स्वमिन्द्रो परि स्त्रव ९, ६२, ९; साम. ९८१
 स्वमिन्द्र नर्यो यौ १, १२१, १२
 स्वमिन्द्र प्रतूर्तिषु ८, ९९, ५; साम. ३११; १६३७; अथर्व.
 २०, १०५, १; वा. य. ३३, ६६
 स्वमिन्द्र बलादधि १०, १५३, २; साम. १२०; अथर्व.
 २०, ९३, ५; नि. ७, २
 स्वमिन्द्र यशा असि ८, ९०, ५; साम. २४८; १४११
 स्वमिन्द्र सजोषसं १०, १५३, ४; अथर्व. २०, ९३, ७
 स्वमिन्द्र स्रवितवा अपस्कः ७, २१, ३
 स्वमिन्द्र स्वयशा ऋभुक्षाः ७, ३७, ४
 स्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यं ८, ९८, २; साम. १०२६;
 अथर्व. २०, ६२, ६
 स्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा १०, १५३, ५; अथर्व. २०, ९३, ८
 स्वमिन्द्राय विष्णवे ९, ५६, ४
 स्वमिन्द्रासि वृत्रहा १०, १५३, ३; अथर्व. २०, ९३, ६
 स्वमिमा ओषधीः सोम १, ९१, २२; वा. य. ३४, २२;
 तै. ब्रा. २, ८, ३, १
 स्वमिमा वार्या पुरु ६, १६, ५
 स्वमीशिषे वसुपते वसूनां १, १७०, ५
 स्वमीशिषे सुतानां ८, ६४, ३; साम. १३५६; अथर्व.
 २०, ९३, ३
 स्वमुत्तमास्योषधे १०, ९७, २३; अथर्व. ६, १५, १; वा. य.
 १२, १०१
 ऋ० ११४

स्वमुत्साँ ऋतुभिर्बद्धधानो ५, ३२, ०
 स्वमेकस्य वृत्रहन् ६, ४५, ५
 स्वमेतदधारयः ८, ९३, १३
 स्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशा १, ५३, ९; अथर्व. २०, २१, ९
 स्वमेतानि प्रपिषे १०, ७३, ८
 स्वमेतान् रुदतो जक्षतः १, ३३, ७
 त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि ९, ८६, ३०
 त्वं पाहोन्द्र सहीयसो नृन् १, १७१, ६
 त्वं पिप्पुं मृगयं ४, १६, १३
 त्वं पुर इन्द्र चिकिद् ८, ९७, १४
 त्वं पुरं चरिष्वं ८, १, २८
 त्वं पुरुण्या भरा १०, ११३, १०
 त्वं पुरु सहस्राणि शतानि च ८, ६१, ८; साम. १५८२
 त्वं भगो न आ हि ६, १३, २
 त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या १, ५२, १३
 त्वं मखस्य दोधतः १०, १७१, २
 त्वं महौ इन्द्र तुभ्यं ४, १७, १
 त्वं महौ इन्द्र यो १, ६३, १
 त्वं महीमवनिं विश्वधेनां ४, १९, ६
 त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या १, १६९, ८
 त्वं मायाभिरनवद्य १०, १४७, २
 त्वं मायाभिरप १, ५१, ५
 त्वया मन्यो सरथं १०, ८४, १; अथर्व. ४, ३१, २ तै. ब्रा.
 २, ४, १, १०; नि. १०, ३०
 त्वया यथा गृत्समदासो २, ४, ९
 त्वया वयं शाश्वद्वा १०, १२०, ५; अथर्व. ५, २, ५;
 २०, १०७, ८
 त्वया वयं सधन्यस्त्वोताः ४, ४, १४; तै. सं. १, २, १४, ६;
 नि. ५, १५
 त्वया वयं सुवृधा २, २३, ९; नि. ३, ११
 त्वया वयमुत्तमं २, २३, १०
 त्वया वयं पवमानेन सोम ९, ९७, ५८
 त्वया वयं मघवन्निद्र १, १७८, ५
 त्वया वयं मघवन्पृथ्वी १, १३२, १; नि. ५, ०
 त्वया वीरेण वीरवो ९, ३५, ३
 त्वया ह स्विष्टुजा वयं चोदिष्टेन ८, १०२, ३
 त्वया ह स्विष्टुजा वयं प्रति ८, २१, ११; साम. ४०३
 त्वया हितमप्यमप्सु २, ३८, ७
 त्वया हि नः पितरः ९, ९६, ११; वा. य. १९, ५३, तै. सं.
 २, ६, १२, १
 त्वया ऋभो वरुणो धृतव्रतो १, १४१, ९

त्वयेदिन्द्र युजा वयं ८, ९२, ३२
 त्वष्टा दुहित्रे वहतुं १०, १७, १; अथर्व. १८, १, ५३;
 ३, ३१, ५; नि. १२, ११
 त्वष्टा माया वेदपसा १०, ५३, ९
 त्वष्टा यद्वज्र सुकृतं १, ८५, ९
 त्वष्टारं वायुमृभवो १०, ६५, १०
 त्वष्टारं अग्रजां गोपां ९, ५, ९
 त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः १, १८८, ९
 त्वष्टुर्जामातरं वयं ८, २६, २२
 त्वां यज्ञेभिरुक्ष्यैः १०, २४, २
 त्वां यज्ञेष्वीकते १०, २१, ६
 त्वां यज्ञेष्वास्विजं चारुं १०, २१, ७
 त्वां यज्ञेष्वास्विजं अग्ने ३, १०, २
 त्वां यज्ञेस्वीवृधन् ९, ४, ९; साम. १०५५
 त्वां रिहन्ति मातरो ९, १००, ७; साम. १०१७
 त्वां वर्धति क्षितयः पृथिव्या ६, १५; तै. ब्रा. ३, ६, १०, २
 त्वां वाजी हवते वाजिन्यो ६, २६, २
 त्वां विश्वे अमृतं जायमानं ६, ७, ४; साम. ११४१
 त्वां विश्वे सजोषमो ५, २१, ३
 त्वां विष्णुर्बृहन्क्षयो ८, १५, ९; साम. १६४७; अथर्व.
 २०, १०६, ३
 त्वां शुष्मिन्पुरुहूतं वाजयं ८, ९८, १२; साम. ११७१. अथर्व.
 २०, १०८, ३
 त्वां सुतस्य पीतये ३, ४२, ९; अथर्व. २०, २४, ९
 त्वां सोम पवमानं स्वाध्य. ९, ८६, २४
 त्वां स्तोमा अवीवृधन् १, ५, ८; अथर्व. २०, ६९, ६
 त्वां ह त्वेदिन्द्रार्णसातो १, ६३, ६
 त्वां हि मद्रतममर्कशोकैः ६, ४, ७; वा. य. ३३, १३; नि. १, १७
 त्वां हि ष्मा चर्षणयो ६, २, २
 त्वां हि सत्यमद्विवो ८, ४६, २
 त्वां हि सुष्मरस्तमं ८, २६, २४
 त्वां हीन्द्रावसे विवाचो ६, ३३, २
 त्वां ह्यग्ने सदमित्समन्यवः ४, १, १
 त्वां चित्रश्रवस्तम १, ४५, ६; वा. य. १५, ३१; तै. सं.
 ४, ४, ४, ३
 त्वां जना भमसत्येविन्द्र १०, ४२, ४; अथर्व. २०, ८९, ४
 त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः २, ३३, २; तै. ब्रा. २, ८, ६, ८
 त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे ६, १५, ८; साम. १५६८
 त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे १, १०२, ९
 त्वामग्न आदित्यासः २, १, १३; तै. ब्रा. २, ७, १२, ६
 त्वामग्न ऋतायवः समीधि ५, ८, १

त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहा हितं ५, ११, ६; साम. ९०८;
 वा. य. १५, २८; तै. सं. ४, ४, ४, २
 त्वामग्ने अतिथिं पूर्य विशः ५, ८, २
 त्वामग्ने दम आ विशपतिं २, १, ८
 त्वामग्ने धर्णसि विश्वधा वयं ५, ८, ४
 त्वामग्ने पितरमिष्टिभिः २, १, ९
 त्वामग्ने पुष्करादधि ६, १६, १३; साम. ९; वा. य. ११, ३२;
 १५, २२; तै. सं. ३, ५, ११, ३; ४, १, ३, २;
 ४, ४, १
 त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो ४, ११, ५
 त्वामग्ने प्रथममायुम् १, ३१, ११
 त्वामग्ने प्रदिच आहुतं ५, ८, ७; तै. ब्रा. १, २, १, १२
 त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं ३, १०, १
 त्वामग्ने मनीषिणस्त्वम् ८, ४४, १९
 त्वामग्ने मानुषीरीकते ५, ८, ३; तै. सं. ३, ३, ११, २
 त्वामग्ने यजमाना अनुयून् १०, ४५, ११; वा. य. १२, २८
 तै. सं. ४, २, २, ४
 त्वामग्ने वसुपतिं वसूनां ५, ४, १; तै. सं. १, ४, ४६, २
 त्वामग्ने वाजसातमं ५, १३, ५; तै. सं. १, ४, ४६, ३
 त्वामग्ने समिधानं यविष्ठय ५, ८, ६; तै. ब्रा. १, २, १, १२
 त्वामग्ने समिधानो वसिष्ठो ७, ९, ६; नि. ६, १७
 त्वामग्ने स्वाध्यो ६, १६, ७
 त्वामग्ने हरितो वावशाना ७, ५, ५
 त्वामग्ने हविष्मन्तो ५, ९, १; तै. ब्रा. २, ४, १, ४
 त्वामग्ने चरामसि ९, १, ५
 त्वामस्या न्युषि देव पूर्य ५, ३, ८
 त्वामिच्छवसस्पते ८, ६, २१
 त्वामिदन्न वृणते स्वायवः १०, ९१, ९
 त्वामिदस्या उपसो न्युष्टिषु १०, १२२, ७
 त्वामिदा ह्यो नरो ८, ९९, १; साम. ३०२; ८१३
 त्वामिद्धि स्वावयो ८, ९२, ३३
 त्वामिद्धि सहसस्पुत्र १, ४०, २
 त्वामिद्धि हवामहे साता ६, ४६, १; साम. २३४; ८०९
 अथर्व. २०, ९८, १; वा. य. २७, ३७; तै. सं.
 २, ४, १४, ३
 त्वामिद्यवयुर्मम ८, ७८, २
 त्वामिद् वृत्रहन्तम् (०१ उपम) ५, ३५, ६
 त्वामिद् वृत्रहन्तम् (०१ हवन्ते) ८, ६, ३७
 त्वामिद् वृत्रहन्तम् सुतावन्तो ८, ९३, ३०
 त्वामीकते अजिरं ७, ११, २; तै. ब्रा. ३, ६, ८, २
 त्वामीकते अध द्विता ६, १६, ४

स्वासुप्रमवसे चर्षणी सह ६, ४६, ६; अथर्व. २०, ८०, २
 स्वासु जातवेदसं १०, १५०, ३
 स्वासु ते दधिरे हव्यवाहं ७, १७, ६
 स्वासु ते स्वाभुवः १०, २१, २
 स्वां पूर्वा ऋषयो १०, २८, ९
 स्वां सृजन्ति दश ९, ६८, ७
 स्वा युजा तव तत्सोम सख्यः ४, २८, १
 स्वा युजा नि खिदत्सूर्यस्य ४, २८, २
 स्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष १, १०१, ९
 स्वावतः पुरुवसो ८, ४६, १; साम. १९३
 स्वावतो हीन्द्र ऋत्वे अस्मि ७, २५, ४
 स्विषीमन्तो अध्वरस्येव हि ६, ६६, १०
 स्वे अग्न आहवनानि ७, १, १७
 स्वे अग्ने विश्वे अमृतासो २, १, १४
 स्वे अग्ने सुमतिं भिक्ष १, ७३, ७, तै. ब्रा. २, ७, १२, ५
 स्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः ७, १६, ७; साम. ३८; वा. य.
 ३३, १४
 स्वे असुर्य वसवो नृणवन् ७, ५, ६
 स्वे इदग्ने सुभगे १, ३६, ६
 स्वे इन्द्राण्यभूम विप्रा २, ११, १२
 स्वे क्रतुमपि वृज्जन्ति विश्वे १०, १२०, ३; साम. १४८५;
 अथर्व. ५, २, ३; २०, १०७, ६; ऐ. आ. १, १२;
 तै. सं. ३, ५, १०, १
 स्वे धर्माण आसते १०, २१, ३
 स्वे धेनुः सुदुषा जातवेदः १०, ६९, ८
 स्वे पितो महानां देवानां १, १८७, ६
 स्वे राय इन्द्र तोशतमाः १, १६९, ५
 स्वे वसुनि पुर्वणीक ६, ५, २; तै. सं. १, ३, १४, २
 स्वे वसुनि संगता ८, ७८, ८
 स्वे विश्वा तविषी सध्वगिघ १, ५१, ७
 स्वे विश्वा सरस्वती २, ४१, १७
 स्वेष्टं रूपं कृणुत उत्तरं यत् १, ९५, ८
 स्वेष्टं रूपं कृणुते वर्णो अस्य ९, ७१, ८
 स्वेष्टं वयं रुद्रं यज्ञसाधं १, ११४, ४
 स्वेष्टं शर्धो न मारुतं तुविस्व ६, ४८, १५
 स्वेष्टं गणं तवसं ५, ५८, २
 स्वेष्टमिस्था समरणं शिमी १, १५५, २; नि. ११, ७
 स्वेष्टसो धूम ऋणवति ६, २, ६; साम. ८३; अथर्व.
 १८, ४, ५९
 स्वेष्टासो अग्नेरमवन्तो १, ३६, २०
 स्वे सु पुत्र शवसो ८, ९१, १४; तै. सं. १, ४, ४६, १

स्वे सोम प्रथमा वृक्तवर्हिणः ९, ११०, ७, साम. १५०६
 स्वे ह यत्पितरश्चिन् ७, १८, १
 स्वेतासस्तवावसा ९, ६१, २४
 स्वेतासस्वा युजासु ८, ६८, ९
 स्वेतासो मघवन्निद्र विप्राः ४, २९, ५
 स्वेतो वाज्यह्वयो १, ७४, ८
 दुधस्य वादिते जन्मनि १०, ६४, ५, नि. ११, २३
 दक्षिणावतामिदिमानि १, १२५, ६
 दक्षिणावान्प्रथमो १०, १०७, ५
 दक्षिणाश्वं दक्षिणा १०, १०७, ७
 दण्डा हवेन्द्रोभजनाम ७, ३३, ६
 ददानमिन्न ददमन्त १, १४८, २
 ददि रेक्णस्तन्वे ददिर्वसु ८, ४६, १५
 दधन्तुर्न धनयज्ञस्य १, ७१, ३
 दधन्वे वा यदीमनु २, ५, ३; साम. ९४; तै. सं. ३, ३, ३, ३
 दधानो गोमदश्ववत् ८, ४६, ५
 दधामि ते मधुनो ८, १००, २
 दधामि ते सुतानां ८, ३४, ५
 दधिकां वः प्रथम ७, ४४, १
 दधिक्रामग्निसुषसं ३, २०, ५
 दधिक्रासु नमसा बोधयन्तः ७, ४४, २
 दधिकावाणं बुधुधानो ७, ४४, ३
 दधिकावा प्रथमो वाज्यर्वा ७, ४४, ४
 दधिकाण इदु नु ४, ४०, १
 दधिकाण इप ऊर्जो ४, ३९, ४
 दधिकाणो अकारिषं ४, ३९, ६; साम. ३५८; अथर्व.
 २०, १३७, ३; वा. य. २३, ३२; तै. सं. १, ५, ११, ४
 ७, ४, १९, ४; तांछ्य ब्रा. १, ६, १७
 दधिप्या जठरे सुतं ३, ४०, ५; अथर्व. २०, ६, ५
 दधुष्ट्वा भृगवो मानुषे वा १, ५८, ६
 दध्यङ् ह मे जनुषं पूर्वां १, १३९, ९
 दनो विश इन्द्र १, १७४, २; नि. ६, ३१
 दध्नं चिद्वि स्वावतः ८, ४५, ३२
 दध्नेभिश्चिच्छशीयांसं ४, ३२, ३
 दमूतमो अपमो ये सुदस्ताः ५, ४२, १२
 दर्शं नु विश्वदर्शतं १, २५, १८
 दर्शन्वत्र श्रुतर्षो अनिन्द्रान् १०, २७, ६
 दविश्रुतया रुचा ९, ६४, २८, साम. ६५४
 दशश्रिपः पूर्यं सीम् ३, २३, ३
 दशक्षिपो युजते बाहू ५, ४३, ४
 दश ते कलशानां ४, ३२, १९

दश महां पौतकृतः ८, ५६, २
 दश मासान्च्छशयानः ५, ७८, ९
 दश रथान् प्रष्टिमतः ६, ४७, २४
 दश राजानः समिता अयज्य ७, ८३, ७
 दश रात्रीराशिर्वेनानवद्यून् १, ११६, २४
 दश इयावा ऋधद्रयो ८, ४६, २३
 दशस्यन्ता मनवे पृथ्वी ८, २२, ६
 दशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु ७, ५६, १७
 दशस्या नः पुर्वणीक होतः ६, ११, ६
 दशानामेकं कपिलं समानं १०, २७, १६
 दशावनिभ्यो दश कक्षेभ्यः १०, ९४, ७; नि. ३, ९
 दशाश्चान्दश कोशान् ६, ४७, २३
 दशेभ्यं स्वष्टुर्जनयन्त गर्भं १, ९५, २, तै. ब्रा. २, ८, ७, ४
 दस्यो हि ष्मा वृषणं १, १२९, ३
 दस्यूज्जिह्वयूंश्च पुरुहूत एवैः १, १००, १८
 दस्त्रा युवाकवः सुता १, ३, ३; वा. य. ३३, ५८
 दस्त्रा हि विश्वमानुषङ् ८, २६, ६
 दाता मे पृथ्वीनां ८, ६५, १०
 दादहाणो वज्रमिन्द्रो १, १३०, ४
 दाधार क्षेमं १, ६६, ३
 दाना मृगो न वारणः ८, ३३, ८; साम. १६९७; अथर्व.
 २०, ५३, २; ५७, १२
 दानाय मनः सोमपावज्ज १, ५५, ७
 दानायः पृथुश्रवसः ८, ४६, २४
 दा नो अग्ने धिया रयिं ७, १, ५
 दा नो अग्ने वृहतो दाः २, २, ७; तै. सं. २, २, १२, ६
 दामानं विश्वचर्षणे ८, २३, २
 दाशराज्ञे परियत्ताय विश्व ७, ८३, ८
 दाशेम कस्य मनसा ८, ८४, ५; साम. १५५०
 दासपत्नीरहिगोपा १, ३२, ११; नि. २, १७
 दिदक्षन्त उपसो ३, ३०, १३
 दिदक्षेण्यः परि काष्ठासु १, १४६, ५
 दिवः पीयूषमुत्तमं २, ५१, २; साम. १२२७
 दिवः पीयूष पूर्वं ९, ११०, ८; साम. १४९४
 दिवक्षसो अग्निजिह्वा १०, ६५, ७
 दिवक्षसो धेनवो ३, ७, २
 दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदः १, ५९, ५
 दिवश्चिदस्य वरिमा १, ५५, १
 दिवश्चिदा ते रुचयन्त ३, ६, ७
 दिवश्चिदा पृथ्वी ३, ३९, २
 दिवश्चिदा घोऽमवत्तरेभ्यो १०, ७६, ५

दिवश्चिद् वा दुहितरं ४, ३०, ९
 दिवश्चिद्रोचनादधि ८, ८, ७
 दिवस्कण्वाम इन्द्रवो १, ४६, ९
 दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निः १०, ४५, १; वा. य. १२, १८;
 तै. सं. १, ३, १४, ५; ४, २, २, १; नि. ४, २४
 दिवस्पृथिव्या अधि भवेन्द्रो ९, ३१, २
 दिवस्पृथिव्या पर्योज ६, ४७, २७; अथर्व. ६, १२५, २.
 वा. य. २९, ५३; तै. सं. ४, ६, ६, ५
 दिवस्पृथिव्योरव आ १०, ३५, २
 दिवा चित्तमः कृण्वन्ति १, ३८, ९; तै. सं. २, ४, ८, १
 दिवा यान्ति मरुतो भूम्यामि १, १६१, १४
 दिवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां ७, ६४, १
 दिवि ते नाभा परमो य ९, ७९, ४
 दिवि न केतुरधि १०, ९६, ४; अथर्व. २०, ३०, ४
 दिवि मे अन्यः पक्षो १०, ११९, ११
 दिविस्पृशं यज्ञमस्माकं १०, ३६, ६
 दिवि स्वनो यतते भूम्योप १०, ७५, ३
 दिवेदिवे सदशीरन्यमर्धं ६, ४७, २१
 दिवो धर्ता भुवनस्य ४, ५३, २
 दिवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः ९, १०९, ६; साम. १२४३
 दिवो धामभिर्वरुण ७, ६६, १८
 दिवो न तुभ्यमन्विमद् ६, २०, २
 दिवो न यस्य रेतसो दुवानाः १, १००, ३
 दिवो न यस्य विधतो ६, ३, ७
 दिवो न सर्गा अससृग्रमह्नां २, ९७, ३०
 दिवो न सानु पिप्युषी ९, १६, ७
 दिवो न सानु स्तनयज्ञचिक २, ८६, ९
 दिवो नाके मधुजिह्वा ९, ८५, १०
 दिवो नाभा विचक्षणो ९, १२, ४; साम. ११९९
 दिवो नो वृष्टि मरुतो ५, ८३, ६; तै. सं. ३, १, ११, ७
 दिवो मानं नोत्सदन् ८, ६३, २
 दिवो य स्कम्भो धरुणः २, ७४, २
 दिवो रुक्म उरुचक्षा ७, ६३, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, ३
 दिवो वराहमरुषं १, ११४, ५
 दिवो वा सानु स्पृशता १०, ७०, ५
 दिव्यं सुपणं वायसं १, १६४, ५२; अथर्व. ७, ३९, १,
 तै. सं. ३, १, ११, ३
 दिव्यः सुपणोऽव चक्षि ९, ९७, ३३
 दिव्यन्यः सदन् २, ४०, ४; तै. ब्रा. २, ८, १, ५
 दिव्या आप अभि यदेनम् ७, १०३, २
 दिवाः सूर्यो न मिनाति ३, ३०, १२

दीदिवांसमपूर्य ३, १३, ५
 दीर्घं ह्यङ्कुशं १०, १३४, ६; साम. १०९१
 दीर्घतन्नुष्टुहदुक्षायमग्निः १०, ६२, ७
 दीर्घतमा मामतेयो १, १५८, ६
 दीर्घस्ते अस्वङ्कुशो ८, १७, १०; अथर्व. २०, ५, ४
 दुराध्यो अदितिं स्त्रयन्तो ७, १८, ८
 दुरो अश्वस्य १, ५३, २; अथर्व. २०, २१, २
 दुरोकशोचिः क्रतुर्न १, ६६, ५
 दुर्गे चित्रः सुगं कृधि ८, ९३, १०
 दुर्मन्त्वामृतस्य नाम १०, १२, ६; अथर्व. १८, १, ३४
 दुहन्ति ससैकामुप ८, ७२, ७
 दुहान ऊधर्दिव्यं २, १०७, ५; साम. ६७६
 दुहानः प्रत्नमित्य ९, ४२, ४; साम. ७६०
 दुहीयन्मित्रधितये युवाकुः १, १२०, ९
 दूणाशं सख्यं तव ६, ४५, २६
 दूतं वो विश्ववेदसं ४, ८, १. साम. १२
 दूरं किल प्रथमा १०, १११, ८
 दूरमित पणयो वरीयः १०, १०८, ११
 दूराच्चिदा वसतो ६, ३८, २
 दूरादिन्द्रमनयन्ता ७, ३३, २
 दूरादिहेव यत्सती ८, ५, १; साम. २१९
 दूरे तन्नाम गुह्यं पराचैः १०, ५५, १
 दृढहा चिदस्मा अनु दुः १, १२७, ४
 दृढहा चिद्या वनस्पतीन् ५, ८४, ३
 दृतेरिव तेऽवृकमस्तु ६, ४८, १८
 दृशान रुक्म उर्विया १०, ४५, ८; वा. य. १२, १; २५;
 तै. सं. १, ३, १४, ५; ४, १, १०, ४, २, २, ४
 दृशेन्यो यो महिना १०, ८८, ७
 देवं वो अद्य सवितारमेघं ५, ४९, १
 देवं वो देवयज्यया ५, २१, ४
 देव स्वष्ट्यं १०, ७०, ९
 देवंदेवं राधसे चोदयन्ति ७, ७९, ५
 देवंदेवं वोऽवस इन्द्रं ८, १२, १९
 देवंदेवं वोऽवसे देवंदेवं ८, २७, १३; वा. य. ३३, ९१
 देवं नरः सवितारं ३, ६२, १२
 देवं बहिर्वर्धमानं २, ३, ४
 देवयन्तो यथा मतिं १, ६, ६; अथर्व. २०, ७०, २
 देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ३, ५५, १९; नि. १०, ३४
 देवस्य वयं सवितुः सवीमनि ६, ७१, २; नि. ६, ७
 देवस्य सवितुर्वयं ३, ६२, ११
 देवहिंतिं जगुषुर्वावस्य ७, १०३, ९

देवा एतस्यामवदन्त पूर्वं १०, १०९, ४; अथर्व. ५, १७, ६
 देवा कपोत इषिनो १०, १६५, १; अथर्व. ६, २७, १;
 नि. १, १७
 देवानां युगे प्रथमे १०, ७२, ३
 देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ति ७, ७७, ३
 देवानां नूतः पुरुष ३, ५४, १९
 देवानां नु वयं जाना १०, ७२, १
 देवानामिदवो महन् ८, ८३, १; साम. १३८
 देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु ५, ४६, ७; अथर्व. ७, ४९, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, १२, १; नि. १२, ४५
 देवानां भद्रा सुमतिर्कजू १, ८९, २; वा. य. २५, १५;
 नि. १२, ३९
 देवानां माने प्रथमातिष्ठ १०, २७, २३; नि. २, २२
 देवान्वसिष्ठो अमृतान् १०, ६५, १५; ६६, १५
 देवान्वा यच्चक्रमा १, १८५, ८
 देवान्हुवे बृहच्छ्रवसः १०, ६६, १
 देवाद्यो नः परिषिष्यमानाः ९, ७७, २६
 देवाश्चित्ते अमृता जातवेदः १०, ६९, ९
 देवाश्चित्ते असुर्यं २, २३, २
 देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वं ७, २१, ७
 देवास आयन् परशूरविभ्रन् १०, २८, ८
 देवास्त्वा वरुण मित्रो १, ३६, ४
 देवासो हि ऽमा मनवे ८, २७, १४; वा. य. ३३, ९४
 देवीं वाचमजनयन्त देवाः ८, १००, ११; तै. ब्रा. २, ४, ६, १०;
 नि. ११, २९
 देवीः पल्लुर्वीरु नः कृणोत १०, १२८, ५; अथर्व. ५, ३, ६;
 तै. सं. ४, ७, १४, २
 देवी दिवो दुहितरा सुशि १०, ७०, ६
 देवी देवस्य रोदसी जनित्री ७, २७, ८
 देवी देवेभिर्यजते यजत्रैः ४, ५६, २
 देवी यदि तविषी १, ५६, ४
 देवीर्द्वा रो वि श्रयध्वम् ५, ५, ५
 देवेन नो मनसा देव १, ९१, २३; वा. य. ३४, २३
 देवेभिर्देव्यदिते ८, १८, ४
 देवेभिर्निविधितो यज्ञियेभिः १०, ८८, ३
 देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युं १०, १३, ४; अथर्व. १८, ३, ४१
 देवेभ्यस्त्वा मदाय कं ९, ८, ५; साम. ११८२
 देवेभ्यस्त्वा बृथा पाजसे ९, १०९, २२
 देवेभ्यो हि प्रथमं ४, ५४, २; वा. य. ३३, ५४
 देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु (०। तन) १, १०६, ७
 देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु (०। नहि) ४, ५५, ७

देवां देवानामसि मित्रो १, ९४, १३
 देवो देवान्परिभूर्भूतेन १०, १२, २; अथर्व. १८, १, ३०;
 नि. ६, ४
 देवो देवाय धारयेन्द्राय ९, ६, ७
 देवो न यः पृथिवीं १, ७३, ३
 देवो न यः सविता १, ७३, २
 देवो भगः सविता रायो ५, ४२, ५
 देवो वो द्रविणोदाः ७, १६, ११; साम ५५; १५१३
 देवो पूर्तिर्दक्षणा देवयज्वा १०, १०७, ३
 देव्या होतारा प्रथमा न्युञ्जे ३, ४, ७; ७, ८
 देव्या होतारा प्रथमा पुरोहित १०, ६६, १३
 देव्या होतारा प्रथमा विदुष्टरा २, ३, ७
 देव्या होतारा प्रथमा सुवाचा १०, ११०, ७; अथर्व. ५, १२, ७;
 वा. य. २९, ३२; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, १२
 दोहेन गामुप शिक्षा सखायं १०, ४२, २; अथर्व. २०, ८९, २
 घामिन्द्रो हरिघायसं ३, ४४, ३
 घावा चिदस्मै पृथिवी २, १२, १३; अथर्व. २०, ३४, १४
 घावा नः पृथिवी इमं २, ४१, २०; तै. सं. ४, १, ११, ४;
 नि. ९, ३८
 घावा नो अद्य पृथिवी १०, ३५, ३
 घावापृथिवी जनयन्नभि १०, ६६, ९
 घावाभूमी अदिते ७, ६२, ४
 घावा यमाग्निं पृथिवी १०, ४६, ९
 घावा ह क्षामा प्रथमे १०, १२, १; अथर्व. १८, १, २९
 घावो न यस्य पनयन्ति ६, ४, ३
 घावो न स्तृभिश्चित २, ३४, २
 शुक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं ८, ८८, २; साम. ६८६; अथर्व.
 २०, ९, २; ४९, ५
 शुतघामानं बृहतीमृतेन ५, ८०, १
 शुतानं वो अतिथिं स्वर्णं ६, १५, ४
 शुभिरक्षुभिः परिपातम १, ११२, २५; वा. य. ३४, ३०;
 तै. आ. ४, ४२, ३
 शुभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं १०, ७, ५
 शुमन्तमं दक्षं धेह्यस्मै ६, ४४, ९
 शुम्नी वां स्तोमो अश्विना ८, ८७, १
 शुम्नेषु पृतनाज्ये ३, ३७, ७; अथर्व. २०, १९, ७
 शौनं य इन्द्राभि भूमार्थः ६, २०, १
 शौमे पिता जनिता नाभि १, १६४, ३३; अथर्व. ९, १०, १२;
 नि. ४, २१
 शौर्वः पिता पृथिवी १, १९१, ६
 शौश् त्वा पृथिवी यज्ञियासः ३, ६, ३

शौश्च नः पृथिवी च प्रचेतसा १०, ३६, २
 शौश्चिदस्यामर्वां अहेः १, ५२, १०
 शौष्पितः पृथिवीमातर ६, ५१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ५
 द्रप्सः समुद्रमभि यजिगा १०, १२३, ८; साम. १८४८
 द्रप्समपश्यं विष्णुणे चरन्तं ८, ९६, १४; अथर्व. २०, १३७, ८
 द्रप्सश्चस्कन्द प्रथमौ १०, १७, ११; अथर्व. १८, ४, २८;
 वा. य. १३, ५; तै. सं. ३, १, ८, ३; ४, २, ८, २;
 ९, ५; तै. आ. ६, ६, १
 द्रवतान्त उपसा ३, १४, ३
 द्रविणोदाः पिपीषति १, १५, ९; वा. य. २६, २२
 द्रविणोदा ददातु नो १, १५, ८
 द्रविणोदा द्रविणस्तुरस्य १, ९६, ८
 द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावा १, १५, ७; नि. ८, २
 द्रापिं वसानो यजतो दिवि ९, ८६, १४
 द्रुहं जिघांसं ध्वरसमं ४, २३, ७
 द्रुहो निपत्तापृथनीचिदेवं १०, ७३, २
 द्रवन्नः सर्पिरासुतिः २, ७, ६; वा. य. ११, ७०; तै. सं.
 ४, १, ९, २
 द्वयाँ अग्ने रथिनो विंशतिं ६, २७, ८
 द्वादश द्यून्वदगोऽस्य ४, ३३, ७
 द्वादश प्रधयश्चक्र १, १६४, ४८; अथर्व. १०, ८४; नि. ४, २७
 द्वादशारं नहि तज्जराय १, १६४, ११; अथर्व. ९, ९, १३;
 नि. ४, २७
 द्वाविमौ वातौ वातः १०, १३७, २; अथर्व. ४, १३, २;
 तै. ब्रा. २, ४, १, ७; तै. आ. ४, ४२, १
 द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया १, १६४, २०; अथर्व. ९, ९, २०;
 नि. १४, ३०
 द्विता यदी कीस्तासो १, १२७, ७
 द्विताय मृक्त्वाहसे ५, १८, २
 द्विता यो वृत्रहन्तमो ८, ९३, ३२; साम. १७९१; तै. ब्रा.
 २, ७, १३, २
 द्विता वि वमे सनजा १, ६२, ७
 द्विता द्यून्वदगोऽस्य ९, ९४, २
 द्विधा सूनवोऽसुरं स्वर्दिवं १०, ५६, ६
 द्विमाता होता विदथेषु ३, ५५, ७
 द्वियं पञ्च जीवनम्संवसा ४, ६, ८
 द्वियं पञ्च स्वयशसं ९, ९८, ६; साम. १३३०
 द्विषो नो विश्वतोमुखा १, ९७, ७; अथर्व. ४, ३३, ७;
 तै. आ. ६, ११, २
 द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्दशो १, १५५, ५
 द्वे ते चक्रे सूर्ये १०, ८५, १६; अथर्व. १४, १, १६

द्वे नप्तुर्देववतः ७, १८, २२
 द्वे विरूपे चरतः स्वर्धे १, ९५, १; वा. य. ३३, ५; तै. ब्रा. २, ७, १२, २
 द्वेष्टि श्वश्रुरप जाया १०, ३४, ३
 द्वे समीची विभृतश्चरतं १० ८८, १६
 द्वे स्मृती अश्रुणवं पितृणां १०, ८८, १५; वा. य. १९, ४७; तै. ब्रा. १, ४, २, ३; २, ६, ३, ५; श. ब्रा. १४, २, १, ४
 धनं न स्पन्दं बहुलं यो अस्मे १०, ४२, ५; अथर्व. २०, ८९, ५
 धनुर्हस्तादाददानो १०, १८, ९; अथर्व. १८, २, ५९-६०; तै. आ. ६, १, ३
 धम्या चिद्धि त्वे धिषणाव ६, ११, ३
 धम्व च याकृन्तत्रं च १०, ८६, २०; अथर्व. २०, १२६, २०
 धम्वना गा धम्वनार्जि जये ६, ७५, २; वा. य. २९, ३९; तै. सं. ४, ६, ६, १; नि. ९, १७
 धन्वन्स्त्रोतः कृणुते गातुं १, ९५, १०
 धर्ता दिवः पवते कृत्स्नोरसः २, ७६, १; साम. ५५८, १२२८
 धर्ता दिवो रजसस्पृष्ट ऊ ३, ४९, ४
 धर्तारो दिव ऋभवः १०, ६६, १०
 धर्मणा मित्रावरुणा ५, ६३, ७
 धाता धातृणां भुवनस्य १०, १२८, ७; अथर्व. ५, ३, ९; तै. सं. ४, ७, १४, ३
 धानावन्तं करम्भिणं ३, ५२, १; साम. २१०; वा. य. २०, २९
 धामन्ते विश्वं भुवनमधि ४, ५८, ११; वा. य. १७, ९९
 धायोभिर्वा यो युज्येभिरके ६, ३, ८
 धारयन्त आदित्यासो २, २७, ४; तै. सं. २, १, ११, ४
 धारावरा मरुतो २, ३४, १; तै. ब्रा. २, ५, ५, ४
 धासिं कृण्वान ओषधीः ८, ४३, ७
 धियं वो अप्सु दधिषे स्वर्पा ५, ४५, ११
 धियं पूषा जिन्वतु २, ४०, ६; तै. ब्रा. २, ८, १, ६
 धिया चक्रे वरेण्यो ३, २७, ९; साम. १४७९
 धिषा यदि धिषण्यन्तः ४, २१, ६
 धिष्व वज्रं गभस्त्र्यो ६, ४५, १८
 धिष्वा शवः झर ये नः २, ११, १८
 धीभिः सातानि काण्वस्य ८, ४, २०
 धीभिरर्वझिरर्वतो ६, ४५, १२
 धीभिर्हिन्वन्ति वाजिनं ९, १०६, ११; साम. ९४१
 धीरा त्वस्य महिना जन्तूषि ७, ८६, १
 धीरासः पदं कवयो नयन्ति १, १४६, ४
 धीरो ह्यस्यघसद् ८, ४४, २९
 धुनेतयः सुप्रकेतं ४, ५०, २; अथर्व. २०, ८८, २

धूनुथ द्यां पर्वतां दाशुषे ५, ५७, ३
 धृतप्रता आदित्या इषिरा २, २९, १
 धृतप्रताः क्षत्रिया १०, ६६, ८
 धृतप्रतो धनदाः सोमवृद्धः ६, १९, ५
 धृतप्रतश्चिद्धपन्मनः ८, ६२, ५
 धृषणिष कलशे ६, ४७, ६; अथर्व. ७, ७६, ६
 धेनुः प्रथस्य काम्यं ३, ५८, १
 धेनुं न त्वा सुयवसे दुवुक्षन् ७, १८, ४
 धेनुष्ट इन्द्र सुनृता ८, १४, ३; साम. १८३६; अथर्व. २०, २७, ३
 धेनूर्जिन्वतमुत ८, ३५, १८
 ध्रुव ज्योतिर्निहितं ६, ९, ५
 ध्रुवं ते राजा वरुणो १०, १७३, ५; अथर्व. ६, ८८, २
 ध्रुवं ध्रुवेण हविषा १०, १७३, ६; अथर्व. ७, २४, १; वा. य. ७, २५; तै. सं. ३, २, ८, ६
 ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे १०, ९४, १२
 ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी १०, १७३, ४; अथर्व. ६, ८८, १; तै. ब्रा. २, ४, २, ८
 ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु ७, ८८, ७
 ध्वस्त्रयोः पुरुषस्त्योः २, ५८, ३; साम. १०५९
 नकिः परिष्टिर्मघवन् ८, ८८, ६
 नकिः सुदासो रथं ७, ३२, १०
 नकिरस्य शचीनां ८, ३२, १५
 नकिरस्य सहस्रस्य १, २७, ८; साम. १४१६
 नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो ४, ३०, १; साम. २०३
 नकिरेषां निदिता मर्त्येषु ३, ३९, ४
 नकिर्देवा मनीमसि १०, १३४, ७; साम. १७६
 नकिर्ह्येषां जन्तूषि ७, ५६, २
 नकिष्ट एता मता १, ६२, ७
 नकिष्टं कर्मणा नशस्य ८, ७०, ३; साम. २४३; ११५५; अथर्व. २०, ९२, १८
 नकिष्टं कर्मणा नशस्य प्र ८, ३१, १७; तै. सं. १, ८, २२, ४
 नकिष्टवद्रथीतरो १, ८४, ६; साम. २५०
 नकीं वृषीक इन्द्र ते ८, ७८, ४
 नकीमिन्द्रो निकर्तवे ८, ७८, ५
 नकीरेवन्तं सख्याय विन्दसे ८, २१, १४; साम. १३९०; अथर्व. २०, ११४, २
 नक्तोषासा वर्णमामेभ्याने १, ९६, ५; वा. य. १२, २, १७, ७०; तै. सं. ४, १, १०, ४; ६, ५, २, ७, १२, ३
 नक्तोषासा सुपेशसामिन् १, १३, ७
 नक्षत्रवमरुणीः पूष्य राद् १, १२१, ३

नक्षत्रोत्ता परि सप्त १, १७३, ३
 नक्षत्र इन्द्रमवसे ८, ५४, २
 न क्षोणीभ्यां परिभवे २, १६, ३
 न घा त्वद्विगप १०, ४३, २; अथर्व. २०, १७, २
 न घा राजेन्द्र आ दमज्ञः १, १७८, २
 न घा वसुर्नि यमते ६, ४५, २३; साम. १६६७, अथर्व.
 २०, ७८, २
 न घा स मामप जोषं जभार ४, २७, २
 न घेमन्यदा पपन ८, २, १७; साम. ७२०; अथर्व. २०, १८, २
 न जामये तान्वो रिक्थमा ३, ३१, २; नि. ३, ६
 न त इन्द्र सुमतयो न रायः ७, १८, २०
 न तं राजानावदिते कुतश्चन १०, ३९, ११
 न तं विदाथ य इमा जजान १० ८२, ७; वा.य. १७, ३१;
 तै. सं. ४, ६, २, २; नि. १४, १०
 न तं जिनन्ति बहवो न दध्ना ४, २५, ५
 न तद्विवा न पृथिव्या ६, ५२, १
 न तं तिग्मं चन स्यजो ८, ४७, ७
 न तमेहो न दुरितां कुतः २, २३, ५
 न तमेहो न दुरितं देवासो १०, १२६, १; साम. ४२६
 न तमेहो न दुरितानि ७, ८२, ७
 न तमग्ने अरातयो ८, ७१, ४
 न तमश्नोति कश्चन १०, ६२, ९
 न तस्य मायया चन ८, २३, १५; साम. १०४
 न तस्य विद्म तदु पु १०, ४०, ११
 न ता अर्वा रेणुककाटो अश्नुते ६, २८, ४; अथर्व. ४, २१, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ६, ९
 न ता नशन्ति न दधाति ६, २८, ३; अथर्व. ४, २१, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, ६, ९
 न ता मिनन्ति मायिनो ३, ५६, १
 न तिष्ठन्ति न नि १०, १०, ८; अथर्व. १८, १, ९; नि. ५, २
 न ते अदेवः प्रदिवो निवासते १०, ३७, ३
 न ते अन्तः शवसो धाव्यस्य ६, २९, ५
 न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य ७, २२, ५; साम. १७९९
 न ते त इन्द्राभ्यस्मदूषव ५, ३३, ३; वा. य. १०, २२
 न ते दूरे परमा चिद्रजांसि ३, ३०, २; वा. य. ३४, १९
 न ते वर्तास्ति राधस ८, १४, ४; अथर्व. २०, २७, ४
 न ते विष्णो जायमानो ७, ९९, २
 न ते सखा सख्यं वष्टयेतत् १०, १०, २; अथर्व. १८, १, २
 न ते सख्यं न दक्षिणं ८, २४, ५
 न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने ५, ३, ५
 न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धुः ३, ३२, १६

न त्वा देवास आशत ८, ९७, २
 न त्वा बृहन्तो अद्रयो ८, ८८, ३; साम. २९६
 न त्वा रासीयाभिश्चस्तये ८, १९, २६
 न त्वा वरन्ते अन्यथा ४, ३२, ८
 न त्वावो अन्यो दिव्यो ७, ३२ २३, साम. ६८१; अथर्व.
 २०, १२१, २; वा. य. २७, ३६
 न त्वा शतं चन हुतो ९, ६१, २७; साम. १२१५
 नदं व ओदतीनां ८, ६९, २; साम. १५१२; ऐ.आ. १.१३;
 न दक्षिणा वि चिकिते २, २७, ११; तै. सं. २, १, ११, ५
 नदं न भिन्नममुया १, ३२, ८
 नदस्य मा रुधतः काम १, १७९, ४; नि. ५, २
 न दुष्टुती मर्यो विन्दते ७, ३२, २१; साम. ८६८
 न देवानामति व्रत १०, ३३, ९
 न देवानामपिहृतः ८, ३१, ७
 न द्याव इन्द्रमोजसा ८, ६, १५
 न नूनमस्ति नोऽधः १, १७०, १; नि. १, ६
 न नूनं ब्रह्मणामृणं ८, ३२, १६
 न पञ्चभिर्दशभिः ५, ३४, ५
 न पर्वता न नद्यो ५, ५५, ७
 नपाता शवसो महः ८, २५, ५
 नपातो दुर्गहस्य मे ८, ६५, १२
 न पापासो मनामहे ८, ६१, ११; नि. ६, २५
 न पूषणं मेधामसि १, ४२, १०
 नसीभिर्यो विवस्वतः ९, १४, ५
 न प्रमिये सवितुर्देव्यस्य ४, ५४, ४
 न भोजा मर्हन् १०, १०७, ८
 नम हृद्यं नम आ विवासे ६, ५१, ८
 न म इन्द्रेण सख्यं २, १८, ८
 नमः पुरा ते वरुणोत २, २८, ८
 न मत्स्त्री सुभसत्तरा १०, ८६, ६; अथर्व. २०, १२६, ६
 नमसेदुप सीदत ९, ११, ६; साम. १४४६
 नमस्ते अग्न भोजसे ८, ७५, १०; साम. ११; १६४८;
 तै. सं. २, ६, ११, २
 नमस्यत हव्यदातिं स्वध्वरं ३, २, ८
 न मा गरजद्यो मातृतमा १, १५८, ५
 न मा तमज्ञ श्रमज्ञोत २, ३०, ७
 न मा मिमेथ १०, ३४, २
 न मृत्युरासीदमृतं न १०, १२९, २; तै. ब्रा. २, ८, ९, ४;
 नि. ७, ३
 न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवाः १, १७९, ३
 नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां १, १३६, ६

नमो महद्भयो नमो १, २७, १३; नि. ३, २०
 नमो मित्रस्य वरुणस्य १०, ३७, १; वा. य. ४, ३५;
 तै. सं. १, २, ९, १
 नमो वाके प्रस्थिते ८, ३५, २३
 न य इषमते जनुषोऽया ६, ६६, ४
 न यं रिपवो न रिषण्यवो १, १४८, ५
 न यं विविक्तो रोदसी ८, १२, २४
 न यं शुक्रो न दुराशी ८, २, ५
 न यं हिंसन्ति धीतयो ६, ३४, ३
 न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे ८, १०१, ४
 न यजमान रिष्यसि ८, ३१, १६; तै. सं. १, ८, २२, ४
 न यं जरन्ति शरदो ६, २४, ७
 न यत्परो नास्तर २, ४१, ८; वा. य. २०, ८२
 न यत्पुरा चक्रमा कद्ध नूनं १०, १०, ४; अथर्व. १८, १, ४
 न यं दिप्सन्ति १, २५, १४
 न यं दुष्ठा वरन्ते ८, ६६, २; साम. ६८८
 नयसीद्वति द्विषः ६, ४५, ६
 न यस्य ते शवसान ८, ६८, ८
 न यस्य देवा देवता १, १००, १५
 न यस्य द्यावापृथिवी अनु १, ५२, १४
 न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व १०, ८९, ६; नि. ५, ३
 न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति ४, २०, ७
 न यस्य सातुर्जनितो ४, ६, ७
 न बस्येन्द्रो वरुणो २, ३८, ९
 न यातव इन्द्र जजुर्वुर्नः ७, २१, ५; नि. ४, १९
 न युष्मे वाजबन्धवो ८, ६८, १९
 न ये दिवः पृथिव्या १, ३३, १०
 न योरुपदिश्रभ्यः १, ७४, ७
 न यो वराय मरुतां १, १४३, ५
 नरा गौरेव विद्युतं तृषाणा ७, ६९, ६
 नरा वंसिष्ठावत्रये १०, १४३, ३
 नरा वा शंसं पृषणमगोहं १०, ६४, ३
 नराशंसं वाजिनं वाजयज्ञिह १, १०६, ४
 नराशंसं सुधृष्टं १, १८, ९
 नराशंसः प्रतिधामानि २, ३, २
 नराशंसः सुषूदति ५, ५, २
 नराशंसमिह म्रियं १, १३, ३; साम १३४९
 नराशंसस्य महिमानमेषां ७, २, २; वा. य. २९, २७; तै. ब्रा.
 ३, ६, ३, १; नि. ८, ७
 नराशंसो नोऽवतु १०, १८२, २
 न रेवता पणिना सख्यमिन्द्रः ४, २५, ७

नरो ये के चास्मदा १०, २०, ८
 नवरवासः सुनसोमास इन्द्रं ५, २९, १२
 नवं नु स्तोममग्रये ७, १५, ४; तै. ब्रा. २, ४, ८, १
 नव यदस्य नवतिं च भोगान् ५, २९, ६
 नव योनवतिं पुरो ८, ९३, २; साम. १४५१; अथर्व. २०, ७, २
 न वा अरण्यानिर्हन्ति १०, १४६, ५; तै. ब्रा. २, ५, ५, ७
 न वा उ एतन्मित्रसे १, १६२, २१; वा. य. २३, १६;
 २५, ४४; तै. सं. ४, ६, ९, ४; तै. ब्रा. ३, ७, ७, १४
 न वा उ ते तन्वा तन्वं १०, १०, १२; अथर्व. १८, १, १३-१४
 न वा उ देवाः क्षुधमिद्वधं १०, ११७, १
 न वा उ मां वृजने वारयन्ते १०, २७, ५
 न वा उ सोमो वृजिनं ७, १०४, १३; अथर्व. ८, ४, १३
 नवानां नवतीनां १, १९१, १३
 नवा नो अरन आ भर ५, ६, ८
 न वि जानामि १, १६४, ३७, अथर्व. ९, १०, १५, नि.
 ७, ३; १४, २२
 न वीळवे नमते न स्थिराय ६, २४, ८
 न वेपसा न तन्यतेन्द्रम् १, ८०, १२
 न वो गुहा चक्रम १०, १००, ७
 नवोनवो भवति जायमानो १०, ८५, १९; अथर्व.
 ७, ८१, २; १४, १, २४; तै. सं. २, ३, ५, ३;
 ४, १४, १; नि. ११, ६
 नस्यं तदुक्थं हितं १, १०५, १२
 न संस्कृतं प्र मिमीतो ५, ७६, २; साम. १७५३
 न स जीयते मरुतो ५, ५४, ७
 न स राजा व्यथते यस्मिन् ५, ३७, ४
 न स सखा यो न ददाति सख्ये १०, ११७, ४
 न स स्वो दक्षो वरुण धृतिः ७, ८६, ६
 न सायकस्य चिकिते जनासः ३, ५३, २३; नि. ४, १४
 न सीमदेव आपदिषं ८, ७०, ७; साम. २६८
 न सेशे यस्य रम्बते १०, ८६, १६; अथर्व. २०, १२६, १६
 स सेशे यस्य रोमशं १०, ८६, १७; अथर्व. २०, १२६, १७
 न सोम इन्द्रमसुतो ७, २६, १
 नहि प्रभायारणः सुशेवः ७, ४, ८; नि. ३, ३
 नहि ते अग्ने वृषभ ८, ६०, १४
 नहि ते क्षत्रं न सहो १, २४, ६
 नहि ते पूर्वमक्षिपत् ६, १६, १८; साम. ७०७
 नहि ते शूर राघसो ८, ४६, ११
 नहि तेषाममा चन १०, १८५, २; वा. य. ३, ३२
 नहि त्वा रोदसी उभे १, १०, ८
 नहि त्वा शूर देवा ८, ८१, ३; साम. ७३०

नहि त्वा ह्युरो न तुरो ६ २५, ५
 नहि देवो न मर्त्यो १, १९, २
 नहि नु ते महिमतः समस्या ६, २७, ३
 नहि नु यादधीमसि १, ८०, १५
 नहि मन्युः पीरुषेय ८, ७१, २
 नहि मे अक्षिपन्न १०, ११९, ६
 नहि मे अस्यघ्न्या ८, १०२, १९
 नहि मे रोदसी उभे १०, ११९, ७,
 नहि व ऊतिः पृतनासु ७, ५९, ४
 नहि वः शत्रुर्विचित्रे १, ३९, ४
 नहि वश्चरमं चन ७, ५९, ३; साम. २४१
 नहि वां वम्रयामहे ८, ४०, २
 नहि वामस्ति दूरके १, २२, ४
 नहि वो अस्यभंको ८, ३०, १
 नहि पस्तव नो मम ८, ३३, १६
 नहि णम यद्ध वः पुरा ८, ७, २१
 नहि णमा ते ज्ञातं चन ४, ३१, ९
 नहि स्थूर्युतथा यातमस्ति १०, १३१, ३; अथर्व. २०, १२५, ३
 नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे १, १६७, ९
 नह्यङ्ग नृतो त्वत् ८, २४, १२
 नह्यङ्ग पुरा चन ८, २४, १५; साम. १५१२
 नह्यन्य बलाकरं ८, ८०, १
 नह्यस्या नाम गृष्णामि १०, १४५, ४; अथर्व. ३, १८, ३
 नाकस्य पृष्ठे अधि १, १२५, ५
 नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं ९, ८५, ११
 नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं १०, १२३, ६; साम. ३२०, १८४६;
 अथर्व. १८, ३६६; तै. ब्रा. २, ५, ८, ५; तै. आ. ६, ३, १
 नाना चक्राते यस्या ३, ५५, ११
 नानानं वा उ नो धियो ९, ११२, १
 नाना हि त्वा हवमाना १, १०२, ५
 नाना ह्यग्नेऽवसे ६, १४, ३
 नानौकांसि दुर्यो २ ३८, ५
 नापाभूत न वो ४, ३४, ११
 नाभा नाभिं न आ ददे ९, १०, ८; साम. ११२६
 नाभा पृथिव्या धरुणो ९, ७२, ७
 नाभिं यज्ञानां सदन ६, ७, २; साम. ११४२
 नाभ्या आसीदन्तरिक्षं १०, ९०, १४; अथर्व. १९, ६, ८,
 वा. य. ३१, १३; तै. आ. ३, १२, ६
 नामानि ते शतक्रतो ३, ३७, ३; अथर्व. २०, १९, ३
 नावा न क्षोदः प्रदिशः १०, ५६, ७
 नावेव न. पारयन्तं २, ३९, ४

नासस्याभ्यां बर्हिर्विव १, ११६, १
 नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा ३, ५४, १६
 नासदासीन्नो १० १२९, १; तै. ब्रा. २, ८, ९, ३; वा. ब्रा.
 १०, ५, ३, २
 नास्माकमस्ति तत्तारः ८, ६७, १९
 नास्मै विद्युन्न तन्यतु १, ३२, १३
 नास्य वर्ता न तरुता ६, ६६, ८
 नाहं वेद आतृत्वं नो १०, १०८, १०
 नाहं तं वेद दभ्यं दभस्मः १०, १०८, ४
 नाहं तं वेद य इति ब्रवीति १०, २७, ३
 नाहं तन्तुं न वि जानाम्येतुं ६, ९, २
 नाहमतो निरया ४, १८, २
 नाहमिन्द्राणि रारण १०, ८६, १२; अथर्व. २०, १२६, १२;
 तै. सं. १, ७, १३ २; नि. ११, ३९
 नि काव्या वेधमः शशत् १, ७२, १; तै. सं. २, २, १२, १
 निक्रमणं निषदनं विवर्तनं १, १६२, १४; वा. य. २५, ३८;
 तै. सं. ४, ६, ९, १
 निखातं चिद्यः पुरुषंभृतं ८, ६६, ४
 नि गव्यता मनसा सेदुरकैः ३, ३१, ९
 नि गव्यवोऽनवो द्रुष्टाश्च ७, १८, १४
 नि गावो गोष्ठे असदन् १, १९१, ४; अथर्व. ६, ५२, २
 नि ग्रामासो अविश्वत १०, १२७, ५
 निचेनारो हि मरुतो गृणन्तं ७, ५७, २
 नि तद्दधिषेऽवरं परं च १०, १२०, ७; अथर्व. ५, २, ६;
 २०, १०७, ९
 नितिक्रि यो वारणमक्षम् ६, ४, ५
 नि तिग्ममभ्यंशु ८, ७२, २
 नि तिग्मानि आशयन् १०, ११६, ५
 नित्यं न सृजु मधु विभ्रत १, १६६, २
 नित्यश्चाकन्यास्वपतिर्दमू १०, ३१, ४
 नित्यस्तोत्रो वनस्पतिः ९, १२, ७; साम. १२०२
 नित्ये चिन्तु य सद्ने १, १४८, ३
 नि त्वा दधे वर आ ३, २३, ४
 नि त्वा दधे वरेण्यं ३, २७, १०
 नि त्वा नक्ष्य विष्पते ७, १५, ७; साम. २६
 नि त्वा मग्ने मनुर्दधे १, ३६, १९; साम. ५४
 नि त्वा यज्ञस्य साधनं १, ४४, ११; तै. ब्रा. २, ७, १२, ६
 नि त्वा वसिष्ठा अङ्गन्त १०, १२२, ८
 नि त्वा होतारमृत्विजं १, ४५, ७
 नि दुरोगे अमृतो मर्त्यानां ३, १, १८
 नि दुर्गा इन्द्र अघिष्ठा मित्रा ७, २५, २

निधीयमानमपगूहमस्तु १०, ३२, ६
 नि नो होता वरेण्यः १, २६, २
 नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन् २, ११, ८
 नि पस्यासु त्रित स्तभूयन् १०, ४६, ६
 निमिषश्चिज्जबीयसा ८, ७३, २
 नि यद्यामाय वो गिरिः ८, ७, ५
 नि यद्युवेधे नियुतः सुदानू १, १८०, ६
 नि यद् वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धं १, ५४, ५; नि. ५, १६
 नियुत्वनतो ग्रामजितो यथा ५, ५४, ८
 नियुत्वान्वायवा गहि २, ४१, २; वा. य. २७, २९
 नियुवाना नि युत स्पर्हवी ७, ९१, ५
 नि येन मुष्टिहस्त्या १, ८, २; अथर्व. २०, ७९, १८
 नि ये रिणस्योजसा ५, ५६, ४
 निरग्नयो रुचुर्निरुसूर्यः ८, ३, २०
 निराविद्धयद्विगिभ्य आ ८, ७७, ६; नि. ६, ३४
 निराहावान्कृणोतन १०, १०१, ५; तै. सं. ४, २, ५, ५
 निरिणानो वि धावति ९, १४, ४
 निरिन्द्र बृहतीभ्यो ८, ३, १९
 निरिन्द्र भूम्या अधि १, ८०, ४
 निरु स्वसारमस्कृतोषसं १०, १२७, ३
 निर्मथितः सुधित आ ३, २३, १
 निर्माया ड ल्ये असुरा अभूवन् १०, १२४, ५
 निर्यत्पूतेव स्वधितिः शुचि ७, ३, ९
 निर्यदीं बुभ्राणमहिषस्य १, १४१, ३
 निर्युवाणो अशस्तीः ४, ४८, २
 नि वर्तध्वं मानु गाता १०, १९, १
 नि वेवेति पलितो वृत ३, ५५, ९
 नि वो यामाय मानुषो १, ३७, ७
 नि शत्रोः सोम वृष्यं ९, १९, ७
 नि शुष्ण इन्द्र धर्णसि ८, ६, १४
 नि शुष्ममिन्द्रवेपां ९, ५२, ४
 निश्चर्मण ऋभवो गामपिंसं १, ११०, ८
 निश्चर्मणो गामरिणीत १, १६१, ७
 नि षसाद् धृतघ्नतो १.२५, १०; वा. य. १०, २७, २०, २;
 तै. सं. १, ८, १६, १; तै. ब्रा. १, ७, १०, २;
 २, ६, ५, १
 नि पीमिदन्न गुह्या ३, ३८, ३
 नि पु ब्रह्म जनानां ८, ५, १३
 नि पु सीद् गणपते गणेषु १०, ११२, ९
 नि पू नमातिमतिं १, १२९, ५
 निष्कं वा वा कृणवने ८, ४७, १५

नि ष्वापया मिथूदशा १, २९, ३; अथर्व. २०, ७४, ३
 निषिध्वरीरोषधीराप ८, ५९, २
 निषिध्वरीस्त ओषधीरुता ३, ५५, २२
 नि सर्वसेन इषुधीर १, ३३, ३
 नि सामनामिविरामिन्द्र ३, ३०, ९
 नि होता होतृषदने २, ९, १; वा. य. ११, ३६; तै. म.
 ३, ५, ११, २; ४, १, ३ ३
 नीचावया अभवद् वृत्रपुत्र १, ३२, ९
 नीचा वर्तत उपरि १०, ३४, ९
 नीचीनक्षारं वरुणः कबन्धं ५, ८५, ३, नि. १०, ४
 नीललोहितं भवति १०, ८५, २८; अथर्व. १४, १, २६
 नू अन्यत्रा चिद्विजः ८, २४, ११
 नू हस्था ते पूर्वथा च १, १३२, ४
 नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी नः ७, २७, ५
 नू इन्द्र शूर स्तवमान ७, १९, ११; अथर्व. २०, ३७, १६
 नू गृणानो गृणते प्रत्नराजन् ६, ३९, ५
 नू च पुरा च सदनं रथीणाम् १, ९६, ७; नि. ४, १७
 नू चित्स भेषते जनो नरेषन् ७, २०, ६
 नू चित्सहोजा अमृतो १, ५८, १
 नू चिञ्ज इन्द्रो मधवा ७, २७, ४
 नू चिन्नु ते मन्यमानस्य ७, २२, ८; अथर्व. २०, ७३, २
 नू त आभिरभिष्टिभिः ५, ३८, ५
 नू ते पूर्वस्यावसो २, ४, ८
 नूना इदिन्द्र ते वयं ८, २१, ७
 नू त्वामग्न ईमहे वसिष्ठा ७, ७, ७; ८, ७
 नू देवासो वरिवः कर्तना नः ७, ४८, ४
 नू न इद्धि वार्यमासा ५, १७, ५
 नू न इन्द्रा वरुणा गृणाना ६, ६८, ८
 नू न एहि वार्यमग्ने ५, १६, ५
 नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे २, ११, २१; १५, १०; १६, ९;
 १७, ९; १८, ९; १९, ९; २०, ९; नि. १, ७
 नूनं तदिन्द्र दद्धि नो ८, १३, ५
 नूनं न इन्द्रापराय च ६, ३३, ५
 नूनमर्चं विहायसे ८, २३, २४
 नून पुनानोऽविभिः परिस्त्रव २, १०७, २; साम. १३१४
 नू नस्यसे नवीयसे ९, ९, ८
 नू नश्चित्रं पुहवाजामिहती ६, १०, ५
 नू नस्त्वं रथिरो देवसोम ९, ९७, ४८
 नू नो अग्न ऊनये सबाधसः ५, १०, ६
 नू नो अग्नऽवृकेभिः स्वस्ति ६, ४, ८
 नू नो गोमद्वीरवद्धेहि ७, ७५, ८

नू नो रयिं रथ्यं चर्षणिप्रां ६, ४९, १५
 नू नो रयिं उप मास्व ९, ९३, ५; नि. ६, २८
 नू नो रयिं पुरुषीरं बृहन्त ४, ४४, ६; अथर्व. २०, १४३, ६
 नू नो रयिं महामिन्द्रो ९, ४०, ३; साम. ९२६
 नू नो रास्व सहस्रवत् ३, १७, ७
 नू म आ वाचमुप याहि ६, २१, ११
 नू मन्वान एषां ५, ५२, १५
 नू मर्तो दयतं सनिष्यन् ७, १००, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ४
 नू मित्रो वरुणो अर्यमा नः ७, ६२, ६; ६३, ६
 नू मे गिरो नासत्याश्विना ८, ८५, ९
 नू मे ब्रह्माण्यम उच्छशाधि ७, १, २०; २५
 नू मे हवमा शृणुतं युवाना ७, ६७, १०; ६९, ८
 नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठे ७, ३९, ७; ४०, ७
 नू रोदसी अहिना बुध्न्येन ४, ५५, ६
 नू रोदसी बृहज्जिर्नो ४, ५६, ४
 नू एत इन्द्र नू गुगानः ४, १६, २१; १७, २१; १९, ११;
 २०, ११; २१, ११; २२, ११; २३, ११; २४, ११
 नू छिरं मरुतो वीरवन्तं १, ६४, १५
 नू सन्धानं दिव्यं ६, ५१, १२
 नृचक्षसं त्वा वयं ९, ८, ९; साम. ११८५
 नृचक्षसो अनिमिषन्तो १०, ६३, ४
 नृचक्षा एष दिवो मध्य १०, १३९, २; वा. य. १७, ५९;
 तै. सं. ४, ६, ३, ३
 नृचक्षा रक्षः परि पश्य १०, ८७, १०; अथर्व. ८, ३, १०
 नृणामु त्वा नृतमं गीर्भि. ३, ५१, ४
 नृधूतो अद्रिपुतो बर्हिषि ९, ७२, ४
 नृबाहुभ्यां चोदितो धारया ९, ७२, ५
 नृभिर्धूतः सुतो ८, २, २; साम. ७३५
 नृभिर्यमानो जज्ञानः पूतः ९, १०९, ८
 नृभिर्यमानो हर्यतो विचक्ष ९, १०७, १६; साम. ८५८
 नृवत्त इन्द्र नृतमाभिरूती ६, १९, १०; नि. ६, ६
 नृवह्मन् मनोयुजा ८, ५, २
 नृवह्मसो सवमिद्वेष्टस्मे ६, १, १२; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ५
 नेतार ऊ पु णस्तिरो १०, १२६, ६
 नेमिं नमन्ति चक्षसा ८, ९७, १२; साम. ९३१, अथर्व.
 २०, ५४, ३
 नेशत्तमो दुधितं ४, १, १७
 नेह भद्रं रक्षस्विने ८, ४७, १२
 नैतावदन्ये मरुतो यथेमे ७, ५७, ३
 नैतावदेना परो अन्यदस्ति १०, ३१, ८
 न्यक्रतून्प्रथिनो ७, ६, ३

न्यक्रन्दयन्नुपयन्त १०, १०२, ५; नि. ९, २३
 न्यमिं जातवेदसं होत्रवा ५, २६, ७
 न्यमिं जातवेदसं दधाता ५, २२, २
 न्यग्ने नध्यसा वचः ८, ३९, २
 न्यग्वातोऽव वाति १०, ६०, ११; अथर्व. ६, ९१, २
 न्यघ्न्यस्य मूर्धनि १, ३०, १९
 न्यर्षुदस्य विष्टपं ८, ३२, ३
 न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीत ५, ३२, १०
 न्याविध्यदिलीविशस्य १, ३३, १२; नि. ६, १९
 न्यु प्रियो मनुषः ७, ७३, २
 न्यु पु वाचं १, ५३, १; अथर्व. २०, २१, १
 एञ्जव चर्चरं जारं १०, १०६, ७
 पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां १०, ५३, ५;
 पञ्च पदानि रूपो अन्वरोहम् १०, १३, ३; अथर्व. १८, ३, ४०
 पञ्चपाद पितरं द्वादशाकृतिं १, १६४, १२; अथर्व. ९, ९, १२
 पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने १, १६४, १३; अथर्व. ९, ९, ११;
 नि. ४, २७
 पतङ्गमक्तमसुरस्य १०, १७७, १; तै. आ. ३, ११, १०
 पतङ्गो वाचं मनसा १०, १७७, २; तै. आ. ३, ११, ११
 पताति कुण्डुणाच्या १, २९, ६; अथर्व. २०, ७४, ६
 पतिर्भव वृत्रहन्सन्तुतानां ३, ३१, १८
 पतिर्ह्यध्वराणां १, ४४, ९
 पत्तो जगार प्रलब्धं १०, २७, १३; नि. ६, ६
 पत्नीवन्तः सुता इम ८, ९३, २२; नि. ५, १८
 पत्नीव पूर्वहूतिं १, १२२, २
 पथ एकः पीपाय तस्करो ८, २९, ६
 पथस्पथः परिपतिं ६, ४२, ८; वा. य. ३४, ४२; तै. सं.
 १, १, १४, २; नि. १२, १८
 पदं देवस्य नमसा ६, १, ४; तै. ब्रा. ३, ६, १०, २;
 नि. ४, १९
 पदं देवस्य मीळुषो ८, १०२, १५; साम. १५७२
 पदापणीरराधसो ८, ६४, २; साम. १३५५; अथर्व. २०, ९३, २
 पदे इव निहिते दस्य ३, ५५, १५
 पदेपदे मे जरिमा निधायि ५, ४१, १५
 पद्या वस्ते पुरुषाः ३, ५५, १४
 पनायं तदश्विना ८, ५७, ३; अथर्व. २०, १४३, ९
 पन्य आ दूर्ध्वरच्छता ८, ३२, १८
 पन्य इदुप गायत ८, ३२, १७
 पन्यं पन्यमित्येतारः ८, २, २५; साम. १२३; १६५७
 पन्यासं जातवेदसं ८, ७४, ३; साम. १५६६

पट्टक्षेप्यमिन्द्र त्वे ह्योजः ५, ३३, ६
 पप्रथ क्षां महि ६, १७, ७
 पयस्वतीरोषधयः १०, १७, १४; अथर्व. ३, २४, १;
 १८, ३, ५६; तै. सं. १, ५, १०, २
 पर ऋणा सावीः २, २८, ९
 परः सो अस्तु तन्वा ७, १०४, ११; अथर्व. ८, ४, ११
 परं मृत्यो अनु १०, १८, १; अथर्व. १२, २, २१; वा. य.
 ३५, ७; तै. ब्रा. ३, ७, १४ ५; तै. आ. ३, १५, २;
 ६, ७, ३; नि. ११, ८
 परशु चिद्वि तपति ३, ५३, २२
 परस्या अधि संवतो ८, ७५, १५; वा. य. ११, ७१; तै. सं.
 २, ६, ११, ३; ४, १, ९, २
 पराकात्ताच्चिद्विः ८, ९२, २७
 परा गावो यवसं कश्चिद् ८, ४, १८
 परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त हन्द्र १, ३३, ५
 परा णुदस्व मघवस्त्रिमित्रान् ७, ३२, २५
 परा देहि शामुख्यं १०, ८५, २९; अथर्व. १४, १, २५
 पराद्य देवा वृजिनं १०, ८७, १५; अथर्व. ८, ३, १४
 परा पूर्वेषां सख्या वृणक्ति ६, ४७, १७
 परा मे यमिन् धीतयो १, २५, १६
 परायतीनामन्वेति पाथः १, ११३, ८
 परायतीं मातरं ४, १८, ३
 परा याहि मघवन् ३, ५३, ५
 परावतं नासत्या २, ११६, ९
 परावतो ये दिक्षिषन्तं १०, ६३, १
 परा वीरास एतन ५, ६१, ४
 परा व्यक्तो अरुषो ९, ७१, ७
 परा शुभ्रा अयासो १, १६७, ४
 परा श्रुणीहि तपसा १०, ८७, १४; अथर्व. ८, ३, १३
 परा ह यत्स्थिरं १, ३९, ३
 परा हि मे विमन्यवः १, २५, ४
 परा हीम्न धावसि १०, ८६, २; अथर्व. २०, १२६, २
 परि कोशं मधुश्च्युतं ९, १०३, ३; साम. ५७७
 परिक्षिता पितरा १०, ६५, ८
 परि चिन्मर्तो वृषिणं १०, ३१, २
 परि णः शर्मयस्या ९, ४१, ६; साम. ८९७
 परि नेता मतीनां ९, १०३, ४
 परि णो अश्वमश्ववित् ९, ६१, ३; साम. १२१२
 परि णो देववीतये ९, ५४, ४
 परि णो याद्वस्युः ९, ६४, १८
 परि णो वृणजन्वा ८, ४७, ५

परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः २, ३३, १४; वा. य. १६, ५०;
 तै. सं. ४, ५, १०, ४
 परि तृन्धि पणीनां ६, ५३, ५
 परि ते जिग्युषो यथा ९, १००, ४
 परि ते दूळभो रथो ४, ९, ८; वा. य. ३, ३६
 परि रमना मितद्वरेति ४, ६, ५
 परि त्वं हयंतं हरिं ९, ९८७; साम. ५५२; १३२९; १६८१
 परि त्रिधातुरध्वरं ८, ७२, ९
 परि त्रिविष्टयध्वरं ४, १५, २; तै. ब्रा. ३, ६, ४, १
 परि स्वा गिर्वणो गिर १, १०, १२; वा. य. ५, २९; तै. सं.
 १, ३, १, २
 परि स्वाप्न पुरं वयं १०, ८७, २२; अथर्व. ७, ७१, १;
 ८, ३, २२; वा. य. ११, २६; तै. सं. १, ५, ६, ४;
 ४, १, २, ५
 परि दिव्यानि ममृशत् ९, १४, ८
 परि दैवीरनु स्वधा ९, १०३, ५
 परि शुक्षं सहसः ९, ७१, ४
 परि शुक्षः सनद्रयिः ९, ५२, १; साम. ४९६
 परि धामानि यानि ते ९, ६६, ३
 परि पूषा पुरस्तात् ६, ५४, १०; अथर्व. ७, ९, ४
 परि प्रजातः क्रत्वा १, ६९, २
 परि प्र धन्वेन्द्राय सोम ९, १०२, १; साम. ४२७; १३६७
 परिप्रयन्तं वर्यं सुषंसदं ९, ६८, ८
 परि प्र सोम ते रसो ९, ६७, १५
 परि प्रासिष्यद्वत्कविः ९, १४, १; साम. ४८६
 परि प्रियः कलशो ९, ९६, ९
 परि प्रिया दिवः कविः ९, ९, १; साम. ४७६; ९३५
 परि यत्कविः काव्या ९, ९४, ३
 परि यत्काव्या कविः ९, ७, ४; साम. ११३१
 परि यदिन्द्र रोदसी उभे १, ३३, ९
 परि यदेषामेको १, ६८, २
 परि यो रश्मिना दिवो ८, २५, १८
 परि यो रोदसी उभे ९, १८, ६
 परि वाजपतिः कविः ४, १५, ३; साम. ३०; वा. य. ११, २५;
 तै. सं. ४, १, २, ५; तै. ब्रा. ३, ६, ४, १
 परि वाजे न वाजयुं ९, ६३, १९
 परि वाराण्यव्यया ९, १०३, २
 परि विश्वानि चेतसा ९, २०, ३; साम. ९७०
 परि विश्वानि सुधितामः ३, ११, ८
 परिविष्टं जाहुषं विश्वतः १, ११६, २०
 परिवृक्तेष पतिविषं १०, १०२, ११

परि वो विश्वतो दध १०, १९, ७
 परिषथं ह्यरणस्य ७, ४, ७; नि. ३, २
 परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं ९, ३९, २; साम. ८९९
 परिष्कृतास इन्द्रो योषेव ९, ४६, २
 परि ष्य सुवानो अक्ष इन्द्रः ९, ९८, ३; साम. १२४०
 परि ष्य सुवानो अक्षय्यं ९, ९८, २
 परि सद्येव पशुमान्ति ९, ९२, ६
 परि ससिर्न वाजयुः ९, १०३, ६
 परि सुवानश्चक्षसे ९, १०७, ३; साम. १३१५
 परि सुवानास इन्द्रो ९, १०, ४; साम. ४८५; ११२२
 परि सुवानो गिरिष्ठाः ९, १८, १; साम. ४७५; १०९३
 परि सुवानो हरिंश्च ९, ९२, १
 परि सोम ऋतं ब्रूत ९, ५६, १
 परि सोम प्र धन्वा ९, ७५, ५; नि. ४, १५
 परि रूपशो वरुणस्य ७, ८७, ३
 परि हि ष्मा पुरुहूतो ९, ८७, ६
 परिष्कृतेदना जनो ८, ४७, ६
 परीं घृगा चरति १, ५२, ६
 परीतो वायवे सुतं ९, ६३, १०
 परीतो विष्चता सुतं सोमो ९, १०७, १; साम. ५१२;
 १३१३; वा.य. १२, २; तै. ब्रा. २, ६, १, १
 परीमे गामनेषत् १०, १५५, ५; अथर्व. ६, २८, २; वा.य.
 ३५, १८
 परेयिवाँसं प्रवतो १०, १४, १; अथर्व. १८, १, ४९; तै. आ.
 ६, १, १; नि. १०, २०
 परेहि विग्रमस्तुतं १, ४, ४; अथर्व. २०, ६८, ४
 परो दिवा पर एता १०, ८२, ५; वा. य. १७, २९; तै. सं.
 ४, ६, २, २
 परो मात्रमृचीषमं ८, ६८, ६
 परो मात्रया तन्वा ७, ९९, १; तै. ब्रा. २, ८, ३, २
 परो यत्वं परम आ जनिष्ठाः ५, ३०, ५
 परो हि मर्यैरसि ६, ४८, १९
 पर्जन्यः पिता महिषस्य ९, ८२, ३; साम. १३१७
 पर्जन्यवाता वृषभा ६, ४९, ६
 पर्जन्यबृद्धं महिषं ९, ११३, ३
 पर्जन्याय प्र गायत ७, १०२, १; तै. ब्रा. २, ४, ५, ५;
 तै. आ. १, २९, १
 पर्जन्यावाता वृषभा १०, ६५, २
 पर्युं पुप्र धन्व वाजसातये ९, ११०, १; साम. ४२८; १३६४;
 अथर्व. ५, ६, ४
 पर्वतश्चिन्महि वृद्धो विभाय ५, ६०, ३; तै. सं. ३, १, ११, ५;

पशुर्हं नाम मानवी १०, ८६, २३; अथर्व. २०, १२६ २३
 पर्विं तोकं तनयं पर्वभिष्ट ६, ४८, १०; साम. १६२४
 पर्विं दीने गभीर आं ८, ६७, ११
 पवते हर्यतो हरिरति ९, १०६, १३; साम. ५७६; ७७३
 पवते हर्यतो हरिर्गृणानो ९, ६५, २५
 पवन्ते वाजसातये ९, १३, ३; साम. ११८९; तांभ्य ब्रा. ४, २, १५
 पवमान ऋतः कविः ९, ६२, ३०
 पवमान ऋतं ब्रूत ९, ६६, २४
 पवमानः सुतो नृभिः ९, ६२, १६
 पवमानः सो अद्य नः ९, ६७, २२; वा. य. १९, ४२
 पवमान धिया हितो ९, २५, २; साम. ९२१
 पवमान नि तोशसे ९, ६३, २३; साम. १२३६
 पवमानमवस्यो ९, १३, २; साम. ११८८
 पवमान महि श्रवश्चिन्महिः ९, १००, ८
 पवमान महि श्रवो गाम् ९, ९, ९
 पवमान मघ्नो ९, ८६, ३४; नि. ५, ६
 पवमान रसस्तव ९, ६१, १८; साम. ८९०
 पवमान रुचारुचा ९, ६५, २; साम. ९०५
 पवमान विदा रयिमस्मभ्य सोम दुष्टम् ९, ६३, ११
 पवमान विदा रयिमस्मभ्यं सोम सुश्रियम् ९, ४३, ४
 पवमान सुवीर्यं ९, ११, ९; साम. १४४९
 पवमानस्य जङ्घतो ९, ६६, २५; साम. १३१०
 पवमानस्य ते कवे ९, ६६ १०; साम. ६५७
 पवमानस्य ते रसो ९, ६१, १७; साम. ८९१
 पवमानस्य ते वयं ९, ६१, ४; साम. ७८७
 पवमानस्य विश्ववित् ९, ६४, ७; साम. ९५८
 पवमाना स्वर्विदो ९, ५९, ४
 पवमाना असृक्षत पवित्रमति ९, १०७, २५; साम. ५२२
 पवमाना असृक्षत सोमाः ९, ६३, २५; साम. १६९९
 पवमाना दिवस्परि ९, ६३, २७; साम. १७००
 पवमानास आशवः ९, ६३, २६; साम. १७०१
 पवमानास इन्द्रवः ९, ६७, ७
 पवमानो अजीजनत् ९, ६१ १६; साम. ४८४; ८८९
 पवमानो अति स्निधो ९, ६६, २२
 पवमानो अभि स्पृधो ९, ७, ५; साम. ११३२
 पवमानो अमृषा सुवीर्यम् ९, ८५, ८
 पवमानो असिष्यदन्नक्षांसि ९, ४९, ५; साम. १४३९
 पवमानो रथीतमः ९, ६६, २६; साम. १३११
 पवमानो व्यभवत् ९, ६६, २७; साम. १३१२
 पवस्व गोजिदम्भित् ९, ५९, १
 पवस्व जनयन्निषो ९, ६६, ४

पवस्व दक्षसाधनो ९, २५, १; साम. ४७४; ९१९
 पवस्व देवमादनो ९, ८४. १
 पवस्व देववीतय इन्द्रो ९, १०६, ७; साम. ५७१; १३२६
 पवस्व देववीरति ९, २, १; साम. १०३७
 पवस्व देवायुषग् ९, ६३, २२; साम. ४८३; १२३५
 पवस्व मधुमत्सम इन्द्राय ९, १०८, १; साम. ५७८; ६९२
 पवस्व वाचो अग्निः ९, ६२. २५; साम. ७७५
 पवस्व वाजसातमः ९, १००, ६; साम. १०१६
 पवस्व वाजसातयेऽभिश्चानि ९, १०७, २३; साम. ५२१
 पवस्व वाजसातये विप्रस्य ९, ४३, ६
 पवस्व विश्वचर्षणे ९, ६६, १
 पवस्व वृत्रहन्तमोकथेभिः ९, २४, ६; साम. ९६६
 पवस्व वृष्टमा सु नो ९, ४९, १; साम. १४३५
 पवस्व सोम क्रतुविन् ९, ८६, ४८
 पवस्व सोम क्रत्वे दक्षाय ९, १०९, १०; साम. ४३०; १३३२
 पवस्व सोम दिव्येषु ९, ८३, २२
 पवस्व सोम देववीतये ९, ७०, ९
 पवस्व सोम शुक्ली सुधारो ९, १०९, ७; साम. ४३६
 पवस्व सोम मधुमा ९, ९६, १३; साम. ५३२
 पवस्व सोम मन्दयन् ९, ६७, १६; साम. १८१०
 पवस्व सोम महान्तसमुद्रः ९, १०९, ४; साम. ४२९; १२४१
 पवस्वाङ्गयो अदाभ्यः ९, ५९, २
 पवस्वेन्द्रो पवमानो ९, ९६, २१
 पवस्वेन्द्रो वृषा सुतः ९, ६१, २८; साम. ४७९; ७७८
 पवित्रं ते विततं ९, ८३, १; साम. ५६५; ८७५; तै. आ.
 १, ११, १; ताण्ड्य ब्रा. १, २, ८
 पवित्रवन्तः परि वाचं ९, ७३, ३; तै. आ. १, ११, १; नि.
 १२, ३२
 पवित्रेभिः पवमानो ९, ९७, २४
 पवीतारः पुनीतन ९, ४, ४; साम. १०५०
 पञ्च नः सोम रक्षसि १०, २५, ६
 पञ्च चित्रा सुभगा १, ९२, १२
 पञ्चापुरस्तादधरात् १०, ८७, २१; अथर्व. ८, ३, २०
 पञ्चोदमन्यदभवत् १०, १४९, ३
 पश्यन्मन्यस्या अतिथिं १०, १२४, ३
 पश्वा न तायुं गुहा १, ६५, १
 पश्वा यत्पश्वा वियुता १०, ६१, १२
 पाकः पृच्छामि मनसा १, १६४, ५; अथर्व. ९, ९, ६
 पाकत्रा स्थन देवा ८, १८, १५
 पातं नो रुद्रा पायुभिः ५, ७०, ३; साम. ९८७
 पाता वृत्रहा सुतं ८, २, २६; साम. १६५९

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता ६, ४४, १५
 पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीः ६, २३, ३
 पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं ३, ५, ५
 पान्तं आ वो अन्धस ८, ९२, १; साम. १५५; ७१३
 पान्ति मिश्रावरुणाववधात् १, १६७, ८
 पारावतस्य रातिषु ८, ३४, १८
 पार्षद्वाणः प्रस्कण्वं ८, ५१, २
 पावकया यश्चिन्नया ६, १५, ५; वा. य. १७, १०; तै. सं.
 ४, ६, १, २
 पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः १०, १४०, २; साम. १८१७; वा. य.
 १२, १०७; तै. सं. ४, २, ७, ३
 पावकशोचे तव हि क्षयं ३, २, ६
 पावका नः सरस्वती १, ३, १०; साम. १८९; वा. य.
 २०, ८४; तै. ब्रा. २, ४, ३, १; नि. ११, २६
 पावमानीर्यो अध्येति ९, ६७, ३२; साम. १२९९
 पात्रीरवी कन्या चित्रायुः ६, ४९, ७; तै. सं. ४, १, ११, २
 पावीरवी तन्यतुरेकपादयः १०, ६५, १३; नि. १२, ३०
 पाहि गायान्धसो मदे ८, ३३, ४; साम. २८९
 पाहि न इन्द्र सुष्टु १, १२९, ११
 पाहि नो अग्न एकया ८, ६०, ९; साम. ३६; १५४४;
 वा. य. २७, ४३
 पाहि नो अग्रे पायुभिः १, १८९, ४
 पाहि नो अग्रे रक्षसः पाहि १, ३६, १५
 पाहि नो अग्रे रक्षसो अजुष्टात् ७, १, १३
 पाहि विश्वस्माद्रक्षसो ८, ६०, १०; साम. १५४५
 पिता यज्ञानामसुरो ३, ३, ४; नि. ५, २
 पिता यस्त्वां दुहितरं १०, ६१, ७
 पितुः प्रज्ञस्य जन्मना १, ८७, ५
 पितुं नु स्तोषं महो १, १८७, १; वा. य. ३४, ७; नि.
 ९, २५
 पितुभृतो न तन्तुमिह १०, १७२, ३
 पितुर्न पुत्रः सुभृतो ८, १२, २७
 पितुर्न पुत्राः क्रतु १, ६८, ९
 पितुर्मातुरध्या ये ९, ७३, ५
 पितुश्च गर्भं जनितुश्च ३, १, १०
 पितुश्चिदूर्ध्वर्जनुषा ३, १, ९
 पितेव पुत्रमभिभः १०, ६९, १०
 पित्रे चिच्छुः सदनं समसं ३, ३१, १२
 पित्र्यग्न्यपो मरुतः सुदान १, ६४, ६; तै. सं. ३, १, ११, ७
 पिपर्तु नो अदिती राजपुत्रा २, २७, ७
 पिपर्तु मा तद्वतस्य १०, ३५, ८

पिपीले अंशुर्मघो न ४ १२, ८
 पिपीले देवाँ उवातो १०, २, १; तै.सं. ४, ३, १३, ४; तै.ब्रा.
 ३, ५, ७, ५; ६, ११, ४
 पिबतं सोमं मधुमन्तम् ८, ८७, ४
 पिबतं घर्म मधुमन्तम् ८, ८७, २
 पिबतं च तृण्युतं च ८, ३५, १०
 पिबन्ति मित्रो अर्यमा ८, ९४, ५; साम. १७८६
 पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो ९, १०९, १५
 पिब स्वधैनवानां ८, ३२, २०
 पिबा स्वस्य निर्वणः ८, १, २६; साम. १३९३
 पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु २, ११, ११
 पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मा रिषण्यो १०, २२, १५
 पिबा वर्धस्व तव घा सुतासः ३, ३६, ३
 पिबा सुतस्य रासिनो ८, ३, १; साम. २३९; १४२१
 पिबा सोममभि यमुग्रतः ६, १७, १
 पिबा सोममिन्द्र मन्दन्तु ७, २२, १; साम. ३९८; ९२७;
 अथर्व. २०, ११७, १; तै.सं. २, ४, १४, ३
 पिबा सोममिन्द्र सुवानम् १, १३०, २
 पिबा सोमं मदाय कं ८, ९५, ३
 पिबा सोमं महत १०, ११६, १
 पिबेदिन्द्र मरुत्सखा ८, ७६, ९
 पिबाङ्गभृष्टिमभृष्टां १, १३३, ५
 पिबाङ्गरूपः सुभगो २, ३, ९; तै.सं. ३, १, ११, २
 पीपाय घेनुगदितिः १, १५३, ३
 पीपाय स श्रवसा मर्त्येषु ६, १०, ३
 पीपिवांसं सरस्वत ७, ९६, ६; तै.सं. ३, १, ११, २
 पीबानं मेघमपचन्त १०, २७, १७
 पीवोअङ्गौ रयिष्टुघः ७, ९१, ३; वा.य. २७, ३३, तै.ब्रा.
 २, ८, १, १
 पीवोअङ्गाः शुचद्रथा ४, ३७, ४
 पुत्रमिव पितरा १०, १३१, ५; अथर्व. २०, १२५, ५; वा.य.
 १०, ३४; २०, ७७; तै.ब्रा. १, ४, २, १
 पुत्रिणा ता कुमारिणा ८, ३१, ८
 पुत्रो न जातो रण्वो १, ६९, ५
 पुनः पत्नीमग्निरदाद् १०, ८५, ३९; अथर्व. १४, २, २;
 नि. ४, २५
 पुनः पुनर्जायमाना १, ९२, १०
 पुनः समव्यद्विततं २, ३८, ४; नि. ४, ११
 पुनन्तु मां देवजनाः ९, ६७, २७; वा.य. १९, ३९; तै.ब्रा.
 १, ४, ८, १; २, ६, ३, ४
 पुनरेता नि वर्तन्ताम् १०, १९, ३

पुनरेता नि वर्तय १०, १९, २
 पुनरेहि वृषाकपे १०, ८६, २१; अथर्व. २०, १२६, २१;
 नि. १२, २८
 पुनर्दाय ब्रह्मजायां १०, १०९, ७; अथर्व. ५, १७, ११
 पुनर्नः पितरो ममो १०, ५७, ५; वा.य. ३, ५५; तै.सं.
 १, ८, ५, ३
 पुनर्नो असुं पृथिवी १०, ५९, ७
 पुनर्ये चक्रु पितरा युवाना ४, ३३, ३
 पुनर्वै देवा अद्वुः १०, १०९, ६; अथर्व. ५, १७, १०
 पुनाता दक्षसाधनं ९, १०४, ३; साम. ११५९
 पुनाति ते परिस्त्रुतं ९, १, ६; वा.य. १९, ४; तै.सं.
 १, ८, २१, १; तै.ब्रा. २, ६, १, २
 पुनात इन्द्रवा भर (०। त्वं वसूनि०) ९, १००, २
 पुनात इन्द्रवा भर (०। वृषन्०) ९, ४०, ६
 पुनात इन्द्रवेषां पुरुहूत ९, ६४, २७
 पुनातः कलशेष्वा ९, ८, ६; साम. ११८३
 पुनातः सोम जागृविः ९, १०७, ६; साम. ५१९
 पुनातः सोम धारयापो ९, १०७, ४; साम. ५११; ६७५
 पुनातः सोम धारयेन्दो ९, ६३, २८
 पुनातश्चमू जनयन् ९, १०७, १८
 पुनानासश्चमूषदो ९, ८, २; साम. ११७९
 पुनाने तन्वा मिथः ४, ५६, ६; साम. १५९७
 पुनानो अक्रमीदभि ९, ४०, १; साम. ४८८; ९२४
 पुनानो देववीतय ९, ६४, १५; साम. ८४३
 पुनानो याति हर्यतः ९, ४३, ३
 पुनानो रूपे अव्यये ९, १६, ६
 पुनानो परिवस्कृधि ९, ६४, १४; साम. ८४२
 पुनीषे वामरक्षसं मनीषां ७, ८५, १
 पुमौ एनं तनुत उत् १०, १३०, २; अथर्व. १०, ७; ४३-४४
 पुरः सद्य ह्यथाधिषे ९, ६१, २; साम. १२११
 पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्ता १, १०९, ८
 पुरं न धृष्णवा रुज ८, ७३, १८
 पुराणे दुरितेभ्यः ८, ४४, ३०
 पुराणमोकः सख्यम् ३, ५८, ६
 पुराणौ अनुवेनन्तं १०, १३५, २
 पुराणा वां वीर्यां १०, ३९, ५
 पुरा भिन्दुर्युवा कविः १, ११, ४; साम. ३५९, १२५०;
 तौल्य ब्रा. १४, १२, ३
 पुरा यस्मिन्स्तमसो अपीतेः १, १२१, १०
 पुरा संवाचावभ्यावदुत्स २, १६, ८

पुरीष्वासो अग्रयः ३, २२, ४; वा. य. १२, ५०; तै. सं.

४. २, ४, ३

पुरुकुलसानी हि वामदाशव ४, ४२, ९

पुरुत्रा चिद्धि वां नरा ८, ५, १६

पुरुत्रा हि सट्कुसि ८, ११, ८; ४३, २१; साम. ११६७;

तै. ब्रा. २, ४, ४ ४

पुरु त्वा दाशान्वोचे १, १५०, १; साम. ९७; नि. ५, ७

पुरुद्रप्ता अजिमन्त ५, ५७, ५

पुरुप्रिया ण ऊतये ८, ५, ४

पुरुमन्त्रा पुरुवसू ८, ८, १२

पुरुष एवेदं सर्वं १०, ९०, २; साम. ६१९; अथर्व. १९, ६, ४;

वा. य. ३१, २; तै. ब्रा. ३, १२, १

पुरुष्टुतस्य धामभिः ३, ३७, ४; अथर्व. २०, १९, ४

पुरु हि वां पुरुभुजा ६, ६३, ८; नि. ६, २९

पुरुहूतं पुरुष्टुतं ८, ९२, २; साम. ७१४

पुरुहूतो यः पुरुहूतः ६, ३४, २

पुरुणि दसो नि रिणाति १, १४८, ४

पुरुणि हि त्वा सवना १०, ८९, १६

पुरुष्यमे पुरुषा त्वाया ६, १, १३; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ५

पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां ६, ४५, २२

पुरुतमं पुरुणामीशानं १, ५, २; साम. ७४१; अथर्व.

२०, ६८, १२

पुरु यत्त इन्द्र सन्त्युक्था ५, ३३, ४

पुरुवो मा सृष्टा १०, ९५, १५; शत. ब्रा. ११. ५, १, ९

पुरुणा चिद्धयस्ति ५, ७०, १; साम. ९८५

पुरु वर्षास्थिना दधाना १, ११७, २

पुरोगा अग्निर्देवानां १, १८८, ११

पुरोजिती वो अन्धसः ९, १०१, १; साम. ५४५, ६९७

पुरोका अग्ने पचतः ३, २८, २; नि. ६, १६

पुरोका इत्तुर्वशो ७, १८, ६

पुरोकाशं यो अश्मै सोमं ८, ३१, २

पुरोकाशं सनश्रुत ३, ५२, ४

पुरोकाशं च नो वसो ३, ५२, ३; ४, ३२, १६

पुरोकाशं नो अन्धस ८, ७८, १

पुरोकाशं पचत्यं ३, ५२, २

पुरो वो मन्त्रं दिव्यं सुवृत्ति ६, १०, १

पुष्टिर्न रणवा क्षितिर्न १, ६५, ५

पुष्याक्षमे अभियोगे ५, ३७, ५

पूर्वापरं चरतो १०, ८५, १८; अथर्व. ७, ८१, १; १३, २, ११;

१४, १, २३; तै. ब्रा. २, ७, १२, २; ८, ९, ३

पूर्वापुषं सुहवं पुरुष्टुहं ८, २२, २

ऋ० ११६

पूर्वामनु प्रदिशं याति ९, १११, ३; साम. १५९१

पूर्वामनु प्रयतिम् १, १२६, ५

पूर्वा विश्वस्माभुवनाद् १, १२३, २

पूर्वाभिर्हि ददाशिम १, ८६, ६; तै. सं. ४, ३, १३, ५

पूर्वोरस्य निष्पिषो ३, ५१, ५

पूर्वोरहं शरदः ऋश्रमाणा १, १७९, १

पूर्वोरिद्रस्य रातयो १, ११, ३; साम. ८२९

पूर्वरूपसः शरदश्च ४, १९, ८

पूर्वाश्चिद्धि त्वे तुविकृमि ८, ६६, १२

पूर्वाष्ट इन्द्रोपमातयः ८, ४०, ९

पूर्वं अर्धे रजसो १, १२४, ५

पूर्वो देवा भवतु १, ९४, ८

पूर्वं होतरस्य नो १, २६, ५

पूषणं न्वजाश्वं ६, ५५, ४

पूषण्वते ते चक्रमा ३, ५२, ७

पूषण्वते मरुत्वसे १, १४२, १२

पूषन्तव व्रते वयं ६, ५४, ९; अथर्व. ७, ९, ३; वा. य.

३४, ४१; तै. ब्रा. २, ५, ५, ५

पूषन्ननु प्र गा इहि ६, ५४, ६

पूषा गा अन्वेतु नः ६, ५४, ५; तै. सं. ४, १, ११, २;

तै. ब्रा. २, ४, १, ५

पूषा त्वेतइच्यावयतु १०, १७, ३; अथर्व. १८, २, ५४;

तै. आ. ६, १, १, नि. ७, ९

पूषा त्वेतो नयतु १०, ८५, २६; अथर्व. १४, १, २०

पूषा राजानमाष्टिः १, २३, १४

पूषा विष्णुर्हवन मे ८, ५४, ४

पूषा सुबन्धुर्दिव ६, ५८, ४; तै. ब्रा. २, ८, ५, ४

पूषेमा आशा अनु वेद १०, १७, ५; अथर्व. ७, ९, २;

तै. ब्रा. २, ४, १, ५; तै. आ. ६, १, १

पूषश्चक्र न रिस्यति ६, ५४, ३

पृक्षप्रयजो द्रविणः ३, ७, १०

पृक्षस्य वृष्णो अरुषस्य ६, ८, १

पृक्षे ता विश्वा भुवना २, ३४, ४

पृक्षो वपुः पितुमान् १, १४१, २

पृच्छामि त्वा परमन्तं १, १६४, ३४; अथर्व. ९, १०, १३;

वा. य. २३, ६१

पृच्छे तदेनो वरुण ७, ८६, ३

पृणीयादिष्ठाधमानाय १०, ११७, ५

पृथक्प्रायन्प्रथमा १०, ४४, ६; अथर्व. २०, ९४, ६; नि.

५, २५

पृथुपाजा अमर्त्यो ३, २७, ५; तै. ब्रा. ३, ६, १, ३

पृथू करस्त्रा बहुला ६, १९, ३
 पृथू रथो दक्षिणाया १, १२३, १
 पृदाकुसानुर्यजतो गवेषणः ८, १७, १५
 पृषदश्वा मरुतः पृश्नि १, ८९, ७; वा. य. २५, २०
 पृषध्रे मेध्ये मातरिश्वा ८, ५२, २
 पृष्टो दिवि धाययमि. ७, ५, २
 पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः १, ९८, २; वा. य. १८, ७३, तै. सं. १, ५, ११, १; तै. ब्रा. ३, ११, ६, ४
 पौरं चिद्धयुदप्रुतं ५, ७४, ४
 पौरो अश्वस्य पुरुकृद् ८, ६१, ६; साम. १५८०, अथर्व. २०, ११८, २
 प्र ऋभुभ्यो दूतमिव ४, ३३, १
 प्र कविर्देववीतये ९, २०, १; साम. ९६८
 प्र कारवो मनना ३, ६, १; तै. ब्रा. २, ८, २, ५
 प्र काव्यमुशनेव ९, ९७, ७; साम. ५२४. १११६
 प्र कृतान्यृजीषिणः ८, ३२, १
 प्र कृष्टिहव शूष एति ९, ७१, २
 प्र केतुना बृहता यात्यमिः १०, ८, १; साम. ७१; अथर्व. १८, ३, ६५, तै. आ. ६, ३, १
 प्र श्रोदसा धायसा ७, ९५, १
 प्र गायताभ्यर्चाम ९, ९७, ४; साम. ५३५
 प्र गायत्रेण गायत ९, ६०, १
 प्र वा न्वस्य महतो २, १५, १
 प्र चक्रे महसा सहो ८, ४, ५
 प्र चर्षणिभ्यः पृतना १, १०९, ६, तै. सं. ४, २, ११, १
 प्र चित्रमकं गृणते ६, ६६, ९; तै. सं. ४, १, ११, ३; तै. ब्रा. २, ८, ५, ५; नि. ३, २१
 प्रचेतसं त्वा कवे ८, १०२, १८
 प्र च्यवानाज्जुजुषो ५, ७४, ५
 प्रजानस्रे तव योनिं १०, ९१, ४
 प्रजापतिर्मह्यमेता १०, १६९, ४; तै. सं. ७, ४, १७, २
 प्रजापते न त्वदेतानि १०, १२१, १०; अथर्व. ७, ७९, ४; ८०, ३; वा. य. १०, २०; २३, ६५; तै. सं. १, ८, १४, २; ३, २, ५, ६; तै. ब्रा. २, ८, १, २, ३, ५, ७, १; नि. १०, ४३
 प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजंत २, १३, ४
 प्रजामृतस्य पिप्रतः ८, ६, २; साम. १३०९; अथर्व. २०, १३८, २
 प्रजावता वचसा १, ७६, ४
 प्रजावतीः सूयवसं ६, २८, ७; अथर्व. ४, २१, ७; तै. ब्रा. २, ८, ८, १२

प्रजा हारिस्त्रो अत्यायम् ८, १०१, १४; तै. आ. २, १; अथर्व. १०, ८, ३
 प्र जिह्वया भरते वेपो १०, ४६, ८
 प्र ण इन्द्रो महे तन ९, ४४, १; साम. ५०९
 प्र ण इन्द्रो महे रण ९, ६६, १३
 प्रणीतिभिष्टे हर्यश्च १०, १०४, ५
 प्र णु त्वं विप्रमध्वरेषु साधुं ५, १, ७
 प्रणेतारं वस्यो अस्त्रा ८, १६, १०; अथर्व. २०, ४६, १
 प्र णो देवी सरस्वती ६, ६१, ४; तै. सं. १, ८, २२, १
 प्र णो धम्वस्विन्द्रवो ९, ७९, २
 प्र त आशवः पवमान ९, ८६, १
 प्र त आश्विनीः पवमान ९, ८६, ४; साम. ८८६
 प्र त इन्द्र पूर्याणि १०, ११२, ८
 प्र तं विविक्किम १, १६७, ७
 प्र तत्त अथ शिपिविष्ट ७, १००, ५; साम. १६२६, तै. सं. २, २, १२, ५; नि. ५, ९
 प्र तत्ते अथा कारणं कृतं भूत् ६, १८, १३
 प्र तद्दुःशीमे पृथवाने १०, ९३, १४
 प्र तद्विष्णु स्तवते १, १५४, २; अथर्व. ७, २६, २-३; तै. ब्रा. २, ४, ३, ४; नि. १, २०
 प्र तद्भोचेयं भन्याये १, १२९, ६; नि. १०, ४२
 प्र तमिन्द्र नशीमहि ८, ६, ९
 प्र तस्यसीं नश्यसीं १, १४३, १
 प्र तस्यसो नमउक्तिं तुरस्य ५, ४३, ९
 प्र तो अग्निर्बभसत् ४, ५, ४
 प्र तार्यायुः प्रतरं १०, ५९, १
 प्रति केतवः प्रथमा अदधन् ७, ७८, १
 प्रति घोराणामेतानाम् १, १६९, ७
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वे ७, १०४, २५; अथर्व. ८, ४, २५
 प्रति ते दस्यवे वृक ८, ५६, १
 प्रति त्वं चारुमध्वरं १, १९, १; साम. १६; नि. १०, ३६
 प्रति त्वा दुहितर्दिवः ७, ८१, ३
 प्रति त्वाद्य सुमनसो ७, ७८, ५
 प्रति त्वा शवसी वदत् ८, ४५, ५
 प्रति त्वा स्तोमैरीकते ७, ७६, ६
 प्रति घृतानामरुषासो ७, ७५, ६
 प्रति धाना भरत ३, ५२, ८
 प्रति न स्तोमं त्वष्टा जुषेत ७, ३४, २१
 प्रति प्रयाणमसुरस्य विद्वान् ५, ४९, २
 प्रति प्र याहीन्द्र मीळुषो नृन् १, १६९, ६
 प्रति प्राशव्याँ हृतः ८, ३१, ६

प्रति प्रियतमं रथं ५, ७५, १; साम. ४१८; १७४३
 प्रति ब्रवाणि वर्तयते १०, ९५, १३
 प्रति भद्रा अदक्षत ४, ५२, ५
 प्रति मे स्तोममदितिर्जगृ ५, ४२, २
 प्रति यस्या नीषा दक्षि १, १०४, ५. नि. ५, १६
 प्रति यदापो अदश्रं १०, ३०, १३
 प्रति वा एना नमसाहमेमि १, १७१, १
 प्रति वां रथं नृपती जरथ्ये ७, ६७, १
 प्रति वां सूर उदिते मिश्रं ७, ६६, ७; साम. १०६७
 प्रति वां सूर उदिते सूक्तैः ७, ६५, १
 प्रति वो वृषदक्षये ८, २०, ९
 प्रति धुताय वो धृषत् ८, ३२, ४; नि. ५, १६
 प्रति भीमभिर्जरते समिद्धः ७, ७८, २
 प्रति षोभन्ति सिंधवः १, १६८, ८
 प्रति ष्या सूनरी जनी ४, ५२, १; साम. १७२५
 प्रति स्तोमेभिरुषसं वसिष्ठाः ७, ८०, १
 प्रति स्पशो वि सृज ४, ४, ३; वा य. १३, ११; तै. सं.
 १, २, १४, १
 प्रति स्मरेथां तुजयन्निर्वैः ७, १०४, ७; अथर्व. ८, ४, ७
 प्रतीचीने मामहनी १०, १८, १४
 प्र तु द्रव परि कोषं ९, ८७, १; साम. ५२३; ६७७
 प्र तुविष्णुस्य स्थविरस्य ६, १८, १२
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं ७, १, ४
 प्र ते अग्ने हविष्मती ३, १९, २
 प्र ते अश्वोतु कुक्षयोः ३, ५१, १२; साम. ७३९
 प्र ते अस्या उपसः १०, २९, २; अथर्व. २०, ७६, २
 प्र ते दिवो न वृष्टयो ९, ६२, २८
 प्र ते धारा अल्यवनि ९, ८६, ४७
 प्र ते धारा असश्चतो ९, ५७, १; साम. १७६१
 प्र ते धारा मधुमतीः ९, ९७, ३१; साम. ५३४
 प्र ते नावं न समने २, १६, ७
 प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्रा ४, १९, १०
 प्र ते पूर्वाणि करणानि वोचं ५, ३१, ६
 प्र ते बभू विचक्षण ४, ३२, २२
 प्र ते मदासो मदिरास २, ८६, २
 प्र ते महे विद्ये शंसिबं १०, ९६, १; अथर्व. २०, ३०, १;
 तै. ब्रा. २, ४, ३, १०; ३, ७, ९, ६
 प्र ते यक्षि प्र त ह्यमि १०, ४, १; तै. सं. २, ५, १२, ४
 प्र ते रथं मिथुकृतं १०, १०२, १
 प्र तेऽरद्वरुणो वातवे १०, ७५, २
 प्र ते वोचाम धीर्या ४, ३२, १०

प्र ते सोतार ओणयोः ९, १६, १
 प्रतनं रथीणां युजं ६, ४५, १०
 प्रतनं होतारमीढ्यं ८, ४४, ७
 प्रतनवज्जनया गिरः ८, १३, ७
 प्रतान्मानादध्या ये ९, ७३, ६
 प्रतो हि कमीढ्यो अध्वरेषु ८, ११, १०; तै. आ. १०, २, १
 प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानो ३, ५, १
 प्रत्यग्निरुषसामग्रम् ४, १३, १
 प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा ४, १४, १
 प्रत्यग्ने मिथुना १०, ८७, २४
 प्रत्यग्ने हरसा हरः १०, ८७, २५; साम. ९५, नि. ४, १९
 प्रत्यह देवानां विशः १, ५०, ५; अथर्व. १३, २, २०;
 २०, ४७, १७; नि. १२, २४
 प्रत्यङ्मर्मकमनयन् १०, १५७, ५; अथर्व. २०, ६३, ३;
 १२४, ६
 प्रत्यर्चाशदस्या १, ९२, ५
 प्रत्यर्थिर्यज्ञानां १०, २६, ५
 प्रत्यस्मै पिपीषते ६, ४२, १; साम. ३५२; १४४०. तै. ब्रा.
 ३, ७, १०, ६
 प्रत्यस्थ श्रेणयो दृष्ट १०, १४२, ५
 प्रत्यु अदश्यायती ७, ८१, १; साम. ३०३; ७५१; तै. ब्रा.
 ३, १, ३, १
 प्रत्यक्षसः प्रतवसो १, ८७, १
 प्र त्वा कृतं वृणीमहे १, ३६, ३
 प्र त्वा नमोभिरिन्द्व ९, १६, ५
 प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य १०, ८५, २४; अथर्व. १४, १, १९; ५८
 प्रथमं जातवेदसमग्निं ८, २३, २२
 प्रथमभाजं यशसं वयोधां ६, ४९, ९
 प्रथमा हि सुवाचसा १, १८८, ७
 प्रथश्च यस्य सप्रथश्च १०, १८१, १
 प्रथिष्ट यस्य वीरकर्म १०, ६१, ५
 प्रथिष्ट यामन्पृथिवी चिदेषां ५, ५८, ७
 प्रदक्षिणिदभि गृणन्ति २, ४३, १
 प्र दानुदो दिव्यो दानु ९, ९७, २३
 प्र दीधितिर्विश्ववारा ३, ४, ३
 प्र देवत्रा ब्रह्मणे १०, ३०, १
 प्र देवं देववीतये ६, १६, ४१; तै. सं. ३, ५, ११, ४
 प्र देवं देव्या धिया १०, १७६, २; तै. सं. ३, ५, ११, १
 प्र देवमच्छा मधुमन्त ९, ६८, १; साम. ५६३
 प्र देवोदासो अग्निः ८, १०३, २; साम. ५१, १५९७
 प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा १, १५९, १

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः ७, ५३, १
 प्र द्युम्नाय प्र शवसे ८, ९, २०; अथर्व. २०, १४२, ५
 प्र धन्वा सोम जागृविः ९, १०६, ४; साम. ५६७
 प्र धारा अस्य शुषिमणो ९, ३०, १
 प्र धारा मध्वो अग्रियो ९, ७, २; साम. ११२९
 प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्यः १०, ९२, १३
 प्र नव्यसा सहसः सुतुं ६, ६, १
 प्र निक्षेनेव सिन्धवो ९, १७, १
 प्र नु यदेषां महिना १, १८६, ९
 प्र नु वयं सुते या ५, ३०, ३
 प्र नु वोचा सुतेषु वां ६, ५९, १
 प्र नूनं जातवेदसं १०, १८८, १; नि. ७, २०
 प्र नून जायतामयं १०, ६२, ८
 प्र नूनं धावता पृथक् ८, १००, ७
 प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः १, ४०, ५; वा. य. ३४, ५७
 प्र नू महित्वं वृषभस्य १, ५२, ६; नि. ७, २३
 प्र नू स मर्तः शवसा १, ६४, १३
 प्र नेमस्मिन्ददशो १०, ४८, १०
 प्र नो यच्छत्वर्थमा १०, १४१, २; अथर्व. ३, २०, ३;
 वा. य. ९, २९; तै. सं. १, ७, १०, २
 प्रपथे पथामजनिष्ट १०, १७, ६; अथर्व. ७, ९, १; तै. ब्रा.
 २, ८, ५, ३
 प्र पर्वतानामुशती उपस्था ३, ३३, १; नि. ९, ३९
 प्र पवमान धन्वसि ९, २४, ३; साम. ९६३
 प्र पस्त्यामदितिं सिन्धुम् ४, ५५, ३
 प्र पीपय वृषभ जिम्ब वाजानमे ३, १५, ६
 प्र पुनानस्य चेतसा ९, १६, ४
 प्र पुनानाय वेधसे ९, १०३, १; साम. ५७३
 प्र पूतास्त्रिगमशोचिषे १, ७९, १०
 प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिः ७, ५३, २; तै. सं. ४, १.११, ४;
 तै. ब्रा. २, ८, ४, ७
 प्र पूषणं वृणीमहे ८, ४, १५
 प्र प्यायस्व प्र स्यन्दस्व ९, ६७, २८
 प्रप्र क्षयाय पन्थसे ९, ९, २; साम. ९३७
 प्रप्र पूषणस्तुविजातस्य १, १३८, १
 प्रप्र वस्त्रिष्टुभं ८, ६९, १; साम. ३६०
 प्रप्रायमग्निर्भरतस्य ७, ८, ४; वा. य. १२, ३४, तै. सं.
 २, ५, १२, ४; ४, २, ३, २
 प्रप्रा वो अस्मे १, १२९, ८; नि. ६, ४
 प्र वज्रवे वृषभाम २, ३३, ८

प्र बाहवा सिस्वतं ७, ६२, ५; वा. य. २१, ९; तै. सं.
 १, ८, २२, ३; तै. ब्रा. २, ७, १५, ६; ८, ६, ७
 प्र बुध्न्या व ईरते ७, ५६, १४; तै. सं. ४, ३, १३, ६
 प्र बोधयोषोः पृणतो १, १२४, १०
 प्र बोधयोषो अश्विना ८, ९, १७; अथर्व. २०, १४२, २
 प्र ब्रह्माणि नभाक्वद् ८, ४०, ५
 प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त ७, ४२, १
 प्र ब्रह्मैतु सदानादृतस्य ७, ३६, १
 प्रभङ्गं दुर्मतीनां ८, ४६, १९
 प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः ८, ६१, १८; साम. १४५९
 प्रभर्ता रथं गव्यन्त ८, २, ३५
 प्र भूज्यन्तं महं १०, ४६, ५; साम. ७४
 प्र भ्रातृत्वं सुदानवो ८, ८३, ८
 प्र मंहिष्ठाय गायत ८, १०३, ८; साम. १०७, ८७८
 प्र मंहिष्ठाय वृहते त १, ५७, १; अथर्व. २०, १५, १
 प्र मन्दिने पितुमदर्चता १, १०१, १; साम. ३८०; नि.
 ४, २४
 प्र मन्महे शवसानाय १, ६२, १; वा. य. ३४, १६
 प्र मातुः प्रतरं गुह्यं १०, ७९, ३; नि. ५, ३
 प्र साम्राभी रिरिचे ३, ४६, ३
 प्र मा युयुजं प्रयुजो १०, ३३, १
 प्र मित्रयोर्वरुणयो ७, ६६, १
 प्र मित्राय प्रार्यङ्गे ८, १०१, ५; साम. २५५
 प्र मे नमी साप्य १०, ४८, ९
 प्र मे पंथा देवयाना अदधन् ७, ७६, २
 प्र मे विविक्कां अविदन् ३, ५७, १
 प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य ३, ७, १
 प्र यं राये निनीषसि ८, १०३, ४; साम. ५८
 प्र यज्ञ एतु हेत्वो न ससिः ७, ४३, २
 प्र यज्ञ एवानुषक् ५, २६, ८
 प्रयज्यवो मरुतो भ्राजदृष्टयः ५, ५५, १
 प्र यत्ते अग्ने सूरयो १, ९७, ४; अथर्व. ४, ३३, ४; तै. आ.
 ६, ११, १
 प्र यत्पितुः परमान् १, १४१, ४
 प्र यस्मिन्धवः प्रसवं ३, ३६, ६; तै. ब्रा. २, ४, ३, ११
 प्र यद्मेः सहस्वतो १, ९७, ५; अथर्व. ४, ३३, ५; तै. आ.
 ६, ११, १
 प्र यद्विथा परावतः १, ३९, १
 प्र यद्विथा महिना नृभ्यो १, १७३, ६
 प्र यजन्निष्ट एषां १, ९७, ३; अथर्व. ४, ३३, ३; तै. आ.
 ६, ११, १

प्र यद्रथेषु पृथतीरयुग्ध्वं १, ८५, ५
 प्र यद्वह्निषुभमिषं ८, ७, १
 प्र यद्वहध्वे मरुतः १०, ७७, ६
 प्र यद्वहये महिना रथस्य १, १८०, ९
 प्र यद्वा मित्रावरुणा ६, ६७, ९
 प्र यन्तमिषरि जारं १, १५२, ४
 प्र यन्ति यज्ञं विपयन्ति बर्हिः ७, २१, २
 प्र यन्तु वाजास्तविषीभिः ३, २६, ४
 प्र यमन्तवृषसवासो १०, ४२, ८; अथर्व. २०, ८९, ८
 प्र याः सिञ्चते सूर्यस्य १०, ३५, ५
 प्र या वोषे ऋगवाणे १, १२०, ५
 प्र याजान्मे अनुयाजांश्च १०, ५१, ८; नि. ८, २२
 प्र या जिगाति खर्गलेव ७, १०४, १७; अथर्व. ८, ४, १७
 प्र यात शीभमाशुभिः १, ३७, १४
 प्र याभिर्यासि दाश्यांसम् ७, ९२, ३; वा. य. २७, २७;
 तै. सं. २, २, १२, ७
 प्र या महिष्ठा महिनासु ६, ६१, १३
 प्र युजो वाचो अग्रियो ९, ७, ३; साम. ११३०
 प्र युञ्जती दिव एति जुवाणा ५, ४७, १
 प्र ये गावो न भूर्णयः २, ४१, १; साम. ४९१; ८९२
 प्र ये गृहादममदुस्सवाया ७, १८, २१; नि. ६, ३०
 प्र ये जाता महिना ५, ८७, २
 प्र ये दिवः पृथिव्या न १०, ७७, ३
 प्र ये दिवो बृहतः श्रष्टिरे ५, ८७, ३
 प्र ये धामानि पूर्याण्यर्चा ४, ५५, २
 प्र ये मित्रं प्रार्यमणं १०, ८९, ९
 प्र ये मे बन्ध्वेषु ५, ५२, १६
 प्र ये ययुरवृकासो रथा इव ७, ७४, ६
 प्र ये वसुभ्य ईवदानमोदुः ५, ४९, ५
 प्र ये शुभ्रभन्ते जनयो १, ८५, १
 प्र यो ननक्षे अभ्योजसा ८, ५१, ८
 प्र यो वा मित्रावरुणाजिरो ८, १०१, ३
 प्र राजा वाचं जनयन् ९, ७८, १
 प्र रुद्रेण ययिना यन्ति १०, ९२, ५
 प्र रेभ एत्यति वारं ९, ८६, ३१
 प्र व इन्द्राय बृहते ८, ८९, ३; साम. २५७; वा. य. ३३, ९६
 प्र व इन्द्राय मादनं ७, ३१, १; साम. १५६; ७१६
 प्र व उग्राय निष्टुरे ८, ३२, २७
 प्र व एको मिमय २, २९, ५
 प्र व एते सुयुजो ५, ४४, ४
 प्र वः पान्तं रघुमन्यवो १, १२२, १

प्र वः पान्तमन्यवो १, १५५, १
 प्र वः शंसाभ्यद्रुहः ८, २७, १५
 प्र वः शार्धाय घृष्वये १, ३७, ४
 प्र वः शुक्राय भानवे ७, ४, १; तै. ब्रा. २, ८, २, ३
 प्र वः सखायो अग्नये ६, १६, २२
 प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय २, १६, १
 प्र वता हि क्रतूनां ४, ३१, ५
 प्र वत्ते अग्ने जनिमा १०, १४२, २
 प्र वत्स्वतीयं पृथिवी मरुद्भ्यः ५, ५४, ९
 प्र वद्यामना सुवृता रथेन १, ११८, ३
 प्र वर्तय दिवो अइमानमिन्द्र ७, १०४, १९; अथर्व. ८, ४, १९
 प्र व स्पळक्रन्सुवि ५, ५९, १
 प्र वां रथो मनोजवा इवर्ति ७, ६८, ३
 प्र वां शरद्वान्वृषभो १, १८१, ६
 प्र वां स मित्रावरुणावृतावा ७, ६१, २
 प्र वां स्तोमाः सुवृक्तयो ८, ८, २२
 प्र वाचमिन्दुरिष्यति ९, १२, ६; साम. १२०१
 प्र वाच्यं वचसः ४, ५, ८
 प्र वाच्यं शम्भवा वीर्यं तत् ३, ३३, ७
 प्र वाजर्मिन्दुरिष्यति ९, ३५, ४
 प्र वाता इव दोधत १०, ११९, २
 प्र वाता वान्ति पतयन्ति ५, ८३, ४; तै. ब्रा. ६, ६, २
 प्र वां दंसांस्त्वन्विनाववोचं १, ११६, २५
 प्र वां निचेरुः कुकुहो वशां १, १८१, ५
 प्र वामन्धांसि मद्यान्यस्थुः ७, ६८, २
 प्र वामर्चन्त्युक्थिनो ३, १२, ५; साम. १५७५; १७०३
 प्र वामवोचमश्विना ४, ४५, ७
 प्र वामभोतु सुष्टुतिः १, १७, ९
 प्र वां महि ष्वि ४, ५६, ५; साम. १५९६
 प्र वायुमच्छा बृहती ६, ४९, ४; वा. य. ३३, ५५; तै. ब्रा.
 १, ८, १, १
 प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषां ७, ३९, २; वा. य. ३३, ४४;
 नि. ५, २८
 प्र विश्वसामन् ५, २२, १
 प्र विष्णवे शूषमेतु १, १५४, ३
 प्र वीरमुग्रं विविचिं ८, ५०, ६
 प्र वीरया शुचयो वृद्धिरे ७, ९०, १; वा. य. ३३, ७०
 प्र वीरया प्र तवसे तुराष ६, ४९, १२
 प्र वृषवन्तो अभियुजः ९, २१, २
 प्र वेधसे कवये वेद्याव ५, १५, १; तै. ब्रा. १, २, १, ९
 प्र वेपयन्ति पर्वतान् १, ३९, ५; तै. ब्रा. २, ४, ४, ३

प्र वो प्रावाणः सविता १०, १७५, १
 प्र वोऽच्छा रिरिचे देवयुः १०, ३२, ५
 प्र वो देवं चित्सहसानममि ७, ७, १
 प्र वो देवायामये ३, १३, १; आश्व. श्रौ. ५, ९, २१
 प्र वो धियो मन्द्रयुवो ९, ८६, १७; साम- ११५३
 प्र वो अत्र्यन्त इन्द्रवो १, १४, ४
 प्र वो मरुतस्तृविषा ५, ५४, २
 प्र वो महीमरमतिं कृणुध्वं ७, ३६, ८
 प्र वो महे मतयो यन्तु ५, ८७, १; साम. ४६२
 प्र वो महे मन्द्रमानायान्धसः १०, ५०, १; वा. य. ३३, २३;
 नि. ११, ९
 प्र वो महे महि नमो १, ६२, २; वा. य. ३४, १७
 प्र वो महे महिवृधे भरध्वं ७, ३१, १०; साम. ३२८, १७९३;
 अथर्व. २०, ७३, ३
 प्र वो महे सहसा १, १२७, १०
 प्र वो मित्राय गायत ५, ६८, १; साम. ११४३
 प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो अर्चन् ७, ४३, १
 प्र वो यज्ञं पुरुणां १, ३६, १; साम. ५९
 प्र वो रयि युक्ताश्वं भरध्वं ५, ४१, ५
 प्र वो वाजा अभिद्यवो ३, २७, १; तै. सं. २, ५, ७, २;
 तै. ब्रा. ३, ५, २, १
 प्र वो वायुं रथयुजं कृणुध्वं ५, ४१, ६
 प्र वो वायुं रथयुजं पुरंधिम १०, ६४, ७
 प्र शंसमानो अतिथिर्न ८, १९, ८
 प्र शंसा गोष्वध्वं १, ३७, ५
 प्र शन्तमा वरुणं ५, ४२, १
 प्र शर्ध आर्तं प्रथमं ४, १, १२
 प्र शर्धाय मारुताय ५, ५४, १
 प्र शुक्रासो वयोयुवो ९, ६५, २६
 प्र शुक्रैतु देवी मनीषा ७, ३४, १; तै. आ. ४, १७, १;
 तांज्य ब्रा. १, २, ९
 प्र शुन्ध्युध्वं वरुणाय ७, ८८, १
 प्र शोशुचत्या उपसो १०, ८९, १२
 प्र श्यावाश्च धृष्णया ५, ५२, १
 प्र श्येनो न मदिर्न ६, २०, ६
 प्र सक्षणो दिव्यः ५, ४१, ४
 प्र स क्षणं तिरते ८, २७, १६
 प्र सद्यो अग्ने अत्येयस्यान् ५, १, ९; तै. ब्रा. २, ४, ७, १०
 प्र ससगुमृतधीतिं १०, ४७, ६
 प्र सप्तवाधिरासता ८, ७३, ९
 प्र सप्तहोता सनकादरोचद् ३, २९, १४

प्र स मित्र मर्तो अस्तु ३, ५९, २; तै. सं. ३, ४, ११, ५;
 नि. २, १३
 प्र सस्राजं चर्षणीनां ८, १६, १; साम. १४४; अथर्व. २०, ४४, १
 प्र सस्राजे बृहते मन्मनु ६, ६८, ९
 प्र सस्राजे बृहदर्चा गभीरं ५, ८५, १
 प्र सस्राजो असुरस्य प्रशस्तिं ७, ६, १; साम. ७८
 प्रसवे त उदीरते ९, ५०, २; साम. १२०६
 प्र ससाहिषे पुरुहूत १०, १८०, १; तै. सं. ३, ४, ११, ४;
 तै. ब्रा. २, ६, ९, १; ३, ५, ७, ४
 प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय ७, ५८, १
 प्र सा क्षितिरसुर १, १५१, ४
 प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोनां ७, ५८, ६
 प्र सीमादित्यो असृजत् २, २८, ४; नि. १, ७
 प्र सु रमन्ता धियसानस्य १०, ३२, १
 प्र सु ज्येष्ठं निचिराम्भ्यां १, १३६, १
 प्र सुव्दानस्यान्धमो ९, १०१, १३; साम. ५५३; ७७४;
 १३८६
 प्र सुमेधा गातुवित ९, ९२, ३
 प्र सु व आपो महिमानं १०, ७५, १
 प्र सुवान इन्द्रुरक्षाः ९, ६६, २८
 प्र सुवानो अक्षाः सहस्र ९, १०९, १६; साम. ११६०
 प्र सुवानो धारया ९, ३४, १
 प्र सु विश्वाम्रक्षसो १, ७६, ३
 प्र सु श्रुतं सुराघसं ८, ५०, १; अथर्व. २०, ५१, ३
 प्र सु ष विभ्यो मरुतो ४, २६, ४
 प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं रुवंतं ५, ४२, १४
 प्र सु स्तोमं भरत वाजयंतः ८, १००, ३
 प्र सू त इन्द्र प्रवता हरिभ्यां ३, ३०, ६; अथर्व. ३, १, ४
 प्र सुतो भक्षमकरं १०, १६७, ४
 प्र सू न एत्वध्वरो ८, २७, ३
 प्र सूनव ऋभूणां १०, १७६, १
 प्र सू महे सुशरणाय ५, ४२, १३
 प्र सेनानीः शूरो अग्ने ९, ९६, १; साम. ५३३
 प्र सो अग्ने तवोतिभिः ८, १९, ३०; साम. १०८; १८२२;
 तै. सं. ३, २, ११, १
 प्र सोता जिरो अध्वरेषु ७, ९२, २
 प्र सोम देववीतये ९, १०७, १२; साम. ५१४, ७६७
 प्र सोम मधुमत्तमो ९, ६३, १६
 प्र सोम याहि धारया ९, ६६, ७
 प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा ९, १०९, १८; साम. ११६२
 प्र सोमस्य पवमानयोर्मया ९, ८१, १

प्र सोमाय व्यस्रवत् ९, ६५, ७
 प्र सोमासः स्वाध्यः ९, ३१, १
 प्र सोमासो अधन्विषुः ९, २४, १; साम. ९६१
 प्र सोमासो मदच्युतः ९, ३२, १; साम. ४७७; ७६९
 प्र सोमासो विपश्चितो ९, ३३, १; साम. ४७८; ७६४
 प्र सोमो अति धारवा ९, ३०, ४
 प्र स्करभदेष्णा अनवञ्च १, १६६, ७
 प्रस्तुतिर्वा धाम १, १५३, २
 प्रस्तोक इन्नु राधसस्त इन्द्र ६, ४७, २२
 प्र स्तोषदुप गासिषत् ८, ८१, ५
 प्र स्वानासो रथा इवार्वन्तो ९, १०, १; साम. १११९
 प्र हंसासस्तृपलं मन्युं ९, ९७, ८; साम. १११७
 प्र हि ऋतुं बृहथो २, ३०, ६
 प्र हि स्वा पूषन् १, १३८, २
 प्र हिन्वानास इन्द्रवो ९, ६४, १६
 प्र हिन्वानो जनिता ९, ९०, १; साम. ५३६
 प्र हि रिरिक्ष भोजसा ८, ८८, ५; साम. ३१२
 प्र होता जातो महान् १०, ४६, १; साम. ७७
 प्र होत्रे पूर्यं वचो ३, १०, ५; साम. ९८, तै. सं. ३, २, ११, १
 प्र ब्रह्म मनीषा १०, २६, १
 प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र १०, ८९, ११
 प्राप्नये तवसे भरध्वं ७, ५, १
 प्राप्नये बृहते यज्ञियाय ५, १२, १
 प्राप्नये वाचमीरय १०, १८७, १; अथर्व. ६, ३४, १
 प्राप्नये विश्वश्रुचे धियं ७, १३, १
 प्राप्नुवो नभन्वो ४, १९, ७
 प्राचीनां बर्हिः प्रदिशा १०, ११०, ४; अथर्व. ५, १२, ४;
 वा. य. २९, २९, तै. ब्रा. ३, ६, ३, २; नि. ८, ९
 प्राचीनं बर्हिरोजसा १, १८८, ४
 प्राचीनो यज्ञः सुधितं ७, ७, ३
 प्राचीमु देवाश्विना धियं ७, ६७, ५
 प्रान्वं यज्ञं चक्रुम वर्धतां गीः ३, १, २
 प्रातः सुतमपिबो ४, ३५, ७
 प्रातरग्निः पुरुप्रियो ५, १८, १; साम. ८५
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं ७, ४१, १; अथर्व. ३, १६, १; वा. य. ३४, ३४; तै. ब्रा. २, ८, ९, ७
 प्रातर्जरेथे जरणेव १०, ४०, ३
 प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम ७, ४१, २; अथर्व. ३, १६, २;
 वा. य. ३४, ३५; तै. ब्रा. २, ८, ९, ७; नि. १२, १४
 प्रातर्देवीमदितिं जोहवीमि ५, ६९, ३

प्रातर्यजध्वमश्विना ५, ७७, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ५
 प्रातर्यावभिरागतं ८, ३८, ७
 प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं ५, ७७, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, १३
 प्रातर्यावाणा रथेव २, ३९, २
 प्रातर्याग्णः सहस्कृत १, ४५, ९
 प्रातर्युजं नासत्याभि तिष्ठतः १०, ४१, २
 प्रातर्युजा वि बोधय १, २२, १; तै. सं. १, ४, ७, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, १३; नि. १२, ४
 प्राता रत्नं प्रातरिवा १, १२५, १
 प्राता रथो नवो २, १८, १
 प्रान्यश्चक्रमवृहः सूर्यस्य ५, २९, १०
 प्राव स्तोतारं मघवज्जव ८, ३६, २
 प्रावीविपद्वाच ऊर्मि ९, ९६, ७; साम. ९४५
 प्राक्पा मा बृहतो १०, ३४, १; नि. ९, ८
 प्रास्त्रौह्यवौजा ऋग्वेभिः १०, १०५, ६
 प्रास्त्रा ऊर्जं घृतञ्चुतं ८, ८, १६
 प्रास्त्रौ गायत्रमर्चत ८, १, ८
 प्रास्त्रौ हिनोत मधुमन्तं १०, ३०, ८
 प्रास्य धारा अक्षरन् ९, २९, १; साम. १७६५
 प्रास्य धारा बृहतीः ९, ९६, २२
 प्रियं श्रद्धे ददतः १०, १५१ २; तै. ब्रा. २, ८, ८, ६
 प्रियं दुग्धे न काम्यं ५, १९, ४
 प्रियमेधवदश्विषत् १, ४५, ३; नि. ३, १७
 प्रिषा तष्टानि मे कपिः १०, ८६, ५; अथर्व. २०, १२६, ५
 प्रिया पदानि पश्वो १, ६७, ६
 प्रिया वो नाम हुवे तुराणां ७, ५६, १०; तै. सं. २, १, ११, १
 प्रियास इत्ते मघवज्जमिष्टौ ७, १९, ८; अथर्व. २०, ३७, ८
 प्रियो नो अस्तु विष्पतिः १, २६, ७; साम. १६१९
 प्रीणीताश्वानिहतं जयाथ १०, १०१, ७; नि. ५, २६
 प्रेतां यज्ञस्य शम्भुवा २, ४१, १९
 प्रेता जयता नरः १०, १०३, १३; साम. १८६२, अथर्व. ३, १९, ७; वा. य. १७, ४६; तै. सं. ४, ६, ४, ४
 प्रेतो मुञ्चामि नासुतः १०, ८५, २५; अथर्व. १४, १, १८
 प्रेदं मघा वृत्रत्यैवाविथ ८, ३७, १
 प्रेदो अग्ने दीदिहि पुरो ७, १, ३; साम. १३७५; वा. य. १७, ७६; तै. सं. ४, ६, ५, ४
 प्रेद्वमिर्वावृधे स्तोमेभिः ३, ५, २
 प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि ७, ९८, ५; अथर्व. २०, ८७, ५
 प्रेन्द्राग्निभ्यां सुवचस्यां १०, ११६, ९
 प्रेरय सूरौ अर्थं न १०, २९, ५; अथर्व. २०, ७६, ५
 प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुवे ८, ८४, १, साम. ५; १२४४

प्रेहं वो अतिथिं गृणीवे १, १८६, ३
 प्रेहसु प्रियाणां ८, १०३, १०
 प्रेहि प्रेहि पथिभिः १०, १४, ७; अथर्व. १८, १, ५४
 प्रेह्यभीहि धृष्णुहि १, ८०, ३; साम. ४१३
 प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः १, ४०, ३; साम. ५६; वा. य. ३३, ८९;
 ३७, ७; तै. आ. ४, २, २
 प्रैते वदन्तु प्र वयं १०, २४, १; नि. ९, ९
 प्रैष सोमः पृथिवीमन्तरि ५, ४२, १६
 प्रैषामजमेषु विधुरं व १, ८७, ३; तै. सं. ४, ३, १३, ७
 प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य ९, ८६, १६; साम. ५५७, ११५२;
 अथर्व. १८, ४, ६०
 प्रो अभिनाववसे १, १८६, १०
 प्रो अस्मा उपस्तुतिं ८, ६२, १
 प्रोम्रां पीतिं वृष्ण इयमि १०, १०४, ३ अथर्व. २०, २५, ७;
 ३३, २
 प्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं ६, २१, ९
 प्रो खे अग्नयोऽग्निषु ५, ६, ६
 प्रोयदधो न यवसे ७, ३, २; साम. १२२०; वा. य.
 १५, ६२; तै. सं. ४, ४, ३, ३
 प्रो द्रोणे हरयः ६, ३७, २
 प्रोरोमिन्नावरुणा ७, ६१, ३
 प्रोष्टेशया वष्टेशया ७, ५५, ८; अथर्व. ४, ५, ३
 प्रो स्वस्मै पुरोरथं १०, १३३, १; साम. १८०१; अथर्व.
 २०, ९५, २; तै. सं. १, ७, १३, ५; तै. आ. २, ५, ८, १
 प्रो स्य वह्निः पथ्याभिः ९, ८९, १
 ऋट् सूर्यं श्रवसा ८, १०१, १२; साम. १७८९; अथर्व.
 २०, ५८, ४; वा. य. ३३, ४०
 बलस्य नीथा वि १०, ९२, ३
 बलिस्था तद्वपुषे १, १४१, १
 बलिस्था देव निष्कृतं ५, ६७, १
 बलिस्था पर्वतानां ५, ८४, १; तै. सं. २, २, १२, २; नि. ११, ३७
 बलिस्था महिमा वां ६, ५९, २
 बल् ऋत्विगाय भ्राज ८, ६३, ११
 बणमहौं अस्ति सूर्य ८, १०१, ११; साम. २७६; १७८८;
 अथर्व. १३, २, २९; २०, ५८, ३; तै. आ. १, ४, ५, ३
 बतो बतासि १०, १०, १३; अथर्व. १८, १, १५; नि. ६, २८
 बभ्रुवे नु स्वतवसे ९, ११, ४; साम. १४४४
 बभ्राणः सूनो सहसो ३, १, ८
 बभ्रुरेको विपुणः ८, २९, १
 बर्हिः प्राचीममोजसा ९, ५, ४

बर्हिर्वा यस्त्वपत्याय १, ८३, ६; अथर्व. २०, २५, ६
 बर्हिषदः पितर ऊति १०, १५, ४; अथर्व. १८, १, ५१; वा. य.
 १९, ५५; तै. सं. २, ६, १२, २; नि. ४, २१
 बलं धेहि तनूषु नो ३, ५३, १८
 बलविशाय स्थविरः १०, १०३, ५; साम. १८५३; अथर्व.
 १९, ३, ५; वा. य. १७, ३७; तै. सं. ४, ६, ४, २
 बहवः सूरचक्षसो ७, ६६, १०
 बह्वीः समा अकरमंतः १०, १२४, ४
 बह्वीनां पिता ६, ७५, ५, वा. य. २९, ४२; तै. सं. ४, ६, ६, २;
 नि. ९, १४
 बाधसे जनान्कृषमेव मय्यु ६, ४६, ४
 बिभया हि स्वावतः ८, ४५, ३५
 बिभर्ति चार्विद्रस्य ९, १०९, १४
 बिभ्रद्वापिं हिरण्ययं १, २५, १३
 बीभत्सूनां सयुजं हंसं १०, १२४, ९
 बृबदुक्थं हवामहे ८, ३२, १०; साम. २१७; नि. ६, ४, १७
 बृहती इव सूनवे रोदसी १, ५९, ४
 बृहत्सुक्तः प्रसवीता निवेश ४, ५३, ६
 बृहत्स्वश्चन्द्रममवष १, ५२, ९
 बृहदिन्द्राय गायत ८, ८२, १; साम. २५८; वा. य.
 २०, ३०; तै. आ. २, ५, ८, ३
 बृहदु गायिषे वचो सूर्यां ७, ९६, १
 बृहद्भिरे अर्चिभिः ६, ४८, ७; साम. ३७
 बृहद्वदन्ति मदिरेण १०, ९४, ४
 बृहद्वयो बृहते तुभ्यमग्ने ५, ४३, १५
 बृहद्वयो मघवद्भ्यो ७, ५८, ३
 बृहद्वयो हि भानवे ५, १६, १; साम. ८८
 बृहद्वरूथं मरुतां ८, १८, २०
 बृहन्त इज्जानवो ३, १, १४
 बृहन्त इन्नु ये ते २, ११, १६
 बृहन्तेव गम्भरेषु १०, १०६, ९
 बृहत्कृच्छायो अपलाशः १०, २७, १४
 बृहत्किदिभ्य एवां ८, ४५, २; साम. १३३९; वा. य.
 ३३, २४
 बृहस्पत इन्द्र वर्धतं ४, ५०, ११
 बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो ४, ५०, ४; अथर्व. २०, ८८, ४;
 तै. आ. २, ८, २, ७
 बृहस्पतिः समजयद्भूनि ६, ७३, ३; अथर्व. २०, ९०, ३;
 तै. आ. २, ८, २, ८
 बृहस्पतिरमत हि स्वयं १०, ६८, ७; अथर्व. २०, १६, ७

बृहस्पतिर्निः परि पातु १०, ४२, ११; ४३, ११; ४४, ११.
 अथर्व. ७, ५१, १; २०, १७, ११; ८९, ११; ९४, ११.
 तै. सं. ३, ३, ११, १
 बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा १०, १८२, १
 बृहस्पते अति यदयो २, २३, १५; वा. य. २६, ३; तै. सं.
 १, ८, २२, २
 बृहस्पते जुषस्व नो ३, ६२, ४; तै. सं. १, ८, २२, २
 बृहस्पते तपुषाभेव २, ३०, ४
 बृहस्पते परि दीया १०, १०३, ४; साम. १८५२; अथर्व
 १९, १३, ८; वा. य. १७, ३६; तै. सं. ४, ६, ४, १
 बृहस्पते प्रति मे देवताम् १०, ९८, १
 बृहस्पते प्रथमं वाचो १०, ७१, १; ऐ. आ. १, ११, १४
 बृहस्पते या परमा परावत् ४, ५०, ३; अथर्व. २०, ८८, ३
 बृहस्पते युवमिन्द्रश्च ७, ९७, १०; ९८, ७; अथर्व
 २०, १७, १२; ८७, ७; तै. ब्रा. २, ५, ६, ३
 बृहस्पते सदमिन्नः १, १०६, ५
 बोधयन्मा हरिभ्यां ४, १५, ७
 बोधा मे अस्य वचसो १, १४७, २; वा. य. १२, ४२;
 तै. सं. ४, २, ३, ४; नि. ३, २०
 बोधा सु मे मघवन्वाचमेमां ७, २२, ३; साम. ९२९;
 अथर्व. २०, ११७, ३
 बोधिन्मनसा रथ्ये ५, ७५, ५
 बोधिन्मना इदस्तु नो ८, ९३, १८; साम. १४०
 ब्रह्म गामश्वं जनयन्त १०, ६५, ११
 ब्रह्म च ते जातवेदो १०, ४, ७
 ब्रह्मचारी चरति १०, १०९, ५; अथर्व. ५, १७, ५
 ब्रह्म जिन्वतमुत जिन्वतं ८, ३५, १६
 ब्रह्मणस्पतिरेता १०, ७२, २
 ब्रह्मणस्पते स्वमस्य यन्ता २, २३, १९; २४, १६; वा. य.
 ३४, ५८; तै. ब्रा. २, ८, ५, १
 ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथा २, २४, १४; तै. ब्रा. २, ८, ५, २
 ब्रह्मणस्पते सुयमस्य २, २४, १५; तै. ब्रा. २, ८, ५, २
 ब्रह्मणाभिः संविदानो १०, १६२, १; अथर्व. २०, ९६, ११
 ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा ३, ३५, ४; अथर्व. २०, ८६, १
 ब्रह्मन्वीर ब्रह्मकृतिं जुषाण ७, २९, २
 ब्रह्म प्रजावदा भर ६, १६, ३६; साम. १३९८
 ब्रह्मा कृणोति वरुणो १, १०५, १५
 ब्रह्मा ण इन्द्रोप याहि ७, २८, १
 ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं ६, ४५, ७
 ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा ८, १७, ३; साम. ६६८; अथर्व.
 २०, ३, ३; ३८, ३; ४७, २
 अ० ११७

ब्रह्माणि मे मतयः १, १६५, ४; वा. य. ३३, ७८
 ब्रह्माणि हि चकृषे वर्धनानि ६, २३, ६
 ब्रह्मा त इन्द्रं गिर्वणः ८, ९०, ३
 ब्रह्मा देवानां पदवीः ९, ९६, ६; साम. ९४४; तै. सं.
 ३, ४, ११, १; तै. आ. १०, १०, १; नि. १४, १३
 ब्रह्मणादिन्द्र राघसः १, १५, ५; साम. २२९
 ब्रह्मणासः पितरः ६, ७५, १०; वा. य. २९, ४७;
 तै. सं. ४, ६, ६, ३
 ब्रह्मणासः सोमिनो वच ७, १०३, ८
 ब्रह्मणासो अतिरात्रं ७, १०३, ७
 ब्रह्मणोऽस्य मुखमासीत् १०, ९०, १२; अथर्व. १९, ६, ६;
 वा. य. ३१, ११; तै. आ. ३, १२, ५
 भृग एव भगवो अस्तु देवाः ७, ४१, ५; अथर्व. ३, १६, ५;
 वा. य. ३४, ३८; तै. ब्रा. २, ५, ५, १; ८, ९, ८
 भगं धियं वाजयन्तः २, ३८, १०; तै. ब्रा. २, ८, ६, ३
 भग प्रणेतर्भग सत्यराघः ७, ४१, ३; अथर्व. ३, १६, ३;
 वा. य. ३४, ३६; तै. ब्रा. २, ५, ५, २; ८, ९, ८
 भगभक्तस्य ते वय १, २४, ५
 भगस्य स्वसा वरुणस्य १, १२३, ५
 भजन्त विश्वे देवत्वं १, ६८, ४
 भद्रं वै वरं वृणते १०, १६४, २
 भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम १, ८९, ८; साम. १८७४; वा. य.
 २५, २१; तै. आ. १, १, १
 भद्रं ते अग्ने सहसिन् ४, ११, १; तै. सं. ४, ३, १३, १
 भद्रं नो अपि वातय मनः १०, २०, १
 भद्रं नो अपि वातय मनो १०, २५, १; साम. ४२२
 भद्रमिदं रुशमा अग्ने अकन् ५, ३०, १२
 भद्रमिन्द्रा ७, ९६, ३
 भद्रंभद्रं न आ भर ८, ९३, २८; साम. १७३
 भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ८, १९, २०; साम. १५६०;
 वा. य. १५, ३९, ४०
 भद्रा अग्नेर्वध्यश्वस्य १०, ६९, १
 भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य १, ११५, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, १
 भद्रा ते अग्ने स्वनीक ४, ६, ६; तै. सं. ४, ३, १३, १
 भद्रा ते हस्ता सुकृणोत ४, २१, ९
 भद्रा ददक्ष उर्विया ६, ६४, २
 भद्रा वक्षा समन्या ९, २७, २; साम. १४००
 भद्रो नो अग्निराहुतो ८, १२, १९; साम. १११; १५५२;
 वा. य. १५, ३८-३९
 भद्रो भद्रया सचमान १०, ३, ३; साम. १५४८
 भरषदि विरतो ४, २६, ५

भरद्वाजाय सप्रथः ६, १६, ३३
 भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता ६, ४८, १३
 भरासधमं कृणवा १, २४, ४; साम. १०६५
 भराय सु भरत भागं १०, १००, २
 भरेषु हव्यो नमस्योप २, २३, १३
 भरेष्विन्द्रं सुहवं १०, ६३, ९; तै. सं. २, १, ११, १; तै. ब्रा. २, ७, १३, ३
 भर्गो ह नामोत यस्य १०, ६१, १४
 भवा द्युम्नी वाध्यश्वात १०, ६९, ५
 भवा नो अग्नेऽवितोत १०, ७, ७
 भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ ३, १८, १
 भवा मित्रो न शव्यो १, १५६, १; तै. ब्रा. २, ४, ३, ८
 भवा वरुथं गृणते १, ५८, ९
 भवा वरुथं मघवन्मघोनां ७, ३२, ७
 भारतीळे सरस्वति १, १८८, ८
 भारती पवमानस्य ९, ५, ८
 भास्वती नेत्री सुनृतानां दिव १, ९२, ७
 भास्वती नेत्री सुनृतानामचेति १, ११३, ४
 भिनःपुरो नवति इन्द्र १, १३०, ७
 भिनद्विरि शवसा ४, १७, ३
 भिनद्वलमङ्गिरोभिः २, १५, ८; तै. सं. २, ३, १४, ५
 भिंधि विश्वा अपद्विपः ८, ४५, ४०; साम. १३४; १०७०, अथर्व. २०, ४३, १
 भीताय नाधमानाय ५, ७८, ६
 भीमो विवेषायुधेभिरेषां ७, २१, ४
 भुज्युमंहसः पिष्टयो १०, ६५, १२
 भुन्तु नो यज्ञसः १०, ७६, ६
 भुवन्त्रितस्य मज्यो ९, ३४, ४
 भुवनस्य पितरं गीभिराभिः ६, ४९, १०
 भुवश्चक्षुर्महं क्रतस्य १०, ८, ५
 भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा १० ५०, ४; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा ६, २२, ९; अथर्व. २०, ३६, ९
 भुवो यज्ञस्य रजसश्च १०, ८, ६; वा. य. १३, १५; १५, २३; तै. सं. ४, ४, ४, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, १
 भुवोऽविता वामदेवस्य ४, १६, १८
 भूम्या अन्तं पथेके चरन्ति १०, ११४, १०
 भूय इन्द्रावृधे वीर्या ६, ३०, १
 भूयसा वस्नमचरत् ४, २४, ९
 भूयाम ते सुमर्तो ८, ३, २; साम. १४२२
 भूयामो पु त्वावतः ४, ३२, ६
 भृगिर्गणे वषभाय १ १०३ ६

भूरि चकर्थ युज्येभिः १, १६५, ७; नि. ६, ७
 भूरि चक्र मरुतः पित्र्याणि ७, ५६, २३
 भूरि त इन्द्र वीर्यं १, ५७, ५; अथर्व. २०, १५, ५
 भूरि दक्षेभिर्वचनेभिः १०, ११३, ९
 भूरिदा भूरि देहि ४, ३२, २०
 भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुषा ४, ३२, २१
 भूरि नाम वन्दमानो दधाति ५, ३, १०
 भूरिं द्वे अचरंती चरंतं १, १८५, २; तै. ब्रा. २, ८, ४, ८
 भूरिभिः समह ऋषिभिः ८, ७०, १४
 भूरि हि ते सवना मातृषु ७, २२, ६; साम. १८००
 भूरीणि भद्रा नर्येषु १, १६६, १०
 भूरीणि हि त्वे दधिरं ३, १९, ४
 भूरोदिन्द्र उदिनक्षतं १०, ८, ९
 भूरिदिन्द्रस्य वीर्यं ८, ५५, १
 भूर्जं उत्तानपदः १०, ७२, ४
 भूपन्न योऽधि बभूषु १, १४०, ६
 भूमिश्चिदासि तनुजिः ४, ३२, २
 भोजं त्वामिन्द्र २, १७, ८
 भोजमश्वाः सुषुवाहः १०, १०७, ११
 भोजा जिग्युः सुरभि १०, १०७, ९
 भोजायाम्बं समृजन्ति १०, १०७, १०; नि. ७, ३
 मंसीमहि त्वा वयं १०, २६, ४; नि. ६, २९
 मंहिष्ठं वो मघोनां ५, ३९, ४
 मंहिष्ठा वाजसातमेषा ८, ५, ५
 मक्षू कनायाः सख्यं नवग्वा १०, ६१, १०
 मक्षू कनायाः सख्यं नवीयो १०, ६१, ११
 मक्षू ता त इन्द्र दानामप १०, २२, ११
 मक्षू देववतो रथः ८, ३१, १५; तै. सं. १, ८, २२, ३
 मक्षू न येषु दोहसे चिदया ६, ६६, ५
 मक्षू न वह्निः प्रजाया १०, ६१, ९
 मक्षू हि ष्मा गच्छथ ईवतोषू ४, ४३, ३
 मखस्य ते तविषस्य प्रजृतिं ३, ३४, २; अथर्व. २०, ११, २
 मघोन आ पवस्व नो ९, ८, ७; साम. ११८४
 मघोनः स्म वृत्रहस्येषु चोदय ७, ३२, १५; साम. १६८३
 मतयः सोमपामुहं ३, ४१, ५; अथर्व. २०, २३, ५
 मती जुष्टो धिया हितः ९, ४४, २
 मसि नो वस्य इष्टये १, १७६, १
 मसि वायुमिष्टये ९, ९७, ४२; साम. १२५४
 मसि सोम वरुणं ९, ९०, ५
 मस्यपायि ते महः १, १७५, १; साम. १४३२
 मस्य मणिप्र मंहिभिः १ ९ ३; अथर्व. २० ७१ ९

मस्त्वा सुशिप्र हरिवस्तदीम ८, ९९, २; साम. ८१४
 मथीषदीं विभृतो १, ७१, ४
 मथीषदीं विष्टो मा १, १४८, १
 मदयुक्षेति सादने ९, १२, ३; साम. ११९८
 मदेनेषितं मदं ८, १, २१
 मदेमदे हि नो ददिः १, ८१, ७; अथर्व. २०, ५६, ४;
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ७
 मधु नक्तमुनोषसो १, ९०, ७; वा. य. १३, २८; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १२
 मधु नो छावापृथिवी ६, ७०, ५
 मधुपृष्ठं घोरमयासं ९, ८९, ४
 मधुमतीरोषधीष्वाव आप ४, ५७, ३; अथर्व. २०, १४३, ८
 मधुमन्तं तनूनपाद् १, १३, २; साम. १३४८
 मधुमन्मे परायण १०, २४, ६
 मधुमाञ्चो वनस्पतिः १, ९० ८; वा. य. १३, २९; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, १३
 मधु वाता ऋतायते १, ९०, ६, वा. य. १३, २७; तै. सं.
 ४, २, ९, ३; तै. आ. १०, १०, २; श. ब्रा.
 १४, ९, ३, ११
 मधोर्धारामनु क्षर ९, १७, ८
 मध्या यत्कस्त्वमभवत् १०, ६१, ६
 मध्ये होता दुरोणे बर्हिषोरा ६, १२, १
 मध्व ऊ पु मधूयुवा ५, ७३, ८
 मध्वः पिबतं मधुषेभिराम ४, ४५, ३
 मध्वः सूर्दं पवस्व ९, ९७, ४४
 मध्वः सोमस्याश्विना १, ११७, १
 मध्वो वो नाम मारुतं ७, ५७, १
 मनीषिणः प्र भरध्वं १०, १११, १
 मनीषिभिः पवते पूर्य. ९, ८६, २०; साम. ८२२
 मनुष्वस्वा नि धीमहि ५, २१, १; तै. ब्रा. ३, ११, ६, ३
 मनुष्वद्वशे अङ्गीरस्वदङ्गिः १, ३१, १७
 मनुष्वदिन्द्र सवनं जुषाणः ३, ३२, ५
 मनो अस्या अन आसीत् १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, १०
 मनोजवसा वृषणा मदयु० ८, २२, १६
 मनोजवा अयमान ८, १००, ८
 मनो न येषु हवनेषु १०, ६१, ३; वा. य. ७, १७
 मनो न योऽध्वनः १, ७१, ९
 मनो न्वा हुवामहे १०, ५७, ३; वा. य. ३, ५३; तै. सं.
 १, ८, ५, २

मन्त्रमखर्व सुधितं सुपेशसं ७, ३२, १३; अथर्व. २०, ५९, ४
 मंथता नरः कविमद्वयन्तं ३, २९, ५
 मन्दन्तु स्वा मघवस्त्रिन्देन्द्रवः ८, ४, ४; साम. १७२०
 मन्दन्तु स्वा मन्दिनो १, १३४, २
 मन्दमान ऋतादधि १०, ७३, ५
 मन्दस्व होत्रादनु जोपमन्धसः २, ३७, १
 मन्दस्वा सु स्वर्णर ८, ६, ३९
 मन्दामहे दशतयस्य १, १२२, १३
 मन्दिष्ठ यदुशने काव्ये १, ५१, ११
 मन्द्रं होतारं शुचिमद्रया ३, २, १५
 मन्द्र होतारमुशिजो नमोभिः १०, ४६, ४
 मन्द्रं होतारमुशिजो यविष्ठं ७, १०, ५
 मन्द्रं होतारमृत्विजं ८, ४४, ६; साम. १५४३
 मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणिः १, १४२, ८
 मन्द्रया सोम धारया ९, ६, १; साम. ५०६
 मन्द्रस्य कवेर्दिव्यस्य ६, ३९, १
 मन्द्रस्य रूपं विविदुः ९, ६८, ६
 मन्द्रा कृणुध्वं धिय १०, १०१, २
 मन्द्रो होता गृहपतिः १, ३६, ५
 मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास १०, ८३, २, अथर्व. ४, ३२, ०,
 तै. ब्रा. २, ४, १, ११
 मन्ये स्वा यज्ञियं यज्ञियानां ८, ९६, ४
 ममश्चन ते मघवन् ४, १८, ९
 ममश्चन स्वा युवतिः ४, १८, ८
 ममत्तु स्वा दिव्यः सोमः १०, ११६, ३
 ममत्तु नः परिजमा १, १२२, ३, तै. सं. २, १, ११, १
 मम स्वा सूर उदिते ८, १, २९
 मम देवा विहवे सन्तु १०, १२८, २; अथर्व. ५, ३, ३;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य ४, ४२, १
 मम पुत्राः शत्रुदणो १०, १५९, ३
 मम ब्रह्मेन्द्र याज्ञच्छ २, १८, ७
 ममाग्ने वचो विहवेपु १०, १२८, १; अथर्व. ५, ३, १;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मया सो अन्नमत्ति १०, १२५, ४; अथर्व. ४, ३०, ४
 मयि देवा द्रविणम् १०, १२८, ३; अथर्व. ५, ३, ५;
 तै. सं. ४, ७, १४, १
 मयो दधे मेधिरः पूतदक्षः ३, १, ३
 मयोभूर्वातो अभि वातु १०, १६९, १; तै. सं. ७, ४, १७, १;
 नि. १, १७
 मरुतः पिबत ऋतुना १, १५, २

मरुतो मारुतस्य न ८, २०, २३
 मरुतो यद्ध वो दिवः ८, ७, ११; तै. सं. १, ५, ११, ४
 मरुतो यद्ध वो बलं १, ३७, १२
 मरुतो यस्य हि क्षये १, ८६, १; अथर्व. २०, १, २; वा. य.
 ८, ३१; तै. सं. ४, २, ११, १
 मरुतो वीळुपाणिभिः १, ३८, ११
 मरुत्वतो अप्रतीतस्य ५, ४२, ६
 मरुत्वन्तं वृषभं ३, ४७, ५; ६, १९, ११; वा. य. ७, ३६;
 तै. सं. १, ४, १७, १; तै. ब्रा. २, ८, ३, ४
 मरुत्वन्तं हवामह १, २३, ७
 मरुत्वन्तमृजीषिणं ८, ७६, ५
 मरुत्वो इन्द्रमीद्वः ८, ७६, ७
 मरुत्वो इन्द्र वृषभो ३, ४७, १; वा. य. ७, ३८; तै. सं.
 १, ४, १९, १; नि. ४, ९
 मरुसु वो दधीमहि ५, ५२, ४
 मरुस्तोत्रस्य वृजनस्य १, १०१, ११
 मर्तश्चिद्रो नृतवो रुक्मवक्ष ८, २०, २२
 मर्ता अमर्त्यस्य ते ८, ११, ५
 मर्माणि ते वर्मणा ६, ७५, १८; साम. १८७०; अथर्व.
 ७, ११८, १; वा. य. १७, ४९; तै. सं. ४, ६, ४, ५
 मर्मजानास आयवो ९, ६४, १७
 मर्यो न शुभ्रस्तन्वं ९, ९६, २०
 मह उग्राय तवसे सुवृक्षित ८, ९६, १०
 महः स राय एषते १, १४९, १
 महः सु वो अरमिषं स्तनाम ८, ४६, १७
 महत्तत्त्वोमो महिषः ९, ९७, ४१; साम. ५४२; १२५५;
 नि. १४, १७
 महत्तदुर्बं स्थविरं १०, ५१, १; नि. ६, ३५
 महत्तद्वः कवयः ३, ५४, १७
 महत्तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृक् १०, ५५, २
 महदद्य महतामावृणीमहे १०, ३६, ११
 महश्चर्कर्म्यर्वतः क्रतुमाः ४, ३९, २
 महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान् १, १६९, १
 महश्चिदम एतसो ४, १२, ५
 महौ अमत्रो वृजने विरप्शी ३, ३६, ४; नि. ६, २३
 महौ असि महिष ३, ४६, २
 महौ असि सोम ज्येष्ठ ९, ६६, १६
 महौ अस्यध्वरस्य ७, ११, १
 महौ आदित्यो नमसोप ३, ५९, ५; तै. ब्रा. २, ८, ७, ६
 महौ इन्द्रः परश्च १, ८, ५; साम. १६६; अथर्व. २०, ७१, १

महौ इन्द्रो नृवदा चर्षणिमा ६, १९, १; वा. य. ७, ३९;
 तै. सं. १, ४, २१, १; तै. ब्रा. ३, ५, ७, ४; नि. ६, १६-१७
 महौ इन्द्रो य ओजसा ८, ६, १; साम. १३०७; अथर्व.
 २०, १३८, १; वा. य. ७, ४०; तै. सं. १, ४, २०, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, ४
 महौ उग्रो वावृषे वीर्याय ३, ३६, ५
 महौ उतासि यस्य ते ७, ३१, ७
 महौ ऋषिर्देवजा ३, ५३, ९
 महान्तं कोशमुदचा ५, ८३, ८; अथर्व. ४, १५, १६
 महान्तं त्वा महीरनु ९, २, ४; साम. १०४०
 महान्तं महिना वयं ८, १२, २३
 महान्ता मित्रावरुणा ८, २५, ४
 महान्तो मङ्गा विश्वो १, १६६, ११
 महान्सधस्ये ध्रुव आनिष ३, ६, ४
 महिकेरव ऊतये १, ४५, ४
 महि क्षेत्रं पुरुश्चन्द्रं विविद्वान् ३, ३१, १५; तै. ब्रा. २, ७, १३, ३
 महि ज्योतिर्निहितं वक्षणा ३, ३०, १४
 महि ज्योतिर्बिभ्रन् त्वा १०, ३७, ८
 महि त्रीणामवोऽस्तु १०, १८५, १; साम. १९२;
 वा. य. ३, ३१
 महि त्वाष्ट्रमूर्जयन्तीरजुयं ३, ७, ४
 महि द्यावापृथिवी भूतं १०, ९३, १
 महि पसरः सुकृतं सौम्यं ९, ७४, ३
 महि महे तवसे दीध्ये नृन् ५, ३३, १
 महि महे दिवे अर्चा ३, ५४, २
 महिन्न एषां पितरः १०, ५६, ४
 महि राघो विश्वजन्यं ६, ४७, २५
 महि धो महतामवो वरुण मित्र दाशुपे ८, ४७, १
 महि वो महतामवो वरुण मित्रार्यमन् ८, ६७, ४
 महिपासो मायिनश्चित्र १, ६४, ७
 मही अन्न महिना १, १५१, ५
 मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे ४, ५६, १
 मही द्यौः पृथिवी चनः १, २२, १३; वा. य. ८, ३२; १३, ३२;
 तै. सं. ३, ३, १०, २; ५, ११, ३; ४, २, ९, ३
 मही मित्रस्य साधयः ४, ५६, ७; साम. १५९८
 महीमे अस्य वृषनाम ९, ९७, ५४; साम. ११०६
 मही यदि धिषणा शिभ्ये ३, ३१, १३
 महीरस्य प्रणीतयः (०नास्य) ६, ४५, ३
 महीरस्य प्रणीतयः (०विश्वा वसुनि) ८, १२, २१
 मही वामृतिरश्विना मयोअ १, ११७, १९

मही समैरञ्ज्वा ३, ५५, २०
 महे चन त्वामद्रिवः ८, १, ५; साम. २९१
 महे नो अद्य बोधयोषो ५, ७९, १; साम. ४२१; १७४०
 महे नो अद्य सुविताय बोधि ७, ७५, २
 महे यत्पित्र ई रसं १, ७१, ५
 महे झुल्काय वरुणस्य ७, ८२, ६
 महो अग्नेः समिधानस्य १०, ३६, १२; वा. य. ३३, १७
 महो अर्णः सरस्वती १, ३, १२; वा. य. २०, ८६; नि. ११, २७
 महो देवान्यजसि यक्ष्यातु ६, ४८, ४
 महो द्रुहो अप विश्वायु ६, २०, ५
 महो नो अग्ने सुवितस्य ७, १, २४
 महो नो राय आ भर ९, ६१, २६; साम. १२१४
 महो महानि पतयन्त्यस्य ३, ३४, ६; अथर्व. २०, ११, ६
 महो यस्पतिः शवसो १०, २२, ३
 महो रुजामि बन्धुता ४, ४, ११; तै. सं. १, २, १४, ४
 महो विश्वां अभि षतो ८, २३, २६
 महां यजन्तु मम १०, १२८, ४; अथर्व. ५, ३, ४; तै. सं. ४, ७, १४, २
 महां त्वष्टा वज्रमतश्चत् १०, ४८, ३
 मङ्गा ते सख्यं ३, ३१, १४
 मा कस्यै धातमभ्यमित्रिणे १, १२०, ८
 मा कस्य नो अरुषो ७, ९४, ८
 मा कस्य यक्षं सदमित् ४, ३, १३
 मा कस्याद्भुतकृत् ५, ७०, ४
 मा काकम्बीरमुदहहो ६, ४८, १७
 माकिरेना पथा गात् ८, ५, ३९
 माकिर्न एना सख्या १०, २३, ७
 माकिर्नैशान्मार्की ६, ५४, ७
 माकुभ्यगिन्द्र शूर वस्वीः १०, २२, १२
 मा चिदन्यद्वि शंसत ८, १, १; साम. २४२; १३६०; अथर्व. २०, ८५, १; नि. ७, २
 मा षष्ठेन रश्मीरिति १, १०९, ३; तै. ब्रा. ३, ६, ९, १
 मा जस्वने वृषभ ६, ४४, ११
 मां चत्वार आशवः ८, ७४, १४
 मातली कर्ष्यैर्यमो १०, १४, ३; अथर्व. १८, १, ४७; तै. सं. २, ६, १२, ५
 माता च यत्र दुहिता ३, ५५, १२
 माता देवानामदितेः १, ११३, १९
 माता पितरमृत आ भज १, १६४, ८; अथर्व. ९, ९, ८
 माता रुद्राणां दुहिता ८, १०१, १५; तै. आ. ६, १२, १

मातुर्विधिषुम् ६, ५५, ५; नि. ३, १६
 मातुष्पदे परमे ५, ४३, १४
 मा ते अमाजुरो यथा ८, २१, १५
 मा ते अस्यो सहसावन्परि ७, १९, ७; अथर्व. २०, ३७, ७; तै. सं. १, ६, १२, ५
 मा ते गोदत्र निरराम राधसः ८, २१, १६
 मा ते राधांसि मा त ऊतयो १, ८४, २०; साम. १७२४; नि. १४, ३७
 मातेव यद्भरसे पप्रथानः ५, १५, ४
 मा ते हरि वृषणा वीतपृष्ठा ३, ३५, ५
 मात्र पूषन्नाष्टुण इरस्यः ७, ४०, ६
 मात्रे तु ते सुमिते १०, २९, ६; अथर्व. २०, ७६, ६
 मा त्वामिध्वनयीदूमगंधिः १, १६२, १५; वा. य. २५, ३७; तै. सं. ४, ६, ९, २
 मा त्वा तपस्त्रिय आत्मपि १, १६२, २०; वा. य. २५, ४३; तै. सं. ४, ६, ९, ३
 मा त्वा मूरा अविष्यवो ८, ४५, २३; साम. ७३२; अथर्व. २०, २२, २
 मा त्वा रुद्र चुकुधामा नमो २, ३३, ४
 मा त्वा इयेन उद्वधीन् २, ४२, २
 मा त्वा सोमस्य गह्वया ८, १, २०; साम. ३०७; नि. ६, २४
 मादयस्व सुते सचा १, ८१, ८; अथर्व. २०, ५६, ५
 मादयस्व हरिभिः १, १०१, १०; नि. ६, १७
 माध्यन्दिनस्य सवनस्य धानाः ३, ५२, ५
 माध्यन्दिने सवने जातवेदः ३, २८, ४
 मा न इन्द्र परा वृणक् ८, ९७, ७; साम. २६०
 मा न इन्द्र पीयस्नवे ८, २, १५; साम. १८०६
 मा न इन्द्राभ्यादिशः ८, २२, ३१; साम. १२८
 मा न एकस्मिन्नागसि ८, ४५, ३४
 मानः शंसो अरुषो १, १८, ३; वा. य. ३, ३०
 मा नः समस्य वृष्यः ८, ७५, ९; तै. सं. २, ६, ११, २; नि. ५, २३
 मा नः सेतुः सिषेदयं ८, ६७, ८
 मा नः सोमपरिबाधो १, ४३, ८
 मा नः सोम सं वीविजो ८, ७९, ८; तै. सं. ३, २, ५, २
 मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि २, २३, १६
 मा नस्तोके तनये १, ११४, ८; वा. य. १६, १६; तै. सं. ३, ४, ११, २; ४, ५, १०, ३
 मा निन्दत य इमां ४, ५, २
 मा नो अग्ने दुर्मृतये ७, १, २२

मा नो अग्नेऽमतये ३, १६, ५
 मा नो अग्नेऽवसृजो १, १८९, ५
 मा नो अग्नेऽवीरते परादा ७, १, १९
 मा नो अग्ने सख्या १, ७१, १०
 मा नो अज्ञाता वृजना ७ ३२, २७; साम. १४५७; अथर्व. २०, ७९, २; तांब्य ब्रा. ४, ७, ५, ६
 मा नो अरातिरीशत २, ७, २
 मा नो अस्मिन्मघवन् १, ५४, १
 मा नो अस्मिन्महाधने ८, ७५, १२; साम. १६५०; तै.सं. २, ६, ११, ३
 मा नो गव्येभिरश्वैः ८, ७३, १५
 मा नो गुह्या रिप आयोरहन्द २, ३२, २
 मा नो देवानां विगः ८, ७५, ८; तै. सं. २, ६, ११, २
 मा नो निदे च वक्तवे ७, ३१, ५; अथर्व. २०, १८, ५
 मा नो मर्ता अभि द्रुहन् १, ५, १०; अथर्व. २०, ६९, ८
 मा नो मर्ताय रिपवे ८, ६०, ८
 मा नो मर्धारा भरा ४, २०, १०; तै. सं. १, ७, १३, ३
 मा नो महान्तमुत १, ११४, ७; वा. य. १६, १५; तै.सं. ४, ५, १०, २
 मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुः १, १६२, १; वा.य. २५, २४; तै. सं. ४, ६, ८, १; नि. ९, ३
 मा नो मृचा रिपुणां ८, ६७, ९
 मा नो रक्ष आ वेशीदावृणीव ८, ६०, २०
 मा नो रक्षो अभि नङ्घातु ७, १०४, २३; अथर्व. ८, ४, २३
 मा नो वधाय हस्तवे १, २५, २
 मा नो वधीरिन्द्र मा १, १०४, ८
 मा नो वधी रुद्र मा ७, ४६, ४
 मा नो वधैर्वरुण २, २८, ७
 मा नो वृकाय वृक्ये समसौ ६, ५१, ६
 मा नो हिंसीजनिता १०, १२१, ९; वा. य. १२, १०२; तै. सं. ४, २, ७, १
 मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषेधात् ७, ३४, १७; नि. १०, ४५
 मा नो हणीतामतिथिर्वसु ८, १०३, १२; साम. ११०
 मा नो हेतिर्विवस्वत ८, ६७, २०
 मां देव दधिरे हव्यवाहं १०, ५२, ४
 मां धुरिन्द्रं नाम देवता १०, ४९, २
 मां नरः स्वश्वा वाजयन्तः ४, ४२, ५
 मा पापत्वाय नो नरेन्द्राग्नी ७, ९४, ३; साम. ९१८
 मा पृणन्तो दुरितम् १, १२५, ७
 मा प्र गाम पथो वयं १०, ५७, १; अथर्व. १३, १, ५९

मा भूम निष्ठा हवे ८, १, १३; अथर्व. २०, ११६, १; तांब्य ब्रा. ९, १०, १
 मा भेम मा अमिष्मो ८, ४, ७; साम. १६०५
 मा मामिमं तव ५, ४०, ७
 मायाभिरिन्द्र मायिनं १, ११, ७
 मायाभिरुत्तिष्ठसत ८, १४, १४; अथर्व. २०, २९, ४
 माया वां मित्रावरुणा दिवि ५, ६३, ४
 मारे अस्मद्वि मुमुचो ३, ४१, ८; अथर्व. २०, २३, ८
 मार्जान्यो मृज्यते स्वे ५, १, ८
 मा व एनो अन्यकृतं भुजेम ६, ५१, ७
 मा वां वृको १, १८३, ४
 मा विदन्परिपथिनो १०, ८५, ३२; अथर्व. १४, २, ११
 मा वो ह्यन्तं मा शपंतं १, ४१, ८
 मा वो दात्रान्मरुतो ७, ५६, २१
 मा वो मृगो न यवसे १, ३८, ५
 मा वो रसानितभा ५, ५३, ९
 मा वो रिषत्खनिता १०, ९७, २०; वा. य. १२, ९५; तै. सं. ४, २, ६, ५
 मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां ७, १, ११
 मा सख्युः शूनमा विदे ८, ४५, ३६
 मा सा ते अस्मत्सुमतिर्विद १, १२१, १५
 मा सीमवद्य आ भाग् ८, ८०, ८
 मा स्नेधत सोमिनो दक्षता ७, ३२, ९
 माहं मघोनो वरुण २, २७, १७; २८, ११, २९, ७
 मित्रं वयं हवामहे १, २३, ४; साम. ७९३
 मित्रं हुवे पूतदक्षं १, २, ७; साम. ८४७; वा.य. ३३, ५७
 मित्रं कृणुध्व खलु १०, ३४, १४
 मित्रं न यं शिष्या गोषु १, १५१, १; तै. ब्रा. २, ८, ७, ६
 मित्रं न यं सुधितं ६, १५, २
 मित्रश्च तुभ्यं वरुणः ३, १४, ४
 मित्रश्च नो वरुणश्च ५, ७२, ३
 मित्रस्तन्नो वरुणो देवो अर्यः ७, ६४, ३
 मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त ७, ५२, २
 मित्रस्तन्नो वरुणो रोदसी ७, ४०, २
 मित्रस्य चर्षणीधृता ३, ५९, ६; वा. य. ११, ६२; तै. सं. ३, ४, ११, ५; ४, १, ६, ३; तै. आ. ४, ३, २
 मित्रा तना न रथ्या ८, २५, २
 मित्राय पञ्च येमिरे ३, ५९, ८
 मित्राय शिक्ष वरुणाय १०, ६५, ५
 मित्रावरुणवन्ता उत ८, ३५, १३
 मित्रो अहोश्चिदादुरु ५, ६५, ४

मिश्रो अग्निर्भवति यत् ३, ५, ४
 मिश्रो जनाम्यातयति ३, ५९, १; तै. सं. ३, ४, ११, ५;
 तै. ब्रा. ३, ७, २, ३; नि. १०, २२
 मिश्रो देवेष्वायुषु ३, ५९, ९
 मिश्रो नो अत्यंहति ८, ६७, २
 मिमाति वङ्गिरेतशः ९, ६४, १९
 मिमातु घौरदितिर्वीतये नः ५, ५९, ८
 मिमीहि श्लोकमाख्ये १, ३८, १४
 मिम्यक्ष येषु रोदसी ६, ५०, ५; नि. ६, ६
 मिम्यक्ष येषु सुधिता १, १६७, ३
 मिहः पावकाः प्रतता अभूव ३, ३१, २०
 मीळहुष्मतीव पृथिवी ५, ५६, ३
 मुञ्चन्तु मा शपथ्याद् १०, ९७, १६; अथर्व. ६, ९६, २;
 ७, ११२, २; वा. य. १२, ९०
 मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय १०, १६१, १; अथर्व.
 ३, ११, १; २०, ९६, ६
 मुनयो वातरशनाः १०, १३६, २
 मुमुक्ष्वो मनवे १, १४०, ४
 मुमोद गर्भो वृषभः १०, ८, २
 मुषाय सूर्यं कवे १, १७५, ४
 मूरा भमूरा न वयं १०, ४, ४; नि. ६, ८
 मूर्धा दिवो नाभिरग्निः १, ५९, २
 मूर्धानं दिवो भरति ६, ७, १; साम. ६७; ११४०; वा. य.
 ७, २४; ३३, ८; तै. सं. १, ४, १३ १
 मूर्धा भुवो भवति नक्तं १०, ८८, ६; नि. ७, २७
 मूषो न शिक्षा व्यदन्ति १०, ३३, ३
 मृगो न भीमः कुचरो गिरि १०, १८०, २; साम. १८७३;
 अथर्व. ७, ८४, ३; वा. य. १८, ७१; तै. सं.
 १, ६, १२, ४
 मृजन्ति त्वा दश क्षिपो ९, ८, ४; साम. ११८१
 मृजन्ति त्वा समग्रवो ९, ६६, ९
 मृजानो वारे पवमानो ९, १०७, २२; साम. १०८०
 मृज्यमानः सुहस्य ९, १०७, २१; साम. ५१७; १०७९
 मृळत नो मरुतो मा वधि ५, ५५, ९
 मृळा नो रुद्रोत् १, ११४, २; तै. सं. ४, ५, १०, २
 मृत्योः पदं योपयन्तो १०, १८, २, अथर्व. १२, २, ३०;
 तै. आ. ६, १०, २
 मेघन्तु ते वह्नयो २, ३७, ३; नि. ८, ३
 मेधाकारं विदथस्य १०, ९१, ८; साम. ९८४; तै. ब्रा.
 ३, ११, ६, ३
 मेहनाह्ननकरणात् १०, १६३, ५, अथर्व. २०, ९६, २१

मैनमग्ने वि दहो १०, १६, १; अथर्व. १८, २, ४; तै. आ.
 ६, १, ४
 मोघमघं विन्दते १०, ११७, ६; तै. ब्रा. २, ८, ८, ३;
 नि. ७, ३
 मो ते रिषन्ये अच्छोक्तिभिः ८, १०३, १३
 मो पु णः परापरा १, ३८, ६
 मो पु णः सोम मृत्यवे १०, ५९, ४
 मो पु त्वा वाघतश्चनारे ७, ३२, १; साम. २८४; १६७५
 मो पु देवा अदः स्वर १, १०५, ३
 मो पु ब्रह्मव ८, ९२, ३०; साम. ८२६; अथर्व. २०, ६०, ३
 मो पु वरुण मृण्मय ७, ८९, १
 मो पु वो अस्मदभि तानि १, १३९, ८; अथर्व. २०, ६७, २
 मो पु ण इन्द्रात्र पृत्सु १, १७३, १२; वा. य. ३, ४६
 मो पु णो अत्र जुहुरन्त ३, ५५, २
 मो ष्वद्य दुर्हणावान् ८, २, २०
 य आत्मदा बलदा यस्य १०, १२१, २; अथर्व. ४, २, १;
 १३, ३, २४; वा. य. २५, १३; तै. सं. ४, १, ८, ४;
 ७, ५, १७, १
 य आध्राय चकमानाय १०, ११७, २
 य आनयत्परावतः ६, ४५, १; साम. १२७
 य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः ७, ८८, ६
 य आयुं कुत्समतिथिग्व ८, ५३, २
 य आर्जकेषु कृत्वसु ९, ६५, २३; साम. ११६४
 य आस्तेयश्च चरति ७, ५५, ६; अथर्व. ४, ५, ५
 य आस्वाक आशये ८, ४१, ७
 य इह आविवासति ६, ६०, ११; साम. ११५०
 य इन्द्रोः पवमानस्यानु ९, ११४, १
 य इन्द्रं चमसेष्वा ८, ८२, ७; साम. १६२
 य इन्द्रं यतयस्त्वा ८, ६, १८
 य इन्द्रं क्षुप्सो मघवन्ते अस्ति ७, २७, २; तै. ब्रा. २, ८, ५, ७
 य इन्द्रं सस्यम्रतो ८, ९७, ३
 य इन्द्रं सोमपातमो ८, १२, १; साम. ३९४; अथर्व.
 २०, ६३, ७
 य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथे १, १०८, १
 य इन्द्राग्नी सुतेषु वां ६, ५९, ४; नि. ५, २२
 य इन्द्राय वचोयुजा १, २०, २
 य इन्द्राय सुनवत् सोमं ४, २४, ७
 य इमा विश्वा जातानि ५, ८२, ९
 य इमा विश्वा भुवनानि जुह्व १०, ८१, १; वा. य. १७, १७;
 तै. सं. ४, ६, २, १

य इमे उभे अहनी ५, ८२, ८
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री १०, ११०, ९; अथर्व. ५, १२, ९; वा. य. २९, ३४; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, १४
य इमे रोदसी उभे अहं ३, ५३, १२
य इमे रोदसी मही समीची ८, ६, १७
य इमे रोदसी मही सं मातरेव ९, १८, ५
य ई राजानामृतुथा ६, ६२, ९
य ई वहन्त आशुभिः ५, ६१, ११
य ईं खयन्ति पर्वतान् १, १९, ७
य ईं चकार न सो अस्य १, १६४, ३२; अथर्व. ९, १०, १०; नि. २, ८
य ईं चिकेत गुहा १, ६७, ७
य ईंशिरे भुवनस्य १०, ६३, ८
य उक्था केवला दधे ८, ५२, ३
य उक्थेभिर्न विन्धते ८, ५१, ३
य उग्र इव शर्यहा ६, १६, ३९; साम. १७०७; तै. सं. २, ६, ११, ४
य उग्रः सन्ननिष्टः ८, ३३, ९; साम. १६९८; अथर्व. २०, ५३, ३; ५७, १३
य उग्रा अर्कमानुषुः १, १९, ४
य उग्रेभ्यश्चिदोजियान् ९, ६६, १७
य उदाजन्पितरो १०, ६२, २
य उदानङ् व्ययनं १०, १९, ५; अथर्व. ६, ७७, २
य उहचि यज्ञे अध्वरेष्ठा १०, ७७, ७
य उहचीन्द्र देवगोपाः १, ५३, ११; अथर्व. २०, २१, ११
य उग्रः फलिगं भिनत् ८, ३२, २५
य उशता मनसा सोमं १०, १६०, ३; अथर्व. २०, २६, ३
य उ श्रिया दमेष्वा २, ८, ३
य उत्रिया अप्या अन्तः ९, १०८, ६; साम ५८५
य ऋक्षादंहसो मुचत् ८, २४, २७
य ऋप्रामह्यं मामहे ८, १, ३२
य ऋक्षा वातरंहसो ८, ३४, १७
य ऋते चिदभिः ८, १, १२; साम. २४४; अथर्व. १४, २, ४७; तै. आ. ४, २०, १; कात्या. श्रौ. सू. २५, ५, ३०; ताण्ड्य. ब्रा. ९, १०, १
य ऋते चित्तास्पदेभ्यः ८, २, ३९
य ऋतेन सूर्यमारोहन् १०, ६२, ३
य ऋष्वः श्रावयस्सखा ८, ४६, १२
य ऋष्वो रिष्टिविद्युतः ५, ५२, १३
य एक इक्ष्वावयती ४, १७, ५

य एक इक्ष्मृष्टुहि ६, ४५, १६
य एक इक्ष्मृष्टुष्वर्षणीनां ६, २२, १; अथर्व. २०, ३६, १
य एक इक्ष्मृष्टुष्वर्षणीनां १, ८४, ७; साम. ३८९; १३४१; अथर्व. २०, ६३, ४; नि. ४, १७
य एकश्चर्षणीनाम् १, ७, ९; अथर्व. २०, ७०, १५
य एको अस्ति दंसना ८, १, २७
य एनमादिदेशति ६, ५६, १
य ओजिष्ठ इन्द्र तं ६, ३३, १
य ओजिष्ठस्तमा भर ९, १०१, ९; साम. ८२०
य ओहते रक्षसो देववीतौ ५, ४२, १०
यं यज्ञं नयथा नरः १, ४१, ५
यं युवं दाम्भध्वराय देवा ६, ६८, ६
यं रक्षन्ति प्रचेतसो १, ४१, १; साम. १८५
यं वर्धयन्तीद्विरः ६, ४४, ५
यं विप्रा उक्थवाहसो ८, १२, १३
यं वै सूर्यं स्वर्भानुः ५, ४०, ९
यं सीमकृष्णवन्तमसे ४, १३, ३
यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं ४, ३८, ३
यं सुपर्णः परावतः १०, १४४, ४
यं सोममिन्द्र पृथिवी ३, ४६, ५
यं स्मा पृच्छन्ति कुह २, १२, ५; अथर्व. २०, ३४, ५
यः ककुभो निधारायः ८, ४१, ४
यः कुक्षिः सोमपातमः १, ८, ७; अथर्व. २०, ७१, ३
यः कृन्तदिद्वि योन्यं ८, ४५, ३०
यः पंचचर्षणीरभि ७, १५, २
यः परस्याः परावतः १०, १८७, २; अथर्व. ६, ३४, ३; नि. ५, ५
यः पावमानीरध्येति ९, ६७, ३१; साम. १२९८
यः पुष्पिणीश्च २, १३, ७
यः पूर्याय वेधसे १, १५६, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, ९
यः पृथिवीं व्यथमानाम् २, १२, २; अथर्व. २०, ३४, २
यः पौरुषेयेण ऋषिषा १०, ८७, १६; अथर्व. ८, ३, १५
यः प्राणतो निमिषतो १०, १२१, ३; अथर्व. ४, २, २; वा. य. २३, ३; २५, ११; तै. सं. ४, १, ८, ४; ७, ५, १६, १
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यः ८, ६६, ३
यः शग्मस्तुविशग्म ते ६, ४४, २
यः शम्भरं पर्वतेषु २, १२, ११; अथर्व. २०, ३४, ११
यः शम्भतो मङ्गनो २, १२, १०; अथर्व. २०, ३४, १०
यः शुक्र इव सूर्यो १, ४३, ५
यः शूरेभिर्हव्यो १, १०१, ६

यः श्वेता अधिनिर्गिजः ८, ४१, १०
 यः संस्थे चिच्छतक्रतुः ८, ३२, ११
 यः सत्राहा विचर्षणिः ६, ४६, ३; साम. २८६
 यः ससरश्मिर्बृषभः २, १२, १२; अथर्व. २०, ३४, १३
 यः समिधा य आहुती ८, १९, ५
 यः सुनीथो वदाशुवे २, ८, २
 यः सुन्वते पचते २, १२, १५; अथर्व. २०, ३४, १८
 यः सुन्वंतमवति यः २, १२, १४; अथर्व. २०, ३४, १५
 यः सुषड्यः सुदक्षिणः ८, ३३, ५
 यः सुबिन्दमनर्षीर्नि ८, ३२, २
 यः सोमः कलशेषाँ ९, १२, ५; साम. १२००
 यः सोम सख्ये तव १, ९१, १४
 यः स्नीहितीषु पृथ्वीः १, ७४, २; साम. १३८०
 यः स्मारुधानो गध्यासम ४, ३८, ४
 यं कुमार नवं रथं १०, १३५, ३
 यं कुमार प्रावर्तयो १०, १३५, ४
 यं क्रन्दसी अवसा १०, १२१, ६; अथर्व. ४, २, ३; वा. य. ३२, ७; तै. सं. ४, १, ८, ५
 यं क्रन्दसी संयती २, १२, ८; अथर्व. २०, ३४, ८
 यच्च गोषु दुष्टवप्यं ८, ४७, १४
 यच्चित्रमप्य उषसो वहन्ती १, ११३, २०
 यच्चिद्धि ते अपि व्यथिः ८, ४५, १९
 यच्चिद्धि ते गणा इमे ५, ७९, ५
 यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा ४, १२, ४; तै. सं. ४, ७, १५, ६
 यच्चिद्धि ते विशो यथा १, २५, १; तै. सं. ३, ४, ११, ४
 यच्चिद्धि त्वं गुह्यगृह १, २८, ५; नि. २, २१
 यच्चिद्धि त्वा जना इमे ८, १, ३; अथर्व. २०, ८५, ३
 यच्चिद्धि वा पुर ऋषयो ८, ८, ६
 यच्चिद्धि शश्वता तना १, २६, ६; साम. १६१८
 यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र ४, ३२, १३; ८, ६५, ७
 यच्चिद्धि सत्य सोमपा १, २९, १; अथर्व. २०, ७४, १
 यच्छक्रासि परावति (०। अतस्त्वा) ८, ९७, ४; साम. २६४
 यच्छक्रासि परावति (०। यद्वा) ८, १३, १५
 यच्छरुमलौ भवति ७, ५०, ३
 यच्छुश्रूया इमं हवं ८, ४५, १८
 यजध्वेनं प्रियमेधा ८, २, ३७
 यजन्ते अस्य सख्यम् ७, ३६, ५
 यजमानाय सुन्वत आग्ने ५, २६, ५
 यजस्व वीर प्र विहि २, २६, २
 यजस्व होतरिषितो ६, ११, १

क्र० ११८

यजा नो मित्रावरुणा १, ७५, ५; साम. १५३७; वा. य. ३३, ३; तै. ब्रा. २, ७, १२, १
 यजाम इक्ष्मसा वृद्धमिन्द्रं ३, ३२, ७
 यजामह इन्द्रं वज्रं १०, २३, १; साम. ३३४
 यजामहे वां महः १, १५३, १
 यजिष्ठं त्वा यजमाना १, १२७, २; साम. १८१४
 यजिष्ठं त्वा वज्रमहे ८, १९, ३; साम. ११२; १४१३
 यजातवेदो भुवनस्य १०, ८८, ५
 यजायथा अपूर्यं ८, ८९, ५; साम. ६०१; १४२९
 यजायथास्तदहरस्य ३, ४८, २
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयत् ८, १४, ५; साम. १२१; १६३९; अथर्व. २०, २७, ५
 यज्ञं च नस्तन्वं च १०, १५७, २; साम. ११११; अथर्व. २०, ६३, १; १२४, ४
 यज्ञं पृच्छामि १, १०५, ४
 यज्ञस्य केतुः पवते ९, ८६, ७
 यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त १०, १२२, ४
 यज्ञस्य केतु प्रथमं पुरोहितमग्निम् ५, ११, २; साम. ९०९; तै. सं. ४, ४, ४, ३
 यज्ञस्य वो रथ्य विज्ञपति १०, ९२, १
 यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा ८, ३८, १; साम. १०७३
 यज्ञानां रथ्ये वयं ८, ४४, २७
 यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिः १, १६८, १
 यज्ञायज्ञा वो अग्नये ६, ४८, १; साम. ३५; ७०३; वा. य. २७, ४२
 यज्ञासाहं दुव इये १०, २०, ७
 यज्ञे दिवो नृषदने पृथिव्या ७, ९७, १
 यज्ञेन गातुमप्सुरो २, २१, ५
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः १, १६४, ५०; १०, ९०, १६; अथर्व. ७, ५, १; वा. य. ३१, १६; तै. सं. ३, ५, ११, ५; तै. भा. ३, २, ७; शा. ब्रा. १०, २, २, २
 यज्ञेन वर्धत जातवेदसम् २, २, १
 यज्ञेन वाचः पदवीयं १०, ७१, ३
 यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अवाक् ३, ३२, १३
 यज्ञेभिरभुतक्रतुं ८, २३, ८
 यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं ८, १२, २०
 यज्ञेयज्ञे स मर्यो १०, ९३, २
 यज्ञैः समिम्भः पृषतीभिः २, ३६, २; अथर्व. २०, ६७, ४
 यज्ञैरथवां प्रथमः १, ८३, ५; अथर्व. २०, २५, ५
 यज्ञैरिषू संनममानः १०, ८७, ४; अथर्व. ८, ३, ६
 यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो १, ८६, २; तै. सं. ४, २, ११, २

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुन्नं १, १०७, १; वा. य. ८, ४,
३३, ६८; तै. सं. १, ४, २२, १; २, १, ११, ४

यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूत् ३, ३२, १२

यज्ञो हि ष्मेन्द्रं १, १७३, ११

यज्ञो हीलो वो अन्तर ८, १८, १९

यं जनासो हविष्मन्तो ८, ७४, २; साम. १५६५

यत् इन्द्र भयामहे ८, ६१, १३; साम. २७४; १३२१,
अथर्व. १९, १५, १; तै. ब्रा. ३, ७, ११, ४; तै. आ.
१०, १, १; तां. ब्रा. १५, ४, ३

यता सुजूर्णो रातिनी ४, ६, ३

यत्किं चेदं वरुण ७, ८९, ५; अथर्व. ६, ५१, ३; तै. सं.
३, ४, ११, ६

यत्तुदसूर एतशं ८, १, ११

यत्ततीयं सवनं रत्नधेयं ४, ३५, ९

यत्ते अपो यदोषधीः १०, ५८, ७

यत्ते कृष्णः शकुन १०, १६, ६; अथर्व. १८, ३, ५५; तै. आ.
६, ४, २

यत्ते गात्रादग्निना १, १६२, ११; वा. य. २५, ३४; तै. सं.
४, ६, ८, ४

यत्ते चतस्रः प्रदिशो १०, ५८, ४

यत्ते दिव्सु प्रार्थयं ५, ३९, ३; साम. ११७४

यत्ते दिवं यस्पृथिवीं १०, ५८, २

यत्ते पराः परावतो १०, ५८, ११

यत्ते पर्वतान्बृहतो १०, ५८, ९

यत्ते पवित्रमर्चिषत् ९, ६७, २४

यत्ते पवित्रमर्चिषि ९, ६७, २३; वा. य. १९, ४१; तै. ब्रा.
१, ४, ८, २

यत्ते भूतं च भव्यं च १०, ५८, १२

यत्ते भूमिं चतुर्भृष्टिं १०, ५८, ३

यत्ते मनुष्यदनीकं १०, ६९, ३

यत्ते मरीचीः प्रवतो १०, ५८, ६

यत्ते यमं वैवस्वतं १०, ५८, १

यत्ते राजञ्छतं हविः ९, ११४, ४

यत्ते विश्वमिदं जगत् १०, ५८, १०

यत्ते समुद्रमर्णवम् १०, ५८, ५

यत्ते सादे महसा १, १६२, १७; वा. य. २५, ४०; तै. सं.
४, ६, ९, २

यत्ते सूर्यं यदुषसं १०, ५८, ८

यत्ते सोम गवाशिरो १, १८७, ९

यत्वा तुरीयमृतुभिः १, १५, १०

यत्वा देवा प्रपिबन्ति १०, ८५, ५; अथर्व. १४, १, ४; नि.
११, ५

यत्वा पृच्छादीजानः ८, २४, ३०

यत्वा यामि वृद्धि तन्मः १०, ४७, ८

यत्वा सूर्यं स्वर्मानुः ५, ४०, ५

यत्वा होतारमनजन् ३, १९, ५

यत्वेषया मा नदयन्त १, १६६, ५

यत्पर्जन्यं कनिक्कदत् ५, ८३, ९

यत्पाकत्रा मनसा १०, २, ५; तै. ब्रा. ३, ७, ११, ५

यत्पाञ्चजन्यया विशेषे ८, ६३, ७; नि. ३, ८

यत्पुरुषं व्यदधुः १०, ९०, ११; अथर्व. १९, ६, ५; वा. य.
३१, १०, तै. आ. ३, १२, ५

यत्पुरुषेण हविषा १०, ९०, ६; अथर्व. १९, ६, १०; वा. य.
३१, १४; तै. आ. ३, १२, ३

यत्पूर्यं मरुतो यच्च नूतन ५, ५५, ८

यत्प्रायासिष्ट पृषतीभिरथैः ५, ५८, ६

यत्र कामा निकामाश्च ९, ११३, १०

यत्र क च ते मनो ६, १६, १७; साम. ७०६

यत्र प्रावा पृथुबुध १, २८, १

यत्र ज्योतिरजस्रं ९, ११३, ७

यत्र देवाँ ऋचायतो ४, ३०, ५

यत्र द्वाविज जघना १, २८, २

यत्र नार्यपच्यवं १, २८, ३

यत्र बाणाः संपतन्ति ६, ७५, १७; साम. १८६६; वा. य.
१७, ४८; तै. सं. ४, ६, ४, ४

यत्र अक्षा पवमान ९, ११३, ६

यत्र मंथां वि बभूते १, २८, ४

यत्र राजा वैवस्वतो ९, ११३, ८

यत्र वह्निरभिहितो ५, ५०, ४

यत्र वेत्थ वनस्पते ५, ५, १०; तै. ब्रा. ३, ७, २, ५

यत्र शूरासस्तन्वो वितन्वते ६, ४६, १२

यत्रा चक्रमृता गातुमसौ ७, ६३, ५; नि. ६, ७

यत्रानन्दाश्च मोदाश्च ९, ११३, ११

यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो ७, ८३, २

यत्रानुकामं चरणं ९, ११३, ९

यत्रा वदेते अवरः १०, ८८, १७; नि. ७, ३०

यत्रा समुद्रः स्कभितो १०, १४९, २

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य १, १६४, २१; अथर्व. ९, ९, २२;
नि. ३, १२

यत्रेदानीं पश्यसि १०, ८७, ६; अथर्व. ८, ३, ५

यत्रोत बाधितेभ्यः ४, ३०, ४
 यत्रोत मर्त्याय कं ४, ३०, ६
 यत्रोवधीः समग्रमत १०, ९७, ६; वा. य. १२, ८०; तै. सं.
 ४, २, ६, २
 यस्संवत्समृभवो गामरक्षन् ४, ३३, ४
 यस्तानोः सानुमारुहत् १, १०, २; साम. १३४५
 यस्सिन्धौ यदसिन्ध्यां ८, २०, २५
 यस्सोम आ सुते नर ७, ९४, १०
 यस्सोम चित्रमुक्त्यं ९, १९, ९; साम. ९९९
 यस्सोममिन्द्र विष्णवि ८, १२, १६; साम. ३८४; अथर्व.
 २०, १११, १
 यस्सोमो वाजमर्षति ९, ५६, २
 यस्सो दीर्घप्रसन्नानि ८, १०, १
 यथा कण्वे मघवन्त्रसदस्यवि ८, ४९, १०
 यथा कण्वे मघवन्मेघे ८, ५०, १०
 यथा कलां यथा शफं ८, ४७, १७; अथर्व. ६, ४६, ३;
 १९, ५७, १
 यथा गौरो अपा कृतं ८, ४, ३; साम. २५२. १७२१; नि.
 ३, २०
 यथा चिक्ण्वमावतं ८, ५, २५
 यथा चिद्वृद्धमतसं ८, ६०, ७
 यथा चिन्मन्यसे हृदा ५, ५६, २
 यथा देवा असुरेषु १०, १५१, ३; तै. ब्रा. २, ८, ८, ७
 यथा नो अदितिः करत् १, ४३, २; तै. सं. ३, ४, ११, २
 यथा नो मित्रो अर्यमा ८, ३१, १३
 यथा नो मित्रो वरुणो १, ४३, ३
 यथापवथा मनवे ९, ९६, १२
 यथा पूर्वैभ्यः शतसा ९, ८२, ५
 यथा पूर्वैभ्यो जरितृभ्यः १, १७५, ६; १७६, ६
 यथामवदनुदेयी १०, १३५, ६
 यथा मनो विषस्त्विति ८, ५२, १
 यथा मनो सांवरणौ ८, ५१, १
 यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्या ३, १७, २
 यथा युगं वरत्रया १०, ६०, ८
 यथा रुद्रस्य सुनवो ८, २०, १७
 यथा वः स्वाहा अग्नये दाशेम ७, ३, ७
 यथा वरो सुषांने ८, २४, २८
 यथा वशन्ति देवास्तथेदसत् ८, २८, ४
 यथा वातः पुष्करिणीं ५, ७८, ७; श. ब्रा. १४, ९, ४, २२
 यथा वातो यथा वनं ५, ७८, ८; वा. य. ८, २८; नि. ३, १५
 यथा वामत्रिरश्विना ८, ४२, ५

यथा विद्वाँ अरं करत् २, ५, ८
 यथा विप्रस्य मनुषो १, ७६, ५
 यथा ह त्यद्वसवो ४, १२, ६, १०, १२६, ८; तै. सं.
 ४, ७, १५, ७
 यथाहान्यनुपूर्वं १०, १८, ५; अथर्व. १२, २, २५; तै. आ.
 ६, १०, १
 यथा होतर्मनुषो देवताता ६, ४, १; तै. सं. ४, ३, १३, २
 यथेयं पृथिवी मही १०, ६०, ९
 यथोत कृष्ये घने ८, ५, २६
 यदक्रन्दः प्रथमं जायमानः १, १६३, १; वा. य. २९, १२
 तै. सं. ४, २, ८, १; ६, ७, १
 यदम् एषा समितिः १०, ११, ८; अथर्व. १८, १, २६
 यदग्ने अथ मिथुना १०, ८७, १३; अथर्व. ८, ३, १२
 यदग्ने कानि कानि चित् ८, १०२, २०, अथर्व. १९, ६४, ३;
 वा. य. ११, ७३; तै. सं. ४, १, १०, १
 यदग्ने दिविजा असि ८, ४३, २८
 यदग्ने मर्त्यस्त्वं ८, १९, २५
 यदग्ने स्यामहं त्वं ८, ४४, २३
 यदङ्ग तविषीयवो ८, ७, २
 यदङ्ग तविषीयस ८, ६, २६
 यदङ्ग त्वा भरताः सं तरेषु ३, ३३, ११
 यदङ्ग दाक्षुषे त्वं १, १, ६
 यदक्षरस्तन्वा वावृधानो १०, ५४, २; श. ब्रा. ११, १, ६, १०
 यदज्ञातेषु वृजनेषु १०, २७, ४
 यदत्युपजिह्विका ८, १०२, २१; वा. य. ११, ७४, तै. सं.
 ४, १, १०, १; नि. ३, २०
 यददो दिवो अर्णव ८, २६, १७
 यददो पितो अजगन् १, १८७, ७
 यददो वात ते गृहे १०, १८६, ३; साम. १८४२, तै. ब्रा.
 २, ४, १, ८; तै. आ. २, ४२, २
 यदङ्गिः परिषिक्त्यसे ९, ६५, ६, साम. ७८५
 यदक्ष कञ्च वृत्रहन् ८ ९३, ४, साम. १२६; अथर्व. २०, ११२, १;
 वा. य. ३३, ३५
 यदक्ष कर्हि कर्हि चित् ८, ७३, ५
 यदक्ष त्वा पुरुष्टुत ६, ५६, ४
 यदक्ष त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन् ३, २९, १६; अथर्व. ७, ७७, १;
 वा. य. ८, २०; तै. सं. १, ४, ४४, २
 यदक्ष भागं विभजासि १, १२३, ३
 यदक्ष वां नामत्योक्त्यै ८, ९, ९; अथर्व. २०, १४०, ४
 यदक्ष सूर उदितेऽनागा ७, ६६, ४; साम. १३५१; वा. य. ३३, २०
 यदक्ष सूर उदिते यन् ८, २७, २१

यदद्य सूर्य उद्यति ८, २७, १९
यदद्य सूर्य ब्रवो नागाः ७, ६०, १
यदद्य स्थः परावति ५, ७३, १
यदद्याश्विनावपाक ८, १०, ५
यदद्याश्विनावहम् ८, ९, १३; अथर्व. २०, १४१, ३
यदाघ्निगावो अघ्निगू ८, २२, ११
यदंतरा परावतम् ३, ४०, ९; अथर्व. २०, ६, ९
यदन्तरिक्षे पतथः पुरुभुजा ८, १०, ६
यदन्तरिक्षे यद्वि ८, ९, २; अथर्व. २०, १३९, २
यदन्ति यच्च दूरके २, ६७, २१
यदन्यासु वृषभो ३, ५५, १७
यदपामोषधीनां १, १८७, ८
यदप्सु यद्वनस्पतौ ८, ९, ५; अथर्व. २०, १३९, ५
यदब्रवं प्रथमं वां वृणानः १, १०८, ६
यदयातं शुभस्पती १०, ८५, १५; अथर्व. १४, १, १५
यदयातं दिवोदासाय वर्तिः १, ११६, १८
यदयुक्था अरुपा १, ९४, १०
यदजुन सारमेय ७, ५५, २
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिका १, १६२, ९; वा. य. २५, ३२;
तै. सं. ४, ६, ८, ३
यदश्वान्धूर्षु पृषतीरयुग्ध्वं ५, ५५, ६
यदश्वाय वास उपस्तृणन्ति १, १६२, १६; वा. य. २५, ३९;
तै. सं. ४, ६, ९, २
यदश्विना पृच्छमानाव० १०, ८५, १४; अथर्व. १४, १, १४
यदस्य धामनि प्रिये ८, १२, ३२
यदस्य मन्युरध्वनीत् ८, ६, १३
यदाजिं यास्याजिकृत् ८, ४५, ७
यदा ते मारुतीर्विशः ८, १२, २९
यदा ते विष्णुरोजसा ८, १२, २७
यदा ते हर्यता हरी ८, १२, २८
यदादीध्ये नदविषाणि १०, ३४, ५; नि. १२, ७
यदापीतामो अंशवो ८, ९, १९; अथर्व. २०, १४२, ४
यदारमक्रन्तुभवः पितृभ्यां ४, ३३, २
यदा वज्रं हिरण्यमिन्ति १०, २३, ३; अथर्व. २०, ७३, ४
यदा वलस्य पीयतो १०, ६८, ६; अथर्व. २०, १६, ६
यदा वाजमसनत् १०, ६७, १०; अथर्व. २०, ९१, १०
यदा वीर्यदपीच्य ८, ४७, १३
यदा वीरस्य रेवतो दुरोणे ७, ४२, ४
यदा वृत्रं नदीवृत् ८, १२, २६
यदाशसा निःशसा १०, १६४, ३; अथर्व. ६, ४५, २;
तै. ब्रा. ३, ७, १२, ४

यदा समर्यं व्यचेद् ४, २४, ८
यदासु मर्तो अमृतासु १०, ९५, ९
यदा सूर्यमसुं दिवि ८, १२, ३०
यदि क्षितायुर्यदि वा १०, १६१, २; अथर्व. ३, ११, २;
२०, ९६, ७
यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति ५, ३९, १; साम. ३४५, ११७९;
तांज्य ब्रा. १४, ६, ४; नि. ४, ४
यदिन्द्र ते चतस्रो ५, ३५, २
यदिन्द्र दिवि पार्ये यदधकृ ६, ४०, ५
यदिन्द्र नाहुषीणां ६, ४६, ७; साम. २६२
यदिन्द्र पूर्वो अपराय शिक्षन् ७, २०, ७
यदिन्द्र वृत्तनाज्ये ८, १२, २५
यदिन्द्र प्रागपागुदङ् (०। आ याहि) ८, ६५, १
यदिन्द्र प्रागपागुदङ् (०। मिमा) ८, ४, १; साम. २७९;
१२३१; अथर्व. २०, १२०, १
यदिन्द्र ब्रह्मणस्पते १०, १६४, ४; अथर्व. ६, ४५, ३
यदिन्द्र मन्मशस्त्वा ८, १५, १२
यदिन्द्र यावतस्त्वं ७, ३२, १८; साम. ३१०; १७९६;
अथर्व. २०, ८२, १
यदिन्द्र राधो अस्ति ८, ५४, ५
यदिन्द्र सर्गे अर्वतः ६, ४६, १३
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां १, १०८, ९
यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य १, १०८, १२
यदिन्द्राग्नी जना इमे ८, ४०, ७
यदिन्द्राग्नी दिवि द्यौ १, १०८, ११
यदिन्द्राग्नी परमस्यां १, १०८, १०; नि. १२, ३१
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे १, १०८, ७
यदिन्द्राग्नी यदुषु १, १०८, ८
यदिन्द्राहं यथा त्वं ८, १४, १; साम. १२२; १८३४; अथर्व.
२०, २७, १
यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनां १, ३२, ४; तै. ब्रा. २, ५, ४, ३
यदिन्द्रेण सरथं याधो ८, ९, १२; अथर्व. २०, १४१, २
यदिन्द्रो अनयद्वितो ६, ५७, ४; साम. १४८
यदिन्विन्द्र पृथिवी १, ५२, ११
यदि प्रबृद्ध सत्पते ८, १२, ८
यदिमा वाजयज्ञहं १०, ९७, ११; वा. य. १२, ८५; तै. सं.
४, २, ६, २; नि. ३, १५
यदि मे रारणः सुत ८, ३२, ६
यदि मे सख्यमावर ८, १३, २१
यदि वाहमनृतदेव ७, १०४, १४; अथर्व. ८, ४, १४
यदि स्तुतस्य मरुतो अधि ७, ५६, १५
यदि स्तोमं मम अवत् ८, १, १५

यदी सुतास इन्ववोऽभि ८, ५०, ३
 यदी सोमा बम्बूता ५, ३०, ११
 यदी घृतेभिराहुतो ८, १९, २३
 यदी गणस्य रशनामजीगः ५, १, ३; साम. १७४८
 यदीदहं युधये १०, २७, २
 यदी मञ्जन्ति बाहुभिः ३, २९, ६
 यदी मातुरूप स्वया २, ५, ६
 यदीमिन्द्र श्रवाद्यं ५, ३८, २
 यदीमृतस्य पयसा १, ७९, ३
 यदीमनौ उशतो ७, १०३, ३
 यदीशीयामृतानां १०, ३३, ८
 यदी सुनेभिरिन्दुभिः ६, ४२, ३; साम. १४४२
 यदुक्तमे मरुतो ५, ६०, ६; तै. ब्रा. २, ७, १२, ४
 यदुदञ्चो वृषाकपे १०, ८६, २२; अथर्व. २०, १२६, २२;
 नि. १३, ३
 यदुदीरत आजयो १, ८१, ३; साम. ४१४; १००४;
 अथर्व. २०, ५६, ३
 यदुद्वतो निवतो यासि १०, १४२, ४
 यदुल्लो वदति मोघं १०, १६५, ४
 यदुष औच्छः प्रथमा १०, ५५, ४
 यदुषो यासि भानुना ८, ९, १८; अथर्व. २०, १४२, ३
 यद्वध्यमुदरस्यापवाति १, १६२, १०; वा. य. २५, ३३;
 तै. सं. ४, ६, ८, ४
 यदेवेनमदधुर्यज्ञियासो १०, ८८, ११; नि. ७, २९
 यदेमि प्रस्फुराञ्चिव ७, ८९, २
 यदेपामन्यो अन्यस्य वाचं ७, १०३, ५
 यदेषां पुवती रथे ८, ७, २८; अथर्व. १३, १, २१
 यद्वायत्रे अधि गायत्रं १, १६४, २३; अथर्व. ९, १०, १
 यद्गोपावददितिः ७, ६०, ८
 यद्दधिषे प्रदिवि चार्वञ्चं ७, ९८, २; अथर्व. २०, ८७, २
 यद्दधिषे मनस्यसि ८, ४५, ३१
 यद्देवा अदः सलिले १०, ७२, ६
 यद्देवाः शर्म क्षरणं ८, ४७, १०
 यद्देवानां मिश्रमहः पुरोहित १, ४४, १२
 यद्देवापिः शतनवे १०, ९८, ७; नि. २, १२
 यद्देवा यतयो यथा १०, ७२, ७
 यद्दयाव इन्द्र ते शतम् ८, ७०, ५; साम. २७८; ८६२;
 अथर्व. २०, ८१, १; ९२, २०; तै. सं. १, ४, १४, ३;
 तै. ब्रा. १, ७, ५; नि. १३, १
 यद्द त्याङ्गां पुरुमीकहस्य १, १५१, २
 यद्द त्यग्मित्रावरुणा १, १३९, २

यद्द नूनं यद्वा यज्ञे ८, ४९, ७
 यद्द नूनं परावति ८, ५० ७
 यद्द प्राचीरजगन्तोरो १०, १५५, ४; अथर्व. २०, १३७, १
 यद्द यान्ति मरुतः १, ३७, १३
 यद्दविष्यमृतुशो देवयान १, १६२, ४; वा. य. २५, २७;
 तै. सं. ४, ६, ८, २
 यद्द स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति १, १७८, १
 यद्दहिष्ठं नातिविधे सुदानू ५, ६२, ९; तै. ब्रा. २, ८, ६, ७
 यद्युज्जते मरुतो रुक्मवक्षसः २, ३४, ८
 यद्युज्जाथं वृषणमग्निना १, १५७, २; साम. १७५९
 यद्यूयं पृथ्निमातरो १, ३८, ४
 यद्योषया महतो मन्यमानः ७, ९८, ४; अथर्व. २०, ८७, ४
 यद्गोदसी प्रदिवो अस्ति ६, ६२, ८
 यद्गः श्रान्ताय सुन्वते ८, ६७, ६
 यद्वा उ विष्पतिः शितः ८, २३, १३; साम. ११४
 यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि ८, १००, १०; तै. ब्रा. २, ४, ६, ११;
 नि. ११, २८
 यद्वां कक्षीवां उत ८, ९, १०; अथर्व. २०, १४०, ५
 यद्वाजिनो दाम १, १६२, ८; वा. य. २५, ३१; तै. सं.
 ४, ६, ८, ३
 यद्वातजूतो वना १, ६५, ८
 यद्वा नृशौ मघवं दुत्यावाज ६, ४६, ८
 यद्वा दिवि पार्ये सुद्विमिन्द्र ६, २३, २
 यद्वा प्रवृद्ध सत्पते ८, ९३, ५; अथर्व. २०, ११२, २
 यद्वा प्रस्त्रवणे दिवो ८, ६५, २
 यद्वाभिपित्वे असुरा ८, २७, २०
 यद्वा मरुतः परमे सधस्थे १, १०१, ८
 यद्वा यज्ञं मनवे संमिमिक्ष ८, १०, २
 यद्वा रुमे रुशमे ८, ४, २; साम. १२३२; अथर्व. २०, १२०, २
 यद्वावन्ध पुरुष्टुत ८, ६६, ५
 यद्वावान पुरुतमं १०, ७४, ६
 यद्वा शक्र परावति ८, १२, १७; अथर्व. २०, १११, २
 यद्वासि रोचने दिवः ८, ९७, ५
 यद्वासि सुन्वतो वृधो ८, १२, १८; अथर्व. २०, १११, ३
 यद्वाहिष्ठ तदग्रये ५, २५, ७; साम. ८६; वा. य. २६, १२;
 तै. सं. १, १, १४, ४
 यद्विजामन्परुषि ७, ५०, २
 यद्विरूपाचरं मर्त्येषु १०, ९५, १६; श. ब्रा. ११, ५, १, १०
 यद्दीक्षाविन्द्र यस्तिथे ८, ४५, ४१; साम. २०७; १०७२;
 अथर्व. २०, ४३, २
 यद् वृत्रं तव चाशानि १, ८०, १३

यद्गो देवाश्चक्रम जिह्या १०, ३७, १२
यद्गो वयं प्रमिनाम १०, २, ४; अथर्व. १९, ५९, २; तै. सं.
१, १, १४, ४
यं ते इयेनः पदाभरत् ८, ८२, ९
यं ते इयेनश्चाहमवृकं १०, १४४, ५
यं त्रायध्व इदमिदं ७, ५९, १
यं त्वं रथमिन्द्र मेघसा १, १२९, १
यं त्वं विप्र मेघसातौ ८, ७१, ५
यं त्वमग्ने समदहः १०, १६, १३; अथर्व. १८, ३, ६;
तै. आ. ६, ४, १
यं त्वा गोपवनो गिरा ८, ७४, ११; साम. २९
यं त्वा जनास इन्धते ८, ४३, २७
यं त्वा जनास इळते ८, ७४, १२
यं त्वा जनासो अभि संचरन्ति १०, ४, २; नि. ५, १
यं त्वा देवा दधिरे हव्यवाहं १०, ४६, १०
यं त्वा देवापिः शुशुचानो १०, ९८, ८
यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह १, ३६, १०
यं त्वा द्यावापृथिवी यं १०, २, ७
यं त्वा पूर्वमीळितो १०, ६९, ४; नि. ६, १७
यं त्वा वाजिह्वन्या अभि ९, ८०, २
यं देवासस्त्रिरहन् ३, ४, २
यं देवासोऽजनयन्तामि १०, ८८, ९
यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं शूरसाता १०, ६३, १४
यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं त्रायध्वे १०, ३५, १४
यज्ञ इन्द्रो जुजुषे ४, २२, १
यज्ञासत्या पराके अर्वाके ८, ९, १५; अथर्व. २०, १४१, ५
यज्ञासत्या परावति यद्वा स्यो अधि तुर्वशे १, ४७, ७
यज्ञासत्या परावति यद्वा स्यो अध्यम्बरे ८, ८, १४
यज्ञासत्या भुरण्यथो ८, ९, ६; अथर्व. २०, १४०, १
यज्ञियानं न्ययनं १०, १९, ४
यज्ञिणिजा रेक्णसा १, १६२, २; वा. य. २५, २५; तै. सं.
४, ६, ८, १
यज्ञीक्षणं मां स्पचन्या १, १६२, १३; वा. य. २५, ३६;
तै. सं. ४, ६, ९, १
यं नु नकिः पृतनासु ३, ४९, २; नि. ५, ९
यन्नूनं धीभिरश्विना ८, ९, २१; अथर्व. २०, १४२, ६
यन्नूनमश्यां गतिं ५, ६४, ३
यन्मन्यसे वरेण्यं ५, ३९, २; साम. ११७३; नि. ४, १८
यन्मरुतः सरभसः स्वर्णरः ५, ५४, १०
यसां मेध्यानिधिः १, ३६, ११

यमग्ने पृथु मर्त्यं १, २७७; साम. १४१५; वा. य. ६, २९;
तै. सं. १, ३, १३, २
यमग्ने मन्यसे रयिं १०, २१, ४
यमग्ने वाजसातम ५, २०, १; वा. य. १९, ६४
यमस्यमिव वाजिनं ९, ६, ५
यमश्विना ददधुः श्वेतमश्वं १, ११६, ६
यमश्वी नित्यमुपयाति य ७, १, १२
यमस्य मा यम्यं कामः १०, १०, ७; अथर्व. १८, १, ८
यमाचिदत्र यमसूरसूत ३, ३९, ३
यमादहं वैवस्वतात् १०, ६०, १०
यमादित्यासो अद्रुहः ८, १९, ३४
यमापो अद्रयो वना ६, ४८, ५
यमाय घृतवद्धविः १०, १४, १४; अथर्व. १८, २, ३; तै. आ.
६, ५, १
यमाय मधुमत्तमं १०, १४, १५; अथर्व. १८, २, २; तै. आ.
६, ५, १
यमाय सोमं सुनुत १०, १४, १३; अथर्व. १८, २, १; तै. आ.
६, ५, १
यमासा कृपनीळ १०, २०, ३
यमिन्द्र दधिषे त्वं ८, ९७, २; अथर्व. २०, ५५, ३
यमिमं त्वं वृषाकपिं १०, ८६, ४; अथर्व. २०, १२६, ४
यमी गर्भमृतावृधो ९, १०२, ६
यमीं द्वा सवयसा १, १४४, ४
यसु पूर्वमहुषे तमिदं हुवे २, ३७, २; अथर्व. २०, ६७, ७
यमृत्विजो बहुधा ८, ५८, १
यमे हव यतमाने १०, १३, २; अथर्व. १८, ३, ३८; तै. आ.
६, ५, १
यमेन दत्तं त्रित एनमायुन १ १६३, २; वा. य. २९, १३;
तै. सं. ४, ६, ७, १; नि. ४, १३
यमेरिरे भृगवो १, १४३, ४; नि. ४, २३
यमैच्छाम मनसा सो १०, ५३, १
यमो नो गातुं प्रथमो १०, १४, २; अथर्व. १८, १, ५०
यमो ह जातो यमो १, ६६, ८; नि. १०, २१
यं बहुतेव पिप्रती १, ४१, २
यं मर्त्यः पुरुस्पृहं ५, ७, ६
यं मे कुरिन्द्रो मरुतः ८, ३, २१; नि. ५, १५
यया गा आकरामहे १०, १५६, २; साम. १५२८
यया रभ्रं पारयथाव्यहो २, ३४, १५
ययोरधि प्र यज्ञा ८, १०, ४
यवंयवं नो अन्धसा ९, ५५, १; साम. ९७५
यवं वृकेणाश्विना वपन्ता १, ११७, २१; नि. ६, २६

यस्मिंकेत स सुकृतुः ५, ६५, १
 यस्मिदापो महिना १०, १२१, ८; वा. य. २७, २६; ३२, ७;
 तै. सं. ४, १, ८, ६
 यस्मिद्धि त इत्था भगः १, २४, ४
 यस्मिद्धि स्वा बहुभ्यः १, ८४, ९; साम. १३४२; अथर्व.
 २०, ६३, ६
 यस्त इध्मं जभरस्ति ४, २, ६; तै. आ. ६, २, १
 यस्त इन्द्र प्रियो जनो ७, २०, ८
 यस्त इन्द्र महीरप ८, ६, १६
 यस्त ऊरु विहरति १०, १६२, ४; अथर्व. २०, ९६, १४
 यस्तस्तम्भ सहसा विज्मः ४, ५०, १, अथर्व. २०, ८८, १
 यस्ता चकार स कुह ६, २१, ४
 यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो ७, १९, १; अथर्व. २०, ३७, १
 यस्तित्याज सचिविदं १०, ७१, ६; ऐ. आ. ३, १०; तै. आ.
 १, ३, १; २, १५, १
 यस्तुभ्यं दाशाषो १, ६८, ६
 यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दाशद् ४, २, ९
 यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मल्यैः १०, ९१, ११
 यस्ते अग्ने नमसा यज्ञमीद्रे ५, १२, ६
 यस्ते अग्ने सुमर्ति मर्तो १०, ११, ७; अथर्व. १८, १, २४
 यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचै १०, ४५, ९; वा. य. १२, २६;
 तै. सं. ४, २, २, ३
 यस्ते अनु स्वधामसत् ३, ५१, ११, साम. ७३८
 यस्ते गर्भममीवा १०, १६२, २; अथर्व. २०, ९६, १२;
 नि. ६, १२
 यस्ते चित्रध्रुवस्तमो ८, ९२, १७
 यस्ते द्रप्स स्कन्दति यः १०, १७, १२; वा. य. ७, २६;
 तै. सं. ३, १, १०, १
 यस्ते द्रप्स स्कन्धो यस्ते १०, १७, १३
 यस्ते नूनं शतकृतव ८, ९२, १६; साम. ११६
 यस्ते भरादक्षिण्यते ४, २, ७
 यस्ते मदः पृतनाषाळ् ६, १९, ७
 यस्ते मदो युज्यश्वाः ७, २२, २; साम. ९२८; अथर्व.
 २०, ११७, २
 यस्ते मदो वरेण्यस्तेना ९, ६१, १९, साम. ४७०, ८१५
 यस्ते मदो वरेण्यो य ८, ४६, ८
 यस्ते मन्योऽविधद्वज्र १०, ८३, १; अथर्व. ४, ३२, १
 यस्ते यज्ञेन समिधा ६, ५, ५
 यस्ते रथो मनसा १०, ११२, २
 यस्ते रेवा अदाशुरिः ८, ४५, १५

यस्ते शृङ्गवृषो नपात् ८, १७, १३; साम. ७२७; अथर्व.
 २०, ५, ७; तै. आ. २, ४, ५, १
 यस्ते साधिष्ठोऽवस इन्द्र ५, ३५, १
 यस्ते साधिष्ठोऽवसे ते स्वा ८, ५३, ७
 यस्ते सूनो सहसो गीर्भिः ६, १३, ४
 यस्ते स्तनः शशयो १, १६४, ४९; अथर्व. ७, १०, १;
 वा. य. ३८, ५; तै. आ. ४, ८, २; श. आ.
 १४, ९, ४, २८
 यस्ते हन्ति पतयन्त १०, १६२, ३; अथर्व. २०, ९६, १३
 यस्त्वद्धोता पूर्वो ३, १७, ५; नि. ५, ३
 यस्त्वा देवि सरस्वति ६, ६१, ५
 यस्त्वा दोषा य उषसि ४, २, ८
 यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा १०, १६२, ५; अथर्व. २०, ९६, १५
 यस्त्वामग्न इनधते ४, १२, १
 यस्त्वामग्ने हविष्पतिः १, १२, ८; साम. ८४५
 यस्त्वा स्वमेन तमसा १०, १६२, ६; अथर्व. २०, ९६, १६
 यस्त्वा स्वश्वा सुहिरण्यो ४, ४, १०; तै. सं. १, २, १४, ४
 यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानः ५, ४, १०; तै. सं.
 १, ४, ४६, १
 यस्पतिर्वार्याणामपि १०, २४, ३
 यस्मा अन्ये दश प्रति ८, ३, २३
 यस्मा अरासत क्षयं ८, ४७, ४
 यस्मा अर्कं सप्तशीर्षाणाम् ८, ५१, ४
 यस्मा ऊमासो अमृता १, १६६, ३
 यस्मादिन्द्राद् बृहतः २, १६, २
 यस्मादृते न सिध्यति १, १८, ७
 यस्माद्वेजन्त कृष्टयः ८, १०३, ३; साम. १५१६
 यस्माक्ष ऋते विजयन्ते २, १२, ९; अथर्व. २०, ३४, ९
 यस्मिन्देवा मन्मनि १०, १२, ८; अथर्व. १८, १, ३६
 यस्मिन्देवा विदधे १०, १२, ७; अथर्व. १८, १, ३५
 यस्मिन्नास रूपभासः १०, ९१, १४; वा. य. २०, ७८;
 तै. आ. १, ४, २, २
 यस्मिन्नुक्तानि रण्यन्ति ८, १६, २; अथर्व. २०, ४४, २
 यस्मिन्वयं दधिमा १०, ४२, ६; अथर्व. २०, ८९, ६
 यस्मिन्विश्वा अधि श्रियो ८, ९२, २०; साम. ७२३; अथर्व.
 २०, ११०, २
 यस्मिन्विश्वाणि काश्या चक्रे ८, ४१, ६
 यस्मिन्विश्वाणि भुवनानि ७, १०१, ४
 यस्मिन्विश्वाश्चर्षणयः ८, २, ३३
 यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा १, १६४, २२; अथर्व. ९, ९, २१
 यस्मिन्वृक्षे सुपर्णा १०, १३५, १; तै. आ. ६, ५, ३

यस्यै त्वं वसो दानाय मंहसे ८, ५२, ६
यस्यै त्वं वसो दानाय शिक्षसि ८, ५१, ६
यस्यै त्वं सुकृते जातवेदः ५, ४, ११; तै. सं. १, ४, ४६, १
यस्यै त्वं सुदविणो १, ९४, १५; नि. ११, २४
यस्यै त्वमायजसे १, ९४, २; नि. ४, २५
यस्यै त्वं मघवन्निन्द्र ८, ५२, ८
यस्यै धायुरदधा मर्त्याय ३, ३०, ७
यस्यै पुत्रासो भविते १०, १८५, ३; वा. य. ३, ३३
यस्य गा अन्तरश्मनो ६, ४३, ३
यस्य गावावरुषा ६, २७, ७
यस्य तीव्रसुतं मदं ६, ४३, २
यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय ८, १९, ३३
यस्य ते शुक्लवत्पयः ९, ६६, ३०
यस्य ते नू चिदादिशं ८, ९३, ११
यस्य ते पीत्वा वृषभो ९, १०८, २; साम. ६९३
यस्य ते पूषन्तसख्ये १, १३८, ३
यस्य ते मघं रसं ९, ६५, १५
यस्य ते महिना महः ८, ६८, ३; साम. १७७३
यस्य ते विश्वमानुषो ८, ४५, ४२; साम. १०७१, अथर्व
२०, ४३, ३
यस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना १०, ३७, ९
यस्य ते स्वादु सख्यं ८, ६८, ११
यस्य त्यच्छम्बरं मदे ६, ४३, १; साम. ३९२
यस्य त्यत्ते महिमानं १०, १११, ४
यस्य त्यन्महिरत्वं वाताप्यम् १०, २६, २
यस्य त्रिधात्वृत्तं ८, १०२, १४; साम. १५७१
यस्य श्री पूर्णा मधुना १, १५४, ४
यस्य त्वमग्ने अध्वरम् ४, २, १०
यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु ८, ५२, ४
यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय ८, १९, १०
यस्य दूतो असि क्षये १, ७४, ४
यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं १, १०१, ३
यस्य द्विर्बर्हसो बृहत् ८, १५, २; अथर्व. २०, ६१, ५; ६२, ९
यस्य न इन्द्रः पिबाद्यस्य ९, १०८, १४; साम. १०९७
यस्य प्रयाणमन्वन्य ५, ८१, ३; वा. य. ११, ६; तै. सं.
४, १, १, २
यस्य प्रस्तादसो गिर १०, ३३, ६
यस्य मन्दानो अन्धसो ६, ४३, ४
यस्य मा परुषाः शतं ५, २७, ५
यस्य मा हरितो रथे १०, ३३, ५
यस्य वर्णं मधुभुतं ९, ६५, ८

यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो ८, २०, १६
यस्य वायोरिव द्रवत् ६, ४५, ३२
यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च १, १७६, ३
यस्य विश्वानि हस्तयोरुक्षु ६, ४५, ८
यस्य व्रते पृथिवी नञ्मीति ५, ८३, ५
यस्य शर्मन्नुप विश्वे जनासः ७, ६, ६
यस्य शश्वत्पिबो इन्द्र १०, ११२, ५
यस्य श्रवो रोदसी ७, १८, २४
यस्य श्वेता विचक्षणा ८, ४१, ९
यस्य संख्ये न वृण्वते १, ५, ४; अथर्व. २०, ६९, २
यस्या अनन्तो अहतः ६, ६१, ८
यस्याग्निर्वपुर्गृहे ८, १९, ११
यस्याजस्रं शवसा १, १००, १४
यस्याशुषश्चमस्विनः ८, ७५, १४; तै. सं. २, ६, ११, ३
यस्या देवा उपस्थे व्रता ८, ९४, २
यस्यानक्षा दुहिता १०, २७, ११
यस्यानासः सूर्यस्येव यामः १, १००, २
यस्यानूना गभीरा ८, १६, ४
यस्यामितानि वीर्या ८, २४, २१; अथर्व. २०, ६५, ३
यस्यायं विश्व आर्यो ८, ५१, ९; साम. १६०९; वा. य. ३३, ८२
यस्या रुशन्तो अर्चयः १, ४८, १३
यस्यावधीत्पितरं ५, ३४, ४
यस्याश्वासः प्रदिशि २, १२, ७; अथर्व. २०, ३४, ७
यस्येक्ष्वाकुरुष व्रते १०, ६०, ४
यस्येमे हिमवन्तो १०, १२१, ४; अथर्व. ४, २, ५; वा. य.
२५, १२; तै. सं. ४, १, ८, ४
यस्यौषधी. प्रसर्पथा १०, ९७, १२; वा. य. १२, ८६
या आपो दिव्या उत वा ७, ४९, २
या इन्द्र प्रस्वस्वासा ८, ६, २०
या इन्द्र भुज आभरः ८, ९७, १; साम. २५४; अथर्व.
२०, ५५, २
या ओषधीः पूर्वा जाताः १०, ९७, १; वा. य. १२, ७५;
तै. सं. ४, २, ६, १; नि. ९, २८
या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः १०, ९७, १८; अथर्व.
६, ९६, १; वा. य. १२, ९२; तै. सं. ४, २, ६, ४
या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्टिताः १०, ९७, १९; वा. य.
१२, ९३; तै. सं. ४, २, ६, ४
याः प्रवतो निवता ७, ५०, ४
याः कलिनीर्या १०, ९७, १५; वा. य. १२, ८९; तै. सं.
४, २, ६, ४
याः संरूपा विरूपाः १०, १६९, २; तै. सं. ७, ४, १७, १

याः सूर्यो रश्मिभिराततान ७, ४७, ४
 या गुह्यगुर्यां सिनीवाली २, ३२, ८
 या गोमतीरुषसः सर्ववीरा १, १३३, १८
 या गौर्वर्तानि पर्वेति १०, ६५, ६
 या जामयो वृष्ण इच्छन्ति ३, ५७, ३
 या त ऊतिरभिग्रहन् ६, ४५, १४
 या त ऊतिरवमा ६, २५, १
 या तं दृष्टिर्दिष्टा उत नः परः ८, ९, ११; अथर्व
 २०, १४१, १
 याति देवः प्रवता १, ३५, ३
 या ते अग्ने पर्वतस्येव ३, ५७, ६
 या ते अष्टा गोभोपशा ६, ५३, ९
 या ते काकुत्सुकता यावति ६, ४१, २; तै. ब्रा. २, ४, ३, १३
 या ते जिह्वा मधुमती ३, ५७, ५
 या ते विषुद्वस्तृष्टा ७, ४६, ३; नि. १० ७
 या ते धामानि दिवि १, ९१, ४; तै. स. २, ३, १४, १;
 तै. ब्रा. २, ८, ३, २
 या ते धामानि परमाणि १०, ८१, ५; वा. य. १७, २१;
 तै. सं. ४, ६, २, ५
 या ते धामानि हविषा १, ९१, १९; वा. य. ४, ३७; तै. सं.
 १, २, १०, १
 या ते भीमान्यायुधा ९, ६१, ३०; साम. ७८०
 या दम्पती समनसा ८, ३१, ५
 या दक्षा सिन्धुमातरा १, ४६, २; साम. १७२९
 यादगेव दद्वो तादगुच्यते ५, ४४, ६
 या देवेषु तन्वमैरयन्त १०, १६९, ३; तै. सं. ७, ४, १७, १
 याद्वाधं वरुणो २, ३८, ८
 या धर्तारा रजसो रोचनस्यो ५, ६९, ४
 या धारयन्त देवाः ७, ६६, २; तै. ब्रा. २, ४, ६, ४
 या नः पीपरदक्षिणा १, ४६, ६
 याँ आभजो मरुत ३, ३५, ९
 यानि स्थानानि अभिना ७, ७०, ३
 यानीन्द्राग्नी चक्रधुरीर्या १, १०८, ५
 या नु श्वताववो दिव ८, ४०, ८
 याँ त्वा दिवो दुहितर्वर्धय ७, ७७, ६
 यात्राये मर्तान्सुष्टो १, ७३, ८
 यान्वो नरो देवयन्तो ३, ८, ६
 या पृतनासु दुष्टरा ५, ८६, २
 याभिः कण्वमभिष्टिभिः १, ४७, ५
 याभिः कण्वं मेधातिथिं ८, ८, २०
 याभिः कुत्समार्जुनेयं १, ११२, २३

ऋ० ११९

याभिः कृशानुमसने १, ११२, २१
 याभिः पक्थमवथो ८, २२, १०
 याभिः पठवां जठरस्य १, ११२, १७
 याभिः पक्कीर्विमदाय १, ११२, १९
 याभिः परिउमा तनयस्य १, ११२, ४
 याभिः शचीभिर्वृषणा १, ११२, ८
 याभिः शचीभिश्चमसां ३, ६०, २
 याभिः शंताती भवथो १, ११२, २०
 याभिः शुचन्ति धनसां १, ११२, ७
 याभिः सिन्धुमवथ याभिः ८, २०, २४
 याभिः सिन्धुं मधुमन्तं १, ११२, ९
 याभिः सुदान् औशिजाय १, ११२, ११
 याभिः सूर्यं परियाथः १, ११२, १३
 याभिः सोमो मोन्ते १०, ३०, ५
 याभिरंगिरो मनसा १, ११२, १८
 याभिरन्तकं जसमानम् १, ११२, ६
 याभिर्नरं गोषुयुधं १, ११२, २२
 याभिर्नरा त्रसदस्युं ८, ८, २१
 याभिर्नरा शयवे याभिः १, ११२, १६
 याभिर्महामतिथिर्ग्वं १, ११२, १४
 याभिर्वज्र विपिपान १, ११२, १५
 याभिर्विष्पलां धनसां १, ११२, १०
 याभीरसां क्षोदसो १, ११२, १२
 याभी रेभं निवृत्ते १, ११२, ५
 यामं येष्ठाः शुभाशोभिष्ठाः ७, ५६, ६
 यामथर्वा मनुषिपता १, ८०, १६; नि. १२, ३४
 यां पूषन्महोदनीम् ६, ५३, ८
 यां मे धिय मरुत १०, ६४, १२
 या रूचो जातवेदसो १०, १८८, ३
 या वः शर्म १, ८५, १२; तै. सं. १, ५, ११, ५, तै. ब्रा.
 २, ८, ५, ६
 यावत्तरस्तनो ७, ९१, ४
 यावदिदं भुवनं विश्व १, १०८, २
 यावन्मातरमुषसो १०, ८८, १९; नि. ७, ३१
 यावयद्वेष्टस त्वा ४, ५२, ४
 यावयद्वेष्टा ऋतपा ऋतेजाः १, ११३, १२
 यावया वृक्यं वृक १०, १२७, ६
 या वां शतं नियुतो याः ७, ९१, ६
 या वां सन्ति पुरुस्पृहः (०। अस्मे ता) ४, ४७, ४
 या वां सन्ति पुरुस्पृहः (०। इन्द्राग्नी) ६, ६०, ८;
 साम ९९२

या वां कक्षा मधुमति १, २२, ३; वा. य. ७, ११; तै.सं. १, ४, ६, १
 या वा ते सन्ति दाशुषे ७, ३, ८
 यावित्था श्लोकमादिव १, ९२, १७; साम. १७३६
 या विश्वासां जनितारा ६, ६९, २
 या वीर्याणि प्रथमानि १०, ११३, ७
 या वृत्रहा परावति ८, ४५, २५
 या वो भेषजा मरुतः २, ३३, १३
 या वो माया अभिद्रुहे २, २७, १६
 या शर्धाय मारुताय ६, ४८, १०
 याश्चेदं उपशृण्वन्ति १०, ९७, २१; वा. य. १२, ९४; तै.सं. ४, २, ६, ५
 यासां राजा वरुणो याति ७, ४९, ३; अथर्व. १, ३३, २; तै.सं. ५, ६, १, १
 यासां तिस्रः पंचाशतो १, १३३, ४
 यासि कुत्सेन सरथं ४, १६, ११; नि. ५, १५
 या सुजूर्णिः श्रेणिः सुस्ने १०, ९५, ६
 या सुनीथे शौचद्रथे ५, ७९, २; साम. १७४१
 या सुबाहुः सांगुरिः २, ३२, ७; अथर्व. ७, ४६, २; तै.सं. ३, १, ११, ४
 या सुरथा रथीतमोभा १, २२, २
 यासु राजा वरुणो यासु ५, ४९, ७
 यास्ते धारा मधुच्युतो ९, ६२, ७; साम. २७९
 यास्ते पूषन्नावो ६, ५८, ३; तै. ब्रा. २, ५, ५, ५
 यास्ते प्रजा अमृतस्य १, ४३, ९
 यास्ते गके सुमतयः २, ३२, ५; अथर्व. ७, ४८, २; तै.सं. ३, ३, ११, ५
 युक्ते अस्तु दक्षिण १, ८२, ५
 युक्ता मातासीदुरि दक्षिणाया १, १६४, ९; अथर्व. ९, ९, २
 युक्तो ह यद्वो तौग्न्याय १, १५८, ३
 युक्ष्वा हि केशिना हरी १, १०, ३; साम. १३४६; वा.य. ८, ३४
 युक्ष्वा हि स्वं रथासहा ८, २६, २०
 युक्ष्वा हि देवहूतमौ अश्वौ ८, ७५, १; वा. य. १३, ३७; ३३, ४; तै.सं. २, ६, ११, १
 युक्ष्वा हि वाजिनीवती १, ९२, १५; साम. १७३३
 युक्ष्वा हि वृत्रहन्तम ८, ३, १७; साम. ३०१
 युक्ष्वा हारुपी रथे १, १४, १२
 युगेयुगे विदथ्यं गृण्ययः ६, ८, ५
 युद्ध्वं हारुपी रथे ५, ५६, ६
 युजं हि मामकृथा आदिदि ५, ३०, ८
 युजा कर्माणि जनयन् १०, ५५, ८

युजानो अश्वा वातस्य १०, २२, ४
 युजानो हरिता रथे ६, ४७, १९
 युजे रथं गवेषणं हरिभ्यां ७, २३, ३; अथर्व. २०, १२, ३; तै. ब्रा. २, ४, १, ३
 युजे वां ब्रह्म पूर्ण्य १०, १३, १; अथर्व. १८, ३, ३९; वा.य. ११, ५; तै.सं. ४, १, १, २
 युजते मन उत युजते धियः ५, ८१, १; वा. य. ५, १४; ११, ४; ३७, २; तै.सं. १, २, १३, १; ४, १, १, १; तै. आ. ४, २, १
 युजन्ति ब्रह्मरूप १, ६, १; साम. १४६८, अथर्व. २०, २६, ४; ४७, १०; ६९, ९; वा.य. २३, ५; तै.सं. ७, ४, २०, १
 युजन्ति हरी इषिरस्य ८, ९८, ९; साम. ७१२; अथर्व. २०, १००, ३
 युजन्त्यस्य काम्या १, ६, २; साम. १४६९, अथर्व. २०, २६, ५; ४७, ११; ६९, १०; वा.य. २३, ६; तै.सं. ७, ४, २०, १
 युजाथां रासभं रथे ८, ८५, ७; वा. य. ११, १३
 युधा युधमुप घेदेवि १, ५३, ७; अथर्व. २०, २१, ७
 युधेन्द्रो मङ्गा वरिश्चकार ३, ३४, ७; अथर्व. २०, ११, ७
 युधम सन्तमनवाणं ८, ९२, ८; साम. १६४३
 युधमस्य ते वृषभस्य ३, ४६, १
 युध्मो अनर्वा खजकृत्सम ७, २०, ३
 युनक्त सीरा वि युगा १०, १०१, ३; अथर्व. ३, १७, २; वा. य. १२, ६८; तै.सं. ४, २, ५, ५; नि. ५, २८
 युनक्ति ते ब्रह्मणा १, ८२, ६
 युयूतः सवयसा १, १४४, ३
 युयोता शरुमस्मदौ ८, १८, ११
 युयोप नाभिरुपरस्यायो १, १०४, ४
 युवं रथेन विमदाय १०, ३९, ७
 युवं रेभं परिपूतेरुह्यथः १, ११९, ६
 युवं वन्दनं निर्क्रान्तं जरण्यया १, ११९, ७
 युवं वरो सुषाम्णे ८, २६, २
 युवं वस्त्राणि पीवसा १, १५२, १; तै. ब्रा. २, ८, ६, ६
 युवं विप्रस्य जरणां १०, ३९, ८
 युवं शक्रा मायाविना १०, २४, ४
 युवं इयावाय रुशतीमदत्तं १, ११७, ८; नि. ६, ६
 युवं श्रियमश्विना देवताता ४, ४४, २; अथर्व. २०, १४३, २
 युवं श्रीभिर्देशताभिः ६, ६३, ६
 युवं श्वेतं पेद्व इन्द्रजूनं १, ११८, ९
 युवं श्वेतं पेद्वेऽश्विना १०, ३९, १०
 युवं सुराममश्विना १०, १३१, ४; अथर्व. २०, १२५, ४; वा. य. १०, ३३; २०, ७६; तै. ब्रा. १, ४, २, १

युवं ह क्लृप्तं युवमश्विना १०, ४०, ८
 युवं ह गर्भं जगतीषु १, १५७, ५
 युवं ह घर्मं मधुमन्तमग्नये १, १८०, ४
 युवं ह भुज्युं युवमश्विना १०, ४०, ७
 युवं ह रेभ वृषणा १०, ३९, ९
 युवं ह स्थो भिषजा १, १५७, ६
 युवं हि ष्मा पुरुभुजेममेधतुं ८, ८६, ३
 युवं हि स्थः स्वर्पती ९, १९, २; साम. १००१
 युवं ह्यप्नराजाव सीदतं १०, १३९, ७
 युवं ह्यास्तं महो रन्युवं १, १२०, ७
 युवं कण्वाय नासत्या ८, ५, २३
 युवं कवी ष्टः पर्यश्विनारयं १०, ४०, ६
 युवं चित्रं ददधुर्भोजनं ७, ७४, २; साम. ७५४
 युवं व्यवानं सनयं १०, ३९, ४; नि. ४, १९
 युवं व्यवानं जरसो मुमुक्तं ७, ७१, ५
 युवं व्यवानमश्विना जरन्तं १, ११७, १३
 युवं तमिन्द्रापर्वता १, १३२, ६; वा.य. ८, ५३
 युवं तासां दिव्यस्य १, ११२, ३
 युवं तुम्राय पूर्व्येभिरेवै. १, ११७, १४
 युवं दक्षं धृतरता १, १५, ६
 युवं देवा क्रतुना ८, ५७, १
 युवं धेनुं शयवे १, ११८, ८
 युवं नरा स्तुवते कृष्णियाय १, ११७, ७
 युवं नरा स्तुवते पञ्चियाय १, ११६, ७
 युवं नो येषु वरुणा ५, ६४, ६
 युवमत्यस्याव नक्षथो १, १८०, २
 युवमग्नयेऽवनीताय तप्तं १, ११८, ७
 युवमेतं चक्रथु. सिंधुपु प्लवं १, १८२, ५
 युवमेतानि दिवि १, ९३, ५, तै. सं. २, ३, १४, १; तै. ब्रा.
 ३, ५, ७, २
 युवं पय उस्त्रियायामधत्त १, १८०, ३
 युवं पेदवे पुरुवारमश्विना १, ११९, १०
 युवं प्रनस्य साधथो महो यत् ३, ३८, ९
 युवं भुज्युं समुद्र आ १०, १४३, ५
 युवं भुज्युमवविद्धं समुद्र ७, ६९, ७; तै. ब्रा. २, ८, ७, ८
 युवं भुज्यु भुरमाणं १, ११९, ४
 युवं मिश्रेमं जनं ५, ६५, ६
 युवं सृगं जागृवांसं ८, ५, ३६
 युवां यज्ञैः प्रथमा १, १५१, ८
 युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो १, १३९, ३
 युवां ह घोषा पर्यश्विनायती १०, ४०, ५

युवां हवन्त उभयास ७, ८३, ६
 युवाकु हि शचीनां १, १७, ४
 युवां गीतमः पुरुमीळहो १, १८३, ५
 युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु १, १८०, ८
 युवादत्तस्य धिष्ण्या ८, २६, १२
 युवानं विश्वपतिं कविं ८, ४४, २६
 युवाना पितरा पुनः १, २०, ४
 युवानो रुद्रा अजरा १, ६४, ३
 युवां देवास्त्रय ८, ५७, २
 युवां नरा पश्यमानास ७, ८३, १
 युवाभ्यां वाजिनीवसु ८, ५, २
 युवाभ्यां देवी धिषणा १, १०९, ४
 युवाभ्यां मिश्रावरुणोपमां ५, ६४, ४
 युवामिद्धयवसे पूर्व्याय ४, ४१, ७
 युवामिष्टुसु पृतनासु ७, ८२, ४
 युवामिन्द्राप्नो वसुतो १, १०९, ५
 युवां पूषेवाश्विना १, १८१, ९
 युवां सृगेव वारणा १०, ४०, ४
 युवा स मारुतो गणः ५, ६१, १३
 युवा सुवासाः परिवीत ३, ८, ४; तै. ब्रा. ३, ६, १, ३
 युवो श्रियं परि योषावृणीत ७, ६९, ४; तै. ब्रा. २, ८, ७, ८;
 नि. ६, ४
 युवो राजांसि सुयमामो १, १८०, १
 युवोरग्निश्चिकेतनि ५, ७३, ६
 युवो रथस्य परि चक्रमीयते ८, २२, ४
 युवोरश्विना वपुषे युवा युजं १, ११९, ५
 युवो राष्ट्रं बृहद्विन्वतिष्ठोः ७, ८४, २
 युवोरुषा अनु श्रियं १, ४६, १४
 युवोरुषू रथं हुवे ८, २६, १
 युवोर्ऋतं रोदसी ३, ५४, ३
 युवोर्दानाय सुभरा १, ११२, २
 युवोर्यदि सख्यायाम् १०, ६१, २५
 युवोर्हि मातादितिः १०, १३२, ६
 युष्माकं स्मा रथो अनु ५, ५३, ५
 युष्माकं देवा अवसाहनि ७, ५९, २
 युष्माकं बुध्ने अपां १०, ७७, ४
 युष्मादत्तस्य मरुतो विचेत ५, ५४, १३
 युष्माँ उ नक्त ८, ७, ६
 युष्मे देवा अपि ष्मसि ८, ४७, ८
 युष्मेषितो मरुतो १, ३९, ८
 युष्मोतो विप्रो मरुतः ७, ५८, ४

यून ऊषु नविष्टया ८, २० १९
यूपवस्था उत ये १, १६२, ६; वा. य. २५, २९; तै. सं.
४, ६, ८ २
यूयं रथिं मरुत ५, ५४, १४
यूयं राजानः कञ्चिच्चर्षणी ८ १९, ३५
यूयं राजानमियं जनाय ५, ५८, ४
यूयं विश्व परि पाथ १०, १२६, ४
यूयं ह रत्न मघवसु धत्थ ७, ३७ २
यूयं हि दवीकृत्युग्भिर्भरथैः ४, ५१, ५
यूयं हि ष्टा सुदानव (०। अघा चिद्) ८, ८३, ९
यूयं हि ष्टा सुदानव (०। कर्ता) ६, ५१, १५
यूयं हि ष्टा सुदानवो रुद्रा ८, ७, १२
यूयं गावो मेदयथा कृशं ६, २८, ६; अथर्व. ४, २१, ६;
तै. ब्रा. २, ८, ८, १२
यूयं तत्सत्यशवस १, ८६, ९
यूयं देवा. प्रमनिर्युय २, २९, २
यूयं धूर्षु प्रयुजो न १०, ७७, ५
यूयं न उमा मरुतः १, १६६ ६; ६, ३०
यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्य ४, ३६, ८
यूयमस्माज्जयत वस्यो ५, ५५, १०
यूयं मतं विपन्यवः ५, ६१, १५
ये अस्या ये अङ्गयाः १, १९१, ७
ये अग्रयो न शोशुचञ्चिधाना ६, ६६, २
ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा १०, १५, १४; अथर्व.
१८, २, ३५; वा. य. १९, ६०
ये अग्नेः परि जज्ञिरे १०, ६२, ६
ये अग्ने चन्द्र ते गिरः ५, १०, ४
ये अग्ने नेरयन्ति ते ५, २०, २
ये अङ्गिषु ये वाशीषु ५, ५३, ४
ये अवाचस्तौ १, १६४, १९; अथर्व. ९, ९, १९
ये अश्विना ये पितरा ४, ३४, ९
ये के च उमा महिनो ६, ५२, १५
ये गव्यता मनसा शश्रुमाद् ६, ४६, १०; अथर्व. २०, ८३, २
ये गोमन्तं वाजवन्त सुवीरं ४, ३४, १०
ये च पूर्वं ऋषयो ये ७, २२, ९
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते ५, ३१, १३
ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः ८, २०, १८
ये चित्पूर्वं ऋतसाप १०, १५४, ४, अथर्व. १८, २, १५
ये चिद्धि त्वामृगयः पूर्वं १, ४८, १४
ये चिद्धि पूर्वं ऋतसाप १, १७९, २
ये चिद्धि मृत्युबन्धव ८, १८, २२

ये चेह पितरो ये च १०, १५, १३; वा. य. १९, ६७
ये तातृषुर्देवन्ना १०, १५, ९; अथर्व. १८, ३, ४७;
तै. ब्रा. २, ६, १६, २; नि. ६, १४
ये ते त्रिरहन्सवितः ४, ५४, ६
ये ते पन्याः सवित. पृथ्यासः १, ३५, ११; वा. य. ३४, २७;
तै. सं. ७, ५, २४, १
ये ते पवित्रमूर्मयो ९, ६१, ५; साम. ७८८
ये ते विप्र ब्रह्मकृतः १०, ५०, ७
ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र १ १७७, २
ये ते शुक्रासः शुचयः शुचि ६, ६, ४
ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन् ३, ३२, ३
ये ते सन्ति दशग्विनः ८, १, ९
ये ते सरस्य ऊर्मयो ७, ९६, ५; तै. सं. ३, १, ११, ३; नि १०, २४
ये त्रिंशति त्रयस्परो ८, २८, १
ये त्वा देवोस्त्रिं मन्थे १, १९०, ५; नि ४, २५
ये स्वाभिन्द्र न तुष्टुः ८, ६, १२; साम. १५०२; अथर्व.
२०, ११५, ३
ये स्वाहिहव्ये मघवन् ३, ४७, ४; वा. य. ३३, ६३, १. ब्रा.
३, २०
ये देवानां यज्ञिया यज्ञिया ७, ३५, १५; अथर्व. १९, ११, ५
ये देवास इह स्थन विश्वे ८, ३०, ४
ये देवासो अभवता सुकृत्वा ४, ३५, ८
ये देवासो दिव्येकादश १, १३९, ११; वा. य. ७, १९;
तै. सं. १, ४, १०, १
ये द्रप्सा इव रोदसी ८, ७, १६
ये नः पूर्वं पितरः सोम्यासो १०, १५, ८, अथर्व. १८, ३, ४६;
वा. य. १९, ५१
ये नः सपत्ना अप ते १०, १२८, ९; अथर्व. ५, ३, १०;
वा. य. ३४, ४६; तै. सं. ४, ७, १४, ४
येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा ८, १९, १६
येन ज्योतीष्यायवे ८ १५, ५; साम. ८८१; अथर्व. २०, ६१, २
येन तोकाय तनयाय धान्यं ५, ५३, १३
येन दीर्घं मरुतः १, १६६, १४
येन घौरुमा पृथिवी १०, १२१, ५; अथर्व. ४, २, ४;
वा. य. ३२, ६; तै. सं. ४, १, ८, ५
येन मानामश्रितयन्त उन्नाः १, १७१ ५
येन वंसाम पृतनासु शर्धतः ८, ६०, १२
येन वृद्धो न शवसा ६, ४४, ३
येन मिन्धुं महीरपो ८, १२, ३; अथर्व. २०, ६३, ९
येन सूर्यं ज्योतिषा १०, ३७, ४
ये नाकस्याधि रोचने १, १९, ६

येना दशगवमध्रिगुं ८, १२, २; अथर्व. २०, ६३, ८
 येना नवगवो दध्यङ्कु २, १०८, ४; साम. ९३९
 येना पावक चक्षसा १, ५०, ६; साम. ६३७; अथर्व.
 १३, २, २१; २०, ४७, १८; वा. य. ३३, ३२;
 नि. १२, २२-२५
 येनाव तुर्वशं यदुं ८, ७, १८
 येना समुद्रमसृजो ८, ३, १०; अथर्व. २०, ९, ४; ४९, ७
 येनेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० .. असपत्नः ।) १०, १७४, ४
 येनेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० असपत्नः ।) १०, १५९, ४
 येनेमा विश्वा च्यवना २, १२, ४; अथर्व. २०, ३४, ४
 ये पाकशंसं विहरन्त एवैः ७, १०४, ९; अथर्व. ८, ४, ९
 ये पातयन्ते भजमभिर्गिरी ८, ४६, १८
 ये पायवो मामतेयं १, १४७, ३; ४, ४, १३; तै. सं.
 १. २, १४, ५
 ये पृथतीभिर्कृष्टिभिः १, ३७, २
 येभिः सूर्यमुषसं भन्दसानः ६, १७, ५
 येभिस्त्रिस्तः परावतो ८, ५, ८
 येभ्यो माता मधुमत् १०, ६३, ३
 येभ्यो होत्रां प्रथमां १०, ६३, ७
 ये महो रजसो विदुः १, १९, ३
 ये मूर्धानः क्षितीनां ८, ६७, १३
 ये मे पञ्चाशतं ददुः ५, १८, ५; तै. ब्रा. २, ७, ५, २
 ये यजत्रा य ईक्ष्याः १, १४, ८
 ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ताः १०, ६२, १
 ये युध्यन्ते प्रधनेषु १०, १५४, ३; अथर्व. १८, २, १७;
 तै. आ. ६, ३, २
 ये राधांसि ददत्यङ्ग्या ७, १६, १०
 ये वध्वश्चन्द्रं वहतु १०, ८५, ३१; अथर्व. १४, २, १०
 ये वाजिनं परिपश्यन्ति १, १६२, १२; वा. य. २५, ३५;
 तै. सं. ४, ६, ९, १
 ये वां दंसांस्यश्विना ८, ९, ३; अथर्व. २०, १३९, ३
 ये वायव इन्द्रमादनास ७, ९२, ४
 ये वावृधन्त पार्थिवा ५, ५२, ७
 ये वृक्षणासो अधि क्षमि ३, ८, ७
 ये शुभ्रा घोरवर्षसः १, १९, ५
 येषां श्रियाधि रोदसी ५, ६१, १२
 येषामज्मेषु पृथिवी १, ३७, ८
 येषामर्णो न सप्रथो ८, २०, १३
 येषामाबाध ऋमिय ८, २३, ३
 येषामिळा घृतहस्ता ७, १६, ८
 ये सत्यासो हविरदो १०, १५, १०; अथर्व. १८, ३, ४८

ये सवितुः सत्यसवस्य १०, ३६, १३; तै. ब्रा. २, ८, ६, ४
 ये सोमासः परावति (०।ये वादः) ९, ६५, २२; साम. ११६३
 ये सोमासः परावति (०। सर्वास्तां) ८, ९३, ६; अथर्व.
 २०, ११२, ३
 ये स्तोतृभ्यो गोभग्राम् २, १, १६; २, १३
 ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते १०, ३६, १०
 ये ह त्वे ते सहमाना ४, ६, १०
 ये हरी मेघयोक्था मदन्तः ४, ३३, १०
 यो अग्निं हव्यदातिभिः ८, १९, १३
 यो अग्निः कव्यवाहनः १०, १६, ११; वा. य. १९, ६५
 यो अग्निं क्रव्यात्प्रविवेश १०, १६, १०; अथर्व. १२, २, ७
 यो अग्निः सप्तमानुषः ८, ३९, ८
 यो अग्निं तन्वो दमे ८, ४४, १५
 यो अग्निं देववीतये १, १२, ९; साम. ८४६
 यो अग्नीषोमा हविषा १, ९३, ८; तै. ब्रा. २, ८, ७, ९
 यो अत्य इव सृज्यते ९, ४३, १
 यो अदधाज्ज्योतिषि १०, ५४, ६
 यो अद्विभिस्प्रथमजा कृता ६, ७३, १; अथर्व. २०, ९०, १
 यो अध्वरेषु शन्तम १, ७७, २
 यो अनिधमो दीदयत् १०, ३०, ४; अथर्व. १४, १, ३७;
 नि. १०, १९
 यो अपाचीने तमसि ७, ६, ४
 यो अप्सु चन्द्रमा इव ८, ८२, ८
 यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन २, ३५, ८
 यो अर्यो मर्तभोजनं १, ८१, ६
 यो अश्वस्य दधिक्कावगो ४, ३९, ३
 यो अश्वानां यो गवां गोपति १, १०१, ४; नि. ५, १५
 यो अश्वेभिर्वहते ८, ४६, २६
 यो अस्मा अन्नं तृषु १०, ७९, ५
 यो अस्मै ब्रम उत वाय ५, ३४, ३; नि. ६, १९
 यो अस्मै हविषाविधन् ६, ५४, ४
 यो अस्मै हव्यदातिभिः ८, २३, २१
 यो अस्मै हव्यैर्घृत २, २६, ४
 यो अस्य पारे रजसः १०, १८७, ५; अथर्व. ६, ३४, ५
 योगक्षेमं व आदायाहं १०, १६६, ५
 यो गर्भमोषघ्नीनां ७, १०२, २; तै. ब्रा. २, ४, ५, ६;
 तै. आ. १, २९, १
 यो गृणतामिदासिथापिः ६, ४५, १७
 योगे-योगे तवस्तरं १, ३०, ७; साम. १६३; ७४३; अथर्व.
 २०, २६, १; वा. य. ११, १४; तै. सं. ४, १, २, १
 यो जनान्महिषां इवा १०, ६०, ३

यो जागार तमृवः ५, ४४, १४; साम. १८२६
 यो जात एव प्रथमो २, १२, १; अथर्व. २०, ३४, १;
 तै. सं. १, ७, १३, २; नि. ३, २१; १०, १०
 यो जिनाति न जीयते ९, ५५, ४; साम. ९७८
 यो दग्नेभिर्हव्यो यश्च १०, ३८, ४
 यो दुष्टो विश्ववारः श्रवाद्य ८, ४६, ९
 यो देवो देवतमो ४, २२, ३
 यो देवो अनमयद्वधसै ७, ६, ५; तै. ब्रा. २, ४, ७, ९
 योद्धासि क्त्वा शवसो ८, ८८, ४
 यो धर्ता भुवनानां ८, ४१, ५
 यो धारया पावकया ९, १०१, २; साम. ६९८
 यो धृषितो योऽवृत्तो ८, ३३, ६
 यो न आगो अभ्येनो भराति ५, ३, ७
 यो न हृदमिदं पुरा ८, २१, ९; साम. ४००; अथर्व.
 २०, १४, ३; ६२, ३
 यो न हन्तुः पितरो ह्यसुपीतः ८, ४८, १२
 यो न हन्द्वाभितो जनो १०, १३३, ४
 यो न हन्द्वाभिदासति १०, १३३, ५; अथर्व. ६, ६, ३
 यो नः कश्चिद्विरिक्षति ८, १८, १३
 यो नः पिता जनिता यो १०, ८२, ३; अथर्व. २, १, ३;
 वा. य. १७, २७; तै. सं. ४, ६, २, १; तै. आ.
 १०, १, ४
 यो नः पूषन्नघो वृकः १, ४२, २
 यो नः शश्वत्पुराविथा ८, ८०, २
 यो नः सनुत्य उत २, ३०, ९
 यो नः सनुत्यो अभिदामद् ६, ५, ४
 यो नः स्त्रो भरणो यश्च ६, ७५, १९; साम. १८७२
 यो नन्वान्यनमन् २, २४, २
 यो नार्मेरं सहवसुं २, १३, ८
 योनिमेक आ ससाद् ८, २९, २
 योनिष्ट इन्द्र निषदे १, १०४, १; नि. १, १७
 योनिष्ट इन्द्र सद्ने ७, २४, १; साम. ३१४
 यो नो अग्ने भररिवाँ १, १४७, ४
 यो नो अग्ने दुरेव आ ६, १६, ३१
 यो नो अग्नेऽभिदासति १, ७९, ११
 यो नो दाता वसूनां ८, ५१, ५
 यो नो दाता स नः पिता ८, ५२, ५
 यो नो दास आर्यो वा १०, ३८, ३
 यो नो देवः परावतः ८, १२, ६
 यो नो मरुतो अभि दुर्हणायुः ७, ५९, ८; अथर्व. ७, ७७, २;
 तै. सं. ४, ३, १३, ३

यो नो मरुतो वृकताति २, ३४, ९
 यो नो रसं दिप्सति पित्रो ७, १०४, १०; अथर्व. ८, ४, १०
 यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते ७, ६०, ११
 यो भानुभिर्विभावा १०, ६, २
 यो भूयिष्ठं नासत्याभ्यां ५, ७७, ४
 यो भोजनं च दयसे २, १३, ६
 यो म इति प्रवोचति ५, २७, ४
 यो म इमं चिदु त्मना ८, ४६, २७
 यो मर्त्येष्वमृतं कृतावा ४, २, १
 यो मा पाकेन मनसा चरन्तं ७, १०४, ८; अथर्व. ८, ४, ८
 यो मायातुं यातुधानेत्याह ७, १०४, १६; अथर्व. ८, ४, १६
 यो मित्राय वरुणायाविधज् १, १३६, ५
 यो मृळयाति चक्रुषे चिदा ७, ८७, ७
 यो मे धेनूनां शत ५, ६१, १०
 यो मे राजन्युज्यो वा २, २८, १०
 यो मे शता च विंशति च ५, २७, २
 यो मे हिरण्यसंदशो ८, ५, ३८
 यो यजाति यजात इत् ८, ३१, १
 यो यज्ञस्य प्रसाधनः १०, ५७, २; अथर्व. १३, १, ६०
 यो यज्ञो विश्वतस्तन्तुभिः १०, १३०, १
 यो रक्षांसि निजूर्वति १०, १८७, ३; अथर्व. ६, ३४, २
 यो रक्षांसि विममे पार्थिवानि ६, ४९, १३
 यो रधस्य चोदिता २, १२, ६; अथर्व. २०, ३४, ६
 यो रयिवो रयिन्तमो ६, ४४, १; साम. ३५१
 यो राजभ्य कृतनिभ्यो २, २७, १२
 यो राजा चर्षणीनां याता ८, ७०, १; साम. २७३; ९३३;
 अथर्व. २०, ९२, १६; १०५, ४
 यो रायो अवनिर्महान् (०। तमिन्द्रम्) ८, ३२, १३
 यो रायो अवनिर्महान् (०। तस्मा इन्द्राय) १, ४, १०
 अथर्व. २०, ६८, १०
 यो रेवान्यो अमीवहा १, १८, २; वा. य. ३, २९;
 नि. ३, २१
 यो रोहितौ वाजिनौ ५, ३६, ६
 यो वः शिवतमो रसः १०, ९, २; साम. १८३८; अथर्व.
 १, ५, २; वा. य. ११, ५१; ३६, १५; तै. सं.
 ४, १, ५, १; ७, ४, १९, ४; तै. आ. ४, ४२, ४;
 १०, १, ११
 यो वः सुनोत्यभिपित्रे ४, ३५, ६
 यो वः सेनानीर्महतो १०, ३४, १२
 योऽवरे वृजने विश्वथाविभु २, २४, ११
 यो वर्धन ओषधीनां यो अपाः ७, १०१, २

यो वां यज्ञेभिरावृतो ८, २६, १३
 यो वां यज्ञैः शशमानो १, १५१, ७; नि. ६, ८
 यो वां यज्ञो नासत्या ७, ७०, ६
 यो वां रजांस्यश्विना ८, ७३, १३
 यो वां रथो नृपती अस्ति वो ७, ७१, ४
 यो वाघते ददाति सूनुरं १, ४०, ४
 यो वां गर्तं मनसा ७, ६४, ४
 यो वाचा विवाचो १०, २३, ५; अथर्व. २०, ७३, ६
 यो वां नासत्यावृषि ८, ८, १५
 यो वामश्विना मनसो १, ११७, २
 यो वामुरुच्यचक्षुः ८, २६, १४
 यो वामृजवे क्रमणाय ६, ७०, ३
 यो वां परिजमा सुवृद् १०, ३९, १
 यो विश्वतः सुप्रतीकः १, ९४, ७; नि. ३, ११
 यो विश्वस्य जगतः १, १०१, ५
 यो विश्वा दयते वसु ८, १०३, ६; साम. ४४, १५८३
 यो विश्वान्यभि व्रता ८, ३२, २८
 यो विश्वाभि विपश्यति (०। स नः पर्वद्) १०, १८७, ४;
 अथर्व. ६, ३४, ४
 यो विश्वाभि विपश्यति (०। स नः पूषा) ३, ६२, ९
 यो वृत्राय सिनमत्रा २, ३०, २
 यो वेदिष्ठो अव्यथिषु ८, २, २४
 यो वो देवा घृतस्तुना ६, ५२, ८
 यो वो वृताभ्यो अकृणोद् १०, ३०, ७
 यो व्यंस जाह्णणेन १, १०१, २
 यो व्यतीरफाणयत् ८, ६२, १३; अथर्व. २०, ९२, १०
 यो हत्वाहिमरिणात् २, १२, ३; अथर्व. २०, ३४, ३
 यो ह वां मधुनो इतिः ८, ५, १२
 यो हव्यान्धैरयता मनुर्हितः ८, १९, २४
 यो ह स्य वां रथिरा ७, ६९, ५; तै. सं. २, ८, ७, ८
 यो होता सीप्रथमो १०, ८८, ४; नि. ५, ३
 यो ते श्वानौ यम रक्षितारौ १०, १४, ११; अथर्व. १८, २, १२;
 तै. आ. ६, ३, १
 रक्षा णो अग्ने तव ४, ३, १४
 रक्षा सु नो अरुहः २, २९, ५
 रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्षि १०, ८७, १; अथर्व. ८, ३, १;
 तै. सं. १, २, १४, ६
 रक्षोहा विश्वचर्षणिः ९, १, २; साम. ६२०; वा. य. २६, २६
 रण्यः संदष्टौ पितुमान् १०, ६४, ११
 रथं यान्तं कुह १०, ४०, १

रथं युज्जते मरुतः शुभे ५, ६३, ५; तै. आ. २, ४, ५, ३;
 नि. ४, १९
 रथं ये चक्रुः सुवृत्तं नरेष्ठां ४, ३३, ८
 रथं ये चक्रुः सुवृत्तं सुचेतसो ४, ३६, २
 रथं वामनुगायसं ८, ५, ३४
 रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्याभीशुम् ८, ५, २८
 रथं हिरण्यवन्धुरं इन्द्रवायू ४, ४६, ४
 रथं नु मारुतं वयं ५, ५६, ८; नि. ११, ५०
 रथवाहनं हविरस्य ६, ७५, ८; वा. य. २९, ४५; तै. सं.
 ४, ६, ६, ३
 रथानां न येऽराः १०, ७८, ४
 रथाय नावमुतनो १, १४०, १२
 रथिरासो हरयो ये ते अस्ति ८, ५०, ८
 रथीतमं कपर्दिनं ६, ५५, २
 रथीव कश्याभ्यां ५, ८३, ३
 रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः ६, ७५, ६; वा. य. २९, ४३; तै. सं.
 ४, ६, ६, २; नि. ९, १६
 रथेन पृथुपाजसा ४, ४६, ५
 रथेष्ठायाध्वर्यवः ८, ४, १३
 रथो न यातः शिकभिः १, १४१, ८
 रथो यो वां त्रिवन्धुरो ८, २२, ५
 रदस्पथो वरुणः सूर्याय ७, ८७, १
 रपस्कविग्निन्द्रार्कसातौ १, १७४, ७
 रपन्नधर्वीरण्या १०, ११, २; अथर्व. १८, १, १९
 रमध्वं मे वचसे सोम्याय ३, ३३, ५; नि. २, २५
 रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यं १, ११६, १९
 रयिं दिवो दुहितरो ४, ५१, १०
 रयिं नश्चित्रमश्विनं ९, ४, १०; साम. १०५६
 रयिनं चित्रा सूर्यो १, ६६, १
 रयिनं यः पितृवित्तो १, ७३, १
 ररे हुव्यं मतिभिर्यज्ञियानां ७, ३९, ६
 रश्मीरिव यच्छतमध्वरां ८, ३५, २१
 रसं ते मित्रो अर्यमा ९, ६४, २४; साम. १०७८
 रसाव्यः पयसा पिन्वमान ९, ९७, १४; साम. ८०७
 राकामहं सुहवां सुहृती हुवे २, ३२, ४; अथर्व. ७, ४८, १;
 तै. सं. ३, ३, ११, ५; नि. ११, ३१
 राजन्तमध्वराणां १, १, ८; वा. य. ३, २३; तै. सं.
 १, ५, ६, २
 राजानावनभिद्रुहा २, ४१, ५; साम. ९११
 राजानो न प्रशस्तिभिः ९, १०, ३; साम. ११२१
 राजा मेधाभिरियते २, ६५, १६; साम. ८३३

राजा राष्ट्राणां पेशो नदीनां ७, ३४, ११
 राजा समुद्रं नद्यो ९, ८६, ८
 राजा सिन्धूनामवासिष्ठ ९, ८९, २
 राजा सिन्धूनां पवते पतिः ९, ८६, ३३
 राजेव हि जनिभिः ७, १८, २
 राज्ञो नु ते वरुणस्य १, ९१, ३, ९, ८८, ८
 रातिं यद्गामरक्षसं हवामहे ८, १०१, ८
 रात्रीभिरस्मा अहभिः १०, १०, ९, अथर्व. १८, १, १०
 रात्री व्यख्यदायती १०, १२७, १; तै. ब्रा. २, ४, ६, १०
 रायः समुद्रांश्चतुरो ९, ३३, ६; साम. ८७१
 रायस्कामो वज्रहस्तं ७, ३२, ३
 रायस्पूर्धि स्वधावो १, ३६, १२
 राया वयं ससवांसो ४, ४२, १०; वा. य. ७, १०
 राया हिरण्यया मतिः ७, ६६, ८; साम. १०६८
 राये नु यं जज्ञतु रोदसी मे ७, ९०, ३; वा. य. २७, २४;
 तै. ब्रा. २, ८, १, १
 रायो धारास्याष्टगे ६, ५५, ३
 रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य १, ९६, ६
 रायो बुध्नः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभिः १०, १३९, ३;
 अथर्व १०, ८, ४२; वा. य. १२, ६६; तै. सं.
 ४, २, ५, ४
 रारन्धि सवनेषु ण ३, ४१, ४; अथर्व. २०, २३, ४
 रासि क्षयं रासि मित्र २, ११, १४
 रिशादसः सत्यतीरदग्धा ६, ५१, ४
 रुजा दृढा चिद्रक्षसः ९, ९१, ४
 रुद्रस्य ये भीळदुषः सन्ति ६, ६६, ३
 रुद्राणामेति प्रदिशा १, १०१, ७
 रुवति भीमो वृषभः ९, ७०, ७
 रुशद्वत्सा रुशती १, ११३, २; साम. १७५०; नि. २, २०
 रूपंरूप प्रतिरूपो बभूव ६, ४७, १८
 रूपंरूपं मघवा बोभवीति ३, ५३, ८
 रेभदत्र जनुषा पूर्वः १०, ९२, १५
 रेवतीर्नः सधमाद १, ३०, १३; साम. १५३; १०८४, अथर्व.
 २०, १२२, १; तै. सं. १, ७, १३, ५; २, २, १२, ८
 ४, १४, ४
 रेवद्वयो दधाथे १, १५१, ९
 रेवां इद्रेवत स्तोता ८, २, १३; साम. १८०४; तै. सं.
 २, २, १२, ८
 रैभ्यासीदनुदेयी १०, ८५, ६; अथर्व. १४, १, ७
 रोदसी आ वदता १, ६४, ९
 रोहिण्यावा १, १००, १६

रोहितं मे पाकस्थामा ८, ३, २२
 वंसगेव पूषया १०, १०६, ५
 वस्व विश्वा वार्याणि ७, १७, ५
 वंस्वा नो वार्या पुरु ८, २३, २७
 वक्ष्यन्तीवेदा ६, ७५, ३; वा. य. २९ ४०; तै. सं. ४, ६, १;
 नि. ९, १८
 वचो दीर्घप्रसन्नानीशे ८, २५, २०
 वचोविदं वाचमुदीरयन्तीं ८, १०१, १६
 वच्यन्ते वां ककुहासो १, ४६, ३; साम. १७३०
 वज्रं यश्चक्रे सुहनाय १०, १०५, ७
 वज्रमेको बिभर्ति ८, २९, ४
 वज्रेण हि वृत्रहा वृत्र १०, १११, ६
 वज्रा सूनो सहसो ६, १३, ६
 वज्रा हि सूनो अस्य प्रसद्धा ६, ४, ४; तै. सं. १, ३, १४, ७
 वर्धो वृत्र मरुत १, १६५, ८; तै. ब्रा. २, ८, ३, ६
 वर्धीदिन्द्रो वरशिखस्य ६, २७, ५
 वर्धीर्हि दस्यु धनिनं धनेन १, ३३, ४
 वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति ५, ३७, ३
 वधेन दस्युं प्र हि ५, ४, ६
 वधैर्दुःशासां अप १, ९४, ९
 वनस्पतिं पवमान ९, ५, १०
 वनस्पतिरवसृजन्नुप २, ३, १०
 वनस्पते रशनया नियूयः १०, ७०, १०; नि. ६, ७
 वनस्पतेऽवसृजोप देवान् ३, ४, १०; ७, २, १०; वा. य.
 २७, २१; तै. सं. ४, १, ८, ३
 वनस्पते वीड्वंगो हि भूयाः ६, ४७, २६; अथर्व. ६, १२५, १;
 वा. य. २९, ५२; तै. सं. ४, ६, ६, ५; नि. २, ५; ९, १२
 वनस्पते शतवदशो ३, ८, ११; तै. सं. १, ३, ५, १
 वनीवानो मम दूताम् १०, ४७, ७
 वने न वा यो न्यधायि १०, २९, १; अथर्व. २०, ७६, १;
 नि. ६, २८
 वनेम तद्धोत्रया १, १३९, ७
 वनेम पूर्वोरयो १, ७०, १
 वनेषु जायुर्मंतषु १, ६७, १
 वनेषु व्यंतरिक्ष ततान ५, ८५, २; वा. य. ४, ३१; तै. सं.
 १, २, ८, १
 वनोति हि सुन्वन् १, १३३, ७; अथर्व. २०, ६७, १
 वन्दस्व मारुतं गणम् १, ३८, १५
 वन्वज्जवातो अभि ९, ८९, ७
 वपन्ति मरुतो मिहं ८, ७, ४
 वपुर्नु ताञ्चिकितुवे ६, ६६, १

वज्रोभिः पुत्रममुत्रो ४, १९, ९; नि. ३, २०
 वयं वो वृक्षर्हिषो ८, २७, ७
 वयं शूरेभिरस्तुभिः १, ८, ४; अथर्व. २०, ७०, २०
 वयं सोम व्रते तव १०, ५७, ६; वा. य. ३, ५६; तै. ब्रा.
 २, ४, २, ७; ३, ७, १४, ३
 वयं हि ते अमन्महि १, ३०, २१
 वयं हि त्वा बन्धुमन्तं ८, २१, ४
 वयं हि वां हवामहे उक्षयन्तो ८, २६, ९
 वयं हि वां हवामहे विपन्थवो ८, ८७, ६
 वयः सुपर्णा उप सेदुः १०, ७३, ११; साम. ३१९; तै. ब्रा.
 १, ५, ८, ३; तै. आ. ४, ४२, ३; नि. ४, ३
 वयं घ त्वा सुतावन्त ८, ३३, १; साम. २६१; ८६४;
 अथर्व. २०, ५२, १, ५७, १४
 वयं घा ते अपि षमसि ८, ३२, ७; साम. २३०
 वयं घा ते अपूर्व्येन्द्र ८, ६६, ११
 वयं घा ते त्वे हत् ८, ६६, १३
 वयं चिद्धि वां जरितारः १ १८०, ७
 वयं जयेम त्वया युजा वृत् १, १०२, ४; अथर्व. ७, ५०, ४
 वयं त इन्द्र स्तोमेभिः ८, ५४, ८
 वयं त षभिः पुरुहूत सख्यैः ६, १९, १३
 वयं तद्गः सन्नाज ८, २७, २२
 वयं ते अग्न उर्यैर्विधेम ५, ४, ७
 वयं ते अग्ने समिधा विधेम ७, १४, २
 वयं ते अघ ररिमा ३, १४, ५; वा. य. १८, ७५
 वयं ते अस्य वृत्रहन् वसो ९, ९८, ५; साम. १२३९
 वयं ते अस्य वृत्रहन् विद्याम ८, २४, ८
 वयं ते अस्यामिन्द्र धुम्नहूतौ ६, २६, ८
 वयं ते त इन्द्र ये च देव ७, ३०, ४
 वयं ते त इन्द्र ये च नरः ५, ३३, ५
 वयं ते वय इन्द्र विद्धि २, २०, १
 वयं नाम प्र ब्रवामा वृत्तस्य ४, ५८, २; वा. य. १७, ९०;
 तै. आ. १०, १०, २
 वयमग्ने अर्वता २, २, १०
 वयमग्ने वनुयाम त्वोता ५, ३, ६
 वयमघेन्द्रस्य मेष्टा १, १६७, १०
 वयमिन्द्रः सुदानवः ८, ८३, ६
 वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वं १०, १३३, ६
 वयमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र णोनुमो ७, ३१, ४; साम. १३२;
 अथर्व. २०, १८, ४
 वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो ३, ४१, ७; अथर्व. २०, २३, ७
 वयमिन्द्र त्वे सचा ४, ३२, ४

वयमु त्वा गृहपते जनानां ६, १५, १९; तै. ब्रा. ३, ५, १२, १
 वयमु त्वा तद्विद्व्या ८, २, १६; साम. १५७, ७१९;
 अथर्व. २०, १८, १
 वयमु त्वा दिवा सुने ८, ६४, ६
 वयमु त्वा पथस्पते ६, ५३, १; तै. सं. १, १, १४, २
 वयमु त्वा मपूर्य ८, २१, १; साम. ४०८, ७०८; अथर्व.
 २०, १४, १; ६२, १
 वयमु त्वा शतक्रतो ८, २२, १२
 वयमेनमिदा ह्यो ८, ६६, ७; साम. २७२; १६९१; अथर्व.
 २०, ९७, १
 वयं मित्रस्यावसि ५, ६५, ५
 वयश्चित्ते पतत्रिणो १, ४९, ३; साम. ३६७
 वया इदग्ने अग्नयस्ते १ ५९, १
 वयो न ये श्रेणीः ५, ५९, ७
 वयो न वृक्षं सुपलाशं १०, ४३, ४; अथर्व. २०, १७, ४
 वरा हवेद्रेवतासो हिरण्यैः ५, ६०, ४
 वरिवो धातमो भव ९, १, ३; साम. ६९१
 वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे ६, ४७, ९
 वरिष्ठो अस्य दक्षिणां ६, ३७, ४
 वरुण वो रिशादसं ५, ६४, १
 वरुणः प्राविता भुवन १, २३, ६; साम. ७९५; वा. य.
 ३३, ४६
 वरुणो मित्रो अयंमा ८, २८, २
 वरेये अग्निमातपो ८, ७३, ८
 वर्धन्तीमापः पन्वा १, ६५, ४
 वर्धस्वा सु पुरुहूत ८, १३, २५
 वर्धायं यज्ञ उत ६, ३८, ४
 वर्धायं विश्व मरुतः ६, १७, ११
 वर्धायं पूर्वीः क्षपो १, ७०, ७
 वर्षिष्ठ क्षत्रा उरुचक्षसा ८, १०१, २
 ववक्ष इन्द्रो अमितं ४, १६, ५; अथर्व. २०, ७७, ५
 ववक्षुरस्य केतवो ८, १२, ७
 वव्राजा सीमनदतीः ३, १, ६
 वव्रासो न ये स्वजास्वतवसः १, १६८, २
 वषट् ते विष्णवासा ७, ९९, ७; १००, ७; साम. १६२७;
 तै. सं. २, २, १२, ४
 वसां राजानं वसतिं ५, २, ६
 वसिष्ठ ह वरुणो ७, ८८, ४
 वसिष्ठामः पितृवत् १०, ६६, १४
 वसिष्ठा हि मियेध्य १, २६, १
 वसुं न चित्रमहसं १०, १२२, १

वसुभिर्वसुश्रवा ५, २४, २; साम. ११०८; वा. य.
३, २५; १५, ४८; तै. सं. १, ५, ६, ३, ४, ४, ४, ८
वसुर्वसुपतिर्हि कं ८, ४४, २४; तै. सं. १, ४, ४६, २
वसुनां वा चक्रं १०, ७४, १
वस् रुद्रा पुरुमन्तु १, १५८, १
वसोरिन्द्र वसुपति १, ९, ९, अथर्व. २०, ७१, १५
वस्यो हन्द्रामि मे पितुः ८, १, ६; साम. २९२
वस्वी ते अग्ने संदष्टिः ६, १६, २५
वह कुत्समिन्द्र यस्मिन् १, १७४, ५
वहन्ति सोमरुणासो ६, ६४, ३
वहन्तु त्वा मनोयुजो ४, ४८, ४
वहन्तु त्वा रथेष्टो ८, ३३, १४
वहिष्ठभिर्विहरन् ४, १३, ४; तै. ब्रा. २, ४, ५, ४
वाह्नि यशमं विदथस्य १, ६०, १
वाच सु मित्रावरुणाविराव ५, ६३, ६, तै. ब्रा. २, ४, ५, ४
वाचमष्टापदीमहं ८, ७६, १२; साम. ९९०; अथर्व.
२०, ४२, १
वाचस्पति विश्वकर्माणं १०, ८१, ७; वा. य. ८, ४५, १७, २३;
तै. सं. ४, ६, २, ५
वाचो जन्तुः कवीनां २, ६७, १३
वाजयज्ञिव नूरथान् २, ८, १
वाजिनीवनी सूर्यस्य यो ७, ७५, ५
वाजिन्तमाय सहाये १०, ११५, ६
वाजी वाजेषु धीयते ३, २७, ८, साम. १४७८
वाजिभिर्नो वाजसातां १, ११०, ९
वाजेवाजेवत वाजिनो नः ७, ३८, ८; वा. य. ९, १८;
२१, ११; तै. सं. १, ७, ८, २, ४, ७, १२, १
वाजेषु सामहिर्मेव ३, ३७, ६, अथर्व. २०, १९, ६
वाजो नु ते शवसास्पात्यन्तं ५, १५, ५
वाज्यमि वाजिनेना १०, ५६, ३
वात आ वातु भेषजं १०, १८३, १, साम. १८४, १८४०;
तै. ब्रा. २, ४, १, ८; तै. आ. ४, ४२, २; नि.
१०, ३५
वान्विपो मरुतो वर्षनि ५, ५७, ४
वातस्य नु महिमानं १०, १६८, १
वातस्य पद्मशीलिना ५, ५, ७
वातरय युक्तान्सुयुजश्चिद ५, ३१, १०
वातस्याश्वो वायोः सखा १०, १३६, ५
वातासो न यं धुनयो १०, ७८, ३
वातेवाज्या नद्येवरीतिः २, ३९, ५
वानोपभूत इषियो १०, ९१, ७; साम. ९८३

वामं वामं त आदुरे ४, ३०, २४; नि. ६, ३१
वामं नो अस्वयमन् ८, ८३, ४
वाममद्य सवितर्वामम् ६, ७१, ६; वा. य. ८, ६; तै. सं.
१, ४, २३, १; २, २, १२, २
वामस्य हि प्रचेतसो ८, ८३, ५
वामी वामस्य धूतय. ६, ४८, २०
वाय उक्थेभिर्जरन्ते १, २, २
वायवा याहि दर्शतेमे १, २, १; नि. १०, २
वायवा याहि वीतये ५, ५१, ५
वायविन्द्रश्च चेतथः १, २, ५
वायविन्द्रश्च शुषिमा ४, ४७, ३; साम. १६३०
वायविन्द्रश्च सुवत १, २, ६
वायुरसमा उपामन्यन् १०, १३६, ७
वायुर्न यो नियुवौ ९, ८८, ३
वायुर्बुद्धे रोहिता १, १३४, ३
वायो तव प्रपृचती १, २, ३
वायो याहि शिवा दिवो ८, २६, २३
वायो ये ते सहस्रिणो २, ४१, १; वा. य. २७, ३२
वायो शतं हरीणां ४, ४८, ५; तै. सं. २, २, १२, ७
वायो शुक्रो अयामि ते ४, ४७, १; साम. १६२८; वा. य.
२७, ३०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ६
वाणं स्वा यस्याभिः ८, ९८, ८; साम. ७११; अथर्व.
२०, १००, २
वार्धन्याय शवसे ३, ३७, १; अथर्व. २०, १९, १; वा. य.
१८, ६८; तै. ब्रा. २, ५, ६, १
वावर्त. एषां राया १०, ९३, १३
वावसाना विवस्वती १, ४६, १३
वावृधान उप चवि ८, ६, ४०
वावृधानः शवसा भूर्योजाः १०, १२०, २; गे. आ. १, १२;
साम. १४८४; अथर्व. ५, २, २; २०, १०७, ५
वावृधानस्य ते वयं ८, १४, ६; अथर्व. २०, २७, ६
वावृधानाय त्वय्ये ९, ४२, ३
वावृधाना शुभस्पती ८, ५, ११
वावृधानो मरुत्सलेन्द्रो ८, ७६, ३
वाशीमेत ऋष्टिमेतो ५, ५७, २
वाशीमेको बिभति ८, २९, ३
वाध्रा अर्पन्तीन्दवो ९, १३, ७; साम. ११९३
वाधेव विद्युन्मिमाति १, ३८, ८; तै. सं. ३, १, ११, ५
वासयसीव वेधसस्वं नः ७, ३७, ६
वास्तोष्पते भुवा स्थूणा ८, १७, १४; साम. २७५
वास्तोष्पते प्रतरणो ७, ५४, २

वास्तोष्पते प्रति जानीहि ७, ५४, १; तै. सं. ३, ४, १०, १
 वास्तोष्पते शग्मया संसदा ७, ५४, ३; तै. सं. ३, ४, १०, १
 वाहिष्ठो वां हवानां ८, २६, १६; नि. ५, १
 वि क्रोधानासो १०, २७, १८
 वि घ त्वावाँ कृतजात १, १८९, ६
 विघ्नन्तो दुरिता पुरु ९, ६२, २; साम. ८३१
 वि चक्रमे पृथिवीमेष ७, १००, ४; तै. ब्रा. २, ४, ३, ५
 वि चिद् वृत्रस्य दोधतो ८, ६, ६; साम. १६५२; अथर्व.
 २०, १०७, ३
 वि चेदुच्छन्त्यश्विना ७, ७२, ४
 वि जनाङ्गयावाः १, ३५, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६, २
 वि जयुषा रथ्या या ६, ६२, ७
 वि जानीष्टार्यान् १, ५६, ८
 वि जिहीष्व वनस्पते ५, ७८, ५
 विजेषकृदिन्द्र इव १०, ८४, ५; अथर्व ४, ३१, ५; नि. ६, २९
 वि ज्योतिषा वृद्धता भाति ५, २, ९; अथर्व ८, ३, २४.
 तै. सं. १, २, १४, ७. नि. ४, १८
 वि तथ्युररुणयुग्मिभरक्षैः ६, ३५, २
 वि तन्वते धियो अस्मा अवां ५, ४७, ६
 वि तर्प्यन्ते मघवन् ८, १, ४; अथर्व २०, ८५, ४
 वि तिष्ठध्वं मरुतो ७, १०४, १८; अथर्व. ८, ४, १८
 वि ते वज्रासो अस्थिरन् १, ८०, ८
 वि ते विध्वग्वातजृतासो ६, ६, ३; तै. सं. ३, ३, ११, १
 वित्वक्षणः समृतौ चक्राम ५, ३४, ६
 वि त्वदापो न पर्वतस्य ६, २४, ६; साम. ६८
 वि त्वा ततस्ते मिथुना १, १३१, ३; अथर्व २०, ७२, २; ७५, १
 वि त्वा नरः पुरुषा १, ७०, १०
 विदद्यात्पूर्यं नष्टं ८, ७९, ६
 विदद्यादी सरमा ३, ३१, ६; वा. य. ३३, ५९; तै. ब्रा.
 २, ५, ८, १०
 विदन्तीमन्न नरो १, ६७, ४
 विदा चिन्नु महान्तो ५, ४१, १३
 विदा दिवो विध्यन्नद्रिमुक्थैः ५, ४५, १
 विदा देवा अवानां ८, ४७, २
 विदानासो जन्मनो ४, ३४, २
 विद्युः पृथिव्या दिवो ७, ३४, २; तांक्ष्य ब्रा. १, २, ९
 वि दुर्गो वि द्विषः पुरः १, ४१, ३
 विदुष्टे अस्य वीर्यस्य १, १३१, ४; अथर्व. २०, ७५, २
 विदुष्टे विश्वा भुवनानि ४, ४२, ७
 विदुष्टानि चिद्विद्वो ६, ४५, २

विद्या ते अग्ने त्रेधा १०, ४५, २; वा. य. १२, १९; तै. य.
 ४, २, २, १
 विद्या सस्वित्वमुत ८, २१, ८; नि. ३, १७
 विद्या हि ते पुरा वयं ८, ७५, १६; तै. सं. २, ६, ११, ४
 विद्या हि त्वा तुविक्रमि ८, ८१, २; साम. ७२९
 विद्या हि त्वा धनंजयं वाजेषु ३, ४२, ६; अथर्व २०, २४, ६
 विद्या हि त्वा धनंजयमिन्द्र ८, ४५, १३
 विद्या हि त्वा वृषन्तमं १, १०, १०
 विद्या हि यस्ते अद्वि ८, ९२, १८
 विद्या हि रुद्रियाणां ८, २०, ३
 विद्या ह्यस्य वीरस्य ८, २, २१
 विद्यामादित्या अवपो २, २७, ५
 वि द्यामेषि रजस्पृथु १, ५०, ७; अथर्व १३, २, २२;
 २०, ४७, १९; नि. १२, २३
 विद्युतो ज्योतिः परि ७, ३३, १०
 विद्युद्धन्ता अभिघातः ८, ७, २५
 विद्युद्रथा मरुत ३, ५४, १३
 विद्युन्नया पतन्ती १०, ९५, १०; नि. ११, ३६
 विद्युन्महस्यो नरो ५, ५४, ३
 विद्वो अग्ने वयुनानि १, ७२, ७
 विद्वोमाविद्वुरा पृच्छेत् १, १२०, २
 वि द्वीपानि पातन् ८, २०, ४
 वि द्वेषोसीनुहि वर्धयेळां ६, १०, ७
 विधु दद्राण समने १०, ५५, ५; साम. ३२५; १७८२;
 अथर्व. ९, १०, ९; तै. ब्रा. ४, २०, १. नि. १४, १८
 विधेन ते पामे जन्मक्षम २, ९, ३; वा. य. १७, ७५,
 तै. सं. ४, ६, ५, ४
 वि न इन्द्रमुषो जहि १०, १५२, ४; साम. १८३८;
 अथर्व. १, २१, २; वा. य. ८, ४४; १८, ७०.
 तै. सं. १, ६, १२, ४. नि. ७, २
 वि न. पथ. सुत्रिनाय १, ९०, ४
 वि न महस्य शुरुषो ७, ६२, ३
 वि नो देवासो अद्वि ८, २७, ९
 वि नो वाजा ऋभुभणः ४, ३७, ७
 वि पयो वाजसातये ६, ५३, ४
 विपश्चिने पवमानाय ९, ८६, ४४ साम. १६१५ तै. ब्रा.
 ३, १०, ८, १
 वि पाजसा पृथुता ३, १५, १. वा. य. ११, ४९; तै. सं.
 ४, १, ५, १
 वि पिमोरहिमायस्य हळहा ६, २०, ७
 वि पूषकारया ६, ५३, ६

वि पृक्षो अग्ने मघवानो १ ७३, ५
 वि पृच्छामि पाक्ष्या न देवाः १. १२०, ४
 विप्रं विप्रासोऽवसे ८, ११, ६; नि. १४, ३२
 विप्रं होतारमद्रुहं ८, ४४, १०
 वि प्रथतां देवजुष्ट १०, ७०, ४
 विप्रस्य वा स्तुवतः सहस्रो ८, १९, १२
 विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु ७, २, ७
 विप्रासो न मम्मभिः १०, ७८, १
 विप्रेभिर्विप्र सन्त्य ५. ५१, ३
 विभक्तारं हवामहे १, २२, ७; वा. य. ३०, ४; तै. आ.
 १०, १०, २
 विभक्तासि चित्रभानो १, २७, ६; साम. १४९८
 विभावा देवः सुरणः ३, ३, ९
 विभिद्या पुरं शयथा १०, ६७, ५; अथर्व. २०, ९१, ५
 विभिर्द्वा चरत ८, २९, ८
 विभु प्रभु प्रथमं मेहनां २, २४, १०
 विभूतरातिं विप्र ८, १९, २; साम. १६८८
 विभूषणम् उभयाँ ६, १५, ९; साम. १५६९
 विभ्राजजोतिषा स्वः (०। देवास्त) ८, ९८, ३; साम.
 १०२७, अथर्व. २०, ६२, ७
 विभ्राजजोतिषा स्वः (०। येनेमा) १०, १७०, ४
 विभ्राजमान उषसामुपस्थाः ७, ६३, ३
 विभ्राद् बृहस्पितु सोम्यं १०, १७०, १; साम. ६२८;
 १४५३, वा. य. ३३, ३०
 विभ्राद् बृहस्पितु १०, १७०, २; साम. १४५४
 वि मच्छथाय रशनाम् २, २८, ५
 वि मृळीकाय ते मनो १, २५, ३
 वि मे कर्णो पतयतो विचक्षुः ६ ९, ६
 वि मे पुरुत्रा पतयन्ति ३, ५५, ३
 वि यत्तिरो धरुणमच्युतं १, ५६, ५
 वि यदस्थाजतो १, १४१, ७
 वि यदहेरध विषो ८, ९३, १४
 वि यद्वरांसि पर्वतस्य ४, २१, ८
 वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते ६, ६७, १०
 वि यस्य ते ज्ञयसानस्या १०, ११५, ४
 वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो ७, ३, ४
 वि या जानाति जसुरि ५, ६१, ७
 वि या सृजति समनं १, ४८, ६
 वि ये चृतन्मृता सपन्त १, ६७, ८
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं ७, १, ९
 वि ये दधुः शरदं मासमादहः ७, ६६, ११

वि ये आजन्ते सुमन्वा १, ८५, ४
 वि यो ममे यस्या संयतो ९, ६८, ३
 वि यो रजांस्यमिमीत ६, ७, ७
 वि यो ररणा ऋषिभिः ४, २०, ५
 वि यो वीरुस्तु रोध १, ६७, ९
 वि रक्षो वि मृधो जहि १०, १५२, ३; साम. १८६७;
 अथर्व. १, २१, ३
 विराट् सन्नाड्विम्बीः १, १८८, ५
 विराणिमन्नावरुणयोः १०, १३०, ५
 वि राय और्णोदुरः १, ६८, १०
 विरूपास इक्ष्वयः १० ६२, ५; नि. ११, १७
 वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते १, ५८, ४
 वि वृक्षान्हन्युत हन्ति ५. ८३, २; नि. १०, ११
 वि वृत्रं पर्वशो ययुः ८, ७, २३
 विवेष यम्मा धिषणा जजात ३, ३२, १४; तै. सं.
 १, ६, १२, ३
 विष्यकथ महिना वृषन् ८, ९२, २३; साम. १६६१
 विशंविशं मघवा परि १०, ४३, ६; अथर्व. २०, १७, ६
 विशां राजानमनुतं ८, ४३, २४
 विशां कविं विष्पतिं शम्भतीनां ६, १, ८; तै. आ.
 ३, ६, १०, ३
 विशां कविं विष्पतिं मानुषीणाम् ५, ४, ३
 विशां कविं विष्पतिं मानुषीः ३, २, १०
 विशां गोपा अस्य चरन्ति १, ९४, ५
 विशामासामभयानां १०, ९२, १४
 विशो यदङ्गे नृभिः १, ६९, ६
 विशोविश इक्ष्वमध्वरेषु ६, ४९, २
 विशोविशो वा अतिथिं ८ ७४, १; साम. ८७, १५६४
 विष्पतिं यक्ष्ममतिथिं नरः ३, ३, ८
 वि अयन्तासुर्विया २, ३, ५
 वि अयन्तामृतावृधः प्रयै १, १४२, ६
 वि अयन्तामृतावृधो द्वारो १, १३, ६
 विश्वं सत्यं मघवाना २, २४, १२
 विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः १०, ८१, ६; साम. १५८९;
 वा. य. १७, २२, तै. सं. ४, ६, २, ६; नि. १०, २७
 विश्वकर्मा विमना १०, ८२, २; वा. य. १७, २६; तै. सं.
 ४, ६, २, १; नि. १०, २६
 विश्वजिते धनजिते २, २१, १
 विश्वतश्चक्षुरुत १०, ८१, ३; अथर्व. १३, २, २६; वा. य.
 १७, १९, तै. सं. ४, ६, २, ४; तै. आ. १०, १, ३

विश्वदानीं सुमनसः स्याम ६, ५२, ५
 विश्वमस्या नानाम चक्षते १, ४८, ८
 विश्वमित्सवनं सुतं १, १६, ८
 विश्वं पश्यंतो विभृया ८, २०, २६
 विश्व प्रतीची सप्रथा ७, ७७, २
 विश्ववेदसो रयिभिः १, ६४, १०
 विश्वस्या अग्निं भुवनाय १०, ८८, १२
 विश्वस्या इत्स्वरंशे ९, ४८, ४; साम. ८४०
 विश्वस्यासीमधमौ ४, २८, ४
 विश्वस्यास्यो अदितिः १०, ३६, ३
 विश्वस्य केतुर्भुवनस्य १०, ४५, ६; वा. य. १२, २३;
 तै. सं. ४, २, २, २
 विश्वस्य राजा पवते ९, ७६, ४
 विश्वस्य हि प्रचेतसा ५, ७१, २
 विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं १, ४८, १०
 विश्वस्य हि प्रेषितो १०, ३७, ५
 विश्वस्य हि श्रुष्टये देव ऊर्ध्वः २, ३८, ०
 विश्वा अग्नेऽप दहारातीः ७, १, ७
 विश्वा उत त्वया बधं २, ७, ३
 विश्वाः पृतना अभिभूतं ८, ९७, १०; साम. ३७०; ९३०;
 अथर्व. २०, ५४, १
 विश्वा द्वेषांसि जहि ८, ५३, ४
 विश्वा धामानि विश्वचक्ष ९, ८३, ५; साम. ८८८
 विश्वानरस्य वरपतिं ८, ६८, ४; साम. ३६४; नि. १२, २१
 विश्वा अर्यो विपश्चितो ८, ६५, ९
 विश्वानि देव सवितर्दुरितानि ५, ८२, ५; वा. य. ३०, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, ६, ३; तै. आ. १०, १०, २
 विश्वानि देवी भुवना १, ९२, ९
 विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदा ५, ४, ९; तै. ब्रा. २, ४, १, ५;
 तै. आ. १०, २, १
 विश्वानि भद्रा मरुतो १, १६६, ९
 विश्वानि विश्वमनसो ८, २४, ७
 विश्वानि शुक्रो नर्याणि ४, १६, ६; अथर्व. २०, ७७, ६
 विश्वान्देवो आ वह १, ४८, १२
 विश्वान्देवान्दधामहे १, २३, १०
 विश्वान्यन्यो भुवना २, ४०, ५; तै. ब्रा. २, ८, १, ६
 विश्वामिधीभिर्भुवनेन ८, ३५, २
 विश्वामित्रा भरासत ३, ५३, १३
 विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते ५, ८१, २; वा. य. १२, ३;
 तै. सं. ४, १, १०, ४; नि. १२, १३
 विश्वा रूपाण्याविशन् ९, २५, ४

विश्वा रोधांसि प्रवत्तश्च ४, २२, ४
 विश्वावसुं सोमगन्धर्वम् १०, १३९, ४; तै. आ. ४, ११, ७
 विश्वावसुरभि तन्नो १०, १३९, ५; तै. आ. ४, ११, ७
 विश्वा वसूनि संजयन् ९, २९, ४
 विश्वासां गृहपतिर्विशाम् ६, ४८, ८
 विश्वासां त्वा विशां १, १२७, ८
 विश्वा सोम पवमान ९, ४०, ४
 विश्वाहा त्वा सुमनसः १०, ३७, ७
 विश्वा हि मर्यत्त्वना ८, ९२, १३
 विश्वा हि वो नमस्यानि १०, ६३, २
 विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो १, १००, १९; १०२, ११
 विश्वे अथ मरुतो विश्वे १०, ३५, १३; वा. य. १८, ३१;
 ३३, ५२; तै. सं. ४, ७, १२, १
 विश्वे अस्या व्युषि माहिना ५, ४५, ८
 विश्वं चनेदना त्वा ४, ३०, ३
 विश्वे त इन्द्र वीर्यं ८, ६२, ७
 विश्वेत्ता ते सवनेषु ८, १००, ६
 विश्वेत्ता विष्णुराभरत् ८, ७७, १०, नि. ५, ४
 विश्वदनु रोधना २, १३, १०
 विश्वेदेते जनिमा ३, ५४, ८
 विश्वे देवा अकृपन्त १०, २४, ५
 विश्वे देवा अनमस्यन् ६, ९, ५
 विश्वे देवा ऋतावृष ६, ५२, १०; तै. सं. २, ४, १४, ५
 विश्वे देवाः शास्तन मा १०, ५२, १. श. ब्रा. १, ५, १, २६
 विश्वे देवाः शृणुनेमम् ६, ५२, १३; वा. य. ३३, ५३;
 तै. सं. २, ४, १४, ५; तै. ब्रा. २, ८, ६, ५
 विश्वे देवाः सह धीभिः १०, ६५, १४
 विश्वं देवाः स्वाहाकृतिं ९, ५, ११
 विश्वं देवा नो अद्या स्वस्तये ५, ५१, १३
 विश्वे देवा मम शृण्वन्तु ६, ५२, १४
 विश्वे देवास आ गत २, ४१, १३; ६, ५२, ७; वा. य. ७, ३४
 विश्वे देवासो अध वृष्ण्यानि १०, ११३, ८
 विश्वे देवासो अपतुरः १, ३, ८; नि. ५, ४
 विश्वे देवासो अस्त्रिध १, ३, ९
 विश्वेभिः सोम्यं १, १४, १०; वा. य. ३३, १०
 विश्वेभिरग्ने अग्निभिः १, २६, १०; साम. १६१७
 विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यः २, २३, १७
 विश्वे यजत्रा अधि १०, ६३, ११
 विश्वे यद्वां मंहना मन्त्रमानाः ६, ६७, ५
 विश्वेषा वः सतां उपेष्टतमा ६, ६७, १
 विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं १०, २, ६

विश्वेवामिदितिर्यज्ञिणानां ४, १, २०; वा. य. ३३, १६;
 तै. ब्रा. २, ७, १२, ५
 विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां ८, ४६, १६
 विश्वेषामिरज्यवो १०, ९३, ३
 विश्वेषामिह स्तुहि ८, १०२, १०
 विश्वेषु हि त्वा सवनेषु १, १३१, २; अथर्व. २०, ७२, १
 विश्वे हि त्वा सजोषसो जनासो ५, २३, ३
 विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो ८, २३, १८
 विश्वे हि विश्ववेदसो ५, ६७, ३
 विश्वे हि त्मा मनवे ८, २७, ४
 विश्वे ह्यस्यै यजताय २, १६, ४
 विश्वैर्देवैस्त्रिभिरेकादशैः ८, ३५, ३
 विश्वो देवस्य नेतुः ५, ५०, १; वा. य. ४, ८; ११, ६७;
 २२, २१; तै. सं. १, २, २, १; ४, १, ९, १
 विश्वो यस्य व्रते जनो ९, ३५, ६
 विश्वो विहाया भरतिः १, १२८, ६; तै. ब्रा. २, ५, ४, ४
 विश्वो ह्यन्यो भरिः १०, २८, १
 विषं गवां यातुधानाः १०, ८७, १८; अथर्व. ८, ३, १६
 वि षा होत्रा विश्वमभ्योति १०, ६४, १५
 वि षाह्ये गृणते ४, ११, २
 वि षु द्वेषो व्यंहति ८, ६७, २१
 वि षु विश्वा अभियुजो ८, ४५, ८
 वि षु विश्वा अरातयो १०, १३३, ३; साम. १८०३; अथर्व.
 २०, २५, ४
 वि पू चर स्वधा अनु ८, ३२, १९
 विपूवो भद्रान्ययुजे १०, ७९, ७
 वि पू मृधो जनुषा ५, ३०, ७
 विपूवृदिन्द्रो अमतेः १०, ४३, ३; अथर्व. २०, १७, ३
 विषेण भङ्गुरावतः १०, ८७, २३; अथर्व. ८, ३, २३
 विष्टम्भो दिवो धरुणः ९, ८९, ६
 विष्ट्वी शमी तरणित्वेन १, ११०, ४; नि. ११, १६
 विष्णु स्तोमासः पुरुदस्मं ३, ५४, १४
 विष्णुरिथा परममस्य १०, १, ३
 विष्णुर्गोपाः परमं ३, ५५, १०
 विष्णुर्योनिं कल्पयतु १०, १८४, १; अथर्व. ५, २५, ५;
 श. ब्रा. १४, ९, ४, २०
 विष्णोः कर्माणि पश्यत १, २२, १९; साम. १६७१; अथर्व.
 ७, २६, ६; वा. य. ६, ४; १३, ३३; तै. सं. १, ३, ६, २
 विष्णोर्नुं कं वीर्योणि १, १५४, १; अथर्व. ७, २६, १; वा. य.
 ५, १८; तै. सं. १, २, १३, २
 विष्वर्षसो नरां न शंसैः १, १७३, १०

वि सद्यो विश्वा दंहितानि ७, १८, १३
 विसर्माणं कृणुहि वित्तमेषां ५, ४१, ९
 वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यस्य १, ३५, ७; तै. ब्रा. २, ८, ६, २
 वि सूर्यो अमतिं न भियं ५, ४५, २
 वि सूर्यो मध्ये अमुचत् १०, १३८, ३
 वि हि त्वामिन्द्र पुरुषा १०, ११२, ७
 वि हि सोतो रसृजत १०, ८६, १; अथर्व. २०, १२६, १;
 नि. १, ४; १३, ४
 विहि होत्रा अवीता ४, ४८, १
 वि ह्यस्यै मनसा १, १०९, १; तै. ब्रा. ३, ६, ८, १
 वीळु चिदा रुजनुभिः १, ६, ५; साम. ८५२; अथर्व. २०, ७०, १
 वीळु चिद् दळ्ढा पितरो १, ७१, २
 वीळुपत्नमभिराशुहेमभिर्वा १, ११६, २
 वीळुपविभिर्मरुत ८, २०, २
 वीळी सतीरभि धीरा ३, ३१, ५
 वीतिहोत्रं त्वा कवे ५, २६, ३; साम. १५२३
 वीतिहोत्रा कृतदस् ८, ३१, ९
 वीती जनस्य दिव्यस्य ९, ९१, २
 वीती यो देवं मतो दुवस्येत् ६, १६, ४६
 वीन्द्र यासि दिव्यानि १०, ३२, २
 वीरस्य नु स्वस्व्यं ३, ५५, १८
 वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः १०, १०४, १०
 वीरेभिर्वीरान्वनवद् २, २५, २
 वृकश्चिदस्य चारण ८, ६६, ८; साम. १६९२; अथर्व.
 २०, ९७, २; नि. ५, २१
 वृकाय चिज्जलमानाय ७, ६८, ८
 वृक्षाश्चिमे अभिपित्वे ८, ४, २१
 वृक्षेवृक्षे नियता १०, २७, २२; नि. २, ६
 वृज्याम ते परि द्विषो ८, ४५, १०
 वृजे ह यज्ञमसा बर्हिर्गमौ ६, ११, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, २
 वृतेव यन्तं बहुभिर्वस्यैः ६, १, ३; तै. ब्रा. ३, ६, १०, १
 वृत्रत्वादो वलम्भजः ३, ४५, २; साम. १७१९
 वृत्रस्य त्वा इव सथादीषमाणा ८, ९६, ७; साम. ३२४;
 तै. ब्रा. २, ८, ३, ५; ऐ. ब्रा. ३, २०
 वृत्राण्यन्यः समिधेषु ७, ८३, ९
 वृत्रेण यदहिना बिभ्रत् १०, ११३, ३
 वृथा क्रीळन्त इन्द्रवः ९, २१, ३
 वृषणं त्वा वयं वृषन् ३, २७, १५; साम. १५४०; अथर्व.
 २०, १०२, ३; तै. ब्रा. ३, ५, २, २
 वृषणं धीभिरप्सुरं ९, ६३, २१
 वृषणइवेन मरुतो ८, २०, १०

वृषणस्ते अभीशवो ८, ३३, ११
 वृषस्मिन् वृषपाणास १, १३९, ६
 वृषमं चर्षणीनां ३, ६२, ६
 वृषभो न तिरमश्वहो १०, ८६, १५; अथर्व. २०, १२६, १५
 वृषाकपायि रेवति १०, ८६, १३; अथर्व. २०, १२६, १३;
 नि. १२, ९
 वृषा ग्रावा वृषा मदो (०। वृषस्मिन्) ५, ४०, ३
 वृषा ग्रावा वृषा मदो (०। वृषा यज्ञो) ८, १३, ३२
 वृषा जजान वृषणं रणाय ७, २०, ५
 वृषाणं वृषभिर्यतं ९, ३४, ३
 वृषा ते वज्र उत ते २, १६, ६
 वृषा त्वा वृषणं धर्धतु ५, ३६, ५
 वृषा त्वा वृषणं हुवे (०। वावन्थ) ८, १३, ३३
 वृषा त्वा वृषणं हुवे (०। वृषस्मिन्) ५, ४०, ३
 वृषा न क्रुद्धः पतयत् १०, ४३, ८; अथर्व. २०, १७, ८
 वृषा पवस्व धारया ९, ६५, १०; साम. ४६९; ८०३
 वृषा पुनान आयुषु ९, १९, ३; साम. १०००
 वृषा मतीनां पवते ९, ८६, १९; साम. ५५९; ८२१; अथर्व.
 १८, ४, ५८
 वृषा मद इन्द्रे श्लोक उक्था ६, २४, १
 वृषा यज्ञो वृषणः १०, ६६, ६
 वृषायन्ते मह अयाय पूर्वीः ३, ७, ९
 वृषायमाणोऽवृणीत सोमं १, ३२, ३; अथर्व. २, ५, ७;
 तै. ब्रा. २, ५, ४, २
 वृषायमिन्द्र ते रथ ८, १३, ३१
 वृषा यूथेव वंसगः १, ७, ८; साम. १६२२; अथर्व.
 २०, ७०, १४
 वृषा रवाय वदते १०, १४६, २; तै. ब्रा. २, ५, ५, ६
 वृषा वि जज्ञे जनयन् ९, १०८, १२
 वृषा वृषभिं चतुरः ४, २२, २
 वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा १०, ११, १; अथर्व. १८, १, १८
 वृषा वृष्णे रोरुवद् ९, ९१, ३
 वृषा वो अंशुर्न किला १०, ९४, १०
 वृषा शोणो अभिकनिकृद् ९, ९७, १३; साम. ८०६
 वृषासि दिवो वृषभो ६, ४४, २१; नि. ६, १७
 वृषा सोता सुनोतु ते ८, ३३, १२
 वृषा सोम शुमाँ असि ९, ६४, १; साम. ५०४, ७८१;
 तै. सं. ४, २, ११, ३; ३, १३, ३
 वृषा ह्यमे भजरो ६, ४८, ३
 वृषा ह्यसि भानुना ९, ६५, ४; साम. ४८०, ७८४
 वृषा ह्यसि राघसे ५, ३५, ४

वृषेव यूथा परि कोशं ९, ७६, ५
 वृषो अग्निः समिध्यते ३, २७, १४; साम. १५३९; अथर्व.
 २०, १०२, २; तै. ब्रा. ३, ५, २, २
 वृष्टिद्यावा रीत्यापेषः ५, ६८, ५; साम. १४६७
 वृष्टिं दिवः परि स्रव ९, ८, ८; साम. ११८६
 वृष्टिं दिवः शतधारः ९, ९६, १४
 वृष्टिं नो अर्ष दिव्यां ९, ९७, १७
 वृष्णः कोशः पवते २, १६, ५
 वृष्णस्ते वृष्ण्यंशवो ९, ६४, २; साम. ७८२
 वृष्णे यत्ते वृषणो अर्कमर्चा ५, ३१, ५; तै. सं. १, ३, १२, ६
 वृष्णे शर्धाय सुमखाय १, ६४, १
 वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य ५, ४१, १०
 वेस्था हि निर्ऋतीनां ८, २४, २४; साम. ३९६; अथर्व.
 २०, ६६, ३
 वेस्था हि वेधो अध्वनः ६, १६, ३; साम. १४७६
 वेत्युमुर्जनित्राम्वा ५, ४४, ७
 वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठेः ८, १०१, १०
 वेद मासो धृतव्रतो १, २५, ८
 वेद यस्त्रीणि विदथाम्येषां ६, ५१, २
 वेद वातस्य वर्तनिं १, २५, २
 वेदा यो वीनां पदं १, २५, ७
 वेदिषदे प्रियधामाय १, १४०, १
 वेधा अहसो अग्नि १, ६९, ३
 वेमि त्वा पूषन्नुजसे ८, ४, १७
 वेरध्वरस्य दूत्यानि ४, ७, ८; नि. ६, १७
 वेपि होत्रमुत पोत्रं जनानां १०, २, २
 वेपि ह्यध्वरीयताममे ६, २, १०
 वेपी ह्यध्वरीयतामुपवक्ता ४, ९, ५
 वेपीद्वस्य दूत्यं ४, ९, ६
 वैयश्वस्य श्रुतं नरोतो ८, २६, ११
 वैश्वानरं विश्वहा १०, ८८, १४
 वैश्वानरः प्रनथा नाकम् ३, २, १२; तांज्य ब्रा. १, ७, ६
 वैश्वानरं कवयो यज्ञियासो १०, ८८, १३
 वैश्वानर तव तस्यमस्तु १ ९८, ३
 वैश्वानर तव तानि व्रतानि ६, ७, ५
 वैश्वानर तव धामान्या ३, ३, १०
 वैश्वानरं मनसाग्निं ३, २६, १
 वैश्वानरस्य वंसनाभ्यो ३, ३, ११; तै. सं. १, ५, ११, १
 वैश्वानरस्य विमितानि ६, ७, ६; नि. ६, ३
 वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम १, ९८, १; वा. य. २६, ७; तै. सं.
 १, ५, ११, ३; नि. ७, २२

वैश्वानराय धिषणाम् ३, २, १
 वैश्वानराय पृथुपाजसे ३, ३, १
 वैश्वानराय मीळहुषे ४, ५, १
 वैश्वानरो महिम्ना १, ५९, ७
 वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं ७, २८, ५; २९, ५; ३०, ५
 व्यकृणोत चमसं चतुर्धा ४, ३५, ३
 व्यक्तुर्गदा व्यहानि ५, ५४, ४
 व्यक्तस्वतिरुर्विया १०, ११०, ५; अथर्व. ५, १२, ५; वा. य.
 २९, ३० ते. ब्रा. ३, ६, ३, ३; नि. ८, १०
 व्यञ्जते दिवो अंतेव्यक्तुर् ७, ७९, २
 व्यञ्जिभिर्दिव आतास्व १, ११३, १४
 व्यनिनस्य धनिनः १, १५०, २
 व्यन्तरिक्षमतिरन् ८, १४, ७; साम. १६४०, अथर्व. २०, २८, १;
 ३९, २
 व्यम्बिवन्तु येषु मन्दसानः २, ११, १५
 व्यर्य इन्द्र तनुहि श्रवांसि १०, ११६, ६
 व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थां ४, ५५, ४
 व्यशस्वा वसुविदम् ८, २३, १६
 व्यस्तभ्राद्रोदसी मित्रो ६, ८, ३
 व्यस्मे अधि शर्म तत् ८, ४७, ३
 व्यानळिन्द्रः घृतनाः १०, २९, ८; अथर्व. २०, ७६, ८
 व्युच्छन्ती हि रश्मिभिः १, ४९, ४
 व्युच्छा दुहितर्दिवो ७, ७९, ९
 व्युषा भावः पथ्या जनां ७, ७९, १
 व्युषा भावो दिविजा ऋते ७, ७५, १
 व्यूर्वती दिवो अन्तां १, ९२, ११
 व्येतु दिष्टु द्विषाम् ७, ३४, १३
 व्रजं कृणुध्वं १०, १०१, ८
 व्रता ते अग्ने महतां ३, ६, ५
 व्रतेन स्थो ध्रुवक्षेमा ५, ७२, २
 व्रातं-व्रातं गणं-गणं सुशस्ति ३, २६, ६
 व्रां रोदसी सुबन्धवे १०, ५९, ८
 व्रांसा महामिन्द्रं ३, ४९, १
 व्रांसा मित्रस्य वरुणस्य ७, ६१, ४
 व्रांसावावर्ष्यो ३, ५३, ३; नि. ४, १६
 व्रांसेदुक्थं सुदानव ७, ३१, २; साम. ७१७
 शकमयं धूममारादपथ्यं १, १६४, ४३; अथर्व. ९, १०, २५
 शकैम स्वा समिधं १, ९४, ३; साम. १०६६
 शग्धि पूरिधं प्र वंसि १, ४२, ९
 शग्धि वाजस्य सुभग प्रजा ३, १६, ६

शग्धी न इन्द्र यश्वा ८, ३, ११
 शग्धी नो अस्य यज् ८, ३, १२
 शग्ध्युषु शचीपत ८, ६१, ५; साम. २५३; १५७९; अथर्व.
 २०, ११८, १
 शचीभिर्नः शचीवस् १, १३९, ५; साम. २८७
 शचीव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम १, ५३, ३; अथर्व. २०, २१, ३
 शचीव इन्द्रमवसे १०, ७४, ५
 शचीवतस्ते पुरुक्षा ६, २४, ४
 शच्याकर्त पितरा युवाना ४, ३५, ५
 शतं राज्ञो नाधमानस्य १, १२६, २
 शतं वा यः शुचीनां १, ३०, २
 शतं वा यदसुर्य १०, १०५, ११
 शतं वा यस्य दश साकं २, १३, ९
 शतं वेणुच्छतं श्रुनः ८, ५५, ३
 शतं वो अश्व धामानि १०, ९७, २; वा. य. १२, ७६; ते. सं.
 ४, २, ६, १
 शतं श्वेतास उक्ष्णो ८, ५५, २
 शतक्रतुमर्णवं शाकिनं ३, ५१, २
 शतं जीव शरदो १०, १६१, ४; अथर्व. ३, ११, ४;
 २०, ९६, ९; नि. १४, ३६
 शतधारं वायुमर्कं १०, १०७, ४; अथर्व. १८, ४, २९
 शनधारमुत्समक्षीयमाणं ३, २६, ९
 शतं ते राजन् मिषजः सहस्रम् १, २४, ९; ते. सं. १, ४, ४५, १
 शतं ते शिप्रिन्तयः सुदासे ७, २५, ३
 शतं दासे बह्वृथे ८, ४६, ३२
 शतं धारा देवजाताः ९, ९७, २९
 शतं न इन्द्र ऊतिभिः ९, ५२, ५
 शतपवित्राः स्वधया मदं ७, ४७, ३; नि. ५, ६
 शतव्रज इषुस्व ८, ७७, ७
 शतभुजिभिस्तमभिहुते १, १६६, ८
 शतमहमन्मयीनां ४, ३०, २०
 शतमहं तिरिग्दिरे ८, ६, ४६
 शतमिन्नु शरदो १, ८९, ९; वा. य. २५, २२
 शतं मे मर्दभानां ८, ५६, ३
 शतं मेघाम्बुक्ये चक्षदानं १, ११६, १६; नि. ५, २१
 शतं मेघाम्बुक्ये मामहानं १, ११७, १७
 शतानीका हेतयो अस्य ८, ५०, २; अथर्व. २०, ५१ ४
 शतानीकेव प्र जिगाति ८, ४९, २; साम. ८१२; अथर्व.
 २०, ५१, २
 शतेना नो अभिष्टिभिः ४, ४६, २
 शतैरपद्रव्पणय ६, २०, ४

शत्रुयन्तो अभि ये नः १०, ८९, १५
 शनैश्चिद्यन्तो अद्रिवो ८, ४५, ११
 शं न इन्द्राग्नी भवतामवो ७, ३५, १; अथर्व. १९, १०, १;
 वा. य. ३६, ११
 शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो ७, ३५, ६; अथर्व. १९, १०, ६
 शं नः करत्यर्वते १, ४३, ६
 शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु ७, ३५, १२; अथर्व. १९, ११, १
 शं नः सूर्य उरुचक्षा ७, ३५, ८; अथर्व. १९, १०, ८
 शं नः सोमो भवतु ७, ३५, ७; अथर्व. १९, १०, ७
 शं नो अग्निर्योतिरनीको ७, ३५, ४; अथर्व. १९, १०, ४
 शं नो अज एकपाद्देवो ७, ३५, १३; अथर्व. १९, ११, ३
 शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः ७, ३५, ९; अथर्व. १९, १०, ९
 शं नो देवः सविता त्रायमाण ७, ३५, १०; अथर्व. १९, १०, १०
 शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु ७, ३५, ११; अथर्व. १९, ११, २;
 तै. ब्रा. २, ८, ६, ३
 शं नो देवीरभीष्टय १०, ९, ४; साम. ३३; अथर्व. १६, १;
 वा. य. ३६, १२; तै. ब्रा. १, २, ११; २, ५, ८, ५;
 तै. आ. ४, ४२, ४
 शं नो द्यावापृथिवी ७, ३५, ५; अथर्व. १९, १०, ५
 शं नो धाता शमु धर्ता ७, ३५, ३; अथर्व. १९, १०, ३
 शं नो भगः शमु नः ७, ३५, २; अथर्व. १९, १०, २
 शं नो भव चक्षसा १०, ३७, १०; तै. ब्रा. २, ८, ७, ३
 शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु ७, ३८, ७; वा. य. ९, १६;
 ११, १०; तै. सं. १, ७, ८, २; नि. १२, ४४
 शं नो भव हृद ८, ४८, ४
 शं नो मित्रः शं वरुणः १, ९०, ९; अथर्व. १९, ९, ६;
 वा. य. ३६, ९
 शमप्तिरग्निभिः करत् ८, १८, ९; तै. ब्रा. ३, ७, १०, ५
 शमू शु वां मधूयुवा ५, ७४, ९
 शयुः परस्तादध नु ३, ५५, ६
 शरस्य चिदार्चस्कस्या १, ११६, २२
 शरासः कुशरासो १, १९१, ३
 शर्षणर्षं व एषां ५, ५३, ११
 शर्षो मारुतमुच्छंस ५, ५२, ८
 शर्षणावति सोमं इन्द्रः ९, ११३, १
 शवसा ह्यसि श्रुतो ८, २४, २; अथर्व. १८, १, ३८
 शविष्ठं न आ भर ६, १९, ६
 शशः शूरं प्रत्यञ्ज १०, २८, ९
 शशमानस्य वा नरः १, ८६, ८; साम. १५९४
 शश्वत्तममीकते वृत्त्याय १०, ७०, ३
 शश्वत्पुरोषा ब्युवास देव्य १, ११३, १३

शश्वदग्निर्विध्यश्वस्य शत्रून् १०, ६९, ११
 शश्वदिन्द्रः पोषुयज्ञिः १, ३०, १६
 शश्वदि वः सुदानव ८, ६७, १६
 शश्वन्त हि प्रचेतसः ८, ६७, १७
 शश्वन्तो हि शत्रवो ७, १८, १८
 शाकमना शाको अरुणः १०, ५५, ६; साम. १७८३
 शाचिगो शाचिपूजना ८, १७, १२; साम. ७२६; अथर्व.
 २०, ५, ६; नि. ३, १०
 शास ह्यथा महो असि १०, १५२, १; अथर्व. १, २०, ४
 शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्यङ्गात् ३, ३१, १; नि. ३, ४
 शिक्षा ण इन्द्र राय ८, ९२, ९; साम. १६४४
 शिक्षा विभिन्दो अस्मै ८, २, ४१
 शिक्षेयमस्मै दिस्सेयं ८, १४, २; साम. १८३५; अथर्व.
 २०, २७, २
 शिक्षेयमिन् महयते दिवेदिवे ७, ३२, १९; साम. १७९७;
 अथर्व. २०, ८२, २
 शिप्रिन्वाजानां पते १, २९९, २; अथर्व. २०, ७४, २; तै. ब्रा.
 २, ४, ४, ८
 शिवः कपोत इषितो नो १०, १६५, २; अथर्व. ६, २७, २
 शिवस्त्वष्टरिहा गहि ५, ५, ९; तै. सं. ३, १, ११, २
 शिवा नः सख्या सन्तु ४, १०, ८
 शिशानो वृषभो यथाग्निः ८, ६०, १३
 शिशु जज्ञानं हरिं ९, १०९, १२; साम. १३३४
 शिशु जज्ञानं हयंतं ९, ९६, १७; साम. ११७५
 शिशु न त्वा जेभ्यं वर्धयन्ति १०, ४, ३
 शिशुर्न जातोऽव चक्रत् ९, ७४, १
 शीतिके शीतिकावति १०, १६, १४; अथर्व. १८, ३, ६०;
 तै. आ. ६, ४, १
 शीरं पावकशोचिषम् ८, १०२, ११
 शीर्ष्णः शीर्ष्णो जगतः ७, ६६, १५
 शुकेषु मे हरिमाणं १, ५०, १२; अथर्व. १, २२, ४; तै. ब्रा.
 ३, ७, ६, २२
 शुक्रः पवस्व देवेभ्यः ९, १०२, ५; साम. १२४२
 शुक्रः शुशुक्रो उपो न १, ६९, १
 शुक्रं ते अन्यद्यजन्ते ६, ५८, १; साम. ७५; तै. सं.
 ४, १, ११, २; तै. आ. १, २, ४; १०, १; ४, ५, ६;
 नि. १२, १७
 शुक्रस्याथ गवाशिर २, ४१, ३
 शुक्रंभिरजै रज आ ततन्वा ३, १, ५
 शुचिः पावक उच्यते ९, २४, ७; साम. ९६७
 शुचिः पावक वन्धोम २, ७, ४; तै. सं. १, ३, १४, ५
 शुचिः पावको अङ्गुतो १, १४२, ३

शुचिः पुनानस्तनं ९, ७०, ८
 शुचिः यम यस्या भविवत् ५, ७, ८
 शुचिं न यामन्निषिं ३, २, १४
 शुचिं तु स्तोमं नवजातम ७, ९३, १; तै. सं. १, १४, १;
 तै. ब्रा. २, ४, ८, ३
 शुचिमर्षेर्बृहस्पति ३, ६२, ५, तै. ब्रा. २, ४, ६, ३
 शुचिरपः सुयवसा २, २७, १३; तै. सं. २, १, ११, ४
 शुचिरसि पुरुनिष्ठाः ८, २, ९
 शुचिर्देवेषु अपिता १, १४२, ९
 शुची ते चक्रे १०, ८५, १२; अथर्व. १४, १, १२
 शुची वो हव्या मरुतः ७, ५६, १२; तै. ब्रा. २, ८, ५, ५
 शुनं वाहा. शुनं नरः ४, ५७, ४; अथर्व. ३, १७, ६, तै. ब्रा.
 ६, ६, २
 शुनं हुवेम मघवानमिन्द्र ३, ३०, २२; ३१, २२; ३२, १७;
 ३४, ११; ३५, ११; ३६, ११; ३८, १०.
 ३९, ९; ४३, ८, ४८, ५; ४९, ५; ५०, ५,
 १०, ८९, १८. १०४, ११, साम. ३२९, अथर्व.
 २०, ११, ११; तै. ब्रा. २, ४, ४, ३
 शुनःशेषो ह्यह्वं गृभीतः १, २४, १३
 शुनं नः फाला ४, ५७, ८, अथर्व. ३, १७, ५, वा. य. १२, ६९;
 तै. सं. ४, २, ५, ६
 शुनमन्धाय भरमह्वत्सा १, ११७, १८
 शुनमष्टा व्यचरत् १०, १०२, ८
 शुनमस्मभ्यमूतये १०, १२६, ७
 शुनश्चिच्छेपं ५, २, ७
 शुनासीराविमां वाचं शुषे ४, ५७, ५, तै. ब्रा. ६, ६, २;
 नि. ९, ४१
 शुभ्रं तु ते शुष्मं वर्धयन्तः २, ११, ४
 शुभ्रमन्धो देववातं ९, ६२, ५; साम. १००९
 शुभ्रो व. शुष्मः कुध्मी ७, ५६, ८
 शुभमान क्रतायुभिः ९, ३६, ४
 शुभमाना क्रतायुभिः ९, ६४, ५, साम. १०३५
 शुश्रुवांसाचिदश्विना ७, ७०, ५
 शुष्णं पित्रं कुयवं वृत्रमिन्द्र १, १०३, ८
 शुष्मासो ये ते अद्रिवो ५, ३८, ३
 शुष्मिन्तमं न ऊतये ३, ३७, ८; अथर्व. २०, २०, १; ५७, ४
 शुष्मिन्तमो हि ते मदो १, १७५, ५
 शुष्मी शर्धो न मारुतं २, ८८, ७; साम. १४७३
 शूरग्रामः सर्ववीरः ९, ९०, ३; साम. १४०९
 शूरस्येव युध्यतो ३, ५५, ८
 शूरा इवेत्युधयो १, ८५, ८

शूरो न धत्त आयुधा ९, ७६, २; साम. १२२९
 शूरो वा शूरं वनते शरीरैः ६, २५, ४
 शूषेभिर्बुधो जुषाणो १०, ६, ४
 शृङ्गाणीवेच्छृङ्गां ३, ८, १०; तै. ब्रा. २, ४, ७, ११
 शृङ्गेव नः प्रथमा २, ३९, ३
 शृणुतं जरितुर्हवं कृष्णस्य ८, ८५, ४
 शृणुतं जरितुर्हवमिन्द्राग्नी ७, ९४, २, साम. २१७
 शृणोतु न ऊर्जा पतिगिरः ५, ४१, १२
 शृण्वन्तं पूषणं वयं ६, ५४, ८
 शृण्वन्तु नो वृषणः ३, ५४, २०
 शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः १, ४४, १४
 शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमायन् ६, ४७, १६, नि. ६, २२
 शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः ९, ४१, ३; साम. ८९४
 शृतं यदा कारसि १०, १६, २; अथर्व. १८, २, ५; तै. ब्रा. ६, १, ४
 शेवारे वार्या ८, १, २२
 शेपन्तु त इन्द्र सस्मिन्गोनां १, १७४, ४
 शेपे वनेषु माग्नोः ८, ६०, १५; साम. ४६
 शोचा शोचिष्ठ दीदिहि ८, ६०, ६
 शनथद्वृत्रमुत सनोति वा ६, ६०, १; तै. सं. ४, २, ११, १;
 तै. ब्रा. ३, ५, ७, ३
 श्यावाश्वस्य रेभतस्तथा ८, ३७, ७
 श्यावाश्वस्य सुन्वतस्तथा ८, ३६, ७
 श्यावाश्वस्य सुन्वतोऽश्रीणां ८, ३८, ८
 श्येन आसामदितिः कश्यो ५, ४४, ११
 श्येनाविव पतथो ८, ३५, ९
 श्येनो न योनिं सदनं ९, ७१, ६
 श्रुते दधामि प्रथमाय १०, १४७, १, साम. ३७१
 श्रद्धयाग्निः समिध्यते १०, १५१, १; तै. ब्रा. २, ८, ८, ६;
 नि. ९, ३१
 श्रद्धां देवा यजमाना १०, १५१, ४, तै. ब्रा. २, ८, ८, ७
 श्रद्धां प्रातर्हवामहे १०, १५१, ५; तै. ब्रा. २, ८, ८, ७
 श्रवः सूरिभ्यो अमृतं ७, ८१, ६
 श्रवच्छुर्कणं ह्ययते वसूनां ७, ३२, ५
 श्रवो वाजमिषमूर्जं वहन्ती ६, ६५, ३
 श्रातं हविरोष्विन्द्र प्र याहि १०, १७९, २; अथर्व. ७, ७२, २
 श्रातं मग्न्य ऊधनि १०, १७९, ३; अथर्व. ७, ७२, ३
 श्रायन्त इव सूर्यं ८, ९९, ३, साम. २६७, १३१९;
 अथर्व. २०, ५८, १; वा. य. ३३, ४१; नि. ६, ८
 श्रावयदस्य कर्णां ४, २९, ३
 श्रियसे कं भानुभिः १, ८७, ६, तै. सं. २, १, ११, २;
 ४, २, ११, २; नि. ४, १६

श्रिये कं वो अधि तनूषु १, ८८, ३
 श्रिये जातः श्रिय आ ९, ९४, ४
 श्रिये ते पादा दुव आ ६, २९, ३
 श्रिये ते वृक्षिरुपसेचनी १०, १०५, १०
 श्रिये पूषन्निपुक्तेव देवाः १, १८४, ३
 श्रिये मर्यासो अङ्गी १०, ७७, २
 श्रिये सुहशीरुपरस्य यास्वः ५, ४४, २
 श्रीणन्नुप स्थादिवं १, ६८, १
 श्रीणामुद्गरो १०, ४५, ५; वा. य. १२, २२; तै. सं. ४, २, २, ३
 श्रुतं वो वृत्रहन्तं ८, ९३, १६; साम. २०८
 श्रुतं गायत्रे तक्वानस्याहं १, १२०, ६
 श्रुतं मे मित्रावरुणा १, १२२, ६
 श्रुधि श्रुकर्णं वह्निभिः १, ४४, १३; साम. ५०; वा. य. ३३, १५; तै. ब्रा. २, ७, १२, ५
 शुधी न इन्द्र ह्यामसि ६, २६, १
 शुधी नो अम्रं सद्ने १०, ११, ९; १२, ९; अथर्व. १८, १, २५
 शुधी हवं विपिपानस्याद्रे ७, २२, ४; साम. १७९८
 शुधी हवं तिरश्च्या ८, ९५, ४; साम. ३४६; ८८३
 शुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः २, ११, १
 शुधी हवमिन्द्र शूर १०, १४८, ५
 शुधी वां यज्ञ उद्यतः सजोषा ६, ६८, १
 शुधीवानो हि दाशुषे १, ४५, २
 शुष्यमे नवस्य मे ८, २३, १४; साम. १०६
 श्रूया अग्निश्चित्रभानुः २, १०, २
 श्रेष्ठं यविष्ठ भारतामे २, ७, १; तै. सं. १, ३, १४, ३
 श्रेष्ठं यविष्ठमतिथि १, ४४, ४
 श्रेष्ठं वः पेशो अधि धायि दर्शतं ४, ३६, ७
 श्रेष्ठं नो अद्य सवितः १०, ३५, ७
 श्रेष्ठो जातस्य रुद्रा श्रियांमि २, ३३, ३
 श्रोणामेक उदकं गामवाज १, १६१, १०
 श्रुसित्यसु हंसो न १, ६५, ९
 श्रुत्यञ्चो मा दक्षिणत ७, ३३, १
 श्वेतं रूपं कृणुते यत् ९, ७४, ७
 षट्त्रिंशंश्च चतुरः १०, ११४, ६
 षड्भारौ एको अचरन् ३, ५६, २
 षळश्चो आतिथिग्व ८, ६८, १७
 षष्टिं सहस्राश्वस्य ८, ४६, २२
 स आगमदिन्द्रो यो वसुतो ५, ३६, १
 स आ नो योनिं सद्दतु मेष्टो ७, ९७, ४
 स आ वह्नि मग्नि न आ च १०, ३, ७; नि. ४, १८

स आहुतो वि रोचते १०, ११८, ३
 स इज्जनेन स विशा २, २६, ३; तै. सं. २, ३, १४, ३.
 तै. ब्रा. २, ८, ५, ३
 स इक्षेति सुधित ४, ५०, ८; तै. ब्रा. २, ४, ६, ४
 स इत्तमं स वि जानात्योतुं ६, ९, ३
 स इत्तमोऽवयुनं ततन्वत् ६, २१, ३; नि. ५, १५
 स इत्सुदानुः स्वर्वा ६, ६८, ५
 स इत्स्वपा भुवनेऽवास ४, ५६, ३; तै. ब्रा. २, ८, ४, ७
 स इदमिः कण्वतम १०, ११५, ५
 स इदमेव प्रति धाद् ६, ३, ५
 स इदनाय दभ्याय १०, ६१, २
 स इदासं तुर्वारवं १०, ९२, ६
 स इन्द्रो जो यो गृहते १०, ११७, ३
 स इन्द्राजा प्रतिजन्वानि ४, ५०, ७
 स इदने नमस्युभिर्वचस्यते १, ५५, ४
 स इधान उपसो राभ्या २, २, ८
 स इधान वसुष्कविः १, ७९, ५; साम. १५६२ वा. य. १५, ३६; तै. सं. ४, ४, ४, ५
 स इन्नु राय. सुभृतस्य १०, १४७, ४
 स इन्महानि समिथानि १, ५५, ५
 स इषुहस्तेः सनिषङ्गिभिः १०, १०३, ३; साम. १८५१,
 अथर्व. १९, १३, ४; वा. य. १७, ३५; तै. सं. ४, ६, ४, १
 स इं रथो न भुरिषाद् ९, ८८, २; साम. १४७७
 स इं रेभो न प्रति वस्त उन्नाः ६, ३, ६
 स इं वृषा जनयत्तासु गर्भ २, ३५, १३
 स इं वृषा न फेनमस्य १०, ६१, ८
 स इं सत्येभिः सखिभिः १०, ६७, ७, अथर्व. २०, ९१, ७;
 तै. ब्रा. २, ८, ५, १. नि. ५, ४
 स इं स्पृधो वनते अप्रतीतः ६, २०, ९
 स इं पाहि य ऊजीषी ६, १७, २; तै. ब्रा. २, ५, ८, १
 स इं महीं धुनि २, १५, ५
 स इं मृगो अण्यो १, १४५, ५
 सं यं स्तुभोऽवनयो न १, १९०, ७
 सं यजनान् क्रतुभि १, १३२, ५
 सं यजनौ सुधनो विश्वगर्व ५, ३४, ८
 सं यत्त इन्द्र मन्यवः ४, ३१, ६
 सं यदिषो वनामहे ५, ७, ३; तै. सं. २, १, ११, ७
 सं यद्धनन्त मन्युभिर्जना ७, ५६, २२
 सं यद्वयं यवसादो १०, २७, ९
 सं यन्मदाय शुग्निमण. १, ३०, ३
 सं यन्मही मिथती ७, ९३, ५
 सं यग्निमथः पस्पृधानामो १, ११९, ३

सं यस्मिन्विष्वा वसुनि १०, ६, ६
 सं या दानूनि येमधुः ८, २५, ६
 सं वत्स हव मातृभिः ९, १०५, २, साम. १०९९
 संवत्सरं शशयानाः ७, १०३, १; अथर्व. ४, १५, १३;
 नि. ९, ६
 संवत्सरीणं पय उज्जियावाः १०, ८७, १७; अथर्व. ८, ३, १७
 सं वां शतानासत्या सहस्रा ६, ६३, १०
 सं वां कर्मणा समिषा ६, ६९, १; तै. सं. ३, २, ११, १
 संवृक्तघृण्णमुक्थ्यं ९, ४८, २, साम. ८३७
 सं वो मदासो अगमते १, २०, ५
 संसमिषुवसे वृषन् १०, १९१, १; अथर्व. ६, ६३, ४;
 वा. य. १५, ३०; तै. सं. २, ६, ११, ४; ४, ४, ४, ४
 सं सीदस्व मह्यं असि १, ३६, ९; वा. य. ११, ३७; तै. सं.
 ४, १, ३, ३; तै. आ. ४, ५, २
 संसृष्टं धनमुभयं १०, ८४, ७; अथर्व. ४, ३१, ७
 संहोत्रं स्म पुरानारीः १०, ८६, १०; अथर्व. २०, १२६, १०
 सकृद्ध शौरजायत ६, ४८, २२
 स केतुरध्वराणां ३, १०, ४
 सक्तुमिव तितउना १०, ७१, २; नि. ४, १०
 स क्षपः परि ष्वस्जे ८, ४१, ३
 सखाय आ नि षीदत पुनानाय ९, १०४, १; साम. ५६८;
 ११५७
 सखाय आ नि षीदत सविता १, २२, ८
 सखाय आ निषामहि ८, २४, १, साम. ३९०; अथर्व.
 १८, १, ३७
 सखायः क्रतुमिच्छत ८, ७०, १३
 सखायः सं वः सम्यञ्च ५, ७, १, वा. य. १५, २९; तै. सं.
 २, ६, ११, ४; ४, ४, ४, ३
 सखायस्त इन्द्र विश्वह स्याम ७, २१, ९
 सखायस्ते विष्णु ५, १२, ५
 सखायस्त्वा ववृमहे ३, ९, १, साम. ६२
 सखायो ब्रह्मवाहसे ६, ४५, ४
 सखा सख्ये अपचत्सूयमग्निः ५, २९, ७
 सखा ह यत्र सखिभिर्नवगवै ३, ३९, ५
 सखीयतामविता बोधि ४, १७, १८
 सखे विष्णो वितरं ८, १००, १२
 सखे सखायमभ्या ४, १, ३
 सख्ये त इन्द्र वाजिनो १, ११, २; साम. ८२८
 स गृणानो अजिर्वैववान् १०, ६१, २६
 स गृत्सो अग्निस्तरुणश्चिद् ७, ४, २
 स गोमघा जरित्रे ६, ३५, ४

स गोरश्वस्य वि व्रजं ८, ३२, ५
 स ग्रामेभिः सनिता रथे १, १००, १०
 स घा तं वृषणं रथमधि १, ८२, ४; साम. ४२४
 स घा नः सुनुः शवसा १, २७, २; साम. १६३५
 स घा नो देवः सविता सहा ७, ४५, ३; तै. आ. २, ८, ६, १
 स घा नो योग आ भुवत् १, ५, ३, साम. ७४२; अथर्व.
 २०, ६२, १
 स घा यस्ते ददाशति ३, १०, ३
 स घा राजा सत्पतिः १, ५४, ७
 स घा वीरो न रिष्यति १, १८, ४
 स घेदुतासि वृत्रहन् ४, ३०, २२
 संक्रदनेनानिमिषेण १०, १०३, २; साम. १८५०;
 अथर्व. १९, १३, ३; वा. य. १७, ३४; तै. सं.
 ४, ६, ४, १
 सं गच्छध्वं सं वदध्वं १०, १९१, २; अथर्व. ६, ६४, १;
 तै. आ. २, ४, ४, ४
 संगच्छमाने युवति १, १८५, ५
 सं गच्छस्व पितृभिः १०, १४, ८; अथर्व. १८, ३, ५८;
 तै. आ. ६, ४, २
 सं गोभिरङ्गिरसो १०, ६८, २; अथर्व. २०, १६, २
 सं गोमदिन्द्र वाजवद् १, ९, ७; अथर्व. २०, ७१, १३
 सं घोष. शृण्वे चमैरमित्रैः ३, ३०, १६
 स चक्रमे महतो निरुः ५, ८७, ४
 सचन्त यदुषसः सूर्येण १०, १११, ७
 स चन्द्रो विप्र मर्यां १, १५०, ३
 सचस्व नायमवसे अभीके ६, २४, १०
 सचा यदासु जहतीषु १०, ९५, ८
 सचायोरिन्द्रश्चक्रे १०, १०५, ४
 सचा सोमेषु पुरुहूत ८, ६६, ६
 स चिकेत सहीयसाम्नि ८, ३९, ५
 स चित्रचित्रं चितयन्तमस्मे ६, ६, ७
 स चेतयन्मनुषो ४, १, २
 स जातुभर्मा श्रद्धधाने १, १०३, ३
 स जातेभिर्वृत्रहा ३, ३१, ११
 स जातो गर्भो असि १०, १, २; वा. य. ११, ४३; तै. सं.
 ४, १, ४, २
 स जामिभिर्यत्समजाति १, १००, ११
 स जायत प्रथमः पस्यासु ४, १, ११
 स जायमानः परमे व्योमनि व्रतानि ६, ८, २
 स जायमानः परमे व्योमन्याविः १, १४३, २
 स जायमानः परमे व्योमन् वायुने ७, ५, ७

स जिन्वते जठरेषु प्रजग्नि ३, २, ११
 स जिह्वा चतुर्लीक ५, ४८, ५
 सज्जुगदित्यैर्वसुभिः ५, ५१, १०
 सज्जुर्वेभिरपा नपातं ७, ३४, १५
 सज्जुर्मित्रावरुणाभ्यां ५, ५१, ९
 सज्जुर्विदेभिर्देवेभिः ५, ५१, ८
 सजोषस आदित्यैर्मादय ४, ३४, ८
 सजोषस्वा दिवो नरो ६, २, ३
 सजोषा इन्द्र वरुणेन सोम ४, ३४, ७
 सजोषा इन्द्र सगणो ३, ४७, २; वा. य. ७, ३७, तै. सं.
 १, ४, ४२, १; तै. आ. १०, १, ११
 सजोषा धीराः पदैरनु १, ६५, २
 सं च त्वे जग्मुर्गिर इन्द्र ६, ३४, १
 सं चोदय चित्रमर्वाक् १, ९, ५; अथर्व. २०, ७१, ११
 सं जर्भुराणस्तुरुभिः सुते ५, ४४, ५
 सं जागृवन्निर्जरमाण १०, ९१, १
 संजानाना उप सीदन् १, ७२, ५
 सतः सतः प्रतिमानं ३, ३१, ८
 स तत्कृषीषितस्तूयमग्ने ६, ५, ६
 स तुर्वणिर्महो अरेणु १, ५६, ३; नि. ६, १४
 स तु वस्त्राण्यधपेशनानि १०, १, ६
 स तु श्रुधि धृत्या यो ६, ३६, ५
 स तु श्रुधीन्द्र नूतनस्य ६, २१, ८
 स तू नो अमिर्नयतु ४, १, १०
 स तू पवस्व परि पार्थिवं राजा स्तोत्रे ९, ७२, ८
 स तू पवस्व परि पार्थिवं राजो दिव्या च ९, १०७, २४
 स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ ४, ४, ६; तै. सं. १.२.१४, २
 स तेजीयसा मनसा त्वोतः ३, १९, ३; तै. सं. १.३.१४, ६
 सतो नूनं कवयः सं १०, ५३, १०
 सत्तो होता न ऋत्विगः ३, ४१, २; अथर्व. २०, २३, २
 सत्तो होता मनुष्वदा १, १०५, १४
 सत्त्वं तत्तुर्वंशे यदौ ८, ४५, २७
 सत्त्वं तदिन्द्रा वरुणा ८, ५९, ३
 सत्त्वं त्वेषा अमवन्तो १, ३८, ७
 सत्समिक्तत्वा त्वावो ६, ३०, ४; तै. ब्रा. २, ६, ९, १
 सत्यमिश्वा महेनदि ८, ७४, १५
 सत्यमिश्वा वृषेदसि ८, ३३, १०; साम. २६३
 सत्यमिद्वा उ अग्निना ५, ७३, ९
 सत्यमिद्वा उ तं वयं ८, ६२, १२
 सत्यमुग्रस्य बृहतः ९, ११३, ५

सत्यमूचुर्नैर एवा हि चक्रुः ४, ३३, ६
 सत्यामाशिषं कृणुता १०, ६७, ११; अथर्व. २०, ९१, ११
 सत्या सत्येभिर्महती ७, ७५, ७
 सत्येनोत्तमिता भूमिः १०, ८५, १; अथर्व. १४, १, १
 सत्रा ते अनु कृष्टयो ४, ३०, २
 सत्रा त्वं पुरुहुतं ८, १५, ११
 सत्रा मदासस्तव ६, ३६, १
 सत्रा यद्वी भावैरस्य ४, २१, ७
 सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां ३, ३४, ८; अथर्व. २०, ११, ८
 सत्रासाहो जनभक्षो २, २१, ३
 सत्रा सोमा अभवन् ४, १७, ६
 सत्राहणं दाष्टुषि ४, १७, ८; साम. ३३५
 स श्रितस्याधि सानवि ९, ३७, ४; साम. १२५५
 सत्रे ह जाताविषिता नमो ७, ३३, १३
 स त्वं विप्राय दाष्टुषे ८, ४३, १५
 स त्वं दक्षस्यावृको ६, १५, ३
 स त्वं न इन्द्र धियसानो अकैः ५, ३३, २
 स त्वं न इन्द्र वाजेभिः ८, १६, १२; अथर्व. २०, ४६, ३
 स त्वं न इन्द्र सूर्यं सो अप्सु १, १०४, ६
 स त्वं न इन्द्राकवाभिः ६, ३३, ४
 स त्वं न ऊर्जा पते ८, २३, १२
 स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृणु ६, ४६, २; साम. ८१०; अथर्व.
 २०, ९८, १; वा. य. २७, ३८
 स त्वं नो अग्नेऽवमो ४, १, ५; वा. य. २१, ४; तै. सं.
 २, ५, १२, ३
 स त्वं नो अर्वक्षिदाया ६, १२, ६
 स त्वं नो देव मनसा ८, २६, २५
 स त्वं नो रायः शिशोहि ३, १६, ३
 स त्वमग्ने प्रतीकेन १०, ११८, ८; तै. सं. २, ५, १०, ५
 स त्वमग्ने विभावसुः ८, ४३, ३२
 स त्वमग्ने सौभगावस्य १, ९४, १६
 स त्वमस्मदप द्विषो ८, ११, ३
 सत्वा भरिषो गविषो हुव ४, ४०, २
 स त्वामदद् वृषा मदः १, ८०, २
 स दर्शतभीरतिथिः १०, ९१, २
 सदसस्पतिमनुतं १, १८, ६; साम. १७१, वा य. ३२, १३;
 तै. आ. १०, १, ४
 सदस्य मदे सदस्य ६, २७, २
 सदा कवी सुमतिमाचके १, ११७, २३
 सदाष्टणो यजतो विद्विषो ५, ४४, १२
 सदायि गणो यवसेव १०, ११, ५; अथर्व. १८, १, २२

सदा सुगः पितृमाँ ३, ५४, २१
 सदिद्धि ते तुविजातस्य ६, १८, ४
 स दूतो विश्वेदभि वष्टि ४, १, ८
 स दृक्हे चिदभि तृणत्ति ८, १०३, ५
 सदृशीरस्य सदृशी १, १२३, ८
 स देवः कविनेषितो ९, ३७, ६, साम. १२९७
 सद्यो द्वा चक्राते उप ८, २९, ९
 सद्येव प्राचो विमिमाय २, १५, ३; तै. सं. २, ३, १४, ५
 सद्यश्चिद्यः शवसा पञ्च १०, १७८, ३; नि. १०, २९
 सद्यश्चिद्यस्य चर्कुतिः ६, ४८, २१
 सद्यश्चिन्नु ते मघवस्यभि ७, १९, ९; अथर्व. २०, ३७, ९
 सद्यो अध्वरे रथिरं जनन्त ७, ७, ४
 सद्यो जात ओषधीभिः ३, ५, ८
 सद्यो जातस्य दृढशानं ४, ७, १०
 सद्यो जातो व्यमिमीत १०, ११०, ११; अथर्व. ५, १२, ११; वा. य. २९, ३६; तै. ब्रा. ३, ६, ३, ४; नि. ८, २१
 सद्योजुवस्ते वाजा ८, ८१, २
 सद्यो ह जातो वृषभः ३, ४८, १
 स दृक्क्षणे मनुष १०, ९९, ७
 स द्विबन्धुर्वैतरणो १०, ६१, १७
 स धारयत्पृथिवीं पप्रथ १, १०३, २
 सध्रीचीः सिन्धुमुशतीरिवा १०, १११, १०
 सध्रीमा यन्ति परि २, १३, २
 स न इन्द्रः शिवः सखा ८, ९३, ३; साम. १४५२; अथर्व. २०, ७, ३
 स न इन्द्र स्वयताया हृषेधाः ७, २०, १०; २१, १०
 स न इन्द्र यज्यवे ९, ६१, १२; साम. ५९२; ६७३; वा. य. २६, १७
 स न ईळानया सह ८, १०२, २
 स न ऊर्जे व्यस्ययं ९, ४९, ४; साम. १४३८
 स नः क्षुमन्तं सद्ने १०, ३८, २
 स नः पप्रिः पारयाति ८, १६, ११; अथर्व. २०, ४६, २
 स नः पवस्व वाजयुः ९, ४४, ४
 स नः पवस्व शं गवे ९, ११, ३; साम. ६५३
 स नः पावक दीदिवो १, १२, १०; वा. य. १७, ९; तै. सं. १, ३, १४, ८; ५, ५, ३; ४, ६, १, ३
 स नः पावक दीदिहि ३, १०, ८
 स नः पितेव सुनवे १, १, ९; वा. य. ३, २४; तै. सं. १, ५, ६, २; नि. ३, २१
 स नः पुनान आ भर रथिं वीरवतीम् ९, ६१, ६; साम. ७८९

स नः पुनान आ भर रथिं स्तोत्रे ९, ४०, ५
 स नः पृथु श्रवायं ६, १६, १२, साम. ६६२; तै. ब्रा. ३, ५, २, १
 स नः शक्रश्चिदाशकन् ८, ३२, १२
 स नः शर्माणि वीतये ३, १३, ४
 स नः सिन्धुमिव नावयाति १, ९७, ८; अथर्व. ४, ३३, ८; तै. आ. ६, ११, २
 स नः सोमेषु सोमपाः ८, ९७, ६
 सनत्साभ्यं पशु ५, ६१, ५
 सनद्वाजं विप्रवीरं १०, ४७, ४
 स नश्चिन्नाभिरद्विवो ४, ३२, ५
 स न स्तवान आ भर गायत्रेण १, १२, ११
 स न स्तवान आ भर रथिं ८, २४, ३
 सना च सोम जेषि च ९, ४, १; साम. १०४७
 सना ज्योतिः सना स्वः ९, ४, २; साम. १०४८
 सना ता का चिद्भुवना २, २४, ५
 सना ता त इन्द्र नभ्या १, १७४, ८
 सना ता त इन्द्र भोजनानि ७, १९, ६; अथर्व. २०, ३७, ६
 सनात्सनीळा अवनीरवा १, ६२, १०
 सना दक्षमुत ऋतुं ९, ४, ३; साम. १०४९
 सनादग्ने मृणसि यातुधानान् १०, ८७, १९; साम. ८०; अथर्व. ५, २९, ११; ८, ३, १८
 सनादेव तव रायो १, ६२, १२
 सनादिवं परि भूमा १, ६२, ८
 सना पुराणमभ्येमि ३, ५४, ९
 सनामाना चिद् ध्रुवस्यो १०, ७३, ६
 सनायेत गोतम इन्द्र १, ६२, १३
 सनायुवो नमसा नभ्यो १, ६२, ११
 सनितः सुमनितरुम् ८, ४६, २०
 सनिता विप्रो अर्वाङ्गि ८, २, ३६
 सनितासि प्रवतो दाक्षुषे ७, ३७, ५
 सनिमिग्रस्य पप्रथः ८, १२, १२
 स नीभ्याभिर्जरितारः ६, ३२, ४
 सनेम तत्सुसनिता १०, ३६, ९
 सनेम तेऽवसा नभ्य इन्द्र ६, २०, १०
 सनेम ये त ऊतिभिः २, ११, १९
 सनेमि कृष्यास्मदा ९, १०४, ६
 सनेमि चक्रमजरं १, १६४, १४; अथर्व. ९, ९, १४
 सनेमि स्वमस्मदाँ अदेवं ९, १०५, ६; साम. १६१३
 सनेमि सबयं स्वपस्वमानः १, ६२, ९
 सनेम्यस्मभ्युपोत दिष्टुं ७, ५६, ९

स नो अथ वसुतये ९, ४४, ६
 स नो अर्थ पवित्रा भा ९, ६४, १२
 सनो अर्षाभि कृत्यं ९, ४५, २
 स नो ज्योतीषि पूष्यं ९, ३६, ३
 स नो दूराक्षासाक्ष १, २७, ३; साम. १६३६
 स नो देव देवताते ९, ९६, ३
 स नो देवेभिः पवमान ९, ९३, ४
 स नो धीती वरिष्ठया ५, २५, ३
 स नो नग्नेभिर्दृष्टकर्मन् १, १३०, १०
 स नो नियुज्जिः पुरुहूत ६, २२, ११; अथर्व. २०, ३६, ११
 स नो नियुज्जिरा पृण ६, ४५, २१
 स नो नृणां नृत्तमो १, ७७, ४
 स नो नेदिष्ठं ददशान १, १२७, ११
 स नो बोधि पुरणता सुगेषुत ६, २१, १२
 स नो बोधि पुरोक्ताशं ६, २३, ७
 स नो बोधि श्रुधी हवं ५, २४, ३; वा. य. ३, २६
 स नो बोधि सहस्य २, २, ११
 स नो भगाय वायवे पूष्णे ९, ६१, ९; साम. १०८३
 स नो भगाय वायवे विप्रवीरः ९, ४४, ५
 स नो मदानां पत ९, ४४, ५
 स नो मग्नाभिरध्वरे ६, १६, २; साम. १४७५
 स नो महौ अनिमानो १, २७, ११; साम. १६६४
 स नो मित्रमहस्त्वं ८, ४४, १४; साम. १७१३
 स नो युवेन्द्रो जोहूत्रः २, २०, ३
 स नो राधास्या भरे ७, १५, ११
 स नो रेवस्समिधानः २, २, ६
 स नो वस्व उप मासि ८, ७१, ९
 स नो वाजाय श्रवस इषे च ६, १७, १४
 स नो बाजेवविता पुरुव ८, ४६, १३
 स नो विभावा चक्षणिर्नव ६, ४, २
 स नो विश्वा दिवो वसुतो ९, ५७, ४; साम. १७६४
 स नो विश्वान्या भर सुवितानि ८, ९३, २९
 स नो विश्वाहा सुकृतुः १, २५, १२
 स नो विश्वेभिर्देवभिः ८, ७१, ३
 स नो वृषज्जुं चहं १, ७, ६; साम. १६२१; अथर्व.
 २०, ७०, १२; नि. ६, १६
 स नो वृषज्जुसनिष्ठया ८, ९२, १५
 स नो वृष्टिं दिवस्पति २, ६, ५
 स नो वेदो अमात्यं ७, १५, ३; साम. १३८१
 स नो हरीणां पत ९, १०५, ५; साम. १६१२
 सन्ति ह्यर्थ आशिष ८, ५४, ७

सं ते पर्यासि समु १, ९१, १८; वा. य. १२, ११३; तै.सं.
 ४, २, ७, ४
 सं श्री पवित्रा विततानि ९, ९७, ५५
 सं दक्षेण मनसा जायते ९, ६८, ५
 सं देवैः शोभने वृषा ९, २५, ३; साम. ९२०
 सं नः शिशीहि भुरिजो ८, ४, १६
 सं नु वोचावहै पुनः १, २५, १७
 सं नो राया बृहता विश्वपेश १, ४८, १६
 स पत्यत उभयोर्नृणमयोः ६, २५, ६
 स प्रथानो अभि पञ्च ७, ६९, २; तै. ब्रा. २, ८, ७, ७
 स पर्यवो भरमाणा अभिजु ७, २, ४
 स पर्येण्यः स प्रियो विक्ष्व ६, १, ६; तै. ब्रा. ३, ६, १०, ३
 स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः १, ५२, २
 स पवस्व धनंजय ९, ४६, ५
 स पवस्व मदाय कं ९, ४५, १
 स पवस्व मदिन्तम ९, ५०, ५; साम. १२०९
 स पवस्व य अविथेन्द्रं ९, ६१, २२; साम. ४९४
 स पवस्व विचर्षण ९, ४१, ५; साम. ८९६
 स पवस्व सहमानः ९, ११०, १२
 स पवित्र विचक्षणो ९, ३७, २; साम. १२९३
 स पिश्याण्यायुधानि १०, ८, ८
 स पुनान उप सूरं न ९, ७७, ३८; साम. १३५८
 स पुनानो मदिन्तमः ९, ९९, ६
 स पूर्वया निविदा १, ९६, २
 स पूष्यः पत्रते ९, ७७, २
 स पूष्यो महानां ८, ६३, १; साम. ३५५
 स पूष्यो वसुविज्जायमानो ९, ९६, १०
 सप्त क्षरन्ति शिवावे १०, १३, ५; अथर्व. ७, ५७, २
 सप्त खा हरितो रथे १, ५०, ८; अथर्व. १३, २, २३;
 २०, ४७, २०; तै. सं. २, ४, १४, ४
 सप्त दिशो नानासूर्याः ९, ११४, ३; तै. आ. १, ७, ४
 सप्त धामानि परियन् १०, १२२, ३
 सप्तभिः पुत्रैरदितिः १०, ७२, ९; तै. आ. १, १३, ३
 सप्त मर्यादाः कवयः १०, ५, ६; अथर्व. ५, १, ६; नि. ६, २७
 सप्त मे सप्त शाकिनः ५, ५२, १७
 सप्त युजन्ति रथमेकचक्रं १, १६४, २; अथर्व. ९, ९, २;
 १३, ३, १८; तै. आ. ३, ११, ८; नि. ४, २७
 सप्त वीरासो अधरात् १०, २७, १५
 सप्त स्वसारो अभि मातरः ९, ८६, ३६
 सप्त स्वसूरुषीर्वावसानः १०, ५, ५; नि. ५, १
 सप्त होतारस्तमिदीकते ८, ६०, १६

सप्त होत्राणि मनसा ३, ४, ५
 सप्तानां सप्त ऋषयः ८, २८, ५
 सप्तापो देवीः सुरणा १०, १०४, ८
 सप्ताधर्मा भुवनस्य रेतः १, १६४, ३६; अथर्व. ९, १०, १७;
 नि. १४, २१
 सप्तास्यासन्परिधयः १०, ९०, १५, अथर्व. १९, ६, १५;
 वा. य. ३१, १५; तै. आ. ३, १२, ३
 सप्ति मृजन्ति वेधसो ९, २९, २, साम. १७६६
 सप्ती चिद्धा मद्व्युता ८, ३३, १८
 स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वान् ७, ३३, १२
 स प्रतथा कविवृध ८, ६३, ४
 स प्रतथा सहसा जायमानः १, ९६, १
 स प्रतवन्नवीयसा ६, १६, २१; तै. सं. २, २, १२, १;
 तै. ब्रा. २, ४, ८, १
 स प्रतवन्नव्यसे ९, ९१, ५
 स प्रथमे ब्योमनि ८, १३, २, साम. ७४७
 स प्रवोक्तृन्परिगत्या २, १५, ४
 स प्राचीनान्पर्वतान् २, १७, ५
 सबाधो यं जना इमे ८, ७४, ६
 स बोधि सूरिर्मघवा २, ६, ४; वा. य. १२, ४३; तै. सं.
 ४, २, ३, ४
 स भन्दना उदियति ९, ८६, ४१; नि. ५, २
 सभामेति कितवः १०, ३४, ६
 स भिक्षमाणो अमृतस्य ९, ७०, २; साम. १४२४
 स भूत यो प्रथमाय २, १७, २
 स आतरं वरुणमभ ४, १, २
 समजैषमिमा अहं १०, १५९, ६
 समज्मना जनिम मानुषाणाम् ६, १८, ७
 समक्रवा पर्वत्या वसुनि १०, ६९, ६
 समज्जन्तु विश्वे देवाः १०, ८५, ४७
 समग्र गावोऽभितो ५, ३०, १०
 स मत्सरः पृथु वन्वन् ९, ९६, ८
 समस्तु त्वा शूर सतासुराणं १, १७३, ७
 समस्तमिमवसे ८, ११९, ९; साम. ११६८; तै. ब्रा. २, ४, ४, ४
 समध्वरायोषसो ७, ४१, ६; अथर्व. ३, १६, ६; वा. य.
 ३४, ३९; तै. ब्रा. २, ८, ९, ९
 समना तूर्णिरूप यासि १०, ७३, ४
 समनेव वपुष्यतः ८, ६२, ९
 स मन्दस्वा ह्यनु जोषम् ६, २३, ८
 स मन्दस्वा ह्यन्धसो ३, ४१, ६; ६, ४५, २७, अथर्व.
 २०, २३, ६

स मन्दया च जिह्वया ७, १६, ९
 समन्या यन्त्युप यन्ति २, ३५, ३; साम. ६०७; तै. सं.
 २, ५, १२, १
 स मन्थुमीः समद्वनस्यकं १, १००, ६
 स मन्थु मर्त्यानां ८, ७८, ६
 स मर्तो अग्ने स्वनीकरेवान् ७, १, २३
 स मर्मज्ञान आयुभिः प्रयस्तान् ९, ६६, २३
 स मर्मज्ञान आयुभिरिभो ९, ५७, ३; साम. १७६३
 स मर्मज्ञान इन्द्रियाय ९, ७०, ५
 समन्धिनोरवसा ५, ४२, १८; ४३, १७; ७६, ५; ७७, ५
 समस्मिञ्जायमान आसत १०, ९५, ७; नि. १०, ४७
 समस्य मन्यवे विशो ८, ६, ४; साम. १३७; १६५१;
 अथर्व. २०, १०७, १
 समस्य हरिं हरयो ९, ९६, २
 स मङ्गा विश्वा दुरितानि ७, १२, २; साम. १३०५
 स मातरा न दृशान ९, ७०, ६
 स मातरा विचरन् वाजयन् ९, ६८, ४
 स मातरा सूर्येणा ६, ३२, २
 स मातरिश्वा पुरुवार १, ९६, ४
 समान ऊर्वे अधि संगतासः ७, ७६, ५
 समानं वत्समभि १, १४६, ३
 समानं वां सजात्यं ८, ७३, १२
 समानं नीलं वृषणो १०, ५, २
 समानमञ्ज्येषां ८, २०, ११
 समानमस्मा अनपावृत् १०, ८९, ३
 समानमु त्वं पुरुहूतं १०, ४१, १
 समानमेतदुदकं १, १६४, ५१; तै. आ. १, ९, ५; नि.
 ६, २२; ७, २३
 समानं पूर्वोरभि वावशाना १०, १२३, ३
 समानयोजनो हि वां १, ३०, १८
 समानी व आकृतिः १०, १९१, ४; अथर्व. ६, ६४, ३;
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ५
 स मानुषीषु वृळभो ४, ९, २
 स मानुषे वृजने शन्तमो १, १२८, ७
 समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना १, ३४, ३
 समानो अध्वा स्वजोरनन्त १, ११३, ३; साम. १७५१
 समानो मन्त्रः समितिः १०, १९१, ३; अथर्व. ६, ६४, २;
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ५
 समानो राजा विभृतः ३, ५५, ४
 समान्या विद्युते दूरे ३, ५४, ७; नि. ४, २५
 स मामृजे तिम्रो अण्वानि ९, १०७, ११; साम. १६९०

समावर्ति विष्टितो २, ३८, ६
 स माहिन इन्द्रो अणो २, १९, ३
 समित्तमघमभवत् ८, १८, १४
 समित्तान्वृत्रहास्त्रिद्व ८, ७७, ३
 समित्समित्सुमना ३, ४, १
 समिद्धमग्निं समिधा गिरा ६, १५, ७; साम. १५६७
 समिद्धास्त्रितमिध्यसे १०, १५०, १
 समिद्धस्य प्रमहसो ५, २८, ४
 समिद्धस्य अयमाणः ३, ८, २; तै. ब्रा. ३, ६, १, १
 समिद्धाग्निर्वनवस्तीर्णो ५, ३७, २
 समिद्धे अग्नौ सुत इन्द्र ६, ४०, ३
 समिद्धेष्वग्निष्वावजाना १, १०८, ४
 समिद्धो अग्न आ वह १, १४२, १
 समिद्धो अग्न आहूत देवान् ५, २८, ५; तै. सं. २, ५, ८, ६;
 तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 समिद्धो अग्निर्दिवि ५, २८, १
 समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां २, ३, १
 समिद्धो अद्य मनुषो दुराणे १०, ११०, १; अथर्व. ५.१२, १;
 वा. य. २९, २५; तै. ब्रा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ५
 समिद्धो अद्य राजसि १, १८८, १
 समिद्धो विश्वतस्पतिः ९, ५, १
 समिधाग्निं दुवस्यत ८, ४४, १; वा. य. ३, १; १२, ३०;
 तै. सं. ४, २, ३, १; तै. ब्रा. १, २, १, ९
 समिधा जातवेदसे ७, १४, १
 समिधान उ सन्त्य ८, ४४, ९
 समिधानः सहस्रजित् ५, २६, ६
 समिधा यस्त आहुति निशितं ६, २, ५
 समिधा यो निशितो दाशत् ८, १९, १४
 समिध्यमानः प्रथमानु ३, १७, १; तै. ब्रा. १, २, १, १०
 समिध्यमानो अध्वरेऽग्निः ३, २७, ४, तै. ब्रा. ३, ५, २, ३
 समिध्यमानो अमृतस्य ५, २८, २
 समिन्द्र गर्दभं १, २२, ५; अथर्व. २०, ७४, ५
 समिन्द्र णो मनसा नेषिगो ५, ४२, ४; अथर्व. ७, ९७, २;
 वा. य. ८, १५; तै. सं. १, ४, ४४, १; तै. ब्रा. २, ८, ८, ६
 समिन्द्र राधा समिधा १, ५३, ५; अथर्व. २०, २१, ५
 समिन्द्रेणोत वायुना ९, ६१, ८; साम. १६७८
 समिन्द्रेण गामनङ्वाहं १०, ५९, १०
 समिन्द्रो गा अजयत् ४, १७, ११
 समिन्द्रो रायो बृहती ८, ५२, १०; साम. १७३२
 समी रेभसो अस्वरन् ८, ९७, ११; साम. ९३२; अथर्व.
 २०, ५४, २
 ऋ० १२२

समीचीना अनूषत ९, ३९, ६; साम. ९०३
 समीचीनास आसते ९, १०, ७; साम. ११२५
 समीचीने अभि रमना यङ्गी ९, १०२, ७
 समी पणेरजति ५, ३४, ७
 समी रथं न मुरिजोः ९, ७१, ५
 समी वस्सं न मानृभिः ९, १०४, २; साम. ११५८
 समी सखायो अस्वरन् ९, ४५, ५
 समु ल्ये महतीरपः ८, ७, २२
 समु त्वा धीभिरस्वरन् ९, ६६, ८
 समुद्रः सिन्धू रजो १०, ६६, ११
 समुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य ७, ४९, १
 समुद्रमासामव तस्थे अग्निः ५, ४४, ९
 समुद्रादर्णवाद्धि १०, १९०, २; तै. ब्रा. १०, १, १४
 समुद्राद्भिर्मुदियति १०, १२३, २
 समुद्राद्भिर्मधूमौ ४, ५८, १; वा. य. १७, ८९; तै. ब्रा.
 १०, १०, २
 समुद्रिया अप्सरसो ९, ७८, ३
 समुद्रे अन्तः क्षयत ८, १००, ९
 समुद्रेण सिन्धवो ३, ३६, ७
 समुद्रे त्वा नृमणा १०, ४५, ३; वा. य. १२, २०; तै. सं.
 ४, २, २, १
 समुद्रो अप्सु मामृजे ९, २, ५; साम. १०४१
 समु पूष्णा गमेमहि ६, ५४, २
 समु प्र यन्ति धीतयः १०, २५, ४
 समु प्रिया अनूषत ९, १०१, ८; साम. ८१९
 समु प्रियो मृज्यते ९, ९७, ३; साम. १४०१
 समु वां यज्ञं महयज्ञमोभिः ७, ६१, ६
 समु वो यज्ञं महयज्ञमोभिः ७, ४२, ३
 स मृज्यते सुकर्मभिः ९, ९९, ७
 स मृज्यमानो दशभिः ९, ७०, ४
 समेनमहता इमा ९, ३४, ६
 स मे व पुंश्छन्दयदधिनोर्यः ६, ४९, ५
 समोहे वा य आशत १, ८, ६; अथर्व. २०, ७१, २
 समौ चिद्धस्तौ १०, ११७, ९
 सं पश्यमाना अमदक्षभि ३, ३१, १०
 सं पूषन्ध्वनस्तिर १, ४२, १
 सं पूषन्ध्वनुषा नय ६, ५४, १
 सं प्रेरते अनु वातस्य १०, १६८, २
 सं भानुना यतते सूर्यस्य ५, ३७, १; नि. ५, ७
 सं भूम्या अन्ता ७, ८३, ३

सं माग्ने वर्चसा १, २३, २४; अथर्व. ७, ८९, ९;
९, १, १५; तै. सं. १०, ५, ४७
सं मा तपन्त्यभितः (०। नि बाधते) १०, ३३, २
सं मा तपन्त्यभितः (०। मूषो) १, १०५, ८; नि. ४, ६
सं मातृभिर्न शिशुः ९, ९३, २; साम. १४१९
संमिश्रो अरुषो भव ९, ६१, २१; साम. ८१७
संमीह्य यजुवना १, १६१, १२
सम्यक्सम्यञ्चो महिषा ९, ७३, २
सम्यक्सवन्ति सरितो न ४, ५८, ६; वा. य. १३, ३८;
१७, ९४; तै. सं. ४, २, ९, ६
सं यज्जनान्क्रतुभिः १, १३२, ५
सम्राजा उग्रा वृषभादिव ५, ६३, ३
सम्राजा या घृतयोनी ५, ६८, २; साम. ११४४
सम्राजावस्य भुवनस्य ५, ६३, २
सम्राजो ये सुवृधो यज्ञं १०, ६३, ५
सम्राज्ञी श्वशुरे भव १०, ८५, ४६; अथर्व. १४, १, ४४
सम्राळन्यः स्त्राळन्य ७, ८२, २
स यन्ता विप्र एषा ३, १३, ३
स यद्वयोऽवनीर्गोष्वर्वा १०, ९९, ४
स युध्मः सत्वा खजकृत्सम ६, १८, २
स योजते अरुषा विश्वभोज ७, १६, २; साम. ७५०; वा. य.
१५, ३३; तै. सं. ४, ४, ४, ४
स यो न मुहे न मिधू ६, १८, ८
स यो वृषा नरां न १, १४९, २
स यो वृषा वृष्ण्यभिः १, १००, १; तै. ब्रा. २, ८, ३, ६
स यो व्यस्थादभि २, ४, ७
स रंहत उहगायस्य ९, ९७, ९; साम. १११८
स रत्नं मर्त्यो वसु १, ४१, ६
स रथेन रथीतमो ६, ४५, १५
स रन्धयस्सदिषः २, १९, ६
सरस्वति त्वमस्माँ २, ३०, ८
सरस्वति देवनिदो नि ६, ६१, ३
सरस्वति या सरथं १०, १७, ८; अथर्व. १८, १, ४३
सरस्वती यां पितरो १०, १७, ९; अथर्व. १८, १, ४२
सरस्वती देवयन्तो हवन्ते १०, १७, ७; अथर्व. १८, १, ४१
सरस्वती सरयुः सिधुः १०, ६४, ९
सरस्वती साधयन्ती २, ३, ८
सरस्वत्याभि नो नेषि ६, ६१, १४; तै. ब्रा. २, ४, ३, १
सरस्वानीभिर्वहणः १०, ६६, ५
स राजसि पुरुष्टुवं एको ८, १५, ३; अथर्व. २०, ६१, ६, ६२, १०
स रायस्त्रामुप सृजा ६, ३६, ४

स रुद्रेभिरशस्तवार १०, ९९, ५
सरूपैरा सु नो गहि ८, ३४, १२
स रेतोधा वृषभः ७, १०१, ६
स रेवाँ इव विश्वपतिः १, २७, १२; साम. १६६५
स रोचयज्जनुषा रोदसी ३, २, २
स रोहवदभिपूर्वा ९, ६८, २
स रोहवद् वृषभः १०, २८, २
सर्गा इव सृजतं सुष्टीरुप ८, ३५, २०
सर्वं परिक्रोशं जहि १, २९, ७; अथर्व. २०, ७४, ७
सर्वे नन्दन्ति यशसा १०, ७१, १०
स वज्रभृहस्युहा १, १००, १२
स वर्धिता वर्धनः ९, ९७, ३९; साम. १३५९
स वह्निः पुत्रः पित्रोः १, १६०, ३
स वह्निः सोम जागृविः २, ३६, २
स वह्निभिर्कृक्वभिः ६, ३२, ३
स वह्निरप्सु दुष्टरो ९, २०, ६; साम. ९७३
स वां यज्ञेषु मानवी ९, ९८, ९
स वाजं यातापदुष्पदायन् १०, ९९, ३
स वाजं विश्वचर्षणिः १, २७, ९; साम. १४१७
स वाजी रोचना दिवः ९, ३७, ३; साम. १२९४
स वाज्यक्षाः सहस्रेताः ९, १०९, १७; साम. ११६१
स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्य ४, ३६, ६
स वावृधे नर्यो योषणासु ७, ९५, ३
सविता पश्चातासविता १०, ३६, १४
सविता यन्त्रैः पृथिवीं १०, १४९, १; नि. १०, ३२
सवितारमुषसमाश्विना १, ४४, ८
स विद्वौ अङ्गिरोभ्य इन्द्रो ८, ६३, ३
स विद्वौ अपगोहं २, १५, ७
स विद्वौ आ च पिप्रयो २, ६, ८
स विप्रश्चर्षणीनां ४, ८, ८
स विश्वा दाशुषे वसु ९, ३६, ५
स वीरो अप्रतिष्कृत ७, ३२, ६
स वीरो दक्षसाधनो ९, १०१, १५; साम. १३८८
स वृत्रहस्ये हव्यः स ४, २४, २
स वृत्रहा वृषा सुतो ९, ३७, ५; साम. १२९६
स वृत्रहेन्द्र ऋभुक्षाः ८, ९६, २१
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः २, २०, ७
स वृत्रहेन्द्रश्चर्षणीधृत् ८, ९६, २०
स वेतसुं दशमायं दशोणिं ६, २०, ८
स वेद देव आनमं ४, ८, ३
स वेद सुष्टीनां १०, २६, ३

स वायुमिन्द्रमग्निना ९, ७, ७; साम. ११३४
 स वावशान इह पाहि ३, ५१, ८
 सव्यामनु रिक्रयं वावसे ८, ४, ८; साम. १६०६
 स ब्राधतः शवसानेभिः १०, ९९, ९
 स ब्राधतो नहुषो १, १२२, १०
 स शुष्मी कलशेष्वा ६, १८, ७
 स शेवधमधि धा युञ्जन्मस १, ५४, ११; तै. आ. २६, ९, १
 स शुधि यः साः पृथानासु १, १२९, २
 स शितानस्तन्मयत् ६, ६, २; तै. म. १, ३, १४, ४
 सं सस्तिरो विष्टरः १, १४०, ७
 स सत्पतिः शवसा हस्ति ६, १३, ३
 स सत्यसत्वम्महते ६, ३१, ५
 स सद्य परि णीयते ४, ९, ३
 ससन्तु त्या अरातयो १, २९, ४; अथर्व. २०, ७४, ४
 स संनयः स विनयः २, २४, ९
 स सप्त धीतिभिर्हितो ९, ९, ४
 स समुद्रो अपीचयः ८, ४१, ८
 स सर्गेण शवसा तक्तो ६, ३२, ५
 ससर्परीरभरत् ३, ५३, १६
 ससर्परीरमतिं ३, ५३, १५
 स सव्येन यमति ब्राधतः १, १००, २
 ससस्य यद्वियुता ४, ७, ७
 ससानात्स्यो उत सूर्यं ससान ३, ३४, ९; अथर्व. २०, ११, ९
 स सुक्रतुः पुरोहितो १, १२८, ४
 स सुक्रतुर्नतचिदस्तु ७, ८५, ४
 स सुक्रतुर्यो वि दुः पणीनां ७, ९, २
 स सुक्रतु रणिता यः सुतेषु ८, ९६, १२
 स सुतः पीतये वृषा ९, ३७, १; साम. १२९२
 स सुन्वत इन्द्रः सूर्य २, १९, ५
 स सुन्वे यो वसूनां ९, १०८, १३; साम. ५८२; १०९६
 स सुष्टुभा स ऋक्ता गणेन ४, ५०, ५; अथर्व. २०, ८८, ५;
 तै. सं. २, ३, १४, ४
 स सुष्टुभा स स्तुभा १, ६२, ४
 स सुनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋष्या १, १००, ५
 स सुनुमोतगा सुचिः ९, ९, ३; साम. ९३६
 स सूर्यः पर्युक्त वरांसि १०, ८२, २
 स सूर्यं प्रति पुरो न उद्गाः ७, ६२, २
 स सूर्यस्य रश्मिभिः परि व्यत ९, ८६, ३२
 ससुवांसमिव त्मना ३, ९, ५
 स सोम आमिश्रितमः ६, २९, ४
 सस्तु माता सस्तु पिता ७, ५५, ५; अथर्व. ४, ५, ६

स स्तोम्यः स हव्यः ८, १६, ८
 सस्थावाना यवयसि ८, ३७, ४
 सस्त्रिमविन्दक्षणे १०, १३९, ६; तै. आ. ४, ११, ८;
 नि. ५, १
 स स्मा कृणोति केतुमा ५, ७, ४
 सस्त्रश्चिद्धि तन्त्रः ७, ५९, ७
 सस्त्रश्चिद्धि समृतिस्त्वेष्वे ७, ६०, १०
 सहदानु पुरुहूत क्षियन्त ३, ३०, ८; वा. य. १८, ६९;
 नि. ६, १
 सह वामेन न उषो १, ४८, १
 स हव्यवाल्मत्यः ३, ११, २; वा. य. २२, १६; तै. सं.
 ४, १, ११, ४
 स ह श्रुत इन्द्रो नाम २, २०, ६
 सहस्तोनाः सहच्छन्दस १०, १३०, ७; वा. य. ३४, ४९
 सहस्र व्यतीनाम् ४, ३२, १७
 सहस्र माकमर्चत १, ८०, ९
 सहस्रगीथः शतधारो ९, ८५, ४
 सहस्रगीथाः कवयो १०, १५४, ५; अथर्व. १८, २, १८
 सहस्रदा ग्रामणीः १०, ६२, ११
 सहस्रधा पञ्चदशानि १०, ११४, ८; ऐ. आ. १, १६
 सहस्रधार वृषभ ९, १०८, ८; साम. १३९५
 सहस्रधारः पवते समुद्रो ९, १०१, ६; साम. ८७४;
 अथर्व. २०, १३७, ६
 सहस्रधारिऽव ता अमश्नतः ९, ७४, ६
 सहस्रधारिऽव ते सं ९, ७३, ४; अथर्व. ५, ६, ३
 सहस्रधारे वितते पवित्र ९, ७३, ७
 सहस्रं त इन्द्रोतयो १, १६७, १
 सहस्रवाजमभिमानिषाहम् १०, १०४, ७
 सहस्रशीर्षा पुरुषः १०, ९०, १; साम. ६१७; अथर्व.
 १९, ६, १; वा. य. ३१, १; तै. आ. ३, १२, १
 सहस्रशृङ्गो वृषभो यः ७, ५५, ७; अथर्व. ४, ५, १
 सदस्त्रयामासिर्वेदिं ५, ३४, ९
 सहस्राक्षेण शतशारदेन १०, १६१, ३; अथर्व. ३, ११, ३;
 २०, ९६, ८
 सहस्राक्षो विचर्षणिः १, ७९, १२
 सहस्रा ते शता वयं ४, ३२, १८
 सहस्रणेव सचने यवीयुधा ८, ४, ६
 सहस्रं पृषतीनां ८, ६५, ११
 सहस्रोतिः शतामवो ९, ६२, १४
 सहस्र मन्यो अभिमाति १०, ८४, ३; अथर्व. ४, ३१, ३
 सहावा पृत्सु तरणिः ३, ४९, ३

म हि ऋतुः स मर्यः १, ७७, ३
 म हि क्षत्रस्य मनसस्य ५, ४४, १०
 स हि क्षपावो अग्नी १, ७०, ५
 म हि क्षयेण क्षम्यस्य ७, ४६, २
 स हि क्षेमो हविर्यज्ञः १०, २०, ६
 स हि त्वं देव शश्वते ९, ९८, ४
 म हि द्युता विद्युता १०, ९९, २
 स हि द्युभिर्जनानां ५, १६, २
 स हि द्वरो द्वरिषु १, ५२, ३
 म हि धीभिर्हव्यो अस्त्युग्र ६, १८, ६
 स हि पुरु चिदोजसा १, १२७, ३; साम. १८१५
 म हि यो मानुषा युगा ६, १६, २३
 स हि रत्नानि दाशुषे ५, ८२, ३
 म हि विश्वाति पार्थिवा ६, १६, २०
 स हि विश्वानि पार्थिवो एको ६, ४५, २०
 म हि वेदा वसुधितिं ४, ८, २
 स हि शर्धो न मारुतं १, १२७, ६
 स हि शुचिः शतपत्रः ७, ९७, ७; तै. ब्रा. २, ५, ५, ४
 स हि श्रवस्युः सदनानि १, ५५, ६
 स हि ष्मा जरितृभ्य आ ९, २०, २; साम. ९६९
 स हि ष्मा धन्वाक्षितं ५, ७, ७
 स हि ष्मा विश्वचर्षणिः ५, २३, ४
 स हि सत्यो यं पूर्वे ५, २५, २
 स हि स्वसृष्टृषदशो १, ८७, ४
 स होता यस्य रोदसी ३, ६, १०
 स होता विश्वं परि २, २, ५
 स होता सेतु ४, ८, ४
 सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू १०, ५६, ५
 सहो पु णो वज्रहस्तं ८, ७, ३२
 साकं यक्ष्म प्र पत १०, ९७, १३; वा. य. १२, ८७, तै. स.
 ४, २, ६, ४
 साकंयुजा शकुनस्येव १०, १०६, ३
 साकं वदन्ति बहवो ९, ७२, २
 साकं हि शुचिना शुचिः २, ५, ४
 साकं जातः क्रतुना २, २२, ३. साम. १४८७
 साकं जाताः सुभ्रवः ५, ५५, ३
 साकंजानां ससथमाहुः १, १६४, १५, अथर्व. ५, ९, १६,
 तै. आ. १, ३, १; नि. १४, १९
 साकमुक्षो मर्जयन्त ९, ९३, १; साम. ५३८; १४१८
 सातिर्न व्रोऽमवती १, १६८, ७
 सा ते अग्ने शतमा ८, ७४, ८

सा ते जीवातुरुत तस्य १०, २७, २४; नि. ५, १९
 सा शुक्लेष्टुमिनी बृहत् ८, ७४, ९
 साधुर्न गृध्नुस्तेव १, ७०, ११
 साध्वर्पाति सनता २, ३, ६
 साध्वर्या अतिथिनीः १०, ६८, ३, अथर्व. २०, १६, ३
 साध्वीमकर्देववीतिं १०, ५३, ३; तै. सं. १, ३, १४, २
 सा नो अद्य यस्या वयं १०, १२७, ४
 सा नो अद्या भरद्गुः ५, ७९, ३; साम. १७४२
 सा नो विश्वा अति द्विषः ६, ६१, ९
 सांतपना इदं हविः ७, ५९, ९; अथर्व. ७, ७७, १, तै. सं.
 ४, ३, १३, ३
 साम द्विर्वा महि ४, ५, ३
 सामन्तु राये निधिमत १०, ५९, २
 सा मा सत्योक्ति. परि पातु १०, ३७, २
 सा वसु दधती श्वशुराय १०, ९५, ४
 सा वह योक्षभिः ६, ६४, ५
 सा विट सुवीरा मरुद्भिरस्तु ७, ५६, ५
 सास्मा अरं प्रथमं २, १८, २
 सास्मा अरं बाहुभ्यां २, १७, ६
 सास्माकेभिरेतरी न शूषैः ६, १२, ४; नि. ६, १५
 साहा ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यः ८, २०, २०
 साह्वान्विश्वा अभियुजः ३, ११, ६; साम. १५५८
 सिंहं न सन्त मध्वो ९, ८९, ३
 सिंहा इव नानदति १, ६४, ८
 सिञ्चन्ति नमसावतं ८, ७२, १०; साम. १६०४
 सिध्ना अग्ने धियो अस्मे १०, ७, ४
 सिनीवालिं पृथुष्टकं २, ३२, ६; अथर्व. ७, ४६, १; वा. य.
 ३४, १०; तै. सं. ३, १, १२, ३. नि. ११, ३२
 सिंधुर्न क्षोदः १, ६६, १०
 सिंधुर्न क्षोदः शिमीवो २, २५, ३
 सिंधुर्न वां रसया ४, ४३, ६
 सिंधूरिव प्रवण आशुया ६, ४६, १४
 सिंधोरिव प्रवणे निम्न ९, ६९, ७
 सिंधोरिव प्राध्वने ४, ५८, ७; वा. य. १७, ९५
 सिषवित सा वां सुमतिश्चानि ७, ७०, २
 सिषक्तु न ऊर्जेभ्यस्य पुष्टः ५, ४१, २०; नि. ११, ४९
 सिषासतू रयीणां ९, ४७, ५
 सीदन्तस्ते वयो यथा ८, २१, ५; साम. ४०७
 सीद होतः स्व उ लोके ३, २९, ८; वा. य. ११, ३५, तै. सं.
 ३, ५, ११, २; ४, १, ३, ३

सीरा युज्जित कवयो १०, १०१, ४; अथर्व. ३, १७, १।
वा. य. १२, ६७; तै. सं. ४, १, ५

सुकर्माणः सुहृदो ४, २, १७; अथर्व. १८, ३, २२

सुकिंशुकं शकुमलिं १०, ८५, २०; अथर्व. १४, १, ६१;
नि. १२, ८

सुकृत्सुपाणिः स्वर्वा ३, ५४, १२

सुक्षेत्रिया सुगातुया १, ९७, २ अथर्व. ४, ३३, २; तै. आ.
६, ११, १

सुखं रथं युयुजे सिन्धुः १०, ७५, ९

सुगः पन्था अनृक्षरः १, ४१, ४

सुगन्धं नो वाजी स्वध्वं पुंसः १, १६२, २२ वा. य. २५, ४२;
तै. सं. ४, ६, ९, ४

सुगले अग्ने मनवित्तो ७, ४२, २

सुगुरससुहिरण्यः १, १२५, २; नि. ५, १०

सुगतो ते सुपथा पर्वते ६, ६४, ४

सुगो हि वो अर्यमन् २, २७, ६

सुज्योतिषः सूर्य दक्षपितृन् ६, ५०, २

सुत इत्वं निमिष इन्द्र ६, २३, १

सुत इन्दो पवित्र आ ९, ९९, ८

सुत इन्द्राय वायवे ९, ३४, २

सुत इन्द्राय विष्णवे ९, ६३, ३

सुत एति पवित्र आ ९, ३९, ३; साम. ९०९

सुतः सोमो अमृतादिन्द्र ६, ४१, ४

सुतपात्रं सुता इमे १, ५, ५ अथर्व. २०, ६९, ३

सुतंभरो यजमानस्य सम ५, ४४, १३

सुता अनु स्वमारजो ९, ६३, ६

सुता इन्द्राय वज्रिणे ९, ६३, १५

सुता इन्द्राय वायवे वरुणाय ९, ३३, ३; साम. ७६६

सुता इन्द्राय वायवे सोमामो ५, ५१, ७

सुतावन्तस्त्वा वयं ८, ६५, ६

सुतासो मधुमत्तमाः ९, १०१, ४, साम. ५४७ ८७९;
अथर्व. २०, ६३७, ४

सुते अश्वरे अधि वाचं १०, ९४, १४

सुतेसुते न्योक्तसे १, ९, १०; अथर्व. २०, ७१, १६

सुत्रामाणं पृथिवीं छां १०, ६३, १० अथर्व. ७, ६, ३ वा. य.
२१, ६; तै. सं. १, ५, ११, ५

सुदक्षो दक्षैः क्रतुना १०, ९१, ३

सुदासे दत्ता वसु बिभ्रता १, ४७, ६

सुदेवः समहासति ५, ५३, १५

सुदेवा स्थ काणवायुना ८, ५५, ४

सुदेवो अथ प्रपतेद् १०, ९५, १४; श. ब्रा. ११, ५, १, ८;
नि. ७, ३

सुदेवो अमि वरुण ८, ६२, १२; अथर्व. २०, ९२, ९;
नि. ५, २७

सुनिर्मथा निर्मथितः ३, २२, १२

सुनीतिभिर्नयमि त्रायसे २, २३, ४

सुनीथो घा स मत्वां ८, ४६, ४; साम. २०६

सुनोता मधुमन्तमं सोमं २, ३०, ६

सुनोता सोमपात्रे सोमं ७, ३२, ८ साम. २८५; अथर्व.
६, २, ३

सुन्यन्ति सोमं रथिरासो १०, ७६, ७

सुपर्ण इन्धा नखमामि १०, १८, १०

सुपर्णं वस्ते मृगो ६, ७५, ११; वा. य. २९, ४८; तै. सं.
४, ६, ६, ४; नि. २, ५; ९, १९

सुपर्णं विप्राः कवयो १०, ११४, ५

सुपर्णा एत आसते १, १०५, ११

सुपर्णा वाचमक्रतोप १०, ९४, ५, अथर्व. ६, ४९, ३

सुपेशमं सुखं रथं १, ४९, २

सुपेशमं माव सृजन्त्यस्त्वं ५, ३०, ६३

सुप्रतीके वयोवृद्धा ५, ५, ६

सुप्रवाचनं तव वीर २, १३, ११

सुप्रवागं सुवीर्यं ८, २२, १८

सुप्रवीरस्तु स क्षयः ७, ६६, ५, साम. १३५२

सुप्राग्यः प्राशुपाल ४, २५, ६

सुप्रैतुः सूयवसो १, १९०, ६

सुप्रज्ञाण देववन्तं १०, ४७, ३; तै. ब्रा. २, ५, ६, ६

सुभगः स प्रयज्यवो १, ८६, ७

सुभगः स व ऊतिषु ८, २०, १५

सुभगाज्ञो देवाः कृणु १०, ७८, ८

सुमङ्गलीरियं वधूः १०, ८५, ३३, अथर्व. १४, २, २८

सुयुग्मिभरश्चैः सुवृता ३, ५८, ३

सुयुग्मदन्ति प्रति ३, ५८, २

सुरथां आतिथिस्त्वे ८, ६८, १६

सुरुक्मे हि सुपेशमामि १, १८८, ६

सुरूपकानुमूतये १, ४, १; साम. १६०; १०८७; अथर्व.
२०, ५७, १; ६८, १

सुविज्ञानं चिकितुषे ७, १०४, १२, अथर्व. ८, ४, १२

सुवितस्य मनामहेऽति ९, ४१, २; साम. ८९३

सुविब्रतं सुनिरजं १, १०, ७

सुवीरं रथिमा भर ६, १६, २९

सुवीरस्ते जनिता मन्यत ४, १७, ४

सुवीरामो वयं धना ९, ६१, २३
 सुवीर्यं सङ्गं सुगन्ध ८, १२, ३३
 सुवृद्धो वर्तते यन् १, १८३, २
 सुशमो बोधि गुणते १, ४४, ६
 सुशिल्पे बृडती मही ९, ५, ६
 सुशेवो नो मृलयाकुः ८, ७९, ७
 सुषहा सोम तानि ९, २९, ३; साम. १७६७
 सुषुप्तांय ऋभवस्तदृच्छ १, १६१, १३
 सुषुप्तांय न निरुक्तेरुपस्थे १, ११७, ५
 सुषुमा यातमद्रिभिः १, १३७, १
 सुषोमे शर्यणावति ८, ७, २९
 सुष्टुभो वां वृषण्वस् ५, ७५, ४
 सुष्ठामा रथः सुयमा १०, ४४, २; अथर्व. २०, ९४, २
 सुष्वाणास इन्द्र स्तुमि १०, १४८, १; साम. ३१६
 सुष्वाणासो व्यद्रिभिः ९, १०१, ११; साम. ११०३
 सुयंकाशा मातृमृष्टेव १, १२३, ११
 सुयंरुक् स्वनीक प्रतीक ७, ३, ६
 सुयंरुक् त्वा वयं प्रति पश्यम १०, १५८, ५
 सुयंरुक् त्वा वयं मघवन् १, ८९, ३; वा. य. ३, ५२, तै सं १, ८, ५, १
 सुयमिन्द्राय शोचिषे ५, ५, १; वा. य. ३, २
 सुयमिन्द्रो न आ वह १, १३, १; साम. १३४७
 सुक्तवाक प्रथमस् १०, ८८, ८
 सुक्तेभिर्बो वचोभिः ५, ४५, ४
 सुतोर्मानेनाश्विना गृणाना १, ११७, ११
 सुयवमाङ्गवती १, १६४, ४०; अथर्व. ७, ७३, ११, ९, १०, २०; नि ११, ४४
 सूर उपाके तन्व दधानो ४, १६, १४
 सूरश्चक्र प्रवृत्त १, १३०, ९
 सूरश्चिदा हरितो अस्य १०, ९२, ८
 सूरश्चिद्रथं परितक्मयायां ५, ३१, ११
 सूर्यो न यस्य दृशतिररेपाः ६, ३, ३
 सूर्यं चक्षुर्गच्छतु १०, १६, ३; अथर्व. १८, २, ७, तै. आ ६, १, ४, ७, ३
 सूर्यरश्मिर्हैकिंशः १०, १३९, १; वा. य. १७, ५८; तै सं ४, ६, ३, ३
 सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयित्तवो ९, ६९, ६; साम. १३७०; नि. ७, २
 सूर्यस्येव वक्षथो ज्योतिरेषां ७, ३३, ८; नि ११, २०
 सूर्याचन्द्रमसौ धाता १०, १९०, ३; तै. आ. १०, १, १४
 सूर्याया वहतुः प्रागात् १०, ८५, १३; अथर्व. १४, १, १३

सूर्यायै देवेभ्यो १०, ८५, १७; अथर्व. १४, २, ४६
 सूर्ये विषमा सजामि १, १९१, १०
 सूर्यो देवीमुषसं रोचमाना १, ११५, २; अथर्व. २०, १०७, १५, तै. आ. २, ८, ७, १
 सूर्यो नो दिवस्पातु १०, १५८, १
 सूर्यो रश्मि यथा सृजा ८, ३२, २३
 सृजः निष्कृहिना १०, १११, ९
 सृजन्ति रश्मिमोजमा ८, ७, ८
 सृजो महीमिन्द्र या २, ११, २
 सृण्वेव जर्भरी १०, १०६, ६; नि. १३, ५
 सेदग्निर्ग्रास्यस्त्वग्या ७, १, १४; तै. आ. २, ५, ३, ३
 सेदग्नियो वनुष्यतो ७, १, १५
 सेदग्ने अस्तु सुभग. ४, ४, ७, तै सं. १, २, १४, ३
 सेदुग्रो अस्तु मरुतः ७, ४०, ३
 सेदभवो यमवथ ४, ३७, ६
 सेनेव सृष्टामं दधा १, ६६, ७; नि. १०, २१
 सेमं नः काममा पृग १, १६, ९
 सेम नः स्तोममागहि १, १६, ५
 सेमां वेतु वपट्कृतिम् ७, १५, ६
 सेनामविड्वि प्रमृति २, २४, १
 सेहान उग्र पृतना ८, ३७, २
 सैनानीकेन सुविद्वो २, ९, ६; तै. सं ४, ३, १३, २
 सो अग्र ईजे शशमे च मर्तः ६, १, ९; त. आ. ३, ६, १०४
 सो अग्र एना नमसा ७, ९३, ७
 सो अग्रयो वसुगृणे ५, ६, २; साम. १७३९; वा. य. १५, ४२
 सो अग्र अह्ना हरिः ९, ८६, ४२
 सो अङ्गिरसां उचथा २, २०, ५
 सो अङ्गिरेभिः १, १००, ४
 सो अह्ना दाक्षध्वरो ८, १९, ९
 सो अप्रतीनि मनवे २, १९, ४
 सो अभ्रियो न यवप १०, ९९, ८
 सो अर्णवो न नद्यः १, ५५, २
 सो अर्षेन्द्राय पीतये ९, ६२, ८; साम. ९८०
 सो अस्य वज्रो हरितो १०, ९६, ३; अथर्व. २०, ३०, ३
 सो अस्य विशे महि शर्म ९, ८६, १५
 सो चिन्तु भद्रा क्षुमती १०, ११, ३; अथर्व. १८, १, २०
 सो चिन्तु वृष्टिर्यथा १०, २३, ४; अथर्व. २०, ७३, ५
 सो चिन्तु सख्या नर्य हन १०, ५०, २
 सोता हि सोममाद्रिभिः ८, १, १७
 सोदक्ष सिन्धुमणिगान् २, १५, ६
 सोम इन्द्रः सुतो अस्तु ८, ६६, १५

सोम उ पुत्राणः सोतृभिः ९, १०७, ८; साम. ५१५; ९९७
 सोम एकेभ्यः पत्रते १०, १५४, १; अथर्व. १८, १, १४;
 तै. आ. ६, ३, २
 सोमं राजानमवसे १०, १४१, ३; साम. ९१; अथर्व.
 ३, २०, ४; वा. य. ९, २६; तै. सं. १, ७, १०, ३
 सोमः पत्रते जनिता ९, ९६, ५; साम. ५२७; ९४३;
 नि. १४, १२
 सोमः पुनान ऊर्मिणाभ्यो ९, १०६, १०; साम. ५७२; ९४०
 सोमः पुनानो अर्पति ९, १३, १; साम. ११८७
 सोमः पुनानो अव्यय ९, ११०, १०
 सोमः प्रथमो विविदे १०, ८५, ४०; अथर्व. १४, २, ३
 सोमः सुतो धारयाभ्यो ९, ९७, ४५
 सोम गीर्भिष्टा वयं १, ९१, ११; तै. ब्रा. ३, ५, ६, १,
 तांछ्य ब्रा. १, ५ ७
 सोमं गावो धेनवो ९, ९७, ३५; साम. ८६०; नि. १४, १५
 सोममन्य उपामदत् ६, ५७, २
 सोममिन्द्रा वृत्स्पती ४ ४९, ६
 सोमं मन्यते पपितान् १०, ८५, ३; अथर्व. १४, १, ३,
 नि. ११, ४
 सोम यास्ते मयोभुव १, ९१ ९; तै. सं. ४, १, ११, १
 सोम राजन्मृकथा नः ८, ४८, ८
 सोम रागन्धि नो हृदि १, ९१, १३; तांछ्य ब्रा. १, ५, ६
 सोमस्य धारा पत्रते ९, ८०, १
 सोमस्य मा तवसं वक्ष्यमं ३, १, १
 सोमस्य मित्रावरुणादिता ८, ७२, १७
 सोमस्य राज्ञो वरुणस्य १०, १६७, ३; नि. ११, १२
 सोमा असृग्रमाशवो ९, २३, १
 सोमा असृग्रमिन्द्रवः ९, १२, १. साम. ११९६
 सोमाः पवन्त इन्द्रवो ९, १०१, १०, साम. ५४८; ११०१
 सोमानं स्वरणं १, १८, १. साम. १३९; १४६३, वा. य.
 ३, २८; तै. सं. १, ५, ६ ४; तै. आ. १०, १, ११; नि. ६, १०
 सोमापूषणा जनना रयीणां २, ४० १; तै. सं. १, ८, २२, ५
 सोमापूषणा रजसो विमानं २, ४०, ३; तै. सं. १, ८, २२, ५,
 तै. ब्रा. २, ८, १, ५
 सोमारुद्रा धारयेथाम् ६, ७४, १
 सोमारुद्रा युत्रमेतान्यस्मे ६, ७४, ३; अथर्व. ७, ४२, २;
 तै. सं. १, ८ २२, ५
 सोमारुद्रा वि वृहत् ६, ७४, २; अथर्व. ७, ४२, १; तै. सं.
 १, ८, २२, १
 सोमासो न ये सुताः १, १६८, ३
 सोमेनादित्वा बलिनः १०, ८५, २; अथर्व. १४, १, २

सोमो अर्षति घर्णमिः ९, २३, ५
 सोमो अस्मभ्यं द्विपदे ३, ६२, १४
 सोमो जिगाति गातुवित् ३, ६२ १३; तै. सं. १, ३, ४, १
 सोमो ददद्गन्धर्वाय १०, ८५, ४१; अथर्व. १४, २, ४
 सोमो देवो न सूर्यो ९, ६३, १३
 सोमां धेनुं सोमो १, ९१, २०, वा. य. ३४, २१; तै. ब्रा.
 २, ८, ३, १
 सोमो न वेधा ऋत० १, ६५, १०
 सोमो मीढ्वान्पवने ९, १०७, ७
 सोमो राजा प्रथमो ब्रह्म० १०, १०९, २; अथर्व. ५, १७, २
 सोमो वधूयुरभवत् १०, ८५, ९; अथर्व. १४, १, ९
 सोषामविन्दस्य स्वः १०, ६८, ९; अथर्व. २०, १६, ९
 स्तम्भीद्ध छां १, १२१, २
 स्तगिरु त्वद्गति ७ १०२, ३
 स्तरीर्य-सून १० ३१, १०
 स्तवा नु त इन्द्र पूर्या २, ११, ६
 स्तविष्यामि स्वामहं १, ४४, ५
 स्तीर्णं ते बर्हिः सुत ३, ३५, ७
 स्तीर्णं बर्हिरूप नो याहि १, १३५, १
 स्तीर्णा अस्य संहतो ३, १, ७
 स्तीर्णे बर्हिषि-समिधाने अग्रा ऊर्ध्वो ४, ६, ४
 स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्रा सूक्तेन ६, ५२, १७
 स्तुत इन्द्रो मघवा यद् ४, १७, १९
 स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति ८, २, २९
 स्तुतासो नो मरुतो १, १७१, ३
 स्तुष उ घो मह ऋतस्य ६, ५१, ३
 स्तुपे जनं सुमन नव्यसीभिः ६, ४९ १
 स्तुपे नरा दिवो अस्य प्रसन्ता ६, ६२, १
 स्तुपेरयं पुरुवर्यम् १०, १२०, ६; अथर्व. ५, २, ७;
 २०, १०७, ९; नि. ११, २१
 स्तुषे सा वां वरुण मित्र १, १२२, ७
 स्तुहि भोजान्स्तुवतो अस्य ५, ५३, १६
 स्तुहि श्रुत विपश्चित ८ १३, १०
 स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानं २, ३३, ११; अथर्व. १८, १, ४०;
 तै. सं. ४ ५, १०, ३
 स्तुहि स्तुहीदेते घा ते ८, १, ३०
 स्तुहीन्द्र व्यश्वत् ८, २४, २२; अथर्व. २०, ६६, १
 स्तृणानासो यतस्तुचो १, १४२, ५
 स्तृणीत बर्हिरानुषक् १, १३, ५
 स्तेगो न क्षामत्येति १०, ३१, ९; अथर्व. १८, १, ३९
 स्तेनं राय सारमेय ७, ५५, ३

स्तोता यत्ते अनुव्रत ८, १३, १९
 स्तोता यत्ते विचर्षणिः ८, १३, ६
 स्तोत्रं राधानां पते १, ३०, ५; साम. १६००, अथर्व.
 २०, ४५, २
 स्तोत्रमिन्द्राय गायत ८, ४५, २१
 स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणः ६, ५२, ११
 स्तोत्रे राये हरिरर्षा ९, ९७, ६
 स्तोमं वो अद्य रुद्राय १०, ९२, ९
 स्तामं जुषेथां युवशेव कन्ये ८, ३५, ५
 स्तोमं त इन्द्र विमदा १०, २३, ६
 स्तोमा आसन् प्रतिध्वयः १०, ८५, ८; अथर्व. १४, १, ८
 स्तोमासस्वा गौरिवीतेरवधेन् ५, २९, ११
 स्तोमासस्वा विचारिणी ५, ८४, २; तै. सं. २, २, १२, ३
 स्तोमेन हि दिवि देवामो १०, ८८, १०; नि. ७, २८
 स्त्रियः सतीस्तौ १, ६६४, १६; अथर्व ९, ९.१५; तै. आ.
 १, ११, ४; नि. ५, १; १४, २०
 स्त्रियं दृष्ट्वाय कितवं १०, ३४, ११
 स्त्रियो हि दास आयुधानि ५, ३०, ९
 स्थिरं हि जानमेष्वां १, ३७, ९
 स्थिरं मनश्चकृषे ५, ३०, ४
 स्थिरा वः सन्तु नेमयो १, ३८, १०
 स्थिरा वः सन्त्वायुधा १, ३९, २
 स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूप २, ३३, ९
 स्थिरौ गावो भवतां ३, ५३, १७
 स्थूरं राधः क्षताश्वं ८, ४, १९; नि. ६, २२
 स्थूरस्य रायो बृहतो ४, २१, ४; तै. ब्रा. २, ८, ५, ८
 स्थधेन्ते वा उ देवहूये ७, ८५, २
 स्पर्हा यस्य श्रियो दशे ७, १५, ५; तै. ब्रा. २, ४, ८, १
 स्मरपुरंधिर्न आ गहि ८, ३४, ६
 स्मद्भीष् कशावन्ता ८, २५, २४
 स्मदेतया सुकीर्त्या ८, २६, १९
 स्याम ते त इन्द्र ये त २, ११, १३
 स्याम वो मनवो देववीतये १०, ६६, १२
 स्यूमना वाच उदियति १, ११३, १७
 स्योना पृथिवि भवा १, २२, १५; अथर्व. १८, २, १९;
 वा. य. ३५, २१; ३६, १३; तै. आ. १०, १, १०;
 नि. ९, ३२
 स्रक्के द्रप्सस्य धमतः ९, ७३, १
 सुवेव यस्य हरिणी १०, ९६, २; अथर्व. २०, ३१, ४
 स्व आ दमे सुदुषा यस्य २, ३५, ७
 स्व आ यस्तुभ्यं दम १, ७१, ६

स्वः स्वाय धायसे २, ५, ७
 स्वप्नयो वो अग्निभिः ८, १९, ७
 स्वप्नयो हि वार्यं १, २६, ८
 स्वदस्व हव्या समिषो ३, ५४, २२
 स्वधामनु श्रियं नरो ८, २०, ७
 स्वध्वरा करति जातवेदा ७, १७, ४
 स्वध्वरासो मधुमन्तो ४, ४५, ५
 स्वना न यस्य भामासः १०, ३, ५
 स्वनो न वोऽमवाग्नेजयद्वृषा ५, ८७, ५
 स्वप्नेनाभ्युप्या जुमुर् २, १५, ९
 स्वयं यजस्व दिवि देव १०, ७, ६
 स्वयं कविर्विधर्तारि ९, ४७, ४
 स्वयं चित्स मन्यते ८, ४, १२
 स्वयं दधिध्वे तविषी यथा ५, ५५, २
 स्वयुरिन्द्र स्वराळसि ३, ४५, ५
 स्वरन्ति त्वा सुते नरो ८, ३३, २; साम. ८६५; अथर्व.
 २०, ५२, २; ५७, १५
 स्वर्जितं महि मन्दानं १०, १६७, २
 स्वर्जेषे भर आप्रस्य १, १३२, २
 स्वर्णरमन्तरिक्षाणि १०, ६५, ४
 स्वर्णवस्तोरुपसाम् ७, १०, २
 स्वर्भानोरध यदिन्द्रमायाः ५, ४०, ६
 स्वयंद्वेदि सुदशीकं ४, १६, ४; अथर्व. २०, ७७, ४
 स्ववृजं हि स्वामहमिन्द्र १०, ३८, ५
 स्वश्वा यशसा यातमवाङ् ७, ६९, ३; तै. ब्रा. २, ८, ७, ७
 स्वश्वा सिन्धुः सुरथा १०, ७५, ८
 स्वसा स्वस्ते ज्यायस्यै १, १२४, ८
 स्वस्तये वाजिभिश्च ३, ३०, १८
 स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहे ५, ५१, १२
 स्वस्तिदा विशस्पतिः १०, १५२, २; अथर्व. १, २१, १;
 तै. ब्रा. ३, ७, ११, ४; तै. आ. १०, १, ९
 स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः १, ८९, ६; साम. १८७५;
 वा. य. २५, १९; तै. आ. १, १, १; २१, ३;
 १०, १, ९
 स्वस्ति नः पथ्यासु १०, ६३, १५
 स्वस्ति नो दिवो अग्ने १०, ७, १; तै. सं. ४, ३, १३, २
 स्वस्ति नो मिमीतामग्निना ५, ५१, ११
 स्वस्ति पन्थामनु चरेम ५, ५१, १५
 स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति ५, ५१, १४
 स्वस्तिरिद्धि प्रपये अष्टा १०, ६३, १६; नि. ११, ४६
 स्वादव सोमा आ याहि ८, २, २८

स्वादिष्टया मदिष्टया ९, १, १, साम. ४६८, ६८९; वा. य.
२६, २५; नि. ११, ३

स्वादुः पवस्व दिव्याय ९, ८५, ६

स्वादुषसदः पितरो वयो ६, ७५, ९; वा. य. २९, ४६;
तै. सं. ४, ६, ६, ३

स्वादुषिकलायं मधुमाँ ६, ४७, १; अथर्व. १८, १, ४८

स्वादुष्टे अस्तु संसुदे ८, १७, ६; अथर्व. २०, ४, ३

स्वादो पितो मधो पितो १, १८७, २

स्वादोरभक्षि वयसः ८, ४८, १

स्वादोरिस्था विषूवतो १, ८४, १०; साम. ४०९; १००५;
अथर्व. २०, १०९, १

स्वाधो दिव आ सस १, ७२, ८; तै. ब्रा. २, ५, ८, १०

स्वाधो वि दुरो देवयन्तो ७, २, ५

स्वायुधं स्ववसं सुनीथं १०, ४७, २

स्वायुधः पवते देव इन्द्रः ९, ८७, २; साम. ६७८

स्वायुधः सोतुभिः प्यमानो ९, ९६, १६

स्वायुधस्य ते सतो ९, ३१, ६

स्वायुधास इष्मिणः ७, ५६, ११

स्वायुग्देवस्यामृतं यदी १०, १२, ३; अथर्व. १८, १, ३२

स्वाहा कृतस्य तृप्तं ८, ३५, २४

स्वाहा कृतान्या गङ्गाप १, १४२, १३

स्वाहाप्रये वरुणाय ५, ५, ११

स्वाहा यज्ञं कृणोतने १, १३, १२

स्विध्मा यद्वनधितिः १, १२१, ७

हंसः शुचिषद्वसु ४, ४०, ५; वा. य. १०, २४; १२; १४;

तै. सं. १, ८, १५, २; ४, २, १, ५; तै. आ.

१०, १०, २

हंसा इव कृणुथ श्लोकं ३, ५३, १०

हंसा इव श्रेणिशो ३, ८, ९

हंसाविष पतथो ८, ३५, ८

हंसासो ये वा मधुमन्तो ४, ४५, ४

हंसैरिव सखिभिः १०, ६७, ३; अथर्व. २०, ९१, ३;

तै. सं. ३, ४, ११, ३

हतं च शत्रून्यततं च ८, ३५, १२

हत वृत्रं सुदानव १, २३, ९

हतो वृत्राण्यार्या ६, ६०, ६; साम. ८५५

हत्वाय देवा असुरान्यदाय १०, १५७, ४; अथर्व. २०, ६३, २

हनमैर्नो इति त्वष्टा १, १६१, ५

हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः ८, २, ३२

हन्ता वृत्रमिन्द्रः ७, २०, २

हन्ताहं पृथिवीमिमां १०, ११९, ९; नि. १, ४

हन्तो नु किमाससे ८, ८०, ५

हये जाये मनसा १०, ९५, १; श. ब्रा. ११, ५, १, ६

हये देवा यूयमिदं २, २९, ४

हये नरो मरुतो मृळता ५, ५७, ८, ५८, ८

हयो न विद्वाँ अयुजि ५, ४६, १

हरयो धूमकेतवो ८, ४३, ४

हरिं हि योनिमभि १०, ९६, २; अथर्व. २०, ३०, २

हरिः सृजनः पथ्याम् ९, ९५, २

हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य १०, ११२, ३

हरिं सृजन्यरुधो न २, ७२, १

हरिश्मशारुहरि १०, ९६, ८; अथर्व. २०, ३१, ३

हरी नु कं रथ इन्द्रस्य २, १८, ३

हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता २, ११, ७

हरी न्वस्य या वने १०, २३, २

हरी यस्य सुयुजा विव्रता १०, १०५, २

हर्यन्नुपसमर्चयः ३, ४४, २

हर्यथ सत्पतिं ८, २१, १०; अथर्व. २०, १४, ४; ६२, ४

हव एषामसुरो १०, ७४, २

हवं त इन्द्र महिमा ७, २८, २

हवन्त उ त्वा हव्यं ७, ३०, २

हविर्हविष्मो महि ९, ८३, ५

हविषा जारो अपां १, ४६, ४; नि. ५, २४

हविष्कृणुध्वमा गमत् ८, ७२, १

हविष्पान्तमजरं १०, ८८, १; नि. ७, २५

हवीमभिर्हवते यो हविभिः २, ३३, ५

हवे त्वा सूर उदिते ८, १३, १३

हव्यवाळग्निरजरः ५, ४, २; तै. सं. ३, ४, ११, १

हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो १, २३, १२

हस्त्ययुतेभिरद्विभिः ९, ११, ५; साम. १४४५

हस्ताभ्यां दशशास्त्राभ्यां १०, १३७, ७; अथर्व. ४, १३, ७

हस्ते दधानो नृम्णा १, ६७, ३

हस्तेनैव प्राङ् १०, १०९, ३; अथर्व. ५, १७, ३

हस्तेव शक्तिमभि २, ३९, ७

हारिद्रवेव पतथो वनेदुप ८, ३५, ७

हिङ्कृण्वतो वसुपत्नी १, १६४, २७; अथर्व. ७, ७३, ८;

९, १०, ५; नि. ११, ४५

हितो न सप्तिरभि ९, ७०, १०

हिनोता नो अध्वरं १०, ३०, ११; नि. ६, २२

हिन्वन्ति सूरमुजयः पवमानं ९, ६७, ९

हिन्वन्ति सूरमुजयः स्वरासो ९, ६५, १; साम. ९०४

हिन्वानासो रथा इव ९, १०, २; साम. ११२०
 हिन्वानो वाचमिष्यसि ९, ६४, ९; साम. ९६०
 हिन्वानो हेतुभिर्यत ९, ६४, २९; साम. ६५५
 हिमेनाग्निं प्रसमवारयेथां १, ११६, ८; नि. ६, ३६
 हिमेव पर्णां मुषिता वनानि १०, ६८, १०; अथर्व. २०, १६, १०
 हिरण्यकर्णं मणिग्रीवं १, १२२, १४
 हिरण्यकेशो रजनो १, ७९, १; तै. सं. ३, १, ११, ४
 हिरण्यगर्भः समवर्तनाग्रे १०, १२१ १; अथर्व. ४, २७; वा. य.
 १३, ४; २३, १; २५, १०; तै. सं. ४, १, ८, ३; २, ८, २;
 तांज्य ब्रा. ९, ९, १२; नि. १०, २३
 हिरण्यत्वङ्मधुवर्णो ५, ७७, ३
 हिरण्यदन्त शुचिवर्णं ५, २, ३
 हिरण्यनिर्णिगयो अस्य ५, ६२, ७
 हिरण्यपाणिः सविता विचर्यणिः १, ३५, ९; वा. य. ३४, २५
 हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वः ३, ५४, ११
 हिरण्यपाणिमूतये १, २२, ५; वा. य. २२, १०; तै. सं.
 १, ४, २५, १; २, २, १२, २
 हिरण्ययी भरणी १०, १८४, ३; श. ब्रा. १४, ९, ४, २१
 हिरण्ययी वां राभिः ८, ५, २९
 हिरण्ययेन पुरुभू ४, ४४, ४; अथर्व. २०, १४३, ४
 हिरण्ययेन रथेन द्रवत् ८, ५, ३५
 हिरण्ययेभिः पविभिः १, ६४, ११
 हिरण्यरूपः स हिरण्यसदृग् २, ३५, १०; नि. ३, १६
 हिरण्यरूपमुषसां व्युष्टौ ५, ६२, ८; वा. य. १०, १६; तै. सं.
 १, ८, १२, ३; नि. ३, ५
 हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य १, १६३, ९; वा. य. २९, २०; तै. सं.
 ४, ६, ७, ४

हिरण्यरूपः सवितर्यथा १०, १४९, ५; नि. १०, ३३
 हिरण्यहस्तमश्विना रराणा १, ११७, २४
 हिरण्यहस्तो असुरः १, ३५, १०; वा. य. ३४, २६
 हुवे वः सुघोत्मानं २, ४, १
 हुवे वः सनु सहसो ६, ५, १
 हुवे वातस्वनं कविं ८, १०२, ५; तै. सं. ३, १, ११, ८
 हुवे वो देवीमदितिं ६, ५०, १
 हृणीयमानो अप हि मद् ५, २, ८
 हृत्सु पीतासो युध्यन्ते ८, २, १२; नि. १, ४
 हृदा तष्टु मनसो १०, ७१, ८; नि. १३, १३
 हृदिस्पृशस्त आसते १०, २५, २
 हेतिः पक्षिणी १०, १६५, ३; अथर्व. ६, २७, ३
 होताजनिष्ट चेतनः २, ५, १
 होता देवो अमर्त्यः ३, २७ ७; साम. १४७७; नि. ६, ७
 होताध्वर्युरावया १, १६२, ५; वा. य. २५, २८; तै. सं. ४, ६, ८, २
 होता निपत्तो मनोरपत्ये १, ६८, ७
 होतायक्षद्वनिनो १, १३९, १०
 होतारं विश्वेदसं १, ४४ ७
 होतारं ससजुहो यजिष्ठं १, ५८, ७
 होतारं चित्ररथं १०, १, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, ६
 होतारं त्वा वृणीमहे ५, २०, ३
 होत्रादहं वरुण बिभ्यदाय १०, ५१, ४
 ह्रदं न हि त्वान्यृषन्त्यूमयः १, ५२, ७
 हृदा इव कुक्षयः सोमधानाः ३, ३६, ८
 ह्वयामसि त्वेन्द्र याहि ६, ४१, ५; तै. ब्रा. २, ४, ३, ११
 ह्वयामि देवा अयातुः ७, ३४, ८
 ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये १, ३५, १

